ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
-تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

1977
ژىل
يانۋار
№2 (4)

باھاسى
2 تىيىن

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت «ۋەتەن» جەمىيىتى قازاقستان شۆبىسىنىڭ گېزىتى

ئاشلىق - ئەل بايلىغى

قازاقلار، شۇنداقلا قازاقستاندا ياشاۋاتقان رۇس، ئۇكرائىن، ئۇيغۇر دېھقانلىرى ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىدىن ئىلگىرىمۇ دېھقانچىلىق قىلىپ كەلگەن. بىراق ئۇ چاغلاردىكى ۋە ھازىرقى دېھقانچىلىق ئوتتۇرىسىدا ئاسمان-زېمىن پەرىق بار.

ئوتمۇشتە ئۆلكىمىزدە ئاشلىق تېرىلىدىغان يەرنىڭ ئومۇمىي مەيدانى 4 مىللىون گېكتارغا، ئېلىنىدىغان ھوسۇل بولسا 100 مىللىون پۇتقا ئارانلا يېتىپ باراتتى خالاس. دېھقانلار يەر ھايداش، ئاشلىق تېرىش ئىشلىرىنى ئۆكۈز، ئات، تۆگە، ياغاچ ساپانلار ياردىمى بىلەن ئېلىپ باراتتى، ئاشلىق ئوغاق بىلەن ئورۇلۇپ، تۇلۇق تاشلار بىلەن تېپىلەتتى. قىسقىسى، دېھقانچىلىقنىڭ جاپاسى كۆپ، بېرىكىتى ئاز بولاتتى.

بۈگۈنكى كۈندە بولسا قازاقستاندا يېزا ئېگىلىگى، جۈملىدىن دېھقانچىلىق، ئەجايىپ تەرەققىي قىلماقتا. جۇمھۇرىيىتىمىز مىللىي دارامەتىنىڭ 27 پروتسېنتىنى يېزا ئېگىلىگىدىن ئالىدۇ. ئەسىرلەر بويى قاغجىراپ ياتقان تىڭ يەرلەر ئۆزلەشتۈرۈلۈپ، تېرىلغۇ مەيدانلىرى ھەسسىلەپ كۆپەيدى. قازاقستان ھازىر مەملىكىتىمىزدىكى ئاشلىق كانلىرىدىن بىرى بولۇپ قالدى.

ئورۇقلۇق، يەم ۋە باشقا ئېھتىياجلارغا ئاجرىتىلغان ئاشلىقنى ھېساپقا ئالمىغاندا ئۆتكەن ژىلى سوۋخوزلىرىمىز ۋە كولخوزلىرىمىز دۆلەتكە بىر مىلىارد 195 مىللىون پۇت ئاشلىق سېتىپ، ئەل رىزۋۇتىنى مەمنۇن قىلدى.

ھازىر قازاقستاندا ئىككى مىڭغا يېقىن سوۋخوز ۋە كولخوز بار. ھەر بىر ئېگىلىككە ئوتتۇرا ھېساپ بىلەن 95 تراكتور، 53 كومباين، 44 ئاۋتوماشىنا توغرا كېلىدۇ. باشقا تېخنىكىمۇ ئاز ئەمەس. شۇنداق قىلىپ، ھازىرقى ۋاقىتتا يەر ھايداشتىن تارتىپ، ئاشلىقنى ئورۇپ ئېلىش، تازىلاش، ساڭلارغا قويۇۋېلىشقا قەدەر ھەممە ئىشلار تېخنىكا كۈچى بىلەن بەجىرىلىدۇ. يېزا ئېگىلىك ئېلېكتر قۇۋۋىتى بىلەنمۇ تولۇق تەمىنلەنگەن. موشۇ مۇناسىۋەت بىلەن يېزىلاردا تېخنىكا تىلىنى تولۇق بىلىدىغان ئاگرونوم، ئىنژېنېر، مېخانىزاتور كەبى مىللىي كادرلار ئۆسۈپ يېتىلدى.

يېزا، قىشلاقلارنىڭ قىياپىتى تونۇغۇسىز ئۆزگىرىپ كەتتى. قازاق داللىسىدا زامانتەلۆگە ماسلاشتۇرۇپ سېلىنغان، ئېلېكتر، گاز، رادىولار بىلەن جابدۇلغان، ياشاش ئۈچۈن ئەپلىك تۇرۇشلۇق ئۆيلەرگە، مەكتەپ، كلۇب، مەدەنىيەت سارايلىرىغا ئىگە بولغان شەھەر قىياپىتىدىكى يېزىلار قەد كۆتەردى.

بىراق بىز بۇ ئۇتۇقلىرىمىزغا قانائەتلىنىپ قالمايمىز. پارتىيەمىز بىلەن ھۆكۈمىتىمىز خەلقنى پارلاق ئىستىقبالغا، ئىختىساتنى ۋە مەدەنىيەتنى تېخىمۇ يۈكسەلدۈرۈشكە دەۋەت قىلماقتا. يېقىندا پارتىيەمىز دېھقانلارغا، سانائەت خادىملىرىغا مەكتۇپ يوللاپ، يېزا ئېگىلىگىنى تېخىمۇ تەرەققىي ئەتتۈرۈشكە چاقىردى. بۇ چاقىرىق قىزغىن قوللاپ-قۇۋۋەتلەنمەكتە.

قازاقلاردا «نېمىنى تەرسەڭ، شۇنى ئورىسەن» دېگەن ئەجايىپ بىر تەمسىل بار. دېمەك ئورۇق سۈپەتلىك بولسا، ئاشلىقمۇ ھوسۇللۇق بولىدۇ. شۇڭلاشقا قىش پەسلىدە ئورۇقنى تازىلاپ، خىللاش ئىشلىرى ئىنتايىن مۇھىمدۇر. دېھقانچىلىق قىلىنىدىغان يەرلەردە قار توختىتىش، ئوغۇت توشۇش، تېخنىكىنى رېمونتلاش دېھقانلارنىڭ بىلىمىنى ئاشۇرۇش قاتارلىق ئىشلار باي ھوسۇل ئېلىشقا ئاساس يارىتىپ بېرىدۇ.

بۇ ژىل سوۋېت خەلقى ئۇلۇق ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىنىڭ ئاتمىش ژىللىغىنى نىشانلايدۇ. بۈيۈك مەيرەمنى مۇناسىپ كۈتۈپ ئېلىشنى قازاقستان دېھقانلىرى ۋەتەن ئالدىدىكى مۇقەددەس بورچىمىز دەپ بىلمەكتە.

غەبدەن قۇرمانوۋ.
قازاقستان س س ر يېزا ئېگىلىگى مىنىستىرىنىڭ ئورۇنباسارى.
پەن كاندىداتى.

ئېسىل دەرياسى بويىدىكى قازاتكوم‌نامىلىق سوۋخوز ئۆتكەن ژىلى مول ھوسۇل ئېلىپ، مەملىكەتكە ئىككى مىللىون پۇت ئاشلىق ساتتى.
سۈرەتتە: ئۆتكەن يازدىكى ئوما مەزگىلىدىن بىر كۆرۈنۈش

ھېزىم بەختىيازوۋ.

دېھقان ئوغلىمەن

ئىنسانىي خىسلەت كۆچىدىن لاۋلاپ،
خەلقىم ئىشقىدا يانغان ژىگىتمەن.
بەختىرلىك بىلەن ئەيلەيىن خىتاپ،
لېنىن پەرزەندى، دېھقان ئوغلىمەن!

دىيار جامالىن ئورىغان گۈلگە،
ئىشچى ئادەمنىڭ باتۇر، قولىمەن.
ھالال ئەمگەكتىن ياراتقان ئۆلگە،
تەرلىرىم- ئالتۇن، دېھقان ئوغلىمەن.

ئاق نان ئېگىسى بولغان ژىگىتمەن.
بەختىم تۈپەيلى، ئەمگىكىم بىلەن،
قىزغىن ھاياتتا ھېمىشەم تىمەن،
ھايات ژۈرىگى- دېھقان ئوغلىمەن!

ژۇرنالىست بىلېتى

ئىنسانىيەتنىڭ بۈيۈك مۇتەپەككۇرى ۋلادىمىر ئىلىئىچ لېنىن ئۆزىنى ژۇرنالىستمەن، ئەدەبىياتچىمەن دەپ موغرۇرلۇق بىلەن ئېيتاتتى. ئۇ- ماھىر رېداكتور ھەم تالانتلىق ژۇرنالىست بولغان ئىدى. ئۇ پارتىيەۋىي مەتبۇئاتنىڭ ئاساسىنى سالغان بولۇپ، ئۇنىڭ قايناق ئىنقىلاۋىي پانالىيىتىنىڭ دەسلەپكى پەيتىدە ئىلىئىچ: «مەن ئىشچىلار ئۈچۈن يېزىش مۇمكىنچىلىگىدىن باشقا ھېچ نەرسىنى خالىمىغان بولار ئىدىم، باشقا ھېچ نەرسىنىمۇ ئۇنچىلىك ئارزۇ قىلمىغان بولار ئىدىم» دەپ يازغان ئىدى.

بۇ ژىل 7- يانۋاردا س س س ر ژۇرنالىستلار ئىتتىپاقى ئەزاسىنىڭ №1 بىلېتى ۋ. ئى. لېنىننىڭ نامىغا يېزىلدى. بىلېتنى تەنتەنىلىك ھالدا رەسمىلەشتۈرۈش «پراۋدا» گېزىتىنىڭ مەجلىسلەر زالىدا بولۇپ ئۆتتى. بىلېت ك پ س س مەركىزىي كومىتېتى يېنىدىكى ماركسىزم- لېنىنىزم ئىنستىتۇتىغا ساقلاشقا تاپشۇرۇلدى.

پارچىلاپ سېتىش باھاسى ئەرزەنلىتىلدى

مەملىكىتىمىزدە موشۇ ژىلنىڭ كىرىشى بىلەن خەلق كەڭ ئىستىمال قىلىدىغان بىر مۇنچە بۇيۇملارنىڭ پارچىلاپ سېتىش باھاسى 5 پروتسېنتتىن 25 پروتسېنتكىچە ئەرزەنلىتىلدى. ئىلمە- توقۇلما (تىركوتاژ) بۇيۇملىرى، پايپاق، ئاياللار ئۆتۈكلىرى، ئىچ كىيىملەر، رادىو توۋارلىرى، ماگنىتوفون، تېلېۋىزورلارنىڭ بەزى بىر تۈرلىرى، پىلوسوسلار، ئاككوردېونلار، بايانلار، گارمونلار ئەينە شۇلار جۈملىسىدىندۇر.

خەلق تۇرمۇشى ئۈچۈن زورۇر بولغان نان، ئۇن، گۈرۈچ تائاملىرى، قەنت، گوش، ھەر خىل ياغلار، بېلىق، چاي، گەزماللار، شۇنداقلا ئۇلاردىن تىكىلىدىغان كىيىملەر ۋە ئاياق كىيىملىرىنىڭ بۇرۇنقى باھالىرى ئۆزگەرتىلمەي ساقلىنىپ قالدۇ.

ئەمگەك بىلەن ئەر كۆكرەر

سۈرەتتە: جەپېك ئالدابېرگېنوۋ.

ئىرتىش بىلەن ئۇلبا دەريالىرى قوشۇلىدىغان ساھىلدىكى گۈزەل شەھەر ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. قول ئۇزاتسا يەتكىدەك يەردىكى ئۈست- كامېنوگورسك شەھىرىنى جەپېك بىر قېتىممۇ كۆرمىگەن ئىدى. كولخوز ھېساپچىسى فېرمىلارنى ئارىلىغان پەيتلەردىلا ژىراقتىكى ئېگىز تۇرخۇنلارغا ئۇزاقىچە قاراپ قالاتتى. ئۇلاردىن چىققان كۆك ئىس گويا جەپېكنى يېتىلىگەندەك ئاسمان قەرىدە غايىپ بولۇپ كېتەتتى.

بىر كۈنى جەپېك ئۆيگە كەلگەندە دادىسى چېرتىۋاتقان دومبىرىنى يەرگە قويىدە، ئوغلىنىڭ ئىشلىرى توغرىسىدا سوراپ كەتتى. ئوغلى بولسا كۆڭلىدىكى سىرىنى دادىسىدىن يوشۇرالمىدى.

—ئوغلۇم، سېنىڭ زامانىڭ— ئالتۇن زامان. نەگە بارىمەن دېسەڭ، يول ئوچۇق. ئوقۇيمەن دېسەڭمۇ، ئىشلەيمەن دېسەڭمۇ ئىختىيارىڭ ئۆزەڭدە. يىراق نەگە بارمىغىن، نېمە ئىش قىلمىغىن، ئادەم بولۇشقا تىرىشقىن، دوستلىرىڭغا ئىشەن، ئۇلار بىلەن باممەلەت ئىش قىل،— دېدى بوۋاي جەپېكنىڭ بېشىنى سىيپاپ...

شۇندىن بۇيان چارەك ئەسىر ئۆتۈپ كەتتى. ئاتا ئارزۇسى ئورۇنلاندى. جەپېك ھازىر پۈتكۈل مەملىكىتىمىزگە مەشھۇر بولغان ۋ.ئى. لېنىن نامىدىكى قوش ئوردېنلىق ئۈست- كامېنوگورسك قوغۇشۇن- تسىنك كومبىناتىنىڭ ئەمگەك ئەھلى ئارىسىدىكى ئابرويلۇق كىشىلەرنىڭ بىرى، سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى نامىنى ئالغان مېتاللۇرگ.

تاڭ سەھەردە دېرىزە پەردىسىنى ئېچىپ، ئاق چايشاپ يېپىنىپ ياتقان دالىلىق ئالتاي تاغلىرىغا، يىراقتىكى چىرايلىق ئىمارەتلەرگە زوقلىنىپ باققان ئالدابېرگېنوۋنىڭ خىيالى ھاياتىنىڭ ئەينە شۇ سەھىپىلىرى بىلەن بەنت ئىدى.

—جەكى، تاماق ئىچىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالدى،— دېگەن رەپىقىسى راھىلەنىڭ ئاۋازى ئۇنىڭ خىيالىنى بۆلۈۋەتتى.

جەپېك ئۆيدىن چىقىپ، كومبىناتقا قاراپ يول ئالغان ئىشچىلار ئارىسىغا سىڭىپ كەتتى.

سىماپتەك ئېقىۋاتقان قوغۇشۇن بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى كېلىپ تۇرغان قېلىپلارغا قۇيۇلىدۇ. تۈگمەن تېشىغا ئوخشاپ كەلگەن يوغان چەمبەردىكى قوغۇشۇن بىلەن تولغان قېلىپلار ئېرى سىلجىپ كېتىشى بىلەنلا ئۇلارنىڭ ئورنىغا يېڭىلىرى كېلىپ تۇرىدۇ.

بىر چەتتە ھېلىقى قېلىپلاردىكى قوغۇشۇن كېسەكلىرىنى بىر ماشىنا «بەقۇۋۋەت قوللىرى» بىلەن قىسىۋېلىپ، قاتار- قاتار تىزماقتا، تامغا بېسىلغان تەييار قوغۇشۇنلارنى مەخسۇس ئاۋتوكارلار تىك كۆتىرىپ ئېلىپ، ئامبارلارغا، يە بولمىسا بىۋاستە ۋاگونلارغا ئېلىپ كەتمەكتە. شۇنداق قىلىپ، بىر چاغلاردا يەر قوينىدا قات-قات بولۇپ ياتقان مەدەنلەر ئېسىل بۇيۇمغا ئايلىنىدۇ.

چاقماق قەنت شەكلىدە چىققان بۇ ساپ قوغۇشۇن مەھسۇلاتلىرى ۋەتىنىمىزدىكى ۋە ئورغۇنلىغان چەت ئەللەردىكى خېرىدارلارغا ئەۋەتىلىدۇ. دېمەك پۈتكۈل كارخانا قانچىلىك قوغۇشۇن مەھسۇلاتىنى ئىشلەپ چىقارغانلىقى موشۇ رافىناتسىيە سېخىنىڭ ئىشىدىن كۆرۈنىدۇ. بۇ يەردە چىقىرىلغان قوغۇشۇن دۆلەت سۈپەت بەلگۈسىنى ئېلىپ، پۈتكۈل دۇنيا مىقياسىدا ژۇقۇرى باھالىنىپ كەلمەكتە.

بۇنىڭ بىلەن جەپېكمۇ پەخىرلىنىدۇ. چۈنكى كويدۇرۇلگەن مەدەنلەرنى ئالامەت چوڭ پەچلەردە ئېرىتىش، ئۇلارنىڭ خىمىيەۋى تەركىۋىنى بېيىتىش ئاندىن ئۇلاردا بولاق سۈيدەك ئېقىتىپ، ساپ قوغۇشۇن ئېلىش جەريانلىرىنىڭ ھەممىسىگە جەپېك ئوخشاش ئۇستا ئىشچىلار كۆز- قۇلاق بولىدۇ. بۇ يەردە ماشىنا «تىلىنى» مۇكەممەل ئېگەللەپ، ماھىرلىق بىلەن باشقۇرغاندىلا ھەر قانداق ئىش ئوڭۇشلۇق بولىدۇ، ئەلۋەتتە.

جەپېك ئالدابېرگېنوۋ ئېگىز بويلۇق، كېپتىلىك، ئوتكۇر كۆزلۈك، ئىشنى پۇختا ئىشلەشنى ياقتۇرىدىغان تېتىك ئادەم. ئۇ، ماشىنىنىڭ تىنىمسىز ھەرىكەتلىنىشىدىن، ئېغىر ئىشلارنى ماشىنىنىڭ زىممىسىگە ئارتىپ قويغان ئىنسانلارنىڭ ئەقلىنىڭ بۈيۈك قۇدرىتىدىن ھوزۇر ئالىدۇ.

قوغۇشۇن قۇيۇدىغان موشۇ ماشىنىنى بۇ يەرگە يېڭى ئېلىپ كەلگەندە، ئۇنى قۇراشتۇرۇپ، سىرلىرىنى بىرىنچى بولۇپ ئۆگىنىپ ئالغانلارنىڭ بىرى ئالدابېرگېنوۋ بولغان ئىدى.

ئاۋۇلدا ئوسكەن ياش ژىگىت ئوچۇن مەدەنلەرنى ئېرىتىپ سۇدەك ئاققۇزغان مېتاللۇرگلارنى كۆرۈشنىڭ ئۆزى بىر موجىزىدەك تۇيۇلاتتى. دەسلەپكى كۈنلەردە ئۇ: «ئومرۇمگە كېلىپ، مۇنداق ئىشلارنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈۋاتىمەن، قولۇمدىن كېلەمدىكىن، تاڭ؟» دەپ تەشۋىشلەنگەن بولسىمۇ، پەيدىن- پەي ھەممىگە ئۆگىنىپ كەتتى.

شۇنداق پەيتلەردە جەپېككە ئىلىق سۆزلىرى ۋە مەسلىھەتلىرى بىلەن كۆپ ياردەم بەرگەنلەرنىڭ بىرسى ئەبدىلەزىم سەرسېنبايېۋ بولدى. ياش ئىنژېنېر ئىشنىڭ جىق بولۇشىغا قارىماي ئالدابېرگېنوۋقا ئۇستازلىق قىلىشتىن باش تارتمىدى، مېتاللۇرگىيە جەريانلىرىنى ئېگەللەش، قوغۇشۇننى مۇمكىن قەدەر سۈپەتلىك ئېرىتىش يوللىرىنى مۇكەممەل ئۆگەتتى. مەكتەپتە ئالغان بىلىمى ئەندى كامىلىق قىلىپ قالدى. شۇڭلاشقا ئۇ ئىنژېنېرلىق بىلىم بېرىدىغان مەكتەپتە ئوقۇپ، مەلۇماتىنى كېڭەيتتى.

نەتىجىدە ئۇ تېخنىكىنى ئۆز ئىرادىسىگە تولۇق بېقىندۇرۇپ ئالغان زامانىۋى ئىلغار ئىشچىلار قاتارىدىن ئورۇن ئالدى. ئەندى ئالدابېرگېنوۋ ئەمگىكىنىڭ ئۈنۈملۈك بولۇپ كېتىشىنىڭ ئاساسىي سەۋەۋى ئەينە شۇنىڭغا باغلىقتۇر.

ۋلادىمىر رومانېنكو باشقۇرىدىغان سىمېنىنىڭ ئىلغارلىرى —جەپېك، ساغدۇللا، راۋىل، ئالېكساندر، پاۋىللار «قوللىرى گۈل» ژىگىتلەردۇر. قازاقستان س س ر دا خىزمەت كۆرسەتكەن بۇ كەسپىياتچىلار يېڭى بەش ژىللىقنىڭ بىرىنچى ژىلىنى مۇۋاپپەقىيەتلىك تاماملاپ، بېيىلقى ئۇلۇق مەرىكە ژىلىنى تېخىمۇ چوڭ ئۇتۇقلار ژىلىغا ئايلاندۇرۇش ئوچۇن تىرىشماقتا.

جەپېك جەمئىيەت ئىشلىرىغىمۇ جان- دىلى بىلەن بېرىلگەن. ئۇ كەسىپىي ئىتتىپاقلارنىڭ قۇرۇلتايلىرىغا ۋەكىل بولدى. تېچلىقپەرۋەر كۈچلەرنىڭ موسكۋادا بولۇپ ئۆتكەن خەلقئارا كېڭەشمىسىگە قاتنىشىپ، پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ ئالىيجاناپ مەخسىدى- دۇنيادا مۇستەھكەم تېچلىق ئورنىتىش مەسىلىلىرىنى ھەل قىلىشقا ئاۋاز بەردى. ئۇ كۆپلىگەن چەت مەملىكەتلەرنى زىيارەت قىلدى.

... شەنبە. ئىككى دەم ئېلىش كۈنىدە ئادەملەر كوڭۇلدىكىدەك ھاردۇق چىقىرىپ، دۈشەنبىدە يېڭى كۈچ- غەيرەت بىلەن ئىش باشلاۋېتىدۇ. دەم ئېلىش جايلىرى يېتەرلىك. كومبىناتنىڭ ئىشچىلار ئوچۇن سالغان مەخسۇس دەم ئېلىش ئۆيى بار، ئۇ يەرگە ئائىلە بىلەن بېرىپ ئۇبدان ھاردۇق چىقىرىش مۇمكىن.

مېتاللۇرگلار كوچىسىدا قەد كۆتىرىپ تۇرغان ھەيۋەتلىك ئىككى قەۋەتلىك بىنا ئالدابېرگېنوۋلارنىڭ ئۆيىدۇر. جەپېك ئۆيگە كىرمەستىن، ئالدى بىلەن گاراژنىڭ ئىشىگىنى ئېچىپ، يېڭى «ۋولگىسىغا» يېقىلغۇ ماي قۇيدى. ئۇ ئەتە بالا- چاقىسى بىلەن شەھەر سىرتىغا سەيلىگە چىقماقچى.

—كوكە، يەكشەنبە كۈنى بېلىق ئوۋلاشقا بارايلىچۇ،— دەيدۇ ئوغلى پولات.

جەپېك كۈلۈپ قويۇپ، بالىسىنىڭ بېشىنى سىيپايدۇ:

—ئاۋال تاماقلىنىۋالايلى، سەن دەرسىڭنى ئوقى. بېلىق ھېچ يەرگە قېچىپ كەتمەيدۇ. بىز ئاپاڭ ئىككىمىز ماشىنا بىلەن ئەخمەردىكى تۇققانلارنى يوقلاپ كېلەيلى،— دەيدۇ دادىسى.

ھە، تۈنۈگۈنكى چارۋىچىنىڭ ئوغلى جەپېك بۈگۈن ئەمگەك بىلەن شان- شۆھرەت قۇچقان مېتاللۇرگ، جەمئىيەت ئەربابى.

مۇقان ئەبۇغالىيېۋ.

ئۈست- كامېنوگورسك شەھىرى.

بۈيۈك ئالىم

داڭلىق يازغۇچى مۇختەر ئەۋېزوۋ سوزنى قازاقستان ئاكادېمىيەسىنىڭ رىياستىنى جىمغۇرلار مەجلىسى دەپ ھەزىللىشىدىكەن. «چۈنكى،— دەپ چۈشەندۈرىدىكەن ئۆزىنىڭ چاقچىقىنى ئاكادېمىك- يازغۇچى،— فىزىكا، ماتېماتىكا، خىمىيە، بىولوگىيە ۋە باشقا پەنلەرنىڭ ۋەكىللىرى ژىغىنىدا ئۆز پىكىرلىرىنى ئىزھار قىلىشىدۇ، بىراق بىز-ئەدەبىياتچىلار ۋە باشقا ئاكادېمىكلار ئاغزىمىزنى ئاچماي ئولتۇرىمىز. بۇنىڭ سەۋەۋى، سوز بولۇۋاتقان پەن توغرىسىدىكى چۈشەنچىمىز، بىلىمىمىز چاغلىقلا، ھەتتا يوقنىڭ ئورنىدا. شۇنىسى قىزىقكى، شۇنچىلىك كەڭ پەن ساھەلىرى توغرىسىدىكى مۇھاكىمىنى تەل-تۆكۈز باشقۇرۇپ، ھەممىمىزگە ئۇنى تەپسىلى چۈشەندۈرۈپ، ئاخىرىدا قوبۇل قىلىنىدىغان قارارغا ئاۋاز بېرىپ، ئىختىيارسىز قوبۇل قىلغۇزىدىغان بىرلا ئادەم بار. ئۇ قانىش ئىمانتاي ئوغلى سەتپايېۋ، ئۆزىمىزنىڭ قانېكېك...»

ق.ئى. سەتپايېۋ بىولوگىيە پەنىنى بىولوگ ئالىملاردىن كام بىلمەيتتى،— دەپ يازىدۇ ئاكادېمىك ئى.گ. گالوزو ئالىم توغرىسىدىكى خاتىرىلىرىدە.— بىر قېتىم بىز ئالمۇتىدا زوئوگېئوگرافىيە خۇسۇسىدا چوڭ ئىلمى كونفېرېنسىيە ئۆتكەزدۇق. كونفېرېنسىيەدىن كېيىن قانىش ئىمانتاي ئوغلىنى ئىلگىرى كۆرمىگەن بىر نەچچە مېھمانلار مەندىن: «پىرېزىدېنتىڭلار بىولوگىيەنىڭ قايسى ساھەسىدە ئىشلەيدۇ؟» دەپ سوراپ قېلىشتى. ئۇنىڭ بىولوگ ئەمەس، گېئولوگ ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەرگىنىمدە ئۇلارنىڭ ھەيران بولۇپ قالغىنىنى دېمەمسىز...

قانېكېك ئىلمى كىتاپلارنىلا ئەمەس، بەلكى ئەدەبىي ئەسەرلەرنىمۇ زوقلىنىپ ئوقۇتتى. ئۇ قازاق تىلى ۋە ئەدەبىياتىنى، ئۆز خەلقىنىڭ تارىخىنى، ناخشا- سازلىرىنىمۇ ياخشى بىلەتتى. ق. سەتپايېۋ مۇختەر ئەۋېزوۋنىڭ «ئاباي يولى» ئېپوپېيەسىگە تەنقىتچى- ئەدەبىياتشۇناسلاردىن ئاۋال «قازاق خەلقىنىڭ قامۇسى» دەپ باھا بەرگەنلىكى مەلۇم. قانېكېك تارىخ، ئېتنوگرافىيە پەنلىرىگىمۇ بىباھا ھەسسە قوشقان ئىدى.

«ئاكادېمىك سەتپايېۋ ھەقىقى مەناسىدا قامۇسى بىلىمى بار ئالىم ئىدى. ئۇنىڭ ئىلىم- پەندە شۇغۇللانمىغان ساھەسى كامدىن- كام،— دەپ يازىدۇ ئاكادېمىك ساقتاغان بەيشېۋ،— ئۇ ئەقىل- ئىدرەك مەنبەسى، قازاق دالاسىدا تۇغۇلغان ژىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ لومونوسوۋى ئىدى. ئەگەر چوقان ۋەلىخانوۋنى شەرقنى تەتقىقات قىلىش يولىدا ئون توققۇزىنچى ئەسىردە پارلىغان يۇلتۇز دېسەك، قانىش سەتپايېۋ ئەسىرىمىزدىكى پەننىڭ زور تاياچىسى، ئىلمى ئوي- پىكىرلەرنىڭ بۈيۈك تىمسالىدۇر...»

شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇ ئۇلۇق گېئولوگ، ئەدەبىياتشۇناس، تارىخچى، ئېتنوگراف، مۇزىكىنى ئۇبدان بىلىدىغان كىشى بولۇپ، پەننىڭ بىولوگىيە، فىزىكا، ماتېماتىكا، خىمىيە كەبى ساھەلىرى توغرىسىدا ھەر تەرەپلىمە خەۋەردار دانا ئالىم، جەمئىيەت ۋە دۆلەت ئەربابى.

شۇ قاتارلىق كەڭ پەن ساھەلىرىنى ئۇ قانداق ئېگەللەپ ئالغان؟...

قانىش ئىمانتاي ئوغلى ئىلگەركى پاۋلودار ئويېزى ئاقكېلىن بولۇسىدا 1899- ژىلى تۇغۇلغان. ئۇنىڭ دادىسى ئىمانتاي شۇ دەۋىردە بىلىملىك كىشىلەردىن بولۇپ، ياش چاغلىرىدا ئومسكىدا ئۈچ ژىلچە ئوقۇپ ساۋاتىنى خېلە ئېچىپ ئالغان ئىدى. ئۇ چوقاننىڭ ئۇستازى كوستىلېتسكىي بىلەن دوستلىشىپ خەت ئېلىشىپ تۇرغان. كېيىنچە شۇ كىشىگە ئۆزىنىڭ بوۋىسى بۇقارژىراۋ قالقامان ئوغلىنىڭ قوشاقلىرىنى ژىغىپ سوغا قىلغان.

قانېكېك بىلەن بىر تۇققاننىڭ بالىسى بولغان ئەبىكېي زىيىن ئوغلى سەتپايېۋمۇ ئومسكىدىكى سېمىنارىيەنى تۈگەتكەن زىيالى ئادەم ئىدى. ق. سەتپايېۋنىڭ باشقا ئەۋلاتلىرىمۇ مەنسەپ يولىنى تۇتماي، بەلكى ئۆز خەلقىنىڭ ئىچىدە مەرىپەت تارقىتىپ مائارىپ ساھەسىدا خىزمەت قىلغان ئادەملەردۇر.

ئەينە شۇنداق مەرىپەتلىك موھىتتا تەلىم- تەربىيە ئالغان قانىش ياش چاغلىرىدىنلا ئىلىم- پەن يولىغا قەدەم تاشلىدى. ئاۋۇلدىكى رۇس- قازاق مەكتىۋىنى تاماملىغاندىن كېيىن كېرېكۇ (پاۋلودار)، سەمەي شەھەرلىرىدە ئوقۇپ، رۇسچە ئوتتۇرا مەلۇمات ئالىدۇ. ئۇ، دادىسىدىن مۇسۇلمانچە يېزىش ۋە ئوقۇشنى ئۆگىنىپ، فارسى، تۈرۈك تىللىرىدىنمۇ مەلۇماتلىق بولىدۇ. ئاڭلىق، ئوتكۇر، ئىدرەكلىك ژىگىت سوۋېت ھاكىمىيىتىنىڭ خەلقچىللىق يۆنىلىشىنى، ئۇنىڭ خەلققە بولغان ساداقىتىنى دەرھال چۈشىنىپ، قانىش بۇ ھاكىمىيەتنىڭ شەكىللىنىشىگە پۈتكۈل بىلىمىنى، كۈچ- غەيرىتىنى سەرىپ قىلىدۇ. باياناۋۇل ئىنقىلاۋىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى سۈپىتىدە خەلق سۇدىيەسى بولۇپ ئىشلەيدۇ.

ئىلىم- پەن شەيداسى بولغان قانىش 1921- ژىلى تومسك شەھىرىدىكى سىبىر- گېئولوگىيە ئىنستىتۇتىنىڭ كان فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا چۈشىدۇ. ئاتاقلىق سەياھەتچى، گېئولوگ ۋ.ئا. ئوبرۇچېۋنىڭ شاگىرتى ئاكا-

ئەۋلاد كۇتۇپخانىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بىزنىڭ ئايىمان

بېلگراد شەھىرى. ئادەملەر لىقمۇ-لىق تولغان زالدا چوڭقۇر سۈكۈنات ھۆكۈم سۈرمەكتە. سكرىپكىنىڭ سېھىرلىك جۇشقۇن سازى تىڭشىغۇچىلارنى تامامەن ئۆز ئىلكىگە ئېلىپ، ژىراقتىكى قازاق دىيارىدىن، يەنى ئالمۇتىدىن كەلگەن قىزنىڭ كۆيگەتولغان قەلبىنىڭ، ئۇنىڭ نازۇك بارماقلىرىنىڭ موجىزىسىنى نامايىش قىلىۋاتاتتى.

بۇ — ياش ئىجراچىلارنىڭ خەلقئارا كونكۇرسىنىڭ ئاداققى كونسېرتى ئىدى. گېرمانىيە دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتى، بولغارىيە، پولشا، رۇمىنىيە، سوۋېت ئىتتىپاقى، يوگوسلاۋىيە، گېرمانىيە فېدېراتىۋ جۇمھۇرىيىتى، ئەنگلىيە، شۋېتسارىيە، برازىلىيە ۋە جەنۇبىي كورېيەدىن كەلگەن 26

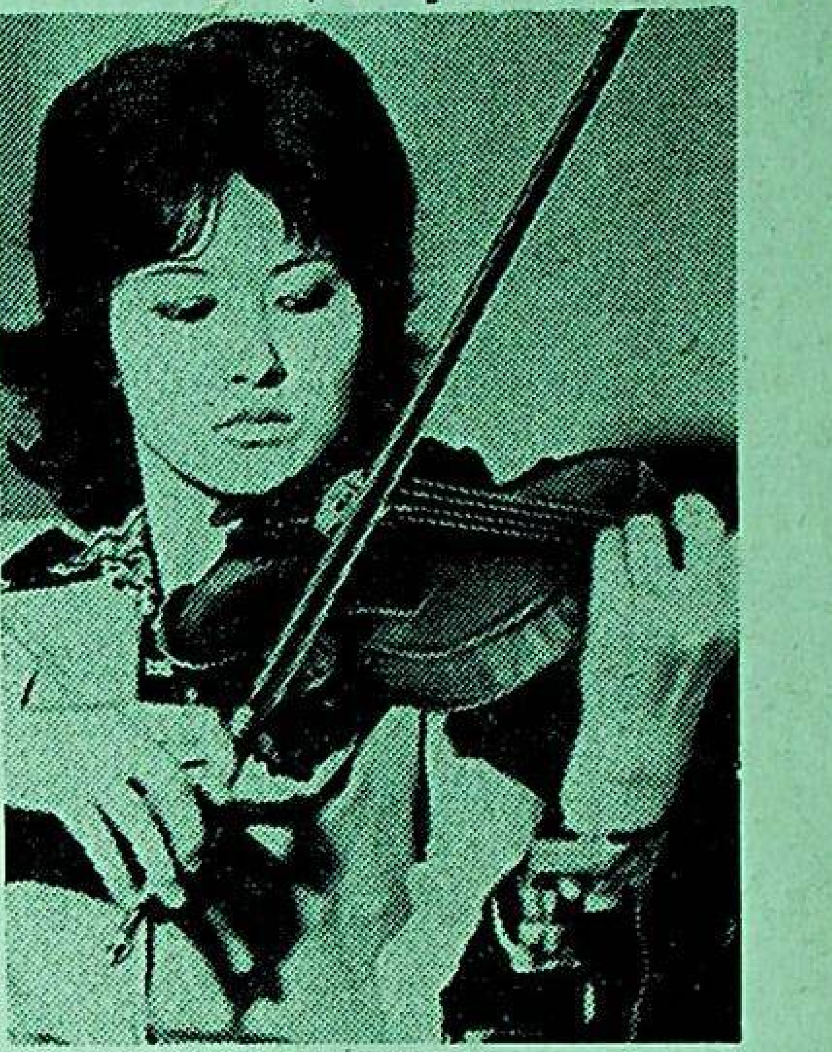
سۈرەتتە: ئايىماننىڭ سكرىپكا چېلىۋاتقان مەزگىلى.

ياش سكرىپكىچى ئىشتىراك قىلغان ساز ماھىرلىرىنىڭ ھەل قىلغۇچى ئۈچىنچى مۇسابىقىسىدا ئايىمان پ. چايكوۋسكىينىڭ ئوركېسترغا قوشۇلۇپ سكرىپكىدا ئىجرا قىلىش ئۈچۈن يازغان كونسېرتى بىلەن نېمىس كومپوزىتورى گ. كلېبېنىڭ يالغۇز سكرىپكا ئۈچۈن يازغان سوناتىسىنىڭ بىرىنچى قىسمىنى ئورۇنلىدى. ئەجايىپ زور ماھارەت بىلەن ئىجرا قىلىنغان ئەينە شۇ ئىككى ئەسەر ئون سەككىز ياشلىق قازاق قىزىنى كونكۇرس غالىپلىرى قاتارىغا ئېلىپ چىققان.

سكرىپكىچىلارنىڭ ئەڭ يۈكسەك ئىجراچىلىق تالانتى ئۈچۈن بېرىلىدىغان مەرھۇم برانكو پايېۋىچ نامىدىكى مۇكاپات بۇنىڭدىن ئۈچ ژىل بۇرۇن مەزكۇر ئاتاقلىق سازەندىنىڭ رەپىقىسى تەرىپىدىن تايىنلانغان بولۇپ، ئۇنىڭغا دەسلەپكى قېتىم سازاۋەر بولۇش بەختى قازاق قىزى مۇساخوجايېۋانىڭ زىممىسىگە چۈشتى. پۈتكۈل زالنىڭ قىزغىن ئالقىشلىرى ئاستىدا تاپشۇرۇلغان «ئالتۇن ئارفا» ئەڭ خالىس ۋە تەلەپچان تاماشىبىنلارنىڭ ئايىمان ئىستېداتىغا قايىل قالغانلىغىنىڭ روشەن مىسالى ئىدى.

خەلقئارا مۇسابىقىدە ئۆز تالانتىنىڭ قۇدرىتىنى نامايىش قىلىپ، كلاسسىك مۇزىكا شەيدالىرىنىڭ ئەڭ يۈكسەك باھاسىغا مۇيەسسەر بولغان قازاق قىزى ئايىمان مۇساخوجايېۋانىڭ ئىجادىي يولى بۇنىڭدىن 11 ژىل ئاۋال ئالمۇتىدا باشلانغان ئىدى. ئۇ دەسلەپ كۇلەش بايسېيىتوۋا نامىدىكى مۇزىكا يۇرتىدا تەلىم ئالدى. بەشىنچى سىنىپتا ئوقۇۋاتقان پەيتلىرىدە كۆپچىلىك ئالدىدا ئىجرا قىلغان م. تولېبايېۋنىڭ سكرىپكا بىلەن فورتېپىانو ئۈچۈن يازغان داستانىنى ئايىمان ئۆزىنىڭ سەنئەت ساھاسىدىكى دەسلەپكى قەدىمىم دەيدۇ. ئۈزلۈكسىز ئىزدىنىش، ھارماي-تالماي ئۆگىنىش نەتىجىسىدە ئۇنىڭ رېپېرتۇئارى كېڭىيىپ، ئىجراچىلىق ماھارىتى ئۆسۈپ بارىۋەردى. مەزكۇر مۇزىكا يۇرتىنى تۈگەتكەندىن كېيىن ئۇ، قۇرمانغازى نامىدىكى ئالمۇتا دۆلەت كونسېرۋاتورىيەسىگە قوبۇل قىلىندى.

ئوقۇش جەريانىدا قازانغان مۇۋەپپەقىيەتلىرى تۈپەيلى ئۇ ئۆتكەن ژىلى 1-ئوكتەبىردىن 18-ئوكتەبىرگىچە ياش ئىجراچىلارنىڭ موسكۋادا بولۇپ ئۆتكەن مۇسابىقىسىغا قاتنىشىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدى. مەشھۇر سوۋېت كومپوزىتورى ئارام خاچاتۇريان يېتەكچىلىكىدىكى تاللاش كومىسسىيەسى ياش ئىجراچىلار ئارىسىدىن ئايىماننىڭ سەنئىتىنى ئالاھىدە ژۇقۇرى باھالىدى. نەتىجىدە ئۇ، بېلگرادتا بولىدىغان كونكۇرستا ۋەتىنىمىز سەنئىتىنىڭ شان-شۆھرىتىنى ھىمايە قىلغۇچىلارنىڭ بىرىدىن بىرى بولۇشقا ئىگە بولغان ئىدى.

ئى. بېيسېمبايېۋ.

جانجان دىياردا

ئىنستىتۇتنىڭ يېڭى بىناسى

جامبۇلدىكى يېنىك ۋە ئوزۇق-تۈلۈك سانائىتى ئىنستىتۇتىنىڭ ئالمۇتىدىكى شۆبىسى ئۈچۈن سېلىنىدىغان بىنانىڭ لايىھىسى تەستىقلەندى. مەزكۇر ئوقۇش يۇرتىنىڭ ئون تۆرت قەۋەتلىك يېڭى بىناسىغا سىنىپلار، ئوقۇش-لابوراتورىيە خانىلىرى، مەجلىس، تەن تەربىيە زاللىرى ۋە ئاشخانا ئورۇنلىشىدۇ. بۇ بىنا پايتەختتىكى ئەڭ بەھەيۋەت ئىمارەتلەرنىڭ بىرى بولغۇسى.

ئاخشىچىلار ئانسامبلى

گۇرېيېۋ ئوبلۇسىدىكى ماخامبېت رايونى مەدەنىيەت سارىيىنىڭ زالى كىشىلەر بىلەن تولغان. ئۇلار تۇسكىنوۋالار ئائىلىسىدىن تەشكىل تاپقان ئانسامبلىنىڭ سەنئىتىنى كۆرۈپ، ئاڭلاش ئۈچۈن ژىغىلغان ژۇتداشلار ئىدى.

سەھنىگە ئون بالىنىڭ ئانىسى ئاناپىيە تۇسكىنوۋا ۋە ئۇنىڭ باللىرى چىقتى. دومبىرىنىڭ، ساكسافون، ئورگان ھەم گىتارىنىڭ يېقىملىق ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ، ئاخشا، ئۇسۇللار ئىجرا قىلىنىدۇ. بىر يېرىم سائاتلىق كونسېرت ئادەملەر كۆڭلىدە قانائەتلىنىش ۋە زوقلىنىش تۇيغۇلىرىنى ئويغىتىدۇ. بۇ ئانسامبل خوشنا يېزىلارغا سەييارە ئىجادىي سەپەرلەرگىمۇ چىقىپ تۇرىدۇ.

ل. مۇتەللىپ توپلاملىرى

موسكۋادا «پراۋدا» گېزىتىنىڭ نەشرىياتىدا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەردانە پەرزەندى، يالقۇنلۇق ئىنقىلاۋىي شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ شېئىرلار توپلىمى رۇس تىلىدا نەشر قىلىندى. فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى مۇرات ھەمرايېۋ تەرجىمىسى ۋە تەھرىرلىگى بىلەن 100 مىڭ نۇسخە بولۇپ چىققان مەزكۇر توپلامنىڭ چىقىشىنى مىللىونلىغان سوۋېت كىتابخانلىرى قىزغىن كۈتۈپ ئالدى.

ل. مۇتەللىپنىڭ يەنە بىر شېئىرلار توپلىمى تاشكەنتتە غافور غۇلام نامىدىكى نەشرىياتتا ئۆزبەك تىلىدا نەشر قىلىندى. شېئىرلارنى كورنەكلىك ئۆزبەك شائىرى خەمىت غۇلام ۋە ئۇيغۇر شائىرى روزى قادىرى ئۆزبەك تىلىغا تەرجىمە قىلغان.

ئالمۇتىدا «بىلال نازىمنىڭ ھاياتى ۋە ئىجادىي» ناملىق كىتاپ نەشر قىلىندى. ئۇيغۇر خەلقىنىڭ 19-ئەسىردە ياشىغان مەشھۇر شائىرى، قىزغىن ۋەتەنپەرۋەر، داڭلىق سادىر پالۋاننىڭ ئەڭ يېقىن سەپدىشىغا بېغىشلانغان بۇ ئەسەر بىلال شۇناس ياش ئالىم ساۋۇتجان موللاۋۇدوۋ تەرىپىدىن يېزىلغان بولۇپ، ئۇنىڭدا ئەدىپنىڭ ھاياتى ۋە بىباھا ئەدەبىي مىراسى كەڭ تەتقىق قىلىنىدۇ.

ئاندىن بىلال نازىمنىڭ س. موللاۋۇدوۋ تەرىپىدىن توپلانغان ئەسەرلىرىمۇ يورۇققا چىقىرىلدى. ئۇنىڭدا شائىرنىڭ مەشھۇر «غەزەلىيات» (غەزەللەر)، «غازات دەرمۇلكى چىن»، «چاڭموزا يۈسۈپخان» داستانلىرى، شۇنداقلا «نازۇگۇمنىڭ قىسسى» بار. بىزنىڭ ئېلىمىز دە بىلال نازىم ئىجادىغا بولغان چوڭ قىزىقىشنى ئىپادىلەيدىغان ھەر ئىككىلا كىتاپنى جامائەتچىلىك قىزغىن كۈتۈپ ئالدى.

سۈرەتتە: ئالمۇتىدىكى جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تېاترىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرسى، قازاقستاندا خىزمەت كۆرسەتكەن ئارتىست رىزۋانگۇل توختانوۋا. ئۇ، قىرىق ژىلدىن ئارتۇق ۋاقىت ئىچىدە يۈزگە يېقىن ئاساسى روللارنى ئوينىدى.

دېمەك م.ئا.ئۇسوۋنىڭ رەھبەرلىگىدە گېولوگ بولۇشقا ئىنتىلىدۇ.

1926-ژىلى ئىنستىتۇتنى تۈگەتكەندىن كېيىن ئۇ ئۇلتاۋ رايونىغا ئىشقا كېلىپ، جېزقازغاننىڭ يەر ئاستى بايلىقلىرىنى تەكشۈرۈش ئىشىنى قولغا ئالىدۇ. ئۇ ئون بەش ژىل مابەينىدە شۇ يەردە ئىشلەيدۇ. بىر چاغلاردا ئىنگلىز، ئامېرىكان، فرانسۇز گېولوگلىرى 62 مىڭ تونىنا مىسى بار دېگەن كاننىڭ ئورنىدىن قانىش ئىمانتاي ئوغلىنىڭ ئىشىنى ياخشى يولغا قويۇشى، ئىلمىي تەتقىقاتىنىڭ مۇكەممەللىگى ۋە تاپقۇرلىغى تۈپەيلى جېزقازغان شۇ ژىللاردا ئافرىكىدىكى كاتانگا، ئامېرىكىدىكى ژۇقارقى كوللەر مىس ئۆلكىلىرى بىلەن تەڭداش، دۇنيادىكى ئەڭ باي مىس كانلىرى قاتارىغا چىقتى. بۈگۈنكى كۈندە جېزقازغان نەچچە يۈز مىڭ ئاھالىسى بار، چوڭ-چوڭ ئىشلەپ چىقىرىش كارخانىلىرىغا ئىگە ئوبلۇس مەركىزىگە ئايلىنىپ قالدى.

قازاقستان ھۆكۈمىتى ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى ھارپىسىدا ق. سەتبايېۋنى ئالمۇتىغا چاقىرتىپ يېڭى قۇرۇلغان گېولوگىيە ئىنستىتۇتىغا دىرېكتور قىلىپ تايىنلىدى. شۇنداقلا ئۇ س س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ قازاقستان شۆبىسىنىمۇ باشقۇرىدۇ. ق. سەتبايېۋ 1946-ژىلى قۇرۇلغان قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ تۇنجا پرېزىدېنتى بولۇپ سايلاندى ۋە بۇ خىزمەتتە 1964-ژىلغىچە يەنى ۋاپات بولغانغا قەدەر ئىشلىدى. ئۇنىڭ قازاقستاندا پەننى تەرەققىي ئەتتۈرۈپ، يۈكسەلدۈرۈشتىكى ئەمگىگى بىباھادۇر. «ئۇ، ئۈچ تۆرلۈك بۈيۈك مىراس قالدۇرۇپ كەتتى،- دەپ يازغان ئىدى ئۆز ۋاقتىدا پروفېسسور ۋ.س. كوپتېۋ-دۋورنىكوۋ،- ئۇ مىراس، جېزقازغان، قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى ۋە گېولوگىيە ئىنستىتۇتىدىن ئىبارەتتۇر...»

قانىش سەتبايېۋ گېولوگىيە-مىنېرولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى، پروفېسسور، دۆلەت ۋە لېنىن مۇكاپاتلىرىنىڭ لائۇرېاتى بولغان، ئوتتۇرا ئازىيە، شەرىق ئالىملىرى ئىچىدە ئەڭ دەسلەپ س س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ھەقىقىي ئەزاسى ھەم تاجىكستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ پەخرىي ئەزاسى بولۇپ سايلانغان. قانىشېكىنىڭ رەھبەرلىگى بىلەن قازاقستان گېولوگ ئالىملىرى ئىشلەپ چىققان مەركىزىي قازاقستاننىڭ مېتاللورگىيە رېسۇرسلىرىنى ئىلمىي تەرىپلەش خەرىتىسى جاھان گېولوگىيەسى تارىخىدا تەڭدىشى يوق، ئالاھىدە ئەھمىيەتلىك ئىلمىي ئەمگەكتۇر. قازاقستان گېولوگلىرى موشۇ خەرىتىگە ئاساسلىنىپ كان چىقىدىغان يەرلەرنى ئالدىن ئالا مۆلچەلاپ، قەيەردىن نېمە ئىزدەش كېرەكلىگىنى بىلەلەيدۇ.

ئاكادېمىك ق. سەتبايېۋنىڭ نامى چەت ئەللەرگىمۇ كەڭ مەلۇمدۇر. ئۇ، 1947-ژىلى سوۋېت پارلامېنتى دېلېگاتسىيە تەركىۋىدە ئەنگلىيەگە بارغان ئىدى. ئۇنىڭدىن كېيىنكى ژىللاردا بولغارىيەدە، خىتايدا بولۇپ، گېولوگىيە پەنىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرى خۇسۇسىدا لېكسىيەلەرنى ئوقۇدى. ئۇ، گېولوگلارنىڭ دېھلىدە ئۆتكەن خەلقئارا كونگرېسسىدا دوكلات قىلىشقا تەييارلىنىۋاتقان بىر پەيتتە ۋاپات بولدى. مەزكۇر دوكلادنىڭ تېزىسلىرى ئالىمنىڭ ئارخىۋىدا ساقلانماقتا.

ئۆز خەلقىنى، ۋەتىنىنى چەكسىز سۆيگەن قانىش ئىمانتاي ئوغلىنىڭ زور ئەمگىگىنى سوۋېت ھۆكۈمىتى ژۇقۇرى باھالىدى. ئۇ، تۆرت قېتىم لېنىن ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلاندى. ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىدىن كېيىنكى ھەممە سايلاملاردا خەلق ئۇنى س س س ر ۋە قازاقستان س س ر ئالىي سوۋېتلىرىغا دېپۇتات قىلىپ سايلاپ كەلدى. كېيىنكى ژىللاردا س س س ر ئالىي سوۋېتى رىياسىتىنىڭ ئەزاسى، ئىتتىپاق سوۋېتىنىڭ رەئىسى بولدى.

قانىش سەتبايېۋنىڭ نامى بۈگۈنمۇ خەلق خاتىرىسىدە ساقلانماقتا. قازاق خەلقى ئۇنى ئۆزىنىڭ مىللىي غۇرۇرلىرى- چوقان، ئاباي، ئىبراي، مۇختەر كەبى بۈيۈك پەرزەنتلىرى قاتارىغا قويۇپ يادىدا مەڭگۈ ساقلايدۇ.

مېدەۋ سەرسېكېيېۋ،

س س س ر يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى.

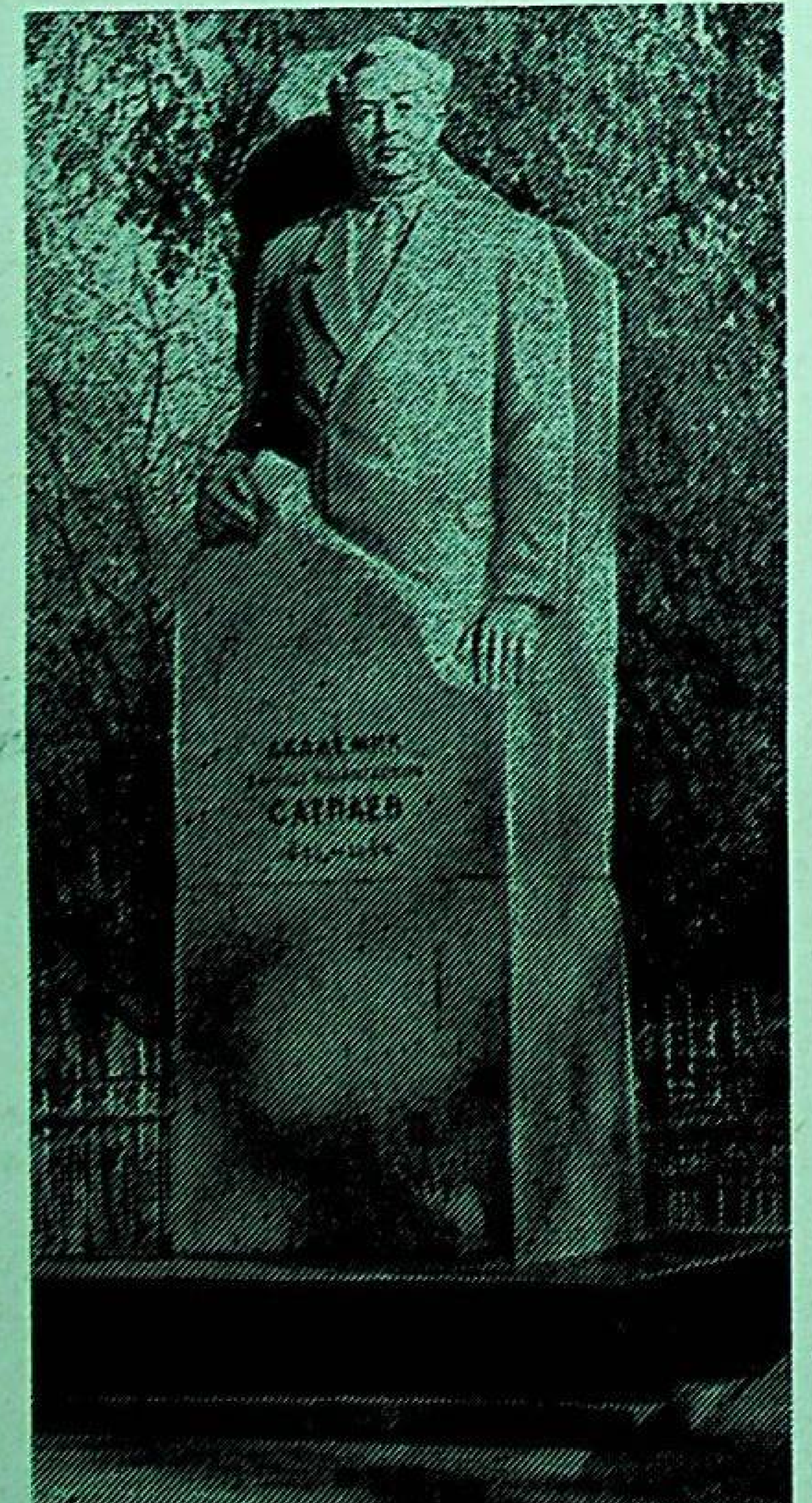
سۈرەتتە: ئاكادېمىك قانىش سەتبايېۋقا ئورنىتىلغان ھەيكەل.

مەمىجان زۇلپىقاروۋ

ئوۋچى خاتىرىسى

مەمىجان زۇلپىقاروۋ ـ سوۋېت ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى رىۋاجلاندۇرۇشقا پائال قاتنىشىپ ژۈرگەن يازغۇچىدۇر. ئۇنىڭ ئىجادىي زامانىۋىي ماۋزۇلارنى يورۇتۇش، ئەمگەك ئادەملىرىنى، جانىجان تەبىئەتنى مەدھىلەش ئوخشاش سۈپەتلەر بىلەن، شۇنداقلا تىل بايلىغى ۋە راۋانلىغى بىلەن پەرىقلىنىدۇ. تۆۋەندە گېزىتخانلار دىققىتىگە يازغۇچى ھېكايىلىرىدىن تەغدىم قىلىمىز.

ئىيۇن كۈنلىرىنىڭ بىرى.

كۈن ئېگىلىپ قالغان. موزدۇز قاسىم ئاكا ئىككىمىز بودۇنە ئولاشقا ئاتلاندۇق. مەھەللىدىن چىقىپ، بايانداي تەرەپكە كېتىپ بارىمىز. ئېتىز- ئېرىق ئېشىپ، قېلىن ئوتچوپ ئارىلاپ كېتىدىغان يالغۇز ئاياق يولغا چۈشتۇق. قاسىم ئاكامنىڭ ئازلاپ بېقىپ ژۈرگەن، ماگلىيدا تۇماچە قاشقىسى بار تۈم قارا ماشكىسى ئاتلىرىمىزنىڭ ئالدىدا ئۇزاپ بارىدۇ: قۇيرۇغىنى تىنىمسىز ئوينىتىپ، بويىنىنى سوزغان پېتى، گا ئېرىق بويلاپ تىمىسقىلاپ، گا ئوسكىلەڭ ئوت ئارىسىغا شۇڭغۇيدۇ.

ـ مانا، ئۇكا، موشۇ ئوتلاق، ئۇنىڭ ئۇ يېنىدىكى بېدىلىك بودۇنەدېگىنىڭنىڭ كانى!ـ دېدى ئۇ ئوزگىچە زوقلىنىپ ۋە قۇرغۇيى قوندۇرۇلغان ئوڭ قولىنى سەل كوتىرىپ، سول قولى بىلەن قۇرغۇينىڭ بېشىنى سىيپاپ قويدى.

بودۇنە ئولاشقا بىرىنچى نوۋەت چىقىشىم. توساتتىن بودۇنە چىقىپ قالسا، قۇرغۇينىڭ ئالغىنىنى بىر كورسەم، دەيمەندە. ئوزەمنىڭمۇ جىنى تېقىلداپ، ژۈرىكىم ئويناپ تۇرىدۇ. قاسىم ئاكام: «ھەي، كاساپەت، ئىشىت تەگمەي قالدى، مەشەدە بار ئىكەنۇۋ» ـ دەپ تۇرۇۋشقا، ئىينىمىزدىنلا بىر بودۇنە پۇررىدە قىلىپ تام بويى كوتىرىلىپ ئېرى ئۇچتى. قۇرغۇيمۇ بەتلىنىپ تۇرغان ئىكەن، ئۇنى ئىككىسى سالغىچە، ئوزىنى ئوقتەك ئاتتى. ئادەتتە، بودۇنە بىر كوتىرىلگەندە ئانچە ئېگىز كەتمەسە كېرەك، ئۇ يۈز ماتىرلاچە يەرگە بېرىپ ئولتۇرۇشىغا، قۇرغۇي لىپ قىلىپ چاڭ سالاندە، سۈزۈلۈپ بېرىپ بېدىلىككە چۈشتى. بىز ئاتلىرىمىزنى قامچىلاپ قالدۇق. قۇرغۇي جانىۋار بىزنا ياخشى تولتىلىپتىكەن، قارىغدەك بولسام، ئوتكۈر تىرناقلىرى بىلەن بودۇننى قاماۋلاپلا، دەم بېشىنى چوقۇپ، دەم بويىنىنى سىكاپان قىلىپ، بىزنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. «بارىكاللا!» ـ دەۋەتتىم ئالغۇزلىغىغا ئاپىرىن ئېيتىپ. قاسىم ئاكام ئۇنىڭدىن نارازى ھالدا: «گەھ جانىۋار، ئولجىنى ئېلىپ ئاتتىڭ سوتكۈچكە ئوزەڭ قوناتتىڭ، ئىمە بالىتۇڭ!» ـ دېدى ۋە ئاماڭەتنى تاپشۇرىۋېلىپ، ئۇنىڭ پۇتىدا باغلاغلىق ئىنچكە تاسمىسىنى ژىغىشتۇرۇپ، تېرە پەلەي كىيگەن قولىغا ياتقۇزىشتىن قوندۇردى.

بىز ئۇنى داۋاملاشتۇردۇق. بودۇننىڭ پۇرر قىلىپ ئۇچىشى، قۇرغۇينىڭ ھەيەل قىلماي سۈزۈلۈپ بېرىپ چاڭ سېلىشى، ئەلبىمدە ھەجەپ ئەسرات قالدۇرغان ئىكەن، زوقۇم تارتىپ، پۇتۇن بارلىغىم بىلەن ھوزۇرلاندىم. مانا قارىڭلا، بودۇنە ئولاش دېگەن كوڭۈللۈك، ھە؟!

كوزۈم دەم قۇرغۇيغا، دەم قاسىم ئاكامنا تىككىلىدۇ، قۇرغۇينىڭ كوزلىرى ئەندى بايىقىدىنمۇ بەك ئوت ھۇشىيار.

ـ سەن ياش ژىگىت، ئالگلاپ قوي، قۇرغۇينى مەن بودۇنىگەخالىپ خۇتۇنۇڭ سالۋەرمەيمەن. قۇرغۇينى ئولتىشنى بىلمەسەڭ، ئۇنى مالىماتىڭ قىلما! ئۇنى بىر قوللۇق تۇتماي ئەل- ئولگەنگە بىرەي، يېرىم قېتىم بېرىپ قويدىڭمۇ بولدى، بوزۇلدى دەۋەر. ئاتلىن كىيىن، بىقشتا- بېقىش بار، جومۇ. قاچان ئاچ يەم، تويغۇچۇق بېرىسەن، قاچان تولۇلگىدىن بولۇپ بېرىسەن، قاچان ئويقۇسىنى قاچۇرۇپ تاگاشتۇرسەن، بۇنى بىلمىسەڭ بېكار.

بىز سەلدىن كېيىن ئاتلىنىپ، ئۇنى داۋام قىلدۇق. ئۇيەر بۇيەردە بودۇنىلەر خۇددى ئوز ئارا سايراپ مۇسابىقىگە چۈشكەندەك، بىرىدىن- بىرى قالتىس خەندان ئۇرماقتا. بىز ھەيەل قىلماي قۇرغۇيغا يەنە بىر بودۇنە ئالدۇردۇق.

توۋا، كۈچلۈك، زور قۇشنىڭ ئاجىز، ئاتتۇەن قۇشقا بېھودە سالغان جورى- جاپاسى، ئوكتەملىكى بىزگە تاماشە بولۇۋاتقىنىنى قارەڭە؟... بىز ئانچە ئۇزاقلىماستىن، بېدىلىك ئارىسىدا يوغان بىر توپ چېقىر ئۈژۈمگە دۈچ كەلدۇق!

ـ ئۇكا، ـ دېدى قاسىم ئاكام، ئېتىدىن چۈشۈپ، ـ ئەندى مەن ساڭا چۈك- چۈك بىلەن بودۇنە ئېلىشنى بىر كورستەي، ئەڭگىزە پەيزىڭنى سۈرىۋەر. قاسىم ئاكام لاممم دېمەي، ئەپلىگرەك جاي تاللاپ، تۈز ياپماق بولۇۋېدى، مەن تورنىڭ ئىككىنچى ئۇچىنى تۇتۇپ ياردەملەشتىم.

قاسىم ئاكام چۈك- چۈكنىڭ چوگاراغىنى سول قولىغا ئېلىپ، ئۇنىڭ ئاش قۇشۇقتەك كاۋاكچىسىغا ئوشكە تېرىسىدىن ئىشلەنگەن ئېپىز بېشۇنى كېرىپ، چەت- چورىسىنى ھىمرىپ تۇتتى. ئوڭ قولىنىڭ كورسەتكۈچ ۋە ئوتتۇرا بارماقلىرىنى جۈپلەپ، تېرىگە دىت بىلەن ئاستا ئۇرۇۋېدى، «چۈك-چۈك، چۈك- چۈك، چۈك-چۈك!» ـ دېگەن بىر خىل مەيىن ۋە يېقىملىق سادا چىقتى.

شۇ ئەسنادا ژىراقتىكى بودۇنە يېقىنلا بىر يەردىن تازىمۇ جۈشقۇنلۇق سايراپ: «ۋۇتۇلداق»نى كەينى- كەينىدىن ئالتىگە يەتكۈزۈۋېدى، قاسىم ئاكام ئاغزىدىن چۈك- چۈكنى ئېلىپ:

ـ پاھ، بۇ تازا سەر خىلىكەن!ـ دەپ پىچىرلىدى. بۇ كەمدە قارشىمىزدىكى بودۇنە ئېمشىكىدۇ جىمىۋالدى.

ـ ئىككىسى تورغا تەڭ چۈشەمدۇ، قانداق؟ـ دەپ سورىدىم.

ـ ئۇنداقمۇ بولىدۇ، ئاما مونۇ ئالدىمىزدىكى يېقىن يولىمايدۇ، ئەۋۇ غوجا ئاكىسىنىڭ ئۇنىنى ئاڭلاپ ژۈرىگى سۇ، ـ دېدى. ئۇ چۈك- چۈكنى قايتا ئاغزىغا سېلىپ، مەڭزىنى ئاستاغىنا ئىككى- ئۈچ چېكىپ قويدى.

بودۇنىلەرنىڭ سەر خىلى يانداپ كەلگەن ئىكەن، توردىن ئون قەدەم نېرىدىلا سايرىدى. مەن يوشۇرنۇش تەرتىۋىگە رىايە قىلماي بېشىمنى سەل كوتىرىۋېدىم، بىدە بەرگىنىڭ قىمىرلىغىنى كوزۈمگەچۈشتى. ئوزەممۇ ئۇنىڭ ئەدە كېلىۋاتقىنىنى دىققەت بىلەن كۈزىتىپ تۇرمەن.

ئەيسى بەك ئېقىلدىغان بودۇنە بېدە ئارىلاپ مېڭىشنى مۇشكۈل كوردىمۇ، بېدە ئۇزرە لىپ قىلىپ سەكرەپ بىر غۇلاچتەك مۇساپىغا چۈشتىدە، يەنە ژۈرۈشنى داۋام قىلدى. ئېھتىيات يۈزىسىدىن بېشىم يەرگە يەتكىدەك ئېگىشتىم. ژۈرىكىم تولقۇپ، ئەپەسلىرىم تېزلەشتى. تورغا قانداقلارچە چۈشىدۇ؟ ھەجەپ، ئوت چاقنىغان كوزلىرى تورنى ئىلا- پەرىق قىلمىسا؟ مانا، مانا، ئۇ بايىقى ژۈرۈشى بىلەن تورغا ئۇلاشتى. بەلكى تور ئاستىغا شۇڭغىدى. ئەندى تىنىغمىزنى ئېلىپ، ئۇركىپ، كوتىرىلدۈدە، قانات- قۇيرۇغى تورغا ئىلىنىدۇ...

ياق ئۇنداق بولمىدى. ئارىدا مىنۇتلار يورغىلىدى، ئىشقى- ھەۋەس سەۋدام ئۇلغىيىپ، قەلبىم تىترىدى. چۈك - چۈكنىمۇ ئىشقا سالماي، سۈكۈت ئەيلىگەن قاسىم ئاكام سۇغا چوككەلدەك جىم. ئاڭغىچە ئۇ ئورنىدىن لەڭگىدە تۇرۇپ قالدى. بايا بودۇنىنىڭ قەدىمىنى مولجالاپ ئولتارغان ئىكەن، بېچارە بودۇنە ئۇچىنىڭ شەپىسىنى سېزىپ، پۇررىدە كوتىرىلدىدە، ياڭلىۋاشتىن تور ئاستىدا تۇۋاق يېپىلغاندەك بېسىلىپ قالدى. مەن ئوزەمنى ئۇتىغان ھالدا قۇشتەك ئېتىلىپ تورنىڭ چېتىدە سوزۇلۇپ يېتىۋالدىم، ئاستىدىن يورغىلاپ ژۈرۈپ بەرمىسۇن، دەيمەندە. ئەدېكىنى، قاسىم ئاكام خۇددى ئۇنىڭ پۇتىغا قىلتاق سېلىپ قويغاندەك، ۋەزمىن بېسىپ كەلدىدە، تور ئۈستىدىن بودۇنىگە چاڭ سالدى. مەن تۇرۇشۇمغا، ئۇ:

ـ مە، بۇسەرخىلنى خالتىغا سال، ـ دەپ تۇتقۇزۇپ قويدى.

جانىۋارنىڭ باشقا چۈشكەن سەۋدادىن ئىككى كوزى ئېتىلىپ چىقاي دەپ، كىچىككىنە ژۈرىگى دۈپۈلدەپ، ئوخچۇپ تۇرۇپتۇ. «ھەي، بېچارە!» ـ تەسالله ئېيتتىم ئىچىمدە ئۇنىڭ كوزلىرىگە تىكىلىپ، ـ ھېلىلاۋەسلى مەستانىسى بولۇپ، جوش ئەيلەپ، ئوتكەبى يېنىۋېدىڭ، بىردەمدىلا تۇتقۇنلۇق ئەسىرى بولدۇڭ. ۋەسلىگە يەتكىلى قويماي، مۇھەببىتىڭگە قىلتاق سېلىپ ژۈرگىنىمىزنى كوردىڭمۇ بىزنىڭ... ئەركىڭگە قويۇۋېتەيمۇ؟ ئۇنداق قىلغىنىم بىلەن قاسىم ئاكام تېرىكەرەك ئادەم، ئارىمىزدىكى ھورمەت- رىايەت پەردىسى سوكۇلۇپ كېتەر...؟».

قولۇم بىردىن بودۇنە سولايدىغان خالتىغا ئۇزىتىلىپ، زامىنلىق ۋەزىپىسىنى ئادا قىلدى. بىز شۇنداق قىلىپ يەنە ئىككىنى تۇتتۇق. قانائەت قىلماي يەنە تور يايدۇق. تورىنچى بودۇنە زەپ شوق سايراپ، قانات سورەپ كەلدىيۇ، توردىن ئالتە ماڭدام نېرىدا قالدى. قاسىم ئاكام خېلە سەۋرى قىلدى. ئۇ ھېلىغۇ نازۇ غەمزە بىلەن چۈكۈلدەۋېتىپتۇ، بەلكى مۇناجەت قىلىپ ژىغلىغىنى بىلەنمۇ كېلەر ئەمەس.

ـ ۋاي شەيتانەي، ـ دېدى ئۇ بىر كەمدە تېرىتەكلىنىپ تۇرۇپ، ـ بۇ تورىقاپ قالغان كاساپەت ئىكەن!...

ئاڭغىچە، تەسكەيدىن سوقغان شامال ژىراقتىكى ئاق تېرەك، چوكانلارنىڭ بېشىنى قارىپ- شىۋىرلاپ قالدىدە، بىردىن تەكشى كەتكەن بېدە بەرگىنى ياتقۇزۇشقا باشلىدى بېدە يەلپۈلىنىپ تولقۇپ، بەئەينى دېڭىز قالقىپ ئوركەشلىدى.

ـ بولمىدى، ئۇكا، شامال قوغلىدى!ـ دېدى قاسىم ئاكام دەس تۇرۇپ.

ـ بودۇنىلەرگە تولا ئازار بەردىڭ، دەپ تەبىئەت غەزەپلەندىمۇ نېمە؟ـ چېقىشتىم مەن.

ئۇ تورنى ئاستا ژىغىۋېتىپ دېدى:

ـ بىزدە نېمە گۇنا، مادا ئىزدەپ، بوۋە كىچىك قىلغان ئوزلىرىدە...

مەن ئۇنىڭ كېيىنگە بولا بودۇنىلەردىكى ئەپسى ئاۋارىگەرچىلىكنى قىزىقىپ سورىدىم. بايان قىلىشىچە، بودۇنىلەر غوراز، مادىلىرى بىلەن بىللە ئوتلاپ ژۈرەرمىش. كۈنلەرنىڭ بىرىدە مادىسى تۇخۇم بېسىپ يېتىپ قالغىنىدا، غورىزى يەككە ئوتلاپ، خوشى تۇتسا، مادىسىنىڭ ئورنىدا يېتىپ، ئۇنىڭ ئوتلاپ- سۇلىشىغا ئىمكان بېرىدىكەن، بولمىسا ئوزگە مادا ئىزدىرىپ كېتىپ، قاسىم ئاكامنىڭ قولىدىكى «مادا» ئۇنىنى ئاڭلاپ، تورغا مۇپتىلا بولىدىكەن». مەن بىر تۇرلۇك چوڭقۇر تەسراتقا چومۇپ، ئاتلىرىمىزنىڭ قېشىغا كېلىپ قالغىنىمنى تۇيماي قاپتىمەن.

بىز گۇگۇم چۈشمەي، بېدىلىكتىن يېنىپ چىغىر يولغا چۈشتۇق. ژىراق كوز يەتمەس بىر يەردە يەنە بودۇنىلەرنىڭ جوش ئەيلىشى ئاڭلىنىدۇ:

ـ ۋۇتۇالداق، ۋۇتۇالداق، ۋۇتۇالداق!...»

گۇرېۋ ئوبلۇسىدىكى ماقات رايونلۇق مەدەنىيەت بولۇمىنىڭ مۇدىرى قوسپانوۋ ماھىر دومبىرىچى

سۈرەتتە: ج قوسپانوۋ.

زىيايىدىن قاھارى

قىش كورۇنۇشلىرى

«قىشنىڭ قىش بولغىنى ياخشى» دەيدىكەن،
ئاتىلار- ئانىلار ئاتام زاماندىن.
ئەگەردە ياغسا قار قانچىلىك قېلىن،
ئۇمۇت زور كۈزدىكى ئالتۇن خاماندىن.
ئاق قارنى پۈركۈنۈپ ئانا يەر ئۇخلار،
باغرىغا دولىتى، كۈچىنى توپلاپ.
قۇياشمۇ ئايلىنىپ ژىراقتىن يوقلار،
دەم ئالسۇن دېگەندەك كېتىدۇ سويلاپ.
سۈپ- سۈزۈك ئەينەكتەك مۇزنى يېپىنىپ،
ئېرىقلار، ئوستەڭلەر چاقىدۇ كوزنى.
باغلاقلىق كېپىكتەك ھەر يان ژۇلقۇنۇپ،
كولچەككە ئۇرىدۇ سۇلار ئوزىنى.
ئېتىزلار، ئىدىرلار، ئويمان- چۇڭقۇرلار،
تەپ- تەكشى ئاقىرىپ ياتىدۇ كۈلۈپ.
ئاق لىباس كىيىشىپ تاغدا قارغايلار،
بولۇتقا قارايدۇ كوكسىنى كېرىپ.

تۇرسۇن ۋاھىدى

دۇتارىم

ئەي، دۇتارىم! زىلۋا تارىم،
زوقىدارىم- دۇتارىم!
جۈپتىكارىم، دىلخۇمارىم،
سويگۈ- يارىم- دۇتارىم!
سەن ئەسىرلىك تارىخىمنىڭ
چىن گۇۋاسى- شاھىدى.
مېھرى- باغرىم، ئارزۇ- ئارىم،
ئىشقىدارىم- دۇتارىم!
خەلقى- ئالەمگە تونۇتقان
خەلقىمىزنى سەن ئوزەڭ،
چىن ئىجادىم، ھۆر- ئىجادىم،
ئىپتىخارىم- دۇتارىم!
شوق، مۇڭ ئىلە مەرغۇلساڭ
خەلقىمنى ئاڭلايدۇ جاھان،
تىل- زۇۋانىم، شەرەپ- شانىم،
ئۇمۇتۋارىم- دوتارىم!
دەرغەزەپ ياڭراشلىرىڭ
دۇشمەنگە يوللايدۇ ئەجەل،
زەربىدارىم، قەھرىمانىم،
جەڭگىۋارىم- دۇتارىم!
سەن بۇگۈن ئازات ۋەتەندە،
مەغرور ئىكەنسەن، كۈيچىمىز،
كۈيلە خەلقىمنى، دوسلارنى،
بەختىيارىم- دۇتارىم!
كۈيلە ئەھلىنى شات ئەتكەن
شۇ گۈل ۋەتەننىڭ شەنىنى،
مىننەتدارىم، قەدىردانىم،
ئەھدىكارىم ـ دۇتارىم!

تەھرىر ھەيئىتى

گېزىتنىڭ ئادرىسى: 480091، ئالمۇتا شەھرى، لۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار 82-60-62، 85-43-62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877

www.uyghurkitap.com
www.ewlat.org

1977
ژىل
فېۋرال
№4 (6)
باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى — تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت «ۋەتەن» جەمىيىتى قازاقىستان شۆبىسىنىڭ گېزىتى.

ئاق جايىقتىن ئالتايغا قەدەر

بىيىل سوۋېت دۆلىتىنىڭ مەيدانغا كەلگىنىگە ئاتمىش ژىل تولىدۇ. بۇ شانلىق مەيرەمنى ئېلىمىزدىكى خەلىقلەر بىلەن بىللە، جاھاندىكى بارلىق تەرەققىيپەرۋەر ئىنسانلار، جۇملىدىن چەت ئەللەردىكى بىزنىڭ ھەققانىي دوستلىرىمىز بىلەن ئىزگۇ نىيەتلىك ۋەتەنداشلىرىمىزمۇ نىشانلايدۇ.

ئۆكتەبىر تېگى ئاتقىنىغا ئاتمىش ژىل! تارىخى جەھەتتىن بۇ قىسقىلا ۋاقىت بولسىمۇ، لېكىن بۇ ئاز ۋاقىت ئىچىدە، جانىجان ۋەتىنىمىز ئېرىشكەن بۈيۈك غالىبىيەتلەر نۇقتەئىي نەزەرىدىن ئەسىرلەرگە باراۋەردۇر. نېۋا دەرياسى قىرغاقلىرىدىن ئاتقان تاڭنىڭ شولىلىرى پايانسىز دىيارىمىزنىڭ ھەر جايلىرىغا تەكشى تارالدى. نەتىجىدە، ئىنسانىيەت تارىخىدا يېڭى زامان باشلاندى. يېڭى ھاكىمىيەت ئەڭ ئاۋال تېچلىق شارىنى مەيدانغا ئاتتى.

بىز قولغا كەلتۈرگەن ئەڭ چوڭ مۇۋاپىيەقىيەتلىرىمىز خەلق ئېگىلىگىنىڭ مىسلى كۆرۈلمىگەن دەرىجىدە يۈكسىلىشىدىن ئىبارەتتۇر. ئۆتكەن ژىلى مەملىكىتىمىزنىڭ مىللى دارامىتى بۇنىڭدىن ئاتمىش ژىل ئاۋالقى دەرىجىدىن 65 ھەسسە ئۆسكەنلىگىنى ئىجاتكار خەلقىمىز مەغرۇرلۇق بىلەن تىلغا ئالىدۇ. ئاتمىش ژىل ئىلگىرى، بىر ژىل ئىچىدە ئىشلەپ چىقىرىلىدىغان مەھسۇلاتلارنى بۈگۈنكى كۈندە بىزنىڭ سانائەت كارخانىلىرىمىز بار - يوقى ئىككى يېرىم كۈندىلا ئىشلەپ چىقىرىدۇ.

پۈتكۈل جاھان سانائەت مەھسۇلاتىنىڭ بەشتىن بىر قىسمى بىزنىڭ ئېلىمىزدە ئىشلەپ چىقىرىلىدۇ. چويۈن، پولات، نېفىت، تۆمۈر، مارگانېس، خروم مەدەنلىرى جەھەتىدىن، شۇنداقلا كۆمۈر، تسېمېنت، تراكتور، تېپلوۋۇز، پاختا ۋە باشقا ئۈرگۈنلىغان مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپ چىقىرىش جەھەتتىن سوۋېت ئىتتىپاقى دۇنيا بويىچە ئالدىنقى ئورۇندا كەلمەكتە.

ئېلىمىزدە ئاچارچىلىق بىلەن گادايلىق، ئىشسىزلىق بىلەن ساۋاتسىزلىق، شۇنداقلا ئىجتىمائىي ئېزىلىش بىلەن مىللىي ئېزىلىشلەر مەڭگۈ يوقىتىلدى. تۇرۇشلۇق ئۆي مەسىلىسى ئەڭ مۇرەككەپ ئىجتىمائىي مەسىلىدۇر. ھازىرقى ۋاقىتتا بىزنىڭ ۋەتىنىمىزدە ھەر ژىلى پايدىلىنىشقا بېرىلىۋاتقان تۇرۇشلۇق ئۆيلەرنىڭ ئۇمۇمىي مەيدانى كوناروسسىيادىكى تۇرۇشلۇق ئۆي فوندىدىن نەچچە ھەسسە ئارتۇقدۇر.

دېخانچىلىق، پەن - مەدەنىيەت، ئىجتىمائىي تۇرمۇش ساھاسىدا ئېرىشكەن مۇۋاپىيەقىيەتلىرىمىز ھەر كىمنى شاتلاندۇرىدۇ. لېكىن ئۇتۇقلاردىن باش ئاڭگىراش سوۋېت كىشىلىرىگە خاس ئادەت ئەمەسدۇر. بۈيۈك مەيرەمنى ئەمگەك ساھاسىدا يېڭى ئۇتۇقلار بىلەن كۈتۈپ ئېلىش سوۋېت خەلقىنىڭ ياخشى ئەنئەنىسى بولۇپ قالدى. شۇڭلاشقا بۇ كۈنلەردە پۈتكۈل مەملىكىتىمىزدە، جۇملىدىن ئاق جايىق قىرغاقلىرىدىن تا ئالتايغىچە كەتكەن بېپايان قازاق توپرىغىدىكى كارخانىلاردا، كولخوز - سوۋخوزلاردا جوشقۇن ئەمگەك سادالىرى ياڭراپ، ئەمگەكچىلەر بۈيۈك مەيرەمگە مۇناسىپ ھەدىيەلەر ھازىرلىماقتا.

گېزىتىمىزنىڭ بىرىنچى سەھىپىسىدىكى خەۋەرلەر ۋە سۈرەتلەر ئەينە شۇ مەيرەم تەرەددۇتلىرىنى تەسۋىرلەيدۇ.

شىمالىي قازاقىستان ئوبلۇسى. كوسموناۋت بىكوۋسكىي نامىدىكى سوۋخوزنىڭ كومباينچىسى، لېنىن ۋە ئەمگەك قىزىل تۇغى ئوردېنلىرىغا سازاۋەر بولغان مېخانىزاتور لاتىپ قوڭقاروۋنىڭ نامى پۈتكۈل ئوبلۇستا مەلۇم.

سۈرەتتە: خەلق تەرىپىدىن يەرلىك ھاكىمىيەت ئورگانىغا سايلانغان لاتىپ قوڭقاروۋ يېزا سوۋېتىنىڭ مەجلىسىدە.

تالدىقورغان ئوبلۇسى. كىروۋ رايونىغا قاراشلىق مۇسابېك بايمىدىكى سوۋخوزنىڭ «ژالىن» ناملىق قوي ئوستۇرگۈچى ياشلار برىگادىسى ژىلدىن ژىلغا ياخشى نەتىجىلەرگە ئېرىشمەكتە.

سۈرەتتە: ياش چارۋىچىلارنىڭ يېتەكچىسى بىغايشا جاباغىنوۋا.

قاراغاندا شەھىرى. ئۆكتەبىرنىڭ 50 ژىللىغى نامىدىكى خاڭدا ئۆتكەن بىر ژىل ئوزىدىلا 3 مىللىيون 600 مىڭ تونىنا كۆمۈر چىقىرىلدى. ئونىنچى بەش ژىللىقنىڭ بىرىنچى ژىلىدا ك. كورپېبايېۋ باشقۇرغان خاڭچىلار ئالاھىدە كۆزگە چۈشتى. ئۇلار ۋەتەنگە مەجبۇرىيەتتىن تاشقىرى 500 تونىنا كۆمۈر بەردى. بۇنىڭ ھەممىسىگە خاڭچىلار ئەمگىكىنى توغرى تەشكىل قىلىش، تېخنىكا ۋاسىتىلىرىدىن، ئاۋتوماتىكادىن كەڭ پايدىلىنىش، شۇنداقلا ئەمگەكنى خەتەرسىز ئۇيۇشتۇرۇش تۈپەيلى ئېرىشىلدى.

سۈرەتتە: ئىلغار خاڭچىلار ت. بايېنوۋ، ر. يانكې ۋە م. تانايېۋلار.

گۇرىيېۋ ئوبلۇسى. بۇرغۇلۇغۇچى ئۇستا ناسى سېيسېنالىيېۋ رەھبەرلىگىدىكى نېفت ئىزدەش گرۇپپىسى نېفتىنىڭ ناھايىتى باي مەنبەلىرىنى تېپىپ دولەت بايلىغىنى كۆپەيتىشكە مۇناسىپ ھەسسە قوشۇپ كەلمەكتە. ھازىر ئۇلار ئېلىمىزنىڭ شانلىق تويىنى لايىق كۈتۈپ ئېلىش ئۈچۈن ئاۋام خەلقىمىز كەبى قىزغىن ئەمگەك قىلىپ، بۈيۈك ئۆكتەبىر مەرىكىسىگە چوڭ سوغا - نەچچە مىڭ سوملۇق خىراجەت ئىختىسات قىلماقچى.

سۈرەتتە: ئىلغار نېفتچىلار (ئوڭدىن سولغا) ش. سىمائىلوۋ، ن. مادېنوۋ، ۋ. قۇسائىنوۋ، ۋ. كالىتوۋ، يېسېنوۋ، م. نورۇنباساروۋلار.

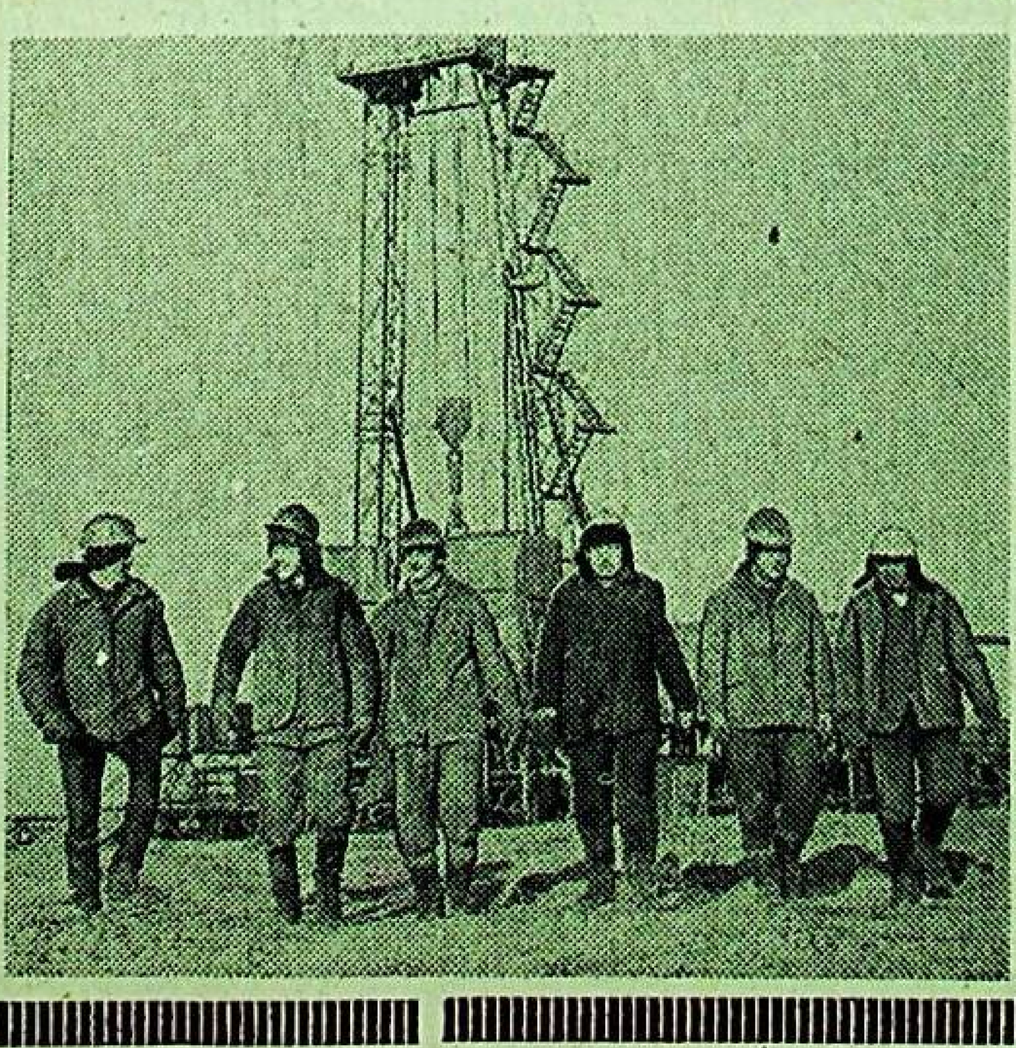

ئۇست - كامېنو گورسك شەھىرىدىكى تىتان - ماگنىي كومبىناتى رەڭلىك مېتاللۇرگىيە ساھاسى بويىچە يېتەكچى سانائەت ئورۇنلىرىدىن ھېساپلىنىدۇ. ئۇ، بۈنۈڭدىن ئون بىر ژىل بۇرۇن پايدىلىنىشقا بېرىلگەن بولۇپ، ھازىر ئىشلەپ چىقىرىش مەدەنىيىتى يۈكسەك كارخانا دېگەن نامغا ئېگە بولدى. بۇ ھورمەتكە مېتاللۇرگلار ئۆز ئەمگىكىنىڭ مېۋىلىك ھەم سۈپەتلىك بولۇشى، شۇنداقلا ئىشچىلارنىڭ تۇرمۇش شارائىتلىرىنىڭ ياخشىلىنىشى تۈپەيلى ئېرىشتى.

ئۆتكەن بەش ژىللىقتا كومبىنات 17 قېتىم پۈتۈن ئىتتىپاق ۋە جۇمھۇرىيەتلىك مۇكاپاتلارغا سازاۋەر بولدى.

سۈرەتتە: بىرىنچى سېختىكى ئۇستا ئى. سۇلېيمېنوۋ (سول تەرەپتىن ئىككىنچى) رەھبەرلىگىدىكى مېتاللۇرگلار.

قازاقىستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئاكادېمىگى، ئىسمەت كېڭىسبايېۋ تۈركىيشۇناسلارنىڭ پۈتۈن ئىتتىپاق كونفېرېنسىيەسى قاتناشچىلىرى بولغان مەشھۇر ئالىملار ئارىسىدا (سول تەرەپتىن ئۈچىنچى). سۈرەتتە: (ئوڭدىن سولغا) شىرالىيېۋ (ئەزەربەيجاندىن)، پروفېسسور گۇننار ياررىنگ (شۋېتسىيەدىن)، پروفېسسور ئېلزا لاۋدې-سىرتاۋتاس (ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىدىن)، پروفېسسور تەلەت تېكىن (تۈركىيەدىن) پروفېسسور ئېدوارد ترىيارسكىي (پولشادىن).

ئاكادېمىك كېڭىسبايېۋ

قازاق تىلى كۆپ ئەسىرلىك تارىخقا ئىگە، قېدىمىي تىللاردىن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئىلمىي تەتقىقات قىلىنىشقا باشلانغىنىغا بىر ئەسىردىن سەللا ئاشتى. زامانىۋىي قازاق تىلى بىلىمىنىڭ مەيدانغا كېلىشى ۋە رىۋاجلىنىشى سوۋېت تەلىمنى ئالغان مىللىي تىل مۇتەخەسسىلىرىنىڭ ئىسىملىرى بىلەن زىچ باغلىقتۇر. بۇ خۇسۇستا بىز قازاق تىلىنىڭ دەسلەپكى پروفېسسورى، ھازىرقى تىل بىلىمدانلىرىنىڭ كۆپچىلىگىنىڭ ئۇستازى قۇدايبېرگېن قۇۋان ئوغلى ژۇبانوۋنىڭ نامىنى تىلغا ئالىمىز. 20– 30– ژىللاردا قازاق تىل بىلىمى يېڭىدىن شەكىللىنىۋاتقان بىر پەيتتە ق. ژۇبانوۋ بىلەن بىللە مىللىي مەكتەپلەر ئۈچۈن ئانا تىلىدىن دەرسلىكلەر تۈزۈش، ئېلىپبە ۋە ئىملا مەسىلىلىرىنى بىر قېلىپقا چۈشۈرۈش، ئاتالغۇلار قوبۇل قىلىش پرىنسىپىنى ئىشلاش جەھەتتىن كۆپلىگەن ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرغان ئالىملارنىڭ بىرى بۈگۈن يەتمىش ياشقا تولغان، قازاقىستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئاكادېمىگى پروفېسسور ئىسمەت كېڭىسبايېۋدۇر.

ئاكادېمىك كېڭىسبايېۋ تىل بىلىمىدە قەلەم تەۋرەتمىگەن بىرەرمۇ ساھاسى يوق. ئالىمنىڭ يۈزدىن ئوشۇق ئىلمىي ئەمگىكى، قازاق تىل بىلىمىنىڭ فونېتىكا، لېكسىكا، گراممىاتىكا باپلىرىغا بېغىشلىنىش بىلەن بىللە، قازاق تىلىنىڭ تارىخىنى ۋە سۆزلەرنىڭ ئېتىمولوگىيەسىنى، تەرجىمە مەسىلىسىنى ۋە تىللارنىڭ ئۆز ئارا مۇناسىۋىتىنى، تىل مەدەنىيىتى مەسىلىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بولۇپمۇ قازاق تىلى بىلىمىدىكى ئىككى چوڭ ساھانىڭ– قازاق تىلى فونېتىكىسى ۋە فرازېولوگىيەسىنىڭ چوڭقۇر ھەم ئەتراپلىق تەتقىقات قىلىنىشى ئاكادېمىك ئىسمەت كېڭىسبايېۋنىڭ ئىسمى بىلەن زىچ باغلىنىشلىقتۇر. ئالىمنىڭ قازاق تىلىنىڭ فونېتىكىلىق قائىدىلىرىنى خاراكتېرلەشكە بېغىشلانغان تەتقىقاتلىرى 1948– 1949– ژىللاردىن تارتىپ چوڭ ھەجىملىك ئىلمىي ماقالىلار سۈپىتىدە ئىلمىي ژۇرناللار سەھىپىلىرىدە ئۈزۈلمەي بېسىلىپ كەلدى. بۇ تەتقىقاتلارنىڭ خۇلاسىسى «ھازىرقى قازاق تىلى» ناملىق ئىلمىي گراممىاتىكىلارنىڭ فونېتىكا بۆلۈمى سۈپىتىدە 1954– ۋە 1962– ژىللىرى يورۇققا چىقتى.

ئىسېكېڭ تۈركىيشۇناسلىقتا قازاق تىلى فرازېولوگىيەسىنىڭ تەتقىقاتىغا يېڭى يول ئېچىپ، نەتىجىدە مۇرەككەپ ۋە شۇ كەمگىچە ئېچىلمىغان خۇلاسىلارنى چىقاردى.

ئاكادېمىك ئى. كېڭىسبايېۋنىڭ لېكسىكوگرافىيە ساھاسىدىكى ئەمگەكلىرىمۇ ئاز ئەمەس. ئۇ كېيىنكى ژىللاردا نەشىردىن چىققان ئىككى تىللىق، ئىزاھات، ئورفوگرافىيەلىك، لىنگۋىستىكىلىق لۇغەتلەرنى تۈزۈشكە ۋە تەھرىرلەشكە بىۋاستە قاتنىشىپ كېلىۋاتىدۇ. ئالىمنىڭ يەنە بىر مۇنچە ئەمگەكلىرى قازاق ئەدەبىي تىلىنىڭ تارىخى، رۇس تىلىنىڭ قازاق تىلىغا بەرگەن ئىجابىي تەسىرى، تىل مەدەنىيىتى مەسىلىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئىسېكېڭنىڭ ئەمگەكلىرى ئىلمىي جەھەتتىن ئاساسلىق ئىسپات قىلىنىشى ئېنىق ۋە باي ھۆججەتلەرگە تايىنىش ئاساسىدا يېزىلىشى ۋە نەزەرىيەۋىي چوڭقۇرلۇغى بىلەن پەرقلىنىدۇ. بۇ ھال ئاۋتورنىڭ بىلىم دائىرىسىنىڭ كەڭلىگىدىن شۇنداقلا ئۇنىڭ ھەقىقىي ئالىملارغا خاس كۆزەتكۈچلىگىدىن دالالەت بېرىدۇ.

ئى. كېڭىسبايېۋ ئىلمىي ئىشلارنى تەشكىلاتچىلىق بىلەن ماھىرانە باغلاشتۇرۇپ ئېلىپ بارىدىغان ئالىم. ئۇ كۆپ ژىللاردىن بېرى ئاكادېمىيەنىڭ ۋىتسې– پرېزىدېنتى، ئىجتىمائىي پەنلەر بۆلۈمىنىڭ ئاكادېمىك سېكرېتارى خىزمىتىنى بەجىردى. كېيىنكى ئىگىرمە ژىلدىن كۆپرەك ۋاقىت مابەينىدە تىل شۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ دىرېكتورى.

ئىسمەت كېڭىسبايېۋ– مەملىكىتىمىزگە مەشھۇر تۈركىيشۇناس ئالىم. ئۇ تۈركىيشۇناسلارنىڭ سوۋېت كومىتېتىنىڭ ئەزاسى، پۈتكۈل ئىتتىپاق «سوۋېتسكايا تۈركولوگىيە» ژۇرنالى تەھرىر ھەيئىتىنىڭ ئەزاسى.

ئاكادېمىك ئى. كېڭىسبايېۋ جەمىيەت ئىشلىرىغا پائال قاتنىشىپ كەلمەكتە. ئۇ، چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت «ۋەتەن» جەمىيىتى قازاقىستان شۆبىسىنىڭ رەئىسىدۇر.

ئىسمەت كېڭىسبايېۋنىڭ بۇ ساھادىكى خىزمىتىنىمۇ ئۈنۈملۈك بولۇشىغا چىن ئۈرەكتىن تىلەكداشىمىز.

يېقىندا س س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ پەرمانىغا بىنائەن فىلولوگىيە پەنىنى تەرەققىي ئەتتۈرۈشكە، ئىلمىي كادرلار تەييارلاشقا سىڭدۈرگەن زور ئەمگىكى ئۈچۈن ھەم يەتمىش ياشقا تولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن ئاكادېمىك ئىسمەت كېڭىسبايېۋ لېنىن ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلاندى.

ب. ئەبلقاسىموۋ،
فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى.

ئاق گۈرۈچنىڭ سىرى

سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى نامىنى ئىككى قېتىم ئالغان ئىبراي ژاقايېۋ توغرىسىدا ئېيتىشقا ئەرزىگۈدەك رىۋايەت بىلەن ھەقىقەت كۆپ. يېشى سەكسەندىن ھالقىپ، ھۆرمەتلىك دەم ئېلىشتا بولسىمۇ، ئۇنى پات-پاتلا شالىقلاردىن، شاگىرتلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئۇچرىتىش مۇمكىن. قىزىلئوردا ئوبلۇسى شىيېلى رايونىدىكى «قىزىل تۇغ» كولخوزىدا كۆپ ژىللار مابەينىدە زۋېنو يېتەكچىسى بولۇپ، شۇ چاغلاردا گۈرۈچنىڭ ھەر گېكتارىدىن بىھېساپ ھوسۇل ئالغان بۇ پېشقەدەم دېخاننىڭ نامى پۈتكۈل ئىتتىپاققا، ھەتتا ئالەمگە مەشھۇر بولدى. نەچچە قېتىم قازاقىستان س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ دېپۇتاتلىقىغا سايلاندى. كورېيە ۋە باشقا ئەللەرنى زىيارەت قىلىپ، كۆپنى كۆرگەن بوۋاينىڭ ئۇزاق ژىللىق ئەمگەك تەجرىبىسى كۆپچۈلۈكنىڭ مەكتىۋىگە ئايلاندى. ژاقايېۋچىلار سىر دەريا بويىدا پەيدا بولۇپ، چوڭقۇر يىلتىز تارتماقتا. ياخشىدىن شاراپەت دېگىنى موشۇ ئەمەسمۇ! ئۇنىڭ شەرىپىگە ژۈتىدا ھەيكەل ئورنىتىلىپ، ئۇنى خەلق «ئاق گۈرۈچنىڭ پىرى»، «ئېكىنزارلار ئەللامىسى» دەپ ئاتىشىمۇ بىكار ئەمەسدە!

ژاقايېۋنىڭ ئىزى بىلەن مېڭىپ، گۈرۈچتىن مول ھوسۇل يېتىشتۈرۈۋاتقانلار بارغانسىرى كۆپەيمەكتە. مۇنداق ئىز باسارلار ھەرىكىتى ئەللىكىنچى ژىللاردىن تارتىپ گۈرۈچ ئۆستۈرگۈچىلەر ئارىسىدا كەڭ يېيىلىپ كېلىۋاتىدۇ. ژۇتىدىشى، سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى زامىرە ئېرژانوۋا، «ئېگېكشى» سوۋخوزىدىكى سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى، س س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ دېپۇتاتى، ئۇلبالا ئالتايبايېۋا، «كوممۇنىزم» كولخوزىدىكى شىرىنكۆل قازانبايېۋا ئەنە شۇلار جۈملىسىدىندۇر. سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى ئىبپاي ئەپرېيېۋ، قازاقىستان س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ دېپۇتاتى كۈلەش ئەسىموۋا كەبى ئامايەلدىلەر ئىبراي ئاقساقالنىڭ شاگىرتلىرىدۇر.

خەلق ئارىسىدا «يالغۇز ئاتنىڭ چېڭى چىقماس» دېگەن سۆز بار. بۇ تەمسىل ئىبراي بوۋىنىڭ يادىدىن ھېچقاچان چىقمايدۇ، ئۇ ھېمىشەم ئۆزىگە ئىز باسار ئىزدەپ، ياش دېخانلارغا غەمخورلۇقنى ئايىمىغان ئادەم. «ئاتىغا قاراپ ئوغۇل ئوسىدۇ» دېگەندەك، سىر مارجىنىنى ئۆستۈرۈشكە پۈتكۈل ئوبلۇس ياشلىرى مېھىر قويغان. ئوبلۇستا ئىبراي ژاقايېۋنىڭ «ئەمگەك شاھادەتنامىسى» بەلگۈلەنگەن بولۇپ، ئۇنى ھەر ژىلىنىڭ يەكۈنى بويىچە ئەت-

ياش كەلسە - ئىشقا

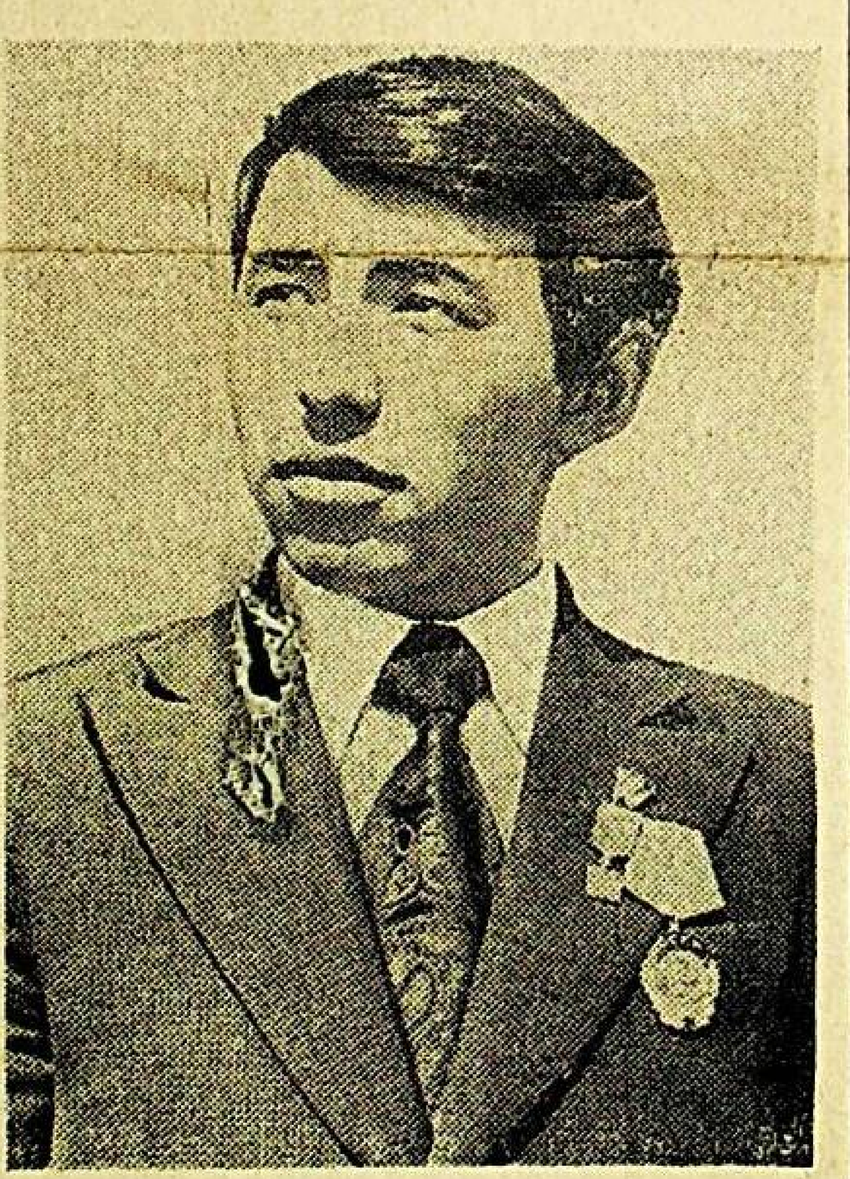

«ياش كەلسە– ئىشقا» دەيدۇ خەلق. شەمەي ئوبلۇسى، چۇبارتاۋ رايونىدىكى كومسومول– ياشلار ئۆزلىرىنىڭ پىداكارانە ئەمگىكى بىلەن خەلقنىڭ موشۇ دانا سۆزىنى ئەستىقلىدى. ئۇلار قازاقلارنىڭ ئاتا كەسپى بولغان قوي چارۋىچىلىقىنى ھازىرقى زامان تەلىۋىگە لايىق تەرەققىي ئەتكۈزۈش يولىدا چوپان ئاتا تايىغىنىڭ مۇناسىپ ۋارىسلىرىدىن بولۇپ قېلىش مەخسىتىدە يېڭى تەشەببۇسلارنى ئوتتۇرىغا قويدى، ئۇلارنىڭ موشۇ ئىزگۈ تىلەكلىرىگە بۈگۈنكى كۈندە پۈتكۈل جۇمھۇرىيىتىمىز، ھەتتا پۈتۈن سوۋېتلەر ئىتتىپاقىنىڭ جاي– جايلىرىدىكى قوي ئۆستۈرگۈچىلەر قىزغىن ئاۋاز قوشماقتا.

تىلەك ئىقسانوۋ (سۈرەتتە) مانا شۇ تەشەببۇسكارلارنىڭ بىرى. تۆۋەندىكى ماقالە تىلەك باشقۇرغان ياشلارنىڭ ئەمگىكى، تۇرمۇشى ھەققىدە ھېكايە قىلىدۇ.

بىز سوۋخوز مەركىزىدىن پېشىن ۋاقتى بىلەن چىقىپ، «قىزىل شۇڭقارلار» بىرىگادىسىنىڭ شەھەرچىسىگە كەچكە يېقىن يېتىپ كەلدۇق. ھەشەمەتلىك ئۆيلەر ئېلېكتر شولىسىدا ژىراقتىن كۆز تارتىدۇ. ئېرىراقتا ئاق خىشتىن سېلىنغان قوي قوتانلىرى تىزىلىپ قەد كۆتىرىپ تۇرىدۇ.

ئوتارلىرىنى تېخى يېڭىلا جايلاشتۇرۇپ، ياتاقخانىلارغا قايتقان ياشلار بىزنى ئىللىق چىراي قارشى ئالدى. ئۇستاز بىرىگادىر تىلەك ئىقسانوۋ سالاملاشقاندىن كېيىن ئۆيگە تەكلىپ قىلدى.

بۇنىڭدىن ئالتە ژىل ئىلگىرى، چۇبارتاۋلىق ياشلار: «قوي ئۆستۈرۈش – ياشلارنىڭ ئىشى» دېگەن ھەرىكەتنىڭ تەشەببۇسكارى بولغاندا، تىلەك ئىقسانوۋ بۇ ئىشنى ئاكتىۋ قۇۋۋەتلەپ چىقتى. ئۇ دەسلەپ «تۇلپار» ناملىق ياشلار قوي ئۆستۈرۈش بىرىگادىسىنىڭ يېتەكچىسى بولدى. ۋىجدانلىق ئەمگىكى بىلەن ئۆز تەڭتۇشلىرىغا ئۈلگە كۆرسەتتى. داڭقى پۈتكۈل ئوبلۇسقا تارقالدى. لېنىن كومسومولى مۇكاپاتىنىڭ لائۇرېياتى بولۇپ، ئەمگەك قىزىل تۇغى ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلاندى. ئۇ ئىشتىن بوش ۋاقىتلىرىنى قولدىن بەرمەي ئۆزىنىڭ ئالىي ئىستەكلىرىگە ئېرىشىش مەخسىتىدە، شەمەيدىكى مال دوختۇرلۇق ئىنستىتۇتىدا سىرتتىن ئوقۇيدۇ.

«قەدىمىڭ قۇتلۇق بولسۇن!» دېدۇق بىز ئۇنىڭغا.

بىز بىلەن سەپەرگە بىللە چىققان سوۋخوز پارتىيە كومىتېتىنىڭ سېكرېتارى ك. جازىقانوۋ يول ئۈستىدە: «قىزىل شۇڭقارلار» بىرىگادىسى تېخى يېقىندىلا تەشكىل قىلىندى. ئۇ، ئوتتۇرا مەكتەپنى تاماملىغان قىز– يىگىتلەردىن تەركىپ تاپتى،– دەپ ئىسكەرتتى.

مانا ياش چارۋىچىلار ئۈچۈن ئېچىلغان قىزىل بۇلۇڭ. يوپ-يورۇق، ئازادە زالغا كىرسىڭىز، چىققىڭىز كەلمەيدۇ. شكافلاردا قاتار– قاتار تىزىلغان كىتاپلار، مەخمەل يېپىلغان ئۈستەلدە گېزىت– ژۇرناللارنىڭ يېڭى سانلىرى،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

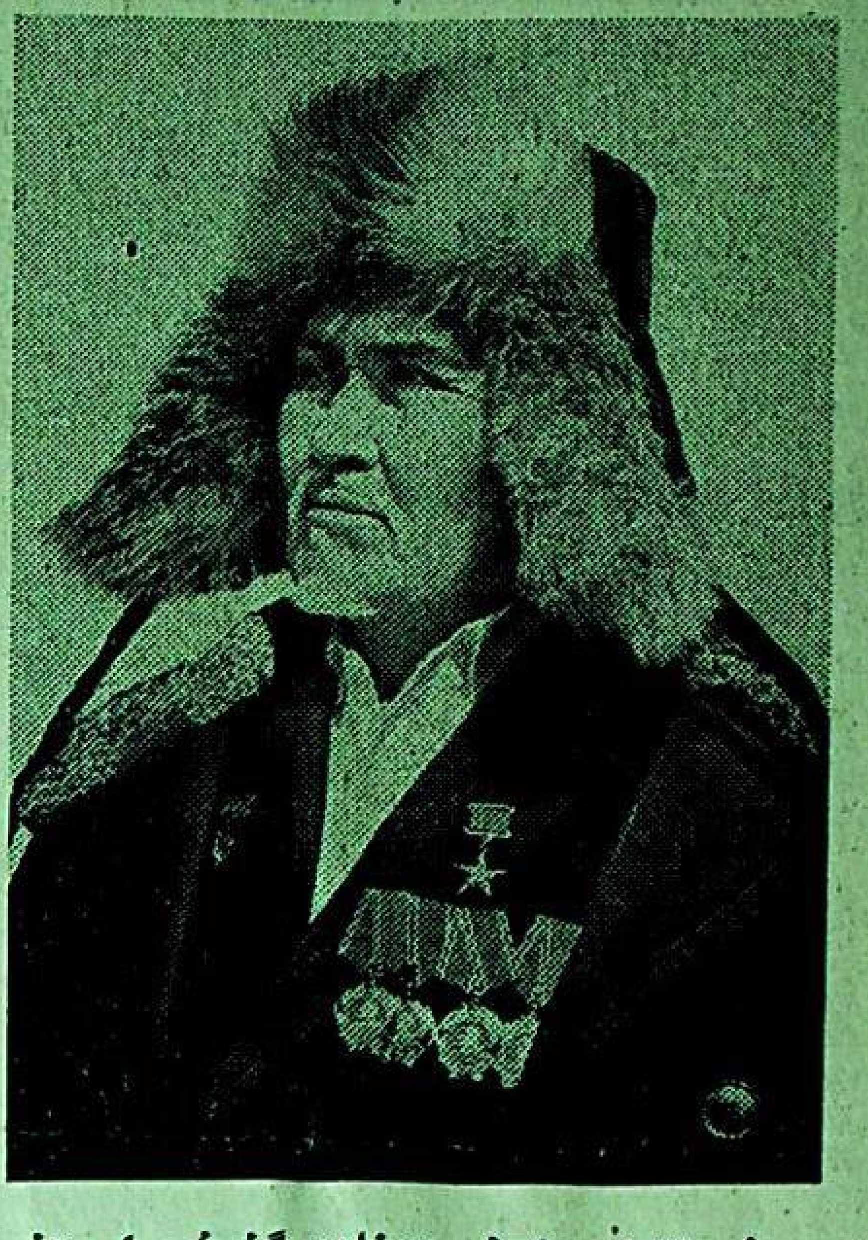

سۈرەتتە: مەشھۇر دېخان، گۇرۇچ ئۇستۇ-رۇشنىڭ داڭلىق ماھىرى ئىبراي ژاقايېۋ.

تەنلىك تۇردە ياشلارغا ئاقساقالنىڭ ئوزى تاپ-شۇرىدۇ. گۇرۇچتىن مول ھوسۇل يېتىشتۇرگەن غالىپلارغا ژاقايېۋ نامىدىكى مۇكاپاتلارنى تاپ-شۇرۇش ئەنئەنىگە ئايلاندى.

بۇگۇنكى ياشلارنىڭ پىداكارانە ئەمگىكىگە زوقلانغان پېشقەدەم دېخاننىڭ شاتلىقى چەك-سىز. مول ھوسۇل تۇغىنى تىككەن «ئىبراي دوگى»، «ئىبراي ئارىلى» دەپ ئاتالغان شال-لىقلار كوپكە مەلۇم. ياشلار ئارىسىغا كەڭ تار-قالغان «ژاقايېۋچىلار ناخشىسى» سىر بويىدا مەغرۇر ياڭرايدۇ.

رايون مەركىزىدە 1972- ژىلى ئېچىلغان جۇمھۇرىيەتلىك ژاقايېۋچىلار مەكتىۋىدە ھەر ژىلى يۇزلىگەن گۇرۇچ ئۇستۇرگۇچى دېخانلار بىلىم ئالىدۇ. گۇرۇچنىڭ ئاگرو تېخنىكىسىنى ئوگىتىدىغان مەركەزگە ئايلانغان، ئەمگەك ھايا-تىغا يوللانما بەرگۇچى بۇ بىلىم ئوچىقىدىن «ئوچۇم» بولۇۋاتقانلار دائىرىسى بارغانسىرى كېڭەيمەكتە.

ياشلىقىنى ئوتمۇشنىڭ مۇڭ- زارى بىلەن ئوتكۇزگەن ئىبراي يېڭى زاماندا قايتا ياشىرىپ، كوپنىڭ ئىززەت- ھورمىتىگە ئېگە بولدى. ئۇ پەقەت ئەمگەك ئارقىلىقلا ئابرويغا ئېرىشىش مۇمكىن ئېكەنلىكىنى چۇشەنگەچكە ھالال تەر توكۇپ ئىشلىدى. دەسلەپ قولغا كەتمەن، گۇجەك ئوتۇپ يەرگە ئىشلىگەن ئىبراي پەي-دىن- پەي تېخنىكىنى ئېگىلىدى. ئۇ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

-مەن ئوز ژۇتۇمنىڭ بۇرۇنقى قىياپىتىنى كوز ئالدىمغا كەلتۇرىمەن. قىڭغايغان ئويلەر، چاڭ-توپا توزىغان كوچىلار، كەتمەن، كوجەك، ژىرتىق چاپان، ژىغلاپ ئاققان ئېرىقتىن باشقا نېمىنى كوردۇق؟ سوۋېت زاماندا بولسا ھەر-خىل تراكتورلارنى، كومباينلارنى، ئاۋتوماشى-نىلارنى قولۇمىز بىلەن تۇتۇپ، كوزۇمىز بىلەن كوردۇق. ئاسمانغا پەرۋاز قىلغان، جاھان بوش-لىقىغا ئۇچقان ئىنساننى، ھەيۋەتلىك ھاۋا كې-مىسى كەبى موجىزىلەرنى بىلدۇق. بۇنىڭ ھەم-مىسى سوۋېت دەۋرىدىكى ھەقىقەت. ئىلىمىمىزنىڭ ئوسكەنلىكىنىڭ يارقىن دەلىلى.

بىز يېقىندا ئىبەكەئنى ژۇتىدا ئۇچرىشىپ قالدۇق. ئوز ئىشى بىلەن مەلىسىنى ئايلىنىپ ژۇرگەن بوۋاي بىزنى سەممىمى قارشى ئالدى. كەۋدىلىك، ئېگىز بويلۇق بۇ ئادەمنىڭ قەددى-قامىتى قېرىلىققا بويۇن ئەگمىگەندەك كورۇن-سىمۇ، ئۇنىڭ بىر چاغلاردىكى قاپ-قارا ساقال بۇرۇتى كۇمۇچ رەڭگە كىرىپتۇ. كوكرىگىدىكى قوش ئالتۇن يۇلتۇز بوۋايغا تېخىمۇ سولەت بېرىپ تۇرىدۇ. مېنى قېرىتماي، مۇكچەيتمەي كېلىۋاتقان نەرسە نېمە دېسەڭ، ئۇ- ئىلمىنىڭ ھورمىتى، ئەمگىكىمنىڭ مېۋىسى دەيدۇ ئۇ.

بوۋاينىڭ كوڭلى خۇش، خاتىرجەم، دەستى-خىنى بېرىكەتلىك، زامانىۋى ئويى، ماشىنا ۋە تۇرمۇش ئۇچۇن كېرەكلىك ھەممە نەرسىلەرگە ئېگە. پۇتكۇل ھايات يولىنى بىللە باسقان رە-پىقىسى يېنىدا. كەنجە ئوغلى سېيىتبېك كول-خوزدا ئاگرونوم، نەۋرىلىرى سېيىلبېك، پاتىمە، بوتا، باقتىگۇل مېيرېكلەر مەكتەپتە تە-لىم ئالماقتا.

خۇلاسە قىلىپ شائىر سوزى بىلەن:

تاشمايدىغان مۆجىزىلەر،
دولقۇنسىز دالا كولىدەك،
ياشا ئىبراي بوۋىمىز،
بېپايان، چەكسىز ئومرىدەك.

دېگىمىز كېلىدۇ.

ئەبدىبېك ئۇرماغامبېتوۋ.
قىزىلئوردا ئوبلۇسى.

گېزىتخانىلارنىڭ خەتلىرى

تەھرىراتىمىزغا گېزىتخانىلىرىمىزدىن خەتلەر كېلىشكە باشلىدى. تۇركىيەدىن... غەربىي گېرمانىيەدىن...

«ژىراقتا ژۇرگەن بىزلەرنى ئەسلەپ چە-مىيەت تەشكىل قىلىپ، گېزىت چىقىرىپسىز-لەر، دەيدۇ گېزىتخانىلىرىمىزنىڭ بىرسى،- ئەل ژۇتنى بىر كورسەك دەيمىز. مەن ۋە-تەندىن ئايرىلىپ سۇغا ئاققان سالدەك ژۇرگەن بىر قېرىندىشىڭلار بولۇمەن. با-لىلىرىم ھەممىسى مەكتەپتە، ئوز تىلىدا بول-مىسىمۇ ئوقۇۋاتىدۇ. مەخسىتىم، ئۇلار قازاق پەرزەنتلىرى ئېكەنلىكىنى ئۇنۇتمىسا، ئەدە ژۇرمىسۇن، «مەن قازاقمەن» دەپ ژۇرسە، دەيمەن. موشۇنىڭغىمۇ ئىمكانىيەت بولماي ژۇرەتتى. خۇدا ئوڭلاپ، بۇندىن بۇيان سىز-لەر بىلەن مۇناسىۋەت باغلاپ تۇرۇش ئىم-كانى تۇغۇلدى دەپ ئويلايمەن. يات ژۇتتا غېرىپسىنىپ قالغان كوڭلۇم سىزلەردىن كوپ نەرسىلەرنى كۇتىدۇ... «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنى ئۇزلۇكسىز ئەۋەتىپ تۇرسىڭلار، مۇمكىن بولسا، قازاقچە ۋە ئۇيغۇرچە ناخ-شا- سازلار، دومبرا، قوبۇز دۇتار- تەم-بىر بىلەن ئىجرا قىلىنغان ناھاڭلار يېزىلغان پاتېفون تەخسىلىرىنى، شۇنداقلا كىتاپ ئە-ۋەتىپ بەرسىڭىزلەر. بۇ يەردە بىر نەچچە ۋەتەنداشلىرىمىز بار. ھەممىسى «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنى مەمنۇنلۇق بىلەن ئوقۇ-ماقتا.».

بىر قاتار گېزىتخانىلار گېزىتىمىز ھەققىدە پىكىر ئېيتىدۇ. «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنى ئەۋەتكەن ئېكەنسىلەر، دەيدۇ تۇركىيەدە تۇرۇشلۇق بىر ۋەتەندىشىمىز ئوزىنىڭ قا-زاقستاندا ياشايدىغان بىر تۇققىنىغا يازغان خېتىدە. «ئۇنىڭ ئۇچۇن كوپ رەخمەت. ئى-شىڭلار ئىلگىرى، قەدىمىڭلار قۇتلۇق بول-سۇن، سورىغانلارغا تەھرىراتنىڭ ئادرېسى-نى بېرەرمەن».

غەربىي گېرمانىيەدە تۇرۇشلۇق بىر ۋەت-ىدىشىمىز گېزىت توغرىلىق مۇنداق دەپ ئوز پىكرىنى ئىزھار قىلىدۇ: «ۋەتەن مېھرى ئوتتىنمۇ ئىسسىق، ۋەتەنسىز ئادەم- گۇل-شەنسىز بۇلبۇل» دېگەندەك، ۋەتەنسىز ژۇ-رۇش ئوڭاي ئەمەس ئېكەنلىكىگە ھەممە ئىق-رار قىلىدۇ، «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنىڭ نەشر قىلىنىشى ئىنتايىن پايدىلىقتۇر...».

تەھرىراتىمىز گېزىتىمىز ھەققىدە ئىللىق پىكىر ۋە ياخشى خاھىشلىرىنى بىلدۇرگەن گېزىتخانىلىرىمىزغا تەشەككۇر ئېيتىدۇ. ئەل-ۋەتتە، مەزكۇر خەتلەردىكى پايدىلىق تەك-لىپلەرگە گېزىت چىقىرىش جەريانىدا ئېتى-ۋار بېرىلىدۇ. بەدىئىي ئەدەبىيات ئەسەرلىرى-نى ئەۋەتىپ بېرىشىمىزنى ئىلتىماس قىلغان گېزىتخانىلارنىڭ تەلەپلىرىگە بىنائەن ئۇلار-نىڭ كورسەتكەن كىتاپلىرىنى، باللىرىغا ئانا تىلىنى ئوگۇتۇشتە قىيىنچىلىق كورۇۋاتقان ۋەتەنداشلىرىمىزغا دەرسلىكلەر ئەۋەتىپ بەردۇق.

«بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتى بىلەن دىدار-لاشقان ۋەتەنداشلىرىمىز تېخى كوپ بول-سا كېرەك. شۇڭلاشقا ئۇلارنىڭ ئىزگۇ ئى-يەتلىك ژۇتداشلىرىمىز تۇپەيلى گېزىتىمىز-نى ۋاقتىدا تاپشۇرۇپ ئېلىپ ئوقۇپ تۇرۇ-شىغا كامىل ئىشىنىمىز.

تېچلىق فوندى ھېساۋىغا

تېچلىق فوندى پايدىسىغا يېقىندا تالقىر شەھەرلىك مەدەنىيەت ئويىدە پايتەختىمىز-دىكى ئوبلۇسلۇق فىلورمونىيە ئارتىستلىرى-نىڭ كونسېرتى بولۇپ ئوتتى. كونسېرتتىن چۇشكەن كىرىم تېچلىق فوندىغا تەۋسىيە قىلىندى.

-تاماشىبىنلار كونسېرتىمىزنى ئىنتايىن زوقلىنىپ تاماشە قىلدى،- دەيدۇ فىللارمو-نىيەنىڭ بەدىئىي رەھبىرى بولات قابىلبايېۋ.

كونسېرتقا «ئالماتى ئەۋېندېرى»، «ئە-سېم»ۋە «مايرا» ئانسامبللىرى ئىشتىراك قىلدى.

شاخمات، دوبيا، دومبرا، ماندالىنا، گىتارا، با-يان قاتارلىق ساز ئەسۋاپلىرى. رادىودىن ناخشا سازلار ياڭراپ تۇرىدۇ. ئاملاردىكى بىرىگادا ھاياتىنى ئەسۋىرلەيدىغان فوتو- سۈرەتلەر، ۋەشىلىق ياللۇنى، ئاملىق رەسىملىك تام گېزى-تى دىققەتنى جەلپ قىلىدۇ.

ياش چوپانلارنىڭ ياتاقخانىسىنى ئارىلاپ باقتۇق. قاردەك ئاپپاق يايقۇچلار، تامغا ئىلىنغان گىلەملەر، كىيىم شكاپلىرى بىلەن تام تەي-نەكلەر شۇنداقلا كورىسلار بىلەن دۇئالار ئويى-نى ئالاھىدە زىبەتلەپ تۇرىدۇ. ۋېيۋىنىدىغان ۋە كىر قات يۇيىدىغان بولمىلەر ئايرىم جاي-لاشقان بولۇپ، ھەپتىسىگە ئىككى قېتىم كوچمە مونچا كېلىپ تۇرىدىكەن.

بىرگادا ھاياتى كوڭۇللۇك ھەم قىزىق ئوت-مەكتە. دەيدۇ ياش قويچى سەۋلە بىساخمېتوۋا، -نۇۋەت بىلەن دەم ئالىمىز. بوش ۋاقىتلىرىمىز-دا سوۋخوز مەركىزىدىكى ئويلىرىمىزگە بارى-مىز. قارمىقىمىزدا «موسكۋىچ» ماركىلىق يې-ڭى ئاۋتوماشىنىمۇ بار. بۇ ياشلارنىڭ ھەر قايسىسى ھەر تۇرلۇك مۇتەخەسسىسلىككە ئىگە بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مېخانىزاتور، سۇن-ئىي ئۇرۇقلاندۇرغۇچى تېخنىك، موتورىست، قوي قىرقىغۇچىلار، مال فېلدشېرىمۇ بار.

ياش چارۋىچىلار ئىشتىن بوش ۋاقىتلىرىدا مەدەنىي دەم ئالىدۇ. پات- پاتلا رايوندىن كىنو مېخانىك ت. بايبولوۋ كىنو ئەكىلىپ كورسىتىپ تۇرىدۇ. شۇنداقلا ئۇلار ئوزلىرىنىڭ سەنئەت ئۇمەكلىرىنىڭ ئىشلىرىغا قاتنىشىدۇ. قۇرمانغاز-نىڭ «سارى ئارقا» دەۋلېتكېرېينىڭ «قوس ئال-قا» كۇيلىرى، ۋەتەن توغرىلىق ناخشىلار، مۇ-ھەببەت ۋە دوستلۇق ناھاڭلىرى ياشلارنىڭ زوقلىنىپ ئورۇنلايدىغان ئەسەرلىرىدۇر.

شەمەي ئوبلۇسى، چۇبارتاۋ رايونى، چوقان ۋەلىخانوۋ نامىدىكى سوۋخوزنىڭ ياشلىرى ھەر تاڭنى ئەمگەك بىلەن باشلاپ،ھەرئاخشامنى مانا شۇنداق نەغمە- ناۋا بىلەن كوڭۇللۇك ئوت-كۇزىدۇ.

ئىشىڭلار ئىلگىرى، ھەم ئەمگەككە، ھەم بى-لىمگە خۇشتار ياشلار.

ئاقىلبېك مانابايېۋ،
شەمەي ئوبلۇسى.

شېئىر دەپتىرىدىن

سەن تاپسەن جاننىڭ راھەت – داۋاسىن،
كورگىنىڭدە قازاقنىڭ كەڭ دالاسىن،
بۈيۈك تاغلار، كۈمۈچ كوللەر، دەريالار
تۇتار ساڭا كوكۈلدەك ساپ ھاۋاسىن.

ئۇلاشتۇرغان يېقىن بىلەن ژىراقنى،
قېرىنداش قىپ شەھەر بىلەن قىشلاقنى.
ھەممە يەردە شاتلىق، بەخت قۇچسەن،
كورۇپ ئىلىنچ ياققان ئوچمەس چىراقنى.

مەن موشۇ ژۇت شەيداسىمەن – ئامرىقى،
تۈگمەيدۇ يەر ئاستىنىڭ بايلىقى.
قىمىز ئىچسەڭ، ئۇنۇتمىغىن ئۇنىڭغا
ئىلھام قوشۇپ سۇنار قازاق يايلىقى.

ئارمانلارغا قىياس ئېگىز تاغلىرى،
سېخىلىققا شاھىد گوزەل باغلىرى.
بۇندا ھەر كىم چوققىلارغا ئىنتىلەر،
شۇڭا ئۇمۇت بىلەن ئوتەر چاغلىرى.

ئارتتا قالدى قانچە – قانچە داۋانلار،
شوھرىتىمىز سىغماس ھېچبىر داستانغا.
بايقا ئۇردىن پازالارغا يول ئېچىپ،
باتۇر ئوغلان ئۇچتى چەكسىز ئاسمانغا.

ئات مىنگۇزۇپ، تون كيگۇزۇپ مېھمانغا،
دەستىخىنى ژىغمايدىغان ۋەتىنىم.
ئاتمىش ژىلنىڭ پەللىسىگە يەتكەندە،
چىنار كەبى يىلتىز تارتتىڭ ھۆر ئىلىم.

سېرىك كاتتاباي ئوغلى

سۈرەتتە: چۇبارتاۋلىق قوي ئۇستۇرگۇچى ياشلارنىڭ «قىزىل شۇڭقارلار» بىرىگادىسىنىڭ يايلاقتىن كۇزلەككە چۇشكەن پەيتى.

ئەزىلخان نۇرشايىخوۋ- مېۋىلىك ئىجادىي پائالىيەت كورستىپ ۋۇرگەن مەلۇم قازاق يازغۇچىسىدۇر. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئاساسەن ياشلار تەربىيىسىگە، ۋەتەن ھىمايىچىلىرىنىڭ جاسارىتىگە، شۇنداقلا ئەمگەك ئەھلىگە بېغىشلانغان بولۇپ، كىتابخانلار تەرىپىدىن ياخشى باھا ئالدى. يېقىندا ئەزىلخاننىڭ «ھەقىقەت ۋە رىۋايەت» ناملىق رومان- دىئالوگى نەشر قىلىندى. مەزكۇر كىتاپ ئۇلۇغ ۋەتەن ئۇرۇشى دەۋرىدە قەھرىمانلىق كورستىپ، جەڭ مەيدانىدا ئەسكەرلەرنى ئىدارە قىلىشتا ھەربىي ماھارەت نامايىش قىلغان يازغۇچى باۋۇرجان مومىش ئۇلىنىڭ ھاياتىغا بېغىشلىنىدۇ. س. ھاسانوۋ تەرجىمىسىدە مەزكۇر ئەسەردىن ئۈزۈندە ئېلان قىلدۇق.

ھەقىقەت ۋە رىۋايەت

مۇئەللىپ. باۋكې، ئەنۋاقتا سوز ئارا سىز بىر چەت ئەللىك يازغۇچى خانىم بىلەن ھەمسوھبەت بولدۇم دېگەندەك قىلىۋېدىڭىز.

باۋۇرجان. ھە-ئە، بۇنىڭدىن بىر ژىل بۇرۇن فرانسىيەدىن بىر يازغۇچى خانىم ئالمۇتىغا كەلدى. ئۇنىڭ ئاكىسى فرانسۇز ئارمىيەسىنىڭ پودپولكوۋنىگى بولۇپ، مومىش ئۇلىغا تاپشۇرۇش ئۇچۇن سىڭلىسىدىن خەت ئەۋەتىدۇ.

خانىم ئالمۇتىغا كېلىپ، يازغۇچىلار ئىتتىپاقىدا مېنى سۈرۈشتە قىلىدۇ. ئىتتىپاقدىكىلەر مېنى بېتاپ، ئۆيدە ياتىدۇ، يولۇقۇش تەس دەيدۇ. خانىم ئاكىسىنىڭ ئامانىتىنى تاپشۇرۇش ئۇچۇن قانداق بولمىسۇن مېنى كورمەكچى بولىدۇ. تېلېفون كىتاۋىدىن مېنىڭ ئادرېسىمنى تېپىپ ئالىدۇ. ئوزى رۇسچە ياخشى سوزلەيدىكەن 44-20-2 سانلىق تېلېفونىنى جىرىڭلىتىدۇ.

—ئەپۇ ئېتىسىز، بۇ مومىش ئۇلىنىڭ ئۆيىمۇ؟— دەپ سورايدۇ. شۇ پەيتتە باۋۇرجان ئەتىسىز، قۇرۇق ئۇستىخان بارماق قۇشىرىنى ئىككى قولۇغا يېقىپ ئولتۇراتتى.

—ئۇ كىشىنى تېلېفونغا تەكلىپ قىلىش مۇمكىنمىكىن؟

—مۇمكىن.

—كەمەش، چەت ئەللىك تەلەپپۇز بىلەن سوزلەيدىغان بىر رۇس ئايالى سىزنى تېلېفونغا تەكلىپ قىلىۋاتىدۇ، دېدى. بۇ كىم بولدى، دەپ تروبكىنى ئالدىم

—مەن سىزنى كورمەي ئەلما- ئەتىدىن كەتمەيمەن دېگەن ۋەدەم بار ئېدى. سىزنى ساقىسىز دەپ ئاڭلىدىم. ئۇزۇلۇپ كېتىشىڭىزگە سەممىي تىلەكداشمەن. لېكىن بىر مىنۇت بولسىمۇ سىز بىلەن دىدارلاشقىلى ئىجازەت بەرسىڭىز دەپ، ئىلتىماس قىلماقچىمەن.

—مەرھەمەت، مادام،— دېدىم مەن.— ئاغرىقىنىم راست. ھازىر ياخشى بولۇپ قالدىم. ئەتە قايسى ۋاقىتتا كەلسىڭىز، بىزنىڭ ئىشىكىمىز ئوچۇق.

ئەتىسى چۈشتىن كېيىن ئىشىك بېشىدىكى قوڭغۇراق جىرىڭلاپ كەتتى. ھېلىقى فرانسۇز خانىمېكەن. يېنىدا بىزنىڭ يازغۇچىلار ئىتتىپاقى رەھبەرلىرىدىن بىرسى بار. خانىم ئىلتىماسىنى ئورۇنلىغىنىم ئۇچۇن تەشەككۈرلەرنى ياغدۇرىۋەتتى. ئاندىن ئۇ سومكىسىدىن ئاكىسىنىڭ خېتىنى ئېلىپ، ماڭا سۇندى. خەتكە بىر باقتىمدە:

—مەن فرانسۇزچە بىلمەيمەن، مادام،— دېدىم.

ئۇ دەررۇ سومكىسىدىن ئىككىنچى بىر خەتنى ئالدى.

—ئەپۇ ئېتىسىز، جانابى پولكوۋنىك، مەن خەتنىڭ رۇسچە تەرجىمىسىنى بەرمەپتىمەن.

فرانسۇز پودپولكوۋنىگى ماڭا جەڭگىۋارلىق سالام يوللاپتۇ. مەن توغرىلىق بىلىدىكەن. سوۋېت ئارمىيەسىنىڭ پولكوۋنىگىنى ئۇستازىم دەپتۇ ۋەكازا سوزلەر. خەتنى ئوقۇپ چىقىپ:

—ئاكىڭىزغا رەخمەت. مېنىڭدىنمۇ جەڭگىۋارلىق سالام ئېيتىڭ،— دېدىم.

خانىم تەبەسسۇم ئىچرە:

—سىزگە بىر قانچە سوئاللىرىم بار ئېدى، مۇمكىنمىكىن؟— دېدى.

شۇ پەيتتە خانىمنى باشلاپ كەلگەن يازغۇچى قازاقچە:

—باۋكې، خانىمنىڭ ئىلتىماسىنى يەردە قالدۇرمايلى،— دېۋىدى، مەن ئۇنىڭ سوزىنى تارتىپ ئالدىم دە:

—مادام قازاقچە بىلمەيدۇ، مەن فرانسۇزچە بىلمەيمەن، شۇڭلاشقا رۇس تىلىدا سوھبەتلەشسەك، قانداق دېدىم.

—قازاقلار فرانسۇز ئەدەبىياتىنى ئوقۇمدۇ؟

—دەپ خانىم بىرىنچى سوئالنى قويدى.

—ئوقۇيدۇ، مادام، جىق ئوقۇيدۇ،— دېدىم. ئاساسەن رۇس ھەم قازاق تىللىرىدا ئوقۇيدۇ. ئاندىن فرانسۇز تىلىدا ئوقۇيدىغان قازاقلارمۇ بار. لېكىن ھازىرچە ئۇلار ئاز بولسىمۇ، خاتىرجەم بولۇڭكى، بارا-بارا فرانسۇز ئەدەبىياتىنى ئەسلى نۇسخىسىدىن ئوقۇيدىغان قازاقلارنىڭ سانى كوپىيىپ كېتىدۇ.

خانىم جاۋاۋىمنى يېزىپ ئالغاندىن كېيىن:

—خانىم، مۇمكىن، مېنىڭ فرانسۇز ئەدەبىياتىدىن خەۋەردارلىقىمنى بىلگىڭىز كېلىۋاتقاندۇر،— دېدىم.

خانىم ئۈنچىقمىدى. مەن ئورنۇمدىن تۇردۇم دە:

—مەرھەمەت، مېنىڭ كىتاپلىرىمنى كورۇپ بېقىڭ،— دەپ كابىنېتىمنىڭ ئىشىگىنى ئاچتىم.

خانىم ئورنىدىن تۇرۇپ، كابىنېتقا كىردى دە، شكافلاردىكى كىتاپلارغا قاراپلا قالدى.

—ئو- ئو- زولە، فلوبېر، بومارشې!

—ئو- ئو- ئاناتول فرانس، رومېن روللان، لۇئى ئاراگون! ئو- ئو، سىگت- ئېكزيۇپېرى! دەپ، خانىم ھەيرانلا بولۇپ قالدى.

— سوئالىڭىزغا قانائەتلىنەرلىك جاۋاپ ئالدىڭىزمۇ، مادام؟— دېدىم مەن.

خانىم ئىجابىي جاۋاپ ئىشارىتىنى قىلدى.

—قېنى ئولتىرايلى، ئازادە.

خانىم ئورنىغا ئولتۇرغاندىن كېيىن:

—سىزنىڭ فرانسىيە پرېزىدېنتى دېگولغا كوز قارشىڭىز قانداق؟— دەپ ئىككىنچى سوئالنى قويدى.

—كۇبانى زىيارەت قىلغىنىمدا ھەربىيلەر سەياسىي سوئاللار بېرىشتى. مەسىلەن، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىغا، ئىنگلىزلارغا قانداق قارايسىز ۋەھاكازىلار. مەن ھېچ بىر سەياسىي سوئالغا جاۋاپ بەرمەيمەن دېدىم. چۈنكى مېنىڭ پارتىيەمنىڭ، ۋەتىنىمنىڭ ئۇلارغا كوز قارشى قانداق بولسا، مېنىڭمۇ كوز قارشىم شۇنداق. شۇندىن كېيىن كۇبالىقلار ماڭا سەياسىي سوئاللار بەرمەيدىغان بولۇۋېدى. لېكىن سىزنىڭ ئايالىق سوپىتىڭىزنى ھورمەتلىگەن ھالدا جاۋاپ قايتۇراي دەيمەن.

—دې گولل جاناپلىرىنىڭ سەياسىي يونىلىشىگە قوشۇلمايمەن. لېكىن ئۇنىڭ ئوزىنى فرانسىيەنىڭ ۋىجدانلىق پەرزەنتلىرىنىڭ بىرى دەپ ھېساپلايمەن،— دېدىم.

— قازاق ئەدەبىياتى ھەققىدە پىكرىڭىز قانداق؟

—ئىنتايىن ياخشى،— دېدىم مەن. بۇرۇندىن بەزى ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرىنىڭ قازاق ئەدەبىياتى كېيىنكى چاغلاردىلا تەرەققىي ئېتىشكە باشلىدى دېگىنىگە قوشۇلمايمەن. مەسىلەن، قازاقلارنىڭ باتۇرلار جىرىنى ئالايلى، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى جاھاندىكى ھەر قانداق روھىي مىراسلاردىن كام ئەمەس. بىزنىڭ «قوبلاندى باتۇر» جىرىمىزنىڭ ئوزىلا نېمىسلارنىڭ «نىبېلۇنگلار توغرىلىق»، فرانسۇزلارنىڭ «رولاند توغرىلىق»، كارېللار بىلەن فىنلارنىڭ «كالېۋالا» داستانلىرى بىلەن قاتار تۇرىدۇ. قازاقلارنىڭ مۇنداق جىرلىرىنىڭ سانى ئەللىكچە بار. ئۇلارنىڭ بەدىي ۋە تەسىر ئېتىش سۈپەتلىرىنى پروفېسسورلىرىمىز ئالىي ئوقۇش يۇرتلىرىدا بىر ژىل داۋامىدا تەھلىل قىلىدۇ. ۋاھالەنكى، بۇ ئەجايىپ قەھرىمانلىق داستانلاردە مەلەپ مۇئەللىپلەر تەرىپىدىن ئىجات قىلىنغان بولۇپ، بارا-بارا ئۇلارنىڭ ئىسىملىرى ئۇنتۇلۇپ، ئۇلار خەلق ئىجادىغا ئايلىنىپ كەتكەن. شۇ بىر ئېسىل جىرلارنى، ئەجايىپ ماقال- تەمسىللەرنى، ئەقلىيەسوز، تېپىشماق، ھەرخىل ئايتىسلارنى قېدىمىي مۇئەللىپلەر ئوزلىرىنىڭ كابىنېتلىرىدا ئولتۇرۇپ ئىجات قىلغانلىقى چوقۇمدۇر.

خانىم ماڭا تىكىلىپ قاراپلا قالدى.

—ئىشەنمەي تۇرامسىز، مادام؟— دېدىم مەن.

خانىم ئىشەنمەيمەن دەپ ئىشارە قىلدى.

—سىزنىڭ ئاتا- بوۋىلىرىڭىز كوچمەن بولغاچقا ئۇلاردا نېمە قىلغان كابىنېت دەپ ئويلاپ تۇرىمەن.

—لېكىن ئۇلار بىر چاغلاردا ئولتۇراقلاشقان خەلق بولغان. ئوترار، تاراز كەبى شەھەرلەرگە ئېگە بولغان مەدەنىي ئەل. پۈتكۈل شەرىق ئەھلىنىڭ سودا مەركىزى بولغانلىقىمۇ ئېنىق. كېيىنرەك چەت ئەللىك باسقۇنچىلار مەزكۇر شەھەرلەرنى خارابىلارغا ئايلاندۇرۇپ، دېخانچىلىق مەدەنىيىتىنى بەربات قىلىپ، خەلقنى ياڭلىۋاشتىن كوچمەن قىلىۋەتكەن. گەپ ئۇ توغرىلىق ئەمەس، بەلكى، قېدىمىي ئاقىنلىرىمىز ئەجايىپ ئەسەرلىرىنى ئوز كابىنېتلىرىدا ئىجات قىلغانلىقى ھەققىدە. ئويلاپ بېقىڭا، مادام، كابىنېتسىز ئەسەر يېزىش مۇمكىن ئەمەس.

خانىم يەنە ئىجابىي جاۋاپ ئىشارىسىنى قىلدى.

—قازاق ئاقىنلىرى ئۇچۇن كابىنېت بولغان پايانسىز دالا ھەم گوزەل تەبىئەت دەرگاھىدا ئۇلار مولدۇر كول، زۇمرەت تاغلار، تەۋەرۈك ئاتا ماكان، ئوز مۇھاپىزەتچىلىرى بولغان قەھرىمانلار ھەققىدە ئەسەرلەر ئىجات قىلغان. مانا شۇ كابىنېتتا ئولتىرىپ، ئۇلار سەھەردە سابا بىلەن، ئاخشىمى خۇپىيانە يۇلتۇزلار بىلەن ھەمسوھبەت بولغان.

—قازاق يېزىقى قاچان پەيدا بولغان؟

—قېدىمىيدىن.

—تارىخچىلار قازاق يېزىقى ئەرەپلەر ئىستىلاسىدىن كېيىن پەيدا بولسا كېرەك دېيىشىدۇ.

—ئۇنىڭدىنمۇ ئاۋال. قېدىمىي زامانلاردىن قازاق يېزىقى ۋە مونۇنۇڭغا ئوخشاش يېزىق ئەسۋاپلىرى بولغان. مەن كورسەتكۈچ بارمىقىم بىلەن ئۇستەلدىكى ئاۋتومات قەلەم سانچىقلىق يېزىش ئەنجامىنى كورسەتتىم. قازاقلار موشۇ ئەسۋاپلار بىلەن نوتىلارنىمۇ، شۇنداقلا دىپلوماتىك مەكتۇپلەرنىمۇ پۇتۇپ كەلگەن.

خانىم ماڭا يەنە ئەجەپلىنىپ قارىدى.

—ئىشەنمەيۋاتامسىز، خانىم؟

—ھەئە،— دېدى ئۇ.

قازاقلارنىڭ يېزىش ۋاستىسى مانا مونۇ بولغان،— دەپ مەن كۇرسى يېنىدىكى دومبىرىنى ئېلىپ، ئۇنى چېرتىپ- چېرتىپ قويدۇم.— داڭلىق قازاق ئاقىنلىرى بىلەن بەستىكارلىرى ئوز شېئىرلىرىنى ۋە ئاھاڭلىرىنى خەلقنىڭ قەلبىگە موشۇ ئەسۋاپ ياردىمىدە يازغان. باسقۇنچىلارنىڭ زوۋانىنى ئۇقمىسىمۇ بىزنىڭ قېدىمىي ئەلچى- ۋەكىللىرىمىز ياۋ قوشۇنلىرىنىڭ يولىغا چىقىپ، دومبىرا ساداسى بىلەن جاۋاپ بەرگەن، ئۇلارغا ئوزلىرىنىڭ قەتئىي تەلەپلىرىنى دومبىرا كۈيى بىلەن ئۇقتۇرغان. كۈي قازاق قوشۇنلىرىنىڭ ئوم ئېكەنلىكىدىن، ئۇلار ئوز دىيارىنى تامچا قېنىنى ئايىماستىن قوغداشقا تەييار ئېكەنلىكىدىن، ئۇلارغا بەلەنت تاغلار بىلەن شوق دەريالار يولەكچى ئېكەنلىكىدىن دېرەك بەرگەن. كەڭ قازاق دالاسىدا ياۋغا پىچىلگەن كېپەن بار، شۇنىڭ ئۇچۇن ئېسىڭنىڭ بارىدا جېنىڭنى جايلا دېگەن.

—شۇڭلاشقا قازاق دىيارىنى ئەڭ ئاۋال مۇزىكا دىيارى دېيىشىمىزگە بولىدېكەندە؟

—قازاقلار ئەڭ ئاۋال باتۇر، ئاندىن چېچەنلا ئاقىن، بەستىكار ھەم ناخشىچى بولغان. قازاق ئەدەبىياتىدا ۋەتەننى قوغداش ئەزەلدىنلا ئەڭ ئاساسىي ماۋزۇ بولۇپ قالغان. ئاندىن قازاقلار بىناكارلىق ھۈنىرىنى، نەققاشنى بۇرۇندىنلا ئېگەللەپ ئالغان. بۇنى كورۇمەن دېسىڭىز، مېنىڭ ۋەتىنىم بولغان جامبۇل ئوبلۇسىدىكى ئايشە بىۋىنىڭ مازارىنى كورۇپ بېقىڭ. ئۇ مازار جاھاندىكى ئىلغار بىناكارلىق نەمۇنىلىرى بىلەن بەسلىشەلەيدۇ. ئۇنداق گوزەل يادىكارلىقلار قازاق سەھراسىدا ئۇرغۇن ئۇچرايدۇ. قازاق ئاياللىرى چەتتىنلا قول ھۈنەرۋەنلىرى بولغان. قازاق ئايالى چەككەن كەشتە جاھان مىقياسىدا تېپىلمايدۇ، دېسەم ماڭا ئىشىنىڭكى، مۇبالىغە بولمايدۇ.

ئېيتقانلىرىڭىزغا تولۇق ئىشەندىم،— دېدى خانىم ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ. سوئاللىرىم تامام. بىرلا ئىلتىماسىم شۇكى، ئوزىڭىزنىڭ «ئارقىمىزدا موسكۋا» دېگەن داڭلىق كىتاۋىڭىزنى ماڭا ھەدىيە قىلسىڭىز، ئوزەم ئۇچۇن، ئائىلەم ئۇچۇن بېباھا خاتىرە بولار ئېدى.

—مەرھەمەت، مەرھەمەت، مادام!

مەن ئىمزا چېكىپ مەزكۇر كىتاپنى ھەدىيە قىلدىم. فرانسىيەلىك خانىم قىزغىن تەشەككۇر ئەيلىدى.

ئاندىن باۋۇرجان ماڭا بىر قەغەز پاپكا سۇندى.

باۋۇرجان. سەن ماڭا چەت ئەللەردىن كەلگەن خەتلەرنىڭ تەرجىمىلىرىنى كورسەتكىن دېۋېدىڭ. مانا. ئۇيگە ئاپىرىپ ئوقۇپ چىقارسەن. ئىچىدە بىزنىڭ بىر ھەربىي ئوقۇچىلىشىپ كۇرسانتىغا ئوزەم يازغان جاۋاپمۇ بار.

مۇئەللىپ. رەخمەت، باۋكې.

تەھرىر ھەيئىتى

گېزىتنىڭ ئادرېسى 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار 82-60-62، 85-43-62. گېزىت- ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىنىدۇ. ئىندېكس 72877

ئەۋلاد كۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە فوليازمىلار ئامبىرى

1977
ژىل
مارت
№5 (7)

باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى — تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنى ئالاقە باغلاش سوۋېت «ۋەتەن» جەمىيىتى قازاقستان شوبىسىنىڭ گېزىتى.

بىزنىڭ جەمىيىتىمىزدە ئەمگەك ئادەملىرى بۈيۈك شان- شەرەپكە ئىگە بولۇپ، ئۇلار بىزنىڭ سويۈملۈك ۋە جانىجان سوۋېت ۋەتىنىمىزنىڭ ئىختىسادىي ۋە مەدەنىي يۈكسىلىشى ئۈچۈن، خەلقىمىزنىڭ پاراۋەن تۇرمۇشى ئۈچۈن پۈتكۈل كۈچ- غەيرىتىنى سەرىپ قىلماقتا. مانا شۇ ئىززەتلىك ئادەملەرنىڭ بىرسى قارئاغاندى ئوبلۇسى، ئىگىندىبۇلاق رايونىغا قاراشلىق «ئارقالىق» سوۋخوزنىڭ چوڭ چوپانى سايلاۋ بىلالوۋتۇر. ئاتىدىن بالىغا مىراس قالغان قوي ئوستۇرۇش كەسپىي سايلاۋنى چوڭ ئابرويغا ئىگە قىلىش بىلەن بىللە، ئۇنىڭ چوڭ ئائىلىسىگىمۇ بەخت بېغىشلىدى.

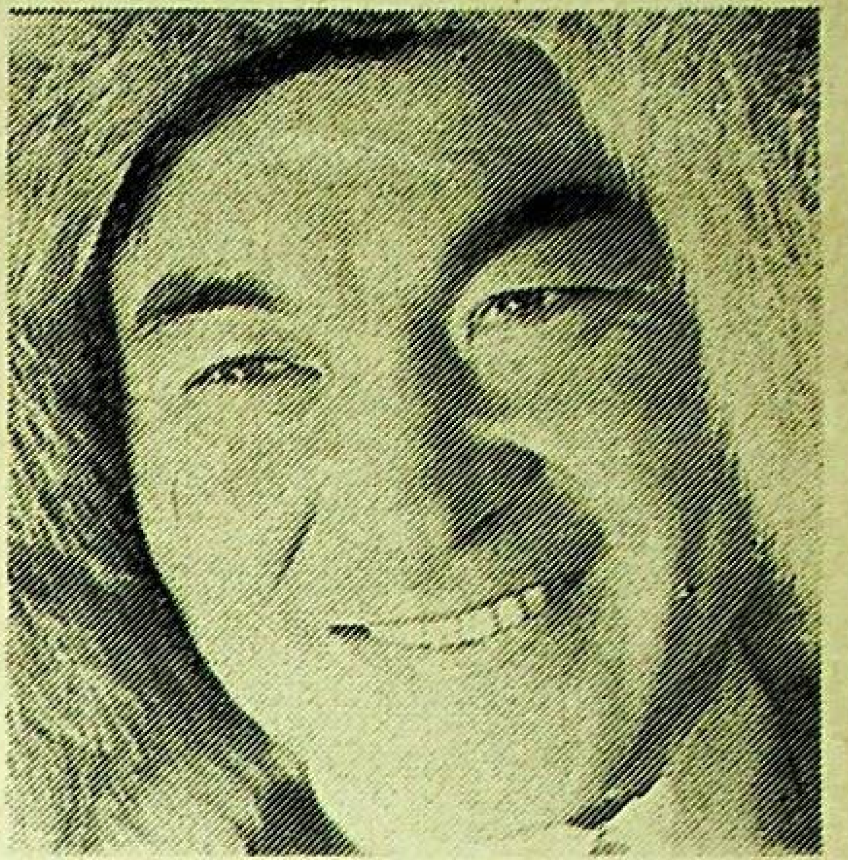

سۈرەتتە: س. بىلالوۋ (ئوڭ تەرەپتە) ئۆزىنىڭ بەختيار ئائىلىسى بىلەن بەرىكەتلىك دەستىخان ئۈستىدە ئولتۇرغان پەيتى.

*

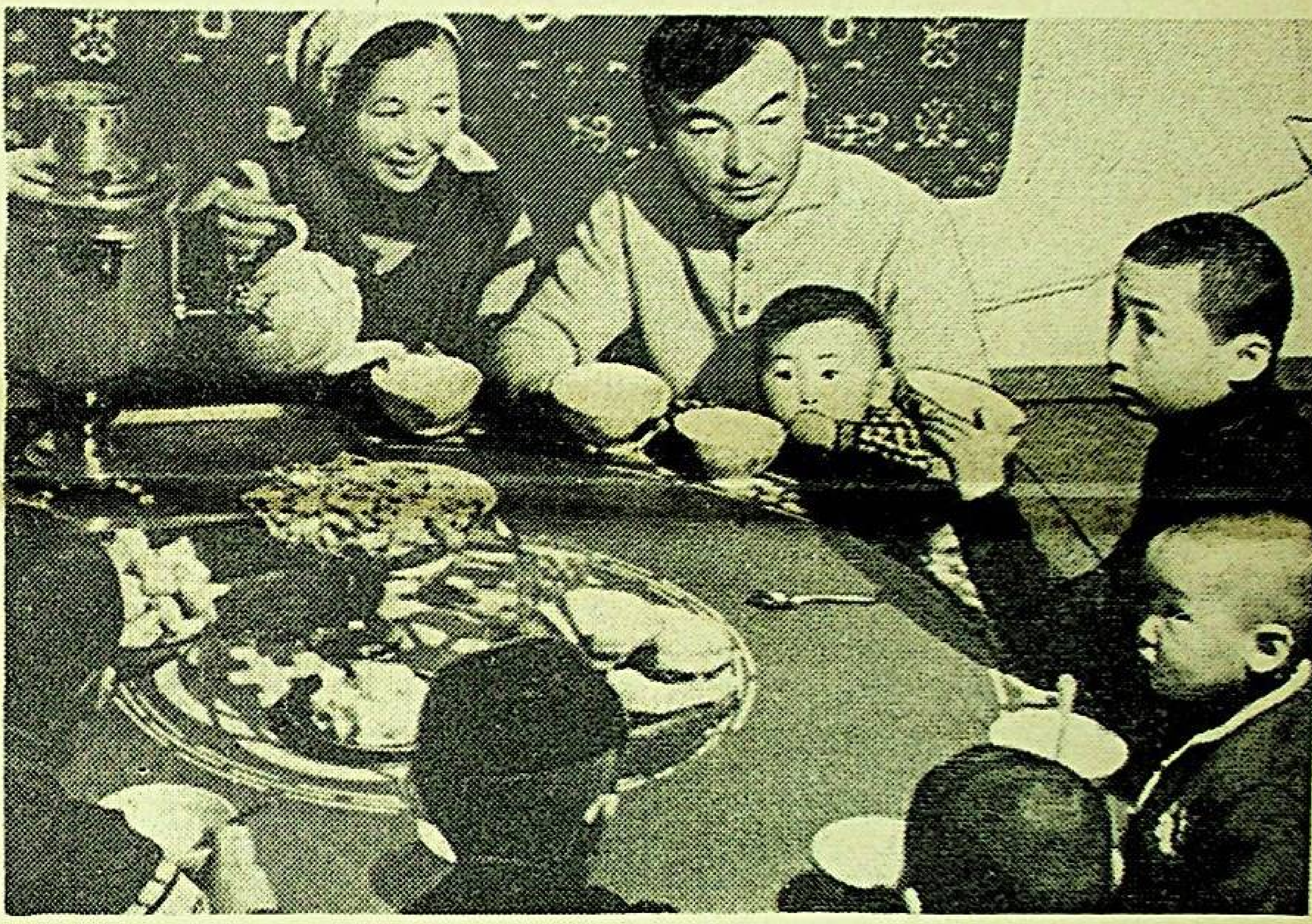

دوستلار لەۋزى

ئىلىم- پەن، مەدەنىيەت- مائارىپ، سالامەتلىكنى ساقلاش، رادىو، تېلېۋىزىيە، كىنو، تىياتر، مۇزىكا، تەسۋىرىي سەنئەت، مەتبۇئات، سپورت ۋە تۇرىزىم ساھالىرى بويىچە ھازىرقى ۋاقىتتا بىزنىڭ ئېلىمىزنىڭ دۇنيادىكى 120 ئەل بىلەن ئالاقىسى بار. بۇ مۇناسىۋەتلەرنىڭ خېلىسى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ چەت ئەللەر بىلەن دوستلۇق- مەدەنىي ئالاقە باغلاش جەمىيىتى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇپ كەلمەكتە.

ئەندى چەت ئەللەر بىلەن دوستلۇق- مەدەنىي ئالاقە باغلاش قازاقستان جەمىيىتى بولسا، بۈگۈنكى كۈندە ئۇ، 97 مەملىكەتتىكى جامائەتچىلىك تەشكىلاتلار بىلەن دايىملىق مۇناسىۋەتتە بولۇپ كەلمەكتە.

تەرەققىيات يولىغا چۈشكەن ئازىيە ۋە ئافرىكا ئەللىرىدىن كەلگەن مېھمانلارنى كوپەرەك قازاقستاننىڭ خەلق ئىگىلىگى ۋە مەدەنىيىتى ساھالىرىدىكى ئۇتۇقلىرى، مىللىي مەسىلىنىڭ ھەل قىلىنىشى، ئېلىمىزنى ئىندۇستىرىيەلەشتۈرۈش، دېخانچىلىقنى كوئوپېراتسىيەلاشتۇرۇش تەجرىبىلىرى، شۇنداقلا قازاق ۋە ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ تەڭ ھوقۇقلىقى قىزىقتۇرىدۇ. «قازاقستان بىز ئۈچۈن نەمۇنە»، «قازاق دىيارىنىڭ بۈگۈنكى كۈنى- بىزنىڭ ئەتىكى كۈنىمىز» دېگەن ئىلىلىق سوزلەرنى چەت ئەللىك دوستلار پات- پاتلا ئېيتىدۇ.

بۈگۈنكى كۈندە پۈتكۈل دۇنيا خەلقلىرى سوۋېتلەر ئېلىنى جاھان تېچلىقىنىڭ قورغىنى ۋە بايراقدارى دەپ تونۇيدۇ. ئۇ، ئىنسانىيەتنى قىرغىنچىلىق ئۇرۇشتىن ھىمايە قىلىش يولىدا ئاكتىۋ پائالىيەت كورسەتمەكتە. نەتىجىدە «سوغاق مۇناسىۋەتلەر» ئۇرۇشىنىڭ قارا بۇلۇتلىرى تارقىلىپ، خەلق ئارا ۋەزىيەت يېنىكلەشتى. خېلىنىڭ كىشىمىسىنىڭ روھىي ئالەمنى كەزمەكتە. شۇ تۇپەيلى دوستلۇق- مەدەنىي ئالاقىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشكە ئىلگەرىكىدىنمۇ قولايلىق شارائىتلار تۇغدۇرۇلماقتا. كېيىنكى ژىللىرى شۋېتسىيەدە، غەربىي بېرلىندە، ئۇلۇق بىرىتانىيەدە، ئىتالىيەدە، فرانسىيەدە سوۋېت قازاقستانى ئايلىقلىرى، ئۇنكۈنلىكلىرى، ھەپتىلىكلىرى ئوتكۈزۈلدى. ئىتالىيەدىكى ئېمپىل- رومانىيەدە قازاقستاننىڭ ئىشتىراكى بىلەن ئوتكۈزۈلگەن سوۋېت ئىتتىپاقى كۈنلىرىنى جامائەتچىلىك ۋە مەتبۇئات يۈكسەك باھالىدى.

ئوتكەن ژىلى كۈزدە ئالمۇتىدا ئوتكۈزۈلگەن سوۋېت- ئىتالىيە سېمىنارى قاتناشچىلىرى، ئىككى ئەلنىڭ پېداگوگلىرىنىڭ زىچ مۇناسىۋەتتە بولۇشى ئۈچۈن تېخىمۇ كەڭ يول ئاچتى. شۇنداقلا بىر نەچچە دوكلادلار مۇزاكىرە قىلىندى. مەكتەپلەرنى ۋە باللار مۇئەسسىلىرىنى زىيارەت قىلغاندىن كېيىن ئۇلار پايدىلىق پىكىر ئېلىشتى.

چەت ئەللىك دوستلىرىمىز بىز توغرىلىق ياخشى پىكىرلەر ئېيتماقتا. مەسىلەن: ئالمۇتىنى زىيارەت قىلغان فرانس دۇبا ۋەمىرتا ئېسنېر شۋېتسارىيەنىڭ «فورۋورتگ» گېزىتىگە يازغان ماقالىسىدا، قازاقستاننىڭ يۈكسەك تەرەققىي ئەتكەن جۇمھۇرىيەت ئېكەنلىگىنى تەكىتلىدى.

ئارلون شەھرىدىكى «بېلگىيە- س س س ر» جەمىيىتى شوبىسىنىڭ رەئىسى ژورژ بويون قازاقستاندا بىر نەچچە قېتىم بولۇپ، قازاق خەلقىنىڭ ھاياتى بىلەن ئەتراپلىق تونۇشۇپ سوۋېت خەلقىگە، جۈملىدىن قازاق خەلقىگە چوڭقۇر دوستلۇق مېھرى- مۇھەببەت باغلىغان ئادەمدۇر. ئۇ: «قازاقستان ئاسمىنىدا مەڭگۈلۈك ئاتقان تاڭ كوردۈم» ناملىق كىتاپ نەشىر قىلدى. مەزكۇر ئەسەردە مۇئەللىپ: «ئالمۇتىنى باھار پەسلىدە، ياكى ياز ئايلىرىدا زىيارەت قىلىڭلار، ئالمۇتا ھەقىقىي مەناسىدا جەننىتى شەھەر، جامبۇل ئاقىنىنى، قازاقلارنىڭ قىمىزىنى مەدھىيلىگىم كېلىدۇ. قازاق تەقىيىسىنى بېشىمدىن ئالغۇم كەلمەيدۇ...» دەپ يازىدۇ.

قازاقلاردا «ياخشى سوز يېرىم ئۇزۇق» دېگەن ماقال بار. قازاقستان خەلق ئىگىلىگىنىڭ ۋە پەن -مەدەنىيەتنىڭ يۈكسەك تەرەققىياتى ھەققىدە چەت ئەللەردىكى ئىزگۈ نىيەتلىك ئادەملەرنىڭ دوستلۇق لەۋزىلىرى بۇنىڭ بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ، ئەلۋەتتە.

«دانىيە- س س س ر» جەمىيىتىنىڭ سابىق رەئىسى فرېرېچە ئاللان پايتەختىمىزدىن ئوز ژۇتىغا قايتىشىدا: «ھاياتنىڭ بارلىق ساھالىرىدا زور ئۇتۇقلارغا ئېرىشكەن قازاق خەلقى ئوزىنىڭ مىللىي خۇسۇسىيەتلىرىنى يوقاتماي، مىللىي مەدەنىيىتىنى ئېھتىيات بىلەن ساقلاپ كېلىۋېتىپتۇ» دېگەن پىكىرنى بىلدۈرگەن ئېدى.

پۈتۈن دۇنيا خەلقلىرىنىڭ تېچلىقتا ياشىشى ئۈچۈن، دوست- ئىتتىپاق بولۇشى ئۈچۈن داغدام يوللار ئاچقان بۈيۈك ئوكتەبىر مەيرىمى ھارپىسىدا، چەت ئەللەر بىلەن بولغان دوستلۇق- مەدەنىي ئالاقىلىرىمىزنىڭ تېخىمۇ تەرەققىي ئېتىپ، مۇستەھكەملىنىشىگە ئىشەنچىمىز كامىل.

ۋ. قالىيېۋ.

ئاۋات يېزا

قازاقستاندا بوز يەر ئوزلەشتۈرۈش باشلانغان چاغلاردا پەيدا بولغان يېڭى يېزىلار ھازىر تونۇغۇسىز بولۇپ ئوزگىرىپ كەتتى. مانا شۇ ئاۋات يېزىلارنىڭ بىرسى «يېژېۋسكىي» سوۋخوزىنىڭ مەركىزىدۇر. ئىگىلىك كېيىنرەك قۇش ئوستۇرۇش بىرلەشمىسى بولۇپ ئوزگەردى.

ھەممە كوچىلارغا ئاسفالت ياتقۇزۇلدى، ئوتتۇرا مەكتەپ، باللار باغچىسى، مەدەنىيەت ۋە سپورت سارايلىرى، سودا مەركىزى سېلىندى. كەلگۈسىدە يېزا قىياپىتى تېخىمۇ گۈزەل بولغۇسى. ئۇددۇل ھەم كەڭ كوچىلار پەيدا بولۇپ، كوپ قەۋەتلىك ئويلەر كوپلەپ سېلىنىدۇ، نەتىجىدە ئاھالە ئۈچۈن تېخىمۇ قولايلىق شارائىتلارنىڭ ھەممىسىنى تۇغدۇرۇپ بېرىش كوزدە تۇتۇلماقتا. بۇ مەخسەت ئۈچۈن 350 مىڭ سوم خىراجەت ئاجرىتىلدى. ئوتكەن ژىلى بىرلەشمىدىن ئورغۇنلىغان ئائىلىلەر يېڭى ئويلەرگە كوچۇپ چىقتى.

ھەر بىر ئىشچىنىڭ ئايلىق ماناشى ئوتتۇرا ھېساپ بىلەن 150 سومدىن ئېشىپ كەتتى.

ئىشچىلارنىڭ باللىرى باللار باغچىسىدا ھەقسىز تەربىيىلىنىدۇ، مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى بولسا ھەقسىز غىزالىنىدۇ. 1976-ژىلى ئىشچىلارنىڭ دەم ئېلىش ئويلىرىدە، كۇرورتلاردا ۋە ساناتورىيەلەردە دەم ئېلىشى ئۈچۈن 4000 سوم، كونسېرتلارنى، كىنو فىلىملارنى ۋە كورگەزمىلەرنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن 18 مىڭ سوم پۇل ئاجرىتىلدى.

ئى. ۋانغورازوۋ.
سېلىنوگراد ئوبلۇسى.

خۇش خەۋەرلەر

قازاقستان خەلق ئىگىلىگى بويىچە 1976-ژىلى كاپىتال قۇرۇلۇشقا ئاجرىتىلغان مەبلەغ 1975- ژىلغا نىسبەتەن ئۈچ پروتسېنت ئوسۇپ، 7 ممىلىيارد سومنى تەشكىل قىلدى. جۈملىدىن دولەت ھېساۋىدىن ئاجرىتىلغان مەبلەغ 6،6 مىللىيارد سوم بولدى. قۇرۇلۇشتا ئەمگەك ئونۇمدارلىغى 2،5 پروتسېنتتىن ئاشتى.

جۇمھۇرىيىتىمىز ئەمگەكچىلىرىنىڭ ماددىي تۇرمۇشى بارغانسىرى ياخشىلانماقتا. مەسىلەن، ھەر بىر ئىشچى- خىزمەتچىنىڭ ئىش ھەققى بىر ژىل ئىچىدە ئوتتۇرا ھېساپ بىلەن ئۈچ پروتسېنت ئوسۇپ، ئايلىق مىقدارى 152 سومغا يەتتى. ئەگەر بۇنىڭغا ئىجتىمائىي فوندلار ھېساۋىدىن تولىنىدىغان چىقىملارنى قوشىدىغان بولساق ئايلىق ماناش 212 سومدىن ئايلىنىدۇ.

1976-ژىلى 126 مىڭ ئائىلە قولايلىق زامانىۋىي ئويلەر ۋە خۇسۇسىي ئويلەرگە كوچۇپ چىقتى.

جۇمھۇرىيىتىمىزدە مەدەنىي- مائارىپ مەكىمىلىرىنىڭ، شۇنداقلا تىببىي مۇئەسسىسلەر قۇرۇلۇشلىرى تېز سۈرئەت بىلەن ئېلىپ بېرىلماقتا. 107،2 مىڭ ئورۇنلۇق ئۇمۇمىي مەلۇمات مەكتەپلىرى، 29،1 ئورۇنلۇق مەكتەپ يېشىغا يەتمىگەن ياش ئوسمۇرلەرگە بېغىشلانغان مۇئەسسىسلەر، 2،4 مىڭ كويكىلىق كېسەلخانا ۋە بىر قېتىمدا 7800 ئادەم داۋالىنىدىغان شىپاخانىلار سېلىندى. شۇنداقلا كلۇب، مەدەنىيەت سارايلىرى، كىنو تىياترلار ۋە مېھمانخانىلارنىڭ سانى كوپەيمەكتە.

جۇمھۇرىيىتىمىز ئەمگەكچىلىرىنىڭ ماد-

سوۋېت ئادەمنىڭ پەزىلىتى

ئەمگەك ھالاۋىتى

يەر سۈيى ۋە تەبىئىتى شائىرلار ئۈچۈن پۈتمەس ئىلھام مەنبەئى بولغان كەڭ ئىلى ۋادىسىدىكى ئۇيغۇر يېزىلىرىنى ئارىلىغان ئادەم، ئۇزىنى زامانىۋىي شەھەردە يۈرگەندەك ھېس قىلىدۇ. بىر زامانلاردا ئۇگۈزلىرىنى لويلا بېسىپ كېتىدىغان پاكا، سوقا تام ئۆيلەر ئورنىدىكى يېڭى ئىمارەتلەر، پۇختا سېلىنغان تۇرۇشلۇق ئۆيلەر، ئېگىز شىفىر چېدىرلار ئۈستىدىكى تېلېۋىزور ئانتېننىلىرى، دوخمۇشلاردىكى ۋودوپروۋود كولونكىلىرى، يېڭى يېزىلارغا يېڭى تۈس بېرىپ تۇرىدۇ.

ئەنە شۇنداق يېزىلارنىڭ بىرسى سۈيى ئۇلۇق ئوسەك ئۈستىگى بويىغا جايلاشقان «ئوكتەبرنىڭ 40 ژىللىغى» ناملىق ئۇيغۇر كولخوزىنىڭ مەركىزى. يېزىدىكى مەدەنىيەت سارىيىنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلىغان ئادەم، ئۇنىڭ زىننەتلىك ئىچكى كورۇنىشى، يورۇق ئازادە فويېسى، ئېلېكتر نۇرىغا چومگەن چوڭ تاماشىبىنلار زالىنى كورۇپ، بۇ بىنانىڭ شەھەر تېياتىرلىرىدىن زادىلا قېلىشمايدىغانلىغىنى كورىدۇ.

مەن مەدەنىيەت سارىيىدىن چىقىپ، ئۇنىڭ يېنىدىكى ئىستىراھەت بېغىنى، ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىدا شېھىد بولغان ژۇتداشلار خاتىرىسىگە بېغىشلانغان يادىكارلىقنى، ئېگىز دەرەخلەر بىلەن بوي تالىشىپ تۇرغان مەكتەپ بىناسى ۋە كولخوز ئىدارىسىنى كوزدىن كەچۇردۇم، ئاندىن يېزىنى ئارىلىدىم. ئۆيلەرنىڭ ئالدىدا «ژىگۇلي»، «موسكۋىچ» ماشىنىلىرى، موتوتسىكللار تۇرىدۇ.

كولخوز كېلەچەككە كەڭ قەدەم تاشلاپتۇ. دولەت قۇرۇلۇش تەشكىلاتى ئوز ھودىسىگە ئالغان ئېگىلىكنىڭ 32 مىڭ ئاھالىغا مولجاللانغان يېڭى مەركىزىنى بەرپا قىلىش قىزغىن باشلىنىپتۇ، بۇ كام دېگەندە 5 مىللىون سوم بىلەن قەد كوتىرىدىغان يېزىدا كولخوزچىلارنىڭ تۇرمۇشى ئۈچۈن بارلىق شارائىت بولغۇسى.

موشۇ قەدەملەرنىڭ ھەممىسىدىن مەن دېخان قىزى مەريەم نىيازوۋانىڭ پېشانە تەرىنى كوردۇم. ئېمىشكە دەيسىزدە؟ بۇ سوئالغا جاۋاپ ئىزدەشتۇرەيلى. 1953 ـ ژىلى دېخانلار ئوزلىرىنىڭ ژۇتدىشى، ماھىر تەشكىلاتچى تەتى يەركەتلىك نىكولاي گولوۋاتسكىينى كولخوز رەئىسلىگىگە سايلىدى. ئۇ، ئوز ۋەزىپىسىنى توغرا چۈشۈنۈپ دەسلەپكى كۈنلەردىن باشلاپلا ئېگىلىك بايلىغىنى ئېخىمۇ ئاشۇرۇش، شۇ تۈپەيلى ئەل ـ ژۇتنىڭ پاراۋەنلىگىنى كەسكىن يۈكسەلدۇرۇش چارىلىرىنى قاراشتۇردى. يېڭى رەئىس پېشقەدەم ئۇيغۇر دېخانلىرى ۋە مۇتەخەسسىسلەر بىلەن تالاي مەسلىھەتلەشتى. نەتىجىدە يەر ـ سۇ ۋە ئىقلىم شارائىتىغا ئۇيغۇن كېلىدىغان كومۇقوناق زىرائىتىنىڭ تېرىلغۇسىنى ھەسسىلەپ كوپەيتىشكە قارار قىلىندى.

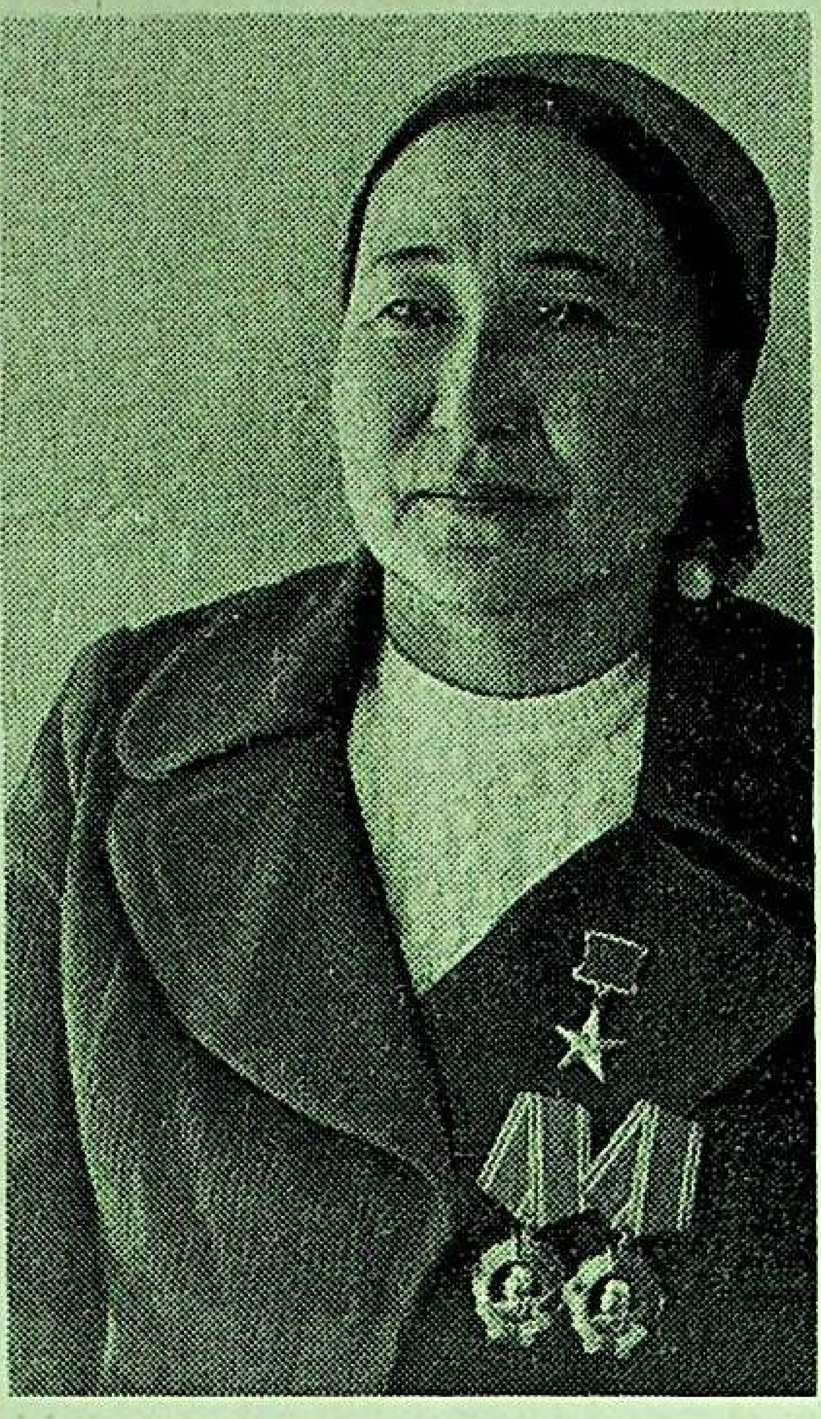

سۈرەتتە: داڭلىق دېخان م. نىيازوۋا.

تاق شۇ چاغدا مەريەم يېزا ئېگىلىك تېخنىكۇمىنى تاماملاپ، ئاگرونوملۇق دىپلوم بىلەن جانجان كولخوزىغا قايتىپ كەلگەن ئېدى. قارا قۇمچاق، تېتىك قىزنى رەئىس بىردىنلا تونۇپ، ئۇنى خۇرسەندىلىك بىلەن كۈتۈپ ئالدى. بۇ ـ يەتتىسۇدا سوۋېت ھاكىمىيىتىنى مۇستەھكەملەش، كوللېكتىۋلەشتۇرۇش ژىللىرىنىڭ، ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ ۋېتېرانى پېشقەدەم كولخوزچى ئەسقەر ئاكا نىيازوۋنىڭ قىزى ئېدى. رەئىس دېخان قىزىغا يېزا يېڭىلىقلىرى، ئېگىلىكتىكى ئوزگىرىشلەرنى، ئىستىقباللارنى تەپسىلىي ئېيتىپ بەردى. مەريەم گەپنى زەڭ قويۇپ تىڭشىدى.

ـ ئىشلار ئىلگىرى، ـ دېدى مەريەم، ماڭا ھەممىسى ئايان بولدى. مەنمۇ ئەل ـ ژۇت بىلەن بىللە ئەمگەك قىلىش ئارزۇسىدا ئېدىم. شۇڭلاشقا مەن كومۇقوناقچىلار زۋېنوسىنى باشقۇرۇپ باقسام دەيمەن. بىلىمىنى ئەمەلىيەتتە قوللۇنۇپ كورەي. مەريەمنىڭ قارارىنى ئاتىسىمۇ ماقۇل كوردى.

دەسلەپكى ژىل تەجرىبە توپلاش، كومۇقوناق ئاگرو تېخنىكىسىنى ئاساسلىق ئۈگۈنۈش بىلەن ئوتتى. شۇندىمۇ ھوسۇل ژىلدىن ـ ژىلغا ئاشتى.

1957 ـ ژىلى مەريەم باشقۇرغان زۋېنو كومۇقوناقنىڭ ھەر گېكتارىدىن ئوتتۇرا ھېساپ بىلەن 85 سېنتنېردىن تازا دان يېتىشتۇردى. كېيىنكى ژىللىرى بۇ كورسەتكۈچ ئاشۋەردى.

1960 ـ ژىلى مەريەم يۇقۇرى كورسەتكۈچلىرى ئۈچۈن ئەمگەك قىزىل تۇغى ئوردېنى ۋە قازاقستان س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ پەخرىي يارلىغى بىلەن مۇكاپاتلاندى.

ھاياتتا ئەستىن چىقمايدىغان پەيتلەر بولۇپ تۇرىدۇ. 1961 ـ ژىلى يانۋار كۈنلىرى مەريەم ئۈچۈن ئۇنتۇلماس بولدى. چۈنكى بۇ ئاددىي ئۇيغۇر قىزى ئېلىمىز يېزا ئېگىلىگىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش پىلانلىرىنى مۇھاكىمە قىلىش ئۈچۈن كپ س س مەركىزىي كومىتېتىنىڭ پلېنۇمىغا قاتناشتى. بۇ چوڭ ژىغىندا داڭلىق دېخانلار ۋە مېخانىزاتورلار بىلەن تونۇشۇش، ئۇلار مەريەمدىن كومۇقوناقتىن مول ھوسۇل ئېلىش سىرلىرىنى سۈرۈشتۈردى.

پارتىيە سىيېزى خەلقىمىز ھاياتىدىكى ناھايىتى زور ۋاقىئەدۇر. ئۇ خەلق پاراۋەنلىگىنى ئاشۇرۇشنىڭ يېڭى پەللىرىنى بەلگۈلەپ بېرىدۇ. ئەمگىگى بىلەن تونۇلغان مەريەم كپ س س 23 ـ سيېزىغا دېلېگات بولۇپ سايلاندى. شۇندا ئۇ ئېلىمىزنىڭ جاي ـ جايلىرىدىن كەلگەن دېلېگاتلارغا قازاقستان بويىچە كومۇقوناقنىڭ گىبرىد ۋە سورتلۇق ئۇرۇقلىرىنى يېتىشتۇرۇش كانى بولغان پانفىلوۋ رايونى دېخانلىرىنىڭ تەجرىبىلىرىدىن سوزلەپ بەردى.

ئەمگەكتىن شوھرەت قازانغان ئاددىي ئۇيغۇر قىزى كېيىن موسكۋادا ئوتكەن ئاياللارنىڭ دۇنياۋىي كېڭەشمىسىگە قاتنىشىپ، جاھاندا تېچلىق تۇغىنىڭ مەڭگۈ يەلپۈلدىشى ئۈچۈن ئىمزا چەكتى. ئارىدىن كوپ ئوتمەي مەريەم سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى نامىنى ئېلىپ، كوكسىگە لېنىن ئوردېنىنى تاقىدى. شۇ ۋاقىتلاردا مەريەم باشقۇرغان زۋېنو جۇمھۇرىيىتىمىز بويىچە ئىلغار تەجرىبىنى ئۈگىنىش مەكتىۋىگە ئاي-

شەرەپلىك نام

مەن ئاددىي بىر ئىشچىمەن. ئىشچى دېگەن نام مەن ئۈچۈن ئابرويلۇق ۋە شەرەپلىكتۇر. چۈنكى بىزنىڭ ئېلىمىزدە ئىشچىلار سىنىپى جەمىيەت ۋە مەملىكەت ھاياتىدا يېتەكچى ئورۇننى ئىگەللەيدۇ.

شەخسەن ئوزەم يېڭى زاماندا تۇغۇلۇپ ئوستۇم. سوۋېت دەۋرىدە ئەل قاتارى ئىشلەپ، بەختلىك ھاياتقا ئېرىشتىم. ئاتام مارژان ئېسىموۋ تەتى جاپپاس دېگەن قەبىلىدىن بولۇپ، ئاغزى ئانىغا تولماي ياشلىغىنى چاكالىقتا ئوتكەزگەن ئېدى. پەقەت سوۋېت ھاكىمىيىتى دەۋرىدىلا كوزى ئېچىلىپ، بەخت قۇچتى. ۋەتىنىمىزگە فاشىست جاللاتلار ھۇجۇم قىلغاندا، ئۇ ۋەتەن ئۈچۈن جەڭ مەيدانىدا قۇرۋان بولدى.

لېكىن مەن يېتىملىك تارتمىدىم. مەكتەپتە ئوقۇپ يەتتىنچى سىنىپنى تاماملىغاندىن كېيىن زاۋود ـ فابرىكا مەكتىۋىگە چۈشۈپ ھۈنەر ئۈگەندىم. 1953 ـ ژىلدىن بېرى تا موشۇ كۈنگىچە قىزىل ئوردېنلىك ئاياق كىيىم فابرىكىسىدا ئىشلەپ كېلىۋاتىمەن. دەسلەپ شاگىرت بولدۇم. كېيىنرەك ئۇستا دېگەن نام ئالدىم.

ھەمكەسىپلىرىم بىلەن ئىنتايىن ئىناق، بىر ـ بىرىمىزگە يار ـ يولەك بولۇپ ئىشلەيمىز. رەپىقەم ئومىسىنىمۇ موشۇ فابرىكىدا ئىشلەيدۇ. ئۇمۇ ئوتتۇرا بىلىملىك ھەم ئوز ئىشىنىڭ ماھىرى.

ئانچە چوڭ ئۇنۋانىمىز بولمىسىمۇ، لېكىن ئەمگىگىمىز ئېتىۋارسىز قالمىدى. بىر نەچچە ئوردېن ۋە مېداللارغا سازاۋەر بولدۇق. ئوزەمنىڭ چوڭ خۇسۇسىي ئۆيۈم، «ژىگۇلي» ماشىنام بار. پاراۋەن تۇرمۇش كەچۇرمەكتىمىز. ئۈچ بالام مەكتەپتە تېكىن ئوقۇپ بىلىم ئالماقتا، ئەڭ كەنجىمىز باللار باغچىسىدا تەربىيىلىنىۋاتىدۇ. تورت بولۇملۇك قۇتلۇق ـ خانىمىز ھەر خىل بېسات ـ جىھازلارغا لىسسىدە تولغان: گىلەملەر، پاياندازلار، كىيىم شكافلىرى، كۇرسلار، دىۋان... ۋاھاكازالارنىڭ ھەممىسى بار. مۇنچە دۇنيانى ژىغىپ ئېمە قىلىمىز دېسەم، رەپىقەم:

ـ يالغۇز بىزلىمۇ، ژۇتنىڭ ھەممىسىدە بار بېسات بۇ، ئەل ـ ژۇتتىن قالمىزمۇ، ـ دەپ كۈلۈپ قويىدۇ.

ھەپتىدە كېلىدىغان ئىككى دەم ئېلىش

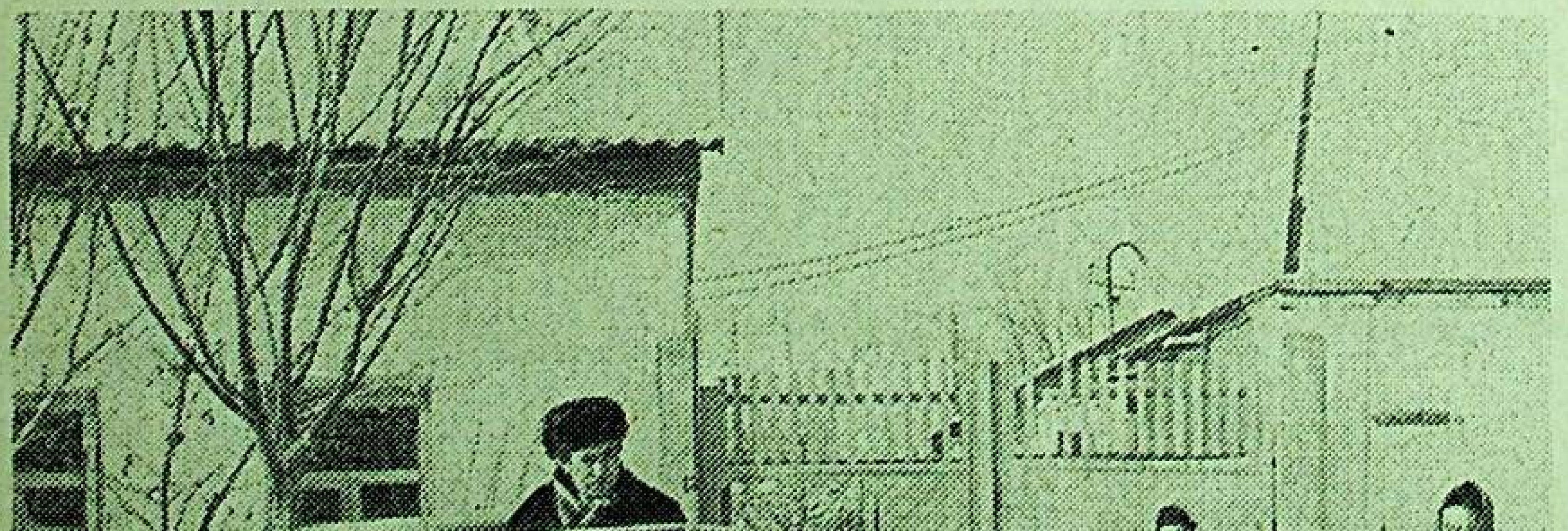

خۇسۇسىي «ژىگۇلي» بولۇپمۇ سەيلىگە ئەپلىك.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي تەسەررۇ قولىيازمىلار ئامبىرى

لاندى. ئۇنىڭ زۆپنوسىدا ھەر ژىلى كولخوز كاسسىسىغا، ئوتتۇرا ھېساپ بىلەن 130 مىڭ سومدىن دارامەت بېرىۋاتقان ئەمگەك ئەھلى مەرىيەمگە يەنە چوڭ ئىشەنچە بىلدۈردى. 1967ـ ژىلى ئۇ قازاقىستان س س ر ئالىي سوۋېتىگە دېپۇتات بولۇپ سايلاندى.

كومۇقوناق بايلىق ھەم پاراۋەنلىك مەنبەئى بولۇپ قالدى. ئوتكەن ژىلىلا ئېگىلىك 6700 گېكتار مەيدانىغا كومۇقوناق تېرىپ، دولەت ساكلىرىغا ئىككى مىللىون 650 مىڭ پۇت ئاشلىق قۇيدى. 1975ـ ژىلى ئېگىلىكنىڭ ئۇمۇمى دارامىتى 17 مىللىون سومغا، ئوتكەن ژىلى 21 مىللىون سومغا يەتتى. بۇنىڭدا م. نىيازوۋانىڭمۇ سالماقلىق ھەسسىسى بار. كولخوزدا يەر ھايداش، تېرىملاش، ئوزۇق چېچىش، ھوسۇلنى ژىغىپ ئېلىش ئوخشاش ھەممە ئېغىر ئىش تېخنىكا يەلكىسىگە ئارتىلغان. ئۇرۇشتىن ئىلگىرى كولخوزدا يالغۇز بىر تاللا ئاۋتوماشىنا بولغان بولسا، ھازىر بۇ يەردە يۈزدىن ئوشۇق تراكتور، شۇنچىلىك ئاۋتوموبىل، 50 كومۇقوناق ژىغىشتۇرۇش كومبايىنى بار. ئۇلارنى مۇكەممەل ئېگەللەپ ئالغان ساپلا ئۇيغۇر ژىگىتلىرىدۇر.

«قازاندا نېمە بولسا، چومۇچكە شۇ چىقىدۇ» دېگەندەك، ئېگىلىك ئىختىسادىي جەھەتتىن مۇستەھكەملەنگەنسېرى، كولخوزچىلار تۇرمۇشى ژىلدىنـ ژىلغا ياخشىلانماقتا. جۇملىدىن، كولخوز مەرىيەمگە زامانىۋىي ئالتە ئېغىز ئوي سېلىپ بەردى. ھو بىلەن ئىستىلغان بۇ ئويدە قىزىلـ جايان گىلەملەر، پاياندازلارنى، مېبىلنى، رەڭلىك «ئېلېكترون» تېلېۋىزورنى، قىسقىسى، ئويدىكى پۈتكۈل بېساتىنى كورگەندە، ھەتتا كەڭ جوزا ئۈستىدىكى ئاق توغاچ، ئىلىكتەك چايغا كوزىڭىز چۈشكەندە، ئىشلىگەنىنىڭ ئوزى يورۇق دېگەن موشۇ ئېكەن دەپ، تەن بېرىسىز.

مەن شۇ كۈنى مەرىيەمنى مەدەنىيەت سارىيىغا ژىغىلۋاتقان ئادەملەر ئارىسىدا كوردۇم ئۇ، چىرايلىق كىيىنىپ، لېنىن ئوردېنى بىلەن ئالتۇن يۇلتۇز مېدالىنى قاداپ كەپتۇ. ژۇتداشلار سەممىيەت بىلەن ئۇنىڭغا سالام بېرىۋاتىدۇ.

ئەمگەك ھالاۋىتى دېگەن موشۇ ئەمەسمۇ، ـ دېدىمدە، مەرىيەم نىيازوۋاغا پەخىرلىنىپ قارىدىم.

كامال ھاسامدىنوۋ.

تالدىقورغان ئوبلۇسى، پانفىلوۋ رايونى.

كۈننى كوڭۈللۈك ئوتكۈزىمىز. يازدا ئوي ئىچىمىز بىلەن سىر دەريا بويىدا سەيلە قىلىمىز، رەپىقەم ئىككىمىز كۇرورتلاردىمۇ دەم ئېلىپ قايتىمىز. تاپقان تاپاۋىتىمىز ئائىلىمىزنىڭ خىراجىتىگە بېمالال يېتىدۇ. ئايالىم ئىككىمىزنىڭ بىر ئايلىق ماناشى تورت يۈز سومغا يېتىپ بارىدۇ. ئاندىن ھەر ئۈچ ئايدا بىر قېتىم ماددىي مۇكاپات ئېلىپ تۇرىمىز. كەچقۇرۇن ئىشتىن قايتىپ كەلگىنىمىزدە، بالاـ چاقا بولۇپ ھەممىمىز تېلېۋىزور كورۇپ، رادىو تىڭشاپ، ياكى بولمىسا گېزىتـ ژۇرناللار ۋە كىتاپلار ئوخشاش روھى ئوزۇق ۋاستىلىرى ئارقىلىق جاھان يېڭىلىقلىرىدىن ۋاقىپ بولۇپ تۇرىمىز. شۇنداقلا كىنو، كونسېرتلار كورىمىز. ئەلھاسىل بوش ۋاقتىمىز كوڭۈللۈك ئوتىدۇ.

فابرىكىمىز زامانىۋىي كارخانىلاردىن بولۇپ، بۇ يەردە ئېغىر ئىشنىڭ ھەممىسى دېگىدەك ماشىنا ياردىمىدە ئىشلىنىدۇ. بىز بىر سېختا 50 ئادەم ئىشلەيمىز. ھەممىمىز بىر يەڭدىن قول چىقىرىمىز، «ھەممە بىرسى ئۈچۈن، بىرسى ھەممە ئۈچۈن مەسئۇل» دېگەن شارغا قاتتىق رىئايە قىلىمىز. بىزنىڭ قۇدرىتىمىز ۋە بىرلىكىمىز ئەينە شۇنىڭدىن ئىبارەت.

قۇۋاتباي مارژانوۋ.

قىزىل ئوردا ئاياق كىيىم فابرىكىسىنىڭ ئىشچىسى.

قازاقىستان رەسساملىرىنىڭ قۇرۇلتايى

يېقىندا پايتەختىمىز ئالمۇتىدا قازاقىستان رەسساملىرىنىڭ قۇرۇلتايى بولۇپ ئوتتى. ئۇنىڭدا جۇمھۇرىيەت رەسساملار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ رەئىسى سابىر مەمبېيېۋ باشقارما پائالىيىتىدىن ھېساۋات دوكلاد بەردى.

قۇرۇلتايدا قازاقىستان رەسساملىرىنىڭ ھاياتىدا كېيىنكى ژىللاردا يۈز بەرگەن زور ئوزگۈرۈشلەر تەكىتلەندى. كوپلىگەن رەسساملار ھازىرقى زامان مەۋزۇسىغا مۇراجىئەت قىلىپ، سوۋېت ئادەملىرىنىڭ ئېسىل پەزىلەتلىرىنى ئىپادىلەيدىغان باھالىق ئەسەرلەر ياراتتى. جۇملىدىن «غالىبىيەتنىڭ 30 ژىللىغى» «ئەمگەككەـ شانـ شەرەپ» دېگەن ماۋزۇلاردا موسكۋادا ئېچىلغان كورگەزمىلەرنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىش مۇمكىن.

بۇ كورگەزمىلەردە موسكۋالىقلار ۋە پايتەخت مېھمانلىرى قازاقىستانلىق رەسساملىرىمىزدىن ئا. غالىمبايېۋانىڭ، ساقى رومانوۋنىڭ، ك. شاياخمېتوۋنىڭ ئەسەرلىرى بىلەن دىدارلاشتى. ئوتكەن ژىلمۇ موسكۋادا ت. دوسماغامبېتوۋ، ب. تەبىيېۋ، ئې. مېرگېنوۋ، ۋ. راخمانوۋ، ك. قىسامېدىنوۋ قاتارلىق رەسساملارنىڭ ئىجادىيىتى نامايىش قىلىنغان كورگەزمە ئۇيۇشتۇرۇلغان ئېدى. قازاقىستانلىق رەسساملارنىڭ، جۇملىدىن ئۇيغۇر رەسساملىرى شەمسى، زەيىندىن يۈسۈپ، پەيزىراخمان ئىبراگىموۋ، مارىس ھېتاخۇنوۋلارنىڭ ئەسەرلىرى بۇنىڭدىن ئىلگىرى تبىلىسى ۋە ۋىلنيۇس شەھەرلىرىدىكى كورگەزمىلەردە نامايىش قىلىندى.

ئالمۇتىدا چوڭ كورگەزمە زالى ۋە ئىشخانىلار بىناسى سېلىندى. نەتىجىدە پايتەخت رەسساملىرى قوشۇمچە 70 ئىشخانىغا ئېگە بولدى. قاراغاندا، سېلىنوگراد شەھەرلىرىدە بولسا رەسساملار ئويلىرى سېلىندى. مۇنداق ئويلەر چىمكەنت، ئۈستـ كامېنوگورىسك شەھەرلىرىدىمۇ سېلىنىۋاتىدۇ. چىمكەنتتە رەسساملار تەييارلايدىغان ئۇچاستىشىي ئېچىلدى. ئالمۇتىدا قازاقىستان س س ر دولەت سەنئەت مۇزېيىنىڭ ئېچىلىشى مەدەنىي ھاياتىمىزدىكى چوڭ ۋاقە بولدى. مەملىكىتىمىزدىكى بۇ چوڭ مۇزېي تەسۋىرىي سەنئەتنى تەرغىپ قىلىشنىڭ ژىرىك مەركىزىگە ئايلانغۇسىدۇر.

كېيىنكى ژىللىرى جۇمھۇرىيىتىمىز رەسساملىرى توغرىلىق بىر نەچچە مونوگرافىيەلىك ئەمگەكلەر نەشىر قىلىندى. شۇنداقلا «قازاقىستان تەسۋىرىي سەنئىتى» ناملىق ئەلبوم ۋە «قازاقىستان گرافىكىسى» دېگەن كىتاپ يورۇققا چىقتى.

جۇمھۇرىيىتىمىزدە سوۋېت سەنئىتىنى تەرغىپ قىلىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىلمەكتە، ھەتتا ژىراق يېزىلاردىمۇ ئەمگەكچىلەر كوچمە كورگەزمىلەردىن سەنئەت نەمۇنىلىرىنى كورۈش ئىمكانىيىتىگە ئېگە بولدى. ھازىر قازاقىستاندا ئون يەردە كورگەزمە زالى بار بولۇپ، ئۇلارنى سەنئەت مۇخلىسلىرى دايىم زىيارەت قىلىپ تۇرىدۇ.

قۇرۇلتايدا قازاقلارنىڭ ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ مىللىي ئويۇق ئورنەك ۋە كەشتەـ نەقىش سەنئىتىنى تېخىمۇ رىۋاجلاندۇرۇش ۋە ئۇلارنى خەلق ئارىسىدا كەڭ تارقىتىش ھەققىدە مۇھىم پىكىرلەر ۋە تەكلىپلەر ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

غەزەل ۋە رۇبائىيلار

باتۇر ئەرشىدىنوۋ

ۋەتەنگە جان پىدا ئەتسەڭ بۇنىڭغا تەڭ باھا يوقتۇر،
لېكىن بىلگىن، ئوزەڭدىن ئوزگە خالىس جان پىدا يوقتۇر.

ۋەتەندىنمۇ يەنە قىممەت نېمەرسىنى تاپالمايسەن،
ۋەتەندۇر بارچىدىن ئۇلۇق دېسەڭ ھەرگىز خاتا يوقتۇر.

•

بىرەۋنىڭ قولىغا قاراپ كى، بەختىڭنى تاما قىلما،
سېنىڭ غېمىڭ بىلەن ژۈرگەن سۇلايمان پادىشا يوقتۇر.

ۋەتەن شەيداسىدۇر ئەرشى، ئۇنى نا مۇددىئا دېمە،
ۋەتەننىڭ يادىدىن ئوزگە ژۈرەكتە مۇددىئا يوقتۇر.

* * *

گۈللەنمەس ۋەتەن ئوزەڭ خېرىدار بولمىغۇنچە،
توكۈپ تەرىڭنى، ئىشىغا خۇشتار بولمىغۇنچە.

ۋەتەن ھەسسىياتى ئويغانماس، مەگەر سەندە ـ
ئۇنىڭ ھەر بىر ئىشىغا ئىپتىخار بولمىغۇنچە،

سېنىڭ بەختىڭ ۋەتەننىڭ تەغدىرى بىلەن بىردەك،
ئېچىلماس شېخىدا گۈلمۇ باھار بولمىغۇنچە.

قانچە لاپ ئۇرساڭمۇ، ۋەتەنپەرۋەر دېمەس ھېچكىم،
ئۇنىڭ تەغدىرىگە سەن پىداكار بولمىغۇنچە.

قولۇڭ ئىشقا بارمايدۇ، ئىشىڭ ئالغا باسمايدۇ،
روھىڭغا ۋەتەن ھەردەم مەدەتكار بولمىغۇنچە.

تاغدەك ئىشلىرى تۇرسا قانداق قانسۇن پۇغانىڭ،
تىنمىغىن شۇ تاغنىڭ تەھتى ئاشكار بولمىغۇنچە.

پىشسپ مېۋە ئوزىچە ئالدىڭغا كېلىپ چۈشمەس،
بولۇپ باغۋەن ھوسۇلغا مەن ئىنتىزار بولمىغۇنچە.

بۇ دۇنيانىڭ راھىتىـ ۋەتەننىڭ ئىشى، بىلسەڭ،
كوڭلۈڭ ئېچىلماس ئىشىغا سەن يار بولمىغۇنچە.

ۋەتەننىڭ ئىسسىقـ سوغى قەلبىڭگە باسار تامغا،
نە ئادەم سەن بۇ تامغا يادىكار بولمىغۇنچە؟!

قانچە ئەجىر قىلساڭمۇ، ۋەتەن قەرزى پۈتمەس ھېچ،
پۈتۈن ۋەسلىڭ ئۇنىڭ يولىدا چاكار بولمىغۇنچە.

ئەرشى، سېنىڭ قۇرۇق ۋەزىڭگە كىشى ئىشەنمەس،
ئوزەڭ باشلاپ ھەر ئىشىغا تەييار بولمىغۇنچە.

خېلىل ھەمرايېۋ

ۋەتەن دېسەمـ يانار ئىلھام مەشئىلىم،
شۇ مەشئەلدىن بەھرى ئالار جانـ دىلىم.
شۇڭا ھەر بىر رۇبايەمنى ئوقۇساڭ
مىسراسىدا پارلاپ تۇرارـ ئوز ئېلىم.

* * *

ۋەتەنـ ئانا، بۇ سوز ماڭاـ مۇقەددەس،
ئويـ پىكرىمدە ئۇنىڭ ئىشقى زەپەردەس.
شۇ ئىشقتىن ۋۇغۇرۇلغاچقا شېرىم،
يانار مەڭگۈ خەلقىم بىلەن ھەر نەپەس.

* * *

ۋەتەن ئىشقى خىسلەتلىكتۇرـ بۈيۈكتۇر،
ئۇ ئەبەدىيـ مەڭگۈ ئوچمەس كويۈكتۇر.
شائىر ياشار شۇ ئىشقتىن ئوت ئېلىپ
بىل، ئۇنىڭسىز شائىر ئىشقى ئولۈكتۇر...

* * *

ۋەتەن سويمەكـ سائادەتتۇر ئادەمگە،
ئۇندىن ئارتۇق سويگۈ يوقتۇر ئادەمگە.
ئوز ئورىسە كىمكى، ئاناـ ۋەتەندىن،
ئوتەر ئومرى پۈتمەس دەردۇـ ئەلەمدە...

ئۇچقۇن

يالاڭاياق ئوتتۇم ۋەتەن چولىدىن،
سۇيىن ئىچتىم دەريا بىلەن كولىدىن.
شورلۇق سۇيى، تىكەنلىرى ئەۋزەلدۇر،
ياقا ژۇتنىڭ زەمزىمى ۋە گۈلىدىن.

* * *

ھەيۋەتلىكتۇر ۋەتىنىمنىڭ تاغلىرى،
قۇچىغىدا گۈلـ گۈلىستان باغلىرى.
كىم ۋەتەندىن بولسا ئەگەر ئەلۋىدا،
بۇ تاغلاردىن زورراق ژۈرەك داغلىرى.

* * *

ۋەتەن دېسەم، قۇياش بىلەن نۇر كەلدى،
يازغىن مېنى، دېدى ئويناق قۇر كەلدى.
بىر دەقىقە ۋەتىنىمنى ئۇنۇتسام
قەلبىم پۈتمەس دەرت ئەلەمگە پۇر كەلدى.

* * *

ۋەتەنسىزگە شاتلىق مۇڭ بوپ كورۈنگەي،
يات ژۇتلاردا ئۇ كىملەرگە سويۈنگەي؟
ئولگىنىدە ئۇنىڭ نامسىز جەسىدى،
گۈللەر ئېچرە تىكەن ئوخشاش كومۈلگەي.

* * *

خورلىمىغىن، مېنىڭمۇ ئوز ئېلىم بار،
شۇ ئېلىمدەك غەرەزسىز، ساپ دىلىم بار.
گاچچا دېمە، بۇلبۇل بىلەن مۇڭدۇشۇپ،
سۇلار بىلەن سوزلەشكىدەك تىلىم بار.

* * *

سەكسەن ياشقا كىرسەكمۇ بىز بالىمىز،
چۈنكى باردۇر بىزلەرنىڭمۇ ئانىمىز.
ئالىم بولۇپ پاتمىساقمۇ جاھانغا،
ئانا ئۈچۈن گودەك بولۇپ قالىمىز.

بەلگۈلۈك يازغۇچى زىيىنوللا قابدولوۋنىڭ «ئۈچقۇن»، «يالقۇن» ناملىق ئىككى رومانى «ئەگەر بىز چۈشمىسەك ئوتقا» دېگەن نام بىلەن بىر كىتاپ بولۇپ نەشىر قىلىندى. بۇ ئەسەردە سەردەر ۋە قابىن ئوخشاش يېڭى دەۋر كىشىلىرىنىڭ قىياپەتلىرى تەسۋىرلىنىدۇ.

تۆۋەندە ئەدەبىياتشۇناس ئالىم، پەندوكتورى، پروفېسسور، يازغۇچى ز. قابدولوۋنىڭ مەزكۇر كىتاۋىدىن ئۈزۈندە بېرىلدى.

يالغۇز دەرەخت!

بەرگلىرىنى ساباغا تەڭلەپ، ئالەم بىلەن سىرداش ھەممۇڭداش بولغان كوك دەرەخت! كوركى گوزەل دەرەخت! سەردەرنىڭ كەلمەس بولۇپ، ئالداپ كەتكەن، ئارماندا ئوتكەن ياشلىقىنىڭ گۇۋاسى. كوركى گۈزەل دەرەخت! ئۇنىڭ جىلۋىلىك يوپۇرماقلىرى

يالغۇز دەرەخت

يالغۇز دەرەخت!

سەردەرنىڭ ئېسىدىن چىققان بويى مېڭگۈ ئولتۇرۇپ توختىغان جايى— مانا موشۇ كوكۈل مەيدانلىق قارا كولنىڭ تاق ئوتتۇرىسىدا ئوسكەن يالغۇز دەرەخت بولدى!

سەردەر، ژانار، ئىزبېك ئۈچەيلەن ژىتىسايتەرەپتىن قايتقىنىدا شاغىل، سارى، ئار، سەبىز، شوقپار، ئاقات ئېقتىلگىنى ئارىلاپ چىقىپ مۇنايلىغا ئاخشىمى كەلدى دە، بىراق ھەيەل قىلماي توپ— توغرا قارا كولگە ئوتۇپ كەتكەن ئېدى. ئىزدىگىنى ئەشۇ يالغۇز دەرەخت.

يالغۇز دەرەخت!

ئالەمدە ئادەم ئۈچۈن ئالاي خاتىرىلىك نەرسىلەر باردۇر. لېكىن سەردەر ئۈچۈن بۇ يالغۇز دەرەختتىن ئارتۇق خاتىرە بولمىسا كېرەك.

يالغۇز دەرەخت— سەردەرنىڭ غەمسىز بالىلىق چاغلىرىنىڭ، قۇياشلىق ياشلىقىنىڭ تەۋەررۈك نىشانى، ھەر خىل گۈزەل تۇيغۇلار بىلەن سىرلارنىڭ تىلسىز گۇۋاچىسى.

سەردەر بۇ دەرەختنىڭ كوچىتىنى قويلىس تەرەپتىن ئەكىلىپ ئوز قولى بىلەن تىككەن. ئۇ چاغدا توققۇز ياشتا ئېدى. ئالتە ژىل ئوتۇپلا دەرەخت بوكىدە بولۇپ كەتتى. سەردەر ئون بەشكە كەلدى. ئەندى ئۇنىڭ قولى ئىشقا يەتتى: مەتپىنقوۋا ئەترادىكى ماي دېگەن يەردىكى نېفت چارلاش ئېكسپېدىتسىيەسىگە ئىشچى بولۇپ ئورۇنلاشتى. ئويى ئەشۇ يالغۇز دەرەخت يېنىدا بولۇپ، ئىشقا مەشەدىن قاتنايدۇ. تاق شۇ چاغدا دەسلەپ ئىشقى ئوتمۇ ئۇتاشتى، دەسلەپ بەخت دېگەننىڭ نېمە ئېكەنلىگىنى بىلدى. بەختسىزلىكمۇ ئۇنىڭغا تاق موشۇ دەرەخت يېنىدا دۇچ بولدى: ئاتا— ئانىسى مەشەدە كوز ژۇمدى.

ژىگىرمە بەش يېشىدا سەردەر يالغۇز دەرەخت بىلەن خوشلىشىپ، ئۇزۇل— كېسىل ئېمبى تەۋەسىگە كوچۇپ كەتتى. ئاندىن بۇ ئون ژىل مابايىندە كىندىك قېنى توكۈلگەن، ئوزى ئوسكەن جاي ھېلىقى يالغۇز دەرەخت بار يەرگە ژىلىغا ئىككى قېتىم— ئەتىيازدا بىر، كۈزدە بىر كېلىپ ژۇردى.

باھاردا كەلسە، يالغۇز دەرەخت يېشىل لىباس يېپىنىپ، ئوپ— چورىسى بىلەن سىرداشلىق قىلماقچى بولۇپ، كۈزدە كەلسە، بەرگلىرىنى شامال ئۇچۇتۇپ مۇڭلۇنۇپ سەردەرغا ئەڭ ئېسىل ئارزۇلىرىنى ئېيتماقچى بولاتتى. جانىجان دەرەختنىڭ ئوزىنىڭ ياپ— يېشىل كوركىدىن مەھرۇم بولۇپ، زارلاپ تۇرغىنىغا سەردەرمۇ ئېچىناتتى. بىراق كېلەر باھاردا دەرەختنىڭ قايتىدىنلا جىلۋىلىنىپ ياشناپ كېتىدىغانلىغىنى تەسەۋۋۇر قىلىدۇدە، كوزى تاملىرىنى تاشتىن تۇرغازغان ئوزىنىڭ كونا ئويىگە چۈشىدۇ. دەرەخت ژىلدىن— ژىلغا باراقسان بولۋاتسا، تاش ئوي بۇزۇلۇپ بارغانسىرى يەرگە چۆكۈپ باراتتى. بىر قېتىم كەلسە ئويىنىڭ ئوگۈزى چۈشۈپ كېتىپ، توت تاملا قالغان ئېكەن. شۇندىن بۇيان ئوتكەن ئوتتۇز ژىل داۋامىدا سەردەر بۇ يەرگە ئاياق باسمىغان ئېدى.

سەردەر ئويىدە چاغلىرىدا ئاۋۇلدىكىلەر كېلىپ قونۇپ كېتەتتى، ئۇ، ئوز ژۇتىدىكى يېڭىلىقلارنى شۇلاردىن ئاڭلاپ قالاتتى. لېكىن ئەتەي كېلىپ، تۇغۇلغان ئاۋۇلىنى كورمىگىنىگە ئوتتۇز ژىل بولدى.

كورگىسى كەلمىگەنلىكتىن ئەمەس، بەلكى چولىسى تەگمىگەنلىكتىن بولدى. ژىل ئون ئىككى ئاي سەردەر نېفتلىقتىن ئېرى كېتەلمەتتى. دەم ئېلىش ۋاختىدا كۇرورتتا، ياكى جايىق، ئېگىز تەرەپلەردە ھادىق چىقىراتتى.

... ئوتتۇز ژىل ئوتۇپ ئوز ئاۋۇلىغا كەلگىنى مانا موشۇ. بۇ يەردىكى تەبىەت سىرتتىن قارىماققا ئاۋالقىدەكلا: تايسويغان بىلەن بۆيرېكنىڭ ئېگىز قوم ئارىلاش قىزغۇچرەڭ توپىلىق يەرلىرى ئېگىز— پەس بولۇپ ياتقان. تايكېتكېن، ژۇۋساندوي، كېزاۋىز ۋە شىغىرنىڭ سۇيى بۇرۇنقىدەكلا ئۇلۇق ئېقىۋاتقان. ئەتىياز تازا بىر تاشقىلىغان ئېدى. پەقەت سىر توسمىسىدىكى دەرەختلەر شالاڭلاپ قالغان بولسىمۇ، گەرچە توسمىنىڭ سۇيىدە ئودەك— غازلار بۇرۇنقىدەكلا بالىلىرىنى ئۇچۇم قىلىشاتتى.

تايكېتكېن ئوستىڭىنىڭ شەرقىدىكى چەكسىز ئاقكول كوكلىمەيدانى سەردەرنىڭ كوزىگە بەكمۇ ئىللىق كورىنەتتى. بىر چاغلاردا ئۇ، سەردەر ئاۋۇلىنىڭ يايلىغى بولىدىغان.

سەردەر ياش چاغلىرىدا تايسويغان قۇمىنى كېسىپ ئوتىدىغان ژارپىشقىتى ئوستىڭىنىڭ بويىدىن زادىلا كەتمەتتى. بۇ بىر قىزىق ئوستەڭ. تومۇز ۋاقىتلىرىدا قۇمنى دەسسەلمەي ئاران دېگەندە ئوستەڭ بويىغا كەلسەڭ، مولدۇردەك تازا سۇ تېزلا كورۇنىدۇ. سۇنىڭ سۇزۇكلىگى شۇنچىلىك، شۇرتان ئېلىق ئادەمدىن ئۈركۈپ، موكۇنىدىغان جاي تاپالماي ھەلەك بولىدۇدە سۇنىڭ تېگىدە يېتىپ ئالىدۇ، ئەندى يېشىنىپ سۇغا چۈشسەڭ، دەرھال چوكۇپلا كېتىسەن. ئۈچ ئادەم بويى كېلىدىغان چوڭقۇر ئوستەڭنىڭ سۇيى سۇپ— سۇزۇك، سالقىن، جېنىڭغا ئارام بېغىشلايدۇ.

بۇ ئوستەڭدىن بولۇنۇپ چىققان تار جىلغا سارىنوزەك ئاتىلىدۇ، ئۇنىڭمۇ سۇيى مول، ئوزى ئېرەك، ئەگىلىپ— ئەگىلىپ ژۇرۇپ ئاقكولگە قۇيىدۇ. مانا شۇ ساھىلدە سەردەر تىككەن يالغۇز دەرەخت ئوسىدۇ.

دەرەخت ئېگىسىنى ئوتتۇز ژىل كورمىگەن بولسىمۇ، ئۇنى بىردىنلا تونۇپ ئالغاندەك بولدى. بۇ دوۋرەن ئالامەت ياشناپ كەتكەن يوپۇرماقلار قاندايتۇ بىر نەغمە ناۋا سادالىرىنى ياڭرىتىپ يەنىمۇ سىرداشلىق قىلماقچى. پەقەت دەرەخت يېنىدىكى ئوي ئورنى ئىزى بىلەن ئوشتۇپ كەتكەن. مۇمكىن، دەرەخت شۇ ئەھۋالنى بايان ئەيلىمەكچىمۇ؟

ژىللار كارۋانلىرىنى كوردى، گەرچە يېشىل رەڭلىرى ئوچمىدى، ئاۋالقىدەكلا سىرداش، مۇڭداش بولغىسى كېلىدۇ، ئوپ— چورىسىنى جۇشقۇن ساداغا، نەغمە— ناۋاغا توشقۇزىدۇ. ئۇ، بەئەينى پۇتمەس خۇپىيەلەر ساقلاپ تۇرغاندەك...

دەرەخت يېنىدىن ئوشتۇپ كەتكەن ئويدە شۇ بىر چاغلاردا تۇرغان كىشىلەردىن پەقەت سەردەرلا قالدى. ئۇنىڭمۇ بىر پۇتى يەردە، بىر پۇتى... سەردەر ئوشتۇمتۇت پەيدا بولغان ئويىدىن ئوزى چوچۇپ، قىزى ژانارغا بىر قاراپ قويدىدە، ئاندىن دەرەختنىڭ كوركىگە يەنە مەپتۇن بولدى: باياقى گۈزەل ھوسنىنى يوقۇتار ئەمەس... بىرىنىڭ ئىزىنى بىرى قوغلاپ، بىرىگە بىرى ئۇلۇشۇپ ئوتىۋاتقان ئەبەدىي ھايات ئالامەتلىرى. تەبىەتنىڭ مەڭگۈلۈك قانۇنى!

سەردەرگە دەرەختنىڭ ھەر بىر پۇتىغى تونۇش. ئاۋالقى چىۋىقلار بىراز يوغان بولۇپ، بويىغا زورلاپ كېتىپتۇ. پەقەت ئۇلارنىڭ سادالىرىلا ئوزگەرمىگەن بولسىمۇ، ئۇلار سەردەرگە يوچۇن بولۇپ قالغان ئېدى. دەرەخت يېنىدا خېلە تۇرۇپ، شۇ بىر چاغلارنى ئەسلىگەنسىرى ئۇ سادالار سەردەر قەلبىگە يول تېپىپ ئوز سىرلىرىنى ئېچىۋاتقاندەك قىلاتتى.

سەردەر دەرەختكە قاراپ تۇرۇپ، ئالەمدىكى ئوتكۇنچى دۇنيا ۋە ئەبەدىي ھايات خۇسۇسىدا چوڭقۇر ئويغا چومدى. خىيال قىلسا، رەنجىشتىن كورە خوشاللىغى كوپ، ئوچ كورگىنىدىن كورە ياخشى كورگىنى كوپ ئېكەن. ژانارغا ۋە ئىنىسى ئىزبېككە سەزدۇرمىگەن ھالدا، ئوزىنىڭ ئاتمىش بەش ژىللىق ئۇزاق ئومرى بىلەن، باھارنىڭ گىلەمدەك جىلۋىلەنگەن كوركى بىلەن، پايانسىز ئاسمان ھوسنى بىلەن ئۇنسىز، خۇپىيانە خەيرلەشكەندەك قىلاتتى.

«ئولەر بولساڭ، ئارقاڭدا مال قالمىسۇن، دەرەخت قالسۇن!» دېگەن ئېكەن بىر مۇتەپەككۇر. يەنە شۇ ئەقلدار: «ھاياتىڭدا ئوستۇرگەن بىر دەرەخت ئولگۈنىڭدىن كېيىن ئومرۇڭنى ئىككى مۇچەل ئۇزارتىدۇ» دەپتىكەن...

بۇنىڭدىن ئەللىك ئالتە ژىل مۇقەددەم ئوز قولى بىلەن ئولتارغۇزغان چىۋىقنىڭ مانا بۈگۈن باراقسان بولۇپ، ئومرىنىڭ تولىسى كەتكەن ئېگىسىنى قۇچاق يېيىپ كۇتۇپ ئالغىنىنى... ئاسمان گۈمبىزىگە تىرەك بولۇپ تۇرغان شۇ دەرەختنىڭ قۇدرىتىنى كورگەن... سەردەر قىن— قىنىغا پاتماي خۇش بولۇپ كەتتى.

ماشىنا ئورنىدىن قوزغالغان چاغدا «كەتمىگىن» دېگەندەك قىلىپ، يالۋۇرۇپ، لەرزىگە كەلگەن تەۋەررۈك دەرەختنىڭ بەرگلىرىدىن چىققان سادانى سەردەر قەلبىگە پۇتۇپ ئېلىپ كەتتى...

س. ھاسانوۋ تەرجىمىسى.

تالدىقورغان ئوبلوسى. پانفىلوۋ شەھرىنىڭ ئاھالىسى ئارىسىدا ئۇيغۇر سەنئەت ھەۋەسكارلىرىدىن تەشكىل تاپقان «ياركەنت ناۋاسى» ناخشا— ئۇسۇل ئانسامبلى ھورمەتكە سازاۋەردۇر. ئۇنىڭ يېتەكچى ناخشىچىلىرىدىن بىرسى ھېۋىزەم ھاپىزوۋا س س س ر خەلقلىرى ناخشىلىرى، شۇنداقلا چەت ئەل ناخشىلىرىنىمۇ زور ماھارەت بىلەن ئورۇنلايدۇ. يېقىندا يۇتكۇل ئىتتىپاق فېستىۋالىنىڭ بىر قىسمى سۇپىتىدە ئاقتوبە شەھرىدە ئوتكۇزۇلگەن خەلق تالانتلىرىنىڭ جۇمھۇرىيەتلىك كورىگىدە ھېۋىزەم ئوزىنىڭ ھەقىقىي ئىجاتكارلىغىنى نامايىش قىلدى. ژيۇرى ھەيئىتى ئۇنىڭغا يۇتكۇل ئىتتىپاقلىق فېستىۋالنىڭ لائۇرېاتى نامىنى بەردى.

سۈرەتتە: ھ. ھاپىزوۋانىڭ ئانسامبل سازەندىلىرىنىڭ تەڭكەش قىلىشىدا ناخشا ئېيتىپ تۇرغان پەيتى.

قىسقا خەۋەرلەر

نورۋېگىيەدە سوۋېت ئىتتىپاقى كۈنلىرىنى ئوتكۈزۈش ھارپىسىدا

بۇ ژىل كۈزدە نورۋېگىيەدە بۇيۇك ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىنىڭ 60 ژىللىغىغا بېغىشلانغان سوۋېت ئىتتىپاقى كۈنلىرى ئوتكۈزۈلىدىغان بولۇپ، ئۇنىڭدا قازاقىستانلىقلاردىن داڭلىق قازاق سەنئەتكارلىرى ئوز ئىجادىنى نامايىش قىلىدۇ. ئوسلو شەھرىدە قازاقىستاندا ئىشلەنگەن مەنىشەت بۇيۇملار كورگەزمىسى ئېچىلىدۇ. سوۋېت ئىتتىپاقى كۈنلىرى داۋامىدا ژىراق شىمال دولىتىنىڭ ئاھالىسى سوۋېت ھاكىمىيىتى دەۋرىدە قازاقىستاننىڭ ئىختىسادىي ۋە مەدەنىي ھايات ساھاسىدا قازانغان مۇۋاپپەقىيەتلىرى بىلەن تونۇشىدۇ.

ئېكسپورت مەھسۇلاتى

ۋ. ئى. لېنىن نامىدىكى ئورال ئارماتۇرا زاۋودى ئۈنىنچى بەش ژىللىقنىڭ ئىككىنچى ژىلىدىن باشلاپ ئېكسپورتقا چىقىرىدىغان مەھسۇلات مىقدارىنى كوپەيتىۋەتتى. ئۇنىڭ دەسلەپكى بىر تۈركۈمى ئىرانغا ئەۋەتىلدى. مەزكۇر كارخانىدا ئىشلەپ چىقىرىلغان بۇيۇملار ھازىرقى كۈندە 36 مەملىكەتكە چىقىرىلىدۇ.

سپورت كورگەزمىسى

يېقىندا پارىژدا يونېسكو سارىيىدا «سوۋېت سپورتىنىڭ 60 ژىللىغى» ناملىق كورگەزمە ئېچىلدى. بۇ كورگەزمە مەزكۇر خەلق ئارا تەشكىلاتنىڭ تەشەببۇسى بىلەن ئېچىلغان بولۇپ، ئۇنى ھەر كۈنى مىڭلىغان كىشىلەر زىيارەت قىلىپ تۇرىدۇ.

—كورگەزمە، س س س ر دا سپورتنىڭ ئاممىۋىي تۇرلىرىنى ئوۋج ئالدۇرۇشقا، سوۋېت كىشىلىرىنىڭ تەنتەربىيىسىگە نە قاتارلىق چوڭ ئەھمىيەت بېرىلىۋاتقانلىغىنىڭ يارقىن دېلىلىدۇر،— دېدى يونېسكو باش دىرېكتورىنىڭ ۋەكىلى، يېۋروپا بولۇمىنىڭ رەھبىرى پ. لېبار.— سوۋېت سپورتچىلىرىنىڭ مونرېال ئالىمپىيادىسىدا قازانغان ئەجايىپ ئۇتۇقلىرى ئەنە شۇنىڭ روشەن ئىپادىسىدۇر.

تەھرىر ھەيئىتى.

گېزىتنىڭ ئادرېسى 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار 82—60—62، 85—43—62. گېزىت—ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشىر قىلىندى. ئىندېكس 72877

ئەۋلاد كۈرۈپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
ـ تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

1977
ژىل
ئاپرېل
№7 (9)
2 تىيىن
باھاسى

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن
مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت
«ۋەتەن» جەمىيىتى قازاق
شۆبىسىنىڭ گېزىتى.

جانجان دىياردا

«كوكشى» پورتۇگالىيەدە. كوكشېتاۋ
شەھىرىدىكى يېزا ئىگىلىك تەجرىبە ستانسـ
يەسى پورتۇگالىيەگە «كوكشى» ناملىق
بۇغدىنىڭ ئۇرۇغىنى ئەۋەتتى. شىمالىي قاـ
زاقىستانىڭ ئىقلىم شارائىتىدا ئۆستۈرۈلگەن
بۇ بۇغداي ئۇرۇغى سەل ئىلگىرى بولگارىيە،
رۇمىنىيە، گېرمانىيە دېموكراتىك جۇمھۇرىـ
يىتى، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى، موڭغول
خەلق جۇمھۇرىيىتى قاتارلىق ئەللەرگىمۇ
ئەۋەتىلگەن ئىدى.

«كوكشى» سوقىغا بەرداشلىق كېلىدۇ،
ئاگرونومىيەلىك كۆتۈمى، مىنېرال ئوغۇتـ
لارنى، سۇغۇرۇشنى تەلەپ قىلىدۇ.

قېرىنداش موڭغولىيەدىن كەلگەن بوتاـ
نىك ئالىملار قازاقىستان پەنلەر ئاكادېمىيەـ
سىنىڭ چوڭ بوتانىكا بېغىنى زىيارەت قىلدى.
ئۇلار ئۇلان باتوردا بوتانىكا بېغىنى بەرپا
قىلىش مەخسىتىدە قازاقىستانلىق ھەمكەسىپـ
لىرىنىڭ تەجرىبىسىنى ئۆگىنىش ئۈچۈن
كەلگەن ئىدى.

جۇمھۇرىيەت پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ
چوڭ بوتانىكا بېغى ئىلمىزدىكى ۋە چەت
ئەللەردىكى 472 ئىلمىي مەھكىمەلەر بىلەن
ئالاقە باغلاپ تۇرىدۇ.

مەدەنىي خىزمەت ـ ئاھالىغا. باھارنىڭ
دەسلەپكى كۈنلىرىدە جامبۇل شەھىرىدىكى
قازاق دراما تىياترىدا مەدەنىيەت خادىملىـ
رىنىڭ كېڭەشمىسى بولۇپ، ئۇنىڭدا ئۇـ
لۇق ئوكتەبىر سوتسىيالىستىك ئىنقىلاۋىنىڭ
60 ژىللىقىنى مۇناسىپ كۈتۈۋېلىش يۈزىـ
سىدىن مۇھىم ۋەزىپىلەر ئەتراپلىق مۇھاـ
كىمە قىلىنىپ، تېگىشلىك قارار قوبۇل
قىلىندى.

ھازىر مەزكۇر ئوبلۇستا 4 مىللىوندىن
كۆپرەك كىتاپ فوندىغا ئىگە بولغان 500
گە يېقىن كىتاپخانا ئىشلەيدۇ، يۈز ئەللىككە
يېقىن ئاۋتوكلۇب چارۋىچىلار ئاۋۇللىرىنى
دايىم ئارىلاپ ژۈرىدۇ. مەزكۇر كېڭەشمە
قاتناشچىلىرى ئاھالىغا مەدەنىي خىزمەت
كۆرسىتىشنى تېخىمۇ جانلاندۇرۇش چارىلىـ
رىنى بەلگۈلىدى.

مۇزىكا دەرگاھىدا. بۇ دەرگاھتا ھېمىشەم
شوق كۈيلەر ۋە خوشال كۈلكىلەر ئاڭلىنىـ
سىز. بۇ ـ رايونلۇق مۇزىكا مەكتىۋى. ئۇـ
نىڭدا توقسەنگە يېقىن ياش سازەندە مۇزىكا
ئالەمىدىكى ئەجايىپ سىرلارنى ئۆگىنىدۇ.
مەشەدە چايكوۋسكىي، بېتخوۋېن، باخ، قۇرـ
مانغازىنىڭ ئەسەرلىرى ئىجرا قىلىنىدۇ.
ياش سازەندىلەرگە ساز ئۆگىتىپ، ئۆز قولـ
لىرىدىن «ئۇچۇم قىلىشقا» بايان، پىيانىنو،
دومبىرا ئوخشاش ساز ئەسۋاپلىرى بويىچە
تەجرىبىلىك مۇتەخەسسىس مۇئەللىمەلەردىن
ب. قوندىبايېۋا، ئا. مۇقاشېۋا، گ. ئىتېمگېـ
نوۋا ۋە باشقىلار ئىجدىھاتلىق ئەمگەك قىلىـ
ماقتا. **ماڭغىشلاق رايونى.**

ئالمۇتىدىكى «قازاقىستان» نەشرىياتى
سوۋېت دولىتىنىڭ 60 ژىللىقىغا بېغىشـ
لانغان ئەسەرلەر جۈملىسىدە، ئۇيغۇر يازـ
غۇچىسى ۋە ژۇرنالىست مەشۇر روزىيېۋنىڭ
«ياڭلىۋاشتىن تۇغۇلغان ئۇيغۇر خەلقى»
ناملىق كىتاۋىنى رۇس تىلىدا نەشر قىلدى.
10 مىڭ تىراژبىلەن چىققان مەزكۇر ئەسەرـ
دە، مۇئەللىپ تارىخىي ماتېرىياللارغا ئاساسـ
لانغان ھالدا ئۇمۇمەن ئۇيغۇرلارنىڭ ئوتـ
مۇشىگە خېلە توختىلىدۇ. ئاندىن سوۋېت
ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئىجتىمائىي ـ ئىقتىسادىيـ
ھەم مەدەنىي ھاياتىدا ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىدىن
كېيىن يۈز بەرگەن بۈيۈك ـ ئۆزگىرىشلەر
ھەققىدە تەپسىلىي ھېكايە قىلىدۇ.

ئەسەرنىڭ كۆپلىگەن سەھىپىلىرى ئۇيـ
غۇرلاردىن چىققان سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ
قەھرىمانلىرىغا، سوتسىيالىستىك ئەمگەك
قەھرىمانلىرىغا، شۇنداقلا ئاتاقلىق سەنئەتكار،
يازغۇچىلارغا بېغىشلىنىدۇ.

كىتاپتا ھەر خىل ساھالاردىن ئېلىنغان
كۆپلىگەن رەسىملەر بېرىلگەن.

مەزكۇر كىتاپ ئۇيغۇر تىلىدا سەل ئىلـ
گىرى نەشر قىلىنغان بولۇپ، كىتاپخانلار
تەرىپىدىن سەممىي قارشى ئېلىنغان ئىدى.

سەنئەتچىلەر سەپىرى

مىللىي مەدەنىيىتىمىزنىڭ نەمۇنىلىرى چەت
ئەللەردىمۇ دىققەتكە سازاۋەر بولماقتا. سەنـ
ئەت خەلقلەر ئارىسىدا دوستلۇقنى ۋە مەـ
دەنىي ئالاقىنى مۇستەھكەملەش ۋاستىسى
بولۇپ قالدى. ئۆتكەن ژىلى كۈزدە ئىتالـ
يەنىڭ ساردىنىيە ئارىلىدا سوۋېت ئىتتىپاقى
مەدەنىيىتىنىڭ كۈنلىرى ئوتكۈزۈلدى. ئۇنىڭـ
غا قازاقىستان سەنئەت ئەرباپلىرىنىڭ چوڭ
بىر تۈركۈمى قاتنىشىپ مۇۋاپپەقىيەت قاـ
زاندى. كونسېرتلارغا قۇرمانغازى نامىدىكى
خەلق ئەسۋاپلار ئوركېستىرى (باش دىرىژـ
يورى شامغون قاژىغالىيېۋ)، قازاقىستان س س ر
دولەت ناخشا ـ ئۇسۇل ئانسامبلىنىڭ ئۇسۇلـ
چىلىرى، شۇنداقلا ئاتاقلىق سەنئەتچىلەردىن
ـ سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ خەلق ئارتىستلىرى
بىبىگۈل تولېگېنوۋا ۋە ئېرمېك سېرىكبايېۋـ
لار قاتناشتى.

بىز سامولىيوت بىلەن موسكۋادىن چىقىپ،
رىم ئارقىلىق ساردىنىيەنىڭ مەركىزى كاياـ
رى شەھىرىگە كەلدۇق. ئەتىسىلا تەلەپچان
ئىتالىيەلىكلەر ئالدىدا ئۆز سەنئىتىمىزنى ناـ
مايىش قىلىشقا باشلىدۇق.

قازاق خەلقىنىڭ ئىپتىخارى ـ قۇرمانغاـ
زى ئوركېستىرى ئىجرا قىلغان قۇرمانغازى،
دەۋلېتكېرىي كۈيلىرى، شۇنداقلا سوۋېت
مۇزىكىسىنىڭ نەمۇنىلىرى تاماشىبىنلارنى
بىردىنلا مەپتۇن قىلدى. «سېۋىل ساتراشى»
ئوپېراسىنىڭ ئۇۋېرتيوراسى ئورۇنلانغاندا
قىزغىن ئالقىشلار ياڭرىدى.

قازاقىستان بۇلبۇلى ـ بىبىگۈل تولېگېنوـ
ۋانىڭ دىلرابا ناخشىلىرى ئىتالىيەلىكلەرنى
قايىل قىلدى. بىبىگۈل دونىزېتتىنىڭ «لىرا»
ئوپېراسىدىن لىرانىڭ كاۋاتىناسىنى، ئېرمېك
«سېۋىل ساتراشى» ئوپېراسىدىن فىگارونىڭ
كاۋاتىناسىنى ئېيتقاندا تاماشىبىنلار ئۇلارغا
داۋاملىق ئالقىشلار ئەيلىدى.

مىللىي مۇزىكا مىراسلىرىمىزنىڭ ھەقىقىي
ۋارىسلىرىدىن بولغان دومبىرىچىلار باقىت
قارا باليا ۋە قارشىغا ئاخمېدياروۋ، قوبۇز
چى مېرۋېرت قالېكبايېۋا چالغان كۈيلەرنى
زالدىكىلەر زوقلىنىپ تىڭشىدى.

بىر قېتىم ئۇزىرى شەھىرىدىكى مەركىزى
مەيدانلارنىڭ بىرىدە كونسېرت قويدۇق. ئۇـ
نىڭغا بەش مىڭچە ئادەم ژىغىلدى. بۇ كونـ
سېرتقا رىمدىكى سوۋېت ئەلچىخانىسىنىڭ
ۋەكىللىرى كېلىپ، كونسېرتنىڭ ياخشى ئوتـ
كەنلىگى بىلەن بىزنى تەبرىكلىدى. ئىتالىيەدە
بىز قازاقىستان دېخانلىرىنىڭ مەملىكىتىمىزگە
بىر مىللىارد پۇتتىن ئارتۇق ئاشلىق سېتىپ
بەرگەنلىگىنى ئاڭلاپ ئىنتايىن خۇش بولۇشـ
تۇق.

ئاندىن ئىتالىيەنىڭ جەنۇبى ـ شەرقىگە
جايلاشقان قېدىمىي مەدەنىيەت مەركەزلىـ
رىدىن بىرسى ـ بارى شەھىرىدە، ئىككى يېـ
رىم مىڭ كىشىلىك ئوپېرا تىياترىدا ئىككى قېـ
تىم كونسېرت بەردۇق. بىزنىڭ ماھىر سەنـ
ئەتچىلىرىمىز بۇ يەردىمۇ زور مۇۋاپپەقىـ
يەت قازاندى. ناخشىچىلىرىمىز بىلەن ئۇسۇلـ
چىلىرىمىز ئىتالىيە ناخشىلىرى بىلەن ئۇسۇلـ
لىرىنى مۇقامىغا كەلتۈرۈپ ئىجرا قىلدى.

رىدژىو كالاترىو شەھىرىدە بولغان تەنـ
تەنىلىك كەچتە ئىتالىيە ـ س س س ر دوستـ
لۇق جەمىيىتىنىڭ ۋەكىللىرى بىزنىڭ ۋەتـ
ىنىمىز ھەققىدە، جۈملىدىن قازاقىستان ھەقـ
قىدە، ئۇنىڭ مەدەنىي ھاياتىدىكى يۈكسىلىشـ
لەر ھەققىدە ئېيتىشتى.

بارى شەھىرىدە بىزنىڭ ئارتىستلىرىمىز
سانائەت ئورۇنلىرىدا، ئىشچىلار ئارىسىدا
بولۇپ، ئۇلارغا كونسېرت كورسەتتى. بىبىـ
گۈل ئىتالىيە تىلىدا ناخشىلار ئورۇنلىغاندا
تاماشىبىنلار ئۇنىڭغا قىزغىن ئالقىشلار بىلەن
سەممىي تەشەككۈر بىلدۈردى.

شۇنداق قىلىپ سەپىرىمىز ناھايىتى ئوـ
ڭۇشلۇق ئاياقلاشتى. بىز ئىتالىيە زېمىنىنى
بۈيۈك سوۋېت خەلقىنىڭ
ۋەكىللىرى، تېچلىق، دوستلۇق
جاكاچىلىرى سۈپىتىدە زىيارەت قىلىپ، ئانا
ۋەتىنىمىزگە زور مەغرۇرلۇق ھېس ـ تۇيـ
غۇلار ئىچرە قايتىپ كەلدۇق.

غەزىزە ژۇبانوۋا،

**قازاقىستان س س ر خەلق ئارتىسى، قۇرـ
مانغازى نامىدىكى كونسېرۋاتورىيەنىڭ رېكـ
تورى.**

* * *

ئالمۇتا ئوبلۇسىدىكى «ئاقتېرەك» سوۋـ
خوزىنىڭ دېخانلىرى ئەتىيازلىق تېرىلغۇنى
نەمۇنىلىك ئېلىپ بارماقتا. ھازىر مېخانىزاـ
تورلار بۇ مەسئۇل ئىشنى قىسقا ۋاقىت
ئىچىدە ئاياقلاشتۇرۇش ئۈچۈن تېخنىكىدىن
ئۈنۈملۈك پايدىلانماقتا. مۇرات ئەشرېبېـ
كوۋ، قىرغىزئەلى سۇلتانبايېۋ، كېڭەش
ئالىمغوجايېۋ ئوخشاش ئىلغارلار يەر ھايـ
داش، ئۇرۇق چېچىش ئىشلىرىدە بىرىنچى
ئورۇننى ئىگىلىدى.

سۈرەتتە: پولات تۇلپارلارنى مۇكەممەل
ئىگەللىگەن نەمۇنىچى دېخانلار ئۆز ئەمگـ
ىگىنىڭ خۇلاسىسىنى چىقارماقتا.

* * *

ساﻻمەتلىك ساقچىسى

تورېكېلدى شارمانوۋ،
قازاقستان س س ر ساﻻمەتلىكنى ساقلاش مىنىستىرى.

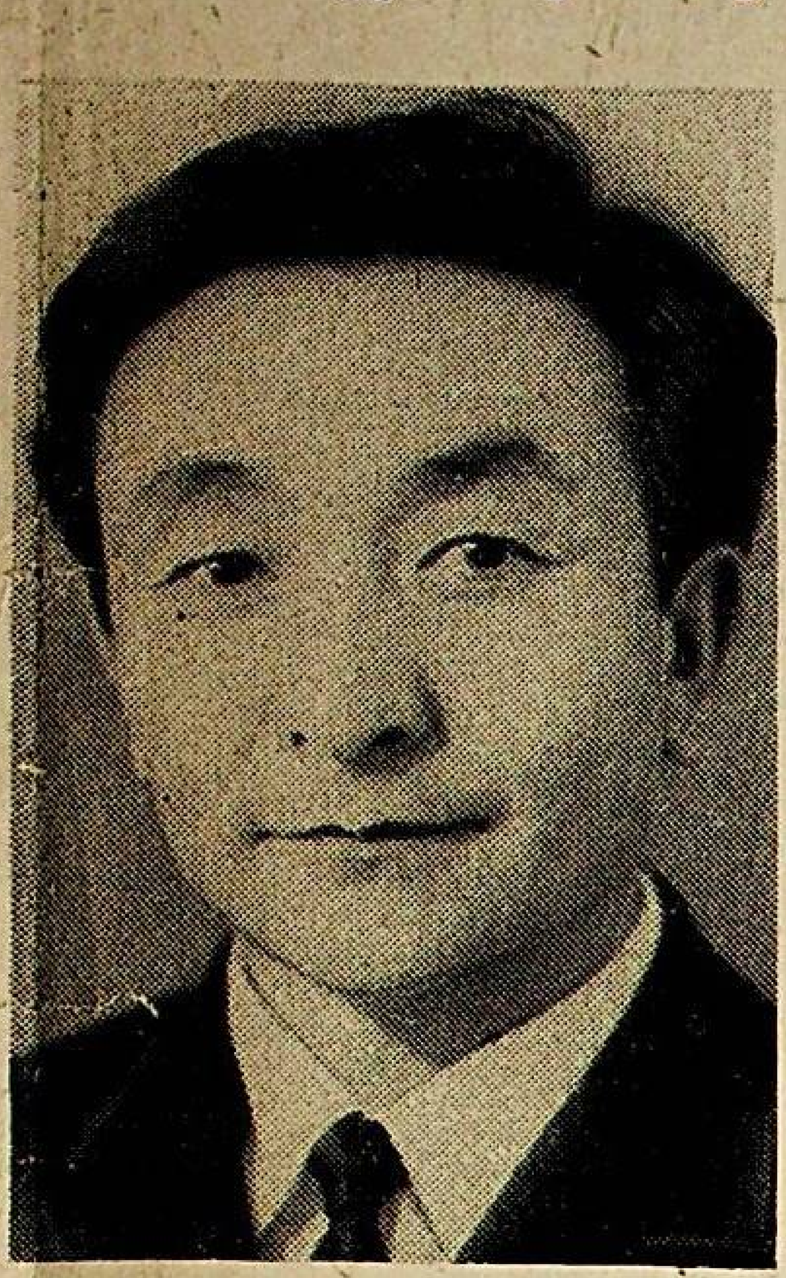

تارىمغى بارغانسېرى كەڭەيمەكتە. مۇنداق مۇئەسسەسەلەرنىڭ سانى شەھەرلەردە ۋە گرۇپپا توققۇزغا يەتكەن بولسا، يېزىلاردا ئىككى يۈزدىن ئېشىپ كەتتى. ئۆزىگە قاراشلىق بېتاپ بولۇپ قالغانلارغا دەرھال ياردەم بېرىدىغان مەخسۇس بىرىگادىلار قۇرۇلغان. ئۇلارنىڭ قارمىقىدا مەخسۇس يېنىك ماشىنىلار ۋە مەخسۇس سامولېتلار بار. ھەممە ئوبلۇس مەركەزلىرىدە، جۇملىدىن ئالمۇتىدا سانىتارىيە ئاۋىياتسىيەسى ئىشلەپ تۇرىدۇ. ئۇلار كۆپىنچە ئۆزگىچە ئاجىزلارغا ۋە جاراھەتلەنگەنلەرگە دەرھال ياردەم كۆرسىتىدۇ.

ئاغرىقنىڭ ئالدىنى ئېلىش- سوۋېت تىببىي پەنىنىڭ، شۇنداقلا ئىنسان ھاياتىنىڭ ساقچىلىرى بولغان دوختۇرلارنىڭ مۇقەددەس بۇرچىدۇر. موشۇ نىشانى ئەمەلگە ئاشۇرۇش مەقسىتىدە جۇمھۇرىيەتتە ۋە ژۇقۇملۇق ئاغرىقلارغا قارشى كۈرەش قىلىدىغان مەخسۇس ئېپىدېمىيە ستانسىيەلىرى، ئۇچۇق ئىللەتلىك قۇرۇلغان. ئۇلارنىڭ ئاساسىي خىزمىتى- ئاغرىقنىڭ ئالدىنى ئېلىش چارىلىرىنى قوللىنىش، ھەممە يەردە بىردەك تازىلىق ساقلاشنى، ئىچىملىك سۇ، غىزا، تاماق، تۇرمۇشلۇق ئۆي، ئىش ئورۇنلىرىنىڭ تەلەپكە لايىق بولۇشىنى تەمىنلەشتىن ئىبارەت. موشۇنداق چارە- تەدبىرلەر نەتىجىسىدە، ئۆتمۈشتە خەلق ئارىسىدا كۆپ تارالغان ۋابا، بەزگەك، كېزىك، دىزېنتېرىيە، كۆز ئاغرىقلىرى پۈتۈن-لەي تۈگىتىلدى، شۇنداقلا قىزىل، كۆك يۆتەل، چېچەك ئوخشاش ژۇقۇملۇق ئاغرىقلارمۇ كام ئۇچرايدىغان بولۇپ كەتتى.

قازاقستان ھەققانەن تىببىي پەننىڭ مەركىزىگە ئايلىنىۋاتىدۇ. بۈگۈن بىرمۇ تىببىي ئالىمى بولمىغان ئولكىدە ھازىر تۈرتمىڭدىن كۆپرەك ئىلمىي خادىم ۋە ئوقۇغۇچىلار ئىشلەۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىر مىڭ يەتتە يۈز ئەپەر پەن كاندىداتى ۋە 169 ئەپەر پەن دوكتورى بۈگۈنكى پەن-

پادشا روسسىيەسىدە خەلق ساﻻمەتلىكىنى ساقلاش ئەھۋالى قانداق بولغانلىقىغا نەزەر تاشلىساق، ئېچىنارلىق مەنزىرە گەۋدىلىنىدۇ. بۇنىڭغا بىرلا مىسال كەلتۈرسەك كۇپايە. ۋېرنىي (ھازىرقى ئالمۇتا) شەھىرىدە ئىنقىلاپقىچە 25 مىڭ ئاھالە ئۈچۈن بار- يوقى ئون بەش ئورۇنلۇق كۆملاش تامدىن ياسالغان بىرلا ئاغرىقخانا خىزمەت قىلاتتى. ئۇنىڭدا بىر دوختۇر ۋە ئۇنىڭ دورا- دەرمەك ساتىدىغان بىرلا ياردەمچىسى بولاتتى.

سوۋېت ھاكىمىيىتى دەۋرىدە ھۆكۈمەتنىڭ ئاتىلارچە غەمخورلۇقى نەتىجىسىدە ساﻻمەتلىكنى ساقلاش خىزمىتى تۈپ ئاساسى بىلەن ياخشىلىنىپ كەتتى. بۇ خۇسۇستا جۇمھۇرىيىتىمىز مىساللىقلا مۇراجىئەت قىلىپ باقىلى. بۈگۈن قازاقستاندا ساﻻمەتلىكنى ساقلاشنىڭ ماددىي تېخنىكا بازىسى بارلىققا كەلدى. ھازىر بەش مىڭدىن كۆپرەك ئالدىن- ئالا داۋالاش مۇئەسسەسەلىرى، جۇملىدىن 19 ئوبلۇسلۇق، 160 دىن ئوشۇغراق شەھەرلىك ئاغرىقخانىلار، ئۆپكە ئاغرىقىنى داۋالايدىغان 190 ئاغرىقخانا ۋە دىسپانسېر، 218 مەركىزىي، رايونلۇق، مىڭدىن كۆپ ئۇچاستكىلىق ۋە يېزا ئاغرىقخانىلىرى بىلەن شىپاخانىلىرى ئاھالىگە ھەقسىز خىزمەت قىلماقتا. ئاندىن تېرە، ئۈچەي، ئىچكى كېسەللەر بىلەن ئاياللار ئاغرىقلىرىنى داۋالايدىغان، قان قۇيۇدىغان ئورۇنلار، تۇغۇتخانىلار خەلققە شىپابەخش ئەتمەكتە. يېقىن ئۆتكەن توققۇزىنچى بەش يىللىقنىڭ ئۆزىدىلا ساﻻمەتلىكنى ساقلاش ئورۇنلىرىنى سېلىشقا ئۈچ يۈز مىلليوندەك سوم خىراجەت قىلىندى. ھازىر ئاغرىقخانىلاردا ھەر ئون مىڭ كىشىگە 124،6 ئورۇندىن توغرى كېلىدۇ.

ئانىلار بىلەن بالىلارنىڭ ساﻻمەتلىكىنى ساقلاشقا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈنمەكتە. مەخسۇس ئىلمىي- تەتقىقات ئىنستىتۇتلىرى، مىڭلىغان بالىلار دوختۇرلىرى ئىشلەپ تۇرماقتا. ھازىر سەككىز ئوبلۇستا، 46 شەھەردە بالىلار ئاغرىقخانىلىرى، 48 تۇغۇتخانا بار. ئاغرىقخانىلاردا بالىلار ئۈچۈن 21 مىڭ ئورۇن، تۇغۇتخانىلاردا 22 مىڭدىن ئارتۇق ئورۇن بار. بۇ- چوڭ مۇۋەپپەقىيەت، ئەلۋەتتە. جۇمھۇرىيىتىمىزدە 60 بالىلار ساناتورىيىسى ئىشلەۋاتىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى بوۋاقلار بىلەن تۇغۇتلۇق ئاياللارنىڭ ساﻻمەتلىكىنى ھىمايە قىلىشنىڭ چوڭ ئامىلىدۇر.

داۋالاش مۇئەسسەسەلىرىنى ھازىرقى زامان تىبابەتچىلىك تېخنىكىسى بىلەن جابدۇقلاشقا ئالاھىدە ئېتىۋار بېرىلمەكتە. مانا موشۇ مەقسەت ئۈچۈن يېڭى بەش يىللىقتا 125 مىلليون سوم پۇل سەرپ قىلىنماقچى. شۇنداقلا ھازىر قازاقستاندا 129 «ئوپتىكا» ماگازىنى، دورا ياساش فابرىكىسى، بىر يېرىم مىڭغا يېقىن ئاپتېكا ۋە ئاپتېكىنىڭ ئىچىدە يېزىلاردا توققۇز يۈزگە يېقىن ئاپتېكا ئەمگەكچىلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ.

تېز ياردەم بېرىش ستانسىيەلىرىنىڭ

ئەگەر ساقسىز بولۇپ قالسىڭىز...

بىزنىڭ جەمئىيىتىمىزدە «ھەممە نەرسە ئىنسان ئۈچۈن، ئىنسان بەختى ئۈچۈن» دېگەن قەتئىي قانۇن- قائىدە رەسمىيلىشىپ كەتكەن. سوۋېت دوختۇرلىرى ئەشۇ قائىدىنى ئەمەلگە ئاشۇرغۇچىلاردىندۇر. بىز دوختۇرلارنى ساﻻمەتلىك ساقچىسى دەيمىز. ھۆكۈمىتىمىز بولۇپمۇ يېزا ئاھالىسىنىڭ ساﻻمەتلىكىنى ساقلاشقا ئالاھىدە ئېتىۋار بېرىپ، غەمخورلۇق قىلىپ كەلمەكتە. بۇنى ئۆز تەجرىبىمىزدىن ئېنىق كۆرەلەيمىز. ئىلگىرىلەردە پۈتكۈل تالدىقورغان تەۋەسىدە دوختۇرنىڭ ئۆزى تۇرماق سۆزىمۇ يوق ئىدى. قارابۇلاق ۋە چۇبار بويىدا ياشىغان ئەل ئارىسىدا ئۆلۈم- يىتىم كۆپ بولاتتى. سوۋېت ھۆكۈمىتى كۆزۈمىزنى ھەممىگە ئاچتى، دەيدۇ بوۋايلار، مانا ئەندى بولسا، يېزىمىزدا ئاغرىقخانا پەيدا بولۇپ، دوختۇرلار ئاھالىنىڭ ئەڭ يېقىن دوستى، ھەمراھى ۋە غەمخورچىسى بولۇپ قالدى. رايون مەركىزى قارابۇلاق يېزىسىدا ئازادە، چوڭ ئاغرىقخانا بىناسى قەد كۆتەردى. 275 ئورۇنلۇق يورۇق بۆلمىلەردە ئاغرىقلار ئۈچۈن ھەممە شەرت- شارائىتلار يارىتىلغان. رايونىمىزدا 59 دوختۇر، 80 فېلدشېر، 178 ھەمشىرە ئىشلەيدۇ. ھەر قايسىسى 75 ئورۇنلۇق يېڭى ئۈچ ئۇچاستكىلىق ئاغرىقخانىنىڭ بىرى چۇبار يېزىسىدا. چۇبار دېسە كىم بىلمەيدۇ دەيسىز! ئۇ ھەر تەرەپلىمە تەرەققىي ئەتكەن مىلليونېر كولخوزنىڭ مەركىزى بولۇپ، كوچىلىرى رەتلىك، شەھەر تىپىدىكى قۇرۇلۇشلىرى بىلەن دىققەتنى جەلپ قىلىپ تۇرىدۇ. دېخان، چارۋىچى ياكى مېخانىزاتورنىڭ تاۋى يوق بولۇپ قالسا، مانا مەشەگە كېلىپ داۋالىنىدۇ. ئاغرىقخانىنىڭ باش دوختۇرى نۇرتاي كاتكېنوۋ كىشىلەرگە ساداقەتلىك خىزمەت قىلىدۇ. بۇ يەردىكى دوختۇرلارنىڭ ھەممىسىلا تەجرىبىلىك، شىپا قوللۇق كىشىلەر.

رايوندا ژىراق- يېقىندىكىلەرگە دەرھال ياردەم بېرىپ تۇرىدىغان 32 فېلدشېرلىك پۇنكت بار. نوۋەتچى دوختۇرلار قىش پەسلىدە قويچىلار ئارىسىدا بولۇپ، ئۇلارنىڭ ساﻻمەتلىكىنى كۆزىتىدۇ. 45 ئورۇنلۇق تۇغۇتخانىدا ھامىلدارلارغا لازىم تىببىي ياردەمنىڭ ھەممىسى كۆرسىتىلىدۇ. بۇرۇن رېنتگېنغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن ئاغرىقلارنى شەھەرگە توشاتتۇق. ھازىر رايونلۇق ئاغرىقخانىدا رېنتگېن كابىنېتى ئېچىلدى. ئاۋتوماشىنىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان كۆچمە رېنتگېن كابىنېتى ژىراقتىكى ئاھالە ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ.

رايونلۇق ئاغرىقخانىنىڭ ئۆزىدىلا ئون سەككىز تېز ياردەم ماشىنىسى ئىشلەيدۇ. ئۇلار ھەر قانداق ۋاقىتتا رايون ئاھالىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشقا تەييار. يىلدا ئىككى قېتىم- باھار ۋە كۈز پەسلىدە دوختۇرلار موشۇ ماشىنىلار بىلەن ژىراق- يېقىندىكى ئەمگەكچىلەر ئارىسىدا پروفىلاكتىكا ئىشلىرىنى ئېلىپ بارىدۇ.

ژۇقۇملۇق كېسەللەرگە قارشى كۈرەش قىلىدىغان سانىتارلىق پۇنكتىمۇ ئىشلەپ تۇرىدۇ. بۇنداق چارىلار ياخشى نەتىجە بەرمەكتە. خەلق تۇرمۇشىنىڭ يىلدىن يىلغا ياخشىلىنىپ بېرىشىمۇ ئادەملەرنىڭ ساغلام ياشىشىغا ئىجابىي تەسىر كۆرسەتمەكتە.

رايونىمىزدا يەتمىش مىڭغا يېقىن ئاھالە ياشايدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ھەقسىز داۋالىنىدۇ. مەركىزىي ئاغرىقخانىمىز ئاغرىقنىڭ بارلىق تۈرلىرىنى داۋالاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە. مەزكۇر ئاغرىقخانا ئۆزىنىڭ ئەمۇنىلىك ئىشلىرى بىلەن ئىتتىپاقتىكى تەجرىبە مەكتەپلىرىنىڭ بىرى بولۇپ قالدى.

رايونلۇق ئاغرىقخانا ۋە ژىراق- يېقىندى

2. تالدىقورغان ئوبلۇسى چۇبار يېزىسىنىڭ مەركىزىدىكى ئۇچاستكىلىق ئاغرىقخانا بىناسىنىڭ تاشقى كۆرۈنىشى.

رەقەملەر ۋە فاكتلار

جۇمھۇرىيەتتە 1913- يىلى 196 دوختۇر بار بولغان بولسا، ھازىر ئۇلارنىڭ سانى قىرىق مىڭدىن ئېشىپ كەتتى. قازاقستان ئاغرىقخانىلىرىدىكى ئورۇن سانى ئاۋستىرىيە، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى، فرانسىيە كەبى ئەللەردىكىگە قارىغاندا خېلىلا كۆپ.

* * *

جۇمھۇرىيەتتە بەش تىببىي ئىنستىتۇت، دوختۇرلارنىڭ بىلىمىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش ئىنستىتۇتى، بىر نەچچە تىببىي بىلىم يۇرتلىرى بار. تىبابەتچىلىك پەنىنى رىۋاجلاندۇرۇشقا ئا. سىزغانوۋ، نى. قاراقولوۋ، س. قارىنبايېۋ كەبى ئالىملار چوڭ ھەسسە قوشتى.

* * *

بۈگۈنكى كۈندە قازاقستاندا يۈز ئاتمىش توققۇز تىببىي پەنلىرىنىڭ دوكتورلىرى ۋە پروفېسسورلار خىزمەت قىلماقتا. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ك. شۋاكوۋ، ك. توتېكېنوۋ، ق. مىرزالىيېۋا، س. ئوغمانوۋ، س. بالمۇقانوۋ، ر. ساتبايېۋا، ئا. سۇلېيمېنوۋ، ئى. تېرلىكبايېۋ، م. فارىزوۋ، ر. ماقاشېۋا، ئۇيغۇرلاردىن چىققان تىببىي پەنلىرىنىڭ دوكتورى، پروفېسسور ساھىپجامال قارابايېۋا كەبى تونۇلغان ئالىملار بار.

* * *

كېيىنكى يىللاردا قازاقستاندا ساﻻمەتلىكنى ساقلاشنىڭ يېڭى- يېڭى مۇئەسسەلىرى ئېچىلدى. مەسىلەن، قاراغاندا ۋە ئالمۇتىدا مەسلىھەت- كېڭەش بېرىدىغان ئاغرىقخانىلار، س س س ر تىببىي پەنلىرى ئاكادېمىيەسى تائام ئىنستىتۇتىنىڭ شۆبىلىرى، قۇرۇلدى.

* * *

يېڭى تۇغۇتلۇق ئاياللار بەلگۈلەنگەن 112 كۈن دەم [illegible] قىرى، بوشانغاندىن كېيىن بالا بىر ياشقا تولغىچە ماﺋاشى ساقلانغان ھالدا ئۆيدە پەرزەنت تەربىيىسى بىلەن بەنت بولىدۇ.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

رىمزدۇر. ئۇلار ئىلمىي- تەتقىقات ئىنستىتۇتلىرىدا ۋە ئالىي ئوقۇش يۇرتلىرىدا پائال ئەمگەك قىلىۋاتىدۇ. قازاقىستاننىڭ كورنەكلىك تىببىي ئالىملىرى سوۋېت ئىتتىپاقىغا، شۇنداقلا چەت ئەللەرگىمۇ تونىلىپ، تىبابەتچىلىك پەنىگە چوڭ ھەسسە قوشۇۋاتىدۇ. ھازىر جۇمھۇرىيەتتە قىرىق مىڭدىن كوپرەك دوختۇر، يۈز ئوتتۇز مىڭدىن كوپ ئوتتۇرا دەرىجىلىك بىلىمگە ئىگە تىببىي خادىملار خەلق ئۇچۇن خىزمەت قىلماقتا. مۇنداق ئېيتقاندا، ھەر ئون مىڭ ئادەمگە ژىگىرمە يەتتە دوختۇر، توقسەن بىر ئوتتۇرا بىلىملىك تىببىي خادىم توغرى كېلىدۇ. بۇ ھەقىقەتەنمۇ چوڭ مۇۋاپپەقىيەتتۇر.

سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ چەت ئەللەر بىلەن پەن- تېخنىكا ساھاسىدىكى ئوز- ئارا ھەمكارلىقىغا مۇۋاپىق قازاقىستاننىڭ سالامەتلىكنى ساقلاش مۇئەسسەلىرىمۇ چەت ئەللەر بىلەن يېقىن مۇناسىۋەت باغلاپ تۇرىدۇ. مەسىلەن، قازاقىستان دوختۇرلىرى لىۋىيە، سومالى، ئالجىر، ئاۋغانىستان، سۇدان، ئىنگېرىيە قاتارلىق ئەللەردە بولۇپ، ئۇ يەردە تىببىي خىزمەتنى يولغا قويۇشقا يېقىندىن ياردەملەشتى. موشۇ كۇنلەردە جۇمھۇرىيەتنىڭ ئونلىغان تىببىي مۇتەخەسسىسلىرى چەت ئەللەردە خىزمەت قىلىۋاتىدۇ.

سالامەتلىكنى ساقلاش ئىشىنىڭ ئىستىقبالىغا كېلىدىغان بولساق، موشۇ بەش ژىللىقنىڭ ئوزىدىلا ئۇچ ئوبلوسلۇق، ئون ئىككى كوپ تارماقلىق شەھەرلىك، 53 رايونلۇق ئاغرىقخانا ۋە باشقىمۇ بىر قاتار مۇئەسسەلەر سېلىنماقچى.

سوۋېت ئىتتىپاقىدا، جۇملىدىن قازاقىستاندا ئاغرىقنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا، ئۇنى تامامەن تۈگىتىش ۋە ئازايتىش، تېز تارقىلىدىغان ژۇقۇملۇق ئاغرىقلارنى يوقىتىش، ئىنسان ئومرىنى ئۇزارتىش ئوخشاش مۇھىم چارىلار تېخىمۇ كوپرەك ئەمەلگە ئاشۇرۇلغۇسى.

شەھەر ۋە يېزا ئاھالىسىنى داۋالاشنىڭ بارلىق تۇرلىرىنى تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۇرۇش مەخسەتلىرىدە تىببىي مۇئەسسەلەرنى ھازىرقى زامان ئاپپاراتۇرىسى بىلەن تولۇق تەمىنلەش، بارلىق ئاھالىنى دىسپانسېر ئارقىلىق ئالدىنئالا كورۇپ تەكشۇرۇش ئىشلىرى كوزدە تۇتۇلماقتا. يېقىن كەلگۇسىدە ئەمگەكچىلەر ساناتورىيەلىرىدىمۇ تېكىن داۋالىنىدىغان بولىدۇ.

خەلق سالامەتلىكىنى ساقلاشتا ئاممىۋىي تەن- تەربىيە ھەرىكىتىنى تېخىمۇ رىۋاجلاندۇرۇشنىڭمۇ ئەھمىيىتى چوڭدۇر. مانا شۇڭلاشقا بارلىق بالداقلاردىكى ئوقۇش يۇرتلىرىدا، كارخانىلاردا، ساناتورىيدا، دەم ئېلىش ئويلىرىدە تەن- تەربىيە مەجبۇرىي تەدبىر بولۇپ قالدى. بىزدە ئوسمۇرلەرمۇ، ياشانغانلارمۇ سپورت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بولۇپ كەتتى.

سوۋېت ئادەملىرىنىڭ سالامەتلىكىگە غەمخورلۇق قىلىش ئىنتايىن مۇھىم ئىجتىمائىي چارىلەرنىڭ بىرى؛ بۇنى بىز دوختۇرلار، ئوزىمىزنىڭ قۇتلۇق، مۇقەددەس، شەرەپلىك ئىنسانىي بورچىمىز دەپ بىلىمىز.

ۋەتىنىمىز خەلقلىرى ۋە پۇتكۇل ئىنزگۇنيەت ئىنسانىيەت مۇناسىپ كوتۇۋېلىشقا تەييارلىنىۋاتقان مەيرەم- ئۇلۇق ئوكتەبرنىڭ شانلىق ئاتمىش ژىللىقى يېقىنلاشماقتا. خەلق سالامەتلىكىنى ساقلاشتا قازاقىستاندا ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان ئىنتايىن مۇھىم چارە- تەدبىرلەر قازاق خەلقىنىڭ ئىجتىمائىي ھاياتىدا يۈز بەرگەن بۇيۇك ئوزگىرىشلەردىندۇر.

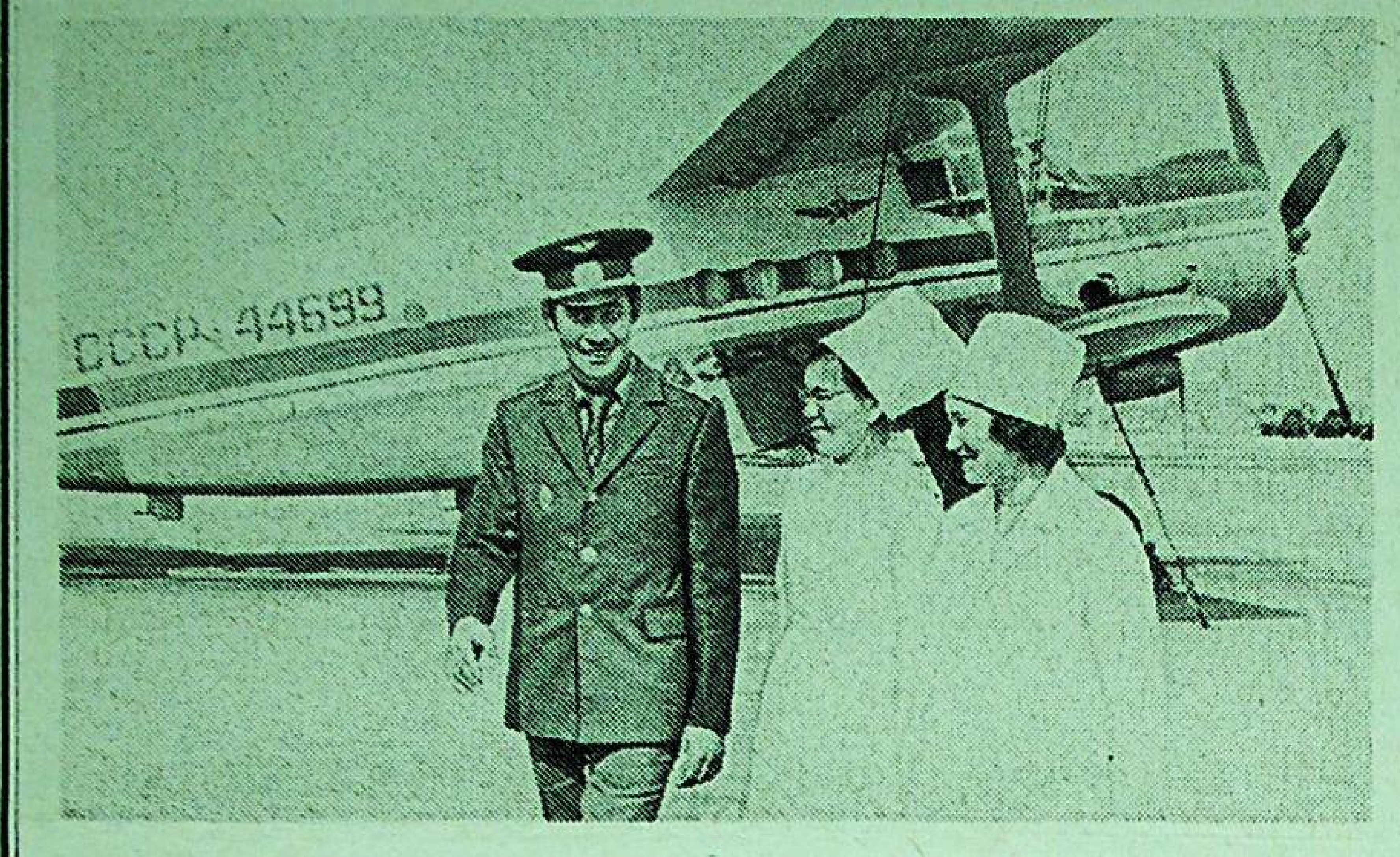

4. ژىراقتىكى ئوتارلاغا سامالىيوت بىلەن ئاتلىنىۋاتقان تىببىي خادىملار.

ئوتكەن ژىللىقى قازاقىستان مىللىاردىدا ئالمۇتا تىببىي خادىملىرىنىڭمۇ ھەسسىسى بار. شۇلار ئارىسىدا بىر توپ ھەر خىل ساھا بويىچە دوختۇرلار كوكچېتاۋغا ئاتلاندۇق. مەخسىتىمىز- ئۇ يەردىكى ئاشلىق ژىغىشتۇرۇۋاتقان دېخانلار ۋە مېخانىزاتورلارغا تىببىي ياردەم كورسىتىش.

مېھماندوس كوكچېتاۋلىقلار بىزنى قۇچاق يېيىپ كۇتۇۋالدى. بۇ يەرنىڭ تەبىئەت مەنزىرىسى گۇزەل، ئادەملىرى ئىشلەمچان ئېكەن. ئەينە شۇ ھەر خىل كەسىپ ئېگىلىرىگە خىزمەت قىلىشقا مۇيەسسەر بولدۇق.

نى تاماملاپ، يوللانما بىلەن كوكچېتاۋغا كەلگەن ئېكەن.

—مەن ئوزەمنىڭ ئىش پائالىيىتىمنى موشۇ يەردە باشلىدىم. بىرىنچى قېتىم ئوز ئالدىمغا، ئۇستازلارسىز خىزمەت قىلدىم. بۇ مېنىڭ بىرىنچى قەدىمىم بولدى. ئادەملەر مېنىڭ ئەشۇ قەدىمىمگە ئىشەش بىلەن قارىدى. تۇغۇلۇپ ئوسكەن ژۇتۇمنى سېغىنغاندا، ئۇ يەرگە بېرىپ ئان- تۇزىدىن دەم تېتىپ كېلىمەن. ماڭا ئۇ يېڭى ئىلھام، كۇچ- قۇۋەت بېغىشلايدۇ،- دەيدۇ كىم ئابدۇللا ئوغلى مەمنۇنلۇق بىلەن.

شىپا قولۇلۇق دوختۇر

بىر كۇنى ئىشىمنى تاماملاپ بولۇشۇمغا يېقىن:

—ئەسسالامۇئەلەيكۇم،- دېگەن خۇش ئاۋاز قۇلىقىمغا ئاڭلاندى.

بېشىمنى كوتىرۇۋېدىم، ئالدىمدا ئېگىز بويلۇق، قارا كوزلىرى ماڭا مېھىر بىلەن قاراپ تۇرغان ئاق خالاتلىق ژىگىت تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ كەينىدىن باش دوختۇر كىرىپ كەلدى.

—تونۇشۇپ قويۇڭلار، ئاغرىقخانىمىزدىكى ئۇرولوگىيە بولۇم باشلىقى كىم ئابدۇللا ئوغلى ئازنىمەتوۋ، ئوزى ئەسلى سىزنىڭ ژۇتدىشىڭىز، ئالمۇتىلىق، مىللىتى ئۇيغۇر،- دېدى ئاغرىقخانىنىڭ باش دوختۇرى بولات جانادىلوۋ سەممىيەتلىك بىلەن بىزنى تونۇشتۇرۇپ.

شۇ كۇندىن باشلاپ كەسپداش كىم بىلەن ئىشلەپ پات- پاتلا پىكىر ئېلىشىدىغان بولدۇق. كوكچېتاۋدا ئەمگەك قىلىپ، كىشىلەر ھورمىتىگە سازاۋەر بولغان ژۇتدىشىمنىڭ ئەمگەك پائالىيىتىگە قىزىقتىم. چۇنكى ئاغرىقخانىدا داۋالىنىۋاتقان ئاغرىقلار، شۇنداقلا ئاغرىقخانا كوللېكتىۋىدىن ئازنىمەتوۋ شەنىگە ئېيتىلىۋاتقان ئىللىق سوزلەرنى، تەشەككۇرلەرنى ئۇرغۇن ئاڭلىدىم.

—كىم ئوز ئىشىغا چىن دىلىدىن بېرىلگەن، پۇختا مۇتەخەسسىس. ئۇ ياخشى ئىشى ئارقىلىق ئوبلوستا تونۇلغان دوختۇر. بىز ئۇنى ئىلمىي دەرىجىگە ئىگە بولمىغان ئالىم، دەپ سانايمىز،- دەيدۇ باش دوختۇر جانادىلوۋ.

بۇنىڭدىن چارەك ئەسىر ئىلگىرى كىم ئابدۇللا ئوغلى ئالمۇتا تىببىي ئىنستىتۇتى

ھەقىقەتەنمۇ ئادەم ئۇچۇن ئوزىنىڭ ئىشقى چۇشكەن ئىشتا مۇۋاپپەقىيەت قازىنىشتىن ئوشۇق خوشاللىق بولۇنمۇ. كىم ئازنىمەتوۋ ئوز مۇتەخەسسىسلىكى بويىچە ئالمۇتا، موسكۋا شەھەرلىرىگە بېرىپ، بىلىمىنى ئاشۇردى، تەجرىبىلىك مۇتەخەسسىسلەردىن تەلىم ئالدى. ئۇنىڭ شىپالىق قوللىرىدا ئاھايىتى مۇرەككەپ ئوپېراتسىيەلەر مۇۋاپپەقىيەتلىك ئاياقلىشىدۇ. ئەينە شۇ ئۇرغۇنلىغان ئادەملەردىن بىرى ت. دولەتبېكوۋ مۇنداق دەيدۇ:

—مەن ئاھايىتى ئېغىر بورەك ئاغرىقىغا دۇچار بولۇپ ئاغرىقخانىغا بېھوش ھالەتتە كەلتۇرۇلدۇم. دوختۇر كىم ئازنىمەتوۋ مېنى كورۇپلا بورىكىمدە تاش بارلىقىنى، ئۇنى ئوپېراتسىيا قىلىش ئارقىلىق ئېلىپ تاشلاش كېرەكلىكىنى ئېيتتى. ئوپېراتسىيادىن كېيىن دوختۇر ماڭا بورىكىمدىن ئېلىنغان تاشنى كورسەتتى. شۇ ۋاقىتتىن بېرى ئون ژىل ئوتتى، ھازىر ئەمگەكتىن قول ئۇزگىنىم يوق. قولى يېنىك دوختۇر كىم ئابدۇللا ئوغلىغا چوڭ ئۇتۇقلار تىلەيمەن.

س. س. س. ر سالامەتلىكنى ساقلاش ئەلاچىسى، بىر نەچچە مېداللار بىلەن مۇكاپاتلانغان ك. ئازنىمەتوۋنىڭ قىلىۋاتقان ئەمگىكىنى ژۇقۇرى باھالىغان ھوكۇمىتىمىز 1975- ژىلى ئۇنى ئەمگەك قىزىل تۇغى ئوردېنى بىلەن تەغدىرلىدى. ئۇنىڭ ئەمگىگىگە بېرىلگەن بۇ ژۇقۇرى باھا ئاق خالاتلىق سالامەتلىك ساقچىسىنى تېخىمۇ چوڭ مۇۋاپپەقىيەتلەرگە باشلايدۇ.

ئابدۇلھېمىت تايىروۋ،
ئالمۇتا ئىلمىي خادىملار پولىكلىنىكىسىنىڭ دوختۇرى.

كى تىببىي پۇنكتلار بېتاپ بولۇپ قالغان كىشىلەرنى ئوز ۋاقتىدا قوبۇل قىلىپ، ئۇلارغا زامانىۋىي تەلەپ دەرىجىسىدە خىزمەت قىلىدۇ. ئوپېراتسىيە قىلىش، ئوكۇل سېلىش، قان قويۇش قاتارلىق ئىشلارنى ئېلىپ بارىدۇ. دورا- دەرمەكمۇ يېتەرلىك.

قېدىمىي شەرىق مۇتەپەككۇرى ۋە ئاتاغلىق تېۋىپ ئابۇئەلى ئىبن سىنا، ئاغرىق كىشىنى داۋالاشنىڭ ئۇچ تۇرلۇك ئامالى بار دېگەن ئېكەن. بىرى كوكات، ئىككىنچىسى- پىچاق، ئۇچىنچىسى- ئىللىق سوز. كوكات دېگىنى دورا. پىچىغى ھازىرقى جەرراھلىق. ئىللىق سوز دېگىنى ئىزاھات تەلەپ قىلمىسا كېرەك. ئاغرىق ئادەم ئۇچۇن دوختۇرنىڭ توغرا مەسلىھىتى، غەمخورلىقى ھەر قانداق دورىغا قارىغاندىمۇ قىممەتلىك بولسا كېرەك. بىزنىڭ دوختۇرلار ئەينە شۇ تەلەپلەر دەرىجىسىدە ئاھالىغا خىزمەت قىلىدۇ.

قابىي سەلىمبايېۋ،
رايونلۇق ئاغرىقخانا باش دوختۇرىنىڭ ئورۇنباسارى.
تالدىقورغان رايونى.
تالدىقورغان ئوبلوسى.

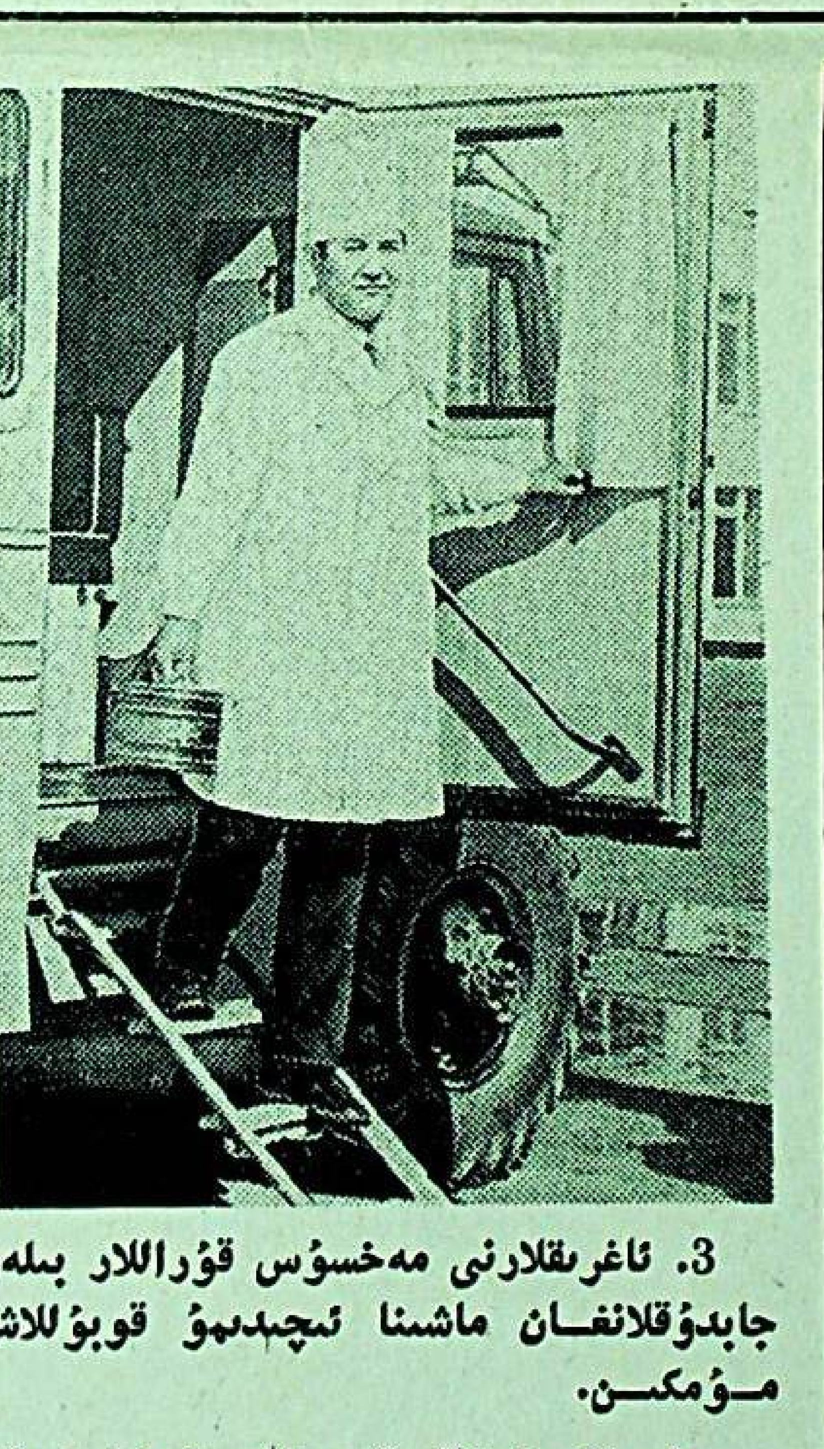

3. ئاغرىقلارنى مەخسۇس قۇراللار بىلەن جابدۇقلانغان ماشىنا ئىچىدىمۇ قوبۇللاش مۇمكىن.

سۇرەتتە: تالدىقورغان ئوبلوسلۇق ئاغرىقخانىنىڭ باش دوختۇرى شايىكېن ئاخمېتجانوۋ.

تىبابەتچىلىك مۇزېيى

قازاقىستان س. س. ر منىستىرلار سوۋېتىنىڭ 1976- ژىلى 10- ئىيۇندىكى قارارىغا بىنائەن ئالمۇتىدا قازاقىستان تىبابەتچىلىكى ۋە سالامەتلىكنى ساقلاش تارىخىنىڭ مۇزېيى تەشكىل قىلىندى. مۇزېي پايتەختىمىزدىكى تارىخىي ئارخىتېكتۇرالىق يادىكارلىقلارنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدىغان 1910- ژىلى ئالىم، ئىنژېنېر- بىناكار ئا. پ. زېنكوۋ لايىھىسى بويىچە سېلىنغان چىرايلىق ئويگە جايلاشتى. بۇ يەردە بۇرۇن جۇمھۇرىيەتلىك تىببىي بىلىم يۇرتى ئورۇنلاشقان ئېدى. مەزكۇر بىنانىڭ رېمونتى پات- يېقىندا ئاياقلىشىپ، ئۇنىڭ كەڭ، يورۇق زاللىرىدا جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ تىبابەتچىلىك ۋە سالامەتلىكنى ساقلاش تارىخىنى گەۋدىلەندۇرىدىغان خىلمۇ- خىل ئېكسپوناتلار قويۇلىدۇ، ژىل ئاخىرىغىچە مۇزېي تاماشىبىنلارغا ئوز ئىشىگىنى ئاچىدۇ.

مۇزېينىڭ ئون بىر زالىدا قېدىمىي زامانلاردىن ھازىرقى كۇنلەرگىچە قازاقىستاننىڭ تىبابەتچىلىك ۋە سالامەتلىكنى ساقلاش تارىخىنى تەسۋىرلەيدىغان ھەر خىل مەلۇماتلار كورسىتىلىدۇ.

تىبابەتچىلىك مۇزېينىڭ ئېچىلىشى ھوكۇمىتىمىزنىڭ تىببىي ۋە سالامەتلىكنى ساقلاش ئىشىغا كورسىتىۋاتقان زور غەمخورلىقىنىڭ روشەن ئىپادىسىدۇر.

كولخوزلار ئارا ساناتورىيسى

ئوبا دەرياسىنىڭ بويىغا جايلاشقان كولخوزلارئارا «ئوبا» ساناتورىيىسىنىڭ ئىشلەۋاتقىنىغا ئۇچ ژىل بولدى. ئۇنىڭ شىپا بەخش پەزىلىتى پۇتكۇل ئىتتىپاققا مەلۇم.

بۇ ساناتورىي شەرقىي قازاقىستان ئوبلوسىغا قاراشلىق شېمونايخا رايونىنىڭ كولخوز- سوۋخوزلىرىنىڭ خىراجىتى ھېساۋىغا سېلىنغان. ئۇ بىر قېتىمدا يۈز ژىگىرمە بەش ئادەمنى ستاتسىونارلىق، ژىگىرمە بەش ئادەمنى ئامبۇلاتورىيەلىك داۋالاشقا قوبۇل قىلىدۇ. بۇ يەردە پاتقاق بىلەن داۋالاش، ئارشاڭ ۋە سۇ ۋانىلىرى بار.

ساناتورىيدە داۋالىنىش بىلەن بىللە ئادەملەرنىڭ كوڭۇللۇك دەم ئېلىشىغىمۇ ھەممە شەرت- شارائىتلار يارىتىلغان. چىرايلىق كلۇب، يېپىق سۇ باسسېينى، يازلىق قۇلۇاق ستانسىيەسى، قىشلىق چاڭغا بازىسى، مۇز مەيدانى ئىشلەپ تۇرىدۇ.

ئۇيغۇرشۇناسلىق پەنى تەرەققىيات يولىدا!

سۈرەتتە: ئۇيغۇرشۇناس ئالىملارنىڭ بىر تۈركۈمى. (سولدىن ئوڭغا) — فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى **ئا. قايداروۋ**، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى **غ. سەدۋاقاسوۋ**، تارىخ پەنلىرىنىڭ كاندىداتى **گ. ئىسخاقوۋ**، ئىلمىي خادىم **يى. مۇخلىسوۋ**، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى **ق. توختەموۋ**، تارىخ پەنلىرىنىڭ كاندىداتى **م. كەبىروۋ**، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى **ف. ئالىيېۋ**.

ئۇيغۇرلار دۇنيا مەدەنىيىتىگە مۇناسىپ ئۈلۈش قوشقان، خوشنا خەلقلەرنىڭ تەرەققىياتىغا ئىجابىي تەسىر يەتكۈزگەن ئىلغار خەلقلەردىندۇر. ئۇيغۇرلارنىڭ پۈتكۈل ماددىي ۋە مەنىۋىي مەدەنىيىتىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان خىلمۇ-خىل ھۆججەتلەر بىلەن ئەسەر-ئەتىقىلەر ئەجايىپ ئۇرغۇن، پەقەت س س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسى شەرقشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ لېنىنگراد بۆلۈمىدىلا ھازىر ئۇيغۇرلارغا مەنسۇپ 4000 دىن ئوشۇغىراق يازما يادىكارلىقلار ساقلانماقتا. مۇنداق ھۆججەتلەر موسكۋا، قازان، تاشكەنت، دۇشەنبە، نوۋوسىبىرسك، ئالمۇتا قاتارلىق شەھەرلىرىنىڭ، شۇنداقلا گېرمانىيە، فرانسىيە، ئانگلىيە، شۋېتسىيە، ئىتالىيە، فىنلەندىيە، ياپونىيە، خىتاي، تۈركىيە قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ كىتاپخانىلىرىدا، مۇزېي ۋە ئارخىۋلىرىدا ساقلىنىپ كېلىۋاتىدۇ.

ئۇيغۇر يادىكارلىقلىرى، تۈركىي ۋە شەرق خەلقلىرىنىڭ كونا تارىخى بىلەن ئىقتىسادىنى، ئىجتىمائىي-سەياسىي كۆز قارىشى بىلەن سەنئىتىنى، تىلى بىلەن ئەدەبىياتىنى ئىلمىي جەھەتتىن تەتقىق قىلىشتىمۇ مۇھىم مەنبەدۇر. شۇڭلاشقا بۇ مەدەنىي مىراسلار، كەڭ دائىرىدىكى شەرقشۇناس ئالىملارنىڭ دايىمىي دىققەت مەركىزىدە بولۇپ، ئۇيغۇرشۇناسلىق پەنىنىڭ مۇستەقىل ئىلىم ساھاسى سۈپىتىدە سۈرئەتلىك تەرەققىي ئېتىشىگە رەسمىي ئاساس ۋە شارائىت يارىتىپ بەردى.

ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىدىن ئىلگىرى ئۇيغۇرشۇناسلىق پەنىنىڭ رىۋاجلىنىشىغا بىچۇرىن، كازىم-بېك، رادلوۋ، تېلمېنسكىي، ئولدېنبۇرگ، كاتانوۋ، پانتۇسوۋ، مالوۋ قاتارلىق مەشھۇر رۇس ئالىملىرى، بەزى چەت ئەللىك ئالىملار چوڭ ئۈلۈش قوشتى.

ئۇيغۇرشۇناسلىق پەنى سوۋېت دەۋرىدە يېڭى مەزمۇن، يېڭى تۈس ئېلىپ، سۈرئەتلىك رىۋاجلىنىشقا باشلىدى. ئۇيغۇرشۇناسلىقنىڭ تۈرلۈك ساھالىرى بويىچە ئىلمىي تەتقىقات ئىشلىرى كەڭ يولغا قويۇلدى. پەقەت سوۋېت دەۋرىدىلا رۇس ۋە قېرىنداش جۇمھۇرىيەتلەر ئالىملىرىنىڭ ياردىمى ۋە ئاتىدارچىلىغى نەتىجىسىدە ئۇرغۇنلىغان ئۇيغۇرشۇناسلار يېتىلىپ چىقتى.

سوۋېتلەر ئىتتىپاقىدا كەڭ مەنادا ئۇيغۇر مەدەنىيىتى بىلەن مەخسۇس شۇغۇللىنىدىغان بىردىن-بىر ئىلمىي مەركەز-قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسى تىلشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ قېشىدىكى ئۇيغۇرشۇناسلىق بۆلۈمىدۇر. مەزكۇر بۆلۈم ئۆز تارىخىغا ئىگە بولۇپ، چوڭ ئىجادىي يۈكسىلىش يولىنى بېسىپ ئۆتتى. ئۇ، قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسى رىياسىتىنىڭ قېشىدا «ئۇيغۇر-دۇڭگان مەدەنىيىتى سېكتورى» دېگەن نام بىلەن 1949-يىلى قۇرۇلغان ئىدى. سېكتورنىڭ تەشكىلاتچىلىرى ۋە ئۇنىڭ دەسلەپكى خادىملىرى سۈپىتىدە تارىخ پەنلىرىنىڭ كاندىداتى مەرھۇم ئەرشەم ئىدايەتوۋنى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتلىرى ئا. شەمىيېۋا بىلەن ئۇ. تسۇنۋازونى ھەم تارىخ پەنلىرىنىڭ كاندىداتى م. كابىروۋنى ئاتاپ ئۆتۈش ئورۇنلۇق. سېكتورغا 50-يىللارنىڭ باشلىرىدا بىر توپ ياش كۈچلەر كېلىپ قوشۇلدى. ھازىرقى ئۇيغۇرشۇناسلىق بۆلۈمىنىڭ مۇستەھكەم ھۇلى مانا شۇ چاغلاردا سېلىنغان ئىدى. 60-يىللارنىڭ باشلىرىغىچە ئۇيغۇر ئالىملىرى شەرقشۇناسلىق سېكتوردا، تىلشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ م. ئەۋېزوۋ نامىدىكى ئەدەبىيات ۋە سەنئەت ئىنستىتۇتىنىڭ، چ. ۋەلىخانوۋ نامىدىكى تارىخ، ئارخېولوگىيە ۋە ئېتنوگرافىيە ئىنستىتۇتىنىڭ تەركىۋىدىكى مەخسۇس بۆلۈملەردە تەتقىقات ئىشلىرىنى ژۈرگۈزۈپ كەلدى.

1963-يىلى قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسى رىياسىتىنىڭ قارارىغا بىنائەن ئىجتىمائىي پەنلەر ساھاسىدا ئىش ئېلىپ بېرىۋاتقان ئۇيغۇر ئالىملىرىدىن تىلشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ تەركىۋىدە ئۇيغۇرشۇناسلىق بۆلۈمى تەشكىل قىلىندى. بۇ، قازاقستاندا ئۇيغۇرشۇناسلىق پەنىنى تەرەققىي ئەتتۈرۈشتىكى مۇھىم چارىلەردىن بولدى.

بۆلۈمدە ھازىر 28 ئىلمىي خادىم بار بولۇپ، ئۇلار ئۈچ ئىجادىي گۇرۇپپىنى — تىلچىلار، ئەدەبىياتچىلار ۋە تارىخچىلار گۇرۇپپىلىرىنى تەشكىل قىلىدۇ. بۆلۈمنىڭ پۈتكۈل ئىلمىي-تەشكىلىي ئىشلىرى ئۇنىڭ ئىلمىي كېڭىشى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشۇرىلىدۇ، ئىجادىي ئىش پىلانلىرىنى تەستىقلەيدۇ، ئالدا تۇرغان پروبلېمىلار ھەققىدە مۇزاكىرىلىشىدۇ، دوكتورلۇق ۋە كاندىداتلىق دىسسېرتاتسىيەلەرنى مۇھاكىمە قىلىدۇ، بۆلۈمنىڭ يىللىق ھېساۋىتىنى تەستىقلەيدۇ، ئىلمىي خادىملارنى ئاتتېستاتسىيە قىلىش، ياكى كونكۇرس مەسىلىلىرىنى قارايدۇ. مەزكۇر كېڭەشكە، بۆلۈمنىڭ تەجرىبىلىك خادىملىرىدىن تاشقىرى، باشقىمۇ ئىلمىي ۋە ئىجادىي مەھكىمىلەردىن ئالىملار، سەنئەت ئەرباپلىرى، يازغۇچىلار ۋە ئۇيغۇر زىيالىلىرىنىڭ ۋەكىللىرى جەلىپ قىلىنغان.

بۆلۈم ئۇيغۇرشۇناسلىققا دائىر ئىلمىي مەسىلىلەرنى كومپلېكسلىق ھالدا تەتقىقات قىلىدۇ. تىلچىلار گۇرۇپپىسى كېيىنكى يىللار مابەينىدە ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلى بىلەن شېۋىلىرىنىڭ، لېكسىكىسى بىلەن لېكسىكوگرافىيەسىنىڭ، گرامماتىكىسى بىلەن فونېتىكىسىنىڭ، ئىملاسى بىلەن ئاتالغۇلىرىنىڭ ئايرىم ئاكتۇئال پروبلېمىلىرى بويىچە خېلە سالماقلىق ئەسەرلەرنى كۆپچىلىككە تەقدىم قىلدى. «رۇسچە-ئۇيغۇرچە لۇغەت»، «ئۇيغۇرچە-رۇسچە لۇغەت»، ئىككى قىسىمدىن ئىبارەت «ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلى»، ئىككى توملۇق «ئۇيغۇر تىلى بويىچە تەكشۈرۈشلەر»، «ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ ئىملا قائىدىلىرى»، «ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ ئىملا لۇغىتى»، پېشقەدەم تىلشۇناسلىرىمىز ئا. قايداروۋ، غ. سەدۋاقاسوۋ، ت. تالىپوۋلارنىڭ مونوگرافىيەلىرى، خادىملىرىمىزنىڭ ھەر خىل ئىلمىي ژۇرنال ۋە توپلاملاردا نەشر قىلىنغان ئونلىغان ماقالىلىرى شۇلار جۈملىسىدىندۇر. ھازىر تىلچىلار گۇرۇپپىسى ئەدەبىي تىلىمىزنى بىر ئىزغا چۈشىرىشتە ناھايىتى چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىككى توملۇق ئىزاھلىق لۇغىتىنى تۈزۈش ئۈستىدە ئىش ئېلىپ بارماقتا.

بۆلۈمنىڭ ئەدەبىياتچىلار گۇرۇپپىسى «ئۇيغۇر سوۋېت ئەدەبىياتى تارىخىنىڭ ئوچېركلىرى»، «ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ترادىتسىيە ۋە نوۋاتورلۇق مەسىلىلەرگە دائىر» قاتارلىق ئومۇمىي توپلام ۋە بىر نەچچە مونوگرافىيەلەرنى ھەم فولكلور توپلاملىرىنى نەشر قىلدى. ئۈستىمىزدىكى بەش يىللىقتا ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئىنچىل تارىخىنى يارىتىش ئۇيغۇرشۇناسلىق بۆلۈمىنىڭ ئالدىدا تۇرغان شەرەپلىك ۋەزىپىلەردىندۇر. مەزكۇر مونوگرافىيە ئۈچ تومدىن ئىبارەت بولۇپ، بىرىنچى توم ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئىجادىيىتىگە، ئىككىنچىسى كلاسسىك ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا، ئۈچىنچىسى ئۇيغۇر سوۋېت ئەدەبىياتىغا بېغىشلىنىدۇ. بۇ كىتاب ئۇيغۇر ھەم رۇس تىللىرىدا نەشرگە تەييارلىنىدۇ.

تارىخچىلار گۇرۇپپىسى ئوتتۇرا ئازىيە جۇمھۇرىيەتلىرىدە ھەم قازاقستاندا ياشىغۇچى ئۇيغۇرلارنىڭ تۇرمۇشى ۋە مەدەنىيىتىگە بېغىشلانغان مونوگرافىيەسىنى، شۇنداقلا «19-ئەسىر ئۇيغۇر تارىخى» ناملىق كىتاۋىنى نەشرگە تەييارلىماقتا. تارىخچىلىرىمىزنىڭ يېقىنقى يىللار ئىچىدىكى مۇھىم ۋەزىپىسى قەدىمىي زامانلاردىن تارتىپ بۈگۈنكى كۈنگىچە بولغان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قىسقىچە تارىخىنى يېزىشتىن ئىبارەت. تارىخ پەنلىرىنىڭ كاندىداتلىرى م. كابىروۋ بىلەن گ. ئىسخاقوۋلارنىڭ سوۋېت قازاقستانى ئۇيغۇرلىرىنىڭ تارىخىغا، شەرقىي تۈركىستان ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئېتنوگرافىيەسىگە بېغىشلانغان مونوگرافىيەلىرى كۆپچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

بۆلۈم ئۇيغۇرشۇناسلىق بويىچە مۇتەخەسسىس كادىرلارنى تەييارلاش ئىشىغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلىدۇ. ئىلمىي كادىرلار ئىككى يول بىلەن — ئاسپىرانتۇرا ئارقىلىق ۋە ئۆز بىلىم سەۋىيەسىنى يۈكسەلدۈرۈش ئارقىلىق تەييارلىنىدۇ. ھازىر بۆلۈمدە ئۈچ پەن دوكتورى ۋە ئون ئۈچ پەن كاندىداتى بار. ئىلمىي دەرىجىسى بار ئالىملىرىمىزنىڭ سانى يىلدىن يىلغا كۆپىيىپ كەلمەكتە. بېيىل ۋە ئالدىمىزدىكى يىللاردا بۆلۈمنىڭ بىر قانچە خادىملىرى دوكتورلۇق ۋە كاندىداتلىق دىسسېرتاتسىيەلىرىنى ياقلاپ چىقماقچى. ئۆتكەن يىلى بۆلۈمگە تۆرت ئاسپىرانت قوبۇل قىلىندى. ئۇلار ھازىر ئۇيغۇر ئەدەبىياتى، تىلى، ئېتنوگرافىيەسى ۋە مۇزىكا سەنئىتى بويىچە ئىلمىي ئىشلارغا تۇتۇش قىلماقتا. ياش مۇتەخەسسىسلەرنىڭ ئىلمىي ئىشلىرىغا رەھبەرلىك قىلىشتا، بولۇپمۇ تەجرىبىلىك قازاق ئالىملىرىنىڭ ياردىمى ۋە سەمىمىي غەمخورلۇغىنى ئالاھىدە ئاتاپ ئۆتۈش زۆرۈردۇر.

بۈگۈنكى ئىلمىي-تېخنىكىلىق پروگرېس دەۋرىدە بۆلۈمنىڭ پەقەت ئۇيغۇرشۇناسلىق دائىرىسىدىلا چەكلىنىپ قېلىشى مۇمكىن ئەمەس، ئەلۋەتتە. شەرقشۇناسلىق پەنىنىڭ كېيىنكى ئۇتۇقلىرىدىن خەۋەردار ھەم مەنپىيەتدار بولۇپ تۇرۇش، ئەكسىچە، ئۆز تەكشۈرۈشلىرىنى پۈتكۈل ئىتتىپاقلىق، جۇمھۇرىيەتلىك كونفېرېنسىيە ۋە كېڭەشمىلەردە، ئىلمىي ژۇرنال ۋە توپلاملاردا جارىي قىلىش، ئومۇمىي ئىتتىپاقلىق ئاكتۇئال پروبلېمىلار ئۈستىدە ئىش ئېلىپ بېرىشقا قاتنىشىش — ھەر بىر خادىمنىڭ ئابرۇيلۇق بۇرچى. ئۇيغۇرشۇناسلىق بۆلۈمى ھازىر ئېلىمىزنىڭ مەركىزىي شەھەرلىرىدىكى ۋە بەزى چەت ئەللەردىكى ئۇيغۇرشۇناس ئالىملار بىلەن، شەرقشۇناسلىق ئىلمىي-تەكشۈرۈش ئىنستىتۇتلىرى بىلەن قويۇق مۇناسىۋەت باغلاپ تۇرىدۇ.

بۆلۈم خادىملىرى، ئۆزلىرىنىڭ ئاساسىي ئىلمىي ئىشلىرىدىن تاشقىرى، مەدەنىي ھاياتىمىزنىڭ ھەممە ساھالىرىغا دېگىلىك قاتنىشىدۇ. جۈملىدىن، ئۇيغۇر مەكتەپلىرىنى تىل، ئەدەبىيات دەرسلىكلىرى ھەم ياردەمچى قوراللار بىلەن تەمىن ئېتىشتە ئالىملىرىمىزنىڭ ئەمگىكىنى ئالاھىدە تەكىتلەپ ئۆتۈشكە ئەرزىيدۇ.

قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ رىياسىتى، ئىجتىمائىي پەنلەر شۆبىسى ۋە تىلشۇناسلىق ئىنستىتۇتى، شەخسەن قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ پرېزىدېنتى، س س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ مۇخبىر ئەزاسى ئا. قونايېۋ، شۇنداقلا تىلشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ دىرېكتورى ئاكادېمىك ئى. كېڭېسباييېۋلار ئۇيغۇرشۇناسلىق بۆلۈمىگە ناھايىتى چوڭ ياردەم ۋە سەمىمىي غەمخورلۇق كۆرسىتىپ كېلىۋاتىدۇ.

ئۇيغۇرشۇناسلىق بۆلۈمى ئىلمىي تەكشۈرۈشنىڭ خىلمۇ-خىل يېڭى ئۇسۇللىرىنى ئۆزلەشتۈرۈپ، ئىشەشلىك ئالغا قاراپ قەدەم تاشلىماقتا. ئۇنىڭ ئۆز ۋەزىپىسىنى شەرەپ بىلەن ئورۇنلاپ، كەلگۈسىدە تەلەپچان خەلقىمىزنىڭ شەنىگە لايىق فۇندامېنتال ئىلمىي ئەمگەكلەرنى بېرىدىغانلىقى گۇمانسىز.

غوجاخمەت سەدۋاقاسوۋ.

فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى، قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى تىلشۇناسلىق ئىنستىتۇتى يېنىدىكى ئۇيغۇرشۇناسلىق بۆلۈمىنىڭ باشلىغى.

ئابدىكېرىم غەنىيېۋ

باھار ئاي كەلدى

يېشىللىق ئەسىر قىپ جىمكى يەرنى،
يېزامغا ياسىنىپ باھار ئاي كەلدى.
قوشاققا قېتىشىپ ئۇرلۇق تاڭلارنى،
بۇلاقلار شوخ ئاقار سايمۇ-ساي ئەندى.
باھارنى مەدھىيەلەپ دالادا ئەينە،
تورغايلار سايرايدۇ ئېگىزدە ئۇچۇپ.
بۇلبۇللار يېزامنىڭ مېھمىنى يەنە،
چىمەنلىك باغلارنى سەيلىتەر قۇچۇپ.
ياپ-يېشىل كىرپىگىن قېقىپ ئانايەر،
چىللايدۇ ئېتىزغا ئىشچان دېخانىنى.
شۇ دېخان ئاققوزۇپ ماڭلىيدىن تەر،
ئېتىزلار قوينىدا ئۈستىرەر دانىنى.
ئۇرنى ئايىماي چاچىدۇ قۇياش،
باھارنىڭ ئاپتىۋى مېدەت بېغىشلار.
باغ ئارا گۈلشەنلەر ئىچىدە ياياپ،
ساز چالار ئەمگەكتە چىنىققان ياشلار.
دالادا باھارنىڭ نەغمىسى قىزىپ،
ئەمگەكچان دېخانلار قوشاق ياڭرىتار.
باغلاردا بۇلبۇللار تىنماي سايرىشىپ،
ئۇلۇغۋار ئەمگەككە غەزەللەر چالار.

تەھرىر ھەيئىتى.

گېزىتنىڭ ئادرېسى 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار 82-60-62، 85-43-62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي نەشرلەر ۋە ئۇيغۇرچە ئارخىپلار ئامبىرى

1977

ژىل

ئاپرېل

№8 (10)

2 تىيىن

باھاسى

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى - تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن

مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت

«ۋەتەن» جەمىيىتى قازاق

شوبىسىنىڭ گېزىتى.

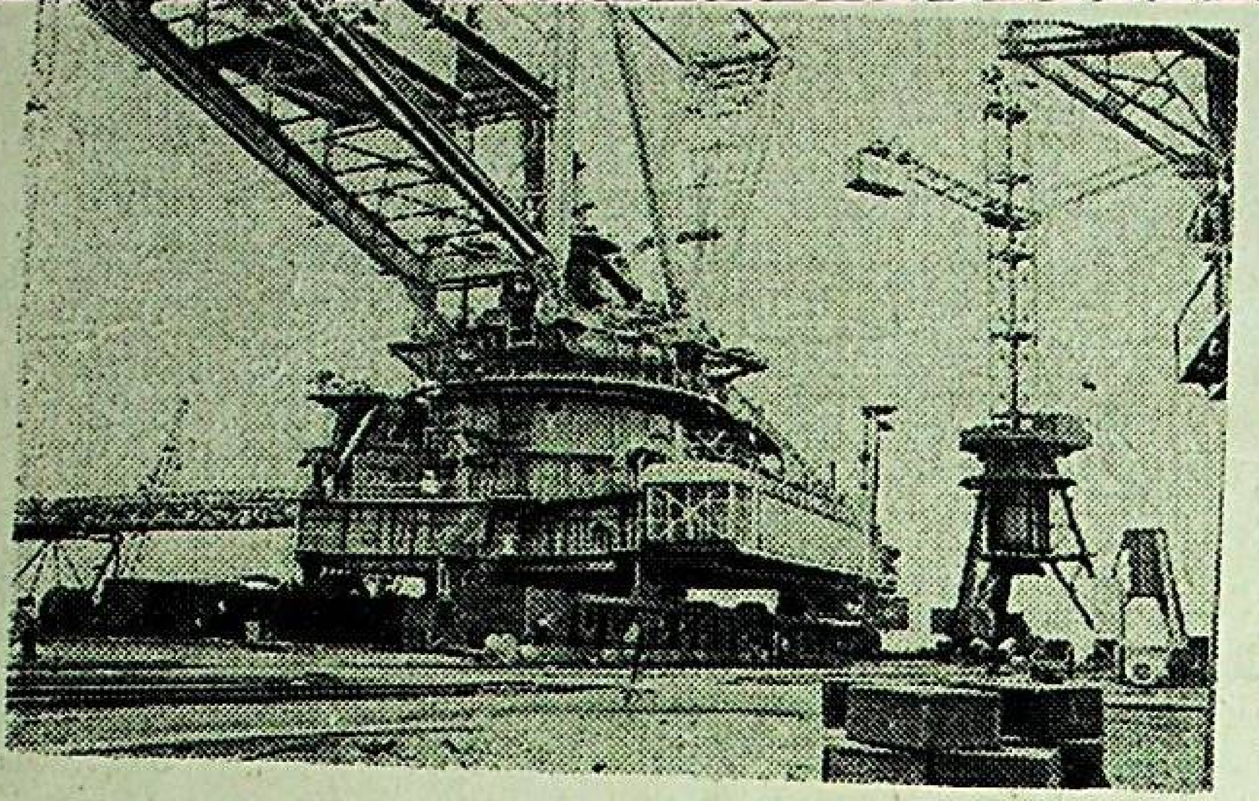

سۈرەتلەردە: ئېكىباستۇز شەھىرىدىكى لېنىن‌نامىلىق كوچىنىڭ مەنزىرىسى. «بوگاتىر» كومۇر رازرېزىدىكى قۇدرەتلىك ئېكسكاۋاتور.

گىگانتنىڭ يۈكسىلىشى

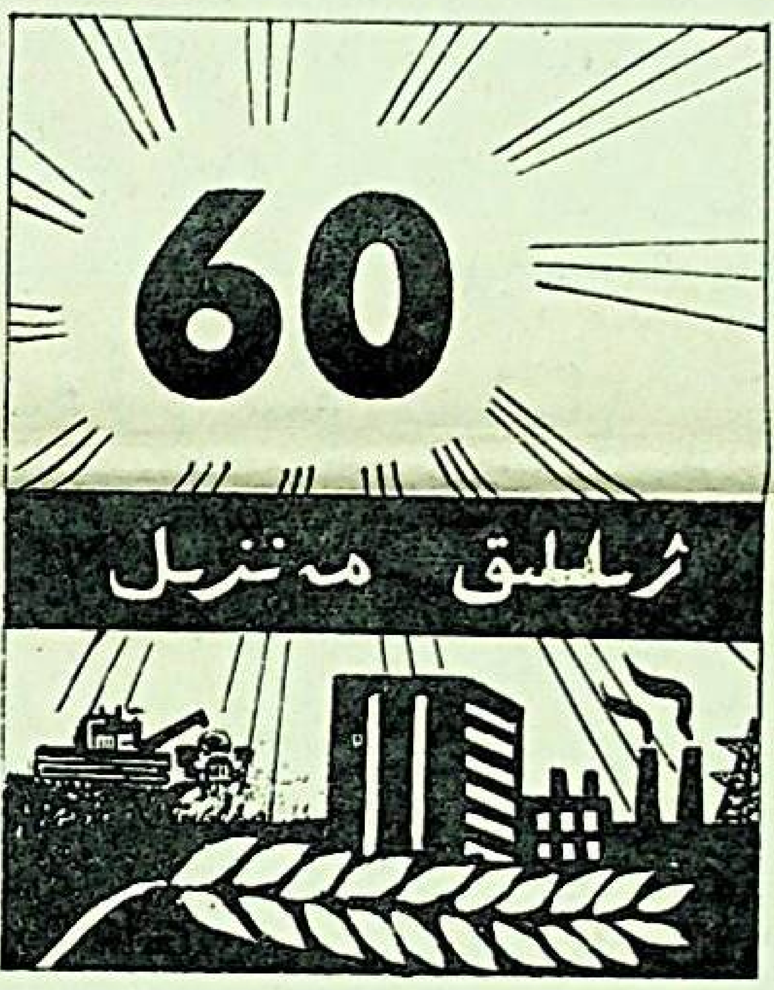

ھازىرقى ئېكىباستۇز شەھىرىنىڭ ئورنىدا بىر چاغلاردا «تۇز» دېگەن ئاۋۇل ئولتۇراقلاشقان بولۇپ، يەرلىك ئېلىقچى قاسىم پىشېنبايېۋ ئىشت بىلەن ئوغا چىقىپ، بىر تۈلكىنى 8 چاقىرىم يەردىن ئىندەككە كەلتۈرۈپ، شۇ يەرنى قازغاندا پاقىراق قارا تاش چىقىدۇ. قاسىم تۈلكە تېرىسىنى غانجۇغىسىغا باغلاپ، قويىنىغا ئىككى-ئۈچ قارا تاشنى سېلىۋېلىپ، ئاۋۇلغا راۋان بولىدۇ. ئۇ، ئويىگە كەلسە، شەمەيدە رۇس مەكتىۋىدە ئوقۇيدىغان بايىنىڭ ئىككى بالىسى ئولتارغان ئىكەن.

قازاق ئەنئەنىسىگە بىنائەن قاسىم تۈلكە تېرىسىنى بايىنىڭ چوڭ ئوغلىغا تەغدىم قىلىدۇ. ئۇلار پاقىراق قارا تاشنى كورۈپ: «سەن بۇنى نەدىن تاپتىڭ؟ بىز بۇ تاشنى شەمەيدىكى يەر قاتلىمىنى تەكشۈرەيدىغان جەمىيەتكە كورستەيلى. ساڭا مۇكاپات ئېلىپ بېرىمىز»- دەيدۇ.

قاسىم بۇ تاشنى ئېكىباسنىڭ مازارىدىن 50 قەدەم نېرىدا تاپقانلىغىنى ئېيتىپ بېرىدۇ، كېيىنرەك شۇ تاشكومۇرگە ئىزاھات بېرىلگەن ھوججەتلەرنىڭ ھەممىسىدە: «بۇ خاڭنى ئېكىباستۇز مازارىنىڭ يېنىدىن قاسىم پىشېنبايېۋ دېگەن كىشى ئاچقان. ئۇ، «تۇز» ئاۋۇلدا تۇرىدۇ.»- دەپ يېزىلىدۇ. ئېكىباستۇز خاڭلىرى تارىختا ئەينە شۇنداق پەيدا بولىدۇ دە قازاقلاردىن دەسلەپكى ئىنقىلاۋىي پرولېتارىياتنى دۇنياغا كەلتۈرۈپ، بارا-بارا ئۇنى رۇس كاپىتالىستى ئا. دېرۋۇ بىلەن ئىنگلىز كاپىتالىستى ل. ئۇركۋارتقا گىرىپتار قىلىپ قويىدۇ.

قازاق ئىشچىلىرىنىڭ ئۇ پەيتلەردىكى تۇرمۇشى ئىنتايىن ئېغىر ئىدى. چوت بىلەن گۈجەك تۇتۇپ، تاڭ سەھەردىن كۈن پاتقىچە ئىشلىگەن جاپالىق ئەمگىكى ئۈچۈن ئەرزىمەس ھەق ئالاتتى. تاپقىنى تامىغىغىمۇ يەتمەتتى. ئىشچىلار زەي، قاراڭغۇ گەمىلەردە ياشاتتى. ئۇلارنى خەلق «گورگەمە» دەپ ئاتىشاتتى. چۈنكى ئۇلۇم كوپ بولاتتى، بولۇپمۇ بالىلار ئولۇمى ئۇرغۇن ئىدى. دېرۋۇنىڭ خاڭلىرىدا ۋە زاۋۇدلىرىدا ئىشلىگەن ئىشچىلار ئازاپ-ئوقۇبەتلەرگە چىدىماي نەچچە قېتىم نارازىلىق بىلدۈردى. شۇنداق بىر ۋاقىئەنى جۇمات ئوماشېۋ ئاقساقال مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ:

1886-ژىلى موشۇ ئېكىباستۇزدا دېرۋۇ 7 ئويېزنىڭ باي-ماناپلىرىنى چاقىرىپ، ئېرماكتىن تارتىلغان تومۇر يولنىڭ ياسىلىپ بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن توي ئوتكۈزىدۇ. بايلار يۈزلىگەن قوي، ئات، گىلەم ياپقان توگىلەرنى دېرۋۇقا سوغا قىلدى. ئويۇنتويىنىڭ باش بەيگىسى سۈپىتىدە يوپۇقلۇق نارتوگە ئوتتۇرىغا باغلىنىدۇ. «يېشى ئوتتۇزغا يەتمىگەن قازاق‌ئايالى ئاتىدىن تۈغما ھالدا ئەشۇ توگىنى يېشىۋالسا، بەيگە شۇنىڭ بولىدۇ» دەپ ئېلان قىلىدۇ دېرۋۇ. مۇنداق ھاقارەتلىك بەيگىگە ھېچكىم چۈشمەيدۇ. شۇ چاغدا قادىشا دېگەن تۇل ئايال چىقىپ، توگىنى يېشىۋالىدۇ. ژىغىلغان خەلق تۆۋەن قاراپ ئولتىرىۋالىدۇ. دېرۋۇ باشچىلىغىدىكى بايلار بىلەن ساقچىلار ھۇزۇرلىنىپ كۈلىشىدۇ. موشۇ پەيتتە ئېلىقچى ئومارېك دېگەن ژىگىت ژۈگرەپ بېرىپ، قادىشانىڭ ئۈستىگە چاپان يېپىپ، توگىسىنى يېتەكلەپ ئويىگە ئاپىرىپ بېرىدۇ. شۇ كېچىسى ساقچىلار ئومارېكنى ئۇرۇپ، ئايالىنى تارتىۋېلىپ شۇ ئاۋۇلنىڭ بولۇسىغا ئېلىپ بېرىدۇ. ئومارېكنىڭ ئىككى ياشلىق بىر ئوغلى ئەتىسى ئوچاققا چۈشۈپ كېتىپ، كۈيۈپ ئولىدۇ. ئومارېك يەتتە ياشلىق ئىككىنچى ئوغلىنى يېتىلەپ بارناۋۇلغا پىيادە بېرىپ، تومۇر يولغا ئىشقا كىرىدۇ. كېيىن ئوكتەبر ئىنقىلاۋى بولغاندا ئومارېك قازاق دىيارىدا سوۋېت ھاكىمىيىتىنى ئورنىتىشقا جان-دىلى بىلەن ئىشتىراك قىلىدۇ.

بۇ ۋاقىئەنى سوزلەپ بېرىۋاتقان جۇمات ئاقساقال موشۇ ئېكىباستۇزدا تۇغۇلۇپ ئوسكەن، كوپنى كورگەن، ئىككى زامانىنىڭ ئىككى خىل ھاياتىنىڭ تىرىك شاھىدى.

ياشلىغىدا يەر قاتلاملىرىنى چوت بىلەن چېپىپ، ئىككى چاقلىق ھارۋۇ بىلەن كومۇر توشۇغان جۇمات ئاقساقال بۈگۈن ئېلىمىزنىڭ تورتىنچى كومۇر كانى ھېساپلانغان ئېكىباستۇز خاڭلىرى، ئۇنىڭ داڭلىق ئادەملىرى بىلەن پەخىرلىنىدۇ.

ھازىر ئېكىباستۇز كومۇر قېزىشتا قاراغاندا باسسېيىندىن ئوتۇپ كەتتى ۋە مەملىكىتىمىز بويىچە ئۈچىنچى ئورۇنغا چىقتى. ئوتكەن ژىلى 46 مىللىون توننا كومۇر قېزىۋېلىندى، بۇ 1950-ژىل بىلەن سېلىشتۇرغاندا 20 ھەسسە ئارتۇق. ئېكىباستۇزدا 4 رازرېز (ئوچۇق خاڭ) بار، ئۇنىڭ ئەڭ قۇۋۋەتلىكى «بوگاتىر» رازرېزى. ئۇ، ھەر 7 سائەتتا كومۇر بېسىلغان 27-28 تومۇر يول سوستاۋىنى جونىتىپ تۇرىدۇ. بۇيەردە سائەتىغا 3 مىڭدىن 5 مىڭ تونناغىچە كومۇر قازىدىغان ئىنتايىن قۇۋۋەتلىك ئېكسكوۋاتورلار ئىشلەيدۇ.

خاڭچىلار بىلەن ئېنېرگېتىكلارنىڭ ياش شەھىرى بولغان ئېكىباستۇز ژىلدىن-ژىلغا ياشناپ، گۈللىمەكتە. ھازىر بۇ يەردە 42 مىللەت ۋەكىللىرىدىن تەركىپ تاپقان 60 مىڭ ئاھالە ئىناق ياشىماقتا. شەھەردە 8-9 قەۋەتلىك گۈزەل ئويلەر كوپەيمەكتە. تۇپ-تۈز كوچىلارنىڭ ئىككى تەرىپى ياپ-يېشىل دەل-دەرەخلەر بىلەن تېخىمۇ گۈزەل تۈس ئېلىپ تۇرىدۇ. بۇلارغا قاراپ، جۇمات ئاقساقالنىڭ يەنە بىر ھېكايىسىنى ئىختىيارسىز ئەسكە ئالدىم.

...1923-ژىلى بىر مەجلىستە جۇماباي بايشېنوۋ دېگەن بىر كەمبەغەل سوزگە چىقىپ: «كېلەچەكتە ئەجايىپ جەننەتكە ئوخشاش» ھايات بولىدۇ دېگىنىڭلار قۇرۇق گەپ، ئۇنداق ھاياتنى بىزگە كىم بەرمەكچىدى. ئوزىمىز بولساق قۇرۇق قولۇمىز بىلەن ئېمىمۇ قىلالايمىز» دېگەن ئىدى. شۇ جۇماباي يېقىندا ئېكىباستۇزغا كېلىپ، مەن بىلەن ئۇچراشتى. مەن ئۇنىڭغا سەن ھېلىقى ژىلى «سىلەرنىڭ ئېيتقانلىرىڭلار خام خىيال» دەپ بىزگە ئىشەنمىگەن ئىدىڭ. جۇر، مەن ساڭا ھازىرقى ئېكىباستۇزنى كورستەي، دەپ ئۇنى باشلاپ چىقتىم. مەدەنىيەت سارىيىغا ئاپاردىم، ئېرتىش-قاراغاندا كانالىنى، «بوگاتىر» رازرېزىنى كورسەتتىم. شۇ چاغدا جۇماباي ئوتمۇشنى ئەسلەپ كوزىگە ياش ئالدى.

ئوتاش باتېسوۋ

22 ئاپرېل-

ۋ. ئى. لېنىننىڭ

تۇغۇلغان كۈنى

كۈن

ئىنسانلار ئۈمۈتى- مەڭگۈ قۇياشسەن،
باقىدۇ مېھرىڭگە سېخى ئانا يەر.
ئىنسانلار ھاياتنى نەدىن ئالاتتى،
ئاسماندا نۇر چېچىپ تۇرمىساڭ ئەگەر؟!

كوزۇمنىڭ نۇرىغا نۇرۇڭ يارىشىپ،
ئالەمنىڭ بەھرىگە چومۇپ كېلىمەن.
بىر مىنۇت كورمىسەم، بولۇر مەناسىز
ھاياتنىڭ لەززىتى، ئۇنى بىلىمەن.

رەسسام ۋە شائىر سەندىن ئېلىنار،
چۈنكى ئالەمنى تەۋرەتكۈچى سەن.
قاراڭغۇ تۈنلەرنى سۈپۈرۈپ تاشلاپ،
جاھاننىڭ ھۆسنىنى ئوزگەرتكۈچى سەن.

سېنىڭدىن كورنەر كېلەچەك بەختىم،
ھەر كۈنى ئاڭنى قىلسەن تەغدىم.

ئە. سادىروۋ

يەتمىش ئالتە تىلدىكى ئەدەبىيات

سوۋېت ئىتتىپاقىدا بەدىئىي ئەدەبىيات ئەسەرلىرى يەتمىش ئالتە خەلقنىڭ تىلىدا نەشر قىلىنىدۇ. تەرجىمە ئىشلىرى ياخشى يولغا قويۇلغانلىغى تۈپەيلى ئېلىمىز خەلقلىرىنىڭ مەدەنىيىتى بىر-بىرىگە تەسىر قىلىپ، بېيىپ بارماقتا. مەسىلەن، ئۇكرائىندا بارلىق ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيەتلەر ياش شېئىرىيىتىنىڭ ئون بەش توملۇق ئانتالوگىيەسى نەشر قىلىندى. بۇ يەردە شۇنداقلا سوۋېت شائىرلىرى ۋە يازغۇچىلىرىنىڭ تاللانما ئەسەرلىرىمۇ بېسىلماقتا. ئۇكرائىنا ئەدەبىياتىمۇ ھەممە ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيەتلەر خەلقلىرى تىللىرىدا بېسىلىپ تۇرىدۇ. ئۇيغۇر، قازاق يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرى توغرىسىدىمۇ شۇنى ئېيتىش مۇمكىن.

گرۇزىن ئەدەبىياتىنىڭ كلاسسىك شائىرى شوتا رۇستاۋېلىنىڭ «يولۋاس تېرىسىنى يېپىنغان باتۇر» داستانى يېقىندا قازاق، لىتۋا تىللىرىدا نەشر قىلىندى.

چىڭگىز ئايتماتوۋنىڭ كىتاپلىرى سوۋېت ئېلىدىكى ژىگىرمە خەلقنىڭ تىلىدا بېسىلىپ چىقتى.

كېيىنكى بەش ژىلدا مىللىي يازغۇچى، شائىرلارنىڭ ئۈچ يېرىم مىڭدىن كوپرەككە ئەسىرى رۇس تىلىغا تەرجىمە قىلىندى.

باللار فىلارمونىيەسى

جامبۇل شەھىرىدە «بوزتورغاي» ئانسامبلىنىڭ دەسلەپكى كونسېرتى بىلەن باللار فىلارمونىيەسى ئوزىنىڭ ئىجادىي پائالىيىتىنى باشلاۋەتتى. ياش ئوسمۇرلەر ئارىسىدا ئېستېتىكلىق تەربىيىنى ئەتراپلىق ئېلىپ بېرىش ۋە جاھان مۇزىكا مەدەنىيىتىنى كەڭ تەرغىپ قىلىش مەخسىتىدە پروگراممىلاردا كلاسسىك كومپوزىتورلارنىڭ ئەسەرلىرىگە، خەلق ئىجادىغا چوڭ ئېتىۋار بېرىلگەن.

روھىي مەدەنىيەت ھەققىدە

ھەر بىر خەلقىنىڭ ئەزەلدىن بېرى مو-
جۇت بولۇپ كېلىۋاتقان ماددىي مەدەنىيىتى
بار. ئۇ، ئىشلەپ چىقىرىش كارخانىلىرى،
شەھەرلەر، ھەر خىل ئىمارەتلەر، ھەشەمەت-
لىك سارايلار، پەن ۋە تېخنىكا يېڭىلىقلىرى،
تۇرۇشلۇق ئۆيلەر ۋە ھەر تۈرلۈك بۇيۇم-
لاردىن ئىبارەت.
ماددىي مەدەنىيەت بىلەن بىللە ھېمىشە
خەلققە ھەمرا بولۇپ كېلىۋاتقان يەنە بىر
مەدەنىيەت بار. ئۇ، روھىي مەنىۋىي مەدە-
نىيەتتۇر. ئۇنىڭ ماددىي مەدەنىيەت بىلەن
مەناسى بىر بولسىمۇ، تەبىئىتى، ۋەزىپىسى
ۋە خىزمىتى بولەك، ھاياتتىكى ئەھمىيىتى
ۋە شەكلى خىلمۇ- خىل. مەنىۋىي مەدەنى-
يەت دېپ، ئەڭ ئالدى بىلەن، شۇ خەلقىنىڭ
دۇنيانى تونۇشى، سەياسىي، ئىجتىمائىي
كوز قاراشلىرىنى، مەلۇماتىنى، بىلىمىنى،
ئەدەبىيات ۋە سەنئىتىنى ئېيتىمىز. سو-
ۋېت ئادەملىرىنىڭ دۇنيانى تونۇشى، سەيا-
سىي- ئىجتىمائىي كوز قارىشى ماركسىزم-
لېنىنىزم ئىلمىگە ئاساسلىنىدۇ. ئۇلار جەمى-
يەت بىلەن مەملىكەتنىڭ رىۋاجلىنىشىغا،
ئىنسانىنىڭ ھاياتتىكى ئورنى ۋە جەمىيەت
ئالدىدىكى قەرىز ھەم پەرزىگە ئەينە شۇ
ئىلىم نۇقتەئىي نەزەرىدىن قارايدۇ. دۇنيا-
دىكى ئەڭ ئادىل، ئەڭ پارلاق جەمىيەتنى
بەرپا قىلىش- ھەر بىر سوۋېت ئادىمىنىڭ
ئۈيكى ئارزۇسىدۇر. ئۇ، ئەينە شۇ بۈيۈك
مەخسەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن ياشايدۇ، ئەمە-
گەك قىلىدۇ، شاتلىنىدۇ. شۇ سولەتلىك سا-
رايىنى بەرپا قىلىشقا لايىق ئۈلۈش قوشۇش-
نى مەخسەت قىلىدۇ.
سوۋېت خەلقى روھىي مەدەنىيىتىنىڭ ئەڭ
باي، ئەڭ تەسىرلىك ساھاسى- پەن، ئەدە-
بىيات ۋە سەنئەتتۇر. س س س ردىكى بار-
لىق خەلقلەر ۋە مىللەتلەرنىڭ مەزكۇر
مۇھىم ساھادىكى مەنبەلىرى پەقەت سوۋېت
زامانىدىلا مەيدانغا كەلدى، گۇللەندى، يې-
ڭى شەكلگە ۋە باي مەزمۇنغا ئېرىشتى. قا-
زاق خەلقىنىڭ ۋە سوۋېت ئۇيغۇرلىرىنىڭ
تەكشى ساۋاتلىق بولۇشى، شۇنداقلا قا-
زاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ تەشكىل
قىلىنىشى، ئالىي ۋە ئوتتۇرا بىلىم يۇرتلى-
رىنىڭ كوپەيگەنلىگى، مىللىي تېاتر سەنئى-
تىنىڭ، مەتبۇئاتنىڭ رىۋاجلىنىشى روھىي،
مەنىۋىي مەدەنىيىتىمىزنىڭ سۈرئەتلىك يۇك-
سىلىشىنىڭ دەلىلىدۇر.
جۇمھۇرىيەتتە يۈزلىگەن كلۇب، كىتاپ-
خانا، ئوقۇش ئويلىرى بىلەن لېكسىيە ئوت-
كۈزۈدىغان زاللار، كىنو، تېاتر قاتارلىق مە-
دەنىي ئاقارتىش مەھكىمىلىرى بار. بۇلارنىڭ
ھەممىسى بىزنىڭ ئەڭ چوڭ روھىي غەز-
نىمىزدۇر.
ئىلگىرى كىتاپ، كۈندىلىك مەتبۇئات ھەر
بىر ساۋاتلىق ئادەمنىڭ بىلىمىنى، ئوي-
پىكرىنى كېڭەيتىدىغان، مەدەنىيىتىنى ئوس-
تۇرىدىغان قۇرال بولۇپ كەلدى. كېيىنرەك
رادىو، تېلېۋىزىيە تۇرمۇشىمىزدا كەڭ ئو-
رۇن ئالدى. بىز ياشاۋاتقان دەۋىر- ئىنسا-
نىيەت ئاتوم قۇۋۋىتىدىن پايدىلىنىۋاتقان، پا-
زانى بويسۇندۇرغان دەۋىردۇر.
مەنىۋىي مەدەنىيەت تاشقى ۋە ئىچكى
كورۇنۇشلەرگە ئېگىدۇر. ئوينى زامانىۋىي
تۇتۇش، پاكىزە ژۇرۇش، دىتلىق كىيىنىش،
كىنو، تېاترلارنى كورۇپ تۇرۇش، كوچى-
لىك ئالدىدا ئوزىنى تۇتۇشنى بىلىش- رۇ-
ھىي مەدەنىيەتنىڭ تاشقى بەلگۇلىرىدۇر.
مەنىۋىي مەدەنىيەتنىڭ ئىچكى پەزىلەت-
لىرى تېخىمۇ چوڭقۇر ماھىيەتكە ئىگە.
ئوز خەلقىنى، ۋەتىنىنى سويۇش، ئۇنىڭ
بىلەن پەخىرلىنىش، خەلق پەرزەندى دې-
گەن بۈيۈك نامغا داغ چۈشەرمەسلىك، خە-
لىق ئىستىگى بىلەن ياشاپ، ئۇنىڭغا خىز-
مەت قىلىش، سەممىي، توغرى سوزلىك،
ئادىل، ئىززەت- ئېھتىرام ساقلايدىغان، سې-
پايى بولۇش- مەنىۋىي مەدەنىيەتنىڭ ئەڭ
چوڭقۇر، خاراكتېرلىق، ئاساسىي خۇسۇسى-
يەتلىرى ئەينە شۇلاردىن ئىبارەت. مېھرى-
ۋانلىق، دوستلۇق، كۆيۈمچانلىق، ۋىجدان-
لىق ئەينە شۇنىڭدىن پەيدا بولىدۇ. روھىي
مەنىۋىي مەدەنىيەتنىڭ بۇ قىممەتلىك، ئې-
سىل پەزىلەتلىرىنى ئوزىگە سىڭدۇرگەن ئا-
دەملەر بىلەن ئۇچرىشىش، سوھبەتلىشىش؛
ئۇلار بىلەن يولداش، دوس بولۇش- بە-
خىتتۇر.
بىزنىڭ ئوزگەرمەس قائىدىمىز- «دۇن-
يادىكى ئەڭ ئېسىل غەزنە- ئىنسان» دې-
گەن قائىدە. سوۋېت ئىتتىپاقىدا ھەممە
ياخشىلىقلار ئىنسان ئۇچۇن ئىشلىتىلىدۇ،
بىزنىڭ جەمىيىتىمىز ئوز ئەزالىرىنى ئادە-
مىيلىك، گراژدانلىق كەبى ئالىي خۇسۇسى-
يەتلەرگە ئىگە قىلىپ تەربىيىلەيدۇ. سو-
ۋېت ئادىمى روھىي، مەنىۋىي مەدەنىيىتىنىڭ
ۋاقىت ئوتكەنسىرى يۇكسىلىپ بېرىۋاتقان-
لىغى شۇنىڭ دەلىلىدۇر.

بېرقايىر ئامانىشىن.
يازغۇچى.

بەختنت دېگەن...

ئوسپان ئاقساقال كوپتىن بېرى پېنسى-
يەدە، يېشى سەكسەنگە تاقاپ قالغان، بىراق
ئۇ تېخى تېتىك، بەقۇۋۋەت. بەزىدە يالغۇز
ئولتىرىپ، ئوتكەن ھايات يولىنى ئەسكە
ئالسا، ئۇنىڭ كوڭلىنى پۇشايمان تۇيغۇ-
لىرى باسمايدۇ.
بۈگۈن ئوسپېكىڭ بىلەن بادان ئاپىنىڭ
پەرزەنتلىرىنى ئۇچۇم قىلىپ، كوگۇللىرى
ئارام تاپقان پەيتى. تورت ئوغلى ۋە ئىككى
قىزىدىن ژىگىرمىدىن ئوشۇق نەۋرە، ئونچە
چەۋرە كورۇپ، ئوقۇۋزى ئەل ياشىماقتا.
باللىرىنىڭ تولىسى ئالىي مەلۇماتلىق، قال-
غانلىرى- ئوتتۇرا مەلۇماتقا ئىگە.
ئوسپېكنىڭ ئوغۇللىرى ھەر خىل ئىنس-
تىتۇتلارنى تاماملاپ، تۇرلۇك ساھالاردا ئىن-
ژېنېر، دوختۇر، مۇئەللىم بولۇپ ئوز خەل-
قىگە خىزمەت قىلماقتا.
قىزلارمۇ ئوغۇللاردىن قېلىشمايدۇ. ئال-
مۇتىدىكى چەت تىللار ئىنستىتۇتىنى تامام-
لىغان سابىرا ئىنگلىز تىلىنىڭ مۇتەخەسسى-
سى. قاتىرا ھازىر سەككىز بالىنىڭ ئانىسى،
ئالمۇتا ئوبلۇسىنىڭ بالقاش رايونىدا قازاق
ئوتتۇرا مەكتۇۋىنىڭ مەئەللىمى.
چوڭ ئوغلى بولات قوستاناي ۋىلايەتلىك
گېولوگىيە باشقارمىسىنىڭ باش گېولوگى
بولۇپ خىزمەت قىلىپ ژۇرگەندە ئايمان
دېگەن قىزغا ئويلەنگەن ئېدى.
-قاراغىم ئايمان،- دېگەن ئېدى بادان
ئاپا كېلىنىگە توپدىن كېيىن بىر كۈنى،-بۇ،
دەستىخىنى ژىغىلمايدىغان بىر ئائىلە
«ئاكا- ئۇكىلار ئىناق بولسا، ئات كوپ،
كېلىنلەر ئىناق بولسا، ئاش كوپ» دېگەن

سېخى قەلب، مېھرىۋان ئۇستاز

مەخسۇت ئاكا نورۇزوۋ بىلەن مەن ژى-
گىرمە ژىلدىن بۇيان تونۇش. بۇ دەۋىر دا-
ۋامىدا ئىككىمىز خىزمەتداش بولدۇق. پە-
رىق شۇكى، مەن ئۇنى دايىم ئۇستازىم دەي-
مەن. ئۇنداق دەيدىغان يالغۇز مەنلا ئەمەس.
دەسلەپكى چاغلار ھېلى ئېسىمدە.
...ئالمۇتىدا «كوممۇنىزم تۇغى» دې-
گەن نام بىلەن ئۇيغۇر تىلىدا گېزىت نەشىر
قىلىنىشقا باشلىغان ئېدى. مەن ئەدەبىي خا-
دىم، مەخسۇت ئاكا ئەخبارات بولۇمىنىڭ
مۇدىرى. مەن ئۇيغۇر ياشلىرىدىن يېتىلگەن
ئۇچقۇچ يارمەھەممەت ئەخمەتوۋ ھەققىدە
چوڭ ئوچېرك يازدىم. ئۇنىڭ ئۇستىدە
خىلە ئىشلەشكە توغرى كەلدى، چۈنكى-
ئىش جەريانىدا كىراكەش ئۇچقۇچلار كەس-
پىنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى ئۈگىنىش، ئۇلارنىڭ
قىزىق ھەم قايناق ھاياتىغا چوكۇش لازىم
بولدى. ئوچېركنى مۇھەررىرگە تاپشۇرۇش
ئالدىدا مەخسۇت ئاكىغا كورسەتتىم. چۈن-
كى ئۇنىڭ مەسلىھىتىنى ئاڭلاش- گېزىتخا-
نىمىزدىكى ياخشى ئادەت ئېدى. ئۇ، ئوچې-
ركنى دىققەت بىلەن ئوقۇپ، بىر مۇنچە
سوزلەرنىڭ ئاستىنى سىزىپ قويدى، بەزى
بىر يەرلىرىنى ئوچىرىپ، ۋاراقنىڭ چېتىگە
ئېمدۇر بىر نەرسىلەر يازدى. ئاندىن مېيىغى-
دا كۈلۈپ قويۇپ ماڭا مۇراجەت قىلدى:
-بايقامسىز،- دېدى ئۇ- ئۇيغۇر تىلى
باي تىل. لېكىن سوزلەرنى ئوز ئورنىدا
ئىشلىتىشنى بىلىش كېرەك. ئۇنىڭ ئۇستىگە
ئوچېركىڭىزدا ستىل قالايمىقانچىلىقلىرىمۇ
بار. ئۇچقۇچىنىڭ ئىشى ئۇبدان ئايدىڭلاش-
تۇرۇلمىغان. مېنىڭچە ئوچېركىنىڭ ئۇستىدە
يەنە بىر ئاز ئىشلەش كېرەك.
ماڭا ئۇنىڭ پايدىلىق پىكىرلىرىگە ئاسا-
سەن ئوچېرك ئۇستىدە يەنە بىراز ئىشلەشكە
توغرا كەلگەن ئېدى. لېكىن مەن مەخسۇت
ئاكىدىن ناھايىتى رازى بولدۇم. چۈنكى
ئۇ، ئەتراپلىق بىلىمگە، كەڭ ئېرۇدىتسىيەگە،
چوڭ ئىجادىي ماھارەتكە ئىگە بولغان پېش-
قەدەم ژۇرنالىست ئېدى. ئۇ تەھرىراتىمىزدا
داۋاملىق ئىشلەش جەريانىدا ئۇيغۇر ئەدە-
بىي تىلىنىڭ لۇغەت فوندىنى بېيىتىش، ئا-
تالغۇ ئىجات قىلىش مەسىلىلىرىگە سالماق-
لىق ھەسسە قوشتى. ئۇنىڭ تىل- ئۇسلۇب
مەسىلىلىرىگە دائىر كېڭەشمە ۋە مەجلىس-
لەردە بەرگەن باھالىق تەكلىپلىرى، تەن-
قىدىي پىكىر ۋە مۇلاھىزىلىرى ئىجادىي
زىيالىلار ئۈچۈن چوڭ ياردەم بولدى.
گېزىت خادىملىرى ئۇنى ھەقلىق يوسۇندا:
«بىزنىڭ قامۇسىمىز» دەپ ئاتايدۇ. چۈنكى
مەخسۇت ئاكىنىڭ بىلمەيدىغىنى يوق دې-
سەك، مۇبالىغە بولمىسا كېرەك. ئۇنىڭغا
قانداق سوئال بىلەن مۇراجەت قىلماڭ،
تەپسىلىي جاۋاپ ئالالايسىز. باي تەجرىبىگە
ئىگە مەتبۇئات خادىمى بىلەن ھەر قانداق
مەسىلىنى مۇلاھىزە قىلىش، ئۇنىڭ پىكىرىنى
ئاڭلاش ئىنتايىن پايدىلىقتۇر.
كوپ ژىللار مابەينىدە ماڭا ۋە باشقا
ژۇرنالىستلارغا كەمتەر ۋە مېھرىۋان مەخ-
سۇت ئاكا نورۇزوۋتىن ئۆرگۈن نەرسىلەرنى
ئۈگىنىشكە توغرا كەلدى. ئۇ بىزگە ھەق-
قىي مەناسىدا ئۇستاز بولدى.
قەلەمداش دوستلىرىغا مېھرىۋانلىق كور-
سىتىش، شۇنداقلا ژۇقۇرى تە-
لەپچان بولۇش مەخسۇت ئاكىغا خاس ئالىي
خۇسۇسىيەتتۇر. ئۇ ئوز بىلگىنىنى باشقى-
لارغا ئېرىنمەي ئۈگىتىدىغان، كامچىلىقلارغا
قارشى مۇرەسسەسىز كورىشىدىغان، كوپ-
چىلىكنىڭ مەنپىئىتىنى ئوز مەنپىئىتىدىن
ھېمىشەم ژۇقۇرى تۇتىدىغان ئادىل ۋە ئاق
كوڭۇل ئادەم. ئەگەر بىز ئەينە شۇ خىس-
لەتلەرنى ئوز خۇلقى- مۇجەزىمىزگە سىڭ-
دۇرەلىگەن بولساق، ئۇ چاغدا مەخسۇت
ئاكىغا تەخلىت قىلغىنىمىز. ئۇنىڭ ئۈچۈن
بىز ئۇنىڭدىن چەكسىز مىننەتدارمىز.
مەخسۇت ئاكىنى ئۇيغۇر جامائەتچىلىگى
كەسپىي ئەدەبىي تەرجىمان سۈپىتىدىمۇ
ئوبدان بىلىدۇ. «يېڭى ھايات» ژۇرنالىدا،
ئۇنىڭدىن كېيىن ئون يەتتە ژىل داۋامىدا
گېزىت خانىدا ئىشلەش جەريانىدا قازاق،
ئوزبەك، رۇس يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلى-
رىنى، سەياسىي ۋە ئاممىباپ كىتاپلارنى
ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلدى.
مەخسۇت ئاكا نورۇزوۋنىڭ ژۇرنالىس-
تىكا ساھاسىدىكى مۇۋلىك پائالىيىتى يۇك-
سەك باھالاندى. ئۇنىڭ مەيدىسىدىكى «ھور-
مەت بەلگۇسى» ئوردېنى قايناق ئىجادىي
ئەمگەكنىڭ دەلىلىدۇر.
ھازىر مەخسۇت ئاكا پېنسىيەدە. كوپ
ژىللىق ئادىل ئەمگىگىنىڭ ھالاۋىتىنى كورۇپ،
دەم ئېلىۋاتىدۇ. لېكىن ئۇ ھېلىمۇ ئىجادىي
ئىشتىن قول ئۈزمىدى. گېزىتخانىغا پات-
پات كېلىپ، ئوزىنىڭ مەسلىھەتلىرى، تەك-
لىپ ۋە پىكىرلىرى بىلەن بىزگە سەممىي
ياردەم كورسەتمەكتە.

سېيتاخۇن مەشۇروۋ، ژۇرنالىست.

ئىنسان كوڭلىنىڭ نازۇك تۇيغۇلىرىنى
ئويغىتىپ، ئاھاڭ كۈچى بىلەن تەۋرىتىدى-
غان پۇتمەس مۇزىكا غەزنىمىز بولغان ئون
ئىككى مۇقام- ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مىللىي
پەخرىدۇر.
ئۇيغۇر سەنئىتىنىڭ تارىخىي يادكارلى-
غى- ئون ئىككى مۇقام ئوزىنىڭ كوپ ئە-
سىرلىك تارىخىي جەريانىدا خەلق مۇزىكا
بايلىغىنىڭ ئەڭ ياخشى خۇسۇسىيەتلىرى

ماقال ۋە تەمسىللەر

ئايرىلغاننى ئېيىق يەر،
بولۇنگەننى - بورى.
ئايرىلغاننى قار باسار،
بولۇنگەننى - بوران.

ئاشتىن قالساڭ قال،
كوپتىن قالما.
بىرلەشكەن ئوزار،
بىرلەشمىگەن توزار.

ئەل قايان، سەن شۇيان.

جاپا كورمەي، ھالاۋەت يوق،
ئىناق بولماي، سائادەت يوق.

توت كىشى ئوگەل بولسا،
تاشتىن گۈل ئۈندۈرەر.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئوسپان ئاتا بىلەن **بادان** ئاپاينىڭ ئالتۇن تويىنى تەبرىكلەپ كەلگەنلەر ئالمۇتىدىكى نىكا سارىيى ئالدىدا.

مۇنداق بولسۇن

تەمسىل بار، سەنمۇ كوپچىلىك بىلەن بول، دەستىخانلىق بولساڭ، كام بولمايسەن، بالام.

بالا چوڭ قىلغان ئاتىنىڭ ئارزۇسى— ئۇنى ئويلۇك— ئوچاقلىق قىلىش. ئوسپېكېك بىلەن بادان ئاپىمۇ باللىرىنىڭ خاھىشىغا قارشى تۇرماي، بىرىدىن كېيىن بىرىنى ئوي— ئوچاقلىق قىلىپ، شاتلىق ئۈستىگە شاتلىق قوچۇۋەردى.

ئايماس ئومۇر يولدىشىنى ئومىدىن تاپتى. سابىراسىمۇ ئوز جۈپتىنى تېپىپ، بەختلىك بولدى. قازاقستان پولىتېخنىكا ئىنستىتۇتىنىڭ مېتاللۇرگىيە فاكۇلتېتىدا ئوقۇيدىغان ياقىت دېگەن ژىگىت ئۇنىڭغا كوپتىن بېرى كوز تىكىپ ژۇرگەن ئىكەن. بۈگۈن ياقىت ئالمۇتىدىكى «پورشىن» زاۋۇدىنىڭ غوللۇق خادىمى. بادان ئاپىنىڭ كەنجىسى قايرات فىزىكا-ماتېماتىكا پەنلىرىنىڭ دوكتورى، پروفېسسور خاسىن ئىبراشېۋ ئائىلىسىگە ئەلچى كىرگۈزۈپ، ئوسپېكېكنى ئوزىدەك ئاق كوڭۇل، سەممىي، دوس، مىڭ ژىللىق قۇدا بىلەن تېپىشتۇردى.

يېقىندا ئوسپېكېك ئائىلىسىدە بىر ئەجايىپ ۋاقىە يۈز بەردى. بادان ئاپا ۋە ئوسپان ئاقساقالنىڭ ئوي— ئوچاقلىق بولغىنىغا يېرىم ئەسىر تولۇش مۇناسىۋىتى بىلەن باللىرى ئۇلارنىڭ «ئالتۇن تويىنى» ئوتكەزمەكچى بولدى.

قازاقلار ئارىسىدا «ئالتۇن توي» ئوتكۈزۈشمۇ ئادەتكە ئايلىنىپ كېلىۋاتىدۇ. تويغا تەكلىپنامە ئالغاندا ئىككى قېرىنىڭ ژىراق— يېقىندىكى يارۇ— بۇرادەرلىرى ھەيران قىلىشقان ئىدى. كوپ ئوتمەي ئۇلار پەيتتە ئوتتەدىن ئالتۇن تويغا سامالىيوت، پويىزد، ئاۋتوبۇسلار بىلەن كېلىشكە باشلىدى.

نىكا سارىيىنىڭ گىلەم سېلىنغان پەلەمپەيلىرى بىلەن ئوز ئارقىسىدىن ئالىلىرىنى ئەۋرە، چەۋرىلىرىنى ئەگەشتۇرۇپ ئوسپېكېك ۋە بادان ئاپىمۇ ئاستا كوتىرىلدى.

ھەشەمەتلىك سارايغا توپلانغان كىشىلەر چاۋاك چېلىۋەتتى. نىكا تەنتەنىسىگە قىزىقىپ، قەدىناس جۈپلەرنىڭ شاتلىقىغا ئورتاقلىشىپ كەلگەن مانا شۇ تويچىلار ئارىسىدا ئوسپېكېك بىلەن بادان ئاپىنىڭ ئەڭ يېقىن دوستلىرىمۇ ئاز ئەمەس ئىدى.

ئالتۇن توي ئەنئەنىسى ئادەتتىكى نىكا مەراسىمىدىن ئۆزگىچىرەك بولدى. كىنو، تېلېۋىزىيە كامېرلىرى، سۈرەتچىلەر سۈرەتكە چۈشىرىپ، ئالتۇن توي ئىگىلىرىنى ئامىمغا كەڭ تونۇشتۇرۇشقا ئالدىرىشاتتى. ئەمگەك پېشقەدىمى ئوسپان قاشقىتبايېۋ بىلەن ئۇنىڭ ئومۇرلۇك جۈپتى بادان ئۆزىگىنىشاي قىزىنىڭ بۈگۈن مەھەدە ئالتۇن توي مەراسىمىنى ئوتكۈزۈشكە كەلگەنلىكىنى ئۇلار بىر كۈن ئاۋال بىلىۋالغان ئىكەن.

شۇ كۈنى نىكا مەراسىمىغا مەخسۇس چاقىرىلغان ئالمۇتا شەھەرلىك ھاكىمىيەت ۋەكىلى، ئوسپېكېك بىلەن بادان ئاپىغا كوپ ژىللىق ئۇچۇن، زامانىمىزغا مۇناسىپ بىلىملىك، ساداقەتلىك ئوغۇل-قىزلارنى تەربىيىلەپ ئوستۇرگىنى ئۇچۇن چىن ژۇرەكتىن تەشەككۇر ئىزھار قىلدى. گۈل دەستىلەر، باھالىق سوغىلار تەقدىم قىلىندى. چوڭ ھەم ئوتتۇرا ئەۋلات ئامىدىن، ئوسپېكېكنىڭ ھورمەتلىك ئىنىلىرىدىن بىرى، قانۇن پەنلىرىنى كاندىداتى ئىسكەندەر قوجابايېۋ، باللىرى ئامىدىن كەنجە ئوغلى قايرات، ئەڭ كىچىك ئەۋلاتلار ئامىدىن ئالماسنىڭ ئۇنجەسى سوزلەپ، قەدىرلىك بوۋاي— مومايلارغا سالامەتلىك تىلىدى. **ئەبىبۇللا ئاخمېتوۋ.**

خالسخان

ئاساسىدا ۋۇجۇتقا كەلگەن.

مۇقاملار ئىغىز ئارقىلىق ئەۋلاتتىن-ئەۋلاتقا، دەۋردىن— دەۋرگە ئوتۇش جەريانىدا ھەر تەرەپلىمە تەرەققىي ئېتىپ كەلدى. خەلق ئون ئىككى مۇقامنى مۇزىكا سەنئىتىنىڭ گۈل تاجىسى،— دەپ ئاتىدى.

بىز ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى ئاڭلىغىنىمىزدا خەلقىمىزنىڭ ئەسىرلەر داۋامىدا ياراتقان چەكسىز باي سەنئەت گۈلخانىسى ئىچىگە كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلىمىز. قەتئىي ئىزام— قائىدىگە بىنائەن ناخشا، ساز، ئۇسسۇل ۋاستىسىدە ئىجرا قىلىنىدىغان بۇ پۈتۈنلەي بىر سەنئەت دۇردانىسى— ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەقىل— ئىدرىكى، تالانتى تۈپەيلى يارىتىلغان نادىر ئەسەردۇر.

ئوز خەلقىنىڭ بۇ مۇزىكا غەزىنىسىنى بېيىتىپ، ئېغىزدىن— ئېغىزغا، ئەۋلاتتىن-ئەۋلاتقا يەتكۈزۈپ كەلگەن ھېلىم، سېلىم، ئاخۇنۇم كارۇشاڭ، تۇرداخۇن، روزى-تەمبۇر كەبى مەشھۇر مۇقامچى— سازەندىلىرىمىزنى بىز ھەر دايىم ھورمەت بىلەن تىلغا ئالىمىز.

... 1975— ژىلى ئالمۇتىدا قازاقستان رادىوسىنىڭ مەجلىسلەر زالىغا قازاقستان ۋە ئوتتۇرا ئازىيە جۇمھۇرىيەتلىرىدىن كەلگەن مۇزىكاشۇناسلار، كومپوزىتورلار، ئالىملار، يازغۇچىلار، ئوزبەكىستان رادىوسى ئۇيغۇر ناخشا— ئۇسسۇل ئانسامبلى ئىجراسىدا ماگنىت لېنتىسىغا يېزىلغان ئون ئىككى مۇقامنى چوڭ دىققەت بىلەن تىڭشاپ، مۇھاكىمە قىلدى.

مانا شۇ مۇھاكىمە داۋامىدا مۇقامچى، ئاجايىپ ئاۋاز ئىگىسى خالسخان قادىروۋا توغرىلىق سوزلەر ئېيتىلدى.

ئون ئىككى مۇقامنىڭ لېنتىغا يېزىلىشى ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى ئەبەدىي ساقلاپ قېلىش يولىدىكى چوڭ ۋە دادىل قەدەم ئىدى.

تارىم ۋادىسىنىڭ غەربىي تەرىپىگە جايلاشقان قېدىمىي ئۇيغۇر شەھىرى— قەشقەردە 1934— ژىلى دۇنياغا كەلگەن خالسخاننىڭ مۇزىكىغا، ناخشىغا بولغان ئىشتىياقى ۋە ھەۋىسى كىچىك چېغىدىلا ئويغىنىشقا باشلىغان. چۈنكى ئۇنىڭ ئاتىسى رەخمانجان ئاكا ۋە ئانىسى گۈلسۈمخان ھەدە قەشقەردىكى مۇزىكا شەيدالىرىدىن بولغان ئىدى. گۈلسۈمخان ھەدە ياخشى دۇتارچى بولۇپ، قىزىغا ناخشا ئېيتىشنى ئۈگەتتى.

ئۇلارنىڭ ئويىدە ئاتاقلىق مۇقامچىلاردىن تۇداخۇن ئەلنەغمە، قاسىماخۇن ئاكا ۋە باشقىلار بولۇپ، مۇقاملار كەچلىرىنى ئوتكۈزۈشەتتى.

—«قەشقەر ئوزىنىڭ مۇزىكانتلىرى ۋە ئۇسسۇلچىلىرى بىلەن شوھرەت قازانغان. ئۇلار شېرىيەت، مۇزىكا شەيدالىرىدۇر»،— دەپ يازغان ئىدى بۈيۈك قازاق سەياھەتچىسى ۋە ئالىمى چوقان ۋەلىخانوۋ. شۇڭلاشقا ئۇيغۇر ناخشىلىرى قەشقەردىن چىقىدۇ، دېگەن گەپ تەسادىپىي بولمىسا كېرەك.

خالسخان ئون ئىككى— ئون ئۈچ ياشلارغا كەلگەندە، قەشقەرنىڭ خەلق كلۇبىدا تەشكىل قىلىنغان سەنئەت ھەۋەسكارلار كلۇبىغا تەكلىپ قىلىنىدۇ. دەسلەپ ئۇنى خورلارغا قاتناشتۇرىدۇ. ئاندىن خالسخانغا يېنىك— يېنىك ناخشىلارنى، لەپەرلەرنى مۇستەقىل ئېيتىش تاپشۇرۇلىدىغان بولدى. تاماشىبىنلار بۇ كىچىككىنە قىزنىڭ شوخ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ سازغا دىققەت ئاغدۇرۇشىنى، ھەر قانداق ناخشىنى قائىدىلىك ئېيتىدىغانلىقىنى بايقاپ، بۇ يېڭى قابىلىيەت ئىگىسىگە ئالاھىدە مۇھەببەت ئىزھار قىلىشقا باشلىدى.

دەسلەپكى ئۇتۇقلار كىچىككىنە خالسخاندا ناخشا دۇنياسىغا ئېچىمۇ چوڭ قىزغىنلىق ھاسىل قىلدى. ئاددىي ناخشىلارنى ئېيتىش بىلەن چەكلەنمەستىن، ئۇ، سەنئەت دەرگاھىنىڭ ئىشىكىنى كەڭ ئېچىش ئۈچۈن دايىم تىرىشتى. بوش ۋاقىتلىرىدا ئۇ، بالىلارچە زوق بىلەن مەشھۇر ئوزبەك ناخشىچىسى ھەلىمە ناسىروۋانىڭ ناخشىلىرى يېزىلغان تەخسىلەرنى ئويىنىتىپ، مۇرەككەپ ناخشىلارنى ئېيتىشنىڭ قائىدىلىرىنى ئۈگەندى، ماھىر ناخشىچى بولۇشنى ئارمان قىلدى. چوڭ— چوڭ تىياتىرلارنىڭ سەھنىسىگە چىقىپ، كلاسسىك ناخشىلارنى ئېيتىش ئۇنىڭ پارلاق ئارزۇلىرىدىن ئىدى.

لېكىن ئۇنىڭ ئوز ژۇتىدا سەنئەت ساھاسىدا يۈكسىلىشىگە ۋەزىيەت يول قويمىدى. ئۇ ژىللىرى قەشقەردە ئىلغار، تەرەققىيپەرۋەر كىشىلەرگە نىسبەتەن گومىنداڭچىلار تەرىپىدىن قىسىم كورسىتىلىپ، ئۇلارنى تەقىپ ئاستىغا ئېلىش، ھەتتاكى قاماققا ئېلىشلار ئوۋج ئېلىپ كەتكەن ئىدى. كۈنلەرنىڭ بىرىدە خالسخاننىڭ ئاتىسى رەخمانجان ئاكىمۇ قوتلۇق خانا ئويىگە يېنىپ كەلمىدى— ئۇ تەرەققىيپەرۋەرلەر قاتارىدا قاماققا ئېلىندى. رېپېتىتسىيەلەرمۇ چەكلەندى، ئۇستازلارمۇ ئازايدى. سەنئەت كلۇبىنىڭ ئىشىكلىرىمۇ ئاز ئېچىلىدىغان بولدى. لېكىن خالسخاننىڭ ئويىدە، دوستلىرىنىڭ ئارىسىدا ناخشا ئېيتىشنى چەكلەش، ئۇنىڭ كەلگۈسىدە ناخشىچى بولۇش ئارمىنىغا توسالغۇ بولۇش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

بۇ ئارزۇ— ئارمانىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئۈچۈن خېلە ژىللار كېرەك بولدى، ئۇ ئارزۇلار 1955— ژىلى خالسخاننىڭ ئائىلىسى، ئىنىلىرى بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقىغا باش پانا ئىزدەپ، ئوز ۋەتىنىگە چىققاندىن كېيىنلا ئەمەلگە ئاشتى.

... 1956— ژىلى خالسخان قادىروۋا تاشكەنت شەھىرىدىكى ئوزبەك فىلارمونىيەسىگە ئىشقا ئېلىندى. ئۇ كېيىنرەك ئوزبەكىستان رادىو ۋە تېلېۋىدېنىيەسى دولەت كومىتېتى يېنىدىكى ئۇيغۇر ناخشا— ئۇسسۇل ئانسامبلىدا، ئاندىن مۇقامچىلار ئانسامبلىدا ئىشلىدى. مانا بۇ سەنئەت دەرگاھىدا ئۇ ھەقىقىي سەنئەت مەكتىۋىدىن ئوتتى. ئۇنىڭ تالانتىغا ئوتتۇرا ئازىيە ۋە قازاقستان تاماشىبىنلىرى قايىل بولدى.

مەشھۇر ئوزبەك مۇزىكاشۇناس ئالىمى، ئوزبەكىستان خەلق ئارتىستى ئاكادېمىك رەجەبىي، ئاتاقلىق ئوزبەك كومپوزىتورى پەخرىدىن سادىقوۋ ۋە باشقا سەنئەت ئەرباپلىرى خالسخان قادىروۋانىڭ كلاسسىك ئۇيغۇر ۋە ئوزبەك ناخشىلىرىنى، بولۇپمۇ مۇقاملارنى يۈكسەك كەسپىي دەرىجىدە ئىجرا قىلىشى ئۈچۈن ئوزلىرىنىڭ سەممىي مەسلىھەتلىرىنى بېرىپ، يېقىندىن ياردەم كورسەتتى.

ئۇنىڭ ئەمگىكى بىلەن ماھارىتىنى مۇناسىپ باھالاپ، ئوزبەكىستان س.س.ر ئالىي سوۋېتى رىياستى 1970— ژىلى خالسخان قادىروۋاغا ئوزبەكىستاندا خىزمەت كورسەتكەن ئارتىستكا دېگەن پەخرىي ئۇنۋان بەردى.

1971— ژىلى خالسخاننىڭ ھاياتىدا مەڭگۈ ئۇنتۇلماس ۋاقىە يۈز بەردى. ئۇ، ئوزبەكىستان مۇقامچىلار ئانسامبلىنىڭ تەركىۋىدە موسكۋادا بولۇپ ئوتكەن دۇنياۋىي مۇقاملار ھەپتىلىكىگە قاتنىشىپ، بولشوي تىياترىنىڭ سەھنىسىدە ئوز تالانتىنى، ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى نامايىش قىلىش شەرىپىگە سازاۋەر بولدى.

موسكۋالىقلار خالسخاننى، ئۇ تۈپەيلى ئۇيغۇر سەنئىتىنى ئالقىشلىدى. مۇقامچى بولسا ئوزىنىڭ ئىجادىي پائالىيىتىگە مۇناسىپ يەكۈن ھەم خۇلاسە چىقاردى. بۇ— «قەشقەردىن— موسكۋاغىچە، سەنئەت ھەۋەسكارلار كلۇبىدىن بولشوي تىياترغىچە» بېسىپ ئوتۇلگەن سەنئەت يولى، سەنئەتكە چەكسىز بېرىلگەن خالسخاننىڭ ئېسىل ئارزۇ— ئارمانلىرىنىڭ ئورۇنلىنىشى ئىدى. بۇ— چوڭقۇر مەناغا ئىگە— بەخت ئىدى.

«ھازىر ئون ئىككى مۇقامنىڭ لېنتىغا يېزىلىپ ئېلىنىشى ئۇيغۇر مۇزىكا مەدەنىيىتىدىكى چوڭ ۋاقىە ھەم خوشاللىقتۇر. بۇ ئىشتا مېنىڭمۇ ئاز— تولا ئۇلۇشۇم بار، بۇنىڭغا ئىنتايىن شادلىنىمەن» دەيدۇ خالسخان.

ھازىر خالسخان قادىروۋا ئالمۇتىدا! جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مۇزىكىلىق تىياترىدا سولىستكا— ناخشىچى بولۇپ خىزمەت قىلىدۇ. ئۇنىڭ ھەر بىر كونسېرتى چوڭ ئالقىشلار بىلەن ئوتۇۋاتىدۇ. خالسخاننىڭ ئىجادىي ئېچىمۇ ئورلەش ئۈستىدە.

ئەخمەتجان مەمەتوۋ.

باھار تۈيغۇلىرى

ئىليا بەختىيا

باھار كۆرۈنۈشلىرى

بۇلۇت ئىچىدىن ئېچىپ پەنجىر،
دەسلەپ مانا چاقماق چاقتى.
ياساپ كوكتە ئالتۇن زەنجىر،
تۇن كېچىدە روشەن ئاقتى.

يوپۇرماقلار ئالقان ئېچىپ،
تامچىلاردىن مونچاق ياسار.
كالېندارنى يەنە كېچىپ،
يېتىپ كەلدى گۈزەل باھار.

يەر قوينىدىن كوتۇرۇپ باش،
ئاق چېچەكلەر كۈن مارشار.
شوخ بۇلاقلار ئېتىشىپ قاش،
مايسىلىقتا يول تالىشار.

يامغۇر سۈيى پاكىز ئېتىپ،
ژۇۋاتىدۇ تال چېچىنى.
غول بويىغا گىلەم سېلىپ،
نەقشىەيدۇ يول چېتىنى.

دەرەق كوينەك كىيىۋاتىدۇ،
چېچەكلەردىن قەۋەت- قەۋەت.
باھار!
باھار كېلىۋاتىدۇ،
گۈلدەستىسى سېۋەت- سېۋەت.

تاغ سۆيىتى

قارغاي يېشىل، گۈللەر قىزىل، تاغنى بېزەر،
باش لىڭشىتار يەلپۈپ شامال چىقسا ئەگەر.
يان باغرىلاپ ئويناق سېلىپ ئەركىن ئوسكەن،
ئۆماق كوزلۈك كېيىكلىرىم سەپنى تۈزەر.
ئاھ، قانداق! تاغنىڭ ئىچى سۈيى سۈزۈك،
«سالقىن ھاۋا، تەنگە داۋا» ژۈرسەڭ كېزىپ،
تاماشىلاپ چوققىسىدا سۈرەت سىزىپ،
يە بولمىسا ئولتارساڭ شۇك سىرلار تىزىپ.
فونتان بولۇپ، تاشتىن سىرغىپ بۇلاق سۈيى،
يېشىل گىلەم نەقشلىگەن سۇسۇن گۈلى.
شۇ گۈللەرنىڭ ئارىسىدىن كۈمۈچ رەڭلىك،
ئاقار غۇلاپ توۋەن قاراپ تاغنىڭ غولى.

تۇرسۇن ۋاھىدى

(قىزىق)

سالام، ئالمۇتا!

قول كوكسۈمدە ئېگىلىپ كەلدىم، سالام ئالمۇتا!
چىن رەشتىڭگە چىگىلىپ كەلدىم، سالام ئالمۇتا!
ئىشىق ئوتۇڭدا يېنىپ كەلدىم، سالام ئالمۇتا!
زىكرىڭگە ئۈن سېلىپ كەلدىم، سالام ئالمۇتا!
نېسىپ بولغاچ ماڭا ئالتۇن دىدارى دەرۋاز،
ئاق سەپەرنىڭ بۈركىتىدەك قىپ كوكتە پەرۋاز.
ئامىتىڭنىڭ پەلىسىگە قوشۇپ گۈر ئاۋاز،
مۇقامىمنى چېلىپ كەلدىم، سالام ئالمۇتا!
چىمەن، ھەيۋەت تيان- شاننىڭ سېخى قوينىدىن،
گۈزەل ئىلى ۋادىسىدىن تارىم بويىدىن.
قېدىناسىڭ قەشقەر، تۇرپان، كۇچار يولىدىن،
«بارىكاللا!» ئېلىپ كەلدىم سالام ئالمۇتا!
كورۇپ سېنىڭ نازاكەتلىك ۋاداڭ- باراڭنى،
كورۇپ سېنىڭ چەكسىز ئېقىن، بۈگۈن دالاڭنى،
كورۇپ سېنىڭ ھېساپسىز قوي-ئوشكە كالاڭنى،
ئاپىرىن!- دەپ كىرىپ كەلدىم، سالام ئالمۇتا!
سەندە كورۇپ كامال تاپقان سەنئەت ژۇتىنى،
سەندە كورۇپ ئاباي، جامبۇل، بۇشكىن، گوركىينى
سەندە كورۇپ لېرمونتوۋنىڭ ژۈرەك زوقىنى،
ھورمەتكە تىك تۇرۇپ كەلدىم، سالام ئالمۇتا!
سەندە كورۇپ ناۋايىدەك قىممەت پەدەرنى،
سەندە كورۇپ توقايېۋتەك شىرئاۋاز ئەرنى،
سەندە كورۇپ ئىسكەندەرنى، ئولمەس ئومەرنى،
قەد- قەد ئورۇپ كۈلۈپ كەلدىم،سالام ئالمۇتا!
ژۈرەك سوزۈم: ئوگەنسەم ساپ خىسلەتلىرىڭنى،
ئوگەنسەم پەن، قامۇسىڭنى- ھېكمەتلىرىڭنى،
ئوگەنسەم مارس، ئايغا يەتكەن شوھرەتلىرىڭنى،
ئاتالىق ئارزۇ سۇرۇپ كەلدىم، سالام ئالمۇتا!
ساڭا ئاتاپ ئاق چاچ قەلەم تەۋرەتتى بۈھال،
مەردان شەھرىم ئەگەر ساڭا كەلمىسە مالال،
بۇ «قىزىق» نىڭ سوغىسىنى قوبۇل قىلىپ ئال،
ئەپتىڭدە ئوت قىزىپ كەلدىم، سالام ئالمۇتا!

زىيائىدىن قاھاروۋ

تەبرىكلەيدۇ كۈن بىزنى

تۇردۇم سەھەردە قارىدىم كوككە،
تاڭ ئاتار بۈگۈن ئادەتتىن باشقا.
شاتلىنىم- كۈلكەم سىغماس كوكرۈگە،
زوخلاندىم شۇنچە چىققان قۇياشقا.
ئاسمان ھوسنىدە زەررە بۇلۇت يوق،
ئۇپۇق يۈزىدە ئالتۇن نۇر، كۈلكە،
ئېگىز نورلەپ، تاغلاردىن ھالقىپ،
كۈن ئالدىرايدۇ توينى كورۇشكە.
كۈننىڭ نۇرىدەك نۇرلۇق ئېلىمدە،
باھار مەيرىمى- خوشاللىق مەيرەم.
تەبرىك سوزلىرى خىلمۇ-خىل تىلدا،
ھەر جايدا ئالقىش، نۇر قۇچار ئالەم.
مانا سېخى كۈن تەبرىكلەپ بىزنى،
يېقىنلاپ كەلدى كۈلۈپ ئاسماندىن.
كورۇپ شات بولدى- باشلىدى سوزنى،
مىڭ رازى بولغان بىزنىڭ زاماندىن:
رەخمەت، ئاپىرىن، ئۇلۇغۋار خەلق،
پارلاق يولۇڭدا ئوسسۇەر مەڭگۈ.
پاھ، نېمە دېگەن كۈچ، ئەقىل، بايلىق.
سىلەر بىلەن بىر ھەر قاچان مەنمۇ.
كورۇپ ژۈرىمەن چەكسىز ئاسماندا،
سىلەر ئۇچارغان سۇنئىي ھەمرالى،
نىشانلار تىكتىڭلار ئايغا،
ئاچتىڭلار سىلەر يېڭى دۇنيانى.

ئىلاخۇن ھوشۇروۋ

بۇلاق

مولدۇر بۇلاق،
تۇرسام قاراپ،
بۇلۇق- بۇلۇق قايناپسەن.
تاش تۈۋىدىن
يەر لېۋىگە
ئورغۇپ چىقىپ ئويناپسەن.
ئىككى قوللاپ،
ئوچۇملاپ،
ئىچسەم سۈزۈك سۈيىڭنى.
سەكىپ تېنىم،
ئويناپ قېنىم،
قىزدۇرۇدۇ بويۇمنى.
مولدۇر بۇلاق،
تۇرسام قاراپ،
شىر- شىر قىلىپ ئاقسەن.
سايلار ئارا،
باغلار ئارا،
كوكسۈمگە گۈل تاقسەن.
مولدۇر بۇلاق،
سېنىڭ ئوخشاش
سېخى بولغۇم كېلىدۇ.
ئاددىللىقىڭ،
داددىللىقىڭ،
تۈغى بولغۇم كېلىدۇ.
مولدۇر بۇلاق،
ساڭا قاراپ،
كوڭلۈمگە ئوي پۈكمەن.
ژۇتنىڭ مېھرى بولغىنا،
سۈڭگۈپ- سۈڭگۈپ چىقىمەن.
تاڭغا يېقىپ،
قانات قېقىپ،
ئىشلەپ، ياراپ كېتىمەن.
ئەلنىڭ ئويىن،
بۇلاق كۈيىن،
باشلاپ، سايراپ كېتىمەن.

بىرىنچى مەشغۇلات БИРИНЧИ МӘШҒУЛАТ		
ئا А а	ئالمۇتا Алмута	ئالمۇتا- ئالمىنىڭ كانى Алмута — алминиң кани
ب Б б	باغ Бағ	باغنى باقساڭ، باغ بولار Бағни бақсаң. бағ болур
ۋ В в	ۋەدە Вәдә	ۋەدىگە ۋاپادار بولغىن Вәдигә вападар болғин
گ Г г	گۈل Гүл	گۈلخاندا گۈل تولا Гүлхан да гүл тола
د Д д	دالا Дала	دالادا مال تولا Далада мал тола
ئې Е е	ئېگىز Егиз	ئېگىز- ئېگىز دوڭلەردىن سىرىلدىم سىزگە Егиз-егиз дөңләрдин сирилдим сизгә

ئېلىپبە مەشغۇلاتى
Елипбә Мәшғулати

مازىرقى ئۇيغۇر ئېلىپبەسى / hазирқи уйғур елипбәси	لاتىنچىسى / латинчиси	ئەرەپچىسى / әрәпчиси	مازىرقى ئۇيغۇر ئېلىپبەسى / hазирқи уйғур елипбәси	لاتىنچىسى / латинчиси	ئەرەپچىسى / әрәпчиси
А а	A a	ئا	Ө ө	Ө ө	ئو و
Ә ә	Ә ә	ئە	П п	P p	پ پ
Б б	B b	ب ب	Р р	R r	ر
В в	V v	ۋ	С с	S s	س
Г г	G g	گ	Т т	T t	ت
Ғ ғ	Ƣ ƣ	غ غ	У у	U u	ئۇ ۇ
Д д	D d	د	Ү ү	Ү ү	ئۈ ۈ
Е е	E e	ئې ې	Ф ф	F f	ف
Ж ж	Ƶ ƶ	ژ	Х х	X x	خ
Җ җ	C c	ج	Һ һ	H h	ھ
З з	Z z	ز	Ц ц		تس
И и	I i	ئى ى	Ч ч	Ç ç	چ
Й й	J j	ئې ي	Ш ш	Ş ş	ش
К к	K k	ك	Щ щ		
Қ қ	Q q	ق	Ъ		
Л л	L l	ل	Ы ы		ئى ى
М м	M m	م	Ь ь		
Н н	N n	ن ن	Э э	e	
Ң ң	ꞑ	ڭ	Ю ю		يۇ
О о	O o	ئو و	Я я		يا

تەھرىر ھەيئىتى.

گېزىتنىڭ ئادرېسى 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار 82—60—62، 85—43—62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 78877

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، ئەدەبىي ئەسەر ۋە فولىيارمىلار ئامبىرى

1977
ژىل
ماي
№9 (11)
باھاسى
2 تيين

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
— تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن
مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت
«ۋەتەن» جەمىيىتى قازاق
شوبىسىنىڭ گېزىتى.

مۇقەددەس ئارزۇ

ن. بازانوۋا،
تىنچلىقنى ھىمايە قىلىش قازاقستان كومىتېتىنىڭ رەئىسى، قازاقستان سسر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئاكادېمىگى.

ھازىر دۇنيادىكى پۈتكۈل تەرەققىيپەرۋەر ئىنسانىيەت ئۈچۈن چوڭقۇر مەناغا، بۈيۈك ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان بىرلا ئارزۇ بار. ئۇ تىنچلىق ئارزۇسىدۇر. ئۈچىنچى جاھان ئۇرۇشى خەۋپىنى تۈگىتىش، ئىنسانىيەتنى ھالاكەتتىن مەڭگۈ ئازات قىلىش، ھەر بىر مەملىكەتنىڭ، خەلقنىڭ، ئادەمنىڭ تىنچلىقتا خاتىرجەم، بەختىيار ھايات كەچۈرۈشىنى تەمىن قىلىش، مۇستەھكەم تىنچلىق ۋاستىلىرى بىلەن ئۇرۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش — جاھان خەلقلىرىنىڭ بۈگۈنكى ئەڭ مۇھىم مەخستى ئەينە شۇنىڭدىن ئىبارەتتۇر.

سوۋېت دولىتى ئوزى مەيدانغا كەلگەن دەسلەپكى كۈنلەردىن تارتىپ ئەينە شۇ مەخسەتكە ئېرىشىش يولىدا كۈرەش ئېلىپ بارماقتا. بۇنىڭدىن ئاتمىش ژىل مۇقەددەم ئوكتەبىر غالىبىيەت قازىنىشى بىلەنلا بىزنىڭ ئېلىمىز ئۇلۇق لېنىننىڭ يول- يورۇقلىرىغا بىنائەن ئالەمگە تىنچلىق شارىنى تاشلىدى. سوۋېت ھوكۈمىتى خەلقنىڭ بېشىغا چۈشكەن مىلسىز ئېغىرچىلىقلارنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن بىرىنچى جاھان ئۇرۇشىغا خاتىمە بېرىشنى قەتئىي تەلەپ قىلدى. دۈشمەن تەرىپىدىن تەكلىپ قىلىنغان تەڭسىز سۇلھ شەرتىنى ئىمزالاشقا مەجبۇر بولدى.

بىراق قارا نىيەتلىك ئىچكى، تاشقى دۈشمەنلەر قولغا قورال ئېلىشقا مەجبۇر قىلدى. ئەمگەكچى خەلققە ئەركىنلىك، تەڭلىك ئېلىپ بەرگەن تارىختىكى تۇنجا سوتسيالىستىك دولەتكە قارشى ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى، ئانگلىيە ۋە فرانسىيە جاھانگىرلىرى ئۈچ تەرەپتىن ھۇجۇمغا ئوتتى. چار روسسىيە قالدۇرۇپ كەتكەن ئېغىر جاراھەتلەر ياش سوۋېت جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەھۋالىنى تېخىمۇ قىينلاشتۇرۇۋەتكەن ئىدى. شۇنداق بىر پەيتتە ئېلىمىزدە گراژدانلار ئۇرۇشى باشلىنىپ كەتتى. بىراق سوتسيالىزم تەنتەنىسى ئۈچۈن كۈرەشكە ئاتلانغان خەلق ئاممىسىنىڭ پولاتتەك بىرلىكى ئۆيەيلى ھەممە توسالغۇلار تار- مار كەلتۈرۈلدى. لېكىن جاھاندا تىنچلىق داۋاملىق بولمىدى.

پۈتكۈل ئالەمگە ئوز ھوكۈمرانلىغىنى ئېگىشقا ئۇرۇنغان خەلق ئارا جاھانگىرلىك ئىككىنچى جاھان ئۇرۇشىنى باشلىۋەتتى. بۇ قېتىم برىتانىيە ئارىلىدىن باشقا بارلىق غەربىي يېۋروپا ئەللىرىنى ئىشغال قىلغان فاشىستىك گېرمانىيە ئوزىنىڭ شۇم نىيىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا باشلىدى. ئەندى ئۇنىڭ يولىدا سوۋېت سوتسيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقى زور توسالغۇ بولۇپ قالغان ئىدى. سوتسيالىستىك ۋەتەننى ھىمايە قىلىش يولىدىكى كۈرەش توت ژىلغا سوزۇلدى. مىللىونلىغان ئادەم ھالاك بولدى. يۈزلىگەن شەھەر ۋە مىڭلىغان يېزىلار ئوت- يالقۇن ئىچىدە قالدى. ئاخىرى فاشىزم ئوزى قازغان گورگە ئوزى چۈشتى. يېۋروپىنىڭ قىياپىتى ئوزگەردى. بۇ قىتئەدە بىر قاتار سوتسيالىستىك مەملىكەتلەر مەيدانغا كېلىپ، جاھان سوتسيالىستىك سىستېمىسى پەيدا بولدى.

باھادىر سوۋېت خەلقى قان توكۈلۈشنى ئەسلا خالىمايدۇ. بۇنىڭغا سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ تەدرىجىي تىنچلىق سەياسىتى روشەن دەلىلدۇر. مەسىلەن، يېۋروپىدا خەۋپسىزلىق ۋە ھەمكارلىقنى ساقلاش خۇسۇسىدىكى خۇلاسە ئاكتىنىڭ 35 مەملىكەت تەرىپىدىن ئىمزالىنىپ، توغرا نەتىجىگە ئېرىششتە سوۋېت ئېلى ۋە باشقا سوتسيالىستىك مەملىكەتلەرنىڭ چوڭ كۈچ چىقارغانلىغى پۈتكۈل ئالەمگە مەلۇم. مەزكۇر ئاكت ئىجتىمائىي تۈزۈملىرى ھەر خىل بولغان مەملىكەتلەر تىنچلىقتا قاتار ياشالايدۇ، دېگەن لېنىنچە دانا قائىدىنىڭ تەنتەنىسىدۇر.

1973- ژىلى موسكۋادا ئوتكۈزۈلگەن تىنچلىقپەرۋەر كۈچلەرنىڭ خەلق ئارا كېڭەشمىسى ئىنسانىيەتنىڭ مۇقەددەس ئارزۇسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇدىغان ئاساسىي يوللارنى ئېنىقلاپ بەردى. 1975- ژىلى ماي- ئىيۇن ئايلىرىدا ستوكگولمدا ئوتكۈزۈلگەن جاھان تىنچلىق سوۋېتىنىڭ مەجلىسى، دۇنيادا بەس- بەسلىشىپ قۇراللىنىشنى توختىتىش ۋە ئۇمۇمىيۈزلۈك قۇراسىزلىنىش يولىدىكى كۈرەشنى قانات يايدۇرۇش توغرىلىق تەشەببۇسىنى كوتەردى، ئۇ سەييارىمىزدىكى بارلىق پارلامېنتلار بىلەن ھوكۈمەتلەرنى، پارتىيەلەر بىلەن جامائەت تەشكىلاتلىرىنى، ئەرلەر بىلەن ئاياللارنى ئەينە شۇ تەشەببۇسقا ئەستايىدىل قاتنىششقا چاقىردى.

تىنچلىق كۈچلىرىنىڭ ئىزگۈ مۇراجىتىگە قازاقستاننىڭ ئەمگەكچىلىرىمۇ ئاۋاز قوشتى. جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ بارلىق جايلىرىدا- كارخانىلاردا، ئوقۇش يۇرتلىرىدا ۋە مەھكىمىلەردە، ژىغىنلار ئوتكۈزۈلدى. ئۇلارغا جەمى 9 مىللىوندىن كوپرەك ئادەم قاتناشتى. قازاقستان ئەمگەكچىلىرى مەزكۇر مۇراجىئەتكە قىزغىن ئاۋاز قوشۇش بىلەن بىللە، جاھان تىنچلىق فوندىغا خىراجەت توپلاشقا تەييار ئىكەنلىگىنى بىلدۈردى. مەسىلەن، ئالمۇتىدىكى پاختا رەختلىرى كومبىناتىنىڭ، شىمالىي قازاقستان ئوبلۇسىدىكى جامبۇل رايونىنىڭ، تېمىرتاۋ شەھىرىنىڭ، تورغاي بوكسىت ئىشلەپ چىقىرىش باشقارمىسىنىڭ ئىشچى- خىزمەتچىلىرى تىنچلىق فوندىغا ئون مىڭلىغان سوم ئاقچا ئەۋەتتى.

ماي مەيرىمى دۇنيا ئەمگەكچىلىرىنىڭ ھەمدەملىك مەيرىمىدۇر. ئۇنى جاھاندىكى بارلىق ئەللەردە تەنتەنە بىلەن نىشانلايدۇ. بىرىنچى ماي ھارپىسىدا خەلق ئارا لېنىن مۇكاپىتى كومىتېتى بىر گرۇھ جاھان دولەت ئەربابلىرىغا «خەلقلەر ئوتتۇرىسىدا تىنچلىقنى مۇستەھكەملىگەنلىگى ئۈچۈن» خەلق ئارا لېنىن مۇكاپىتىنى بەردى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ۋېنگرىيەدىن يانوش كادار، ئانگولا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى ئاگوستىنو نېتو، موزامبىك خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى سامورا ماشېل، چىلىدىن ئورتېنسىيە بوسسى دې ئالىيېندې، ئېرلاندىيەدىن شون ماكبرايد، فرانسىيەدىن پىيېر پويياد، گرېتسىيەدىن يانىس رىتسوسلار بار. بۇ- تىنچلىقپەرۋەر كىشىلەر ئۈچۈن چوڭ خوشاللىقتۇر. بۇ ھال ئالەمدە تىنچلىق تەرەپدارلىرىنىڭ ھەرىكىتى بارغانسېرى كېڭىيىپ، يېڭى كۈچ، يېڭى قۇۋەتكە ئىگە بولۇۋاتقانلىغىنىڭ روشەن دەلىلىدۇر.

ئالمۇتىدا 1- ماي نامايىشى.

ھېزىم بەخنىيازوۋ

باھار تەبەسسۇمى

جانلىنىپ كەلگەن باھار ئاۋازى،
بېغىشلار بۈگۈن ئارام ژۇرەككە.
كۈنگە ئىنتىلگەن خەلقىم پەرۋازى
ماي نەپەسىنى يەتكۈزدى كوككە.
كۈرەشچان ماينىڭ ئۇلۇق دەملىرى
بەخت قىلغان بۈگۈن ھەممە دىللارنى.
ئىشچان ئىنسانىنىڭ كەڭ قەدەملىرى
سايراتتى بۈگۈن بارچە تىللارنى.
چوغدەك تاۋلانغان قىزىل بايراقلار،
دولقۇنى يامراپ باستى ئالەمنى.
تىنماي ياڭرىغان جانلىق قوشاقلار،
كومدى شاتلىققا ئەزىز ئادەمنى.
باھار تەبەسسۇم ئەيلىدى، كۈلدى.
يېقىملىق سەلكىن بولدى يولدىشى
ئولكەم كوكسىدە- ئۇتۇقلار گۈلى
نۇر چاچار بولغاچ قۇياش قولدىشى
دوستلۇق ئاۋاسى كۈچەيدى تاڭدا،
ماي نامايىشى قىزىدى ھامان.
تىچلىق كۈيلەندى تۈرلۈك ئاھاڭدا،
بولغاچقا ئاڭا تەشنا يەر جاھان.
باھار مەيرىمى، ئەمگەك مەيرىمى،
تاپتى كامالەت ۋەتەن قوينىدا.
باھار تەبەسسۇم ئەيلىدى، كۈلدى،
لالە رەڭ بايراق تۇتۇپ قولىغا.

ئابدىكېرىم غەنىيېۋ

دالا ناخشىسى

ژىل ئەركىسى باھاردا
ناخشا ياڭرار دالادا.
پەرۋاز قىلىپ تورغايلار،
سايراپ ژۇرەر ھاۋادا.
دېخان تۇرۇپ سەھەردە
ھۇل سالىدۇ زەپەرگە.
گۈللەر كانى دالادا،
ئەپ بېرىدۇ غەزەلگە.
بايلىق تولغان كەڭ دالا
ئادەملەرنىڭ بەختىدەك.
باراقسانلىق ساي- سالا
يېشىللىقنىڭ تەختىدەك.

بۇلبۇللار

ناخشا سويگەن ئەل سىلەرگە ئامراق،
باھار كۈيچىسى گۈزەل بۇلبۇللار.
ماكانىمىزدىن كەتمەڭلار ژىراق،
ئەينە ئېچىلدى باغلاردا گۈللەر.
بىزمۇ ھاياتتا گۈلشەن ئاشىقى،
ئۇزەڭلار كەبى سايراپ كېتىمىز.
ئېيتقاندا قۇشلار جۇشقۇن ناخشىنى،
شاتلىق ئىچىدە يايراپ كېتىمىز.
بىزنىڭ قەلبىمىز بار پەسلىدە ياز،
قەلبىمىز بېغى سىزگە دايىم يار.
كەتمەڭلار ژىراق،
ئەزىز بۇلبۇللار،
ھەممە پەسلىنى ئەيلەيلى باھار.

«سادىر پالۋان» ئوپېراسى

خەلقىمىزنىڭ قەھرىمانلىق ئۆتمۈشى ئەدىپلەر ئۈچۈن پۈتمەس ئىلھام مەنبەسى بولۇپ، بۇ ناھايىتى مۇھىم ماۋزۇغا مۇراجەت قىلىشنى يازغۇچى— شائىرلار، سەنئەتكارلار ۋە رەسساملار ئۆزلىرىنىڭ شەرەپلىك ۋەزىپىسى دەپ بىلمەكتە.

ۋەتەننى ئىستىلاچىلاردىن قۇتۇلدۇرۇش، مىللىي مۇستەقىللىق ئۈچۈن، ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى ھەل قىلىش ۋە ئىنسانىي نومۇسىنى ھىمايە قىلىش يولىدا ماتانەتلىك كۈرەشكەن مەردانە خەلق پەرزەنتلىرى— سادىر، نوزۇگۇم، ئىپارخان، مايىمخان، لۇتپۇللا ۋە رىزۋانگۇل ئوبرازلىرى ئىجادكارلارنى دايىم ھاياجانلاندۇرۇپ، نەتىجىدە بۇ ماۋزۇغا بېغىشلانغان كۆپلىگەن داستانلار، رومانلار، تەسۋىرىي سەنئەت ۋە سەھنە ئەسەرلىرى مەيدانغا كەلدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا زىيا سەمەدىينىڭ «ئىپارخان» دىرامىسى، «مايىمخان» رومانى، ھ. ئابدۇللىنىڭ «لۇتپۇللا» دىرامىسى، م. زۇلپىقاروۋنىڭ «لۇتپۇللا» رومانى، يى. مۇخلىسوۋنىڭ «سادىر پالۋان» رومانى، رەسساملار شەمسىنىڭ ۋە ز.يۈسۈپوۋنىڭ ئىجادىنى تىلغا ئېلىش مۇمكىن.

قىزغىن ۋەتەنپەرۋەرلىك روھى بىلەن سۇغۇرۇلغان ماۋزۇلار داڭلىق كومپوزىتور، پروفېسسور قۇددۇس غوجامياروۋ ئىجادىدا ئالاھىدە ئورۇن ئىگىلەيدۇ. ئۇ، خەلقىمىزنىڭ قەھرىمان قىزلىرى نازۇگۇم ھەققىدە دەسلەپكى ئۇيغۇر ئوپېراسىنى ياراتتى. ئۇنىڭ جەسۇر رىزۋانگۇلگە بېغىشلانغان جوشقۇن سىمفونىيەلىك داستانى س س س ر دولەت مۇكاپاتىغا لايىق بولدى.

يېقىندا قازاقستان پايتەختىدە ئاباي نامىدىكى ئوپېرا ۋە باليېت تېئاترىدا ق. غوجامياروۋنىڭ «سادىر پالۋان» ناملىق يېڭى ئوپېراسى قوبۇل قىلىندى. ئەسەردە 1864— ژىلى شەرقىي تۈركستاندا مەردانە سەردار ۋە يارقىن شائىر سادىر رەھبەرلىگىدە باشلانغان مىللىي ئازاتلىق قوزغىلىڭى بىلەن باغلىق بولغان ھەقىقىي ۋاقىئەلەر ئوپېرا سەنئىتىنىڭ ۋاستىلىرى تۈپەيلى ھەققانىي گەۋدىلەندۈرۈلگەن. داڭلىق سادىر پالۋاننىڭ ۋە ئۇنىڭ سادىق سەپداشلىرىنىڭ ئوبرازلىرىنى ئېچىپ كۆرسىتىشتە كومپوزىتور سادىر ئۆزى ئىجات قىلغان ناخشىلارنى ماھىرلىق بىلەن پايدىلانغان.

—يېڭى ئەسىرىمدە،— دەيدۇ كومپوزىتور ق. غوجامياروۋ،— ئۇيغۇر خەلقى ئۆز ئازاتلىقى ئۈچۈن كۆرسەتكەن بۈيۈك جاسارەتنى مەدھىلەش مېنىڭ ئاساسىي ئىجادىي مەخسىتىم بولدى. ئۇنىڭغا ئېرىشىشتە لىبرېتتو مۇئەللىپى، شائىر ماخمۇت ئابدۇراخمانوۋ ماڭا چوڭ ياردەم كۆرسەتتى.

قازاقستان كومپوزىتورلار ئىتتىپاقىنىڭ رەئىسى، تونۇلغان قازاق كومپوزىتورى ئېركېغالىي راخمادىيېۋ «سادىر پالۋان» ئوپېراسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

—بۇ ئەسەر ق. غوجامياروۋنىڭ چوڭ ئىجادىي مۇۋاپپەقىيىتى بولۇپ، ئۇنىڭدا ئۇيغۇر خەلقى تارىخىدىكى بۈيۈك ۋەتەنپەرۋەرلىك كۈرەش ئوزىنىڭ ھەقىقىي ئىپادىسىنى تاپقان. بۇ تەبىدۇر. چۈنكى ئازاتلىق ماۋزۇسى، ئازاتلىق غايىلىرى ھەقىقىي ئەدىپنى ھاياجانلاندۇرماي قويمايدۇ.

س. ھاسانوۋ.

چەت ئەللىك ئەرباپلار ئوكتەبر ھەققىدە

بۇ ژىل بۈيۈك ئوكتەبر ئىنقىلاۋىنىڭ شانلىق 60 ژىللىغى ئۆتكۈزىلىدۇ. بىز سوۋېت ئىنقىلاۋىنىڭ داھىسى، بۈيۈك بەينەلمىلەلچى ۋلادىمىر ئىلىچ لېنىننى ئۇنىڭ زىرەكلىگى ئۈچۈن، ئەبەدىي ئۇچمەس دانالىغى ئۈچۈن ھورمەتلەيمىز. بىز سوۋېت خەلقىنى ئىنقىلاپ مەيرىمى بىلەن، ئۇنىڭ مۇۋاپپەقىيەتلىرى بىلەن تەبرىكلەپ، ئۇنىڭغا بەخت— سائادەت ۋە ماركسچە— لېنىنچە ئازاتلىق پرىنسىپلىرىغا، ئادالەتلىككە ۋە دۇنيادىكى بارلىق ئېزىلگەن خەلقلەرنى قوللاپ— قۇۋۋەتلەش پرىنسىپلىرىغا ئاساسلانغان سوتسىالىزم قۇرۇلۇشىدا يەنىمۇ چوڭ ئۇتۇقلار تىلەيمىز.

ك. كاۋۇندا

زامبىيە پرېزىدېنتى.

مۇستەقىللىق قازانغاندىن كېيىن ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىيات زۆرۈرىيىتىدىن كېلىپ چىققان بۈيۈك مەخسەتلەرگە ئېرىشىش ئۈچۈن ماتانەتلىك كۈرەش يولىدىن كېتىپ بارغان بىزنىڭ خەلقىمىز، ئۇلۇق ئوكتەبر ئىنقىلاۋىنىڭ كېيىنكى دەۋرىدە سوۋېت ئىتتىپاقى ئېرىشكەن ۋە ئۇنى جاھاندىكى يېتەكچى دولەت دەرىجىسىگە يۈكسەلدۈرگەن تەرەققىياتنى قايىل قىلدىغانلىغىنى يوشۇرمايدۇ. سىلەرنىڭ بۈيۈك ئىنقىلاۋىڭلارنىڭ 60 ژىللىق مەيرەم ژىلىدا س س س ر خەلقلىرىگە تۇنىس خەلقى ۋە ھۆكۈمىتى نامىدىن زور مەمنۇنىيەت بىلەن قىزغىن سالام تاپشۇرماقچىمەن.

ھېدى نۇئىرا،

تۇنىس جۇمھۇرىيىتىنىڭ باش مىنىستىرى.

سوۋېت ئىنقىلاۋىي كىشىلىك جەمىيەتنى خىلە ئىلگىرى سۈردى ۋە ئوچۇرۇپ بولماس يارقىن يالقۇن تۇتاشتۇردى. ئۇ، جاھان ئېرىشەلەيدىغان يېڭى مەدەنىيەتنىڭ ھۇلىنى قۇردى.

جاۋاھارلال نېھرو.

ھىندىستان.

لېنىن تەرىپىدىن يېزىلغانلار ئارخىۋ ئەمەس، بەلكى غەزىنىدۇر. جەڭ سائاتى كەلگەندە پولىمىوت لېنتىلىرىغا پاترونلارنى قانداق تىزساق، بىز ئۇنىڭ كىتاپلىرىنىڭ سەھىپىلىرىنى تاق شۇنداق ۋاراخلايمىز.

ئايۋور مونتېگيۇ،

ئانگلىيە.

سوۋېت ئىتتىپاقى ھازىرقى زاماندىكى ئەڭ چوڭ ئىككى دولەتنىڭ بىرىسىدۇر. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇ— ئۇكتەبر ئىنقىلاۋىنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرگەن ئەلدۇر. 1917— ژىلى مەزكۇر ئىنقىلاپ جاھاندىكى ئېزىلگەن خەلقلەرگە يېڭى ئۈمۈتلەر بەخش قىلدى.

ۋ. نېرېرې،

تانزانىيە پرېزىدېنتى.

ۋەتەن ھەققىدە ھەقىقەت

بۇنىڭدىن 60 ژىل مۇقەددەم روسسىيە ئۈستىدە ئاتقان تاڭ چەت ئولكىلەرنىمۇ تەكشى يورۇتۇۋەتتى. شۇ تۈپەيلى قازاقستان دىيارىمۇ ئىشەشلىك قەد كۆتەردى.

ئەسىرلەر بويى زۇلمەت قوينىدا ئۆگىلەپ ياتقان قالاق ئولكىدە گۈللەنگەن ھاياتنى بەرپا قىلىش ئاسانغا چۈشمىدى، ئەلۋەتتە. بۇ يولدا روسسىيەنىڭ ئۇلۇق لېنىن يېتەكچىلىك قىلغان ئەزىمەت پەرزەنتلىرى بىلەن بىللە قازاقلار ئارىسىدىن چىققان ئىدرەكلىك، ئاڭلىق ئوغلانلارمۇ جانپىدالىق بىلەن كۈرەش قىلدى.

ئەلىبي توقجان ئوغلى جانكېلدىن خەلقىنىڭ ئەنە شۇنداق مۇنەۋۋەر پەرزەنتلىـ

قىنىن ھەم خوۋۇپلۇق ژۈرۈشكە رەھبەرلىك قىلىش ۋەزىپىسى ئەلىبي جانكېلدىنگە ژۈكلەنگەن ئىدى.

ئوتراد تەركىۋىدە قازاق، رۇس، ئۇكرائىنلار بىلەن بىللە چەت ئەللىك قېرىنداشلاردىن نېمىسلار، ۋېنگرلار، چېخلار، پولىيەكلار ۋە سېربلارمۇ بار بولۇپ، جەمىي ئىككى يۈزدەك تۇراقلىق ئەسكەردىن تەشكىل تاپتى. ئۇلار موسكۋادىن چىقىپ، پۈتكۈل سەپەر جەريانىدا ئۆز سەپلىرىنى تولۇقلاپ بېرىپ، يولدا ئۇچرىغان ياۋنى تارمار قىلىشقا قاتناشتى.

ماڭغىشلاقتا جانكېلدىنچىلارغا قازاق ئەمگەكچىلىرى ئالاھىدە ياردەم قىلدى. ئۇلارغا ئۈچ يۈزدەك توگە ۋە شۇنچىلىك ئات بەردى. يەر— سۇ شارائىتىنى ياخشى [illegible]رلىك ژىگىتلەر ئۆز ئىختىيارى بىلەن [illegible]دقا قوشۇلۇپ، ئۇنىڭ ئاي—دالادا يول تېپىشىغا ياردەملىشىپ، ئۇچرىغان

ئەلىبي جانكېلدىن

دۈشمەنلەرنى ئۆگىتىشكە ئالاھىدە كۈچ چىقاردى.

جانكېلدىن رەھبەرلىگىدىكى چوڭ كارۋان ئىككى ئايدا ئىككى مىڭ چاقىرىمدىن كۆپرەك چول— باياۋاننى بېسىپ ئۆتۈپ، ئورېنبۇرگ — تاشكېنت تومۇر يولى بويىدىكى شالقار ستانسىيەسىگە يېتىپ كەلدى. ئاقتوبە مەيدانى ۋە تۈركستان ھوكۈمىتى ئۇنى خوشاللىق بىلەن كۈتۈۋالدى.

جانكېلدىن ئېكسپېدىتسىيەسىنىڭ ژۈرۈشى، گراژدانلار ئۇرۇشى تارىخىدىكى مۇھىم ۋاقىئە سۈپىتىدە ۋ.ئى. لېنىننىڭ،سوۋېت ھوكۈمىتىنىڭ قازاقستان ۋە ئوتتۇرا ئازىيە ئەمگەكچىلىرىگە كۆرسەتكەن چوڭ غەمخورلىغىنىڭ روشەن دەلىلى بولدى.

ئەل بېشىغا كۈن چۈشكەن ئېغىر پەيتتە ئىنتايىن مەسئۇلىيەتلىك ۋەزىپىنى دېگەندەك ئورۇنلاپ، قەھرىمانلىق ئىشلىرى بىلەن ئۇچمەس ئىز قالدۇرغان ئەلىبي جانكېلدىننىڭ ھاياتى بۈگۈنكى ئەۋلاتلار ئۈچۈن بۈيۈك نەمۇنىدۇر.

ئەلىبي 1884— ژىلى ھازىرقى تورغاي ئوبلۇسىنىڭ جانكېلدىن رايونىدا دۇنياغا كەلدى. 1903— ژىلى قوستانايدىكى قازاق— رۇس بىلىم يۇرتىنى ئۆگىتىپ، قازاندىكى مۇئەللىملەر سېمىنارىيەسىگە چۈشتى. كوپ ئۆتمەي 1905— ژىلى بىرىنچى رۇس ئىنقىلاۋىغا قاتناشقىنى ئۈچۈن ئوقۇشتىن چىقىرىلدى. موسكۋادىكى رۇھانىي ئاكادېمىيەگە چۈشۈپ، پادىشا ھەزرىتىگە نىسبەتەن ئىتائەتچانلىغى بولمىغانلىغى ئۈچۈن ئۇنىڭدىنمۇ ژىراقلاشتۇرۇلدى. شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئادالەت يولىنى ئىزدەپ تېپىش ئۈچۈن 1910— 1912— ژىللىرى يېۋروپا، يېقىن شەرىق، ئافرىكا ۋە ئازىيەئەللىرىنى پىيادە كېزىپ، سەياھەت قىلىپ كەلدى. موشۇ سەپىرىدە 1911— ژىلى شۋېتسارىيەنىڭ ژېنېۋا شەھرىدە ۋ.ئى. لېنىن بىلەن ئۇچراشتى. 1913— ژىلى قازاق دىيارىغا قايتىپ كېلىپ، ئىنقىلاۋىي ئىشلار بىلەن شۇغۇللاندى. پادىشا ھوكۈمىتىنىڭ تەقىبىگە ئۇچراپ قىرىمغا كېتىپ قالدى. كېيىن پېتروگرادقا يوتكەلدى. 1916— ژىلى تورغايغا كېلىپ، ئامانكېلدى ئىمانوۋ بىلەن بىللە خەلقىنىڭ مىللىي ئازاتلىق قوزغىلىڭىنى باشقۇردى. 1917— ژىلدىن تارتىپ،ئومرىنىڭ ئاخىرىغىچە، يەنى 1953— ژىلغىچە قازاقستاندا سەياسىي، ھەربىي ۋە دولەت خىزمەتلىرىدە بولدى.

بۈگۈن تورغاي ئوبلۇسىنىڭ بىر رايونى، قازاقستاننىڭ بىر قانچە كولخوز— سوۋخوزلىرى بىلەن ئوقۇش، مەدەنىيەت ئورۇنلىرى ئەلىبي جانكېلدىننىڭ نامى بىلەن ئاتىلىدۇ.

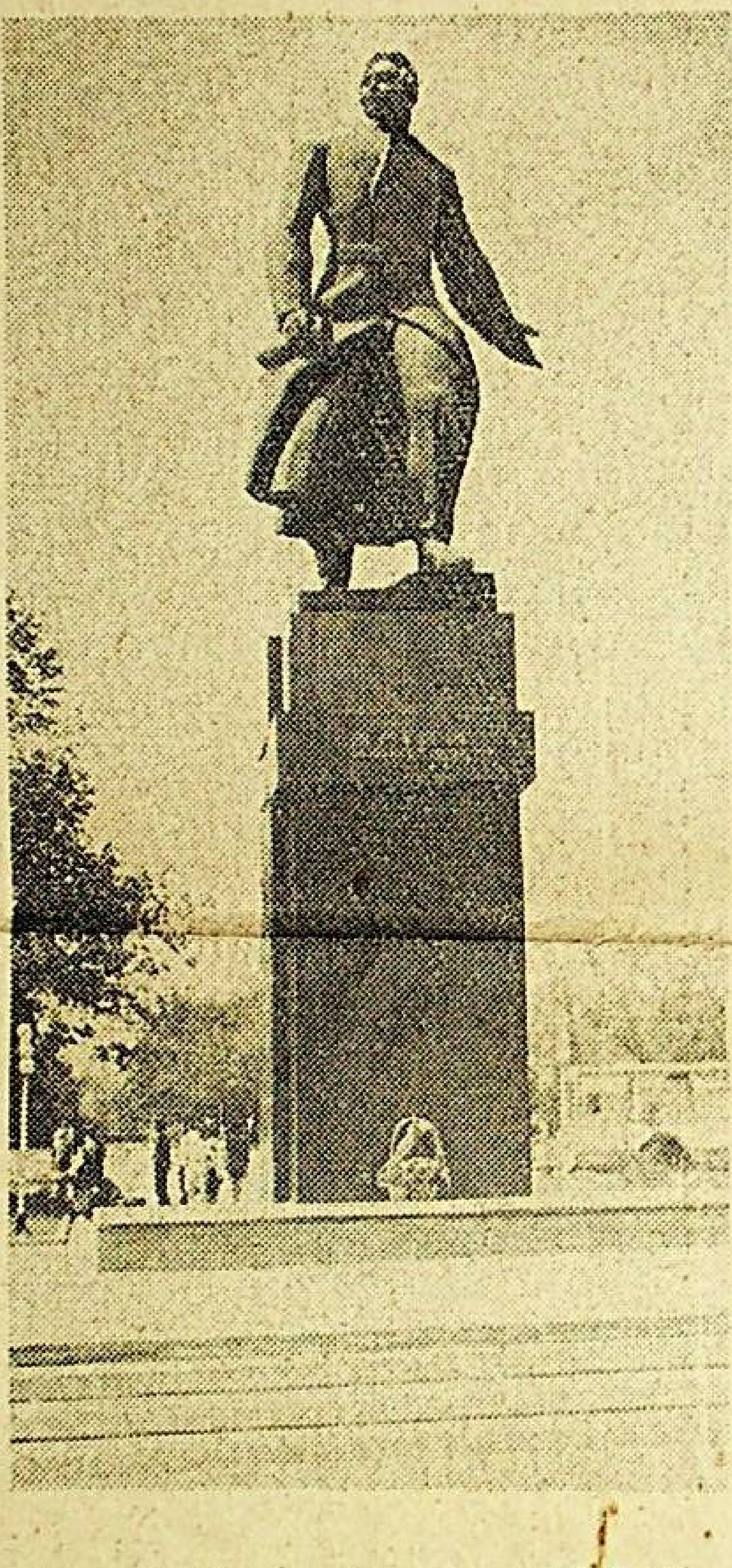

ئالمۇئاتا شەھرىدە ئەلىبي جانكېلدىن خاتىرىسىگە بېغىشلاپ ئورنىتىلغان ھەيكەل.

رىدىن ئىدى. «جانكېلدىن ئېكسپېدىتسىيەسى» دەپ ئاتىلدىغان ئېكسپېدىتسىيەنىڭ قەھرىمانلىق ژۈرۈشى توغرىسىدىكى رىۋايەت ئەل ئارىسىدا كەڭ تارقالغان.

1918— ژىلى ئورېنبۇرگدا ئورۇنلىشىۋالغان ئاق گۋاردىيەچىلەر ئاقتوبە تەۋەسىدە سوۋېت ھاكىمىيىتى ئۈچۈن كۈرەشكۈچىلەرنىڭ مەركىزى روسسىيە بىلەن قاتناش يولىنى كېسىپ تاشلاپ، ئۇلارنى خوۋۇپلۇق ئەھۋالدا قالدۇردى. موشۇ پەيتتە ۋ.ئى. لېنىننىڭ بىۋاستە رەھبەرلىگى بىلەن تۈركستان جۇمھۇرىيىتىنى ھىمايە قىلىش مەخسىتىدە ئىنقىلاۋىي روسسىيەدىن كوپلىگەن قۇرال— ياراق، ئاقچا، دورا—دەرمەك ئاجرىتىلدى. بۇلارنى ئاقتوبە مەيدانىغا ئادەتتىكى يول بىلەن يەتكۈزۈپ بېرىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. بۇ ياردەمنى كېمە بىلەن ئېدىل دەرياسى ئارقىلىق ئاستراخان پورتىغا، ئاندىن كاسپىي دېڭىزى ئارقىلىق ماڭغىشلاقىچە يەتكۈزۈش كېرەك بولدى. ئۇنىڭ ئېرىسىغا كاسپىي ياقىسى، ئورال، ئاقتوبە دالالىرى ئارقىلىق كارۋان بىلەن ئوتۇش بەلگۈلەندى. مانا شۇنداق ئىنتايىن

ق. جازباي ئوغلى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

يورۇق يۇلتۇز

ئالمۇتىدىكى چەت تىللار ئىنستىتۇتىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى، ئەدەبىياتچى-جەمىيەت ئەرباپى سايلاۋباي قايناربايېۋ قازاق دالاسىدا يۈرۈلدىن نامى تارىلىپ كەتكەن، ئۇز ۋاقتىدا يەتتىسۇنىڭ بۇلبۇلى دەپ ئاتالغان شائىرە سارا توغرىلىق ئوتكەن ئۆلىي كىتاپچە نەشىر قىلدۇردى.

مۇئەللىپ ئوزىنىڭ ژۇرىنىدىشى سارا ھەققىدە ئارخىتىن، مەتبۇئاتتىن، خەلىق ئاغزىدىن توغرۇن مەلۇماتلارنى ژىققان.

كىتاپچىدا سارانىڭ بالىلىق چاغلىرى ۋە ئۇ توسكەن مۇھىت توغرىسىدا سوز يۈرگۈزۈلىدۇ. شائىرە سارا 1878-ژىلى تۇغۇلغان. دادىسى تاستانبېك ئاقسۇ دەرياسى بويىدىكى نايمان رۇۋىنىڭ ئاستىمىر قەبىلىسىدىن چىققان. بۇ تەۋەدە ياشىغان ئاتاقلىق قوبىزچىلار، ئاتىنلار مۇھىتى ساراغا ھەل قىلغۇچى تەسىر كورسەتمەسلىكى مۇمكىن ئەمەستى، ئەلۋەتتە.

بىز بۇ يەردە سارانىڭ بالىلىق چاغلىرىدا ژىتىم قېلىپ، خورلۇق كورگىنىگە، كونا ئورپى-ئادەت ئىسكەنجىسىدە ئوزىنىڭ تەڭتۇشى بىلەن قوشۇلالماي، ئارمىنىغا يېتەلمىگىنىگە توختالمايمىز.

دىققەتكە سازاۋەر ئەرسە شۇكى، بىرجانسال بىلەن سارانىڭ ئايتىسى توغرىسىدىكى بەزى بىر ئەدەبىياتشۇناسلارنىڭ توغرا مۇلاھىزىلىرىگە سايلاۋباي قايناربايېۋ ئوز كىتاۋىدا رەددىيە بېرىدۇ. ئايتىس ئو چاغلاردا ھازىرقىدەك دەرھال مەتبۇئات سەھىپىسى ئېلان قىلىنماتتى، ياكى ماگنىتوفونغا يېزىپ ئېلىنماتتى. شۇنداقتىمۇ ئىزنى يوقاتماسلىققا ھەربەكەت قىلغان ئەدىپ ۋۇسىيېك شايقۇل ئىسلاموۋ ديگەن كىشى تەسىمبىك ئاۋۇلغا كېلىپ، ئايتىسنى سارانىڭ ئوز ئاغزىدىن يېزىۋالغان. ئەينە شۇ ئوسخا 1898-ژىلى قازان شەھرىدە كىتاپچە بولۇپ نەشىر قىلىندى.

سايلاۋباي ئاتاقلىق ئاكادېمىك- يازغۇچىلىرىمىزنىڭ ئەينە شۇ ئايتىس ھەققىدە ئېيتقان پىكىرلىرىدىن تورلۇق پايدىلانغان. مەسىلەن، مۇختار ئەۋېزوۋ: «ھەققەتەن بىرجان- سارانىڭ ئايتىسى بولغان ۋاقىت بىراق دەسلەپكى ئېيتىسقان قىلىنىشىدا ساقلانماغان. ئەمگەك راستىنلا سارانىڭكى. ئۇنى دەسلەپ يېزىپ ئالغان ئارپ بولۇپ، شېمرى گۈزەللىك، ھەجىم جەھەتتىن قارىغاندا بۇ ئايتىس قازاق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ چوڭ مىراسى بولسا كېرەك».

بۇ پىكىرنى ئوز ۋاقتىدا سەبىت مۇقانوۋ، قاژىم جۇمالىيېۋ، ئىلياس ئومارۇۋ كەبى ئالىم، ئەدەبىياتشۇناسلارمۇ ئېيتقان ئېدى. شائىرە سارا ئېغىر زاماندا ھايات كەچۈردى. جۇڭغار ئالتىيغىنىڭ غەربىدىكى كەڭ ئوزلەڭلىكنىڭ ئاسمىنىدا بىر يورۇق يۇلتۇز چاقناپ ياندىدە، ئوچۇپ قالدى. سارا 1916-ژىلى 38 يېشىدا ۋاپات بولدى. لېكىن ئۇ، مىڭ مىسرادىن كوپرەك ھەجمىدىكى شېېرلاردىن ئىبارەت مىراس قالدۇرۇپ كەتتى. ئابايىنىڭ سوزى بىلەن ئېيتقاندا، بۇلارنىڭ ھەممىسى دېگىدەك «تىلغا يېنىك، ژۈرەككە ئىللىق تېگىدىغان» گۈزەل، سېخىرلىق، لىرىكلىق شېېرلاردۇر. ئەڭ چوڭى «ئوزاق» ناملىق داستانى. سارانىڭ ئۇنىڭدىن كېيىنكى ھەجىملىك ئەسىرى، يەنى «ژۈرەك» ناملىق شېېرى خەلىق ئارىسىغا كەڭ تارالغان رىۋايەتكە ئاساسلانغان بولۇپ، ئۇ مۇنداق باشلىنىدۇ:

ژۈرەكتەك ئىللىق، ئارام سوز بارمېكىن،
ژۈرەكسىز تىرىكچىلىك بولارمېكىن.
ھەر قاچان ھايات كۆيى- ژۈرەك سىرى،
شۇ ژۈرەك ھەققىدە مەن كۈيلەيبۈگۈن.

ئوتمۇشتە ئېچىنىشلىق ھايات كەچۈرگەن خەلىق پەرزەنتلىرىنى ئىززەت- ئېھتىرام بىلەن ئەسلەيدىغان بۈگۈنكى ئەۋلات كوشكېنتال دېگەن ئاۋۇلدا ساراغا ھەيكەل ئورناتتى. «قاپال» ناشلىق سوۋخوزنىڭ بىر بولۇمى شائىرە سارانىڭ نامى بىلەن ئاتىلىدۇ. بۇ يەردىمۇ يەنە بىر ھەيكەل بارمارفۇغا دېگەن ياش شائىرە ساراغا بېغىشلاپ داستانمۇ يازدى.

سارا ئۇچۈن قويۇلغان ئەڭ چوڭ ھەيكەل- «بىرجان-سارا» ئوپېرىسى. ئاكادېمىك يازغۇچى قاژىم جۇمالىيېۋنىڭ لىبرېتوسى بويىچە مەشھۇر قازاق سوۋېت كومپوزىتورى مۇقان تولېبايېۋ ئىجات قىلغان مەزكۇر ئوپېرا مۇزىكا سەنئىتىنىڭ توردىن ئورۇن ئالدى.

ئەجداتلار قالدۇرۇپ كەتكەن مىراسلارنى ئەۋلاتلار ئەينە شۇنداق قەدىرلىمەكتە.

ئومارغالى قۇدىشېۋ.

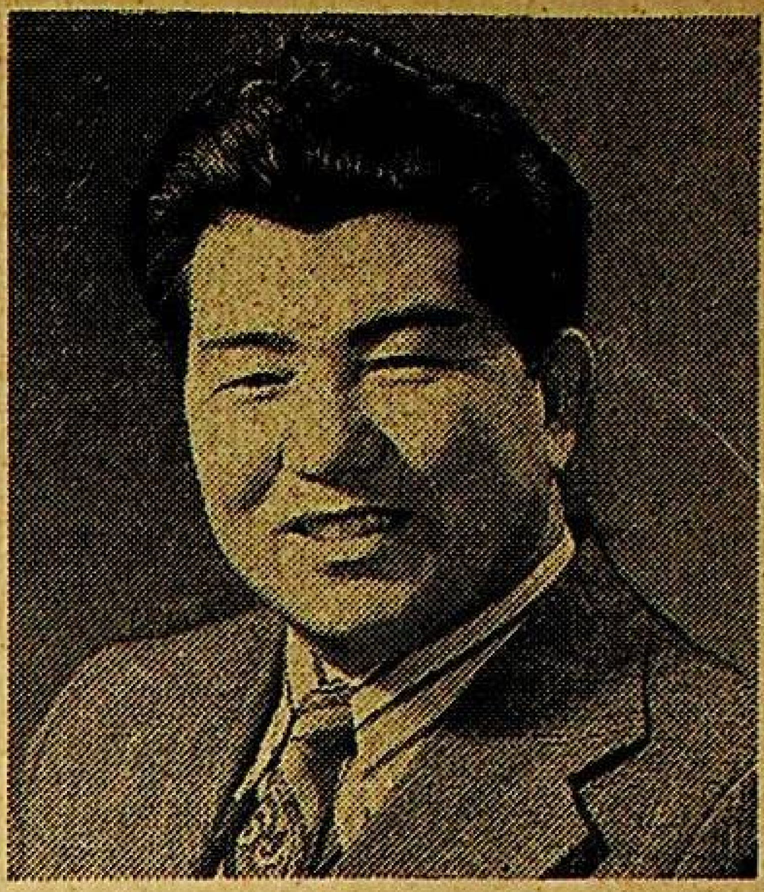

سۈرەتتە: قازاقستان س.س.ر كۈلەش بايسېيىتوۋا نامىدىكى دولەت مۇكاپىتىنىڭ لائۇرياتى، كومپوزىتور ئاسىلبېك ئوغمانوۋ.

مۇزىكا مەيرىمى

جۇمھۇرىيەتتە قازاقستان كومپوزىتورلىرى زامانىۋي ئەسەرلىرىنىڭ ئۇلۇق ئوكتەبرنىڭ 60 ژىللىقىغا بېغىشلانغان ئىككىنچى فېستىۋالى ئوتتۇۋاتىدۇ. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن قازاقستان كومپوزىتورلار ئىتتىپاقىنىڭ رەئىسى، جۇمھۇرىيەت خەلىق ئارتىسى ئېركېغالى راخمادىيېۋ «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنىڭ مۇخبىرىغا تۆۋەندىكىلەرنى ئېيتىپ بەردى:

-بىزنىڭ دەسلەپكى مەيرىمىمىز ئوتكەن ژىلى ئوما پەيتىدە جۇمھۇرىيەتنىڭ تىڭ يەرلەر ئوزلەشتۈرۈلگەن سەككىز ئوبلۇسىدا مۇۋاپپەقىيەتلىك ئوتكەن ئېدى. بىز دېخانلار، خاڭچىلار، مېتاللۇرگلار ۋە قۇرۇلۇشچىلار بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇنتۇلماس تەسىراتلار ئالغان ئېدۇق. مىللارد پۇت ئاشلىق يېتىشتۈرگەن دېخانلار سەنئەتچىلەردىن چوڭ مىننەتدار بولدى. تىڭ يەرلەرنى ئوزلەشتۈرگۈچىلەرنىڭ پىداكارانە ئەمگىگى بىزنىڭ ئىجادىيىتىمىزغا ئىلھام بەخش ئەتتى.

بىيىلقى مەيرەم جۇمھۇرىيەتنىڭ جەنۇبىدا ئوتمەكتە. كومپوزىتورلار، ناخشىچىلار، كۈيچىلەر بۇ مەيرەمگە ژۇقۇرى مەسئۇلىيەت ھىسى بىلەن تەييارلاندى.

مۇزىكا مەيرىمىنىڭ پروگراممىسىغا كىرگۈزۈلگەن بولساق، قۇرمانغازى نامىدىكى خەلىق چالغۇ ئوركېستىرى، قازاقستان س.س.ر دولەت سىمفونىيە ئوركېستىرى، شۇنداقلا تېلېۋىزىيە ۋە رادىيو ئېستراداسىمفونىيە ئوركېستىرى جامبۇل، چىمكەنت، قىزىل-ئوردا شەھەرلىرىدە ئوز ماھارەتلىرىنى نامايىش قىلىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن بىللە تاماشىبىنلار مەشھۇر ناخشىچى بىبىگۇل تولېگېنوۋا، جۇمھۇرىيەتنىڭ خىزمەت كورسەتكەن ئارتىستلىرى س. قۇرمانغالىيېۋا، م. مۇسابايېۋ، گ. رازىيېۋا ۋە باشقا سەنئەت ئۇستىلىرى بىلەن ئۇچرىشىدۇ.

جۇمھۇرىيەت سەنئەتچىلىرىنىڭ مۇزىكا مەيرىمى كۈنلىرىدە جامائەتچىلىك ئالدىدا كومپوزىتورلار ب. بايقادامۇۋنىڭ «ئالمۇتام»، «مېنىڭ پايتەختىم»، ب. جۇمانىيازوۋنىڭ «ئاكىلار»، غ. ژۇبانوۋانىڭ «ناخشا يازىمىز»، ق. غوجامياروۋنىڭ «ۋەدە»، «مەن پەرۋانە»، ئې. راخمادىيېۋنىڭ «ئانا ژۇت توغرىلىق ناخشا»، ل. خەمدىينىڭ «ۋەتەن» ناملىق يېڭى ئەسەرلىرى ئورۇنلىنىدۇ.

«قازاقستان» ماگازىنىدا

قازاقستاننىڭ پايتەختى ئالمۇتا ژىلدىن-ژىلغا چوڭىيىپ، گۈزەللىنىپ بارماقتا. ھەممە جايدا ئېگىز، ھەشەمەتلىك بىنالار قەد كوتىرىۋاتىدۇ. شەھەردىكى ئەڭ چىرايلىق، ئازادە كوچىلارنىڭ بىرى لېنىن نامىدىكى پروسپېكت بولۇپ، كېيىنكى ژىللاردا بۇ يەردە 9-10 قەۋەتلىك تۇرۇشلۇق ئويلەر كوپ سېلىنىدى.

شۇ ھەشەمەتلىك ئىمارەتلەرنىڭ بىرسىدە «قازاقستان» دەپ ئاتىلىدىغان چوڭ ماگازىن جايلاشقان.

«بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنىڭ مۇخبىرى ئەبدىبېك ئۇرماغامبېتوۋ يېقىندا ماگازىننىڭ مۇدىرى مۇغالىما ئەبدىلدىنوۋا بىلەن سوھبەتلەشكەن ئېدى. تۆۋەندە شۇ سوھبەتنىڭ مەزمۇنىنى تەغدىم قىلدۇق:

سوئال: ماگازىندا قانداق بۇيۇملار سېتىلىدۇ؟ خېرىدارلار كىملەر؟

جاۋاپ: مەلۇمكى «قازاقستان» ماگازىنى 1971-ژىلى ئېچىلدى. بۇ يەردە ئاساسەن ئۇيغۇر، قازاق، ئوزبەكلەرنىڭ مىللىي كىيىم- كېچەكلىرى، ئوي جىھازلىرى بىلەن مۇلۇكلىرى پەتمۇس، قاچا- قومۇچ ۋە باشقا نەرسىلەر سېتىلىدۇ. بۇ بۇيۇملارنى شەھەر ئاھالىسى، شۇنداقلا شەھەر ئەتراپىدىكى ئۇيغۇر يېزىلىرى ۋە قازاق ئاۋۇللىرىدىن كەلگەنلەر كوپ ئالىدۇ. كەشتىلىك چاپانلار، كەمزەللەر، ئىپەك كوينەكلەر، گۈللۈك ۋە مارجان بېسىلغان دوپپىلار، تۇلكە، قۇندۇز تۇماقلار، خروم ئوتۇك، مەسە ۋە باشقا خىلمۇ خىل مىللىي كىيىملەرنى خېرىدارلار كىيىپ بېقىپ، ئوز خاھىشى ۋە دىتى بىلەن تاللاپ ئالالايدۇ.

ئوي جىھازلىرىغا كەلسەك، ئۇلار مۇخەلىقنىڭ تەلەپ، ئېھتىياجىغا ماسلاشتۇرۇلغان. بۇ يەردىن تېكمەتلەرنىڭ، بېزەپ ياسالغان ساندۇقلارنىڭ ھەر خىلىنى تېپىش مۇمكىن. ماگازىننىڭ يەنە بىر بولۇمگە زەرگارلىق بۇيۇملىرى قويۇلغان. بۇ بولۇمنى غالىيە دېگەن ئايال باشقۇرىدۇ. ئۇ، سودا- سېتىق ئىشىنى ياخشى بىلىدۇ. ئۇلارغا مەسلىھەتلىرى بىلەن ياردەم بېرىدۇ. بۇ يەردە كۈمۈچ بىلەيزۈك، ئۈزۈك، ھالقا، زىرە سېتىلىدۇ. بۇنداق ئېسىل بۇيۇملارنى سېتىۋالغۇچىلار ئىنتايىن كوپ تويى مەراسىملىرىنى ئوتكۈزىدىغانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيدۇ.

سوئال: شۇنچە كوپ ئېسىل بۇيۇملار، كىيىم- كېچەكلەر، جىھازلار بىلەن سىلەرنى كىم تەمىنلەيدۇ؟

جاۋاپ: بۇلارنى قازاقستاننىڭ ۋە باشقا قېرىنداش جۇمھۇرىيەتلەردىكى مەخسۇس فابرىكا ۋە زاۋۇدلار ئەۋەتىدۇ. مەسىلەن، مالنى ئالمۇتىدىكى كىيىملەر ئويىدىن، گاگارىن نامىدىكى، «بىرىنچى ماي» تىكىنچىلىك بىرلەشمىسىدىن، «تۇسكىيىز» فابرىكىسىدىن ۋە باشقا كارخانىلاردىن ئالىمىز.

مۇخبىر: رەخمەت، قىزىقارلىق سوھبىتىڭىز ئۈچۈن، ئىشىڭلار ئىلگىرى بولسۇن!

ماگازىن مۇدىرى: ئېتىۋارىڭىز ئۈچۈن سىزگىمۇ رەخمەت. ئۇلۇق ئوكتەبر مەيرىمى يېقىنلاپ كەلمەكتە. جامائەتچىلىككە مەيرەملىك بۇيۇملارنى ساتىدىغان كۈنلەر ژىراق ئەمەس. مەيرەمنى ياخشى قارشى ئېلىپ، كوپنى دېگەندەك رازى قىلساق دېگەن نىيەتتىمىز.

سۈرەتتە: ئاۋۇلدىن كەلگەن خېرىدار گۈلجاھان سايماسايېۋا (تۆۋەندە) سېتىقچى لەيلە دوسانوۋا.

ئەخمەتجان ھاشىروۋ

خامان ئاشلىققا تولغاندا

(ھېكايە)

> يازغۇچى ئەخمەتجان ھاشىروۋ زامانىۋى ماۋزۇلارغا ئەسەرلەر يارىتىشتا دادىل قەلەم تەۋرىتىپ كەلمەكتە. ئۇنىڭ «كەچمەس كوڭلۇم»، «ياشىغىنىم ياشىغان»، «سولماس گۈل» پوۋېستلىرىنى كىتابخانلار سەممىي كۈتۈپ ئالدى. «ئۆلمەس بولۇپ تۇغۇلغانلار» دىرامىسى جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تىياتىرىدا مۇۋاپپەقىيەتلىك كورسىتىلىپ كەلمەكتە. ئە. ھاشىروۋنىڭ يېڭى ھېكايىلىرىدىن تەغدىم قىلدۇق.

كوك ئۇپۇقنى پەرەڭگە بوياپ، قۇياشنىڭ ئولتىرىشى بىلەن ئېتىز-ئېرىقتا ئىشلەۋاتقانلار ئويلىرىگە قايتىشتى. توپىلىق كەڭ يولدا ئانا ئوز ئوغلىنى ئەگەشتۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇلار ھارغان.

ئەركىنجان ئاستا كېلىۋاتاتتى. ئۇ ئانىنىڭ توختاپ، كۈتۈپ تۇرغىنىنى كورۇپ، ژۇگرەپ كەلگەن بويى:

—ئاپا، بايا ئاياللار بىر-بىرىنى ئېمىشكە قۇچاقلاپ ژىغلاشتى؟

ئانا نەپەسى قىسىلدى...

—ئۇنى سورىما. سەن ئويلايدىغان، ساڭا ئېيتىدىغان سوز ئەمەس،— دەپ ئايىمبۇۋى ئوغلىنىڭ سوئالىغا جاۋاپ بېرىشكە پېتىنالمىدى. ئانا ئوغلىغا «ئۇرۇش»، «قارا خەت»، «ئوندىن» دېگەن دەھشەتلىك سوزلەرنى زادى ئېچىپ ئېيتىمىدى.

—تونۇر ياسايلى، ئوغلۇم!— دېدى ئانا،— داداڭ كەلگەندە تونۇرغا نان يېقىپ يەيمىز.

ئۇلار تونۇر ياساشقا قىزغىن كىرىشتى...

—دادام كەلگىچە پۇتىرەمسەن، ئاپا؟

—پۇتىرىمەن...

ئارىلىقتا بىر ئاز ۋاقىت ئوتتى. بىر كۈنى ئانا چاچلىرىنى ئاق ئارىلىغان، خەت توشۇغۇچى جۇدەڭ ئايال بىلەن تونۇر قېشىدا ئۇزاق ئولتىرىپ مۇڭداشتى. ئۇ ئايال چىقىپ كېتىشىگىلا، ئايىمبۇۋى ئوغلىنى قۇچاقلاپ ياش توكتى.

ئەركىنجان ئاڭ-تاڭ.

—ئوغلۇم، داداڭ تونۇر نېنىنى ھېچ قاچان يېمەيدۇ،— ئانىنىڭ ئۇنلىرى تىترەپ كەتتى...

ئەركىنجان بۇ گەپلەرگە چۈشىنەلمىدى. پەقەت ئانىنىڭ مىسكىن ھالىتىگە تەلمۇرۇپ قاراپلا قالدى.

سوغ خەۋەر ئانىنىڭ روھىنى چۈشەردى... ژۇرەك- باغرى ئورتەندى. شۇنداق قىلىپ تونۇر پۇتمىگىنىچە پۇتمەي قالدى...

ئەركىن ئوگۇزگە چىقىپ ئۇزاق ئولتاردى. بۇ يەردىن خامان ئوچۇق كورۇنەتتى. ئەركىنجان خاماندىن ئاشلىق ئېلىپ ماڭغان ۋە خامانغا كېتىپ بارغان بوش ھارۋۇلىرىنى سانىدى، يېنىپ- يېنىپ سانىدى...

زېرىككەن بولسا كېرەك، ئورنىدىن تۇردىدە، تامدىن سېرىلىپ ھويلىغا چۈشتى. ئۇ پۇتمىگەن تونۇرغا قاراپ قويدى. «دادامنى ئەشۇ ھارۋۇكەشلەر كورگەنمىكىن؟»— دەپ ئويلىدى ۋە ئىشىككە قولۇپ سېلىپ، ھارۋۇكەشلەر كېلىدىغان يولغا ژۇگەردى...

ئەركىنجان ھارۋۇكەشلەرنى كوپ كۈتمىدى. ئۇ ئولتارغان يەرگە بىر ھارۋۇ كېلىپ توختىدى. ئاتلار ناھايىتى ئورۇق ئىدى. ئۇلار قارا تەرگە چۈشۈپتۇ. ھارۋۇغا توقسەن توققۇز يېرى يامالغان يوغان- يوغان قاپلار بېسىلغان. ھارۋۇ ھايدىغان جەڭچى ئېگىز ۋە جۇدەڭ ئىكەن. كۈندە كويگەن ئۇزلىرى سۇغا چىلاۋالغاندەك، قاتتىق تەرلىگەن. ئۇنىڭ ئالدىدا چاچلىرى پاخپايغان، يوغان كوزلۇك ئەركىنجان كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

—سالام، ئوغلۇم!— دەپ جەڭچى يالغۇز قولىنى ئەركىنگە ئۇزاتتى.— ئەر، ئەرنى كورگەندە، بىر- بىرىسىگە قول بېرىپ كورۇشىدۇ، جۇمۇ،— دەپ ئىللىق كۈلۈمسىرىدى ئۇ.

ئەركىنجانمۇ ئىنچىكە بارماقلىق قوللىرىنى ئۇنىڭغا سۇندى. شۇ زامان چىرايى تاتىرىپ، كىرپىكلىرى قېقىلماي، كوزى جەڭچىنىڭ مۇرىسىگە چۈشتى.

—سىنىڭ بىر قولۇڭ قېنى؟— دەپ سورىدى ۋە جەڭچىنى مەككەم قۇچاقلاپ، دىر- دىر تىترەپ كەتتى...

جەڭچى يېقىملىق بالىنىڭ شۇ خىل ئېچىنارلىق ھەرىكىتىدىن ئۇرۇشتا ژۇرگەن ئاتىسىنى قاتتىق سېغىنغانلىغىنى بىردىنلا سەزدى.

—داداڭدىن خەت كەلدىمۇ؟— دەپ سەۋىرلىك بىلەن سورىدى جەڭچى.

—بىلمەيمەن. ئاپام ماڭا: —«داداڭ تونۇر نېنىنى يېمەس بولدى»— دەپ ژىغلىدى.

—شۇنداق دە، ئوغلۇم...

جەڭچى ئەركىنجاننىڭ ئاتىسىدىن ئايرىلغانلىغىنى بىلىپ، بالىنى بەك ئاياپ كەتتى. «داداڭ ئولدى» دەپ ئانىسىمۇ ئېيتماپتۇ. مەن ئېمە دېسەم بولىدېكىن؟ ئاخىرى بالىنى ئۇمۇتلەندۇرۇش لازىم...» دەپ ئويلىدىدە:

—ئوغلۇم!— دەپ ئاستا ئېيتتى جەڭچى شۇ مەھەل دەرتال ئېسىنا كەتكەن ئويغىنى،— خامان ئاشلىققا تولغاندا سېنىڭ داداڭ كېلىدۇ... ماڭا ئىشەن، ئىشەنمىسەڭ، خامانچى قاسىم بوۋايدىن سورا.

—راسىما، ئاكا؟!— بالا خوشاللىغىدىن قاقاخلاپ كۈلدى. ئىشەندى.

ئايلىنىپ كېتەي ئومرۇڭدىن. ئادەمگە ئىشەنگەن پەيلىڭگە رازىمەن. يالغان ئېيتقانلىغىم ئۇچۇن، ئادەملەر مېنى كەچۇرۇڭلار. ئىلاجە يوق. مەن بۇ كىچىككىنە بالىنىڭ قانداقمۇ كوڭلىنى ئاغرىتارمەن، ئېيتىڭلار؟! ئۇرۇش تۈگەپ، خامان ئاشلىققا تولىدۇ. كوڭۇل خاتىرجەم بولۇپ، بۇ دەرتلەرمۇ ئۇنتۇلۇپ كېتەر،— دەپ ئويلىدى جەڭچى.

بىر كورۇپلا بىر- بىرىنى ياقتۇرۇپ قالغان ئەشۇ ئىككىسى ئارىسىدا ئازىراق سۈكۈنات ھوكۇم سۇردى.

—خوشلىشايلى، ئوغلۇم،— دېدى ھارۋۇكەش كۈنگە قاراپ.— خېلە ۋاقىت بوپتۇ. ئېلىۋاتورغا بارغىچە كەچ كىرىپ كېتىدۇ.

—مەيلى،— دېدى بالا مەيۇسلىنىپ.

—جەڭچى بالىنىڭ كەڭ ماڭلىيىغا سويدى، ئاندىن ئۇنىڭ پاخپايغان چېچىنى پۇرىدى.

ئەركىنجان ھەيرانلىقتا بېتونۇش ئاكىسىنىڭ كوزىگە قاراپ:

—مېنىڭمۇ دادام شۇنداق قىلاتتى. ئاكا،— دېدى.— ئالدى بىلەن ماڭلىيىمدىن سويىدىغان كېيىن چاچلىرىمنى پۇراتتى. سەن ئەدىن بىلىسەن؟ ئاپام ئىككى ئالقىنىمغا سويىدۇ.

—ھەممىنى بىلىمەن، ئوغلۇم... ھەممىنى بىلىمەن.

ئەركىنجان جەڭچىگە كۈتۈلمىگەن سىرىنى ئاچتى. دەل موشۇ دەقىقىدىن باشلاپ ئەركىنجاننىڭ قەلبىدە جەڭچىنى ئوز ئاتىسىدەك ياخشى كورۇپ قالغىنىنى ئۇ سەزمىگەن ئىدى...

«قانداق قىلىپ خامانغا بارسام بولىدېكىن؟»— دەپ ئېرىق بويىدا پۇتىنى سۇغا چىلاپ ئولتىراتتى ئەركىنجان. شۇ ئارىلىقتا قوللىرىدا خالتا ۋە مىشكاپلارنى تۇتۇپ، باشاق تېرىشكە ئوتۇپ كېتىپ بارغان بالىلارنى كورۇپ قالدى.

باللار ئەركىنجاننى باشلاپ ماڭدى. ئۇ ناھايىتى كوڭۇللۇك، گەپ بىلەن ئېتىزغا قانداق يېتىپ بارغىنىمۇ بىلمەي قالدى. باشاق تېرىش باشلاندى... ئەركىنجان ئېگىز بويلۇق بالىنىڭ قېشىغا كېلىپ:

—بۇگۇن خامان ئاشلىققا تولامدۇ؟— دېدى كوزلىرىدە خوشاللىق ئۇچقۇنلىرى پاقىراپ. ئۇرۇشنىڭ ئېمە ئىكەنلىگىنى، ئاشلىقنىڭ نەگە كېتىپ بارغىنىنى چۈشەنگەن ھېلىقى بالا:

—سەن چۈشەن، دادىلىرىمىز سوقۇشۇۋاتىدۇ. ئاشلىق ئۇرۇشنىكى...

—تۇنۇگۇن ھارۋۇكەش ئاكام ماڭا خامان ئاشلىققا تولىدۇ دەپ ئېيتتىغۇ،— ئەركىنجان چۈشەندۇرمەكچى بولدى.

بۇ گەپنى باشقا باللارمۇ ئاڭلاپ كۈلۈشكەن ھالدا ھەممىسى ئەركىنجاننىڭ ئەتراپىغا ژىغىلىپ:

—سەن ئۇنى تونامسەن؟— دېدى باللار چەت- چەتتىن چۇقۇرۇشۇپ،— ئۇ ئاكاڭ سېنى كىچىك دەپ ئالداپتۇ.

ئەركىنجان كوزىگە ياش ئالدى.

—مېنىڭ دادام يېقىندا كەلمەيدىغان ئوخشايدۇ.

باللارنىڭ ئىچى ئاغرىدى ۋە ئېمە قىلارىنى بىلمەي، بىر- بىرىگە قاراشتى. ھېلىقى ئېگىز بويلۇق بالا:

—جورۇڭلار، خامانچى قاسىم بوۋايدىن سوراپ كورەيلۇق،— دېدى باللارغا قاراپ.

—راست، جەڭچى ئاكامۇ قاسىم بوۋايدىن سورا دېۋىدى،— قوشۇپ قويدى ئەركىنجان.

باللار خالتىلىرىنى كوتىرىپ، خامانغا كەلگەندە، خاماندا قاسىم بوۋايدىن باشقا ھېچ كىم يوق ئىكەن. بوۋاي كۈندە كويۇپ قارايغان، جۇدەڭ كىشى كورۇنىدۇ. خامانچى باللارغا ھەيران بولۇپ:

—ھە، گەپ قىلىڭلار،— دېدى ئۇ سۇپۇرگىگە تومۇر توڭگە ئوتكۇزۇۋېتىپ.

—بوۋا، سېنى خاماندا تۇغۇلغان دەيدۇ، راستمۇ؟— دەپ سورىدى ئېگىز بويلۇق بالا.

—مېنى بىلىدىغانلار شۇنداق دېيىشىدۇ. ئۇنىڭ سىلەرگە ئېمە كېرىگى بار؟

—ماڭا كېرىگى يوق. مونۇ ئەركىنجانغا كېرەك ئىكەن. ئۇ بىزگە: «خامان ئاشلىققا تولىدۇ» دەيدۇ. لېكىن بىزنىڭ ھازىر ئىشەنگىمىز كەلمەيدۇ بۇ گەپكە...

—خامان ئاشلىققا تولغاندا دادام كېلىدۇ،— ئىشەشلىك ئېيتتى ئەركىنجان.

—داداڭمۇ؟

—بىر جەڭچى ماڭا: «خامان ئاشلىققا تولىدۇ. شۇ ۋاقىتتا داداڭ كېلىدۇ»— دەپ ئېيتتۇېدى، بوۋا.

بوۋاي ئويلىنىپ قالدى. ئۇنىڭ پۇتۇن قامىتى تىترىدى، بېشى ئايلىنىپ، كوزى قاراڭغۇلاشتى. خامانچى ئېسىنى ژىغىپ ئەركىنجانغا قارىۋېدى، ئەركىنىنىڭ يوغان كوزلىرى ئېمە دەيدېكىن دەپ تىكىلىنىپ قاپتۇ. قاسىم بوۋاي ھەممىنى چۈشەندى...

«مېنىڭمۇ سېنىڭ كوڭلۇڭنى ئاغرىتقىم كەلمەيدۇ»، دەپ ئويلىدىدە ئاندىن:

—جەڭچى ئاكاڭ دۇرۇس ئېيتىپتۇ. خامان ئاشلىققا تولىدۇ،— دېدى قاسىم بوۋاي ئوزىنى ئارانلا تۇتۇپ.— بۇرۇنمۇ تولغان. جەڭچى ئاكاڭنىڭ سوزىگە ئىشىنىۋەر، ئوغلۇم. داداڭ كېلىدۇ. كورسەن، داداڭ كېلىدۇ، ئوغلۇم. ئۇمۇتنىڭ ياخشى ئىكەن. باللار، سىلەر، ئەركىنجانغا ئىشىنىڭلار!

بوۋاي ئەركىنجاننىڭ بېشىنى سىلىدى. باللار چەكسىز خوشاللىقتا خامانچى بوۋاينىڭ گېپىگە ئىشەنگەن ھالدا مەلىگە قايتىشتى...

ئەركىنجان ئادەتتىكىدەك، كۈندە دېگىدەك ئوگۇزگە چىقىپ، خامان تەرەپكە قارايدۇ. لېكىن كۈندىكىدەك خامانغا كېتىپ بارغان ۋە خاماندىن ئاشلىق ئېلىپ قايتقان ھارۋۇلار تىزمىسى ئۇزۇلمەيدۇ.

ھويلىدىكى تونۇرنى ئانا تېخىچە قولىغا ئالغىنى يوق...

ئېلىپبە مەشغۇلاتى Елипбә Мәшғулати.	ئىككىنچى مەشغۇلات Иккинчи мәшғулат	
«ژىللارغا جاۋاپ»— ل. مۇتەللىپ ئەسەرى. «Жилларға жавап»— Л. Мутәллип әсәри	ژىللار Жиллар	ژ Ж ж
جوشقۇنلۇق ساز جاراڭلايدۇ يېزىدا. Жошкунлуқ саз жараңлайду йезида	جوشقۇن Жошкун	ج Җ җ
زامانىمىز مەدھىلىدى رىزۋانگۇلنى. Заманимиз мәдһилиди Ризван-гүлни	زامان Заман	ز З з
سالام ساڭا، دەريا ئىلى! Салам саңа, дәрия Или!	ئىلى Или	ئى ى И и
يېزىغا باھار كەلدى. Йезиға баһар кәлди	يېزا Йеза	ئي ي Й й

تەھرىر ھەيئىتى.

گېزىتنىڭ ئادرېسى 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار 82-60-62، 85-43-62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە فولكلورلار ئامبىرى

1977
جىل
ماي
№9 (11)
باعاسى
2 تيىن

جاساسىن سوۋەتتەر وداعى،
جەتكىزگەن ءوركىندىك، تەڭدىككە!

ءبىزدىڭ وتان

شەت ەلدەگى وتانداستارمەن
مادەنى بايلانىس جاسايتىن
سوۋەت «وتان» قوعامى
قازاق بولىمشەسىنىڭ گازەتى

اسىل مۇرات

ن. بازانوۋا،
قازاق بەيبىتشىلىكتى قورعاۋ كوميتەتىنىڭ پرەدسەداتەلى، قازاق سسر عىلىم
اكادەمياسىنىڭ اكادەميگى.

قازىر دۇنيە ءجۇزىنىڭ ادال نيەتتى بار-
لىق ادامدارىنىڭ، قوعامدىق ۇيىمدارىنىڭ
الدىندا بارىنە بىردەي ورتاق اسا ماڭىزدى
ءبىر مۇرات ايقىشا كورىنىس بەرىپ،
ورەكشە ماڭىزعا يە بولىپ وتىر. ول- بەي-
بىتشىلىك مۇراتى.
وسى ماقساتقا جەتۋ جولىندا سوۋەت
ەلى ءوزى دۇنيەگە كەلگەن العاشقى كۇ-
نەن باستاپ پارمەندى تۇردە، تاباندىلىق-
پەن اتسالىسىپ كەلەدى. وسىدان الپىس
جىل بۇرىن وكتابر جەڭىسكە جەتكەن كۇ-
نىڭ كەلەسى تاڭىنداق ءبىزدىڭ ەلىمىز
ۇلى لەنيننىڭ ۇسىناۋىمەن الەمگە بەيبىت-
شىلىك ۇرانىن تاستادى. ءتيپتى سول تاريحي
توڭكەرىستىڭ ءوزى قانتوگىسسىز جاسالىپ
قىسقى سارايدى الاردا نەبارى بىرنەشە
ادام عانا قازا تاپتى.
حالىقتىڭ باسىنا تۇسكەن ادام ايتقىسىز
قيىنشىلىقتى جەڭىلدەتۋ ۇشىن سوۋەت
ۇكىمەتى ءبىرىنشى دۇنيە جۇزىلىك سو-
عىستان باس تارتتى، دۇشپانىڭ قاساقانا
جاساعان وزبىرلىق ءبىتىم شارتىنا امالسىز
قول قويدى. سوعىستان ورالعان جاۋىنگەر-
لەر تۋعان جەرلەرىنە قايتارىلدى. ءبىراق
ارام پيعىلدى، قاناۋشىل شىكى- تىسقى
جاۋ قولعا قارۋ الۋعا ءماجبۇر ەتتى. ادام-
زات تاريحىندا تۇڭعىش پايدا بولعان سوت-
سياليزم ورداسىنان، ەڭبەكشى حالىق ءوزى
بيلىك جۇرگىزەتىن ادىلەت، ەركىندىك وتا-
نىنان زارەسى ۇشقان يمپەرياليستەر-امەري-
كا قۇراما شتاتتارى، انگليا، فرانسيا بىر-
گىپ، ۇش جاقتان شابۋىل جاسادى. ال ەل
ىشىندە ءورت شالعان دەنەدەگى ويدىم-
ويدىم كۇيىكتىڭ جاراقاتىنداي شوعىرلانعان
اق پاتشانىڭ سارقىندى سىلىمتىكتەرى جاع-
دايدى ونان سايىن اسقىندىرا ءتۇستى. سو-
ۋەت حالقىنىڭ ازامات سوعىسى باستالدى.
الايدا سوتسياليزم سالتاناتى جولىندا كۇ-
رەسۋشى قالىڭ بۇقارانىڭ بولاتتاي بەرىك
تۇتاسقان كۇشى ءبارىن دە جەڭىپ شىقتى.
دۇنيەقوڭىزدىقپەن ارانى اشىلعان حا-
لىقارالىق يمپەرياليزم بۇكىل الەمگە ەمىن-
ەركىن بيلىك جۇرگىزۋگە تالاسىپ، ەكىنشى
دۇنيە جۇزىلىك سوعىس اشتى. بۇل جولى
فاشيستىك گەرمانيا بريتانيا ارالدارىنان
باسقا باتىس ەۋروپانى تۇتاستاي جاۋلاپ
الىپ، ءوزىنىڭ ارامزا نيەتىن ەداۋىر جۇزەگە
اسىردى. ەندى مۇنىڭ الدىندا بيىك قامال
بولىپ سوۋەتتىك سوتسياليستىك رەسپۋب-
ليكالار وداعى تۇردى، سونى قۇرتۋ كەرەك
بولدى. جاۋ ەكى ەل اراسىندا ۇزارا تيىس-
پەۋ تۋرالى شارتتىڭ بولۋىنا قاراماستان،
وپاسىزدىقپەن تۇتقيىلدان شابۋىل جاسادى.
سوتسياليستىك ءومىردى قورعاپ قالۋ جو-
لىنداعى شەشۋشى ايقاس تابانى كۇرەكتەي
ءتورت جىلعا سوزىلدى. ميلليونداعان ادام
قازا تاپتى، جۇزدەگەن قالالار مەن سەلولار
ورتەندى. اقىرى فاشيزم ءوزى قازعان كو-
رىنە ءوزى ءتۇستى، گيتلەردىڭ گەرمانياسى
كۇل- تالقان بولىپ قيرادى. ەۋروپانىڭ
بەينەسى وزگەردى. مۇندا جاڭادان بىرنەشە
سوتسياليستىك مەملەكەت قۇرىلدى. ءسوي-
تىپ دۇنيە جۇزىلىك سوتسياليستىك سيس-
تەما پايدا بولدى. مۇنىڭ ءوزى يمپەريا-
ليزمنىڭ سوتسياليزم الدىندا، سوعىسقۇمار
قاسكۇنەمدىكتىڭ بەيبىتشىلىك سۇيگىش كۇ-
شتەر الدىندا تاريحي جەڭىلۋى ەدى.
جارتى عاسىردان ازاق استام ۋاقىت
ىشىندە ادامزات تاريحىنداعى ەڭ سۇراپىل
ەكى بىردەي سوعىستى باسىنان كەشىرگەن
سوۋەت ەلى بۇدان بىلاي ادام بالاسىنىڭ
قانى توگىلگەنىن ەشبىر قالامايدى. بۇعان
سوۋەت وداعىنىڭ مىزعىماس بەيبىتشىل سا-
ياساتى ايقىن دالەل. ماسەلەن، ەۋروپادا
جاۋىپسىزدىك پەن ىنتىماقتاستىقتى ساقتاۋ
جونىندەگى قورتىندى اكتىگە 35 ەلدىڭ
قول قويىپ، دۇرىس بايلامعا كەلىپ، ۋاعدا-
لاسۋىندا سوۋەت ەلى مەن باسقا دا سوت-
سياليستىك مەملەكەتتەردىڭ پارمەندى قىز-
مەت اتقارعانىن بۇكىل الەم ءبىلىپ وتىر.
بۇعان، ارينە، اكتىگە قول قويۋشى- ءاربىر
ەلدەگى بەيبىتشىلىك سۇيگىش كۇشتەردىڭ
دە ءوز ۇلەستەرىن قوسقانى داۋسىز. سونى-
مەن الەۋمەتتىك قۇرىلىسى ءار ءتۇرلى مەم-
لەكەتتەر بەيبىت قاتار ءومىر سۇرە الادى
دەپ، كەمەڭگەر لەنين ايتقان قاعيدانىڭ
مەرەيى ۇستەم بولىپ كەلەدى.
1973 جىلى موسكۋادا وتكىزىلگەن بەي-
بىتشىلىك سۇيگىش كۇشتەردىڭ دۇنيە جۇز-
ىلىك كەڭەسى ادامزاتتىڭ اسىل مۇراتىنا
جەتكىزەتىن نەگىزگى جولداردى انىقتاپ
بەردى. 1975 جىلى ماي- يۋندە ستوكگو-
لمدە وتكىزىلگەن دۇنيە جۇزىلىك بەيبىتشى-
لىك سوۋەتىنىڭ ءماجىلىسى جەر جۇزىندە
جانتالاسا قارۋلانۋدى توقتاتۋ جانە بىرتە-
بىرتە قارۋسىزدانۋ جولىنداعى كۇرەستى
كەڭىنەن ورىستەتۋ تۋرالى باستاما كوتەر-
دى، ول دۇنيە جۇزىندەگى بۇكىل پارلا-
مەنتتەر مەن ۇكىمەتتەردى، پارتيالار مەن
قوعامدىق ۇيىمداردى، بارلىق ەركەكتەر مەن
ايەلدەردى وسى قوزعالىسقا بەلسەنە قا-
تىسۋعا شاقىردى.
بەيبىتشىل كۇشتەردىڭ جاقسىلىققا شا-
قىرعان ۇرانىنا سوۋەت ەلىنىڭ، ونىڭ ىشىن-
دە قازاقستانىڭ ەڭبەكشىلەرى دە جاپپاي
ۇن قوسۋدا. رەسپۋبليكامىزدىڭ بارلىق
وبلىستارى مەن اۋداندارىندا، مادەنيەت،
وقۋ ورىندارى مەن كاسىپورىندارىندا ارنايى
جينالىس، كەڭەستەر وتكىزىلدى. ولارعا
بارلىعى 9 ميلليوننان استام ادام قاتىستى.
قازاقستان ەڭبەكشىلەرى دۇنيە جۇزىلىك
بەيبىتشىلىك سوۋەتىنىڭ شاقىرۋىنا قوسىلا-
تىنىن بىلدىرۋمەن قاتار، دۇنيە جۇزىلىك
بەيبىتشىلىك قورىنا وزدەرىنىڭ ەڭبەك
تابىستارىنان قاراجات قوسۋعا دا تاس ءتۇ-
يىن ءازىر ەكەنىن ءبىلدىردى. ماسەلەن، الما-
تىداعى ماقتا- ماتا كومبيناتىنىڭ، سولتۇس-
تىك قازاقستان وبلىسىنداعى جامبىل اۋدا-
نىنىڭ، تەمىرتاۋ قالاسىنىڭ، تورعاي بوسيت
ءوندىرۋ باسقارماسىنىڭ ەڭبەككەرلەرى بەي-
بىتشىلىك قورىنا مىڭداعان سوم اقشا اۋ-
داردى.
ءبىز، سوۋەت ادامدارى، الەمدە بەيبىت-
شىلىك جەڭەتىنىنە، ادامزات ءوزىنىڭ اسىل
مۇراتىنا قايتكەندە دە جەتەتىنە كامىل
سەنەمىز.

الماتىدا 1 ماي مەيرامىن مەرەكەلەۋ سالتاناتىنان كورىنىس.

ءسابيت مۇقانوۋ

مايعا سالەم

مىڭ سالەم ساعان،
ماڭگى، جولداس مايىم!
سەن جىلدا جاس جىگىت بوپ كەلگەنسايىن،
جەر جىبەك، بارقىت كيىپ،
جاسىل جەلەك.
بۇركەنەدى ۇيەڭكى، تەرەك، قايىڭ.
باسقاعا قىمبات، ساعان تەگىن، ارزان،
ءتۇرلى گۇل: ەنجۋ،جاقۇت، لاعىل،مارجان
ۇستىندە توگىلەدى، ۇكىڭ بولىت،
قالپاعىڭ كۇن.
نايزاعاي- قىلىش- قازاناڭ.
تۇلعاڭ سۇلۋ، دەنەڭدە قالىڭ قايرات،
بەتىڭدە الما قىزىل قانىڭ ويناپ،
كەۋدەڭدى كەرە جۇتقان تۇنىق اۋا
تازا، تۇنىق، تۋرىلعان بالداي- قايماق.
ساۋلاتىڭا بال ءسۇتىڭدى بويىڭ يە،
سۇيسىنداپ بۇكىل الەم تالاي جۇيە،
الەمدەر اتقان تاڭداي اجارلانىپ،
جاينايدى قىزىل شوقتاي پىسكەن شيە.
كەسكىنىڭ، تۇلعاڭ، تۇرپات، سۇلۋ
ءسانىڭ
ۇناپ، بۇلبۇل شىرقايدى ءتاتتى ءانىن.
بالىق، بۇقا، ساۋىرىك، قوشقار، تەكە،
قۇرباقا...
ءانشى قىلدىڭ سونىڭ ءبارىن.
سولاردىڭ بارىنەن دە ءانىم ارتىق،
«شىعارسام اششى كۇيدى تۇيتەن تارتىپ،
اققۋمەن اسپانداعى ءان قوسامىن»،
جەلدەي ەسىپ، كۇلىم كوز كۇندەي
شالقىپ.
بۇلبۇلدان وزگە شەلەۋ مەنىڭ ءانىم:
ادام وتكەن بەلەستىڭ شولىپ ءبارىن،
جەلدەي سىرعىپ بۇگىنگى بوگەتتەردەن
جىرلايدى ول مىڭدار جىل بولاشاعىن.
مەن وڭگەدەي ەمەسپىن جالاڭ ءانشى،
مەن ءانشىمىن ەگىنشى، ۇستا، مالشى.
ونىرگىش قول، تاپقىش مي مەندە عانا،
سوندىقتان بار تابيعات ماعان جالشى.
جولداس ماي،
ءان عانا ەمەس تارتار سىيىم،
قاراكول جاعا، جاسىل بارقىت كيىم.
تىكتىم تۇزدە،
كورەيىن كەلسە مە،
قانە، دوسىم، سىيىمدى جامىل، كيىن!
قىردى قىرقىپ، جولىندا تاستى جارىپ،
سەن سۋسار دەپ شولدەرگە قازدىم ارىق.
سۇلۋ سۋ سىلدىر قاعىپ، بەتپاق دالا
ءشولىن كەزدىم،
سۋسىندا، دوسىم، بارىپ!
ءسىمىرىپ ءشولى قانعان كولەر دالا،
سۇر كەسكىنى قۇلپىرىپ گۇل-گۇل
جانا،
ماي دوسىم، ساعان وسى سيلارىمدى
كەمىتەر قانى قارا دۇشپان عانا.
كەل، دوسىم،
كەۋدە كەرە شىرقايىق ءان،
شىرقايىق ءان، شولدەرگە شاشايىق ءدان.
مەيىرى قانىسىن، تويىنسىن، جادىراسىن،
ءانگە، دانگە، ءبىزدى شىن سۇيەتىن ماڭ.

جاڭا كىتاپتار

قازاق سوۆەت ەنتسيكلوپەدياسى. 9 توم، 1977 جىل، 640 بەت، باعاسى 4 سوم 50 تيىن. مۇقابالى.

ورەلى ونەر. 1977 جىل. 144 بەت، باعاسى 51 تيىن. جيناق. مۇندا ٴى. كەڭەسبايەۆ، م. بالاقايەۆ، ي. ۇيىقبايەۆ سەكىلدى بەلگىلى ٴتىل ماماندارى باستاعان جيىرمادان اسا عالىمدار وسى كۇندەگى جازبا ٴتىلىمىزدىڭ مادەنيەتى جايلى جان جاقتى اڭگىمە قوزعايدى.

قازاق ٴتىلىنىڭ تۇسىندىرمە سوزدىگى. 2-توم. 695 بەت. باعاسى 2 سوم 78 تيىن، مۇقابالى. سوزدىكتىڭ 2-تومى ب، ۆ، گ ارىپتەرىنەن باستالاتىن سوزدەردى قامتيدى.

قازاق ادەبيەتى تاريحىنىڭ ماسەلەلەرى. 223 بەت. باعاسى 1 سوم 58 تيىن.
بۇل كىتاپتا ٴبىر جاعىنان ادەبي ەسكى مۇرانىڭ حالىقتىعى، كوركەمدىك ەرەكشەلىگى، يدەيالىق نىساناسى قارالسا، ەكىنشى جاعىنان، 18—19 عاسىرلاردا ٴومىر سۇرىپ، قىزمەت ەتكەن اسا كورنەكتى قايراتكەرلەردىڭ (بۇقار جىراۋ قالماقان ۇلى، شال اقىن قۇلەكە ۇلى، اباي قۇنانبايەۆ، اقموللا (ميرىحادەدين)، قاشاعان قۇرجىمان ۇلى جانە باسقالار) ٴومىر بايانى، كوز قاراسى، كوركەمدىك تانىمى، اقىندىق ونەرى كەڭىنەن ٴسوز بولادى.

شەرۋ تارتتى دومبىرا

شەتكە بۇيىم شىعاراتىن جانە شەتتەن بۇيىم الدىراتىن موسكۆاداعى بۇكىل وداقتىق «ٴتۇرلى ەكسپورت» بىرلەستىگىنەن قاراعاندى وبلىسىنىڭ وساكاروۆكا سەلوسىنداعى مۋزىكا اسپاپتارىن جاسايتىن كاسىپورنىنىڭ ادرەسىنە قۇرمەتتى زاكاز كەلىپ ٴتۇستى. وندا الجيردە بولاتىن حالىقارالىق كورمەگە جونەلتۋگە كەرەكتى قازاق دومبىراسىنىڭ ٴبىر تويىن جاساپ شىعارۋدى ٴوتىنىپ سۇراعان.

وساكاروۆكاداعى مەبەل فابريكاسىنىڭ مۋزىكا تسەحى قازاق ۇلت اسپاپتارىن شىعارۋدى ەڭ العاش رەت بۇدان شيرەك عاسىردان استام ۋاقىت بۇرىن يگەرگەن ەدى. اۋەلگى كەزدەردە ونىڭ ٴونىمى قازاقستاننىڭ ٴوز قالالارى مەن اۋىلدارىنا جىبەرىلىپ تۇراتىن بولاتىن.

سەلوداعى ىسمەرلەر دومبىرانىڭ ٴبىر تويىن 1971 جىلى كاناداداعى مونرەال قالاسىندا وتكەن بۇكىل دۇنيە جۇزىلىك كورمەگە جونەلتكەن بولسا، ارادا بەس جىل وتكەننەن كەيىن سيريا اراپ رەسپۋبليكاسىنىڭ استاناسى- داماسكىگە جىبەرگەن ەدى. قازاق دومبىراسىنىڭ ەرەكشە اۋەنىنە ماماندار مەيلىنشە نازار اۋدارا باستادى. سول ۋاقىتتان باستاپ وساكاروۆكاداعى شەبەرلەردىڭ شەت ەلدەرمەن ارالاعى بايلانىسى ەداۋىر كۇشەيە ٴتۇستى. ٴونى كۇمبىرلەگەن اسەم دومبىرالار مونعولياعا، گەرمان دەموكراتيالىق رەسپۋبليكاسىنا، فرانسياعا، جاپونياعا، اۋعانستانعا كوپتەپ جىبەرىلىپ كەلەدى.

بيىلعى مەرەكەلى جىلدا كاسىپورىننىڭ وسى زامانعى قۇرالدارمەن جابدىقتالعان تاعى ٴبىر جاڭا ٴۇيى ىسكە قوسىلادى. ٴسويتىپ، بۇدان بىلايعى جەردە مۇندا جىلىنا 70 مىڭ، قازىرگىدەن ەكى ەسە كوپ دومبىرا شىعارىلاتىن بولادى.

شىن ٴومىر وكتابردەن باستالادى

شەت ەل قايراتكەرلەرىنىڭ پىكىرى

سوۆەت رەۆوليۋتسياسى ادامزات قوعامىن كوپ ىلگەرى باستىردى دا، ٴسوندىرۋ مۇمكىن ەمەس ارايلى جالىن تۇتاتتى. ول الەم جىلجىپ بارار جاڭا مادەنيەتتىڭ تاس ىرگەسىن قالادى.

جاباحارلال نەرۋ.
(يەنديا)

لەنيننىڭ جازعاندارى، ارينە ەمەس، قازىناعوي. تويى سالىپ جاۋعاتتانار الدىندا پۇلەمەت وقشانتايلارىن وقتا تولتىراتىنىمىز سياقتى، شايقاسقا شىعار ساتتەر تۋا قالعان كۇندە، ٴبىز ونىڭ كىتاپتارىن پاراقتاپ اشىپ، سولارعا ۇڭىلەمىز.

ايۋور مونتەگيۋ.
(انگليا)

بيىلعى جىل فينلانديا ٴۇشىن، سول سياقتى سوۆەت وداعى ٴۇشىن دە ماڭىزدى، اتاۋلى ۋاقيعالار جىلى بولىپ تابىلادى... جىلدىڭ اياعىندا ٴبىزدىڭ ەلدەرىمىزدىڭ تاعدىرىن قوزعاعان ەكى ۋاقيعانى اتاپ وتەتىن بولامىز. فينلانديا تاۋەلسىزدىگىنىڭ 60 جىلدىعى مەن ۇلى وكتابر سوتسياليستىك رەۆوليۋتسياسىنىڭ 60 جىلدىعى سول كەزدە وتكىزىلەتىن فينلانديا- سوۆەت دوستىعى اپتالىعىن ەرەكشە سالتاناتقا بولەيتىن بولادى.

ۋرحو كەككونەن،
فينلانديا پرەزيدەنتى.

سوۆەت وداعى قازىرگى دۇنيەدەگى اسا ٴىرى ەكى مەملەكەتتىڭ ٴبىرى عانا ەمەس، ول وكتابر رەۆوليۋتسياسى جۇزەگە اسىرىلعان ەل، دۇنيە ٴجۇزىنىڭ ەزىلگەن حالىقتارىنا 1917 جىلى جاڭا ٴۇمىت ۇيالاتقان ەل.

د. جـ. نيەرەرە،
تانزانيا پرەزيدەنتى.

بيىل سسسر ۇلى وكتابر رەۆوليۋتسياسىنىڭ 60 جىلدىعىن مەرەكەلەيدى.

ٴبىز سوۆەت رەۆوليۋتسياسىنىڭ كوسەمى، ۇلى ينتەرناتسيوناليست ۆلاديمير يليچ لەنيندى كورەگەندىگى ٴۇشىن، ماڭگى-باقي وشپەس كەمەڭگەرلىگى ٴۇشىن قادىر تۇتامىز. ٴبىز سوۆەت حالقىن رەۆوليۋتسيا مەرەكەسىمەن، قول جەتكەن تابىستارىمەن قۇتتىقتاپ، وعان باقىتتى بولۋعا جانە بوستاندىقتىڭ، ادىلەتتىلىكتىڭ، دۇنيە جۇزىندەگى ەزىلگەن حالىقتاردى قولداۋدىڭ ماركستىك-لەنيندىك پرينسيپتەرىنە نەگىزدەلگەن سوتسياليزم قۇرىلىسىندا بۇرىنعىدان دا زور تابىستارعا جەتۋگە تىلەكتەستىك بىلدىرەمىز.

ك. كاۋۋندا،
زامبيا پرەزيدەنتى.

تاۋەلسىزدىكتى جەڭىپ العاننان كەيىن ٴوزىنىڭ ەكونوميكالىق جانە الەۋمەتتىك دامۋىنىڭ قاجەتتىگىنەن تۋعان ۇلى مىندەتتەر جولىندا جان اياماس جولدى تاڭداپ العان، ٴبىزدىڭ حالقىمىز سوۆەت وداعىنىڭ ۇلى وكتابر رەۆوليۋتسياسىنان كەيىنگى جەردە ايتارلىقتاي ىلگەرىلەگەنىنە، ەلگىزدى دۇنيە جۇزىندەگى جەتەكشى مەملەكەتكە اينالدىرىپ ىلگەرى باستاۋىنا ٴوزىنىڭ تاڭدانىستىن جاسىرمايدى. جانە دە ۇلى رەۆوليۋتسيانىڭ مەرەكەلەپ وتىرعان جىلى سسسر حالىقتارىنا تۋنيس حالقى مەن ۇكىمەتىنىڭ جالىندى سالەمىن جولداۋدى وزىمە ۇلكەن مارحابا دەپ بىلەمىن.

حەدي نۋيرا،
تۋنيس رەسپۋبليكاسىنىڭ باس مينيسترى.

جىلدار جىرى

ٴالبي جانكەلدين

وسدان الپىس جىل بۇرىن روسسيا ۇستىندە الاۋلاپ اتقان وكتابر تاڭى قيىر شەتتەگى مەڭىرەۋ ايماقتاردى دا شارپىدى. وسىنىڭ ارقاسىندا دۇنيەگە كەلگەن سوۆەت وداعىنىڭ قۇرامىندا قازاق رەسپۋبليكاسى دا ٴوز الدىنا شاڭىراق كوتەردى. بۇل كۇندە قازاقستان شارۋاشىلىعى مەن مادەنيەتى شارىقتاپ دامىعان، ٴتورت قۇبىلاسى تەڭ ىرگەلى مەملەكەت.

ارينە، عاسىرلار بويى مۇلگىپ جاتقان مەشەۋ ولكەدە گۇلدەنگەن ٴومىر ورناتۋ وڭايعا تۇسكەن جوق. بۇل جولدا روسسيانىڭ ۇلى لەنين باستاعان ورىس ويلى ۇلدارىمەن بىرگە قازاق اراسىنان سۋىرىلىپ شىققان كوزى اشىق سانالى ازاماتتار دا جانقيارلىقپەن كۇرەس جۇرگىزدى.

وسىنداي ماڭىزداردىڭ ٴبىرى- ٴالبي توقجان ۇلى جانكەلدين. «جانكەلدين ەكسپەديتسياسى» دەپ اتالاتىن ەرلىك جورىق تۋرالى اڭىز ەل اراسىندا كەڭىنەن تاراعان.

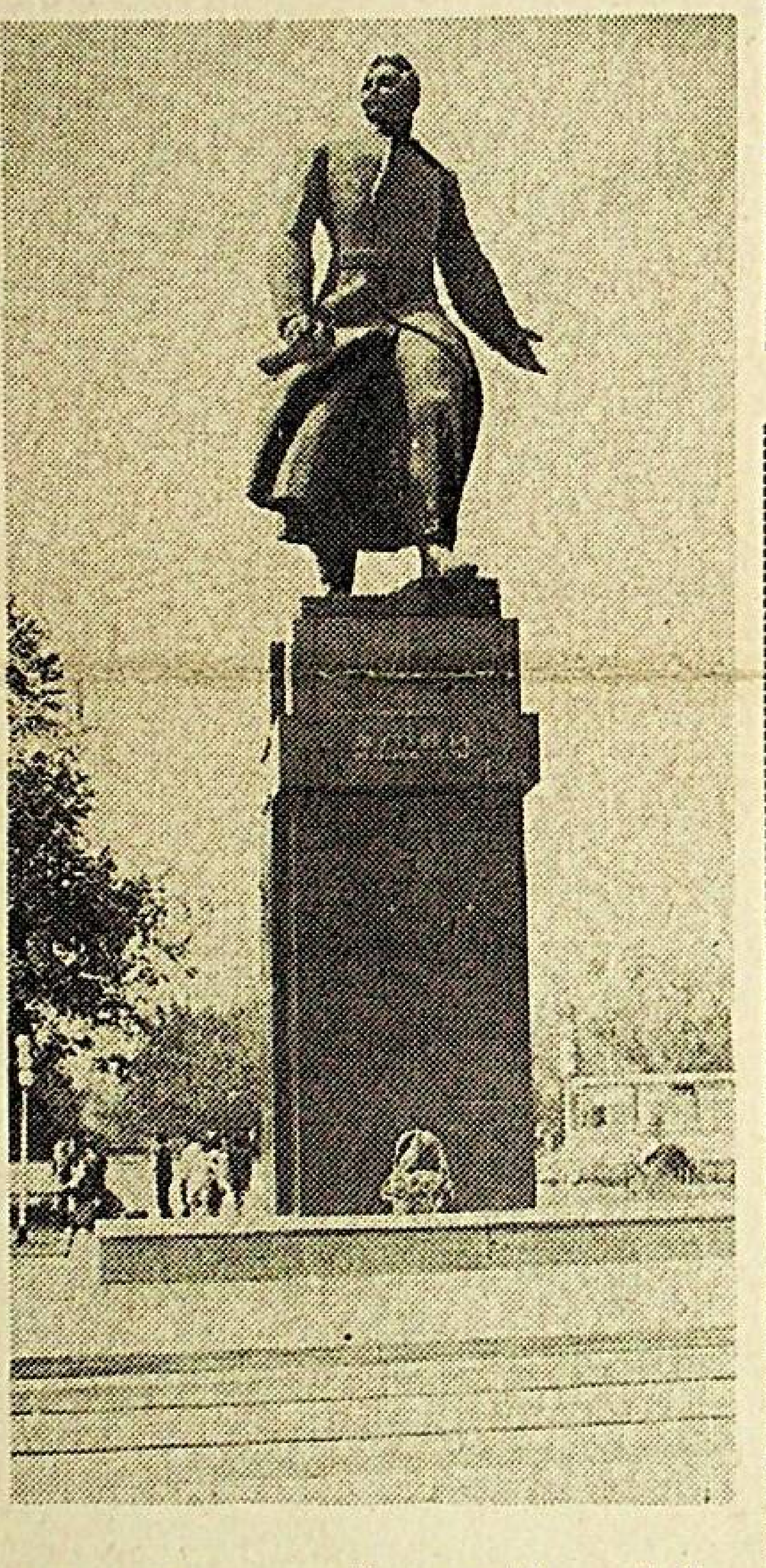

الماتى قالاسىندا ٴالبي جانكەلدينگە ورناتىلعان ەسكەرتكىش.

1918 جىلى ورىنبوردا مىقتاپ ورنىعىپ العان اق گۆاردياشىلار وسى ايماقتىڭ شىعىسىنداعى اقتوبە مايدانىندا سوۆەت وكىمەتى ٴۇشىن كۇرەسۋشىلەردىڭ ورتالىق روسسياعا قاتىنايتىن جولىن كەسىپ تاستاپ، بۇلاردى حاۋىپتى جاعدايدا قالدىردى. وسى كەزدە ۆ.ي. لەنيننىڭ تىكەلەي باسشىلىعىمەن رەۆوليۋتسيالىق روسسيادا تۇركىستان رەسپۋبليكاسىن ساقتاپ قالۋ ماقساتىنا مول قارۋ- جاراق، اقشا، ٴدارى- دارمەك ٴبولىندى. مۇنى اقتوبە مايدانىنا توتە جولمەن اپارىپ جەتكىزۋ مۇمكىن ەمەس ەدى. كومەكتى اۋەلى كەمەمەن ەدىل وزەنى ارقىلى استراحان پورتىنا، ودان سوڭ كاسپي تەڭىزى ارقىلى ماڭعىستاۋ تۇبەگىنە دەيىن جەتكىزۋ قاجەت بولدى. ال ودان ارى كاسپي سىرتى، ورال، اقتوبە وبلىستارىنىڭ ٴشول دالالارى ارقىلى كەرۋەنمەن ٴوتۋ بەلگىلەندى. مىنە وسىنداي اسا ۇزاق تا قيىن، جاۋاپتى دا حاۋىپتى جورىققا باسشىلىق جاساۋ مىندەتى ٴالبي جانكەلدينگە جۇكتەلگەن ەدى.

جاساقتىڭ قۇرامىنا قازاق، ورىس، ۋكرايندارعا قوسا شەتەلدىك باۋىرلاستار- نەمىستەر، ۆەنگرلەر، چەحوسلوۆاكتار، پولياكتار، سەربتەر، حورۆاتتار دا كىردى. قۇرامادا ەكى جۇزدەي تۇراقتى جاۋىنگەر بولدى. جورىقشىلار موسكۆادان شىعىپ، جول جونەكەي قاتارىن تولىقتىرا وتىرىپ ٴار جەردە بولىكشەلەردى تالقانداۋعا قاتىستى.

ماڭعىستاۋعا جەتكەن جانكەلدينشىلەرگە مۇنداعى قازاق ەڭبەكشىلەرى ايرىقشا كومەك كورسەتتى. جاساققا ٴۇش جۇزدەي تۇيە جانە سونشاما ات بەردى. جەرگىلىكتى اداي جىگىتتەرى ٴوز ەركىمەن ساربازدار ساپىنا كەلىپ قوسىلدى. جەر جاعدايىن، ەلدىڭ جاي- كۇيىن جاقسى بىلەتىندىكتەن ولار يەن دالادا جول تاۋىپ جۇرۋدە دە، تۇسىن جاۋمەن قاقتىعىس- شايقاستاردا دا جورىقشىلارعا ەرەكشە كۇش قوسىپ وتىردى.

جانكەلدين باستاعان توتەنشە كەرۋەن ەكى ايدا ەكى مىڭ شاقىرىمنان استام ٴشول دالانى باسىپ ٴوتىپ، ورىنبور- تاشكەنت تەمىر جولى بويىنداعى شالقار ستانسياسىنا كەلىپ جەتتى. رەۆوليۋتسيا ورتالىعىنان ٴبولىنىپ قالعان اقتوبە مايدانى مەن تۇركىستان وكىمەتى ونى قۋانا قارسى الدى.

جانكەلدينشىلەر جورىعى ازامات سوعىسى تاريحىنداعى ەلەۋلى وقيعا بولدى. مۇنىڭ ٴوزى ۆ.ي. لەنيننىڭ، سوۆەت وكىمەتىنىڭ قازاقستان مەن ورتا ازيا ەڭبەكشىلەرىنە كورسەتكەن شىنايى قامقورلىعىنىڭ، حالىقتار دوستىعىنىڭ جارقىن كورىنىسى ەدى.

ەل باسىنا كۇن تۋعان اۋىر شاقتا اسا جاۋاپتى مىندەتتەردى ٴمىنسىز اتقارىپ، ەرلىك ستەرىمەن ارتىنا وشپەس ٴىز قالدىرعان ٴالبي جانكەلديننىڭ ٴومىرى بۇگىنگى ۇرپاقتارعا ۇلكەن ۇلگى.

ٴالبي 1884 جىلى قازىرگى تورعاي وبلىسىنىڭ جانكەلدين اۋدانىندا دۇنيەگە كەلدى. 1903 جىلى قوستانايداعى قازاق- ورىس ۋچيليششەسىن ٴبىتىرىپ، قازانداعى مۇعالىمدەر سەميناريياسىنا ٴتۇستى. كوپ ۇزاماي 1905 جىلعى ٴبىرىنشى ورىس رەۆوليۋتسياسىنا قاتىسقانى ٴۇشىن وقۋدان شىعارىلدى. موسكۆاداعى ٴدىني اكادەمياعا ٴتۇسىپ، پاتشا اعزامعا پيعىلىنىڭ دۇرىس ەمەستىگىنەن ودان دا الاستالدى. ٴسويتىپ، ول ادىلەت جولىن ىزدەپ تابۋ ٴۇشىن 1910—1912 جىلدارى ەۋروپا، تاياۋ شىعىس، افريكا جانە ازيا ەلدەرىن جاياۋ شارلاپ، ساياحات جاسادى. وسى ساپارىندا 1911 جىلى شۆەتسارياداعى جەنەۆا قالاسىندا ۆ.ي. لەنينمەن كەزدەستى. 1913 جىلى قازاقستانعا قايتىپ ورالىپ، رەۆوليۋتسيالىق جۇمىس جۇرگىزدى. پاتشا وكىمەتىنەن قۋدالاۋ كورىپ قىرىمعا كەتىپ قالدى. سوڭىنان پەتروگرادقا اۋىستى. 1916 جىلى تورعاي ەلىنە كەلىپ، امانكەلدى يمانوۆپەن بىرگە بۇقارا حالىقتىڭ ۇلت- ازاتتىق كوتەرىلىسىن باسقاردى. 1917 جىلدان باستاپ ٴومىرىنىڭ اقىرىنا، 1953 جىلعا دەيىن قازاقستاندا ساياسي، اسكەري جانە مەملەكەتتىك جاۋاپتى قىزمەتتەر اتقاردى.

بۇگىندە تورعاي وبلىسىنىڭ ٴبىر اۋدانى، قازاقستاننىڭ ٴبىرقانشا كولحوز- سوۆحوزدارى مەن وقۋ، مادەني ورىندارى ٴالبي جانكەلديننىڭ ەسىمەن اتالادى.

ق. جازباي ۇلى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ٴوسۋ جولىندا

ۇيعىرلار دۇنيە ٴجۇزى مادەنيەتىنە لايىقتى ۇلەس قوسقان، ۇزەمەن كورشىلەس ٴبىر قىدىرۋ ەلدەردىڭ داڭقىنا بەلگىلى ىقپال جاساعان ۇزىق حالىقتاردىڭ ٴبىرى. ۇيعىرلاردىڭ ماتەريالدىق جانە رۋحاني مادەنيەتىن بايانداۋىتىن جازبا دەرەكتەرى، تاريحى مۇرالار كوپ-اق. باسقالارىن ايتپاعاندا، س س ر علىم اكادەمياسى شىعىس تانۋ ينستيتۋتىنىڭ لەنينگرادتاعى بولىمشەسىنىڭ ٴبىر وزىندە ۇيعىرلارعا ٴتان ٴتورت مىڭنان اسا جازبا دەرەكتەر ساقتالىپ وتىر.

ۇيعىر تانۋدىڭ ٴورتەدەن- اق دەربەس علىم رەتىندە قالىپتاسقانىن ايتا كەتكەن ٴجون. وكتيابر رەۆوليۋتسياسىنان بۇگىنگى كەزگە ٴبىز بىلمەنى دامىتۋعا بيچۋرين، كازىم-بەك، يەلمينسكىي، رادلوۆ، ولدەنبۋرگ، كاتانوۆ، پانتۋسوۆ، مالوۋ سياقتى ماشھۋر ورىس عالىمدارى مەن كەيبىر شەت ەلدىڭ عالىمدار ەلەۋلى ۇلەس قوستى.

ۇيعىر تانۋ بىلىمى سوۆەت داۋىرىندە جاڭا مازمۇن، جاڭا ٴتۇر الىپ، تەز دامىدى.

ۇيعىر مادەنيەتىمەن ارنايى شۇعىلداناتىن بىردەن- ٴبىر بەدەلدى ورىن- قازاق س س ر علىم اكادەمياسى ٴتىل ٴبىلىمى ينستيتۋتى جانىنداعى ۇيعىرتانۋ ٴبولىمى. ول اۋەل باستا 1949 جىلى قازاق س س ر علىم اكادەمياسى جانىنداعى ۇيعىر- دۇنعان مادەنيەتى سەكتورى بولىپ قۇرىلعاندى. سەكتوردىڭ ەڭ العاشقى عالىمي قىزمەتكەرى تاريح علىمىنىڭ كانديداتى مارقۇم ٴارشام يادىيالوۋ، فيلولوگيا علىمىنىڭ كانديداتى م. كابيروۋ جولداستار بولدى.

1963 جىلدىڭ اياعىندا قازاق س س ر علىم اكادەمياسىنىڭ ٴتىل ٴبىلىمى ينستيتۋتىنىڭ قۇرامىندا ۇيعىرتانۋ ٴبولىمى قۇرىلدى.

قازىر بولىمدە وتىزداي عىلمي قىزمەتكەر بار. بۇلار ٴۇش سالادا- ٴتىل، ادەبيەت، تاريح سالاسىندا قىزمەت اتقارادى.

ٴبولىم ۇيعىرتانۋ بىلىمىنە ٴتان ماسەلەلەردى تۇتاس زەرتتەيدى. ٴتىل زەرتتەۋ توبىنداعىلار سوڭعى جىلداردا ۇيعىر ادەبي ٴتىلى، ديالەكتولوگياسى، لەكسيكاسى مەن لەكسيكوگرافياسى، گرامماتيكاسى مەن فونەتيكاسى، ەملەسى مەن اتاۋلارىنىڭ جەكە كوكەيتەستى ماسەلەلەرى بويىنشا زەرتتەۋلەر جۇرگىزىپ، قۇندى ەڭبەكتەر ۇسىندى. بۇلار- ورىسشا- ۇيعىرشا، ۇيعىرشا- ورىسشا سوزدىكتەر، قازىرگى ۇيعىر ٴتىلى، ۇيعىر تىلىنە قاتىستى ەكى تومدىق زەرتتەۋلەر، ۇيعىر ٴتىلى ەملەسىنىڭ ەرەجەلەرى، ۇيعىر ادەبي ٴتىلىنىڭ سوزدىگى، بەلگىلى ٴتىل ماماندارىمىز ا. قايداروۋ، ع. سادۋاقاسوۋ، ت. تاليپوۋ جولداستاردىڭ جەكە مونوگرافيالارى جانە باسقا عىلمي ەڭبەكتەر. قازىرگى ٴتىل ٴبىلىمى توبىنداعىلار ۇيعىر ٴتىلىنىڭ ەكى تومدىق تۇسىندىرمە سوزدىگىن جاساۋ ۇستىندە.

ادەبيەت توبىنداعى زەرتتەۋشىلەر «ۇيعىر سوۆەت ادەبيەتى تاريحىنىڭ وچەركتەرى»، «ۇيعىر ادەبيەتىندەگى ٴداستۇر مەن جاڭاشىلدىق» دەپ اتالاتىن جيناقتار، ٴبىرنەشە مونوگرافيا، فولكلور جيناقتارىن باسپادان شىعاردى. ۇستىمىزدەگى بەسجىلدىقتا ۇيعىر ادەبيەتىنىڭ تاريحىن جازۋ مىندەتى العا قويىلىپ وتىر. بۇل مونوگرافيالىق ەڭبەك ٴۇش تومنان قۇرالادى. ٴبىرىنشى توم ۇيعىر حالقىنىڭ اۋىز ادەبيەتىنە، ەكىنشى توم ۇيعىر كلاسسيك ادەبيەتىنە، ۇشىنشى توم ۇيعىر سوۆەت ادەبيەتىنە ارنالماقشى.

تاريح توبىنداعىلار ورتا ازيا رەسپۋبليكالارىندا، سونداي- اق قازاقستاندا تۇراتىن ۇيعىرلاردىڭ تۇرمىسىن جانە مادەنيەتىن بايانداىتىن مونوگرافيانى، ۇيعىردىڭ 19 عاسىرداعى تاريحى تۋرالى ەڭبەكتى باسپاعا ازىرلەۋ ۇستىندە. ەڭ ٴبىر باستى مىندەت ۇيعىر حالقىنىڭ ەرتە زامانىنان قازىرگى كەزگە دەيىنگى قىسقاشا تاريحىن تاياۋ جىلداردا جازىپ ٴبىتىرۋ. تاريح عىلىمىنىڭ كانديداتتارى م. كابيروۋ پەن گ. يسكاكوۋتىڭ سوۆەتتىك قازاقستانداعى ۇيعىرلاردىڭ تاريحىنا، شەت ەلدەگى ۇيعىرلاردىڭ ەتنوگرافياسىنا ارنالعان ەڭبەكتەرى وقۋشىلار جۇرتشىلىعىمەن ديدارلاستى.

ۇيعىرتانۋ ٴبولىمىنىڭ سوڭعى جىلدارعى جەتىستىكتەرى كىمدى بولسىن قۋانتادى. ٴبولىم مامان كادرلار دايارلاۋ ىسىنە ەرەكشە كوڭىل ٴبولدى. عىلمي كادرلار، بىرىنشىدەن، اسپيرانتۋرا ارقىلى، ەكىنشىدەن، ىزدەنۋشىلەر ارقىلى، ۇشىنشىدەن، ٴبىلىم الۋ جولىمەن دايارلانادى. قازىر بولىمدە قىزمەت اتقارىپ جۇرگەن ٴۇش عىلىم دوكتورى، ون عىلىم كانديداتىنىڭ كوپشىلىگى كەزىندە اسپيرانتۋرا، دوكتورانتۋرا ارقىلى وقىعاندار. تاجىريبەلى قازاق عالىمدارىنىڭ جاس ۇيعىر ماماندارىنىڭ عىلمي جۇمىستارىنا ۇسقاۋ بەرىپ، قامقورلىق جاساپ جۇرگەنىن ەرەكشە اتاپ وتۋگە ٴتيىسپىز.

ع. سادۋاقاسوۋ،
قازاق س س ر علىم اكادەمياسىنىڭ كورەسپوندەنت- مۇشەسى.

سۋرەتتە: قازاق س س ر كولاش بايسەيىتوۋا اتىنداعى مەملەكەتتىك سىيلىعىنىڭ 1976 جىلعى جۇلدەگەرى كينو رەجيسسور اسىلبەك نۇعمانوۋ.

مۋزىكا مەرەكەسى

رەسپۋبليكادا قازاقستان كومپوزيتورلارىنىڭ قازىرگى مۋزىكاسىنىڭ ۇلى وكتابردىڭ 60 جىلدىعىنا ارنالعان ەكىنشى فەستيۋالى ٴوتىپ جاتىر. وسى مەرەكەنىڭ پروگرامماسى تۋرالى قازاقستان كومپوزيتورلار وداعى باسقارماسىنىڭ توراعاسى، رەسپۋبليكا حالىق ارتيسى ەركەعالي راحماديەۋ «ٴبىزدىڭ وتان» گازەتىنىڭ تىلشىسىنە بىلاي دەدى:

-ٴبىزدىڭ العاشقى مەرەكەمىز بىلتىرعى جىلعى ەگىن وراعى قارساڭىندا رەسپۋبليكانىڭ تىڭ يگەرگەن سولتۇستىگى مەن ورتالىعىنداعى سەگىز وبلىسىندا ويداعىداي وتكەن بولاتىن. مەرەكەگە قاتىسقاندار ەگىنشىلەرمەن، شاحتيورلارمەن، مەتاللۋرگتارمەن، قۇرىلىسشىلارمەن ديدارلاسىپ، ەستەن كەتپەس جاقسى اسەر العان ەدى. قازاقستاننىڭ مول استىعى ٴۇشىن شايقاسقا قاتىسقاندار ونەر يەلەرىنە ٴدان ريزا بولدى. تىڭ يگەرۋشىلەردىڭ ەرلىك ەڭبەگى ٴبىزدىڭ تۋورچەستۆومىزعا جىگەر بەرگەن بولاتىن.

ال بيلعى مەرەكە رەسپۋبليكانىڭ وڭتۇستىگىندەگى ايماقتاردا ٴوتىپ جاتىر. كومپوزيتورلار، انشىلەر، كۇيشىلەر بۇل جولعى مەرەكەگە اسقان جاۋاپكەرشىلىكپەن دايارلانىپ، وزدەرىنىڭ ونەرىن وكتابردىڭ تورقالى تويىنا ارناپ وتىر.

مۋزىكا مەرەكەسىنىڭ پروگرامماسىنا كەلەتىن بولساق، قۇرمانعازى اتىنداعى حالىق اسپاپتارى وركەسترى، قازاق س س ر مەملەكەتتىك سيمفونيا وركەسترى، سول سياقتى قازاق س س ر مينيسترلەر سوۆەتىنىڭ تەلەۆيزيا جانە راديو حابارى جونىندەگى مەملەكەتتىك كوميتەتىنىڭ ەسترادا- سيمفونيا وركەسترى جامبىل، شىمكەنت، قىزىلوردا قالالارىندا ونەر كورسەتپەك.

سونىمەن قاتار كورەرمەندەر جۇرتشىلىعى اتاقتى ٴانشى بيبىگۇل تولەگەنوۋامەن، رەسپۋبليكانىڭ ەڭبەك سىڭىرگەن ارتيستەرى س. قۇرمانعاليەۋامەن، م. مۇسابايەۋپەن، گ. رازييەۋامەن جانە باسقا ونەر يەلەرىمەن كەزدەسەدى.

رەسپۋبليكا ونەر قايراتكەرلەرىنىڭ مۋزىكا مەرەكەسى كۇندەرىندە جۇرتشىلىق الدىندا بەلگىلى كومپوزيتورلار ب. بايقاداموۋتىڭ «الماتىم، مەنىڭ استانام»، ب. جۇمانيازوۋتىڭ «اعالار»، ع. جۇبانوۋانىڭ «جىر جازامىن»، ق. قوجامىياروۋتىڭ «ۋادە»، «مەن پارۋانا»، ە. راحماديەۋتىڭ «تۋعان ەل تۋرالى ٴان»، ل. حاميديدىڭ «وتان» دەگەن شىعارمالارى ورىندالادى. ونەر ادامدارىنىڭ ونەركاسىپ، اۋىل شارۋاشىلىعى ەڭبەككەرلەرىمەن كەزدەسۋى ەڭبەك مايدانىندا دا، ونەر مايدانىندا دا جاڭا لەپ اكەلىپ، قۋانىشقا بولەپ، شابىت تۋدىراتىندىعىنا ٴبىز كامىل سەنەمىز.

«قازاقستان» ماگازينىندە

قازاقستان استاناسى- الماتى جىل استان سايىن ۇلكەيىپ، ادەملەنىپ كەلەدى. بۇرىنعى، ەسكى جاتاعان ۇيلەردىڭ ورنىنا ٴزاۋلىم بيىك ۇيلەر ٴۇستى- ۇستىنە سالىنىپ جاتىر. قالاداعى ەڭ ٴبىر ٴساندى دە سالتاناتتى كوشەلەردىڭ ٴبىرى- لەنين اتىنداعى باس كوشە. سوڭعى جىلداردا وسى كوشەدە كوپ پاتەرلى ەڭسەلى ۇيلەر مول سالىندى.

ٴدال وسى كوشەدەگى ٴبىر تاماشا تۇرعىن ٴۇيدىڭ تومەنگى قاباتى- تۇگەل «قازاقستان» دەپ اتالاتىن ۇلكەن ماگازين.

«ٴبىزدىڭ وتان» گازەتىنىڭ ٴتىلشىسى ايدىبەك نۇرماعامبەتوۋ جۋىردا ماگازيننىڭ مەڭگەرۋشىسى مۇعاليما ايدىلدىنوۋا مەن اڭگىمەلەسكەن ەدى. تومەندە سول اڭگىمەنىڭ مازمۇنى جاريالانىلىپ وتىر.

سۇراق: ماگازيندە قانداي بۇيىمدار ساتىلادى؟ ولار كىمدەرگە ارنالعان؟

جاۋاپ: وزىڭىزگە ٴمالىم «قازاقستان» ماگازينى 1971 جىلى اشىلعان بولاتىن. مۇندا نەگىزىنەن العاندا قازاق، ۇيعىر، وزبەك تەردىڭ ۇلتتىق كيىم- كەشەكتەرى، ٴۇي جيھازدارى مەن مۇلىكتەرى، ساماۋرىن، پودنوس، كەسە، اياق- تاباق جانە باسقا زاتتار ساتىلادى. بۇل بۇيىمداردى، الدىمەن قالا حالقى، اسىرەسە شالعايدان، قازاق، ۇيعىر اۋىلدارى مەن قىشلاقتارىنان، مال وتارلارىنان كەلگەن جۇرت ساتىپ الادى. ٴوڭىرىن، ەتەگىن جۇرىنداپ نە كەستەلەپ ماقپالدان تىككەن قاپتال شاپان، وقالاعان قامزول، ەتەگىن شىلتەرلەگەن جىبەك كويلەك، كەستەلى نەمەسە مارجانمەن اشەكەيلەگەن تاقيا، تۇلكى تىماق، قۇندىز نەمەسە ەلتىرى بورىك، كوك سالمەن ۆيۋلاعان ەتىك، كەبىس، ٴماسى جانە باسقا كيىمدەردى جۇرت قىزىعا الادى.

ال ەندى ٴۇي جيھازدارىنا كەلەتىن بولساق، بوياۋى مەن ورنەگى الۋان ٴتۇرلى تۇس كيىز، الاشا، اشەكەيلى ساندىق، اق ساماۋرىن- وسىنىڭ ٴبارى ٴبىزدىڭ ماگازيننەن تابىلادى. ماگازيننىڭ ەندى ٴبىر بولەگىندە- زەرگەرلىك بۇيىمدار. بۇل ٴبولىمدى عاليا دەگەن كەلىنشەك باسقارادى. ول ٴوزى ٴبىر بيازى، ساۋدا- ساتتىق جۇمىسىنا ابدەن توسەلگەن ادام. مۇندا كۇمىس بىلەزىك، جۇزىك، ساقينا، ىڭقا، سىرعا ساتىلادى. جۇرت قازىر اۋقاتتى عوي. اسىل بۇيىمداردى ساتىپ الۋشىلار تىم كوپ. كەلىن تۇسىرەتىن، قىز ۇزاتاتىن جانە باسقاداي توي وتكىزەتىن ۇيلەرگە شاشۋ اپاراتىن كىسىلەر لەگى ەشبىر تولاستامايدى.

سۇراق: وسىنشاما اسىل بۇيىمداردى، ٴساندى كيىم- كەشەكتى، جيھازدار مەن مۇلىكتەردى قايدان الاسىزدار؟

جاۋاپ: ٴبىز بۇلاردى قازاقستاننىڭ وزىندەگى، باسقا رەسپۋبليكالارداعى ارناۋلى فابريكالار مەن زاۋودتاردان الدىرىپ تۇرامىز. مىسالى، كيىمدى الماتىداعى ٴساندى كيىمدەر ۇيىنەن، گاگارين اتىنداعى، «ٴبىرىنشى ماي» تىگىن بىرلەستىكتەرىنەن، «تۇس كيىز» فابريكاسىنان جانە باسقا كاسىپورىنداردان الامىز. ال قىمىز قۇياتىن سىرلى تەگەنەنى، توستاعاندى، وجاۋدى، قاسىقتى قول ونەر كاسىپورىندارى جاساپ شىعارادى.

ٴتىلشى: راحمەت سىزگە جاقسى اڭگىمەڭىزگە. ساۋدا كۇسەت بولسىن، قارىنداس!

ماگازين مەڭگەرۋشىسى: سىزگە دە راحمەت، ايتقانىڭىز كەلسىن! ۇلىستىڭ ۇلى كۇنى، وكتابر مەرەكەسى جاقىنداپ كەلەدى. جۇرتقا مەرەكەلىك بۇيىمدار ساتا باستايتىن كۇندەردە الىس ەمەس. مەيرامدى جاقسى قارسى الىپ، كوپتىڭ كوڭىلىن تاپساق دەگەن نيەتتەمىز.

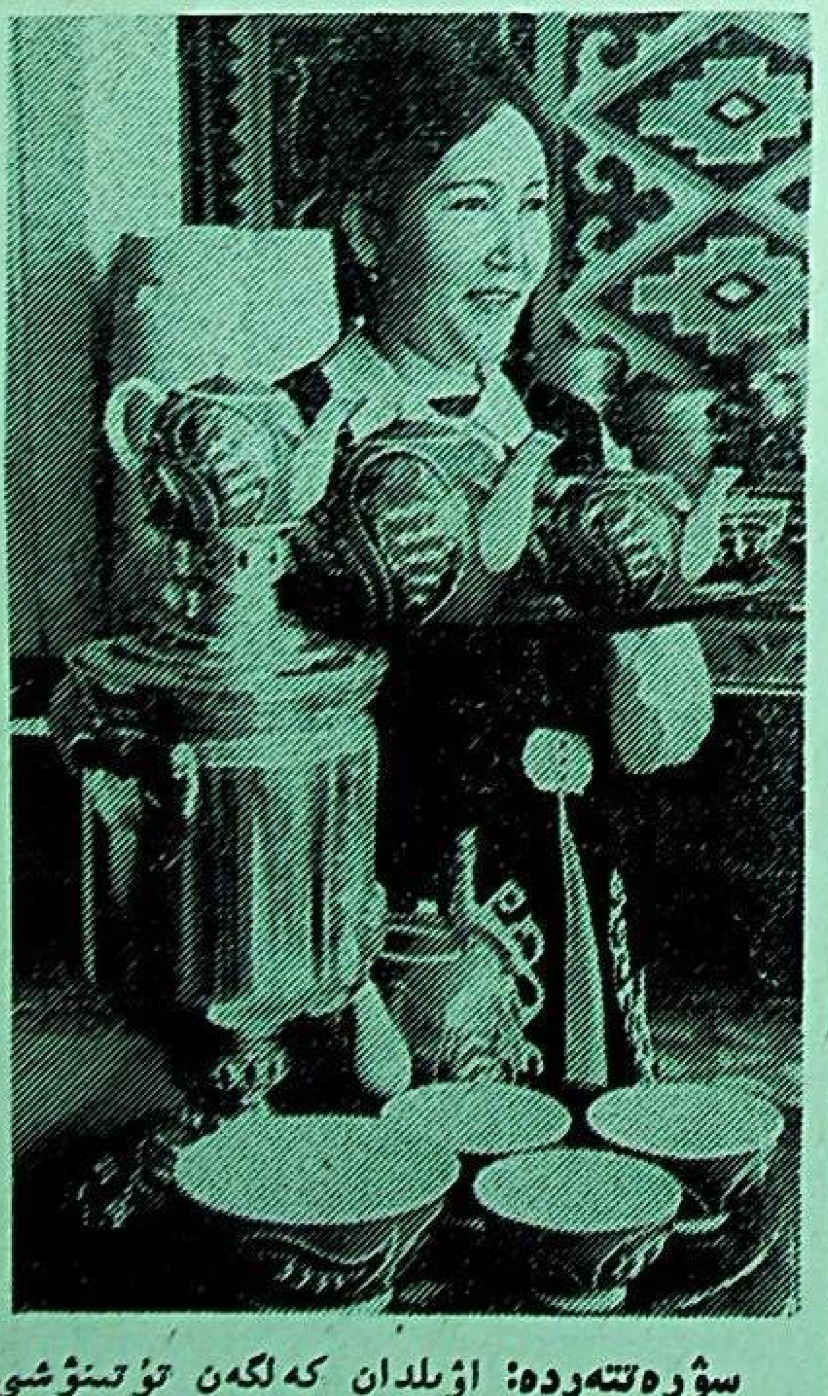

سۋرەتتەردە: اۋىلدان كەلگەن تۇتىنۋشى گۇلجيھان سايماسايەۋا (جوعارىدا). ساتۋشى ٴلايلا دوسانوۋا.

اتامەكەن

ٴانىن جازعان ەسكەندىر حاسانعاليەۆ
ٴسوزىن جازعان قادىر مىرزاليەۆ

جاسىل جايلاۋ- تۇكتى كىلەم، كوك كىلەم،
كوك كىلەمدە كوپ ويناپمىن، كوپ كۇلەم.
ايدارىمنان سيپاپ وتكەن سامالدى
قازاعىمنىڭ الاقانى دەپ بىلەم!

قايىرماسى:
قايدا جۇرسەڭ، اتا مەكەن
كوكەيىڭدە جاتادى ەكەن.
كۇنىنىڭ ٴوزى قيماي ونى
ۇياسىنا باتادى ەكەن!

جاسىل جايلاۋ- تۇكتى كىلەم، كوك كىلەم،
كوك كىلەمدە كوپ اۋنايمىن، كوپ كۇلەم.
اسقار تاۋىن اسپانىمەن استاسقان
قازاعىمنىڭ مارتەبەسى دەپ بىلەم!
قايىرماسى.

جاسىل جايلاۋ- تۇكتى كىلەم، كوك كىلەم،
كوك كىلەمدە كوپ ويناپمىن، كوپ كۇلەم.
كۇنىنىڭ نۇرىن، ايدىڭ اپپاق ساۋلەسىن
قازاعىمنىڭ ماحابباتى دەپ بىلەم!
قايىرماسى.

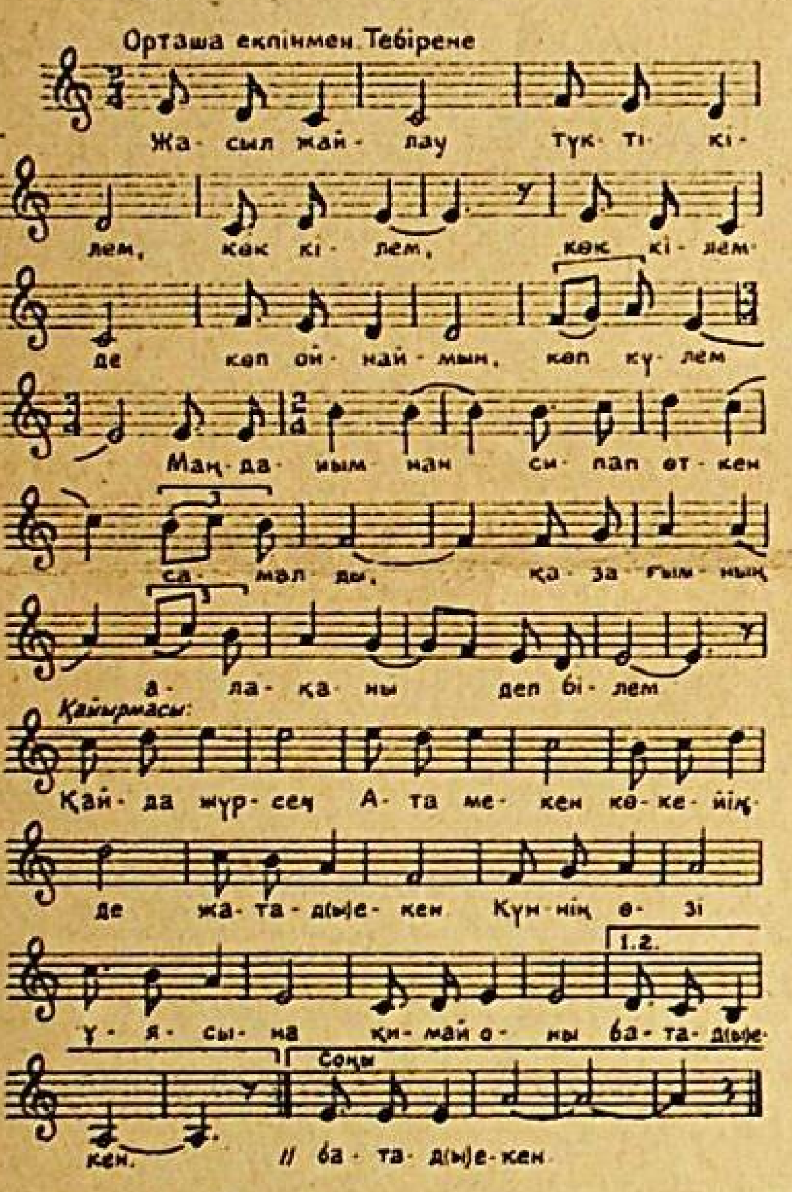

جارىق جۇلدىز

بەلگىلى ادەبيەتشى، قوعام قايراتكەرى، قازىر الماتىداعى شەت ەل تىلدەرى ينستيتۋتىندا قازاق ادەبيەتىنىڭ وقىتۋشىسى سايلاۋباي قايناربايەۆ قازاق دالاسىنا ەسىمى ەرتەدەن تاراعان، ٴوز تۇسىندا جەتىسۋدىڭ بۇلبۇلى اتانعان اقىن سارا تۋرالى شاعىن كىتاپ باستىرتىپ شىعاردى.

كىتاپشادا سارانىڭ بالالىق شاعى مەن وسكەن ورتاسى جايىندا ٴسوز بولادى. سارا 1878 جىلى تۋعان. سوندا ونىڭ تۋعانىنا الداعى جىلى ٴجۇز جىل تولادى ەكەن. اكەسى تاستانبەك اقسۋ وزەنىنىڭ بويىن مەكەندەيتىن نايمان ىشىندەگى بەلگىلى تاستەمىر رۋىنان شىققان. بۇل ەل ساۋىقشىل ەل بولعان. اتاقتى قوبىزشى مولىقباي، حالىق اقىندارى تولعانباي، بەكەنباي دەگەندەر وسى ەلدىڭ ادامدارى بولعان. داڭقتى حالىق اقىنى تۇبەك دەگەن كىسى دە وسى ەلدىڭ جيەنى بولعاندىقتان، ناعاشىلارىنا ٴسىڭىپ كەتكەن. مىنە، وسىنداي ونەرلى ورتا زەرەك تۋعان ساراعا يگىلىكتى اسەرىن تيگىزبەي قويعان جوق ەدى.

ٴبىز بۇل ارادا سارانىڭ جاستايىنان جەتىم قالىپ، قورلىق كورگەنىنە، ەسكى ادەت- عۇرىپتىڭ تۇزاعىنا ٴتۇسىپ، ٴوزى سۇيگەن تەڭىنە تۇرمىسقا شىعالماي زار جىلاپ، باس بوستاندىعىن كوكسەپ جىرلاعانىنا توقتالمايمىز.

ەڭ ٴبىر ٴتۇيىندى ماسەلە: ٴبىرجان سال مەن سارانىڭ ايتىسى جونىندەگى كەيبىر سىڭارجاق ادەبيەتشىلەردىڭ اعات پىكىرىن سايلاۋباي قايناربايەۆ جوققا شىعاردى. ارينە، ايتىس ول كەزدە، قازىرگىدەي، دەرەۋ باسپا ٴسوز بەتىنە تۇسىرىلمەگەن، نە ماگنيتوفونعا جازىلىپ الىنباعان. دەگەنمەن ٴبىزدىڭ وشاكوپ سۇيتپاي، سول كەزدەگى ادەبيەتشى جۇسىپبەك شايقۇل يسلاموۆ دەگەن كىسى ەسىمبەك اۋلىنا كەلىپ، ايتىستىڭ ٴوزىن ىرعاسىن سارانىڭ ٴوز اۋزىنان جازىپ العان. سول جۇسىپبەك جازىپ العان نۇسقا 1898 جىلى قازان قالاسىندا كىتاپشا بولىپ شىعارىلعان. سودان بەرى ول ٴبىر نەشە دۇركىن شىعارىلدى.

بۇل ايتىس جونىندە اتاقتى اكادەميك- جازۋشىلارىمىزدىڭ، عالىمدارىمىزدىڭ ايتقان پىكىرلەرىن سايلاۋباي وتە ورىندى پايدالانعان. مىسالى، مۇحتار اۋەزوۆ: «ايتىستا ٴبىرجان- سارانىڭ ايتىسى بولعان. ٴبىراق، العاشقى ايتىلعان قالپىندا ساقتالماعان. ەڭبەك، شىنىندا، سارانىكى»،- دەيدى.

اقىن سارا اۋىر زاماندا ٴومىر ٴسۇردى. جوڭعار الاتاۋىنىڭ باتىس باۋرايىنداعى كەڭ جازىقتىڭ اسپانىندا ٴبىر جارىق جۇلدىز جارقىراپ جاندى دا، تەز ٴسونىپ قالدى. سارا 1916 جىلى وتىز سەگىز جاسىندا دۇنيە سالدى. ارتىندا وشپەس ىز قالدىردى. ول مۇرا- سارانىڭ كولەمى مىڭ جولدان اسا ولەڭدەرى. اباي سوزىمەن ايتقاندا، بۇلاردىڭ بارلىعى دەرلىك «تىلگە جەڭىل، جۇرەككە جىلى تيەتىن» كوركەم، سىرلى ليريكالى ولەڭدەر. ەڭ كولەمدىسى «تۇزاق» دەپ اتالاتىن داستانى.

سارانىڭ بۇدان سوڭعى ەداۋىر كولەمدى شىعارماسى «جۇرەك» دەپ اتالاتىن ولەڭى ەل اراسىنا كوپ تاراعان الىمىزدىڭ جەلىسىنە قۇرىلعان.

جۇرەكتەن جانعا جىلى ٴسوز بارما ەلدە،
جۇرەكسىز تىرلىك بارما سۋ مەن جەردە.
قاشاندا ٴومىر جىرى- جۇرەك سىرى.
بىرەۋىن سول جۇرەكتىڭ ايتام مەن دە....
دەپ باستالادى بۇل ولەڭ.

سارا ەلىنە اسىل مۇرا قالدىردى. ول مۇرانىڭ تاماشا مۇراگەرلەرى دە بار. وتكەندەگى اياۋلى ۇل- قىزدارىن قادىر تۇتاتىن بۇگىنگى ۇرپاق كوشكەن تال دەگەن اۋىلدا ساراعا ارناپ ەسكەرتكىش ورناتتى. «قاپال» استىق سوۆحوزىنىڭ ٴبىر بولىمشەسىنىڭ تۇراعى اقىن سارانىڭ ەسىمىمەن اتالادى. مۇندا زيراتىنىڭ باسىنا ورناتىلعان جانە ٴبىر ەسكەرتكىش بار. مارفۋعا دەگەن جاس اقىن سارا اپاسىنا ارناپ داستان جازدى.

ساراعا دەگەن ەڭ ٴبىر ۇلكەن ەسكەرتكىش- «ٴبىرجان-سارا» وپەراسى. اكادەميك- جازۋشى قاجىم جۇماليەۆتىڭ ليبرەتتوسى بويىنشا اتاقتى سوۆەت كومپوزيتورى مۇقان تولەبايەۆ جازعان بۇل وپەرا قازاق مۇزىكا ونەرىنىڭ تورىنەن ورىن الىپ، تاماشا ۇلگىسى بولىپ وتىر.

العى بۇرىن قالدىرعان اسىل مۇرانى قازىرگى بۇرىن، مىنە، وسىلايشا قاستەرلەپ كەلەدى.

ومارعالي قۇدىشەۆ.

ماقالدار مەن ماتەلدەر

اداسقانىڭ ايىبى جوق، قايتىپ ٴۇيىرىن تاپقانسوڭ.

تۋعان جەردىڭ تورعايى دا ىستىق.

ٴار نە قىساڭ- تىرلىكتە، باقىت كىلتى- بىرلىكتە.

ۇرىس ىرىستى قاشىرار، ىنتىماق حالىقتان اسىرار.

ٴىنىنىڭ اعانى جەڭگەنى- قايرىلىپ سالەم بەرگەنى؛

اعانىڭ ٴىنىنى جەڭگەنى- ەڭكەيىپ ٴۇيىنە كىرگەنى.

ەرجىگىتتىڭ قادىرى ولگەندە بىلىنەدى؛ ەسكى جۇرتتىڭ قادىرى كوشكەندە بىلىنەدى.

ٴوز اعاسىن اعالاماعان، كىسى اعاسىن جاعالامايدى.

تانىعان جەردە بوي سىيلى، تانىماعان جەردە تون سىيلى.

تۇسى بىرگە تۇرتسپەيدى، ٴتۇبى بىرگە كەتىسپەيدى.

وزەكتەن شىققان ٴورت جامان، وزىڭنەن شىققان جات جامان.

جيناپ تەرگەن تەلمۇحاممەت قاناعاتوۆ.
الماتى قالاسى.

Екінші сабақ.
ەكىنشى ساباق

Ж ж ج	Жора جورا	Ажар اجار	Жер жаннаты—Жетісу جەر جانناتى - جەتىسۋ
З з ز	Заман زامان	Адамзат ادامزات	Ана тілі—біздің ұлттық байлығымыз. انا ٴتىلى - ٴبىزدىڭ ۇلتتىق بايلىعىمىز.
И и ي	Игілік يگىلىك	Аялау ايالاۋ	Жайқалған кең жазира جايقالعان كەڭ جازيرا
К к ك	Көйлек كويلەك	Көк шөп كوك ٴشوپ	Көсілген жазық дала كوسىلگەن جازىق دالا
Л л ل	Лағыл لاعىل	Саламат سالامات	Самал есіп тербеген, жасыл мақпал түгіндей سامال ەسىپ تەربەگەن، جاسىل ماقپال تۇگىندەي
М м م	Маржан مارجان	Мекен مەكەن	Алтын мақта, біздің жақта التىن ماقتا، ٴبىزدىڭ جاقتا

شىعارۋشىلار القاسى.

Әліппе сабағы
الىپپە ساباعى

Қазіргі қазақ әліппесі	Латыншасы	Арабшасы	Қазіргі қазақ әліппесі	Латыншасы	Арабшасы
А а	A a	ا	Ф ф	F f	ف
Б б	B b	ب	Х х		ح
В в	U u	ۆ	Ц ц		
Г г	G g	گ	Ч ч		چ
Д д	D d	د	Ш ш	C c	ش
Е е	E e	ە	Щ щ		
Ё ё			ъ		
Ж ж	Ç ç	ج	Ы ы	ь	ى
З з	Z z	ز	ь		
И и	I i	ي	Э э	e	
Й	J j		Ю ю		يۋ
К к	K k	ك	Я я		يا
Л л	L l	ل	І і	i	
М м	M m	م	Қ қ	Q q	ق
Н н	N n	ن	Ң	ꞑ	ڭ
О о	O o	و	Ғ ғ	ƣ	ع
П п	P p	پ	Ұ ұ	ū	ۇ
Р р	R r	ر	Ү ү	Y y	ٷ
С с	S s	س	Ө ө	Ɵ ɵ	ٶ
Т т	T t	ت	Ә ә	Ə ə	ٵ
У у	U u	ۋ	Һ һ	H h	ھ

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

گازەتتىڭ ادرەسى: 480091، الماتى قالاسى، فۋرمانوۆ كوشەسى، 88. تەلەفوندار 82—60—62، 85—43—62. گازەت - جۋرنال باسپاحاناسىندا باسىلدى. يندەكس 72878.

تۈركچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ياشىسۇن ئازادلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
-تەرەققىيگە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

1978
يىل
فېۋرال
№3 (29)

باھاسى
2 تيىن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت «ۋەتەن» جەمئىيىتى قازاق شۆبىسىنىڭ گېزىتى.

مەشھۇر ئەدىپ تىلىمى

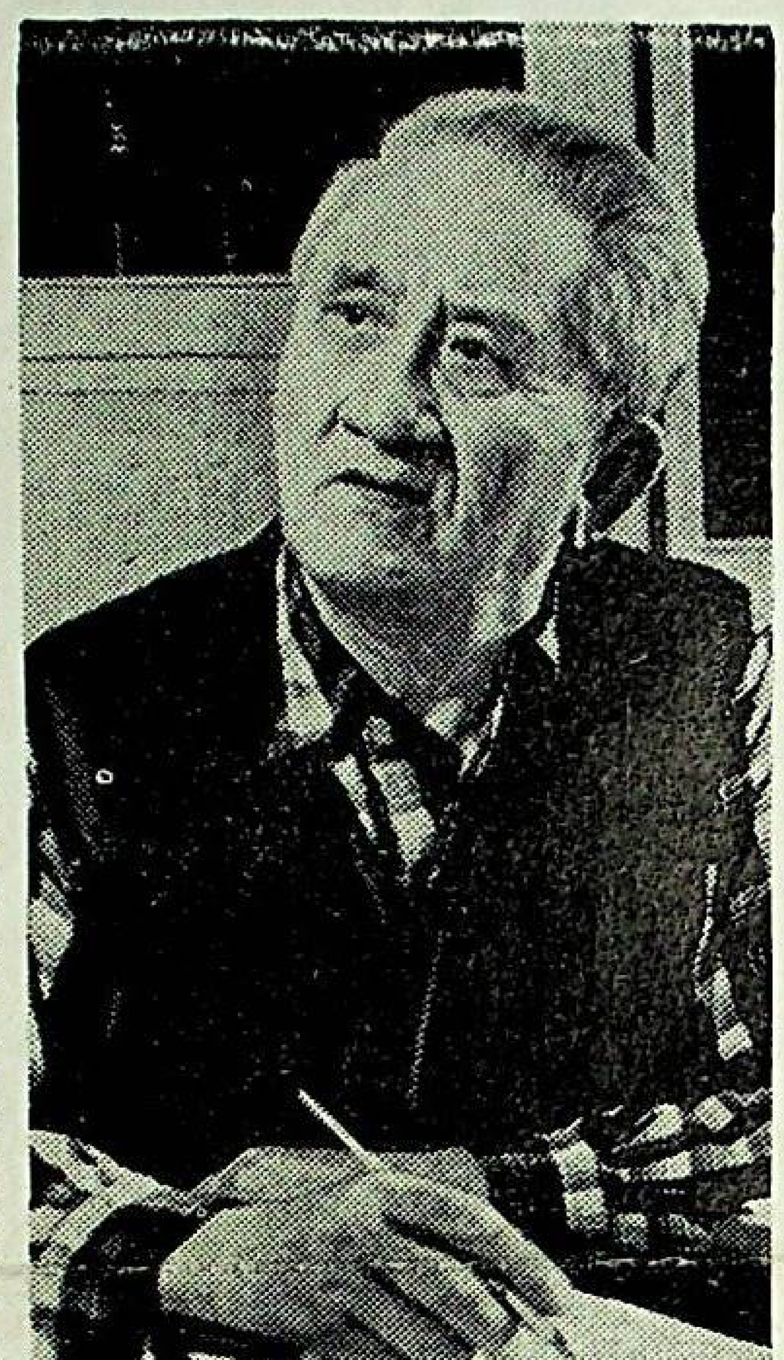

* * *

پېشقەدەم قازاق سوۋېت يازغۇچىسى، جەمئىيەت ئەربابى، قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ مۇخبىر ئەزاسى غابىدىن مۇستافىننىڭ تۇغۇلغىنىغا 75 يىل تولدى. ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت مەيدانىغا كىرىپ كەلگىنىگە ئەللىك يىلدىن ئارتۇق ۋاقىت بولدى.

سۆز گۆھەرلىرىنىڭ زەرگارى غابىدىن ئاقساقال مەزكۇر جەرياندا «شىغانىق»، «داۋۇلدىن كېيىن» دېگەن رومانلىرى، «مىللىونېر» قىسسەسى، «كۆز كۆرگەن» دېگەن خاتىرە ۋە بىر قانچە پيېسسە، كۆپلىگەن ھېكايە، ئوچېركلار، پۇبلىتسىستىك ماقالىلار يازدى.

بىز تۆۋەندە ئاقساقال يازغۇچىنىڭ ياش ئەدەبىياتچىلار ئالدىدا سۆزلىگەن نۇتقىنى ھاۋالە قىلدۇق.

* * *

ياشلار، قولىغا قەلەم تۇتۇپ مەيدانىغا ئاتلانغان ياش ئەدىپلەر! سىلەر قازاقستاننىڭ جاي-جايلىرىدىن پايتەختىمىزگە كېلىپ، قازاق ئەدەبىياتىنىڭ ئوردىسى ئۇشبۇ ئىمارەتتە باش قوشۇپ ئولتۇرۇپسىلەر. قەدىمىڭلار قۇتلۇق، ئارزۇ-تىلەكلىرىڭلار خەيرلىك بولسۇن!

سىلەر شۇ تاپتا ماڭا ئۇگىدىن تېخى يېڭىلا ئۇچۇم بولغاندەك كۆرۈنىسىلەر. ئاتا-ئانىلىرىڭلار تېخى قاتمىغان، سىلەرنىڭ كۆرگەنلىرىڭلاردىن كۆرمىگىنىڭلار، بىلگەنلىرىڭلاردىن بىلمەيدىغىنىڭلار تېخى كۆپ. سىلەر ياشلىق كەبى بايلىققا ئىگە. مەخسەتلىرىڭلار يۈكسەك. لېكىن ۋاقىت ئالدىراڭغۇ، كۈتۈپ تۇرمايدۇ. ئەينە شۇنداق ژۇقۇرى چوققىلارغا ئىنتىلىپ، تىرىشىپ ژۈرگەن چىغلاردا مېۋىلىك ئىجادىي ئەمگەك تۆپەيلى خىزمەت كۆرسىتىپ، قابىلىيىتىڭلارنى دادىل نامايىش قىلىشىڭلار لازىم.

ئەدەبىي ئىجادىيەت يولىدىكى ئىستىقامەت بەك قىيىن، بەك كۆپ كۈچ-غەيرەت تەلەپ قىلىدۇ. گەرچە ئاسانلاشتۇرۇپ، بۇ مۇرەككەپ جەرياننى ئالدىراتساڭلار، ئوكۇنىسىلەر. شۇڭا بۇ ئىشقا بەلنى مەھكەم باغلاپ كىرىشىش زورۇر.

ئەدەبىياتنىڭ تۈپلۈك مەخسىتى — ئادەملەرنى تەربىيەلەشتۇر. ئەدەبىيات ئۆزىنىڭ ھەم كۈچلۈك، ھەم نەپىس، ھەم كۆركەم بولۇشىنى خالايدۇ. ئۇنىڭغا قانداق ئېرىشىش مۇمكىن؟ ئۇنىڭ پىنھان سىرى نەدە؟

ئۇنىڭ سىرى، ئوي - پىكىر، تىلىنى بىلىشتىن ئىبارەت. ئەدەبىيات ئوي-پىكىر ۋە تىلنىڭ مېۋىسىدۇر. ئوي- پىكىر نە قاتارلىق چوڭقۇر، تىل نە قاتارلىق ئوتكۇر بولسا، ئەسەر شۇ قاتارلىق كۈچلۈك بولسا كېرەك. گەرچە ئوي- پىكىر ئۆزە، تىل گادىي بولسا، ئەسەر قەدىر- قىممىتىنى يوقىتىدۇ، كىتاپخانلارنى بەزدۈرىدۇ.

ئوي- پىكىرىم چوڭقۇر، ئېتىك بولسۇن دېسەڭ، ھاياتقا، ئادەملەرگە ئارىلاش، ئۇنىڭ ئۇستىدە ئەيلەپ- قالقىپ ژۈرمە، ئېگىگە سۈڭگۈپ- باش چوكەر. گۆھەرمۇ دېڭىز ئۇستىدە ئەمەس، ئېگىدە ياتىدۇ. تىلىم ئوتكۇر بولسۇن دېسەڭ، خەلق بىلەن ئېغىزمۇ ئېغىز، يۈزمۇ يۈز سۆزلىشىۋەر، ياخشى كىتاپلاردىن ئوقۇپ ئۆگىنىشكە ئېرىنمە. ئالدى بىلەن ئۆز خەلقىڭ، ئۆز زامانەڭنىڭ يازغۇچىسى بول! يازغۇچىغا مۇندىن زىيادە ئارزۇ- ئارمان، مۇقام- مەرتىۋە يوق. بىز ئۆزىمىز بەرپا قىلغان سوتسىيالىزم دۇنياسىنىڭ تۈنۈگۈنكىسىدىن بۈگۈنكىسى، بۈگۈنكىسىدىن ئەتىكىسى قىزىق ئېكەنلىگىنى ھەققانىي تەسۋىرلەپ بەرگەن يازغۇچى ئۇلۇق بولۇپ، ئۇنىڭ نامى ئەل ئاغزىدا قالىدىغانلىغى شۈبھىسىز.

يازغۇچى، ھەممىدىن ئىلگىرى، ئۆز مىللىتىنى سۆيىدۇ. ئۆز مىللىتىنى سۆيۈشنى بىلگەن كىشى ئۆزگە مىللەتنى سۆيىدۇ. ئەلھاسىل، خەلقىنىڭ ئۆزىگە خاس، ئەسىرلەر بويى ياشاپ كەلگەن تىلى، مەدەنىيىتى، سەنئىتى، دەستۇرى بار. بۇنى بىلمەسلىك ياكى ئۇنىڭغا ئېتىۋار بەرمەسلىك — شۇ خەلق ئۆزىنى ھاقارەتلەش دېمەكتۇر. مانا بۇنى بىزگە سوۋېت ھاكىمىيىتى بەرپا بولغاندىن تارتىپ، تا بۈگۈنكى كۈنگە قەدەر كوممۇنىستىك پارتىيە قۇلىقىمىزغا قۇيۇپ كەلمەكتە ۋە سوتسىيالىزمغا خىلاپ كەلمەيدىغان ئالىيجاناپ مىللىي خىسلەتلەرنى، مىراسلارنى ساقلاپ، بېيىتىۋېرىش ئۈچۈن بارلىق ئىمكانىيەتلەرنى تۇغدۇرۇپ بەرمەكتە. بىراق بۇنى مىللەتچىلەر ئۆتكەندە بۇرمىلاشقا ئۇرۇندى. مىللەتنى سۆيۈشنى مىللەتچىلىككە، مىللەتچىلىكنى بايچىلىققا جورىدى. كۈرەش جەريانىدا مىللەتچىلەرنىڭ ئەينە شۇ مەقسەتلىرىنى دەپسەندە قىلىپ بىر ۋاراقى تىندۇق. سىلەر بىزنىڭ ياش ۋاقتىمىزدىكى كەسكىن سىنىپىي كۈرەشلىرىمىزگە ئارىلىشالمىدىڭلار. لېكىن ھايات بار يەردە كۈرەش بار. بىز ئۆكەملەردە مىللەتچىلەرگە قارشى كۈرەشكەن بولساق، سىلەر ئەندى مىللەتسىزلىك بىلەن كۈرىشىڭلار. «شەكلى مىللىي مەزمۇنى سوتسىيالىستىك» دېگەن تەلىمات بىلەن قوراللىنىڭلار. ماركسىزم- لېنىنىزمنىڭ شۇندا، توپ- توغرا غالىبىيەت مەنزىلىدىن چىقىسىلەر.

ئۆز خەلقىنىڭ تارىخىي، ئۆرپ- ئادىتىنى نە بۈگۈنكى، نە قېدىمىي ئەدەبىياتىنى، بەدىئىي سەنئەت بايلىقىنى، خەلقىنىڭ ئۆزگىرىۋاتقان خۇلقى- مۇجەزىنى بىلمەيدىغانلار، بىلسە چالا بىلىدىغانلار چوڭ ئەدەبىياتنى بەرپا قىلالمايدۇ. مۇنداقلار ئەدەبىياتقا ئارىلاشسا، ئەدەبىياتنى ئاللىقانداق يارغا ئاپىرىپ، ھەممىنى قالايمىقانلاشتۇرۇپ، ھالاكەتكە ئۇچرىتىدۇ.

سوۋېت ئەدەبىياتى ھەر خىل گۈللەرگە ئوخشىغان، تۈرلۈك خۇش ھىدلىق گۈلشەنباققا ئوخشايدۇ. ئۇنى بۇ خىل گۈللەندۈرگەن ھەر مىللەتنىڭ ئەدەبىياتىدۇر. ئەگەر گۈلنىڭ ئۆزى ۋە ھىدى بىر خىل بولسا، ئۇ باغ مۇنچىلىك گۈزەل، ئەجەپلىنەرلىك بولماس ئېدى. شۇڭلاشقا مىللىي ئەدەبىيات، مىللىي خىسلەتلەر، مىللىي سۈپەتلەر يارقىن كۆرۈنىشى كېرەك.

ئەدەبىيات ئۈچۈن ماۋزۇ خەلق ئارىسىدىنلا تېپىلىدۇ، ئەسەرلەر خەلق ئۈچۈنلا ئىجات قىلىنىدۇ. ئەدىپنىڭ ئوي- پىكرىنى خەلققە تىل يەتكۈزىدۇ. تىل قۇدرەت- كامالىتىنى ئەركىن ئىشلىتىشكە قادىر بولغان يازغۇچى كىشىلەر سىر- ئەسرارىنىمۇ ئەركىن ئىگەللەيدۇ.

ئادەمنىڭ ئادەمىيلىك، مىللەتنىڭ مىللىي خىسلەتلىرىنى ساقلاش ئۈچۈن تىلنىڭ نەپىس ۋە ئوتكۇر بولۇشى شەرت.

بۈگۈنكى ياشلار- تاڭلا ئەتىكى جەمئىيەتنىڭ ئىگىلىرىدۇر. دېمەك، ئۇلارنىڭمۇ ئۆز ئۇستىدە ۋارىسلىرىغا ئېيتار ئەقلى، مەسلىھىتى بولىدۇ. ئەينە شۇنى ئۇشبۇ كۈندىن باشلاپ، ئەقىل قاچىسىغا قاچىلىمىسا، كېيىنكى پۇشايماننى ئالدىغان قاچا تېپىلماي قالىدۇ. كۆرە بىل، دىلىغا توقۇشنى بىل. بىز ئاغا ئەۋلاتلار سوتسىيالىزم يولىنى كۆرسىتىپ، كوممۇنىزم يولىنى بەلگۈلەپ، ئەدەبىيات ئۆلگە- ئەندىزىلىرىنىمۇ سىزىپ قالدۇرۇشتا ئىستىقامەت قىلدۇق. بىرىڭلار قەلەم بىلەن، بىرىڭلار بىلەك كۈچى بىلەن ئاتقۇرارسىلەر، ئەيتەۋىر، ئەۋلاتلار بەجا كەلتۈرەلمىگەن ئارزۇ- ئارمانلارنى سىلەرنىڭ زىممەڭلارغا ژۈكلەيدۇ. شۇ ئىشەنچ- ئۈمۈتنى ئاقلاپ، سىلەرنىڭ كېيىنكى ئەۋلاتلارغا ئۆلگە- ئەندىزە بولۇشىڭلارنى تىلەيمىز.

ئۇيغۇر گېزىتىنى مۇكاپاتلاش

ئالمۇتىدا، جۇمھۇرىيەتلىك دولەت ئۇيغۇر مۇزىكىلىق كومېدىيە تېئاترىدا، جامائەتچىلىك ۋەكىللىرىنىڭ ئۇيغۇر تىلىدا چىقىدىغان جۇمھۇرىيەتلەر ئارا «كوممۇنىزم تۇغى» گېزىتىغا قازاقستان س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ پەخرىي يارلىغىنى تاپشۇرۇشقا بېغىشلانغان تەنتەنىلىك يىغىن بولۇپ ئۆتتى.

يىغىندا قازاقستان س س ر ئالىي سوۋېتى رىياسىتىنىڭ رەئىسى س. ب. نىيازبېكوۋ سۆزگە چىقتى.

ئۇلۇغ ئوكتەبىرنىڭ غالىبىيىتى ۋە كپسسنىڭ لېنىنچە مىللىي سەياسىتى بىزنىڭ مەملىكىتىمىزدىكى بارلىق مىللەتلەر بىلەن خەلقلەرنىڭ ماددىي ۋە روھىي مەدەنىيىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن چەكسىز ئىمكانىيەتلەرنى ئېچىپ بەردى. سوۋېت ئۇيغۇرلىرىمۇ بەخت- سائادەتلىك تەغدىرگە سازاۋەر بولدى. ئۇلار، بىزنىڭ ۋەتىنىمىزدىكى بارلىق مىللەتلەرگە ئوخشاش، سوۋېت ھاكىمىيىتى يىللىرى ئىچىدە ئىجتىمائىي- ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىي ھاياتتا مىسلى كۆرۈلمىگەن چوققىلارغا كۆتۈرۈلدى. ئۆتمۈشتە ئېزىلىپ، قالاقلىققا دۇچار بولۇپ كەلگەن ئۇيغۇر خەلقى يورۇقلۇق، ئەركىنلىك ۋە ئىجاتكارلىق چوققىلىرىغا كۆتۈرۈلدى. ساۋاتسىزلىق ئاللىقاچان تۈگىتىلدى. جۇمھۇرىيەتتە ئونلىغان ئۇيغۇر مەكتەپلىرى ئىشلەۋاتىدۇ، ياشلار مەملىكىتىمىزنىڭ ئالىي ئوقۇش جايلىرىدا مەلۇمات ئالماقتا. جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تىياترى، قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ ئۇيغۇرشۇناسلىق بۆلۈمى ئىشلەۋاتىدۇ، ئۇيغۇر تىلىدا گېزىتلار ۋە ھەر خىل بىلىم ساھالىرى بويىچە كىتاپلار نەشر قىلىنماقتا.

گېزىت ئەمگەكچىلەرنىڭ بەينەلمىلەل تەربىيىسىگە زور كۆڭۈل بۆلۈپ كەلمەكتە، قېرىنداش خەلقلەرنىڭ دوستلۇغى توغرىلىق، سوۋېت ئادەملىرى پاراۋەنلىگىنىڭ ۋە مەدەنىيىتىنىڭ كۆتۈرۈلىشى توغرىلىق يازماقتا.

گېزىتخانلار رۇس كلاسسىكلىرىنىڭ، ھازىرقى سوۋېت ۋە چەت ئەل يازغۇچىلىرىنىڭ تەرجىمە قىلىنغان ۋە گېزىتنىڭ سەھىپىسىدە بىرىنچى قېتىم ئېلان قىلىنغان ئەڭ ياخشى ئەسەرلىرى بىلەن ئۆز ئانا تىلىدا تونۇشۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولماقتا.

س. ب. نىيازبېكوۋ يىغىلغانلارنىڭ ئالقىشلىرى ئىچىدە گېزىتقا جۇمھۇرىيەت ئالىي سوۋېتىنىڭ پەخرىي يارلىغىنى تاپشۇردى، تەھرىرات كوللېكتىۋىنى، ئىشچى ۋە يېزا مۇخبىرلىرىنى قىزغىن تەبرىكلىدى ھەم ئۇلارغا ئەمگەكتە يېڭى مۇۋەپپەقىيەتلەر تىلىدى.

«كوممۇنىزم تۇغى» گېزىتىنىڭ مۇھەررىرى ئابدۇللا مەشۇروۋ جاۋاپ نۇتۇق سۆزلىدى.

گېزىت كوللېكتىۋىنى جامائەتچىلىك ۋەكىللىرى، جۈملىدىن سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى مەريەم نىيازوۋا، يازغۇچى ھىزمەت ئابدۇللىن، كونسېرۋاتورىيە ئالىبەسى م. قاسىموۋا ۋە باشقىلار سەممىي تەبرىكلىدى.

ئانا ھاغدا تۇرغاندا...

مەن ھەر قاچان يېزامغا بارغاندا ئادىتىم بويىچە ئەڭ ئالدى بىلەن ۋۇتىنىڭ موتىۋەر ئادەملىرى، ئۇرۇش ۋە ئەمگەك مەردانىلىرى ئالدىغا كىرىپ، سالام بېرىپ چىقىمەن.

مانا ئالدىمدا- مېنى بوشۇگۇمدىن تارتىپ بىلىدىغان پاتەم ھەدەم. قورۇق بېسىپ كەتكەن يۈزلىرىدە، مېنى كۆرۈشى بىلەنلا، شاتلىق ئەكسى يۈرلىنىدۇ.

–ئەر يېتىپسەن،– دەپ سۆز باشلايدۇ ۋە، كۆزىگە جىق ياش ئالىدۇ. ئەسلىدە ئانىلار ئىچىگە سىغدۇرالمىغان خۇشاللىق ھېسسىياتىنىمۇ، قايغۇ- ھەسرەت ئالامەتلىرىنىمۇ كۆز يېشى بىلەن ئىزھار قىلىدۇ. ئامما بۇگۈنكىسى خۇشاللىق يېشى. بۇ خۇشاللىقنىڭ تارىخى ئۇزاق.

... ئىككىمىز ئولتۇرۇپ ئۆتمۈشنى ئەسلەپ كېتىمىز. بىزغۇ ئۇ چاغلاردا تېخى گۆدەك. ئويۇن بالىلىرى ئىدۇق. پەقەت بۈگۈنكى كۈنىنىڭ چوققىسىدىن قارىساق، ئانىلار ئۈچۈن ئۆتمۈشنىڭ نە قەدەر ئېغىر ۋە قايغۇلۇق بولغانلىقىنى سېزىمىز.

جېلىل ئاكام بىلەن پاتەم ھەدەممۇ ياش بولغان. ئاتا- ئانىسى كەمبەغەل بولغانلىقتىن، ئۇلارنى كىچىكىدىنلا بايلارغا چاكارلىققا بەرگەن. پەقەت ئوكتەبر سادالىرىلا ئۇلارنى چاكارلىقتىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئىنسانىي بەختكە ئىگە قىلغۇزدى. ئاندىن ئىككىسى، يېڭى قۇرۇلغان قوشچىلار ئىتتىپاقىغا ئەزا بولۇپ كىردى. ئۆز قوللىرى بىلەن كېلەچەك پارلاق ھاياتنىڭ ھۇلىنى قۇرۇشقا باشلىدى.

–قانداق بەختنىڭ كۈنلەر ئىدى،– دەپ ئەسلەيدۇ پاتەم ھەدەم،– جېلىل ئىككىمىز تاڭ بىلەن تۇرۇپ، ئاخشا ئېتىپ ئېتىزغا كېتەتتۇق. ئەتىدىن كەچ كىرگىچە ئىشلىسەكمۇ، ھارغىنىمىزنى تۇيماتتۇق. چۈنكى بىز ئۆزىمىز ئۈچۈن، بالىلىرىمىزنىڭ بەختى ئۈچۈن ئىشلەۋاتقىنىمىزنى ياخشى بىلەتتۇق.

راست، ئەركىن ئەمگەك ئادەمنى ھارغۇزمايدۇ. شۇ روھىي مەدەتتىن كۈچ ئالغان رازاقۇۋلار، ئىللارنى ئىللارغا ئۇلاپ، ئوي-نوتاقلىق بولۇپ، تۇرمۇشىنىمۇ تۈزەۋالدى. ئىلگىركى باتراقلارنىڭ ماكلىيغا مال پۈتتى، يەرگە ئىگە بولدى. ئائىلىچە بەش بالىغا ئاتا- ئانا بولدى، بالىلىرىنىڭ چوڭى مەكتەپكە ماڭدى. ئامما بۇ بەختلىك دەقىقىلەر ئۇزاققا سوزۇلمىدى.

يېزىنىڭ شىرغورانىدەك ئوغۇللىرى ۋەتەننى، ھاياتنى، ئۆز بەختىنى ھىمايە قىلىشقا ئاتلاندى. ئەندىشىلىك، تەشۋىشلىك كۈنلەر باشلاندى. ئەندى كولخوزنىڭ ئوقتى، تۇرمۇشنىڭ ئېغىرچىلىقى ئانىلارنىڭ، بالىلارنىڭ ئۈستىگە ئارتىلغان ئىدى. ئامما ئۇلار گاڭگىراپ قالمىدى. غالىبىيەت تەغدىرى پەقەت مەيداندىلا ئەمەس، بەلكى ئارقا سەپتىكى غەيرەتلىك ئەمگەككىمۇ باغلىق ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەن ئانىلار بەلنى مەككەم باغلاپ، ئەرلەرنىڭ ئورنىنى ئالماشتۇردى. بالىلار بىردىنلا ئەر يېتىشىپ، ئويۇنلىرىنى تاشلاپ ئېتىزغا ماڭدى. تاياق تايانغان بوۋايلار ئاپتاپنى تاشلاپ خامانغا ماڭدى. ئۇيقا بۇزۇلدى، ھادۇق ئۇنتۇلدى. ئەل بېشىغا چۈشكەن دەھشەتلىك ئاپەتنى يېڭىش ئۈچۈن، ئۆز قوللىرى بىلەن قۇرغان پارلاق ھاياتنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن چوڭ- كىچىك ھەممىسى بىر ياقىدىن باش، بىر يەڭدىن قول چىقىرىپ، ئارقا سەپتىكى مەيدانغا ئاتلاندى.

ھەممە نەرسە مەيدان ئۈچۈن– غالىبىيەت ئۈچۈن پىدا قىلىندى. بالىلارنىڭ رىسقىسى كېمىيىپ، تېرىلگەن ھەر بىر باشاق مەيدانغا ئەۋەتىلدى. ھەتتا كۈندىلىك نورما بىر قوشۇق تالقانغا چۈشۈپ قالغاندىمۇ ئاچارچىلىق، ئېغىر ئىش ئۇلارنىڭ ئىرادىسىنى سۇندۇرالمىدى. مەيداندا ئەرلەر قان توكۈپ، ئەزىز جېنىنى قۇرۇۋان قىلىۋاتقاندا، بۇ يەردىكى قىيىنچىلىقلار كۆزگىمۇ كۆرۈنمىدى. كەچ كىرگىچە ئېتىزدا ئىشلەپ كېلىپ، كېچىلىرى بىر ئۆيگە ژىغىلىشىۋېلىپ، مەيدانغا خەت يازاتتى. بىزنىڭ ئەھۋالىمىز ياخشى، دۈشمەننى يېڭىپ قايتىڭلار، دەپ مەيداندىكىلەرنى روھلاندۇراتتى.

ئېگىرىۋاتقان ژۈگلارنىڭ
ھەممىسى پەلەيگە.
قىزىل ئەسكەر يېڭىپ چىقسۇن
بىزنىڭ تەلەيگە.

بۇ كەچكىچە ئېتىزدا ئىشلەپ كېلىپ، كېچىسى بىر ئۆيگە ژىغىلىپ، مەيدانغا ئەۋەتىش ئۈچۈن پايپاق، پەلەي توقۇيدىغان ئانىلارنىڭ چىقارغان قوشىقى. ئۆز بېشىغا كەلگەن قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ، پارلاق كېلەچەككە ئىشەنگەن ژۈرەك ناخشىسى.

كۆلۈشنى ئۇنتۇپ قالغان بالىلار جىددىيلىشىپ، ئاتىلارنىڭ يولىغا قاراپ كۆزى تالدى. قىرچاڭغۇ ئاتلار بىلەن سوقا ھايداش، كەچكىچە ئات دېۋىتىپ تولۇق تېپىش گودەك بالىلارغا ئاسان ئەمەس ئىدى. شۇڭلاشقا ئۇلار كۆزلىرىگە ئۈمۈت ئۇچقۇنلىرىنى ياندۇرۇپ، مەيدانغا كەتكەن ئاتىلىرىنى كۈتەتتى. ئامما ئۇرۇش ئۇزۇنغا سوزۇلدى. ژۈرەكلەرنى موجۇپ، ۋۇتنى ژىغا- زېرىگە سېلىپ، قايغۇلۇق خەتلەر كېلىشكە باشلىدى.

دۈشمەنگە نىسبەتەن نەپرەت بىلەن تاشتەك قېتىپ كەتكەن ژۈرەكلەر ئۇنىڭغىمۇ بەرداشلىق بېرەلىدى. ئۇرۇش دەھشىتى جىپسىلاشتۇرغان، مەخسىتىمۇ بىر، قايغۇسىمۇ بىر ئادەملەر بىرىنىڭ ھەسرىتىنى ھەممىسى ئورتاق تارتىشتى. مانا بىر كۈنى پاتەم ھەدەمگىمۇ شۇنداق قەغەز كەلدى. بىردىنلا ھەيكەل كەبى قېتىپ قالغان ئۇ، بارلىق ھەسرىتىنى، ئەلەملىك قايغۇسىنى ئۆز ئىچىگە سىڭدۈرۈپ كەتتى. جۇدالىققا ئۆز ئىرادىسىنى قارشى قويالىدى. ئەندى ئۇنىڭغا خۇشاللىقمۇ، شاتلىقمۇ موشۇ مولدۇرلەپ قالغان بالىلار ئىدى. ھە، تىرىكلەرگە ياشاش كېرەك. بالىلارنىڭ ياشىشى ئۈچۈن، كۈچ- غەيرەتلا ئەمەس، بەلكى ياشلىق ھاياتىنىمۇ قۇرۇۋان قىلىش كېرەك ئىدى. ئانا ئۆز-ئۆزىگە تەسەللا بەردى، بۇ يالغۇز ئۇنىڭ بېشىغىلا چۈشكەن كۈلپەت ئەمەس ئىدى. ۋۇتتىكى جۇگانلار، تېخى ئوگلۇقىنە ھاياتىنىڭ لەززىتىنى كورمەي، تۇل بولۇپ قالغان ئىدى.

مەن سوھبەتدىشىمگە سىنچىلاپ قارايمەن. بۈگۈنكى خۇشال- خۇرام ئوتتۇۋاتقان كۈنلەردىن بەھرىلىنىش، ھاياتقا شاتلىنىش ئوتلىرى ئۇچقۇنداپ تۇرىدۇ. شۇنداق بولمايچۇ. مانا توكۈلگەن تەر، سەرىپ قىلىنغان ياشلىق زايە كەتمەپتۇ. بايا مېنى ئۇچراتقاندىكى كۆز يېشىمۇ شۇنىڭ ئىپادىسى. ئارزۇلاپ ئوستۇرگەن، پەپىلەپ چوڭ قىلغان بالىلىرى بىر- بىرلەپ ھاياتتىن ئۆز ئورنىنى تېپىپ، بىر ئىشىنىڭ بېشىنى مۇكەممەل ئىگىلىدى. چوڭ ئوغلى ئاسىم كەتمەن ئىستىمالچىلار جەمىيىتىدە بۇغگالتېر بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. ئوكتەبر ۋۇتىنىڭ ھورمەتلىك ئادىمى. تىببىي ئۇچىلىشىنى پۈتەرگەن. ئۇ بۈگۈنكى كۈندە س س س ر سالامەتلىكنى ساقلاش ئەلاچىسى. توختىخان كولخوزدا چارۋىچىلىق مۇتەخەسسىسى، تۇراخان دېخانچىلىق بىلەن مەشغۇل. تۇداخۇن ئالىي بىلىملىك پېداگوگ. بۇ ئائىلىدە ئىككى كېلىن رىزۋانگۈل بىلەن گۈلنۇرمۇ ئالىي بىلىملىك ئۇستازلاردۇر.

ھە، پاتەم ھەدەمنىڭ پەخرلىنىشكە ھەققى بار – ئانىلار بەرگەن قۇرۇۋانلار، ئانىلار توككەن تەر بەدىلىگە ساقلىنىپ قالغان بۇ بەختىيار ھاياتىمىز كىمنىلا بولسۇن خۇرسەن قىلماي قويمايدۇ.

راست، پاتەم ھەدەمنىڭ مىننەتدارلىق سوزى بىلەن ئېيتساق، بالىلارنى تەربىيىلەشكە ۋەتەن ياردىمىنى ئايىمىدى.

ئانا ھاغدا بولىدىكەن، ۋەتەن ھاغدا بولىدىكەن، كوكۈل ئاسمىنىمىز ئېگىز، ھاياتىمىز ھامان قۇياشلىق بولغۇسى.

ئى. جەلىلوۋ.
ئۇيغۇر رايونى،
كەتمەن يېزىسى.

قىسقا خەۋەرلەر

ياشلار ژىغىنى

يېقىندا ۋەتىنىمىزنىڭ پايتەختى موسكۋادا بۇلغارىيە، پولشا، گېرمانىيە دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتى، موڭغۇلىستان، كۇبا، ۋيېتنام ۋە س س س ر ستۇدېنتلىرى قاتناشقان خەلقئارا ژىغىنى بولۇپ ئوتتى. ژىغىندا قازاقىستاننىڭ ئالىي بىلىم يۇرتلىرىدىن بارغان ستۇدېنتلار ئۆز دوكلادلىرىدا جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ كېيىنكى ژىللاردا قولغا كەلتۇرگەن مۇۋاپپەقىيەتلىرىنى سوزلەپ بەردى. قازاقىستان دولەت دارىلپۇنىنىڭ ستۇدېنتى ب. ئوتاربايېۋانىڭ– مەدەنگە باي ئالتايدىكى ئىشلەپ چىقىرىش كارخانىلىرىدا– پەن- تېخنىكا يېڭىلىقلىرىنىڭ قانداق قوللىنىلىۋاتقانلىقى توغرىلىق دوكلادى ئىنتايىن قىزىقارلىق بولدى. ستۇدېنتلار ت. قادىرمانوۋ، س. قارمانوۋالارنىڭ دوكلادلىرىمۇ ژۇقۇرى باھاغا ئىگە بولدى.

يېڭى ئىلمىي مەركەز

ئالمۇتىدا يېڭىدىن يەنە بىر ئىلمىي مەركەز– كاردىولوگىيە ئىلمىي- تەتقىقات ئىنستىتۇتى ئېچىلدى. كاردىولوگىيە دېگىنىمىز ژۈرەكنىڭ قۇرۇلۇشىنى، پائالىيىتىنى، ئاغرىقىنى، ژۈرەك تومۇرلىرى كېسەللىكلىرىنىڭ سەۋەپلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان تىببىي پەننىڭ بىر ساھاسى. ئۇ ژۈرەك كېسەللىكلىرىنىڭ ئالدىنى ئېلىش چارىلىرىنى تەتقىق قىلىدۇ.

مەزكۇر ئىنستىتۇت ئۈچۈن يېڭى چوڭ بىنا قۇرۇلماقچى، بۇ يەردە كېسەل ئادەملەر تونۇلغان ئالىملارنىڭ كۆزىتىشى بىلەن داۋالىنىدۇ. شۇنداقلا بۇ ئىلمىي مەھكىمە قازاقىستاندا ئوسىدىغان ئوسۇملۇكلەردىن دورا- دەرمەك ياساش تەجرىبىسى بىلەنمۇ شۇغۇللىنىدۇ.

تازىلاش داۋام قىلماقتا

نيۇ- يورك. (تاس س). ئامېرىكا ئاگېنتلىقلىرى يەرلىك ختاي رادىوستانسىيەلىرىگە ئاساسلىنىپ، مىللىتى ئۇيغۇر بولغان سەيپىدىن ختاي كوممۇنىستىك پارتىيەسى شىنجاڭ– ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونلۇق كومىتېتىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارلىق لاۋازىمىدىن، شۇنداقلا شىنجاڭ– ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونى ئىنقىلاۋىي كومىتېتى رەئىسى ۋە شىنجاڭ ھەربىي رايونى بىرىنچى سەياسىي كومىسسارى لاۋازىملىرىدىن بوشىتىلغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. سەيپىدىن، كۆزەتكۈچىلەر پىكرى بويىچە، شىنجاڭ–ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونىدا ئىلگىرى ئېگەللەپ كەلگەن ھەممە لاۋازىملىرىدىن چەتلەشتۈرۈلگەندىن كېيىن، ختاي كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتى سەياسىي بيۇرو ئەزالىقىغا كاندىداتلىق ۋە ئۇمۇمىي ختاي خەلق ۋەكىللىرى قۇرۇلتايى دايىمىي كومىتېتى رەئىسىنىڭ ئورۇنباسارلىق لاۋازىملىرىدىنمۇ مەھرۇم بولىدۇ ياكى مەھرۇم قىلىنغان. سەيپىدىن ماۋزېدۇڭ ئولۇپ، ئۇنىڭ ئايالى جاڭچىڭ ھەم ئۇنىڭ ئۈچ مەسلەكدىشى قامالغاندىن كېيىنكى دەۋردە ختايدا كەڭ مىقياستا ئوتكۈزۈلىۋاتقان تازىلاش پەيتىدە ختاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ يېڭى رەھبەرلىرى ئارىسىدا جازالانغان ئەڭ ئالىي ئەربابدۇر.

خەۋەرلەرگە قارىغاندا، شىنجاڭ- ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونىدا سەيپىدىننىڭ لاۋازىملىرىنى ختاي ۋاڭ فىن ئىگەللىگەن.

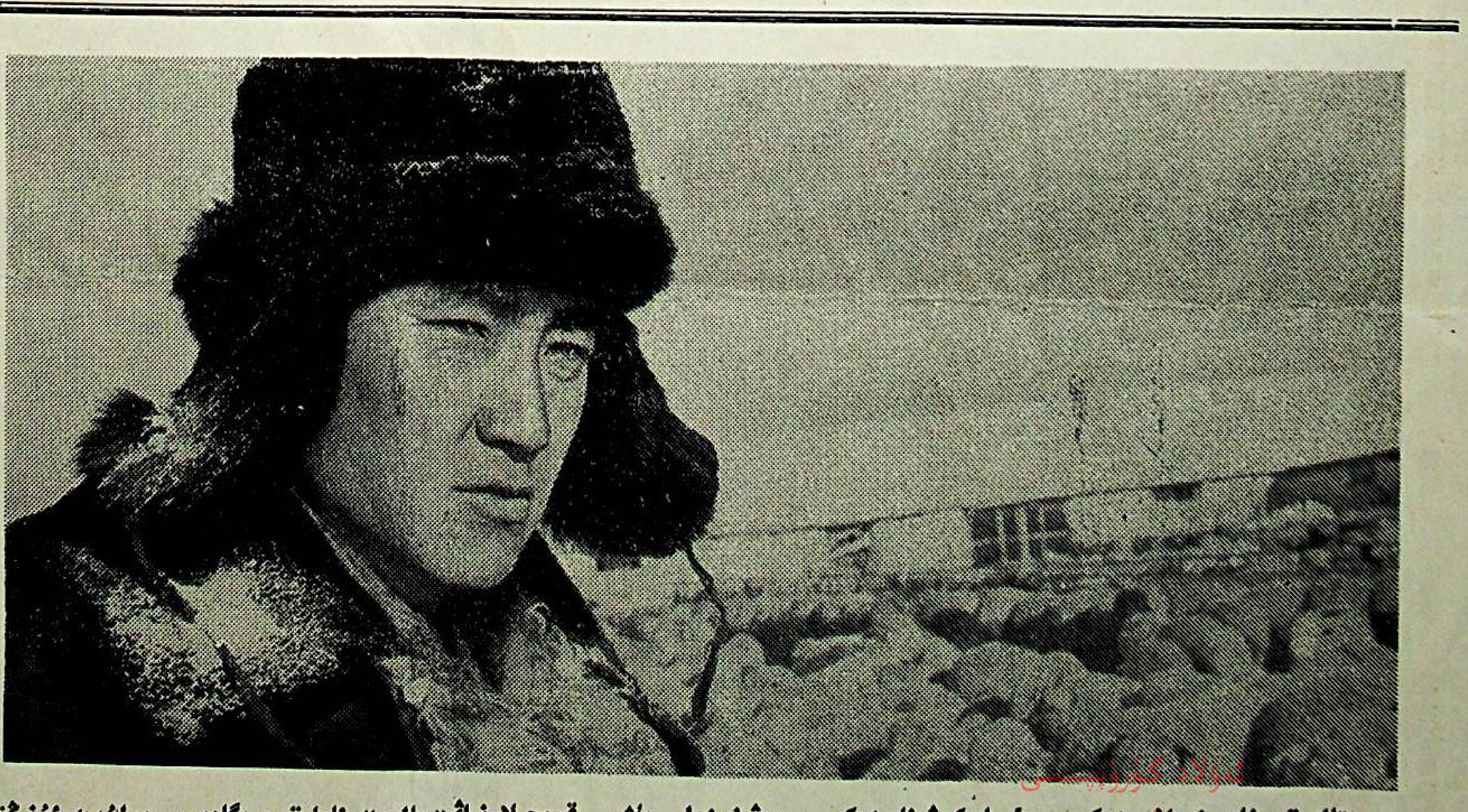

تالدىقورغان ئوبلوستىكى مۇسابېكوۋ نامىدىكى سوۋخوزدا ياش قويچىلارنىڭ «جالىن» نامىلىق برىگادىسى بولۇپ، ئۇنىڭغا تەجرىبىلىك چوپان ئۇرغازى ئۇشكەنبىروۋ باشچىلىق قىلىدۇ.

ئەۋلاد كۆرۈنۈپىسى
www.ewlad.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ئۇيغۇر سەنئىتىگە بولغان يۈكسەك قىزىقىش

ئۇيغۇر خەلق ئەمەلىي سەنئىتىنىڭ ئالمۇتىدا ئېچىلغان چوڭ كۆرگەزمىسى جامائەتچىلىكنى ئىنتايىن قىزىقتۇردى. بۇ ھەقتە بارلىق جۇمھۇرىيەتلىك گېزىتلەر، ماقالىلار، رېپورتاژلار ئېلان قىلىنغان بولۇپ، ئۇلاردا ئۇيغۇر خەلق سەنئىتىنىڭ قېدىمىي تارىخقا ئىگە ئىكەنلىگى، شۇنداقلا ئۇنىڭ مەزمۇن ۋە ماۋزۇ بايلىغى ئالاھىدە تەكىتلەندى.

يېقىندا موسكۋادا چىقىدىغان مەركىزىي «سوۋېتسكايا كۇلتۇرا» («سوۋېت مەدەنىيىتى») گېزىتى «ھەم قېدىمىي، ھەم ياش سەنئەت» دېگەن سەرلەۋھە ئاستىدا رەسىملىك رېپورتاژ ئېلان قىلىپ، ئۇنىڭدا مونۇلار يېزىلغان: «ئۇيغۇر ئەمەلىي سەنئىتىنىڭ كۆرگەزمىسىنى ئەنچە مىڭلىغان ئالمۇتىلىقلار ۋە قازاقىستان پايتەختىنىڭ مېھمانلىرى زىيارەت قىلدى. ئەمگەكچان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تالانتلىق ئۇستىلىرى تەرىپىدىن ئىشلەنگەن نەرسىلەردە قېدىمىي ماھىرلارنىڭ ئالتۇن قوللىرىنىڭ ئىز- تامغىلىرى بار».

گېزىت مەزكۇر كۆرگەزمىنى تەشكىل قىلىشتا پائال خىزمەت كۆرسەتكەن ياش رەسسام، نەققاش ئازات ھاكىمبەك ھەققىدە سەمىمىي سەترلەرنى يازىدۇ ۋە ئازاتنىڭ: «پەقەت ئۇلۇق ئوكتەبر ۋەتىنىدىلا ئۇيغۇر سەنئىتىنى ساقلاپ قېلىش ۋە داۋاملاشتۇرۇش مۇمكىن بولۇپ قالدى» دېگەن سۆزلىرىنى مىسالغا كەلتۈرىدۇ.

رېپورتاژدا ئېپارخانىنىڭ ئازات ھاكىمبەك تەرىپىدىن ئىجات قىلىنىپ، كۆرگەزمىگە قويۇلغان چوڭ نەققەشلىك رەسمى، شۇنداقلا قېدىمىي بۇيۇملار كۆرسىتىلگەن.

مۇزىكا مەكتىۋى

قازاق خەلقى مىللەت بولۇپ شەكىللەنگەندىن تارتىپلا ئۇنىڭ مۇزىكا مەدەنىيىتى قېلىپلاشتى. ناخشا ۋە كۈيلەردە خەلق ھاياتىنىڭ خىلمۇ-خىل دەۋىرلەردىكى تىرىكچىلىگى ئەكس ئەتتۈرۈلدى. دومبىرا ياكى قوبىزغا تەڭكەش- جور قىلىپ ناخشا ئېيتىش، ساز چېلىش تەرەققىي قىلدى. قازاق مۇزىكىسىنىڭ تارىخى تەرەققىيات يولىدا مىللىي سەنئەتنىڭ ئولمەس ئەسەرلىرىنى ئىجات قىلغان ئىستىداتلىق كۈيچىلەر ۋە ناخشىچىلار بولدى.

مانا شۇنداق مەدەنىيەت غەزىنىسىنى ياش ئەۋلاتقا ئۆگىتىپ قۇرمانغازى، ئىقلاس، ئەتتەمبەت، قازانقاپ، داۋلېتكېرەي كەبى كۈيچىلەر، بىرجان، ئاقانسېرى، جاياۋمۇسا، مۇخىت ئوخشاش ناخشىچىلارنىڭ سەنئىتىگە ۋارىس تەييارلاپ يېتىشتۈرۈش سوۋېت دەۋرىدە ئالاھىدە قولغا ئېلىندى. ياشلارغا مۇزىكا بىلىمىنى بېرىدىغان مەكتەپلەر ئېچىلدى. شۇلارنىڭ بىرى گۇرېيېۋ شەھىرىدىكى مۇزىكا مەكتىۋىدۇر.

مەزكۇر مەكتەپنىڭ مىللىي چالغۇ ئەسۋاپلىرى، رويال، تار ئەسۋاپلىرى، خور بۆلۈملىرى بار. پەقەت موشۇ مەكتەپنىڭ ئوزىدىلا 15 ژىل مابايىندا نۇرغۇنلىغان قازاق ياشلىرى بىلىم ئېلىپ، كەسپىي كۈيچى، ناخشىچى بولۇپ چىقتى. مەزكۇر بىلىم يۇرتىنى تۈگەتكەنلەر ئومۇمىي بىلىم بېرىدىغان مەكتەپلەردە ناخشا دەرسىنىڭ مۇئەللىمى، تېئاترلاردا ئورۇنلىغۇچى بولۇپ ئىشلەيدۇ. كونسېرۋاتورىيەگە چۈشۈپ ئالىي مەلۇمات ئالىدۇ.

بۇ بىلىم دەرگاھىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى مەكتەپتە بىلىم ئېلىۋاتقان پەيتىدە چارۋىچىلارغا، بېلىقچىلارغا، نېفتچىلارغا ئۆز ھۈنەرلىرىنى كۆرسىتىپ تۇرىدۇ.

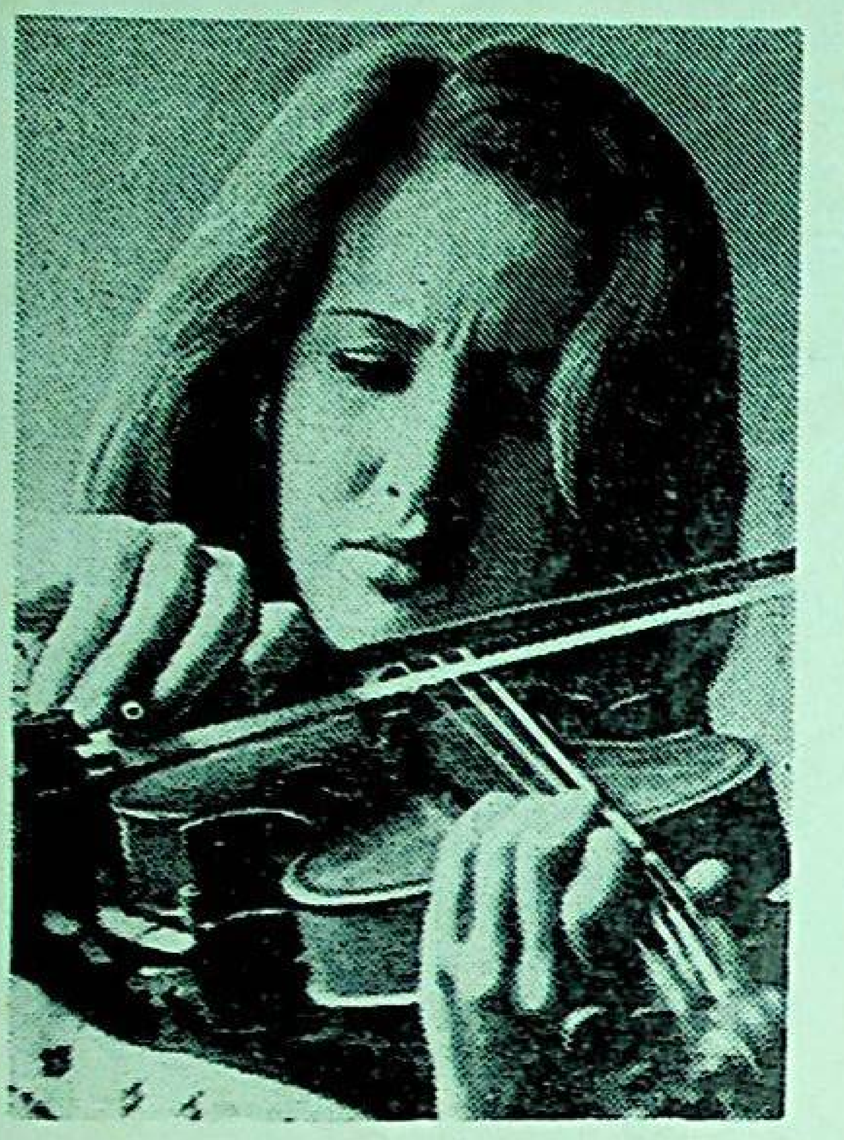

سۈرەتتە: ئۈچىنچى كۇرس ئوقۇغۇچىسى ن. نۇرسۇلتانوۋا ئۇستازى قوبىزچى ر. جۇنىدۇبايېۋادىن دەرس ئېلىۋاتىدۇ. س. تامانجولوۋا نۆۋەتتىكى كونسېرتقا تەييارلىنىۋاتىدۇ.

تەۋەرۈك نەغمە

ئىككى قەۋەتلىك چىرايلىق ئىمارەت دەھلىزىدىكى باسقۇچنى بېسىۋېدىم، روپۇرامىدىكى بولمىدىن ئەللەي ئۈنى ئاڭلاندى.

ئەللەي، بالام، ئەللەي،
ئۇخلا، بالام، ئەللەي.
چاپسان ئوسۇپ- چوڭ بولغىن،
ئىلىمغا قەدەم قويغىن.
ئەللەي، قوزام، ئەللەي
. . . .

ئىدارىدە بالا پەپىلەپ ئولتارغان كىمدۇ؟- بىر مەزگىل تېڭىرقىدىمدە، ئىشىم ئالدىراش بولغىنى ئۈچۈن ژۇقۇرى كۆتىرىلدىم.

ئاردا بىر يېرىم سائات ئوتكەندىن كېيىن تاماكا چەككىلى دەھلىزگە چىقىۋېدىم، تۆۋەندىكى بايىقى بولمىدىن ياڭرىغان بىر كۈي ئاڭلاندى. دىققەت بىلەن قۇلاق سېلىۋېدىم، يۈز ياشىغان دىنا نۇرپېيسوۋانىڭ «ئەسىم قوڭىر» دېگەن كۈيى ئىكەن. يېنىمدا تۇرغان ئورال ئوبلۇسلۇق ئابىنالار جەمىيىتىنىڭ رەئىسى تىلېگېن دوسجانوۋقا بېقىۋېدىم:

—دىنانىڭ جىيەنىغۇ،— دەپ قويدى.

—ئون ژىلدىن بېرى بىزنىڭ ئابىنالار جەمىيىتىدە ئىشلەيدۇ، ئوتكەن ژىلى مەشەدىكى ئىسلام بىشايېۋ دېگەن ژىگىت بىلەن ئۆي- ئوچاق بولۇپ، ئاستىنقى قەۋەتتىكى ياتاقخانىدىن بىر بولمە ئالغان. ھازىر ئۇنىڭ زاۋۇر ئىسىملىك نارىسىدىسى بار. شۇنى ناخشا بىلەن ئەللەيلەپ، پەپىلەيدۇ.

—ئېمىشكە؟!

سوئالىم جاۋاپسىز قالغاچقا، تىلېگېنگە قاراپ باقتىم:

—دېمەك، دومبىرىچى ئىكەندە؟

—ئانچە ئۆز بولمىسىمۇ، ھەۋەسكار سەنئەتچىلەر ئومىگىگە قاتنىشىدۇ، ھەر ھالدا تالانتى بار. ئۇنىڭ بىر خىسلىتى شۇكى، ئۇ پەقەت دىنا نۇرپېيسوۋانىڭ كۈيلىرىنىلا چېلىپ، ئۇنىڭ ھەققىدە خاتىرىلەر ئېيتىشنى يارىتىدۇ.

—مۇمكىن، بىرەر سىر- ئەسرار باردۇ، بۇ يەردە؟

—ئەدىن بىلەي.- تىلېگېن مۇرىسىنى كوتىرىپ قويدى.- ئۇنى ئوزىدىن سوراڭ.

مەن سىرلىق بۇ سوھبەتنىڭ سەۋەپكارى بىلەن شۇنداق ئۇچراشقان ئىدىم. «دومبىرىنىڭ پىرى» ئاتالغان كومپوزىتور دىنا نۇرپېيسوۋانىڭ «ئەسىم قوڭىر» كۈيىنىڭ كېلىپ چىقىش تارىخى ھەققىدىكى گەپنى باغلا بىشايېۋا ژىراقتىن باشلىدى.

—دىنا موممىز 1955- ژىلى 94 يېشىدا، ئۇنىڭ سۆيۈملۈك قىزى- مېنىڭ ئانام قوڭىر 1967- ژىلى ئاتمىش يەتتە يېشىدا دۇنيادىن ئوتتى. ئۇكەمدە مەن ژىگىرمە ئىككىدىن ژىگىرمە ئۈچكە قەدەم قويغان، ئەقلىمگە كېلىپ قالغان قىز ئىدىم.

مەن دەسلەپ ئانام بىلەن موممىنىڭ تەغدىر- قىسمەتداش ئىكەنلىگىنى ئېيتاي: 1861- ژىلى بېكېتايقۇم دېگەن يەردە دۇنياغا كەلگەن موممىز ئون توققۇزغا كەلگەندە، بېرىشتىنىڭ بېسقاسقا ئاۋۇلغا كېلىن بولىدۇ. بىراق كوپ ئوتمەي ئۇنىڭ يولدىشى ۋاپات بولۇپ، كونا ئورپە- ئادەت بويىچە قېيىن ئىنىسىغا نىكاھ قىلىنىدۇ. شۇنىڭدىن كورگەن تورت قىزنىڭ كەنجىسى قوجانى ئەكىلىتىپ قوڭىر دەپ ئات بېرىدۇ. مانا شۇ قوڭىر مېنىڭ ئانام بولىدۇ. ئەلھاسىل، ئانامنىمۇ ئىككىنچى نىكاھىدىن تورت پەرزەنت كورۇپتۇ.

موممىزنىڭ ئالمۇتىغا كوچىشى بىلەن ئانامنىڭ مەڭگۇ كەلمەس سەپەرگە يۈز تۇتىشى ئارىسىدا ئوتتۇز ژىل (1937—1967) ئوتتى. موممىز ئانىمىزغا مونۇ بىر گەپنى تەكرار- تەكرار ئېيتقان ئىكەن:

«قۇلۇنۇم! مېنىڭ بىلەن مەڭگۇ ۋىدالىشىش مەزگىلى يېقىنلاپ قالدى. پېشانەمگە پۈتكەن پەرزەنتىم ئىدىڭ. ئومرۇڭدە تارتقان جەبرى- ماشاقىتىڭ كوپ بولدى. لېكىن ئارتۇقچە قايغۇرۇپ كەتمە. چۈنكى، كېلەچىگىڭ پارلاق. سوۋېت ھاكىمىيىتى باركى، ھېچ كىم ژىتىملىك كورمەيدۇ. تېخى ئەلنىڭ ئالدىدا ئوزۇپ ژۈرەرسەن. پەرزەنتىڭ باغلانمۇ بەختىلىك بولغۇسى. بۇ گېپىمگە ھېچ قاچان شۇبھىلەنگۈچى بولما. مەن سېنىڭ بەختىيار كېلەچىگىڭگە بېغىشلاپ ئولمەس خاتىرە قالدۇردۇم. ئۇ سېنىڭ ئەندىكى گۈزەل ئومرىڭنى ۋە ئىسمىڭنى ئىپادىلاپ تۇرىدىغان «ئەسىم قوڭىر» دېگەن كۈيۈم».

ھەقىقەتەن، مۇزىكا مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ ھەققانىي تەۋسىپ- تەرىپلىرى بويىچە، «ئەسىم قوڭىر» نامىغا مەزمۇنى تولىمۇ ئۇيغۇن بولۇپ، ھەر كىمنىڭ ئىسسىق قەلبىنى تەۋرىتەلەيدۇ. كۈينىڭ سادا-سىدا بۇگۈنكى بەختىلىك باللارنىڭ خۇش ئاۋازى ۋە شاد-مسرۇر كۈلكىلىرى ئەكس ئېتىپ تۇرىدۇ.

ئېسىمدە، مەرھۇم ئانام ۋاپاتىدىن بىر كۈن ئىلگىرى مېنى چاقىرىۋالدىدە، ياستۇقتىن ئەسلىكتە بېشىنى كوتىرىپ:

—قۇلۇنۇم، موماڭنىڭ «كوگېنتۇن» كۈيىنى چېلىپ بەرگىنە،— دېدى. ئانام بۇ كۈينى موماڭنىڭ قاچان، قانداق ئىجات قىلغىنىنى ئېيتىپ ژۈرەتتى. ئۇرۇش باشلىنىشتىن بىر ژىل بۇرۇن ئۇلۇق ئاقىن جامبۇل، ماشىنا بىلەن ئوغلى ئالغادايىنى ئالمۇتىغا ئەۋەتىپ، موماڭنى چاقىرتىپتۇ. ئالاتاغنىڭ زەپ چىرايلىق ئېتەكلىرىدىكى جامبۇل ئاۋۇلدا موما ئۈچ كۈن مېھمان بولۇپ، قوزىلارنى كوگەنلەپ ژۈرگەن كېلىن- كېتەكلەرنى كورگىنىدە، كىچىگىدە ژىتىم قالغان يەڭگىسى كېرېبېزنى ئەسلەيدۇ.

ئەتىسى قوزا كوگەنلەپ ژۈرگەن بىر بالا، مومامغا ئانىسىنى بۇرە يەپ كەتكەن قوزا توغرىلىق «ئاق قوزا» دېگەن خەلق ناخشىسىنى ئېيتىپ بېرىدۇ. مانا شۇ چاغدا مومامنىڭ قەلبىدە ئويغانغان «كوگېنتۇن» كۈيى جامبۇلنىڭ ئويىدە دەسلەپ دومبىرىدا چېلىنغان ئىكەن.

مەن بىلگىنىمچە، شۇ «كوگېنتۇن» كۈيىنى ئورۇنلاپ بەردىم. ئانام: «ئىشىكنى ئېچىپ قويساڭ، ئەتراپنى كورۇپ ئولتۇراي»،- دەپ مېنىڭ ئوڭ قولۇمنى ئوزىگە تارتتى. شۇندا بىر ئاز سۈكۈت قىلدىدە:

—موماڭ ئولۇشتىن 5—4 كۈن بۇرۇن دومبىراسىنى ئالدۇرۇپ، «ئەسىم قوڭىر» نى تۈگەل چالغاندا، قەدىرلىك ئۇستازى قۇرمانغازىنىڭ «مېھرىۋان ئانام» كۈيىنىڭ مۇقەددىمىسىنى ئاياقلاشتۇرالماي دۇنيادىن ئوتكەن ئىدى. ئۇزۇندىن ساقلاپ كېلىۋاتقان، موماڭدىن قالغان تەۋەرۈك ئىدى بۇ. ئەندى ساڭا قالسۇن. موماڭنىڭ ئەرۋايى قوللاپ باللىرىڭنىڭ ئۆز- كوزىنى سۆرتۈپ، سەنمۇ تەۋەرۈك قىلارسەن دەپ كىچىككىنە ياغلىقنى ماڭا ئۇزاتتى.

بۇ- 1967- ژىلى ئىدى. ئاردا ئىككى قىش ئوتكەندىن كېيىن، ئورال شەھرىدە ئابىنالار ئىشلەيدىغان مەھكىمە بار ئىكەنلىگىنى ئاڭلاپ، موشۇ جايغا كەلدىم. ئويلاپ قارىسام، ئەزىز موماڭ بىلەن مېھرىۋان ئانام تىلىگەن بەخت قۇشى ماڭا دەل ئوشبۇ دىياردا قونسا كېرەك.

ھېكايىسىنى شۇنداق ئاياقلاشتۇردى. ئوتتۇزدىن يېڭىلا ئاشقان كېلىنچەك دومبىرىسىنى يەنە قولىغا ئېلىپ، «ئەسىم قوڭىر» كۈيىنى ئاستا چېلىشقا باشلىدى.

قانىپىيە بېكېتايېۋ.

ئورال شەھرى.

يېڭى شېئىرلار

زور خوشاللىق

«ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ خادىملىرى! يېڭى ژىل بەيرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن سىلەرنى چىن كۆڭلۈمدىن تەبرىكلەيمەن. سوۋېت خەلقى ئازات، ئەركىن، بەختىيار ھايات بەرپا قىلماقتا. بۇ ئەلدە ھەر مىللەت ئۆز ھوقۇقىغا ئىگە بولۇپ، ئۆزلىرىنىڭ ئۆرپ- ئادەت ئەنئەنىسىنى ساقلاپ كەلمەكتە. سوۋېت ئۇيغۇرلىرىمۇ باشقا مىللەتلەر بىلەن بىردەك باراۋەر، ئەركىن ھايات كەچۈرمەكتە.

«ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ قۇرۇلۇپ، چەت ئەللەردە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئۇيغۇر، قازاق قېرىنداشلىرى بىلەن مەدەنىي ئالاقە ئورنىتىۋاتقانلىقى ئىنتايىن ياخشى بولدى. بىز بۇنىڭدىن ئىنتايىن خۇرسەنمىز. روھىمىز خېلى كۆتۈرۈلۈپ قالدى. قۇياش ئۆرىغا بۇلەنگەندەك بولدۇق. بىز بۇنى بىزلەرگە نىسبەتەن قىلىنىۋاتقان غەمخورلۇق، سوۋېت ھۆكۈمىتىنىڭ كەڭچىلىك سەياسىتىنىڭ نەتىجىسى دەپ بىلىمىز. بىز ۋەتەندىن چەتتە ژۈرگەن ئۇيغۇر، قازاقلار ئۆز بېشىمىزنىڭ غېمىنى يېيىشتىن ئېرىغا ئۆتەلمەي ژۈرىمىز. ئۆزىنىڭ كىملىكىنى، قايسى مىللەتكە مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى چوڭ ئەۋلات بىلگەن بىلەن ياشلار، بىزنىڭ بالىلىرىمىز ياخشى بىلمەيدۇ. ئۆزىنىڭ ئانا تىلىنى ئۇنتۇپ قالغانلارمۇ بار.

ئاڭ سەۋىيەمىزنى كۆتۈرۈشكە، مىللىي غۇرۇرىمىزنى ئويغىتىپ، ئېقىل كۆزىمىزنى ئېچىشقا «ۋەتەن» جەمىيىتى ياردەملىشىدۇ دېگەن ئۈمىدتىمىز.

شان- شۆھرىتىمىز ئۇسۋەرسۇن.

رۇقىيە خانىم.

ئاۋغانىستان.

رۇقىيە خانىم

(غەزەل)

ژۇرتدىشىم ھەم قەردىشىم كەمىنە ئارمىنى مىللەت،
قۇتلۇق بولسۇن ئىشىڭىز، بولۇپسىز خادىمى مىللەت.

ئەلپتەك قەددىڭىز كورۇپ، ئىللىق قەلبىڭىز سويۇپ،
ئىزھار ئېتەي چىن دىلدىن، بولۇپسىز سادىقى مىللەت.

ۋىجدان ئىلە ياد ئەيلەپ، مىللىتى ئۇيغۇرنى
شەپقەت كانىدىن سۇنۇپسىزكى قول ياردىمى مىللەت.

مىللەت ئۇچۇن مېھرىبان، ژۇتداشىغا جانىجان،
ھىممىتىڭىزگە ئاپىرىن بولۇپسىز غەمخورى مىللەت.

نەچچە ژىلدىن بېرى توختاپ كوردۇم كارۇ بارىنى،
ئىستىقامەت، ئىبادەتتە بولۇپ پەرۋانە مىللەت.

زەخمەت ئىلە بەرپا بولغان ئول جەننەت باغبانى سىز،
مىڭ چەندان ھەققىڭىز باردۇر بولۇرغا بۇلبۇلى مىللەت.

كوكرەگىم يارسا كورىنەر مېنىڭ بۇ چىن قەلبى رىشتىم،
مەلھەمى شولدۇر، ۋەتەنداش، مۇددىئايىم- مىللەتۇ مىللەت.

رەخىم ھۇشۇروۋ.

بىر ئاخشام بار

بىر ئاخشام بار ئاخشىلارنىڭ ئاخشىسى؛
ئىچىدىكى ياخشىلارنىڭ ياخشىسى.
دوستلىرىمنى كورگەندىلا ئېيتقىدەك،
دىلكەشلىكتە يوق ئۇنىڭدىن باشقىسى.

بىر ئاخشام بار ئېيتسام ئېيتقۇم كېلىدۇ،
ئۇنى ئاق دىل ھەممە ئىنسان بىلىدۇ.
نەجاتلىقنى كۈيلىگەن ھەر ژۈرەككە،
جور بوپ ئاخشام، زەپ خوش ئاۋا بېرىدۇ.

ئۇ ئاخشامنى ئېيتسام، ئۇنۇم ئوچمەيدۇ،
ئۇ ئاخشامنى ئېيتسام، كۈنۈم چوكمەيدۇ.
ئۇ ئاخشامنى ئېيتمىغىچە ئاقىبەت،
دىلبىرىممۇ خۇش تەبەسسۇم ئوتمەيدۇ.

بىر ئاخشام بار ژۈرىگىمنىڭ قېتىدا،
ئېيتىمەن پەيت تاپقىنىمدا ئېپىدا.
ئاخشام ئۇلۇق ئارزۇلارنى كۈيلەيدۇ،
ئەژدادىم ھەم ئاگا بولغان جان پىدا.

مەن ئېيتالماي قالسام ئەگەر ئاخشامنى،
بالام ئېيتار چاك كەلتۈرۈپ جاھاننى.
ئاخشىسىدا مەدھىلەيدۇ ئەۋلاتلار
پارلاق ئومۇر سۈرگەن كۈندۈز- ئاخشامنى.

بېيىتلار

ئېگىز- ئېگىز دوڭلەردىن
سىرىلدىم تۈزگە.

قىزىل گۈلنىڭ غۇنچىسىدەك،
ئېگىلدىم سىزگە.

خاھى بىلىڭ، خاھى بىلمەڭ
خۇشتارمەن سىزگە.

خۇشتارلىقتا ئولۇپ كەتسەم،
ئۇگالىم سىزگە.

مەيلى ئولۇپ كەتسەممۇ،
خۇمارمەن سىزگە.

ئۇگالىمغا قالماستىن
بىر قاراڭ بىزگە.

ئەگەر قاراپ قويمىسىڭىز
كۇيۇنۇپ بىزگە،

قىيامەتتە قازى بولىمەن،
سوراقتا سىزگە.

* * *

دوڭ يەرگە قوغۇن تەردىم،
پىلەكلىرى تۈز.

خەمەكلىرى پىشىپ قاپتۇ،
يارىم كېلىپ ئۈز.

مەن يارىمنىڭ كوڭلىنى ئىزدەپ،
تاياق يېدىم يۈز.

يەنە يېسەم شۇنچە يەرمەن،
ئورۇمەيمەن ئۈز.

Иккинчи дәрис.

1. سوزۇق تاۋۇشلار قېلىن ۋە ئىنچىكە بولۇپ ئىككىگە بولىنىدۇ.
Созуқ тавушлар қелин вә инчикә болуп иккигә бөлиниду.
Sozuq tavuşlar qelin və incikə bolup ikkigə bəlinidu.

قېلىن سوزۇق تاۋۇشلار: ئا، ئو، ئۇ، ى، يو، يا، يۇ. ئىنچىكە سوزۇق تاۋۇشلار: ئە، ئۆ، ئۈ، ئې، ئى، ئي. ئى سوزۇق تاۋۇشلىرى بەزىدە قېلىن، بەزىدە ئىنچىكە ئېيتىلىدۇ.
Қелин созуқ тавушлар: А, О, У, ы, ё, я, ю. Инчикә созуқ тавушлар: ә, ө, ү, э. е. и созуқ тавушлар бәзидә қелин, бәзидә инчикә ейтилиду.
Qelin sozuq tavuşlar: A, O, U. İncikə sozuq tavuşlar: ə. θ, y. e. ! tavuşi bəzidə qelin. bəzidə incikə ejtilidu.

Мәсилән: А. ئابروي, аброй, abraj. سادا, сада, sada. ئال. ал. al.
Ә ئەلەم. әләм, ələm, مەكتەپ, мәктәп, məktəp.

بازاردا مىڭ كىشى، كوڭۇلدە بىر كىشى. (ماقال)
Базарда миң киши. көңүлдә бир киши. (макал)
Bazarda miŋ kişi. kəŋildə bir kişi. (maqal).

2. ئا سوزنىڭ بارلىق يېرىدە كېلىدۇ. مەسىلەن: ئالاتاغ. ئارال. ئازات.
А сөзниң барлиқ йеридә келиду. мәсилән: Алатағ, арал, азат.
A səzniŋ barliq jeridə kelidu. məsilən: Alataq, aral, azat.

ئە سوزنىڭ بېشىدا. ئوتتۇرىسىدا ۋە ئاخىرىدا كېلىدۇ. مەسىلەن: دەستۇر. دەرەخ، سەلتەنەت.
Ә сөзниң бешида. оттурисида вә ахирида келиду. мәсилән: дәстур, дәрәх, сәлтәнәт.
Ə səzniŋ beşida. otturisida və axirida kelidu. Məsilən: dəstyr dərəx, səltənət.

ئە سوزنىڭ ئاخىرىدا كام ئۇچرايدۇ. پەقەتلا مونۇ سوزلەرنىڭ كېيىنكى بوغۇملىرىدا يېزىلىدۇ. مەسىلەن: تەنتەنە، شائىرە، غەللە.
Ә сөзниң ахирида кам учрайду. Пәқәтла мону сөзләрниң кейинки боғумлирида йезилиду. мәсилән: тәнтәнә, шаирә, ғәлә.
Ə səzniŋ axirida kam uciraidu. Pəqətla monu səzlərniŋ kejinki boqumlirida jezilidu. məsilən: təntənə, şairə. qəllə.

كوپ چېكىتلەرنىڭ ئورنىغا تېگىشلىك ھەرپلەرنى يېزىڭلار.
مەسىلەن: بال...لار. كىتاپ...ر، مۇئەللى...
Көп чекитләрниң орниға тегишлик һәрипләрни йезиң-лар. мәсилән: бал...лар, китап...р. муәлли...
Kəp cekitlərniŋ orniqa tegişlik həriplərni jeziŋlar. məsilən. bal...lar, kitap...r, muəlli...

تەھرىر ھەيئىتى

Елипбә мәшғулати

ئېلىپبە مەشغۇلاتى

Уйғур елипбәси		Латинчә	Әрәпчә	Уйғур елипбәси		Латинчә	Әрәпчә
Басмичә	Язмичә			Басмичә	Язмичә		
А а	А а	A ꞩ	ئا	Ө ө	Ө ө	Θ θ	ئو و
Ә ә	Ә ә	Ə ə	ئە	П п	П п	P p	پ پـ
Б б	Б б	B b	ب بـ	Р р	Р р	R r(z)	ر
В в	В в	V v	ۋ	С с	С с	S s	س
Г г	Г г	G g(g)	گ	Т т	Т т	T t	ت تـ
Ғ ғ	Ғ ғ	Q q	غ غـ	У у	У у	U u	ئۇ ۇ
Д д	Д д	D d	د	Ү ү	Ү ү	Y y	ئۈ ۈ
Е е	Е е	E e	ئې ې	Ф ф	Ф ф	F f	ف فـ
Ё ё	Ё ё		يو	Х х	Х х	X x	خ
Ж ж	Ж ж	Z z	ژ	Һ һ	Һ һ	H h	ھ
Җ җ	Җ җ	Ç ç	ج	Ц ц	Ц ц		تس
З з	З з	Z z	ز	Ч ч	Ч ч	C c	چ
И и	И и	I i	ئى ى	Ш ш	Ш ш	Ş ş	ش
Й й	Й й	J j	ئي ي	Щ щ	Щ щ		
К к	К к	K k	ك	Ь ь	ь		
Қ қ	Қ қ	Q q	ق	Ъ ъ	ъ		
Л л	Л л	L l	ل	Ы ы	Ы		ئى ـ
М м	М м	M m	م	Э э	Э э	e	
Н н	Н н	N n	ن نـ	Ю ю	Ю ю		يۇ
Ң ң	Ң ң	Ŋ ŋ	ڭ	Я я	Я я		يا
О о	О о	O o	ئو و				

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 85-43-62، 82-60-62. گېزىت ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877

1978
ژىل
مارت
№6 (32)
باھاسى
2 تىيىن

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن
مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت
«ۋەتەن» جەمىيىتى قازاق
شۆبىسىنىڭ گېزىتى

جانجان دىياردا

ئاقتوبې شەھىرىدىكى يۈزلىگەن ياشلار شەھەردىكى قۇرۇلۇش ئورۇنلىرىدا ئەمگەك قىلماقتا. ياش ئىشچىلار تورت كۈن داۋامىدا ھەر خىل قۇرۇلۇشلاردا ئىشلەپ، بەشىنچى كۈنى ئوقۇش كومبىناتىدا بىناكارلىق سەنئىتىنى ئىگەللىمەكتە.

سۈرەتتە: «برىگانتىنا» برىگادىسىنىڭ ئەزالىرى (سولدىن ئوڭغا) ج. دۈزماخامبېتوۋا، ۋ. باخىنا ۋە ت. نوغمانوۋالار.

تاس س باياناتى

ئۇرغۇنلىغان ئايلاردىن بۇيان دۇنيا جامائەتچىلىكى قوشما شتاتلارنىڭ ئاممۇۋىي قىرغىنچىلىق قۇرالىنىڭ يېڭى تۈرىنى — نېيترون بومبىسى دەپ ئاتالمىش تۈرىنى ئىشلەپ چىقىرىش پىلانلىرىنى تۈزۈشى مۇناسىۋىتى بىلەن چوڭقۇر تەشۋىشلەنمەكتە. بۇ پىلانلارنىڭ ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى، بەس-بەسلىشىپ قۇرال ئىشلەپ چىقىرىشتا قوشۇمچە يونۇلىشنى ئېچىپ بېرىش دېگەن سۆز ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭ يادرو ئۇرۇشىنىڭ يۈز بېرىش خەۋپىنىڭ كۈچىيىشىگە ئېلىپ كېلىدىغانلىغى خەلقلەرگە روشەن.

سوۋېت ئىتتىپاقى بۇ ئېرىقىدىكى ئىستىقبالغا قەتئىي قارشى چىقماقتا. كپسس مەركىزىي كومىتېتىنىڭ باش سېكرېتارى، سسسر ئالىي سوۋېتى رىياسەتچىلىكىنىڭ رەئىسى ل. ئى. برېژنېۋ، نېيترون قۇرالىنى ئىشلەپ چىقىرىشتىن ھەر ئىككى تەرەپنىڭ ۋاز كېچىشى توغرىلىق كېلىشىپ ئېلىش ھەققىدىكى روشەن ۋە كونكرېت تەكلىپنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ تەكلىپ ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى رەھبەرلىرىگە، ن.ئا.ت.ئو. غا قاتناشقۇچى بارلىق دۆلەتلەرنىڭ ۋە غەربىي يېۋروپىدىكى باشقا ئەللەرنىڭ ھۆكۈمەتلىرىگە تاپشۇرۇلدى.

ئېچىلىقنى مۇستەھكەملەش توغرىلىق چوڭقۇر غەمخورلۇقتىن كېلىپ چىققان سوۋېت پوزىتسىيەسى ئۇرغۇنلىغان ئەللەردە كەڭ دائىرىلىك ئىنكاسلارغا ئىگە بولدى ۋە قوللاپ-قۇۋۋەتلەندى. يېۋروپىدىكى ۋە باشقا قىتئەلەردىكى سوتسىيالىستىك ئەللەر مەسىلىنىڭ موشۇنداق ھەل قىلىنىشىنى قىزغىن ياقلىماقتا. غەربىي يېۋروپىدىكى بىر مۇنچە دۆلەت ئەربابلىرى نېيترون بومبىسىنى كەشىپ قىلىشنىڭ خەتەرلىك ئاقىۋەتلەرگە ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن ئىكەنلىگىگە ساغلام رەۋىشتە باھا بەرمەكتە. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلار ئۆز ئەللىرى تېرىتورىيىسىگە نېيترون قۇرالىنى جايلاشتۇرۇش نىيەتلىرىگە نىسبەتەن ئۆز خەلقلىرىنىڭ سەلبىي كۆز قارىشىنىمۇ تولۇق رەت قىلالمايدۇ.

لېكىن قوشما شتاتلار ۋە ن.ئا.ت.ئو. نىڭ باشقا ئەللىرىدىكى مەلۇم دائىرىلەر ئۇ پىلانلىرىدىن ۋاز كېچىشكە تەييار ئىكەنلىكلىرىنى كۆرسەتمەيۋاتىدۇ. ئەكسىنچە، كېيىنكى كۈنلەردە نېيترون قۇرالى توغرىلىق مەسىلە بويىچە قارار قوبۇل قىلىنىشنى چاپسانلاشتۇرۇش نىيىتىنىڭ بار ئىكەنلىگىنى ئىسپاتلايدىغان خەۋەرلەر كېلىۋاتىدۇ.

بۇنىڭدىن جامائەتچىلىكنى ئېزىقتۇرۇش مەخسىتى بىلەن مۇنداق ھېيلىگەرلىك قوللىنىلماقتا: ن.ئا.ت. ئودا نېيترون قۇرالىنىڭ ئىشلەپ چىقىرىلىشقا باشلانغانلىغىنى ئېلان قىلىپ، ئۇنى غەربىي يېۋروپىغا جايلاشتۇرۇشنى مەلۇم ۋاقىتقىچە كېچىكتۈرۈشنى ۋەدە قىلىش ۋە ئەينى مەزگىلدە بۇ مەسىلىنىڭ ئۆزۈل-كېسىل ھەل قىلىنىشىنى بۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتسىز بولغان باشقا مەسىلىلەر بىلەن باغلاشتۇرۇشتىن ئىبارەت سوۋېت ئىتتىپاقى ئۈچۈن ناماقۇل بولغان تەكلىپنى ئىلگىرى سۈرمەكتە.

بۇنىڭغا ئوخشاش ھېيلىگەرلىكلەر ساددە ئادەملەرگە قارىتىلغان ۋە بۇ ھېيلىگەرلىكلەر دۇنيا جامائەتچىلىگىنى ئالداپ كېتەلمەيدۇ. بۇ يەردىكى مەخسەت بىرلا — خەلقلەرنىڭ نارازىلىقلىرىنى ئاجىزلاشتۇرۇشقا ۋە، ئاساسەن، نېيترون قۇرالىنى ئىشلەپ چىقىرىشتىن ھەر ئىككى تەرەپنىڭ ۋاز كېچىشىدىن ئىبارەت بولغان بىردىن بىر توغرا چارىنى قوللانماسلىقتا ئورۇنىشتۇر.

ئەگەر ن.ئا.ت.ئو. ئەللىرى نېيترون قۇرالىنى ئىشلەپ چىقىرىشقا كىرىشىش يولىنى تاللىۋالسا، مۇنداق قارار سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئالدىدا ئۇنىڭغا مۇۋاپىق جاۋاپ بېرىش زۆرۈرىيىتىنى تۇغدۇرغان بولار ئېدى، چۈنكى بۇنى سوۋېت خەلقىنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئىتتىپاقداشلىرىنىڭ بىخەتەرلىگىنى تەمىنلەش مەنپىيەتلىرى تەلەپ قىلىدۇ. لېكىن سسسر مۇنداق يول بىلەن مېڭىشنى خالىمىغان بولار ئېدى. يادرو قۇراللىرىنى بەس-بەسلىشىپ ئىشلەپ چىقىرىشنى ئۇلغايتىشتىن كۆرە، تاللىۋېلىشقا بولىدىغان باشقا يول موجۇتتۇر.

تاس س قا شۇ باياناتنى ئېلان قىلىش ۋاكالەتلىگى بېرىلدىكى، سوۋېت ئىتتىپاقى ئۆز تەكلىۋىنى يەنە بىر قېتىم تەكتلەيدۇ ۋە قوشما شتاتلارنى نېيترون قۇرالىنى ئىشلەپ چىقىرىشتىن ئۆز ئارا ۋاز كېچىشكە دەۋەت قىلىدۇ. سوۋېت ھۆكۈمىتى بۇ مەسىلە بويىچە قايسىلا مەزگىلدە بولمىسۇن مۇزاكىرە باشلاشقا ۋە مۇۋاپىق خەلق ئارا كېلىشىم تۈزۈشكە تەيياردۇر.

ئەكسگە كەلتۈرۈلمەكتە

چىمكەنت ئوبلۇسى ئالغاباس رايونى چايان يېزىسىنىڭ مەركىزىدىكى ئەسەر-ئەتىقىلەرنىڭ بىرى، يەنى 16- ئەسىردە قۇرۇلغان مەدرىسە بىناسىنى ئەكسگە كەلتۈرۈش قولغا ئېلىندى.

ئالاھىدە ئەقىشلەنگەن ۋە كەڭ مەيدانغا جايلاشقان مەزكۇر ئەسەر-ئەتىقە بىر مۇمىق ئىشلىتىلمەي قۇرۇلغان ئىنشائەتلەرنىڭ بىرى. ئۇنىڭ ئىمارەتلىرىنى ئەكسگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن بۇ ژىلى 180 مىڭ سوم خىراجەت ئاجرىتىلدى.

ئىتىش ئىشلىرى ئۇشبۇ ئايروۋوگزالدا ئادا قىلىنىدۇ.

«كىچىك يەر» كىتاۋى قازاق تىلىدا

جۇمھۇرىيەتلىك «جازۇشى» نەشرىياتى يولداش ل. ئى. برېژنېۋنىڭ «كىچىك يەر» ناملىق خاتىرە كىتاۋىنى قازاق تىلىدا كوپ نۇسخە بىلەن نەشر قىلدى.

باھالار ئەرزەنلىتىلدى

سسسر سودا مىنىسترلىگى بارلىق سودا ئورۇنلىرىدا 1978- ژىلى بىرىنچى مارتتىن باشلاپ سىرتقى كىيىم-كېچەك، ئاياق كىيىملەرنىڭ مەۋسۇملۇق تۈرلىرى، توقۇلغان بۇيۇملار، ژۇڭدىن ئىشلەنگەن رەخلەر، ئىچكى كىيىملەر ۋە پايپاقلار، شۇنداقلا ئېلېكتر ۋە سپورت تاۋارلىرىنىڭ، راديو ۋە مۇزىكا توۋارلىرىنىڭ، ئوي- روزىغار، گالانتېرىيە، پارفيۇمېرىيە، كوسمېتىكا بۇيۇملىرىنىڭ بەزى تۈرلىرىنىڭ باھالىرىنىڭ ئەرزەنلىنىشى مۇناسىۋىتى بىلەن، مەزكۇر توۋارلارنىڭ ماگازىنلاردا كوپلەپ سېتىلىۋاتقانلىغىنى خەۋەرلىدى.

بۇ تۇۋارلار مەخسۇس ماگازىنلاردا ۋە يەرمەنكىلەردە سېتىلماقتا.

ئەرزەن باھا بىلەن مال سېتىۋېلىش تۈپەيلى ئاھالە 1،7 ملليارد سوم مىقداردا پايدا ئالغۇسى.

يېڭى ئايروۋوكزال

قازاقستان پايتەختىنىڭ مەركىزىي كوچىلىرىنىڭ بىرىسىدە شەھەرلىك ئايروۋوگزال ئىشقا چۈشۈرۈلدى. يولۇچىلار بۇ جايدىن خالىغان ۋاقىتتا بىلېت سېتىۋېلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە. ئۇلارنىڭ ژۈك-تاقىلىرىنى رويىخەتكە ئېلىش ۋە ئۇلارنى ساموليوتقا جۈنىتىش يولغا قويۇلغان.

بىزنىڭ مېھمانلىرىمىز

يېقىندا ئاۋغانىستاندا ئىستىقامەت قىلغۇچى ۋەتەنداشلىرىمىزدىن كۈشىر ئاشۇر ئوغلى ۋە تالاپ ئىسمائىل ئوغلى ئاتا ماكانى چىمكەنت ئوبلۇسى، چاردارا رايونىدا تۇرۇشلۇق تۇققانلىرىغا مېھماندارچىلىققا كەلدى. ئۇلار ئەل-ژۇتنى زىيارەت قىلىپ، جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ پايتەختى ئالمۇتىغا قەدەم تەشرىپ قىلدى. قازاقستان «ۋەتەن» جەمىيىتىدە مېھماندا بولدى. «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتى خادىملىرى بىلەن سوھبەتلەشتى ۋە ئاۋغانىستاندا ئىستىقامەت قىلىدىغان ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ سوغا-سالام، ئارزۇ-تىلەكلىرىنى يەتكۈزدى.

مېھمانلار پايتەختىمىزنى بىر قانچە كۈن ئارىلاپ، ئۇنىڭ كۆركەم پەزىلىتىنى، گۈزەل كوچا-مەيدانلار، ئىمارەتلەرنى، مەدەنىيەت مەھكىمىلىرىنى كۆردى.

سۈرەتتە: ئاۋغانىستانلىق مېھمانلار ئۇلۇق قازاق شائىرى ئاباي ھەيكىلى ئالدىدا.

ئۇستادلار

ئالمۇتىدىكى جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تىيا- تىرىدا ياش سەنئەتچەر بىلەن پېشقەدەم ئاكتيورلارنىڭ ئۇچرىشىشى ئوتكۇزۇلدى. سەھنە سەنئىتىنىڭ ماھىرلىرىدىن مەزكۇر كوللېكتىۋنىڭ ھۇلىنى قۇرۇپ، ئۇنى تىكلەش ۋە تەرەققىي ئەتتۇرۇشتىن ئىبارەت شەرەپ- لىك ئىجادىي پائالىيەتكە بىباھا ھەسسە قوش- قان ئۇستادلار ئوزلىرىنىڭ جانجان دەرگا- ھىدا مېھماندا بولدى.

سەھنە تەنتەنىلىك بېزىتىلگەن. مېھمانلار ھورمەتلىك ئورۇنلارغا تەكلىپ قىلىندى. زال- دا بولسا، سائىپخانلار ئولتۇرۇشتى. تىياتىر رېژىسسورى شايىم شاۋايېۋ مەجلىسنى ئې- چىپ، كېيىنكى ژىللاردا ئۇيغۇر تىياترىنىڭ كوللېكتىۋى ياش سەنئەتچىلەر ھېساۋىغا تو- لۇقتۇرۇلغانلىقىنى تەكىتلىدى. ئۇلار ئالمۇتا ۋە تاشكەنت شەھەرلىرىدىكى سەنئەت بىلىم يۇرتلىرىنى تاماملىغان ئۇيغۇر ياشلىرىدۇر.

-بىزنىڭ بۇگۇنكى مېھمانلىرىمىز،- دې- دى ش. شاۋايېۋ،- ئۇيغۇر سەھنە سەنئىتى-

ئاۋات يېزىسىدىكى

ئۇيغۇر رايونى ئاۋات يېزىسىدىكى كى- تاپخانا ئاھالە ئۇچۇن چوڭ مەدەنىيەت ئو- چۇغى بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ مۇدىرى كامى- لەم ھېيتاخۇنوۋا ئوز پائالىيىتىنى كىتاپخان- لارنىڭ يۇكسەك تەلەپلىرىنى مۇمكىن قەدەر كەڭ قانائەتلەندۇرۇش مەخسەتلىرىدە ئېلىپ بارىدۇ. كىتاپخانا فوندى ئالتە مىڭغا يېقىن بەدىئىي، ناممۇۋىي- ئىلمىي، شۇنداقلا ئور- غۇنلىغان گېزىت- ژۇرناللاردىن ئىبارەت. ئۇلاردىن كولخوزچىلار- مېخانىزاتورلار، چارۋىچىلار، شۇنداقلا يېزا زىيالىلىرى،مەك- تەپ ئوقۇغۇچىلىرى كەڭ پايدىلىنىدۇ. كى- تاپخانىلار سانى ژىلدىن- ژىلغا كوپەيمەكتە. پەقەت ئوتكەن ژىلنىڭ ئوزىدىلا كىتاپ ئې-

شىپالىق

ئالمۇتىدىكى «قايىنار» نەشرىياتى پە- قەت يېزا ئېگىلىك ماۋزۇلىرىدا كىتاپلارنى نەشر قىلىش بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. 1977- ژىلى بۇ يەردە سادىق قاسىمانوۋنىڭ «قا- زاقنىڭ مىللىي تائاملىرى» ناملىق كىتاۋى نەشر قىلىندى.

بۇ كىتاپتا مال سويۇش، گوش پىشىرىش، ئاندىن مىللىي تائاملاردىن قۇرۇت، ئىرىمچىك،

«قىمىز بېتاپقا داۋا، ساقبەدەنگە كۈچ- قۇۋەت» دېگەن ئاقىن جامبۇل. قىمىز قازاق خەلقىنىڭ مىللىي غىزالىرى ئىچىدە ئەڭ ئې- سىل، ئەڭ شىپالىق تائاملارنىڭ بىرى. ئادەت- تە، سېغىلىدىغان بىيەلەرنى قازاقلار ساق بى- يە، قىسىراق بىيە، قۇلۇق بىيە، دەپ ئۇچ- كە بولىدۇ. ساقا بىيە- بىر نەچچە قېتىم قۇلۇنلىغان، بۇرۇندىن سېغىلىپ كېلىۋاتقان بىيە. قۇلۇق- غونان، ياكى دونەن چېغىدا قۇلۇنلىغان بىيە. ئەندى قىسىراق بىيە، دەپ ئوتكەن ژىلى قىسىر قالغان، لېكىن قۇلۇن ئورنىغا تاي ئېمىپ ژۇرگەن بىيىنى ئېيتىدۇ.

بىيە باغلاش چارۋىچىلار يازدا يايلاققا چىقىپ، ئوت- چوپ ئوسۇپ، ئوبدان يې- تىشكەن مەزگىلدە باشلىنىدۇ.

يېڭى سېغىلغان بىيە سۇتىنى مۇزلاتماي سۇزۇپ، ئۇنى دەررۇ كوپ، ياكى سابادى- كى كونەلگە ئۇستىگە قۇيىدۇ. ئاندىن ئۇنى 30-40 مىنۇت داۋامىدا ئاغزىنى ھەم باغ- لاپ قويىدۇ. دەسلەپ قىمىز ئېچىتقاندا، بى- يە سۇتى ساباغا مەخسۇس ھازىرلانغان كو- نەلگە ئۇستىگە، يە بولمىسا، قور (كوتا قى- مىز) ئۇستىگە قۇيۇلىدۇ. كونەلگىنى،كوپۇل-

مۇخبىر بىلەن سوھبەت

قازاقستان ئالىي بىلىم يۇرتلىرى

يېقىندا «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنىڭ خا- دىمى ئومارغالى قۇدىشېۋ، قازاقستان س.س.ر ئالىي ۋە مەخسۇس ئوتتۇرا مەلۇمات مى- نىسترلىگىدە بولۇپ، ئۇنىڭ ئالىي بىلىم يۇرتلىرى باشقارمىسى باشلىقىنىڭ مۇئاۋى- نى، پەنلەر كاندىداتى ساكېن قارپىقوۋ بى- لەن قازاقستان ئالىي بىلىم يۇرتلىرى خۇسۇ- سىدا سوھبەتلەشتى. توۋەندە سوھبەتنىڭ قىسقىچە مەزمۇنىدىن ۋاقىپ قىلىمىز.

سوئال: جۇمھۇرىيىتىمىزدە ياشلارغا ئا- لىي مەلۇمات بېرىشتە ئوتكەنچى بەش ژىللىق- نىڭ دەسلەپكى ئىككى ژىلىدا قانداق يېڭىلىق- لار يۇز بەردى؟

جاۋاپ: خوشال بولغىدەك ئوزگىرىشلەر كوپ. ئۇلارنى تەپسىلىي ئېيتىپ چىقىش ئو- چۇن ۋاقىت تارلىق قىلسا كېرەك. شۇڭلاشقا بەزى بىرلىرى ئۇستىدىلا توختىلايلى. كېيىن- كى ئىككى ژىل ئىچىدە يېڭىدىن ئىككى ئالىي بىلىم يۇرتى ئېچىلدى. مەسىلەن، ئالمۇتىدا تومۇر يول ترانسپورتى مۇتەخەسسىسلىرى- نى تەييارلاش ئىنستىتۇتى، قوستاناي ئوب- لۇسىغا تەۋە رۇدنىي شەھىرىدە ئېغىر سانا- ئەت ئىنژېنېرلىرىنى يېتىشتۇرۇش بىلىم يۇر- تى ۋۇجۇتقا كەلدى. بۇ ژىلى ئىيولدا قا- زاقستان پايتەختى ئالمۇتىدا تىياتر سەنئىتى ئىنستىتۇتى ئېچىلماقچى. مەزكۇر ئالىي بىلىم يۇرتى، ئاساسەن، تىياتىر ۋە كىنو ئارتىستلى- رىنى تەييارلايدۇ، شۇنداقلا تىياترلار ئۇچۇن رەسساملارنىمۇ يېتىشتۇرىدۇ. ئاندىن بۇ ئى- نىستىتۇت يېڭى سانائەت ساھالىرىدا ئىش- لەيدىغان رەسساملارنى يېتىشتۇرۇشنىمۇ كوزدە تۇتۇلماقتا.

سوئال: قازاقستاندا نەچچە ئالىي بىلىم يۇرتى بار؟ ئۇلار جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ قاي- سى شەھەرلىرىدە؟

جاۋاپ: ھازىر قازاقستاندا 51 ئالىي بىلىم يۇرتى موجۇت. ئۇلارنىڭ ئىككىسى دارىل- فۇنۇن، ئىككى پولىتېخنىكا ئىنستىتۇتى.

ئالىي بىلىم يۇرتلىرىنىڭ تولىسى ئالمۇ- تا، جامبۇل، چىمكەنت، قاراغاندا، شەمەي شەھەرلىرىدە. مەسىلەن، ئالمۇتا ئوزىدىلا 13 ئالىي بىلىم يۇرتى بار. ئۇلار قازاقستان دولەت دارىلفۇنۇنى، قازاقستان پولىتېخنىكا ئىنستىتۇتى، ئاباي نامىدىكى قازاق پېدا- گوگىكا ئىنستىتۇتى، قۇرمانغازى نامىدىكى كونسېرۋاتورىيە، يېزا- ئېگىلىگى ئىنستى- تۇتى، قازاقستان دولەت قىزلار پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى، چەت تىللار ئىنستىتۇتى ۋە ھاكازالار.

چىمكەنت شەھىرىدە بولسا، خىمىك- تېخنولوگلار يېتىشتۇرىدىغان ئالىي بىلىم يۇرتى بار. ئاندىن پېداگوگىكا ئىنستىتۇ- تى ۋە ئەل- فارابىي نامىدىكى مەدەنىيەت ئىنستىتۇتىدۇر. بۇنى پۇتتۇرۇپ چىققانلار ئۇمۇمىي يۇزلۇك مەكتەپلەردە مۇزىكا پەن- لىرىدىن دەرىس ئېلىپ بارىدۇ، مەدەنىيەت سارايلىرىدا، كلۇبلاردا رېژىسسور ۋە كى- تاپخانا خادىملىرى بولۇپ خىزمەت قىلالاي- دۇ.

جامبۇل شەھىرىدە يېنىك ۋە ئوزۇق- تۈلۈك سانائىتى مۇتەخەسسىسلىرىنى تەي- يارلايدىغان بىر ئالىي بىلىم يۇرتى، سۇ قۇ- رۇلۇش ئىنژېنېرلىرىنى يېتىشتۇرىدىغان ئالىي بىلىم يۇرتى ۋە پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى بار بولۇپ، جەمىي ئۇچ ئالىي بىلىم يۇرتى موجۇت. ئالىي بىلىم يۇرتىرىدا دەرىسلەر، ئاساسەن، قازاق ۋە رۇس تىللىرىدا ئېلىپ بېرىلىدۇ. پېداگوگىكا ئالىي ئوقۇش جايلى- رىدا، ئاساسەن، قازاق مەكتەپلىرى ئۇچۇن مۇئەللىملەر تەييارلىنىدۇ. ئۇلاردا ماتېماتىكا، فىزىكا، بىولوگىيە قاتارلىق ئاساسىي پەنلەر- قازاق تىلىدا ئوتىلىدۇ. دارىلفۇنۇنلارنى ئال- ساق، قازاقستان س.س.ر تارىخى، قازاق تىلى ۋە ئەدەبىياتى قازاقچە ژۇرگۇزىلىدۇ. قىز- لار پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىدا ئاساسىي پەن- لەر تامامەن قازاق تىلىدا ئوقۇتىلىدۇ.

سوئال: چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلىرى- مىزنىڭ باللىرىنى قازاقستان ئالىي ۋە مەخ- سۇس ئوتتۇرا بىلىم يۇرتلىرىغا قوبۇل قى- لىش شەرت- شارائىتلىرى ۋە قائىدە- تەر- تىپلىرى ھەققىدە نېمە ئېيتار ئېدىڭىز؟

جاۋاپ: بىزدە چەت ئەللەردىن كېلىپ ئوقۇپ ژۇرگەنلەر بار. قازاقستان دولەت دارىلفۇنۇنىدا، كونسېرۋاتورىيەدە ۋە باش- قا بىلىم يۇرتلىرىدا، جەزايىر خەلق دېموك- راتىك جۇمھۇرىيىتى بىلەن موڭغۇلستان خەلق جۇمھۇرىيىتىدىن كەلگەن ياشلار ئالىي مەلۇمات ئالماقتا.

شۇنى ئېيتىش لازىمكى، سوۋېت ئېلىدى- كى بىلىم يۇرتلىرىغا چەت ئەل پۇقرالىرى، ئەگەر ئۇلارنىڭ تولۇق ئوتتۇرا مەلۇماتى بولسا، مىللىتى، ئىرقى، جىنسى ۋە دىنى ئېتىقادىدىن قەتئىي نەزەر، قوبۇل قىلىنىدۇ. ئۇلار سوۋېت ياشلىرى قاتارىدا ھەقسىز ئوقۇتىلىدۇ. ياتاقخانا، ستىپېندىيە ۋە تىببىي ياردەم بىلەن تەمىنلىنىدۇ.

ئۇمۇمىي قائىدىگە بىنائەن چەت ئەللىك پۇقرالارنى مەملىكىتىمىزدىكى بىلىم يۇرتلى- رىغا س.س.س.ر ئالىي ۋە ئوتتۇرا مەلۇمات مىنىسترلىگى ۋە س.س.س.ر مىنىسترلار سو- ۋېتى ھوزۇرىدىكى كەسپىي- تېخنىكا بىلىم يۇرتلىرى دولەت كومىتېتى قوبۇللايدۇ.

چەت ئەللەردە ئىستىقامەت قىلىپ ژۇر- گەن ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ باللىرىغا كېلىدى- غان بولساق، «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ نىزا- مىنامىسىغا مۇۋاپىق ھالدا ئۇلارنى ئالىي ۋە مەخسۇس ئوتتۇرا بىلىم يۇرتلىرىغا قوبۇل- لاش مۇمكىن. «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ تەۋ- سىيەسى بويىچە ئوقۇشقا قوبۇل قىلىنغان ۋەتەنداش ياشلارغا ياتاقخانىدىن ئورۇن ۋە ستىپېندىيە بېرىلىدۇ.

كەسپىي- تېخنىكا ئۇچىلىشىلىرىگە ۋە مەخسۇس ئوتتۇرا مەلۇمات بىلىم يۇرتلىرىغا سوۋېت مەملىكىتىدىكى تولۇقسىز ئوتتۇرا (سەككىز ژىللىق) مەكتەپلەرگە مۇۋاپىق مەلۇماتقا ئىگە بولغان، 16 بىلەن 25 ياش ئارىلىغىدىكى چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداش ياشلار قوبۇل قىلىنىشى مۇمكىن. كەسپىي- تېخنىكا ئۇچىلىشىلىرىگە قوبۇل قىلىنغانلار تامامەن دولەت تەمىناتىدا بولىدۇ.

بىلىم يۇرتلىرىغا، ئەلۋەتتە، ساقبەدەن شەخسلەر قوبۇللىنىدىغان بولۇپ، ئۇلار- نىڭ قولىدا، قازاقستان تەۋەسىدە ئوقۇشى ئۇچۇن سالامەتلىگى يار بېرىدۇ، دېگەن مەخ- سۇس تىببىي ھۇججەتلىرىنىڭ بولۇشى شەرت. ئوقۇشقا چۇشمەكچى بولغانلار توۋەندىكى ھۇججەتلەرنى ئەۋەتىشى زو- رۇر: مەلۇماتى ھەققىدە شاھادەتنامىنىڭ نوتارىۋس تەرىپىدىن تەستىقلەنگەن كوچۇر- مىسى، ئۇنىڭدا ئوتۇلگەن پەنلەر، ئىمتىھان- لاردا ئالغان باھالىرى يېزىلىشى كېرەك، ئان- دىن ساقلىقىنى تەستىقلەيدىغان تىببىي ھۇج- جەت، تۇغۇلغان ژىلى توغرىلىق گۇۋاھنامە- نىڭ كوچۇرمىسى، ئانكېتا، 6×4 سانتىمېتر كولەمدىكى فوتوسۇرىتى.

ژۇقۇرىدا كورسىتىلگەن ھۇججەتلەرنى ھەر ژىلى ئوقۇش باشلىنىش ئالدىدا ئىيۇن ئېيىدىن قالدۇرماي «ۋەتەن» جەمىيىتى ئار- قىلىق س.س.س.ر ئالىي ۋە مەخسۇس ئوتتۇرا مەلۇمات مىنىسترلىگىگە يوللاش لازىم. جە- مىيەتنىڭ ئادرېسى «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزى- تىنىڭ 4- بېتىدە كورسىتىلگەن.

ئاقتوبېدىكى №107 دولەت كەسپىي- تېخنىكا ئۇچىلىشىسى ياشلاردىن ماھىر قۇ- رۇلۇشچىلار تەييارلايدۇ. ئۇ يەردە سەككىز يۇزدىن كوپ كىشى ئوقۇيدۇ. ئۇلار ئۇزلۇك قۇرۇلۇش مۇتەخەسسىسلىگىنى ئىگەللەپ چى- قىدۇ. بۇ جايدا سوۋېت ياشلىرى بىلەن بىللە موڭغۇلستان خەلق جۇمھۇرىيىتىدىن كەلگەن ئوغۇل- قىزلار ئوقۇماقتا.

سۇرەتتە: ئېلېكتر تېخنىكىسىنىڭ مۇئەل- لىمى ئانتون تىرېنكېنشىۋ بىلەن ئۇنىڭ موڭ- غۇل شاگىرتلىرى: چۇلۇۋنباياجار ئورجىن، داۋۋا ئاسۇرەن ماگسار، ئوتگونبايار ئوديوم.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە فولىيازمىلار ئامبىرى

غېنى باتۇر 75 ياشتا

يېقىندا قېرىنداش ئۇزبەكىستاننىڭ گۈزەل پايتەختى تاشكەنت شەھىرىنىڭ جامائەتچىلىكى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قەھرىمان ئوغلى، ياللۇغلۇق ۋەتەنپەرۋەر غېنى باتۇرنىڭ 75 ياشقا تولغان كۈنىنى تەنتەنىلىك خاتىرىلەپ ئۆتتى.

شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاۋىغا يېتەكچىلىك قىلغانلارنىڭ بىرى- غېنى باتۇرنىڭ تەرجىمە ھالى ۋە قەھرىمانانە جاسارىتى ھەققىدە فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى، پرافېسسور مۇرات ھەمرايېۋ دوكلاد بەردى.

ئۇزبەكىستان س س ر ئىجتىمائىي تەمىنات مىنىسترى ۋاسىلە سادىقوۋا، غېنى باتۇرنى سەمىمىي تەبرىكلەپ، ئۇزبەكىستان ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن باتۇرغا ئۆمۈر باقى پەخرىي پېنسىيە تايىنلانغانلىغى ھەققىدە ئېيتتى ۋە باتۇرغا باھالىق ماددىي سوغىلار تاپشۇردى.

پېشقەدەم ئۇيغۇر يازغۇچىسى زىيا سەمەدىي:

-پەخرىمىز غېنى باتۇرغا بولغان ھۆرمەت- ئېھتىرام بىزنى زور شاتلىق- مەمنۇنىيەت ئىلكىدە تەۋرىتىدۇ،- دېدى. ئاندىن ئۇ، خەلق قەھرىمانى غېنى باتۇرغا قازاقىستاندىكى ئۇيغۇر ئەمگەكچىلىرى نامىدىن تون كىيدۈردى.

تەنتەنىلىك ژىغىندا شائىرلار باتۇرنىڭ ئادەم ئەقلى تاڭ قالارلىق غەيرەت- جاسارىتىنى مەدھىيىلەيدىغان شېئىرلىرىنى ئوقۇپ، مەجلىس ئەھلىنى مەھلىيا قىلدى.

ياش رەسساملاردىن ئابلىكىم ئىبرائىموۋ، كۈرەش زۇلپىقاروۋلار باتۇرنىڭ ئۆزلىرى سىزغان رەسىمىنى سوغا قىلدى.

مەجلىس ئاخىرىدا ئۇزبەكىستان رادىوسى ئۇيغۇر ئانسامبلى تەرىپىدىن چوڭ كونسېرت كۆرسىتىلدى.

سۈرەتتە: غېنى باتۇرغا تون يېپىش پەيتى. (ئوڭدىن سولغا) ئۇيغۇر يازغۇچىسى زىيا سەمەدىي، غېنى باتۇر، ئالمۇتىدا چىقىدىغان «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتى ۋەكىلى ئابدۇكېرىم راخمانوۋ ۋە ئۇزبەكىستان س س ر ئىجتىمائىي تەمىنات مىنىسترى ۋاسىلە سادىقوۋالار.

باتۇر ھەققىدە قوشاقلار

دۈشمەنگە باش ئەگمىگەن،
قانخورلارنى چەيلىگەن.
تەختىن ۋەيران ئەيلىگەن،
غېنى باتۇر – قەھرىمان.

بەلنى مەھكەم باغلىغان،
كۈرەشلەردە تاۋلانغان،
ئۇيغۇر نامىن داڭلىغان،
غېنى باتۇر – قەھرىمان.

ئازاتلىقنى كۆزلىگەن،
ھەققەتنى سۆزلىگەن،
ئەلگە نىجات ئىزلىگەن،
غېنى باتۇر – قەھرىمان.

ئۇيغۇر ئوغلى ئوت ژۈرەك،
جەڭلەردە كېرىپ كۆكرەك،
ئەلگە بولغان يار- يۆلەك،
غېنى باتۇر – قەھرىمان.

خەلقىمىز ئىپتىخارى،
غۇرۇرى، نومۇس- ئارى،
سىز تيان- شان شۇڭقارى،
غېنى باتۇر – قەھرىمان.

جاپاكەشنى دوست ئەتكەن،
ۋە كۆڭلىنى خۇش ئەتكەن،
داڭقى ئالەمگە كەتكەن،
غېنى باتۇر – قەھرىمان.

تاشپولات ئامەتوۋ.
تاشكەنت شەھىرى.

غېنىنى سولاپ قويدى
ئىلىدىكى جۇزىگە.
يامۇلنى بۇزۇپ قاچتى
ھېچ تۇيدۇرماي يۈزىگە.

غېنى باتۇر ئۆزى چاققان،
يامۇلدا تولا ياتقان.
پوغانلار قايناپ تېشىپ،
دۈشمەنلەرنى يوقاتقان.

غېنى ئاكامنى كۆردۈڭمۇ،
مەرگەن بولۇپ ئاتقىنىنى.
دۈشمەنلەرنى كۆردۈڭمۇ،
توشقان بولۇپ قاچقىنىنى.

ئالتە باتۇر ئىچىدە،
غېنى ئاكامدەك مەرگەن يوق.
مىڭ چېرىك بېسىپ كەلسە،
ئىلقا شەھىرىنى بەرگەن يوق.

قازانلار قايناپ تاشقان،
گومىنداڭ ھەددىدىن ئاشقان.
غېنى باتۇر بېسىپ كەلسە،
سەددىچىنگە قاراپ قاچقان.

ئىلى يولى ھەيۋەتلىك،
ئىشكەن سۈيى شەربەتلىك.
دۈشمەنلەرنى يوقاتقان،
غېنى باتۇر غەيرەتلىك.

خەلق قوشاقلىرىدىن.

...ھەممىتى

...نىڭ ئاساسچىلىرى بولۇپ، پۈتكۈل ھاياتى-
...نى، تالانتىنى جانىجان تىياتىرىمىز تەرەققىيا-
...تىغا بېغىشلىغان، زوتقا كەڭ تونۇلغان ئۇس-
...تادلاردۇر. ئۇلارنىڭ باي ئىجادىي تەجرىبى-
...سى بىز ئۈچۈن چوڭ مەكتەپتۇر.

...تالانتلىق ئاكتيور، قازاقىستاندا خىزمەت
...كۆرسەتكەن ئارتىست، ھاياتىنىڭ توقسەنىن-
...چى باھارىنى كۈرۈش ھارپىسىدا تۇرغان
...غۇلامخان جەلىلوۋ، ھاياجانلىق بىلەن مىن-
...بەرگە چىقتى.

...-بۇنىڭدىن 44 ژىل ئاۋال، 1934- ژى-
...لى سېنتەبىر كۈز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە ئالمۇ-
...تىدا ئىنتايىن خوشاللىق ۋاقىئە يۈز بەردى،-
...دېدى غۇلامخان ئاكا،-سوۋېت زېمىنىدا ئۇي-
...غۇر خەلقىنىڭ كۆپ ئەسىرلىك تارىخىدا
...دەسلەپكى كەسپىي تىياتىر ئېچىلدى. بۈگۈن
...قۇتلۇق سەھنىمىزدە دەقەمتە ئولتۇرغان
...پېشقەدەم ئۇيغۇر ئاكتيورلىرى- قازاقىستان
...خەلق ئارتىستلىرى ئەخمەت شەمىيېۋ، مەخ-
...پىر باقىيېۋ، جۇمھۇرىيىتىمىزدە خىزمەت

كۆرسەتكەن ئارتىستلار خېلچەم ئىلىيېۋا، مىرخېلىل زەيناۋدىنوۋ، ئەخمەت سوپىيېۋلار سەھنىمىز دۈردانىسى «ئانارخان» دراممىسى بىلەن تىياترىمىز پەردىسىنى بىرىنچى بولۇپ ئېچىشقا سازاۋەر بولغان. م. زەيناۋدىنوۋ، ئە. شەمىيېۋ ۋە باشقىلار ئۇيغۇر تىياترى بېسىپ ئۆتكەن چوڭ ئىجادىي يول، ئۇنىڭ كوللېكتىۋى مۇرەككەپ سەھنە ئەسەرلىرىنى، جۈملىدىن، شېكسپىرنىڭ «ئوتېللو» پاجەسى، گوگولنىڭ «ئۆيلىنىش»، گولدونىنىڭ «مېھمانخانا ئىگىسى» كومېدىيەلىرى قاتارلىق جاھان دراماتورگىيە ئەمۇنىلىرى ئۇستىدە قانداق ئىش ئېلىپ بارغانلىغى ھەققىدە ۋە ئۆزلىرىنىڭ باي ئىجادىي تەجرىبىسى ھەققىدە تەپسىلىي سۆزلىدى.

ئۇستادلاردىن ئە. سوپىيېۋ، خ. ئىلىيېۋالار ئۆزلىرىنىڭ ئىستىداتلىق ئىز باسارلىرىغا سەمىمىي خاھىشلىرىنى ئىزھار قىلدى. مەزكۇر ئۇچرىشىش مۇقام كېچىسى بىلەن تاماملىنىپ، ئۇزبەكىستاندا خىزمەت كۆرسەتكەن ئارتىستكا خالىسخان قادىروۋا ۋە ئەلنەغمە غوپۇرجان قادىرھاجىيېۋلار مۇقاملار ئوقۇدى.

...كى كىتاپخانا

...لىپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى 600 دىن ئې-
...شىپ كەتتى.

...كىتاپخانا خادىملىرى ئاھالىنىڭ پائال
...قاتنىشىشى بىلەن قىزىق كەچلەرنى، ئۇچرى-
...شىشلارنى، جۈملىدىن ھەر خىل ماۋزۇلاردا
...كونفېرېنسىيەلەرنى، ئەمگەك ۋە ئۇلۇق ۋە-
...تەن ئۇرۇشىنىڭ مەردانىلىرى ت. مەسىموۋ،
...غ. شاۋدۇنوۋ، ھ. ئازىنباقىيېۋ قاتارلىق مەر-
...دانىلىرى، ۋە كۆپ بالا ئۆستۈرۈپ «قەھرى-
...مان ئانا» پەخرىي ئۇنۋانىغا سازاۋەر بول-
...غان ئانىلار بىلەن ئۇچرىشىشلارنى دائىملىق
...ئۆتكۈزۈپ تۇرىدۇ. بۇنىڭغا ئوخشاش سە-
...مىمىي سۆھبەتلەر، بولۇپمۇ ياشلارنى جانى-
...جان ۋەتەنگە قىزغىن مۇھەببەت باغلاش

رۇھىدا تەربىيىلەشتە چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە بولماقتا.

كۆزگە كۆرۈنگەن ئۇيغۇر شائىرلىرى، ئاۋاتلىقلارنىڭ زۇتداشلىرى بولغان ھېزىم ئىسكەندەروۋ ۋە ھېزىز ھېزىموۋلارنىڭ ئىجادىغا، شۇنداقلا يازغۇچى ج. بوساقوۋنىڭ «يالقۇن» كىتاۋىغا بېغىشلانغان ئەدەبىي كەچلەر كىتاپخانىلاردا چوڭ قىزىقىش ھاسىل قىلدى. كىتاپخانا زالىدا بۇ يەردىكى «يىلتىز» كولخوزىنىڭ ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيىتىنىڭ يۈكسىلىشىنى كۆرسىتىدىغان دىياگراممىلار ۋە مەخسۇس تاختىلار بار. كىتاپخانا پائالىيىتىنى دائىم جانلاندۇرۇشقا كولخوز رەھبەرلىرى ۋە يېزا سوۋېتىنىڭ ئىجرائىي كومىتېتى يېقىندىن ياردەم كۆرسىتىپ تۇرىدۇ.

ئالمۇتا ئوبلۇسى.

قىمىز

...سۈزمە، قېتىق تەييارلاش، نان، بوغۇرساق
...پىشىرىش، قىمىز ۋە تۈگە قىمىزى- شۇبات
...ئېچىتىش ھەققىدە مەلۇمات بېرىلىدۇ.
...«بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنىڭ تۈركىيەدى-
...كى گېزىتخانلىرىدىن دەرمېن تارباغاتايلىنىڭ
...قىمىز ھەققىدىكى ئىلتىماسىغا جاۋابەن مەز-
...كۇر كىتاپنىڭ قىمىز توغرىلىق بابىنى بىراز
...قىسقارتىپ ھاۋالە قىلدۇق.

...چە، سۈرلىگەن جايا، قېزى ئارىلاشتۇرۇپ،
...ئەگەر ئۇلار بولمىسا، سۈتكە خېمىر تۇرۇش
...قوشۇپ تەييارلايدۇ.

...قېدىمىي زاماندىن بۇيان قىمىز ئۈچۈن لازىم
...بولغان قاچىلارنىڭ بىرى- قازاقنىڭ قارا سا-
...باسى. ئۇ، پەقەتلا ئىلقا تېرىسىدىن ئىشلىنى-
...دۇ. سابادا ئېچىتقان قىمىز، بىر تەرەپتىن،
...تەملىك بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن سابا كۆ-
...چۈپ- قونۇپ ژۈرگەن چاغلاردا ناھايىتى
...ئەپلىك بولىدۇ.

سابا، تورسۇق تەييارلاش ئۈچۈن كۆپ مىنىلمىگەن، يېغىر بولمىغان، سېمىز ئىلقىنىڭ تېرىسى لازىم. ئۇنداق تېرە قىشچە ئۆينىڭ تورۇسىدا قۇرۇتۇلۇپ، ياز چىقىشى بىلەن ياڭلىۋاشتىن ئىۋىتىلىدۇ ۋە ئاندىن قورۇمغا سېلىنىدۇ. سابا، تورسۇق تىكىدىغان ئۇستا، ئالدى بىلەن تورۇستىكى قورۇم- كۈيىنى سۈپۈرۈپ ئېلىپ، ئۇنى قاينىتىپ، ئاچچىق چايدەك سۇيۇقلۇق تەييارلاپ، تېرىنى شۇنىڭغا بېسىپ قويىدۇ. تېرە قارا- قورۇمدا 20-30 كۈن تۇرغاندىن كېيىن، ئىچكى قەۋىتىدىكى مايدىن تازىلىنىدۇ. ئۇشبۇ ئۇسۇل

بىلەن ئەيلەنگەن تېرىنى جوغىدىن ئىشلىگەن ژىپتا كۆكلەپ، ئىچىگە قوم تولتۇرۇلۇپ، قورۇتىدۇ. بابىغا يەتكەن سابا ئاغرىدەك داراڭلاپ كېتىدۇ. شۇندىن كېيىن ئىلقىنىڭ سۇرلەنگەن گۆشىنىڭ ھەم قىمىزنىڭ مېيى بىلەن مايلىنىپ، ھەغدادىغا يەتكىدەك سىڭدۈرۈلىدۇ. شۇنداقلا سابا پۇختا- پىششىق بولىدۇ. سابا تەييارلاش ئۇسۇلىنىڭ ئۈچىنچى باسقۇچى- ئۇنى ئىسلاش. ئۇنى ئويدىن ژىراغىراق، سۇغا يېقىن تاقىر يەردە ئىسلايدۇ. ئىسلاش ئۈچۈن ياش تېۋىلغا ۋە زۇلغۇن قالىنى ياخشىراق. بەزى ئۇستىلار سابا، تورسۇققا خۇش ھىد بېرىش ئۈچۈن ئوتقا ئارتۇلا ئارچا، كۆك- چۆپ تاشلايدۇ.

قىمىز بۇيۇملىرىنىڭ يەنە بىرى -كۆپ. ئۇ خەلقىنىڭ ئولتۇرۇشلىق شارائىتىگە لايىقلاشقان. كۆپنىڭ ئاغزى تارراق، تۈۋى كەڭرەك بولۇپ، بۇ ئېرەن ياغىچىدىن ياسىلىدۇ.

قىمىزنىڭ بابىغا يېتىشى چېلىش ۋە سورۇشقا باغلىق. پات- پات سورۇپ، چېلىنغان قىمىز تەمگە كىرىدۇ. چېلىنىپ سورىشى كام قىمىز ئۇگۇرلىنىپ، سۈيى بىر بولەك، تىرىپىسى بىر بولەك بولۇپ، ئۆزىنىڭ سۈپىتىنى يوقىتىدۇ. كۆپرەك سورۇلغان قىمىز كۈچلۈك ۋە ئىچىشكە تەملىك بولىدۇ. بال تېتىغان قىمىز، دېگىنىمىز موشۇ ئۇسۇلدا ۋايىغا يېتىدۇ.

-قىمىزنىڭ ئوغۇز قىمىز، سېرىق قىمىز، تۈنىگەن قىمىز، غونان، دونەن، بېستى قىمىز، ئاساۋ قىمىز، ساۋمال، قىسىرنىڭ قىمىزى، بال قىمىز، ۋە كەنجە قىمىز دېگەن تۈرلىرى بولۇپ، ئۇمۇمەن ئۇنىڭ ژىگىرمە بەش تۈرلۈك نامى بار.

ھېكمەت قىرماس

بىر شام كويۇپ بولغىچە، يۈز پەرۋانە كويىدۇ.

سائىپ تەبرىزى.

دوستۇڭ قانچىلىك مېھرىۋان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا سىرىڭنى ئېيتمىغىن، چۈنكى دوستۇڭ دوستىغا ئېيتىشى مۇمكىن.

* * *

ياخشى سوز بىلەن يىلنى قىلدا باغلاپ يېتىلەش مۇمكىن.

* * *

مېنىڭ ئۇمۇمتلىرىم مېنىڭ بايلىغىمدۇر.

سەئىدىي.

ئوتنى ئاز چېغىدا ئوچەر، يالقۇنجاپ كەتسە جاھان كويدۇرەر.

فىردەۋسى.

* * *

سېنىڭ پاراستىڭ–سېنىڭ مۇھاپىزەتچىڭدۇر.

دېھلەۋىي.

چېتى بار جەزىرە ژىراق ئەمەس.

* * *

دوستۇڭنىڭ سىرىنى دۈشمەندىن يوشۇر.

* * *

ياۋۇزلارغا رەھىم قىلىش ياخشىلارنى ھالاك قىلىشتۇر.

تىل باشنىڭ مۇھاپىزەتچىسى.

سەئىدىي.

مەڭگۈ ژىغلىماسسەن، كۈلدىغان كۈنۈڭمۇ كېلىدۇ.

جالالدىن رۇمىي.

كىشى پەقەت ھوسنى بىلەن ئەپىس ئەمەس،

ئادەملىك جەۋھىرى بىلەن ئەپىستۇر،بەس.

خۇسراۋ دېھلەۋىي.

مەنسەپ بىلەن بەلەندمەس ئادەم،
مەنسەپ ئادەم بىلەن مۇھتەرەم.

* * *

سەن ئادەم ئېكەنسەن، ئوزگە ھەم ئادەم،
كامچىلىقسىز ئادەم بولمايدۇ ھېچ دەم.

ئابدۇراخمان جامىي.

ئەقىل پادىشادۇر، بەكمۇ مېھرىۋان،
قويلارنى بورىدىن ئاسىغۇچ چوپان.

* * *

ئارزۇ، تىلەك يولى مېھنەت ئېگىدە،
غەزىنىنىڭ مولى ھەم مېھنەت ئېگىدە.

ئابۇشۇكۇر بەلخىي.

كىم ئەقىل يولىدىن ژۇرسە، ئۇ كىشى–
ھېچ مەھەل بولمىغاي يامانلىق ئىشى.

* * *

تىلىڭنى سوزلەشكە ساز،مۇھەييا قىل،
تىلىڭنى ئوق قىلدە، ئەقلىنى ياقىل.

* * *

ئەقىلسىز باش– جانسىز تەندۇر.

ئابدۇلقاسىم فىردەۋسى.

قۇياشلىق ئۇپۇقتا زىيان بولۇر، بىل؛
كىشى دانا بولسا، دەريا بولۇر، بىل.

* * *

ياشلىق، تەلۋىلىكنى چىقار بېشىڭدىن،
ئاناڭ خىزمىتىدە بولغىن يېشىڭدىن.

* * *

دانا سوھبەت دەمى ئەرزەر جاھانغا،
يۈز نادان ئەرزىمەس بىر بۇردا نانغا.

ناسىر خىسراۋ.

كىمدىكى ئەقىلدىن بىرەر سەتر بار،
ئومۇر دەقىقسىن ئوتكەزمەس بېكار.

ئومەر ھايىيام.

بۇلۇت ژىغلىمسا، چىمەن كۈلمەيدۇ،
بالا ژىغلىمسا، ئانا بىلمەيدۇ.

جالالدىن رۇمىي.

ياخشىدۇر كەتمەستىن ئۇشبۇ جاھاندىن،
ئەقلىڭ خالاس بولسا، ھەر پۇشايماندىن.
قىلالمەيسەن قولدىن كەلگەننى ئەتە،
پايدىلىنىپ قالغىن، بۈگۈن ئىمكاندىن.

ئابۇ ئەلى ئىبىن سىنا.

توغرا ئويلاپ، توغرا ژۇرگەن ھەر كىشى،
بىلگىنكى، ئادىلدۇر ئۇنىڭ ھەر ئىشى.

خۇسراۋ دېھەۋىي.

ئىشقا ياراپ قالسا ئىلىمىڭ بىر مۇددەت،
يەنە ئاشۇرماققا ئەيلىگىن شىددەت.

* * *

چىن ئالىم ھېيلىدىن ئۇزاقتۇر– ئۇزاق،
ئۇرنىڭ ئوز سايىسى بولمايدۇھېچ ۋاق.

خۇسراۋ دېھلەۋىي.

كىتاپتىن ياخشىراق دوست يوق جاھاندا،
غەمخورىڭ بولغاي ئۇ غەملىك زاماندا.
ئۇ بىلەن قال تەنھا، ھېچ بەرمەس ئازار،
جېنىڭغا يۈز راھەت بەرگۈسى تەكرار.

* * *

مېۋىسىز شاخ بېشىن كوتىرىدۇ تىك،
مېۋىلىك شاخ بېشى سالامغا ئېگىك.

ئابدۇراخمان جامىي.

ناداندىن نالىيدۇ ھەتتا تاغۇ– تاش،
نادانغا ھېچ ئىنسان بولمايدۇ يولداش.

* * *

يېرىمىز، سۇيىمىز، پەرزەندىمىز دەپ،
خوتۇن، بالا– چاقا، دىلبەندىمىز دەپ،
بىرمۇ– بىر جېنىمىز قىلىمىز پىدا،
ۋەتەننى دۈشمەنگە بەرمەيمىز ئەسلا!

ئابۇلقاسىم فىردەۋسىي.

چەت ئەللەردە

كابۇلدىن بېرىلگەن ئەخباراتلارغا ئاساسەن مەركىزىي سوۋېت گېزىتلىرىدە خەۋەر قىلىنىشىچە، ئاۋغانىستاندا ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش خۇسۇسىدا كەڭ چارە– تەدبىرلەر كورۇلمەكتە. بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ھازىر مەزكۇر ئەلدە 2500 دىن ئارتۇغراق مەخسۇس كۇرسلار ئېچىلغان. ئۇلاردا ئوقۇغۇچىلار ئوقۇش ۋە يېزىش ئۇستىدە ساۋاتىنى چىقارماقتا. كارخانە ۋە يېزا ئېگىلىك كوئوپېراتىۋلىرىدە ئۇيۇشتۇرۇلغان بۇ كۇرسلارنى، ئاۋغانىستاننى ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي جەھەتتىن تەرەققىي ئەتكۈزۈشنىڭ يەتتە ژىللىق پلانىنى ئورۇنلىنىشىغا قەدەر، سەكسەن مىڭدىن كوپەرەك ئاۋغانىستانلىقلار پۈتىرىپ چىقماقچى.

چاقىرىقنى ئىمزالاش

ئالتە يېرىم مىللىونغا قەدەر ياپونلۇقلار بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى باش ئاسامبلېيەسىنىڭ مەخسۇس سېسسىيەسىگە يوللانغان چاقىرىقنى ئىمزالىدى. چاقىرىقتا ئۇلار يادرو قۇرالىنى تولۇق مەنئى قىلىشنى تەلەپ قىلماقتا.

Бәшинчи дәрис

1. ئۇ سوزۇق تاۋۇش ھەرپلىرىنىڭ ئىملاسى.
(يەنى لاتىن ئىملاسىدىكى u، y ئەرەپ ئىملاسىدا بىرلا ئۇ، ھەرپى بىلەن ئىپادىلىنىدۇ)
У, Ү созуқ тавуш һәриплиринин имласи.
U, Y sozuq tavuş hərplizinin imlasi.

ئۇ ھەرىپى قېلىن بوغۇملۇق سوزلەرنىڭ ھەممە بوغۇملىرىدا يېزىلىدۇ: بۇلاق، بۇلبۇل، ئۇلۇق.
ئۈ ھەرىپى ئىنچىكە بوغۇملۇق سوزلەرنىڭ ھەممە بوغۇملىرىدا يېزىلىدۇ: گۈل، ئۈنلۈك، ئۈزۈم.

У һәрипи қелин боғумлуқ сөзләрнин, һәммә боғумлирида йезилиду: булақ, булбул, улуқ.
Ү һәрипи инчикә боғумлуқ сөзләрнин, һәммә боғумлирида йезилиду: гүл, үнлүк, үзүм.

U hərjpi qelin boqumluq sɵzlərnin, həmmə boqumlirida jezilidu: bulaq, bulbul, uluq.
Y hərjpi incikə boqumluq sɵzlərnin, həmmə boqumlirida jezilidu: gyl, ynlyk, yzym.

2. كونۇكمە ئۈچۈن بېرىلگەن جۈملىلەرنى كوچىرىپ، كوپ چېكىتلەرنىڭ ئورنىغا تېگىشلىك ھەرپلەرنى يېزىڭلار:
1) ئۈمۈت د...كاندىن قۇلۇپ سېتىۋالدى.
2) مەن ... يغۇر تىلىنى ئۆگىنىۋاتىمەن.
3) گۈلس...م گۈلگە سۇ ق... يدى.

Көнүкмә үчүн берилгән җүмлиләрни көчирип, көп чекитләрнин, орниға, тегишлик һәрипләрни йезиңлар:
1) *Үмүт д...кандин қулуп сетивалди.*
2) *Мән ...йғур тилини үгинiватимән.*
3) *Гүлс...м гүлгә су қ...йди.*

Kɵnykmə ycyn berilgən çymlilərni kɵcirip, kɵp cekitlərnin, orniqa tegişlik həriplərni jeziŋlar:
1) *Ymyt d...kandin q...lup setivaldi*
2) *Mən ...jqur tilini yginivatimən*
3) *Gyls...m gylgə su q...jdi.*

تەھرىر ھەيئىتى

Елипбә мәшғулати
ئېلىپبە مەشغۇلاتى

Уйғур елипбаси		Латинчә	Әрәпчә	Уйғур елипбаси		Латинчә	Әрәпчә
Басмичә	Язмичә			Басмичә	Язмичә		
А а	А а	A a	ئا	Ө ө	Ө ө	Ө ө	ئۆ
Ә ә	Ә ә	Ə ə	ئە	П п	П п	P p	پ پ
Б б	Б б	B b	ب ب	Р р	Р р	R r(z)	ر
В в	В в	V v	ۋ	С с	С с	S s	س
Г г	Г г	G g(g)	گ	Т т	Т т	T t	ت ت
Ғ ғ	Ғ ғ	Ƣ ƣ	غ غ	У у	У у	U u	ئۇ
Д д	Д д	D d	د	Ү ү	Ү ү	Y y	ئۈ
Е е	Е е	E e	ئې	Ф ф	Ф ф	F f	ف ف
Ё ё	Ё ё		يو	Х х	Х х	X x	خ
Ж ж	Ж ж	Ƶ ƶ	ژ	Һ һ	Һ һ	H h	ھ
Җ җ	Җ җ	Ç ç	ج	Ц ц	Ц ц		تس
З з	З з	Z z	ز	Ч ч	Ч ч	C c	چ
И и	И и	I i	ئى	Ш ш	Ш ш	Ş ş	ش
Й й	Й й	J j	ئي	Щ щ	Щ щ		
К к	К к	K k	ك	Ь ь	ь		
Қ қ	Қ қ	Q q	ق	Ъ ъ	ъ		
Л л	Л л	L l	ل	Ы ы	ы		ئـ
М м	М м	M m	م	Э э	Э э	e	
Н н	Н н	N n	ن ن	Ю ю	Ю ю		يۇ
Ң ң	Ң ң	Ŋ ŋ	ڭ	Я я	Я я		يا
О о	О о	O o	ئو				

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا، [illegible] كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 35–43–62، 32–60–62. گېزىت–ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 78877

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى — تەرەققىيگە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

1978 ژىل ئاپرېل №7 (33)
باھاسى 2 تىيىن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت «ۋەتەن» جەمىيىتى قازاق شۆبىسىنىڭ گېزىتى.

جانجان دىياردا

كوكچېتاۋ شەھىرىنىڭ ھەر قەيېرىدە ئاسمان پەلەك ژۈك كوتىرىش كرانلىرى كوپلەپ كوزگە چېلىقىدۇ. كىروۋ كوچىسىدا سېلىنىۋاتقان ھاشامەتلىك ئىمارەت، چوقان ۋەلىخانوۋ نامىدىكى پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى بىناسى. مۇندا ئىككى مىڭ تالىپ تەلىم ئېلىشى كېرەك. ئۇنىڭدىن تاشقىرى كوزگە كورىنەرلىك سودا مەركىزى — ئۇنئۇبرماگ، توققۇز قەۋەتلىك مېھمانخانا ۋە باشقا كوركەم ئىمارەتلەر موجۇت. يېقىن كەلگۈسىدە كوكچېتاۋ قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ چوڭ شەھەرلىرىنىڭ بىرىگە ئايلانغۇسى.

تەملىك چۇژۇق

ئاۋسېيك ئەدلىبېكوۋ چۇژۇق تەييارلاشقا ئىنتايىن ماھىر. ئۇ ئالمۇتا ئوبلۇسىغا تەۋە خەشكىلەڭ رايونلۇق ئىستېمالچىلار جەمىيىتىنىڭ ئىشلەپ چىقىرىش كارخانىسىدا كوپتىن بېرى ئەمگەك قىلىپ كەلمەكتە.

ئۇ ئوزىنىڭ شاگىرت ئاشپەزلىرى بىلەن بىرلىكتە چۇژۇقنىڭ ئون بەش خىلىنى، شۇنداقلا باشقىمۇ ھەر خىل مىللىي تائاملارنى تەييارلايدۇ. مەزكۇر تام-تاتقۇلۇق تائاملار ئەڭ ئالدى بىلەن ژىراقتىكى چارۋىچىلارغا ئەۋەتىلىپ تۇرىلىدۇ.

ھاشامەتلىك ئويلەر

تالدىقورغان شەھىرىنىڭ لېنىن كوچىسىدا توققۇز قەۋەتلىك ئويلەر سېلىنىپ، پايدىلىنىشقا بېرىلدى. سۈپەتلىك لايىھە ئاساسىدا قۇرۇلغان بۇ بىنالاردىن سۇپۇرۇندا — ئەخلەتنى پەسكە چۈشىرىدىغان مەخسۇس نوتۇرخۇنلار بار. مەزكۇر ئىمارەتنىڭ 72 پەتىرى پەقەتلا سوۋېتلەر ئىتتىپاقىنىڭ قەھرىمانلىرىغا، ئەمگەك قەھرىمانلىرىغا ۋە ئىشلەپ چىقىرىش ئىلغارلىرىغا بېرىلدى.

شەھەردە يېقىن ئارىدىكى ئۈچ ژىل ئىچىدە بۇ خىل يەنە ئون ئوي سېلىنىپ، پايدىلىنىشقا بېرىلىدۇ.

ئاۋتومات تېلېفون ستانسىيەسى

شەمەي ئوبلۇسىنىڭ چار رايونىدىكى «بېلتېربېك» قوي سوۋخوزى مەركىزىدە يېڭى ئاۋتوماتىك تېلېفون ستانسىيەسى پايدىلىنىشقا بېرىلدى.

قۇۋەتلىك يېڭى ئاپپاراتلار بىلەن تەمىنلەنگەن مەزكۇر ستانسىيە بىر ۋاقىتتا ئىككى يۈز نومېرنى بىر-بىرسى بىلەن ئۇلاپ بېرەلەيدۇ.

سەنئەتكار نېفتچى

ئۆزېن شەھىرىدىكى نېفت-گاز ئىشلەپ چىقىرىش باشقارمىسىنىڭ ئوپېراتورى ئىزتىلېۋ سەرسېنغالىيېۋ «نانىنىڭ تەمى» نام-لىق تورت سېرىيەلىك بەدىئىي فىلم چۈشۈرۈشتە ئىشتىراك قىلدى. ماڭغىشلاق نېفتچىسى ئۇشبۇ كىنو لېنتىسىدا باش روللارنىڭ بىرىنى ئوينىدى. موسكۋادىكى دولەت مەدەنىيەت ئىنستىتۇتىنىڭ تورتىنچى كۇرسىدا سىرتتىن ئوقۇۋاتقان سەرسېنغالىيېۋ كىنوغا ئېلىنىشقا دەسلەپ ئىشتىراك قىلىپ تۇرغىنى يوق. ئۇ «قازاق فىلم» كىنوستۇدىيەسى تەرىپىدىن ئىشلەنگەن بىر قانچە كىنوفىلمگە قاتناشقان ئىدى.

گىلەمدىكى نەقىشلەر

قاراغاندا ئوبلۇسى، ئاقچار يېزىسىدىكى 66 ياشلىق گىلەمچى دىنا ئاينابېكوۋا خەلىق ماھىرلىرىنىڭ ئوبلۇسلۇق مۇسابىقىسىدە غالىپ چىقتى. دىنا گىلەم توقۇش سەنئىتى بىلەن خېلىدىن بېرى مەشغۇل بولۇپ كەلمەكتە. ئۇ ئوزىنىڭ ئالتە بالىسىنىڭ ھەممىسىگىلا گىلەم توقۇش سەنئىتىنى ئۈگەتتى. دىنانىڭ كوپلىگەن شاگىرتلىرى ماھىرلىق دەرىجىگە يېتىلدى. دىنا ئاينابېكوۋا — ئەمگەكچىلەر بەدىئىي ئىجادى پۈتكۈل ئىتتىپاق فېستىۋالىنىڭ لائۇرىياتى.

«شالقىما» سەنئەتچىلەر ئومىگى

«شالقىما» ناخشا-ئۇسسۇل سەنئەتچىلەر ئومىگى ئوزىنىڭ ئادەتتىكى كونسېرتىنى سايرام رايونى يېزا ئىگىلىك ئەمگەكچىلىرى ئارىسىدا باشلىغان ئىدى.

تاماشىبىنلەر، بولۇپمۇ، ئومەكنىڭ تونۇلغان سەنئەتچىلىرى — دومبىرىچى ئوراقباي ئىنتىقابايېۋنىڭ ئىجراسىدا قۇرمانغازىنىڭ «كىسەن ئاشقان»، «بالبراۋىن» ۋە باشقا كۈيلىرىگە، شەكەر كەرىموۋانىڭ، شۇنىڭدەك جۇمھۇرىيەتلىك سەنئەت مۇسابىقىسىنىڭ مۇكاپاتىغا سازاۋەر بولغان گۈلنار مۇخاممەتوۋانىڭ ئىجراسىدىكى خەلىق ناخشىلىرىغا، تۇرسۇنگۈل تۇرغانبېكوۋانىڭ ئىجراسىدا قازاق، ئوزبەك ۋە باشقا خەلىقلەرنىڭ مىللىي ئۇسسۇللىرىغا ئىنتايىن مىننەتدار بولۇپ، سەممىي قارشى ئالدى.

ياۋايى ھايۋانلارنى ھىمايە قىلىش

قەيەردىن ئېغىپ كەلگىنىنى كىم بىلسۇن، كەڭ دالانىڭ ئەركىن-ئازادە ھايۋانلىرىدىن بولغان جايىق تەۋسىدە، شۇنىڭدەك ئوردا ئەتراپىدا كېيىنكى 30 ژىل جەريانىدا پەيدا بولۇپ، قالدى. ھازىر ئۇلارنىڭ سانى تورت يۈزگە يەتتى. ئادەملەرگە بولغان مايىللىقى شۇنچىلىكى ماللارنىڭ ئىچىدە بىللە يېيىلىپ ژۈرىدۇ. ئىلىك بىلەن جەرەنمۇ بۇ يەرنى ئۇزىدىن ماكانلاپ ئالغان. جەرەننىڭ سانى يۈز مىڭدىن ئارتۇغراق.

ئوبلۇستا تەبىئەتنى ھىمايە قىلىش جەمىيىتىنىڭ 615 ئىپتىدائىي تەشكىلاتى شۇغۇللىنىدۇ. ئۇلارنىڭ تەركىۋىدە 89 مىڭغا يېقىن تەبىئەتنى ھىمايە قىلغۇچى دوستلىرى بار.

يېڭى قانۇن لايىھەسى

يېقىندا قازاقستان س س ر يېڭى كونستىتۇتسىيەسىنىڭ (ئاساسىي قانۇنىنىڭ) لايىھەسى مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنىپ، خەلىق مۇھاكىمىسىگە تەۋسىيە قىلىندى. لايىھەنى ك پ س س مەركىزىي كومىتېتى سەياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى، قازاقستان كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى دىنمۇخامېد ئاخمېت ئوغلى قونايېۋ يولداش رەھبەرلىگىدىكى كونستىتۇتسىيە كومىسسىيەسى تەييارلاپ چىقتى.

كەڭ جامائەتچىلىك بۇ كۈنلەردە لايىھەنى مەتبۇئات سەھىپىلىرىدە، كوپ كىشىلىك ژىغىنلاردا قىزغىن مۇھاكىمە قىلىپ، بىر ئېغىزدىن قوللاپ-قۇۋۋەتلەپ ماقۇل كورۇش بىلەن بىللە ئۇنى تولۇقتۇرۇش ھەققىدە ئورۇنلۇق پىكىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويماقتا.

قازاقستان سوۋېت سوتسىالىستىك جۇمھۇرىيىتى — ئىشچى-دېھقانلارنىڭ، زىيالىيلارنىڭ، جۇملىدىن، بارلىق مىللەت ۋە خەلىق ئەمگەكچىلىرىنىڭ ئەركىنلىكلىرىنى ۋە مەنپىيەتلىرىنى ئىپادىلەيدىغان سوتسىالىستىك ئومۇمىي خەلىق دولىتىدۇر. پۈتكۈل ھاكىمىيەتنى ئىدارە قىلىش ھوقۇقى خەلىققە [illegible] تەكىتلەنگەن لايىھەدە.

سوۋېت قازاقستانى كاسپىدىن تا ئالتايغىچە، ئالاتاۋدىن تا غەربىي سىبىر تۈزلىگىگە قەدەر بىپايان مۇساپىنى ئىگەللەيدۇ. ئۇ، ئوكتەبر قۇياشى تۇپەيلى تەرەققىي ئەتكەن سانائەتكە، يېزا ئىگىلىگە ۋە يۈكسەك مەدەنىيەتكە ئېرىشكەن، كەڭ-كۇشاد، پاراۋەنچىلىك ۋە بەخت-سائادەت ئولكىسىدۇر.

جۇمھۇرىيىتىمىزدە 19 ئوبلۇس، 80 دىن ئارتۇق شەھەر، ئىككى يۈزدەك شەھەر تىپىدىكى ئاھالە پۇنكتلىرى ۋە ئىككى يۈزدىن ئوشۇق مەمۇرىي رايونلار موجۇت.

لايىھەدە قازاقستان س س ر گراۋدانلىرىنىڭ ئاساسىي ھوقۇقلىرى، ئەركىنلىكلىرى ۋە ۋەزىپىلىرى قەيت قىلىنغان. جۇمھۇرىيەت گراۋدانلىرى، ئەمگەككە، دەم ئېلىشقا، تەن سالامەتلىگىنى ساقلاشقا، تۇرۇشلۇق ئوي بىلەن تەمىنلىنىشكە، بىلىم ئېلىشقا، مەدەنىيەت مۇۋەپپەقىيەتلىرىدىن پايدىلىنىشقا، دولەت ۋە جەمىيەت ئىشلىرىنى ئىدارە قىلىشقا، شۇنداقلا سوز ۋە مەتبۇئات ئەركىنلىگىگە، مەجلىس، مىتىڭلار ئوتكۈزۈشكە ھەقلىقتۇر. مەزكۇر ھوقۇقلار ۋە ئەركىنلىكلەر كەڭ ئىمكانىيەتلەر بىلەن كاپالەتلەندۈرۈلىدۇ.

ئاساسىي قانۇننىڭ لايىھەسى خەلىق تەرىپىدىن مۇھاكىمە قىلىنغاندىن كېيىن، ئۇنى قازاقستان س س ر ئالىي سوۋېتى قوبۇل قىلىدىغان بولىدۇ. بۇ قانۇن ئەلنىڭ بەخت-سائادىتى ئۈچۈن خەلقىنىڭ ئوزى ئىجات قىلغان قانۇن بولغۇسى.

ئېلېكترونىكا چارۋىچىلار خىزمىتىدە

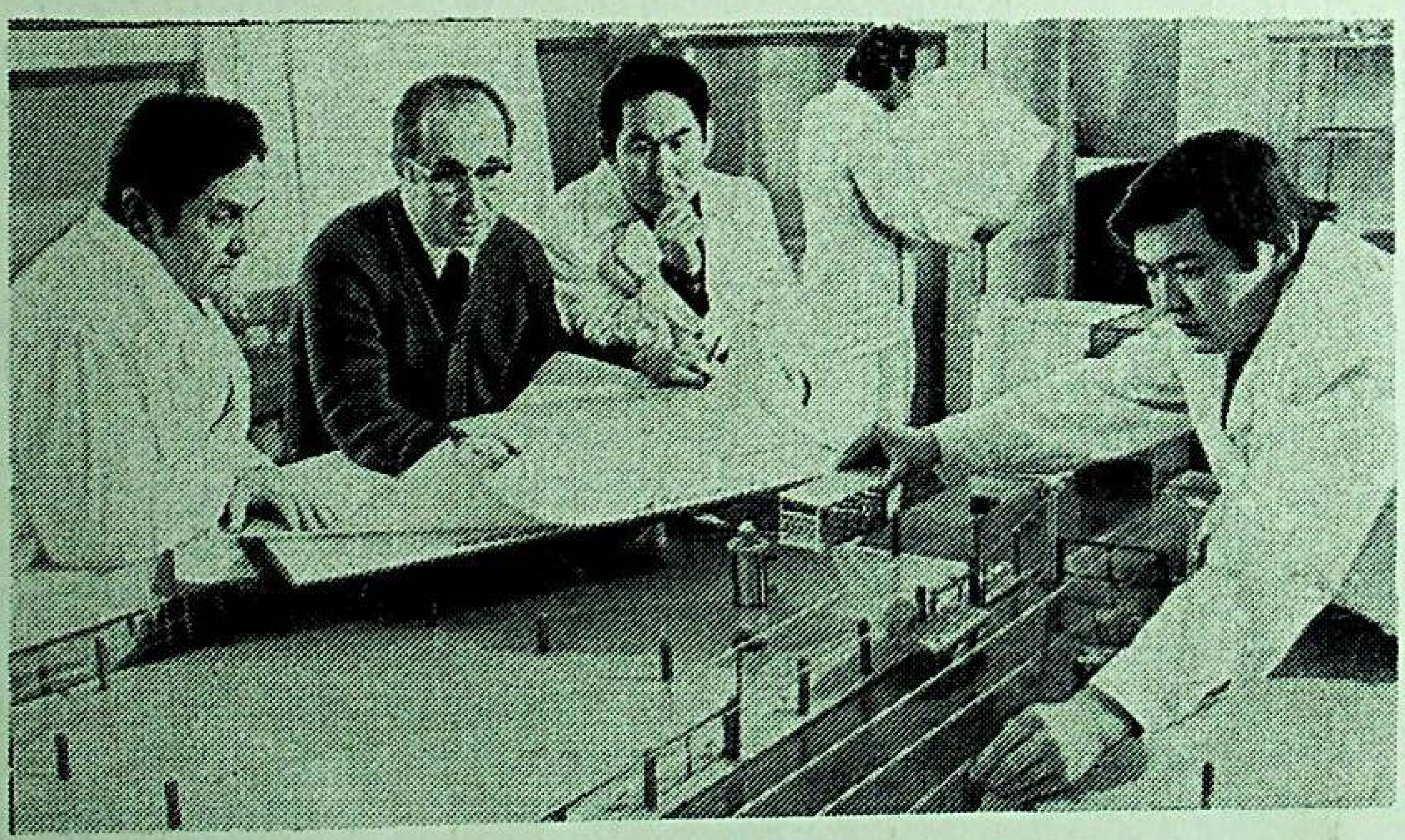

چارۋىچىلارمۇ زامانىۋىي ئېلېكترونىكا تېخنىكىسىدىن پايدىلىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولماقتا. بۇ ئىمكانىيەتكە دەسلەپتە تالدىقورغان ئوبلۇسىدىكى «بىرلىك» سوۋخوزىنىڭ مالچىلىرى مۇيەسسەر بولدى. بەش تەپەر چارۋىچى قارىمىغىدىكى 2 يۈز باش ئىرى قارا مالنى بېقىش ئۈچۈن تەيىنلەنگەن يۈز گېكتار يەرگە سۇ چىقىرىش ۋە ماللارنى سۇغۇرۇش ئىشلىرىنى ئاۋتوماتىكا يارىدىمىدە ئېلىپ بارىدۇ. بۇ يېڭىلىقنى ئالمۇتا يېزا ئىگىلىك ئىنستىتۇتىنىڭ ئالىملىرى كەشىپ قىلدى.

سۈرەتتە: (سولدىن-ئوڭغا) مۇئەللىم ۋ. مالكوۋ، پروفېسسور ل. تاجىبايېۋ، دوتسېنت س. سادىقوۋ، ئاسپىرانت ت. ئىسپايېۋ مەزكۇر ياپلاقنىڭ لايىھەسىنى كوزدىن كەچۈرمەكتە.

ئىككىنچى سۈرەتتە: ئوقۇتقۇچى ئا. كۈلاكوۋ، ئاسپىرانت م. ئورىنبايېۋ.

سوۋېت ھايات تەرزى

توختىخاننىڭ مىزانى

(ئوچېرك)

ئاق قارلىق تەڭرىتاغ باغرىدىكى چوڭ يېزىغا ئىندام كىرىپ كەلگەن «موسكۋىچ» ماشىنا، مەركىزىي كوچىدا بىردىنلا چىمپىدا توختىدى. رولدا ئولتۇرغان ئوتتۇرا ياش ئۇيغۇر ئايالى موتورنى ئۆچۈرۈپ، يەرگە چاققانلىقتا چۈشتىدە، كولخوز ئىدارىسىگە قاراپ ماڭدى. بىنانىڭ ئىككىنچى قەۋىتىگە ئۇنىڭ ژۈگرەپ دېگىدەك چىقىپ كېلىشىنى كورۇپ، بۇ چەبدەسلىك ئۇزۇن ژىللىق مەشىقتىن، يە بولمىسا ئۇنىڭغا كەسىپ قىلىپ ئالغان ھۈنەردىنمىكىن، دەپ قالدىم. ھالبۇكى، ئۇنىڭ كەسپىدە گەپ يوق. بۇ ئايال ئەرلەرنىڭ كەسپىنى تاللاپ ئالغان ۋە ئۇنى مۇكەممەل ئىگەللىگەن. 30-ژىللاردا چىققان: «كولخوزنىڭ قىزى، ئىشلەيدۇ ھارماي، ئەرلەردىن قالماي»، دېگەن ناخشا تاق مۇشۇنىداق ئاياللار ھەققىدىمىكىن، دەپ قالىسىز.

ئۇمۇمەن بۇ تىنىمسىز ئايالنىڭ ھاياتىدىن كوپتىن ئەل ئاغزىدىن، مەتبۇئاتتىن ۋاقىپ بولۇپ ژۈرەتتىم. لېكىن كورۇشۇم بىرىنچى قېتىم. كولخوز رەھبەرلىرىدىن ياش ئاگرونوم زىلاۋدۇن باھاۋدىنوۋ بىزنى تونۇشتۇردى.

توختىخان روزاخۇنوۋانىڭ چىراي-شەكلىدىن، ئاۋازىدىن ئەرلەرگە ئائىت كۈچ-غەيرەت، قەتئىيلىك، ئىرادىلىك ئالامەتلىرى سېزىلىدۇ. گەرچە كوزلىرىدىن، ئىما-ئىشارىلىرىدىن ئاياللارغا خاس نەپىسلىك، كەمتەرلىك، ئالىيجاناپلىق خىسلەتلىرىمۇ ئەكس ئېتىلىدۇ.

—ھايات يولىڭىزنى نېمىدىن باشلىدىڭىز؟

—تراكتوردىن، —دەپ توختىخان دەرھال جاۋاپ قايتۇردى.

بىردىنلا بېرىلگەن جاۋاپتىن ئەستايدىللىق ھەم دادىللىق سېزىلىپ تۇراتتى.

—ئۇچاغدا نەچچە ياشلاردا ئىدىڭىز؟

—نەچچە ياش دەيسىز، ئون بەشتە.

سوھبىتىمىز مەلۇم بىر قىنغا چۈشۈپ قالدى. توختىخان ياخشى ھەمسوھبەت بولۇپ چىقتى. ئۇ، ئوتمۇشتىن، بۈگۈنكى تۇرمۇشتىن سوزلىمەكتە. مەن زەڭ قويۇپ تىڭشىماقتىمەن.

—ئۇنتۇش مۇمكىنمۇ 41-ژىلنىڭ ياز كۈنلىرىنى؟ تاملاردا، دەرۋازىلاردا: «ھەممە غالىبىيەت ئۇچۈن!»، «ئانا-ۋەتەن دەۋەت قىلىدۇ!» دېگەن شارلار چاپلاغلىق. ھېلى ئىسىمدە، 7-سىنىپنى ئەندىلا تامامىلىغان ئىدىم. ئارمانلار نەدە قالدى، تەغدىرلەر نېمە بولۇپ كەتتى.. يېزىدا ئەر ئاتلىق قالمىدى.

شۇ بىر ئېغىر كۈنلەردە ياش قىز توختىخان ھاياتىدا كەسكىن بۇرۇلۇش يۈز بەردى- ئۇ دەسلەپ تراكتور رولىغا ئولتاردى.

—قىزلارغا تەس كەلگەندۇر؟- دەپ قويدۇم.

توختىخان مېنىڭ ئورۇنسىز لىرقىمامغا جاۋابەن مىيىغىدا كۈلۈپ قويىدىدە داۋاملاشتۇردى:

—بىر كۈنى، ئادەتتىكىدەك، ئېتىز بېشىغا يېقىلغۇنى چېلەكلەر بىلەن توشۇپ ئەكىلىپ، تراكتورغا قۇيدۇم، موتورنى تۇتقۇچ بىلەن ئوت ئالدۇرماقچى بولدۇم. ئوت ئالسۇنمۇ كونا تراكتور، چىدىماستىن ژىغلاۋەتتىم. قارىسام، يېنىمدا بىزگە تراكتورنى ئۇگەتكەن بەراخۇن قاسىموۋ تۇرىدۇ. ئۇ: «ئەلزۇت بېشىغا كۈن چۈشتى، دېگەن مۇشۇ.

كوز قورقاق، قول باتۇر، غەيرەت قىل، قىزىم!» دەپ دىلغا مەدەت بەردى ئۇستازىم.

ياش قەلبلەرنىڭ غەيرىتىگە غەيرەت قوشۇلدى- مەيدان، ۋەتەن ئاشلىق تەلەپ قىلاتتى.

قىزلار يۈكسەك تەلەپ دەرىجىسىدە بولدى، ئۇنىڭ ھوددىسىدىن دېگەندەك چىقتى.

كۈنلەر ئايلارغا، ئايلار ژىللارغا ئۇلاشتى. سان-ساناقسىز قۇربانلار، ھېساپسىز جەبىر-جاپالار بەدىلىگە 1945-ژىلى باھاردا ژىراقتىكى ئۇيغۇر يېزىسىمۇ غالىبىيەت كۈنىنى تەنتەنە قىلدى. توختىخاننىڭ غالىبىيەتكە قوشقان ئۈلۈشى سالماقلىق بولدى.

ئۇنىڭ ئورۇش ژىللىرىدا ئىسسىق- سوغ چېكىپ، ئالقان- قوماچ بىلەن كۈن كەچۈرۈپ شەكىللەنگەن، تاۋلانغان خاراكتېرى تۆپەيلى ئۇ خەلق مۇھەببىتىگە ئېرىشتى. «سەن ۋۇتقا خىزمەت قىلساڭ، ۋۇتمۇ ساڭا قايتۇرىدۇ»- مانا بۇ ھەققانىي ۋە شەكشۇبھىسىز مىزان توختىخاننىڭ قايناق ھاياتىغا تولۇغى بىلەن مەنسۇپتۇر.

بۇ ئاددىي ئۇيغۇر ئايالى دۆلىتىمىزنىڭ ئەڭ ئالىي ئىنئامى- نىيازلىرىغا- لېنىن، ئوكتەبىر ئىنقىلاۋى، ئەمگەك قىزىل تۇغى ئوردېنلىرىغا، ئالمۇتىدا، موسكۋادا ئۆتكەن ئەڭ مەسئۇل قۇرۇلتاي، كېڭەشمىلەرگە قاتناشتى. ھازىر ئۇ، كولخوزنىڭ چوڭ دېخانچىلىق برىگادىسىنى باشقۇرىدۇ. 40 ياشقا كەلگەندە كەچكى مەكتەپتە ئوقۇپ ئوتتۇرا مەلۇماتلىق بولدى. چۈنكى ھازىر كولخوزلارغا ساۋاتلىق كىشىلەر كېرەك.

—ئەڭ قىممىتى، كىشىلەرنىڭ ئىناۋىتى ئىكەن،- دەيدۇ ئەمگەك ئەھلى توختىخان.

دەرھەقىقەت، ۋۇتنىڭ ئۇنىڭغا دېگەن ئىشەنچى زور. ت. روزاخۇنوۋا چوڭ ئاقسۇ سايلام ئوكرۇگىدىن قازاقستان ئالىي سوۋېتىگە، ئالمۇتا ئوبلۇسلۇق، ئۇيغۇر رايونلۇق سوۋېتلىرىگە سايلاندى. ئەلۋەتتە، ھاكىمىيەت ئورگانلىرىغا خەلق ۋەكىلى بولۇپ سايلىنىش شەرەپلىك ئىش.

—گەپ شان-شەرەپتە ئەمەس، گەپ خەلقنىڭ ئىشەنچىنى ئاقلاپ چىقىشتا،- دەيدۇ توختىخان.

كىشىلەرنىڭ ئىناۋىتىگە پەقەت ئىشىغا سادىقلىق، ۋىجدانلىق بولۇش بىلەنلا، ۋۇت ئۇچۇن ھالال ئەمگەك قىلىش بىلەنلا، دايىم ۋۇتنىڭ غەم- غۇسسۇسىدا بولۇش بىلەنلا ئېرىشىش مۇمكىن.

رايون كولخوزلىرىدىكى تراكتورلارنى، ژۈك ئاۋتوماشىنىلىرىنى ئېكسپلۇئاتاتسىيە قىلىش مۇددەتلىرىنى ئۇزارتىش يوللىرى ھەققىدە توختىخان كوپ ئويلىنىپ ژۈردى. بۇ ئىشتا، ئەلۋەتتە، ياخشى كۈتۈم، مۇتەخەسسىسلەرنىڭ ئىش تەجرىبىسى چوڭ رول ئوينايدۇ. شۇنىڭدىمۇ، بەزىدە، بولۇپمۇ ئاۋتوترانسپورت قەرەلدىن ئاۋالراق رېمونتقا چۈشۈپ قالىدۇ. سەۋەپ نېمە؟ ت. روزاخۇنوۋا كولخوزچىلار ۋە شوفيورلارنىڭ پىكىرلىرىنى ئاڭلاپ باقسا، يەنە بىر سەۋەپ، يېزىلار ئارىسىدىكى يوللارغا ئاسفالت ياتقۇزۇلمىغانلىقتا ئىكەن. يەرلىك ئىمكانىيەتلەر بىلەن بۇ چوڭ مەسىلىنى ھەل قىلىش تەس- كوپ مەبلەغ تەلەپ قىلىنىدۇ. ئۇنى پەقەت جۇمھۇرىيەتلىك ھوكۇمەت ئاجرىتىپ بېرىشى مۇمكىن. توختىخان ئالمۇتىغا دېپۇتات سۇپىتى بىلەن ئاتلاندى. قازاقستان ئالىي سوۋېتى رىياسىتىنىڭ رەئىسى سابىر نىيازبېكوۋ ھوزۇرىدا بولدى. نەتىجىدە لازىمەتلىك مەبلەغ ئاجرىتىلدى. رايوندىكى يوللار تونۇغىسىز ئوزگۇرۇپ كەتتى.

نېمە ئۇچۇن بەزى يېزىلاردىكى باللار باغچىلىرىدىكى شارائىتلار يۇكسەك زامانىۋىي دەرىجىدە ئەمەس؟ نېمىشكە مەخسۇس پېداگوگىكىلىق مەلۇماتى بار تەربىيىچىلەر كام؟ ئەھۋالنى ئۇگىنىش نەتىجىسىدە بارلىق سەۋەپ ئايرىم رەھبەرلەرنىڭ شەخسىي تەشەببۇسكارلىقىغا تاقىلىپ ژۈرگەنلىكى ئېنىقلاندى. ت. روزاخۇنوۋا ئوزىنىڭ بۇيۇك دېپۇتاتلىق ۋاكالىتىدىن پايدىلىنىپ، مەسىلىنى رەسمىي رەۋىشتە رايونلۇق ئىجرائىي كومىتېتى ئالدىغا قويدى.

كوپ كېچىكمەي ئىش جىددىي قولغا ئېلىندى. نەتىجىدە ئالدى بىلەن غالجات يېزىسىدا چوڭ باللار كومبىناتى ئىشقا چۈشۈرۈلدى. ئاندىن ھازىر ياركەنت، ئىشكتە شەھەرلىرىدىكى پېداگوگىكا بىلىم يۇرتلىرىنىڭ مەخسۇس بولۇملىرىنى تاماملاپ، باللار تەربىيىچىلىرى دېپلوملىرىغا ئېگە ئولىغان ئۇيغۇر قىزلىرى يېزىلاردىكى باللار باغچىلىرىدا مېۋىلىك خىزمەت قىلماقتا.

ئىدارىدە ماڭا نۇرغۇن رەسىملەرنى كورسىتىشتى. مەن توختىخاننىڭ كرېملدا سوۋېت ھوكۇمىتىنىڭ رەھبەرلىرى ۋە كوسموناۋتلار بىلەن بىللە چۈشكەن سۈرەتلىرىنى، ئاندىن ئۇنىڭ موسكۋا، سوفىيە، قاھىرە كوچىلىرىدا چۈشكەن سۈرەتلىرىنى كوردۇم.

توختىخانغا مېنىڭ ئاداقى سوئالىم، ھەممە ئىشقا، ئائىلىگە ۋاقىت ئاجرىتىش ھەققىدە بولدى.

—بۇ ئايال 24 سائات ئېتىز بېشىدىن كەلمەمدىكىن، دەپ قالماڭ، گەرچە ھەر بىر سائات ساناقلىق، چۈنكى ۋاقىت غېنىمەت. ئۇنىڭدىن ئۇنۇملۇك پايدىلىنىش ئۇچۇن ھەم ئىنتىزاملىق، ھەم ئۇيۇشقاقلىق كېرەك. ھازىر ئالىي مەلۇماتلىق مۇتەخەسسىسلەر، ئالىملار، ئەڭ مۇكەممەل زامانىۋىي تېخنىكا تۆپەيلى كولخوزدىكى ئەمگەك شارائىتى ئىنتايىن يېنىك بولۇپ كەتتى. ھازىر ۋاقىت يېتىشمەيدۇ، ئىشتىن چولام تەگمەيدۇ دېيىشكە ھېچ قانداق ئاساس يوق. زور تراكتورنى ژۈرگۈزۈش نېمە، «ژىگۇلى» ماشىنىنى ژۈرگۈزۈش نېمە، ئوخشاشلا بولۇپ كەتتى.

مەن بۇ مۇلاھىزىلىك ئايالنىڭ بىر دەقىقە ھەمسوھبىتى بولغىنىمدىن قانائەت ھاسىل قىلدىم، رەخمەت ئېيتتىم. سەممىمىي خەيرلەشتۇق. توختىخان يەنە شۇ بايىقى چاققانلىق بىلەن ئىدارىدىن چىقتىدە، ماشىنىسىغا چۈشۈپ ئېتىزغا يول ئالدى.

س. ھاسانوۋ.

ئالمۇتا ئوبلۇسى، ئۇيغۇر رايونى،
«ئەمگەك» كولخوزى.

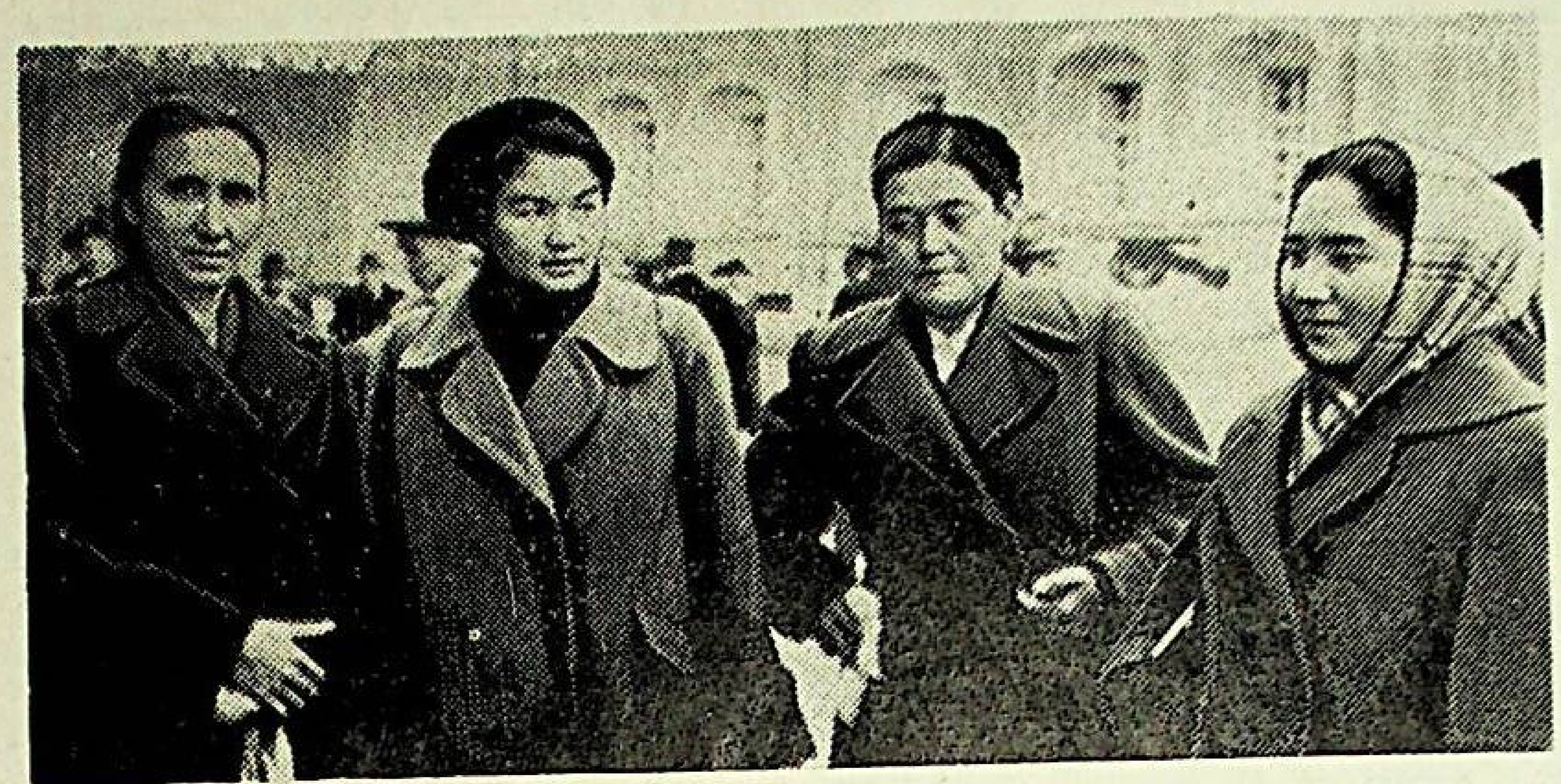

توختىخان روزاخۇنوۋانىڭ (ئوڭدىن ئىككىنچى) قازاقستانلىق داڭلىق كولخوزچى ئاياللار بىلەن موسكۋادا كرېملنى زىيارەت قىلىپ ژۈرگەن پەيتى.

باھار تۈيغۇلىرى

ھېزىم ئىسكەندەروۋ

كۆكلەم

كوكلەم سېنىڭ ئىللىق ئوزۇڭ كورۇنۇپ،
قارلار ئېرىپ، ئاقتى ئەگىز دەۋرىشىپ،
دېرىزەمدە كۈندە قونغان قرۇلار،
ئەندى چىداپ تۇرالمىدى سەۋلىشىپ.

كۈزدە ئىككەن كوچەتلىرىم خوش بولۇپ،
ئەركىلەيدۇ يازنى كورۇپ ئويغۇنۇپ،
كىچىككىنە زىلۋا بويى شامالدا،
ئېغاڭلايدۇ ناخشا ئېيتىپ تولغۇنۇپ.

باغلار كۈتتى كوكلەم سېنى سېغىنىپ،
چېچەكلەردىن قۇرام ياساپ تالىشىپ.
قۇشلار ئۇچۇپ كەلدى ئويناپ ژىراقتىن،
نەغمە- ناۋا چېلىپ، خوشال سايرىشىپ.

تراكتورىست چىقتى گوزەل ئېتىزغا،
گاڭدىن ئاللاپ ئاتلار مىنىپ ئوينۇتۇپ.
كېچە- كۈندۈز ئىشلەپ ھەرگىز ئالمايدۇ،
ئېتىزلارنى بوستان ئېتىپ گۈللىتىپ.

كۈلدى چەكسىز ياتقان كۈرەڭ- تاغىل بوز،
كوكلەم ساڭا قۇچاق ئاچتى تەلپۈنۈپ،
بېنزىن ئامغان ئالتۇن تۇپراق يېرىمدىن،
باشاقلىرى تۇرسۇن ئويناپ يەلپۈنۈپ.

ئىلىيا- بەختىيا

بەر، باھارىم، ئاپتىۋىڭنى

بەر، باھارىم، ئىسسىغىڭنى،
ئانا يەرگە يەتكۈزەي مەن.
قىشنىڭ كوك مۇز قىسمىغىنى،
يەر قوينىدىن كەتكۈزەي مەن.

بەر، باھارىم، يامغۇرۇڭنى،
ئانا يەرگە قۇيۇلايمەن.
داۋا قىلىپ ئاق سۈيۈڭنى،
راھەتلىنىپ ژۈيۈنايمەن.

بەر، باھارىم، ئاپتىۋىڭنى،
دەرەقلەرگە جالا ئاساي.
ئىدىر- قىرنىڭ قاپتىلىنى
چىرايلىق قىپ باراڭ ياساي.

بەر، باھارىم، تاڭ نۇرىنى،
قۇياشقىغا تويماي قاراي.
سوغا قىلىپ گۈللىرىڭنى،
سويگىنىمنى كۈتۈپ ئالاي..

باھارنى كۈتەر ئۆلكەم

دالا- تۈزگە مېھرىۋان،
گۈزەل باھار كېلىدۇ.
دەريا- كولنى سېغىنغان،
ئۆردەك غازمۇ كېلىدۇ.

كىرپىك قېقىپ كوك چىمەن.
يەرنى قۇچۇپ كېلىدۇ.
باغنى بېزەپ گۈل بىلەن،
بۇلبۇل ئۇچۇپ كېلىدۇ.

باھا بەگۋاش يامغۇرى،
چاقماق چېقىپ كېلىدۇ.
تاغ كەينىدىن تاڭ نۇرى
ئىشىك ئېچىپ كېلىدۇ.

كۈتەر باھار كەڭ ئۆلكەم،
كۈتەر يازنى ئالدىراش.
سويگىنىنى سېغىنغان،
ئۇمۇ خۇددى مەن ئوخشاش.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە فولىيازمىلار ئامبىرى

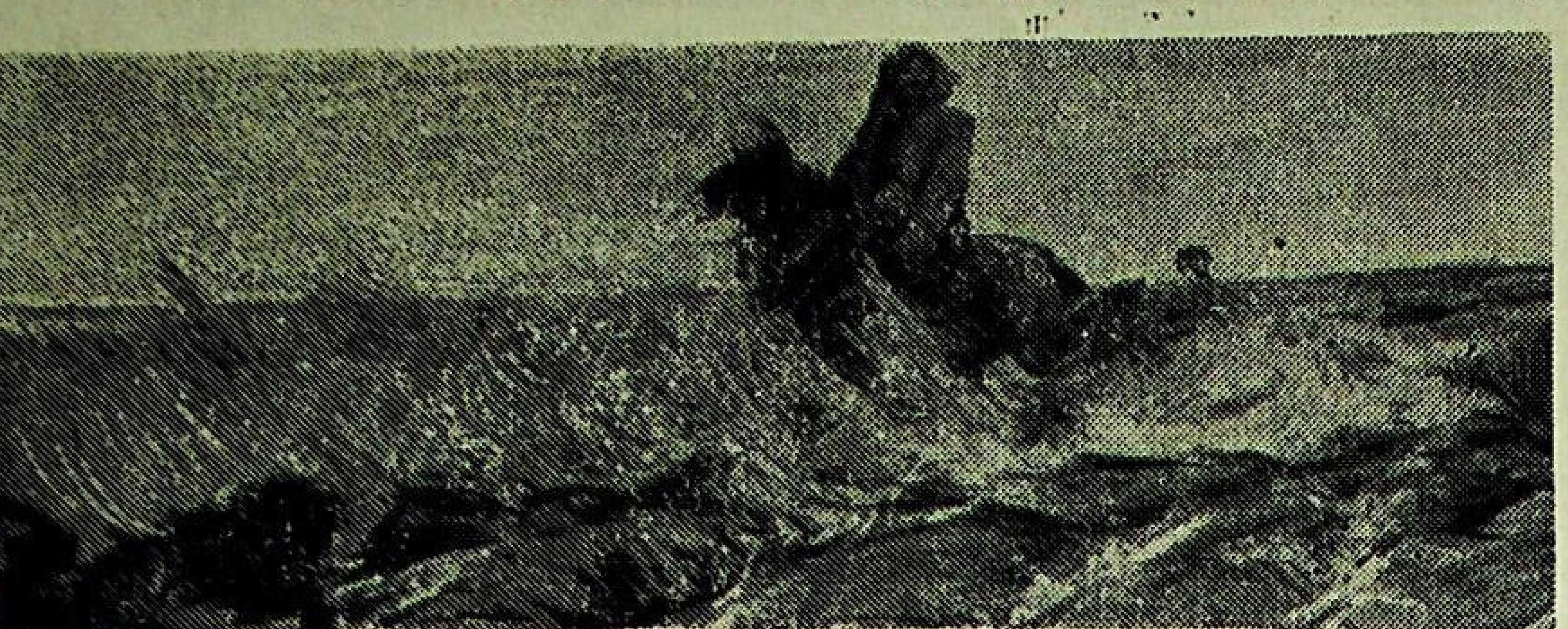

س.س.س.ر خەلق رەسسامى قاناپىيە تېلىجانوۋنىڭ «ئاتا ماكان» ناملىق رەسىمى.

يېزا كۆركى

—ئۆتمۈش مۇدھىش زامانلاردا قارا—قۇ- رۇم كىگىز ئۆي تىكىپ، كوچۈپ— قونۇپ ژۈرىدىغان، قازاقچە ئېيتقاندا، «كوچۈشنى شامال، قونۇشنى ساي— سالا بىلىدىغان» تارقاق چارۋىچى ئەل ئىدۇق. مانا، ئەندى تۇراقلىق ماكانغا ئىگە بولۇپ، پاراۋان كۈن كەچۈرۈپ ئولتىرىمىز،— دەيدۇ كۆپنى كۆر- گەن يېزا ئاقساقالى مىرزا غازى ئىمانبېرلىن. دەرۋاقە، ئاقساقالنىڭ گېپىدە زادىلا مۇ- بالىغە يوق، ئەلۋەتتە. بىردىن بىر راست گەپ!

تورغاي ئوبلۇسى، جانكېلدىن رايونىغا قاراشلىق «ئەمگەك» سوۋخوزىنىڭ مەركىزى «كوكالات» يېزىسى ژىلدىن ژىلغا كەڭيىپ، سۈرئەتلىك تەرەققىي ئەتمەكتە. شەھەر قا- ئىدىسى بويىچە قاتار سېلىنغان ئاق شىفىر- چېدىرلىق ئۆيلەر كۆزنىڭىزگە ژىراقتىنلا چېلىقىدۇ. بۇ يەردە ئىككى يۈزدىن ئارتۇق ئائىلە ياشايدۇ. ئۇنىڭغا ياندىشىپ كېتىدىغان قارا بىدايىق ۋە قىزىل ئوبا دېگەن ئىككى فېرمىنىڭ مەركەزلىرىمۇ كىچىك— كىچىك ئايرىم شەھەرچىلەرنى ئەسلىتىدۇ.

يېزىنىڭ مەدەنىيەت ئوچاقلىرىدىن ئۈچ يۈز ئورۇنلۇق مەدەنىيەت سارىيى، كەڭ ئېكرانلىق كىنو، ئون مىڭلىغان كىتاپ فوندى- غا ئىگە كىتاپخانا، يەتتە يۈز كىشىلىك ئوت- تۇرا مەكتەپ— ئىنتېرناتلىرى بار.

يېزا ئاھالىسىنىڭ تۇرمۇش شارائىتلىرىغا زوقلىنىدۇ كىشى. مەھەللە چېتىدە قىزىل خىشتىن سېلىنغان 35 كىشىلىك مېھمانخانە ۋە تۇغۇتخانە بىنالىرى قەد كوتىرۈپ تۇ- رىدۇ. مونچا، مەئىشىي خىزمەت كورستىش كارخانىسى، ماگازىن، ساتراشخانا ۋە باللار باغچىسى— مانا ئۇلارنىڭ ھەممىسى يېزىلىق- لارغا تەئەللۇق.

— ھەر ئۆيگە گاز ئورنىتىلىپ، ئوچاققا ئوتۇن كەسلەپ قالاشتىن قولىمىز سوۋۇپ قالدى،— دەپ ئاياللارمۇ خوشال. مەدەنىيەت سارىيىدىكى «جاۋقازىن» ناملىق ناخشا— ئۇ- سسۇل ئانسامبلىدىن يېزا خەلقى ئىنتايىن بە- ھرىمەن بولۇپ تۇرىدۇ.

بۇ يەردە يېڭى تۇرمۇش، يېڭى ئۆرپ- ئادەت بارلىققا كېلىپ، بارغانسېرى كەڭ قانات يايماقتا. ئويلىنىش تويى، چوپانلار تويلىرى ۋە ئەمگەك ئەمۇنچىلىرىنى پېنس- يەگە ئەتتەنلىك ئۇزىتىش ياخشى ئادەتكە ئايلىنىپ قالدى. يېزا مەركىزىدە لېنىن ھەي- كىلى، ۋەتەن ئۇرۇشى مەيدانلىرىدا ھالاك بولغان ئەزىمەتلەرگە بېغىشلانغان خاتىرە- مۇنارىلار كىشىدە چوڭقۇر تەسىرات قال- دۇرىدۇ.

«خەلققە قاراپ ژۇتنى بىل» دېگەندەك، سوۋخوزدا يۈزدىن ئارتۇق ئالىي ۋە مەخ- سۇس ئوتتۇرا مەلۇماتلىق مۇتەخەسسىسلەر- نىڭ خەلققە خىزمەت قىلىپ ژۈرۈشى پە- خىرلىنەرلىكتۇر. دوختۇرلار، مال دوختۇر- لىرى، زوئوتېخنىكلار، ئىنژېنېر— مۇھەندىس، ئىقتىساتچى، مۇئەللىملەر ۋە باشقا ئالىي مەلۇماتلىق مۇتەخەسسىسلەر يېتەرلىك. ئوشبۇ يېزىدا ئوسۇپ، مەسئۇل خىزمەتلەردە ژۈرگەن مۇتەخەسسىسلەر ۋە ئالىملارمۇ ئاز ئەمەس.

—يۈكسەلگەن ئەلنىڭ ئۇلۇق قانۇنى— سو- ۋېت كونستىتۇتسىيەسىدە قەيت قىلىنغان ئەمگەك قىلىش، بىلىم ئېلىش، دەم ئېلىش ھوقۇقلىرى دېگىنىمىزنىڭ شاھىدلىرى موشۇ ئەمەسمۇ،— دەيدۇ يېزا سوۋېت ئىجرائىي كومىتېتىنىڭ رەئىسى تۇرغامبېك دوسجانوۋ.

يېزا ئاھالىسىغا ھاۋا قاتناش يولىمۇ خىز- مەت قىلىدۇ. يولۇۋچىلار ساموليوت بىلەن پات— پات قاتناپ تۇرىدۇ. بۇ جايدىن ئوب- لۇس مەركىزى ساموليوتتا يېرىم سائەتلىك، رايون مەركىزى تورغايغا 15 مىنۇتلۇق يول. «ئايلىق يولنى ئالتە ئاتلىدى» دېگەن گەپ موشۇ، ئەلۋەتتە. بارلىق تۇرۇشلۇق ئۆيلەر، سوۋخوز ئىشخانىلىرى دولەت ئېلېكتر سىستې- مىسى لىنىيەسىدىن توك ئالىدۇ.

يېزا تېخنىكا بىلەن مول— كول تەمىنلەن- گەن. دالادا موتور ئۈنى بىر دەقىقە تىنماي- دۇ. قىسقىسى، سەكسەنگە يېقىن ئاۋتوما- شىنا، ئاتمىشتىن كوپ تراكتورلار يېزا ئىگى- لىك ئىشلەپ چىقىرىش بىلەن بەند. ئەڭ قۇ- ۋەتلىك «كىروۋېتس» تراكتورلىرىنىڭ تىز- گىنى يېزا ياشلىرىنىڭ قولىدا. شەخسىلەر- نىڭ يەتمىشكە يېقىن يېنىك ماشىنىلىرى بار.

ئەزەلدىن چارۋا بىلەن شۇغۇللىنىپ كەل- گەن يېزىغا مەدەنىيەت نۇرى ئەدىن چۈش- تى؟ دېگەن سوئالنىڭ تۇغۇلۇشى ئەجەپلە- نەرلىك ئەمەس. ئۇنىڭغا سوۋخوز دىرېكتو- رى مۇتال نۇرغالىيېۋ مۇنداق جاۋاپ بېرى- دۇ:

«مال باققاندا بەرىكەت» دېگەندەك، بۇ ئەمگەكچىلەرنىڭ ھەقىقىي ئەمگىگىنىڭ مېۋى- سى ئەمەسمۇ. ھالاۋەت بار يەردە مەدەنى- يەتمۇ رىۋاجلىنىدۇ، بۇنى بىز ئوز يېرىمىز- نىڭ مىسالىدىنلا كورىۋاتىمىز. «سۇ بار يەر- دە ھاياتلىق بار»، دەپ ئەيسا ئىسمىلىك داڭلىق ژۇتداشىمىز سالدۇرغان چوڭ سۇ ئامبىرى دالانى ئېكىنزارلىققا ئايلاندۇردى. يايلاقلاردا قىرىق بەش مىڭ قوي ئوتلىماقتا. ئەمگەك ئەھلى— سوۋېت ئادەملىرى ئوز ژۇ- تىنىڭ بايلىغىنى ئاشۇرماقتا.

ئەبدىبېك ئۇرماغامبېتوۋ.
(مەخسۇس مۇخبىرىمىز).
تورغاي ئوبلۇسى.

تورغاي ئوبلۇسىنىڭ مەركىزي ئارقالىق شەھرىدە تەشكىللەنگەن «شېرتېر» ناملىق ئانسامبل. ئانسامبل تەركىۋىدە «ئەمگەك» سوۋخو- تىكى كونسېرتقا تەييارلىق ئۈستىدە. نوۋەت- زىنىڭمۇ سەنئەتكار ياشلىرى بار.

ۋەتەنداشنىڭ قەلبى ئايان

تۈركىيەدە ئورتا جۇزگە تەۋە ئاباق كېـ رېي، نايمان ۋە ۋاق ئورۇۇلىرىدىن بولۇپ جەممىي سەككىز يۈز تۈتۈنگە يېقىن قازاقلار ياشايدۇ. ئۇلار مانجۇر—خىتاي ھاكىمىيتى ۋە گومىنداڭچىلارنىڭ جەبىر—زۇلۇمىغا چى- دىماي، ئانا ماكانى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئالتاي، تارباغاتاي، قۇمۇل قاتارلىق ئولكە- لىرىدىن ئىككى نوۋەت كوچۈپ چىققانلار.

يول ئازاۋى بۇنىڭ بىلەن ئادا ئاپمىدى. ھىندىستان بىلەن پاكىستاننىڭ يەرجاھانىنى كويدۇرۇپ تۇرغان قايناق ئاپتۇۋىنىڭ دەس- تىدىن كوچمەنچىلەر يەنە ئاغرىققا چېلىقتى.

قىسقىسى، كوچمەنچىلەر مىڭلىغان كىلو- مېتر مۇساپىنى مىڭ بىر جاپا چېكىپ بېسىپ ئوتتى. نېتىجىدە بۇ دەھشەتلىك يوللاردا، تەغدىر يېتىپ ۋاپات بولغان قومۇ—قېرىن- داشلارنىڭ مۇقەددەس قەبرى—مازارلىرىنى مەڭگۈلۈككە قالدۇردى.

ئۇنتۇلمايدۇ شۇ بىر كۈنلەر

دەسلەپكى چوڭ كوچ 1934—38ژىللىرى قۇمۇلنىڭ باركول رايونىدىن گەنسۇ، چىڭ- خەي ئولكىلىرى ئارقىلىق ئوتۇپ چىققان بولۇپ، ئۇنىڭ بىر قىسمى ئۈچ مىڭدەك ئادەمدىن ئىبارەت ئىدى. ئۇلار تىبەت چو- لىنى كېزىپ، 1941—ژىلى كەشمىرگە كېلىدۇ. بىراق ئەزەلدە سالقىن ئىقلىم شارائىتىدا ياشاپ، جانجان دىيارىنىڭ تەبىيتىگە ئو- گۈنۈپ قالغان ئادەملەر چاڭقاق ئىسسىققا توزەلمەيدۇ. نېتىجىدە بۇ موساپىرلار تۈر- لۈك كېسەللەرگە مۇپتىلا بولىدۇ. كەشمىر- لىكلەر قانچە يار—يولەك بولمىسۇن، بەرى- بىر ئۇلارنىڭ تولىسى ئاغرىقتىن تۇزۇلۇپ كېتەلمەيدۇ.

بەش يۈز ئادەمدىن تەشكىل تاپقان، تى- بەت چولى ئارقىلىق ئوتكەن ئىككىنچى كوچمۇ 1951—ژىلى كەشمىرگە كېلىپ جاي- لىشىدۇ. ئازاپ—ئوقۇبەتنى كوپ چەككەن بۇ كوچمەنچىلەرنىڭ ئەھۋالىنى تەپسىلي تەسۋىرلەشكە گېزىت سەھىپىسى ئىمكان بەر- مەيدۇ، ئەلۋەتتە. بۇ ھەقتە ئىلگىرى نەشىر قىلىنغان كىتاپلاردا ئۇلۇغراق يېزىلغان ئىدى.

كوچكەن ئەلنىڭ كورگەن جەبرى—جاپا- سى يېتىپ ئاشارلىق. قومۇ—قېرىنداشلاردىن، ئەل—ژۇتتىن ئايرىلىپ، جۇدا بولۇشتەك ئېغىر قىسمەت بولمىسا كېرەك. نېمە چارە، كىندىك قان توكۈلگەن ئاتا ماكان—ئالتاي، تارباغاتايدەك جايلاردىن ئايرىلىپ خانى- ۋەيران بولۇشقا مەجبۇر بولغان كىشىلەر بىر تامچا سۇغا زار بولۇپ تەكلىماكان چول —جەزىرىسىنى مىڭ بىر ماشاقەت بىلەن كې- زىپ ئوتتى. ئالدى—ئارقىدىن ھۇلاپ، ھەت- تا ئات قۇلىغىنى كورسەتمەيدىغان بوران- شۇرىغان بىلەن ئېلىشىپ—تىرمىشىپ تىبەت ئېگىزلىگىدىن ئوتتۇق. لېكىن ئۇنىڭ بىلەن سەرسانچىلىق تۈگىمىدى. چوققىلىرىدىن قارا بۇلۇت كەتمەس، ئوتكىلى يول بەر- مەس قىيا تاشلىق ۋە كوك مۇزلۇق ھىمالاي تاغلىرى ئۇلارنىڭ بولىنى يەنە كەستى. شۇنىڭدىمۇ كوچمەنچىلەر جېنىنى قولغا ئې- لىپ، ھىمالاينىڭ ژىرتقۇچ ھايۋانلار ماكان قىلغان چاتقاللىرىدىن ئوتۇپ، ھاۋاسى نە- پەس بوغىدىغان بەلەند چوققىلارنى ئېشىپ ئوتتى.

ژۇقۇرىدا قەيت قىلغىنىمىزدەك، پاكىس- تاندا ئىسسىق ھاۋا تۇپەيلى كېسەلگە مۇپ- تىلا بولغان كوچمەنچىلەرنىڭ سالامەتلىگى ناچارلىشىپ، ئۇلارنىڭ سانى ئازىيىشقا باش- لىدى. بۇ ئەلدە ئەھۋالنى ئوڭشاپ ئېلىش مۇمكىن بولمىدى. كۈنلەر، ئايلار بىر پارچە ناننىڭ غېمىدە بولۇپ، ئۇدۇللىقچە تۇر- مۇش كەچۈرۈش بىلەن ئوتتۇەردى. ئون ئىككى ژىل ئومۇر كەشمىردە ژېسىر باغلى- نىش بىلەن ئوتۇپ كەتتى.

مەزكۇر يەرگە ئىككىنچى كوچ كەلگەن- دىن كېيىن ئوزئارا يېقىن مۇناسىۋەتتە، با- مەسلىھەت بولۇپ، 1953—54—ژىللىرى تۈركىيەگە كېلىپ جايلىشىپ قالدۇق.

مۇندا ھەممىدىن ئىلگىرى، كۈن كورۈش- نىڭ غېمىنى قىلىپ، ھوكۈمەتنىڭ مەخسۇس ئېچىپ بەرگەن يېنىك سانائەت كارخانىسىدا ھۈنەر ئۈگىنىشكە توغرا كەلدى. بەزى بىر- لىرىمىز يېزا—سەھرالاردا جايلىشىپ، دېخان- چىلىق بىلەن شۇغۇللىنىپ كەتتۇق. ھەر- قايسىمىز شۇندىن بېرى چامىمىزنىڭ يېتى- شىچە ئىش—كۈشكە ئىلىنىپ، سودا—سېتىق ۋە ھۈنەر ئىشلىرىغا ئارىلىشىپ، ئەمگەك قىلماقتىمىز.

كوچمەنچىلەرنىڭ كوپچىلىگى تۈركىيە بويىچە سودا ۋە سانائەت مەركىزى بولغان ستامبۇل شەھرىگە كېلىپ، جايلىشىپ كەت- تى. ئۇلار ئوز ئارا ئىتتىپاقلىشىپ، تېرە ئەيلەش ۋە پلاستىكا بۇيۇملىرىنى ئىشلەپ چىقىرىش ئىشخانىلىرىنى قۇرۇپ، بازاردا دۇكان ئېچىپ، قەدىر— ئەھۋال ئوقەت قىلى- ۋاتماقتا. ئومۇمەن ھەر ئائىلىنىڭ ئوز ئال- دىغا شەخسىي ئىشخانىسى بار بولۇپ، تېرە، پلاستىكادىن كىيىم— كېچەك ۋە باشقا بۇيۇ- ملارنى ئىشلەپ چىقىرىدۇ.

بىر مۇنچە ئادەملەر يېۋروپا ئەللىرىگە بېرىپ، ئەمگەك قىلىپ، كۈن كەچۈرمەكتە.

ئەلۋەتتە، كورگەن ماشاقەت، تارتقان جەبرى— جاپالارغا نىسبەتەن بۈگۈنكى كۈ- نۈمىزنىڭ قەدىر— ئەھۋال ياخشىلىقىغا شۈ- كرى— سانا كەلتۈرىمىز.

خالىفا ئالتاي ئاقىپ ئوغلى.
تۈركىيە.

غېنى باتۇر- غۇرۇرىمىز، شەرەپ-شانىمىز

(ئوچېرك)

ئوغلان باھار پەسلى، ئېرىلغۇ مەزگىلىدە تۇغۇلدى. دېخان ئاتا قوشنى چىقىرىپ، ئۆيگە ماڭماق بولۇپ تۇرىشىغا مەھەللە تەرەپتىن توروق غۇنانى چاپتۇرۇپ كەلگەن بالا ئېرىدىنلا:

—سۈيۈنچە، سۈيۈنچە! چوڭ ئاپام...

—ئوغۇلمۇ، قىزمۇ!؟

—ئوغۇل! ئوغۇل بولغاندا يەنە قانداق!.. ئۈچ ياش بالىدەكلا! ھەي، بوشۇككە سىغمايدىغۇ، دەيمەن...

دېخان مەغرۇر ئىلمايدى. ئۇنىڭ ئۆزىدىكى قورۇقلار يېزىلىپ، چېھرىسى ئېچىلىپ كەتتى.

—ئوغۇل!— ۋاقىراۋەتتى،— خوشاللىقىنى ئىچىگە سىغدۇرالمىغان دېخان. ئۇنىڭ ئاۋازى قىيا تاشقا ئۇرۇلۇپ ئەكس سادا ھاسىل قىلدىدە، ئاۋۋال تېغىنى بويلاپ ئاقىدىغان قاش دەرياسىنىڭ ئوركەشلىك شاۋقۇنىغا قوشۇلۇپ كەتتى.

—بوشۇككە سىغمايدۇ دېدىڭما!؟ ئۇنداق بولسا، ئوغلانغا ئاتاپ يەنە بىر تاپ بۇغداي تېرىۋېتەي!

دېخان قوشنى قايتىدىن قوشتى. بىر تاپ يەرگە ئورۇق چاچتى، كۆككۆمغا قارىماي، ھايداشقا باشلىدى.

شۇ بىر تاپ بۇغداينى ئوشۇق يېگەن ئوغلان ئاقىۋەت باتۇر بولۇپ ئوستى...

* * *

ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخىنى، شان— شاۋكىتىنى بېزەپ تۇرىدىغان ئۇلۇق ژۈرۈشلەر، مىللىي سەردار— سەركەردىلەر ۋە جەسۇر— قەھرىمانلار ئاز ئەمەس. ئۇزاق ئوتمۇشنى قەيت قىلمايلا، ئىككى ئەسىردىن سەل ئوشۇق، يەنى مانجۇر— خىتاي ئىستىلاسى باشلانغان 1759— ژىلدىن بۇيانقى پاجەلىك دەۋر ئىچىدە مۇستەملىكچىلەرگە قارشى كوتۇرۇلگەن ئازاتلىق— مۇستەقىللىق ھەرىكەتلىرىنىلا ساناپ ئېلىش كۇپايە. جۇملىدىن ھەمدۇللا بەگ، جاھانگىرخان، ۋەلىخان تورە، ئۇيغۇرستاننىڭ بارلىق ۋىلايەتلىرىنى ئوز ئىچىگە ئالغان سادىق بەگ قوزغىلاڭلىرى، ھەبىبۇللا، مۇھەممەت ئەلى، ئابۇل— ئەلاخان ۋە باشقىلار باشلىق كوتۇرۇلگەن ئازاتلىق ھەرىكەتلىرىنى تىلغا ئالىمىز. ئاقىۋەتتە مانجۇر— خىتاي باسقۇنچىلىرى ۋەتەن زىمىنىدىن قوغلاپ چىقىرىلىپ، قەشقەرىيەدە ياقۇپبەگ ئۇيغۇر دولىتى، جۇڭغارىيەدە ئەلاخان ئىلى سۇلتانلىغى قۇرۇلۇپ، بىر پۈتۈن مۇستەقىل ئۇيغۇرستان دولىتى ۋۇجۇتقا كەلدى ھەمدە 14 ژىل ھوكۇم سۈرگەن ئىدى. مەزكۇر شانلىق ئازاتلىق— مۇستەقىللىق ھەرىكەتلەر ۋە 1944— 1949— ژىللاردا ئۈچ ۋىلايەت (ئىلى، تارباغاتاي، ئالتاي) مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاۋى تۇپەيلى ۋۇجۇتقا كەلگەن شەرقىي تۈركستان جۇمھۇرىيىتى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ھېچ قاچان قۇللۇققا مەھكۇم، زوراۋانلىققا بېقىندى بولماسلىقنىڭ روشەن دېلىلىدۇر.

زاماندىشىمىز غېنى باتۇر بولسا، ژۇقۇرىدا زىكرى قىلىنغان ئازاتلىق بايراقدارلىرىمىز قاتارىدىن مۇناسىپ ئورۇن ئالغان مىللىي قەھرىمانىمىزدۇر.

غېنى غۇلجا ناھىيەسىگە قاراشلىق قاش يېزىسى تۇردى يۈزى مەھەللىسىدە تۇغۇلدى. قاشلىقلارنىڭ ئەگدىن تولىسى خوتەن قارا قاشلىق بولۇپ، 1760— ژىللاردا مانجۇر— خىتاي قوشۇنلىرى ئۇيغۇرستاننى تامامەن ئىشغال قىلىۋالغاندىن كېيىن، ئىستىبدات ھاكىمىيەتنىڭ تىرىكتاپ ئەمەلدارلىرىنى مەجبۇرىي بېقىش— ئاسراش، لەڭ بىلەن تەمىنلەش ئۈچۈن قەشقەرىيەدىن ئىلى تەۋەسىگە پالانغانلار قاتارىدا غېنىنىڭ چوڭ بوۋىسى ئوسمان مەرگەنمۇ بار ئىدى. ئەسىل— نەسەپنى سۈرۈشتە قىلسا: ئوسماندىن ئىسلام، ئىسلامدىن باۋدۇن، باۋدۇندىن خۇدابەردى، خۇدابەردىدىن تىلىۋالدى، تىلىۋالدىدىن مەمەتباقى ۋە ئۇنىڭدىن غېنى— يەتتە ئاتا قاتار تىزىلىدۇ. بۇلاردىن ئۈچى مىللىي ئازاتلىق قوزغىلاڭلارنىڭ بىۋاستە ئىشتىراكچىلىرىدۇر.

غېنى ئەينەشۇ خەلق جەڭچىلىرى، ۋەتەن كۈزەتچىلىرىنىڭ نەۋرىسى— ئىسيانكار ئائىلەنىڭ پەرزەندى.

غېنىدىكى باتۇرانە تەن قۇرۇلۇش، جەم— جىگەرلىك ۋە بۇخسلەتلەرگە يەنەسوزمەن— چېچەنلىگى قوشۇلۇپ، ھەتتائوزىدىن چوڭلاردىن پەرىقلىنىپ، ھەر كىمدە زوقلىنىش، ئەيمىنىش تۇيغۇلىرىنى قوزغاتتى. باللىق چاغلىرىدىنلا «بوكە»، «پالۋان» نامىنى ئالغان غېنىنىڭ يېنى ھېچ قاچان يەرگە تەككەن ئەمەس— چېلىشلاردا ھېمىشەم غالىپ، كۈچ سىناشتا بولسا— غۇنان ئوكۇزلەرنى كوتەرگەن پەيتلەرمۇ بولغان. غېنى ھەم كۈچلۈك ھەم پاراسەتلىك، ھەم سوزمەن بولۇپ ئوسۈپ يېتىلدى.

غېنى كىچىگىدىنلا بوزەكلەر ھىمايىچىسى، زوراۋانلار كۈشەندىسى ئىدى. ۋۇجۇدىغا پۈتۈلگەن بۇ ئىنسانىي پەزىلەتلەرنى ھېچ كىم ئۇنىڭ قولىغا قويۇپ، دىلىغا پۈتۈپ قويغان ئەمەستى، ئۇ، ھەق— ناھەقنى ۋىجدان مىزانى بىلەن ئولچەيتتىدە، ۋىجدان ئەمرى بىلەن ھەرىكەت قىلاتتى، جەمىيەتتىكى تەڭسىزلىكلەرگە قايناتتى. «نېمە ئۈچۈن بىرى باي، بىرى گاداي؛ بىرى ھوكۇمدار— ئەمەلدار، بىرى بېقىندى» دېگەنگە ئوخشاش سوئاللار كوڭلىدىن كېچەتتىيۇ، بۇ پەرىقلەرنىڭ توپ سەۋەپلىرىگە يېتەلمەي بېشى قاتاتتى، زاكىسىدىن مېيىسىگە سىڭگەن تەغدىر— ئىلاھىدىن كورەتتى. شۇنداقتىمۇ ۋىجدان ئەمرى بىلەن كەمبەغەل— بوزەكلەرگە يان بېسىپ، ياردەم قىلغۇسى، ئۇلارنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇشقا ئىنتىلەتتى. قەلبىنى بۇ تەرىقە خىياللار چۇلغاۋالغان چاغلاردا بايلارنىڭ ئىلقىسىدىن ھايداپ كېلىپ، كەمبەغەللەرگە بولۇپ بېرەتتى.

غېنىنىڭ داڭقى، خەلق ئىچىدىكى ئىناۋەت— ئابرويى باي— زىمىندارلارغا ياقماتتى. مۇستەملىكچى خىتاي ئەمەلدارلىرى «موشۇك يولۋاسقا ئايلانغىچە» كۆزدىن يوقىتىش قەستىدە غېنىنى نەچچە قېتىملاپ يامۇل— زىندانلارغا سولاپ، قىيناپ— ئازاپلاپ جىسمانىي يوقاتماق بولۇشسىمۇ، ئۇ، بىردە تام تېشىپ، بىردە تومۇر قاپقا— سالاسۇنلارنى پېقشلاپ، بىردە بولسا، جېسەكچەلەرنى ماتاپ قويۇپ قېچىپ كېتەتتىدە، ئۇنىڭ نامى بۈگۈن سۈيدۇڭدە، ئەتىسى بورە— تالادا، ئۈچىنچى كۈنى كۈنەس قازاقلىرى، ياكى ئىلقا مۇڭغۇللىرى ئىچىدە ئاڭلىناتتى. ئۇنىڭ بۇ شەكىلدىكى يەككە— يېگانە، شەخسىي قەھرىمانلىققا مايىل ھەرىكەتلىرى، تەغدىرگە تەن بەرمەي، ئىستىبدات ھاكىمىيەتكە ۋە ئۇنىڭ گۇماشتىلىرىغا قارشىلىق كورستىشنىڭ نوزى، جاسارەت ۋە مىللىي غۇرۇردىن ئىبارەت بولۇپ، ئەۋلاتلار ئۈچۈن ئۈلگە— ئىبرەت ئىكەنلىگى شۇبھىسىز، ئەلۋەتتە!

«خەتەرلىك زىۋازا» نامىدا خىتايلارنىڭ قارا داگزىسىغا يېزىلغان غېنى 1941— ژىلىنىڭ بېشىدا جاللات شىڭ— شىسەي تەرىپىدىن تۈرۈمچىدە قاماققا ئېلىندى.

ئازاپ— ئوقۇبەت ئاشقانسېرى مۇستەبىت ھاكىمىيەتكە نىسبەتەن خەلقنىڭ غەزەپ— نەپرىتى، ئوچمەنلىگى شۇنچە كۈچەيمەكتە ئىدىكى، بەئەينى لاۋا مىسالى پارتلاش دەرىجىسىگە يەتكەن ۋە بۇ قېتىمقى پارتلاش ئىلى ۋادىسىدا پىشىپ يېتىلگەن ئىدى. ئىچكى ۋەزىيەتنىڭ شۇ بىر باسقۇچىدا— يەنى 1944— ژىلى، ئاپرېل ئېيىدا ئۈرۈمچىدىكى ئەڭ دەھشەتلىك 4— تۈرمىدىن پۈتىدىكى ئۈچ كىشەننى سۇندۇرۇپ، تام تېشىپ قاچقان غېنى باتۇر 700 كىلومېتر مۇساپىدىكى تاغ— تاش، چول— باياۋانلارنى كېزىپ، ئاخىرى ئىلقا تېغىغا يېكىنىپ كۈرەش قاينىمىغا كىرىپ كەتتى. خىتاي ھوكۇمدارلىرى، «شىنجاڭدا 10 ژىلدا بىر كىچىك، 30 ژىلدا بىر چوڭ كولەملىك قوزغىلاڭ بولۇپ تۇرىدۇ...» دەپ زارلانغىنىدەك، بۇ قېتىم ئىلىدا كوتۇرۇلگەن مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاپ، ئوتمۇشتىكى ئازاتلىق ھەرىكەتلەرگە نىسبەتەن تەشكىلىي جەھەتتىن پۇختاراق، مەلۇم نىشانلىق، ئەڭ دېموكراتىك پروگراممىغا ئىگە بولغانلىقتىن خەلق ھىمايىسىگە ئېرىشتى ۋە تېز رىۋاجلاندى. 1944— ژىلى كۈز پەسلىدە قوزغىلاڭچىلارنىڭ سېپى كەڭىيىپ، ئۇلار غېنى باتۇر باشچىلىغىدا ئۇلاستاي، مازار، ئاققوي، قارا سۇ جەڭلىرىدە گومىنداڭ ئەسكەرلىرى ئۈستىدىن غالىبىيەت قازاندى. موشۇ جەڭلەردە جاسارەت كورسەتكەن غېنىنىڭ داڭقى خەلق ئىچىگە تارىلىپ، ئۇنىڭ شەخسىي باتۇرلىغى ۋە قورقۇمسىزلىغى ئاھىيەلىك شەھەر ئىلىقنى ئىشغال قىلىش جېڭىدە ھەممىنى تاڭ قالدۇرغان ئىدى. 1944— ژىلى 7— ئوكتەبىردە بولغان بۇ جەڭگە غېنى باتۇر باشچىلىق قىلدى. ئاستىدا تامدەك زور ئالاتى، بىلەكلىرى تۇرۇلگەن، ئىككى قولىدا ماۋزېر تۇتۇپ، سەپ ئالدىدا! چاپتۇرۇپ كىرىپ كەلگەن غېنىنىڭ سۈرلۈك قىياپىتى دۈشمەنلەرنىڭ كوزىگە چوچەكلەردىكى ئەپسانىۋىي باتۇرلاردەك كورۇنگەشكىمېكىن، خىتاي چېرىك— ئەسكەرلىرى ئوق چىقىرىشقا ئۈلگۈرەلمىگەن. گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىنىڭ ئۈگىلىرىدىن بولغان ئىلقا شەھىرىنىڭ ئىشقال قىلىنىشى— بىرىنچى قېتىم ھاكىمىيەت خەلق قولىغا ئۆتكەنلىگىنىڭ باشلىنىشى بولۇپ، خەلق غەزىۋىنىڭ قۇدرەتلىك كۈچىنى نامايىش قىلغان ئىدى. غېنىنىڭ جەڭگىۋارلىقى خەلق تەرىپىدىن مەدھىيلىنىشكە باشلىدى:

ئالتە باتۇر ئىچىدە
غېنىكامدەك مەرگەن يوق.
مىڭ چېرىك بېسىپ كەلسە،
ئىلقا شەرىنى بەرگەن يوق.

1944— ژىلى 5— نويابىر كۈنى غېنى باتۇر باشچىلىغىدىكى پارتىزان قىسىملار ۋىلايەت مەركىزى غۇلجىغا قاراپ ژۈرۈش قىلدى ۋە بۇ كەمدە «ئازاتلىق» نامىدا ھەرىكەت قىلىۋاتقان تەشكىلاتقا قوشۇلدى. قوزغىلاڭچىلار دەسلەپ «سىلىڭبۇ»— دىۋىزىيە شتابى ۋە گوبېرناتور مەھكىمىسىنى جىددىي ھۇجۇم بىلەن ئېگەللەپ، ئاندىن زۇلۇم ئوچىغى بولۇپ كەلگەن باشساقچى— پولىتسىيە باشقارمىسىغا غېنى باتۇر باشچىلىغىدا ھۇجۇم قىلىپ، ئىككى مىڭچە سەياسىي مەھبۇسلار ئولۇم خوۋپىدىن ئازات قىلىندى. شۇنداق قىلىپ، دەسلەپتە ئىلقا تېغىدىن باشلانغان چەتەچى— پارتىزانلىق ھەرىكەت، تېزلىكتە خەلق ھىمايىسىگە ئىگە بولۇپ، قۇدرەتلىك مىللىي ئىنقىلاپ شەكلىدە كەينى— كەينىدىن ئىلى، تارباغاتاي، ئالتاي قاتارلىق باي ۋە مۇھىم ستراتېگىيەلىك ۋىلايەتلەرنى ئازات قىلىپ، شەرقىي تۈركستان جۇمھۇرىيىتى تەسىس ئېتىلدى. غېنى باتۇر ھوكۇمەت ئەزاسى بولۇپ، مىللىي ئازاتلىق ئارمىيەنىڭ رەھبىرىي ۋەزىپىسىگە تايىنلاندى. ئىنقىلاپ جەريانىدا كورسەتكەن جاسارەت— پىداكارلىغى ئۈچۈن غېنى باتۇرغا بىرىنچى بولۇپ ئەڭ ئالىي ئۇنۋان— «خەلق قەھرىمانى» نامى بېرىلدى. ئۇنىڭ باھادۇرانە كوكسىنى «خەلق قەھرىمانى» ئوردېنى، «ئازات» ۋە ئىككى «ئىستىقلالىيەت» ئوردېنى، «جاسارەت» ۋە باشقا ئوردېنلار بېزەپ تۇرىدۇ. غېنىنىڭ جاسارىتى، ۋەتەنپەرۋەرلىگى ھەققىدە قوشاقلار قېتىلدى، داستانلار، قىسسىلار يېزىلدى ۋە داۋاملىق يېزىلماقتا.

قارا نىيەت ماۋزېدۇڭچىلار ئۇنى جىسمانىي يوقۇتۇش قەستىدە 1950— ژىلى باتۇرنى قاماققا ئېلىپ، ئىچكى خىتايدا شىڭەن دېگەن جايدا قاماقتا 1954— ژىلغىچە تۇتتى... ۋەتەن ئازاتلىغى يولىدا كۈرەشكەنلىگى ئۈچۈنلا ئەيىپلىك بولغانلار ماۋچىلار دەستىدىن ئوز ۋەتىنى، ئىسسىق ماكانىنى تاشلاپ چەت ئەللەردىن، جۈملىدىن سوۋېتلەر ئىتتىپاقىدىن پانا تېپىشتى. مىڭلارنىڭ بىرى بولغان غېنى باتۇر 1955— ژىلى ئائىلىسى بىلەن س س س ر غا كوچۇپ چىققان ئىدى. ئۇ ھازىر تاشكەنتتە ئەمىن— ئەركىن ھايات كەچۈرمەكتە. 1972— ژىلى قەھرىماننىڭ 70 ياشلىغىنى تەنتەنىلىك رەۋىشتە نىشانلاپ، ئۆزبەكىستان ھوكۇمىتىنىڭ پەخرىي يارلىغى بىلەن مۇكاپاتلىغان بولسا، بۇ ژىل 10— مارت كۈنى يەنە گوزەل تاشكەنت شەھرىدە باتۇرىمىزنىڭ 75 ياشقا تولغانلىغى تولۇپ تاشقان ھورمەت، دوستلۇق، قېرىنداشلىق كەيپىياتتا نىشانلاندى.

زاماندىشىمىز، قەھرىمانىمىز غېنىكامنىڭ 75 ئىچى باھارىنى تەبرىكلەپ، خەلقىمىز سائادىتى ئۈچۈن كوپ ياشاپ، باقۇۋەت بولىشىنى تىلەيمىز.

زىيا سەمەدى

تەھرىراتقا خەت

مېنىڭ 75 ياشقا تولۇشۇم مۇناسىۋىتى بىلەن تاشكەنت شەھەر جامائەتچىلىگى تەرىپىدىن ئوتكۇزۇلگەن تەنتەنىلىك مەجلىسكە ئالاھىدە ۋەكىل ئەۋەتكىنىڭىزلەر ئۈچۈن، شۇنداقلا ماڭا ھورمەت— ئېتىۋار ئىزھار قىلىپ، چىن قەلبىڭىزلەردىن ھال سورىغىنىڭىزلار ئۈچۈن سەمىمىي مىننەتدارلىق بىلدۈرىمەن.

مەن بەخت— سائادەتلىك ھاياتنى پەقەتلا سوۋېت ئىتتىپاقىدا كوردۇم. قازاقستان ۋە ئۆزبەكىستان جۇمھۇرىيەتلىرى ھوكۇمەتلىرى ماڭا مەخسۇس پەخرىي پېنسىيە تەيىنلەپ، يېنىك ماشىنا ھەدىيە قىلدى. ئالمۇتا ھەم تاشكەنت شەھەرلىرىدىن ئوي— جايلار بەردى.

ئەندى مېنى قېرىغىنىمدا مۇبارەكلەپ، قۇتلۇقلىغان جەمىيەتلەرگە، ئايرىم يارۇ— بۇرادەر ۋە قېرىنداشلارغا «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتى ئارقىلىق تەشەككۇر ئىزھار قىلىشقا ئىجازەت بەرگەيسىلەر.

ھورمەت ئىلە غېنى باتۇر مەمەتباقىيېۋ.

تەھرىر ھەيئىتى

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091ئالمۇتا شەھرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 85—43—62، 82—60—62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىنىدى.
ئىندېكس 72877

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە فوليازمىلار ئامبىرى

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى —
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

1978
ژىل
ئىيۇن
№12 (38)

باھاسى
2 تىيىن

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت «ۋەتەن» جەمئىيىتى قازاق شۆبىسىنىڭ گېزىتى.

قازاقىستان شەھەرلىرى

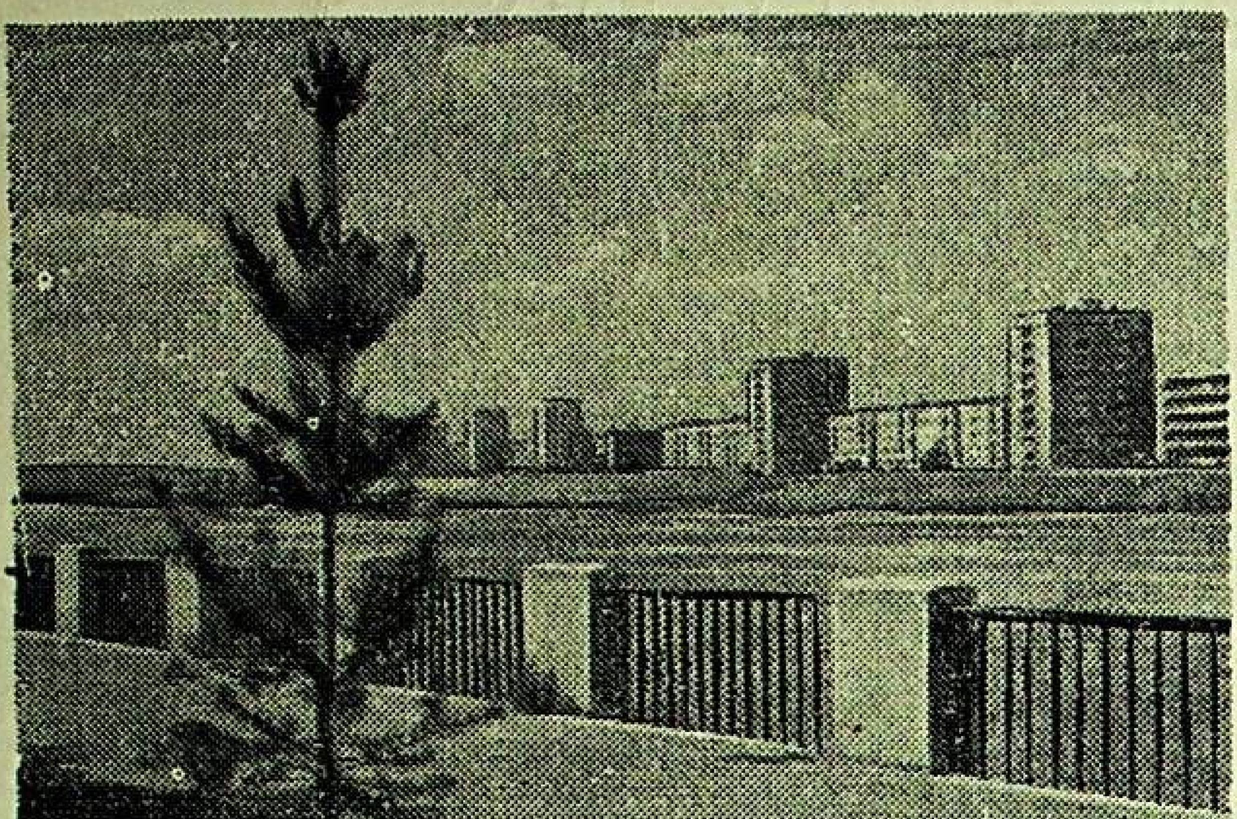
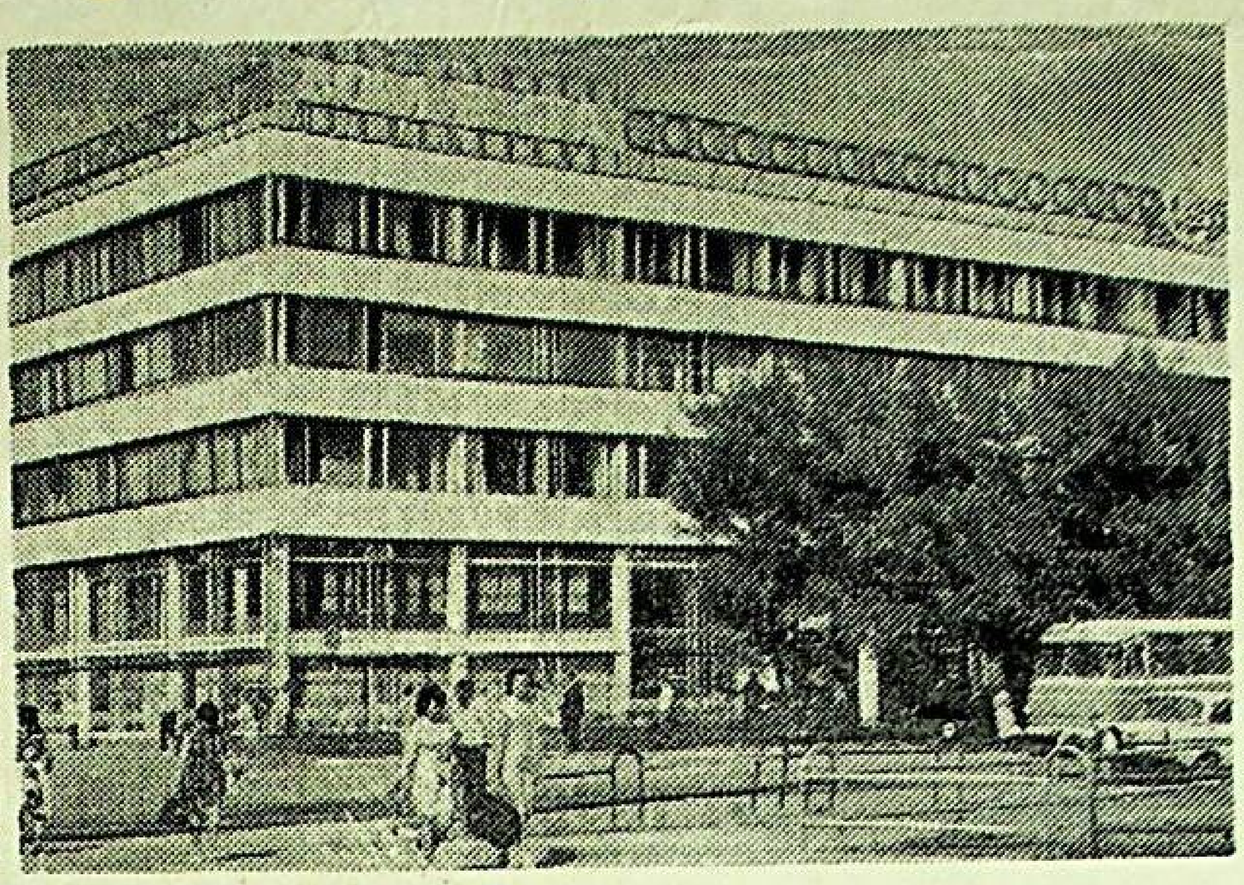

ئوسكېمېن شەھىرىدىكى مەيشى خىزمەت ئۆيى ۋە تۇرۇشلۇق ئۆيلەر.

مەدەنىيەت ئالتاي پايتەختى

قازاقىستاننىڭ ژىرىك سانائەت مەركەزلىرىنىڭ بىرى ئوسكېمېننى گېزىتخانىلارغا تونۇشتۇرۇش مەخسىتىدە مەخسۇس مۇخبىرىمىز ئە. ئومەروۋ مەزكۇر شەھەر ئىجرائىيە كومىتېتى رەئىسىنىڭ مۇئاۋىنى ئۆرغابىل خايرۇللىن بىلەن سۆھبەتلەشكەن ئىدى. ئۇشبۇ سۆھبەتنى دىققىتىڭلارغا ھاۋالە قىلىمىز.

مۇخبىر: يولداش خايرۇللىن، ئوسكېمېن سوۋېت دەۋرىدە گۈللىنىپ، تەرەققىي ئەتكەن شەھەرلەرنىڭ بىرى. ئۇنىڭ ئۆتمۈشىدىن تونۇشتۇرۇپ ئۆتسىڭىز.

ن. خايرۇللىن: دەرۋاقە، ئوسكېمېن پەقەت سوۋېت دەۋرىدىلا ئىنتايىن تەرەققىي ئەتتى. ئۇنىڭ ئۆتمۈشىنى ئەينى زامان ئادەملىرى قالدۇرغان مەلۇماتلاردىن كۆرۈشكە بولىدۇ. پادشا تەختى ئېغىپ تۇرغان ژىللاردا نەشىر قىلىنغان «روسسىيە، جۇغراپىيەلىك مۇپەسسەل مەلۇماتى...» دېگەن كىتاپتا ئوسكېمېن خۇسۇسىدا مۇنداق دېيىلگەن: «ئوسكېمېن شەمەي ئوبلۇسىدا ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ، چوڭلىقى بىرەر يېزىدەكلا. زور، ھاشامەتلىك دۇكانلار يوق. تاشقى كۆرۈنىشى شەھەرگىمۇ ئوخشىمايدۇ... ئەتراپى تاشلىق بولغىنىغا قارىماي، تاش ياتقۇزۇلغان كوچىلار يوق. ئەتىياز ۋە كۈز پەسىللىرى شەھەر ئاياق ئېلىپ ماڭغۇسىز پاتقاققا پېتىپ قالىدۇ. ئىككى سوۋۇن قايىنتىدىغان، ئالتە تېرە ئەيلەيدىغان زاۋۇدى بار...1900-ژىلى ئوسكېمېن ئون مىڭ ئۇيپۇس ئاھالىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇلار دېخانچىلىق، ئومارتىچىلىق ۋە چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللىناتتى. شەھەردە ئۈچ باشلانغۇچ مەكتەپ، بىر چېركوۋ مەكتىۋى، بىر تاتار مەكتىۋى بار ئىدى. شۇنداقلا ئون كىشىلىك شىپاخانا، ئىككى دوختۇر، بىر مال دوختۇرى، بىر ھەپتىيەك بولىدىغان. ئوسكېمېننىڭ ئۆتمۈشى ئەينە شۇنداق ئىدى.

مۇخبىر: مۇندىن بىر نەچچە ژىل ئىلگىرى جۇمھۇرىيىتىمىز جامائەتچىلىكى ئوسكېمېننىڭ 250 ژىللىغىنى خاتىرلەپ ئۆتتى. ژۇقۇرىدا تەكتلەنگەن رەقەملەر شەھەرنىڭ ئىلگەرىكى 200 ژىللىق ئەپتى- بەشرى ۋە قىياپىتىدىن ۋاقىپ قىلاتتى-دە!

ن. خايرۇللىن: ئەلۋەتتە، ئوسكېمېننىڭ ھۇلى قۇرۇلغاندىن بۇيان ئۆتكەن ئىككى ئەسىر مابەينىدىكى بار بولغىنى شۇ ئېكەندە. شەھىرىمىزنى بىز ئەسلىدە، ئوكتەبىر پەرزەندى، دەيمىز. يېڭى ئوسكېمېننىڭ كۆپ قەۋەتلىك گۈزەل ئىمارەتلىرى، زامانىۋىي مەدەنىيەت سارايلىرى، سانسىز، كۆركەم مەكتەپ بىنالىرى، چوڭ زاۋود- فابرىكىلىرى قەد كۆتەرگەن. مانا بۇلار كېيىنكى ئەللىك ژىل ئىچىدىلا يۈز بەرگەن يېڭىلىقلاردۇر. كوچىلارغا تامام ئاسفالت ياتقۇزۇلۇپ، ھەر خىل دەرەقلەر ۋە گۈللەر تىكىلگەن، تونۇغۇسىز ھالدا يېڭى تۈس ئالغان. ئوسكېمېندە قۇرۇلۇش ئىشلىرى ئىنتايىن ئىلدام سۈرئەتتە ئېلىپ بېرىلماقتا. كېيىنكى ئون ژىل ئىچىدە ئۇمۇمىي ھەجمى بىر مىللىون 500 مىڭ كۋادرات مېتىرنى تەشكىل قىلغان كۆپ قەۋەتلىك 230 تۇرۇشلۇق ئۆيلەر، چوڭ مېھمانخانىلار سېلىنىپ، ئىشقا چۈشىرىلدى. مېتاللۇرگلار سارىيى، تەن- تەربىيە مەيدانلىرى، يېشىل باغلار، كىروۋ نامىدىكى پارك، لېنىن نامىدىكى مەركىزىي مەيدان- مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى زامانىۋىي مېمارچىلىق سەنئىتىنىڭ ئەجايىپ ئەمۇنىسىدۇر.

مۇخبىر: يولداش خايرۇللىن، ئوسكېمېن جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى ئەڭ ژىرىك سانائەت مەركەزلىرىنىڭ بىرى، دەيمىز. بۇ توغرىلىق نېمە ئېيتار ئىدىڭىز؟

ن.خايرۇللىن: ئوسكېمېن مەدەنىيەت ئالتاينىڭ ژۈرىگى، دەپ بىكار ئېيتىلمىغان. ئوسكېمېن دېگەندە، قوغۇشۇن- تىسىنىك كومبىناتى، تىتان- ماگنىي كومبىناتى، ماشىنا سازلىق زاۋودى، كونديېنساتور زاۋودى، جەھاز فابرىكىسىنى ۋە باشقا كارخانىلارنى تىلغا ئالىمىز. ئوسكېمېن زاۋودلىرىنىڭ ژۇقۇرى سۈپەتلىك مەھسۇلاتلىرى سوۋېت ئىتتىپاقىدا، چەت ئەللەردە ژۇقۇرى باھالىنىدۇ. بىزنىڭ شەھىرىمىزدە ئىشلەپ چىقىرىلىدىغان سانائەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ بىر قانچە تۈرى چەت ئەللەرگە، جۈملىدىن تەرەققىي ئەتكەن كاپىتالىستىك دۆلەتلەرگە- ئامېرىكا، ئانگلىيە، ياپونىيە ۋە باشقا ئەللەرگە چىقىرىلىدۇ. ئوسكېمېن شۇنىڭ بىلەن بىللە ئىلمىي تەتقىقات مەركىزىدۇر. بۇ يەردە قازاقىستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى تاغ- كان ئىنستىتۇتى ئالتاي شۆبىسى، پۈتۈن ئىتتىپاق رەڭلىك مېتال ئىلمىي- تەتقىقات- كان مېتاللۇرگىيە ئىنستىتۇتى ۋە ھاكازالار بار.

مۇخبىر: يولداش ن. خايرۇللىن، ئوسكېمېننىڭ جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى چوڭ مەمۇرىيەت، مەدەنىيەت ۋە سانائەت مەركىزىگە ئايلىنىشىغا بىنائەن مۇندا ئاھالىمۇ ھەسسىلەپ ئۆسكەن بولۇشى كېرەك. بۇ ھەقتە نېمە ئېيتار ئىدىڭىز؟

ن. خايرۇللىن: شەھەرلىكلەرنىڭ تۇرمۇشى، مەدەنىي ئېھتىياجىنى ئۆتەش ئۈچۈن بىزدە كەڭ ئىمكانىيەتلەر يارىتىلغان. ئاھالىنىڭ 90 پروتسېنتى تۇرمۇش كوچۇرۇشكە ھەر تەرەپتىن قولايلىق ئۆيلەر بىلەن تولۇق تەمىن ئېتىلگەن. بۇ جەھەتتىن كىشىلىرىمىز تەشۋىش دېگەننى بىلمەيدۇ. ئۆي ئىجارىسى ھەر كىمنىڭ ئايلىق تاپاۋىتىنىڭ بىر پروتسېنتىگىمۇ يەتمەيدۇ. تۇرمۇش ئېھتىياجىغا لازىمەتلىك نەرسە-كېرەكلىرىنى ئۆزلىرى تۇرىدىغان ئۆيلەرنىڭ ئاستىنقى قەۋەتلىرىگە جايلاشقان سودا كارخانىلىرى- چوڭ ماگازىنلاردىن خالىغان ۋاقىتتا سېتىپ ئالالايدۇ.

ئوسكېمېندە ھازىر شەھەرلىكلەرگە ھەقسىز تىببىي خىزمەت كۆرسىتىش ئىشى تولۇق ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان. يەتتە كېسەلخانا، ئون ئىككى شىپاخانا، 38 باشقا داۋالاش ئورنى بار. ئۇلاردا تىببىي ياردەم ھەقسىزدۇر. قىرىقتىن ئارتۇق بىلىم يۇرتلىرىدا 40 مىڭدىن زىيادە ئوقۇغۇچىلار ھەقسىز بىلىم ئالىدۇ. ئوسكېمېن پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىدا ۋە يول قۇرۇلۇش ئىنستىتۇتىدا، ھەرخىل تېخنىكۇملاردا ژىگىرمە مىڭ تالىپ ئوقۇماقتا. بۈگۈنكى ئوسكېمېن مانا شۇنداق.

ئە. ئومەروۋ.

جانىجان دىياردا

ۋېرتولىيوتلار ياردىمىدە. چىمكەنت ئوبلۇسلۇق ئىستىمالچىلار ئىتتىپاقى، گراژدانلار ئاۋىئاتسىيەسى خادىملىرى بىلەن بىرلىكتە ۋېرتولىيوتلار ياردىمىدە سوداسېتىق ئىشلىرىنى تەشكىل قىلدى. بۇ يېڭى ئۇسۇل بىلەن ژىراق جايلاردىكى چارۋىچىلارغا ھەر خىل سانائەت ۋە ئوزۇق-تۈلۈك تاۋارلىرىنى ئوز ۋاقتىدا يەتكۈزۈش ئىشلىرى ئۇيۇشتۇرۇلدى. ئۇچقۇچىلار يايلاقلارغا ھەپتىسىگە بەش نۆۋەت قاتناپ، لازىم بولغان نەرسىلەرنى يەتكۈزۈپ تۇرىدۇ.

بالىلار باغچىسى. قىزىل ئوردا شەھىرىدە يەنە بىر بالىلار باغچىسى پايدىلىنىشقا بېرىلدى. ئۇنىڭدا تىكىش فابرىكىسى ئىشچىلىرىنىڭ 150 كە يېقىن بالىلىرى تەربىيەلىنىدۇ. باغچىدا داۋالاش ئورنى، بالا تەربىيەلەش خۇسۇسىدا مەسلىھەت ئېلىش ئۈچۈن كونسۇلتاتسىيە پۇنكتى ئېچىلغان.

كېبېك ناخشىسى. جۇمھۇرىيەت پەنلەر ئاكادېمىيەسى مۇختار ئەۋېزوۋ نامىدىكى ئەدەبىيات ۋە سەنئەت ئىنستىتۇتىنىڭ ئاسپىرانتى ك.تولېۋتايېۋ «ئېڭلىك-كېبېك» داستانىدىكى كېبېك ناخشىسىنىڭ يېڭى نۇسخىسىنى ماگنىتوفون لېنتىسىغا يېزىپ ئالدى. ئۇنى قوشرات مىسكاننىڭ پېشقەدەم ئىشچىسى، پېنسىيونېر ئا.مۇساپىروۋ ئېيتىپ بەردى. بەلگۈسىز شائىرنىڭ ئەۋلاتتىن ئەۋلادقا مىراس بولۇپ كېلىۋاتقان بۇ ئەسەرى ئوزىنىڭ ئاھاڭى ۋە مەزمۇنى بىلەن ئالاھىدە تەسىرات قالدۇرىدۇ.

ھۆججەتلىك كىنو خۇسۇسىدا خەلىق ئارا كېڭەشمە. ئىيۇن ئېيىنىڭ بېشىدا ئالمۇتىدا «ئالەمگە ياشلار كۆزى بىلەن قارىغاندا» دېگەن شۇئار بىلەن ئازىيە، ئافرىكا، لاتىن ئامېرىكىسى ئەللىرىنىڭ، شۇنداقلا سوتسىيالىستىك ئەللەر ھۆججەتلىك كىنو ئەرباپلىرىنىڭ خەلىق ئارا كېڭەشمىسى ئوتكۈزىلدى. ئۇنىڭ قاتناشچىلىرى، ياش كىنوماتوگرافچىلار تەرىپىدىن ئىشلەنگەن لېنتىلار بىلەن تونۇشۇپ، ئوزلىرىنىڭ پائالىيەت ساھاسىدا مۇھىم مەسىلىلەرنى مۇھاكىمە قىلدى.

كېڭەشمىدە قازاقىستاننىڭ ياش كىنو سەنئەتچىلىرى تەرىپىدىن كېيىنكى ژىللاردا چۈشىرىلگەن ئالتە فىلىم، جۈملىدىن «ئالماسنىڭ قىزى»، «ئېيتىھان»، «قالغاچ»، «نەغمە» ناملىق ئەسەرلەر نامايىش قىلىندى.

ئەلگە خىزمەت — ئالىي ھىممەت

گېزىتىمىزنىڭ مۇخبىرى ئە. ئۇرماغامبېتوۋ قازاقىستان ئىستېمالچىلار ئىتتىپاقىنىڭ رەئىسى ئېربوسىن خاسېنوۋنىڭ يېزىلىق يەرلەردە سودا-سېتىق ئىشلىرىنىڭ تەشكىل قىلىنىشى خۇسۇسىدا ئېيتىپ بېرىشىنى ئىلتىماس قىلغان ئىدى. تۆۋەندە شۇ سۆھبەتنى دىققىتىڭلارغا تەقدىم قىلىۋاتىمىز.

سۈرەتتە: قازاقىستان ئىستېمالچىلار ئىتتىپاقىنىڭ رەئىسى ئېربوسىن خاسېنوۋ.

سوئال: يولداش رەئىس، جۇمھۇرىيىتىمىز يېزىلىرىدا سودا-سېتىق ئىشلىرىنىڭ ئۇيۇشتۇرۇلۇشى ھەققىدە قىسقىچە سۆزلەپ بەرسىڭىز.

جاۋاپ: جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ يېزا ئاھالىسى ئارىسىدا سودا-سېتىق ئىشلىرىنى ئېلىپ بارىدىغان بىردىن-بىر تەشكىلات — ئىستېمالچىلار ئىتتىپاقىدۇر. ئىستېمالچىلار سانى ھېسابسىز كۆپ، پۈتكۈل جۇمھۇرىيەت ئاھالىسىنىڭ تەڭ يېرىمىنى، يەنى ئۈچ يېرىم مىليون خېرىدارنى سانائەت ۋە ئوزۇق-تۈلۈك تاۋارلىرى بىلەن كوئوپېراتسىيە ئورۇنلىرى تەمىن قىلىدۇ. كوئوپېراتىۋ سودا سىستېمىسى، 1940-يىلى بىلەن سېلىشتۇرغاندا ئۈچ ھەسسە؛ كۆپچىلىك غىزالىنىدىغان ئورۇنلار يەتتە ھەسسىگە يېقىن؛ شۇنداقلا مال ساقلىنىدىغان ئامبارلار كۆلىمى يەتتە ھەسسە ئۆستى. ئۇشبۇ ۋاقىت ئىچىدە ئاھالىغا تاۋار سېتىپ بېرىش 32 ھەسسە ئارتىپ، سودا ئوبوروتى تۆرت مىلليارد سومنى تەشكىل قىلدى.

جۈملىدىن كوئوپېراتسىيە ئەزالىرىنىڭ سانى ئىككى يېرىم ھەسسە، ئەزالىق بەدەل فوندى ئون ھەسسە كۆپەيدى. سودا-سېتىق ئىشلىرىنىڭ نەقەدەر رىۋاجلانغانلىقىنى مانا موشۇ مىساللاردىن كۆرۈشكە بولىدۇ.

سوئال: كوئوپېراتىۋ سودا سىستېمىسىدا قانداق يېڭىلىقلار بار؟ ئاھالە قانداق ئىمتىيازلاردىن پايدىلىنىدۇ؟

جاۋاپ: كوئوپېراتسىيە، يېزا ئاھالىسىغا كۆرسىتىدىغان خىزمەت خىلمۇ-خىلدۇر. ئىستېمالچىلارنىڭ يۈكسەك ئېھتىياجلىرىنى ئۆز ۋاقتىدا بەجا كەلتۈرۈش — بىزنىڭ مەسئۇل ئىشىمىز. خېرىدارلارغا قايسى تاۋارلار لازىم ئىكەنلىكىنى كۆن بۇرۇن سۈرۈشتە قىلىپ، ئۇلارنى دېگەن ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ بېرىش بىز ئۈچۈن ياخشى ئەنئەنە بولۇپ قالدى. ئەندى قەنت، چاي، ئۇن ۋە باشقا ئوزۇق-تۈلۈك، كىيىم-كېچەك، چىت، بەرخۇت، پلۇش قاتارلىق نەرسىلەر يېزا ماگازىنلىرىدا ئۈزۈلمەيدۇ. ھازىر كىشىلىرىمىز ھاللىق بولۇپ، ئۇلارنىڭ مەدەنىي سەۋىيەسى ئۆسكەنسېرى بەزى تاۋارلارغا بولغان تەلەپ ھەسسىلەپ ئۆسۈپ كەتتى. مەسىلەن، ئۆتكەن يىلى ئەينە شۇنداق تاۋارلاردىن 83 مىڭ خولودىلنىك، 99 مىڭ كىر يۇيۇش ماشىنىسى، 20،5 مىڭ توپا-چاڭ تازىلىغۇچى پىلېسوس، 151 مىڭ رادىو پرىيومنىك، 27 مىڭ ماگنىتوفون، 91 مىڭ تېلېۋىزور، 9،5 مىڭ موتوتسىكل، 20 مىڭ يېنىك ئاۋتوماشىنا سېتىلدى.

ئەندى كوئوپېراتىۋ سودا سىستېمىسىدا قانداق يېڭىلىقلار بار، دېگەن مەسىلىگە كەلسەك، ھازىر سودا مەدەنىيىتى دېگىنىمىز ئىنتايىن رىۋاجلاندى. يېزىلىق يەرلەرنىڭ ھەممىسىدە دېگىدەك زامانىۋىي يېڭى ماگازىنلار بار. رايون مەركەزلىرى، سوۋخوزلاردا ۋە كولخوزلاردا ئۇنىۋېرسال ماگازىنلار ۋە گاسترونوملار، رېستورانلار، ئاشخانىلار ئىشلەپ تۇرىدۇ. كېرەكلىك بۇيۇملارنى خېرىدارلارنىڭ ئۆزلىرى كۆرۈپ، تاللاپ ئېلىشىغا كەڭ ئىمكانىيەت يارىتىلغان. سېتىپ ئېلىنغان بۇيۇملارنى ئۆيلەرگە يەتكۈزۈپ بېرىش ئىشى ھەممە جايدا ئەمەلگە ئاشۇرۇلماقتا. قىسقىچە ئېيتقاندا، ئىستېمالچىلارغا ياخشى خىزمەت كۆرسىتىشتە تىلغا ئالارلىق، ئەمۇنىلىك ئىشلىرىمىز كۆپ.

سوئال: يىراق يايلاقلاردىكى چارۋىچىلارنى تەمىن قىلىش مەسىلىسى توغرىسىدا نېمە ئېيتار ئىدىڭىز.

جاۋاپ: بۇ-خېلە مۇرەككەپ مەسىلە، چۈنكى ئوبلۇس، رايون، سوۋخوز مەركەزلىرىدىن يۈزلىگەن كىلومېتىر ئۇزاقلىقتا تۇرىدىغان چارۋىچىلار ئائىلىلىرىنى ئۆز ۋاقتىدا ئوزۇق-تۈلۈك، سانائەت تاۋارلىرى بىلەن تەمىنلەشنى، ئاۋتوماشىنىلارغا جايلاشتۇرۇلغان ماگازىنلار، يەنى ئاۋتودۇكانلاردا ئەمەلگە ئاشۇرىمىز. ئۇشبۇ مەخسەتتە ئىككى مىڭدىن ئارتۇق ئاۋتودۇكىنىمىز خىزمەت قىلىدۇ. مانا بۇ ماگازىنلار بىر ئايدا كام دېگەندە ئۈچ نۆۋەت سەپەرگە چىقىپ، چارۋىچىلار ئارىسىدا سودا-سېتىق ئىشلىرىنى يۈرگۈزىدۇ. نەتىجىدە، ئۇلار ئۆزلىرىگە لازىم بولغان تاۋارلارنى، بولۇپمۇ گىلەم، باھالىق كىيىم-كېچەك، رەڭلىك تېلېۋىزورلارنى سېتىپ ئېلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە.

ئاھالىنى سۈت، گۆش، ماي ۋە باشقا مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىنلەشنى ياخشىلاش مەخسىتىدە سودىنى ۋاستىچىلىق (كومىسسون) شەكلىدە ئۇۋۇچ ئالدۇرۇشقا ئالاھىدە ئېتىبار بېرىلىدۇ. ئاندىن، بولۇپمۇ رايون مەركەزلىرىنى مېۋىلەر، كۆكتات بىلەن تەمىنلەش ياخشى يولغا قويۇلماقتا. گېزىتخانىلار ئۈچۈن قىزىقارلىق بولسا كېرەك، شۇڭلاشقا ئاخىرىدا شۇنى ئېيتماقچىمەنكى، سودا خىزمىتىنىڭ مەدەنىيىتىنى يۈكسەلدۈرۈش، ئەڭ ئاۋۋال كادىرلارغا باغلىق. پەقەتلا ئىستېمالچىلار كوئوپېراتسىيەسى سىستېمىسىدا قازاقىستاندا يۈز ئاتمىش سەككىز مىڭدەك ئادەم مېۋىلىك خىزمەت قىلىپ، ئاھالە ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولماقتا. ئۇلارنىڭ 21 پىروتسېنتى ئالىي، ئوتتۇرا مەلۇماتقا ئىگە خادىملار. قالغانلىرى ئۆز ساھاسىدا باي تەجرىبە توپلىغان، ئىناۋەتلىك كادىرلار. كادىر تەييارلاش مەسىلىسىگە كەلسەك، جۇمھۇرىيىتىمىزدە كوئوپېراتىۋ سودا خىزمەتچىلىرىنى تەييارلايدىغان بىر ئىنستىتۇت بىر قانچە شۆبىلىرى بىلەن، شۇنداقلا 9 مەخسۇس ئوتتۇرا بىلىم يۇرتلىرى مەۋجۇت.

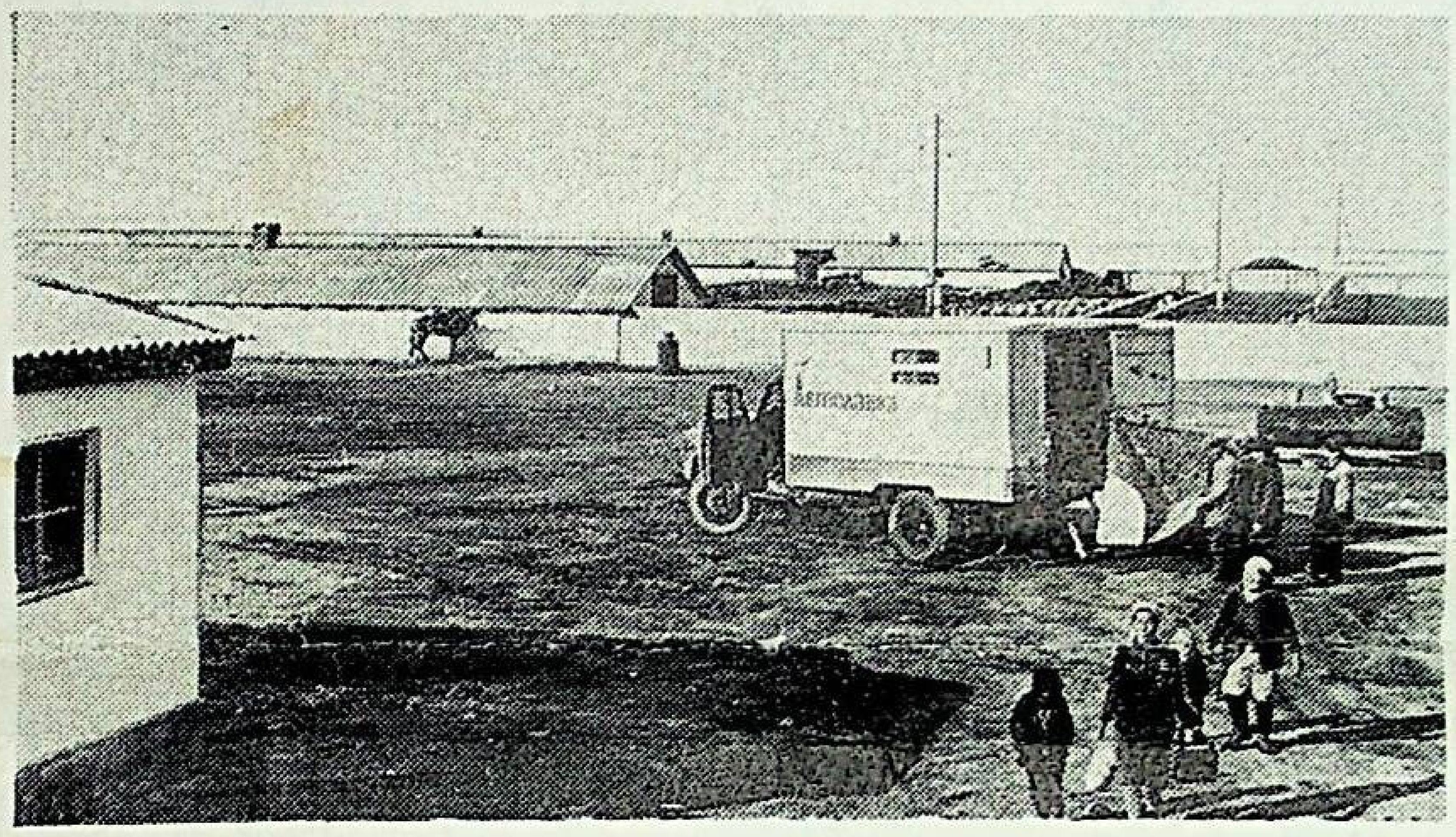

قويچىلار ئاۋۇلغا ئاۋتودۇكان كەلدى.

سوۋېت ھايات تەرزى

خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن چىمكەنت ئوبلۇسى بوگېن رايونىغا بارغىنىمدا بىر رۇس ئائىلىسىدە مېھماندارچىلىقتا بولدۇم. پۈتكۈل ئائىلىدىكىلەرنىڭ ئۆز ئارا قازاقچە سۆزلىشىدىغانلىقى بىردىنلا دىققىتىمنى جەلىپ قىلدى.

تىلمۇ بىر، دىلمۇ بىر قېرىنداشلار

دەستىرخان ئۈستىدە ئالېكساندىر كونستانتىنوۋىچقا ياندىشىپ ئوتېبېكوۋ ئولتاردى. ھەر ئىككىسى پاختىكار مېخانىزاتورلار، ھەر ئىككىلىسى بىر-بىردىن ژۆپنو باشقۇرىدۇ. ھەر ئىككىلىسى بىر بىرگادىدا ئىشلەيدۇ. ئۇلار ئېتىز بېشىدىن يېڭىلا كېلىپ، ھادىق ئېلىپ ئولتۇرىدۇ. ئالېكساندىر مېنىڭدىن كەچۈرۈم سوراپ، ئايالى تانىسيەنى ئىشارە قىلىپ، قازاقچە:

— باللارنىڭ ئاپىسى بىلەن كۆپىنچە بىرى قازاقچە سۆزلىشىمەن، — دېدى.

— راست ئېيتىدۇ، — دېدى تانىسيە ئېلىنچىنا يولدىشىنىڭ گېپىنى قۇۋەتلەپ. ئۇ، كۆلىدە، ئۆزىنىڭ ئوتمۇشىنى ۋە ئالېكساندىرنىڭ كىروۋ نامىدىكى كولخوزغا قانداق قازاقلارچە كېلىپ قالغىنىنى ئەسلىدى.

— ئەسلىدە ئۇنىڭ بۇ ۋەتتا ھېچ قانداق ئۇرۇق- تۇققىنى، تونۇش- بىلىشمۇ يوق بولۇپ، دەسلەپكى چاغلاردا قازاقلارنىڭ تىلىنمۇ، ئۆرپە-ئادىتىنمۇ بىلمەتتى، — دېدى تانىسيە، — تارتىنىپ- ياتسىنىپ ژۈرگەن مەزگىللىرىمۇ بولغان. كۆپ ئۆتمەي، ئۇبدان ئۆگىنىپ، ژۇت بىلەن ئىچەكىشىپ، قوۋۇلىشىپ كەتتى.

بايقىسام، بولمىلىرىنىڭ بىرى قازاقچە بېزەندۈرۈلۈپ، يەرگە يۇغان ئېكمەت سېلىنغان ئىكەن. چۈنكى ئۆي ئېگىسى ئالېكساندىر سۈيىنخانوۋ بەدەشقان قۇرۇپ، ئېكمەتتە ئولتۇرۇشنى ياخشى كۆرىدىكەن. ھازىر رۇس ژىگىتى قازاق تىلىنى ئانا تىلىم، دەيدۇ. ھەتتا فامىلىيەسىمۇ قازاقچە، سۈيىنخانوۋ، ئۆرپە- ئادىتىمۇ قازاقچە.

... بۇ ۋاقىئە ئۇرۇش ژىللىرىدا يۈز بەرگەن ئىدى. بالا ئون ئىككى يېشىدا ئاتا- ئانىسىدىن ئايرىلىدۇ. يالغۇز تاكسى مەيداندا بولىدۇ. ساشكا يەككە- يېگانە، كۈتۈمسىز قالىدۇ. شۇ ژىتىمچىلىكتە ئوتكەن كۈنلەردە جەنۇبىي قازاقىستاننىڭ بوگېن رايونىدىكى كىروۋ ناملىق كولخوزغا كېلىپ قالىدۇ، تەغدىر ئۇنى سۈيىنخانوۋ دېگەن قازاقلارغا يولۇقتۇرىدۇ. سۈيىنخانوۋ ئاقساقال ئۇ بالىنىڭ مۇشكۇل ئەھۋالىنى كۆرۈپ: «ئەھۋالىڭ ناچار ئىكەن، بالام!» دەيدۇ. بوۋاي ئۈچ ئوغلىنى جەڭ مەيدانىغا ئاتلاندۇرۇپ، قولدا كەنجىسى ژۇنۇس قالغان ئىدى. ئۇنىڭ ئۆي- جايى كەڭ- تاشا بولۇپ، بوۋاي ساشانى ئۆز تەربىيەسىگە ئالىدۇ. ئايالى ئاشاخان قارشى بولمايدۇ. يېزىلىق كېڭەشتە بۇ ۋاقىئەنى قانۇنىي ھالدا رەسمىيلەشتۈرىدۇ. ئاسراپ ئالغان ئالېكساندرغا سۈيىنخانوۋ دېگەن گۇۋاھنامە بېرىلىدۇ. ئالېكساندىر مانا ئۇنىڭ خاھىشىغا بىنائەن شۇندىن بېرى سۈيىنخانوۋ بولۇپ قالىدۇ.

مەزكۇر كولخوزدا سۈيىنخانوۋ ئەۋلادى چوڭ ھۆرمەت- ئېتىۋارغا سازاۋەر كىشىلەر بولۇپ، ئاقساقالنىڭ ئۆزىنى ژۇت ئەمگەكچانلىقى ئۈچۈن ئىنتايىن ھۆرمەتلەيتتى. باللىرىمۇ خۇددى ئۆزىگە تارتقان ئىدى. ئۇرۇش ژىللىرى كولخوزدا قېرىلار، ئاياللار ۋە گودەكلەرلا قالغان. ئالېكساندىر كۆپكە قوشۇلۇپ، ئوكۈز قوشۇپ، يەر ھايدىدى، خامان تەپتى.

غالىبىيەت كۈنلىرىمۇ كەلدى. خەلق قەد راسلاپ يايراپ قالغاندەك بولسىمۇ، سۈيىنخانوۋنىڭ ئىككى ئوغلى مەيداندا مەردانىلارچە ھالاك بولدى. ئۇلارنىڭ ئورنىنى بېسىپ چىققان ئىككى كەنجىسى: ژۇنۇس بىلەن ئالېكساندىر ئەر يېتىپ، ژىگىت بولۇپ ئۆستى. ئەلۋەتتە، بۇنىڭغا شۈكرى-سانا كەلتۈرمەي بولامدۇ.

ئاقساقال كۈنلەرنىڭ بىرىدە خوشنا «قايىنار بۇلاق» كولخوزىغا بېرىپ، رۇسلارنىڭ رەسمىي- يوسۇنى بويىچە قۇدىلىشىپ، ئوغلى ئالېكساندىر ئۆزى ماقۇل كۆرگەن تانىسيە دېگەن قىزنى ئېلىپ بەردى.

ئالېكساندىرنىڭ ئائىلەۋىي ھاياتى ئەينە شۇنداق باشلىنىدۇ، بىر ئاز ژىللار ئۆتۈپ ئۇلار ئۈچ باللىق بولىدۇ. بوۋاي بىلەن موماي ئەۋرىلىرىنى ئەجايىپ ياخشى كۆرىدۇ. ئارىدا ئۇلارمۇ ئۆستى. ئۆز ئالدىغا ئائىلە قۇرۇپ، مۇستەقىل ھايات كەچۈرۈشكە باشلىدى. بوۋاي يېزىدا ئۆزىگە يېقىن يەردىن جاي تاللاپ بېرىدۇ. كولخوز مېخانىزاتورىنىڭ ئائىلىسى ئۈچۈن ئوبدان شەرت- شارايىت تۇغدۇرۇپ بېرىدۇ. قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى بىلەن تەمىن ئېتىپ ياردەملىشىدۇ.

ھازىر ئالېكساندىرنىڭ چوڭ قىزىنىڭمۇ ئۆز ئائىلىسى، ئۈچ بالىسى بار. ئۇمۇ بوۋىسى سۈيىنخانوۋ، دادىسى ئالېكساندىر ئوخشاش ئىشچان بولۇپ ئۆستى. ئەمۇنىلىك ئەمگىكى ئۈچۈن ھۆكۈمەت ئۇنى «ھۆرمەت بەلگۈسى» ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلىدى. ئۇنىڭ زۋېنوسىدا ئون ئىككى ئادەم بار، ھەممىسى قازاقلار. ئېيتماقچى، مانا ھازىر مەشەدە ئولتارغان ئوتېبېكوۋمۇ بىر مەزگىللىرى ئالېكساندىرنىڭ شاگىرتى بولغان ئىدى. ھازىر بولسا كەسىپداش.

ئالېكساندىر سۈيىنخانوۋ بۇ ئارىدا شۇنچە جېمەتلىك بولۇپ كەتكەنكى، ئۇنىڭ ئۇرۇق- تۇققانلىرى تامام دېگىدەك شۇ يەردە تۇرىدۇ. ئۇلار پات- پات كېلىپ- كېتىپ مېھماندارچىلىقتا بولىدۇ. مۇندىن بىر نەچچە ژىل ئىلگىرى توقسەندىن ئالقىپ دۇنيادىن ئوتكەن بوۋاينى ياد ئېتىدۇ، ئۇنىڭ خاتىرىسىنى ئەزىزلەيدۇ.

(مەخسۇس مۇخبىرىمىز).

ئەۋلادلار گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

يۇسۇپبەگ مۇخلىسوۋ

ۋەسىيەت

(ھېكايە)

1

بېشىغا قامىسى ئىنچكە تۇماق، ئۇچىسىغا ئاددىي قارا لەستىك تون كىيگەن ئوتتۇرا بوي، ئاق يۈز، ئەپچىل قاراساقال كىشى ھەر جۈمە نامىزىدىن يېنىپ كېلىپلا ھويلىسىنىڭ غەربىي بۇجىگىدىكى كىچىككىنە پاكىزە قازنىقىغا كىرىدۇ. ئۇنىڭ ئىچىدە قىلۋە تاشنىڭ ئويۇغىدا ئاغزى چىڭ ئېتىلىپ، قەغەز چاپلانغان بىر كىچىك ساپال كومزەك بىلەن ئۇنىڭ ئالدىغا قويۇلغان بىر قاچا ئاق ئۇرۇقلۇق كېۋەز گۈللا بار، خالاس.

قارا ساقاللىق كىشى قازنىقىغا كىرگەندىن كېيىن مانا موشۇ گۈلنىڭ ئالدىغا كېلىپ تىزلىنىدۇ. دۇئا قىلغاندىن كېيىن بېشىنى تۆۋەن ئېگىپ، ئۇزۇن يىغلايدۇ. يىغلا-يىغلا پۇغانى ئۇبدان تارقالغاندىن كېيىن يەنە بۇرۇنقىدەك ئۆزىنى ئوڭلاپ، قازناقنىڭ ئىشىگىنى چىڭ ئېتىپ قويىدۇدە، ئادەتتىكى مەشغۇلاتىغا چۈشۈپ كېتىدۇ. بۇ كىم، مونۇ گۈل بىلەن كومزىگى نېمىسى، نېمىشقە بۇ يەردە ئولتۇرۇپ يىغلايدۇ؟

2

خوتەن ۋىلايىتىنىڭ قارغىلىق ناھىيىسىدىن ئاۋغانىستانغا پانا ئىزدەپ بارغان كونا مۇدەررىس روزى خەلپەت بىلەن ئىنىسى تۇردى ئەپەندىلەر قابۇل ئەتراپىدا بىر ئائىلىدە بەش يىل ياشىدى. روزى خەلپەت چەت ئەل مۇساپىرخانىسىدا بولۇشقا قارىماي، ئۇزى بىلەن بىللە چىققان بىر نەچچە يۈز ئويلۇك كىشىلەرنى بىر مەلىگە يىغىپ، بىر مىچىت-مەدرىسە، بىر مەكتەپ سالدى. مىچىت-مەدرىسىگە ئۇزى رەھبەرلىك قىلىپ، مەكتەپنى ئىنىسى تۇردى ئەپەندىگە تاپشۇردى. بۇلار تۇرغان مەلە بولسا، ئاستا-ئاستا ئۇزلىرىنىڭ ئانا ماكانى قارغىلىقنىڭ نامى بىلەن ئاتىلىپ كەتتى.

بىر قېتىم ئاۋغانلار ئېلىدە چوڭ دۆلەت تويى بولدى. قىر-سەھرا، شەھەرلەردىن مىڭلىغان ئاھالە قابۇلغا كېلىشتى. بۇلار قاتارىدا روزى خەلپەت باشلىق «قارغىلىق» مۇساپىرلىرىدىنمۇ بار ئىدى. ئۇلار شوخ ئاۋغان رەققاسچىلىرىنىڭ ئويۇن-كۈلكە ساداسى، مىللىي قىسىملار پارادىنىڭ ئاۋازلىرى ياڭرىغان كوچىلارنى ئارىلىدى.

«قارغىلىقلار» تەسىراتلاردىنمۇ، ياكى ئاپتاپ تەسىرىدىنمۇ ماكانلىرىغا چارچاپ قايتىشتى. بولۇپمۇ تۇردى ئەپەندى شۇ كېچىسى ئېغىشكىندۇ بىئارام بولۇپ ئۇيقۇسى قاچتى، ھېلىدىن ھېلى تەشنالىقى كۈچىيىپ، بىر كەمدە ھارارىتىمۇ ئاشتى. بىر ئاز ۋاقىت ئوتۇپ ئاكىسىنى چاقىرتقۇزدى. تېز يېتىپ كەلگەن روزى خەلپەت تەسادىپىي ئەھۋالاتتىن ۋاقىپ بولۇپ، ئىنىسىنىڭ تومۇرىنى تۇتتى. تاڭ ئەجەپتە قالدى. ئۇنىڭ مەيۈس-غەمكىن كوزلىرىگە تىكىلىپ، بېشىنى سىيپاپ ئولتاردى...

3

بۇ ئىككى مېھرىۋان ئاكا-ئۇكىلار بىر ئائىلىدە تۇغۇلۇپ ئوسكەن ئىككى تاللا ئوغۇل بولىدىغان. بۇلارنىڭ ئاتىسىمۇ خەلپەت، ئانىسىمۇ خەلپەت ئىدى. بىراق ئۇ رەھمەتلىلەر ئوغۇللىرىنىڭ ئالدى ئونبەشكە كىرىپ، مەدرىسە ئىشىگىنى، كەينى يەتتىگە تولۇپ مەھەللى مەكتەپ بوسۇغىسىنى ئاتلىغاندا، بىرىدىن كېيىن بىرى دۇنيادىن كېتىپ، بۇ ئىككى بەختسىز ئوغۇللار يېتىم قالغان ئىدى. روزى خەلپەتنى موشۇ يېتىملىق تۇرمۇشى پىششىق ھەم ھەر قىرلىق قىلىپ يېتىشتۇرىدۇ. ئۇ بىر تەرەپتىن ئىشلەپ، ئىككىنچى تەرەپتىن ئىنىسىنى بېقىپ ھەم ئوقۇتۇپ ۋۇرۇپ مەدرىسىنى پۈتتۈرىدۇ. تۇردى ئەپەندى ئون تۆرتكە كىرىپ، ئەندى مەدرىسىگە كىرەي دەپ تۇرغاندا شەرقىي تۈركىستاندا ئاپرېل ئوزگىرىشى بولۇپ، ئولكە مەركىزى ئۈرۈمچىدە يېڭى مەكتەپلەر ئېچىلىپ قالدى. ئەزەلدىن جەدىدلىكنى كوكسەپ كەلگەن روزى خەلپەت بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئىنىسىنى مەدرىسىگە كىرگۈزمەي، ئۈرۈمچىگە ئاپىرىپ، ئۇزى ياركەندىكى «ئالتۇن دەرۋازا» مەدرىسىگە مۇدەررىس بولۇپ ئىشقا كىرىشتى.

1950-يىلى خىتاينى «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى» دەپ ۋاقىراپ چىرايلىق سوزلەرنىڭ مۇئەللىپلىرى: «بىز شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە ھەقىقىي يېڭى ھايات بەخشەندە ئېتىمىز» دەپ جار سالغاندا، ئۇنىڭغا ئىشىنىپ قالغان يەرلىك ئاھالىنىڭ بەزى ئايرىم ۋەكىللىرى ئىچىدە تۇردى ئەپەندىمۇ بار ئىدى. بىراق مەزكۇر سوزلەر مۇئەللىپلىرى تۇردىغا، ئۇ ئارمان قىلغان شۇتىنىڭ باسقۇچىنى دەسسەشكىمۇ ئىمكان بەرمىدى. ھېلىگەر ماۋچىلار ئۇنىڭغا 1951-يىللا «پانتۈركىست» دېگەن قالپاقنى كىيگۈزۈپ، چوڭقۇر بىر ئورىغا ئىشتىرىۋەتتى. ئۇ بۇ ئورىدا بەش يىل ياتتى.

ياق تۇردى ئەپەندى موشۇ ئورىدىن زادى چىقالمىدى. «پانتۈركىست» قالپىقى ئېلىنغاندا، «مىللەتچى» قالپىقى، ئۇ ئېلىنغاندا «ئوڭچى» دېگەنگە ئوخشاش ساختا قالپاقلار ئۈستى-ئۈستىلەپ كىيگۈزۈلۈپ، بېچارە يېتىم ئەپەندىنىڭ چاچلىرى ئاقاردى. نەتىجىدە، ئۇ ئاكىسى بىلەن بىللە 1962-يىلى ئاۋغانىستانغا ئوتكەن ئىدى.

ئەينە، روزى خەلپەت ئىنىسى يېنىدا ئولتارغان بويىچە قالغان ئىدى. تۇردىنىڭ ئەھۋالى ئۇنىڭغا ئۇمۇمەن تەشۋىشلىك تۇيۇلدى.

—ئاكا، مەن ھازىرچە يامان ئەمەستەك تۇرىمەن. ئويلىرىگە بېرىپ ھادۇق ئالسىلا، —دېدى تۇردى ئەپەندى ئاستاغىنا ئۇلۇق-كىچىك تىنىپ. روزى خەلپەت ئويىدىكىلەرنىمۇ ئوخاتمىدى. ئېرى-بېرى مېڭىپ تاڭ ئاتقۇزۇپ، بامدات نامىزىغا ھەممىدىن بۇرۇن باردى.

جامائەت بامدات نامىزىدىن يېنىپ چىقىۋاتاتتى. چاشلىرىنى چۇگۇپ، ئۇنلۇك يىغلاپ كەلگەن تۇردى ئەپەندىنىڭ ئايالى ناماز ۋاقتىدا ئېرىنىڭ جان ئۈزگەنلىك خەۋىرىنى يەتكۈزدى. بۇ شۇم خەۋەرنى ئاڭلىغان ئاكىسىنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ، قول-پۇتلىرى تىترەپ، مىچىت ئېمىغا ئارانلا يۆلىنىۋالدى. جامائەت مۇسىبەت بېشىغا كېلىشتى. ئۇرۇق-تۇققانلىرى ھازا ئېچىپ يىغلىشىپ تۇراتتى.

—رەھمەتى ئىنىم مۇرات-مەخسىتىگە يېتەلمەي ئۇ دۇنياغا سەپەر چەكتى، ۋۇتۇم، —دەپ يىغا ئارىلاش مۇراجەت قىلدى روزى خەلپەت سوزلىرىنى ئۇزۇپ-ئۇزۇپ، —ئەندى ئۇنىڭ روھىنى خۇش قىلىپ توققۇزىنى تەل قىلىپ تۇرۇپ يەرلىگىدە قويمىسام، ئاكىلىق قەرزىم ساقىت بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈچۈن پۇشتى-دىيار بابۇر پاشا مازارى قېشىدا مازار قۇرۇڭلار. قارى-موتىۋەرلەر ئۈچۈن گۈمبەز قېشىدا ئاق چېدىر تىكىپ بىر ھەپتە قۇرئان تەلاۋات قىلايلى. ئەتە ئۈچى بولسۇن. قۇرئان تەلاۋىتىدىن كېيىن نەزىر-چىراق بولسۇن.

ئاق سارغۇچ بىلەن ئۇزلىرىنى چۈمكەۋالغان بىر مەزلۇم ئىچكەركى ئوينىڭ ئىشىگىنى قىيا ئېچىپ تۇرۇپ روزى خەلپەتكە بىر پارچە قەغەزنى سۇندى. روزى خەلپەت بۇ قەغەزنى كورۇپ شۇنچىلىك تېز بىئارام بولۇپ كەتتىكى، قېشىدىكى ئاقساقاللار بىر ھادىسىنىڭ بولغانلىقىنى بىلىپ:

—نېمە خەت ئىكەن ئۇ، خەلپىتىم، چىرايلىرى ئۇمسىلى بولۇپ كەتتا؟—دېيىشتى ھەيران بولۇپ.

—ئىنىمنىڭ ۋەسىيەتنامىسى ئىكەن، ۋۇت، —دەپ مەلۇم بىر ھەسرەتنى ئىچىگە ۋۇتتى روزى خەلپەت بىلدۇرمەي، —گوركالا ماڭماي تۇرۇپ تۇرسۇن. مەن ئويگە كىرىپ چىقاي، —دەپ ھېلىقى مەزلۇم چىققان ئويگە كىرىپ كەتتى. ۋۇت بىر-بىرىگە قاراپ قېلىشتى.

روزى خەلپەت بۇ ئويدە ئۇزى يالغۇز ئۇزۇن چوگىلەپ ۋۇردى. ئۇنىڭ چىرايلىرى تاتىرىپ كوزى قىزىرىپ كەتكەن ئىدى. «يا، خۇدا، قېرىغىنىمدا، ۋۇت ئالدىدا، چەت دىياردا بۇ نېمە دېگەن گەپ، —دەپ ئوز-ئوزىگە پىچىرلاتتى ئۇ تىت-تىت بولۇپ، —خېلى دىيانىتى- دىتى بار ئىنىم ئىدى، بۇ نېمە قىلغىنى؟! ئۇنىڭ بۇ دېگىنىنى قىلسام دىن ئۇرىدۇ، ئورۇنلىمىسام، ئاللا! توۋا... ياق، ياق... بۇ تەلەپنى ئورۇنلاش مېنىڭ قولۇمدىن كەلمەيدۇ، ئىنىم. مېنى كەچۈر، قېرىنداشىم. ياق، ۋەسىيەتنى ئورۇنلىماسلىقمۇ چوڭ گۇناغۇ ئاخىر؟! ئۇنىڭ ئۈستىگە بىچارە ئىنىمنىڭ بۇ دىيارغا چىقىشىغا مەن سەۋەپچى ئەمەسمۇ؟ ئەندى ئۇنىڭ دېگىنىنى ئورۇنلىمىسام...»

روزى خەلپەت مانا موشۇنداق چىگىچ خىياللار ئىچىدە ئوزى بىلەن ئوزى گەپلىشىپ يېرىم سائەتچە ۋۇرۇپ قالدى. مويسۇپەتلەر دېرىزە سىرتىدىن قاراپ بۇ ئادەمنىڭ بىر مۇھىم مەسىلە ئۈستىدە ئويلاپ، ئۇنى ھەل قىلالمايۋاتقانلىقىنى ئابايلا بىلگەن بولسىمۇ، ئۇ مەسىلىنىڭ نېمە ئىكەنلىگىنى ھېچ كىم بىلمەتتى. بىر چاغدا روزى خەلپەت ئويىدىن چىقىپ:

—ۋۇت، مېنىڭ گۇنايىمنى كەچۈرۈڭلار، —دېدى لەۋلىرىنى تىترىتىپ تۇرۇپ، —سىلەرنى ئۇزۇن ساقلىتىپ قويدۇم. ئىنىمغا دېگەن قۇرئانىڭلارنى بېغىشلاپ ئەتە ئۈچىگە كېلىپ بېرىڭلار.

ۋەسىيەتنىڭ ماھىيىتى ئەزىز ۋەتەننىڭ نامى بىلەن باغلىق بولغاشقا ھەممە سۈكۈناتتا قالدى. ئوزى بىلەن مەسلىھەتداش بىر نەچچە چوڭلارنى ئېلىپ قالغان روزى خەلپەت ئۇلارنى ئويىگە ئېلىپ كىرىپ:

—مەن جامائەتنى ئەتەي ياندۇرۇشقا مەجبۇر بولدۇم، ۋۇت چوڭلىرى، —دېدى يىغلاپ، —مانا، ۋەسىيەتنى ئوزەڭلار ئوقۇپ بىر مەسلىھەت بېرىڭلار.

ۋەسىيەتنامە ئاددىي دەپتەرنىڭ بىر بېتىگە سوسۇن سىيا بىلەن يېزىلغان خەت بولۇپ، ئۇنى ھېچ كىم ئۈنلۈك ئوقالمىدى. بۇ ۋەسىيەت ئون ئۈچ قۇر بولغىنى بىلەن ئون ئۈچ ئەسىرلىك تارىخقا ئېگە مەھەمەت ئەرەبىينىڭ قانۇنىدا كورۇلمىگەن بىر ۋەسىيەت ئىدى. شۇڭا ئۇنى قوللىرىغا ئېلىپ قېلىشقان ۋۇت چوڭلىرى بىرىدىن كېيىن بىرى كوز ۋۇگەرتىپ ئوتۇشتىدە، بەزىلىرى ياقىلىرىنى تۇتۇپ، تىللىرىنى چاكىلدىتىپ كەتتى.

—يا خۇدا، ئەپەندىنىڭ بۇ نېمە دېگىنى ھە؟! —دەپ لېۋىنى چىشلەپ قالدى سوپىنىڭ قېشىدا ئولتارغان 80 ياشلاردىكى بوۋايمۇ يەردىن بېشىنى ئالالماي.

—مېنىڭچە بۇ، قۇتلۇق ۋەتەن ئانىنىڭ دادىل ئەمرى! —دەپ ئەركىن سوز ئالدى ئىككىنچى كىشى- ئاددىي كوك كاستيوم كىيگەن، چاڭگا ساقاللىق 60 ياشلاردىكى ھېلىم ئاخۇن ھەممىگە تەكشى قاراپ، —بۇنىڭدا تۇرغان نېمە بار؟ ھېچ قانداق خىلاپلىق يوق. ھەممىمىز بىلىمىز. ھەزرەت خان غوجام خىتاي زۇلمىدىن قېچىپ ئەنجاندا ۋاپات بولغىنىدا: «جەسىدىمنى ئوز ماكانىمغا قويۇڭلار» دېگەن. ئۇنى بىزگە ئوخشاش مۇخلىس-مۇرىتلىرى ئالتە ئايدىن كېيىن ئورۇنلاپ ئەرۋا قەرزلىرىنى ئوتەشكەن. شۇڭا بۇ سوز تارىختا پۈتۈلگەن. يولنى تاپساق، ئانا تۇپراق قويىنىغا كومۇلگەندىن ئەزىزىراق نېمە بار؟! مېنىڭچە، بىز روزى خەلپىتىمنى خىجىل قىلماي، ئىنى قەرزىنى ئوتەشكە ئۇ كىشىگە رۇخسەت قىلايلى.

ھېلىماخۇننىڭ قېشىدا پاكىز كىيىنىپ، ساقال-بۇرۇتلىرىنى تارىغان بىر كىشى ئولتىراتتى:

—شۇنداق، ۋۇت چوڭلىرى، —دەپ ئالدى بىلەن سوپىغا قارىدى ئۇ. ئاندىن، —مانا، بابۇر پادىشا ھەزرەتلىرىنىڭ نەسلى ۋۇتى ئەنجانلىق بولسىمۇ، قەبرى ئاۋغانىستاندا قاپتىكەن، ھېچ كىم زىيارەت قىلمايدىكەن. ھېلىماخۇن دېگەندەك، يولنى تاپسا، ئوز دىيارىنىڭ باغرىنى قۇچاقلىغانغا يېتەمدۇ؟! مەرھۇم تۇردى ئەپەندى ئۇ يولنى تېپىپ، ۋەسىيەت قىپتۇ. ئۇنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئاكىسىغا ئىجازەت بەرمىسەك بولماس.

—ئىنىم ۋەسىيىتىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، پەقىر ئۇنىڭ ساقى تىلىگىنى ئورۇنلاشقا مەجبۇرمەن، ۋۇت چوڭلىرى، —دەپ ئاستا سوز باشلىدى روزى خەلپەت چوڭقۇر ئويغا چوكۇپ. ئەپسۇس، ئەپسۇس... مىڭ ھەسرىتا... مەن ئىنىم ئالدىدا قەرزىدار مەن. ئۇنى ئوتەش ئۈچۈن ئۇنىڭ پاك جەسىدى ئالدىدا باش ئېگىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ ۋەسىيىتىنى ئورۇنلاشقا پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن تەييارمەن!

4

روزى خەلپەت موشۇ ۋەدىسى بىلەن ئىنىسىنىڭ ۋەسىيىتىنى ئورۇنلىغان ئىدى. ئۇ ۋەسىيەت زادى نېمە ئىدى؟ —«قىممەتلىك ئاكا، —دەپ باشلانغان ئىدى ۋەسىيەت، —ئەگەر ئولۇمنىڭ ئورغۇن سەۋەۋى خىلمۇ-خىل تەبىي ئاغرىقلار بولسا، ئۇنىڭ ئەڭ ئېغىرى ۋەتەن ئاغرىقى ئىكەن. موشۇ ئېغىر ئاغرىق بوگۇنمۇ، ئەتىمۇ مېنى ئوز گىردابىغا ئالىدۇ. ئىنىلىرىنىڭ سىلىدىن سورايدىغىنى، مەن دۇنيانى تەرك ئەتكەندە جەسىدىمنى بۇ يات دىياردا قويمىسىلا. ھايات ۋاقتىدا كورەش ئوتى ئىچىدە تاۋلىنالمىغان ئۇنىڭ بىمار تەنلىرىنى ئوتتا كويدۇرۇپ، كۈل قىلىپ، شۇ كۈلنى ۋەتەن باغرىغا يەتكۈزۈپ، ئاتا-ئانىلىرىمىزنىڭ مازارى بوسۇغىسىغا كومۇپ قويسىلا! بەس! ئومۇرلىرىمىزنىڭ تولىسىنى يوق ئەرسىلەرگە ئىشىنىپ، بوزەك بولۇپ ئوتكەزدۇق. ھەرگىزمۇ يادىلىرىدىن چىقىرىپ قويمىسىلىكى، جېنىم ئاكا، بوگۇنكى ھەر بىر ئويغۇرنىڭ قىلۋىسى ھەرەم ئەمەس، مۇقەددەس ئانا ۋۇت- شەرقىي تۈركىستاندۇر. سىلىنى بۇ ۋەسىيىتىمنى ئورۇنلايدۇ، مۇساپىر ۋە مۇزتەر ئىنىلىرى يېتەلمىگەن مەخسەتلەرگە يېتىدۇ دەپ ئىشەنگەن ئىنىلىرى تۇردى ئەپەندى».

5

قارا ساقاللىق كىشى بوگۇنمۇ ئوز قازنىقىغا كىرىپ، ئاپپاق بولۇپ ئېچىلىپ ياتقان كېۋەز گۈللىرىنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ دۇئا قىلدى. ئۇ روزى خەلپەت ئىدى. دۇئادىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ گۈلگە سۇ قۇيدى. قارا لەستىك تونىنىڭ پېشى بىلەن ئويۇقتىكى كومزەكنىڭ توپىلىرىنى ئاستا سۇرتۇپ، بىرنى سويۇپ قويدى. مانا موشۇ كومزەك ئىچىدە مەرھۇم تۇردى ئەپەندىنىڭ كۈلى ساقلانماقتا ئىدى.

قازاق تىياتىرىنىڭ ئالتۇن فوندىدى

مەشھۇر يازغۇچى چىڭگىز ئايتىماتوۋ ئەسىرى ئاساسىدا ئىشلەنگەن «ئانا قەلبى» سپېكتاكلى 1964-ژىلى يانۋاردا م. ئاۋېزوۋ نامىدىكى قازاق ئاكادېمىيەلىك دراما تىياتىرىدا قويۇلدى. ئانا شۇنىڭدىن بېرى ئون تورت ژىل مابەينىدە بۇ سەھنە كىتاۋى تاماشىبىنلارنى ھاياجانلاندۇرۇپ كەلمەكتە.

...پەردە ئېچىلىشى بىلەن باش قەھرىمانىمىز، نادىرى، ئىشچان قىرغىز ئايالى تولغانايىنى ۋە ئۇنىڭ ئەۋرىسىنى ئېتىز بېشىدا كورىمىز. تولغاناي ئەمگەك ئەھلى، بەختىنى ئەمگەكتىن تاپقان، ئەمگەك قايىنىمىدا ئوسكەن ئانا. ئۇ، ھاسسىغا تايىنىپ، ئەتراپقا قىران قۇشتەك بىر باقىدۇ دە، چوڭقۇر ئويغا چومىدۇ. ئۇرۇشتا قۇربان بولغان ئەزىمەتلەرنى ئەسلەيدۇ. بۇگۇن ئۇنىڭ بالىسىنى، قېرىنداشلىرىنى خاتىرلەيدىغان كۇنى. مۇئەللىپ، تولغانايىنى ئانا- يەر سىماسى بىلەن دىدارلاشتۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن مەخسەت، باش قەھرىمانغا ئۇنىڭ ئوزى شاھىد بولغان زامان سىرىنى، شۇنداقلا مەيدانىدا شېيىت بولغان ئوغلىنىڭ 20 ژىل بويى سارايدا ئېسىقلىق تۇرغان ۋېلوسىپېدىنىڭ تارىخىنى ھېكايە قىلغۇزۇشتىن ئىبارەت ئېدى. ئانا- يەر بىلەن ئىككىسى سەممىي مۇڭدىشىدۇ. سپېكتاكل تولغانايىنىڭ مونۇ سوزلىرى بىلەن باشلىنىدۇ: «بارمۇسەن، ئېي مۇقەددەس دالىلىرىم! بارمۇسەن، ئېي ئانا- يەر! بۇ خاسىيەتلىك ئانىلىرىم! ھازىر مۇندا پەقەت ئىككىمىزلا. بۇگۇن مەن ئەزىز پەرزەتلىرىمنى- قاسىمنى، ساياپبېكنى، جايناغىم، سۇباتقۇلۇمنى، ئالىماننى - تورت شۇڭقارىمنى ئەسلەيدىغان كۇن! ئىككى يېرىم سائات داۋام قىلغان سپېكتاكلدا بىز ئانىنىڭ، بىر ئائىلىنىڭ، بىر ئائىلىنىڭ ئومۇر تارىخى كوز ئالدىمىزدىن بىر- بىرلەپ ئوتىدۇ. ئوۋەتلىشىپ ئۆزىدىغان قىسقا- قىسقا كورۇنۇشلەردە زامان تەپەسىنى، ھەقىقىي ھاياتنى يارقىن ھېس قىلىسىز ۋە روشەن كورىسىز. بۇ ھادىسىلەرنى سەھنىدە كورسىتىش، ئەلۋەتتە، رېژىسسېيورنىڭ قەھرىمانلار پسىخولوگىيەسىنى چوڭقۇر چۈشىنىپ، ئادەمۇيى سەھنە كورۇنۇشلىرىنى بىر ئولچەم بىلەن، كونكرېت ۋە ئىخچاملىق تەسۋىرلەپ بېرەلىشىگە باغلىقتۇر.

سپېكتاكلنى سەھنىلەشتۇرگەن رېژىسسېيور ئەزەربەيجان مەمبېتوۋ ئوزىنىڭ مۇرەككەپ ۋەزىپىسىنىڭ ھوددىسىدىن دېگەندەك چىقالىدى.

«ئانا قەلبى» سپېكتاكلىنى كورگەن تاماشىبىنلار چوڭقۇر تەسرات ئىلكىدە ئولتۇرىدۇ. ئۇچ ئوغلىدىن ۋە ئېرىدىن، ئوز قىزىدەك ئاسراپ ئوستۇرگەن كېلىنىدىن، تورت ئەزىمەتتىن تامام جۇدا بولغان ئانىنىڭ ھەسرەت نادامەتلىك ھالىغا كىمزارلانمىسۇن. بىراق، مەسىلە، ئۇنىڭدا ئەمەس، بەلكى سپېكتاكلىنىڭ ئىجتىمائىي ماھىيىتىنىڭ چوڭقۇرلىغىدىن ئىبارەت. ئۇرۇش ئوتى لاۋ ئۇرۇپ، ئەل- ۋەتەن بېشىغا كۇن چۇشكەن بىر پەيتتە ئاددىي بىر ئايالنىڭ يالغۇز ئوز بېشىغا چۇشكەن قايغۇ- زارىنى بىر ياققا قويۇپ، ۋەتەن ئۇچۇن، غالىبىيەت ئۇچۇن ئەرلەردىنمۇ زىيادە مەردانە ئىشلىرىغا قابىل قالىسىز. ئەيۋەھەنناس، تولغاناي مۇشۇنداق ئادەمكەنغۇ، دەپ چوڭقۇر ئويغا چوكۇسىز. ئۇنىڭ قەلبى، ئەمگىكى ۋەتەنگە، غالىبىيەتكە بېغىشلانغان. ئۇ ھەر بىر باشاقنى مۇقەددەس كورىدۇ، ئالقانىدەك بوش يەر كورۇنسىلا تېرىلغۇ قىلىدۇ. بۇنىڭغا ئاپرىن دەيسىز. ئىككى قاپ ئۇرۇقنى ئۇلاققا ئارتىۋېلىپ كېتىپ بارغان قۇراللىق ئوغرىنى تۇتۇپ ئالغىنىنى كورۇپ، ئۇنىڭ ئەرلىك كورسەتكىنىگە قەلبىڭىزدىن رىزا بولىسىز. مەزكۇر سپېكتاكل شۇنداقلا ياشلارنى پاراسەتلىك، ئەقىل- ئىدراكلىك بولۇشقا، بەرداشلىققا، ئىشچانلىققا، ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ بۈيۈك غالىبىيىتىنى قەدىرلەشكە دەۋەت قىلىدۇ. دېمەك، ئەسەردە بىر كىشىنىڭ ئىش- ھەرىكىتى، پەم- پاراسىتى تۇپەيلى تاماشىبىنلارغا چوڭقۇر تەسىر يەتكۈزىلىدۇ.

«ئانا قەلبى»

سۈرەتتە: سپېكتاكلىدىن كورۇنۇش. ئوڭدا: ئانا- يەر رولىدا بىكېن رەۋۋا، تولغاناي رولىدا سابىرا مايقانوۋا.

مەن بۇ سپېكتاكلدا ئە. مەمبېتوۋنىڭ ياردەمچىسى، ئاسسىستېنت- رېژىسسېيور بولدۇم. سپېكتاكلىمىز موسكۋا تاماشىبىنلىرى ئالدىدا ئۇچ نوۋەت قويۇلۇپ، چوڭ ئىجادىي غالىبىيەت سۈپىتىدە باھالاندى.

ئەندى مەن ياراتقان ئانا- يەر قىياپىتى ھەققىدە ئېيتىشقا توغرا كەلسە، بۇ خۇسۇستا بۈيۈك ئۇستازىمىز مۇختار ئەۋېزوۋتىن ئارتۇق بىرەر پىكىر ئېيتىش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس دېگەن بولار ئېدىم. ئۇلۇق ئەدىپ: «ئانا- يەر قىياپىتىنى ئېنسىل خىسلەتلەرنىڭ، ئىنسان ئەقلىنىڭ گەۋدىلىنىشى دېيىشكە بولىدۇ. ئۇ چوڭقۇر پىكىر يورۇتىدۇ» دېگەن ئېدى.

تولغاناي: «ئېي خاسىيەتلىك ئانا- يەر! ئادەم بالىسى ئۇرۇشسىز- قىرغىنسىز ياشىيالامدۇ، يوقمۇ؟» دەپ سوئال قويىدۇ. شۇندا ئانا- يەر مۇنداق دەيدۇ: «سەن ماڭا ئېنتايىن قىيىن سوئال قويدۇڭ، تولغاناي! بەزىدە پۇتۇنلەي قەبىلىلەر، ياكى پۇتۇنلەي خەلقلەردىن نامۇ- ئىزمۇ قالدۇرماي كەتكەنلەرمۇ بار. ئورتۇنۇپ كۇلگە ئايلىنىپ، قۇم بېسىپ، خانۇ- ۋەيران بولغان شەھەرلەرمۇ ئاز ئەمەس. مانا، مەن، ئىنسان بالىسى ئاياق باسقان ئىزغا زار بولغان ئەسىرلەرنىمۇ باشتىن كەچۇردۇم. ئىنسان بالىسى ھەر ۋاقىت ئۇرۇشقا ئىنتىلگەن پەيتلەردە، ئەي دوست- يارانلار، قان توكۇشنى توختىتىڭلار! دەپ تالاي- تالاي ئېيتقانمەن. ئېي يورۇق دۇنيانىڭ ئىگىسى بولغان ئادەم بالىسى، ساڭا زادى نېمە كېرەك!؟ ئەسلا يەر كېرەك بولسا، مانا، مەن- يەر، يەر ئانامەن. مەن سىلەرنىڭ ھەممىڭلارغا بىردەك ئوخشاش. ھېچ قايسىڭلارنى ئاللىمايمەن! مەن سىلەرنىڭ ئاچكوزلىكى كوز تىرىكچىلىك قىلىشىڭلارنى ئەسلا خالىمايمەن! ماڭا كېرىگى، سىلەرنىڭ بىرلىك بەركىتىشىڭلار. قېنى، باغرىمغا بىر دان تاشلاپ كورۇڭلارچۇ، مىڭ دان قىلىپ قايتۇرىمەن. بىر تال چىۋىق سانچىپ قويساڭلار باراقسان چىنار قىلىپ يېتىشتۈرىمەن. مېۋىلىك دەرەق، تىكەمسەن؟ مال باقامسەن، ئوت- چوپلىرىم بىلەن ئاسرايمەن، ئوي- ئىمارەت سالساڭ، زېمىنىڭ بولىمەن. ھە، سەن بولساڭ، تولغاناي، ئادەم بالىسى ئۇرۇش- قىرغىنسىز جاھاندارچىلىق قىلالامدۇ، دەپ سوئال قويىسەن، ئۇ سوئال ماڭا مۇناسىۋەتلىكمىكەن، ئۇ سوئال سىلەر، ئادەملەرنىڭلا قولىدىكى قۇدرەت! قۇلۇغۇم سەندە، تولغاناي، بۇگۇن سېنىڭ ئوز باللىرىڭنى، قېرىنداشلىرىڭنى خاتىرلەيدىغان كۇتۇك ئېدىغۇ...» دەپ جاۋاپ بېرىدۇ. كورۇپ تۇرۇپتىمىزكى، ئەسەردە بىز ئانا- يەرنىڭ ئازلا گېپى بىلەن كوپ پىكىر ئېيتالىدۇق، ئانا- يەر لەۋزىدىن پۇتكۇل دۇنيادىكى جەمي ئىنسان بالىسىغا تېچلىقنى ۋەزە قىلدۇق.

خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا، ئە. مەمبېتوۋ رېژىسسېيور سۈپىتىدە بۇ سپېكتاكلنى قويۇش بىلەن قازاق تىياتر سەنئىتىنى يېڭى پەللىگە ئېلىپ چىقتى.

1973-ژىلى «ئانا قەلبى» سپېكتاكلىنى ئىراندا ئوتكۇزۇلگەن ئازىيە، ئافرىكا، ۋە لاتىن ئامېرىكىسى ئەللىرىنىڭ سەنئەت مۇسابىقىسىگە قوشتۇق. مۇسابىقىدە 43 ئەلنىڭ تىياترى ئىشتىراك قىلدى. ئاندىن ئە. مەمبېتوۋ رەھبەرلىگىدە كوللېكتىۋىمىز ئىسفاھان، ئابادان، كۇم شەھەرلىرىنى ئارىلاپ، شەمشىدىن ھاپىزنىڭ تۇغۇلغان شەھىرى شىرازىدىن ئوتۇپ تېھرانغا كەلدۇق. بۇ قازاق سەنئەتكارلىرىنىڭ بەينەلمىنەل سۈپەتتىكى سەنئەتكارلار دەرىجىسىدە بولۇپ، جاھان رىيالىستىك سەنئەت تارىخىغا ھەسسە قوشالىغانلىغىنىڭ ئىپادىسىدۇر. بىز قازاق ئاكتيورلىرى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ خەلق ئارتىستى ئە. مەمبېتوۋ ئىجادىي رەھبەرلىگىدە سەھنىلەشتۇرۇلگەن «ئانا قەلبى» سپېكتاكلى بىلەن غۇرۇرلىنىمىز.

بىكېن رەۋۋا،
قازاقستان خەلق ئارتىستى،
دولەت مۇكاپاتىنىڭ لائۇرېاتى.

ئىجادىيەت قايىنمىدا

يېقىندا قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ مەجلىس زالىدا جامائەتچىلىك، كوزگە كورۇنگەن ئۇيغۇر يازغۇچىسى جامالدىن بوساقوۋ تەۋەللۇدىنىڭ 60 ژىللىغىنى، ئىجادىي پائالىيىتىنىڭ 30 ژىللىغىنى تەنتەنىلىك خاتىرلەپ ئوتتى.

بۇ مۇناسىۋەت بىلەن قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ سېكرېتارى شېرخان مۇرتازايېۋ، ئاتاقلىق كومپوزىتور قۇددۇس غوجامياروۋ، «كوممۇنىزم تۇغى» ناملىق جۇمھۇرىيەتلەر ئارا ئۇيغۇر گېزىتىنىڭ مۇھەررىرى ئابدۇللا مەشۇروۋ، قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئۇيغۇر بولۇمىنىڭ مۇدىرى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى غوجاخمەت سەدۋاقاسوۋ، شۇنداقلا ئوزبەكىستان تېلېۋىزىيە ۋە رادىو كومىتېتى نامىدىن يازغۇچى سېيتجان سېيتشېۋلار يازغۇچىنى سەممىي تەبرىكلەپ، ئۇنىڭ ئىجادىيىتىگە يەنىمۇ زور مۇۋاپپەقىيەتلەر تىلىدى.

يازغۇچىنىڭ ھاياتى ۋە ئىجادىي پائالىيىتى ھەققىدە فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى، يازغۇچى قۇرۋان توختەمۇۋ دوكلاد بىلەن سوزگە چىقتى.

مەلۇمكى، ئەللىگىنچى ژىللاردىن بۇيانقى دەۋىردە ئۇيغۇر سوۋېت ئەدەبىياتى ئىجادىي ئورلەپ، چوڭ- چوڭ ئەسەرلەر ۋۇجۇتقا كېلىشكە باشلىدى. ئەدەبىياتىمىزنىڭ بۇ خىل دەرىجىگە يېتىشىگە كورنەكلىك يازغۇچى ج. بوساقوۋنىڭ ھەسسىسى زور بولدى.

جامالدىن بوساقوۋ 1918-ژىلى ياركەنت (ھازىرقى پانفىلوۋ) شەھىرىدە تۇغۇلدى. ئۇنىڭ ئاتىسى ئۇيغۇر خەلقىگە كەڭ تونۇلغان، يەتتىسۇدا سوۋېت ھاكىمىيىتىنى مۇستەھكەملەشتە كوپ خىزمەت كورسەتكەن قارى بوساقوۋتۇر.

1936-ژىلى ياركەنتتە پېداگوگىكىلىق بىلىم يۇرتىنى تاماملاپ، ج. بوساقوۋ مەكتەپ دىرېكتورى، رايونلۇق مائارىپ بولۇمىنىڭ باشلىغى قاتارلىق جاۋاپكەرلىك خىزمەتلەرنى ئاتقۇرىدۇ. 1950- ژىللارنىڭ بېشىدا مەتبۇئات ساھاسىغا يوتكىلىپ، ئالمۇتىدىكى «جازۇۋشى» نەشرىياتىدىكى ئۇيغۇر رېداكسىيەسىنى ئوتتۇز ژىلغا يېقىن باشقۇرۇپ كەلمەكتە. ئۇ، مەزكۇر نەشرىياتتىن ئۇيغۇر تىلىدا بەدىي كىتاپلارنى نەشر قىلىشقا بېۋاستە رەھبەرلىك قىلدى.

مەلۇمكى، نەسرىي ژانر چىدام- سۇبات بىلەن ئىزدىنىش، ئەمگەك قىلىشنى، بەدىي دىتنى، ئىستىداتنى تەلەپ قىلسا كېرەك. ئەينە شۇ خۇسۇسىيەتلەر تەبىئىتىدە مۇجەسسەملەشكەن ج. بوساقوۋ ئاددىي شەكىل: ئوچېرك، ھېكايىلەردىن چوڭ ئەسەرلەرگىچە تەدرىجى ئوستى ۋە بۇ ساھادا ئوز قابىلىيىتىنى كورسىتەلىدى.

ج. بوساقوۋنىڭ «سەھەر سەلكىنى»، «خەلق ھاپىزى»، «يالقۇن» ناملىق پوۋېست، ھېكايىلىرىدا، «قايىنام» دىلوگىيەسى، «مۇئەللىملەر» رومانلىرىدا، بىز سوۋېت ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئىختىسادىي- مەنىۋىي ھاياتىدىكى يۇكسىلىشنى، ئۇلارنىڭ مۇجەزخۇلۇقلىرىدا شەكىللەنگەن ئوزگۇرۇشلەرنى، سوۋېت ئادەملىرىنىڭ ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىدىكى قەھرىمانلىقلىرىنى، شۇنداقلا تىڭ يەرلەرنى ئوزلەشتۇرۇشتە ياشلارنىڭ جەسۇرانە ئىشلىرىنى يارقىن قىياپىي- ئوبرازلار ئارقىلىق كورەلەيمىز.

ژىغىندا كورنەكلىك يازغۇچىمىز جامالدىن بوساقوۋ ھاياجان تەۋرىنىش ئىلكىدە سوزگە چىقىپ، ئوز نامىغا ئېيتىلغان سەممىي ئالقىش، تەبرىكلەرگە زور مىننەتدارلىق بىلدۇردى ۋە ئوزىگە نىسبەتەن بولغان شۇ قاتارلىق ھورمەت- ئېھتىرامنىڭ جانجان سوۋېت ھوكۇمىتىگە مەنسۇپ ئېكەنلىگىنى ئىزھار قىلدى.

م. زۇلپىقاروۋ.

تەھرىر ھەيئىتى

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 85—43—62، 82—60—62. گېزىت- ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

1978 ژىل
ئىيۇل
№13 (39)
باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى ـ تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت «ۋەتەن» جەمىيىتى قازاق شۆبىسىنىڭ گېزىتى.

چانجاڭ دىيارىدا!

دەسلەپكى شاگىرتلار. بۇ ژىل قازاقستان ئالىي بىلىم يۇرتلىرىنى مىڭلىغان ياشلار تامالاپ چىقىپ، مۇستەقىل ھايات يولىغا ئاتلاندى. جۇمھۇرىيەتنىڭ ئەڭ ياش ئالىي ئوقۇش ئورنىنىڭ بىرى ـ ئالمۇتا تۆمۈر يول ئىنژېنېرلىرىنى يېتىشتۈرۈش ئىنستىتۇتى بولۇپ، ئۇنىڭ تۇنجا شاگىرتلىرى قازاقستاننىڭ ژىراقتىكى تۆمۈر يول ستانسىيەلىرىدە ئىشلەشكە يوللانما ئالدى.

سۈرەتتە: ئالمۇتا شەھىرىدىكى «تۈسكىيىز» فابرىكىسىنىڭ نەقىشچىسى مارجان تۇتاربايېۋا.

ئېلېكتر قۇۋۋىتى بىلەن. قاراغاندا ئوبلۇسىنىڭ ئېكىلىكلىرىدە بېيىنى ئېلېكتر قۇۋۋىتىنىڭ ياردىمى بىلەن سېغىش ئۇسۇلى جارىي قىلىنماقتا. نەتىجىدە ئاماتكېلدى نامىدىكى سوۋخوزدا بىيىلەردىن مول سۈت سېغىلىدىغان بولدى.

بۇ يەردە ھەر بىر بىيىگە مەخسۇس جاي بولۇنگەن. ئۇنىڭدا ژۈگەن، نوختا سېلىنمىغان تۇسۇن بىيىلەرنى بېمالال سېغىشقا بولىدۇ. مانا شۇنداق ئۇسۇللارنى قوللىنىش ئاقىۋىتىدە بىر ئادەم كۈنىگە قىرىق بىيە سېغىپ ئۈلگىرىدۇ.

داۋالاش ئورنى. ئاقتوبە ئوبلۇسىنىڭ جايساڭ دېگەن يېزىسىدا پاتقاق بىلەن ئەملەش ئۈچۈن يېڭى شىپاخانا ئېچىلدى. بۇ يەردىن تېپىلغان پاتقاق ئۆزىنىڭ شىپالىق خىسلەتلىرى بىلەن داڭلىق كۇرورتلاردىكى پاتقاقتىن زادىلا قېلىشمايدۇ. ئوبلۇستا ھازىر شۇنداق ئۈچ شىپاخانا خىزمەت قىلىدۇ.

ئۇلۇق شائىرغا خاتىرە ـ ھەيكەل. ئالمۇتا ئوبلۇسى جامبۇل رايونىنىڭ مەركىزى ئۇزۇناغاچتا ئۇلۇق شائىر جامبۇل جاباييېۋقا خاتىرە ـ ھەيكەل قويۇلدى. ئۇنىڭغا يېزا ئاھالىسىدىن كولخوزچىلار، ئوقۇغۇچىلار ھال ـ قىزىل گۈلچەمبەرلەر قويۇپ، ئۇلۇق شائىرغا بولغان سەمىمىي مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلدى.

103 ياشتىكى مومايى. قىزىلجار شەھىرىدە تۇغۇلۇپ، ئوسۇپ، ئالاي تارىخىي ۋاقىئەلەرنىڭ شاھىدى بولغان پېشقەدەم، مۇبارەك ئانا لەيلىجامال قوراباييېۋا ھازىر 103 ياشقا تولدى. ئۇ بۈگۈنمۇ تىمەن: كۆزى ياخشى كۆرىدۇ، ئۆزى مېڭىپ مېھماندارچىلىققا بارىدۇ. ئۇنىڭ چەۋرە، ئەۋرىلىرىنىڭ سانى قىرىققا يېقىن. بۇ چوڭ ئائىلە ئەزالىرى ھازىر جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ ھەر خىل جايلىرىدا ئەمگەك قىلماقتا. ئۇلارنىڭ ئالدى پېنسىيەدە.

سىيېزد ۋەكىللىرى. يېقىندا موسكۋادا بولۇپ ئۆتكەن پۈتكۈل ئىتتىپاق مۇئەللىملەر سىيېزىدە ئالمۇتا ئوبلۇسى ئۇيغۇر رايونىدىن، كەتمەن ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ مۇئەللىمى رېھانىقىز توختاخۇنوۋا ۋەكىل سۈپىتىدە ئىشتىراك قىلدى. ئۇ، 1958 ـ ژىلى تاشكەنت دارىلفۇنۇنىنى ئۇيغۇر بۆلۈمىنى تاماملاپ، تا شۇ كەمگىچە ئۆز ھاياتىنى مائارىپ پائالىيىتىگە بېغىشلاپ كەلمەكتە. ر. توختاخۇنوۋا ئۆزىنىڭ مېۋىلىك ئەمگىكى ئۈچۈن مائارىپ ئەلاچىسى ۋە قازاقستاندا خىزمەت كۆرسەتكەن مۇئەللىم ئۇنۋانلىرىغا، «ھۆرمەت بەلگۈسى» ئوردېنىغا سازاۋەر بولدى.

پانفىلوۋ (ياركەنت) شەھىرىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ پېشقەدەم مۇئەللىمى ھۆرمەم ئەزىزوۋانىڭ ئىشى پۈتكۈل ئالدىنقى ئورغان ئوبلۇسقا مەلۇم. ئۇ ئۆز كەسپىنىڭ ھەقىقىي ماھىرى. ئۇنىڭ ئوقۇتقان شاگىرتلىرى ئىنژېنېر، دوختۇر، مۇئەللىم بولۇپ خىزمەت قىلماقتا. قازاقستان مائارىپ ئەلاچىسى ھۆرمەم ئەزىزوۋامۇ پانفىلوۋ رايونى مۇئەللىملىرىگە ۋاكالەتەن مەزكۇر سىيېزد ئىشىغا قاتناشتى.

يېڭى سەھنە كىتاۋى. جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تېئاترىنىڭ ئىجادىي كوللېكتىۋى يېڭى سەھنە كىتاۋىنى ـ ئۆزبەك دراماتۇرگى سايىت ئەخمەتنىڭ «كېلىنلەر قوزغىلىڭى» ناملىق پيېسسىسى ئاساسىدا ئىشلەنگەن سپېكتاكلىنى كۆرسەتتى. ئاساسىي رول ـ ئانا رولىنى قازاقستان خەلق ئارتىستى روشەنگۈل ئىلاخۇنوۋا ئېلىپ چىقتى. ئەسەر ئۇيغۇر تىلىغا ياش شائىر ھېسامدۇن ئىسلاموۋ تەرىپىدىن تەرجىمە قىلىنغان.

تاماشىبىنلار قىزغىن قارشى ئالغان يېڭى سەھنە ئەسىرىدە ئارتىستلاردىن خاسىيەت زەيناۋدىنوۋا، ئالىمجان ئەيسايېۋ، ماھنۇر رەھمانوۋالارمۇ ئۆز ماھارىتىنى نامايىش قىلدى.

دوستلۇق ۋە ئىناق خوشنىدارچىلىق مەنپىيەتلىرى ئۈچۈن

تۈركىيەنىڭ باش مىنىستىرى ب. ئېجېۋىت س س س ر ھۆكۈمىتىنىڭ تەكلىۋىگە بىنائەن ئىيۇننىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا رەسمىي سەپەر بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقىنى زىيارەت قىلدى. ئۇنىڭ بۇ سەپىرى، شۇنداقلا سوۋېت ئىتتىپاقى رەھبەرلىرى بىلەن بولغان مۇزاكىرىسى ئىككى ئەل ئارىسىدىكى ئۆز ئارا ئىشەنچ، دوستلۇق ۋە ئىناق خوشنىدارچىلىقنىڭ يەنىمۇ رىۋاجلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرسەتتى.

سوۋېت ۋە تۈركىيە خەلقلىرى ئارىسىدىكى دوستلۇق مۇناسىۋەتلەرنىڭ ھۇلىنى قۇرغان، ھەر ئىككى دۆلەتنىڭ ئاساسىنى سالغۇچى داھىلىرى ۋ. ئى. لېنىن ۋە كامال ئاتا تۈرك ئېدى. گراژدانلار ئۇرۇشىدىن كېيىنكى ئىنتايىن ئېغىر ئىقتىسادىي شارائىتتا ۋە ۋەيرانچىلىققا قارىماستىن ياش سوۋېت جۇمھۇرىيىتى 20 ـ ژىللار بېشىدا تۈركىيە خەلقىنىڭ مىللىي ـ ئازاتلىق كۈرىشىنى قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىگەن ئېدى.

س س س ر بىلەن تۈركىيە ئارىسىدىكى ئالاقە كېيىنكى ژىللاردا، ب. ئېجېۋىتنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا، ناھايىتى تېز جانلىنىش دەۋرىگە قەدەم قويدى؛ سودا ـ تىجارەت، ئىقتىساد ساھاسىدىكى ھەمكارلىق تېز سۈرئەتتە تەرەققىي ئەتتى. ئەينە شۇنىڭ شاھىدى سۈپىتىدە سېيدىشەھىر ئاليۇمىنىي كومپلېكسىنى تىلغا ئېلىش مۇمكىن. ئۇ، پۈتۈن يېقىن شەرىقتىكى ئەڭ ژىرىك سانائەت كارخانىسىدۇر. ئىسكەندەرۇن مېتاللۇرگىيە كومبىناتىنىڭ بىرىنچى قىسمى ئىشقا چۈشۈرۈلىشى نەتىجىسىدە تۈركىيەدىكى بۇ خىل سانائەت ئورۇنلىرىنىڭ ئومۇمىي قۇۋۋىتى 60 پروتسېنت ئۆستى.

سەپەر داۋامىدا س س س ر مىنىسترلار سوۋېتىنىڭ رەئىسى ئا. ن. كوسىگىن ۋە تۈركىيە باش مىنىستىرى ب. ئېجېۋىت، سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقى بىلەن تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى ئارىسىدىكى خوشنىدارچىلىق، دوستانە ھەمكارلىق پرىنسىپلىرى توغرىلىق سەياسىي ھۆججەتنى ئىمزالىدى. بۇ ھۆججەت ئىككى تەرەپلىمە ھەمكارلىقنى، جۈملىدىن خەلق ئارا مەيداندىكى ھەمكارلىقنى رىۋاجلاندۇرۇپ، چوڭقۇرلىتىشتا يېڭى مۇمكىنچىلىكلەر يارىتىپ بېرىدۇ.

ئىككى تەرەپ ئۈچ ژىللىق سودا كېلىشىمىنى يېقىن ئارىدا ئىمزالاش خۇسۇسىدا كېلىشتى. ئىككى دۆلەت ئارىسىدىكى سودا ـ تىجارەت ئوبوروتىنى مەزكۇر ئۈچ ژىل ئىچىدە 2 ـ 2،5 ھەسسە كېڭەيتىش كۆزدە تۇتۇلماقتا.

شۇنىڭ بىلەن بىللە ئىككى تەرەپ مەدەنىي، ئىلىم ۋە سپورت ساھاسىدا سوۋېت ـ تۈركىيە ھەمكارلىقىدىن قەتئىيەت ھاسىل قىلىدىغىنىنى بىلدۈرۈپ، بۇ خۇسۇستا مۇناسىۋەتنى جانلاندۇرۇشقا ئىنتىلىدىغانلىقىنى بايان قىلدى. سەپەر داۋامىدا ئىككى دۆلەت ئارىسىدىكى مەدەنىي ۋە ئىلمىي ساھالاردىكى ھەمكارلىقنىڭ 1978 ـ 1980 ـ ژىللارغا بېغىشلانغان پروگراممىسى ئىمزالاندى.

خۇلاسەن ئېيتقاندا مۇزاكىرە نەتىجىلىرى، مۇۋاپپەقىيەتلىك بولدى. بۇ، ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى ئىناق خوشنىدارچىلىق، دوستلۇق ۋە ھەمكارلىقنى يەنىمۇ تەرەققىي قىلىش ئىشىغا قوشۇلغان چوڭ ئۈلۈشتۇر.

ئىران يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرى سوۋېت خەلقلىرى تىللىرىدا

سوۋېت ھاكىمىيىتى دەۋرىدە بىزنىڭ ئېلىمىزدا پارسى ـ تاجىك ۋە ئىران يازغۇچىلىرىنىڭ 327 كىتابى س س س ر ۋە چەت ئەل خەلقلىرى تىللىرىدا نەشر قىلىنغان. ئۇلار ئومۇمەن 9 مىللىون 171 مىڭ نۇسخە بولۇپ بېسىلىپ چىقتى.

بولۇپمۇ ئۆمەر ھەييام، جالالىدىن رۇمىي، سەئىدىي، ھافىز قاتارلىق كلاسسىك شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرى ئىنتايىن كۆپ نەشر قىلىندى. مەسىلەن، ئۆمەر ھەييام شېئىرلىرى 16 خەلق تىلىدا، جۈملىدىن ئۆزبەك، قازاق، تىللىرىدا جەمى بىر يېرىم مىللىون دانا بولۇپ 48 نۆۋەت نەشر قىلىنغان.

بىزنىڭ نەشرىياتلىرىمىز سوۋېت كىتاپخانلىرىنى زامانىۋىي ئىران ئەدىپلىرىنىڭ ئەسەرلىرى بىلەن تونۇشتۇرۇشقا زىيادە ئېتىۋار بەرمەكتە. پەقەت كېيىنكى بىر نەچچە ژىل ئىچىدە سادىك ژۇباكنىڭ تاللانما ئەسەرلىرى ھېكايىلىرى بىلەن پوۋېستلىرى، س. داشۋارنىڭ «تىرىكچىلىك ئۈچۈن جان پىدا» رومانى ۋە باشقا كۆپلىگەن كىتاپلار نەشر قىلىندى.

سۈرەتتە: شەمەي شەھىرىدىكى كىتابخانا كۆرۈنۈشى.

مۇھەررىر مۇلاھىزىسى

قەلبى دەريا ئىنسانلار

بۇ ئىنگدىن ئۈچ ژىل ئىلگىرى ئۆزەمگە سوغ تەككۈزۈۋېلىپ، كېسەلخانىدا يېتىپ قالدىم. ئاردا بىر ئاز ۋاقىت ئۆتۈپ، مەن تۈزىلىپ، ئەتە- ئۆگۈن چىقىمەن، دەپ تۇرغىنىمدا تېلېكتېس ئىسىملىق بىر قىز كېسەلخانىغا چۈشۈپ قالسا بولدۇ. قان قۇسۇپ ياتىدۇ. يېزىدىن تېز ياردەم كورسىتىش سامولېوتىدا كېسەلخانىغا يەتكۈزۈلگەن تېلېكتېسنى پالاتىغا زەمبىلدە ئېلىپ كىردى. ياش قىزنىڭ ئېغىر ئاقىۋىتى بىزنى ئېچىندۇردى.

ئۇ ياتقان پالاتاغا كىرىپ چىققان دوختۇرلاردىن «ئەھۋالى قانداق؟» دېگەندەك ئىما قىلىمىز. ئۇلارمۇ ئېچىنىشلىق ھالدا باشلىرىنى چايقاپ قويىدۇ. بىز قايغۇغا چۈشۈپ كېتىمىز. شۇ تۈنى دوختۇرلار تاڭنى كىرپىك قاقماي ئۆتكەزدى.

مەن كېسەلخانىدىن غەمكىن ھالدا چىقىپ ئۆيگە قايتتىم.

...ئەينە شۇ تېلېكتېس، مانا، ئالمۇتىدا ئۆتكۈزۈلگەن سەنئەت ھەۋەسكارلىرى كورىگىگە قاتنىشىپ، بۈگۈن تىياتر سەھنىسىدە ناخشا ئېيتىپ تۇرىدۇ. مەن بولسام، شۇ بىر ئېغىر پەيتنى ئەسلەپ، ئولگىنىم تىرىلگەندەك خۇرسەند بولدۇم. كونسېرتتىن كېيىن ئايالىم ئىككىمىز تېلېكتېسنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدۇق. دەستىخان ئۈستىدە پاراڭلىشىپ ئولتاردۇق. ئۆتكەنكى قايغۇلۇق ئەھۋالنى ئەسلەشكە پېتىنالماي تۇرغىنىمنى سەزدى، ئېھتىمال، گەپنى ئۆزى باشلىدى.

—ئېيتىڭىزچۇ، ئاكا، ۋاپات بولغان ئېدىڭىزغۇ، دېمەكچىسىزغۇ؟!. دەرۋاقە، ئۇ كەمدە مەن، ھەقىقەتەنمۇ، تىرىك ئەمەس ئېدىم. ئەشۇ كۈنى ھەممىڭلار مېنىڭ ۋايىمىمنى يەپ، ياخشى نىيەت، ياخشى تىلەكتە بولۇپسىلەر. مېنىڭ جېنىمغا ئارا بولغان مارتا ھەدىنى بىلەمسىز؟ مارتا ئېدۇئاردوۋنانى دېمەكچىمەن، دوختۇرنى؟!

ئۇ دوختۇر ئېمىس ئايالى ئېكەنلىگىنى، ئۇنىڭ 1941-ژىلدىن ئېتىۋارەن دوختۇر ئېكەنلىگىنى ۋە ئۇنىڭ ئىنسانلار سالامەتلىگىنى ساقلاپ قېلىشتىكى پىداكارانە ئەمگىگى تۈپەيلى لېنىن ئوردېنىغا سازاۋەر بولغىنىنى ئېيتقىنىمدا، تېلېكتېس قىن- قىنىغا سىغماي خوشال بولدى. بىز شۇ كۈنى مارتانىڭ تېلېكتېسنى ئولۇم گىردابىدىن قۇتۇلدۇرۇپ ئالغانلىغى ھەققىدە ئۇزۇن گەپلەشتۇق. تېلېكتېس گەپنى ئۇزاقتىن باشلىدى:

—مەن شەرقىي تۈركىستانىنىڭ تولى رايونىدا 1941- ژىلى تۇغۇلغان ئېكەنمەن. دادام مىڭباي، سەلىمجان دېگەن باينىڭ قويىنى باقىدېكەن. سىز، ئەلۋەتتە، ئۇ تەرەپتىكى كەمبەغەللەرنىڭ ئېچىنارلىق ئېغىر ئەھۋالىدىن ۋاقىپ بولمىسىڭىز كېرەك،- دەپ ئۇلۇق- كىچىك تىنغان تېلېكتېس سوزىنى داۋاملاشتۇردى،- بالا كۈنىمدە نامراتچىلىقتىن ئىسسىق كىيىمگە زار بولۇپ، يالاڭلا ۋەرەتتۇق. شۇڭلاشقا ئۆپكەمگە سوغ تەككەن ئېكەن. 1962-ژىلى سوۋېت ئىتتىپاقىغا كېلىشىم بىلەن كېسەلخانىدا داۋالىنىپ تۈزىلىپ كەتتىم. ئاز- تولا ناخشا ئېيتىپ، دومبىرا چالىدىغان ئادىتىم بار ئېدى. مېنى ئالمۇتىغا، سەنئەتچىلەر مەكتىۋىگە ئەۋەتتى. ئوقۇشنى پۈتىرىپ، سوۋخوز كلۇبىغا مۇدىرە بولدۇم. بىر كۈنى ياشلار بىلەن ناخشا ئېيتىپ ئولتۇرغىنىمدا، كوچەڭگەن بولسام كېرەك، ئۆپكەمنىڭ قېتىپ ساقايغان جارائىتى ئېچىلىپ، ئاغزىمدىن قان كەتتى. مانا شۇندا يەنە كېسەلخانىغا چۈشۈپ قالدىم. قان كوپ كەتكەن ئۈچۈنمۇ ھوشۇمدىن كېتىپ قاپتىمەن. بىر ھازادا كوز ئاچقىدەك بولسام، ئاق خالاتلىق، يېشى توختىغان ئايال ئايىغىمغا ئۇكول سېلىۋېتىپتۇ. يېنىمدىكى دوختۇرنىڭ مېھرىۋان كوزلىرى ۋۇجۇدىمغا ئىسسىق ھايات نەشئەسىنى قۇيغاندەك بولدى.

—قىزىم، ھەممىسى جايىدا بولىدۇ،- دەپ ئىللىق تەبەسسۇم ئەيلىدى. بۇ كىشى مارتا ئېدۇئاردوۋنا ئېدى. كېيىن ئاڭلىشىمچە، شۇ تۈنى مارتا ھەدە ماڭا ئوز قېنىنى قۇيۇپ، ئولۇمدىن ساقلاپ قالغان ئېكەن. ئەينە شۇنىڭ قولىدا ئالتە ئاي داۋالىنىپ، ئاغرىقتىن سەللىمۇ ئەزا تۈزىلىپ كەتتىم.

ئوز قېنىنى ئوزگىلەرگە قۇيۇش، بۇ پەقەتلا شەپقەت- شاپائەتلىك ئىنسانلارنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئالىيجاناپ ئىش. سوۋېت ئېلىدە دوختۇرلارنى «ئاق خالاتلىق قەلبى دەريا ئىنسانلار» دېيىشىدۇ. بۇ- مارتا كەبى مېھرىۋان ئادەملەر ھەققىدىكى ئىبارىدۇر.

سەنئەت بەيرىمى

بۇ ژىل ئىيۇن ئاي چىقىپ كەتكىچە، موسكۋا سەنئەت شەيدالىرىنىڭ دىققىتىنى قازاق ئارتىستلىرىنىڭ ئىجادى ئوزىگە جەلىپ قىلدى. ۋەتىنىمىز پايتەختىدە ئاباي نامىدىكى قازاق دولەت ئاكادېمىيەلىك ئوپېرا ۋە بالېت تىياترىنىڭ گاسترولىرى بولۇپ ئوتتى. سسسر ئىتتىپاقىنىڭ داڭلىق، ئالەمگە تونۇلغان چوڭ تىياترىنىڭ سەھنىسىدىن ئە. ژۇبانوۋ ۋە ل. خەمىدىنىڭ «ئاباي»، م. تولېبايېۋنىڭ «بىر ژان ۋە سارا» ئوپېرالىرىدىن ئارىيالار ياڭرىدى. مەلۇمكى، مىللىي مۇزىكا مەدەنىيىتىنىڭ دۇردانىلىرى بولۇپ قالغان مەزكۇر ئەسەرلەردە ئوپېرا سەنئىتى ۋاستىلىرى ياردىمىدە قازاق دالاسىدا ئوتمۇشتە يۈز بەرگەن پاجىئەلىك ۋاقىئەلەر گەۋدىلەندۈرۈلگەندۇر.

بۇ ئىككى سپېكتاكىل، شۇنداقلا «ئېڭلىك- كېبېك»، «ئالپامىس» ئوپېرالىرى ۋە «ئالىيە» ناملىق يېڭى قازاق بالېتى ھەققىدە موسكۋادا چىقىدىغان مەركىزىي گېزىتلىرىدە مىزدە ئورۇنلىغان ماقالىلار چىقتى. ئۇلارنىڭ مۇئەللىپلىرى- تونۇلغان مۇزىكاشۇناسلار ۋە مۇزىكا تەنقىدچىلىرى، جاھان ئوپېرا سەنئىتىنىڭ مەركىزى موسكۋاغا بېرىلىپ كەلگەن سپېكتاكىللارغا يەكدىللىك بىلەن يۈكسەك باھا بېرىشتى. مەسىلەن، «سوۋېتسكايا كۇلتۇرا» گېزىتى كومپوزىتور غەزىزە ژۇبانوۋا ئەسەرى «ئېڭلىك- كېبېك» ئوپېرىسى ھەققىدە مۇنۇلارنى يازدى: «ئايال كىشى تەرىپىدىن ئوپېرا ئىجات قىلىنىشى- كام ئۇچرايدىغان ھادىسە. شۇنىڭغا قارىماستىن ئېتىراپ قىلىش لازىمكى، تالانتلىق كومپوزىتور، مەلۇم شېئىرىي خەلق رىۋايىتىگە ئاينىقسە باشقىچە ياندىشقان... ژۇبانوۋا مەزمۇنى باي، ئېموتسىونال تەسىرى كۈچلۈك ئەسەر ئىجات قىلغان».

ياش كومپوزىتور مەنسۇر ساغاتوۋ تەرىپىدىن ئىجات قىلىنغان «ئالىيە» بالېتى موسكۋالىقلاردا، شۇنداقلا پايتەخت مېھمانلىرىدا چوڭ تەسىرات قالدۇردى. ئۇ، ۋەتەن ئۈچۈن جەڭلەردە ھالاك بولغان، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ قەھرىمانى، جاسارىتى بىلەن

سۈرەتتە: سسسر خەلق ئارتىستى بىبىگۈل تولېگېنوۋا.

سۈرەتتە: سسسر خەلق ئارتىستى يېرمېك سېركېبايېۋ.

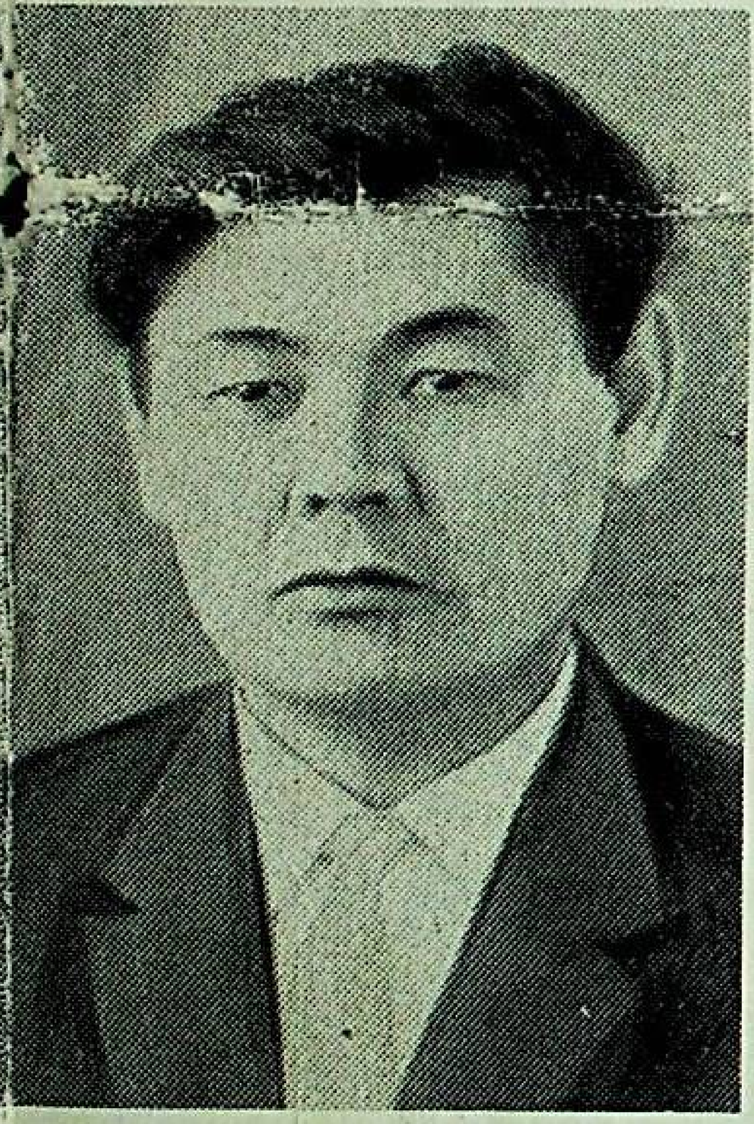

سۈرەتتە: تىياتر دىرېكتورى تۇركىستان ئوزبېكوۋ.

مەدەنىيەتلىك شاھىدى

ئۇيغۇر رايونلۇق ئالاقە بولۇمىنىڭ ئۈچ قەۋەتلىك يېڭى بىناسىدا ئاۋتوماتىكا [illegible] لىرىنىڭ ئىش جەريانلىرىدا كەڭجارىي قىلىنغانلىغىنى كورۇپ، ژىگىرمە بەش ژىل ئىلگىرى چونجا يېزىسىدا تۇرۇپ، چوڭ ئاقسۇ يېزىسى بىلەن تېلېفوندا ئۈچ مىنۇتلا سوزلىشىش ئۈچۈن بىر سائات ۋاقتىم كەتكەنلىگىنى ئەسلىدىم. ۋاھالەنكى ئارىلىغى ئوتتۇز كىلومېترچە كېلىدىغان مەزكۇر ئىككى يېزا ئوتتۇرىسىدا تېلېفون ئالاقىسى ئىشلىرى شۇنچىلىك مۈرەككەپ ئېدى. چۈنكى پۈتكۈل رايون يېزىلىرى پەقەت بىرلا لىنىيە بىلەن ئۇلانغان بولۇپ، كىشىلەر تېلېفون جىرىڭلىشىدىن كورە ئات چاپتۇرۇپ بېرىشنى ئاسان كورەتتى. مەن شۇ ۋاقىتنى ئېيتقىنىمدا ئالاقە بولۇمىنىڭ خادىملىرى كۈلۈشتى.

—مەرھەمەت،— دېدى ئۇلاردىن بىرسى، مەشەدىن ھازىرلا سىزگە تېلېفون ئارقىلىق دەرھال ئالمۇتىنى، خالىسىڭىز، موسكۋانى ئېلىپ بېرىش مۇمكىن. ھېچ ئەجەبلەنمەڭ.

سوھبەت داۋامىدا ئۇيغۇر رايونىدا ئالاقە خىزمىتى ساھاسىدا ئېلىپ بېرىلغان ئىشلاردىن ئوبدان ۋاقىپ بولدۇم. ئالاقىچىلار يېڭىلىقلار شاھىدى سۈپىتىدە ماڭا بىر كىتاپچە ھەدىيە قىلدى. ئۇنىڭ مۇقاۋىسىغا «قازاقىستان ئالاقە مىنىسترلىگى. ئۇيغۇر رايونى بويىچە تېلېفون مەلۇماتلىرى» دېگەن سوزلەر يېزىلغان ئېكەن. مەن ئۇنى ئالدىرىماي ۋاراقلاپ چىقتىم. شۇ ئەسنادا كوزۇم «چوڭ ئاقسۇ يېزىسى»، دېگەن باپقا چۈشتى. باقسام، ھېلىقى قېتىمدا مەن ئاران دېگەندە تېلېفوندا سوزلىشىپ ئالغان يېزىدا 150 تېلېفون ئاپپاراتى ئورنىتىلغان بولۇپ، ئۇلاردىن ئوتتۇز بەشى كولخوز ئىدارىسى، بىرگادىلار، يېزا سوۋېتى، مەكتەپ، گاراژ، ماگازىن، كېسەلخانا قاتارلىق جايلاردا بولسا، قالغانلىرى كولخوزچىلارنىڭ ئويلىرىدە ئېكەن.

ھەقىقەتەن خۇش بولارلىق ئىش. گەرچە ئىلگىرى پۈتكۈل يېزىدا بىرلا ئاپپارات بار بولۇپ، ئۇ، كولخوز رەئىسى كابىنېتىدا تۇراتتى. ھازىر مانا بىرىنىڭ ئورنىغا يۈز ئەللىك! ئاق موشۇنداق ئەھۋالنى مەن چارىن، كەتمەن، تۈگمەن، غالجات يېزىلىرىنىڭ ھەر قايسىسىدا كوردۇم.

ئەلدى تېلېفونلارنىڭ بىر- بىرىسى بىلەن ئۇلۇنۇش جەريانىغا كەلسەك، ھەممە ئىش ئاۋتوماتىكا ياردىمىدە، ئىلگەرىكىدەك تېلېفونىست قىزلارغا تەكرار- تەكرار ئىلتىماس قىلىپ تۇرمايسىز. ئاندىن ئاۋالقىدەك يېزىلار ئارىسىدا بىرلا لىنىيە ئەمەس، بەلكى بىر قانچە لىنىيە موجۇت.

ئۇمۇمەن تېلېفون ئالاقىسى جەھەتتىن ئۇيغۇر رايونى تولۇق ئاۋتوماتلاشتۇرۇلغان.

يەرلىك ئالاقىچىلار ئوزخىزمىتىنىڭ يۈكسەلىشىنى رايون مەدەنىيىتىنىڭ ئوسۇشى شاھىدى، دەپ بىلىدۇ.

ھازىر رايونلۇق ئالاقە بولۇمىنىڭ 200گە يېقىن خادىملىرى تېلېفون، رادىئو، پوچتا خىزمىتىنىڭ مىنۇت توختىماي ئېلىپ بېرىلىشىنى تەمىن قىلماقتا. ھەر كۈنى ئون توققۇز يېزىدىكى ئالاقە بولۇملىرىگە ئاۋتوماشىنىلاردا يېڭى گېزىت- ژۇرنال، خەت- چەك يەتكۈزىلىدۇ. نېتىجىدە ئاھالە جاھان يېڭىلىقلىرىدىن ئوز ۋاقتىدا ۋاقىپ بولۇپ تۇرىدۇ. ھەر بىر ئويدىكى رادىئو، تېلېۋىزور ئارقىلىق ئەڭ يېڭى خەۋەرلەر ئەڭ ژىراق ئۇيغۇر يېزىلىرىغا دەرھال يېتىپ بارىدۇ.

رايوندا ئالاقە تارماقلىرى بارغانسېرى كېڭەيمەكتە. يېقىندىلا چونجا يېزىسىدا 700 نومېرنى بىر- بىرىسى بىلەن ئۇلايدىغان يېڭى ئاۋتوماتىك تېلېفون ستانسىيەسى ئىشقا چۈشۈرۈلدى. ئاردا كوپ ئوتمەي ھەممە يېزىلاردا بارلىق كولخوزچىلارنىڭ ئويلىرىدە تېلېفون بولغۇسى.

س.ھاسانوۋ.

ئۇيغۇر رايونى، ئالمۇتا ئوبلۇسى.

ئەۋلاد كۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ئۆچمەس خاتىرە قالدۇرغان قازاق قىزى ئالىيە مولداغۇلوۋاغا بېغىشلىنىدۇ.

ئاندىن كومپوزىتور ئېركېغالىي راخمادىيېۋنىڭ «ئالپامىس» ناملىق يېڭى ئوپېرىسىمۇ تاماشىبىنلار تەرىپىدىن يۇكسەك باھا ئالدى.

مەلۇمكى، موسكۋالىقلار تەلەپچان، ئوپېرا سەنئەتكارلىرىنىڭ ئىجادىغا خالىس باھا بېرەلەيدىغان دىتلىق تاماشىبىنلار بولۇپ، ئۇلار جاھاندىكى ئۇلۇق ئوپېرا ئارتىستلىرىنىڭ ئاۋازلىرىنى ئاڭلاشقا مۇيەسسەر بولغان. ئۇنىڭدىن قەتئىي نەزەر، بۇ قېتىم ئۇلار س س س ر خەلق ئارتىستلىرى: بىبىگۇل تولېگېنوۋا، روزا جامانوۋا، يېرمەك سېركېبايېۋ، رىشات ئابدۇللىن قاتارلىق قازاق ئوپېرا سەنئىتى ماھىرلىرىدىن ئىنتايىن بەھرىمەن بولدى. ئۇلۇق شائىر ۋە خەلق ھىمايىچىسى ئاباي قىياپىي ئوبرازىنى ر. ئابدۇللىننىڭ تەلقىن قىلىپ بېرىشى ھەممىنى قايىل قالدۇردى.

داڭلىق قازاق ئارتىستلىرى بىلەن بىر قاتاردا موسكۋادا ئۆتكەن گاسترولارغا ياش ئىجادىي كۈچلىرىمىزمۇ كەڭ قاتناشتۇرۇلدى. چۈنكى بۇ تەبىئىي. ھازىر بىزنىڭ كوللېكتىۋنىڭ ئاساسىنى قۇرمانغازى نامىدىكى ئالمۇتا كونسېرۋاتورىيەسىنى تاماملىغان ياشلار تەشكىل قىلماقتا. ئۇلارنىڭ يېقىملىق ۋە جوشقۇن ئاۋازلىرى ھەممىنى بىردىنلا مەپتۇن قىلدى. ياش ئارتىستلاردىن راخىمە جۇباتۇروۋا، پۇتكۇل ئىتتىپاق ۋە خەلقئارا كونكۇرسلارنىڭ لائۇرېئاتلىرى ئەلىبېك دىنشېۋ، خافىز ئېسىموۋلارنى تاماشىبىنلار داۋاملىق ئالقىشلار بىلەن كۈتۈپ ئېلىشتى.

موسكۋادا كۆرسىتىلگەن ئوپېرا ۋە بالېت سپېكتاكللىرىنىڭ چوڭ مۇۋاپىەقىيەتلەر قازىنىشىغا مەلۇم دەرىجىدە، قازاقستاندا خىزمەت كۆرسەتكەن سەنئەت ئەرباببى تۇرغۇن ئوسمانوۋ، تىياتىرىمىز رەسسامى گۇلفەيرۇز ئىسمايىلوۋالار تەرىپىدىن قوشۇلغان ھەسسە زور بولدى.

مەزكۇر گاسترولار تىياتىرىمىز ئىجادىي ھاياتىدىكى شاتلىق ۋاقە، سەنئىتىمىز بەيرىمى ۋە بىز ئۈچۈن ئىمتىھان بولۇپ، قازاق ئوپېرا سەنئەتچىلىرى يۇكسەك ماھارەت نامايىش قىلىپ، مەسئۇل ۋەزىپىلىرىنىڭ ھۆددىسىدىن دېگەندەك چىقتى.

بۇ خۇسۇستا «پراۋدا» گېزىتى تۆۋەندىكىلەرنى يازدى: «تالانتلىق قازاق ئارتىستلىرى تەرىپىدىن يارىتىلغان سەھنە ئوبرازلىرى قەلبىمىزدە داۋاملىق ساقلانغۇسى».

شۇ بىر ئەرسىنى خۇشاللىق بىلەن ئېتىراپ قىلىشىمىز كېرەككى، موسكۋالىقلار بىزنى ناھايىتى سەممىي كۈتۈپ ئېلىشتى. چوڭ تىياتىر تاماشىبىنلاردىن زادىلا خالى بولمىدى.

تۇركستان ئوزبېكوۋ،

ئاباي نامىدىكى قازاق دولەت ئاكادېمىيەلىك ئوپېراۋە باليت تىياتىرىنىڭ دىرېكتورى.

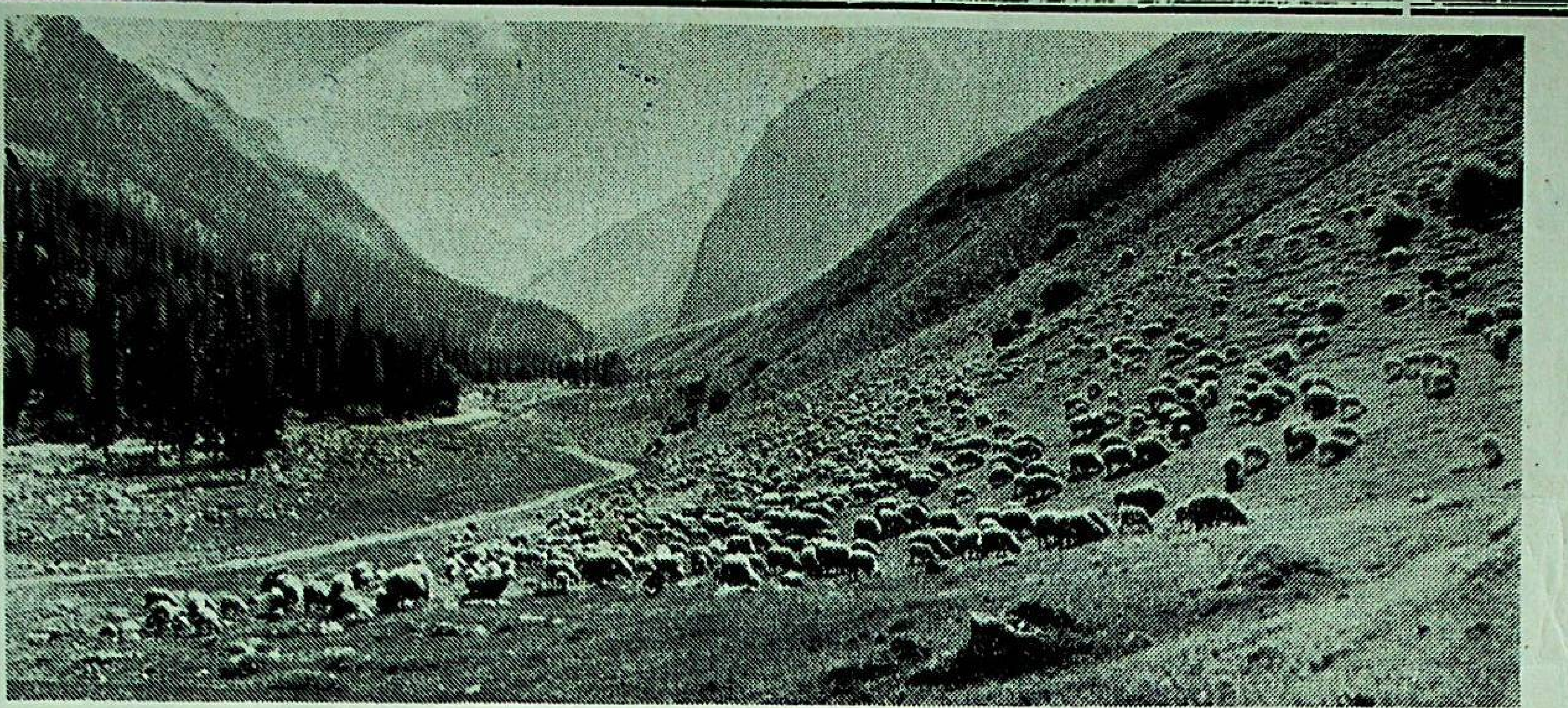

سۈرەتتە: يەتتىسۇ يايلاقلىرىدىن بىر مەنزىرە.

باغ-باراڭلىق، مال-ۋارانلىق يەتتىسۇ

بىز بۇگۇن قۇياشلىق، تاغلىرى ئاسمانغا تاقاشقان يەر جەننىتى يەتتىسۇ ھەققىدە ھېكايە قىلماقچىمىز. رىۋايەتتىكى ئاسان قايغۇ دېگەن بوۋاي، يەتتىسۇغا كەلگەندە: «تاياق تاشلىساڭ، تال بولۇپ ئۆسىدىغان، چارۋىسى سېمىز، ئەتراپى دېڭىز »،- دېگەن ئېكەن. ھەقىقەتەنمۇ، يەتتىسۇ يەر-سۇغا باي ئۆلكىدۇر.

جوڭغار ئالاتېغى بىلەن تيانشاننىڭ ئاق قارلىق چوققىلىرىدىن پەيدا بولغان چوڭ-چوڭ يەتتە دەريانىڭ ئالتىسى خۇددى بەيگە ئاتلىرىدەك بەس-بەستە ئېقىپ بالقاش كۆلىگە قۇيىلىدۇ. مانا شۇڭلاشقا يەتتە دەريا ساھىللىرىغا جايلاشقان بۇ ئۆلكىنى كونىلار ئۆز مەزگىلىدە «يەتتە ئارال»، دەپمۇ ئۇزۇرگەزگەن كورۇنىدۇ. تەغدىرنىڭ تەقەززاسى بىلەن چەت ئەلگە كەتكەن بىر ۋەتەندىشىمىز:

يەتتە ئارال، ئېي ژۇتۇم،
مەن سېنى خوپ سېغىندىم.

دەپ، سېغىنىش-سويۇنۇشىنى ناخشىغا قوشۇپ ئەسلىگىنىمۇ شۇنىڭدىن بولسا كېرەك.

خەلقىمىز بايلىق كانى يەتتىسۇنى تالاي دۇشمەنلەردىن ھىمايە قىلىپ، ئۇلارنى بىلەك كۈچى، نەيزە ئۇچى بىلەن يېقىن يولاتمىغان. مانا، بىزنىڭ زامانىمىزدا بۇ قۇياشلىق ديارنى كۆپلىگەن مىللەت ۋەكىللىرى ماكانلاپ، پاراۋەن تۇرمۇش كەچۇرمەكتە.

يەتتىسۇ زېمىنىنى، ئۇنىڭ بايلىغىنى، تەبىئىتىنى مەدھىيلىمىگەن ئۇيغۇر، قازاق شائىرى بولمىسا كېرەك. شۇلار جۇملىسىدىن يەتتىسۇلۇق داڭلىق شائىر ئىلياس جانسۇگروۋ شېئىرىنىڭ مونۇ مىسرالىرىنى ئىختىيارسىز ئەسلەيسىز.

بالقاشتا يېشىل قومۇش يەلپۈنىدۇ.
ئىسسىق كول ئەينەك كەبى پاقىرايدۇ،
مىسالى ئالتە دەريا يەتتىسۇدىن
بالقاشقا قاياشىم دەپ ئىنتىلىدۇ.

مەزكۇر ئالتە دەرياغا قاراتال بىلەن ئاقسۇنى قوشساق، يەتتىسۇ تۈگەللىنىدۇ. ئاندىن ساي-سالالاردا شاقىراپ ئاققان ھاياتبەخش شوق ئوستەڭلەرنىڭ سانى يوقتۇر. ئەگەر شائىر ئىلياس مۇندىن ئون ژىل ئىلگىرى ئادەم قۇدرىتى بىلەن ئىلى دەرياسىنىڭ توسۇلۇن، ئاقۇۋەتتە پەيدا بولغان قاپچىغاي دېڭىزىنى كورسە، نەقەدەر ھاياجان ئىلھامغا چومگەن بولار ئېدى دېسىڭىزچۇ. يەتتىسۇنى قاق يېرىپ ئاقىدىغان ئانا دەريا ئىلى بولسا، سوۋېت ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ ھەممىسى ئۇچۇن ئىلھام بولۇپ خىزمەت قىلماقتا.

ئۇشبۇ ئەنھار دەريالار بىلەن كوللەر ئۇچۇن پۇتمەس مەنبە ۋە كەۋسەر بولۇپ، ئۇلارغا بېرىكەت ۋە قۇدرەت بەخشەندە قىلىپ تۇرغان مەغرۇر ئالاتاغدۇر، ئەلۋەتتە.

ئالاتاغ قوينى ئەزەلدىن پايانسىز يايلاق سۈپىتىدە شوھرەت قازانغان. جامبۇل، ئالمۇتا، تالدىقورغان ئوبلۇسلىرىنىڭ چارۋىچىلىرى يازچە مەزكۇر يايلاقتىن چۇشمەيدۇ. گەرچە يولىڭىز چۈشۈپ شۇ يايلاقلارغا قەدەم تەشرىپ قىلىپ قالسىڭىز، يەتتىسۇ قويچىلىرى قولى كوكسىدە سىزنى قارشى ئالىدۇ.

سىز بۇ جايدا ئاتقا مىنىپ سەيلە قىلىپ، ئاۋۇل ئارىلىسىڭىز، يايلاقتا ھەر كۇنى تويتاماشە، ئوغلاق، ئات بەيگىسى.

ئالاتاغ ئېتەكلىرىنى ياقىلاپ كېلىۋاتقىنىڭىزدا ئالدىڭىزدىن بىر چوڭ ۋە مەغرۇر بىر شەھەر زاھىر بولىدۇ. ئۇنى ئالمۇتا دەۋىرىڭ! ئىلگىرى ھەپتىلەپ، ئايلاپ ماڭسىڭىز، قازاق سەھرالىرىدا شەھەر دېگەننى كورمەتتىڭىز. ھازىر قازاقستاندا سەكسەندىن ئارتۇق شەھەر بار. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ گۇزەلى- جۇمھۇرىيىتىمىز پايتەختى ئالمۇتىدۇر. قازاقستاننىڭ دولەت تۇغى ئالمۇتا ئاسمىنىدا، ھوكۇمەت ئويى ئۇستىدە يەلپۈلەيدۇ.

ئالمۇتىنىڭ كوركەم قىياپىتىنى سوز بىلەن تەسۋىرلەپ كورسىتىش تەس. ئۇنىڭ كەڭ، توپ-توز كوچىلىرىدا، ھەيۋەتلىك، زۇمرەت پاركلىرىدا سەيلە قىلمىغۇنچە، ئالمۇتىنى تەسەۋۋۇر قىلىش قىيىن. ئەگەر سىز كوك توبە دېگەن تاغ ئۇستىگە چىقسىڭىز، ئالمۇتىنىڭ كەچكى مەنزىرىسىگە بېقىپ، شەھەرنىڭ نە قاتارلىق چوڭلىغىنى ھىس قىلالايسىز. چىن تومۇر باتۇر چوچەكدە، «ئالمۇتىنىڭ ئالمىسى، مەختۇم سولاخالتىسى»، دەپ قەيد قىلىنغىنى ھەممىگە مەلۇم. ئالەمگە مەشھۇر ئالمۇتا ئالمىسى ھەققىدە گەپ قىلماي مۇمكىن بولماس. ئالمۇتا- داڭلىق «ئاپورت» ئالمىنىڭ ۋەتىنىدۇر. بۇ جايغا ئاپرېل ئېيىدا كەلگەن ئادەم، شەھەرگە ئاپپاق قار يېغىپ ئوتكەنمۇ، نېمە، دەپ تەئەججۇپلىنىشى مۇمكىن. بۇ قار ئەمەس، ئالما چېچەكىدۇر. ئەندى كۇز پەسلىدە بولسا، شەھەردە رەڭدار ئالما كوپمۇ، يە ئالما يۇزلۇك قىزلار كوپمۇ، ئىلا- پەرق قىلىش قىيىن.

قابدېش جۇمادىلوۋ.

«ئۇيغۇر خەلق لىرىك شېئىرىيىتى»

تاشكەنتتە، ئوزبەكستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى «فەن» نەشرىياتىدىن «ئۇيغۇر خەلق لىرىك شېئىرىيىتى» ناملىق مونوگرافىيە ئەمگەك ئوزبەك تىلىدا بېسىلىپ چىقتى. ئۇنىڭ مۇئەللىپى فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى ئاسىم باقىيېۋ بولۇپ، كىتاپتا، ئۇيغۇر خەلق شېئىرىيىتىنى ئۇگىنىش تارىخى، ئۇنىڭ ژانىرلىرى،بەدىئىي خۇسۇسىيەتلىرى ھەققىدە كەڭ مۇلاھىزىلەر ئېلىپ بېرىلىدۇ. شۇنداقلا ئۇيغۇرلارنىڭ باي خەلق ئىجادىنى ئەتراپلىق ئۇگىنىش دەسلەپ سوۋېت مەملىكىتىدە باشلانغانلىغى، شۇنداقلا ئۇيغۇر فولكلورى ئوزىنىڭ قېدىمىيلىگى، جەزبدارلىغى ۋە راۋانلىغى بىلەن دايىم تەتقىقاتچىلارنى جەلىپ قىلىپ كەلگەنلىگى ئالاھىدە تەكىتلىنىدۇ.

مەزكۇر ئەمگەك مۇئەللىپى بۇنىڭدىن ئىلگىرى «سېيىت نوچى»، «ئۇيغۇر خەلق بېيىتلىرى»، «سادىر پالۋان خۇشاخمەت ئوغلى» ناملىق توپلاملارنى نەشىر قىلغان ئېدى. نەشىردىن يېڭى چىققان ئەمگىكىدە ئۇيغۇر خەلق شېئىرىيىتىنىڭ فەقەت ئوزىگىلا خاس خۇسۇسىيەتلەرگە ئېگە ئېكەنلىگىگە چوڭ دىققەت- ئېتىۋار بېرىلىدۇ. مۇئەللىپ قوشاقلارنى ئۇيغۇر ئەمگەكچىلىرى ئاممىسىنىڭ دۇنيا قاراشلىرىنى ئەكس ئەتتۇرىدىغان ئەينەك، دەپ ئېتىراپ قىلىدۇ. شۇ ۋاقىتقا قەدەر توپلانغان باي فولكلور ماتېرىياللىرىنى تەپسىلىي ئۇگىنىش نەتىجىسىدە ئا. باقىيېۋ. ئۇيغۇر خەلق شېئىرىيىتىنىڭ بەدىئىي ئالاھىدىلىكلىرىنى، ژانىر جەھەتتىن خىلمۇ- خىل، مەزمۇن جەھەتتىن نەقەدەر باي ئېكەنلىگىنى ئاساسلىق كورسەتكەن. بۇ جەھەتتە كونكرېت مىساللاردا ئۇيغۇر قوشاقلىرىدىكى ئەجايىپ ھىس- پىكىرلەرنى، ۋاپادارلىق، ساداقەتلىك موتىۋلىرىنى، ھەقىقىي ئىنسانىي خىسلەتلەرنى روشەن كورەلەيمىز. زىكرى قىلىنغان پىكرىمىزنى مونۇ مىسرالار ئەستىقلەپ بەرسە كېرەك:

ئىككىمىز ئاشىق بولايلۇق، ئويدىكىلەر بىلمىسۇن،
ئويدىكىلەر بىلسە بىلسۇن، خەلق- ئالەم بىلمىسۇن.
خەلقى- ئالەم بىلسە بىلسۇن، ۋەدە يالغان بولمىسۇن،
ۋەدىسىدە تۇرمىغان ھەرگىز ئىنسان بولمىسۇن.

ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى چوڭقۇر ئىجتىمائىي مەزمۇن بىلەن سۇغۇرۇلغانلىغى،ئوتمۇش زامانلاردىكى تەڭسىزلىك، ئادالەتسىزلىك ۋە ھوقۇقسىزلىك ئوخشاش ئوقسانلارنىڭ خەلق ئىجادىيىتىدە نەقەدەر ھەققانىي ھالدا گەۋدىلەنگەنلىگى مەزكۇر مونوگرافىيەدە ئەتراپلىق يورۇتۇلغان. ئاندىن مۇئەللىپ كوپلىگەن مىساللاردا ئۇيغۇر خەلق شېئىرىيىتىنىڭ تىل، تەسۋىر ۋاستىلىرى، تۇزۇلىشى، غايىۋىي مەزمۇنى ھەققىدە ئاساسلىق دېلىللار كەلتۇرگەن، شۇنداقلا ئۇنىڭ ھەجۋىي يونىلىشىنى، ھەجۋ تىغىنىڭ ئوتكۇرلىگىنى، بەركامالىلىغىنى ئوبدان كورسىتىپ بېرەلىگەن.

ئا. باقىيېۋ، ئوز مونوگرافىيەسىدە قېرىنداش ئۇيغۇر ۋە ئوزبەك خەلقلىرى ئەدەبىي مۇناسىۋەتلىرىگىمۇ توختىلىدۇ. بۇ ئىككى خەلقنىڭ فولكلورىدىكى قېدىمىيلىقنى، ھەر ئىككىلا مىللەتنىڭ بەزى قوشاقلار، ئولەڭلەرنىڭ تېماتىك جەھەتتىن يېقىنلىغىنى، ئۇلارغا مەنسۇپ ئومۇمىيلىقلارنى، مەسىلەن،سوز مۇسابىقىلىرىدىكى ھازىر جاۋاپ- گىنىش ساھاسىدا پايدىلىق بولغان مەزكۇر خىسلەتلەرنى ئىسپاتلايدۇ.

ئۇيغۇر خەلق لىرىك شېئىرىيىتىنى ئۇلۇق، ئەقىل-زاكاۋەتتە يېتۇكلۇك ئوخشاش كىتاپنى ئوزبەك كىتاپخانلىرى سەممىي كۇتۇپ ئالدى.

ئاخۇنجان سابىروۋ،

ئوزبەكستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى، ئا. س. پۇشكىن نامىدىكى تىل ۋە ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىنىڭ چوڭ ئىلمىي خادىمى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى.

مەڭگۈلۈك كۈي

تونۇلغان يازغۇچى، كوزگە كورۈنگەن ژۇرنالىست مەشۇر روزىيېۋ (ۋەتەن ئوغلى) بىر قانچە ئەسەرلەرنىڭ، جۈملىدىن «توختاشنىڭ تەغدىرى» نامىلىق پوۋېستىنىڭ، «كۈن ۋە تۈن»، «ئاتائيېۋ» رومانلىرىنىڭ، «يالقۇنلۇقتىن تۇغۇلغان ئۇيغۇر ئەدلىيى» نامىلىق كىتابىنىڭ، ئۇيغۇرلار نوچېرىك، ماقالىلارنىڭ مۇئەللىپى. ئۇ، رۇس ۋە شەرق يازغۇچىلىرىنىڭ كوپلىگەن ئەسەرلىرىنى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلدى. بىز يازغۇچىنىڭ «كۈن ۋە تۈن» رومانىدىن پارچە ئېلان قىلدۇق.

سۈرەتتە: يازغۇچى مەشۇر روزىيېۋ.

باھار. ئەتراپ ئالا- يېشىل لىباسقا ئورالغان. قىشلىق ماكانلىرىدىن يانغان قۇشلار سامادا قانات قېقىپ، بوستان ۋە قىزىل- جىيا باغلاردا شوق سايراشماقتا. سامادا ئۇزۇپ ژۈرگەن بۇلۇتلار تيان- شاننىڭ چوققىلىرىغا خۇددى تاجى كەبى ئورناشقان.

ئىلگەركى قۇرۇۋان پاينىڭ باراقسان بېغىدا ئىنقىلاپ غالىبىيىتىدىن ئۈچ كۈن كېيىن تەنتەنە تويى ئوتمەكچى ئىدى.

باھار گۈللىرى، مېۋە-چېۋىلەرنىڭ تۇماندەك چېچەكلىرى ئەتراپقا خۇش پۇراق چېچىپ تۇرىدۇ.

—بولۇڭلار، چاپسان، چاپسان! بولۇس بېغىدا چوڭ توي-تاماشە بولىدۇ.سەپكە تىزىلىڭلار!

—نېمە تويىكەن؟

—يېڭى توي! ئىنقىلاپ تويى! ئىنقىلاپ تويى!

—ئالامەت سەيلە- تاماشە بولىدىكەندە! زىياپىتى قانداق بولار؟

—ئاش- سۇ، خەقنىڭ ئېغىز- بۇرنىدىن ئاشقىدەك.

—بەيگە، ئوغلاقلارمۇ بولار؟— دېدى ئوغلاق دېسە ئولۇپ بېرىدىغان بىرسى يېڭىنى تۇرۇپ.

ئۇ ئويۇنلار ئەتىلىككە بولغىدەك، ئېتىڭنى ئوبدان يارات!

ئادەملەر كونا- يالغان بولسىمۇ، پاكىزە ژۇيۇلغان كىيىملەر بىلەن كوچىلارغا چىققان. بەزىلىرىنىڭ قۇلاقلىرىدا، بەزىلىرىنىڭ مەيدىلىرىدە، بەزىلىرىنىڭ قوللىرىدا گۈللەر. سەپ- سەپ بولۇپ تىزىلغان. باشقا يېزىلاردىنمۇ ئۇرغۇلىغان ئادەملەر كېلىپ سەپلەرگە تىزىلماقتا ئىدى. ئالدىنقى سەپتە قۇتلۇقچىلار، شەھەردىن كەلگەن مېھمانلار تىزىلغان.

بىر مۇنچە سەپلەردە: «ياشىسۇن ئىنقىلاپ!»، «يوقالسۇن زالىملار!» دېگەن شىئارلار يېزىلغان قىزىل لاتىلارنى، قەغەزلەرنى يېپىپ، تاياقلارغا بەكىتىپ كوتىرىشىۋالغان. ھەممىنىڭ چىرايلىرىدا خۇش تەبەسسۇم ئوينايدۇ.

باغنىڭ ئىچىگە بىر پەستىلا مىغ- مىغلا ئادەم توشۇپ كەتتى. بىرلىرى ھاشىم كالتە چاپان بىلەن قۇچاقلىشىپ كورۇشمەكتە. ئۇنىڭ بىلەن كەلگەن مېھمانلار بىلەنمۇ قىزغىن كورۇشۇپ، خوش مۇئامىلە ۋە مېھماندوستلۇق كورسەتمەكتە. ھەر جاي- ھەر جايدا كىگىز ۋە زىلچە- گىلەملەر سېلىنغان. ئۇلاردا قېرىلار بىر بولەك، ياشلار بىر بولەك دورە قۇرۇشۇپ ئولتۇرۇشتى. قىزىق پاراڭ، چاقچاق، كۈلكە باشلىنىپ كەتتى. باغنىڭ بىر چېتىدە دەرەقلەر سايىسىدا ئىلاھىدە: ئوز ئالدىغا ئۇ يەر- بۇ يەردە چورەدىشىپ ئولتارغان خوتۇن- قىزلارنىڭ ۋاراڭ- چۇرۇڭى ئاڭلىنىدۇ. بىر چەتتىكى دورىنىڭ ئارىسىدا شەھەردىن كەلگەن مېھمانلار بەدەشقانىنى قۇرۇپ ئولتىرىپ، چاقچاق ۋە كۈلكىگە قاتناشماقتا ئىدى. چوڭ شىپاڭدىكى نەغمە بۇگۇلۇكتە يېزا- يېزىلاردىن كەلگەن داڭلىق سازەندىلەر، ناخشىچى ۋە غەزەلچىلەر چالغۇ ئەسۋاپلىرىنى تەڭشەشكە تەييارلىنىماقتا. باغنىڭ بىر چېتىدىكى تامغا يولىنىپ سېلىنغان قاتار ئوچاقلارغا ئېسىلغان يوغان قازانلاردا غىزا تەييارلانماقتا. ھويلىدىكى تونۇرغا ياغلىق توغاچ، سامسا يېقىلماقتا، كاۋاپدانلاردا پىشىۋاتقان كاۋاپلارنىڭ پۇرىقى ئېغىزلاردىن قارا سۇ كەلتۈرمەكتە. بىر چەتتە شوقپاربايلار ئاتلارغا ئارتىپ ئەپكەلگەن سابالاردا قىمىز سورۇلماقتا.

شۇ ئارىدا ناغرىلار چېلىندى، بەزمە تاماشىلىرى باشلاندى. ساز ۋە ناخشا ياڭرىدى. دورىلەر ئوتتۇرىلىرىدا ئۇسسۇلچىلار چاقپېلەك بولۇشۇپ، تاماشىبىنلارنى شاتلاندۇرماقتا. ئۇلارنىڭ نازۇك ۋە نەپىس بەزمىسى ھەممىنى قايىل قىلماقتا. نازۇك بەللەر ۋە قوللارنىڭ مەنىلىك تولغۇنۇشلىرى خۇشتاق ئايالىلارنىمۇ، ژىراقتىن قاراپ ئولتارغان ئەركەكلەرنىمۇ مەپتۇن ئەيلىمەكتە ئىدى.

باغدىكى بەزمە يېڭى كۈچ ژىغىپ، ياڭلىۋاتقان ئوۋچ ئېلىش ئۈچۈن ۋاقىتلىق ئوزۇلدى. زىياپەت باشلاندى. چەيدەس، چاقچان ژىگىتلەرنىڭ بىرلىرى قولغا سۇ ئالماقتا، بىرلىرى ئەپچىللىك بىلەن دەستىخان سالماقتا، بىرلىرى نان- توغاچ دەستىلەپ ۋە تونۇر سامىسىنى دەستىخانلارغا قويماقتا، يەنە بىرلىرى چىنە- چوچەكلەر قويۇپ، چاي قويماقتا ئىدى.

بىر- ئىككى پىيالىدىن چاي ئىچىشكىلا ھەر بىر دورىگە چارا ۋە كورىلار بىلەن قىمىز كەلتۈرۈلۈپ قويۇلۇشقىلا، تاۋاقلارغا تىزىلغان، پۇقراپ ھورى چىقىپ، يېغى تەپچىرەپ تۇرغان مەررە كاۋاپمۇ يېتىپ كەلدى. ئارىدا ئون مىنۇت ئوتمەيلا، ئىسسىق توغاچ بىلەن قورداق قويۇلدى.

غىزا ئۈستىدە داۋام ئەتكەن پاراڭ «ئۇيغۇرلارنىڭ تاتلىق تائاملىرى، چېۋەر ئاشپەزلەرنىڭ ماھارىتى، ساز، ناخشا، ئۇسسۇل سەنئىتى خۇسۇسىدا بولدى. مۇنداق بەزمىنى، خىلمۇ- خىل ۋە ئوزىگە خاس شېرىن تائاملارنى بىرىنچى كورۇپ، ئەقلى ھەيران بولغان ۋاسىلى تەسراتىنى سوزلىدى.

—بۇ ئەجايىپ سەنئەتكار ۋە چېۋەر خەلقكەنغۇ؟!— مەن قايسى بىر سەياھەتچىنىڭ ئۇيغۇرلارنىڭ سەنئىتىنى، مېھماندوستلۇغىنى تەرىپلەپ يازغان خاتىرىلىرىنى ئوقۇغان، لېكىن كورمىگەن.

—پۇتىدا چورۇق، ئۈستىدە ئەسكى چاپان بولغان بىلەن، ئىچىدە ھونىرى تولا بىز خەخنىڭ،— دېدى ئوراخۇن قازى، مەغرۇرلىنىپ، ساقىلىنى سىلاپ قويۇپ،— كونىلار ئىلگىرى ئاتا- بوۋىمىزنىڭ ھەممىسىلا سازەندە بولغان، ئېتىزغا بارسا بىر ياقتىكى غانجۇغىسىغا كەتمەن، يەنە بىر ياقتىكىسىگە ساز ئەسۋاۋى باغلاغلىق ئىدى دەيدىغان.

زالىم مۇستەملىكچىلەر مەدەنىيىتىمىزگە دەخلە يەتكۈزسىمۇ، سەنئەت ئولمەي ياشاپ كەلمەكتە.

بىرىنچى نوۋەتلىك تائام تارتىلىپ بولغاندىن كېيىن، يەنە بەزمە باشلىنىپ كەتتى. ئوتكەن بەزمىدىكى ساز ۋە ناخشىلار تەكرارلانماي، يېڭى- يېڭى مۇقام ۋە غەزەللەرنىڭ سادالىرى باغنى ياڭراتتى. ئۇسسۇلنىڭ يېڭى-يېڭى نەمۇنىلىرى نامايىش قىلىندى.

قۇتلۇق بىلەن سىمەتنىڭ، بارات بىلەن ئىسمايىلنىڭ بېقىشىپ، ئولتىرىپ- قويۇپ ئوينىغان ئۇسسۇللىرى، ئىلاخۇن بىلەن باقىنىڭ باغنى چاك كەلتۈرگەن ناخشىلىرى ھەممىنى قايىل ۋە مايىل قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن، تاماشىچىلار بىر پەس دەم ئېلىپ، پۇتلارنى تۈزەشكە ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. ئادەملەر باغ ئىچىدە ئەركىن سەيلە قىلىشقا باشلىدى. ناغرا، نەي توختىماي چېلىنىپ تۇردى. ھەر كىم ئوز قاياشلىرى بىلەن قىزغىن سوزلىشىپ، ئويناپ- كۈلۈپ ئاستا مېڭىشىپ باغنى ئارىلىماقتا ئىدى.

چۈش قىيىلغاندا، ئادەملەر ئوز ئورۇنلىرىغا تەكلىپ قىلىندى. ئەڭ ئاخىرىدا يوغان ياغاچ تاۋاقلاردا، تەخسىلەردە ئۈستىگە تاغدىن كەلگەن قېزىلار، سېمىز قوزا گوشى دوگىلىغان «ھەزرىتى پولۇ» ئوزىنىڭ خۇش پۇرىقى بىلەن، «غىزانىڭ غوجىسى مەن» دەپ، دەستىخاندىن ئورۇن ئالدى...

توي تارىدى. ئادەملەر چوڭقۇر مەمنۇنىيەت ئىچىدە خۇشۋاق ۋە روھلۇق ئىدى. تەنتەنە تويى ئۇلاردا ئۇنتۇلماس تەسرات قالدۇردى.

قاراڭغۇلۇق تۈن ئورنىغا،مەڭگۈلۈك كۈن چىقتى...

تۇرسۇن قاھارى.

يەر ئوغلىمەن

مەن چوققىغا چىقتىم،
ئاستىمدا بۇلۇت،
ئاستىمدا قارغايلىق، يايلاق، ئارچىزار.
تاغلارغا كوز بولمىش ئۇ مەغرۇر بۈركۈت.
تەلمۈرۈپ پەستىكى جىراغا باقار.

مەن چوققىدىن كوردۈم:
پەستە، ژىراقتا.
ئەينەكتەك يالتىرار كۆمۈچ بەلۋاغلار.
ھە، ئۇندا يېشىللىق- چىرايلىق گىلەم،
ئادەملەر ياشىغان، باغلار.

مېنىڭ قەدىمىمدىن سىيرىلغان تاشلار
پەستكە ئىنتىلىدۇ، ئۈچىدۇ ياردىن.
ھاۋا پەستكە ئاقار، سۇ ئاقار پەستكە،
خوشلىشىپ تاغدىكى مەڭگۈلۈك قاردىن.

بۇندا ھەممە نەرسە پەستكە ئىنتىلەر،
ۋە ھەتتا ژىقىلغان چوققا، قىيا تاش-
پەستكە ژۇمۇلايدۇ،
ئاققان يۇلتۇزلار،
يەرگە ئىنتىلىدو ئاي بىلەن قۇياش.

مەن يەر ئوغلىمەن، مابادا مەنمۇ
تاغ بولسام، نۇر بولسام،
سۇ بولسام نەگەر،
يەرگە ئىنتىلاتتىم، چۈنكى تەڭداشسىز
گۈزەل ۋە سېخىرلىق ئىنسان بىلەن يەر.

Онинчи дәрис

ئۈزۈك گ، غ ھەرپلىرىنىڭ يېزىلىشى
Үзүк г, ғ һәриплиринин йезилиши.
Üzük g, ƣ həriplirinin jezilişi.

ئۇيغۇر تىلىدا گ ھەرپى ئىنچىكە بوغۇملۇق سوزلەردە، شۇنداقلا چەتتىن كىرگەن سوزلەرنىڭ ئاخىرىدا يېزىلىدۇ: گۈل، ئۈلگە، خىرۇرگ.

غ ھەرپى پەقەت قېلىن بوغۇملۇق سوزلەردىلا يېزىلىدۇ: قوغۇن، غورا، قارغا.

Уйғур тилида г һәрипи инчикә боғумлуқ сөзләрдә, шундақла чәттин киргән сөзләрниң ахирида йезилиду: гүл, үлгә, хирург.

Ғ һәрипи пәқәт қелин боғумлуқ сөзләрдила йезилиду: қоғун, ғора, қарға.

Ujƣur tilida g həripi incikə boƣumluq sɵzlərdə, şundaqla cəttin kirgən sɵzlərniŋ axirida jezilidu: gyl, ylgə, xirurg.

Ƣ həripi pəqət qelin boƣumluq sɵzlərdila jezilidu: qoƣun, ƣora, qarƣa.

كوپ چېكىتلەر ئورنىغا تېگىشلىك ھەرپلەرنى قويۇپ يېزىپ چىقىڭلار:

1. ئاياق ژۇ...رىگى - ئاشقا، تىل ژۇ...رىگى - باشقا.
2. ئوز ژۇرىگىڭگە سى...مىغان سوز، ئوزگىنىڭ ژۇرىگىگە سى...ماس.
3. ئايالىق روز...ار گۇلدۇر، ئايالسىز روز...ار چولدۇر.

Көп чекитләр орниға тегишлик һәрипләрни қоюп йезиңлар:

1. Аяқ жү...риги-ашқа, тил жүгри...и-башқа.
2. Өз жүригиңгә си...миған сөз, өзгиниң жүригигә си...мас.
3. Аяллиқ рөз...ар гүлдүр, аялсиз рөз...ар чөлдүр.

Kɵp cekitlər orniƣa tegişlik həriplərni qojup jeziŋlar:

1. Ajaq ƶy...rigi-aşqa, til ƶy...rigi-başqa.
2. Ɵz ƶyrigiŋgə si...miƣan sɵz, ɵzginiŋ ƶyrigigə si...mas.
3. Ajalliq roz...ar gyldur, ajalsiz roz...ar cɵldur.

تەھرىر ھەيئىتى.

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 85-43-62، 82-60-62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

1972 ژىل سېنتەبىر №18 (44)
باھاسى 2 تىيىن

ياشىسۇن ئازادلىق، دوستلۇق ۋەتىنى — تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت «ۋەتەن» جەمئىيىتى قازاق شۆبىسىنىڭ گېزىتى.

«كورسەتتىڭلار، ئۈگەتتىڭلار، ھەشقاللا»

ئالمۇتىدا ئوتكۇزۇلگەن دەسلەپكى تىببىي–سانىتارىيە ياردىمى بويىچە خەلىقئارا كونفېرېنسىيەنىڭ قاتناشقۇچىلىرى ئوبلۇس، شەھەر ۋە يېزىلاردا بولۇپ، ئەمگەكچىلەرگە تىببىي خىزمەت كورسىتىش ئەھۋالى بىلەن تونۇشتى. ئالمۇتا ئوبلۇسىنى ئارىلاپ كورۇشكە بولۇنگەن سىرىيە، لاتىن ئامېرىكىسى ۋە باشقا ئەللەر ۋەكىللىرى يېزا ئاۋۇللاردىكى دەسلەپكى تىببىي–سانىتارلىق ياردەم ئىشلىرىنى كوزدىن كەچۇردى.

قازاقىستان خەرىتىسىدىكى كىچىككىنە بىر ئۇقتا بولۇپ كورۇنىدىغان خەشكىلەڭ رايونىنىڭ كولدى مەھەللىسىدىكى ئالما، ئوزۇملۇك باغلار ئارىسىدىن كورۇنۇپ تۇرغان ئۇنچە چوڭ بولمىغان فېلدشېر ئاكۇشېركىلىق بولۇمى رايوندىكى دەسلەپكى داۋالاش–پروفىلاكتىكىلىق مەھكىمىلەردىن بولۇپ، ئۇ، 1925–ژىلى قۇرۇلغان. 4 كىشىلىك كىچىك كوللېكتىۋ ئىشلەيدىغان بۇ پۇنكتنى ئۇستكامنوگورسك تىببىي ئۇچىلىشىنى تاماملىغان جېبەك ئادىلقانوۋا باشقۇرىدۇ. ھەمشىرە ئاناستاسىيە گورشكوۋا بولسا چارەك ئەسىردىن بۇيان بۇ يەردە ئىشلەپ كەلمەكتە.

سىرىيە سالامەتلىكنى ساقلاش مىنىسترىنىڭ ئورۇنباسارى نۇرى رامزى ۋە ئۇنىڭ ھەمرالىرى جېبەكنىڭ فېلدشېر–ئاكۇشېرلىق پۇنكتىنىڭ خىزمەتلىرى يۈزىسىدىن ئېيتقانلىرىنى ئىخلاس بىلەن تىڭشىدى. بۇ كىچىككىنە كوللېكتىۋنىڭ خىزمىتى ھەر تەرەپلىملىك بولۇپ، ئۇلار يېزا ئاھالىسىغا دەسلەپكى تىببىي ياردەم بېرىدۇ، پروفىلاكتىكىلىق تەجرىبە ژۈرگۈزىدۇ، سانىتارلىق–گىگىيېنىلىق بىلىملەرنى تەشۋىق قىلىدۇ، باللارنى دىسپانسېرلىق كۈزىتىشكە ئالىدۇ، شۇنداقلا كېسەللىكلەرگە قارشى ئەملەش ئىشلىرىنى ئېلىپ بارىدۇ... ئۇلار قەيەردە ياردەم كېرەك بولسا شۇ يەردە دەررۇ ھازىر بولىدۇ. بۇ خىزمەتلەرنى يېزىلىق كېڭەشنىڭ سالامەتلىكنى ساقلاش كومىسسىيەسى بىلەن دېپۇتاتلار رەھبەرلىك قىلىپ كۈزىتىپ تۇرىدۇ.

سىلەرنىڭ ئىشلەۋاتقان ئىشىڭلار،– دېدى ن. رامزى، جېبەك بىلەن خوشلىشىۋېتىپ،– بىزنىڭ ئېلىمىزدە تېخى قولغا ئېلىنمايۋاتقان ئىشلاردۇر.

شۇ كۈنى مېھمانلار «ئاقساي» سوۋخوزىدىكى كېسەلخانىدا بولدى. بۇ كېسەلخانا ئوتتۇزغا يېقىن مىللەت كىشىلىرى ياشايدىغان، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ «دوستلۇق» دەپ ئاتىلىدىغان يېزىغا جايلاشقان بولۇپ، بۇ يەردە 13 دوختۇر، 50تىن ئارتۇق ئوتتۇرا مەلۇماتلىق تىببىي خادىملار ۋە 120 ھەمشىرە ۋە باشقا مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر خەلىق سالامەتلىكىنى ساقلاش كۈزىتىدە ئىشلەيدۇ. كېسەلخانىنىڭ كوڭۇلدىكىدەك جابدۇلىشى، مۇتەخەسسىسلەرنىڭ سەۋىيەسىنىڭ ژۇقۇرىلىقى، ئالمۇتا تىببىي ئىنستىتۇتىنىڭ سابىق تالىبى مارا باياتشېۋانىڭ چىۋەرلىك بىلەن رەھبەرلىك قىلىشىدىن بولسا كېرەك. مېھمانلارنىڭ: «سىلەردە چېچەك، كوكيۆتەل، كېزىك ئاغرىقلىرىغا قارشى كۈرەش قانداق ئېلىپ بېرىلىدۇ؟»،– دېگەن سوئالىغا مارا باياتشېۋا:

–بىزدە بۇ كېسەللىكلەرنىڭ نامى ئاللا قاچان ئۇنتۇلغان،– دەپ كۈلۈپ جاۋاپ بەردى.

–ئۇنداقتا، تروپىك كېسەللىكلىرىچۇ؟

– بۇ كېسەللىكلەرنى بىز پەقەت دەرىسلىكلەردىنلا بىلىمىز. سانىتارلىق–گىگىيېنىلىق چارىلەرنى، پروفىلاكتىكىلىق كۈزىتىشلەرنى ئىزچىل ژۈرگۈزۈش نەتىجىسىدە بۇ خىل كېسەللىكلەر بىزدە بولمايدۇ، مابادا بايقىلىپ قالسا، دەررۇ ئالدىنى ئېلىپ كېسەلخانىغا ياتقۇزۇپ داۋالايمىز.

يېزىلىق كېسەلخانىنىڭ بولۇملىرى بىلەن كابىنېتلىرىنى كورۇپ چىققاندىن كېيىن ن. رامزى:

–سىلەر خەلىققە ژۇقۇرى دەرىجىدە تىببىي خىزمەت كورسىتىۋاتىسىلەر. ئىنسان ئۈچۈن ئىنتايىن ھاجەتلىك بولغان بۇ ئىشتا ئېرىشكەن مۇۋاپپەقىيەتلىرىڭلار ئۇلغىيىۋەرسۇن،– دېدى.

8– سېنتەبىر كۈنى گۋاتېمالا، پاناما، ۋېنېسۇئېلادىن كەلگەن بىر توپ دوختۇرلار ئەمگەكچىقازاق رايونىنىڭ مالاۋودنېي مەھەللىسىدە بولدى. ئۇلار يول ئۈستىدە پالتاۋاي يېزىسىنىڭ دوختۇرخانىسى ۋە تالغىر رايونىنىڭ پانفىلوۋ يېزىلىق كېسەلخانىسى بىلەن تونۇشتى. بۇ يەردە گۋاتېمالادىن كەلگەن ۋەكىللەر دوختۇرخانىنىڭ چىش داۋالاش بولىمىنىڭ ئىشىگە نەزەر ئاغدۇردى. ئۇلار كەلگەندە چىش دوختۇرى ن. كراۋچېنكو «ئالمۇتا» سوۋخوزىنىڭ شوفيورى ۋ. زىگورنىڭ چىشىنى داۋالاۋاتقان ئىكەن. شۇنداقلا ئۇلار بولغۇسى ياش ئانىلارغا مەسلىھەت بېرىدىغان بولمىدە ھەمشىرە گالە پروتسېنكونىڭ ياش ئانىغا ئېيتقان مەسلىھەتلىرىنى تىڭشىدى. بۇ دوختۇرخانىدا ئوتتۇرا ۋە ئالىي بىلىمگە ئىگە 12 مۇتەخەسسىس ئىشلەيدۇ.

مېھمانلار ئەمگەكچىقازاق رايونىدىكى «گىگانت» سوۋخوزىنىڭ دوختۇرخانىسىنى ئارىلاپ، تونۇشتى. يوللىرى گۈللەرگە پۇركەنگەن، ئىشىك ئالدىدىكى گۈلزارلىقتا كۆزلۈك جوخار گۈللىرى چوغدەك ئېچىلىپ كەتكەن بۇ دوختۇرخانا باغنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان ئىكەن.

باش دوختۇر م. ئا. قالدىبايېۋ مېھمانلار بىلەن سوھبەتتە:

– بۇنىڭ ھەممىسى كېسەللەرگە بېغىشلانغان، ئۇلارغا غەمخورلۇق قىلىش ئۈچۈن ياسالغان،– دېدى.

كېسەلخانا 40 چاسا چاقىرىم كېلىدىغان تەۋەدە تۇرۇشلۇق مېخانىزاتورلارغا، دېخانلارغا، چارۋىچىلارغا ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە ئەزالىرىغا خىزمەت قىلىدۇ. كونفېرېنسىيە قاتناشقۇچىلىرى بۇ كېسەلخانىنىڭ لابوراتورىيەسىدە بولدى، قان قۇيۇش، ئوكۇل سېلىش بولۇملىرىنى كوزدىن كەچۇرۇپ، ژۇقۇملۇق ئاغرىقلار پالاتىلىرىنى ئارىلىدى.

چەت ئەللىك مۇتەخەسسىسلەر ئوپېراتسىيەلىك بلوكقا ئالاھىدە نەزەر ئاغدۇردى. ياش باللىق ئانىلار بولۇمىنى، تىببىي ھەمشىرىلەر بولۇكىنى، ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى قاتناشقۇچىلىرىنىڭ پالاتىسىنى، رېنتگىن كابىنېتىنى، ساقىيىشقا باشلىغان باللار ئوينايدىغان پاۋىلونلارنى كوردى.

كېسەلخانىنىڭ يېتەكچىسى ئامانكېلدى غوجاخمەت ئوغلى ئابجانوۋ مېھمانلارغا مۇنداق دېدى:

كېسەلخانىنىڭ يېتەكچىسى ئامانكېلدى بويىچە ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئوندىن ئارتۇق مەخسۇس بولۇملەردە 20 كەسپىي دوختۇر ئىشلەيدۇ. كۈنىگە 220– 250 ئادەمگە ياردەم بېرىش ئىمكانىيىتىمىز بار.

سوۋخوزدا مەدەنىيەت ئويى، ئىككى كىنو زالى، كىتاپخانىلار، ئىككى ئوتتۇرا مەكتەپ، باللار كومبىناتى، 380 ئورۇنلۇق باللار باغچىسى ئىشچىلار بىلەن ئۇلارنىڭ ئائىلىسىگە خىزمەت قىلىدۇ.

گۋاتېمالانىڭ تىببىي پەنلەر ئاكادېمىيەسى پرېزىدېنتىنىڭ ئورۇنباسارى ئالبېرتوۋاۋ مۇنداق دېدى:

–بىز بۇ يەرگە ئۈگىنىشكە كەلدۇق. سوۋېت خەلىقى ئاتمىش ژىل جەريانىدا تىلغا ئالارلىق نەتىجىلەرگە ئېرىشتى. بۇ نەتىجىلەر، بولۇپمۇ قازاقىستاننىڭ سالامەتلىكنى ساقلاش ئىشلىرىدا ئالاھىدە گەۋدىلەنگەنلىگىگە ژۇقلاندۇق. سالامەتلىكنى ساقلاش خادىملىرى ھەممە يەردە بىزگە ئىشىكلىرىنى كەڭ ئېچىپ، ئوز ئىشلىرىنى چىن كوڭۇلدىن كورسەتتى ۋە ئۈگەتتى. بۇنىڭ ئۈچۈن مىننەتدارمىز.

ئوز مۇخبىرىمىز.

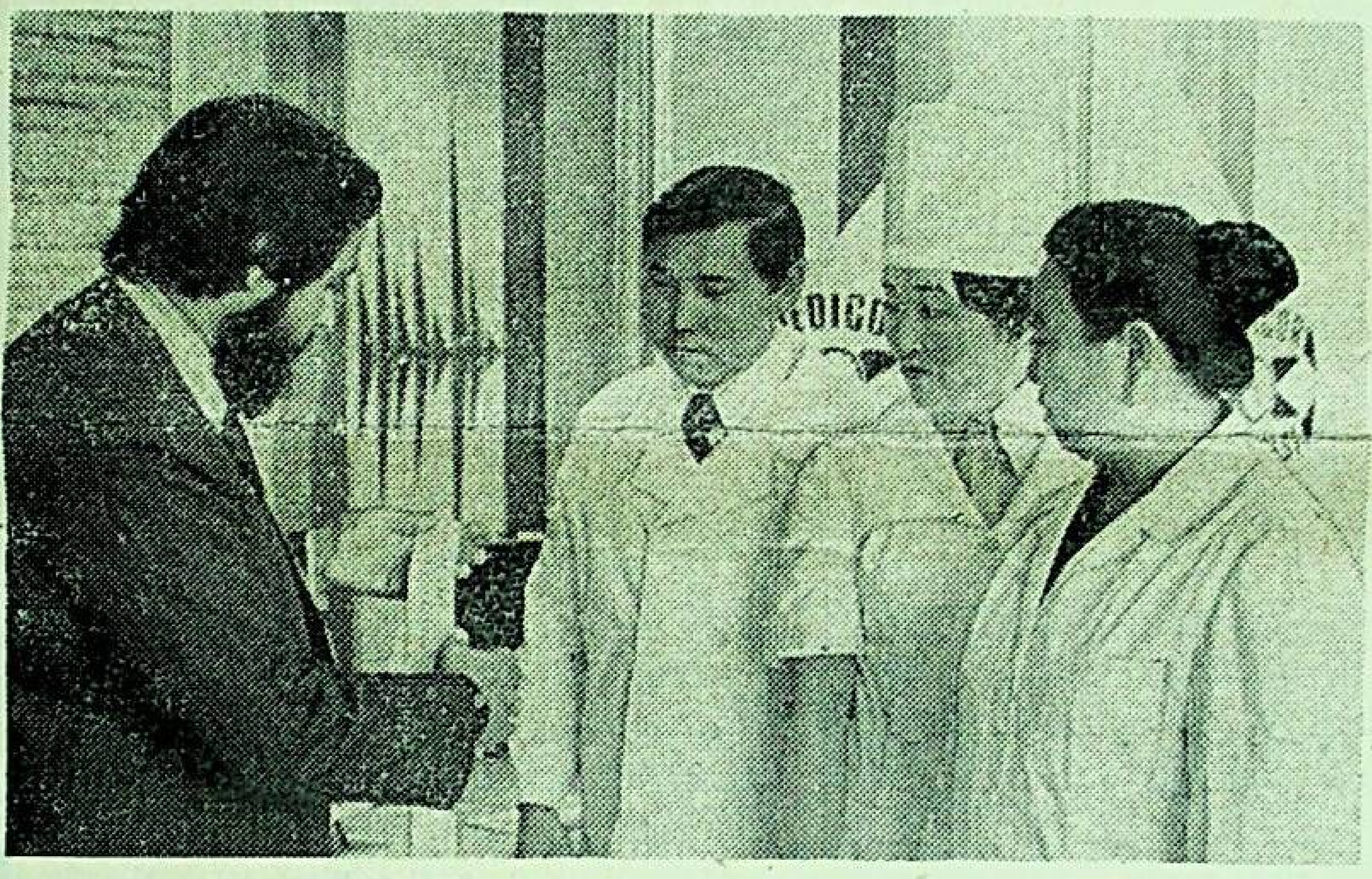

سۈرەتتە: ۋېنگرىيەلىك مۇتەخەسسىس دوشاي ئېلوي بىلەن ئالمۇتىلىق دوختۇرلار ئورال ئالىيېۋ، رىمجانوۋا، تاشتىبايېۋالار قان بېسىمىنى ئولچەيدىغان ئاپپارات ئالدىدا.

چانجان دىياردا

قاجىمۇقان ھەققىدە فىلىم. «قازاق فىلىم» ستۇدىيەسىنىڭ ھوججەتلىك كىنو چۇشىرىش ئۇستىلىرى «قاجىمۇقان» ناملىق ئىككى سېرىيە كىنونى چۇشىرىشنى تاماملىدى. قازاق خەلىقىنىڭ سۇيۇملۇك پەرزەندى، داڭلىق پالۋان قاجىمۇقان مۇڭايتپاسوۋنىڭ ئوبرازى يارىتىلغان بۇ ئۇنجى فىلىم– بۇگۇنگى ۋە كېلەچەك ئەۋلات ئۈچۈن ياخشى سوغىدۇر.

«گۇلدېر» ئانسامبلى مۇكاپاتلاندى. ياشلارنىڭ ئېستىرادىلىق ئانسامبلى «گۇلدېر» يېقىندا ئازاتلىق ئارىلى كۇبانىڭ پايتەختى گاۋاناغا قىلغان سەپىرىدىن زور نەتىجىلەر بىلەن قايتتى. ئانسامبل ئۇ يەردە دۇنيا ياشلىرى ۋە ستۇدېنتلىرىنىڭ 11– قېتىملىق فېستىۋالىغا قاتنىشىپ ئوز ماھارىتىنى نامايىش قىلىشى بىلەن، فېستىۋالنىڭ لائۇرېياتى نامىنى ئالدى.

جامبۇل نامىدىكى كېمە. بىزنىڭ ئېلىمىزدە 20 گە يېقىن كېمىگە داڭلىق ئەدەبىيات ۋە سەنئەت ئەرباپلىرىنىڭ نامى بېرىلگەن. شۇلاردىن بىرى جامبۇل نامىدىكى پاراخوتدۇر. بۇ پاراخوت 20 ژىلدىن بۇيان 100 مىڭغا يېقىن يولۇچى چۇشۇپ، 256 مىڭ كىلومېتر مۇساپىدا ئۇزگەن ئۇلۇق ئاقىن نامىدىكى پاراخوت ئىچىدە جامبۇلنىڭ چوڭ سۇرىتى ۋە ئۇنىڭ ھاياتى بىلەن ئىجادىي ھەققىدە قىزىقارلىق ماتېرىياللار قويۇلغان بولمە بولۇپ، پاراخوتتا ئاقىنغا بېغىشلانغان ئەدەبىي كەچلەر ۋە ژىغىنلار بولۇپ تۇرىدۇ.

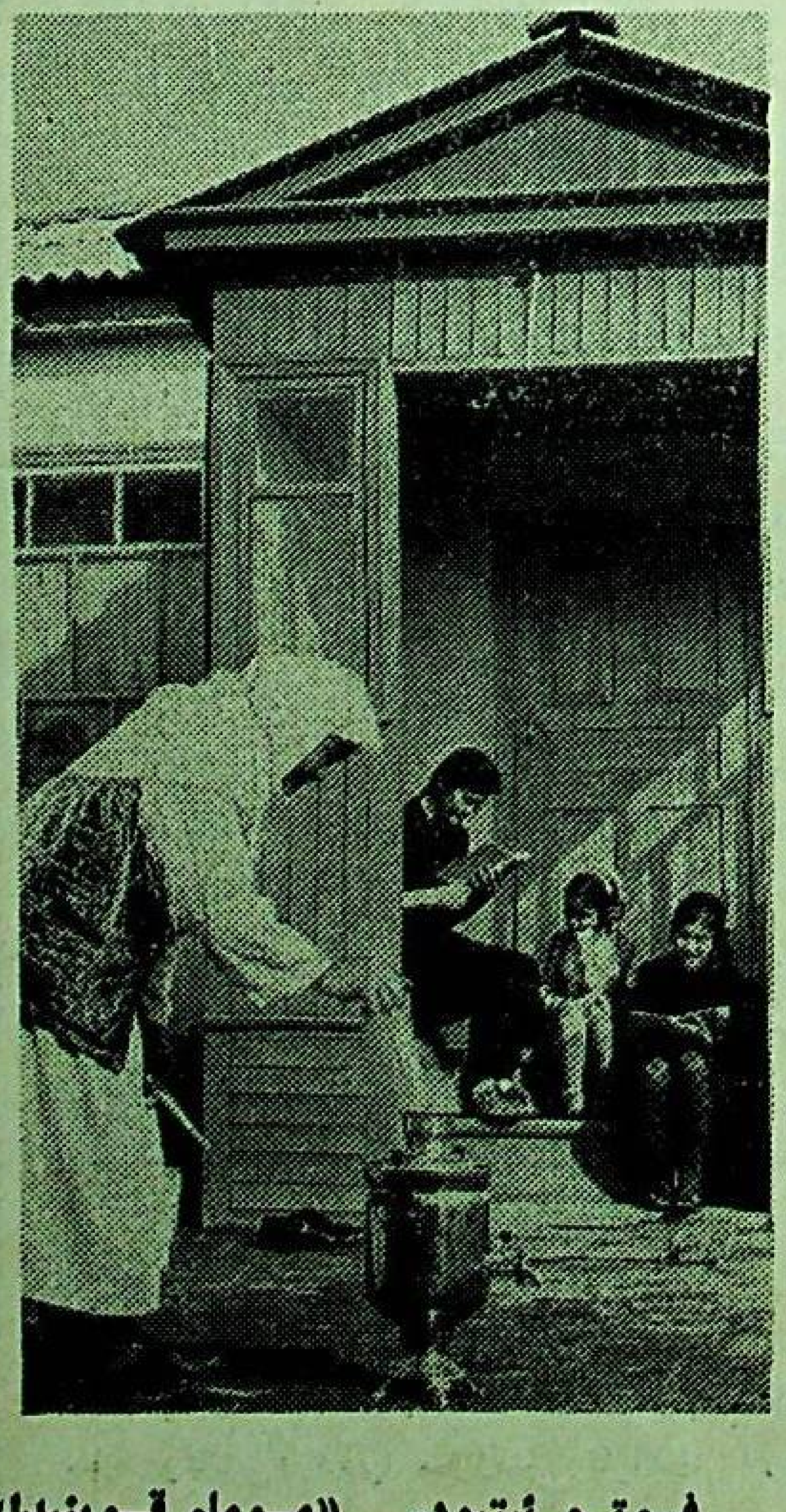

فوتو ئېتيود. «موماي قويىدا»

تالانت قەدرى

يېقىندا ئالمۇتىدىكى ئاباي نامىلىق قازاق دولەت ئاكادېمىيەلىك ئوپېرا ۋە باليت تېئاتىرىدا مەشھۇر كومپوزىتور، قازاقستان س.س.ر خەلق ئارتىستى، س.س.س.ر دولەت مۇكاپىتىنىڭ لائۇرىياتى، ئۇيغۇر كەسپىي مۇزىكىسىنىڭ ئاساسچىسى، لېنىن، خەلقلەر دوستلۇغى، ئەمگەك قىزىل تۇغى ۋە «ھورمەت بەلگۈسى» ئوردېنلىرىغا سازاۋەر پروفېسسور قۇددۇس غوجامياروۋنىڭ تۇغۇلغىنىغا 60 ژىل ۋە ئىجادىي پائالىيىتىگە 40 ژىل تولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن تەنتەنىلىك ژىغىن بولۇپ ئوتتى.

ژىغىن زالى موسكۋادىن، قېرىنداش جۇمھۇرىيەتلەردىن كەلگەن مېھمانلار ۋە كومپوزىتورلار، ئالىملار، يازغۇچى، شائىرلار، مۇزىكا شەيدالىرى بىلەن لىق تولغان تەنتەنىلىك كېچىنى قازاقستان س.س.ر مەدەنىيەت مىنىستىرى ژ.ئى.ئېركىنبېكوۋ ئاچتى. قازاقستان كومپوزىتورلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ رەئىسى، قازاقستان خەلق ئارتىستى ئې.ر.راخمادىيېۋ قۇددۇس غوجامياروۋنىڭ ھاياتى ۋە پائالىيىتى ھەققىدە تەپسىلىي دوكلاد بىلەن سوزگە چىقتى.

—ئاتاغلىق كومپوزىتور، پېداگوگ ۋە دولەت ئەربابى قۇددۇس غوجامياروۋنىڭ ئىسمى نەدىدى ئۇ پەقەت بىزنىڭ جۇمھۇرىيىتىمىزدىلا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ تاشقىرىسىدىمۇ ياخشى مەلۇم. ئۇ خەلق ئېغىز ئىجادىيىتىدە ساقلانغان قەھرىمانلىق ۋەتەنپەرۋەرلىك، سويگۈ—مۇھەببەت توغرىلىق ناخشا—قوشاق، رىۋايەتلەرنى پۇختا ئوگىنىپ ئوز خەلقىنىڭ فولكلورلۇق ناھاڭلىرىنى ئىجادىي پايدىلىنىش ئارقىسىدا خەلقىنىڭ داڭقىنى ئاشۇرىدىغان ئولمەس ئەسەرلەر ياراتتى. ئۇ بىرىنچى ئۇيغۇر سىمفونىيەلىك پوئېما «رىزۋانگۈل»، بىرىنچى ئۇيغۇر باليتى «چىن تومۇر» ۋە «سادىر پالۋان» ئوپېرىلىرىنىڭ ئىجاتكارىدۇر. ئۇ، ئوز خەلقىنى چىن دىلىدىن سويۇپ، ئۇنىڭ قېدىمىي مىراسلىرىنى تىكلەش، بېيىتىش ئوخشاش ئەھمىيەتلىك ئىشلارنىڭ تەشەببۇسكارىدۇر.

قىرغىزستان كومپوزىتورلار ئىتتىپاقىنىڭ رەئىسى مۇقاش ئابدىرايېۋ «ئالتاغنىڭ ئىللىق سالىمىنى» ئېلىپ كەلسە، تۈركمەنستاندىن كومپوزىتور نۇرى مۇخاتوۋ «غوجامياروۋنى تۈركمەنلەر ئوز كومپوزىتورى» دەپ ھېساپلايدۇ،—دەپ مەمنۇنىيەت بىلەن ئىزھار قىلدى. كومپوزىتور غەزىزە ژۇبانوۋا تەبرىك سوزىنى: «ئۇ مۇزىكا بىلەن ئالەمنى ھەيران قالدۇرالىدى» دەپ ئاياقلاشتۇردى.

قازاقستان س.س.ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ مۇخبىر ئەزاسى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى غوجاخمەت سەدۋاقاسوۋ سەنئەتكارغا «سادىرنىڭ سالامەتلىگىنى، ئىلاخۇن كوككوزنىڭ ئومرىنى، ماخمۇت قەشقەرىيدەك ئىجات قىلىشنى» تىلىدى.

توي ئىگىسىنىڭ ئەينە شۇنداق ئەمگەك سويگۈچ، ئىنسانپەرۋەرلىك، ئالىيجاناپ خىسلەتلىرىنى ئېيتىپ، ھاياجان بىلەن سوزلىگۈچىلەر ئىنتايىن كوپ بولدى.

مىنبەرگە كوتىرىلگەن غوجامياروۋ ژىراق—يېقىندىن كەلگەن مېھمانلارنىڭ قەدەم تەشرىپىگە سەممىي مىننەتدارلىق بىلدۇردى. ئۇ:

—«مەن بەختلىك. بەلكى بۇ تەبىئىيدۇر. ۋەتەن، كوللېكتىۋ دايىم ماڭا يار—يولەكتە بولدى. مەن—ئۇيغۇر. ئۇيغۇرلىغىمغا پەخىرلىنىمەن. بەلكى مېنىڭ جاپاكەش خەلقىمنىڭ سادىر پالۋان، نازۇگۇم، رىزۋانگۈل، ئابدۇللا روزىباقىيېۋ كەبى ئوت ژۈرەك، قورقۇمسىز ئوغۇل—قىزلىرى بولمىسا، مېنىڭ ئىجادىمغا، ئىلھامىمغا قانات پۈتمىگەن بولاتتى»، دەپ سوزىنى ئاياقلاشتۇردى.

[illegible]

بەخت باسقۇچلىرى

«شەمشىنۇر ئوردېن ئاپتۇ»— دېگەن خەۋەر يېزىغا پۇر كەتتى. شۇ كۈنى مۇبارەكلەپ كەلگەن ئەل—ئاغىنىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى. مەھەممەت خوشاللىغىدىن بىر قوينى سويدىدە، خوشاللىقنى تويغا ئايلاندۇرىۋەتتى. دەستىخان تورىدىكى ئاقساقاللار ياشلارغا ئۇزۇن ئومۇر تىلىدى. ياشلار دۇتار—تەمبۇرگە جور قىلىپ ياڭراتقان ناخشا سادالىرى ئالتاغ ئېتىگىدىكى كولخوز مەھەللىسىدە ياڭرىدى.

مۇنداق قىزىق تويلاردا شائىرلار ئىلھاملانماي ئولتىرالسۇنمۇ، تۇرار ئىرىسقۇلوۋ نامىدىكى بۇ كولخوزنىڭ ئىككى بىرىگادىسىنىڭ شائىرلىرى ھە دېگەندە بىر—بىرىگە سىپايى قوشاقلار ئارقىلىق يېقىنلىشىپ، ئاستا—ئاستا ئوز بىرىگادىلىرىنىڭ ئەمگەك مۇۋاپپەقىيەتلىرىنى، ئەمگەك قەھرىمانلىرىنى، كولخوز بايلىغىنى مەدھىيلەشكە ئوتۇشتى. ئىككىنچى بىرىگادىنىڭ شائىرى ئوز بىرىگادىسىنىڭ 1700 توننا ياڭيۇ ئېلىش پىلانىنى 2700 توننىغا يەتكۈزگەنلىگىنى، كوتۇمدىكى ئالمىلىق باغدىن مىڭ توننا ئالما ژىغىپ ئالغانلىغىنى، شۇنداقلا ژېڭى يېتەكچىسى شەمشىنۇر مۇھەممەتوۋانىڭ كوكسىگە «ئەمگەك شوھرىتى» ئوردېنى قادالغانلىغىنى ئەپىس شېرى تىل بىلەن بايان قىلىپ بەردى.

توي ئۈستىدە ئاپپاق ئۈزى ئوتتەك يېنىپ، شەھلا كوزلىرىدىن نۇر چاقنىغان شەمشىنۇر، خوشاللىق ئىلكىدە قاتتىق تەۋرەندى. خىيالىدا: «ماڭا بۇ شان—شوھرەت ۋە خوشاللىق ئەمگەك ئارقىسىدىلا كەلدى»، دېگەن پىكىر كەزگەندە، ئەمگەكنىڭ قەدىر—قىممىتىنى ئۇنچا قېتىم چۈشەنگەن بالا ۋاقىتلىرى ھەم كوز ئالدىدىن بىر—بىر ئوتتى.

ھە، ئۇ ۋاقىتتا شەمشىنۇر 7—سىنىپتا ئوقۇيدىغان. مەكتەپتە ئوقۇغۇچىلارنىڭ سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى، قوناق ئوستۇرۇشنىڭ ماھىرى راھىلەم سېيىتوۋا بىلەن ئۇچرىشىش ئوتكۈزۈلدى. راھىلەمنىڭ كوكسىدە پارلىغان ئالتۇن يۇلتۇزنى كورگەندە، شەمشىنۇرنىڭ ژۈرىگى ئويناپ كەتكەن ئېدى. قەھرىماننىڭ سوزلىرىنى دىققەت بىلەن ئاڭلايدىكەن «مەن ھورمەتكە ئەمگەك، پەقەتلا، ئەمگەك ئارقىسىدىلا ئېرىشتىم» دېگەن جۈملىلىرى ئۇنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغان ئېدى.

ئورتا مەكتەپنى تاماملىغاندىن كېيىن ئالدىدىكى ھايات يولى ھەققىدە دادىسى بىلەن مەسلىھەتلەشتى. ۋە ئۆزىنىڭ تۇغۇلغان كولخوزىدا قېلىپ ئەمگەك قىلىشقا قەتئىي نىيەت قىلغانلىغىنى ئېيتتى. مەھەممەت ئاكا قىزىنىڭ بۇ قارارىدىن خۇرسەند بولغان ھالدا ھازىرقى يېزا ئىگىلىگىدىمۇ زور مەلۇماتلىق خادىملارنىڭ كېرەك ئىكەنلىگى ۋە ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇشنى ئېيتقاندا، شەمشىنۇر سىرتتىن ئوقۇيدىغانلىغىنى بىلدۈرۈپ، دادىسىنى خاتىرجەم ئەتتى.

شۇندىن كېيىنلا شەمشىنۇر ئالمىلىق باققا ئىشقا ئىشلەشكە كىردى. يېزا ئىگىلىگى ئىشلىرىگە كىچىكىدىن كوزى پىشىپ ئوسكەن قىز ئانچىلا قىينىلىپ كەتمىدى. تەجرىبىلىك

ئارسلان ئانا ژۇتىدا

يېقىندا، غەربىي گېرمانىيەدە ئىستىقامەت قىلىدىغان ئارسلان، ئالمۇتىدىكى تۇققانلىرىنىڭ چاقىرىشى بويىچە شەھىرىمىزگە كېلىپ مېھمان بولۇپ قايتتى.

مەن ئارسلاننىڭ ئانا ژۇتىدا ئوتكۈزگەن كۈڭۈللۈك دەملىرىدە بىللە بولۇپ، ئۇ قايتقاندا ئۇزىتىپ قويغان ئېدىم. شۇڭلاشقا گېزىتخانلارغا مېھمىنىمىزنىڭ بۇ سەپىرى ھەققىدە ئېيتىپ بېرىشنى ماقۇل كوردۇم.

رايىمبېك بابا يېزىسىدا. ئالمۇتىنىڭ غەربىدە شەھەردىن ئۇنچىلا ژىراق بولمىغان جايىدا «رايىمبېك» دېگەن يېزا بار. بۇ ھازىرقى كامالەتكە يەتكەن يېزىلاردىن بولۇپ قاتار سېلىنغان ئاق چىدىرلىق ئويلەر، مەدەنىيەت سارىيى، ئۇچ قەۋەتلىك مەكتەپ ۋە ئىككى قەۋەتلىك باللار باغچىسى، مېۋىزار باغلار، شۇنداقلا يېزىنى ئالمۇتا شەھىرىگە باغلاپ تۇرغان ئاسفالىت يوللار—رايىمبېك بابا ئەۋلادىنىڭ ئەمگىگىنىڭ شاھىدى سۈپىتىدە گەۋدىلەنمەكتە. بۇ يېزىنى قازاق خەلقىنىڭ قېدىمىي ئەۋلادى، شۇنداقلا شەرقىي تۈركىستاندىن كوچۈپ كەلگەن ئاباي كېرەي ئۇرۇغىدىن بىر قانچە ئائىلە ماكانلىماقتا. جۈملىدىن ئارسلاننىڭ ژىراقتىن كەلگەن تاغىسى كۈمىسبېكمۇ بار.

گەرچە كۈمىسبېكنىڭ بۇ يەرگە كەلگىنىگە ئۇنچە كوپ ۋاقىت ئوتمىگەن بولسىمۇ، ئالتە ئېغىز ئوي سېلىپ، ئەتراپىنى بوك—باراقسان باققا ئايلاندۇرىۋاپتۇ. كۈمىسبېكنىڭ ئۇزاقتىن تۇققىنىنىڭ كەلگەنلىگىنى ئاڭلىغان يېزىلىقلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەي مېھماننى زىيارەت قىلدى. ژىغىلغان ژۇت ئارسلاننىڭ لەۋزىدىن گەپ—سوز ئاڭلاشقا ئىنتايىن قىزىقتى. «گەپنى كوپ ياشىغاندىن ئەمەس، كوپنى كورگەندىن سورا» دېگەندەك، ئارسلان ياش بولغىنى بىلەن پاراڭچى ژىگىت ئىكەن. شەرقىي تۈركىستاننىڭ باركول ناھىيەسىدىن چىقىپ تەكلىماكان چولى ۋە تىبەت چوققىسىنى بېسىپ ئوتكەندە، ھىمالايانىڭ قوش قانىتىنى تالدۇرىدىغان داۋانلىرىنى ئاشقاندا، ئارتقان جەبرى—جاپالىرىنى، ھىندىستان بىلەن پاكىستاننىڭ ئادەم مېڭىسىنى قاينىتىدىغان چاڭقاق ئىسسىقلىرىغا دۇچار بولۇپ، ئاپاتكە ئۇچرىغان خەلقىنىڭ مۇشەققەتلىك كەچۈرمىشلىرىنى تەسىرلىك ئېيتىپ بەرگىنىدە، ئاڭلىغۇچىلار كوزلىرىگە ئىختىيارسىز ياش ئېلىپ، ئېغىر خۇرسىنىشىدى.

—تۈركىيەگە كەلگەندىن كېيىن ئېسىمىزنى ژىغىپ، ئەل قاتارىغا قوشۇلدۇق،—دەپ گېپىنى ئاياقلاشتۇرغاندىلا ئاڭلىغۇچىلار يەلكىسىدىكى ئېغىر ژۈكتىن خالاس بولغاندەك ھېس قىلىشتى. سوز ئوۋۇتى يېزىلىقلارغا بېرىلدى. ئارسلاننىڭ بوۋىسى زۇخا ھاجىنىڭ مەرتلىگى، خىتاي مۇستەبىتلىرىنىڭ زوخا ھاجىنىڭ بېشىنى كېسىپ، قولىغىدىن ئېسىپ قويغانلىق ۋاقىەسى، سۇلتانشەرىپى باشلىغان ھاجى ئەۋلادىنىڭ ئانا ژۇتى—ئالتاينى تاشلاپ، باركول تەۋەسىگە كوچۇشىنىڭ سەۋەۋى خۇسۇسىدا كۈمىسبېك، قالىبېكلەر ئەل ئاغزىدىن ئاڭلىغان، بىلگەنلىرىنى سوزلەپ بەردى. پاراڭغا قىزغىن بېرىلىپ كەتكەن ژۇت، سۇۋە كوتىرىلىپ كەلگەن پەيتتە ئويلىرىگە تارقاشتى.

بىز ئارسلان ئىككىمىز كۈن ئارقان بويى كوتىرىلگەندە ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، قىرغاۋۇللۇق ساينى ياقىلاپ ماڭدۇق. ۋايىغا يېتىپ پىشقان ئالمىنىڭ يېقىملىق پۇرىغىنى كوكسىمىزگە قانغىچە سۇمۇرۇپ، ئالاتاغنىڭ سالقىن سەلكىنىدە ئوزىمىزنى سەگىتىپ، ئويقىمىزنى ئېچىپ كەلمەكتىمىز. بىر يەرگە كەلگەندە ئارسلان كوينىگىنى سېلىپ، يالاڭاچلىنىشقا باشلىدى.

قېرىنداش، ئويگە بارغاندا ژۇيۇنسىڭىز ياخشى بولامدىكىن، سوغ تېگىپ قالمىسۇن؟

—ئومۇر بويى بىر كورۇشكە زار بولۇپ، ئارزۇ—ئارمان قىلغان ئالا تېغىمنىڭ چاپچىپ ئاققان كاۋسەر سۇيىگە بىر باش چوكۇرۇپ چىقماي، قانداق خۇمارىم چىقسۇن،—بۇرادەر،—دېدى ئۇ سويۇنۇپ.

ئارسلاننىڭ ھورمەت—ئىززىتى ئۈچۈن كەلگەن جامائەت ئارسلان بىلەن بىللە 2 كۈن ئۇرۇق—تۇققانلىرىنىڭ ئويلىرىدە مېھمان بولۇشتى.

«تۇلپارلار» ئوستۇرىدىغان يېزىدا. ئاۋتوبۇستا ئادەملەر لىق كېتىپ بارىمىز. ئارىمىزدا ئارسلانمۇ بار. يونۇلۇشىمىز ئېسىل نەسىللىك ئاتلار سوۋخوزىنى زىيارەت قىلىش. يېزىغىمۇ كېلىپ يەتتۇق. بىزنى ئازادە ئاق كىگىز ئوينىڭ ئالدىدا سوۋخوز دىرېكتورى جۇسبالى بىلەن باش بۇخگالتېر ئابدىغول يولداشلار قارشى ئالدى.

مېھمانلار ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن يېزا ئاقساقالى جۇسبالى سوۋخوز چارۋىچىلىقى ھەققىدە مۇنداق تونۇشتۇردى:

سوۋخوزدا ئەنگلىيە، بۇدېوننىي، ئارابى، ئاخالتېكە، دونسكوي، رىساك، ئېغىر ژۇك توشۇيدىغان ۋە قازاق ئىلقا تۇخۇملىرىدىن بولۇپ جەمئىي 1،5 مىڭ ئىلقا بار. بۇلارنىڭ ئىچىدىن تاللاپ ئېلىنغان ژۇگرۇك ۋە يورغا ئاتلار ئالمۇتا ئىپپودرومىدا مەشىق قىلدۇرۇلۇپ، جۇمھۇرىيەتلىك ۋە پۈتۈن ئىتتىپاق مۇسابىقىلىرىگە چۈشۈرۈلىدۇ. مەزكۇر مۇسابىقىلەردە ئوزۇپ چىققان «تۇلپارلار» چەت ئەللەرگە ئېكسپورت قىلىنىدۇ. سوۋخوزنىڭ ئاساسىي ئىشلەپ چىقىرىشى— قوي چارۋىچىلىغى ۋە دېخانچىلىقتىن ئىبارەت. سوۋخوزدا 29 مىڭ قوي بار. ئاشلىقتىنمۇ مول ھوسۇل ئالماقچىمىز. ھازىر 70 كومباين، ئاشلىق ژىغىۋاتىدۇ. ئەتە يەنە 30 كومباين ياردەمگە كەلمەكچى، ئوتتۇرا ھساپ بىلەن ھەر گېكتارىدىن 25—30 سېنتنېردىن ھوسۇل ئالماقچىمىز.

قازاقلاردا، قۇتلۇق مېھمان قونسا، قوي قوش قوزىلايدۇ،—دېگەن ماقال بار. بۇ گەپچە مېنىڭ قەدىمىم ياراشقان ئىكەن. ئۇنداقتا، كەپسەن مېنىڭ ئىكەندە، بۇرادەر،—دەپ كۈلۈپ قويدى ئارسلان.

كەپسەننى قانچە ئالسىڭىزمۇ مەرھەمەت،—دېدى جۇسبالى.

ئۇنۇگۇن بىز كېلىۋاتقىنىمىزدا كومباينلار يېقىنلا يەردە ئاشلىق ژىغىۋاتاتتى، مانا، بۇگۇن يېزىنىڭ غەربىي تەرىپىدىكى ھەيۋەتلىك تولقۇپ تۇرغان ئاشلىق دېڭىزى ئۈزرە ئۈزۈپ ژۈرمەكتە.

—يېقىن بېرىپ كورسەك قانداق بولار؟—دېدى ئارسلان زوقلىنىپ.

جۈرۈڭ، كەتتۇق. ئەينە، ئاۋۇ ئاشلىق ئورىۋاتقانلار ئېمىس ژىگىتلىرى، ئۇلار بىلەن بىر ئېمىسچە سوزلىشىۋەتمەمسىز،—دېدى جۇسبالى.

ئارسلان تازا ئېمىس تىلىدا ئېچىلىق—ئامانلىق سورىشىپ، سوزگە كىرىشىۋېدى، كومباينچى ژىگىتلەرنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ قېلىشتى. ئۇلار ئارسلاننىڭ غەربىي گېرمانىيەدە تۇرىدىغانلىغىنى، قازاقستانغا مېھمان بولۇپ كەلگەنلىگىنى ئاڭلىغاندا «ھە، گەپ مۇنداق ئىكەندە!»— دېيىشتى.

ئاندىن ئارسلان ئوزى كومباين شتۇرۋالىنى ئىشقا سېلىپ، بىر مەزگىل ئاشلىق ئورىدى. بىر كەمدە: «مەن بولسام بىر يو—

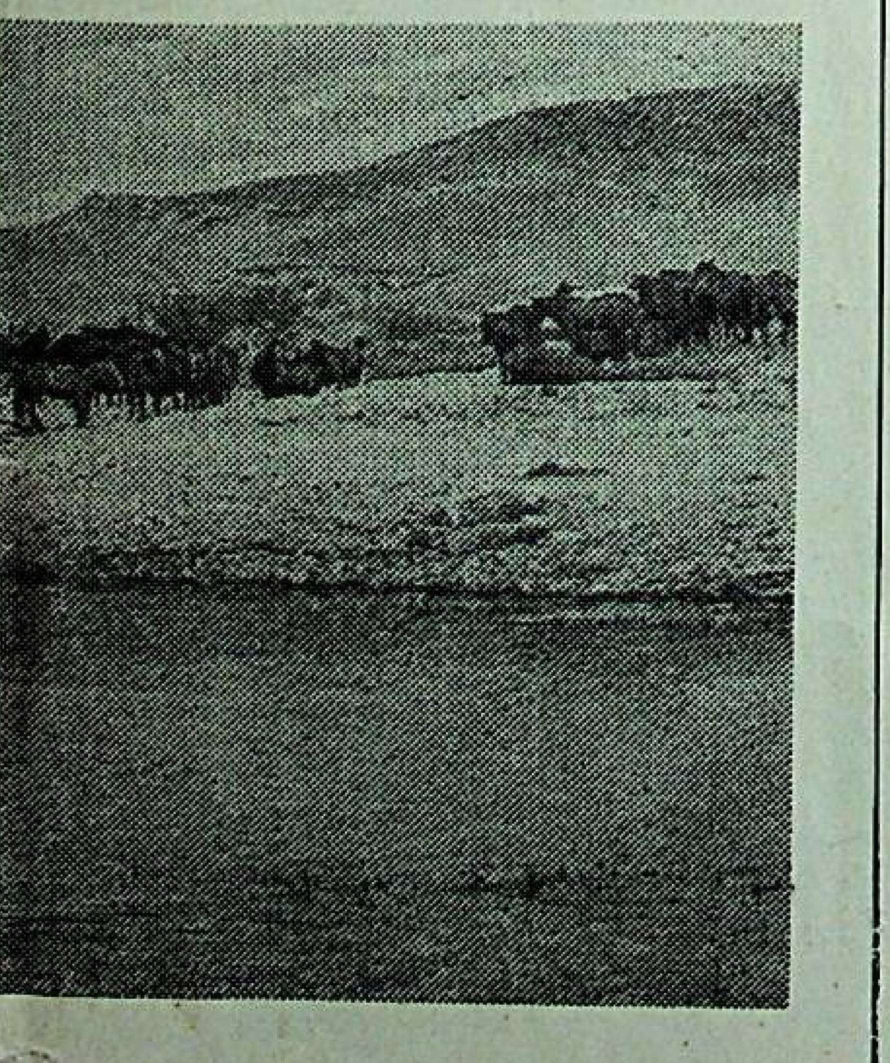

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

باغۋەنلەرنىڭ كۆرسەتكەنلىرىنى كامچىلىقسىز ئورۇنلاپ، ماختاشقا سازاۋەر بولدى. ئۈچ-تۆرت يىل ئىچىدە ئالما ياغىچىنى كۆتۈپ ئۆستۈرۈشنىڭ، ياڭيۇ بېقىشنىڭ ئۇسۇللىرىنى دېگەندەك ئۆگىنىپ چىقتى.

ئۇنىڭ رەسمى كولخوزنىڭ ھۆرمەت تاختىسىدىن ئورۇن ئالدى. ئەمگەك ئادىمىنى قەدىرلەش سوۋېت جەمىيىتىنىڭ ئالاھىدىلىگىدۇر. شەمشنۇر شۇ غەمخورلۇق نەتىجىسىدە ئۆسۈپ ئىلگىرىلىدى. ئۇ تالىغىردىكى يېزا ئېگىلىك تېخنىكۇمىنى سىرتتىن ئوقۇپ تامامىلىغاندىن كېيىن، كولخوزچىلار ئۇزلىرى خالاپ شەمشنۇرنى زۋېنو يېتەكچىسى قىلىپ سايلىدى.

شەمشنۇر ئۆتكەن يىلى كولخوزنىڭ يوللانمىسى بىلەن پولشا، چېخوسلوۋاكىيە، گېرمانىيە دېموكراتىك جۇمھۇرىيەتلىرىدە تۇرىستلىق سەپەردە بولۇپ قايتتى. بۇ ئەللەرنىڭ سانائەت، يېزا ئېگىلىگى ۋە مەدەنىيەت ساھاسىدا تەرەققىي ئېتىپ ئۆسكەنلىگىنى كۆرۈپ، قېرىنداشلارچە سەمىمي خوشال بولدى. بۇ يەرلەردە ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىدا قۇربان بولغان سوۋېت جەڭچىلىرىگە ئورنىتىلغان ھەيكەللەرنى كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ جەسۇرلىقلىرى، قەھرىمانلىقلىرى ھەققىدە داستانغا ئايلانغان ۋاقىەلەرنى ئاڭلاپ، ئۇ زور كۈچ ۋە ئىلھامغا تولۇپ قايتتى.

بۈگۈنكى توي ئۈستىدە شەمشنۇرغا كولخوز باشقارمىسى يېڭى ماشىنا سوغا قىلدى. «ماشىناڭ تۇزىسۇن، ئۇزەڭ تۇزىما» دېگەنگە ئوخشاش ئىللىق سۆزلەر توي ئېگىسىنىڭ كۆڭلىنى كۆكلەرگە كۆتەردى. قىزنىڭ پېشانىسىدىن سويگەن مۇھەممەت ئەخمەتوۋ:

—بۇرۇنقى زاماندا،— دېدى ئۇ،— زېمىندار بايلار: «ئاياللارنىڭ چېچى ئۇزۇن، ئەقلى قىسقا»، «ئايال باشلىغان ئەر كوكەرمەس» دېگەن پەتۋالار بىلەن خەلقنى نادانلىق ئىسكەنجىسىدە تۇتۇپ، كەمسىتقان ئىدى. مانا بۈگۈن ئاياللار ئالىم، ئىشلەپچىقىرىش، سەنئەتتە داڭدار، ئەل باشقۇرغان رەھبەردۇر.

شۇ كۈنى مېھمانلار قىزىق تاماشىدىن كەچ يېنىشتى. مېھمانلارنى ئۇزىتىپ چىققان شەمشنۇر تاڭ سۈزۈلۈپ كېلىۋاتقانلىغىنى كۆردى. بۇ تاڭ ئۇنىڭ بەخىت باسقۇچلىرىنىڭ يەنە بىرسىگە قەدەم قويغان قۇتلۇق تاڭ بولدى.

ئا. راخمانوۋ.

لۇچى، سلەرنىڭ ئىشىڭلارغا ئارتۇقچە ھەسسە قوشالمىدىم، ئەيىپكە بۇيرىمايسىلەر»،— دەپ يەرگە چۈشتى.

تېرىلغۇ مەيدانىڭلار ھەددى-ھېساپسىز كۆپ ئىكەن، شۇنچىۋالا مول ئاشلىقنى ئورۇپ-يىغىپ ئېلىشىڭلار ئۈچۈن قانچىلىك ۋاقىت سەرىپ قىلىنىدۇ؟— دەپ سوراپ قالدى، بىز يېنىپ كېلىۋاتقىنىمىزدا مېھمان.

—ئېرىسى ئون كۈن، بولمىسا بىر ھەپتىدە يىغىشتۇرۇپ بولىمىز،— دەپ جاۋاپ بەردى جۇسبالى.

مېھمان ھۆرمىتىگە سويۇلغان ئۈچىنچى مالنىڭ گۆشى پىشقان مەھەل سۈتتەك ئاپپاق «ۋولگا» ماشىنىسى ئاستا كېلىپ، كىگىز ئۆينىڭ كولەڭگە تەرىپىدە توختىدى. ماشىنىدىن قەددى-قامىتى كېلىشكەن، بۇغداي ئوڭلۈك، ئارسلان دىمەتلىك بىر ژىگىت چۈشتى. ئۇ شۇ سوۋخوزنىڭ ئىلغار چوپانى، سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى چوپان دېگەن ژىگىت ئىكەن. ئۇ، يېزىغا ژىراقتىن مېھمان كەلدى، دېگەن خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئارسلاننى ھۇزۇرىغا تەكلىپ قىلىپ كەلگەن ئىكەن.

—چاقىرىپ كەلگىنىڭىزگە ھەشقاللا، بالاۋاقىڭىزنى يەنە بىر نوۋەت كېلىپ قالسام، كۆرۈپ-سالام بېرەرمەن. ھازىر بىزنى كۈتۈپ تۇرغانلار خېلە بار. ئۇنىڭدىن كورە، كېلىڭ، خاتىرە ئۈچۈن بىر سۈرەتكە چۈشۋالايلۇق،— دېدى ئارسلان. تەڭتۇشلەر قوللىرىنى بويۇنلىرىغا گىرە سېلىپ سۈرەتكە چۈشتى.

ئۇنىڭدىن كېيىن بىز چىمكەنت ئوبلۇسىدا، ئاندىن تۈركىستان شەھرىدىكى غوجائەخمەت يەسەۋىي ئەۋلىيانىڭ مازارىدا بولدۇق.

قازاق خەلقىنىڭ بۇلبۇلى بىبىگۈل تولېگېنوۋا قىزىل ئوردىدىن ئالمۇتىغا كېلىۋاتقان ئىكەن. بىز سامالىيوتقا بىللە چۈشتۇق. ئارسلان بىبىگۈل بىلەن قاتار ئولتىرىپ، ئالمۇتىغا كەلگىچە ھەمسۆھبەت بولدى.

ئالمۇتا-گۈزەل پايتەختىم. ئالاتاغنىڭ

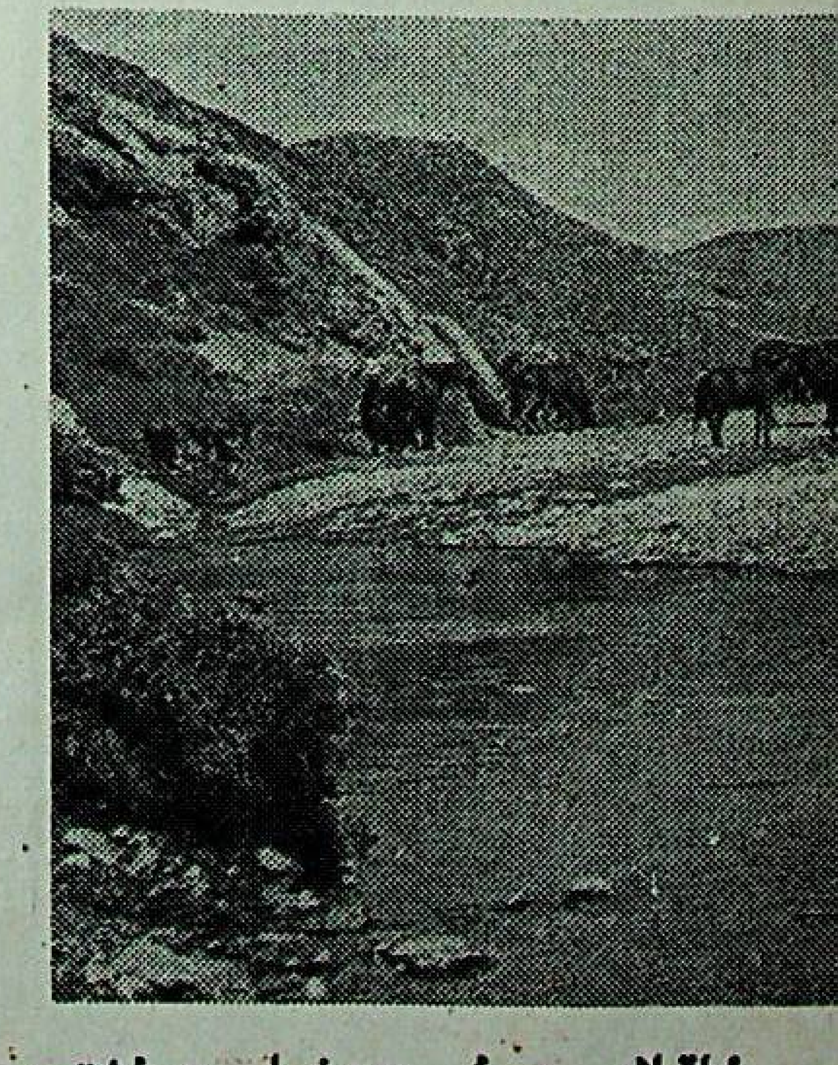

لىللار سۇ بويىغا چۈشتى.

كۈن پېتىشىغا جايلاشقان مېدېو مۇز مەيدانى پۈتكۈل ئالەمگە مەشھۇردۇر. بىز ئارسلان بىلەن بۇ جايدا سەيلە قىلىپ، مۇز مەيدانىنىڭ ژۇقۇرىسىغا سېلىنغان سۇ توسمىسى ئۈستىدىن چىقتۇق. تەبىئەت نېمە دېگەن مەرت ۋە مېھرىۋان دېسىڭىزچۇ، قارغاي بىلەن ئارچا، ئىرغاي بىلەن قېيىن تاغ باغرىدا خۇددى ئانا كۆكرىگىگە ياماشقان ئېگىزەك سەبىلەردەك باش كۆتەرمەكتە.

—نېمە دېگەن گۈزەل، نېمە دېگەن باي تەبىئەت! ئالمۇتا بىلەن ئالاتاغ ھەققىدە ئاڭلىغان ئىدىم. مانا، بۈگۈن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ، ھۆسنى-كۆركىگە كۆكسۈم قېنىپ، ھۇزۇرلانماقتىمەن. ئەگەر يەر ۋە سۇ ھەققىدە بەس-مۇنازىرىگە چۈشىدىغان ئادەم بولسا، بۇ ھەقتە ھېچكىمدىن مەغلۇپ بولماسمەن،— دېدى ئارسلان ئۆزگىچە زوقلىنىپ.

ئالمۇتىدىكى سەنئەت مۇزېيى قازاق خەلقىنىڭ ئىلگەركى ۋە بۈگۈنكى سەنئەت بايلىغىنىڭ يارقىن ئىپادىسىدۇر. زاللارنى ئارىلايدىكەنمىز، ئارسلاننىڭ ئېتىۋارىنى كۆپەرەك كونا نەققاش ۋە ئىگەر-توقۇملار، كىگىز ئۆينىڭ جابدۇقلىرى تارتتى. دېمىسىمۇ بۇرۇنقى قازاق ئاياللىرىنىڭ چەۋەرلىگى بىزنى تاڭ-ئەجەپتە قالدۇردى.

ئالمۇتىغا كەلگەن ھەر قانداق كىشى كوك توبىنى كۆرمەي كېتەلمەيدۇ. بىز شەھەر ئىچىدىكى تەبىي تاغ-كوك توبە ئۈستىگە جايلاشقان «ئاۋۇل» رېستوراندا ئولتىرىمىز. رېستوران كىگىز ئۆي شەكلىدە سېلىنغان بولۇپ، ئىنتايىن زور ۋە ھەيۋەتلىكتۇر. ئارسلان بۇنى كۆرۈپ ئېخمۇ ھاياجانلاندى.

قايتىش ئالدىدا. ئارسلان بېرلىندىن ئالمۇتىغىچە بىللە كەلگەن كونا تونۇشى ۋە قېرىندىشى باقىتنىڭ ئۆيىگە چۈشكەن ئىدى. ئالمۇتىدا باقىتتىن باشقا بەلگۈلۈك ناخشىچىلىرىمىز مۇرات مۇسابايېۋ بىلەن باقىت ئاشىموۋلارمۇ تونۇشلىرى ئىدى. بۇ يەرگە كەلگەندىن بېرى ئارسلان ئۇرغۇن ئۇرۇق-تۇققان، تونۇش-بىلىشلەر بىلەن كۆرۈشتى. ئارسلان دەسلەپ چۈشكەن ئۆينىڭ ئېگىسى مېھماننى ئۇزىتىش شەرىپىگە ئۇنىڭ ئۇرۇق-تۇققان، تونۇش-بىلىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى چاقىرىپ زىياپەت بەردى. ژىغىلغان جامائەت ئارسلانغا ئىزگۇ-تىلەك ۋە ئاق يول تىلىدى.

—مەن، گەرچە ياش بولسامۇ، دۇنيانىڭ تەڭ يېرىمىنى ئارىلىدىم. بىراق، قازاقستاندەك يەرنى كۆرمىدىم... ماڭا كۆرسەتكەن ھۆرمەت-ئىلتىپاتىڭلارغا كۆپ رەخمەت. ئەندى يەنە نېسىپ بولسا، بالا-ۋاقام بىلەن كېلىمەن. ئۇلارغا ئەل-ژۇت ئاتا ماكانىنى كۆرسىتىمەن. جانىجان قازاقستانىم گۈللەپ-ياشناۋەسۇن،— دەپ سۆزىنى ئاياقلاشتۇردى.

مايتى ئالپاق ئوغلى.

ئەل-فارابي

نامى ئالەمگە مەشھۇر ئابۇ ناسىر ئەل-فارابي (مەھەممەت ئىبن ۋۇزلاھ تارخانىي) دۇنياۋىي ئىلىم ۋە مەدەنىيەتنىڭ ئارىستوتېلدىن كېيىنكى ئىككىنچى ئۇستاز ئاتالغان دانىشمەن، مۇتەپەككۇر ۋە قامۇسچى ئالىمدۇر. ئۇ سىردەريا بويىدا قەدىمي زامان تۈرك خەلقلىرىنىڭ مەركىزىي شەھرى ئوترار دا يېڭى ژىلنامىنىڭ 870-ژىلى تۇغۇلغان. ئوترار شەھرىنى ئەرەپلەر فارابي، دەپ ئاتىغان. ئۇلۇق ئۇستاز ئەينە شۇ نام بويىچە فارابي (ئەل-فارابي) بولۇپ ژۇرگىزىلىدۇ. بۇ شەھەر ئەزەلدىن قىپچاق، قاڭلى، قۇڭرات تايپىلىرىنىڭ ماكانى ئىدى. قەدىمي زاماندا ئوتتۇرا ئازىيە ۋە قازاقستان يېرىنى ئارىلاپ خەرىتە سىزغان ئەرەپ ئالىمى، ساياھەتچىسى ئابۇلقاسىم ئىبن خاۋقال (10-ئەسىر) فارابي شەھىرىنى خەرىتىگە ئېلىپ «بۇ شەھەر ئاتاغلىق فىلوسوف ئەل-فارابىينىڭ تۇغۇلغان جايى» دەپ يازغان ئىكەن.

ئەل-فارابىينىڭ ئىلىم ۋە مەدەنىيەت ساھاسىدا قالدۇرغان ئەمگەكلىرى ناھايىتى

كۆپ بولۇپ، بو ئەمگەكلەر ئىنسان ئەقلى-پاراسىتىنىڭ كامالىتى ۋە دۇنيا مەدەنىيەت تەرەققىياتىغا قوشۇلغان زور ئېجابىي ھەسسىدۇر. ئۇنىڭ ئىلىم-پەندە شۇغۇللانمىغان ساھاسى يوق دېيىشكە بولىدۇ. پەلسەپە، ئاسترونومىيە، مۇزىكا، ماتېماتىكا، تەبىي پەنلەر، شېرىيەت، ئاتىقلىق-مانا بولارنىڭ ھەممىسىدە ئۇ ئۆزىگە خاس ھەسسە قوشتى ۋە ئۆچمەس ئىز قالدۇردى.

ئەل-فارابي ھەققىدىكى مەلۇماتلار ئەزەلدىن پۈتۈن دۇنياغا، جۈملىدىن ئوتتۇرا ئازىيە-قازاقستان ۋە تاتار خەلقلىرىگە مەلۇم ئىدى. بىراق، ئالىمنىڭ ھاياتىنى ئۆگىنىش ۋە قالدۇرغان مىراسلىرىنى ژىغىش، تەتقىقات ئىشلىرى قولغا ئېلىنمىغان ئىدى. ئۇنىڭ سەۋەپلىرىنىڭ بىرى-ئەل-فارابي ئەمگەكلىرىنىڭ ئەرەپ تىلىدا يېزىلغانلىغىدىن بولدى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇ، ئەرەپ ئالىمى، دەپ تونۇلۇپ كەلگەن. ئوتتۇرا ئازىيەلىك ئەلجاۋھەرىي، ئەلخارىزمي، قىپچاقتىن چىققان ئەلبېرونىي، بۇخارالىق ئابۇغالى ئىبن-سىنامۇ ئۆز ئەسەرلىرىنى ئەرەپ تىلىدا يېزىپ، ئەرەپ ئالىملىرى ئاتىلىپ كەلگەن ئىدى.

ئۇ زامانلاردا، يەنى 8-15-ئەسىرلەردە ئىلىمنىڭ ئەڭ كۈچلۈك مەركىزى ئەرەپ خەلىپىسىدە بولغان. خەلق ئارا ئىلمىي تىلمۇ ئەرەپ تىلى بولغان. ئىلىمگە بېرىلگەنلەرنىڭ ھەممىسى دېگىدەك باغداتتا ئوقىغان. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەل-فارابىينىڭ ئۆزۋەتىنىمۇ تۇران خەلىپىسى تەركىۋىدە ئىدى. ئەل-فارابي ئەرەپ يېرىدە ياشاپ، ئۆز ئەسەرلىرىنى ئەرەپ تىلىدا يېزىشىڭمۇ سەۋەپلىرى مانا شۇنىڭدا بولسا كېرەك. ئۇنداق بولمىغاندا ئۇنىڭ داڭقىمۇ چىقمىغان بولار ئىدى.

شو بىر ئەجايىپ دەۋرلەردە ئەرەپ ئەللىرىدە ئىلىمگە ناھايىتى چوڭ غەمخورلۇق قىلىنغانلىغى تارىختىن مەلۇم. مەسىلەن، ئەل-فارابي «مۇزىكىنىڭ ئۇلۇق كىتاۋى» دېگەن ئەمگىكىنى يېزىپ ئاياقلاشتۇرغاندا، خەلىپە تەرىپىدىن ئۇنىڭغا ناھايىتى چوڭ مۇكاپات تەكلىپ قىلىنغان ئىكەن. لېكىن، ئۇ ئۆزىنىڭ ئالىيجاناپلىغىدىن مەزكۇر مۇكاپاتنى قوبۇل قىلماي، بەلكى ئازىراق قەلەم ھەققىي ئېلىش بىلەن چەكلەنگەن.

ئەل-فارابي مىراسىنى تەتقىقات قىلىش ناھايىتى قىيىندۇر. چۈنكى ئۇنىڭ ئەسەرلىرى پۈتۈن دۇنياغا تارقىلىپ، چېچىلىپ، ھەتتا يوقاپ كەتكەن. ئەل-فارابي شۇناسلىق بىزدە مۇندىن 20 ژىل ئىلگىرى قولغا ئېلىندى. قازاقستان ئالىملىرى ئەڭ ئاۋال ئۇنىڭ تۇغۇلغان جايى-ئارىس دەرياسىنىڭ سىردەرياغا قۇيۇلىشىدىكى قەدىمي ئوترارنىڭ ۋەيرانە ئورنىنى تەكشۈردى. بىز كۆپ ژىللار بويى ئۇنىڭ ئەمگەكلىرىنى توپلاش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللاندۇق. دەسلەپ ئۇنىڭ سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ۋە چەت ئەللەردىكى نەشرى ئەسەرلىرىنى ۋە قوليازمىلىرىنى تاپتۇق. شەخسەن، ئۆزەم شام شەھىرىگە قىلغان سەپىرىمدە ئەل-فارابىينىڭ قەبرىنى زىيارەت قىلىپ، سۈرەتكە ئالدىم. يېقىن شەرىق ئەللىرىدىن بىر ئاز ماتېرىيال ژىغىپ كەلدىم.

ئەل-فارابىينىڭ دۇنيا ئىلىم تارىخىنىڭ تورىدىن ئورۇن ئالىدىغانلىغىنى خەلققە تونۇتۇش، شۇنداقلا ئۇنىڭ قازاق زېمىنىدە تۇغۇلۇپ چوڭ بولغانلىغىنى ئېتىراپ قىلىش نىيىتىدە، بىر نەچچە خەلق ئارا، پۈتۈن ئىتتىپاق ۋە جۇمھۇرىيەتلىك كېڭەش-مەسلىھەتلەر ئوتكۈزۈلۈپ، دۇكلادلار قىلىندى. ئومۇلۇشۇپ قولغا ئېلىنغان ئىش ياخشى نەتىجە بىلەن ئاياقلىشىپ، مەسىلە ھەل قىلىنغاندىن كېيىن كۆزگە كۆرۈنگەن سوۋېت ئالىملىرىنىڭ قوللاپ-قۇۋۋەتلىشى ۋە قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ يېتەكچىلىگىدە 1975-ژىلى سېنتەبىردە ئەل-فارابي تەۋەللۇدىنىڭ 1100 ژىللىغى مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇنىڭ تويى ئوتكۈزۈلدى. بۇ ۋاقىەگە بېغىشلانغان كېڭەش موسكۋادا ئېچىلىپ، ئاخىرى پايتەختىمىز ئالمۇتىدا ئاياقلاشتى. بۇ جۇمھۇرىيىتىمىز مەدەنىي ھاياتىدا چوڭ ۋاقىە ئىدى. ئەل-فارابىينىڭ خېلە كۆپ ئىجادى ئەمگەكلىرى قازاق تىلىدا دەسلەپ يورۇق كۆردى. ئالىمنىڭ ھاياتىغا بېغىشلاپ كىنو ئىشلەندى، شېرلار يېزىلدى. كۆزگە كۆرۈنگەن يازغۇچى ئە. ئالىمجانوۋ «ئۇستازنىڭ يېنىپ كېلىشى» ناملىق رومان يازدى.

قازاقستاندا ئەل-فارابي شۇناسلىقنىڭ ھۇلى قۇرۇلدى. بۇ ئالدىمىزدىكى چوڭ ئىشنىڭ باشلىنىشىدۇر. بۈگۈنگىچە ئۇنىڭ يۈزدىن ئارتۇق ئەمگىگى توپلانغىنى بىلەن تېخى تەرجىمە قىلىنغىنى يوق. مەسىلەن، ژۇقۇرىدا ئاتالمىش «مۇزىكىنىڭ ئۇلۇق كىتاۋى» نىڭ ئوزىلا مىڭ بەتتىن ئارتۇقتۇر. ئالدىمىزدىكى ۋەزىپە مانا بۇ كىتاپنى تەرجىمە قىلىش. بۇ ئىشقا ئەرەپ تىلىنى مۇكەممەل بىلىدىغان راتبېك نىسانباي ئوغلى يېقىندىن ياردەم بەرمەكچى. ئۇندىن كېيىنكى بىر چوڭ ئىش-ئەل-فارابىينىڭ كوسمولوگىيەسىدۇر. بۇ ئالەمنىڭ يارىتىلىشى، تەرەققىي قىلىش قانۇنلىرى ھەققىدىكى پەن بولۇپ، بۇنىڭدا ئەجايىپ ئوي-پىكىرلەر بايان قىلىنغان. يەر يۈزىدە ھاياتنىڭ پەيدا بولۇشى ۋە ئىنساننىڭ ئىجتىمائىي ھاياتتىكى ئەڭ ئەقىللىق، جانلىق ئامىل ئىكەنلىگى ھەققىدە سۆز بولىدۇ...

ئەل-فارابي غەزىنىسىنى ئاچقانىسېرى ئۇنىڭ جەۋھەرلىرى ئېخمۇ يارقىن گەۋدىلىنىدۇ. ئۇ بىزگە ئۆچمەس مىراس، تۈگىمەس غەزنە قالدۇردى. بۇ غەزنىگە ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى جەمىيەت مەنپەئىتىگە خىزمەت قىلدۇرۇش سوۋېت ئالىملىرىنىڭ ۋەتەن ئالدىدىكى قەرزىدۇر.

پروفېسسور ئاقجان ماشانوۋ.

مىڭ ئۆي باللادىسى

ئۇچقۇن (ياسىنوۋ دولقۇن) جىلىدىن بېرى ئىجات قىلىپ كەلگەن شائىرلىرىمىزنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇنىڭ «تاشتىكى گۈل»، «چىغىر يوللار»، ۋە «ھايات قوڭغىرىقى» ناملىق شېرى توپلاملىرى كەڭ كىتاپخانلارنىڭ سەممىي ئالقىشىغا سازاۋەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ سۆيۈملۈك ئەسەرلىرىگە ئايلاندى. بىز بۇ ساندا شائىرنىڭ كىتاۋىغا كىرگەن ئەسەرلىرىدىن ھاۋالە قىلدۇق.

ئىسىمدە «مىڭ ئۆيگە» كىرىپ قالغىنىم،
«مىڭ ئۆيدە» بوۋامنى كورۇپ قالغىنىم،
ساددە ۋە بىتىنىم گودەكلىگىمدە
بۇ خىلۋەت ماكاننى سويۇپ قالغىنىم.
ئېسىمدە: موتىۋەر ناملار سوزلىگەن،
«مىڭ ئۆيدەك» قېدىمىي ناملار سوزلىگەن.
تارىخنى كوتۇرۇپ ئوز ئوشىنىسىدە،
ۋىللارنى قېرىتقان جانلار سوزلىگەن.
ـ ئەي نەققاش قولىدىن بىزەلگەن دىيار،
سېنىڭدە نېمە خىسلەت، نېمە پەزىلەت بار؟ ـ
دېدىم مەن تاملاردىن كوزۇم ئالماستىن. ـ
ساڭا دەرت ھەمرامۇ ياكى ئىپتىخار؟!
ئەنە ئۇ ساز چېلىپ، كۈي كۈيلىگەن قىز،
قاراڭغۇ زۇلمەتتە چاقنىغان ۋۇلتۇز ـ
مىسالى جىملىقتا سادىق تۇراتتى.
ئۇ كۈيلەر، بىراقتا ئاڭلانماتتى سوز.
كوزىدا سۇ ئېلىپ ۋۇرگەن ئۇ جۇگان.
كوزنى ئۇزمەستىن قارارمەن تامان.
بەزمنى قىزىتىپ يەنە بىر تامدا
كەيپنى سۇرەتتى ئەكەبۇر خاقان.
ئالدىمدا نامايان بولدى مەرمەر تاش،
مەرمەر تاش ئۈستىگە گۈل چېكەر نەققاش.
ئۇزنى بېسىپتۇ نازۇك ئۇنچىلەر،
بىلمىدىم، تەرمىكىن ئۇ ياكى كوز ياش.
مەن ئۇڭا تىز چوكۇپ، قىلغاندەك تاۋاپ،
ئۇزاق ـ ئۇزاققىچە قالغاندىم قاراپ.
ـ مەنسۈپسەن قاي دەۋر، قايسى خەلققە؟ ـ
دېدىم مەن تەلمۇرۇپ، كۈتۈپ بىر جاۋاپ.
شۇ چاغدا موجىزە ئېچىلدى بىردىن،
ئوتمۇشكە سىرخى نۇر چېچىلدى بىردىن.
جانلىنىپ، سوزنى باشلىدى نەققاش.
دىلىدىكى تۇگۇنلەر يېشىلدى بىردىن:
ـ «ئەي ئوغلان، ئۇيغۇر دەپ قېدىم ئېتىم بار،
سوزلەشكە ئەرزىيدۇ: كوپ ھېكمىتىم بار.
قېنىمدىن تورەلگەن پۇشتۇم سەن ئوزەڭ،
ۋاپادار پەرزەنتكە ھەم ھىممىتىم بار.
قوش دەريا ئىتىكىن ۋۇغان گوزەل يەر،
پامىردىن، تيانشان، ئالتايغا قەدەر.
مىڭ ۋىلدىن ماكانىم بوپ كەلگىنى راس،
ۋۇتۇڭنى سورىماق بولساڭ سەن ئەگەر.
شۇ ۋەتەن بىزلەرنى تۇغۇپ نوستەردى،
جەڭلەردە يېڭىلمەس غەيرەت ـ كۈچ بەردى.
ئۇيۇش،«دەپ، ئۇيغۇر دەپ ئات قويدى بىزگە،
داڭقىمنى پۈر قىلىپ كوككە كوتەردى.
شان بولۇپ بەرمىگەن بىزگە باشقىلار،
ئاسماندىن ياغمىغان ئالتۇن چاشقىلار.
ۋەتەنگە نام بەردۇق ئۇيغۇرىيە، دەپ،
ئىشەندۇق ئەقىدە ۋە قۇياشقىلا.
بىر چىمدىم يەر ئۇچۇن بولۇپ بىز قالقان،
باسقۇنچى ياۋلارنى ئەيلىدۇق تالقان،
يەر تىلەش ئەزەلدىن يات بۇ ئەۋلاتقا،
شۇ خىسلەت بوۋامدىن مىراس بوپ قالغان.
بىز ئېدۇق ۋىپەكنى بەرگەن جاھانغا،
«ۋىپەك يول» ئاچقان ھەم مەشرىق تامانغا.
چۇشەن: شان ـ شوھرەتنىڭ «ئېگىسى» كوپتۇر،
شېرىكلەر كوپەيدى بۇ شەرەپ ـ شانغا.
بۇ ئەلدە ھەر تاشنىڭ ئوز تارىخى بار،
بۇ ئەلدە ھەر تاغنىڭ جەڭ ۋارىقى بار.
كىملىگىڭ سورىما ئەجنە بىلەردىن،
ۋۇتۇڭنىڭ يەتكىدەك ئوز سىياۋىغى بار.
بۇ ئەلدە ئېچىلغان لالە ئاق ئېدى،
بۇ شۇنداق خىسلەتلىك بىر توپراق ئېدى.
جەڭلەردە قان رەڭگى كوچتى گۈللەرگە،
شۇ گۈللەر جانلاردىن ئىزىزراق ئېدى.
ئۇنۇتۇپ ئالەمنى، ئوغلۇم سەن، بىردەم،
مېنىڭ ھېكايەمگە بولساڭدىڭ ھەمدەم.
ئېچىلاتتى بۇندا سېھرلىق دۇنيا ـ
ئەسىر قىپ بىردىنلا شاتلىق بىلەن غەم.
شاتلىغىڭ ـ ئەسلىگىنىڭ ئۇلۇغۋارلىغى،
مەڭگۈلۈك كەشىپ ئەتكەن ـ ئىجاتكارلىغى.
غەملىرىڭ ـ ئالدامچى تەلەي ئارقىدىن
تېنىگەن بەختىڭنىڭ بېقارارلىغى.
شاتلىغىڭ ـ تارىختا قولۇڭ بار سېنىڭ،
بۇ ئەلدە ۋىقىلماس ھولۇڭ بار سېنىڭ،
ئادىشىپ، تەمترەپ قالساڭمۇ تۇندە،
مەنزىلگە ئېپ بارار يولۇڭ بار سېنىڭ.
غەملىرىڭ ـ ئۇزاقنى كورمەس كوزلىرىڭ،
قىتنەلەر باغرىغا يەتمەس سوزلىرىڭ.
ھودۇقۇپ، تەمترەپ قالدىم مەن شۇ چاغ،
ئالدىمدا يانغاندەك بولدى نۇر چىراق.
«مىڭ ئۆينى» بىر جىددى سوكۇنات باستى،
تارىخ ئوز پەرزەنتدىن قىلغاندا سوراق،
پېتىنىپ سوزلەشكە بارماتتى تىلىم،
جىمجىتلىق قەھرىدىن باغرىم مىڭ تىلىم.
يەنە ئۇن ئاڭلاندى مىسلى بازغاندەك.
ـ ئاڭلا، ئەي پەرزەندىم، ئاڭلا، قېرىنداش،
قەلبىڭنىڭ ئەينىگى كوزلەردىكى ياش.
بولدى، قوي، ئورتەنمە، قۇلاق سال ئەندى،
بوۋىلار ھوكمىگە، دەتتى شۇ نەققاش.
ـ جىڭ سەيياھ ئەمەستۇر يېرىم يول باسقان،
مەرت ئوۋچى ئەمەستۇر تاغلاردىن قاچقان.
كۇرەشسىز سەۋرىنىڭ ھەمرايى قۇللۇق،
كۇرەشقۇ بەختكە كەڭ قۇچاق ئاچقان.
ۋاپاسىز مۇھەببەت ـ ۋىتىم مۇھەببەت،
ۋىتىم مۇھەببەتنىڭ ئوزىدۇر چوڭ دەرت.
سەن سويۇپ، ئۇ سېنى سويمىسە ئەگەر،
ساختا كۇلكىسىدىن كۈتمە ھېچ شەپقەت.
سويسەڭ، چىن ئاشىق بوپ سوي بۇ دىيارنى،
جا ئاشىق مىسالى ئالدىما يارنى.
بىل، ئىشىق سەۋداسى قىلىچىن قايرىپ،
ئوتىدا ئورتەيدۇ ئولۇمنى ـ دارنى.
قاچمىساڭ يېرىم بەخت، يېرىم ھەسرەتتىن،
يە يېرىم غەزەپتىن، يېرىم نەپرەتتىن،
تەلىيىڭ، كوڭلۇڭمۇ بولمايدۇ پۈتۈن،

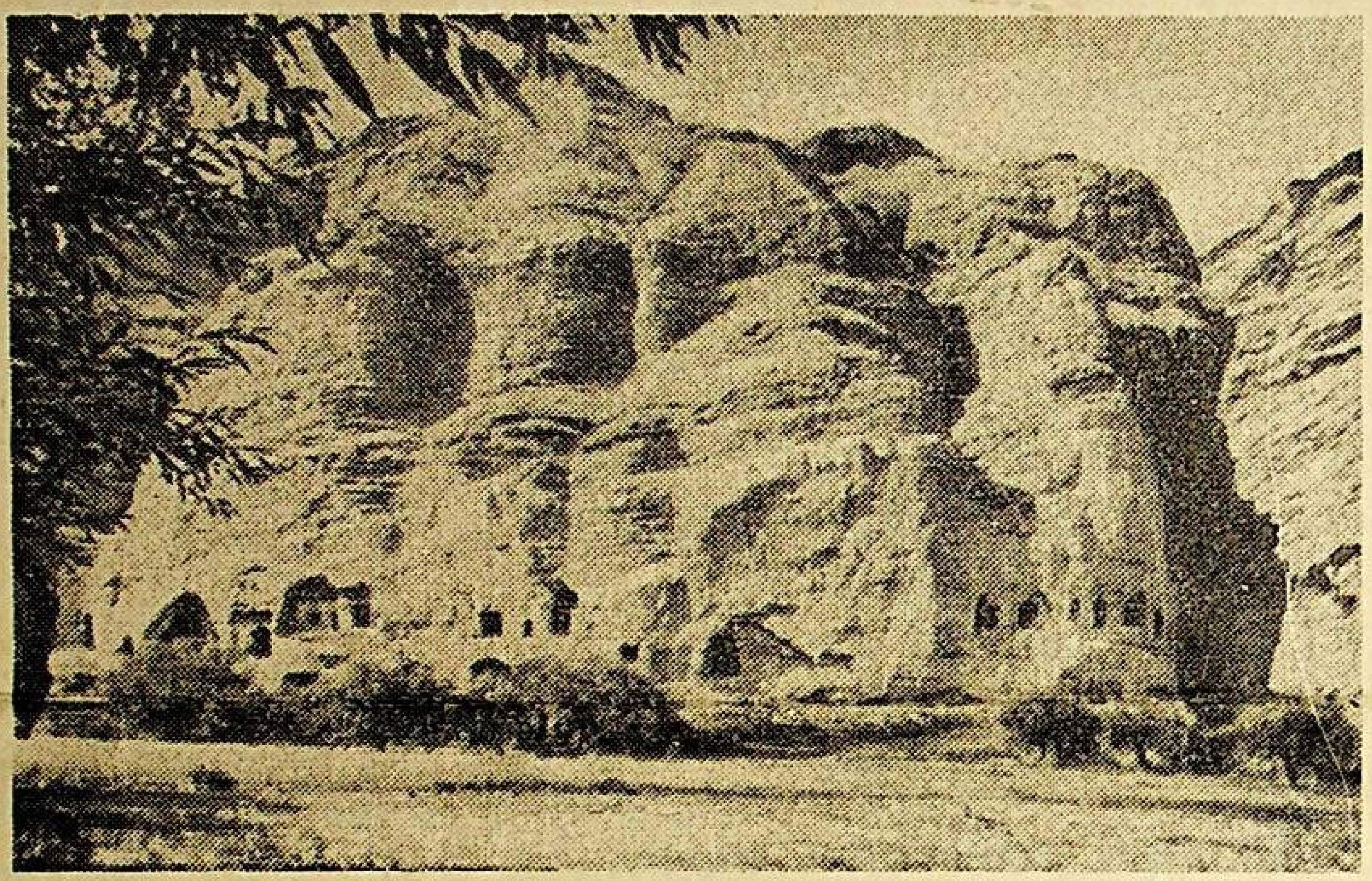

سۈرەتتە: كۇچاردىكى «مىڭ ئۆيلەر»دىن بىر كۆرۈنۈش.

* * *

شۇ سەۋەپ ئوز ۋۇتتا ياتسىراپ، ئالىپ،
سولاشقان گۈل كەبى غەمكىن ئۇزلىرىڭ.
ياتلار بۇلاپ ـ تالاپ شان ـ شوھرىتىڭنى،
قانچە رەت ئوچەرمەك بولدى ئېتىڭنى.
كوز تىكىپ سەددىچىن يوچۇقلىرىدىن،
ئاتتى ئوق چېنىشىپ زور قامىتىڭنى.
ئۇيۇلدى كوزلىرىم، ۋۇلۇندى چاشلار،
قىزلارنىڭ ئۇزىدە قېپ قالدى ياشلار.
غەيرى مۇزىپىلاردا سېنىڭ ئەۋدادىڭ
پارچە ـ پارچە بولدى تاران ـ تاراجدا.
ئوتتۇم قانچە دەۋر بورانلىرىدىن،
قانچە سېھرگەرلىك داۋانلىرىدىن.
قولۇمنى كەسسىمۇ، قەلبىمنى ئامان
ساقلىدىم چەتلەرنىڭ قاراملىرىدىن.
ئالتۇن ئەقىشلەرنى ئالىغان جاناپ،
ئالتۇن بوسۇغىنى يالىغان جاناپ.
بېرىدۇ، دەتتىم مەن كەلگەندە بىر كۈن،
داۋاگەر ئەۋلادىم ئالدىدا جاۋاپ.
پارلاق ئىستىقبالنى سويەتتىم، ئوغلۇم،
شۇ ئۈمۈت بولمىسا ئولەتتىم، ئوغلۇم.
بېۋاپا ۋىللارنى ساناپ، موكچىيىپ،
تەنە كۇلكەم بىلەن كۈلەتتىم، ئوغلۇم.
بىردىن پەيدا بولدۇڭ بۇ خاۋەت جايدا،
چوچۇپ ئۇرسەنغۇ، قان يوق چېرايدا.
كىملەر كىشەنلىگەن جاسارىتىڭنى،
ئاناڭدىن يالداما قىلىچىڭ قايدا؟
كىملەر كىيگۈزۈشتى بۇ كوك چاپاننى،
كىملەر قولتۇغۇڭغا سالدى چاپاننى؟!
تارىمنىڭ بويىدىن تەرگەن گۈل قېنى،
كىملەر ماراپ ۋۇرەر سېنىڭ سايەڭنى؟!
كىملەر يېتىلتىپ نادان ئېشەككە،
بۇنچە ئۇگىتىشىپ قويدى يېتەككە.
قېنى ۋاپادارلىق، قېنى دوستلىرىڭ،
نە ئۇچۇن ۋۇتۇڭنى كېزىسەن يەككە؟!»
ۋە خالاس بولمايسەن شۇم پالاكەتتىن.
گورىگە قويۇلغان ئەركىنلىك، شاتلىق،
ياكى غايىپتىنلا كەلگەن ئازاتلىق
ئەجرىگە پەرۋاز قىپ ئۇچماقچىمۇ سەن؟
بۇ پەرۋاز ھېچ قاچان بولماس قاناتلىق.
تارىخىڭ بوينۇڭغا ئاسمايدۇ تۇمار،
ھەر ۋىلنىڭ، ھەر كىمنىڭ ئوز تارىخى بار.
ئوز ئورسەڭ ئوتمۇشنىڭ ساۋاقلىرىدىن
بۇگۇنۇڭ، ئەتەڭمۇ تاپمايدۇ قارار.»
ئەپكار گودەكتەك توكۇپ يېشىمنى
تۇردۇم مەن ئەۋداتقا ئېگىپ بېشىمنى.
شۇ سوزلەر ئېسىمگە سالدى ئۇشتۇمتۇت
ئوزەمنىڭ كىملىگى ۋە كەچمىشىمنى.
ئوتتى ۋىل، قانچە ئون ۋىللار ئوتۇشتى،
شۇ سوزلەر ئالدىمغا دۇرلار توكۇشتى.
«مىڭ ئۆيلەر»، مىڭ ۋىللار سوراقچىلىرى
مىسالى مېنىڭدىن جاۋاپ كۈتۈشتى.
ئوزەمنىڭ ئېلىمدە جاۋاپ تاپالماي،
دىلدىكى سوزۇمنى كۈيگە قاتالماي،
تېنىگەن تەلەينى ئىزدىدىم ـ كەتتىم،
بۇ خەستە كوڭلۇمنى بەزلەپ، ياپالماي.
دوستۇمنىڭ بەختىگە بۈگۈن شېرىكمەن،
دوستۇمنىڭ مېھرىدىن بەھىر ئېپ، تىرىكمەن.
دەۋرىمنىڭ ۋۇكىنى ئارتقىن، قېرىنداش،
مۇكچەيگەن قەددىمنى رۇسلىدىم ـ تىكمەن.
ئاۋازىم جاراڭلىق، قىتئەلەر ئاڭلار،
ئەۋدادىم قىسمىتى ئۇندا جاراڭلار.
قۇلاق سال، كۈيۈمدە مۇجەسسەم تارىخ،
«مىڭ ئۆيلەر» ئۇستىدە ئاتقۇسى تاڭلار.
بۇ ـ ئۈمۈت ناخشىسى، ئىلتىجا ئەمەس،
ئۇ تەتۈر قويۇندا ئۇچمەس، كومۇلمەس.
«مىڭ ئۆينىڭ» ساداسى بوغۇلماس ئەسلا،
«مىڭ ئۆينى» ياراتقان خەلق ھېچ ئولمەس.

تەھرىر ھەيئىتى

تەھرىراتنىڭ ئادرىسى: 480091،ئالمۇتا شەھرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 85ـ43ـ62، 82ـ60ـ62. گېزىت ـ ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

1979
ژىل
ئاۋغۇست
№15(65)
باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
— تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت
«ۋەتەن» جەمىيىتى قازاق
شوبىسىنىڭ گېزىتى.

ئاق جايىقتىن ئالتايغا قەدەر

بىز ئىنژېنېرلار يېتىشتۈرىمىز

قازاقستان پولىتېخنىكا ئىنستىتۇتىنىڭ رېكتورى، تېخنىكا پەنلىرى دوكتورى، پرو- فېسسور ئە.ئەشموۋ بىلەن سوھبەت

ھازىرقى ۋاقىتتا بىزنىڭ ئىنستىتۇتىمىز ژىرىك ئالىي بىلىم يۇرتلارىنىڭ بىرىگە ئاي- لاندى. 1934-ژىلى ئۇنىڭ ئىشىكلىرى دەس- لەپ ئېچىلغاندا 145 تالىپ قوبۇل قىلىنغان ئې- دى، بۇ ژىلى بولسا، كۈندۈزكى 10 فاكۇل- تېتقا 2450 تالىپ قوبۇل قىلىناقچى. بۇ ژىل يېقىندىن سانتارلىق-تېخنىكا بۆلۈمى ئېچىل- دى. ئۇنىڭغا 175 شاگىرت قوبۇل قىلىندى. ئارخىتېكتۇرا فاكۇلتېتىدا يېڭى قۇرۇلۇشنى لايىھەلەش بويىچە مۇتەخەسسىسلەر تەييار- لايمىز. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئاۋتوماتىكا ۋە تېلېمېخانىكا، ئېلېكترون ھېسابلاش ماشىنى- لىرى فاكۇلتېتلىرىغا قوبۇل قىلىنغۇچىلارنىڭمۇ سانى ئاشماقتا.

بۇ ژىل گۇرىيېۋ، جېزقازغان، ئۇست-كا- مېنوگورسك، شېۋچېنكو قاتارلىق سانائەت مەركەزلىرىگە مەخسۇس قوبۇل كومىسسىيە- لىرى ئەۋەتىلىپ، تاغ-كان، مېتاللۇرگىيە، نېفت فاكۇلتېتلىرىغا چۈشۈش ئىمتىھانلىرى مەزكۇر شەھەرلەردە ئۆيۈشتۇرۇلدى. سا- نائەت كارخانىلىرىغا لازىم مۇتەخەسسىسلەر- نى يەرلىك ياشلاردىن تەييارلاش چارىسى كادرلارنى تۇراقلاشتۇرۇش مەسىلىسىدە ياخ- شى نەتىجە بەرگۈسى.

بۇ ژىل سانائەت كارخانىلىرى ۋە قۇ- رۇلۇشلارنىڭ يوللانمىلىرى بويىچىمۇ تالىپ- لار قوبۇل قىلىندى. ئۇلار ئوقۇشنى تاماملىغان- دىن كېيىن، ئۆزلىرىنى ئەۋەتكەن سانائەت ئورۇنلىرىدا ئىشلەيدىغان بولىدۇ. بولۇپمۇ ئۇنداق يوللانمىلار بىلەن جېزىم كان-بېيىتىش كومبىناتى، قاراتاۋ ئىشلەپ چىقىرىش بىر- لەشمىلىرىدىن كۆپلەپ ياشلار كەلدى.

ئىنستىتۇتىمىزدا ئوقۇشنى ئارزۇ قىلغۇ- چىلار ناھايىتى كۆپ بولدى. بىز ئۇلارنىڭ نەتىجىلىك ئىمتىھان بېرىشى ئۈچۈن كېرەك- لىك شەرت-شارائىتلارنى يارىتىپ بەردۇق. ئالدى بىلەن ئوقۇشقا كىرمەكچى بولغانلار ياتاقخانا، كىتاپخانىلار بىلەن تەمىنلەندى. بىزنىڭ مەخسىتىمىز-ياشلارنىڭ ئۆز قابىلى- يەتلىرى بويىچە كەسىپ تاللىۋېلىشىغا ئىم- كانىيەتلەر يارىتىپ، شۇ ئارقىلىق ئۇلارنى خىللاش بولدى. بۇ ژىل ئىنستىتۇتتا تەي- يارلىنىدىغان 28 خىل مۇتەخەسسىسلىكنىڭ 23تۈرى بويىچە ئىمتىھان ئېكسپېرىمېنتال ئۇسۇل بىلەن ئېلىنىدۇ.

ئاكتيورلار بىلەن ئۇچرىشىش

يېقىندا تۈركىستان شەھىرىدىكى «دوست- لۇق» كىنوتېئاترىدا «قازاقفىلم» كىنو ستۇ- دىيەسى چۈشەرگەن «قان بىلەن تەر» فىل- مىدا ئاساسىي روللاردا ئوينىغان گ.شويېكو- ۋا، قازاقستان س س ر خەلق ئارتىستى ئا. مولدابېكوۋ ۋە باشقا سەنئەتچىلەر بىلەن ئۇچرىشىش بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭغا جۇم- ھۇرىيىتىمىزدىكى پېشقەدەم كومپوزىتور نۇرغىسا تىلېندىيېۋ بىلەن قازاقستان كىنېما- توگرافىستلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ بى- رىنچى سېكرېتارى ئاكىم ئەشموۋلار قات- ناشتى. ئاندىن تاماشىبىنلەرگە س س س ر دۆ- لەت مۇكاپاتىنىڭ لائۇرىياتى ئابدىجەمىل نۇرپېيىسوۋنىڭ شۇ ئاملىق رومان-تىرلوگى- يەسى بويىچە ئىشلەنگەن «قان بىلەن تەر» فىلمى كۆرسىتىلدى.

يېڭى ئەنئەنە

پاۋلودار ئوبلۇستا ئوبلۇسلۇق بەدىي رەسسا- لەر مۇزېيى ۋە شەھەرلىك كىتاپخانا قاتارلىق ئىككى چوڭ مەدەنىي مەھكىمە يېڭى بىنالار- غا كۆچتى. ئۇلار ئون ئىككى قەۋەتلىك شە- ۋكەتلىك يېڭى ئىمارەتنىڭ تۆۋەنكى قەۋىتى- گە جايلاشتى. ئوبلۇس مەركىزىدىكى چوڭ كوچىلاردىن بولغان كويبىشېۋ نامىدىكى كو- چىدا ئۇشبۇ يېڭىلىق مۇناسىۋىتى بىلەن چوڭ بەيرەم بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭدا ۋەتەن ئۇ- رۇشى، ئەمگەك مەردانىلىرى ۋە ئىشلەپ چى- قىرىش ئىلغارلىرى بىلەن ئۇچرىشىش ئۆت- كۈزۈلۈپ، تراكتور زاۋۇدىنىڭ خەلق خو- رى ۋە باشقا بەدىي سەنئەت ئۆمەكلىرى ئويۇن كۆرسەتتى. موشۇ كوچىغا جايلاشقان ئىككى سارىيىدا كۆمۈچ ۋە ئالتۇن تويلار ئۆتكۈزۈلۈپ تۇرىدۇ. ئائىلە قۇرغۇچى يا- شلار شاتلىق كۈنلىرىنى ئىشانلايدۇ. كېچىسى باغلاردا، كوچىلاردا ئاممىۋىي سە- يلىلەر بولىدۇ.

مانا بۇ خىل كوچا بەيرەملىرى پاۋلودار ئوبلۇستا ئەنئەنىگە ئايلاندى.

ياش دوختۇرلار يېزىلارغا ئاتلاندى

جامبۇل ئوبلۇسىنىڭ رايون ۋە يېزىلى- رىدا دوختۇرلار سانى ژىلسېرى كۆپەيمەكتە ۋە يېڭى شىپاخانىلارمۇ كۆپلەپ سېلىنماقتا. يېقىندا ئوبلۇسنىڭ مەركىزىدىكى شىپاخانى- لاردا پېشقەدەم دوختۇرلار يېتەكچىلىگىدە باي تەجرىبىلەر توپلىغان بىر تۈركۈم ياش دوختۇرلار يېزا تىببىي ئورۇنلىرىدا ئىشلەش ئۈچۈن يوللانما ئالدى. سەكسەندىن ئارتۇ- غىراق مۇتەخەسسىسلەر ئەڭ ژىراق مويۇن- قۇم، تالاس، سارىسۇ، كراسنوگور رايون- لىرىغا بېرىپ ئىشلەشكە خاھىش بىلدۈردى.

«گرانڭ-پرى» مۇكاپاتىنى ئالدى

بېلگىيەنىڭ پايتەختى برىيۇسسېل شەھى- رىدە ئۆتكۈزۈلگەن سەرگاھلارنىڭ قىتئەلەر ئارا 14-مۇسابىقىسىدا قازاقستاندا خىزمەت كۆرسەتكەن ئارتىستلار سارا قابىغوجىنا بىلەن سۇلتانغالىي شۈكىروۋ «گرانڭ-پرى» مۇكاپاتىغا يەنە سازاۋەر بولدى. شۇنداق قىلىپ، قازاق ئارتىستلىرى سوۋېت ئېسترادا تارىخىدا دەسلەپ خەلق ئارا ئۈچ مۇسابى- قىنىڭ غالىپلىرى ئاتالدى. بۇندىن بۇرۇن ئۇلار كارلوۋى ۋارى، پارىژ شەھەرلىرىدە ئەينە شۇنداق غالىپلىققا ئېرىشكەن بولسا، بۇ نۆۋەت بېلگىيەدە يەنە شانۇ-شەرەپكە ئېگە بولدى.

ئىككى مىڭ كونسېرت

ئاقتوبە ئوبلۇسىدىكى 97 ئاۋتوكلۇب ئۆتكەن ژىلى دېخانلار ۋە چارۋىچىلار ئارى- سىدا ئىككى مىڭدىن كۆپرەك كونسېرت قو- يۇپ، ئۈچ يېرىم مىڭ لېكسىيە ۋە دوكلادلار ئۆتكەزدى. شۇنىڭدەك مەلۇم ماۋزۇلارغا بېغىشلانغان بىرەر مىڭچە كەچلەر ئۆتكۈ- زۈپ، ئون مىڭدىن ئارتۇغىراق ھەر خىل فىلملار كۆرسەتتى.

ئاۋتوكلۇبلار بۇ ژىل يېزا ئەمگەكچىلىرى ئارىسىدا ئېستېتىكىلىق تەربىيە ئىشلىرىنى يەنىمۇ جانلاندۇرۇشنى كۆزدە تۇتماقتا. ئاۋتوكلۇبلارنىڭ يېقىندا بولۇپ ئۆتكەن ئوبلۇسلۇق كورىگىمۇ شۇ يېڭى چارە-تەدبىرلەرنىڭ بىرىدۇر.

* * *

سۈرەتتە: ئالمۇتا ئوبلۇسى، كۈرتى را- يونىغا قاراشلىق «ئايدارلى» سوۋخوزىنىڭ شوفيورى ئې.ئابايدىلدانوۋ (ۋۇقۇرىدا) ئاشلىق توشۇشتا ئالدىنقىلاردىن بولۇپ كەلمەكتە.

ئۇرۇم مەۋسۇمىدىن كۆرۈنۈش.

* * *

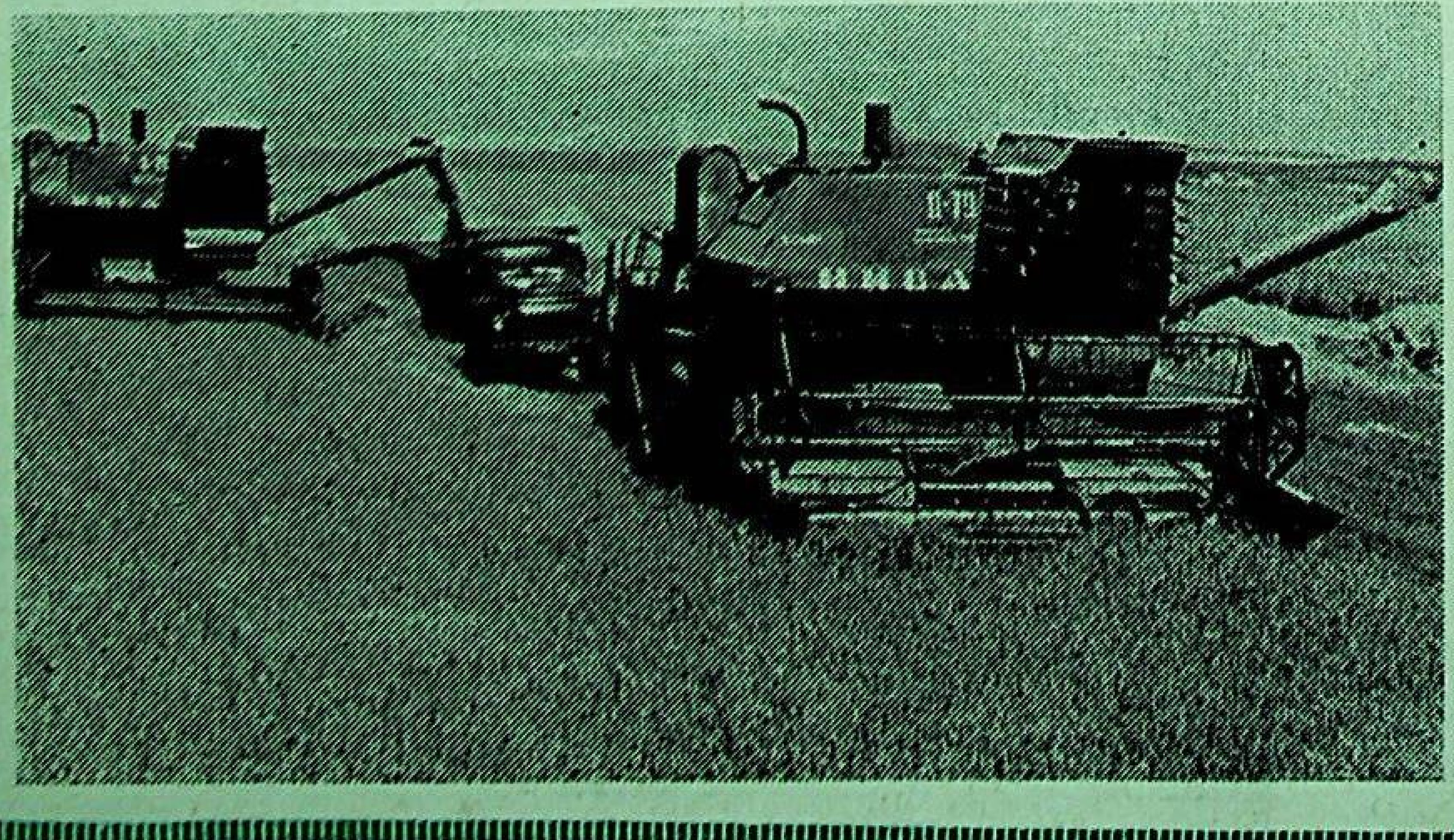

قازاقىستان شەھەرلىرى

قوستاناي

توبىل دەرياسىنىڭ چەپ قىرغىقىنى بويـلاپ سېلىنغان قوستاناي شەھىرى ـ ساناـئەت ۋە يېزا ئىگىلىگى تەڭ تەرەققىي ئەتكەن چوڭ ئوبلۇسنىڭ مەركىزىدۇر.

قوستانايىنىڭ ئىنقىلاپتىن ئاۋالقى مەنـزىرىسى قالايمىقان سېلىنغان پاكار ـ پاكار ياغاش ھەم كۆملاش ئۆيلەردىن ئىبارەت ئىـدى. ژىلىغا بىر قېتىم ئۆتكۈزۈلىدىغان تەنـتەنىلىك يەرمەنكە ئۆيەيلىلا شەھەر داڭ چىقارغان ئىدى. ئۇ چاغلاردا قازاق بايلىرى ۋە رۇس سودىگەرلىرى شەھەرنى ئىگەللەتتى.

بۈگۈنكى قوستاناي ژىرىك ساناـئەت مەرـكىزىگە ئايلاندى. بۇ يەردە سۈنئىي تالىلار زاۋۇدى، مۇۋۇت كومبىناتى، چوڭ ـ چوڭ تىـكىنچىلىك ۋە ئاياق كىيىم فابرىكىلىرى، ماشىناسازلىق ۋە قايتا ئىشلەش كارخانىلىرى، ئوزۇق ـ تۈلۈك كومبىناتلىرى بار.

قوستاناي ـ بوز يەرلەرنى كەڭ مىقياستا ئۆزلەشتۈرگەن تەۋەنىڭ مەركىزى، ئاشلىق كانى بولغان بۇ ئوبلۇس ھەر ژىلى يۈز مىلـلىونلىغان پۇت ئاشلىق يېتىشتۈرىدۇ.

كېيىنكى 10 ژىل ئىچىدە شەھەر قىياپـىتى تونۇغۇسىز ئۆزگىرىپ، بەلەند بىنالار، مەدەنىيەت سارايلىرى شەھەر ھۆسنىگە ھۆـسۈن قوشتى. ھەشەمەتلىك سوۋېتلەر سارىـيى، ئۇنىڭ ئالدىدىكى غالىبىيەت مەيدانى، گرازدانلار ۋە ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ قەھرىمانلىرىغا بېغىشلاپ ئورنىتىلغان خاتىرە ھەيكەللەر ئالاھىدە كۆزگە چۈشىدۇ.

قازاق خەلقىنىڭ ئۇنجا مەرىپەتچىسى ئىبراي ئالتىنسارىن ئارمان قىلغان مەدەنىيەت ئوچاقلىرى كۆپىيىپ، پايانسىز دالاغا نۇر چاچتى. خەلق قەھرىمانى ئامانكېلدى ئىماـنوۋ نامىدىكى دارىلمۇئەللىمىن ژۇقۇرى مەـلۇماتلىق مۇئەللىملەر تەييارلايدۇ. تىببىي بىلىم يۇرتى بىلەن تېلېۋىزىيە مەركىزى، دراـما تىياتىرى بىلەن فىلارمونىيە، ئۆلكە تونۇش مۇزېيى بىلەن كلۇبلار قوستانايىنىڭ جوش ئۇـرۇپ تۇرغان مەدەنىي ھاياتىنىڭ شاھىتلىرىدۇر.

شەھەردىكى «سېلىننىي»، «تۇرىست» ناملىق زامانىۋىي مېھمانخانىلار، قازاق ئوتـتۇرا مەكتەپلىرىنىڭ بىنالىرى شەھەرنىڭ يېـڭى قىياپىتىنى روشەن كۆرسىتىدۇ. ئۇنىڭـدىن باشقا كوئوپىراتىۋ، ئېغىر ساناـئەت، ئاۋتوموبىل يوللىرى قۇرۇلۇشى بىلىم يۇرتـلىرى، ھۈنەر مەكتەپلىرى، ئىشچى ياشلار مەكتەپلىرى، ئومۇمىي تەلىم ـ تەربىيە بېـرىدىغان 30چە مەكتەپ، 8 كىتاپخانە، پېنـسىيونېرلار سارىيى، ئوتلىغان باللار باغچىلىرىـمانا بۇلارنىڭ ھەممىسى قوستانايلىقلارغا بېپۇل خىزمەت قىلىدۇ.

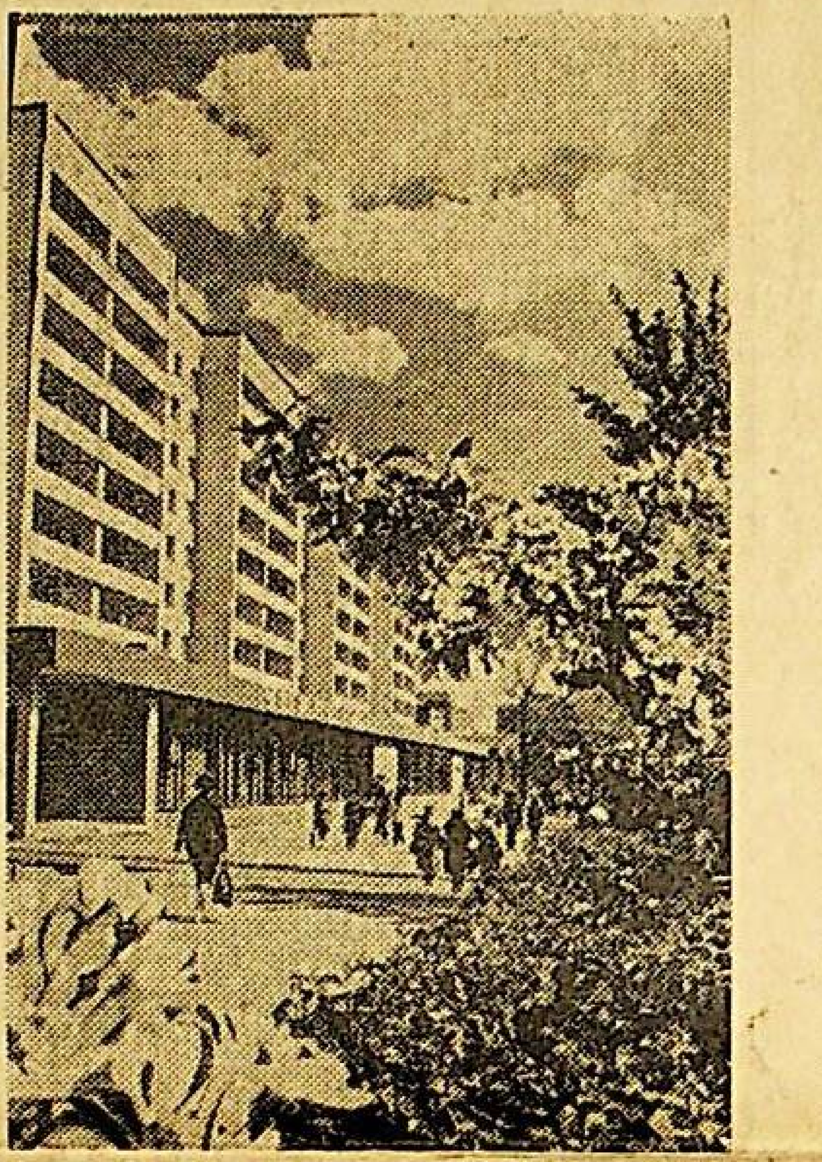

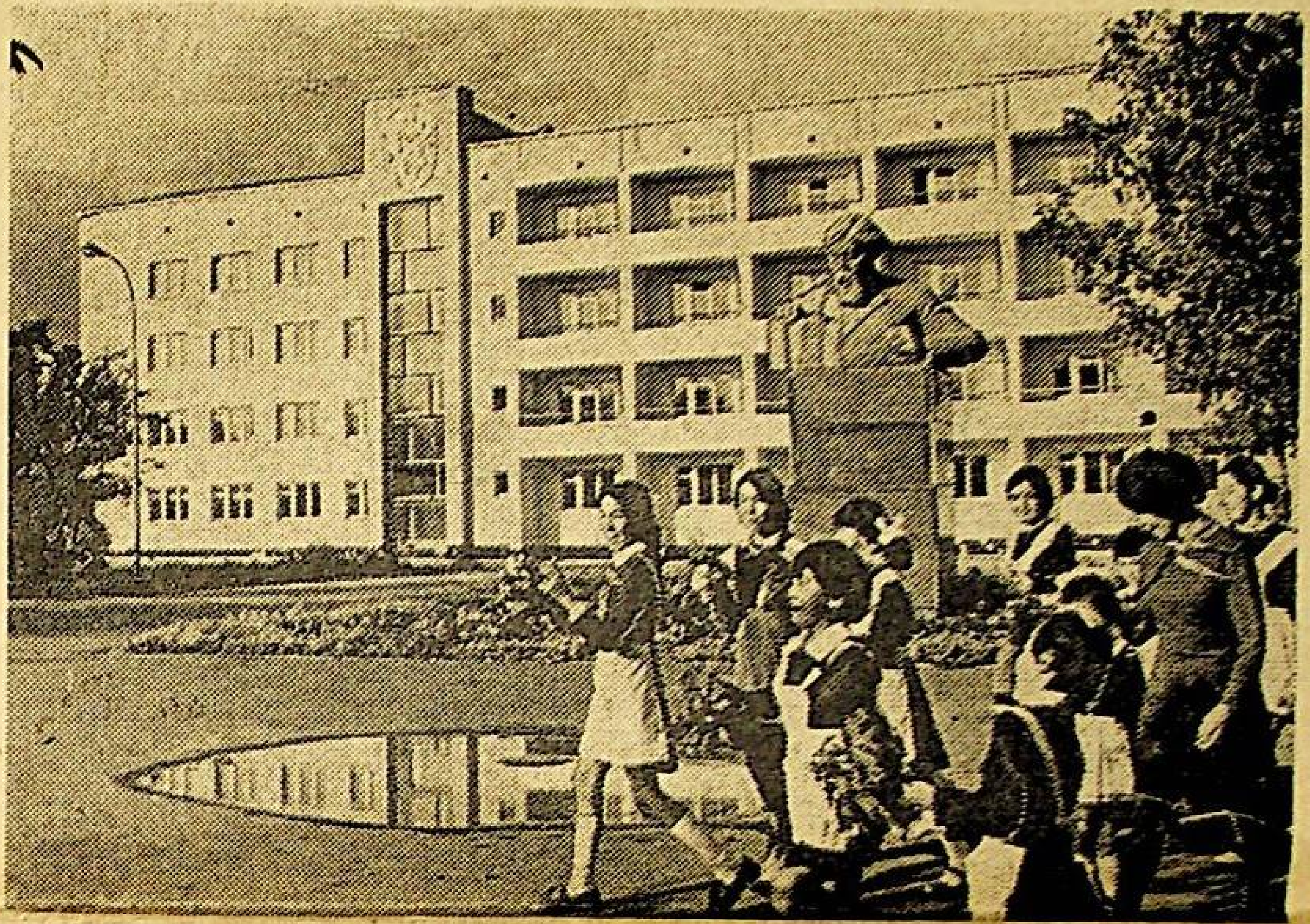

سۈرەتلەردە: لېنىن نامىدىكى كوچىدىكى يېڭى سېلىنغان تۇرۇشلۇق ئۆيلەر. قوستاناي شەھىرى كۆندىن كۈنگە گۈللىنەمەكتە.

لېنىنگراد ئۇيغۇرشۇناسلىرىنىڭ پائالىيىتى

لېنىنگرادلىق تارىخچى ئا.رېشېتوۋ قاـزاقىستان ۋە ئوتتۇرا ئازىيە جۇمھۇرىيەتلىرىـدىكى ئۇيغۇر يېزىلىرىنىڭ ناملىرىنى، بۇ جايلاردىكى ئاھالىنىڭ ھاياتىنى ياخشى بىـلىدۇ، كۆپلىگەن شەخسلەر بىلەن تونۇشلـىقىمۇ بار. چۈنكى ئۇ، ئېتنوگراف سوۋېتـلىك سوۋېت ئۇيغۇرلىرى ياشايدىغان راـيونلارنى ئىلمىي ئېكسپېدىتسىيەلەر تەركىـۋىدە بىر نەچچە قېتىم زىيارەت قىلغان بوـلۇپ، تەتقىق قىلىشقا لازىملىق باي ماتېرىيالـلار توپلىغان.

يېقىندا تارىخ پەنلىرىنىڭ كاندىداتى ئا. رېشېتوۋ ئالمۇتىدا بولغىنىدا «بىزنىڭ ۋەـتەن» گېزىتىنىڭ مۇخبىرى بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاپ بەرگەن ئىدى. شۇ سوھبەتنىڭ قىسقىچە مەزمۇنىنى گېزىتـخانلارغا ھاۋالە قىلدۇق.

سوئال: يېزىلارنى ئارىلىغاندا ئۇيغۇرلارـنىڭ مەئىشىي ھاياتىدا، ئۆي ـ جاي، باغ ـ ۋاـران قىلىشىدا، كىيىنىشىدە، ئۆرپى ـ ئادەتلىـرىدە نېمىلەر كۆزىڭىزگە ئالاھىدە چېلىقتى؟

ئا.رېشېتوۋ: بىزنىڭ ئېلېكترونىكا، كوسـمۇس، ئىلمىي ـ تېخنىكا تەرەققىياتى دەۋرىـمىزدە سوۋېت ئۇيغۇرلىرىنىڭ زامانىۋىي تەلەپلەرگە، يېڭى رەسمىي ـ قائىدىلەرگە ۋە مودىلارغا لايىق تۇرمۇش كەچۈرىۋاتقانلىقى ھەدىگەندىلا بايقىلىدۇ. يېزىلاردىكى ھويلاـئارامىلاردا شەخسىي يېنىك ماشىنىلار، زامانىۋىي ئۆيلەردە رەڭلىك تېلېۋىزورلار، يېڭى مېبىل، كىتاپ، گېزىت ـ ژۇرناللار بولۇشىغا قارىماستىن، ساھىپخانلار ئۆزلىرىنىڭ قەدىمىي ئەنئەنىلىرىنى ئېھتىيات بىلەن ساقلىماقـتا. ھەر بىر ئائىلىنىڭ باغ ـ ۋارىنى بار. ھويـلىلاردا گۈلخانىلار، تونۇلار كۆرىسىز. كىيىمـلىرى شەھەرلىكلەردىن قىلىشمايدۇ. توي ـ توـكۈنلەر، كۆپلىگەن ئۆرپى ـ ئادەتلەر بۇـرۇنقى قېلىپىدا ساقلانغان. يېڭى تەرتىپ بىـلەن سېلىنغان ئۆيلەردە ئەنئەنىلىك دالانلارـنى، پېشايۋانلارنى، ھويلىلاردا باراڭلارنى، سۇپا ـ بۇلۇڭلەرنى كۆرۈش مۇمكىن.

سوئال: ئەندى لېنىنگرادلىق ئۇيغۇرشۇـناسلارنىڭ پائالىيىتى ھەققىدە ئېيتىپ بەرـسىڭىز؟

ئا.رېشېتوۋ: لېنىنگراد شەھىرى ئىلگىرىـدىنلا ئۇيغۇرشۇناسلىق پەنىنىڭ ژىرىك مەرـكەزلىرىدىن بولۇپ كەلگەن. ھازىر بۇ ساھاـنىڭ دەرگاھى ئىنتايىن كەڭىيىپ كەتتى. ئاـلىملار ئۇيغۇر تارىخىنى، مەدەنىيىتىنى، ئەـدەبىياتى، تىلى ۋە ئېتنوگرافىيىسىنى... تراپلىق، چوڭقۇر تەتقىق قىلىش ئەتىجىسىدە كۆپلىگەن ئىلمىي ئەمگەكلەرنى مەيدانغا ئاتتى. مەسىلەن، ئازىيە خەلقلىرىنىڭ تارىـخى توغرىلىق يېقىنقى ژىللاردا لېنىنگرادتا نەشىر قىلىنغان 20 توملۇق مەجمۇئەنىڭ پۈتۈنلەي بىر تومى ئۇيغۇرلارغا بېغىشلىـنىپ، ئۇنىڭدا بۇ خەلقنىڭ قەدىمىي زاماـنلاردىن تا بۈگۈنكى كۈنگىچە بولغان باي تارىخى كەڭ يورۇتۇلىدۇ.

سوئال: مەلۇمكى، ئۇيغۇرلار ئۆزلىرىنىڭ كۆپ ئەسىرلىك تارىخى داۋامىدا باشقا خەـلقلەرنىڭ تارىخىي تەرەققىيات جەريانلىرىـغا ئىجابىي تەسىر كۆرسىتىپ كەلگەنلىگى ئالىملار تەرىپىدىن تەستىقلەنمەكتە.

ئا.رېشېتوۋ: توغرا، بۇ تارىخىي ھەقىقەتـنى لېنىنگراد ئالىملىرىمۇ ئېتراپ قىلماقتا. مەسىلەن، كۆزگە كۆرۈنگەن ئالىم، تارىخ پەنلىرىنىڭ دوكتورى ل.پوتاپوۋ كۆپ ژىللىق چوڭقۇر تەتقىقاتلار ژۈرگۈزۈش ئاساسىدا بېباھا ئىلمىي خۇلاسىلارنى مۇجەسـسەملەشتۈردى. ئورغۇتلىغان تارىخىي فاـكتلارغا ئاساسلانغان ھالدا پروفېسسور ل. پوتاپوۋ ئالتاي ـ سايان خەلقلىرىنىڭ، شۇنـداقلا باشقۇرتلارنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋىي مەـدەنىيىتىنىڭ، تىلىنىڭ شەكىللىنىشىگە، تەرەقـقىي ئېتىشىگە، ھەتتا مەزكۇر خەلقنىڭ مىلـلەت بولۇپ شەكىللىنىشى قاتارلىق جەريانـلارغا ئۇيغۇرلارنىڭ ئىجابىي تەسىر كۆرـسەتكەنلىگى توغرىلىق فاكتلار تېپىلۋاتقانـلىقىنى تەستىقلىدى.

سوئال: لېنىنگراد ئۇيغۇرشۇناسلىرى پاـئالىيىتى ھەققىدە يەنە نېمىلەرنى ئېيتقان بولار ئىدىڭىز؟

ئا.رېشېتوۋ: ھازىرقى ۋاقىتتا ئۇيغۇرشۇـناسلىق بويىچە بىزنىڭ ئالىملار س س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ لېنىنگرادتىكى تىلـشۇناسلىق، ئەدەبىيات، تارىخ، ئېتنوگرافىيە ئىنستىتۇتـلىرىدا ئىش ئېلىپ بارماقتا. بولۇپمۇ پاـرىسچە ئىجات قىلغان ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ قوليازمىلىرىنى رەتلەش، كۆچىرىش، تەرجىـمە قىلىش ساھاسىدىكى ئىشلارنى، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخىغا ئائىت كۆپلىگەن قوليازـمىلارنى، كىتاپلارنى تەپسىلىي ئۆگىنىش ۋە تەتقىق قىلىش ئىشلىرى كەڭ مىقياستا ئېـلىپ بېرىلىۋاتقانلىقىنى ئېيتىش كۇپايە. بۇ ساھادا كۆپلىگەن ئىستىداتلىق ئالىملار ئۇـگۈشلۇق خىزمەت قىلماقتا.

دوستلۇق، تىنچلىق، ياشلىق بەيرىمى

بىر ئايغا يېقىن ۋاقىت داۋامىدا موسكۋا، لېنىنگراد، رىگا، ۋىلنيۇس، كىيېۋ ستادىونلىرىدا، ئەڭ ياخشى سپورت زاللىرىدا ۋە باسسېيىنلىرىدا، ئاللىن قولتۇغىنىڭ ئاكۋاتورىيىسىدا س س س ر خەلقلىرىنىڭ 7 ـ يازلىق سپارتاكادىسىنىڭ فىناللىق مۇسابىقىلىرى ـ بىزنىڭ تەن ـ تەربىيە ھەرىكىتىمىزنىڭ ئومۇم خەلق بايرىمى ئۆتكۈزۈلدى. بۇ سوۋېت خەلقى سالامەتلىگىنىڭ، كۈچىنىڭ ۋە ياشلىغىنىڭ بەيرىمى، بارلىق ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيەتلەر سپورت مۇۋاپپەقىيەتلىرىنىڭ ئامايىشى بولدى.

سپارتاكادا پروگراممىسى ئۆز كۆلەمى بويىچە ئولىمپادا ئويۇنلىرىدىن ئېشىپ كەتتى ـ مۇسابىقىلارنىڭ قاتناشقۇچىلىرى سپورتنىڭ 30 تۈرى بويىچە كۈچ سىناشتى. دەسلەپكى قېتىم سپارتاكادىغا چەت ئەللىك سپورتچىلار قاتناشتى. بارلىق قىتئەلەردىكى 84 مەملىكەتنىڭ ۋەكىللىرى سوۋېت سپورتچىلىرى بىلەن سپارتاكادا مۇكاپاتلىرى ئۈچۈن كۈرەشتى. بىزنىڭ تاماشىبىنلىرىمىز ئېفىوپىيەدىن كەلگەن ئەجايىپ سپورتچى مىرۇس يىفتېرنى ئالقىشلار بىلەن قارشى ئالدى، ئۇ 5 ۋە 10 كىلومېتر ئارىلىقلارغا ژۈگرەشتە ئىككى قېتىم چېمپىيون ئاتالدى، تاماشىبىنلار شۇنداقلا ئاۋستىرىيەلىك سپورتچى قىز مىشېل فوردنىمۇ ئالقىشلار بىلەن قارشى ئالدى، ئەركىن ستىل بىلەن ئۈزۈشتە ئۇنىڭغا تەڭ كەلگۈچى بولمىدى.

كۇبانىڭ بوكسچىلىرى بىلەن ۋولېيبولچىلىرى، رۇمىنىيەنىڭ قولۋاقتا ئۈزگۈچىلىرى، ياپونىيەنىڭ دزيۇدو كۈرەش ماھىرلىرى، ئامېرىكىنىڭ يېنىك ئاتلېتلىرى، بارلىق چەت ئەللىك مېھمانلار سوۋېت سپورت ئىشقىۋازلىرىنىڭ ئويېكتىپلىغىنى تولۇق يوسۇندا سەزدى.

5 ـ ئاۋغۇست كۈنى لۇژنىكىلاردىكى ۋ.ئى. لېنىن نامىدىكى ستادىوندا سپارتاكادىنىڭ تەنتەنىلىك يېپىلىش مەراسىمى بولۇپ ئۆتتى. ستادىون ئۈستىدە رەڭمۇرەڭ سالىيوت ئوتلىرى پارلىدى.

س س س ر دۆلەت گىمنى سادالىرى ئاستىدا سپارتاكادا بايرىغى ئاستا تۆۋەن چۈشۈرۈلدى. سپارتاكادا مەشئىلى ئۆچتى. لېكىن ئۇنىڭ زەررىسىنى مۇسابىقىنىڭ بارلىق قاتناشقۇچىلىرى، تاماشىبىنلار ئۆز قەلبىدە ئېلىپ كەتتى.

(تاس.)

قەدىمىي خاتىرىلەر ئەسلىگە كەلتۈرۈلمەكتە

جامبۇل ئوبلاستى ئۆز ئوبلۇسىنىڭ قەدىمىي تارىخى بىلەن تونۇشۇش ئۈچۈن يەنە بىر ياخشى مۇمكىنچىلىككە ئېرىشتى.

11 ـ ئەسىر ئارخىتېكتۇرا يادىكارلىقلىرىدىن قاراخان مازارىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئاياقلاشقاندىن كېيىن بۇ يەردە مۇزېي ئېچىلدى.

قاراخان مازارىنىڭ ئىلگەركى ئارخىتېكتۇرىلىق قىياپىتى ساقلانغىنى بىلەن، ۋاقىت ئۆتكەنلىكتىن ئۇنىڭ سىرتقى نەقىشلىرى ئۆپرىغان، شۇنىڭغا باقماي مەزكۇر مازار بۈگۈنمۇ تارازنىڭ قەدىمىي ھالىتىدىن ئومۇمىي دەرەك بېرەلەيدۇ. ئەدەبىي مەلۇماتلارغا قارىغاندا، تارازنىڭ ھۇلى سېلىنغىنىغا 1400 ژىلدىن كۆپرەك جەريان ئۆتكەن. 10 ـ 12 ـ ئەسىرلەردىلا قازاقىستان ۋە ئوتتۇرا ئازىيەدە ئۇيىنىڭ ئۈستىنى يېپىش ئارخىتېكتۇرىلىق ـ قۇرۇلۇش ئۇسۇللىرى پەيدىنپەي ئۆزگىرىپ موزائىكا بىلەن بېزەتىلگەن بىنالار پەيدا بولۇشقا باشلىغان. قاراخان مازارىنىڭ دەسلەپكى شەكلى ئەينە شۇنداق يادىكارلىقلارنىڭ بىرى ئىدى.

جۇمھۇرىيەتتىكى بۇ تىرىقىدىكى ئەللىك بەش مۇزېينىڭ بىرى ھېساپلانغان مەزكۇر مازار ـ تارىخىي ۋە مەدەنىي يادىكارلىقلارغا ئەستايىدىل ئەھمىيەت بېرىشنىڭ دەلىلىدۇر.

ئەۋلاد كۇتۇپخانىسى
www.evlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

سۈرەتتە: ئالمۇتا تومۇر يول مەدەنىيەت سارىيىنىڭ سەنئەت ھەۋەسكارلىرى.

چەت ئەللەردە

«شپىگېل» ژۇرنالى خىتايدىكى ئەھۋال ھەققىدە

بونن. غەربىي گېرمانىيەدە چىقىدىغان «شپىگېل» ژۇرنالى ماقالە ئېلان قىلىپ، ئۇنىڭدا، دېڭ شاۋپىڭ تەكلىپ قىلغان «يېڭى چوڭ سەكرەپ ئىلگىرىلەش» خىتايلارنى ئاچلا ئىلگىرى سىلجىتالمىدى، دەپ تەكىتلەيدۇ. ئاندىن ژۇرنال ئىناۋەتلىك مەنبەلەرگە ئاساسلانغان ھالدا خىتاي كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتى رەئىسىنىڭ مۇئاۋىنى لى شەن نيەنىنىڭ سۆزگە چىقىپ خىتاي ئىقتىسادى بۈگۈنكى كۈندە باشتىن كەچۈرۈۋاتقان قىيىنچىلىقلارنى كۆرسىتىپ ئۆتكەنلىكىنى تەستىقلىدى.

ژۇرنال مەزكۇر مەنبەلەرگە ئاساسلىنىپ، خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى دۆلەت بيۇدژېتىنىڭ دېفىتسىتى بۇ يىل ئون ملليارد يۈەندىن ئېشىپ كېتىدۇ، شۇڭلاشقا ھۆكۈمەت چىقىملىرىنى كەسكىن قىسقارتىشقا توغرا كېلىدۇ، دەپ كۆرسىتىدۇ.

ئايرىم مىنىستىرلىكلەر بويىچە ئىشسىزلارنىڭ سانى ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا 20 ملليون ئادەمنى تەشكىل قىلىدۇ. يېقىن ئارىدا ئۇلارنىڭ سانى يەنە 3 ملليون ئادەمگە كۆپىيىدىغانلىقى كۈتۈلمەكتە. بۇ يىل كۈزدە مەكتەپلەرنى تاماملىغۇچىلار ئىش كۈچى بازىرىنى تولتۇرۇپ تاشلىغاندا، دەپ تەكىتلەيدۇ ژۇرنال، ياش خىتايلىقلارنىڭ كۈرىشى تېخىمۇ شىددەتلىك بولغۇسى. ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا ياشلاردىن 4 ملليون ئادەم ئىشسىزدۇر.

ژۇرنال لى شەن نيەنىنىڭ يۈز ملليونغا يېقىن خىتايلىقلار تويۇپ غىزا يېمەيدۇ، دېگەن پىكرىنى مىسالغا كەلتۈرگەن.

بېجىنىڭ تاشقى سودا سېتىمغى، دەپ يازىدۇ ئاندىن ژۇرنال، ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا بوھرانچىلىققا دۇچ بولماقتا. فېۋرال ئايدىن تارتىپ ياپون سانائەت ئۇسكۇنە-جابدۇقلىرىنى ئىمپورت قىلىشقا بېرىلگەن بارلىق زاكازلار ھەرىكەتسىز قالدۇرۇلغان. نىدېرلاندىيە بىلەن بولغان كرېدىت توغرىلىق كېلىشىملەر نامەلۇم ۋاقىتقا كېيىن قالدۇرۇلغان. خىتايغا 30 ملليون دوللار مىقتارىدا قەرز بېرىش توغرىلىق ئامېرىكىنىڭ «چېيز مانخېتتېن بېنك» بانكىسى بىلەن تۈزۈلگەن كېلىشىم كۈچىدىن قالدۇرۇلدى.

خىتاي، دەپ يازىدۇ ژۇرنال، چەت ئەل كاپىتالىنىڭ قاتنىشىشىدىن مەنپىيەتدار دۇر: ئۇ، ھەتتا كارخانىلارنى ئىدارە قىلىش خۇسۇسىدا چەت ئەللەرگە ھوقۇق بېرىشكە تەييار دۇر، بۇ ھەقتە خىتاي رەھبەرلىرى باۋارىيە ھۆكۈمىتى ئېگىلىك ۋە يول-قاتناش مىنىستىرى ئا. ياۋمان يېقىندا بېجىندە بولغاندا ئۇنىڭ بىلەن مۇزاكىرىلەر ئېلىپ بارغان.

تئاسس

بېجىن «كەچۈرۈم سورىماقتا»

ئىران تېلېۋىزىيەسىنىڭ خەۋەر قىلىشى بويىچە، پاكىستان پرېزىدېنتىنىڭ تاشقى ئىشلار بويىچە مەسلىھەتچىسى، ئاياتوللا ھومەينى بىلەن ئۇچرىشىشى ۋاقتىدا، ئۇنىڭغا ئۆتكەن يىلى ئاۋغۇستتا ئىرانغا قىلغان سەپىرى ئۈچۈن «كەچۈرۈم سورىغان» خۇاگوفېڭنىڭ ئېغىزچە سالىمىنى يەتكۈزگەن. «مەن غۇلىتىلغان شاھ ھۆكۈمرانلىقى ۋاقتىدا ئىرانغا قىلغان سەپىرىم ئۈچۈن ھومەينىدىن كەچۈرۈم سورايمەن ۋە ئىران ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنى قوللاپ-قۇۋۋەتلەش توغرىلىق بىلدۈرىمەن»، دېيىلىدۇ سالامدا.

خۇاگوفېڭنىڭ ئىرانغا قىلغان سەپىرى، مەلۇمكى، ئادەتتىكىدەك «ھۆرمەت كۆرسىتىش سەپىرى» بولمىدى، بايقىغۇچىلار بۇ سەپەرنى مۇھاكىمە قىلىپ، خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ يېقىن شەرقتە ۋە پارس قولتۇقىدا، بىرىنچى نۆۋەتتە نېفت چىقىدىغان ئەللەردە ئۆز تەسىرىنىڭ تايانچى پونكىتلىرىنى قۇرۇشقا ئۇچۇقتىن-ئوچۇق تىرىشۋاتقانلىقىنى بىر ئېغىزدىن تەكىتلىدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە باشقا نەرسىنى تەكىتلەندى-خىتاي رەھبىرىنىڭ ئىرانغا قىلغان سەپىرى ئىمپېرىيالىستىك دائىرىلەرنىڭ، ھەممىدىن ئاۋال ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ ياردىمى ئارقىلىق ھاكىمىيەت بېشىدا كېلىۋاتقان رېاكسىيون شاھ ھۆكۈمىتى چوڭقۇر بوھرانىنى باشتىن كەچۈرۋاتقان، خەلقىنىڭ قانلىق شاھ دىكتاتۇرىسىغا قارشى نارازىلىق دولقۇنى بارغانسېرى ئۆرلەپ ئېلىۋاتقان دەۋردە بولدى.

خۇا ئىراندا بولۇپ شاھنىڭ سەياسىتىنى ھەر قانداق ماختاۋاتقان چېغىدا، بېجىن ئېمىسسارىغا تېھراننىڭ سىمۋوللۇق «ئالتۇن ئاچقۇچى» تەنتەنىلىك رەۋىشتە تاپشۇرۇلغان كۈنلەردە، چەت ئەل مەتبۇئاتى پولىتسىيەنىڭ نامايىشچىلارنى تېبرىزدىكى ئاممىۋىي غۇل-غۇللار ۋاقتىدا ئوققا تۇتقانلىقى توغرىلىق، سارى، كېرىدژې ۋە باشقا شەھەرلەردىكى شاھقا قارشى نامايىشلار توغرىلىق، ئارمىيەگە «تەرتىپنى ئازارەت قىلىش» تاپشۇرۇلغانلىقى توغرىلىق، شاھنىڭ مەخپىي پولىتسىيەسى «ساۋاك» تۈرمىلىرىدە ۋەتەنپەرۋەرلەرنى ئاممىۋىي رەۋىشتە جازالاش توغرىلىق خەۋەر قىلغان ئىدى. مانا دەل شۇ دەۋىردە دۇنيا، ئانگلىيەنىڭ «دېيلى تېلېگراف» گېزىتىنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا، «ئىككى باشلىق ئوتتۇرىسىدا-ئىران شاھى بىلەن خۇاگوفېڭ ئوتتۇرىسىدا ناھايىتى ياخشى شەخسىي مۇناسىۋەتلەر ئورنىتىلغانلىقىنى» بىلدى! «شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئانتىكوممۇنىزم ئىران سەياسىتىنى ئىلھاملاندۇرۇۋاتقان چاغدا، ئىران ھاكىمىيەت ئورۇنلىرى خەلق ھەرىكىتىنى باستۇرۇش ئۈچۈن بارلىق چارىلەرنى كۆرۈۋاتقان چاغدا خۇا گوفېڭ ئۆزىنىڭ «شاھ بىلەن ئىشەشلىك مۇناسىۋەتلىرىنى» نامايىش قىلغان ھالدا تېھراندا بولۇش قەرەلىنى ئۇزارتتى»، دەپ يازدى شۇ دەۋىردە كۇبانىڭ «گرانما» گېزىتى. «خۇا گوفېڭ تەگدىشى يوق بوھراننى باشتىن كەچۈرۋاتقان ھۆكۈمەتنى مەخپىي رەۋىشتە قوللاپ-قۇۋۋەتلىدى»، دەپ تەكىتلىدى پارىژنىڭ «ماتېن» گېزىتى.

مانا ئەندى، ئىراندا يۈز بەرگەن ئىنقىلاپ نەتىجىسىدە شاھنىڭ رېاكسىيون ھۆكۈمىتىنىڭ غۇلىشىدىن كېيىن يېرىم يىلدىن ئوشۇق ۋاقىت ئۆتكەندە، بېجىن خۇا گوفېڭ ئارقىلىق ئۆزىنىڭ بۇ خەلققە قارشى دىكتاتورنى قوللاپ-قۇۋۋەتلىگەنلىكى ئۈچۈن «كەچۈرۈم سورىماقتا» ۋە ئۆزىنى ئوروپ «ئىراننىڭ يېڭى ھۆكۈمىتىنى قوللاپ-قۇۋۋەتلەيدىغانلىقى» توغرىلىق ئېلان قىلماقتا. بۇ ئىككى يۈزلۈك «كەچۈرۈم سوراش» ئارقىلىق، مەلۇمكى، ئۆزىنىڭ خەلققە قارشى پائالىيىتىدە تاشقىرىدىن بولغان قوللاپ-قۇۋۋەتلەشكە، شۇ جۈملىدىن بېجىننىڭ قوللاپ-قۇۋۋەتلىشىگە تايانغان شاھنىڭ قانلىق ھۆكۈمىتىنىڭ مىڭلىغان قۇربانلىرىنى تىرىلدۈرۈۋېلىش مۇمكىن ئەمەس.

س س س ر دا ھاياتقا يوللانما ئالدى

بۇ يىل 9 مىڭغا قەدەر چەت ئەللىك ياشلار سوۋېت ئالىي بىلىم يۇرتلىرىنى، تېخنىكوملارنى تاماملىدى، بىزنىڭ مەملىكىتىمىزدە مەلىكە ئاشۇردى، كاندىداتلىق دىسسېرتاتسىيەلىرىنى ياقلىدى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن موسكۋادا بولۇپ ئۆتكەن تەنتەنىلىك كەچتە ئۇلارنى مىنىستىرلىكلەر رەھبەرلىرى، ك پ س س مەركىزىي كومىتېتى مەسئۇل خادىملىرى تەبرىكلىدى.

كەچتە سوۋېت ھۆكۈمىتىگە ۋە خەلقىگە ھىندىستان، كولۇمبىيە، ۋېيتنام، گېرمانىيە دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتى ياشلىرى سەممىي تەشەككۈرلەر ئىزھار قىلدى.

— مەن 1965 ـ يىلى كىيېۋ دارىلفۇنۇنىنى تەييارلىق كۇرسىغا كەلدىم، ـ دېدى ھىندى داس گۇپتا خىتانشۇكۇمار. ـ دەسلەپ ھەممە ماڭا ناتونۇش بولدى. لېكىن مەن ھېچ قاچان يالغۇزلۇق سەزمىدىم. سوۋېت كىشىلىرى مېنى سەممىي ۋە شادو-خورام قوبۇللىدى.

ھەر خىل ئەللەر گراژدانلىرى س س س ر دا ئالغان بىلىم، دەپ تەكىتلىدى داس گۇپتا ئۆز خەلقلىرىنىڭ پاراۋەنلىكى يولىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زىمبابۋېدىن كېلىپ موسكۋا ئاۋتوموبىل يوللىرى ئىنستىتۇتىنى تاماملىغان چىنگادۇبې ھاياجانلىنىپ ئۇتۇق سۆزلىدى.

— بۈگۈنكى كۈن مېنىڭ ئۈچۈن ھەم خۇشاللىق، ھەم مەيۈسلۈك كۈندۇر. چۈنكى مەن بۈگۈن ھەقىقىي دوستلار بىلەن خەيرلىشىپ تۇرىمەن، ـ دېدى ئۇ.

سوۋېت ئالىي بىلىم يۇرتلىرىنى تاماملىغۇچىلار جەمىيەتلىرى پرېزىدېنتلىرى-لىۋانلىق پەرخات ئەل-ھەمەل ۋە ماداگاسكارلىق كورش مۇھەممەت مەزكۇر جەمىيەتنىڭ س س س ر بىلەن يېقىن ئالاقىلىرى ھەققىدە، سوۋېت ئالىي بىلىم يۇرتلىرى تەرىپىدىن چەت ئەللىك ياشلارنىڭ بىلىم ئېلىشىغا كۆرسىتىلىۋاتقان ئەتراپلىق ياردەملىرى ھەققىدە ھېكايە قىلدى.

ۋ.ئى.سۇرىكوۋ نامىدىكى بەدىي ئىنستىتۇتىنى تاماملىغۇچى چەت ئەللىك تالىپلار ئۆز ئەسەرلىرىنى نامايىش قىلدى. شۇنداقلا بۇ پەردە م.گوركىي نامىدىكى ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىنى تاماملىغۇچىلارمۇ ئۆز ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ بەردى. دۆلەت كىنېماتوگرافىيە ئىنستىتۇتى تالىپلىرى ئۆزلىرىنىڭ دىپلوم ئىشلىرى بولغان كىنو لېنتىلارنى نامايىش قىلدى.

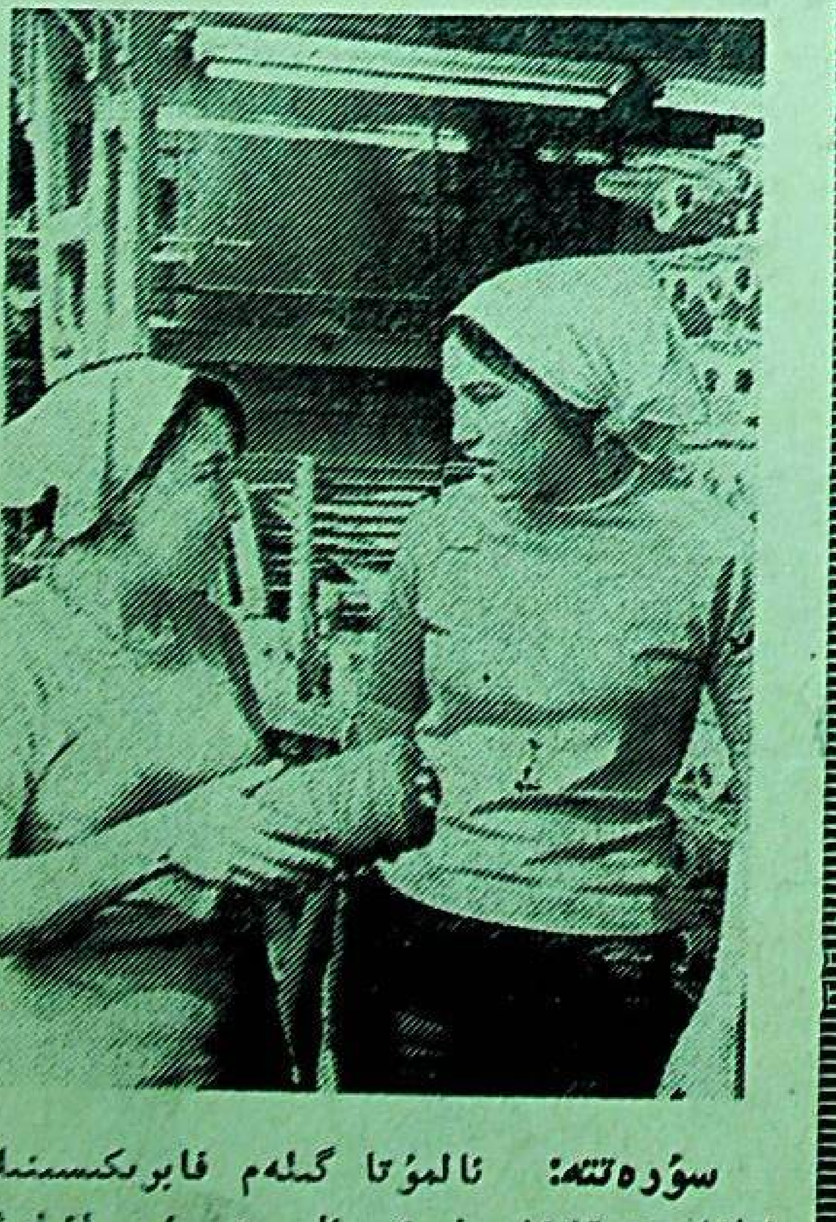

سۈرەتتە: ئالمۇتا گىلەم فابرىكىسىنىڭ ئىلغار توقۇغۇچىلىرى ئاسىيەم ئىسمائىلوۋا (سولدا) بىلەن كلارا ئازنەباقىيېۋالار ئىش يۈزىدىن سۆھبەتلەشمەكتە.

ھېزمەت ئابدۇللىن.

كۆچكەن يۇلتۇز

(ئاخىرى، بېشى ئۆتكەن سانلاردا.)

لۇتفۇللا زومىگە قاراپ، ئاچچىق كۈلۈمسىرىگەندەك ئىككىلىنىپ قالدى؛ ئۇ ئاسىنىڭ تەنىلىك گېپى بىلەن خاتىرىگە كەلگەن بىر ئەھۋال توغرىلىق ئويلاپ، ئۆزىنىڭ بىر چاغلاردا جۇڭگونى تەرىپلىگەنلىگىنى ئەينە شۇ ۋاقەگە ئوخشاتتى.

— ئوتتۇرا ئەسىرنىڭ بېشىدا ياشىغان مەشھۇر گرۇزىن شائىرى مۇھەممەت تەيمۇرازنىڭ بىر ئىشى ئىبرەتلىك بۇ خۇسۇستا، — دېدى ئۇ. — تەيمۇراز شاھ ئابباسنىڭ ئەسىرىگە چۈشۈپ، ئالتە يىل ئاستراباد زىندانىدا ياتقان. بۇ ۋاقىت ئىچىدە ئۇنىڭ ئايالى ۋە ئىككى ئوغلى شائىرنىڭ كۆز ئالدىدا بورە-يولۋاسلار ئالدىغا تاشلىنىپ، دەھشەتلىك ئولتۈرۈلگەن ئىدى... لېكىن شائىر ئاخىرى ئۆز ئېلىگە قېچىپ كەلگەن چاغدا، كۆزلىرى قۇيۇلۇپ كەتكىنىگە قارىماي، ئەشۇ ئۆزىنى قىينىغان ئەلنىڭ «لەيلى-مەجنۇن»، «مىڭ بىر كېچە» قاتارلىق نادىر ئەسەرلىرىنى گرۇزىن تىلىغا تەرجىمە قىلغان، ئەرەپ، پارسى شېئىرىيىتىنى تەرىپلىگەن. دېمەك، — دەپ داۋام قىلدى لۇتفۇللا ئەجايىپ مەنتىق خۇلاسىدە، — خەلق بىلەن ئەل ۋە ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىرى تامامەن باشقا-باشقا ھادىسە. دۇنيادىكى بارچە خەلقلەرنىڭ ئۆز ئالدىغا ئۇلۇقلىقى، ئۆز ئالدىغا ماددىي-مەدەنىي، روھىي-مەنىۋى بايلىقلىرى بار. ھەقىقىي شائىر، زادى ھەقىقىي ئىنساننىڭ ئەنە شۇ بايلىقلارنىڭ ھەممىسىنى قەدىرلەشتە، ئۇلارغا ھەسسە قوشۇشتا ئەمەسمۇ؟! شۇڭلاشقا شائىر بارلىق يەردە، ھەر قانداق ئەھۋالدا پەقەت ئىنسانىي مۇددىئا-مەسىلەك ئاساسىدا سايرايدۇ.

جەيۋەن كۈلمەن دەپ يوتىلىپ كەتتى، توغرىسى — ئۇنىڭ سۈنئىي كۈلكىسى تەبىي قاقاشقا ئايلىنىپ، كۆز چاناقلىرىدا تەييار تۇرغان چاپاقلىرى ۋازىلىن ئوخشاش سىقىلىپ چىقماقتا ئىدى. زومىڭ ناھايىتى ئوڭايسىزلانغان ھالدا ئوتۇقلاپ، لۇتفۇللىنى ئەيىپلىگەندەك ئالىيىپ قارىدىدە:

— بىزنىڭ بۇلبۇل بولۇپ سايرايسىز! — دەپ، قوللىرىنى ئۈگىلىغان ھالدا ئورنىدىن تۇردى ۋە مەھبۇسنى ئېلىپ چىقىپ كېتىشكە ئالدىرىدى.

* * *

ئىككىنچى قېتىمقى ئۇچرىشىشتا لۇتفۇللىنى جەيۋەننىڭ ئۆزىمۇ تونۇماي قالدى. ئۇنىڭ ئۆز-كۆزى قان بولۇپ، تىماقلىرىنىڭ ئاستى بېغىرەك سەينەككە ئايلانغان ئىدى. ئاما ئوتۇك ئوكچىلىرى، سىم قامچا، باڭگىزلار زەپتىدىن ئىششىپ، قوغۇشۇندەك ئېغىرلىشىپ كەتكەن بەدىنىنى ئاران تىك تۇتۇپ تۇرغان شائىر شۇندىمۇ ژىقىلماسلىقا تىرىشىپ، بارلىق سوئاللارغا سەلبىي جاۋاپ ئورنىدا، بېشىنى ئېغىتىپ تۇردى، خالاس.

— ئەندى پەقەت پۈتۈن يولداشلىرىم بىلەن ئۇچراشتۇرۇپ، رەسمىي سوت ژۈرگۈزسەڭلارلا سوئاللىرىڭلارغا جاۋاپ بېرىمەن. بولمىسا — تىرىك تۇرغۇزۇپ يېسەڭلارمۇ ياكى ئۆزەڭلارچە قۇرۇتلىتىپ، سەي قىلساڭلارمۇ — ھېچ جاۋابىم يوق! — دېدى ئۇ.

جەيۋەن ئۇنى ئېپ چىقىشقا ئىشارە قىلىپ، ئاندىن قانخورلۇق خۇمارى خېلە تارقىغان زومىگىنى يېنىغا چاقىرىدە:

— ئەتە-ئۆگۈن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇزلەشتۈرۈپ، ھۆكۈم چىقارغىچە ئولتىرىپ قويماڭ، جۇجاڭ، — دېدى. — مۇمكىن بولسا، ئۇ جاھىلنىڭ بەدىنىنى بىر قاتا تازىلاپ، «مەراسىمغا» تەييارلاپ تۇرسۇن.

— خوپ، جانابىي جەيۋەن.

ئاما كەسىپىي سادىست ئاغزىدا «خوپ» دېگەن بىلەن، ئۇنىڭ كۆڭلى، زۇلۇم خۇرۇشىدا قايناپ كەتكەن ۋۇجۇدى، مەھبۇسلارنى يەنە بىر قىيناپ، راھەتلىنىشنى خالاتتى.

* * *

ئادەمنى قىيناش ھۈنىرى بويىچە ختاي جاللاتلىرىنىڭ تەڭدىشى يوق بولۇپ، بۇ ساھادا ئۇلار تا زاكىسىدىن تارتىپ يامانلىق، قاراملىق بىلەن تەربىيلەنگەن ھەر قانداق زېدى پەس ئاغرىق ئادەملەرنىڭمۇ ئەقلىگە سىغمايدىغان «كەشپىياتلار» ياراتقان. شۇ خىلدىكى ئەڭ ئەشەددىي ھۈنەرنى، كېسەلنى ئېگەللىگەن مىللىي مۇنايىق زومىگىمۇ تۇتقۇندىكى مەخپىي تەشكىلات ئەزالىرىنى قىيناش باشلانغاندىن بېرى ئۆزىنى ئەجايىپ بەھرىمەن ۋە بەختلىك سەزمەكتە ئىدى.

9

ئاخىرقى قېتىم تۈرمىدىكى سوراق زالىغا ئېلىپ كىرىگەن لۇتفۇللا بۇ كەڭ بولمىنىڭ بۈگۈن بىر ئالاھىدە تەنتەنىلىك ۋە مۇدھىش مەراسىمگە لايىق ھازىرلانغانلىقىنى بىردىن بايقىدى. جوزا تەخلىت پاكا ئۈستەللەرمۇ، ئۇ يەر-بۇ يەرگە سېلىنغان پايانداز-گىلەملەرمۇ يوق — ھەممە يەر تاپ-تاقىر؛ تاختايدىن ياسالغان بۇگلۇك ئۈستىدىكى بىر نەچچە يۇمشاق ئورۇندۇقلار بىلەن يالغۇز ئۈستەلنىڭ تۈۋەن قارشىسىدا، ئەشۇ تاقىر پولنىڭ تاق ئوتتۇرىسىدا بىر قىلىن پەنىلىك بەلدەڭ تۇراتتى. ھەممىدىن ئاۋال تەنھا ئۆزى ھايدىلىپ كىرگەن لۇتفۇللا يەنە شۇ بەلدەڭگە قاراپ، ئۇنىڭ سىرىنى، تارىخىنى جورىغاندەك بولدى.

«قانچىلىغان ژىللاردىن بېرى موجۇتسەن، مۇدھىش يادىكار؟! قانچىلىغان بىگۇناھ جانلارنىڭ شۈركۈنۈچ-تىترەكلىرى، كۆز ياشلىرى سىڭگەن ساڭا؟! كەلگۈسى ئەۋلاتلار سېنىڭ شۇ قەدەر گۇناھسىز، ئۈنسىز گۇۋاچى ئىكەنلىكىڭنى بىلەرمۇ؟ بىلمىگىنىڭنىڭ ئۆزىمۇ ئەۋزەل. بولمىسا — مۇزىيلار تورىگە چىقىپ، مەڭگۈ موشۇنداق مۆكۈيۈپ تۇرغان بولار ئىدىڭ. زادى ئادەمنىڭ تەغدىرى يېشىلىدىغان شۇ سوغاق بولمىدە، بىر پەس بولسىمۇ ئورە تۇرۇۋېلىشقا تىرىشىدىغان دەقىقىلەردە ساڭا ئوخشاش گۇناھسىز گۇۋاچىنىڭ ھاجىتى نېمە؟! — لۇتفۇللا شۇ ئويلار بىلەن تېپىپ ئورۇۋەتكۈسى كەلدى ئەشۇ تۇپا رەڭ بەلدەڭنى. ئاما ئىككى جىسەكچى ئوتتۇرىسىدا گىرەدە قىسىلغاندەك قىسىلىپ جىم تۇرۇشنى داۋام قىلدى.

سۈرلۈك بولمىگە مۇنىرىدىن مۇئەللىم بىلەن خاگدىكى ھالاكەتتىن ئامان قالغان ئىككى داۋاتۇر-دىياسىنىڭ ئاغىنىلىرى كىرىپ كەلدى؛ ئۇلار لۇتفۇللىنى كۆرۈشى بىلەن چوچۇپ كەتكەندەك سىلكىنىپ، ئاندىن ئۆزلىرىنى تۇتقان ھالدا، قان ئۇيۇغان كۆزلىرىدە كۈلۈشكە تىرىشتى.

— باشقا ھېچ كىم يوقمىدى سىلەر بىلەن؟ — دەپ سورىدى لۇتفۇللا. ئاڭغىچە يېتىپ كىرگەن زومىگىنى كۆرۈپ سەسكەنگەن مۇنىرىدىن بېشىنى چايقاپ جاۋاپ بەردى.

بۇگلۇكنىڭ ئارقا ئىشىگىدىن جەيۋەن يەنە ئىككى ئەمەلدار بىلەن خائىن ھېكىمنۇر چىقتىدە، يۇمشاق ئورۇندۇقلارغا ئولتىرىشتى. مەھبۇسلارنىڭ ھەممىسى ئەندى ھېكىمنۇرغىلا قادىلىپ، چەكسىز ھەيران بولماقتا ئىدى. يەنە بىر قانچە دەقىقىلەردىن كېيىن، ئۇزلىرى تەرەپكە كۆز قىرىنىمۇ سالالماي، قىينىلىپ ئولتارغان خائىنغا قاراپ، كۆزلىرى ئۇچقۇنداشقا باشلىغان ئۇلارنىڭ، شۇ خىل ھەيرانلىق، ھاياجانلىق نەپرەت-ژىرگىنىچ بىلەن تولغان كۆزلەر ئاستىدا ئازاپلىنىۋاتقان ھېكىمنۇر سوت كاتىۋى بولغان ئۇيغۇرنىڭ چىرايىغا قاراپ، بۇ كوپىنى كۆرگەن خىزىرسىمان ئادەمنىڭ نەزىرىدىنمۇ ئۆزىگە نىسبەتەن تامامەن يات، تامامەن رەنجىگەن-نەپرەتلەنگەن بىر ھالەتنى كۆردى. قېرى كاتىپ، ھەقىقەتەن، شۇ مىنۇتلاردا ئەشۇ ئۆلۈمگە مەھكۇم مەھبۇسلار بىلەن ئۆزىنىڭ زەمىنداش، قانداش-باغىرداش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، ھېكىمنۇرنىڭ خائىنلىقىغا نەپرەتلەنمەكتە ئىدى.

چېرىكلەر بولمىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بەلدەڭنى ئېلىپ، مەھبۇسلارنىڭ كەينىگە قويدىدە، ئۇلارنى ئولتارغۇزماقچى بولدى. لېكىن لۇتفۇللا «ئورە تۇرىمەن!» دەپ رەت قىلدى ئۇلارنى. قالغانلارمۇ ئۇنىڭغا ئەگەشتى. پەقەت ئىككى داۋاتۇرنىڭ بىرى خاگدا قارىلىپ، ئاندىن ئاياق زەپىدە تامامەن كاردىن چىققان پۇتىنى لاكاسلىتىپ ئولتىرىشقا ئەمشەلدىيۇ، ئاما يەنە يېنىدىكى ھەمرالىرىغا يۆلىنىپ، ئورە تۇرۇشنى داۋام قىلدى.

بولمىنىڭ ئوتتۇرىسىغا جادۇ ئېلىپ كىرىلدى. «ھەيۋى بولۇش كېرەك» دەپ ئويلىدى لۇتفۇللا. ئاما ئۇ خاتالاشقان. ئەمەلدارلار بىلەن بولغان مەسلىھەت قايتا-قايتا ئورۇمچى قويغان قەبىھ شەرتلەرگە كېلىپ تاقىلىپ، ئەگەر مەھبۇسلار ئۇلارنى ئادا قىلمىسا، بەلگۈلەنگەن ئالىي جازانى تېز بەجا كەلتۈرۈش ھاجەت ئىكەنلىگى تەكىتلەنگەن ئىدى. بۇ ھەقتە يەنە شۇ زومىڭ ئالاھىدە قىزغىنلىق كۆرسىتىپ، ھەتتا جەيۋەنگە ئۇلۇق ختاي ھۆكۈمرانلىقىدەك بۈيۈك تەرتىپكە نىسبەتەن قارشىلىق قىلغان تەنتەك تارانچىلارغا «يۇمشاق كۆڭۈللۈك قىلىۋاتىسىز» دېگەندەك ھىللەت تاقماقچى بولدى. مانا شۇڭلاشقا جەيۋەن ئىسيانچى ياشلارنىڭ «ئۆز گۇناھلىرىنى» ئىخرار قىلىپ، ئالىي ھاكىمىيەتتىن كەچۈرۈم سورىشى كېرەك ئىكەنلىگىنى يەنە بىر ئېيتتى. ئاندىن ھېچ سادا چىقمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، قانخور زومىگىنىڭ مەيلىچە بولدى، خالاس. ئۇ، پەقەت لۇتفۇللىنى ئاۋال ئېتىپ، ئاندىن جادۇغا توغراۋېتىشنى ئوتۇنگەن ئىدى زومىگىدىن. ئاما قۇتلۇق قانلار بەدىلىگە سەمەرگەن ۋەھشىي، ئەكسىنچە، شائىرنى تىرىك توغراشقا بۇيرۇق بەرگەن...

* * *

ئەتىسى ئەتىگەندىن باشلاپ كوچا-كوچىدا جاڭ سوقۇلۇپ، خەلق مويتۇڭزا مەيدانىغا قاراپ ماڭدى. كىشىلەر شۇ خىل ھەيۋىلىك ھەرىكەتلەردىن كېيىن، مەخسۇس ھارۋىلار بىلەن ئېلىپ چىقىدىغان مەھكۇملەرنى كۈتۈپ، قاپقا-دەرۋازا، كوچا دوخمۇشلىرىدا تۇرۇشماقتا.

زىندان دەرۋازىسىدىن قىزىل-جىيا ئۈچ ھارۋۇ ۋە ئۇلارنى مۇھاپىزەت قىلغان ئاتلىق چېرىكلەر چىقىپ كەلدى. ھەر بىر ھارۋۇنىڭ ئۈستىدە — قوللىرىغا كويزا، پۇتلىرىغا كىشەن سېلىنغان ئىككى مەھبۇس بىلەن شاپ-قىلىچلىرىنى يالىڭاچلىغان ئىككى جاللات؛ ئۇلارنىڭ كىيىملىرىمۇ قىزىل-جىيا پەرەڭدىن بولۇپ، قانلىق مەراسىمدىن دېرەك بەرگەندەك. پەقەت مۇھاپىزەتچى چېرىكلەر ئاتلىرى ئارسىغا ئېلىنغان تۆرتىنچى ھارۋۇ ئۈستىدە قانداق ژۈك بارلىغى نامەلۇم — ھارۋۇنىڭ ئۈستى ئالىچا-تېكىمەتلەر بىلەن يېپىلغان.

دەھشەتلىك جىم-جىتلىقتىكى توپ ئىچىدە تېز ئىلگىرىلەپ، ھارۋۇلارغا ياندىشقان قەمبەرنىسانىڭ كۆزى بىرىنچى ھارۋۇ ئۈستىدىكى مۇنىرىدىن مۇئەللىمنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. مۇئەللىم كەمبەغەل موماي ئەڭلىنى كىيگەن قىزنىڭ كۆزىدىن تونۇپ، كۈچلۈك سىلكىنىپ كەتتى. ئۇ، بىلىنەر-بىلىنمەس ھالدا ئاخىرقى «بوش» ھارۋۇنى ئىشارە قىلدى. قەمبەرنىسا بۇ ئىشارىگە بىردىن چۈشىنىپ، سەسكىنىپ كەتتى... سويگەن ۋۇرەكنىڭ سەزگۈرلىگى شۇ قەدەركى، ئۇ ئەشۇ سىرلىق، دەھشەتلىك ھارۋۇدا ئەزىز لۇتفۇللىنىڭ پارچىلىنىپ ياتقانلىقىنى بىردىن بىلدى ۋە پۈتۈنلەي گاڭگىرىغان ھالدا ماڭالماي تۇرۇپ قالدى.

سۈرەتتە: ئالدىقورغان ئوبلوستى، پانفىلوۋ رايونى، پەنجىم ئاملىق ئۇيغۇر يېزىسىدىكى «شاتلىق» ئاخشا-ئۇسسۇل ئانسامبلىنىڭ قاتناشچىلىرى.

تەھرىر ھەيئىتى

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇئاتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82-60-62، 85-39-62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.evlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

1979
ژىل
سېنتەبىر
№17(67)
باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
— تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت «ۋەتەن» جەمىيىتى قازاق شۆبىسىنىڭ گېزىتى.

كائىناتنى ئۆزلەشتۈرۈشتىكى يېڭى غالىبىيەت

سوۋېت پەنى ۋە تېخنىكىسى كائىناتنى تەتقىقات قىلىشتا ۋە ئۆزلەشتۈرۈشتە ئىنتايىن زور يېڭى مۇۋاپپەقىيەت قازاندى. تارىختىكى ئەڭ ئۇزۇن مۇددەتلىك— 175 سۇتكا داۋام قىلغان پىلوت ئىدارە قىلغان ئۇچۇش دېگەندەك تاماملاندى.

1979—ژىلى 19— ئاۋغۇست كۈنى «ساليۇت—6»— «سويۇز» ئوربىتال كومپلېكسى بورتىدا ئىلمىي—تېخنىكىلىق تەتقىقاتلارنىڭ ئېكسپېرىمېنتلارنىڭ مۇرەككەپ پروگراممىسى ئورۇنلانغاندىن كېيىن كوسموناۋتلار لەخوۋ ۋلادىمىر ئافاناسيېۋىچ ۋە ريۇمىن ۋالېرىي ۋىكتوروۋىچ يەرگە يېنىپ كەلدى. «سويۇز— 34» كورابلىنىڭ يەرگە چۈشىدىغان ئاپپاراتى جېزقازغان شەھىرىنىڭ شەرقىي— جەنۇبىدا 170 كىلومېتر ژىراقلىقتا قوندى.

بۇ زور مۇۋاپپەقىيەتكە سوۋېت كىشىلىرى چىن دىلىدىن خوشال بولۇپ، كوسموناۋتلارنى تەبرىكلىدى. شۇنداقلا چەت ئەل گېزىتلىرى، رادىو، تېلېۋىزىيەسى ۋە چوڭ ئالىملار، مۇتەخەسسىسلەر بۇ تارىخىي ۋاقەگە چوڭ ئېتىبار بەرمەكتە. ئامېرىكا ئاۋىئاتسىيە ۋە كائىنات تېببىي بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن پرېزىدېنتى دوكتور رۇفاس خېسبېرگ «بۇ ئالتە ئايلىق ئۇچۇش سەپىرىنى مىسلى كۆرۈلمىگەن مۇۋاپپەقىيەت» دەپ باھالىدى.

تېخى ئۇنۇتۇلمىغان خىيالىي بىر ھادىسىدەك بولۇپ كۆرۈنگەن نەرسە، دەپ يازىدۇ ئىسپانىيەنىڭ «يا» گېزىتى، بۈگۈن ھەقىقەتكە ئايلاندى. ئادەمنىڭ كائىناتتا ياشاپ، ئىشلىشى مۇمكىن ئىكەنلىكىنى سوۋېت كوسموناۋتلىرى تولۇق ئىسپاتلاپ بەردى. ئاۋستىرىيەنىڭ پەن ۋە تەتقىقات مىنىستىرى گېرتا فىرنبېرگ: «بۇ داۋاملىق تەجرىبە پۈتكۈل جاھان ئىلمىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشكە خىزمەت قىلغۇسى» دەپ كۆرسەتتى.

ئوربىتال «ساليۇت—6» — «سويۇز» ئىلمىي تەتقىقات كومپلېكسىنىڭ رەسمىنى «كوررىيو» ناملىق پېرۇ گېزىتى تۇتاش بىر بەتكە بېسىپ چىقارغان.

بىرىنچى قوڭغىراق

سۈرەتتە: ئالمۇتىدىكى 12—سانلىق قازاق ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ مۇدىرى، سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى ر. نۇرتازىنا ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا.

بىرىنچى سېنتەبىر كۈنى يېڭى ئوقۇش ژىلى باشلاندى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن قازاقستاندىكى ئون مىڭغا يېقىن مەكتەپ ئوقۇغۇچىلارغا ئىشىگىنى كەڭ ئاچتى. بۇ ژىل يېڭىدىن سېلىنغان كۆپلىگەن مەكتەپلەر ئىشقا چۈشىرىلدى.

جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى ئىككى يۈز مىڭدەك مۇئەللىملەر ئۆزلىرىنىڭ سۆيۈملۈك خىزمىتىگە كىرىشتى.

مانا، شۇ مەكتەپلەرنىڭ بىرى— ئالمۇتىدىكى 12— سانلىق قازاق ئوتتۇرا مەكتىۋى. بۇ يەردە بىر مىڭ ئىككى يۈز بالا ئوقۇيدۇ. بۇ ژىل 120 بالا تۇنجا قېتىم مەزكۇر مەكتەپ ئىشىگىنى ئاچتى. ئۇنىڭ يېنىدا 180 ئورۇنلۇق ئىنتېرنات بار.

— ھۆكۈمىتىمىزگە مىڭ رەھمەت،— دەيدۇ ئىشچى ئايال گۈلباغىش ئەشىنوۋا،— ئون بالامنىڭ ھەممىسى موشۇ مەكتەپتە ھەقسىز ئوقۇپ بىلىم ئالماقتا. شۇلارنىڭ ئەڭ كىچىگى قوش گېزەك دارىن بىلەن داستانىنى بۈگۈن بىرىنچى سىنىپقا ئېلىپ كەلدىم...

بەيرەمدىكىدەك بېزىتىلگەن مەكتەپ بۈگۈن خوشال— خۇراملىق تۈس ئالغان. ئوقۇش ژىلى باشلىنىش مەراسىمىدا سۆزلىگەن مەكتەپ مۇدىرى، سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى رافىغا نۇرتازىنا مۇنداق دەيدۇ:

— بۇ ژىل بالىلار ژىلى. شۇ سەۋەپلىك بۈگۈن ھەممىمىزنىڭ كەيپىياتى ئىنتايىن ئۈستۈن. بىز ئاتا— ئانىلارنى، ئوقۇغۇچىلارنى بۇ خوشاللىق مۇناسىۋەت بىلەن قىزغىن تەبرىكلەيمىز.

ئە. نۇرووۋ.

گۈلنار بىلەن ئاسان

گۈلنار مەكتەپتە زېرەكلىكى بىلەن بىردىنلا كۆزگە چۈشتى. ئۇنىڭ مۇئەللىم چۈشەندۈرگەن دەرسنى دەرھال خاتىرىلەپ ئېلىش ۋە ئۇنى تەكرارلاپ ئېيتىپ بېرىش قابىلىيىتى ئەجايىپ ئىدى. بۇ ھادىسە ھەممىنىڭ ئەزىرىنى قوزغىدى. مەكتەپ مۇئەللىملىرى ئىككىنچى سىنىپنىڭ دەرسلىرىگە بىر نەچچە قېتىم قاتنىشىپ، ئوقۇش پروگراممىسى بويىچە قويۇلغان سوئاللارغا گۈلنارنىڭ بىردىنلا جاۋاپ بېرەلەيدىغانلىقىغا ھەيران بولغان ئىدى. نەتىجىدە 1977— ژىلى بىرىنچى چارەك ئاخىرىدىلا ئۈست— كامېنوگورسك شەھىرىدىكى 40— سانلىق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇئەللىملەر كېڭىشى گۈلنار جاگاتايېۋانى ئىككىنچى سىنىپتىن ئۈچىنچى سىنىپقا ئوۋەتىسىز رەۋىشتە كۆچۈرۈش توغرىلىق قارار قوبۇل قىلدى.

گۈلنار ئۈچىنچى سىنىپتا ساپلا «بەشكە» ئوقۇغانلىقتىن مۇئەللىملەر كېڭىشى ئوقۇش ژىلى تامام بولماي تۇرۇپلا ئۇنى تۆرتىنچى سىنىپقا كۆچۈرۈپ، بەشىنچى سىنىپقا كۆچۈش ئۈچۈن ئىمتىھان تاپشۇرۇشقا رۇخسەت بەردى. گۈلنار بارلىق ئىمتىھاننى «بەشكە» تاپشۇردى. شۇنىڭ بىلەن 1977— 1978— ئوقۇش ژىلىدا ئىككىنچى، ئۈچىنچى، تۆرتىنچى سىنىپلارنى پەخرىي يارلىق بىلەن تۈگەتتى.

گۈلنارنىڭ ئۇكىسى ئاسانمۇ ھەدىسىدىن قېلىشمىدى. ئۇ، 1978— ژىلى مەزكۇر مەكتەپكە ئوقۇشقا كىرگەن ئىدى. ئاسان بىر ژىل ئىچىدىلا بىرىنچى، ئىككىنچى، ئۈچىنچى سىنىپلارنى «ئەلا» باھا بىلەن تاماملىدى.

بۇ ئەجايىپ قابىلىيەتلىك بالىلارنىڭ دادىسى قۇناقباي ۋە ئانىسى ئەزنايىم ئۈست— كامېنوگورسك دارىلمۇئەللىمىندە ماتېماتىكىدىن دەرس بېرىدىغان ئۇستازلار.

قىسقا خەۋەرلەر

ئەتىيازدىن تا كۈزگىچە ياشناپ تۇرغان باغ

قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ بوتانىكلىرى تيان— شاننىڭ شىمالىي ئېتەكلىرىدە ئەجايىپ باغ ئۆستەردى. ئۇلار بۇنىڭ ئۈچۈن يەرلىك ئۆسۈملۈكلەردىن ئىسسىققا ۋە شورغا ئەجايىپ چىدامىلىق پەقەت بىرلا ژۇلغۇن ئۆسۈملۈكىنىڭ ھەر خىل تۈرلىرىنى پايدىلاندى. ئالمۇتا تەتقىقاتچىلىرى كاسپىي دېڭىزى بىلەن ئالتاي تېغىنىڭ ئارىلىقىدىكى دەريالار ئەتراپىدىن ۋە كوللەر قىرغاقلىرىدىن بارلىغى بولۇپ بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ژىلنىڭ ھەر خىل مەۋسۈملىرىدا ئېچىلىپ تۇرىدىغان 13 تۈرىنى تاپتى.

كېيىنكى ۋاقىتلار ئىچىدە يېرىم چۆللۈك رايونلاردا قاتتىق كونتىنېنتال ھاۋا رايىغا ئوزلىشىدىغان ۋە شەھەرلەر، يېزىلار، ئاۋۇللارنى زىنەتلەش ئۈچۈن باھالىق ئۆسۈملۈكلەرنىڭ باشقا تۈرلىرىنىمۇ تېپىشقا مۇمكىن بولدى.

ئوردېنشىلەر ئەتىجىلىرى نېفت ۋە تەبىي گاز، قارا ۋە رەڭلىك مېتاللار رۇدىلىرىنى چىقارغۇچىلار ئۈچۈن، گۆرۈچ ئۆستەرگۈچىلەر ۋە چوپانلار ئۈچۈن كېيىنكى ۋاقىتلاردا يېرىم چۆللۈك رايونلارغا سېلىنىۋاتقان ئاھالىلىق پۈنكتلارنى چاپسانراق ئاۋاتلاشتۇرۇشقا ياردەم بېرىدۇ.

قۇم ئاستىدىكى شەھەر

قىزىلقۇمنىڭ شەرقىي تەرىپىدە، چىمكەنت ۋە تۈركستان شەھەرلىرىنىڭ ئارىلىغى دۆلەت ئارخېئولوگىيەلىك مۇزېيى— قورىغى، دەپ ئېلان قىلىندى.

ئالىملار قۇم ۋە سېرىق توپا ئاستىدا قالغان، چىڭگىزخان ئەسكەرلىرى تەرىپىدىن ۋەيران قىلىنغان قەدىمىي ئوترار شەھرىنىڭ قالدۇقلىرىنى تاپتى. شەھەر ئەتراپىنى قوشۇپ ھېساپلىغاندا ئوترار ۋادىسىنىڭ مەيدانى 25 مىڭ گېكتار ئىكەنلىكى ئېنىقلاندى. ئارخېئولوگلار بىر مىڭچە ھەر خىل قۇرۇلۇشلارنى قېزىپ ئاچتى، بىراق ئوترارنىڭ مەركىزىنى بەرپا قىلىش ئۈچۈن مىللىون كۇبومېتىردىن ئوشۇق توپا قېزىشقا توغرا كەلدى.

ئارخېئولوگىيە ئىشلىرى ئاياقلاشقاندىن كېيىن، ئەڭ باھالىق ئارختېكتۇرىلىق يادىكارلىقلار ئۆز ئەكسىگە كەلتۈرۈلىدۇ. ئەندى بۇ يەردە قەدىمىي ئوترار تارىخى ۋە مەدەنىيىتى مۇزېيىنى ئېچىش قارار قىلىندى.

موجىزە مېۋە

قىرغىزستاندىكى جېتىئوغۇز رايونى گاگارىن نامىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ياش سېلېكسىئونېرلىرى مول ھوسۇل بېرىدىغان ۋە ئېگىز تاغنىڭ قاتتىق شارائىتلىرىدىن قورقمايدىغان قاراقاتنىڭ يېڭى، تاتلىق سورتىنى يېتىشتۈردى.

بالىلار ئۆزلىرىنىڭ بۇ موجىزە— مېۋىسىنى يەرلىك تاغ قاراقېتىنى مەدەنىي ئۆسۈملۈكلەر بىلەن چاتلاشتۇرۇش يولى ئارقىلىق چىقاردى. ئۇرۇقنى ۋاۋىلوۋ نامىدىكى پۈتكۈل ئىتتىپاق ئۆسۈملۈكشۇناسلىق ئىلمىي— تەتقىقات ئىنستىتۇتىنىڭ ئالىملىرى ئەۋەتىپ بەردى.

نادىر «ئۆسۈملۈكلەر دۇنياسىغا» ئېگە بولغان مەزكۇر ئىلمىي مەھكىمە ئون ژىلدىن بۇيان مەزكۇر مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىلار ئىشلەپ چىقىرىش بىرىگادىسىغا يېتەكچىلىك قىلماقتا. ئەتىر پەسلىدە بالىلار ئۆزلىرىنىڭ مەكتەپ مەيدانىدا چوڭ قىزىقىش بىلەن ئەمگەك قىلىدۇ. بالىلار بۇ يەردە بارلىق بەش قىتئەنىڭ 120 تۈردىن ئوشۇق ھەر خىل ئۆسۈملۈكلەر ۋە دەرەق كۆچەتلىرىنى سىناپ كۆردى. ئۇلار مەدەنىي تاغ ئوتلاقلىرىنى ھاسىل قىلىشقا، دانلىق ۋە كۆكتات زىرائەتلىرىنىڭ قۇرغاقچىلىققا چىدامىلىق سورتلىرىنى، كۆپ ژىللىق چۆپلەرنى چىقىرىشقا قاتناشماقتا.

يېڭى ماگازىن

يېقىندا چىلەك رايونى مەركىزىدە تىتوۋ ۋە ئالمۇتا كوچىلىرىنىڭ دوقمۇشىدا ياش ئويلەنگۈچىلەرگە بېغىشلانغان سانائەت تاۋارلىرى ماگازىنى ئېچىلدى. ئۇنىڭ ئېچىلىشى ياشلارنىڭ زامانىمىزغا لايىق ئويلىنىش تويىنى ئەنئەنىگە ئايلاندۇرۇشنى كۆزدە تۇتىدۇ.

يېڭى ماگازىن ئېچىلغان كۈنىلا ئۇنى يۈزلىگەن خېرىدارلار زىيارەت قىلىپ، باھالىق بۇيۇملار سېتىپ ئېلىشتى.

مۇھەررىر مۇلاھىزىسى

يەكشەنبە كۈنى ئىدى. يېزىدىن كەلگەن مېھمىنىم ئىككىمىز ئالمۇتىنى سەيلە قىلىپ ۋۇرۇپ، ئاباي نامىدىكى كەڭ پروسپېكتقا چىقىپ قالدۇق. مېھمان پروسپېكت ھەققىدە، ئۇنى كېسىپ ئۆتىدىغان كوچىلار، ئىمارەت-

نىكاھ سارىيىدا...

لەر توغرىلىق سوراپ كېلۋاتىدۇ، مەنمۇ ئۇنىڭغا زېرىكمەي جاۋاپ بېرىپ كېلۋاتىمەن. ئاباي پروسپېكتى كۈن چىقىشتا تاغ ئېتەكلىرىدىن باشلىنىپ، غەرپتىكى مېكرو-رايونلارغا كىرىپ كېتىدۇ. بىز ئۇنى بويلاپ سپورت سارىيى، مەركىزى ستادىون ئەترا-پىدىكى سانسىز گۈلخانىلارنى تاماشا قىلىپ، بىركەمدە يېڭى سېلىنغان قازاق تىياتى-رىدىن سەل بېرىراقتىكى مەيدانغا ئېغىلغان كىشىلەرنى كورۇپ قالدۇق. مېھمان ھەيران بولۇپ:

— بۇ نېمە ئاللەمەت؟— دەپ سورىدى.

مەن كۈلۈمسىرەپ:

— كۆز يەتسىلى- توي پەيسلى دېگەن نە-مەسمۇ؟— دېدىم. ئاندىن چۈشەندۈردۈم.—ما-نا بۇ نىكاھ سارىيى.

— ئىمارەتنى قاملاشتۇرغان ئىكەن. قوش ئۆردەك شەكلىدە سېلىنىپتۇ، يەنە كېلىپ ئوستەڭ بويىغا. ئىچىنى كورۇپ باقساق بو-لىدىغاندۇ.

— مەرھەمەت.

بەيرەمەلەردىكىدەك كىيىنگەن كىشىلەرنى ئەگىشىپ بىنانىڭ ئىچىگە كىردۇق. ئىچى ئازادە، يورۇق، ئەجايىپ تەنتەنىلىك تۇس ئالغان. ھەممىنىڭ قولىدا گۈل. بىر توپ شادۇ-خورام قازاق ياشلىرى «جار- جار»نى ئېيتىشىپ، گىلەملەر سېلىنغان پەلەمپەي-لەردە ئىككىنچى قەۋەتكە كوتۈرۈلدى. ئۇلار قىز بىلەن ژىگىتنى چورىدەپ ئالغان ئىدى. مانا بۇ ئىككى ياشنىڭ ھاياتىدا ئۇنتۇلماس دەقىقىلەر باشلاندى. شەھەرلىك ئىجرائىي كومىتېت ۋەكىلى ئۇلارنىڭ نىكاھتىن ئوتكەنلىكى ھەققىدە ھوججەت تاپشۇرۇپ، ياش-لارنى قىزغىن تەبرىكلىدى. قىز ۋە ژىگىت بىر-بىرىگە ئالتۇن ئۈزۈكلەر ھەدىيە قىلدى. قۇدىلارمۇ باللىرىنى ئىللىق تەبرىك-لەشتى. ھەر ئىككى تەرەپتىن كەلگەن قوم-قېرىنداشلار بۇ شاتلىق ۋاقىئە مۇناسى-ۋىتى بىلەن قول ئېلىشتى.

بۇلار چىقىپ كەتكەندىن كېيىن سارايدا سەنەم ئاھاڭلىرى ياڭرىدى. بۇ يەردە ياشلار قايسى مۇزىكىنى بۇيرىتسا، مەراسىم پەيتى-دە شۇ مۇزىكا چېلىنىپ تۇرىدىكەن. ئاردىن كوپ ئوتمەي كوتۈرەڭگۈ كەيپىياتتىكى ئۇيغۇر ياشلىرى داپ، دۇمباق، سۇناي، راۋاپ چې-لىپ، جوشقۇن ناخشا ئېيتىپ ئىككىنچى قە-ۋەتكە چىقتى. باقسام، تويچىلارنىڭ كوپ-چىلىگى ئوزىمىزنىڭ ئالمۇتىلىق تونۇشلار: ژىگىتنىڭ ئاتىسى- ئىشچى سىدىقجان، ئۇ-نىڭ رەپىقىسى پاشاخان، قىزنىڭ ئاتىسى-تومۇر يولچى مەرۇپ، ئانىسى ئىمىناخان بولۇپ چىقتى. ھەممىسىنىڭ خوشاللىقى چەكسىز. مانا، ئۇلارنىڭ بەختلىك پەرزەن-تلىرى ئەمەرجان ھەم مېرۋانەمگۈل نىكاھ-تىن ئوتكەنلىكى توغرىلىق گۇۋاھنامە ئېلىپ-تىپ، ئوستەلگە تەبرىكلەر ئېيتىلدى. ئىككى ياشقا دوستلىرى كېيىن، كېيىندىن گۈل دەستىلەر ئۇتتى.

ئەتەنىلىك مەراسىمدىن كېيىن كوچىغا چىقتۇق. ياشلار ۋە ھەممە مېھمانلار گۈل-خانىلار ئارىسىدا بۇ ئۇنتۇلماس كۈننىڭ خا-تىرىسى ئۈچۈن سۈرەتكە چۈشتى.

قىز بىلەن ژىگىتنىڭ دوستلىرى ئەمەرجان بىلەن مېرۋانەمنى ئېلىپ، قىزىل-جىيا لېنتىلار، قوچقاقلار، گۈللەر بىلەن بېزەتىلگەن ماشىنىلارغا ئولتۇرۇشتى. ئەندى ئۇلار توي شەربىگە شەھەرنىڭ خاتىرىلىك، مەنزىرىلىك جايلىرى، پاركلارنى، ئالەمگە مەلۇم مېدېۋ سپورت ئىنشائاتىنى زىيارەت قىلغۇسى. ئۇ-لار شۇنداقلا ھەر بىر ئالمۇتىلىق ئۈچۈن ئەزىز بولغان «شانۇ- شوھرەت» نامىلىق ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى قەھرىمانلىرىنىڭ ھەيكىلىگە گۈل دەستىلەر قويىدۇ. تېخى يېڭى ئائىلە قۇرغان ياشلار بۇ مۇقەددەس جايدا، بوگۈنكى شادۇ- خورام ھايات ئۈ-چۈن قۇربان بولغانلارنى ئەسلەيدۇ، بې-رىسە تەبەدى سادىق بولۇشقا ئەھد بېرىشىدۇ.

مېھمىنىمىز يېزىغا ۋۇرۇپ كەتكەندىن كې-يىن مەن ئەھرىراتىمىزدىن نىكاھ سارىيىغا تېلېفون قىلىپ، ھەر قېتىم نەچچە جۇپ ياش-لار نىكاھتىن ئوتىدۇ دەپ سورىدىم.

—ھەر بىر نىكاھ مەراسىمى،— دەپ ماڭا جاۋاپ بېرىشتى،— ئىككى ياشنىڭ تەلەپلى-رىگە بىنائەن ئوتكۈزۈلىدۇ. پەقەت بىزنىڭ سارايدا ئوزىدىلا شەنبە، يەكشەنبە ئىككى كۈن يۇزدىن ئارتۇق ياش ئائىلىنىڭ نىكاسى تەنتەنىلىك رەسمىيلەشتۈرۈلىدۇ.

ئىراندىن كەلگەن خەت

«ۋەتەن» جەمىيىتىدىكى قېرىنداشلار! سىزلەرگە سەممىي سالاملىرىمنى يوللايمەن ۋە ھەممىڭلارغا سالامەتلىك تىلەيمەن.

سىزلەر ماڭا ئەۋەتكەن ئاباينىڭ ئىككى توملۇق ئەسەرىنى ۋە «چېۋەرنىڭ قولى ئورتاق» دېگەن كىتاپنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. بۇنىڭ ئۈچۈن كوپ رەخمەت. ماڭا قازاق خەلقىنىڭ ئاتاقلىق يازغۇچىلىرىنىڭ رومانلىرىنى، قۇرمانغازىنىڭ كۈيلىرى ۋە روزا رىمباييۋانىڭ ناخشىلىرى يېزىلغان پاتېفون تەخسىلىرىنى ئەۋەتىشىڭلارنى ئىلتىماس قىلغان بولار ئىدىم.

مېنىڭ ئەڭ چوڭ ئارمىنىم- قازاقستانغا قەدەم تەشرىپ قىلىپ، ئاتا ماكانىمنى بىر كورۇشتۇر. موشۇ ئىستىگىمنىڭ ئەمەلگە ئې-شىشىغا ياردەمدە بولۇشلىرىڭىزنى سورايـ-سەمەن.

تونۇشتۇرۇش ئۈچۈن بىزنىڭ قىزلارنىڭ رەسمىنى ئەۋەتتىم.

سۇلايمان شادكام.

ئىران، گورگان.

www.uyghurkitap.com

قىسقا خەۋەرلەر

گۈل كورگەزمىسى

پانفىلوۋ شەھىرىنىڭ «غالىبىيەت» مەي-دانىدا گۈل كورگەزمىسى ئۇيۇشتۇرۇلدى. ئۇنى زىيارەت قىلغۇچىلارنىڭ دىققىتىنى بولۇپمۇ «ياش ئائىلە قۇرغۇچىلار ئۈچۈن گۈلدەستە» ۋە «مەڭگۈلۈك مەشئەل» كوم-پوزىتسىيەلىرى بىردىنلا ئوزىگە جەلىپ قىل-دى. شۇنداقلا «باللار- ھاياتنىڭ گۈلى»، «باللار- بىزنىڭ كېلەچىكىمىز»، «گۈللە-نىۋەر، مېنىڭ ئولكەم» ئوخشاش كومپوزىت-سىيەلەرمۇ كوپچىلىك تەرىپىدىن ياخشى با-ھاغا ئېگە بولدى.

خەلق ۋەكىللىرى شەھەرلىك كېڭەش ئىجرائىي كومىتېتىنىڭ خادىمى ز. مەشۇروۋا باللار ژىلىغا بېغىشلاپ ياسىغان «كوسمو-ناۋتلار» ناملىق گۈلدەستە ياخشى باھا ئالدى.

مېھمانلار ئۈچۈن كونسېرت

يېقىندا چەت ئەل تۇرىزمى ئالمۇتا شە-ھەرلىك ئىدارىسىدا بەينەلمىلەل دوستلۇق كېچى بولۇپ ئوتتى. ئۇنىڭغا شۋېيتسارىيە-دىن ۋە ئاۋستىرىيەدىن كەلگەن مېھمانلار، شۇنداقلا ئېلىمىزنىڭ ئۇرغۇلىغان شەھەر-لىرىدىن كەلگەن تۇرىستلار قاتناشتى.

كەچ داۋامىدا مېھمانلارغا ئالغىر رايونى-نىڭ «گورنىي گىگانت» سوۋخوزىنىڭ ئۇي-غۇر ناخشا ۋە ئۇسسۇل ئانسامبلى كونـ-سېرت كورسەتتى. سەنئەتچىلەر ئۇيغۇر ناخشا-سازلىرىنى، سوۋېت كومپوزىتورلى-رىنىڭ ئەسەرلىرىنى، شۇنداقلا فرانسۇز ۋە نېمىس ناخشىلىرىنى ئورۇنلىدى. كونـ-سېرت مېھمانلار تەرىپىدىن سەممىي قارشى ئېلىندى.

ئاندىن تۇرىستلار دوستلۇق ئويىنى، 1-ئاۋتورېمونت بىرلەشمىسىنى زىيارەت قىلدى.

ئەندى بېلگىيەلىك مېھمانلار بىلەن بول-سا «بىزنىڭ جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى سالامەت-لىكنى ساقلاش ۋە ئىجتىمائىي تەمىنات سىس-تېمىسى» دېگەن ماۋزۇدا سوھبەت ئوتكۈ-زۇلدى.

بېجىننىڭ ھىيلە- نەيرەڭلىرىنى پاش قىلىش

دېھلى. دېھلىدىكى «نيۇ لىتېرېچېر» نەشرىياتىدا «خىتاي، ۋېيتنام ۋە بلوكلارغا قوشۇلماسلىق ھەرىكىتى» ناملىق كىتاپ نەشىر قىلىندى. بلوكلارغا قوشۇلمىغان ئەللەرگە قارشى بېجىننىڭ ھىيلە- نەيرەڭ-لىرىنى پاش قىلىشقا بېغىشلانغان مەزكۇر كىتاپ ھىندىستاننىڭ ھەر خىل سەياسىي پار-تىيەلىرى ۋەكىللىرىنىڭ، ھىندى ۋە چەت ئەللىك پارلامېنتارىيلارنىڭ، دىپلوماتلارنىڭ ئۇتۇقلىرىدىن تەركىپ تاپقان.

«قوشۇلماسلىق ھەرىكىتىنىڭ دوستى» چۇمپەردىسى بىلەن خىتاي قىلىۋاتقان رىيا-كارلىقتىن ئارتۇق ئىككى يۈزلۈك بولمىسا كېرەك، دېيىلىدۇ كىتاپتا. گەرچە مەزكۇر ھەرىكەتنىڭ ئاساسىي مەخسەتلىرى تېچلىق-نى ھەر خىل دولەتلەرنىڭ تەڭ ھوقۇقلۇق ھەمكارلىقىنى تەمىنلەش، نېوكولونىالىزمغا ۋە ئىرىقچىلىققا قارشى كۈرەش ئېلىپ بې-رىشتىن ئىبارەت بولسا، بېجىن ئوزىنىڭ پۈتكۈل سەياسىتىنى بۇ ھەرىكەتكە قارشى ۋۇرگۈزۈپ، خەلق ئارا ۋەزىيەتنى كەس-كىنلەشتۇرۇشنى، «سوغاق مۇناسىۋەتلەر ئۇرۇشنى» تىكلەشنى، خىتاي دىكتاتىغا مۇمكىن قەدەر كوپەرەك ئەللەرنى بېقىندۇ-رۇشنى مەخسەت قىلماقتا.

ئامېرىكا تەجاۋۇزچىلىرىغا قارشى پىدا-كارانە كۈرەشى بىلەن پۈتكۈل ئىنسانىيەت-نىڭ ھورمىتىگە ئېرىشكەن سوتسىالىستىك ۋېيتنام بېجىننىڭ گېگېمونلۇق پلانلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا توسالغۇ بولدى. خى-تاي سوتسىالىستىك ۋېيتنام جۇمھۇرىيىتىگە قارشى خائىنلارچە ھۇجۇم قىلدى، قۇرال كۈچى بىلەن بۇ مەملىكەتنى مۇستەقىل يول-دىن چىقىرىشقا ئۇرۇندى.

بېجىن ئېغۋاگەرلىرى مۇناسىپ دەككـ-سىنى ئالغان بولسىمۇ، «ۋېيتنامغا يەنە بىر قېتىم تەنبىھ بېرىش» كېرەك دەپ دوق قىل-ماقتا. ئۇلار سوۋېت ئىتتىپاقى دولىتىنىڭ ئىشلىرىغا ئارىلاشماقتا، كامپۇچىيەدىكى ئوزلىرىنىڭ قوچاقلىرى پول پوت ۋە يېڭ-سارىنىڭ غۇلتىلغانلىقىنى تېخىچە ئېتىراپ قىلماي كەلمەكتە.

ئەندى بولسا، ئىمپېرىيالىستلار ۋە ئۇلار-نىڭ ئىتتىپاقداشلىرى خىتاي گېگېمونچىلىرى يېڭى تاكتىكا ئوزلەشتۈرۈپ ئومۇمىي كۈچى بىلەن قوشۇلماسلىق ھەرىكىتىنى بۇزۇپ، ئا-جىزلاندۇرۇشقا ئۇرۇنماقتا. لېكىن تەرەققىي-پەرۋەر ئىنسانىيەت، قوشۇلمىغان مەملىكەت-لەر بۇ ئۇرۇنۇشلارغا ھەرگىز يول قويماي-دۇ، ئەلۋەتتە.

كىشىلەرنى «ئېكسپورت» قىلىش

توكىو. ياپونىيەنىڭ «ئىومىۇرى» گېزى-تى ۋە «كيودوتسۇسىن ئاگېنتلىغى، خىتاي چەت ئەللەرگە «ئەمگەك كۈچىنى كەڭ مىـ-قىياستا ئېكسپورت قىلىشقا كىرىشتى» دەپ خەۋەر قىلدۇ.

خىتاي ھوكۇمەت ئورگانلىرى، دەپ كورسىتىلگەن خەۋەرلەردە، بۇ ژىل ئاپرېلـ-دىن باشلاپ ياپون قۇرۇلۇش كومپانىيەلە-رىگە ۋە سودا فىرمالىرىغا خىتاي ئىشچىلە-رىنى يەتكۈزۈپ بېرىش توغرىلىق شەرتنامە تۇزۇشكە زەمىن تەييارلىدى. مەلۇم بول-شىچە، خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى كوممۇ-نىكاتسىيە مىنىسترلىگى ياپونىيە كورپوراتـ-سىيەلىرىگە 20 مىڭ خىتاي ئىشچىسىنى ئوتـ-كۇزۇپ بېرىش توغرىلىق مۇزاكىرە ئېلىپ بارغان. ياپون مۇخبىرلىرىنىڭ خەۋەر قىلى-شىچە، خىتاي تەرىپى جەنۇبىي چاۋشەن ۋە تەيۋەنگە نىسبەتەن ياپون كاپىتالىغا ئىمتىيازلىق شەرتلەر ئاساسىدا ئەرزەن ئەمـ-گەك كۈچىنى يەتكۈزۈپ تۇرۇشنى تەكلىپ قىلغان.

كىشىلەرنى «ئېكسپورت» قىلىش سەيا-سىتىنى كەڭ ئوۋج ئالدۇرۇپ، دەپ يازـ-دۇ «ئىومىۇرى»، بېجىن بىر چوقماق بىلەن ئىككى توشقاننى ئۇرۇپ ئېلىشنى يەنى ئېغىر ئەمگەككە مەھكۇم بولغان كىشىلەرنى چەت ئەل كاپىتالىغا سېتىش ئارقىلىق بۇلاپ- تا-لاشنى، ئەتىجىدە ئوز ئېلىدىكى ئىشسىزلىق-نى قىسقارتىشنى كوزدە تۇتماقتا. بېجىندىـ-كى رەسمىي شەخسلەرنىڭ بايان قىلىشىچە، خىتاي چەت ئەللەرگە ئىشچىلارنى «ھەد-دى- ھېساپسىز» ھالدا ماڭغۇزۇشقا تەييار-دۇر.

«ئىومىۇرى» گېزىتىنىڭ خەۋەر بېرى-شىچە، ھازىر خىتايدا ملليونلىغان ئىشسىزلار بار بولۇپ، پەقەت بېجىن ئوزىدىلا ئۇلار-نىڭ سانى 700 مىڭدىن ئېشىپ كەتكەن.

ھىندونېزىيە بېخەتەرلىگىگە قارشى خەۋۋۈپ

جاكارتا. خىتايلارنىڭ مەملىكەتكە غەيرى رەسمىي ھالدا ئوتۇشىنىڭ ئوۋج ئېلىشى ھىنـ-دونېزىيەدە جىددىي تەشۋىش تۇغدۇرماقتا.

يەرلىك مەتبۇئاتنىڭ خەۋەرلىرىگە قارـ-غاندا، خىتايلار تۇرىستلار، دېڭىزچىلار، كومـ-مېرسانتلار چۇمپەردىسىدە ھىندونېزىيەگە ئوتۇپ، ساختا ھوججەتلەر بىلەن ھەر خىل شەھەرلەردە ئورۇنلىشىپ، ئاكتىۋ رە-ۋىشتە بۇزغۇنچىلىق ھەرىكەت ئېلىپ بار-ماقتا. بېجىن ئاگېنتلىرى شپىوناژ، ھىندو-نېزىيە رەھبەرلىرىنىڭ ئابرويىنى چۈشۈرۈش، ھوكۇمەتكە قارشى قۇراللىق كۈرەش باشـ-لاش توغرىلىق ۋاراقلار تارقىتىش ئوخشاش قەبىھ ئۇسۇللارنى قوللىنىپ كېلىۋاتماقتا.

ئىجادىي مۇسابىقە غالىپلىرى

قارا دېڭىز قىرغاقلىرىدىكى ئالەمگە مەشھۇر كورورت شەھەر يالتىدا بۇ يىل ئاۋغۇست ئېيىدا سوتسىيالىستىك ھەمدوستلۇق ئەللىرى ناخشىلىرىنى ئىجرا قىلغۇچىلارنىڭ بىرىنچى پۈتكۈل ئىتتىپاق مۇسابىقىسى 15 كۈن داۋام قىلدى. ئۇنىڭغا بىزنىڭ ئېلىمىزدىن 11 ئىجادىي كوللېكتىۋ، جۇملىدىن ئالمۇتىدىكى جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تېياترىنىڭ مۇرات ئەخمەدىيېۋ رەھبەرلىگىدىكى «ياشلىق» ئېستىرادا ئانسامبلى قاتناشتى.

ياش ئۇيغۇر سەنئەتچىلىرى بۇ مەسئۇل كورىكتە سوۋېت ۋە چەت ئەل كومپوزىتورلىرى ئەسەرلىرىنى ۋە ئۇيغۇر ناخشىلىرىنى ناھايىتى ئۇستىلىق بىلەن ئىجرا قىلدى. ئاتاقلىق سوۋېت ئېستىرادا ئارتىستى سوفىيا روتارۇ كومىسسىيە ئەزاسى سۈپىتى بىلەن: «ياشلىق» ئانسامبلى، مېنىڭچە، ئېلىمىزدىكى ئەڭ ياخشى كوللېكتىۋلارنىڭ بىرسى» دەپ تەكىتلەپ ئۆتتى.

بولۇپمۇ ناخشىچىلاردىن مۇرات مەمەتباقىيېۋ، يالقۇن شەمىيېۋ، گۈلباھار ئەخمەدىيېۋالار، داپچى ئازات رەزاموۋ، مىمىك ئارتىست ماخمۇدجان دەرايېۋلار تاماشىبىنلارنى ئالاھىدە قايىل قالدۇردى.

مۇسابىقە شەرتلىرىگە بىنائەن ئۈچ نۆۋەت ئوتكۇزۇلگەن كورىك نەتىجىلىرى بويىچە تەلەپچان كومىسسىيە ئەزالىرى «ياشلىق» ئانسامبلىنى 1- دەرىجىلىك دىپلوم بىلەن تەغدىرلەش توغرىلىق قارار قوبۇل قىلدى.

مەلۇمكى، بۇنىڭدىن ئىلگىرى بۇ كوللېكتىۋ لېنىنگراد ۋە يېرىۋان شەھەرلىرىدە ئوتكۇزۇلگەن ئىجادىي مۇسابىقىلەردىمۇ غالىپ چىققان ئىدى.

ئانسامبلىنىڭ ئىجادىي پىلانلىرى ناھايىتى چوڭ. 1979- يىلىنىڭ ئاخىرىدا كوللېكتىۋ ۋېنگرىيە خەلق جۇمھۇرىيىتىنى سەييارىي كونسېرتلار بىلەن زىيارەت قىلىدۇ.

سۈرەتتە: «ياشلىق» ئانسامبلىنىڭ ئارتىستلىرى. ئوڭدىن ئىككىنچى- مۇرات ئەخمەدىيېۋ.

مەھەممەتسىدىق نورۇزوۋ

كەڭ دالانى تىڭشىساڭ...

تاغلىرىم يانداش تېغىڭغا تا ئەزەلدىن-
تا ئەزەل،
مەرگىيامىش ئىككى تاغ، ئىكى تاغدا
بال-ھەسەل،
پەسلى ھەردەم جۈت ئەمەس، ئايلىرى
نورۇز-ھەمەل،
كەڭ دالانى تىڭشىساڭ ئەركىنلىكتە ئەن-
غەزەل،
بىر ئاتىنىڭ ئىككى ئوغلى، باشقا ئەمەس
بىر نەسىل.

ئىلى كېلەر شۇ تاغنىڭ مەڭگۈ مۇز
سالاسىدىن،
دولقۇنلىرى ئوتىدۇ مۇنبەت تاغ-
دالاسىدىن.
شۇكرىكىم بۇ دەريانىڭ بوغداي-قوناق
جالاسىدىن،
كىم رەنجىيدۇ خۇش پۇراق-ئەترە ھىد
ھاۋاسىدىن،
يايلاقلىرى پايانسىز، باغلىرى ئۇندىن گۈزەل.

ئوتاۋدىن چىقىپ كەلسە كەمەر باغلىق
بىر قازاق،
ئوز تۇققاندىن يېقىن دەپ ئاچار ئۇيغۇر
كەڭ قۇچاق،
جەڭدە بىللە ئوتكەزگەن يىللىرى شۇنچە
پارلاق،
گەر ياق دېسەڭ بۇلارنىڭ تارىخىغا
قاراپ باق،
قۇر-قۇرلارغا كىرمىگەن ئىشلىرى تېخى
خىجىل.

مۇختار بىلەن سەبىتنى چوڭ ئاكا-ئاغا
دەيمىز،
ژىلنامىسى بۇرۇنىراق بىر تۇققان تاغا
دەيمىز.
ئۇستازلىق ھورمىتى كوپ، ئىززىتىم
ساڭا دەيمىز،
كېرەك ئېكەن ئەتىگە خىزمىتىم مانا دەيمىز،
يېڭى تارىخ بەتلىرى بوخەلىققە كەڭ ئېچىل.

قازاقنىڭ كەڭلىگىنى بىلمىگەنلەر بىلىپ باق،
ژۇرىگىنى ئەكىلىپ ژۇرىگىگە تېگىپ باق،
قىز ئېلىپ بەرگەن بولساڭ توركىنىگە
كېلىپ باق،
«ئايتىسۇدا» دوبىراسىن قولغا ئېلىپ
چېلىپ باق،
سېزىسەنكى، مەلەڭگە كەلگەندەك باھار
پەسىل.

قاراغاندا دېگىنە «قارا ئالتۇن» كومۇرى،
يەرناسىتىدا ساناقسىز نېفت بىلەن تومۇرى،
ئۇيۇشقاندەك ئۇتاش بۇ دوستلۇقنىڭ
تومۇرى،
زوقىڭ كېلەر قارىساڭ ئالەمگە تەڭ
غورۇرى،
ئالمۇتىنىڭ ئالمىسى ھەممىسىدىن ھەم
ئېسىل.

قامۇسىدىن ئوقۇيمىز قۇرمۇ-قۇر «تىڭ»
بېتىنى،
ئېگەللەپتۇ مىللىارد پۇت ئۇنىڭ بىر ياق
چېتىنى،
ئاڭلايمىزكى، ئەجايىپ ھەر باتۇرنىڭ ئېتىنى،
گۈل-گۈلستان بوپتۇ دەپ قازاقستان
يېرىنى،
ئەسىرلەر ئارزۇسىنى قىپتۇ دەۋرىم ئوزى
ھەل.

ئۇچىدۇ كوكنى بويلاپ بۇندا پازا كېمىسى،
گەرچە بۈگۈن تاڭ قالماق ئەتە يەنە
يېڭىسى،
كەشىپ-ئېختىرا بولمىغان قالدى دەيسەن
نېمىسى،
بىلىملىكتە بارىمىز چوڭ ئائىلە بالىسى،
ئۇيۇشقان مونولىتىمىز ژىراق-يېقىن بۇنى
بىل.

گۈزەللىكتە تەڭداشسىز دەرسىڭنى
قازاقستان،
بىز دەيمىز ژىل يېڭىلاپ كەلگۈچى
باھارستان،
ئىككى قوللاپ كوتىرەر تا ئەبەت
ئىشچى-دېھقان،
مەدھىيەڭگە ئوقۇيمىز قەسىدە بىلەن
داستان،
بەخت دېسەڭ بىر ئومۇر بۇندا ياشاپ
ئويناپ قال.

ئېغىز ئىجادىيىتىنىڭ ئاممىۋىي شەكلى

چاقچاق خەلقىمىز ئېغىز ئىجادىيىتىنىڭ ئەڭ ئاممىۋىي ۋە ئەجايىپ قىزىق شەكىللىرىدىن بولۇپ، قېدىمىي زامانلاردىن ئۇيغۇرلارنىڭ كۈندىلىك مەنىۋىي ھاياتىغا چوڭقۇر سىڭىشى. بىلەن بىللە غايىۋىي جەھەتتىن ھەر كىمنىڭ روھىغا روھ، مۇڭىغا مۇڭ، خوشاللىغىغا خوشاللىق، دىتىغا دىت قوشۇشتەك يۈكسەك خىزمەتنى بەجا كەلتۈرۈپ كەلدى.

چاقچاقنىڭ ئۆزىگە خاس مۇھىم خۇسۇسىيىتى ۋە خاراكتېرلىق تەرىپى شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، ئۇنىڭدا پەقەت ھازىر جاۋاپلىق ماھارىتى تەنتەنە قىلىدۇ. ئىككى چاقچاقچى بەس- بەسكە چۈشكەندە، قايسىسى ئوتكۇر، ھازىرجاۋاپ بولسا، شۇ يېڭىپ چىقىدۇ.

ئامما، كورۇنگەنلا سوزمەن ۋە بىمەنا سوز «باتۇرىنىڭ» ئوزىنىڭ ئېيتقىنىغا ئوزى مەززە بولۇپ، باشقىلارنىڭ زىتىغا تېگىش، رەنجىتىش، سەلبىي قۇرۇق سەپساتالارنى ھەقىقىي چاقچاقچىلارغا قېتىش، ئەلۋەتتە، مۇمكىن ئەمەس.

چاقچاق ئىجات قىلغۇچى سوز سەنئەتكارلىرى دېگىنىمىزدە، تەپەككۇر دائىرىسى كەڭ، مەدەنىي سەۋىيىسى يۈكسەك، دىلى خالىس، ئويى راۋان، ئىنسانىي ئاڭ سېزىمى ۋە سالاھىتى ژۇقۇرى، بەدىي دىتلىق، خەلق تىلىغا باي، ماھىرانە ئىنكاس قىلغۇچى شەخسلەر تەسەۋۋۇر قىلىنىدۇ. بولۇپمۇ مەزكۇر سوز سەنئىتىدە بەدىي- تەسۋىرىي ۋاستىلەرنى، كىنايە، كەڭ ۋە كوچمە مەنالىق سوزلەرنى مۇكەممەل دەرىجىدە ئىشلىتەلەيدىغان ۋە خەلق ئېغىز ئىجادىيىتى ئەمۇنىلىرىدىن ئورۇنلۇق پايدىلىنىشنى بىلىدىغان شەخسلەر ئوتتۇرىغا چۈشۈپ ئوزىنى كورسىتىدۇ. دېمەك، ئۇلارنىڭ ھەقىقىي كۈلكىلىك، مەنالىق، ئوتلۇق چاقچاقلىرى كوللېكتىۋ ئولتىرىشلارنى، مەشرەپخانىلار بىلەن كولكە مۇخلىسلىرىنى بەھرىمەن قىلىپ، تەۋرىتىۋېتىدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن، ئۇيغۇرلارنىڭ قېدىمدىن كېلىۋاتقان مىللىي ئەنئەنىسى ۋە ئادىتى بويىچە توي- توكۈن، بەيرەم، سەيلە-تاماشىلىرى، خۇسۇسەن قاتار مەشرەپلەر چاقچاقسىز ئوتمەيدۇ. بۇ ئادەت ھازىر تېخىمۇ رىۋاجلىنىپ، يېڭى ماۋزۇ ۋە يېڭى مەزمۇنلاردا ئىپادىلىنىپ، داۋام قىلىپ كەلمەكتە. چاقچاقنىڭ ئاساسىي ئوبيېكتلىرى بەزى جايلاردا- ژۇتلاردا، يېزىلاردا ئارىلاپ ئۇچرىشىدىغان غەلىتە ئادەتلەر، مەلۇم ئىجتىمائىي قاتلاملارغا، شۇنداقلا ئايرىم شەخسلەرگە خاس ئوخسان ۋە ھاكازىلاردىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ھادىسىلەر كوپۇنچە مۇبالىغە، كۈلكە ۋاستىلىرى ياردىمىدە پاش قىلىنىدۇ. دېمەك، مەزكۇر فولكلور شەكلىنىڭ تۈپلۈك مەخسىتى، تۇرمۇشتىكى قاملاشمىغان، بەزىدە زىيانلىق بولغان قىلىقلارنى كوپچىلىك ئىچىدە كۈلكە قىلىشتىن ئىبارەت بولسا كېرەك.

ئەندى شەكىل جەھىتىدىن، بەدىي تۈزۈلىشى جەھىتىدىن بولسا، چاقچاق كۈلكە قوزغاشنىڭ ئاساسىي ۋاستىسى سۈپىتىدە خەلق لەتىپىلىرى، بولۇپمۇ ئەسىردىن ئەپەندى لەتىپىلىرىگە ئوخشاش ئەپىس يۇمورغا باي بولۇشى ۋە ئوزىگە خاس ئەجايىپ ئورگىنالىق سۈپەتلەر بىلەن پەرىقلىنىدۇ.

كۈلكە بولسا، ھەممىگە مەلۇم بولغىنىدەك، يۈكسەك ئېستېتىك كاتېگورىيە بولۇپ، ئۇ، تەبىەتنىڭ ئادەملەرگە ئاتا قىلغان باي روھىي، مەنىۋىي ئوزۇغىدۇر. شۇنىڭ ئۇچۇن كۈلكىنى خەلق ئىنسان كوركى دەپ بىكار ئېيتمىغان.

ئۇيغۇر چاقچاقلىرىنى بىر نەچچىگە بولۇش مۇمكىن:

بىرىنچىسى، «ئۇچۇم قىلىش» شەكلى، ئۇنىڭدا چاقچاق ئوبيېكتى بولغان شەخسنىڭ دۇنياغا كېلىپ، تا مەشرەپكە قوشۇلغىچە بولغان دەۋرى ھەر خىل كۈلكىلىك ھالەتلەر، ھەزىللىك ۋە قىزىق پەيتلەر ئارقىلىق تەسۋىرلەپ، ئۇنى كەينى- كەينىدىن كۈلكە ئوتىدۇ ۋە ئاخىرى ئۇ شەخس ئۇچار- قاناتلار تەخلىتىدە ئۇچۇم قىلىنىدۇ.

ئىككىنچىسى، «ئوخشىتىش» ياكى «ئوخشاتتىم» شەكلى بولۇپ، بۇنىڭدا بىر نەرسىنى ئىككىنچى نەرسىگە ئوخشىتىپ، ئۇنىڭ خۇسۇسىي ئالامەتلىرىنى قاپارتىش بىلەن كۈلكە قىلىدۇ. ئوخشىتىشتا ئاساسەن كىشىلەرنىڭ نەرسە ياكى ھادىسە ھەققىدىكى ئوز تەسەۋۋۇرلىرىنى ياققاللاشتۇرۇش مەخسىتىدىكى ئۇسۇل قوللىنىلىدۇ.

ئۇچىنچى «قاپىيەلىك» چاقچاق شەكلىدە بولسا، بىرەر نەرسىنىڭ تۈپكى ماھىيىتىنى ئاچىدىغان قاپىيەلىك سوزلەر بىلەن چاقچاق باشلىنىدۇ ۋە داۋام قىلىدۇ.

تۆرتىنچىسى، «لەقەملىك» چاقچاقتا شەخسلەرنىڭ لەقەملىرى بويىچە چاقچاق ژۇرگۈزىلىدۇ.

بەشىنچى، «ماقال-تەمسىللىك» چاقچاق خەلق ماقال- تەمسىللىرىگە مۇراجەت قىلىش ئۇسۇلى بىلەن داۋام قىلىدۇ.

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئارىسىدا ئوزىنىڭ ئەجايىپ ئوتكۇر ۋە قىزىق سوزى بىلەن داڭلىق بولغان چاقچاق ئىجاتكارلىرى ئاز ئەمەس. بىراق ئوز ۋاقتىدىكى شارائىت تۇپەيلى چاقچاق سەنئىتىنى خەلق ئېغىز ئىجادىيىتىنىڭ ئالاھىدە بىر شەكلى سۈپىتىدە تونۇش، ئۇنىڭ ئەمۇنىلىرىنى ژىغىپ، توپلاش، ئەشىر قىلىش ئوخشاش مەسىلىلەر دىققەت- ئېتىۋاردىن خالى بولغان. شۇڭلاشقىمۇ بۇ ساھادىكى كوپلىگەن شەخسلەرنىڭ ناملىرى، ئۇلارنىڭ چاقچاقلىرى ئۇنتۇلۇپ كەتكەن. كېيىنكى دەۋرلەردە ئوزلىرىنىڭ سوز سەنئىتى بىلەن كەڭ ئاممىغا مەلۇم بولغان نىياز دۇتارچى، ئەمىردىن ھاپىز، ئاق تېيىپ (ماشىنچى)، نودەربەگ (موزدوز)، مەنسۇرجان ئاقساقال، جانى يولداشۇۋ، باۋخان (كور)، زوردۇن تەمبىرچى ۋە شۇ كەبى چاقچاقچى ھەم ناخشىچى، سازەندىلەرنى ئاتاپ كېتىش مۇۋاپىقتۇر.

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئىجادىيىتىنىڭ مەزكۇر ئاممىۋىي شەكلىنى تەكشۈرۈش، ئۇنىڭ تارىخىي جەريانىنى ئېنىقلاش، زورۇر خۇلاسىلەر چىقىرىش، خەلق ئارىسىدىكى چاقچاق ئەمۇنىلىرىنى ژىغىپ، توپلاپ ئەشىر قىلىش ئوخشاش مۇھىم ئىشلارغا يېقىندىن يانداشىش مەخسەتلىرىدە ئالمۇتىدا ئۇيغۇر فولكلورشۇناسلىرى ھازىر كوپلىگەن مەسىلىلەرنى ھەل قىلىۋاتقىنىنى ئېتىراپ قىلىش زورۇردۇر.

رىشات سابىتوۋ،
فىلولوگىيە پەنلىرى كاندىداتى.

زىيا سەمەدى

ۋىژدان ساداسى

(«مايىمخان» رومانىدىن پارچە)

ئۈچقۇنداپ يېغىشقا باشلىغان قار بارغانچە كۈچىيىپ، جۇدۇن- چاپقۇنغا ئايلىنىپ كەتتى. سوغ بوران ئاسمانغا كۆتەرگەن قار توپىنى، قۇم بارخىنى كوچكەندەك، يەرۇ- كۆكنى قاپلاۋالغان ئىدى. ئىلى ۋادىسى سىلكىنەتتى. ئۇ تېگى -تەكتىدىن قومۇرۇلۇپ كېتىدىغاندەك، شۇۋۇرغانغا قوشۇلۇپ گۈكىرەتتى، ھۇۋلاتتى. بەلكىم بۇ جۇدۇن خەلق غەزىۋى ياكى ماتەم ھازىسىمدۇ؟ ھەر ھالدا ئىنتايىن سۈرلۈك ۋە مۇدھىش...

باغرىنى سوغ قەبرىگە يېقىپ ياتقان كىشى زەھەردەك سوغ شامالنىڭ مۇز ژىگنىلىرىنىڭ تېنىگە سانچىلىشىنى سېزەر ئەمەس. شۇۋۇرغان سۈرۈپ كەلگەن قار كەلكۈنى ئۇنى كۆمۈپ تاشلايتتى، يەنە قارنى ھايداپ كېتەتتى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا بويۇنلىرىغا قامچا ئىلىپ تۇرغان ئالتە كىشى باشلىرىنى تۆۋەن سالغىنىچە، ماتەم سۈكۈناتى ئىچىدە تۇرۇشۇپتۇ. يالغۇز توپ جىگدىگە باغلانغان يەتتە ئات ئىگەر قايغۇغا ئورتاقلىشىپ، جىم تۇرۇشاتتى. خېلە ئۇزۇنغىچە ھېچ كىم ئۈن قاتمىدى ۋە چېچەن جانىۋار ئاتلارمۇ كىشنەشمىدى، پەقەت شۇۋۇرغان ھۆكۈرىمەكتە...

—تۇر ئەندى، يېتەر،— دېدى چاڭگا ساقال. ئۇنىڭ ئۈنى تىترەك ئارىلاش چىققىنىغا قارىغاندا، ئىچكى تەۋرىنىشىنى ئاران بېسىپ، غەيرىتىگە ئېلىپ سۆزلىگىنى بىلىنىپ تۇرۇپتۇ. قالغانلىرى گەپ- سۆز قىلماستىن، يولدىشىنىڭ قولتۇقىدىن يۆلەپ تۇرغۇزۇشتى. تيانشان تېغىدىنمۇ ئېغىر ئەلەم- ھەسرەت ئاستىدا قالغان ئەختەم بېشىنى ئاستا كۆتىرىپ، يولداشلىرىغا نەزەر تاشلىدى. ئۇنىڭ ژۈرەك-باغرى قانچىلىك ئورتەنگەن بولسا، چىرايى- شەكلىمۇ شۇنچىلىك ئورتەنگەن- شۇ دەھشەتلىك ئۈچ كۈن ئىچىدە ئون ياش قېرىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ ۋاپادار دوستلىرىغا گەپ قىلماي، تۇپراقتا يۆلەكلىك تۇرغان كەتمەننى سول قولىغا (ئۇنىڭ ئوڭ قولى جەڭدە شكەستە يېگەن) ئالدى ۋە قەبرىنىڭ بىر چېتىنى كولىدىدە، خەنجىرىنى سۆيگەندىن كېيىن، شايى پوتىسىغا ئوراپ، كولىغان جايغا كۆمدى. بۇ ئىشلار ئوتتۇلگىچە، يولداشلىرى ئۇنىڭ رايىچە بولۇپ بەردى.

— ئەندى ئاتلىناق بولار، ئەختەم؟—دەپ سورىدى چاڭگا ساقال. ئەختەم جاۋاپ بېرىش ئورنىغا، قەبرە يېنىغا تىزلىنىپ ئولتاردى ۋە «سۈرەئى ياسىن»نى تىلاۋەت قىلىشقا باشلىدى. مايىمخانغا بېغىشلانغان بۇ ئايەت قايغۇلۇق ھەسرەت ئىچرە ئوقۇلغاچقا، تىڭشاپ تۇرغۇچىلارنىڭ ژۈرەك تارلىرىغا تېگىپ، بىئىختىيار ياش تامچىلىرى تۆكۈلۈشكە سەۋەپچى بولدى ۋە ئۇلارنىڭ روھى مايىمخاننىڭ ئۆلمەس روھىنى قوغلىشىپ، پەلەكتە سەيلان قىلغاندەك بولدى.

ئەختەم تامچا ياش تۆكمىدى. ئۇ قەلبىدە ژىغلايتتى، ئۆكۈنەتتى، غەزەپلىنەتتى. ئەختەم ئاغزىدا ئايەت ئوقۇغىنى بىلەن، دىلىدا مۇستەبىت ھۆكۈمرانلارغا خىتابەن لەنەت- نەپرەت ياغدۇراتتى...

ئاخىرقى جەڭدە قورشاۋنى مەردانىلارچە يېرىپ چىققان ئەختەم ۋە ئۇنىڭ سەپداشلىرى مايىمخاننىڭ ئەسىرگە چۈشكەنلىكىنى بىلىپ، قايتارما ھۇجۇمغا ئۆتمەك بولىۋىدىدە، بەختكە قارشى گۈگۈم چۈشۈپ دوست- دۈشمەننى ئاڭقارغىنى بولماي قالدى. شۇنداقتىمۇ، مايىمخانلار جەڭ قىلغان مەيدانغا بېسىپ كىرىشتى. لېكىن پۇختا بېكىنگەن دۈشمەن قوشۇنى ئۇلارنى كۈچلۈك ئوق ئاستىغا ئېلىپ، چېقىمدار قىلدى. شۇ جەڭدە يارىدار بولغان ئەختەم چېكىنىشكە مەجبۇر بولغان ئىدى. قالغان-قاتقان پىدائىيلارنى ژىغىشتۇرۇپ، ئاقتوبە قورشاۋىدا قالغان سىپەتلەرگە ياردەمگە كەلگەن ئەختەملەرنىڭ يولى كېسىلگەن. سىپەتلەرنى ئاللىقاچان تار- مار قىلغان مانجۇلار، سىپەتنى ئۆلتۈرۈپ، ئۇنىڭ كىشىلىرىنى «ئوۋلاپ» ژۈرۈشەتتى.

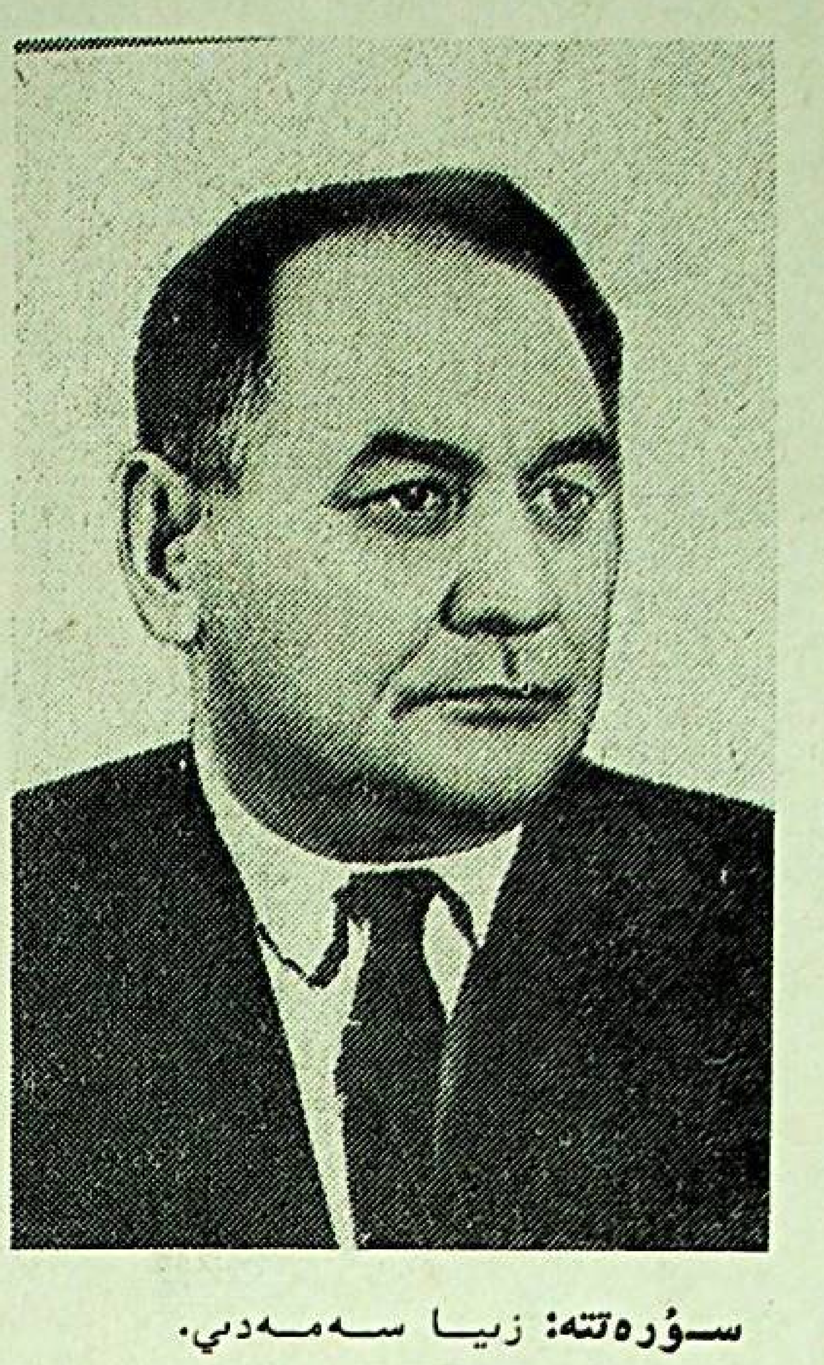

سۈرەتتە: زىيا سەمەدى.

ژىللار بويى ھاسىل بولغان كۈچ شۇنچە چاپسان بەرباد بولغىنىدىن گاڭگىرىغان ئەختەمنىڭ ئىدرىكى ھېچ نەرسىگە يەتمەي قالدى. يولداشلىرىنىڭ مەسلىھەتى بويىچە: ئامان قالغان پىدائىيلارنى توپلاپ، گورسايغا بېكىنىشكە قارار قىلىشتى.

«ئوغرىلارنىڭ ئۇرۇغىنى قويماي تازىلاش كېرەك» دېگەن بۇيرۇقنى بەرگەن ئۇزۇن ساقال دارىن ئەختەملەرنىڭ پېيىغا چۈشۈپ، ئۈزۈل- كېسىل تازىلاش ئېلىپ باردى. قاتتىق زەربە يېگەن، ھارغان، روھى چۈشكەن پىدائىيلار ئېغىر كۈرەشكە بەرداشلىق بېرەلمەي، باش قايغان، پۇت تايغان تەرەپكە پىتراشقا باشلىدى. مانا، بارا- بارا سۇغۇلۇپ، يەتتىلا كىشى قاپتۇ... بۇ يەتتە قەيسەر نېمە قىلماق؟

مايىمخاننىڭ باشسىز جەسىدى خەلق تەرىپىدىن تۈنۈگۈن موشۇ يەرگە- دادامتۇ دۆڭگە دەپنى قىلىنغان. خەلقنىڭ مۇنەۋۋەر پەرزەندى مايىمخاننىڭ مۇبارەك بېشىنى بولسا، سازايە ۋە دەپسەندە قىلىشنى مەخسەت قىلغان مانجۇر مۇستەبىتچىلىرى غۇلجا شەھىرىنىڭ دەڭ دەرۋازىسىغا ئېسىپ، قوراللىق مۇھاپىزەت قويۇشقان ئىدى. لېكىن ئەشەددىي قاتىللار رەزىل، ئىپلاس خاھىشلىرىغا مۇيەسسەر بولشالمىدى. خەلق مۇھەببىتىگە سازاۋەر بولغان ۋە خەلق قەلبىدىن شەرەپلىك ئورۇن ئالغان مايىمخاننىڭ مويى- مۇبارەك بېشى ھاقارەت كانارىسىدىن ئېلىندى، يەنى بۈگۈن كېچىسى خەلق ھىمايىسىگە يۆلەنگەن ئەختەملەر تۆرت مانجۇر جېسەكچىسىنى ئۆلتۈرۈپ، سۈيۈملۈك مايىمنىڭ بېشىنى نەجىس قوللاردىن قۇتۇلدۇردى ۋە قەبرىنى ئېچىپ، بېشىنى جەسەتكە جۈپلەپ، ياڭلىۋاشتىن دەپنە قىلىشقان ئىدى.

مانا شۇ تاپتا ئېغىر ماتەم، قايغۇلۇق مۇسىبەتكە پاتقان ئەختەم ۋە ئۇنىڭ يولداشلىرى قەھرىمان سەپدىشى مايىمخان بىلەن ئەلۋىدالاشتى.

— ھەيەل قېلىشقا بولمايدۇ. تۇر، ئەختەم!— دەپ ئەختەمنىڭ مۈرىسىدىن تارتتى ئومەرجان.

ئەختەم ئېغىر ژۈكنى كۆتەرگەندەك، ئورنىدىن ئارانلا تۇردى. «ئىنتىقام... ئىنتىقام ئېلىش كېرەك...»،—دېگەندەك ئوت چاقناپ تۇراتتى ئۇنىڭ كۆزىدىن.

— قاياققا؟— دەپ سورىدى ھەممە ئاتلانغان چاغدا «چاڭگا ساقال».

— غەرىپكە!— جاۋاپ بەردى ئەختەمنىڭ ئورنىغا ئومەر.

يەتتە قەيسەر جۇدۇن- شۇۋۇرغانغا قارشى ئات سېلىشتى ۋە ھەيەل قىلماي، مانان- چاڭ ئىچىگە سىڭىپ كېتىشتى.

«نەگە قاراپ ئاتلاندىڭلار، باللىرىم، نەگە؟ بۇ گۈزەل دىيارنى تاشلاپ قايان بارماقچىسىلەر، توختاڭلار!»— دېگەن ئاۋۇش ئاڭلانغاندەك قىلدى ئۇيقۇ ئارىلاش غەپلەتتە كېتىۋاتقان ئەختەمگە. ئۇ قىرو قاپلانغان ھارغىن كۆزىنى ئاچتى. ئەتراپقا قۇلاق سالدى، بەلكىمبا، ئۇ دىم- دام چۈش كۆردىمىكىن، ياكى غايىپ روھلارمۇ؟ ئۇنىڭ تېنى شۈركەنگەندەك بولدى. «توختاڭلار دەيمەن، ھاي ئاۋجۇۋانلار، شۇنچە نەگە ئالدىرايسىلەر! ئۆز ماكانى، ئۆز ئېلى، ئۆز ۋەتىنىدىن كەچكەن ياخشى ئەمەس! ئىلىدىن باي، گۈزەل، ۋاپادار دىيارنى قەيەردىن تاپماقچىسىلەر؟ قايتىڭلار! كىندىك قېنىڭلار تۆكۈلگەن قۇتلۇق جايدىن كەچمەڭلار...».

بۇ قەيەردىن چىققان سادا! ھە! غايىپتىن كەلگەن باشارەت بولمىسۇن... ياق بۇ-ژۈرەك تۇيغۇسى. بۇ- قەدىناس ۋەتەننىڭ مېھرى- مۇھەببىتى؛ بۇ ئەۋلات- ئەجداتلارنىڭ ئەزىز پەرزەنتلىرىنى قىيالماي، ئەگىشىپ كېلىۋاتقان شەپقەت ساداسى-ژۈرەك ساداسى. ئەختەم ئاتنى توختاتمىدى. ئۇ بۇ ژۈرەكنى ئەزگەندەك سادالاردىن قاچقاچقىمۇ، ھالىدىن كېتىۋاتقان جانىۋارنى تېخىمۇ قاتتىق دىۋىتەتتى، قامچىلاتتى. ئەختەم غۇلجىدىن ژىراقلاشقانسېرى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى قاپلىۋالغان ھېلىقى سادالار بېسىلغاندەك، ئاجىزلاشقاندەك ۋە ئاخىر ژۈرەك رىشتىسى ئۈزۈلگەندەك بولدىدە، قەلبىنى جۇدالىق غېرىپ- مۇساپىرلىق دەھشىتى باسقاندەك بولدى... ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ھاسىل بولغان تەۋرىنىشنى، ئىچكى توقۇنۇشنى پەرەز قىلىش مۇمكىن ئەمەس دەرىجىدە كۈچلۈك ئىدى...

— چارچىدىڭمۇ، ئەختەم؟—ئاستا، غەمكىن ئاۋازدا سورىدى ئومەر. ئۇنىمۇ ئېغىر خىيال بېسىۋالغان بولۇش كېرەك، ئەتىمالىم، يولغا چىققاندىن بۇيان سورىغان سوئالى شۇ بولدى، ئەختەم جاۋاپ بەرمىدى. بەلكىم، ئۇ ئىچكى ھېسسىياتلارغا بېرىلىپ كېتىپ، ئاڭلىمىغاندۇ. يولۇۋچىلار تىنىك يوتىنىڭ تەڭ بېلىگە كەلگەندە قىلىن قارنى بوسۇپ، يول باشلاپ كېتىۋاتقان چاڭگا ساقالنىڭ ئېتى ژىقىلدى. زورۇققان جانىۋار ئوخولا، ئالا قاراق بولۇپ، شۇ يەردىلا جان ئۈزدى. خەتەردىن قۇتۇلدۇرۇپ، خېلە ئۇزۇن مەنزىلگە يەتكۈزگەن ۋاپادار جانىۋاردىن ئەلۋىدالاشقان يولۇۋچىلار، تاڭ ئېتىشىغا يوتىنىڭ ئۈستىگە چىقىشتى. شۇۋۇرغان توختاپ، ھاۋا ئېچىلدى. قۇياش شۇنداق كۈلۈپ چىققان ئىدىكى، ئۇنىڭ نۇرىدا ئاق يېپىنچا كىيگەن ئىلى ۋادىسى ھېچ قاچان مۇنداق گۈزەل ئەينەكتەك سۈزۈك تۈسكە كىرمىگەن بولغىدى. جەنۇپتىكى ئاق باش تيانشان ئادەتتىكىدىن يۈكسەك، مەغرۇر كۆرۈنەتتى. شەرىقتە ئارۋالنىڭ قايچا بىلەن قىرقىغاندەك تەكشى قارلىق چوققىلىرى تاڭ نۇرىدا چايدەك قىزىرىپ، تاۋلىنىپ كېتىپتۇ. شىمالنىڭ پاسبانى-ئالايىنىڭ تاغ تىزمىلىرى بولسا، كۆكسىنى كەڭ كېرىپ: «گىلەم ئوخشاش چىمەنزارلىقلىرىمدا ياپراپ، ئابۇھايات سۇلىرىمدا ئوتلۇق ژۈرەكلىرىڭنى قاندۇرغان ئەمەسمىدىڭ، ھاي نادان ژىگىت، نەگە كېتىۋاتىسەن؟»—دېگەندەك قىلاتتى. ھاي، مەرت ژىگىت! مەن ئىلىنىڭ قان تومۇرى. مەن- ئەۋلاد- ئەجداتلىرىڭنىڭ ئاھۇ- پىغانلىرىنى ئۆز قېنىمدا ساقلىغان ئەمەسمۇ؟ بۇ دىياردا تۆكۈلگەن قانلارنىڭ دېغىنى مەن ژۇمىغانمىدىم؟ ئەلنىڭ تەشنالىغىنى مەن قاندۇرمىغانمىدىم؟ سېنى ئۆز باغرىمدا تەۋرەتمىگەنمىدىم؟ ئەندى مېنى تاشلاپ نەگە كەتمەكچىسەن؟— رەنجىگەندەك چايقىلىپ، شۇرمەللىشىپ ئاقاتتى ئىلى دەرياسى...

ئەختەم باشلىق يەتتە قەيسەر يانبۇلاق دۆڭىدە جىم تۇرۇشاتتى. ئۇلارنىڭ كۆزىگە ئەتىگەنلىك چايغا يېقىلغان ئوچاقلارنىڭ تۈرخۈنىدىن تۈرتەكلىنىپ چىقىۋاتقان ئىس كۆرۈندى. بۇ غۇلجا- ئىلىنىڭ ژۈرىگى...

«ئەختەم،— دەتتى ژۈرەك ساداسى،— مەغلۇبىيەتتىن قاچما، كۈرەش- كۈرەشسەڭ غالىپ بولىسەن! خەلقىڭ بىلەن بىللە بول، خەلقىڭگە ئىشەن. تۆكۈلگەن قانلار بىكارغا كەتمىسۇن، كۈرەشنى داۋام قىل، دۈشمەندىن ئىنتىقام ئال! مايىمخاننىڭ مەسۇم قېنى تۆكۈلگەن قەدىناس، قۇتلۇق ماكاندىن كەتمە، قايت ئارتىڭغا...».

بۇ غايىپ ژۈرەك ساداسى ئەختەمنىڭ قەلبىنى تەۋرىتىپ، ۋۇجۇدىغا كۈچ- غەيرەت قويغاندەك بولدى. ئەنچە كۈندىن بۇيان تۇيۇق يولدا تېنەپ، ئىرادىسى بوشىغان ۋە خامۇش ھالەتكە چۈشكەن ئەختەم غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغۇنۇپ، ئوي- پىكرى رۇشەنلەشكەن ئىدى.

—قەدىردان دوستلار،— دېدى ئەختەم،— بىز ئۆز بېشىمىزنىڭ غېمىنى يەپ، ۋەتەندىن كەتمەكچىمۇ؟

—كەتمەسكە نېمە چارە؟ يەتتە تۈك-تۈك نېمە قىلماقچىمىز؟— دېدى «چاڭگا ساقال».

— بىزدەك قاڭغىرىپ قالغان كىشىلەرگە خوشنا ئەل يېرىدىن باشقا پانا تاپقىدەك ئەپلىك جاي يوق،— دەپ ئارىغا چۈشتى يەنە بىرسى.

—ئەلۋەتتە، ئۇ قان قېرىنداشلار بىزنى قوينىغا ئالىدۇ. باسقان يولىمىزدىن قايتمايلى، ئەختەم!— دېدى «چاڭگا ساقال».

— مەن پانا تېپىلمايدۇ دېگىنىم يوق ...

— ئەمىسە، نېمىشكە يېرىم يولدا ئارقاڭغا داجىۋالىسەن!— دەپ ئەختەمنىڭ سۆزىنى بۆلدى «چاڭگا ساقال».

— ۋەتىنىدىن ئايرىلغان كىشىنىڭ ژۈرىگى ۋەتىنىدە قالىدۇ. كىشىنىڭ ژۇتىدا ژۈرەكسىز قانداق ياشالايسەن؟

ئەختەمنىڭ بۇ سۆزىدىن كېيىن، ئېغىر، جىم- جىتلىق ھۆكۈم سۈردى.

— كىم ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئەزىز دىيارى، ئىسسىق ماكانىدىن كەچكىنى بار؟—دەپ باشلىدى ئومەر— تەقىپ، قىرغىن ئاستىدا قالغان بىزدەك كىشىلەرنىڭ ياقا ژۇتتىن پانا ئىزدەشتىن باشقا نېمە چارىسى بار!

— بىر ئەرگە نۆۋەت، بىر يەرگە، دېگەندەك، بىزگىمۇ نۆۋەت كېلىپ قالار. ئۆزىمىزنى ئوڭلىۋالغاندىن كېيىن، قايتىپ كېلىپ، ياۋۇز دۈشمەندىن ئىنتىقام ئالىمىز.

— ياق،— دەپ چاڭگا ساقالنىڭ سۆزىنى بۆلدى ئەختەم،— ئەۋلادىمىز ماكانلىغان، يارۇ-برادەرلىرىمىزنىڭ قېنى تۆكۈلگەن ۋەتەندىن ئۈزۈلۈپ كېتەلمەيمىز. بۈگۈن مەغلۇپ بولساق، ئەتە غالىپ بولىمىز. كۈچىمۇ، بەختىمۇ موشۇ قۇتلۇق تۇپراقتا!— دېدىدە، قار تېگىدىن بىر ئۇچۇم تۇپىنى ئالدى ۋە ئەسكىگەندىن كېيىن، ئېتىغا مىندى.— ئاتلىنىڭلار، دوستلار!

ئەختەمنىڭ ۋىژدانىنى، ئار-نومۇسىنى قوزغايدىغان ئۆتكۈر سۆزى تەسىر قىلغان يەتتە نەپەر مۇنەۋۋەر ئوغلان ئاتلىرىنىڭ بېشىنى غۇلجا تەرەپكە بۇراشتى. ئۇلارنىڭ بۇ سەپىرى يېڭى كۈرەشكە- جەڭگە ئاتلانغانلىق ئىدى...

تەھرىر ھەيئىتى

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82-60-62، 85-39-62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

1980
ژىل
ئاۋغۇست
№16 (90)

باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازادلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
— تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى.

• ئىليا بەختىيا

ۋەتەن

تەربىيىلىگەن بىزنى پەپىلەپ ئانا ۋەتەن،
سېنى سۆيەر ساداقەتلىك ھەر بىر ئادەم.
تاغ سۈيىدە كۆكەرگەن كۆك چىمەندەك،
بىزنىمۇ ھۆر ياشناتتى موشۇ ۋەتەن.

بەخت بەردىڭ خەلقىمگە—تۈگىمەيدۇ،
«ۋەتەن» دېگەن مۇھەببەتنىڭ ئۇنى
ئۆچمەيدۇ.
ھەر بىر ئادەم قۇۋۋەت ئالار ھاياتىڭدىن،
ئېي ئانا، ئېيتقىن سېنى كىم سۆيمەيدۇ؟

ۋەتەن دېسە—ناخشا ئېيتىپ شاتلىنىمەن،
سېنىڭ داڭقىڭ بىلەن ھەر چاغ ماختىنىمەن.
كۆزۈمنىڭ قارچۇغىدەك سېنى ساقلاپ،
دۈشمەن كەلسە، قانلىق جەڭگە ئاتلىنىمەن.

ئاسماندا كۈن، يەردە—سەن يورۇق بېرىپ،
خەلقىم سېنى غەزەل قىلدى گۈللەر تېرىپ.
ئۈستەردىڭ تالاي ئەرنى، باتۇر قىزنى،
كەڭ قوينۇڭدا، ۋەتىنىم، ئىلىم بېرىپ.

قوينۇڭدا ئۆمۈر سۈرۈپ سوۋېت خەلقى،
يەر يۈزىگە بەختلىك دەپ كەتتى داڭقى.
ھەر بىر بوستان خەلق تەرگەن ساغا
تالىق،
«گۈللەنسۇن ۋەتەن!»—دەيدۇ—شۇنداق
ئەھدى.

ئاخشاڭ ھەرگىز سېنىڭ ئۇنتۇلمايدۇ،
سىماپتەك ۋىجدانىڭ پاك—كىر بولمايدۇ.
ئاق سۈتىڭدىن چوڭ بولغان ھەر بىر
ئوغلۇڭ،
داڭقىڭنى ساقلار، ۋەتەن،—كىر قىلمايدۇ!

□ □

مېنىڭ رېسپۇبلىكام

قىرى— كۆمۈچ،
تېگى— كەشتە،
ھەم ئاۋانگارد،
ئېمىسى كام؟!
بېغى— يېمىش،
ئاپا— بۇغداي —
مىللىارد— مىللىارد،
رېسپۇبلىكام.

سايلىرى— مال،
كوكسى— كۆركەم،
قوينى— ئاۋات،
بايلىق تولغان.
سۈلىرى— بال،
ئانا ئۆلكەم،
شانلىق ۋەتەن—
رېسپۇبلىكام.

باغرى— گۈزەل،
تېغى ئالتۇن،
ئاشلىققا مەرت،
ئۆردىن ئالغان،
ئازادە ئەل،
بەختى چەكسىز،
شانۇ— شوھرەت،
رېسپۇبلىكام!

قازاقستانغا ئاتمىش ژىل

گۈزەل پايتەختىمىز— ئالمۇتا.

ئارمانلار ئاشتى ئەمەلگە

ئەدەبىيات تارىخىدىن مەلۇمكى، ئۆز خەلقىنىڭ پاجىەلىك تەغدىرى ئۈستىدە ئاچچىق ھەسرەت چەككەن، قازاق دەشتىدە موجۇت بولغان مۇدھىش ھاياتقا، ئازاپ- ئوقۇبەتكە، قالاقلىققا قارشى ئەپرەت، لەنەق ئوقۇغان، ئۆز خەلقىنىڭ پارلاق ئۈپۈقلارغا ئېرىشىشىنى ئابايدەك، چوقاندەك قىزغىن، ئەستايدىل ئارمان قىلغان ئەدىپلەر ئۆتمۈشتە قازاق دالاسىدا كوپ ئۆتتى. جاھالەت دۈشمىنى بولغان ئۇ شائىرلار ئولمەس شېئىرلىرىدا جاپاكەش خەلقىنى مەرىپەت، مەدەنىيەت، ئىلىم- پەننى ئىگەللەشكە ھارماي- تالماي دەۋەت قىلدى.

ئۇلارغا ئېسىل ئارمانلىرىنىڭ ئەمەلگە ئاشقىنىنى كورۇش نەسىپ بولمىغان بىلەن، ئۇلارنىڭ كەلگۈسى ئەۋلاتلىرىغا نەسىپ بولدى. ئۇلارنىڭ پارلاق زامان مېۋىلىرىنى كورۇۋاتقىنىغا مانا بۈگۈن ئاتمىش ژىل تولدى.

1920- ژىلى 26- ئاۋغۇستتا ئۇلۇق داھىمىز ۋ. ئى. لېنىن تەرىپىدىن ئىمزالانغان دېكرېت ئاساسىدا قازاق ئاۋتونوم جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلدى. تەڭ ھوقۇقلۇق ئىتتىپاقداش سوۋېت جۇمھۇرىيىتى بولغان قازاقىستان ئەمگەكچىلىرى بۈگۈن شانلىق 60 ژىللىقنى بەيرەملىمەكتە.

شائىرلار قازاق دالاسىدا ھايات ئەينە شۇ ئاتمىش ژىل ئىچىدىلا بەرپا قىلىندى، دېيىشىدۇ. بۇ، ئەلۋەتتە، يوسۇنلۇق شېئىرىيەت تىلىدا ئېيتىلغان گەپ بولۇپ، بۇ زىمىندا ئىلگىرى ھايات بولمىغان دېگەن پىكىرنى تۇغدۇرماسا كېرەك، ئەلۋەتتە.

ئەزەلدىن مۇندا ھايات موجۇت بولۇپ، دەريالار ئاقاتتى، تاڭ ئاتاتتى، كۈن چىقاتتى، قۇشلار سايرىشاتتى. لېكىن بۇنىڭدىن چالاتويغىنىغا خۇش بولۇپ، ئاچ- يالاڭاچلىقىقا، ئادالىتىقا، قاراكغۇلۇققا مەھكۇم بولغان، چاپىنى تىزىدىن ئاشمىغان، ئىنسانىي قەدىر- قىممىتىدىن ئايرىلىپ قالغان نامرات قازاقلار بەھرىمەن بولماتتى. ئۇلار تۇتەڭ ئىچىدە قالغىنىنى، قىش- ياز باينىڭ قوتان- قوتان قويلىرىنىڭ كەينىدە سوكۇلداپ ژۈرگىنىنى قانۇنىيەت، قىسمەت، دەپ بىلىپ، دۇنيانىڭ قىلچىلىك راھىتىنى كورمەي، «باقى» دۇنياغا كېتەتتى.

مانا شۇڭلاشقا شائىرلارنىڭ قازاق زىمىنىدا ھايات كېيىنكى ئاتمىش ژىل ئىچىدە باشلاندى، دەپ ئېيتىشىدا ھېچ بىر مۇبالىغە بولمىسا كېرەك. ئەينە شۇ قۇدرەتلىك، بېرىكەتلىك، ئەمگەكتە، كۈرەشتە ئوتكەن ئاتمىش ژىل مۇناسىۋىتى بىلەن بۈگۈن كاسپىي بىلەن ئالتاي ئارىلىقىدىكى پايانى يوق مەنزىللەردە، شەھەرلەردە، سان- ساناقسىز يېزىلار، ئاۋۇللاردا، يايلاقلاردا توي- مەرەكە، بەيرەم سادالىرى ياڭرىماقتا.

ھەقىقىي مەنىسىدىكى باتۇر ژىللار ھېساپلانغان بۇ 60 ژىل قازاق دالاسىنى تەسىرلىك ئۆزگەردى ئۈزۈل- كېسىل ئۆزگەرتتى. ئۇنىڭ چەكسىز يەر ئاستى، يەر ئۈستى بايلىقلىرى خەلىققە ئىنئام- نىياز ئەيلىدى: قۇۋەت- قۇدرىتىنى سۇرئەتلىك مەركەزگە، سەپەرۋەرلىككە كەلتۈردى. ئەنجىدە قازاقىستان سانائىتى، يېزا ئىگىلىكى، مەدەنىيىتى يۈكسەك دەرىجىدە تەرەققىي قىلغان پاراۋانلىق ۋە بەخت- سائادەت دىيارىغا ئايلاندى.

ئوتكەن ئەسىردە سەياھەتچىلەر ۋە تەتقىقاتچىلار تەرىپىدىن تەسۋىرلەنگەن قېدىمىي كاروان يوللىرىدا، ئەسىرلەر داۋامىدا جانسىز، ئىمجان ياتقان بوشلۇقلاردا يېڭى ھاياتلار، يېڭى شەھەرلەر، كەنتلەر، كارخانىلار، تومۇر يوللار، ئېلېكتر ستانسىيىلىرى، مەكتەپلەر پەيدا بولدى.

60 ژىللىق بۇنياد ئارلىق جەريانىدا سادىر بولغان غارايىپ ھادىسە شۇ بولدىكى، ئاۋۇلدىكى قالاقلىق، جاھالەت نۇرىنى- ئىزى بىلەن يوقىتىلدى. ئىلگىرى كىشىلىك قىممىتىدىن مەھرۇم قىلىنغان، جاھالەت ئىزىنغان قالغان ئاياللار نۇرغا ئېرىشكەن ئىنسانىي، ئەخلاقىي سۆيەلەرنى ئۆزلەشتۈرگەن، ئۆز تەغدىرىگە ئۆزى ئىگە بولغان، ھاياتقا، ئەمگەككە يېڭىچە مۇناسىۋەت باغلىغان ئادەملەرگە ئايلاندى. بۇ شەك- شۈبھىسىز، بۈيۈك مەنىۋى يۈكسىلىش شاھىدىدۇر.

بىزنىڭ دەۋرىمىزدە مۇختەر ئەۋىزوۋ، ئولجاس سۇلېيمېنوۋ، ئەبدىجەمىل نۇرپېيىسوۋ قاتارلىق يازغۇچىلارنىڭ ۋە ئىبراھىم سېرىكپايېۋ، بېيبۇلات قونايېۋ تولۇق سەنئەتچىلەرنىڭ ئىسمىلىرى جاھاننىڭ كۆپلىگەن ئەللىرىدە مەلۇمدۇر.

ئۆز ۋاقتىدا قازاقىستاننى زىيارەت قىلغان شىرى لانكىلىق سېناتور پېرىرا مۇنداق دېگەن ئىدى: «سىلەرنىڭ مىللىي ئاكادېمىيەڭلار ئازىيە، يېۋروپا ۋە ئامېرىكىدىكى چوڭ- چوڭ ئەللەرنىڭ ھەۋەسىنى كەلتۈرىدۇ».

دېمەسمۇ، بۈگۈنكى كۈندە قازاقىستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئىلمىي ئىنستىتۇتلىرى يادرو فىزىكىسىنى، بىئولوگىيەنىڭ، كوسموس شەپەقلىرىنىڭ خسلەتلىرىنى ئۆگىنىش، يەر فىزىكىسىنىڭ ۋە ئىشلەپ چىقىرىش كۈچلىرىدىن پايدىلىنىشنىڭ ئەڭ مۇھىم، ئەڭ زامانىۋى پروبلېمىلىرىنى ھەل قىلىش ئۈستىدە ئىش ئېلىپ بېرىپ، بۇ ساھادا ئەجايىپ ئۇتۇقلارنى ئەمەلىيەتتە جارىي قىلماقتا.

«قازاقىستان تۇپرىقىدىكى بايقوڭۇر كوسمودرومىنىڭ نامى پۈتكۈل ئالەمگە مەلۇم بولۇپ، بۇ جايدىن سوۋېت گراژدانى يۇرىي گاگارىن تارىختا بىرىنچى بولۇپ ئالەم بوشلۇقىغا شۇڭغىدى. بايقوڭۇر كوسموسنى بېقىندۇرۇش خۇسۇسىدا ئەڭ جۈرئەتلىك، ئەڭ شىددەتلىك پلانلار ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدىغان بىردىن بىر مەركەز بولۇپ قالدى.» مەزكۇر مىسرالار قوشما شىتاتلار جەمىيەت ئەربابى ئېلىزابېت مۇسس خانىم قەلىمىگە مەنسۇپتۇر.

قازاقىستان 100 دىن ئوشۇق ھەر خىل مىللەت خەلقلىرى ئۈچۈن جانجان ماكان بولغان بەينەلمىلەل بىر دىياردۇر. ئۇنىڭدا سوۋېت ئۇيغۇرلىرى ئەركىن ھايات كەچۈرۈش، ئىجادىي ئەمگەك قىلىش، مەرىپەت مېۋىلىرىنى كورۇش ئىمكانىيەتلىرىگە ئېرىشتى. قېدىمىي ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كوپ ئەسىرلىك تارىخىدىكى تۇنجا كەسپىي تېاتر 1934- ژىلى ئالمۇتا شەھرىدە ئېچىلدى، دەسلەپكى كەسپىي كومپوزىتور، پروفېسسور قۇددۇس غوجامياروۋ قازاقىستان پايتەختىدە ياشاپ، ئىجات قىلماقتا. تونۇلغان يازغۇچى زىيا سەمەدىي ئەسەرلىرىنىڭ ئاساسىي قىسمى ئالمۇتىدا يېزىلدى.

قازاقىستاندا ئۇيغۇرلار ياشايدىغان ئۈچ مەمۇرىي رايون بار بولۇپ، ئۇلاردا قېدىمىي دېخانلارنىڭ، باغۋەنلەرنىڭ ئەۋلاتلىرى ئوز ئەمگىكىنىڭ ئەجرىنى كورۇپ، پاراۋەن ياشىماقتا. جۇمھۇرىيىتىمىزدە 40 دىن ئوشۇق 8 ژىللىق، 10 ژىللىق ئۇيغۇر مەكتەپلىرى بار. قازاقىستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئۇيغۇرشۇناسلىق بولۇمى ئىتتىپاق بويىچە بۇ ساھادا مۇھىم تەتقىقاتلار ئېلىپ بارىدىغان بىردىن بىر ئىلمىي مەركەز بولۇپ قالدى.

بۈگۈن بەيرەملىك مول دەستىخان ئۈستىدە دەقەمتە بولۇپ، ئېچلىق ئۈچۈن، ئىسىل ئارمانلارنىڭ ئەمەلگە ئاشقىنى ئۈچۈن قەدەھلەر كوتىرىمىز. شاتلىقىمىزنى، مىننەتدارلىقىمىزنى ئىزھار قىلىمىز. چۈنكى، تەغدىرىمىز، قىسمىتىمىز ھەر قانچە مەدھىيەلەشكە، تەرىپ- تەۋسىپ ئەيلەشكە ئەرزىيدۇ. قازاقىستاننى زىيارەت قىلىپ كېلىپ، ھەممىنى ئوز كوزى بىلەن كورگەن چەت ئەللىك دوستلارمۇ پىكرىمىزنى قۇۋۋەتلىسە كېرەك.

ساۋۇتجان ھاسانوۋ.

سوۋېت شەرقى مۇسۇلمانلىرىنىڭ نارازىلىقى

ئوتتۇرا ئازىيە ۋە قازاقىستان مۇسۇلمانلىرىنىڭ باشلىقى مۇفتىي زىياۋۇددىنخان ئىبن ئىشان باباخان مەتبۇئات ئۈچۈن ئىسرائىل پارلامېنتىنىڭ يېرۇسالىمغا (قۇددۇس شەھرىگە) باغلىق ئېغۋاگەرلىك قارارى توغرىلىق بايانات بەردى.

بىز «مۇسۇلمانلارنىڭ مۇقەددەس جايىنى ئىسرائىلنىڭ «ئەبەدىي»، «بىر پۈتۈن دەخلىسىز» پايتەختى دەپ ئېلان قىلىدىغان، ئىسرائىل تەرىپىدىن ماقۇللانغان قانۇن لايىھىسىنى پۈتكۈل ئىسلام دۇنياسىغا، خەلقئارا جامائەتچىلىككە ۋە بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىغا نىسبەتەن قىلىنغان قوپال قارشى ھەرىكەت سۈپىتىدە باھالايمىز»،- دېيىلىدۇ مەزكۇر ھوججەتتە.

مۇفتىي باباخاننىڭ باياناتىدا «ئوتتۇرا ئازىيە ۋە قازاقىستان مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى مەمۇرىيىتىنىڭ مەۋقەسىگە قاتتىق غەزەپلىنىدىغانلىقى» تەكىتلىنىدۇ. «ئىسرائىل ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى» ھىمايىسى ئاستىدا باش ئاسسامبلېيەنىڭ قارارلىرىنى ئۇچۇقتىن- ئۇچۇق ئۇياتسىزلىق بىلەن «بىر پارچە قەغەز» دەپ ئېلان قىلىپ، ئۇلارنى رەت قىلماقتا.»

سوۋېت شەرقىي مۇسۇلمانلىرى بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى ئاسسامبلېيەسى 7 پەۋقۇلاددە مەخسۇس سېسسىيەسىنىڭ قارارىنى ماقۇللايدىغانلىقىنى ئىزھار قىلىدۇ، بۇ قارار، ئىسرائىلنى 1967- ژىلى بېسىۋېلىنغان بارلىق ئەرەپ تېررىتورىيەلىرىدىن، شۇ جۈملىدىن يېرۇسالىمدىن شەرتسىز ۋە تولۇق چېقىپ كېتىشكە دەۋەت قىلىدۇ، دېيىلىدۇ باياناتتا.

مۇفتىي باباخان ئىسلامغا ئېتىقات قىلغۇچىلارغا مۇنداق دەپ تەكىتلىدى: «بىز ياۋۇزلۇق ئۈستىدىن ئادالەتلىكنىڭ تەنتەنە قىلىشىنىڭ شاھىدلىرى بولۇشىمىز لازىم.»

(تاس). تاشكەنت.

ئاسىي يايلىغىدا

سۇۋە كوتىرىلىپ، ئەتراپ تەكشى يورۇماقتا. بىز تاغ جىلغىسى ئارا ئەگرى- توقاي يول بىلەن ھامان ئېگىزلىككە ئورلىمەكتىمىز. سەھەر سەلكىنى ئادەمنىڭ تېنىنى شۇركەندۈرىدۇ. ئوركەشلەپ ئاققان تاغ سۈيىنىڭ شاۋقۇنى قۇلاققا يېقىملىق ئاڭلىنىدۇ.

مانا، ئەمگەكچىقازاق، تالغىر، ئىلى رايونلىرىنىڭ ماللىرى يېيىلىپ يېقىلىۋاتقان ئوي يايلاقنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، ئاسىي يايلىغىمۇ يېتىپ كەلدۇق. ماشىنا چوققىلارنىڭ بىرىگە كوتىرىلگەندە كوز ئالدىمىزدا ئەجايىپ مەنزىرە، گوزەللىك پەيدا بولدى.

بۈگۈن ئاسىي يايلىغىدا چىلەك رايونى چوپانلىرىنىڭ بەيرىمى.

ئەتراپ يېشىللىق. ژىراقتا كورۈنگەن ئالىتاغنىڭ ئېتىكى قىلىن- جاڭگاللىق. ساي- سايلاردا ئېقىۋاتقان سۈزۈك سۇ. ئوتار- ئوتار قويلار، ئىلقا ئۇيۇرلىرى، كىگىز ئويلەر، ئۇياق، بۇ ياقتىن ئات چېپىپ ئوتۇۋاتقان چوپانلار ئاسىي يايلىغىنى جانلاندۇرغان ئېدى. بىر ئەچچە ئىدىرنى بېسىپ ئوتۇپ، چوپانلار مەجلىسى ئوتكۈزۈلىدىغان ئۇزلەڭگىمۇ چىقتۇق.

بۈگۈنكى تەنتەنە چوپانلارغا بېغىشلانغاچقا، قويچىلارنىڭ كەيپىياتى ئۈستۈن. قايسىلا كىگىز ئۆينىڭ يېنىغا بارماڭ، مېھماندوست چوپان ئائىلىسى سىزگە ھورمەت بىلدۈرۈپ، ئويىگە تەكلىپ قىلىدۇ. چوپانلارنىڭ ئەتىلدە ژۈرگەن باللىرى ئات چاپتۇرۇپ ئويناپ ژۈرمەكتە. ئۇلارغا ئاسىي يايلىغى كىچىكىدىن تونۇش. ئايچاق چېغىدىن ئوزلىرى بېقىپ، ئوزلىرى كوندۇرۇپ مىنگەن غونان، دونەنلەرگە يوپۇق يېپىپ، ئېگەر- توقۇم، ژۈگەنلەرنى لېنتىلار بىلەن بېزەندۈرۈپ ئالغان.

تەنتەنىلىك ژىغىندا رايونلۇق يېزا ئىگىلىكى باشقارمىسىنىڭ باشلىقى ب. بايمۇقانوۋ دوكلاد بىلەن سوزگە چىقتى.

- رايونىمىزنىڭ قويچىلىرى،- دېدى ئۇ،- مال قىشلىتىشنى مۇۋاپىقىيەتلىك ئوتكۈزۈپ، رايون بويىچە ھەر يۈز ساغلىقتىن يۈز قوزا ئېلىشنى تەمىنلىدى. دولەتكە ژۇڭ سېتىش پلانىمۇ ئاشۇرۇپ ئورۇنلاندى.

ھازىر رايوندا 270 مىڭ قوي، شۇ جۈملىدىن 130 مىڭغا يېقىن ساغلىق بار. بېيىل ھەممىسى بولۇپ 126- مىڭغا يېقىن ساغلىق قوزىلىدى. ئېگىلىكلەرنىڭ ئىلغار قويچىلىرىغا باھالىق سوغاتلار تاپشۇرۇلدى.

چوپانلار ئەمگىكى يەكۈنلىنىدىغان بۇ مەرىكىگە ھەرتەرەپلىمە ياخشى تەييارلىق كورۇلگەنلىكى ھەممىلا يەردە بايقىلىدۇ. كوچمە ماگازىنلاردا چوپانلار ئۈچۈن كېرەكلىك ھەممە نەرسە، سەرەڭگىدىن تارتىپ تا قىشلىق كىيىمگىچە بولغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى بار. يايلاقتا- بەيرەم، يايلاقتا- ناخشا- قويچىلار بىر ژىللىق ئەمگىكىنىڭ يەكۈنىنى چىقىرىپ، ئەجرىنى كورمەكتە.

«قىزىلجىگدە» سوۋخوزىنىڭ ئىلغار قويچىسى سوسانىنى قولغا كەلتۈرگەن مۇۋاپىقىيەتلىرى ۋە بۈگۈنكى مۇكاپىتى بىلەن ھەممە قىزغىن تەبرىكلىدى.

-مۇنداق مۇكاپاتقا ھەر ژىلى سازاۋەر بولىمىز،- دېيدۇ سوسان،- تۇرمۇشىمىز پاراۋەن، رايون مەركىزىدە ستاندارتلىق ئويىمىز بار. ھېچ نەرسىدىن خىجالىتىمىز يوق. ئەمگىكىمىز مۇناسىپ باھالانماقتا،- دېدى سوسان، ھوكۈمىتىمىزدىن چەكسىز مىننەتدارمىز. بىز تورت ئاكا- ئۇكا بۇنىڭدىن 22 ژىل ئىلگىرى خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىدىن سوۋېت ئېلىغا يانا ئىزدەپ چىققىنىمىزدا ئەھۋالىمىز تامامەن باشقىچە ئېدى. ھازىر ھېچ نەرسىدىن خىجالەت ئەمەسمىز. ئەمگەك ئارقىسىدا ئابرويى قازاندۇق. باللىرىمىز قاتارغا قوشۇلدى. ھازىر سوۋخوزدا خۇسايىنوۋلار ئەۋلادى موجۇت بولدى.

چارۋىچىلارنىڭ ھاياتىنى قانچە ماختىسىمۇ ئەرزىيدۇ. كىگىز ئۇينىڭ بىر تەرىپىدە ئات باغلاغلىق، بىر تەرىپىدە يېنىك ئاۋتوماشىنا تۇرغانلىقىنى چەتتىن كورۇشكە بولىدۇ.

بۈگۈنكى كۈن، يايلاقتىكى تەنتەنە ئەجايىپ كوڭۇللۇك ئوتتى. كۈن قىزىرىپ، ئولتىرىشقا باشلىغان پەيتتە، يايلاقتىن قايتتۇق. ئاسىي يايلىغى ژىراقلىغانسىرى ئۇيەر، بۇ يەردە چىراق ئوتلىرى كورۇنۇشكە باشلىدى. يايلاقنى چاڭ كەلتۈرۈپ ئېيتىلغان ناخشا ساداسى بىزگە ئۇزاق- ئۇزاقلارغىچە ئاڭلىنىپ تۇردى.

مۇختەر ئابدۇراخمانوۋ.

ئالمۇتا ئوبلۇسى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ژۇتىنىڭ غۇرۇرى

كېچىگەندىن ماڭا قىممەتلىك بولغان يوللار ھېچ قاچان ئارقىلىق ئۆتۈلگەن ژۇتۇمغا ئېلىپ كېلىۋاتىدۇ. بۇ يوللاردا تالاي قېتىم ماڭدىم، ئامما ھەر قېتىمدا يول چېتىدىكى شوۋاقلار، ئېرىقلاردىكى تاغلار ماڭا يەنە سىر ئېيتىپ، خىيالىمنى ئۆتمۈشكە باشلايدۇ. مەن ئىختىيارسىز يېزام تارىخىنى خىيالەن كېزىپ كېتىمەن.

بۇ دىيارنى ئادەملەر ماكانلاشقاندىن بېرى تالاي ئەۋلادلار ئۆتتى، ئۇرغۇن تارىخىي ۋاقەلەر سادىر بولدى. تاغلار، تاشلار، توستەگىلەر ئۆتمۈش ھاياتىمىزدىن ھېكايە قىلىدۇ. ئەينە تارىختا يۇلتۇزدەك پارلاپ ئۆتكەن نازۇگۇمنىڭ دۈشمەنلەردىن يوشۇرۇنۇپ ياتقان ئۆڭكۈرى. پىيازلىق دەپ ئاتىلىدىغان بۇ چوڭقۇر سايدا ياۋۇزلۇقنىڭ تامغىسى ھېلىمۇ بار. ۋەھشىلەر جەسۇر قىزنى ئىسقا يۇرۇختۇم قىلىش ئۈچۈن ئۆڭكۈرگە كىرىدىغان يەرگە ئوت قويغان. قانداق ياغاچ كۆيدۈرگىنى بەلگۈسىز، لېكىن موشۇ كەمگىچە تاشلار قارىيىپ كەتكەن پېتىچە تۇرىدۇ. نازۇگۇمغا ئاتا-تۇغاچ توشۇپ يۈرۈپ تۇرغان گۈلمەت بوۋاينىڭ ئىزلىرىدىن پەيدا بولغان چىغىر يول ھېچ قاچان ئۆچمەيدۇ. بۇ يول ئارقىلىق ھەر باھار باھارىيەمدە ياش نەسىللەر قەھرىمانلىقنىڭ قەھرىمان قىزنى ئەسلەش ئۈچۈن موشۇ يەرگە كېلىدۇ.

مېنىڭ يېزام، جەسۇر قەھرىمانلىرى،مەرت ئوغلانلىرى، چولىي بوستان ئەپىلگەن ئىشچان دېھقانلىرى، ئاتاقلىق سوز چېچەنلىرى بىلەنلا ئەمەس، بەلكى كوپ ياشىغان ئادەملىرى بىلەنمۇ ماختىنالايدۇ. مانا يېزىنىڭ ئەڭ ھورمەتلىك ئاقساقىلى، ژۇتىنىڭ غۇرۇرى، ئەمگەكنىڭ ئەجرىنى كۆرگەن ئابدۇللا رەخەيۇنىڭ يۈز ياشقا توشقانلىقى توغرىلىق خۇش خەۋەر تارقالدى.

ئەسلى دېھقان، باغۋەن ئوتكەن كەتمەنچىلىكلەر تەرىپىدىن ئاۋاتلاشتۇرۇلغان بۇ جايلارغا، خىتاي باسقۇنچىلىرىغا قارشى قوزغىلاڭ مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغاندىن كېيىن، ئىتىلاچىلاردىن بالا-چاقىسىنى قاچۇرۇپ چىققان ئىنسانلار ئورۇنلىشىپ، ئاتلىقلار كېلىپ قونۇشقان. ئۇلار باتراقلىقتا ياللىنىپ ئىشلەشكە مەجبۇر بولىدى. مانا شۇنداق باتراق ئائىلىلىرىنىڭ بىرىدە تۇغۇلغان ئابدۇللا كىچىكىدىنلا تۇرمۇش قىسمەتلىك دەردىنى تارتتى. ئىجتىمائىي تەڭسىزلىك ئابدۇللىنىڭ قەلبىدە بايلارغا قارشى غەزەپ ئويغۇلىرىنى ياش چېغىدىنلا ئويغاتتى.

1909-يىلقى غوجامبەردى چاتاق باشلىق كەمبەغەللەرنىڭ غالجات بولۇسى سېپىگە قارشى قوزغىلىڭىغا، كەتمەندە مەخبىس ئىشنىڭ باشلىق كەمبەغەللەرنىڭ قوزغىلىڭىغا باتراق ئابدۇللىمۇ ئاكتىپ قاتناشتى. كەتمەندىكى ئىجتىمائىي تەڭسىزلىككە پەقەت ئوكتەبىر ئىنقىلابىلا خاتىمە بەردى.

— بايلار مال-مۈلكىنى ئېلىپ قېچىپ كەتتى.— دەپ ئەسلەيدۇ يۈز ياشلىق ئابدۇللا بوۋاي.— ئامما ئۇلار كەمبەغەللەرنىڭ بەختىنى كورەلمەيتتى. ھەر كېچىسى دېگىدەك قورال-ياراقلىرى بىلەن بېسىپ كىرىپ، يېزا ئاكتىۋلىرىنى، كومسومول ئەزالىرىنى ئولتۇرۇپ، مال-مۈلكىنى بۇلاپ-تالاپ كېتەتتى. ئابدۇللا رەخەيۇ ياش سوۋېت ھاكىمىيىتىنى يات ئۇنسۇرلاردىن قوغداپ قېلىش ئۈچۈن كېچە-كۈندۈز ھوشىيار كۈزەتتە تۇردى. تونۇ ئىچىلىرىدىن، بۇلۇڭلاردىن، ئوگۈزلەردىن ماراپ تۇرغان باندىتلار مىلتىقلىرىنىڭ ئوقلىرىنى پىسەنت قىلماي، خەلق ئاممىسىنى ئەگەشتۈرۈپ ماڭدى ۋە ئۇلار ئاخىرى مەخسىتىگە ئېرىشتى.

كوللېكتىۋلاشتۇرۇش باشلانغاندا ئابدۇللا ئاكا بىرىنچىلەر قاتارىدا «قوشچى» ئىتتىپاقىغا ئەزا بولۇپ كىردى. شۇ ژىلى «قوشچى» ئەزالىرى 2 ئات، 2 ساپان، 30—40 چە قوي، 10 سىير بىلەن كولخوز تارىخىنىڭ دەسلەپكى سەھىپىسىنى ئاچتى. كوللېكتىۋ ئىگىلىكنىڭ ئەۋزەللىكىنى چۈشەنگەن دېھقانلار ئا.رەخەيۇنىڭ تىرىشچانلىقى، قابىلىيىتى، ئاكتىپلىقى ئۈچۈن ئۇنى يېزا كېڭىشىنىڭ رەئىسلىكىگە سايلىدى. شۇ دەۋىردىكى شارائىتتا يەرلىك ھاكىمىيەتنى باشقۇرۇش، خەلقنى ئۇمۇم ئىش ئۈچۈن سەپەرۋەرلىككە كەلتۈرۈش قانچىلىك قىيىن بولغانلىقى ھەممىگە مەلۇم. باندىتلار تېخىمۇ ئەسەبىيلىشىپ، خەلققە ئارام بەرمەتتى. پات-پاتلا كولخوز مۈلكىنى ئوغرىلاپ، مال قورالىرى بىلەن ئامبارلارغا، خامانلارغا ئوت قويۇۋېتەتتى. ئۇلار ئاھالى ئارىسىدا تەتۈر تەشۋىقات تارقىتىپ، خەلقنى قورقىتاتتى. ئابدۇللا ئاكا سىنىپىي دۈشمەنلەرگە بوش كەلمىدى. كولخوز ئىختىسادى كۈندىن-كۈنگە مۇستەھكەملىنىپ، خەلقنىڭ تۇرمۇشى ياخشىلىنىشقا باشلىدى. ئېتىزلاردا تراكتورلار ئاۋازى ياڭراپ، كەتمەن دېھقانلىرى ھاياتىدا يېڭى دەۋىر باشلانغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى.

ئورۇش باشلىنىشى بىلەن ھەممە نەرسە مەيدان ئۈچۈن سەپەرۋەر قىلىندى. رەخەيۇ ئەندى ئارقا سەپتىكى پىداكارانە ئەمگىكى بىلەن غالىبىيەتكە بىر كىشىلىك مۇناسىپ ھەسسىسىنى قوشتى.

ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى ۋەتەن ئۈچۈن جەڭلەردە شېيىت بولدى. ئاتا ئەندى بارلىق ئاتىلىق مېھرى بىلەن كۈچ-غەيرىتىنى كەنجە ئوغلى مەسماخۇن بىلەن نەۋرىلىرىنى تەربىيەلەشكە بېغىشلىدى. ئۇلار ھاياتتىن ئوز ئورنىنى تاپتى. نەۋرە-چەۋرىلىرىنى ھېساپلىغاندا ھازىر ئابدۇللا بوۋاينىڭ ئەۋلادى يۈزدىن ئېشىپ كەتتى. بۇ كۈنكى يۈز ژىللىق داۋان چوققىسىدىن ئەۋلاتلارنىڭ بەختلىك ھاياتىغا قاراپ، بوۋاي ئوزىنى ياشىرىپ قالغاندەك ھىس قىلىدۇ. ئۇنىڭ يۈز ژىللىق تويى يېزا خەلقىنىڭ بەيرىمىگە ئايلاندى. ئونى تەبرىكلەپ كەلگەن ژۇتداشلىرى، خوشنا يېزىلاردىكى تونۇشلىرى، ژىراقتىن كەلگەن ئۇرۇق-تۇققانلىرى بوۋاينىڭ 6 بولمىلىك ئويىگە پاتماي، كەڭ-تاشا باغلىرىغا لىق تولۇپ كەتتى.

شائىرلاردىن خېلىل ھەمرايېۋ، مەشھۇر جەللوۋلار يۈز ياشلىق ۋەتەنداش ئابدۇللا بوۋاي ۋە ئۇنىڭ رەپىقىسى ئىبادەتخان چوكانىغا بېغىشلاپ مەدھىيەلەر ئوقۇدى. ئابدۇللا بوۋاينى رايوننىڭ ھەممە يېزىلىرىدىن كەلگەن ژۇتداشلىرى قىزغىن قۇتلىدى. كەتمەن يېزىسىدا يۈز بەرگەن بۇ چوڭ داغدۇغا پۈتكۈل ژۇتىنىڭ غۇرۇرى بولغان ئابدۇللا رەخەيۇنىڭ بىر ئەسىرلىك ئۆمرىگە بولغان چوڭ ئىززەت- ئىكرام ئىدى.

ئىلاخۇن جەللوۋ.
ئالمۇتا ئوبلۇسى،
ئۇيغۇر رايونى، كەتمەن يېزىسى.

بارتوقاي سادالىرى

ھازىرچە بۇ جاينىڭ نامىنى تولاراق رەسمىي مەلۇماتلاردا، ئارىلاپ گېزىتلاردىلا ئۇچرىتىپ قېلىش مۇمكىن. لېكىن ئارىداكوپ ۋاقىت ئوتمەي ئۇنى كەڭ ئىلى ۋادىسىدىكى يېزىلارنىڭ ئاھالىسى، شۇنداقلا ئالمۇتىلىقلار مەغرۇرلۇق بىلەن تىلغا ئېلىپ، ئىنسان ئەپېيرلار، ئېكسكوۋاتورلار، كرانلار ئىشقا چۈشىرىلىپ، ئۇلارنىڭ سادالىرى چاتقالنى ئەسىرلىك ئۇيقىدىن ئويغىتىۋەتتى. تېخنىكا تاغ ئىچىدىكى چاتقاللىقلارنى تازىلاش، يوللارنى چىقىرىش، كەلگۈسى چوڭ ئىنشائەتنىڭ ھۇللىرىنى ھازىرلاش قاتارلىق ئىشلارنى

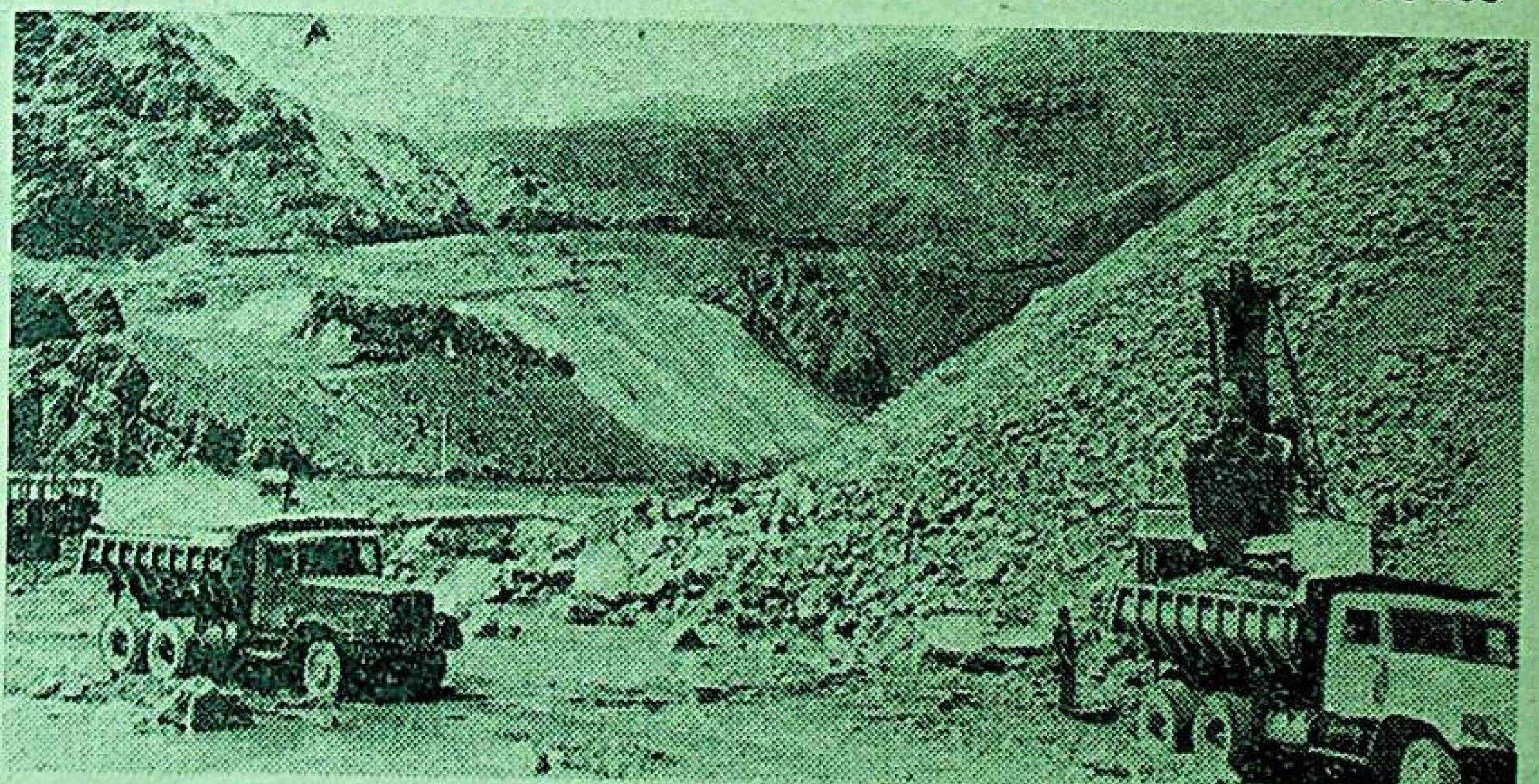

ئېلىپ بارماقتا. «كراز»، «بېلاز»، «كاماز» ماركىلىق زور ئاۋتوماشىنىلار تومۇر يول ستانسىيەلىرىدىن سېمېنت، تومۇر كونستروكسىيەلەر ۋە باشقىمۇ ئۈسكىنە- جابدۇقلارنى ئۈزلۈكسىز توشىماقتا. قۇدرەتلىك ئاسوسلاردىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان سۇنىڭ كۈچىدە تاشلار ئۈگىتىلىپ تۈۋەنگە ئېقىتىلىپ، كەلگۈسى پارتلاش ئىشلىرىغا تەرەددۇت كورۇلمەكتە. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىش سۈرئەتلىرىنىڭ تېزلىگىدىن دالالەت بېرىدۇ.

تەييارلىق ئىشلىرى تاماملىنىشى بىلەنلا بارتوقايدا ئاساسىي قۇرۇلۇش باشلىنىپ كېتىدۇ. بۇ يەردە قازاقستان ھوكۇمىتىنىڭ قارارىغا بىنائەن ئالامەت زور سۇ ئىنشائىتى قۇرۇلىدۇ. ئۇنىڭ مىقياسىنى مونۇ رەقەملەردىن روشەن كورۇش مۇمكىن: چېلەك دەرياسىدا ئېگىزلىگى 60 مېتىر، ئۇزۇنلۇغى 325 مېتىر، كەڭلىگى يۈز مېتىر كېلىدىغان گىگانت توسما قەد كوتىرىدىغان بولۇپ، ھەجمى 320 مىللىيون كۇبومېتىرلىق سۇ ئامبىرى بەرپا قىلىنىدۇ.

بۇگۈنكى كۈنلەردە بولسا، شوخ چېلەك دەرياسىنىڭ ژۇقۇرى تەرىپىدىكى بارتوقاي دېگەن تاغلىق جايدا چوڭ بىر يېڭىلىق يۈز بەرمەكتە. ئەزەلدىن بۇ چاتقالدىكى جىمجىتلىقنى دەريا شاۋقۇنى بىلەن تاغ شامىلىلا بۇزۇپ تۇراتتى. ئەندى بولسا تاغ ئىچىدە پەيدىن-پەي رەسمىي بىر شەھەرچە بارلىققا كەلمەكتە. ئۇنىڭدا نورمال تۇرمۇش كەچۈرۈشكە زورۇر بولغان ھەممە شارائىتلار، كوپ قەۋەتلىك تۇرۇشلۇق ئويلەر، ماگازىن، ساتىراشخانا، شىپاخانا، ئاشخانا، پوچتاخانا، مەكتەپ، ياتاقخانىلار، ترانسفورماتور ستانسىيەسى، كلۇب، ۋودوپروۋود ۋە ھاكازىلارنىڭ ھەممىسى بار. ئاندىن قۇدرەتلىك تېخنىكا ۋاستىلىرىدىن بۇلدوزېرلار، سكرېپېرلار، ئېكسكوۋاتورلار، كرانلار ئىشقا چۈشىرىلىپ...

قىل-ئىدىرگىدىن، ئىرادىسىدىن، كۈچ-غەيرىتىدىن چەكسىز مىننەتدار بولىدۇ.

بارتوقاي ئۈزىنىڭ تەبىي ئالاھىدىلىگى بىلەن مەزكۇر قۇرۇلۇش ئۈچۈن ئىنتايىن لايىق بولۇپ چىقتى. سۇ ئىنشائەتلىرى مۇتەخەسسىسلىرى بۇ چاتقالنى توسما سېلىشقىمۇ، تونېل چىقىرىشقىمۇ ماقۇل كوردى. قۇرۇلۇشنىڭ لايىھىسى قازاقستان مېلىوراتسىيە مىنىستىرلىگىنىڭ لايىھەلەش ئىنستىتۇتى تەرىپىدىن تۈزۈلگەن بولۇپ، ئۇنىڭدا تيانشان تاغلىرىنىڭ ئىقلىم ۋە سېيسمىك شارائىتلىرىغا ئالاھىدە ئېتىۋار بېرىلگەن.

بۇ چوڭ ئىنشائەتنى سېلىشتىن مەخسەت نېمە؟ ئالمۇتا تەۋەسىنىڭ ۋە قازاقستان پايتەختىنىڭ ئىختىسادىي ۋە ئىجتىمائىي ھاياتىنى تېخىمۇ جانلاندۇرۇش، يۈكسەلدۈرۈش ۋەزىپىلىرىنى ھەل قىلىشتا بارتوقاي سۇ ئامبىرىنىڭ خىزمىتى چوڭ بولغۇسى. جۇمھۇرىيىتىمىزدە دەسلەپ قۇرۇلۋاتقان ئىنشائەت بۇ يەردە قۇۋەتلىك سۇ ئېلېكتر ستانسىيەسىنى، ئاندىن ئۇزۇنلۇغى 170 كىلومېتىرلىق چېلەك-ئالمۇتا كانالىنى سېلىشتا ئەڭ قولايلىق شارائىتلار يارىتىدۇ. نەتىجىدە ئالمۇتا ئوبلۇسىدىكى بەش رايوننىڭ 280 مىڭ گېكتار تېرىلغۇ مەيدانى سۇ بىلەن تولۇق تەمىنلىنىدۇ. ئىككىنچىدىن، 100 مىڭ گېكتارچە يېڭى يەرلەر ئوزلەشتۇرۇلۇپ، ئۇندىن ئوشۇق كوكتاتچىلىق ۋە ئۈزۈم سوۋخوزلىرى، ھەتتا يېڭى مەمۇرىي رايونلار ئويۇشتۇرۇلىدۇ. ئۇلاردا يېتىشتۈرۈلگەن مەھسۇلات ئالمۇتا شەھرىنىڭ ئاھالىسىغا ئەۋەتىلىدىغان بولىدۇ. مەزكۇر كانال، شۇنداقلا پايتەختنى ئىچىلىدىغان سۇ بىلەن تەمىنلەشنى ئۇزۇل-كېسىل ھەل قىلىدۇ.

ئومۇمەن، چېلەك رايونىدا قۇرۇلۇۋاتقان بارتوقاي سۇ ئىنشائىتى ئۈچۈن دولەت تەرىپىدىن بىر مىللىارد 360 مىللىيون سوم مەبلەغ ئاجرىتىلدى، جۈملىدىن، 110 مىللىيون سوم گىدروتېخنىكا قۇرۇلۇشىغا، 340 مىللىيون سوم يېڭى يەرلەرنى ئوزلەشتۇرۇش ئىشلىرىغا، قالغان قىسمى قۇرۇلۇشچىلار شەھەرچىسىنى چوڭايتىشقا سەرىپ قىلىنغۇسى.

بىرىنچى دەرىجىلىك قۇرۇلۇش ئوبيېكتى ھېساپلانغان بارتوقايدا شوفيورلارغا، ئېكسكوۋاتورچىلار، سكرېپېرچىلار، بېتونچىلار، ئومۇمەن بارلىق ئىشچىلارغا ماھارەتكە بېقىپ، ئەمگەك ھەققى تولىنىدۇ. ئىككىنچى سوز بىلەن ئېيتقاندا، ئۇلارنىڭ ئايلىق مائاشى 400—500 سومدىن زادىلا توۋەن بولمايدۇ.

بارتوقايدىكى قايناق ئەمگەك سادالىرى بىر دەقىقىمۇ پەسلىمەيدۇ. چۈنكى قۇرۇلۇشچىلار پايانسىز ئىلى ۋادىسىنى يەنىمۇ ئاۋاتلاشتۇرۇش ئۈچۈن، ئەل- ژۇتنىڭ، كىشىلەرنىڭ پاراۋەنلىگىنى يەنىمۇ ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئەمگەك قىلىۋاتقانلىغىنى بىر دەقىقىمۇ ئەستىن چىقارمايدۇ.

(مەخسۇس مۇخبىرىمىز).

سۈرەتتە: ئوتتۇرا مەكتەپنى ئالتۇن مېدال بىلەن تاماملاپ، ئۇيغۇر بۆلۈمگە چۈشكەن رەشىدەم.

قەدەمڭلار مۇبارەك

قازاقىستاننىڭ شانلىق 60 ژىللىق بەيرىمى ھارپىسىدا سوۋېت ئۇيغۇرلىرىنىڭ مەدەنىي ھاياتىدا چوڭ خوشاللىق ۋاقىە يۈز بەردى. ئاباي نامىدىكى قازاقىستان دارىلمۇئەللىمىنى يېنىدا ئۇيغۇر بۆلۈمى ئېچىلدى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنىڭ مۇخبىرى ئابدۇكېرىم رەخمانوۋ، تالىپلارنى قوبۇل قىلىش كومىسسىيەسىنىڭ ئەزاسى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى قۇرۋان توختەموۋقا مۇراجەت قىلىپ، ئۇنىڭدىن بۇ يېڭى ئېچىلغان بۆلۈم ھەققىدە سۆزلەپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلغان ئىدى. بىز تۆۋەندە شۇ سۆھبەتنى گېزىتخانلار دىققىتىگە تەقدىم قىلدۇق.

مۇخبىر: ھەر ئىشنىڭ بىر سەۋەبى بولغىنىدەك، جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى تۇنجا ئالىي بىلىم يۇرتىدا ئۇيغۇر بۆلۈمىنىڭ ئېچىلىشىغا نېمىلەر سەۋەب بولدى؟

ق. توختەموۋ: سوۋېت ئۇيغۇرلىرى مەدەنىيەت ۋە مائارىپ ساھاسىدا بارغانسېرى يېڭى-يېڭى مۇۋاپپەقىيەتلەر قازانماقتا. مەسىلەن، ئالمۇتا ئوبلوسى ئۇيغۇر رايونىدا باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ سانى بۇ ژىل ژىگىرمىدىن ئاشتى. ئۇلاردا 16 مىڭدىن ئوشۇق ئۇيغۇر بالىلىرى ئانا تىلىدا تەلىم-تەربىيە ئالماقتا. ۋاقىت تەلەۋىگە بىنائەن دەرسلەرنىڭ سۈپىتىمۇ ياخشىلانماقتا. ھەر ژىلى يېڭى زامانىۋىي مەكتەپ بىنالىرى قەد كۆتەرمەكتە. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى خەلق مائارىپى كادىرلىرىنى تەييارلاشقا ئالاھىدە ئېتىۋار بېرىشنى، ياش مۇئەللىملەرنى ئوستۇرۇشنى تەلەپ قىلماقتا. شۇڭلاشقا قازاقىستان ھۆكۈمىتى جۇمھۇرىيەت مائارىپ مىنىسترلىگىنىڭ تەكلىۋىگە بىنائەن ئاباي نامىدىكى دارىلمۇئەللىمىندە ئۇيغۇر بۆلۈمىنى ئېچىش ھەققىدە قارار قوبۇل قىلدى.

مۇخبىر: ئۇيغۇر بۆلۈمىدە مۇئەللىملەر قايسى مۇتەخەسسىسلىك بويىچە تەييارلىنىدۇ ۋە بۇ يېڭى بۆلۈمنىڭ ئەمەلىي ئىشپائالىيىتى كەلگۈسىدە قانداق بولماقچى؟

ق. توختەموۋ: ئۇيغۇر بۆلۈمىدە ئۇيغۇر تىلى ۋە ئەدەبىياتى، تارىخ شۇنداقلا ئۇيغۇر مەكتەپلىرىدە رۇس تىلى ۋە ئەدەبىياتى پەنلىرىدىن دەرس بېرىدىغان مۇئەللىملەر تەييارلىنىدۇ. يەنى بۆلۈمنى تۈگەتكەن ھەر بىر ياش مۇئەللىم ژۇقۇرىدا ئاتالغان ئىككى خىل مۇتەخەسسىسلىكنى باراۋەر ئېگەللەپ چىقىدۇ. ئوقۇتۇش جەريانىنىڭ بۇ تېرىقىدا ئويۇشتۇرۇلۇشى ھەر ئىككى تىلنى مۇكەممەل ئېگەللىگەن مۇئەللىملەرنى تەييارلاشقا ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىدۇ.

ئەندى بۇ بۆلۈمنىڭ كېلەچىگى ھەققىدە گەپ ئاچساق، مۇندا كېلەر ژىل مەخسۇس ئۇيغۇر تىلى ۋە ئەدەبىياتى كافېدرىسى تەشكىل قىلىنىدۇ. تالىپلارنىڭمۇ، ئوقۇتقۇچىلارنىڭمۇ سانى ئۆسىدۇ. دارىلمۇئەللىمىندە ئۇيغۇر تىلى بىلەن ئەدەبىياتى پەنلىرىنى ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن ئۇيغۇر ئالىملىرى كەڭ جەلىپ قىلىنغۇسى.

شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەش كېرەككى، ئۇيغۇر بۆلۈمى باشقا بۆلۈملەردە ئوقۇۋاتقان ئۇيغۇر تالىپلىرى ئارىسىدىمۇ ئىش ئېلىپ بارىدۇ. يەنى ئۇلارغا ئۆز ئانا تىلىنى مۇكەممەل ئۆزلەشتۈرۈش، مېتودىكىلىق كۆرسەتمىلەرنى تەييارلاش جەھەتلىرىدىن ياردەم قىلىش مەخسىتىدە دەرسلەر ئېلىپ بارىدۇ.

مۇخبىر: ئۇيغۇر بۆلۈمگە بۇ ژىل قانچە تالىپ قوبۇل قىلىندى ۋە ئىمتىھانلار قانداق ئۆتتى؟

ق. توختەموۋ. بۇ ژىلى ئۇيغۇر بۆلۈمگە 25 تالىپ قوبۇل قىلىندى. بۇلارنىڭ ھەممىسى دېگىدەك كولخوزچىلارنىڭ ۋە ئىشچىلارنىڭ پەرزەنتلىرىدۇر. بۇلارنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتەپلىرىنى ئالتۇن مېدال بىلەن تۈگەتكەن ئالتە ئوقۇغۇچىنىڭ بىزنىڭ بۆلۈمگە كېلىشى بىزنى ئىنتايىن خوشال قىلدى. دېمەك، ئۇيغۇر بالىلىرى ئارىسىدا ئۆز ئانا تىلى ۋە ئەدەبىياتى مۇتەخەسسىسلىرى بولۇش ئىشتىياقى يۈكسەكتۇر. قوبۇل قىلىش ئىمتىھانى، ئەلۋەتتە، ئۇيغۇر تىلىدا ئۆتكۈزۈلدى.

مۇخبىر: چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلىرىمىز قازاقىستان «ۋەتەن» جەمئىيىتىگە كۆپلەپ خەتلەر يېزىپ، قازاقىستاندىكى ئالىي بىلىم يۇرتلىرىغا، تېخنىكۇملارغا چۈشۈشنىڭ ئىمكانىيىتىنى سورايدۇ. ۋەتەنداشلارنىڭ بۇ تەلىۋىنى قانائەتلەندۈرۈشتە يېڭىدىن ئېچىلغان ئۇيغۇر بۆلۈمىنىڭ قانداق مۇمكىنچىلىكلىرى بار؟

ق. توختەموۋ: چەت ئەل ياشلىرىدىن، جۈملىدىن چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلاردىن سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ جاي-جايلىرىدىكى ئالىي بىلىم يۇرتلىرىغا كېلىپ ئوقۇۋاتقانلار جىق. ئەگەر يېڭىدىن ئېچىلغان ئۇيغۇر بۆلۈمگە كېلىپ ئوقۇشنى خالىغۇچى ۋەتەنداش ياشلار بولسا، ئۇلارغا ئىشىگىمىز ئوچۇق. چەت ئەلدىن كەلگەن تالىپلاردىن ئىمتىھان ئالغاندا ئىمتىيازلار بېرىلىشى مۇمكىن. ئۇلارنى ستىپېندىيە بىلەن تەمىنلەشكە، ياتاقخانا، دەرسلىكلەر، تىببىي ياردەم، سپورت زاللىرى بىلەن ھەقسىز تەمىنلەشكە ئالاھىدە ئېتىۋار بېرىلىدۇ. دەرسلەر ئۇيغۇر تىلىدا ئېلىپ بېرىلىدۇ.

مۇخبىر: مەلۇمكى، ئاباي نامىدىكى قازاق دارىلمۇئەللىمىنىنى يۈزلىگەن ئۇيغۇر ياشلىرى تاماملاپ، ھەر خىل ساھالاردا مېۋىلىك پائالىيەت كۆرسەتمەكتە. ئەندى بۇ دەرگاھتا مەخسۇس ئۇيغۇر بۆلۈمىنىڭ تەشكىل قىلىنىشى، شەك-شۈبھىسىز مۇھىم ۋاقىەدۇر. بىز بۈگۈن ئوقۇشقا قوبۇل قىلىنغان ئۇيغۇر ياشلىرى بىلەنمۇ سۆھبەتلەشتۇق. ھەممىسىنىڭ ئۆزلىرىدە خۇش تەبەسسۇم، شادلىقى چەكسىز. بىز ئۇيغۇر بۆلۈمىنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرىغا، تالىپلىرىغا چوڭ مۇۋاپپەقىيەتلەر، ئاق يول تىلەيمىز!

«بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتى تەھرىراتىنىڭ ئەسلەتمىسى: چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ بالىلىرى قازاقىستاندىكى ئالىي بىلىم يۇرتلىرىغا، تېخنىكۇملارغا كېلىپ ئوقۇشقا چۈشۈشى ئۈچۈن ئادا قىلىنىشقا تېگىشلىك تەرتىپ-قائىدىلەرنى چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش قازاقىستان «ۋەتەن» جەمئىيىتىگە مۇراجەت قىلىپ بىلىشكە بولىدۇ.

تەھرىر ھەيئىتى

سۈرەتتە: مەزكۇر بۆلۈمگە قوبۇل قىلىنغان ئۇيغۇر ياشلىرى. ئوتتۇرىدا — فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى قۇرۋان توختەموۋ.

پىونېرلار لاگېرى

بىز مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ يازلىق تەتىلدە دەم ئالىدىغان جايىنى پىونېرلار لاگېرى دەيمىز. ئۇلار بىزنىڭ ئېلىمىزدا ئوتتۇزىنچى ژىللاردىن بۇيان ھەممە يەرلەردە دېگىدەك ئويۇشتۇرۇلۇشقا باشلاندى. ھازىر ھەر بىر رايوندا، كارخانىلار يېنىدا بىر نەچچىدىن پىونېرلار لاگېرى بار. ئۇلار ئادەتتە شەھەردىن سىرت جايلاردىكى تاغلار، ئورمانلار، كۆللەر، دەريالار بويلىرىدا، ئورمان، ھاۋالىق جايلاردا قۇرۇلىدۇ.

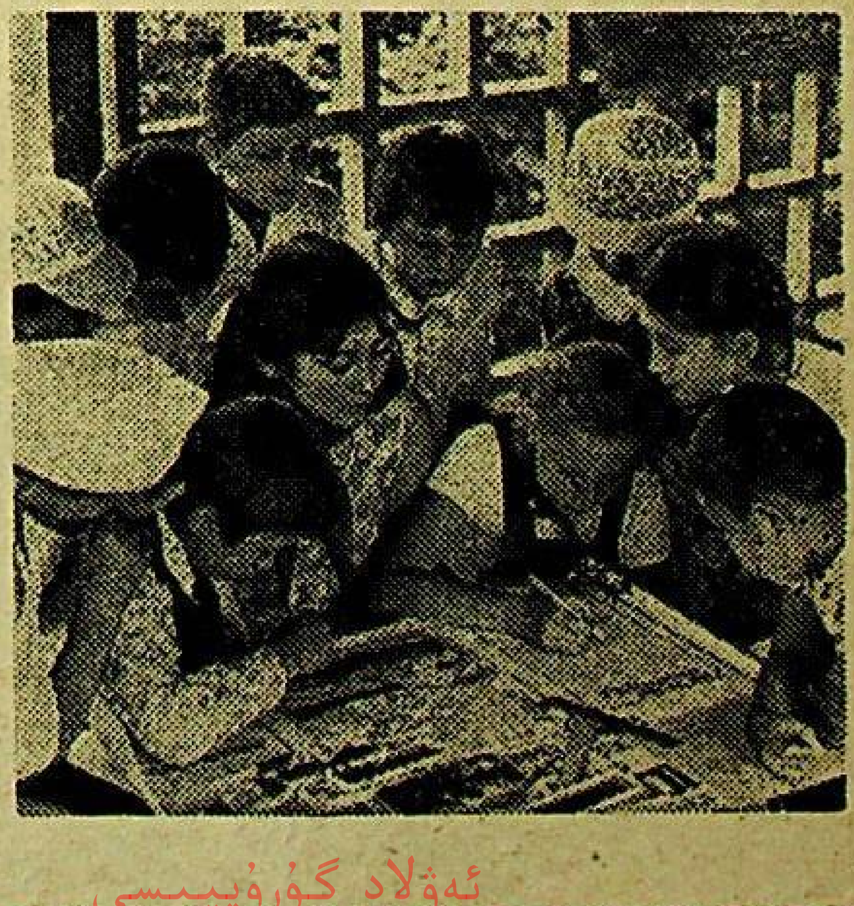

لاگېردا بالىلار نۆۋەت بىلەن دەم ئالىدىغان بولۇپ، بىر نۆۋەتتە 150 تىن 200 گە قەدەر بالىلار ئۈچ ھەپتە داۋامىدا پىونېر ۋوژاتىيلىرى ۋە تەربىيەچىلەر رەھبەرلىگىدە دەم ئالىدۇ.

لاگېردا بالىلار ھەر خىل تەنتەربىيە ئويۇنلىرى- دوپ ئويناش، سۇدا ئۈزۈش ۋە باشقا سپورت تۈرلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. قىزىق كىتاپلار ئوقۇپ، رەسىم سىزىش، تارىخىي جايلارغا سەياھەت قىلىش، گۈللەرنىڭ، ھاشارەتلەرنىڭ خىل-خىلىنى ژىغىپ، ئالبۇم ياساش، ناخشا-ئۇسسۇل ئۆگىنىش بىلەن، شۇنداقلا ھەر خىل كۆڭۈللۈك ئويۇنلار ئويۇشتۇرۇپ، ۋاقىتلىرىنى خۇش ئۆتكۈزىدۇ.

پىونېرلار لاگېرلىرى ئىشچىلار ئويۇشمىسىنىڭ ھېساۋىغا ئويۇشتۇرۇلىدۇ. بالىلار ھەقسىز دەم ئالىدۇ. ئۇلارغا غىزا-تاماق، ئورۇن-كۆرپە ھەممىسى ھەقسىز بېرىلىدۇ.

شۇلاردىن بىرسى ئالاتاغ ئېتەكلىرىدە جايلاشقان «ياش تۆمۈر يولچى» لاگېرىدۇر. بۇ لاگېر ئون ئالتە ژىلدىن بۇيان بالىلارغا خىزمەت قىلماقتا. لاگېردا 38 تەربىيەچى ئىشلەيدۇ. بۇ يەردە 19 خىل سەنئەت، سپورت، ئۆلكە تونۇش، رەسىم سىزىش ئۆمىگى، كىتاپخانا بار.

گالىنا ماقاجانوۋا.
ئالمۇتا شەھىرى.

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فورمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82—60—62، 85—39—62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

1981

ژىل

ئىيۇل

№13 (111)

باھاسى

2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى،
-تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار

بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش

قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ

گېزىتى

سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر

ئىتتىپاقى ئالىي سوۋېتىنىڭ

دۇنيا پارلامېنتلىرىغا ۋە خەلقلىرىگە

مۇراجىتى

ئۇرۇش خەۋپىنىڭ ئۆسۈشى، كۆپلەپ قۇرال ئىشلەپ چىقىرىشنىڭ مىسلى كۆرۈلمىگەن دەرىجىدە قانات يېيىشىدىن تەشۋىشلەنگەن سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقىنىڭ ئالىي سوۋېتى دۇنيا پارلامېنتلىرىغا ۋە خەلقلىرىگە مۇراجىەت قىلىدۇ.

س س س ر ئالىي سوۋېتى گىتلېر فاشىزمىنىڭ بىزنىڭ ۋەتىنىمىزگە ھۇجۇم قىلغان كۈنىگە 40 ژىل توشقان چاغدا بۇ مۇراجىەتنى يوللىماقتا. سوۋېت خەلقى ئۇرۇشتا ھالاك بولغان ژىگىرمە مىللىون ۋەتەندىشىنىڭ پارلاق خاتىرىسى ئالدىدا باش ئېگىدۇ. ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە ھېسابسىز كۈلپەتلەرنى ۋە ئازاپ- ئوقۇبەتلەرنى ئېلىپ كەلدى. بىز تەجاۋۇزغا قارشى كۈرەشتە، يەر- يۈزىدىكى تىنچلىق ئۈچۈن ئۆز جېنىنى قۇربان قىلغانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ خاتىرىسىگە چوڭقۇر ھۆرمەت بىلدۈرىمىز.

تارىخ ئېغىر ساۋاق بەردى. ئۇرۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا، جىددىيلىشىپ كەتكەن خەۋپنى ئۆز ۋاقتىدا يوقىتىشقا مۇۋاپپەق بولۇنمىغانلىقى خەلقلەرگە ھەددىدىن تاشقىرى قىممەتكە چۈشتى. بۇ پاجىئەنىڭ تەكرارلىنىشىغا يول قويۇشقا بولمايدۇ. يېڭى دۇنيا ئۇرۇشىغا يول قويماسلىق ئۈچۈن ھەممە ئىشلارنى قىلىش كېرەك ۋە قىلىش مۇمكىن.

يەر- جاھان ئۆتكەنسىزمۇ ئاممۇۋي قىرغىنچىلىق قۇراللىرىغا توشۇپ كەتتى. لېكىن ئۇلارنى كۆپەيتىش داۋام قىلماقتا. بارغانسىرى تېخىمۇ كۈچلۈك ۋە ھالاكەتلىك قۇراللار كەشىپ قىلىنماقتا. غەربىي يېۋروپادا يۈزلەپ يېڭى راكېتىلار ئۈچۈن مەيدانچىلار تەييارلانماقتا. ئادەملەرنى يادرو قۇرالىنى قوللىنىشقا يول قويۇشقا بولىدىغانلىقى توغرىلىق جىنايەتلىك پىكىرگە كوندۇرمەكچى بولۇشۋاتىدۇ.

سەياسىي كەسكىنلىك كۈچەيتىلمەكتە. ياڭلۇۋاشتىن ھەربىي ئۈستۈنلۈك قازىنىشقا ئۇمۇت قىلىنماقتا. پوپۇزا قىلىش ئۇسۇللىرى ئىشلىتىلمەكتە. باشقا ئەللەرنىڭ ۋە خەلقلەرنىڭ ئىشلىرىغا ئوچۇقتىن- ئوچۇق ئارىلىشىش داۋاسى قىلىنماقتا. بۇنىڭ ھەممىسىگە «سوۋېت ھەربىي خەۋپى» دېگەن قوپال ئويدۇرمىلار چۈمپەردە قىلىنماقتا.

س س س ر ئالىي سوۋېتى توۋەندىكىلەرنى ئەتتەنلىك رەۋىشتە بىلدۈرىدۇ:

سوۋېت ئىتتىپاقى ھېچ كىمگە خەۋۋىپ سېلىۋاتقىنى يوق، غەرپتە ياكى شەرقتە بىرمۇ دۆلەتكە قارشى تۇرۇشقا ئىنتىلىۋاتقىنى يوق. سوۋېت ئىتتىپاقى ھەربىي ئۈستۈنلۈكنى قولغا كەلتۈرۈشكە ھەرىكەتلەنمىگەن ۋە ھەرىكەتلىنىۋاتقىنى يوق. ئۇ كۆپلەپ قۇرال ئىشلەپ چىقىرىشنى ياڭلىۋاشتىن ئەۋج ئالدۇرۇشنىڭ تەشەببۇسكارى بولمىغان ۋە بولمايدۇ ھەم. ئۇ قۇرال- ياراقلارنىڭ ھەر قانداق تۈرىنى ئۆز- ئارا، باشقا دۆلەتلەر بىلەن كېلىشىپ چەكلەشكە، مەنئىي قىلىشقا رازى ئىكەنلىكىنى ئېيتماقتا.

تىنچلىقنى تەمىنلەش سوۋېت دۆلىتىنىڭ تاشقى سەياسىتىنىڭ ئالىي مەخسىتى بولۇپ كەلدى، ھازىرمۇ شۇنداق بولماقتا ۋە شۇنداق بولغۇسى. سوۋېت كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ 26- سيېزى تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنغان ۋە 80- ژىللار ئۈچۈن بەلگۈلەنگەن تىنچلىق پروگراممىسى شۇ مەخسەتكە قارىتىلغاندۇر. ئۇ، راكېتا- يادرو قۇراللىرىنىمۇ، شۇنداقلا ئادەتتىكى قۇراللارنىمۇ قىسقارتىش چارىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، موجۇت توقۇنۇشلار ۋە كرىزىس ھالەتلىرىنى ھەل قىلىش ھەم يېڭى توقۇنۇشلار ۋە كرىزىس ھالەتلىرىنىڭ ئالدىنى ئېلىش توغرىلىق تەكلىپلەرنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ، ۋەزىيەتنىڭ يېنىكلىشىشىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشقا ۋە بارلىق قىتئەلەردىكى ئەللەرنىڭ تىنچلىقتا ھەمكارلىشىشنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشكە قارىتىلغان ئىنتىلىشنى ئىپادىلەيدۇ. ئۇ، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ تىنچلىق بىلەن بىخەتەرلىككە دائىر بارلىق مۇھىم مەسىلىلەر بويىچە مۇزاكىرە ژۈرگۈزۈشكە، باشقا دۆلەتلەرنىڭ ھەر قانداق ئەمەلىي غايىلىرىگە ئېتىۋار بىلەن قاراشقا تەييار ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

بىزنىڭ يادرولۇق ئەسرىمىزدە، ھەممىگە تىنچلىق، بىخەتەرلىك ، كەلگۈسىگە ئىشەش ھاسىل قىلىش قانچىلىك كېرەك بولسا، دىالوگ، مۇزاكىرە ژۈرگۈزۈشمۇ ھەممىگە بىردەك دەرىجىدە لازىمدۇر. ھازىرقى ۋاقىتتا ئالاش پروبلېمىلار قانچىلىكلا كەسكىن ۋە مۇرەككەپ بولمىسۇن، ئۇلارنى ھەل قىلىشنىڭ مۇزاكىرە ژۈرگۈزۈشتىن باشقا مۇۋاپىقراق ئۇسۇلى يوق. بار ئىمكانىيەتلەرنىڭ بىرىنىمۇ قولدىن بېرىلمەسلىكى لازىم. ۋاقىت كۈتمەيدۇ!

مۇزاكىرىلەر ئۈچۈن پايدىلىنىلماي قالغان ھەر بىر كۈننىڭ ئۆتۈشى بىلەن يادرو توقۇنۇشنىڭ خەۋپى ئۆسىۋېرىدۇ. ھەر بىر خەلقنىڭ ئالدىدا ۋە بارلىق خەلقلەرنىڭ ئالدىدا تۇرغان ئىنتايىن مۇھىم پروبلېملارنى ھەل قىلىش ئىشى كېيىنگە قالدۇرۇلۇۋېرىدۇ. ۋاقىت كۈتمەيدۇ!

بىزنىڭ زامانىمىزدا ئۆز ھەرىكەتلىرى بىلەن كۆپلەپ قۇرال ئىشلەپ چىقىرىشقا، دۇنيادا ئادەملەرنى ئاممۇۋي قىرىش ۋاسىتىلىرىنى تېخىمۇ كۆپىرەك توپلاشقا رەغبەتلەندۈرىۋاتقان، دۆلەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئالاش مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشتا كۈچ قوللىنىشقا دەۋەت قىلىپ جار سېلىۋاتقان ياكى بولمىسا بۈگۈنكى كۈندە جاھان ئۈستىدە تۇغۇلغان خەۋپقا كۆز ژۇمۇۋاتقانلارنىڭ ھەممىسى ھەقىقەتتە ئىنسانىيەتنى ھالاكەتكە ئىتتىرىۋاتىدۇ.

س س س ر ئالىي سوۋېتى بارلىق ئەللەرنىڭ قانۇن چىقىرىش ئورگانلىرىغا مۇراجىەت قىلىپ، راكېتا- يادرو قۇراللىرىنى كۆپلەپ ئىشلەپ چىقىرىشنى ياڭلۇۋاشتىن ئەۋج ئالدۇرۇشقا يول قويمايدىغان نەتىجىنى كۆزلىگۈچى مۇزاكىرىلەرنىڭ- ۋىجدانلىق، تەڭ ھوقۇقلۇق ئاساستا ژۈرگۈزۈلىدىغان، ھېچ قانداق ئالدىن- ئالا قويۇلغان شەرتلەرسىز، ياكى زوراۋەنلىك ئىشلىتىلمەيدىغان مۇزاكىرىلەر ژۈرگۈزۈشكە قەتئىي تەرەپدارلىق بىلدۈرۈشكە چاقىرىدۇ.

س س س ر ئالىي سوۋېتى ئۆز مۇراجىتىنىڭ زامانىمىزنىڭ بۇ ئەڭ مۇھىم، ئەڭ ئۆتكۈر مەسىلىسى مۇناسىپ تەرىزدە زور دىققەت بىلەن كۆرۈپ چىقىلىشىغا ئۈمۈت قىلىدۇ. ئۇ شۇنىڭغا ئىشىنىدۇكى، پارلامېنتلار مۇزاكىرىلەر يولى بىلەن كۆپلەپ قۇرال ئىشلەپ چىقىرىشنى ژۈگەنلەشنى ۋە قۇراللىسىزلىنىشنى نەتىجىلىك قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن لازىم بولغان ھوقۇقلارغا ۋە ئابروي -ئېتىۋارىغا ئېگىدۇر. س س س ر ئالىي سوۋېتى ئۆز تەرىپىدىن بۇنىڭدىن كېيىنمۇ مۇزاكىرىلەر يەكۈنىدە ئىجابىي نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشكە ياردەم قىلىدىغان مۇھىتنى يارىتىش ئىشىغا ئۆز ھەسسىسىنى قوشىدۇ.

تىنچلىق- ئىنسانىيەتنىڭ ئۇمۇمىي بايلىقى، ئەندى بىزنىڭ زامانىمىزدا بولسا، ئۇ، ھايات كەچۈرۈشنىڭ ئەڭ بىرىنچى دەرىجىلىك شەرتىدۇر. پەقەت بىرلىكتە كۈچ چىقىرىش ئارقىلىقلا تىنچلىقنى ساقلاپ قېلىش ۋە مۇستەھكەم تەمىنلەش مۇمكىن ۋە لازىم.

سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقىنىڭ ئالىي سوۋېتى.

موسكۋا، كرېمل. 1981- ژىل، 23- ئىيۇن.

جانجان دىياردا

قازاقىستاننىڭ يېڭى كۇرورتلىرى

قازاقىستاننىڭ قوستاناي ئوبلۇسى تېررىتورىيەسىدىكى لاۋرېنتېۋ كولىدە تېپىلغان شىپالىق پاتقاقلار ۋە مىنېرال سۇلار مەنبەسى يېنىدا «سوسنوۋىي بور» ساناتورىيىسى ئېچىلدى. ئۇنىڭ بىنالىرىنىڭ زامانىۋىي قۇياپىتى قارىغايلىق ئورمانغا تەبىي رەۋىشتە ئوتۇشۇپ كەتكەن.

جۇمھۇرىيەتنىڭ تەبىي بايلىقلىرى ھەر خىل كۇرورتلارنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشنىڭ پۈتمەس- تۈگمەس ئىمكانىيەتلىرىنى ئاچماقتا. ئۆزلەشتۈرۈلگەن بوز رايونلىرىدا، ماڭغىشلاق يېرىم ئارىلىدا ۋە ئالتاينىڭ ئېگىز تاغلىرىدىكى سايلىرىدا گىدروگېولوگلارنىڭ كۈچ چىقىرىشى نەتىجىسىدە مىنېرال سۇلار ۋە پاتقاقلارنىڭ ئۇرغۇلغان مەنبەلىرى تېپىلدى.

مىڭلىغان كانچىلار، ترانسپورت خادىملىرى، دېخانلار ھەر ژىلى ئويدىن مىڭلىغان كىلومېتر ژىراقلىقتا بارماي دەم ئېلىشى، خۇددى قىرىم ۋە كاۋكاز كۇرورتلىرىغا ئوخشاش داۋالىنىشى مۇمكىن.

تاس س مۇخبىرى.

ئۇست- كامېنوگورسك شەھىرىدىكى «كازگىپروتسۋېتمېت» لايىھەلەش ئىنستىتۇتىنىڭ ئىنژېنېرى شاياخمېت تولېگېنوۋ ئېلمىزدىكى رەڭلىك مېتالل كارخانىلىرىنى لايىھەلەش خۇسۇسىدا ياراتقان زور نەتىجىلىرى بىلەن تونۇلغان ياش مۇتەخەسسىستۇر.

سۈرەتتە: ئىنژېنېر ش. تولېگېنوۋ.

سادىر مەكتىۋىنىڭ مۇدىرەسى

سادىر يېزىسىنىڭ ئادەمنىڭ زوقىنى كەلتۈرگىدەك ئازادە، كەڭ، بۈك باراقسان كوچىلىرىنىڭ بىرىدىكى ھەيۋەتلىك بىنا ئالدىغا كېلىپ توختىدۇق. ئەتراپ جىمجىت. ھەممە دەرىستە ئولتۇرۇشقاندۇ. مەكتەپكە قاراشلىق چوڭ باغنىڭ، سپورت مەيدانچىسىنىڭ تازىلىقى، سەرەمجانلىقى بۇ دەرگاھتا ئىنتىزامنىڭ ۋە ئىشچان قوللارنىڭ بارلىقىدىن دېرەك بېرەتتى.

بىز مەكتەپ مۇدىرەسى رىزۋان ئابدۇكېرىموۋانى ئىزدىگەن ئىدۇق. ئۇستاز چوڭ زالدا سەككىزىنچى سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن سوھبەتتە ئىكەن. ئۇنىڭ ئىجازىتى بىلەن سوھبەتكە بىزمۇ قاتناشتۇق.

ـ سىلەر، ـ دېدى رىزۋان شاگىرتلارغا ئىللىق قاراپ، ـ ئەندى 8 ـ سىنىپنى تۈگۈتىسىلەر. بۇ ـ ھاياتىڭلاردىكى ئالاھىدە بىر باسقۇچ. ئەندى يە مەشەدە قېلىپ 10 ـ سىنىپنى تاماملاپ ياكى كەسىپ ئۆچىلىشىلىرىگە چۈشۈپ ئۆزەڭلار خالىغان ھۈنەرنى ئېگەللەشمۇ ئۆز ئىختىيارىڭلاردا. ئۇ يەردە 10 يىللىق مەكتەپ پروگراممىسى بويىچە ئوقۇپ ئوتتۇرا مەلۇمات ئالىسىلەر. بۇ ھەقتە كىمنىڭ قانداق ئارمىنى بار، قېنى ئېيتىڭلار. «ئويلاپ پىچكەن تون كالتە بولمايدۇ» دېگەن ئەمەسمۇ، مەسلىھەتلىشەيلى.

رىزۋان ئابدۇكېرىموۋانىڭ ئاۋازىدا ئۇستازغا خاس غەمخورلۇق، مېھرىۋانلىق ھېسسىياتلىرىنىڭ نىشانى ئېنىق بايقىلاتتى. ئوقۇغۇچىلارمۇ خۇددى ئاتا ـ ئانىلىرى بىلەن با مەسلىھەت ئىش كۆرۈپ ئولتارغاندەك، ھېچ تارتىنماستىن ئارمانلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى. بىرلىرى ئونىنچى سىنىپنى تۈگىتىپ، ئالىي بىلىم يۇرتلىرىغا بېرىپ مۇئەللىم، دوختۇر، ئىنژېنېر بولۇشنى ئارزۇ قىلغان بولسا، يەنە بىرلىرى تېخنىكوم ـ ئۆچىلىشېلاردا خالىغان ھۈنەرلەرنى ئۆگىنىشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىشتى.

بىزنى مەجلىستىن چىققاندىن كېيىن مۇدىرە كابىنېتىغا تەكلىپ قىلدى.

ـ سىلەرنى كۈتتۈرۈپ قويدۇق. ئەپۇ سورايمىز، ـ دېدى ئۇستاز كەمتەرلىك بىلەن. بىز ئۇنىڭ ياش ئۆسمۈرلەرگە ھايات يولىنى تالاپ ئېلىشتا بەرگەن مەسلىھەتلىرىنىڭ ئالاھىدە ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكىنى ئېيتتۇق.

رىزۋانگۇل ئابدۇكېرىموۋا ئۆز ۋاقتىدا ئىبرەتلىك، ئەمۇنچى شاگىرت بولغان، ئۇستاز كورگەن. ئۇ شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئىلى ۋىلايىتىدە تۇغۇلۇپ چوڭ بولدى. غۇلجا قىزلار ئوتتۇرا مەكتىۋىدە ئوقۇپ، ئۇنى 1956 ـ يىلى تاماملىدى. رىزۋان ئەنە شۇ چاغلاردىلا مۇئەللىمە بولۇشنى ئارزۇ قىلاتتى. ئىسىل ئارزۇغا ئېرىشىش مەخسىتىدە ئۇ ئۆرۈمچىگە كەلدى. لېكىن دارىلفۇنۇندا ئوقۇش ئىمكانىيىتى بولمىدى. چۈنكى ئۇيغۇر، قازاق ئوقۇغۇچىلىرى ئاز سانلىق خەلقلەرنى چەككە قاققان خىتاي چوڭ مىللەتچىلىرى ھەر تۈرلۈك باھانىلار بىلەن دارىلفۇنۇن ئىشىكىنى تاقاپ، ئوقۇشقا كەلگەن ياشلارنى ئۆز يۇرتلىرىغا قايتۇرۇۋەتتى. رىزۋانگۇلمۇ ئوقۇش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم بولدى. لېكىن ئۇ مەخسىتىدىن قايتمىدى. رىزۋانگۇل ئابدۇكېرىموۋا 1960 ـ يىلى تالدىقورغان ئوبلاستىغا كۆچۈپ چىقىپ، پانفىلوۋ شەھىرىگە ئورۇنلاشتى. ياش قىزنىڭ ئارمىنى ئەندى ئەمەلگە ئاشتى. ماتارىپ بۆلۈمىدىكىلەر تېرىشچان، تېتىك قىزنى سادىر سەككىز يىللىق ئۇيغۇر مەكتىۋىگە مۇئەللىملىككە تەيىنلىدى.

بۇ خۇسۇستا رىزۋان مۇنداق دەيدۇ:

ـ سوۋېت دىيارىدا ھەر كىم مىللىتىدىن قەتئىي نەزەر ئوقۇشقا ھەقلىق بولۇپ، ئوقۇش پۈتۈنلەي ھەقسىز ئىكەن. ماگا ئوخشاش ئىشتىن قول ئۈزمەستىن كېلىپ ـ كېتىپ ئۆزلۈكىدىن ئوقۇيدىغانلارغا ھەر يىلى ئەمگەك ھەققى تۆلەنگەن ھالدا ئوقۇشمۇچە دەم ئېلىش بېرىلىشى ئوخشاش ئىمتىيازلاردىن مەن كەڭ پايدىلاندىم. مەن ئەشۇ تەرىقىدە ئوقۇپ 1967 ـ يىلى ئالمۇتا دارىلمۇئەللىمىنىنىڭ ماتېماتىكا فاكۇلتېتىنى تاماملىدىم. شۇ يىلى سادىر يېزىسىدىكى موشۇ سادىر مەكتىۋىگە مۇدىرە بولۇپ تايىنلاندىم. مانا شۇنىڭدىن بۇيان 13 يىل داۋامىدا مەن موشۇ خىزمەتتىمەن.

مەكتەپ ھاياتى، يېزا ھاياتى بىلەن زىچ باغلىق. بۇ ھەقتە سوز ئاچقاندا رىزۋان مۇنۇلارنى ئېيتتى:

ـ يېزىمىزدا «ئوكتەبىرنىڭ 40 يىللىقى» ناملىق ئاتاقلىق، ئىختىسادىي جەھەتتىن قۇدرەتلىك كولخوزنىڭ 5 ـ بىرىگادىسى جايلاشقان. ئېگىلىگىمىز يىلدىن ـ يىلغا ئۇسۇپ كەلمەكتە. ھازىر 900 گېكتار يەرگە كومۇقوناق تېرىلىدۇ. ئۇنىڭدىن ھەر يىلى بىر مىللىون سوم ئەتراپىدا تازا كىرىم چۈشىدۇ. بىرىگادا ئىختىسادىنىڭ ئۇسۇشى بىلەن بىللە مەدەنىي ھاياتىمىزمۇ گۈللەپ، يېزىمىز ئاۋاتلاشماقتا.

بىزدە ھازىر 200 دىن ئوشۇق بالا ئوقۇيدۇ. دەرىس ئانا تىلدا ئېلىپ بېرىلىدۇ. 13 مۇئەللىمنىڭ ھەممىسى ئالىي مەلۇماتلىق مۇتەخەسسىسلەر.

ـ بىز بالىلارنى ياخشى ئوقۇتۇش بىلەن بىللە، ـ دەيدۇ مۇدىرە، ـ ئۇلارنىڭ ئەخلاقىنىڭ زامانىمىز تەلەپلىرى دەرىجىسىدە بولۇشىغا كوپ ئېتىۋار بېرىمىز. بالىلارنىڭ ئەدەپلىك، ۋىجدانلىق، ۋەتەنپەرۋەر، ئىنسانپەرۋەر بولۇش روھىدا تەربىيىلەيمىز. مەزكۇر ئالىيجاناپ، يۇكسەك پەزىلەتلەرنى جارىي قىلىش ئۈچۈن يېزىدىكى، پېشقەدەملەر، ئەمگەك مەردانىلىرى بىلەن با مەسلىھەت ئىش ئېلىپ بېرىپ، ئۇلار بىلەن ئۇچرىشىشلار، داڭلىق شائىرلىرىمىز بىلال نازىم، لۇتپۇللا مۇتەللىپلەرگە بېغىشلانغان كەچلەر ئوتكۈزىمىز.

ئەلۋەتتە، بۇ جەھەتتىن رىزۋان ئابدۇكېرىموۋانىڭ ئۆزى ياخشى پائالىيەت كورسەتمەكتە. ھوكۇمەت ۋە پارتىيە تەرىپىدىن ئۇنىڭ ئۇستازلىق خىزمىتى لايىقىدا باھالانماقتا. ئۇ بىر نەچچە قېتىم رايونلۇق، ئوبلۇسلۇق مائارىپ بولۇملىرىنىڭ پەخرىي يارلىقلىرىغا، لېنىننىڭ تۇغۇلغىنىغا 100 يىل تولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن مەرىكىلىك مېدالىغا مۇيەسسەر بولدى. مىننەتدار خەلق ئۇنى بىر نەچچە قېتىم يەرلىك، رايونلۇق كېڭەشكە ۋەكىل ئېتىپ سايلىدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى خەلققە ئادىل خىزمەت قىلىشنىڭ نەتىجىسى، خەلقنىڭ ئۇستازلارغا بولغان ھورمىتى بولسا كېرەك.

ئا. ھۇسەيىن.

«تومۇر يولچىلار ئائىلىسى»

قازاقىستاننىڭ پەخرىي تومۇر يولچىسى ئورسۇن ھوشۇرباقىيېۋنىڭ ئىسمى پۈتكۈل قازاقىستان تومۇر يولچىلىرىغا ياخشى تونۇش. ئۇ ئالمۇتا تومۇر يول تېخنىكۇمىنى تۈگىتىشى بىلەن دەسلەپكى چاغلاردا بىر ئاز ۋاقىت تومۇر يول دىستانسىيەسىدە بىرىگادىر بولۇپ ئىشلىدى.

ئاندىن ياش مۇتەخەسسىس ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇش مەخسىتىدە خاباروۋسك شەھىرىدىكى تومۇر يول ترانسپورتى ئىنژېنېرلىرى ئىنستىتۇتىغا چۈشۈپ، ئۇ يەردە بەش يىل ئوقۇپ چىقتى. ئەندى ئۇ دىپلوملۇق ئىنژېنېر سۈپىتىدە دەسلەپ ئالمۇتا تومۇر يول دىستانسىيەسىنىڭ باش ئىنژېنېرى، كېيىن ئۇنىڭ باشلىقى بولۇپ ئىشلىدى.

ھوشۇرباقىيېۋ ئون ئىككى يىل مەزكۇر كوللېكتىۋقا رەھبەرلىك قىلىپ، تومۇر يولچىلارنىڭ ياخشى خىزمەت قىلىشىنى تەمىنلىدى.

تەجرىبىلىك ئىنژېنېر ئۆزىنىڭ كېيىنكى يىللاردىكى پائالىيىتىنى ئۇستازلىق ئىشلارغا بېغىشلىماقتا. ھازىر ئۇ ئالمۇتا تومۇر يول ترانسپورتى تېخنىكۇمىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى.

بۇ ئوقۇش ئورنىدا تەربىيىلىنىپ چىققان ياش كادرلار ئالمۇتا، بوز ۋە غەربىي قازاقىستان تومۇر يوللىرىدا تەمۇنىلىك خىزمەت كورسىتىۋاتىدۇ. ھوشۇرباقىيېۋنىڭ بالىلىرىمۇ ئاتا ئىزىنى قوغلاپ، تومۇر يولچى مۇتەخەسسىسلىكىگە مېھىر باغلاپ، ئۇزلىرىنىڭ ھايات يولىنى بۇ ساھادا مۇۋاپپەقىيەتلىك باشلىماقتا. ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى تايىر تومۇر يول تېخنىكۇمىنى مۇۋاپپەقىيەتلىك تۈگىتىپ، ئىلگىرى ئاتىسى ئىشلىگەن تومۇر يول دىستانسىيەسىدە بىرىگادىر بولۇپ ئىشلىمەكتە.

يەنە بىر ئوغلى مەھەممەتجان تومۇريول ئىنستىتۇتىنى تۈگىتىپ، ئىنژېنېر ـ مېخانىك بولۇپ ئىشلىمەكتە. مەھەممەتجاننىڭ ئومۇرلۈك يولدىشى گوزەلمۇ مەزكۇر ئىنستىتۇتتا ئوقۇيدۇ. زاكىر بىلەن باتۇرمۇ يول تېخنىكۇمىدا ئوقۇپ، ئاتىسىنىڭ ئىزباسارلىرى بولماقچى.

بۇ ئائىلە ئەزالىرىنى ئىشداشلىرى «تومۇر يولچىلار ئائىلىسى» دەپ ھورمەتلەيدۇ.

م. نۇرتازىن.
ئالمۇتا شەھىرى.

ئامانكېلدىنىڭ ئامتى

داڭلىق تورغاي ئولكىسى ئۆزىنىڭ ئاتاقلىق ئىسمداش ئوغلانلىرى ئامانكېلدىلەر بىلەن مەلۇمدۇر. ئۇلار ـ گراژدانلار ئۇرۇشىنىڭ قەھرىمانى، خەلق باتۇرى ئامانكېلدى ئىمانوۋ ۋە بىز بۇ ماقالىمىزدا ھېكايە قىلماقچى بولغان سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى، ئاتاقلىق مېخانىزاتور، دېخان ئامانكېلدى ئىنكېبايېۋتۇر.

ئېسىل بىلەن تورغاي دەريالىرىنىڭ ساھىللىرىنى كېسىپ ئوتىدىغان بىر ئۇستەڭ بار. ئۇنى كىشىلەر ئەزەلدىن «تېرىس ئاققان» دەپ ئاتايدۇ.

ئۇنىڭ ئېسىل دەرياسى بىلەن ئۇتاشقان جايىدا داڭلىق بىر ئېگىلىك جايلاشقان. بۇ ئامانكېلدى ئىنكېبايېۋنىڭ ۋەتىنى بولغان «تېرىس ئاققان» سوۋخوزىدۇر. بۇ تەۋەنىڭ يەر ـ سۈيى باي بولۇپ، شارائىتى ئىنتايىن قولايلىق، قارا تۇپراقلىق، سۈيى مول، ئوتلاقلىرى كەڭ ـ تاشا. ئېگىلىك بۇ كۈنلەردە ھەم دېخانچىلىق، ھەم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. ئىلىك زامانلاردىن پەقەت چارۋىچىلىق بىلەنلا شۇغۇللىنىپ كەلگەن بۇ زۇت بوز يەرلەرنى ئۆزلەشتۈرۈش ئىشلىرى باشلانغاندىن تارتىپلا دېخانچىلىقنىمۇ جىددىي قولغا ئالدى. ئامانكېلدى بولسا ئەشۇ بوز ئۆزلەشتۈرۈش كەبى بۈيۈك ئومۇمخەلق ئىشىغا مەردانىلارچە ئاۋاز قوشقان ئوغلانلاردىن بولدى.

... 1941 ـ يىلنىڭ قەھرىتان قىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە ئىنكېباي قانلىق جەڭ مەيدانىغا ئاتلانغان چاغدا ئۇ، ئوغلىنى تېخى كورمىگەن ـ ئايالى ھامىلدار قالغان ئىدى. يىللار ئوتۇپ ئامانكېلدى 10 ـ سىنىپنى تاماملاپ، كەسىپ تاللايدىغان پەيتى يېتىپ كەلگەندە، ئانا دېدى:

ـ رەھمەتلىك ئاتاڭ، سېنىڭ مانا شۇنداق ژىگىت بولۇپ ئۇسكىنىڭنى كورگەن بولسا، خوشاللىقىدىن بېشى ئاسمانغا يېتەر ئىدى. ئامالىم قانچە، ئۇرۇش داداڭنىڭ ياستۇغىنى قۇرۇتتى. داداڭنىڭ ساڭا قالدۇرغان ۋەسىيىتى بار. مەن شۇ ۋەسىيەتكە سادىق بول. داداڭ سېنى زۇتقا مېھرىۋان بولسۇن، ھەممىنى زۇت بىلەن بىللە كورسۇن، تۇغۇلغان دىيارىنى كوز قارچۇغىدەك ئاسراپ، ئۇنىڭغا سادىق پەرزەنت بولسۇن، دەپ، ئارزۇ قىلغان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئوز زۇتۇڭدا يۈز بەرگەن بۇ چوڭ ۋاقەـ بوز يەر ئېچىش ئىشىغا قاتنىشىپ، دېخان بولغىن، بالام...

ۋەتەن يولىدا جەڭ قىلىپ قۇرۇۋان بولغان ئاتا ۋەسىيىتى ئامانكېلدىنى چوڭقۇر ئويلاندۇرۇپ قويدى. ئاتىنىڭ سوزى مۇقەددەس بولسا كېرەك.

ئامانكېلدى مېخانىزاتورلۇق كەسپىنى ئېگەللەپ، شۇ ئارقىلىق مول ھوسۇل يېتىشتۈرۈش ئىشىدا جان ـ دىلى بىلەن ئەمگەك قىلىشنى شەرەپلىك مەخسەت دەپ بىلدى. ئۇ دېخانچىلىقنىڭ، تېخنىكىنىڭ سىرلىرىنى داۋاملىق ئۆگىنىپ، ئىلغار تەجرىبىلەرنى ئوز ئەمەلىيىتىدە پايدىلاندى. ئۇ ھەر قانداق قىيىنچىلىقلاردىن قورقماي پەقەت ئالغا ئىنتىلىشنى مەخسەت قىلدى. مەخسەت ئۇنى ھەممە ۋاقىت ئالغا باشلىدى. ئادىل ئەمگىگى ئۇنىڭغا ئابروي ئېلىپ كەلدى. ئۇ نۇرغۇن ئوردېن ـ مېداللارغا، كوپلىگەن ماددىي مۇكاپاتلارغا سازاۋەر بولدى. ئوبلۇسلۇق، جۇمھۇرىيەتلىك پارتىيە قۇرۇلتايلىرىدا ۋەكىل سۈپىتىدە ئىشتىراك قىلدى. ھازىر بولسا ئامانكېلدى ئىنكېبايېۋ سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى، قازاقىستان مەركىزىي پارتىيە كومىتېتىنىڭ ئەزاسىدۇر.

ئىشقا پىششىق، ئېغىر بېسىق، قوي كوزلۈك، چىرايى شامالدا قارايغان بۇ ژىگىت بىلەن كوڭلىدىن چىقىپ سوزلەشمەك ئانچىلا ئاسان ئەمەس، ھەر بىر مىنۇتنىڭ قەدرىنى بىلىدىغان ئامانكېلدى گەپنى سوزۇشنىمۇ خالىمايدىغان ژىگىت. ئۇ خۇددى «مېنى سوزۇم ئارقىلىق ئەمەس، ئىشىم ئارقىلىق بىل» دېگەندەك دالا كېمىسى ـ كومباينىغا جايلىشىپ ئولتىرىپ، ئېتىزلىققا يول ئالاتتى. شۇنداق ۋاقىتلاردا مەن كەينىدىن ئۇزاق قاراپ، ئوز يېرىگە، ئوز زۇتىغا پۈتۈن مېھرىنى ئاتا قىلغان بۇ ژىگىتنىڭ ئامىتىگە، بەختىيار تەغدىرىگە زوقلىنىپ قالاتتىم، مەغرۇرلىنىش ھىسلىرىگە چومەتتىم.

ئامانكېلدىنىڭ شۇ بىر سوزلىرى ھازىرغىچە ئىسىمدە. شۇندا ئۇ مۇنداق دېگەن ئىدى:

ـ بىر كۈنى ئىشتىن قايتىپ كەلسەم، ئانام يېڭى ھوسۇلنىڭ ئۇنىدىن مېزىلىك نان پىشىرىپ دەستىخانغا تىزىپ قويۇپتۇ. مېنىڭ ھوزۇرلىنىپ يېيىشىمگە زوقلانغان ئانام:

ـ ھە، بالام، ئۆزەڭ تەر توككەن ئاشلىقنىڭ تەمى قانداق ئىكەن؟! دۇنيادا ھالال مېھنەت تەرىدىن كەلگەن تەمدىن ئارتۇق لەززەتلىك نەرسە يوق، ـ دېگەن ئىدى.

ھالال ئەمگەك، دېخانچىلىق، يەرنى ئاسراش دېگەن سوزلەرنىڭ قەدرىگە بىز مېھنەت قىلىش، تەر توكۈش جەريانىدا يەتكەنبىز...

ئىنتايىن ئورۇنلۇق سوز!

سېرىك تۇرغىنبېكوۋ.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.cwlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قازاقستان شەھەرلىرى

قىزىلقۇم جەزىرىسىدە بەرپا قىلىنغان چاردارا سۇ ئىمبىرىنى بويىدا چاردارا دېگەن يېڭى شەھەر قەد كۆتەردى. ئەرەپ تىلىدا چاردارا دېگىنىمىز «چار- تۇرت، دارا- توپىلىك يەنى تۆرت توپىلىك» دېگەن ئىككى خىل ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ. ئەينە شۇ تۆرت توپىلىككە جايلاشقان بۇ چاردارا دېگەن جايدا چارەك ئەسىر ئىلگىرىلا ھۆت يوق ئىدى. ئەسىرلەر داۋامىدا ئۇيقىدا ياتقان بۇ جانسىز دەشتى- چۆلدىكى چاردارا توپىلىگى بۈگۈنكى كۈندە پۈتكۈل مەملىكىتىمىزگە تونۇش بولۇپ، ھەر كىمنى زوقلاندۇرىدىغان گۈزەل بىر تەۋەگە ئايلاندى. بىر چاغلاردا ئاپتاپنىڭ دەستىدىن جان- جانىۋار، ئۇچار- قانات ماكان قىلمايدىغان بۇ قاقاس جەزىرىدە ھازىر ھەجمى 5،7 مىللىارد كۇبادراتمېترنى تەشكىل قىلىدىغان، ئۇزۇنلىغى 90، كەڭلىگى 30 كىلومېتر كېلىدىغان چاردارا دېڭىزى بارلىققا كەلدى. ئاۋالقى زامانلاردا ئىنسان بالىسىغا بوي بەرمەستىن

چۈشىرىلدى. توسما ئىككى كانالغا ئېچىق بېشى بولۇپ، 41 مىڭ گېكتار بوزيەر ئۆزلەشتۈرۈلدى. بۇ ھوسۇلدار ئېرىلغۇ مەيداندىن ھەر يىلى 170 مىڭ تونىنا «كۆمۈچ دان»- گۈرۈچ ئېلىنماقتا.

تارىختىن تۆرت توپىلىك دەپ نام ئال-

غان سابىق ئىشچى، ھازىر خەلق ۋەكىللىرى چاردارا شەھەرلىك كېڭەشنىڭ رەئىسى جاڭۇزاق ئاخمېتبايېۋ مېنىڭ بىلەن بولغان سوھبەتتە مۇنداق دەيدۇ:

— بۇ چۆل- دالا دا دېڭىز ھەم شەھەرنىڭ پەيدا بولۇشى ئەجداتلىرىمىزنىڭ چۈشىگىمۇ كىرمىگەن بولسا كېرەك. جانسىز جەزىرىنى ئۆزگەرتىپ، ئۇنى ئىنسان بەخت- سائادىتى يولىدا پايدىلىنىش قاتارلىق بۈيۈك ئۆزگىرىشلەر جانىجان ھوكۇمە-

لىق شارائىتلار يارىتىلىپ، ئىشچىلار ئۆي- جاي، ئاشخانىلار بىلەن تەمىنلەندى. قىسقىسى، تۆرت توپىلىك چاردارنىڭ ھۆلى شۇ چاغلاردىلا قۇرۇلغان ئىدى. ئۆملىك بىلەن ئېلىپ بېرىلغان ئىش تېز ئارىدا ئۆز نەتىجىلىرىنى بەردى. 1968- يىلى ئىشچىلار ئائىلىلىرىگە 26 مىڭ كۇادرات مېتر تۇرۇشلۇق ئۆي بېرىلدى. 400 ئورۇنلۇق ئاغرىقخانا، ئىككى چوڭ مونچا، ئۈچ ئاپتېكا، ئىشچىلارنىڭ بالىلىرى ئۈچۈن ئىككى ئوتتۇرا، بىر

دەشتى- چۆلدىكى شەھەر

غان تەۋەدە ھازىر چاردارا شەھىرى بەرپا قىلىندى. دېڭىز بويىدىكى بۈك- باراقسانلىق ياش شەھەر دەبدەبىلىك كۆركى بىلەن زىراقتىنلا دىققەت ئېتىۋارىڭىزنى جەلىپ قىلىدۇ. 25مىڭ نوپۇسقا ئىگە بولغان،قازاقستاندا گۈرۈچ ۋە قاراكول ئەلتېرىلىرىنى يېتىشتۈرۈش تۈپەيلى داڭ چىقارغان چاردارا مەمۇرىي رايونىنىڭ مەركىزى بولغان

تىمىز غەمخورلۇغى تۈپەيلى پەقەت سوۋېت دەۋرىدىلا مۇمكىن بولۇپ قالدى.

سىردەرياغا توسما قۇرۇش ئارقىلىق چاردارا سۇ ئامبىرىنى سېلىش ئىشى1958- يىلىلا باشلاندى. قازاقستاندا تونۇلغان قۇرۇلۇشچى، ماھىر تەشكىلاتچى، ئۇيغۇر ژىگىتى ھاشىم قاسىموۋ رەھبەرلىگىدىكى چوڭ كوللېكتىۋ

8 يىللىق مەكتەپ، باللار باغچىلىرى،كاۋىپ، كىنوتېئاتر سېلىندى.

قىزىلقۇم جەزىرىسىدىكى يېڭى شەھەرنىڭ ئىستىقبالى ئېنىقمۇزور. 11- بەش يىللىقتا چاردارانىڭ دەرگاھى يەنىمۇ كەڭىيىپ، ئۇنىڭدا بىر قانچە يېنىك ۋە ئوزۇقتۈلۈك سانائىتى كارخانىلىرى ئىشقا چۈشىرىلىدۇ.

چاردارانىڭ كۆركىگە زوقلىنىدۇ كىشى. ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ۋە كوچىلىرى بويىدىكى بۈككىدە دەرەقلەرنى كۆرسىڭىز، شەھەر ئورمانزارلىق ئىچىگە چۆشكەندەك تۇيۇلىدۇ. تۈپ-تۈز كەڭ كوچىلار، ئىمارەتلەردىكى مىللىي نەقىشلەر، ئاھالە ئۈچۈن قولايلىق شارائىت يارىتىش مەخسەتلىرىدە ئۆيلەرنىڭ 1- قەۋەتلىرىگە جايلاشتۇرۇلغان ماگازىنلار، ئاشخانىلار، ساتراشخانىلار- مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى شەھەرنىڭ يېڭى مەنزىرىلىرىنى ھاسىل قىلىپ تۇرىدۇ.

قىزىلقۇم جەزىرىسىگە يېڭى شەھەر، يېڭى ئىنشائەتلەر قۇرۇش تەجرىبىسى بىلەن تونۇشۇش ئۈچۈن چاردارانى ۋېنگرىيە،كۇبا، فرانسىيە،ھىندستان قاتارلىق دۆلەتلەردىن قۇرۇلۇشچىلار پات- پات زىيارەت قىلىپ تۇرىدۇ.ئۇلارنىڭ شەھەر ئارختېكتۇرىسىنىڭ زامانىۋى تەلەپلەرگە ماسلىشىپ كەلگىنىنى، ئۇنىڭ گۈزەل قىياپىتىنى، مەنزىرىلىرىنى، ئۆسۈش سۈرئىتىنى تەكرار- تەكرار تەكىتلەپ كۆرسىتىشى چاردارانىڭ پارلاق ئىستىقبالىدىن يەنە بىر قېتىم دېرەك بەرسە كېرەك.

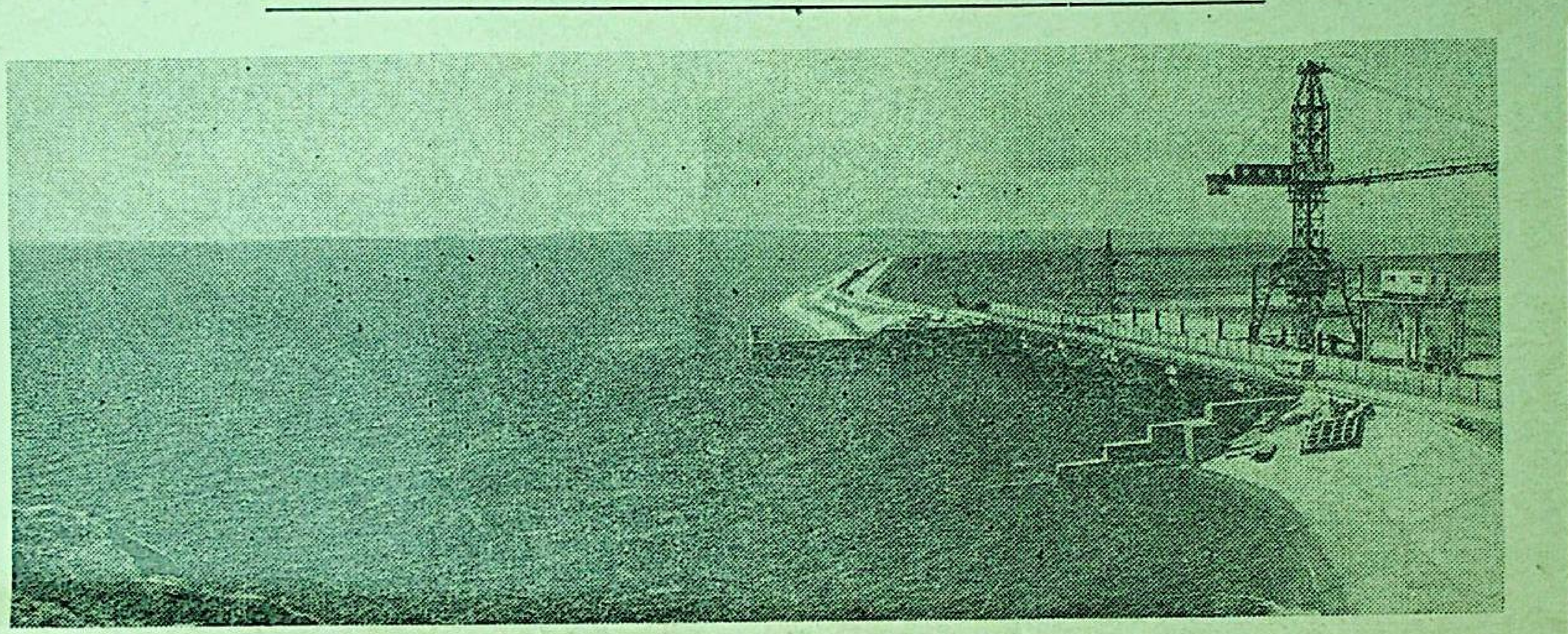

سۈرەتتە: چاردارا دېڭىزى ۋە چاردارا سۇ ئېلېكتر ستانسىيەسى.

ئاققان توسۇن سىر دەرياغا ھازىر ژۈگەن سېلىنىپ، ئۇ، كىشىلەرگە خىزمەت قىلىشقا باشلىدى، پۈتمەس بايلىق مەنبەسى بولۇپ قالدى. گىگانت توسما سېلىش ئارقىلىق قازاقستان، ئوتتۇرا ئازىيەنى توك بىلەن تەمىنلەيدىغان 100 مىڭ كىلوۋاتت- سائەتلىك چاردارا سۇ ئېلېكتر ستانسىيەسى ئىشقا

بۇ شەھەر پۈتكۈل جاھانغا مەلۇمدۇر. بۇ يەردە ئىتتىپاق بويىچە ئىرىك سانائەت كارخانىلىرىدىن قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى كومبىناتى، تۆمۈر- بېتون بۇيۇملىرى زاۋۇدى موجۇتتۇر.

بۇ يەردىكى ئالامەت ئۆزگىرىشلەر، يېڭىلىقلار توغرىلىق شەھەرنىڭ ھۆلىنى قۇر-

چۆلگە ھۇجۇم باشلاندى. توسما سېلىش،200 مىڭ گېكتار مەيدانىنى سۇ بىلەن تەمىنلەيدىغان كانال چىقىرىش ژۈرىشىدە جاي-جايلاردىن كەلگەن ھەر مىللەت ۋەكىللىرى- رۇسلار، ئۆزبەك، تاتار، قىرغىز، ئۇكرائىن ۋە باشقىلار ئىشتىراك قىلدى. ئۇلارنىڭ مەئىشىي تۇرمۇشى ئۈچۈن بۇ يەردە بار-

ئە، ئومەروۋ.

چاردارا شەھىرى.

سۈرەتتە: چوپانلار تويى مانا شۇنداق باشلاندى.

چوپانلار تويى

يېقىندا ئالمۇتا ئوبلۇسى جامبۇل رايونىدا چوپانلار تويى بولۇپ ئۆتتى. بۇ كۈنى ئاقتېرېك ئاۋۇلىنىڭ يېنىدىكى كەڭ تۈزلەڭگە يۈزلىگەن ئاق كىگىز ئۆيلەر تىكىلدى. ئاشخانىلار، ئاۋتودۇكانلار ئەتتىگەندىن باشلاپ خەلق خىزمىتىدە بولدى. ئاۋتوكلۇبلاردىن كۆڭۈللۈك ناخشا سادالىرى ياڭرىدى.

ئەتتەنىلىك مەجلىستە رايونلۇق پارتىيە كومىتېتىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى ب. تۇرسجانوۋ سۆزگە چىقتى. ئۇ، رايون چوپانلىرىنىڭ قوي سانىنى كۆپەيتىش ۋە قويدىن ئېلىنىدىغان مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇشتا ئېرىشلگەن مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى مەمنۇنىيەت بىلەن ئاتاپ ئۆتتى.

شۇنداقلا «ئۇزۇن ئاغاچ» سوۋخوزىنىڭ چوپانى ش. تاۋمىرزايېۋ، ئامانكېلدى نامىدىكى سوۋخوزنىڭ چوپانى ش. ئەمتايېۋ ۋە باشقىلار سۆزلەپ، قوي ئۆستۈرۈش تەجرىبىلىرى ھەققىدە ھېكايە قىلدى.

تول ئېلىشتا، ژۈك قىرقىشتا ژۇقۇرى كورسەتكۈچكە ئېرىشكەن چوپانلارغا، «1981- يىلنىڭ غالىبى» لېنتىلىرى، ماددىي مۇكاپاتلار تاپشۇرۇلدى.

قويچىلارغا رايوننىڭ «قولانساز» ئانسامبلى چوڭ كونسېرت قويۇپ بەردى. شۇنىڭدەك بەيگە، «قىز قوغلاش»، ئاغدۇرۇشماق، ئوغلاق تارتىش كەبى مىللىي ئويۇنلار مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلدى.

غېنى باتۇر مەمەتباقىيېۋ

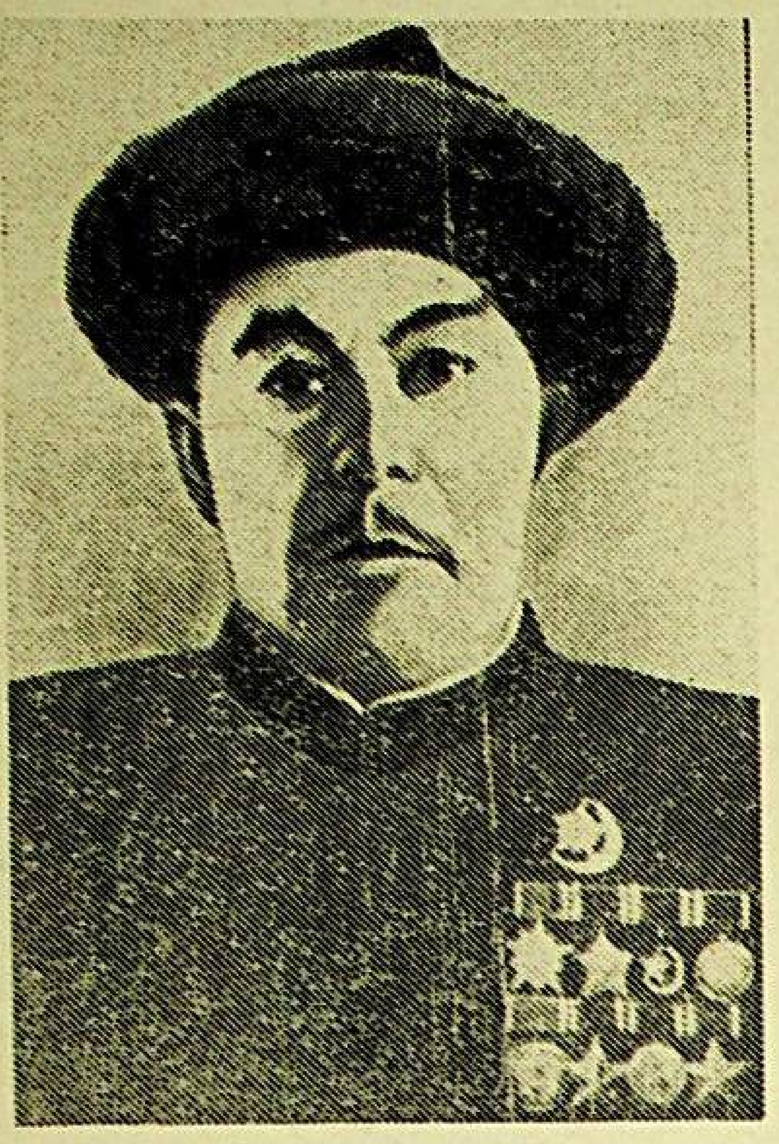

1981– يىلى 26– ئىيۇندا ئېغىر ئاغرىقتىن كېيىن جۇمھۇرىيەتلىك ئەھمىيەتكە ئىگە پەخرىي پېنسيونېر غېنى باتۇر مەمەتباقىيېۋ ۋاپات بولدى.

غېنى باتۇر 1902– يىلى خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ھازىرقى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونى ئىلى ۋىلايىتىنىڭ قاش يېزىسىدا تۇغۇلغان. ئۇ ئاتا– ئانىسىدىن كىچىك ئايرىلغان ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن بالىلىق چېغىدىن باشلاپ يەرلىك بايلارغا باتراق بولۇپ يالىنىشقا مەجبۇر بولغان. غېنى ياش چېغىدىن باشلاپلا فېوداللارنىڭ ۋە گومىنداڭ– خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ زۇلۇمىغا قارشى كۆرەشتى، بۇنىڭ ئۈچۈن ھاكىمىيەت ئورۇنلىرى ئۇنى بىر نەچچە قېتىم قاماققا ئالدى.

1944– يىلى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مىللىي ئازادلىق ھەرىكىتى باشلانغان چاغدا غېنى ئۇنىڭ ئاكتىۋ قاتناشقۇچىلىرىنىڭ ۋە تەشكىلاتچىلىرىنىڭ بىرى بولدى، ئىلى ۋىلايىتىنى گومىنداڭچىلاردىن ئازات قىلىشتا مۇھىم رول ئوينىغان پارتىزانلار ئوترىدىغا قوماندانلىق قىلدى. شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ۋاقىتلىق ھۆكۈمىتى گومىنداڭ– خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى كۆرەشتىكى خىزمەتلىرى ئۈچۈن ئۇنى ئوردېنلار ۋە مېداللار بىلەن مۇكاپاتلىدى، ئۇنىڭغا خەلق قەھرىمانى دېگەن پەخرىي نام بەردى.

1949– يىلى شەرقىي تۈركىستان خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى تەركىۋىگە كىرگەندىن كېيىن غېنى باتۇر شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونى ھۆكۈمىتىنىڭ ئەزاسى بولدى. ئۇنىڭدىن كېيىنكى يىللاردا غېنى باتۇر ماۋچىلار تەرىپىدىن تەقىپكە ئۇچرىدى ۋە خىتاينىڭ ئىچكى رايونلىرىغا سۈرگۈن قىلىندى.

ئەللىكىنچى يىللارنىڭ ئوتتۇرىسىدىن باشلاپ ئۇ سوۋېت ئىتتىپاقىدا ياشىدى. بۇ يەردە غېنى باتۇر ئىگىلىك تەشكىلاتلىرى ساھاسىدا ئىشلىدى، جەمئىيەت ھاياتىغا ئاكتىپ قاتناشتى.

غېنى باتۇر مەمەتباقىيېۋنىڭ يارقىن قىياپىتى بىزنىڭ قەلبىمىزدە ئەبەدىي ساقلىنىدۇ.

بىر گۇرۇپپا يولداشلىرى.

تەھرىر ھەيئىتى

قېرىنداش جۇمھۇرىيەتلەردە

تاغ سادالىرى

قىرغىزستان. تاغ ئىچىگە جايلاشقان كوشقارا يېزىسىدا ياشايدىغان ھەۋەسكار كومپوزىتور ئاسانبېك بېيشېكبېيېۋ ئىجات قىلغان ناخشىلارنى «مېلودىيە» ناملىق پۈتكۈل ئىتتىپاق فىرماسى پاتېفون تەخسىلىرىگە يېزىپ چىقاردى. بۇ تەخسىلەردىن مۇزىكىسىنىمۇ، سۆزىنىمۇ ئاسانبېك ئۆزى يازغان لىرىكىلىق ناخشىلارنى ئاڭلاشقا بولىدۇ.

قازاق تېلېگراق ئاگېنتلىقى.

قەدىمىي ھېكمەتلەر دەرگاھى

تاجىكستان پايتەختى دۈشەنبې شەھرىدە قەدىمىي شەرىق قوليازمىلىرىنى ساقلاش ئۈچۈن يېڭى ئىمارەت سېلىندى. بۇ يەردە ئەرەب، تۈركىي، فارسىي ۋە باشقىمۇ تىللاردىكى نادىر قوليازمىلار توپلانغان. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەرەب تارىخچىسى تەبەرىنىڭ «تارىخ» ناملىق مەلۇم ئەمگىكى، شەرىقنىڭ ئاتاقلىق قامۇسچىسى بىرۇنىينىڭ ئىلمىي تراكتاتى، شۇنداقلا پامىر يېزىلىرىدىن تېپىلغان بىباھا قەدىمىي قوليازمىلار بار.

تاس س.

مەبلەغ كوپ ئاجرىتىلماقتا

يېقىندا كوكچېتاۋ شەھرىدە ئوتتۇز ئىككىنچى داۋالاش مەھكىمىسى ئېچىلدى. بۇ پروفىلاكتورىي شەھەرلىك تېلېفون– تېلېگراف ستانسىيەسى يېنىدا ئېچىلغان بولۇپ، زامانىۋىي ئەسۋاپ– ئۈسكۈنىلەر بىلەن تەمىنلەنگەن. بۇ يەردە تەجرىبىلىك تىببىي خادىملار خىزمەت قىلىدۇ.

سالامەتلىكنى ساقلاش ساھاسىغا ئوبلۇستا يىلدىن– يىلغا مەبلەغ كوپ ئاجرىتىلماقتا. بۇ مەخسەتلەردە پەقەت ئوتكەن يىلنىڭ ئوزىدىلا 29 مىللىون سومدىن ئوشۇق ئاخچا سەرىپ قىلىندى.

ت. بايماغامبېتوۋ.
كوكچېتاۋ ئوبلۇسى.

ئاق يول سىزگە، مۇھەببەت

ئوتكەن يىلى ئالمۇتىدىن بالىلار تېلېۋىزىون پروگراممىسىدا، سۈرەت سىزىشقا قىزىققان ئوماقىنا بىر قىزنى كورسەتكەن ئىدى. دىكتور بۇ قىز توغرىلىق قىسقىچە ئېيتىپ ئوتۇپ، ئۇنىڭ سىزغان سۈرەتلىرى بىلەن تونۇشتۇردى. مەن ئۇ كۈنى ئۇنىڭ بىر نەچچە سۈرەتلىرىنى كورۇپ، ياش تالانت ئېگىسىنىڭ كېلەچىگى زور ئىكەنلىگىگە كوز يەتكۈزۈش بىلەن بىللە ئۇنىڭ ئۇيغۇر قىزى مۇھەببەت ھېتاخۇنوۋا ئىكەنلىگىنىمۇ بىلگەن ئىدىم.

مۇھەببەت ھېتاخۇنوۋا بۇ يىل ئالمۇتا شەھىرىدىكى تېلمان نامىدىكى 8– سانلىق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 2– سىنىپىنى تاماملىدى. ئۇ سۈرەت سىزىشقا كىچىگىدىنلا، يەنى بالىلار باغچىسىدا ژۈرگەن چاغلىرىدا قىزىقىشقا باشلىدى. تېلېۋىزوردا بالىلار ئۈچۈن بېرىلىدىغان چوچەكلەر پروگراممىسىنى كورۈپ، ئۇلارغا ئىللىيۇستراتسىيە سىزىشقا ئالاھىدە كوڭۈل بولەتتى. مەكتەپ يېشىغا يەتكەنلىدىن كېيىن ئۇنىڭ سۈرەتكە قىزىقىشى تېخىمۇ ئاشتى. ئەندى ئۇ ھەر خىل ئاكۋارېل، گۇاش ۋە باشقا بوياقلار بىلەن سۈرەت سىزىشقا باشلىدى. بۇ يىل دەسلەپكى قېتىم بالىلار رەسىملىرى كورگەزمىسىگە قاتنىشىپ، ئۇنىڭدا «يېزىدىكى توي»، «دادامنىڭ پورترېتى»، «سىرك» ناملىق سۈرەتلىرى ئالاھىدە باھاغا ئىگە بولدى ۋە «يېزىدىكى توي» ناملىق سۈرىتى ھىندىستاندىكى بالىلارغا قازاقستان بالىلىرىدىن سوغا سۈپىتىدە ئەۋەتىلدى.

بىز ياش سۈرەتچى قىزنىڭ كېلەچىگىگە زور ئۈمۈت بىلەن قارايمىز ۋە ئاق يول سىزگە، مۇھەببەت، دەيمىز.

گ. خوشايېۋا.
ئالمۇتا شەھىرى.

سۈرەتتە: مۇھەببەت سىزغان رەسىم.

ئوقۇماقنىڭ ئەرتە– كەچلىگى يوق.

Уйғурчә басма	Уйғурчә язма	Латинчә	Әрәпчә	Уйғурчә басма	Уйғурчә язма	Латинчә	Әрәпчә
Аа	Аа	Aa	ئا	Өө	Өө	Өө	ئۆ
Әә	Әә	Əə	ئە	Пп	Пп	Pp	پ
Бб	Бб	Bb	ب	Рр	Рр	Rr	ر
Вв	Вв	Vv	ۋ	Сс	Сс	Ss	س
Гг	Гг	Gg	گ	Тт	Тт	Tt	ت
Ғғ	Ғғ	Ğğ	غ	Уу	Уу	Uu	ئۇ
Дд	Дд	Dd	د	Үү	Үү	Üü	ئۈ
Ее	Ее	Ee	ې	Фф	Фф	Ff	ف
Ёё	Ёё			Хх	Хх	Xx	خ
Жж	Жж	Zz	ژ	Һһ	Һһ	Hh	ھ
Җҗ	Җҗ	Çç	ج	Цц	Цц		
Зз	Зз	Zz	ز	Чч	Чч	Cc	چ
Ии	Ии	Ii	ى	Шш	Шш	Şş	ش
Йй	Йй	Ji	ي	Щщ	Щщ		
Кк	Кк	Kk	ك	Ьь	ь		
Ққ	Ққ	Qq	ق	Ъъ	ъ		
Лл	Лл	Ll	ل	Ыы	ы		
Мм	Мм	Mm	م	Ээ	Ээ		
Нн	Нн	Nn	ن	Юю	Юю		
Ңң	Ңң	Ŋŋ	ڭ	Яя	Яя		
Оо	Оо	Oo	ئو				

ئالتۇن چىرىماس، ھېكمەت قېرىماس

ئولتارغان ئېدىك باشقىلار
ئورنىغا،
بىراۋ ھەم ئولتارسۇن سېنىڭ
ئورنىڭغا.
كېچە ئوتتىڭ، ئەتە مەلۇم
ئەمەس،
ھېساپ قىل شۇ كۈننى–
غېنىمەت ئەپەس.

* * *

كىشى ياخشى كۈن قەدرىنى
بىلمىگەي،
يامان كۈن ئەگەر بېشىغا
كەلمىگەي.

* * *

قالالماس جاھان ئىچرە مەڭگۈ
كىشى.
پەقەت قالغۇسى ياخشى نامۇ–
–ئىشى.

سەئىدىي شىرازىي.

ھەجەپ سانادەتتۇر قالسا
ياخشىلىق بىلەن نام.

ناۋائىي.

يامان نام بىلەن تىرىلگەندىن،
ياخشى نام بىلەن ئولگەن
ياخشىراق.

م. بابىر.

* * *

تارىخ– بۇ ئازاتلىق پوۋېستى،
بۇ ياخشىلىق ئىدراكىنىڭ يامانلىق
ھەمدە ئەقىلسىزلىك ئۈستىدىن ئېرىشكەن غەلىبىسى ھەققىدىكى
ھېكايىدۇر.

م. ئې. سالتىكوۋ– شېدرىن.

يامانلىقنى ھاقارەت قىلماستىن
تۇرۇپ،
ياخشىلىق قىلىش مۇمكىن
ئەمەس.

ن. گ. چېرنىشېۋسكىي.

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82–60–62، 85–39–62. گېزىت–ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877

ئىزلاگۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap...
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

1982
يىل
دېكابىر
№23 (145)
باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازادلىق، دوستلۇق ۋە تىنچلىق —
تەرەققىيات يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمئىيىتىنىڭ
گېزىتى

سوۋېت رەھبەرلىرىنىڭ ئەرەپ ۋەكىللىرى ئومىكى بىلەن سوھبىتى

3- دېكابىر كۈنى كپسس مەركىزىي كومىتېتى باش سېكرېتارى، سسسر ئالىي سوۋېتى رىياسەتىنىڭ ئەزاسى يۇ. ۋ. ئاندروپوۋ، كپسس مەركىزىي كومىتېتى سەياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى، سسسر مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ رەئىسى ن. ئا. تىخونوۋ ۋە كپسس مەركىزىي كومىتېتى سەياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى، سسسر تاشقى ئىشلار مىنىستىرى ئا. ئا. گرومىكو كرېملدا ئىئوردانىيە قىرالى ھۇسەيىن بىن تالال، سۇرىيە مىنىستىرلار كېڭىشى رەئىسىنىڭ ئورۇنباسارى، تاشقى ئىشلار مىنىستىرى ئا. ه. ھەددام، سائۇدىيە ئەرەبىستانى تاشقى ئىشلار مىنىستىرى س. ئەل- فەيسال، مەراكەش تاشقى ئىشلار دولەت مىنىستىرى م. بۇسېتتا، ئىئوردانىيە تاشقى ئىشلار مىنىستىرى م. ئەل- قاسىم، تۇنىس تاشقى ئىشلار مىنىستىرى ب.ك. ئەس- سېبسى، جەزائىر تاشقى ئىشلار مىنىستىرى ئا. ت. ئىبراھىم، فەلەستىن ئازادلىق تەشكىلاتى ئىجرائىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى م. ئاببىاس ۋە ئەرەپ دولەتلىرى ئىتتىپاقى باش سېكرېتارى ش. كلىبى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت ۋەكىللەر بىلەن ئۇچراشتى.

يۇ. ۋ. ئاندروپوۋ ۋەكىللەرنى تەبرىكلەش بىلەن بىللە ئەرەپلەر دۇنياسىدىكى ئاتاقلىق دولەت ئەرباپلىرىدىن تەشكىل تاپقان بۇ خىل موتىۋەر ئومەكنىڭ سوۋېت ئىتتىپاقى پايتەختىگە كېلىشىنىڭ ئوزىلا غايەت زور ۋاقە ئىكەنلىگىنى تەكىتلىدى. بىز بۇنى، دېدى ئۇ، سوۋېت- ئەرەپ مۇناسىۋەتلىرىنى كونستروكتىۋ رەۋىشتە ياخشى رىۋاجلاندۇرۇش يولىدا قويۇلغان يەنە بىر قەدەم دەپ بىلىمىز. ئومۇمەن بۇ مۇناسىۋەتلەر ئاللىقاچاندىن بۇيان ياخشى مۇناسىۋەتلەر بولسىمۇ، ئېھتىمال، خەلقلەرنىڭ ئەركىن، مۇستەقىل رىۋاجلىنىشى ھەم يېقىن شەرىقتە ۋە پۈتۈن دۇنيادا تېچلىقنى مۇستەھكەملەش ئىشى ئۈچۈن يەنىمۇ ياخشىراق، يەنىمۇ پايدىلىقراق بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. ئەرەپ ۋەكىللىرىنىڭ باشلىغى ئىئوردانىيە قىرالى ھۇسەيىن بىن تالالمۇ شۇنى تەكىتلىدىكى، ئومەك ئەزالىرى مەزكۇر ئۇچرىشىشنى ئەرەپ دولەتلىرى، ئەرەپ خەلقلىرى بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقى ئوتتۇرىسىدىكى موجۇت ھەمكارلىقنىڭ دەلىلى دەپ ۋە سسسرنىڭ تېچلىق ھەم خەلق ئارا خەۋپسىزلىك ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان ئىزچىل كۈرىشى نەتىجىسىدە ئېرىشكەن يۈكسەك ئابرويى- ئېتىۋارىنىڭ ئېتىراپ قىلىنىشى دەپ بىلىدۇ.

قىرال ھۇسەيىن ۋە ئومەكنىڭ باشقىمۇ ئەزالىرى بۇ يىل سېنتەبىر ئېيىدا فەس شەھىرىدە بولۇپ ئوتكەن ئالىي دەرىجىلىك ئومۇم ئەرەپ كېڭىشىدە قوبۇل قىلىنغان قارارلار توغرىسىدا سوۋېت رەھبەرلىرىگە ئەخبارات بەردى. يېقىن شەرىقتىكى ئەھۋالنى بىر تەرەپ قىلىشنىڭ ئەنە شۇ كېڭەش ماقۇللىغان پرىنسىپلىرى، ئەڭ مۇھىم ئېلېمېنتلار سۈپىتىدە ئىسرائىل 1967- يىلدا ۋە كېيىنرەك بېسىپ ئالغان بارلىق ئەرەپ زېمىنلىرىدىن، شۇ جۈملىدىن قۇددۇسنىڭ ئەرەپلەر قىسمىدىن چېقىپ كېتىشىنى ۋە فەلەستىن خەلقىنىڭ بىردىن بىر قانۇنىي ۋەكىلى- فئات (فەلەستىن ئازادلىق تەشكىلاتى) رەھبەرلىگىدە مۇستەقىل فەلەستىن دولىتى بەرپا قىلىنىشىنى كوزدە تۇتىدۇ.

يۇ. ۋ. ئاندروپوۋ يېقىن شەرىققە دائىر ئىشلاردا سوۋېت ئىتتىپاقى ئەمەل قىلىپ كېلىۋاتقان پرىنسىپال يولىنىڭ ئوزگەرمەسلىگىنى تەكىتلىدى.

— سوۋېت ئىتتىپاقى ھېمىشە ئەرەپ خەلقلىرىنىڭ ھەققانىي ئىشى تەرەپتە، ئۇلارنىڭ ئىسرائىل تەجاۋۇزچىلىرىغا قارشى، ئازادلىق ۋە مۇستەقىللىق ئۈچۈن، يېقىن شەرىقتە ئادىلانە تېچلىق ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان كۈرىشى تەرەپتە بولۇپ كەلدى ۋە بۇندىن كېيىنمۇ بولىدۇ.

يېقىن شەرىقتىكى ئەھۋالنى ھەممە تەرەپتىن تىنچ بىر تەرەپ قىلىش پروبلېمىسىغا سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ بۇ يىل 15- سېنتەبىردە ل. ئى. برېژنېۋنىڭ ئوتقىدا بايان قىلىنغان يانداشىشى بىلەن فەستىكى ئومۇم ئەرەپ كېڭىشىدە قوبۇللانغان ئەنە شۇنداق بىر تەرەپ قىلىش پرىنسىپلىرى ئەمەلىيەتتە بىر بىرىگە ماس كېلىدىغانلىغى ئالاھىدە مەمنۇنىيەت بىلەن تەكىتلەندى. شۇنىڭ بىلەن مەزكۇر رايوندا ھەقىقىي تېچلىققا ئېرىشىش ئۈچۈن ياردەملىشىش مەخسىتىدە كەڭ كولەمدە مۇۋاپىق ھەرىكەتلەرنىڭ رېئال ئىمكانىيىتى ۋۇجۇتقا كەلمەكتە.

ئەينى ۋاقىتتا سوۋېت تەرەپ شۇنى تەكىتلىدىكى، ئاۋش يېقىن شەرىق خۇسۇسىدا بۇ يىل سېنتەبىر ئېيىدا ئالغا سۈرگەن تەكلىپلەر ئەرەپ مەملىكەتلىرىنى بىر بىرىدىن ئاجرىتىپ قويۇش، پەقەت ئىسرائىل بىلەن ئاۋش قا مەنپەئەتلىك قارارلارنى ئۇلارغا تېڭىش ۋە ئالدى بىلەن، مۇستەقىل فەلەستىن دولىتىنىڭ بەرپا بولۇشىغا يول قويماسلىق مەخسىتىنى كوزدە تۇتىدۇ. يېقىن شەرىقتىكى ئەھۋالنى بىر تەرەپ قىلىشقا ئېرىشىشنىڭ ئەمەلىي يوللىرى توغرىسىدا پىكىرلىشىپ ئېلىش ۋاقتىدا، ئەرەپ ۋەكىللىرىنىڭ ئېتىۋارى بارلىق مەنپەئەتدار تەرەپلەر، شۇ جۈملىدىن فەلەستىن ئازادلىق تەشكىلاتىنىڭ قاتنىشىشى بىلەن يېقىن شەرىققە بېغىشلانغان مەخسۇس خەلق ئارا كونفېرېنسىيە چاقىرىش توغرىسىدىكى تەكلىپكە جەلىپ قىلىندى.

ھەر ئىككى تەرەپ ئىسرائىلنىڭ لىۋاندىكى تەجاۋۇزىنى قەتئىي ئەيىپلىدى ۋە ئىسرائىلنىڭ تەجاۋۇزچى قوشۇنلىرىنىڭ شۇ مەملىكەتتىن دەرھال ئېلىپ چىقىپ كېتىلىشى توغرىسىدىكى ئوز تەلەپلىرىنى تەكىتلىدى.

ئۇچرىشىش قاتناشچىلىرى بولۇپ ئوتكەن سوھبەتتىن مەمنۇن بولغانلىقلىرىنى ئىزھار قىلىشتى. ئۇلار يېقىن شەرىقتە ئادالەتلىك، مۇستەھكەم تېچلىق ئۈچۈن كۈرەشتە ئەرەپ مەملىكەتلىرى بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقى ئوتتۇرىسىدىكى ھەمكارلىقنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشقا ھەر ئىككىلا تەرەپ ئىنتىلىۋاتقانلىغىنى تەكىتلىدى. يېقىن شەرىقتىكى ئەھۋالنى بىر تەرەپ قىلىش مەسىلىلىرى يۈزىسىدىن بۇنىڭدىن كېيىنمۇ قويۇق ئالاقە باغلاپ تۇرۇش توغرىسىدا كېلىشىپ ئېلىندى.

(تاس س).

«ۋەتەن» جەمئىيىتى كېڭىشىنىڭ سسسر قۇرۇلغانلىغىنىڭ 60 يىللىغىغا بېغىشلانغان يىغىنىنىڭ چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلارغا مۇراجىتى

بىز «ۋەتەن» جەمئىيىتى كېڭىشىنىڭ يىغىنىغا قاتناشقۇچىلار شانلىق سەنە- سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقى قۇرۇلغانلىغىنىڭ 60 يىللىغى ھارپىسىدا سىلەرگە مۇراجەت قوبۇل قىلماقتىمىز. مەزكۇر سەنەنى سوۋېت خەلقى بىلەن بىللە چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلىرىمىزمۇ ئىشانلاپ ئوتكۈسى.

سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ خەلقلىرى ئىختىسات، مەدەنىيەت ۋە پەن ساھالىرىنىڭ ھەممىسىدە ئەجايىپ مۇۋاپپەقىيەتلەر قازاندى. كوممۇنىستىك پارتىيە رەھبەرلىگىدە ئۇلار تەرەققىي ئەتكەن سوتسىيالىزم جەمئىيىتىنى بارلىققا كەلتۈردى. گەپ يۈزىدە ئەمەس، بەلكى ئىش يۈزىدە كىشىلىك پائالىيىتىنىڭ بارلىق ساھالىرىدا سوۋېت ئادەملىرىگە ئوز تالانتلىرىنى ۋە قابىلىيەتلىرىنى نامايىش قىلىشقا چەكسىز ئىمكانىيەتلەر يارىتىپ، ئاۋۋالقى چەت ئولكىلەرنىڭ خەلقلىرىنى كوپ ئەسىرلىك كەمبەغەللىكتىن ۋە قالاقلىقتىن قۇتقازدى ۋە ئۇلارنىڭ يۈكسەك پاراۋەنلىككە، مەدەنىيەت ۋە پەن چوققىلىرىغا ئېرىشىشكە ياردەم بەردى.

سسسر جاھاندا تېچلىق تايانچىسى سۈپىتىدە خىزمەت قىلماقتا. پەقەت سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ۋە سوتسىيالىزم ئەللىرىنىڭ موجۇت بولۇپ تۇرۇشى تۈپەيلى يېۋروپا خەلقلىرى مانا قىرىق يىلغا يېقىن دەۋىر داۋامىدا تېچلىق شارائىتىدا ياشاپ، ئەمگەك قىلىپ كەلمەكتە.

لېكىن ھازىرقى چاغدا جاھان ۋەزىيىتى كەسكىن جىددىيلىشىپ كەتتى. جاھانگىرلىك كۈچلەر ئىنسانىيەتكە يېڭى، مىسلى كورۇلمىگەن كوپلەپ قۇراللىنىشنى تاڭماقتا. ئەندىلىكتە مەسىلە مىللەتلەرنىڭ ئازاپ- ئوقۇبەتكە ۋە ئەجەلگە مۇپتىلا بولۇشىدىلا ئەمەس: تېرمو يادرولۇق ئاپەت يەر- زېمىندا ھاياتلىققا خاتىمە بېرىش خەۋپىنى پەيدا قىلىدۇ. بىلدۈرۈشى مۇمكىن. ھازىر تېچلىق ئىشى ھەر بىر ئادەمنىڭ ئىشى بولۇپ قالدى. ئىلگىرى ھېچ قاچان تېچلىقنى ھىمايە قىلىش ۋەزىپىسى مۇنچىلىك ئوتكۈر ۋە كەسكىن دەرىجىدە قويۇلۇپ كەلمىگەن ئىدى.

بىزنىڭ دولىتىمىز ۋەزىيەتنى يېنىكلىتىش، كوپلەپ قۇراللىنىشنى قىسقارتىش، قۇراللىسىزلىنىش ۋە ئىشەنچ ھەم دوستلۇق ۋەزىيىتىنى بەرپا قىلىش خۇسۇسىدا جەھەتلەرگە تەكلىپلەرنىڭ پۈتۈنلەي بىر كومپلېكسىنى ئىلگىرى سۈردى. پارتىيەمىز ئىشلەپ چىققان تېچلىق پروگراممىسى دولەتلەر ۋە خەلقلەر ئوتتۇرىسىدا ياخشى خوشنىدارچىلىق مۇناسىۋەتلىرىنى رىۋاجلاندۇرۇشنىڭ روشەن ئىستىقبالىنى ئېچىپ بەردى. بىز بۇ پروگراممىدىن ھەرگىز چېكىنمەيمىز.

بىز ھەر خىل سەۋەپلەرگە بىنائەن ۋەتەندىن سىرت يەرلەردە تۇرۇپ قالسىمۇ، ۋەتەنگە دېگەن ئىزگۈ تۇيغۇلىرىنى ساقلاپ قالالىغان، ئۇنىڭ ھاياتىغا، كوپ مىللەتلىك مەدەنىيىتىگە، تىلىغا، سەنئىتىگە بولغان قىزىقىشىنى يوقاتمىغان مۇھتەرەم ۋەتەنداشلارغا مۇراجەت قىلىمىز. سىلەر ياكى سىلەرنىڭ ئەجداتلىرىڭلار تۇغۇلغان مەملىكەتنىڭ مەدەنىي بايلىغىنى كورۇش، ھېس قىلىش ئىشتىياقىڭلار ھەر خىل ئەللەر مەدەنىيەتلىرىنىڭ ئۇنۇملۇك ئوز ئارا بېيىشىغا خىزمەت قىلىش ئارقىلىق ئوز ئارا چۈشىنىشنى كۈچەيتىشكە، خەلقلەر دوستلۇغىنى مۇستەھكەملەشكە خىزمەت قىلغۇسى. سىلەرنىڭ بىزنىڭ ۋەتىنىمىزگە بولغان مېھىر- مۇھەببىتىڭلار ۋە سەممىي ھېسسىياتىڭلار سىلەر بۈگۈنكى كۈندە ئىستىقامەت قىلىپ تۇرغان ئەلگە ھەرگىز دەخىل يەتكۈزمىسە كېرەك.

مانا بۇ ئوز ئارا ئۇقۇشۇش ۋە دوستلۇق ھايات كەچۈرۈش ھوقۇقى كەبى ئىنسانىڭ ئەڭ يۈكسەك ھوقۇقى ئۈچۈن كۈرەش بىزنى بىرلەشتۈرۈپ تۇرىدۇ.

بىز سىلەرنى دەۋەت قىلىمىزكى، كېلىڭلار، بىرلىشىپ خەلقلەر دوستلۇغى ھەم ھەمكارلىغىنى مۇستەھكەملەيلى.

ھەر بىر ئادەم جاھاندا ياخشى بىلىشى لازىمكى، سوۋېت كىشىلىرىنىڭ ئاساسىي مەخسىتى، يادرو ئاپىتىنىڭ ئالدىنى ئېلىشتىن، ۋەزىيەتنى يېنىكلىتىشتىن ۋە خەلق ئارا بىخەتەرلىكنى مۇستەھكەملەشتىن ئىبارەتتۇر.

بۈگۈنكى كۈندە بىز ھەممىمىز تېچلىقنى ساقلاش، ئىنسانىيەت ئۈستىدە پەيدا بولغان يادرو ئۇرۇشى خەۋپىنى يوقىتىش يولىدا ھەسسەلەپ كۈچ- غەيرىتىمىزنى سەرىپ قىلىشىمىز زورۇر.

بۇ ئالىيجاناپ پائالىيەتتە، قىممەتلىك ۋەتەنداشلار، سىلەرنىڭ يېڭى مۇۋاپپەقىيەتلەرگە ئېرىشىشىڭلارغا سەممىي تىلەكداشلىق بىلدۈرىمىز.

«ۋەتەن» جەمئىيىتى كېڭىشىنىڭ سسسر قۇرۇلغانلىغىنىڭ 60 يىللىغىغا بېغىشلانغان يىغىنىنىڭ قاتناشچىلىرى.

1982- يىل، نويابىر.

موسكۋا شەھىرى.

مەنشۇك مەمېتوۋانىڭ خاتىرە مۇزېيى- ئۆيى

ئورال شەھىرىدە شەرىق قىزلىرى ئارىسىدا سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ قەھرىمانى ئۇنۋانىغا بىرىنچى قېتىم سازاۋەر بولغان مەنشۇك مەمېتوۋانىڭ خاتىرە مۇزېيى- ئۆيى ئېچىلدى.

ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى يىللىرىدا كومسومول ئەزاسى م. مەمېتوۋا ئۆز ئىختىيارى بىلەن مەيدانغا ئاتلىنىشنى تەلەپ قىلىپ، ھەربىي كومىسساراتقا بىر نەچچە قېتىم ئەرىزە يازدى. 1942- يىلى سېنتەبىردە ئۇنىڭ تەلىۋى قانائەتلەندۈرۈلدى. مەنشۇك پۇلېميوتچىلار مەكتىۋىنى تاماملىغاندىن كېيىن مەيدانغا ئەۋەتىلدى.

1943- يىلى سېنتەبىردە نېۋېل شەھىرى يېنىدا بولغان جەڭدە قەھرىمان پۇلېميوتچى قىز ئۆز جەڭگىۋار دوستلىرى بىلەن بىرلىكتە دۈشمەن ھۇجۇمىنى قايتاردى.

مەنشۇككە غەلىبە كۈنلىرىنى كۆرۈش نېسىپ بولمىدى- ئۇ جەڭدە باتۇرلۇق كۆرسىتىپ قەھرىمانلارچە ھالاك بولدى. لېكىن ئۇ سوۋېت خەلقىنىڭ قەلبىدە مەڭگۈ ساقلىنىپ قالدى.

بۇ خاتىرە مۇزېيىنىڭ تەشكىل قىلىنىشى ۋەتەنداشلىرىنىڭ مەنشۇك مەمېتوۋانىڭ قەھرىمانلىقىغا كۆرسەتكەن ھۆرمىتىنىڭ ئىپادىسىدۇر. مۇزېي ئېكسپوناتلىرى ئۇنىڭ باللىق چاغلىرى توغرىلىق ھېكايە قىلىدۇ.

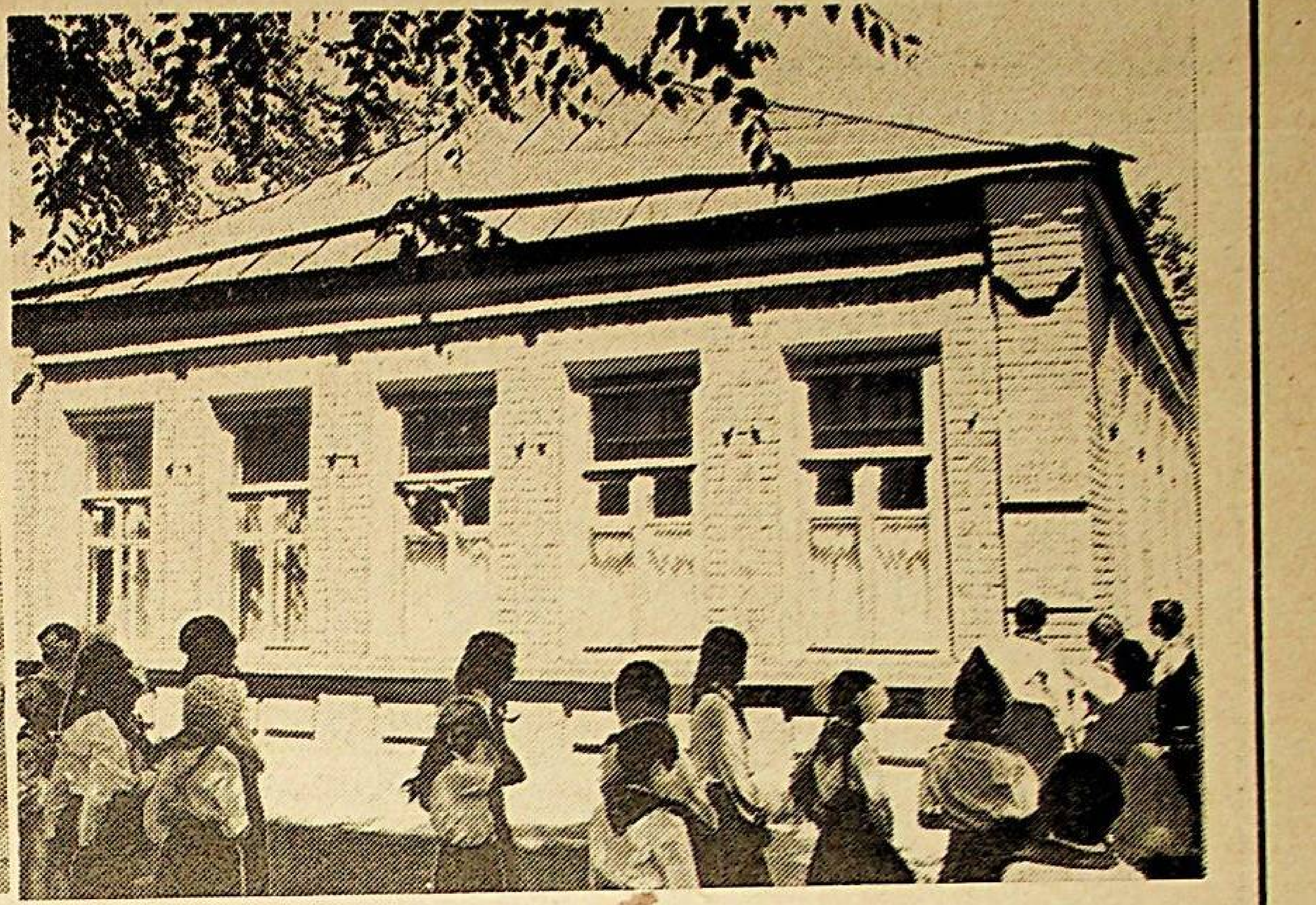

سۈرەتتە: (ئوڭدا) مەنشۇك مەمېتوۋانىڭ خاتىرە مۇزېيى- ئۆيى ۋە قەھرىمانىنىڭ مۇزېيدىكى پورترېتى.

پەرزەنت دۇنياغا كەلگەندە

ھازىر زامانىۋى يېڭى ئەنئەنىلەر ئاھالى ئارىسىدا كەڭ تارقىلىشقا باشلىدى.

ئائىلە قۇرۇشقا قارار قىلغان ياش يىگىت ۋە قىزلارغا رايونلۇق زاگس بۆلۈمىدە گۇۋاھنامە تاپشۇرۇش، تۇغۇلغان پەرزەنتنىڭ مېترىكىسىنى بېرىش ئوخشاش مەراسىملار داغدۇغىلىق رەۋىشتە ئۆتكۈزۈلىدۇ. بولۇم باشلىقى رىھان ئومەروۋا ياشلارنىڭ كەلگۈسى ھاياتىغا چوڭ بەختلەر تىلەپ، پەرزەنتنى تەربىيىلەش ھەققىدە ياشلارغا مەسلىھەتلەر بېرىدۇ. ئۆتكەن يىلى 1136، بۇ يىلنىڭ توققۇز ئېيىدا بولسا، ھاياتقا كۆز ئاچقان 1260 پەرزەنت تۇغۇلغانلىقى ھەققىدە گۇۋاھنامىلار داغدۇغىلىق تاپشۇرۇلدى. ئۆتكەن يىلىنىڭ توققۇز ئېيىدا 319 جۈپ يىگىت ۋە قىز زاگستىن ئۆتكەن بولسا، بۇ يىل ئۇلارنىڭ سانى 333 كە يەتتى. مۇشۇ كۈنلەردە رايوننىڭ بارلىق يېزىلىرىدا دېگۈدەك يېڭىچە ئۆيلىنىش تويلىرى ئۆتمەكتە. شۇنداقلا «ئالتۇن»، «كۈمۈچ» تويلارمۇ يېڭى ئەنئەنە بويىچە ئۆتكۈزۈلمەكتە.

يېقىندا رايونلۇق ئاغرىقخانىلار بىرلەشمىسىنىڭ زالىدا ئاخمۇللايېۋ، ئۇراخۇنوۋ، ئۇشاموۋلار ئائىلىسىنى قوم- قېرىنداش، دوس- يارانلىرى، پەرزەنتلىرى راۋىل، مۇسلىم، رىزۋانگۈللەرنىڭ دۇنياغا كېلىش خوشاللىقلىرى بىلەن قىزغىن تەبرىكلەشتى ۋە سوغىلار، گۈلدەستىلار تاپشۇردى.

ت. نىزاموۋ.
ئۇيغۇر رايونى.

خەلق خاتىرىسىدە مەڭگۈ ساقلانغۇسى

لېونىد ئىلئىچ برېژنېۋنىڭ خاتىرىسىنى ئەبەدىيلەشتۈرۈش مەقسىتىدە پارتىيەمىز بىلەن ھۆكۈمىتىمىزنىڭ قوبۇل قىلغان قارارلىرىنى پۈتكۈل مەملىكىتىمىز خەلقلىرىگە ئوخشاش قازاقىستان ئەمگەكچىلىرىمۇ چوڭقۇر قانائەت ھاسىل قىلىش تۇيغۇلىرى بىلەن قارشى ئالدى.

ئالمۇتىدىكى يېڭى مەيدانىنى لېونىد ئىلئىچ نامى بىلەن ئاتاش مۇناسىۋىتى بىلەن پايتەختىمىزدە مىتىنگ بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭدا سۆزگە چىققان ئىلغار قۇرۇلۇشچى س. ئۆتېشېۋ:

— بىز پايتەختىمىزدىكى يېقىندىلا دۆلەت مۇكاپىتىغا سازاۋەر بولغان يېڭى مەيدانغا لېونىد ئىلئىچ برېژنېۋنىڭ نامى بېرىلگەنلىكى بىلەن مەغرۇرلىنىمىز،— دېدى.

مۇنداق مىتىنگ قوستاناي ئوبلۇسىدىكى «بوروۋسكوي» سوۋخوزىدىمۇ بولۇپ ئۆتتى. بۇ ئېگىلىككىمۇ ل. ئى. برېژنېۋ نامى بېرىلدى.

قازاقىستاندا بوز يەرلەرنى ئۆزلەشتۈرۈش ۋە ئاشلىق مولچىلىقىنى بەرپا قىلىش يولىدا ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان زور ئىشلار ل. ئى. برېژنېۋ نامى بىلەن زىچ باغلىقتۇر. ئۇ بوز يەرلەرنى كۆپلەپ ئۆزلەشتۈرگەن قوستاناي ئوبلۇسىدا تالاي قېتىم بولغان ئىدى. سوۋخوز ئەمگەكچىلىرى ئۆز ئېگىلىكىگە تېپىلىق يولىدىكى يالقۇنلۇق كۈرەشچى نامى بېرىلگەنلىكىگە ئىنتايىن رازى بولدى.

(قازتاگ).

ئاق يول بولسۇن، سەياھەتچىلەر

ئەمگەكچىلەرنىڭ ياخشى دەم ئېلىشىنى ئۇيۇشتۇرۇش مەقسىتىدە ئېلىمىزدا كېيىنكى يىللاردا ئورغۇنلىغان يېڭى- يېڭى داۋالاش ۋە دەم ئېلىش جايلىرى ئېچىلدى. بىزنىڭ قازاقىستانلىقلار ئۈچۈن بىر ئايلىق يازلىق دەم ئېلىش ۋاقتىنى ھەر خىل كۆڭۈللۈك سەياھەتلەردە ئۆتكۈزۈش ياخشى ئادەت بولۇپ قالدى. شۇ جەرياندا مىڭلىغان ۋەتەنداشلىرىمىز كۆپتىن بېرى ھەر خىل قىتئەلەردىكى ئاتاقلىق شەھەرلەرنى ئارىلاپ، گۈزەل تەبىئەتلىك جايلارنى تاماشە قىلىدىغان بولدى. ئۆز نۆۋىتىدە قازاقىستاننى كۆرگىلى چەت ئەللىك مېھمانلارمۇ جىق كېلىدىغان بولۇپ، بىزمۇ ئۇلارنىڭ سەياھىتىنىڭ كۆڭۈللۈك بولۇشىغا، جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ باي ھاياتى بىلەن تولۇق تونۇشۇپ چىقىشىغا مۇمكىن قەدەر شارائىتلارنىڭ ھەممىسىنى يارىتىپ بېرىۋاتىمىز.

مانا بۇ ئىنتايىن مۇھىم ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىدىغان بىردىن بىر مەھكىمە- قازاقىستان س س ر مىنىستىرلار سوۋېتى يېنىدىكى چەت ئەل تۇرىزمى بويىچە باش باشقارمىدۇر.

ئۇنىڭ پائالىيىتى يىلدىن يىلغا ئۇلغىيىۋاقتا. بۇ ئىدارە ھازىر خەلق ئارا تۇرىزم پروگراممىسىغا ماسلاشقان ھالدا 35 دۆلەتتىن قازاقىستانغا قەدەم تەشرىپ بۇيرۇشنى ئارزۇ قىلغان سەياھەتچىلەرنىڭ سەپىرىنىڭ مەزمۇنلۇق ۋە كۆڭۈللۈك ئۆتۈشىنى تەمىنلەيدۇ.

ئالمۇتا، جامبۇل، قاراغاندا، چىمكەنت، سېلىنوگراد قاتارلىق چوڭ- چوڭ شەھەرلەردىكى كۆركەم، زامانىۋىي ئىمارەتلەر، كۆكچېتاۋنىڭ گۈزەل تەبىئەت مەنزىرىلىرى چەت ئەللىك مېھمانلىرىمىزنى ئەجايىپ قىزىقتۇرىدۇ. تۈركىستاندىكى تارىخىي يادىكارلىقنى، كېنتاۋ، شاختىنسك ئوخشاش ياش شەھەرلىرىمىزنىڭ گۈزەل قىياپىتىنى ھەر كىمنىڭ تاماشە قىلغۇسى كېلىدۇ، ئەلۋەتتە. سەياھەتچىلەر بۇ شەھەرلەرنىڭ بۈگۈنكى تولۇق قانلىق مەدەنىي ھاياتى بىلەن تونۇشىدۇ.

ئېلىمىزدا خەلق ئارا تۇرىزم ھەرىكىتىنى ھەر تەرەپلىمە قوللاپ- قۇۋۋەتلەشكە ئەھمىيەت بېرىلىدۇ. بىزگە كاپىتالىستىك، شۇنداقلا تەرەققىي قىلىۋاتقان ئەللەرنىڭمۇ ۋەكىللىرى كۆپلەپ كەلمەكتە. تۇرىستلارغا تەرەققىي ئەتكەن سوۋېت سوتسىيالىستىك قازاقىستاننىڭ ھازىرقى ئەجايىپ مۇۋاپپەقىيەتلىرىدىن مەلۇمات بېرىش- بىزنىڭ شەرەپلىك ۋەزىپىمىزدۇر.

1981- يىلى ئالمۇتىدا «ئوترار» مېھمانخانىسى سېلىنىپ، ئۇنىڭ ئىشىكلىرى چەت ئەللىك سەياھەتچىلەرگە كەڭ ئېچىلدى.

مېھمانخانىنىڭ ئىچىدە سانائەت تووارلىرى ماگازىنلىرى، مەجلىس زالى، ئاپتېكا، مونچا ۋە باسسېيىن بار. زامانىۋىي ئارخىتېكتۇرىنىڭ يېڭى ئەنئەنىلىرى ئاساسىدا قەد كۆتەرگەن مەزكۇر مېھمانخانە پايتەختىمىزنىڭ كۆركى بولۇپ، بۇ يەردە چەت ئەللىك مېھمانلار ئالدىدا «سازگېن»، «ئوترار سازى» قاتارلىق مىللىي مۇزىكا ئۆمەكلىرى كونسېرتلار كۆرسىتىپ تۇرىدۇ.

كېيىنكى يىللاردا چەت ئەللىكلەر ئۈچۈن جۇمھۇرىيەتنىڭ ھازىرقى ھاياتى، ئۆتمۈشى ۋە كېلەچىكى ھەققىدە مەلۇمات بېرىدىغان ئالمۇتا، سېلىنوگراد توغرىلىق، «قازاق ئاۋۇلى»، «ئوترار» ناملىق كىتاپچىلار مېھمانلارغا ھاۋالە قىلىنىدۇ.

جۇمھۇرىيەتتە چەت ئەللەرنىڭ كۆچمە كۆرگەزمىلىرىمۇ ئۇيۇشتۇرۇلىدۇ. مەسىلەن، يېقىندا ئالمۇتىدا رۇمىنىيە سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيىتىنىڭ «رۇمىنىيە- تۇرىزم ئېلى، دوستلۇق ئېلى» كۆرگەزمىسى بولۇپ ئۆتتى. بۇ خىل مۇھىم چارە- تەدبىرلەر مەملىكەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى دوستانە مۇناسىۋەتلەرنى يەنىمۇ تەرەققىي ئەتكۈزۈشكە خىزمەت قىلىدۇ، خالاس.

ش. تولېۋېكوۋ،

قازاقىستان س س ر مىنىستىرلار سوۋېتى يېنىدىكى چەت ئەل تۇرىزمى بويىچە باش باشقارمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى.

سۈرەتتە: قازاقىستاننىڭ مەنزىرىلىك جايلىرىنى سەيلە قىلىپ يۈرگەن سەياھەتچىلەر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تالانت بەيرىمى

بۇ ئاخشام ئالمۇتىدىكى جۇمھۇرىيەت-
لىك ئۇيغۇر تىياترىنىڭ زالىي ئەجايىپ جىل-
ۋىلىنىپ، مېھمانلارغا لىقمۇ لىق تولغان ئې-
دى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا جامائەتچىلىك ۋە-
كىللىرى، پايتەخت تىياترلىرىنىڭ داڭلىق ئار-
تىستلىرى، ئالىملار، زاۋۇت- فابرىكىلارنىڭ
ئەمگەكچىلىرى، بىناكارلار، يېزىلاردىن كەل-
گەن دېخانلار بار ئېدى.
مەزكۇر تەنتەنىلىك كەچ ئاتاقلىق ئۇي-
غۇر سەنئەتچىسى، قازاقىستان خەلق ئار-
تىستى روشەنگۇل ئىلاخۇنوۋا تۇغۇلغان كۈ-
نىنىڭ 60 ژىللىغىنى نىشانلاپ
ئوتكۇزۇشكە بېغىشلانىدى. مەراسىم-
نى قىسقىچە نۇتۇق بىلەن قازاقىستان
س س ر مەدەنىيەت مىنىسترى جېكسېنبېك
ئېركىمبېكوۋ ئاچتى. ئۇ ئۆز سوزىدە بىزنىڭ
دەۋرىمىزدە ر. ئىلاخۇنوۋانىڭ باي ئىجادىي
يولىنى، جوشقۇن تالانتىنى، شۇنداقلا ئال-
مۇتىدا ئۇيغۇرلار تارىخىدا دەسلەپ ئېچىل-
غان تىياترنى رىۋاجلاندۇرۇش ساھاسىدا،
ئۇنىڭ سەھنىسىدە ئەجايىپ سەھنە سىما-
لىرىنى يارىتىشتا كورسەتكەن زور خىزمە-
تىنى ئالاھىدە تەكىتلەپ كورسەتتى. ئان-
دىن مىنىستر تىياتر سەنئىتىنى تەرەققىي
ئەتكۈزۈشتىكى ئۇيۇشمۇلۇك ئىجادىي پائالى-
يىتى ئۈچۈن روشەنگۈلنى قازاقىستان
س س ر ئالىي سوۋېتى رىياسىتىنىڭ پەخرىي
يارلىغى بىلەن مۇكاپاتلاش توغرىلىق پەر-
مانىنى ئېلان قىلدى. زالدىكىلەر بۇ خۇش
خەۋەرنى داۋاملىق ئالقىشلار بىلەن قارشى
ئالدى. ئاندىن ر. ئىلاخۇنوۋانىڭ 45 ژىللىق
باي ئىجادىي ھاياتى ھەققىدە سەنئەتشۇناس-
لىق پەنلىرى كاندىداتى ئەخمەتجان قادىروۋ
دوكلاد بەردى.
شانلىق مەرىكە مۇناسىۋىتى بىلەن ر.
ئىلاخۇنوۋانى م. ئەۋېزوۋ نامىدىكى ئاكادې-
مىيەلىك تىياتر كوللېكتىۋى نامىدىن قازاق-
ستان خەلق ئارتىستلىرى شاخان مۇسىن
ۋە كامال قارمىسوۋ، قازاقىستان پەنلەر ئا-
كادېمىيەسى ئۇيغۇرشۇناسلىق بولۇمى ئا-
لىملىرى نامىدىن فىلولوگىيە پەنلىرى دوك-
تورى غوجاخمەت سەدۋاقاسوۋ، «بىزنىڭ
ۋەتەن» گېزىتىنىڭ مەسئۇلى ساۋۇتجان
خاسانوۋ، ژىرىك يېنىك سانائەت مەركىزى
بولغان ئالمۇتا گىلەم فابرىكىسى كوللېكتى-
ۋى نامىدىن كارخانا دىرېكتورى كلارەم نى-
يازباييېۋالار سەممىي تەبرىكلىدى.
داڭلىق ئارتىستنى ئۇيغۇر، چېلەك، ئالا-
كول رايونلۇق پارتىيە كومىتېتلىرىنىڭ
بىرىنچى سېكرېتارلىرى ھاشىم ئارزىيېۋ،
ئابدۇۋاھىت سەيدۇللايېۋ، ئازات مەشۇ-
روۋلار يېزىلاردىكى مىڭلىغان مىننەتدار
سەنئەت شەيدالىرى نامىدىن سەممىي تەب-
رىكلەپ، دېخانلارنى سەنئەتكە جەلىپ قىلىش-
تا ۋە ئۇلارغا ئېستېتىكىلىق تەربىيە بېرىشتە
روشەنگۈل ئىلاخۇنوۋا كورسەتكەن زور ئا-
لىيجاناپ پائالىيىتىنى ئاتاپ ئوتتى.
ئارتىست نامىغا موسكۋا، باكۇ، تاشكەنت،
ئاشخاباد، فرۇنزې شەھەرلىرىدىكى ئاتاقلىق
تىياترلار كوللېكتىۋلىرى نامىدىن كوپلىگەن
تەبرىك تېلېگراممىلار كېلىپ چۈشتى.
كەچتە روشەنگۈل ئىلاخۇنوۋانىڭ ئىش-
تىراك ئېتىشى بىلەن چوڭ كونسېرت قو-
يۇلدى.
داڭلىق ئۇيغۇر سەنئەتكارىنىڭ 60 ژىللى-
غىغا بېغىشلانغان تەنتەنىلىك مەراسىملار
چېلەك، ئۇيغۇر، پانفىلوۋ رايونلىرىنىڭ يېز-
ىلىرىدىمۇ بولۇپ ئوتتى. **(ئۆز مۇخبىرىمىز).**

قۇيۇندەك ژۈگرۈكلەر

ھەر ژىلى كۈزدە بىزنىڭ چوڭ- كىچىك-
يېزىلىرىمىزنىڭ ھەممىسىدە ھوسۇل تويلىرى،
تەنتەنىلىك مەراسىملار باشلىنىپ كېتىدۇ. بۇ
ژىل كۈز مەن چىرايلىق كۇئەلەرنىڭ بىرىدە
تورغاي ئوبلوسىدا ئەنە شۇنداق
قىزىق بەيرەملەرنىڭ بىرسىگە داخىل بول-
دۇم.
كەڭ كوكۇل مەيدانىنى چورە دەپ، چىرا-
يلىق كىيىنگەن ياش- قېرى، قىز- ژىگىت
جەم بولغان ئېدى. ئۇلارنىڭ كەيپىياتلىرى
ئۈستۈن. ھەممىسىنىڭ كوزى ئېگىز مىنبەردە.
بۇگۈن مۇندا بەيگە، ئوغلاق تارتىش ۋە
باشقىمۇ مىللىي ئويۇنلار بولماقچى.
... ئون چاقىرىملىق بەيگىگە چۈشكەن
30 ئاتنىڭ ئالدىغا «بايان» ناملىق ئاتقا
مىنگەن ئەخمەت ئىسمىلىق ژىگىت بىردىنلا
چىقىپ، ئالدىنقى ئورۇننى ھېچ كىمگە بەر-
مەي كەلمەكتە. باشقا چاۋاندازلار ئاتلىر-
نى تېخىمۇ قامچىلاپ، ھە دەپ ئالغا ئىنتى-
لمۇاتقان ۋاقىتتا ئەخمەت ئاللىقاچان «بايا-
نىنىڭ» تىزگىنىنى تارتىپ، ئۇنى تىنىچلاندۇ-
رۇپ بولغان ئېدى. بۇ ۋاقىتتا «باياننىڭ»
جان كويەرلىرى، بەيگە ئىشقىۋازلىرى خو-
شاللىقلىرىدىن ئەتراپنى بېشىغا كىيىپ، باش
كىيىملىرىنى ئاسمانغا ئاتماقتا ئېدى. «بايان»
بۇ ئويۇننىڭ بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپى-
تىغا سازاۋەر بولدى. ئۇ كۈنى بۇ جايدا
بەيگىدىن كېيىن قازاقچە «قىز قۇۋۇۋ» ئو-
يۇنى، ئوغلاق تارتىش ئويۇنلىرىمۇ ئارقا-
ئارقىدىن داۋاملىشىپ، ھوسۇل تويى ئىنتا-
يىن كوڭۇللۇك ئاياقلاشتى.
سوزمىچىلىق ژۈگرۈك ئات، كوڭۇللۇك بەي-
گە ھەر قانداق ئادەمنى قىزىقتۇرماي قوي-
مايدۇ. خەلقىمىز «ئات- ئەر قانىتى» دەپ
بېكار ئېيتمىغانغۇ.
شەرىق خەلقلىرى ئۈچۈن ئۇمۇمىي بول-
غان بەيگە، ئوغلاق تارتىش ۋە «قىز قۇ-
ۋۇۋ» ئوخشاش قېدىمىي خەلق سپورت
ئويۇنلىرى ھازىر زامانىۋىي ئويۇنلار قاتار-
ىدا تېخىمۇ تەرەققىي قىلماقتا. يېزىلاردا،
قىشلاقلاردا قويچىلار كۈنلىرى، ھوسۇل
تويلىرى، قىز تويلىرى ۋە چوڭ مەرىكىلەر
بۇ خىل ئويۇنلارسىز ئوتمەيدۇ. بۇ ئەنئەنە
شۇنداقلا چاۋاندازلارنى يېتىشتۇرۇپ چىقى-
شىنىڭ ياخشى مەكتىۋى بولۇپ قالدى. ئۇمۇ-
مەن بۇ خۇسۇستا گەپ ئاچقىنىمىزدا، قۇ-
يۇندەك ژۈگرۈك ئاتلارنىڭ يېڭى- يېڭى نە-
سىللىرىنى، ئاتقا مىختا ماھىر چاۋانداز سپو-
رتچىلارنى يېتىشتۈرۈش بىزنىڭ ئېلىمىزدا
ئۆزۈندىن بېرى دولەت ئەھمىيىتىگە ئىگە
ئىش بولۇپ قالغانلىقىنى ئېتىراپ قىلماي
بولمايدۇ. بۇ مەخسەتلەردە ئات زاۋۇتلىرى
دەپ ئاتالغان ئىختىساسلاشتۇرۇلغان مەخ-
سۇس كارخانىلار، چاۋاندازلارنى تەييارلاي-
دىغان مەكتەپلەر تەشكىل قىلىنغان.
ئولىمپىيا ئويۇنلىرىنىڭ بىر قانچە ئالتۇن
مېداللىرىنى ئالغان، ئالەمگە مەلۇم ئاتاقلىق
ئابسېنت ناملىق ژۈگرۈك قازاقىستاندىكى
لوگوۋوي ئات زاۋۇتىدا ئوستۇرۇلگەنلىكى-
دىن بىز ئىنتايىن مەغرۇرلىنىمىز.
ئاندىن جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى ئاقتوبې،
كوكچېتاۋ، تالدىقورغان ئات زاۋۇتلىرىنىڭ،
شۇنداقلا ئايرىم چوڭ- چوڭ سوۋخوزلار-
دىكى مەخسۇس ئىلقا فېرمىلىرىنىڭ پائالى-
يىتى پۇتكۇل ئىتتىپاقىمىزغا مەلۇم.
ئات سپورتىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشتە،
چوڭ- چوڭ بەيگىلەرنىڭ، ھەر خىل مىللىي
ئات ئويۇنلىرىنىڭ، شۇنداقلا داڭلىق س-
پورتچىلارنىڭ قاتنىشى بىلەن مەملىكەت،
جۇمھۇرىيەت مىقياسىدىكى مۇسابىقىلار-
نىڭ يۇكسەك دەرىجىدە تەشكىل قىلىنىشىدا،
ھەر بىر ئات زاۋۇتىنىڭ پائالىيىتىگە باھا
بېرىشتە ئىپپادروم دەپ ئاتالغان مەخسۇس
مەيدانلارنىڭ رولى ناھايىتى زور ئەھمى-
يەتكە ئىگىدۇر.
بۇ ھەقتە بىزنىڭ تورغاي ئوبلوسىدىكى
«سارىتورغاي» ناملىق ئات زاۋۇتىنىڭ
كوللېكتىۋى، ترېنېر ئىرى كوزگە كورۈنەر-
لىك ئىشلارنى ئېلىپ بارماقتا.
بۇ يەردىكى ئىلقىچى ئۇراق بېلغوجىنىڭ
ئىسمى ئالاھىدە تىلغا ئالارلىق. ئۇ ئۆز ئى-
شىنىڭ ھەقىقىي ماھىرى، مەملىكىتىمىزدىكى
ئات سپورتىنىڭ ئەھۋالىغا، ئۇتۇقلىرىغا
ناھايىتى قىزىقىدۇ. ئۇراقتىن ئېلىمىزنىڭ
قايسى ئات زاۋۇتىدا قانداق ژۈگرۈكلەر
بار، ئۇلار قانداق خىسلەتلەرگە، قابىلىيەت-
كە ئىگە ئىكەنلىكىنى سوراپ قالسىڭىز،
سىزگە دەرھال تەپسىلىي جاۋاپ بېرىدۇ.
بۇ ئۆز ئەمگىكىنى، ئىلقا ئوخشاش خىس-
لەتلىك، پەزىلەتلىك جانىۋارنى سويۇشىنىڭ،
بېرىلىپ ئىشلەشىنىڭ ئەمۇنىسى بولسا كې-
رەك.
مەزكۇر زاۋۇتتا ئىلقىلار ھەر كۈنى
مەلۇم ۋاقىتتا مەشقلەردىن ئوتىدۇ، تەجرى-
بىلىك مال دوختۇرلىرى ئۇلارنى كۈزدىن
كەچۈرىدۇ، ئۇلارغا ئىلمىي ئاساستا ھەر
خىل ۋىتامىنلارغا باي ئوزۇقلارنىڭ بېرىل-
شىنى دايىم قاتتىق كونترول قىلىپ تۇرىدۇ.
سارىتوغايلىقلار ھەتتا ھەر بىر ژۈگرۈك-
كە خۇلقى- مۇجەزى، سۇپەتلىرى جەھەت-
تىن ماس كېلىدىغان چاۋانداز تايىنلايدۇ.
نەتىجىدە ئادەم بىلەن ئىلقا بىر- بىرىگە
ئۈگىنىپ، ئۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا
مەلۇم پسىخولوگىيەلىك مۇناسىۋەت بار-
لىققا كېلىدۇ. بۇ فاكتور مەشىق، مۇسابىقە
جەريانىدا ھەل قىلغۇچى رول ئوينايدۇ.
ئەل ھاسىل، ئات سپورتىنى تەرەققىي
ئەتكۈزۈش، سپورت ئاتلىرىنى ئوستۈرۈش
ساھاسىدا دولىتىمىز ئېرىشكەن مۇۋاپىيەق-
يەتلەر پۇتكۇل ئالەمگە ئايان. بۇنىڭغا
بىزنىڭ چاۋاندازلارنىڭ، بىزنىڭ قۇيۇندەك
ژۈگرۈكلەرنىڭ خەلقئارا مۇسابىقىلەردە-
كى ئەجايىپ غەلىبىلىرى، س س س ر دا ئۆ-
تۈپ تۇرىدىغان ئەنئەنىلىك خەلقئارا
ئائۇكسىون بازاردا بىزنىڭ سپورت ئاتلى-
رىمىزغا چەت ئەللىك خېرىدارلارنىڭ جىق
چىقىشى ئىسپات بولالايدۇ.

سابىر قارمانوۋ، چاۋانداز.
تورغاي ئوبلوسى.

سوۋېت قازاقىستانى: داغدام يوللار

ك پ س س مەركىزىي كومىتېتى سەياسىي
بيۇروسىنىڭ ئەزاسى، قازاقىستان كومپارتى-
يەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ بىرىنچى سې-
كرېتارى د. ئا قونايېۋنىڭ «سوۋېت قازاق-
ستانى» ناملىق كىتاۋى نەشىردىن چىقتى.
كىتاپتا قېرىنداش جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتى-
پاقىدا سوۋېت قازاقىستانىنىڭ ئورنى ۋە
رولى بايان قىلىنغان، قازاق خەلقىنىڭ، شۇن-
داقلا جۇمھۇرىيەتنىڭ بارلىق ئەمگەكچىلىر-
نىڭ لېنىنچە كوممۇنىستىك پارتىيە رەھبەر-
لىگىدە بېسىپ ئوتكەن قەھرىمانلىق يولى
ئېچىپ كورسىتىلگەن. ئېنىق فاكتلار، رە-
قەملەر، مىساللار سوۋېت قازاقىستانىنىڭ
ئوز تەرەققىياتى جەريانىدا تامامەن يېڭى
دەۋرگە قەدەم بېسىۋاتقانلىقىنى دېلىللايدۇ.
مانا بۇ بۇيۇك ئوزگىرىشلەر پارتىيەمىز-
نىڭ تارىخىي 26- سېيىزىدا ئاساسلىق ئىس-
پاتلاندى.

يېزا مەدەنىيىتى- خەلق ۋەكىللىرىنىڭ دىققەت مەركىزىدە

چونجا يېزا كېڭەشىنىڭ تەۋەسىگە رايون
مەركىزى، «باھار»، سارىتوقاي يېزىلىرى
ۋە لېنىن نامىدىكى كولخوزنىڭ بەشىنچى
برىگادىسى جايلاشقان. ئۇلارنى ئاۋاتلاشتۇ-
رۇش ۋە ئەمگەكچىلەرگە مەدەنىي- مەئى-
شىي خىزمەت كورسىتىشنى جىددىيلاشتۇ-
رۇش نەتىجىسىدە يېزىلار شەھەر قىياپىتى-
نى ئالماقتا. بۇگۈنكى كۈندە بىزنىڭ كې-
ڭەش تەۋەسىدە 18.3 مىڭ ئادەم ياشاۋاتى-
دۇ. ئۇلار بىر قانچە سانائەت، قۇرۇلۇش،
ترانسپورت كارخانىلىرىدا ۋە مەھكىمىلەردە
ئىشلەيدۇ. 7 مەكتەپ، يېزا ئىگىلىگى كەس-
پىي- تېخنىكىلىق ئۇچىلىشچىسى، 69 سودا
ئورنى، رايونلۇق ئاغرىقخانا، 2 فېلدشېرلىق
پۇنكت، 11 مەدەنىي- ئاقارتىش مەھكىمى-
سى، 9 باللار باغچىسى يېزا ئاھالىسىغا
خىزمەت قىلىدۇ. چونجا، «باھار» يېزىلىر-
نى ئاۋاتلاشتۇرۇش ئىشىغا خەلق ۋەكىل-
لىرى پائال قاتناشتى. ئىجرائىي كومىتېت
مەجلىسلىرىدە يېزىلاردا مەنزىرىلىك ۋە مې-
ۋىلىك دەرەقلەر كوچەتلىرىنى تىكىش، تا-
زىلىقنى ئاشۇرۇش، كوچىلاردا، تۇرۇشلۇق
ئويلەر ئەتراپىدا گۈل ئوستۇرۇش بويىچە
مەسىلىلەر مۇھاكىمە قىلىنىپ، ئېنىق چارى-
لار بەلگۈلەندى. بۇ ژىلنىڭ ئوزىدىلا چونجا،
«باھار» يېزىلىرىدا 138 مىڭ توپ كوچەت
تىكىلىپ، ئۇلارنىڭ ئەتراپى چىرايلىق قور-
شالدى. 4.5 مىڭ كۋادرات مېتر مەيدانىدا
ياڭزا- ياڭزا گۈللەر ئوستۇرۇلدى. بۇگۈن-
كى يېزىلىرىمىزنىڭ مەنزىرىسىنى بۇنىڭدىن
6-7 ژىل ئىلگەركى ئەھۋال بىلەن سېلىش-
تۇرغاندا تامامەن ئوزگىچىدۇر. دايىمىي
كومىسسىيە ئەزالىرىنىڭ «18 مىڭ ئادەم 18
مىڭ توپ گۈل ئوستەرسۇن»، دېگەن تەش-
ەببۇسىنى يېزا ئاھالىسى قىزغىن قوللاپ-
قۇۋەتلىدى.
خەلق ۋەكىللىرى قۇرۇلۇش ئىشىنى كەڭ
قانات يايدۇرۇشقا، ئۇنىڭ سۈپىتىنى ياخ-
شىلاشقا نازارەتنى كۈچەيتتى. كېيىنكى ژىل-
لاردىلا رايون مەركىزىدە ۋە «باھار» يېز-
ىسىدا ئورغۇنلىغان 3-4 قەۋەتلىك تۇرۇش-
لۇق ئويلەر، بىر قانچە چوڭ- چوڭ زاما-
نىۋىي ئىمارەتلەر، ئىككى گاسترونوم، مەئى-
شىي خىزمەت كومبىناتى، كەسپىي تېخنىك-
لىق ئۇچىلىشچىسىنىڭ بىناسى قەد كوتەردى،
چونجىنىڭ بارلىق كوچىلىرىغا دېگىدەك
ئاسفالت ياتقۇزۇلدى.
رايون مەركىزىنى تېخىمۇ زىننەتلەش
ئۈچۈن 1982- ژىلى پەقەت ئوبلوس بيۇد-
ژىتىدىنلا 100 مىڭ سوم مەبلەغ خىراجەت
قىلىندى. چونجىنىڭ بارلىق كوچىلىرىغا يەر
ئاستى سۇ ئورلىرىنى ياتقۇزۇش ئىشى باش-
لاندى. بۇنىڭ ئۈچۈن دولەت تەرىپىدىن
1.3 مىللىون سوم مەبلەغ ئاجرىتىلدى.

س. ئەخمەتوۋا،
خەلق ۋەكىللىرى چونجا يېزا كېڭەشىنىڭ رەئىسى.
ئالمۇتا ئوبلوسى.

ئۈستەڭ كولىفوچىلارنىڭ قوشاقلىرى

ھېچ پادىشا بۇ قىسمدا
پۇقراغا ستەم قىلماس.
ئورۇس ژۇتى ئاماندۇ دەپ،
تارانچى بارچە ئاڭلاشتى.

تولا چاپتى خەلق كەتمەن،
ئالقان تېرىسى قالماي.
چىدالماي بۇ ستەملەرگە،
ئورۇس يېرىگە قاچتى.

بۇ ئۈستەڭ بىر بالا بولدى،
كەچ كۈز بولدى، قويمايدۇ.
سوققا چىدالماي ئامراتلار،
گەمىگە كىرىپ ياتتى.

كېچىلەردە تارانچىلار
پۇرسەت تاپقىنى قاچتى.
قېچىپ بىر-ئىككىدىن خەلق،
ئورۇس ژۇتىغا چۈشتى.
ئۈستەڭ چاپمىغان خەلقنى
دالويە قامچىغا باستى.
چىدالماي خەلق زارلاپ،
ئۈستەڭ ياقىلاپ قاچتى.
«ئۇزار خەلقنى ئىلدام بول،
ئىلدام چاپ، بىكار تۇرما!» — دەپ،
دېمىنى ئالغىنى قويماس،
ئۇرۇپ خەخەرنى قوغلاشتى.
ئۆيگە كەلگىنى قويماي،
ئۈستەڭ چاپتۇردى خەلقنى.
دەمى ئۇقەت قىلالماستىن،
ئاخچىسى يوق قوساق ئاچتى.
ئاشلىق ئالغىنى خەلق يوق،
خوتۇنلار ئۆمىنى ئوردى.

ئوغۇل پەرزەندى ئۈستەڭدە،
قىزلار باغنى باغلاشتى.
توپىغا بۇلغاندى خەخلەر،
يېڭى گوردىن چىققاندەك.
تونالماي بىر-بىرىنى ئەل،
بارچە ئەقلىدىن شاشتى.
بۇ خەخلەرگە خوتۇن قايدا.
كومەچ كومەككە ئوت قايدا.
ئۆيىنى كۆپ سېغىنغانلار
توگىلەردەك بوزلاشتى.
كېتەي دېسە، كېتەلمەيدۇ
ئۆيگە خالىغان كۈندە.
بالىسىنى سېغىنغاندىن،
بارچە كوزىنى ياشلاشتى.
بىر دەم چاپمىسا كەتمەن،
ئۇرۇپ، ھېچ تۇرغىلى قويماس.
تومۇزغا پايلىماي تازلار،
يارا بېشىنى تاتلاشتى.
ھاشىرنى ئېلىپ چىقتى
زالىم تۆگچىسى ئەخمەت.
ئۈستەڭ بېشىغا بېرىپ،
يەرنى چام بولۇپ بەردى.
جاننى چىرىتىپ ئەتتى
ئالۋانچىلىقنىڭ دەردى.
جان-جانغا ئۆتۈپ كەتتى
تۆگچىلارنىڭ زەردىسى.
ئۈستەڭنىڭ تېگى قاتتىق،
چاپسا، كەتمەن ئۆتمەيدۇ.
زالىم تۆگچى-بەگلىرى
بېشىمىزدىن كەتمەيدۇ.
ئاق ئۈستەڭنى چاپسۇن دەپ،

جاڭ-جۇڭدىن كېلىپتۇ خەت.
بۇ خاقان زۇلمىغا تاقەت
قىلالماي زار-زار يىغلاشتى.
بۇ ئەبلەخ تۇخمى غەملەرنى
تارانچى بېشىغا چاچتى.
ئۇقتىنى قىلالماي خەلق،
كېچە-كۈندۈز ئۈستەڭ چاپتى.
خوتۇنلار ئەرلىرىنى كورمەي،
بىر-بىرى بىلەن مۇڭداشتى.
چىدالماي قامچىغا خەخلە،
خۇداغا زار-زار يىغلاشتى.
قېچىپ كەلگەن خالايىقنىڭ
كەينىدىن يىبەردى خەت.
قېچىپ كەتكەن كىشى كىمكى،
دەپ ژۇتىدىن ئاڭلاشتى.
قېچىپ كەلگەننى تېپىپ، چېگە
بىلەن پۇت-قولىنى باغلاپ
ئالاتتى، لويىغا بەردى
ئۇرۇۋەن ھەقلىدىن شاشتى.
كېچە-كۈندۈز تارانچىنى
ئوشال دەرياغا ئىشلەتتى.
ئۆيىنى يات ئېتىپ خەخلە،
كېچىلەپ ئۆيگە قاچتى.
مۇنى ئاز دەپ، يەنە ئۈستەڭنى
چاپسۇن دەپ، كەلدى بۇيرۇق.
يەنە ئەچچە يۈز مىڭ خەخنى
ئاق ئۈستەڭگە ھايداشتى.
مىڭ بەش يۈز مۇسۇلماننى
يىغىپ چاپتۇردى ئۈستەڭنى.
غېمى مېھنەت تاناپلىرى،
بىللە ھەلقىگە چىرماشتى.

بۇرۇن ھەر ئۆي بېشىغا
ئالدى ئون ئالتە خو ئاشلىق.
ئوتتۇز ئىككى خو ئاشلىق
ئېلىشقا ئەندى باشلاشتى.

بىرەلمەي ھەر ژىلى ھوسۇل،
تارانچى باللىرىنى ساتتى.
ئەگەر يۈز خونى بەرسە،
يەنە تويماي ئېغىز ئاچتى.

تارانچى مېلىنى يەپ تويماي،
دالويە بىلەن جاڭ-جۇڭ.
بىر يۈز ئەچچە ژىل قىلغان
ستەملەر ھەددىدىن ئاشتى.

ۋاڭخولى بالا بولدى،
زالىملار ئەجدىھا بولدى.
چىدالماي غۇلدىغا خەخلە
كېچىلەپ ئۆيگە قاچتى.

سېپىلنى بۇزمىغاي سۇ دەپ،
دەرياغا توشۇگلا دەپ،
شېغىللار بىلەن شاخنى
تارانچى باستى دەرياغا.

ژۇرۇگلا، ئاغا-ئىنىلار،
ئىلىنىڭ ژىغىن ئىشى بار دەپ،
بىر دەم تۇرغىلى قويماي،
قامچا سوقتى، ھايداشتى.

ئۈستەڭ بېشىغا بېرىپ،
يەرنى چام بولۇپ بەردى.
جاننى چىرىتىپ ئەتتى.
ئالۋانچىلىقنىڭ دەردى.

بىلال نازىم رۇس تىلىدا

تاشكەنتتىكى ئۆزبەكستان كوممۇنىستىك پارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ نەشرىياتى «شەرىق كلاسسىكلىرى مىراسىدىن» بابىدىن ئۇيغۇر كلاسسىك شائىرى بىلال نازىمنىڭ تاللانما شېئىرلار توپلىمىنى (ئۈچ باسما تاۋاق، 150 مىڭ نۇسخىدا) رۇس تىلىدا نەشىردىن چىقاردى. فىلولوگىيە پەنلىرى دوكتورى، پروفېسسور، س س س ر پېداگوگىكا پەنلىرى ئاكادېمىيەسىنىڭ مۇخبىر ئەزاسى مۇرات ھەمرايېۋ شائىر شېئىرلىرىنى نەشرگە تەييارلىغان ۋە ئۇنى ژۇقۇرى ماھارەت بىلەن رۇس تىلىغا تەرجىمە قىلغان. كىتاپنىڭ بەدىي بېزەكلىرىنى ۋە ئۇنىڭدىكى سۈرەتلەرنى رەسسام تۆمۈر سەيدۇللايېۋ ئىشلىگەن.

مەلۇمكى مولا بىلال نازىم ئۇيغۇر كلاسسىك شېئىرىيىتىنىڭ تۇغىنى ئېگىز كوتەرگەن، ئۆز خەلقىنىڭ مىللىي مۇستەقىللىق ۋە ئازاتلىغى يولىدىكى كۈرەشلىرىنى بەدىي-غايىۋىي بەركامال ئەسەرلىرى ئارقىلىق جوشقۇن كۈيلىگەن يالقۇنلۇق شائىرلارنىڭ بىرى.

بىلال نازىم مانجۇر-خىتاي باسقۇنچىلىرىغا قارشى مەردانىلارچە كۈرەشكەن شەرقىي تۈركستان ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئىجتىمائىي تەڭلىك ۋە مىللىي مۇستەقىللىق يولىدىكى قوزغىلاڭلارنىڭ تالماس جارچىسىغا ئايلاندى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇنىڭ ئولمەس ئەسەرلىرى شائىرغا بەرھاياتلىق بەخش ئەتتى. ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ بۈگۈنكى كۈندە ئۇلۇق سوۋېتلەر دىيارىدا ئۇيغۇر ۋە باشقا قېرىنداش خەلقلەر تىللىرىدا نەشر قىلىنىۋاتقانلىغى ئەنە شۇ بەرھاياتلىقنىڭ بۈيۈك تىمسالى.

ت. نامەتوۋ.

Өзбәкстан Коммунистик партияси Мәркизий Комитетиниң нәшрияти «Шәрик классиклири мирасидин» бабидин уйғур классик шаири Билал Назимниң талланма шеирлар топлимини (үч басма тавақ һәжимидә, 150 миң нусхида) рус тилида нәширдин чиқарди. Филология пәнлириниң доктори, профессор, СССР педагогика Пәнлири академиясиниң мухбир әзаси Мурат Һәмраев шаир шеирлирини нәширгә тәйярлиған вә уни жуқури маһарәт билән рус тилиға тәржимә қилған. Китапниң бәдиий безәклирини вә униңдики сүрәтләрни рәссам Төмүр Сәйдуллаев ишлигән.

Мәлумки, Молла Билал Назим уйғур классик шеирийитиниң туғини егиз көтәргән, өз хәлқиниң миллий мустәқиллиқ вә азатлиғи йолидики күрәшлирини бәдиий— ғайивий бәркамал әсәрлири арқилиқ жошқун күйлигән ялқунлуқ шаирларниң бири.

Билал Назим манжур — хитай басқунчилириға қарши мәрданиларчә күрәшкән Шәрқий Туркистан уйғурлириниң иҗтимаий тәңлик вә миллий мустәкиллик йолидики қозғилаңларниң талмас жарчисиға айланди. Шуниң үчүнму униң өлмәс әсәрлири шаирға бәрһаятлиқ бәхиш әтти. Униң әсәрлириниң бүгүнки күндә улуқ Советләр диярида уйғур вә башқа қериндаш хәлиқиләр тиллирида нәшир қилиниватқинлиғи әнә шу бәрһаятлиқниң буюк тимсали.

Т. НАМӘТОВ.

تەھرىر ھەيئىتى

ئوقۇماقنىڭ ئەرتە-كەچلىگى يوق

Уйғурчә (басма)	Уйғурчә (язма)	Латинчә	Әрәбчә	Уйғурчә (басма)	Уйғурчә (язма)	Латинчә	Әрәбчә
Аа	Аа	Aa	ئا	Өө	Өө	Өө	ئو
Әә	Әә	Əə	ئە	Пп	Пп	Pp	پ
Бб	Бб	Bb	ب	Рр	Рр	Rr	ر
Вв	Вв	Vv	ۋ	Сс	Сс	Ss	س
Гг	Гг	Gg	گ	Тт	Тт	Tt	ت
Ғғ	Ғғ	Ƣƣ	غ	Уу	Уу	Uu	ئۇ
Дд	Дд	Dd	د	Үү	Үү	Yy	ئۈ
Ее	Ее	Ee	ې	Фф	Фф	Ff	ف
Ёё	Ёё			Хх	Хх	Xx	خ
Жж	Жж	Zz	ژ	Һһ	Һһ	Hh	ھ
Җҗ	Җҗ	Çç	ج	Цц	Цц		
Зз	Зз	Zz	ز	Чч	Чч	Cc	چ
Ии	Ии	Ii	ى	Шш	Шш	Şş	ش
Йй	Йй	Ji	ي	Щщ	Щщ		
Кк	Кк	Kk	ك	Ьь	ь		
Ққ	Ққ	Qq	ق	Ъъ	ъ		
Лл	Лл	Ll	ل	Ыы	ы		
Мм	Мм	Mm	م	Ээ	Ээ		
Нн	Нн	Nn	ن	Юю	Юю		
Ңң	Ңң	Ꞑꞑ	ڭ	Яя	Яя		
Оо	Оо	Oo	ئو				

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82-60-62، 85-39-62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس-72877.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

1983
ژىل
ئىيۇن
№12 (158)

باھاسى
2 تىيىن

ياشسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
—تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

ئىنچىلىق ۋە تەرەققىيات يولىدا

يېقىندا سوۋېت ئىتتىپاقى كوممۇنىستىك پارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ نۆۋەتتىكى پلېنۇمى ۋە س س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ سېسسىيەسى بولۇپ ئۆتتى.

پلېنۇم بىلەن سېسسىيەدە دۆلىتىمىزنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى سەياسىتىگە دائىر مۇھىم مەسىلىلەر قارالدى.

سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقى ئالىي سوۋېتى يولداش يۇ. ۋ. ئاندروپوۋنى س س س ر ئالىي سوۋېتى رىياستىنىڭ رەئىسى قىلىپ سايلىدى.

پلېنۇمدا كپ س س مەركىزىي كومىتېتى باش سېكرېتارى يۇ. ۋ. ئاندروپوۋ نۇتۇق سۆزلىدى.

بىزنىڭ مەخسىتىمىز— پەقەت ئۇرۇشلارنىڭ ئالدىنى ئېلىشلا ئەمەس. بىز خەلق ئارا مۇناسىۋەتلەرنى تۈپ— ئاساسلىق ساغلاملاشتۇرۇشقا، بۇ مۇناسىۋەتلەردىكى بارلىق ياخشى باشلانمىلارنى مۇستەھكەملەشكە ۋە تەرەققىي ئەتكۈزۈشكە ئىنتىلىۋاتىمىز،— دېدى يۇ. ۋ. ئاندروپوۋ سوۋېت ئىتتىپاقى كوممۇنىستىك پارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ پلېنۇمىدا سۆزلىگەن نۇتقىدا.— بىز دۆلەتلەر بىلەن خەلقلەرنىڭ سۇۋېرېن ھوقۇقلىرىنىڭ ھۆرمەت قىلىنىشىنى، ئىمپېرىيالىزم يات— ياتلا بىر چەتكە ئېلىپ تاشلاشقا، دەپسەندە قىلىشقا ئۇرۇنۇۋاتقان خەلق ئارا ھوقۇقنىڭ پرىنسىپلىرىغا جىددىي رىئايە قىلىنىشىنى قولغا كەلتۈرىدىغان بولىمىز.

خەلق ئارا ئەھۋالغا توختالغاندا، كپ س س مەركىزىي كومىتېتىنىڭ باش سېكرېتارى مۇنۇلارنى تەكىتلىدى:

بىزنىڭ دەۋرىمىزدە ئەڭ سوتسىيالىزم خەلق ئارا مۇناسىۋەتلەردىكى ساغلام باشلانمىلارنىڭ ئىزچىل ھىمايىچىسى، ۋەزىيەتنى يېنىكلىتىش ۋە تىنچلىق مەنپەئەتلىرىنىڭ، ھەر بىر خەلقنىڭ، بارلىق ئىنسانىيەتنىڭ مەنپەئەتلىرىنىڭ ھىمايىچىسى سۈپىتىدە ھەرىكەت قىلماقتا.

ئىككى دۇنياۋىي جەمىيەت سىستېمىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كۈرەش بولۇپ كۆرۈلمىگەن دەرىجىدە كەسكىنلەشتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە بۇ سىستېمىلار ئوتتۇرىسىدىكى تارىخىي تالاشنى ئۇرۇش ئوقۇتۇش يولى ئارقىلىق ھەل قىلىشقا ئۇرۇنۇش ئىنسانىيەت ئۈچۈن ھالاكەتلىك بولغان بولار ئىدى. يەر يۈزىدىكى تىنچلىقنى ساقلاش مەسىلىسى— بۇ ھازىرمۇ ۋە يېقىن كېلەچەكتىمۇ بىزنىڭ پارتىيەمىزنىڭ تاشقى سەياسىتىنىڭ ئاساسىي پروبلېمىسىدۇر.

كوممۇنىستلار ھەر قاچان ئادەمنى ئادەمنىڭ ئېزىشى ۋە ئېكسپلۇئاتاتسىيە قىلىشىغا قارشى كۈرىشىپ كەلدى. ھازىر بولسا ئۇلار ئىنسانىيەت سىۋىلىزاتسىيەسىنىڭ ساقلىنىشى ئۈچۈنمۇ، ئادەمنىڭ ھايات كەچۈرۈش ھوقۇقى ئۈچۈنمۇ كۈرەشمەكتە.

سوتسىيالىستىك مەملىكەتلەرنىڭ ھەمكارلىقى بىلەن جىپسىلىقىنى مۇستەھكەملەش، كپ س س بىلەن سوۋېت دۆلىتىنىڭ خەلق ئارا پائالىيىتىنىڭ ئەڭ بىرىنچى دەرىجىلىك يۆنىلىشىدۇر.

كوممۇنىستلار كېلەچەك سوتسىيالىزمغا تەئەللۇق ئېكەنلىگىگە ئىشىنىدۇ،— دېدى كپ س س مەركىزىي كومىتېتىنىڭ باش سېكرېتارى.— تارىخنىڭ كېتىپ بېرىش جەريانى ئەينە شۇندىق. لېكىن بۇ تامامەن «رېۋولىيۇتسىيەنى ئېكسپورت قىلىش»، باشقا مەملىكەتلەرنىڭ ئىشلىرىغا ئارىلىشىش بىلەن شۇغۇللىنىمىز دېگەننى بىلدۈرمەيدۇ. «رېۋولىيۇتسىيەنى ئېكسپورت قىلىش» تامامەن مۇمكىن ئەمەس. سوتسىيالىزم پەقەت ھەر بىر مەملىكەتنىڭ جەمىيەت تەرەققىياتى ئوبيېكتىۋ ئېھتىياجلىرى ئاساسىدىلا ئوسۇپ يېتىلىدۇ. بىز شۇنىڭغا قەتئىي ئىشىنىمىزكى، سوتسىيالىزم ئاخىرقى ھېساپتا ئەڭ كاپىتالىزم بىلەن تىنچلىقتىكى مۇسابىقىلىشىش شارائىتىدىلا ئۆزىنىڭ ئەۋزەللىكلىرىنى ئىسپاتلايدۇ. بىز تامامەن بىزگە ئىمپېرىيالىزم تېڭىۋاتقان ھەربىي ساھادىكى مۇسابىقىنىڭ تەرەپدارلىرى ئەمەس.

ئىنچىلىقتا قاتار ياشاشقا سوتسىيالىزم بىلەن ئىمپېرىيالىزم ئوتتۇرىسىدىكى ھەربىي ستراتېگىيەلىك، باراۋەرلىك ئوبيېكتىۋ ياردەم قىلماقتا. بۇ بەراۋەرلىكنى قولغا كەلتۈرۈش— كېيىنكى ئون ژىللىقلارنىڭ ئەڭ مۇھىم يەكۈنلىرىنىڭ بىرى. ئۇ بىزنىڭ خەلقىمىزدىن ۋە سوتسىيالىستىك ھەمدوستلۇقنىڭ باشقا مەملىكەتلىرى خەلقلىرىدىن ناھايىتى ئۇرغۇن كۈچ ۋە مەبلەغ تەلەپ قىلدى، بىز ئۇنىڭ بۇزۇلۇشىغا يول قويمايمىز.

ياشلىغۇچىنىڭ مۇقەددەس بۇرچى

بۇنىڭدىن ئون ژىل مۇقەددەم قازاقستاننىڭ پايتەختى ئالمۇتىدا ئازىيە ۋە ئافرىكا ئەللىرى يازغۇچىلىرىنىڭ بەشىنچى كونفېرېنسىيەسى بولۇپ ئۆتكەنلىگى ھەممىگە مەلۇم. يېقىندا ئالمۇتىدا ئىككى قىتئە يازغۇچىلىرىنىڭ ژۇقۇرىدا ئاتالغان كونفېرېنسىيەسىنىڭ ئون ژىللىغىغا بېغىشلانغان تەنتەنىلىك مەجلىس بولۇپ ئۆتتى.

مەجلىس ئىشتىراكچىلىرى كپ س س مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى، قازاقستان كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى د. ئا. قونايېۋ، س. ئىماشېۋ، ب. ئەشموۋ ۋە باشقا رەسمىي شەخسلەرنى ئىلىق قارشى ئالدى.

مەجلىستە قازاقستان س س س ر ئالىي سوۋېتى رىياستىنىڭ رەئىسى ساتتار ئىماشېۋ تەبرىك سۆز سۆزلەپ:

—ھازىرقى پەيتتە تىنچلىق ئۈچۈن، يېڭى ئۇرۇش خەۋپىغا يول قويماسلىق ئۈچۈن بولغان كۈرەشلەردە ئاق نىيەتلىك ئىنسانلارنىڭ ئىتتىپاقلىشىشتىن مۇقەددەس ۋەزىپىسى بولمىسا كېرەك،— دېدى.

—يازغۇچىلارنىڭ بۈگۈنكى كۈندىكى ئاساسلىق ۋەزىپىسى— تىنچلىق يولىدا كۈرەشكۈچىلەرنىڭ ئالدىنقى سېپىدا بولۇشتۇر. دۇنيادىكى گۈزەل شەھەرلەرنى كۆلئەخلەت دۆڭىسىگە ئايلاندۇرۇپ، ئىنسانىيەتنى يادرو ئۇرۇشى ئوتىغا تاشلاشنى ئويلايدىغان ئاخماقلار بار ئېكەنلىگىنى ئۇنتۇشقا بولمايدۇ،— دېدى ئازىيا ۋە ئافرىكا ئەللىرى يازغۇچىلىرى ئاسوتسىئاتسىيەسىنىڭ باش سېكرېتارى ئالېكس لا گۇما.

قازاقستان س س ر يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى جۇبان مولداغالىيېۋ:

—مەن سوۋېت يازغۇچىسى، ئۇلۇق ئېلىمىنىڭ قېرىنداش بىر جۇمھۇرىيىتى،— قازاقستاننىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە سوتسىيالىستىك مەملىكىتىمىز خەلقلىرىنىڭ تىنچلىق ۋە دوستلۇق يولىدىكى كۈرەشنى ئىزچىللىق بىلەن داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتقانلىقى ئۈچۈن ئۆزەمنى بەختلىك سانايمەن. بۇ ئالىيجاناپ ئىش ئۈچۈن مەغرۇرلىنىمەن،— دېدى.

تەنتەنىلىك مەجلىستە بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ باش سېكرېتارى پېرېس دە كۇېليارنىڭ نامىغا خەت قوبۇل لاندى.

تىنچلىق فوندىغا

ئالمۇتىدا ۋ. ئى. لېنىن نامىدىكى سارايدا پۈتكۈل ئىتتىپاق لېنىن كومسومولى مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېاتى، بەلگۈلۈك شائىر م. شاخانوۋنىڭ پوئېزىيە كېچى چوڭ مۇۋاپپەقىيەت بىلەن ئۆتتى. كەچنى داڭلىق سوۋېت شائىرى يېۋگېنىي يېۋتۇشېنكا ئېلىپ باردى. ئۇ ئۆزىنىڭ قازاق دوستىنىڭ شېئىرلىرىنى رۇس تىلىغا تەرجىمە قىلىشتىكى ئىجادىي تەجرىبىسى ھەققىدە سۆزلىدى. م. شاخانوۋ كۆپلىگەن شېئىرلىرىنى ئوقۇدى.

بۇ تېرىقىدىكى ئىجادىي كەچلەر قازاقستان دۆلەت «دارىلفۇنۇنىدا»، ئالمۇتا پاختا رەختلىرى كومبىناتى مەدەنىيەت سارىيىدا، شۇنداقلا يېزىلاردىمۇ بولۇپ ئۆتتى. بارلىق كەچلەردىن چۈشكەن پۇل سوۋېت تىنچلىق فوندىغا تاپشۇرۇلدى.

(قازتاگ).

قازاقستان ئېلىمىزدىكى ئەڭ كوپ ئاشلىق ۋە مىللىونلىغان چارۋا ماللىرىنى ئوستۇرىدىغان جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ بىرىدۇر. بۇ ژىلى قازاقستان يېزا ئېگىلىكى ئەمگەكچىلىرى جەمىيەت مېلى ئۈچۈن 19.1 مىللىون تونا پىچەن، 24،2 مىللىون تونا سىلوس ۋە باشقا مال ئوزۇغىنى تەييارلاشقا كىرىشتى. بۇ ئىش ئاساسەن تېخنىكا كۈچى بىلەن بەجىرىلىدۇ.

سۈرەتتە: ماشىنا بىلەن چېپىلغان چۆپلەرنى ماشىنىدا باغلاش پەيتى.

«مېلودىيەنىڭ» يېڭى تەخسىلىرى

پۈتكۈل ئىتتىپاقلىق «مېلودىيە» فىرمىسى قازاقستان ناخشىچىلىرى بىلەن سازەندىلىرىنىڭ ئىجراسىدىكى ناخشا— سازلارنى پاتېفون تەخسىلىرىگە يېزىپ چىقاردى. بۇ يېڭى تەخسىلەر يېقىندا دۇكانلاردا سېتىلىشقا باشلايدۇ.

بۇلارنىڭ ئىچىدە بىر نەچچە قازاق خەلق ناخشىلىرى بار. بۇلارنى ناخشىچىلار ك. راخموۋ، ج. تاشتېمىروۋا، ۋ. ئاكموۋالار دومبىرىدا ئۆزلىرى تەڭكەش قىلىپ ئورۇنلايدۇ.

«سەھرا ئەركىسى» تەخسىلىرىگە قازاقستان كومپوزىتورلىرىنىڭ زامانىۋىي ئېستراداا ناخشىلىرىمۇ يېزىلغان. خەلق مۇزىكىلىرىنىڭ ئىشقىۋازلىرى قازانغاپنىڭ كۈيلىرى يېزىلغان تەخسىلەرنى ئالالايدۇ.

ئەزگۈ تىلەكلەر

مەن جۇڭغار ئالا تېغى باغرىدىكى قازاق ئاۋۇلىدا، چارۋىچى ئائىلىسىدە تۇغۇلۇپ چوڭ بولدۇم. ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى مەزگىلىدە بىز ياش ئىدۇق. ئاۋۇلىمىزدىكى ۋىگىتلەر قوللىرىغا قورال ئېلىپ ئۇرۇش

مەيدانىغا ئاتلاندى. ئۇلارنىڭ ئىشتىكى ئورنىنى ئوسمۇرلەر، قىزلار، ئاياللار ئىگەللىدى. ئاشلىق تېرىش، مال بېقىش، مەيداندىكى ئارمىيەنى كىيىندۇرۇش، ئوزۇق-تۈلۈك بىلەن تەمىنلەش بىزنىڭ ۋەزىپىمىز ئىدى.

بۇ ئېغىر كۈنلەردە ئەلۋەتتە مەنمۇ قاراپ ئولتۇرالمىدىم. ئەمگەككە ئارىلاشتىم. باشتا موزاي باقتىم، سېغىنچى بولدۇم، كېيىن برىگادىر بولۇپ ئىشلىدىم.

ھازىر يېزىلارنى، يايلاقلارنى ئارىلاپ يېشقەدەم ئەمگەكچىلەر بىلەن سۆھبەتلەشكەندە ئۇرۇش مەزگىلىدە باشتىن كەچۈرگەن ئېغىرچىلىقلارنى ئەسكە ئالىمىز. ئۇ كۈنلەرنى ئەسلىگەندە غەزىۋىڭ تاشىدۇ. ئۇنىڭ سەۋەبى، بىزنىڭ ئېلىمىزدا، شۇنىڭ ئىچىدە يەتتىسۇ تەۋەسىدە ئۇرۇشنىڭ زەردابىغا گىرىپتار بولمىغان بىرەرمۇ ئائىلە يوق. ئۇرۇشنىڭ خەلق ئىگىلىكىگە يەتكۈزگەن زىيانلىرى ئالىقاچان تولتۇرۇلدى.

مەن بۇنى ئۆزەم باشقۇرغان ئىگىلىكنىڭ بايلىقىدىن، ئەمگەكچىلەرنىڭ باياشايات تۇرمۇشىدىن ھەر كۈنى دېگۈدەك كۆرۈپ ۋۈرىمەن. ئامما لېكىن قەلب يارىسىنىڭ ساقىيىشى ئوڭاي بولمىسا كېرەك.

ئەندى ئىككىنچى بىر سەۋەبى بولسا، سوۋېت ھۆكۈمىتىنىڭ: كۆپلەپ قورال ئىشلەپ چىقىرىشنى توختۇتۇش، تالاش مەسىلەرنى سۆھبەت ئارقىلىق ھەل قىلىش، تېچلىقتا بىللە ياشاش تەشەببۇسىغا قارشى ھالدا ئامېرىكا پرېزىدېنتى باشچىلىقىدىكى ئۇرۇش خۇمارلار ئىنسانىيەتنى ئۇمۇمى يۈزلۈك قىرىدىغان قوراللارنى كۆپلەپ چىقىرىش ئارقىلىق تېچلىققا خەۋپ تۇغدۇرماقتا. ئەلۋەتتە، بۇ ھەر كىمنىڭ غەزىۋىنى قوزغايدۇ.

مەن خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن ۋە جۇمھۇرىيەت پارلامېنتىنىڭ ئەزاسى يەنى قازاقستان س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە جامائەتچىلىك ئارىسىدا تالدىقورغاندا، ئالمۇتىدا بولۇپ تۇرىمەن. قەيەرگە بارماڭ، كىم بىلەن سۆھبەتلەشمەڭ، ھەممىنىڭ دەيدىغىنى: تېچلىق بولسا دېگەن بىرلا تىلەك. مەن مانا، بۇ گەپنى سوۋخوزىمىزنىڭ ئىلغار ئىشچىلىرى ز. سېيىتوۋانىڭ، ب. تاتېنوۋانىڭ، ئى. تۇرغىنبايېۋنىڭ، ب. ئوسپوۋانىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىدىم.

بىزنىڭ رەھبىرىمىز يۇرىي ئاندروپوۋنىڭ ئامېرىكانىڭ مېن شتاتىدا ياشايدىغان مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ساماتنا سمىتقا يازغان خېتى پەقەت ماڭلا ئەمەس، ۋۇتداشلىرىمنىڭ ھەممىسىنىڭ كۆڭلىگە ياقتى. «بىز تېچلىقنى تىلەيمىز، بىزنىڭ شۇغۇللىنىدىغان ئىشلىرىمىز بار. ئاشلىق ئۆستۈرىشىمىز، قۇرۇلۇش ۋە كەشپىياتچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىشىمىز، يېزىشىمىز ۋە كائىناتقا ئۇچۇشىمىز كېرەك. بىز ئۆزىمىزگە ۋە يەر يۈزىدىكى بارلىق خەلقلەرگە تېچلىق تىلەيمىز. ئۆز بالىلىرىمىز ئۈچۈن ۋە ساماتنا ئۈچۈنمۇ تېچلىق تىلەيمىز».

بۇ تىلەككە مەنمۇ قوشۇلىمەن.

زىلىخا تامشىبايېۋا،
سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى،
«ئېكپېكشى» سوۋخوزىنىڭ دىرېكتورى.

مەدەنىيەت خەۋەرلىرى

ئۆزبەك ئارتىستلىرى ماھارىتى

ھەمزە نامىدىكى ئۆزبەكىستان دۆلەت ئاكادېمىيەلىك دراما تېاترى ئارتىستلىرى قازاقستان پايتەختىدە بىر نەچچە كۈن بولۇپ، ئۆز سەنئىتىنى نامايىش قىلدى. ئۇلار قويغان ك. ياشىننىڭ «ئىنقىلاپ تېڭى»، س. ئەخمەتنىڭ «كېلىنلەر قوزغىلىڭى»، ئۇ. ئومارېكوۋنىڭ «پەرىز» قاتارلىق سپېكتاكىللىرىنى ئالمۇتىلىقلار زور قىزىقىش بىلەن كۆردى.

قازاق دراماتۇرگىيەسىنىڭ كلاسسىگى مۇختار ئەۋېزوۋنىڭ «ئاباي» پيېسسى بويىچە قويۇلغان سپېكتاكلنى تاماشىبىنلار ئىللىق قارشى ئالدى. بۇنى ئۆزبەك تېاتر سەھنىسىدە قازاقستان دۆلەت ئاكادېمىيەلىك دراما تېاترىنىڭ دىرېكتورى، س س س ر خەلق ئارتىستى ئە. مەمبېتوۋ قويغان ئىدى.

بىزنىڭ مۇخبىرىمىز بىلەن بولغان سۆھبەتتە، قازاقستان خەلق رەسسامى ئايشا غالىمبايېۋا مۇنداق دېدى:

—ئۆزبەك قېرىنداشلىرىمىز سەھنىگە قويغان «ئاباي» سپېكتاكلى ۋە باشقىمۇ سەھنە ئەسەرلىرى مېنىڭدە كۈچلۈك تەسىرات قالدۇردى. ئۆزبەك ئارتىستلىرى قازاق خەلقىنىڭ مۇتەپەككۇرى ئاباينىڭ ئوبرىزىنى ئەجايىپ ماھىرلىق بىلەن ياراتقان.

ئۆزبەك ئارتىستلىرى سەھنىنى بېزەشتە، كىيىملەرنى تاللاشتا چوڭ تەجرىبىگە ئىگە ئىكەنلىكلىرىنى كۆرسەتتى.

«قىمىز» چېخ تىلىدا

قازاق يازغۇچىسى دۈكېنباي دوسجانوۋ چېخوسلوۋاكىيەنىڭ پايتەختى پراگا شەھىرىدىن ئۆزىنىڭ «قىمىز» ناملىق ھېكايىلەر توپلىمىنىڭ چېخ تىلىدا نەشر قىلىنغانلىقى ھەققىدىكى خۇش خەۋەرنى ئالدى.

د. دوسجانوۋنىڭ ئەسەرلىرى چەت تىللاردا موشۇنىڭ بىلەن سەككىز مەرتىۋە يورۇق كۆردى. «قىمىز» كىتاۋىنىڭ مۇقاۋىسى قازاق مىللىي نەقىشلىرى بىلەن بېزەلدۇرۇلگەن. ئۇنى چېخ تىلىغا لىبېردۇ نورجاك تەرجىمە قىلغان.

يېزىنىڭ ھايات دەپتىرى

بۇ كۈنى ئۇيغۇر رايونىنىڭ دولاتا يېزىسىدا تۇرىدىغان باۋدۇن مولدىنوۋلار ئائىلىسىدا چوڭ خۇشاللىق ۋاقىە يۈز بەردى. باۋدۇن ئاكا بىلەن جانارخان ھەدىنىڭ تۇرمۇش قۇرغىنىغا 50 يىل، ئۇلارنىڭ ئەڭ چوڭ ئوغلى ئاۋدۇن بىلەن ئايالى لېنانىڭ باش قوشقىنىغا 25 يىل تولدى. باۋدۇن ئاكىنىڭ كەنجە ئوغلى مۇڭداش بولسا شۇ كۈنى پەرىدەم بىلەن ئائىلە قۇردى.

«ئەمگەك» كولخوزىنىڭ مەدەنىيەت سارىيىغا ئۈچ قوش توي مەرىكىسىگە يىغىلغان ۋۇت ئادەملىرى، يىراق- يېقىندىن كەلگەن مېھمانلار بەختلىك ئائىلە ئەزالىرىغا ھاياجان- تەۋرىنىش ئىلكىدە ئۇزلىرىنىڭ ئېسىل تىلەكلىرىنى ئىزھار قىلىشتى.

تويغا-توي ئۇلاشتى

—جانارخان ئىككىمىز 1932- يىلى تۇرمۇش قۇردۇق،— دەيدۇ ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ قاتناشچىسى، ئەمگەك مەردانىسى باۋدۇن مولدىنوۋ.— شۇ چاغلاردا ھەر ئىككىمىز كولخوز قۇرۇلۇشى ئىشلىرىغا، ئۇنىڭ ھۇلىنى مۇستەھكەملەشكە ئاكتىۋ ئارىلاشتۇق. 1941- يىلى مەيدانغا ئاتلاندىم. جانارخان ئۈچ پەرزەندىمىز ئاۋدۇن، ئانارخان، شاۋدۇنلار بىلەن مېنى ئۇزىتىپ قالدى. ستالىنگراد شەھىرى ئۈچۈن ۋۈرگۈزۈلگەن قانلىق جەڭلەرنىڭ بىرىدە ئىنتايىن ئېغىر يارىدار بولۇپ،

سۈرەتتە: «ئالتۇن» ۋە «كۈمۈچ» توي ساھىپلىرى مولدىنوۋلار.

8 ئايغا يېقىن داۋالىنىپ، 1943- يىلى سېنتەبىردە ۋۇتۇمغا قايتتىم.

ئۇ، جەڭلەردە كۆرسەتكەن قەھرىمانلىقلىرى ئۈچۈن ئۈچىنچى دەرىجىلىك شۆھرەت ئوردېنى ۋە بىر نەچچە مېداللار بىلەن تەغدىرلەنگەن.

باۋدۇن ئاكا 1943- يىلدىن 1963- يىلغىچە برىگادىرلىق ۋەزىپىسىنى ئاتقۇردى. ئۇنىڭدىن كېيىن 1974- يىلى پېنسىيەگە چىققىچە كولخوزدا ھەر خىل ئىشلارنى ئىشلەپ ۋۇردى. سەن ئىلگىرى جانارەم ھەدىمۇ پېنسىيەگە چىققان ئىدى.

ب. مولدىنوۋنىڭ ئەمگىكى ھۆكۈمىتىمىز تەرىپىدىن مۇناسىپ باھالاندى. ئۇ ئىككى قېتىم 1939- ۋە 1953- يىللىرى موسكۋادىكى س س س ر خەلق ئىگىلىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرى كۆرگەزمىسىنى زىيارەت قىلىپ قايتتى. قازاقستان س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ پەخرىي گراموتىسى ۋە باشقىمۇ كۆپلىگەن ماددىي ۋە مەنىۋى سوغىلار بىلەن تەغدىرلەندى. بىر نەچچە قېتىم رايونلۇق ۋە يېزىلىق سوۋېتنىڭ دېپۇتاتى بولۇپ سايلاندى.

قەھرىمان ئانا— جانارخان ھەدە بىلەن باۋدۇن ئاكا 11 بالىنى تەربىيىلەپ ئوستۇرۇپ قاتارغا قوشتى. ئوغۇللىرى— ئاۋدۇن، سۇلايمان، مۇڭداشلار ئالمۇتىدىكى يېزا ئىگىلىكى ئىنستىتۇتىنى تاماملىغان. ئاۋدۇن بۈگۈنكى كۈندە ئۇيغۇر رايونلۇق يېزا ئىگىلىك تېخنىكىسى بىرلەشمىسى دىرېكتورىنىڭ ئورۇنباسارى بولۇپ ئىشلەيدۇ. سۇلايمان بىر ئاز ۋاقىت ئۆزى ئوقۇغان ئىنستىتۇتتا ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلىدى. ھازىر لېنىنگراد يېزا ئىگىلىكى ئىنستىتۇتىنىڭ ئاسپىرانتۇرىسىنى تاماملاش ئالدىدا تۇرىدۇ. مۇڭداش بىر يىلدىن ئېشىپ قالدى، چوڭ ئاقسۇدا ئورمانچى ۋەزىپىسىنى ئاتقۇرماقتا. پولات دارىلمۇئەللىمىننى تاماملاپ، چوڭ ئاقسۇدىكى سەككىز يىللىق مەكتەپتە دىرېكتور. سۇلتان— ئالىي بىلىملىك خىرۇرگ— ستوماتولوگ، ئۇ ھازىر ئالمۇتىدا ئىنستىتۇتتا مۇئەللىم. يولداش پولىتېخنىكا ئىنستىتۇتىدا ئوقۇپ، گىدروگېولوگ مۇتەخەسسىسلىكىنى ئىگىلەپ، چونجا رايونلۇق سۇ ئىنشائەتلىرىدىن پايدىلىنىش مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى. قىزلىرىدىن جەننەت— تىببىي ئىنستىتۇتنى تاماملاپ، چونجىدىكى رايونلۇق ئاپتېكىنىڭ مۇدىرى بولۇپ ئىشلەۋاتسا، تېخنىكۇمنى تۈگەتكەن سالامەتخان تاشكەنتتىكى تراكتور زاۋۇدىدا بۇخگالتېر. شۇنداقلا ئانارخان، جەنناخان، سادەتلەر تېخنىكۇملارنى تۈگىتىپ، ئىگىلىگەن كەسپى بويىچە ھەر خىل ئىش ئورۇنلىرىدا ئەمگەك قىلىۋاتىدۇ.

—30 نەۋرە، 4 چەۋرىمىز بار. كۆيوغۇل، كېلىنلىرىمىزنى قوشقاندا بىزنىڭ ئائىلە ئەزالىرى 58 جان،— دەيدۇ جانارخان ھەدە.

دولاتا يېزىسى تاغ باغرىغا جايلاشقان. مەن دولاتىدا تاغ مەنزىرىسىنى كۆزدىن كەچۈردۈم. سايىنىڭ بويىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا ئۇزاق قاراپ تۇردۇم. تاغ بىلەن ساي ئوز ئارا جىپسىلىشىپ يېزىغا ئەجايىپ گۈزەللىك، ئەپسىلىك ھەدىيە قىلىپ تۇرغاندەك سېزىلەتتى. ئالمۇتىغا قايتقاندىمۇ يولدا شۇ ھەققىدە ئويلىدىم. ياق، يېزىنىڭ ھەقىقىي گۈزەللىكى ئۇنىڭ ئەمگەكچان ئادەملىرىدە. باۋدۇن ئاكا بىلەن جانارخان ھەممىدەك نۇرانىي كىشىلەردە.

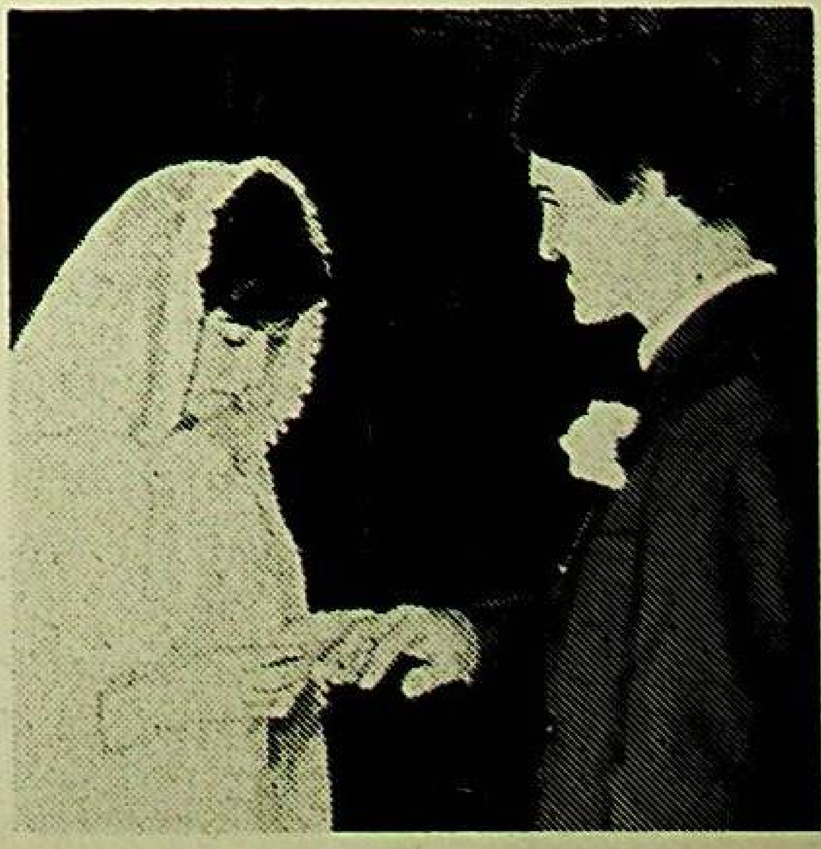

سۈرەتتە: مۇڭداش بىلەن پەرىدەم نىكا ئۈزۈكىنى تاقىماقتا.

ئا. دولەتوۋ.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى www.ewlat.org www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

مېۋىلىك بىر شاخ

قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسى سېكرېتارىئاتىنىڭ نۆۋەتتىكى مەجلىسىدە ئۇيغۇر ئەدەبىياتى كېڭەشىنىڭ خىزمىتى كۆزدىن كەچۈرۈلدى. مەجلىسنى قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى ج. مولداغالىيېۋ كىرىش سۆز بىلەن ئاچتى. كېڭەشنىڭ رەئىسى، يازغۇچى ج. بوساقوۋ «ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ھازىرقى ئەھۋالى» دېگەن ماۋزۇدا دوكلاد بىلەن سۆزگە چىقتى.

ئۇيغۇر سوۋېت ئەدەبىياتى كۆپ مىللەتلىك سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ مېۋىلىك بىر شېخى. قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى يېنىدا قۇرۇلغان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى كېڭىشى ئەدەبىي ھاياتنى ئويغۇتۇشتا ۋە ئۇنىڭ يېتىلىشىنى، مەخسەتلىك ئاپدىلاشرۇشتا بىر قاتار ئەھمىيەتلىك ۋەزىپىلەرنى ئاتقۇرماقتا. ئالمۇتا شەھىرىدە س س س ر قۇرۇلغانلىقىنىڭ 60 يىللىقىغا بېغىشلانغان ئەدەبىي كەچ، تالدىقورغان ئوبلۇسىنىڭ پانفىلوۋ شەھىرىدە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ كۈنلىرى ئۇتۇقلۇق ئۆتتى. ئالمۇتا ئوبلۇسىنىڭ خەشكىلەك، تالغىر، چېلەك رايونلىرىدا، پايتەختتىكى ئالىي بىلىم يۇرتلىرىدا كىتابخانلار بىلەن ئۇچرىشىشلار بولۇپ ئۆتتى.

كېڭەشنىڭ ئاساسلىق ئىشىنىڭ بىرى نەشرگە تەييارلانغان كىتابلارنىڭ ئەدەبىيۋى- بەدىئىي سۈپىتىنى ياخشىلاش ئۈچۈن كۆرەش بولىۋاتىدۇ. كېڭەشتىكى 5 يىل ئىچىدە «جازۇشى» نەشرىياتىدىن ئۇيغۇر يازغۇچىلىرىنىڭ 125 كىتابى يورۇققا چىقتى.

يېقىنقى بىر نەچچە يىل ئىچىدە ئۇيغۇر يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرى س س س ر خەلقلىرى تىللىرىدا تەرجىمە قىلىنىشقا باشلىدى. موسكۋادا ئۇيغۇر يازغۇچىلىرىنىڭ «سەھەر سەلكىنى»، «چىنار شېخى»، «ئۇيغۇر دىيارىنىڭ ساداسى» توپلاملىرى بېسىلىپ چىقتى. قازاق تىلىدىمۇ بىر قاتار ئەسەرلەر ئېلان قىلىندى.

جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تىياترىنىڭ رېپېرتۇئارىمۇ يىلدىن- يىلغا بېيىماقتا. ز. سەمەدىنىڭ «مايىمخان» رومانى بويىچە ئىشلەنگەن «ئەژدىھا يىللىرى» فىلمى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى بىلەن سەنئىتىنىڭ زور ئۇتۇغىدۇر.

بىزنىڭ يازغۇچىلىرىمىز پۇبلىتسىستىكا بىلەن ئوچېرك ژانىرلىرى بويىچىمۇ ياخشى ئەسەرلەرنى بارلىققا كەلتۈرمەكتە. ئۆتكەن يىلى نەشر قىلىنغان «پەرۋاز» ناملىق توپلام ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئۈچۈن ئەھمىيەتلىك ۋاقەدۇر. بۇ توپلام كېلەچەكتە ئۇيغۇر تىلىدا يورۇق كۆرىدىغان ئالمانەخنىڭ دەسلەپكى ھۇلى ھېساپلىنىدۇ.

خۇلاسلاپ ئېيتقاندا ئۇيغۇر سوۋېت ئەدەبىياتى دەۋر تەلىۋىگە مۇناسىپ ئىلگىرىلەپ، ئېلىمىزنىڭ بارلىق مىللەت ئەدەبىياتلىرى بىلەن تەڭ تەرەققىي قىلماقتا.

بۇ جەريانلارنى قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ، قېرىنداش قازاق، رۇس قەلەمداشلارنىڭ ئىجادىي، دوستلۇق ياردىمىدىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ، ئەلۋەتتە.

—ئۇيغۇر ئەدەبىياتى قېدىمىي دەستۇرى بولغان چوڭ ئەدەبىيات،— دېدى قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ سېكرېتارى، «جۇلدۇز» ژۇرنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى ب. تىلېگېنوۋ.— ئۇيغۇر قەلەمداشلىرىمىزنىڭ ئىجادىيىتىنى ھەممە ۋاقىت كۆزىتىپ بارىمەن. ز. سەمەدىي، ئە. ھاشىروۋ، ت. توختەموۋنىڭ يېڭى ئەسەرلىرى ئۇلارنىڭ ئىجادىيەتتە يەنىمۇ ئورلەۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

يازغۇچى ق. توختەموۋ ئۇيغۇر ئەدەبىياتى كلاسسىكلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى، شۇنىڭدەك بۈگۈنكى ياخشى ئەسەرلەرنى ئوز ۋاقتىدا ئەشىر قىلىش مەسىلىلىرىگە توختالدى.

—ئىجادىي ئادەملەرنىڭ مەنىۋى، مەدەنىي سەۋىيەسى دېگەن مەسىلە ئورۇنلۇق ئېيتىلدى،— دېدى كومپوزىتور قۇددۇس غوجامياروۋ،— ئىجاتكار زامانىغا، دەۋر تەلىۋىگە ماسلىشىشى شەرت. ئىجادىيەتتە دۇنياغا قاراش بىلەن شەخسىي ھېسسىياتنىڭ ئوز ئارا بىرلىكى بولۇشى ئۈچۈن ئۈزلۈكسىز ئىزدىنىش، تىنىمسىز ئەمگەك كېرەك.

يازغۇچى ق. جۇمادىلوۋ، ئەدەبىياتشۇناس پ. سابىتوۋا، «جازۇشى» نەشرىياتىنىڭ دىرېكتورى ئە. جۇمابايېۋ، قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ سېكرېتارى، «پروستور» ژۇرنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى ۋ. ئى. لارىن، قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ سېكرېتارى ق. تۇرسۇنقۇلوۋ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئالدىدا تۇرغان ۋەزىپىلىرى، تەرجىمە ۋە باشقا ئىجادىي كېڭەشلەر بىلەن ئالاقە، بەدىئىلىك ۋە باشقا مەسىلىلەر ھەققىدە ئوز پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

مەجلىس قارالغان مەسىلىلەر بويىچە قارار قوبۇل قىلدى.

دەسلەپكى لائۇرېياتلار

قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى شائىر، يازغۇچىلارنى ئىدېيەۋى- بەدىئىي جەھەتتىن يۇقۇرى ئەسەرلەر يېزىشقا دەۋەت قىلىش مەخسىتىدە ئەڭ ياخشى ئەسەرنىڭ مۇئەللىپلىرىگە ھەر يىلى بېرىلىدىغان ئالتە مۇكاپات بەلگۈلىگەن ئېدى.

يېقىندا جۇمھۇرىيەت يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ سېكرېتارلىرى باش قوشۇپ، 1982- يىلىنىڭ خۇلاسىسىنى چىقىرىپ، بەلگۈلەنگەن ئالتە مۇكاپاتنى تۆۋەندىكى يازغۇچى، شائىرلارغا بېرىشنى قارار قىلدى. ئاتاپ ئېيتقاندا، بۇ مۇكاپات **قابدەش جۇمادىلوۋقا**- «ئاخىرقى كوش» رومانى ئۈچۈن، **مورىس سىماشكوغا**- «قوڭغىراق» ناملىق رومانى ئۈچۈن، **سېيىتجان ئوماروۋقا**- «ياش ئەۋلات» ناملىق پوۋېستلار بىلەن ھېكايىلەر توپلىمى ئۈچۈن، **دولات ئىسابېكوۋقا**- «ۋارىسلار» پيېسىسى ئۈچۈن، **تېمىرخان مېدېتبېكوۋقا**- «كەپتەر قاناتلىرى» ناملىق شېئىرلار توپلىمى ئۈچۈن، **دولقۇن ياسىنوۋقا** (ئۇيغۇر)- «يەر ئاۋازى» ناملىق پوئېمىلار (داستانلار) توپلىمى ئۈچۈن بېرىلدى.

يازغۇچى **قابدەش جۇمادىلوۋ** نىڭ ئىككى توملۇق «ئاخىرقى كوش» رومانىدا تارباغاتاي تېغىنىڭ جەنۇبىدە ياشايدىغان قازاقلارنىڭ 1930- 1960- يىللاردىكى ھاياتى، گومىنداڭ ھوكۇمرانلىرىغا قارشى، مىللىي ئازاتلىق يولىدىكى كۈرەشلىرى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن.

ئۇيغۇر شائىرى **دولقۇننىڭ** «يەر ئاۋازى» كىتاۋىغا ئۇنىڭ كېيىنكى يىللىرى يازغان «يەر ئاۋازى»، «كارىز قىسسىسى»، «ئاخىرقى دەقىقە» ناملىق ئۈچ داستانى كىرگەن. بۇلار تۇغۇلغان يۇرت، ۋەتەن ھەققىدىكى تەسىرلىك، لىرىك ئەسەرلەردۇر.

كانچىلار شەھىرىدە ئۆتكەن بىر كۈن

بۇ كىچىككىنە، بۈككىدە دەل- دەرەقلىق شەھەر بىزنى ئوزىگە بىردىنلا مەھلىيا قىلدى. كانچىلار تىككەن ھەر خىل كوچەتلەر توپ- توپ كوچىلار ئەتراپىدا بوي تارتىپ لەرزان تەۋرەنمەكتە. بۇ يېشىلزارلىق ئارىسىدىكى ئاپپاق، قاتار- قاتار ئويلەر شەھەرگە تېخىمۇ گوزەللىك بېغىشلاپ، كوزگە ئەجايىپ ئىللىق كورۇنەتتى.

لېنىن ناملىق مەركىزىي كوچىغا جايلاشقان بۇ ئازادە، يوغان ئىشىكلىرى كەڭ ئوچۇق بىنا كېنتاۋ شەھىرىدىكى ئاچىساي پولىمېتال كومبىناتى ئىشچىلىرىنىڭ مەدەنىيەت سارىيىدۇر. ئىشتىن بوش ۋاقىتلاردا، ئاخشاملىرى ئىشچىلار بۇ يەرگە كېلىپ ھەر خىل ئومەكلەرگە قاتنىشىدۇ. ياكى كونسېرت كورۇپ، مەدەنىي ۋە كوڭۇللۇك دەم ئالىدۇ.

بۇ يەردە شۇنداقلا ئىشچىلارنىڭ بالىلىرىمۇ ھەر خىل ئومەكلەرگە قاتنىشىپ، سەنئەت ۋە گوزەللىك دۇنياسىغا مەپتۇن بولىدۇ.

—بىزنىڭ بۇ سارايدا تىلغا ئالغىدەك خېلە ئىشلار قىلىنىۋاتىدۇ،— دېدى ئىشىكنى كەڭ ئېچىۋېتىپ كلۇب مۇدىرى.— بۇ يەردە بىز 60 تىن ئارتۇق ئادەمدىن تەشكىل قىلىنغان مىللىي چالغۇ ئەسۋاپلىرى ئوركېستىرى قۇرمانغازىنىڭ «سارى ئارقا» كۈيىنى رېپېتىتسىيە قىلىۋاتقانلىقىنى كوردۇق. ئاندىن كلاسسىك مۇزىكا ئەسەرلىرىمۇ چېلىندى. بىزنى ئاددىي ئىشچىلارنىڭ تالانتى ۋە سەنئەتتىكى ماھارىتى ئاڭ قالدۇردى. ئۇلارغا يېقىندا «خەلق تىياترى» دېگەن پەخرىي ئاتاق بېرىلدى.

مەدەنىيەت سارىيىنىڭ كىتاپخانىسىغا كىردۇق. بىزنى ئۇنىڭ دىرېكتورى ۋېرا ئىلىلىق قارشى ئالدى.

بىزدە 6557 ئوقۇغۇچى بار. بىز ئۇلارنى ھەر يىلى ئېلىمىزدا، جۇمھۇرىيىتىمىزدە چىقىدىغان يېڭى ئەشرلەر بىلەن تولۇق تەمىنلەپ تۇرىمىز. بىزنىڭ فوندىمىز 80 مىڭدىن ئارتۇق كىتاپتىن تەشكىل تاپقان.

كلۇبىمىز تەركىۋىدە «شائىلىق» دېگەن ئىجادىي كلۇب ئۇيۇشتۇرۇلغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئاساسىي مەخسىتى، مۇزىكا ئەدەبىياتىنى تەرغىب قىلىشتىن، خەلق ناخشىلىرىنى، رومانسلارنى كوپچىلىك ئارىسىدا كەڭ تارقىتىشتىن ئىبارەت. 20 ئادەمدىن تەركىپ تاپقان كلۇب ئەزالىرى مىللىي ناخشا تېكىستلىرىنى ئۈگىنىشكە بېغىشلانغان كەچلەرنى پات- پات ئوتكۈزۈپ تۇرىدۇ، يېڭى ناخشىلارنى ئىجرا قىلىدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا مەدەنىيەت سارىيىدا تەشكىل قىلىنغان «ياش رادىو ھەۋەسكارلىرى»، «ياش ۋەتەنپەرۋەرلەر» ئومەكلىرى، يېڭى ئائىلە قۇرغان ياشلار كرۇژوگى، فىلاتېلىستلارنىڭ «گلوبۇس» ناملىق خەلقلەر دوستلۇغى كلۇبى، بالىلارنىڭ ئولكە تونۇش كلۇبى ۋە «پاراپېل» ناملىق بالىلار سەنئەت ئومەكلىرى ئىشچىلارنىڭ مەدەنىي، روھىي دۇنياسىنى بېيىتىشقا خىزمەت قىلماقتا.

بۇ يەردە بولۇپمۇ ھەۋەسكار بالىلارغا ئالاھىدە ياخشى شارائىتلار تۇغدۇرۇلغان. دەرىستىن كېيىن ئۇلار سارايغا كېلىپ «قالىغاچ»، «ئايگولېك» ناخشا- ئۇسسۇل ئانسامبلىدا ياكى «ئۇچقۇن» ناملىق پىونېر تىياتىرىدا، «سلايد» ناملىق ئېستىرادىلىق ئومەككە قاتنىشىپ، مەشغۇلات ئوتكۈزىدۇ.

قىسقىسى، مەدەنىيەت سارىيىدا 36 تۈرلۈك ھەر خىل ستۇدىيەلەر بىلەن تىياتىرلار، ئانسامبىللار بىلەن ئومەكلەر، كلۇبلار بىلەن كوللېكتىۋلار، ئوركېستىر بىلەن مەدەنىيەت، ئەدەبىيات ئۇنىۋېرسىتېتلىرى ئىشلىمەكتە.

گۈلمەرىيە كېمپىروۋا.

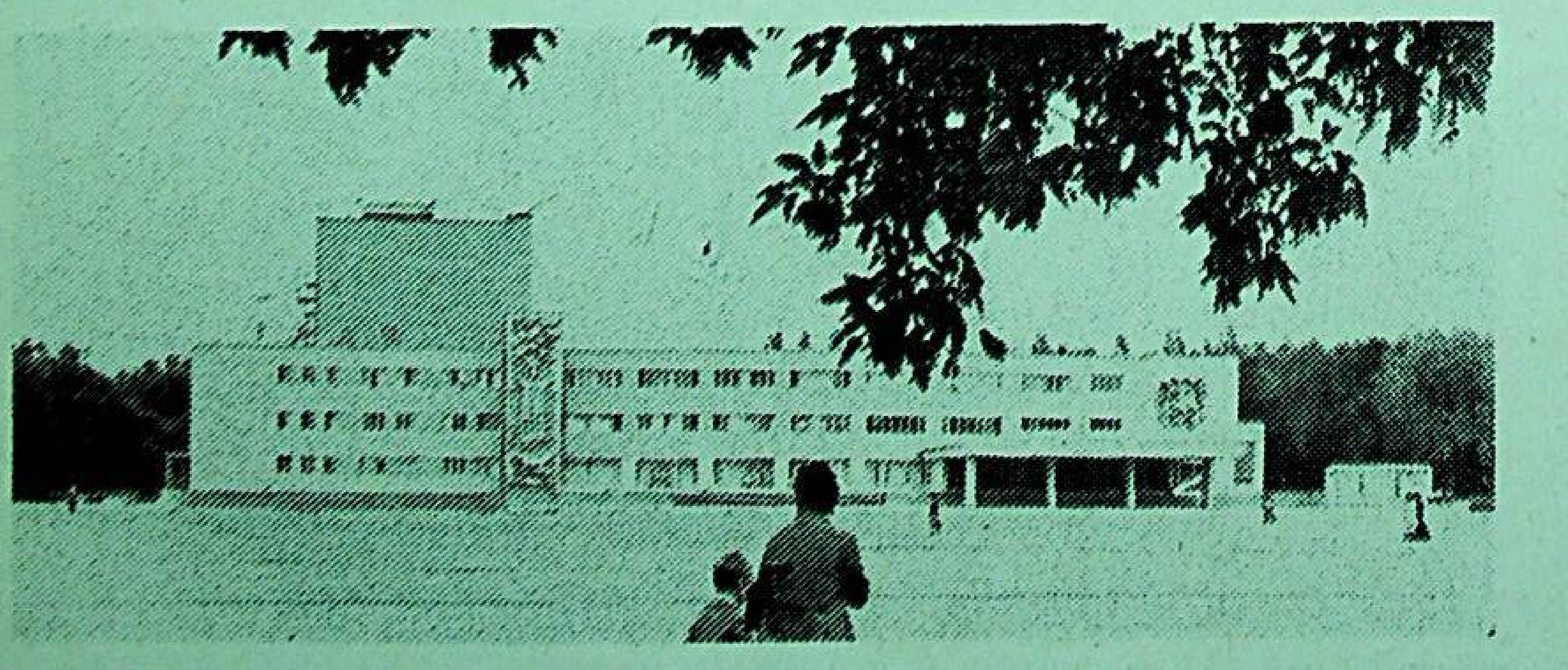

چىمكەنت ئوبلۇستىكى كېنتاۋ شەھەرلىك مەدەنىيەت سارىيى.
ئوڭدا: مەدەنىيەت سارىيى يېنىدا قۇرۇلغان خەلق چالغۇ ئەسۋاپلىرى ئومىگىنىڭ ئەزالىرى ئاھالە ئارىسىدا پات- پات ئويۇن كورسىتىپ تۇرىدۇ.

ئوقۇماقنىڭ ئەرتە- كەچلىگى يوق

Уйғурчә басмиси	Уйғурчә язмиси	Латинчә	Әрәбчә	Уйғурчә басмиси	Уйғурчә язмиси	Латинчә	Әрәбчә
Аа	Аа	Aa	ئا	Өө	Өө	Өө	ئۆ
Әә	Әә	Әә	ئە	Пп	Пп	Pp	پ
Бб	Бб	Bb	ب	Рр	Рр	Rr	ر
Вв	Вв	Vv	ۋ	Сс	Сс	Ss	س
Гг	Гг	Gg	گ	Тт	Тт	Tt	ت
Ғғ	Ғғ	Ğğ	غ	Уу	Уу	Uu	ئۇ
Дд	Дд	Dd	د	Үү	Үү	Üü	ئۈ
Ее	Ее	Ee	ې	Фф	Фф	Ff	ف
Ёё	Ёё			Хх	Хх	Xx	خ
Жж	Жж	Ⱬⱬ	ژ	Һһ	Һһ	Hh	ھ
Җҗ	Җҗ	Çç	ج	Цц	Цц		
Зз	Зз	Zz	ز	Чч	Чч	Cc	چ
Ии	Ии	Ii	ى	Шш	Шш	Şş	ش
Йй	Йй	Jj	ي	Щщ	Щщ		
Кк	Кк	Kk	ك	Ьь	ь		
Ққ	Ққ	Qq	ق	Ъъ	ъ		
Лл	Лл	Ll	ل	Ыы	ы		
Мм	Мм	Mm	م	Ээ	Ээ		
Нн	Нн	Nn	ن	Юю	Юю		
Ңң	Ңң	Ꞑꞑ	ڭ	Яя	Яя		
Оо	Оо	Oo	ئو				

БАЛИЛАРҒА СОҒА

Тайчиғим

Тайчиғимәй, тайчиғим,
Көзи пал-пал тайчиғим.
Түки тал-тал тайчиғим,
Қулақлири қәләмдәк,
Қуйриғи бар әләмдәк,
Һә, кукули үкидәк,
Яйли тик аш көкидәк.
Көзи йоған мончақтәк,
Бурунлири қочақтәк.
Қашқиси бар тумачә,
Мәйдә-көкси ала-ча.
Аяқлири тик-тик,
Сәкрәйду дик-дик.
Сағириси дүп-дүгүләк,
Туяқлири һөпуләк,
Қийиғитиду, ойнайду,
Бир дәм тинип турмайду,
Қулақ шиңтип қарайду,
Келип мени ялайду.
Анисиға әкиләйду,
Туруп-туруп сәкрәйду.
Имиду һели-һели,
Һәҗәп чирайлиқ бели.
Һәй тайчиғим, тайчиғим,
Зәп татлиқ бала чеғин.
Қарап нери болмаймән,
Саңа зади тоймаймән.
Ойниғина, мән билән,
Вақтим өтсун сән биләм.

Җүҗилирим

Чик-чик җүҗилирим,
Чик-чик-чик җүҗилирим.
Дик, дик қилип жүгрәп келиң,
Дан чачимән йәп, йәп елиң.
Чик-чик җүҗилирим,
Чик-чик-чик җүҗилирим.
Бир қачиға су қуюмән,
Данға түрүлмисун гелиң.
Бир дәм данлай, бир дәм сулап,
Йәнә данлап, данлап елиң,
Чик-чик җүҗилирим,
Чик-чик-чик җүҗилирим.
Өзиңизни күнгә селиң,
Керилип һәм еғнап елиң.
Терик чачай, терип елиң,
Катәккә тез йенип кириң.
Чик-чик җүҗилирим,
Чик-чик-чик җүҗилирим.

Чүмүлә

Чүмүләю,
Чүмүлә.
Тиним тапмас чүмүлә.
Йәрни қезип,
Қәригә
Кирип кетәр чүмүлә.
Дәл-дәрәққә ямишип,
Чиқип кетәр чүмүлә.
Йолда жүрсә
карвандәк,
Миғ-миғлиған чүмүлә.
Чүмүләю
Чүмүлә
Әмгәк сөйәр,
Чүмүлә.

تەھرىر ھەيئىتى.

تىلى باشقا- تىلەكى بىر

قازاقىستان دولەت دارىلفۇنۇنىدا يۈزدىن ئارتۇق چەت ئەللىك ياشلار ئوقۇيدۇ.

بىز يېقىندا تىلى باشقا- تىلەكى بىر، رەڭگى باشقا- دىلى بىر بولغان تالىپلارنىڭ ئۈچى بىلەن سۆھبەتلەشتۇق. ئۇلار موڭغۇلىيەلىك گۈلغايشا ساگىندولداگىن، كۇبالىق پېرېس لابرادا گراسىيېلان ۋە لائوسلۇق ئانگ كىخانكېم.

مانا گۈلغايشا ۋەتىنىدىن ئالغان ئىككى پارچە خەتكە ئىنتايىن خوشال بولۇپ، دادىسى ساگىندولداگىنغا جاۋاپ يېزىپ ئولتارغان ئىكەن.

ئادەتتىكىدەك تېچلىق- ئامانلىقتىن باشلانغان بۇ خەت «ئاۋاملاشتۇرۇلۇپ...يېڭى سېلىنغان ياتاقخانىغا كۆچتۇق» دەپ ئوتكەنكى خېتىمدا يازغان ئىدىم. چەت ئەللىك تالىپلار بىلەن بىللە تۇرىمىز. ھازىر فىلولوگىيە فاكۇلتېتىدا موڭغۇلىيەدىن كەلگەن 14 قىز- يىگىت ئوقۇيدۇ. قۇرمانغازى نامىدىكى كونسېرۋاتورىيەدە تورت، ۋ. ئى. لېنىن نامىدىكى پولىتېخنىكا ئىنستىتۇتىدا بىر ۋە باشقا ئالىي بىلىم يۇرتلىرىدىمۇ ئوقۇيدىغان موڭغۇلىيەلىك ياشلار بار. بىز بۇ يەرگە ياخشى ئۆگىنىپ، ئۇزلىشىپ كەتتۇق.

يېقىندا لېنىن كومسومولىنىڭ 65 ژىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن تالىپلارنىڭ تەنتەنىلىك «دوستلۇق» فېستىۋالى بولۇپ ئوتتى. فېستىۋالغا موسكۋا، لېنىنگراد، تومسك، نوۋوسىبىرسك، خاركوۋ، تاشكەنت، قاراغاندا، دۈشەنبە، گوركى شەھەرلىرىدىن شۇنىڭدەك چەت ئەللەردىنمۇ تالىپلار كەلدى. فېستىۋال ھەقىقىي مەنىسى بىلەن دوستلۇق، قېرىنداشلىق بەيرىمىگە ئايلاندى.

... قىسقىسى ئىمتىھاننى «ناھايىتى ياخشى» باھالار بىلەن تۈگەتتىم.

دەرىستىن بوش ۋاقتلىرىمىزدا شەھەرنى ئارىلاپ سەيلە قىلىمىز. گۈزەل ئالمۇتىنى قانچە تاماشا قىلساقمۇ تويمايمەن. يېقىندا مېدېۋدە بولدۇق. ھاۋاسى قانداق يېقىملىق، ساپ!»

گۈلغايشا ساگىندولداگىن دارىلفۇنۇنىڭ فىلولوگىيە فاكۇلتېتىنىڭ ئىككىنچى كۇرسىدا ئوقۇيدۇ، ئۇ ئەلاچى. دارىلفۇنۇندىكى «دوستلۇق» كلۇبىنىڭ ئەزاسى.

كۇبادىن كەلگەن پېرېس لابرادا گراسىيېلان ئوقۇۋاتقان بىرژىل ۋاقىت ئىچىدە رۇس تىلىنى ياخشى ئۆگىنىپ ئالغان. «قازاقستان، ئۇنىڭ پايتەختى ئالمۇتا توغرىلىق پىكرىڭىز قانداق؟» دېگەن سوئالغا ئۇ:

—ئالمۇتا گۈزەل شەھەر. بولۇپمۇ باھار ئېيىدا ئالامەت چىرايلىق... ئالمۇتا ھەققىدە ئاتا- ئانامغا ئۇنىڭ گۈزەللىكلىرىنى تەسۋىرلەپ خەتلەرنى يازىمەن. مەن ۋە دارىلفۇنۇندا ئوقۇۋاتقان 62 كۇبالىق تالىپلار ئالمۇتىدا ئوقۇغانلىقىمىز ئۈچۈن مەغرۇرلىنىمىز.

مەن ھازىر فىلوسوفىيە- ئىقتىسات فاكۇلتېتىنىڭ بىرىنچى كۇرسىدا ئوقۇيمەن. قازاقلار مېھماندوست خەلق ئىكەن. ساۋاقداشلىرىم بىلەن تېز تىل تېپىشىپ كەتتۇق.... دەسلەپكى قېتىم مېدېۋدە بولغىنىم ھازىرغىچە ئېسىمدە. ئالمۇتىنىڭ باشقىمۇ گۈزەل مەنزىرىلىك جايلىرى بىلەن تونۇشۇپ ئۈلگەردۇق.

مەن بۇ سوئالنى لائوستىن كەلگەن ئانگ كىخانكېمگىمۇ قويدۇم.

— ئالمۇتا ماڭا ياقىدۇ،— دېدى ئۇ. يېڭى مەيدان قانداق چىرايلىق! ئالمۇتىدا سەلتەنەتلىك ئىمارەتلەر كۆپ ئىكەن.

ئانگ كىخانكېم دارىلفۇنۇنىڭ فىلوسوفىيە- ئىقتىسات فاكۇلتېتىنىڭ ئىككىنچى كۇرسىدا ئوقۇيدۇ.

ئوقۇش ژىلى ئاياقلاشقاندا ئۇز خاھىشلىرى بويىچە چەت ئەللىك تالىپلارمۇ ئەمگەك ئىشلىرىغا ئارىلىشىدۇ. تالىپلار قۇرۇلۇش ئوترەدلىرىگە قاتنىشىپ ئىنشائەتلەرگە ئۆز قول تامغىلىرىنى قالدۇرىدۇ. كۆپچىلىگى ئەلۋەتتە، ئۇز ۋەتەنلىرىگە بېرىپ دەم ئېلىپ قايتىدۇ. ئۇلار قەيەردە بولمىسۇن، ئالمۇتىنى، قازاقستاننى، دوستلىرىنى سېغىنىپ ياخشى ھېسسىياتلار ئىلكىدە ئەسلەيدۇ.

ئالىم ئومارجانوۋ.
ئالمۇتا.

سۈرەتتە: (ئوڭدىن- سولغا) گۈلغايشا، پېرېس لابرادا گراسىيېلان ۋە ئانگ كىخانكېملار.

بايزاقوۋ كوچىسىدىكى بىر باغچىدا

بىزدە مەكتەپ يېشىغا توشمىغان بالىلار ئۈچۈن مەخسۇس ئېچىلغان مەھكىمىلەرنى بالىلار باغچىسى، ياسلى دەپ ئاتىشىدۇ. شۇلاردىن بىرسى 63- سانلىق بالىلار باغچىسىدۇر. ئۇ ئالمۇتىدا ئاقىن ئىسا بايزاقوۋ نامىدىكى كوچىدا 2 قەۋەتلىك يېڭى ئىمارەتكە ئورۇنلاشقان. ئازادە ھويلىدا بالىلارنىڭ تەن- تەربىيە بىلەن شۇغۇللىنىشىغا، ئويۇنلىرىغا كېرەكلىك جابدۇقلارنىڭ ھەممىسى بار. ئەتراپ بۈك- باراقسانلىق، گۈلخانلار ئادەمنىڭ زوقىنى كەلتۈرىدۇ.

ئۇنىڭ مۇدىرەسى ئانانگۈل بېكجۇمان قىزى بىزنىڭ ئىلتىماسىمىزغا بىنائەن مۇنۇلارنى بايان قىلدى:

— بىزنىڭ دەرگاھىمىز شەھەردىكى ئەمۇنەلىك بالىلار باغچىلىرىدىن سانىلىدۇ. بىزدىن تەربىيلىنىپ چىققان بالىلار ئاۋال مەكتەپتە ئوقۇپ، ئاندىن ئوتتۇرا ۋە ئالىي مەلۇمات ئېلىپ، ئالىم، ئىنژېنېر، مۇئەللىم، ئۇچقۇچ، بىناكار ۋە باشقا مۇتەخەسسىسلەر بويىچە ئىشلىمەكتە.

بالىلار باغچىسىنىڭ ھەممە خىراجىتى دولەت ھېساۋىدىن ئېلىنىدۇ. ئەندى ھەر بىر بالا تەربىيىسى ئۈچۈن ھەر ئايدا راسخود قىلىنىدىغان 32 سوم پۇلنىڭ 12 سومىنىلا ئاتا- ئانىلار تولەيدۇ.

ھازىر باغچىمىزدا بىر ياشتىن يەتتە ياشقا قەدەر بولغان 210 بالا بار. ئۇلار ياش ئالاھىدىلىكلىرىگە قاراپ سەككىز گرۇپپىدا تەربىيلىنىمەكتە. ئاشخانىنىڭ، ئويۇن زاللىرىنىڭ، ياتاقخانىلارنىڭ تازىلىقىنى، بالىلارنىڭ سالامەتلىگىنى دوختۇرلىرىمىز م. كېنتايېۋا بىلەن گ. مېيراموۋا ھەر دايىم نازارەت قىلىپ تۇرىدۇ.

باغچىمىزدا ر. دۈيسېنوۋا، گ. جۇماشېۋا، گ. جاۋلىبايېۋ، س. مۇسايېۋا كەبى مېھرىۋان ئۇستاز- تەربىيىچىلەر بار. مۇندا ناخشا- ساز، تەن- تەربىيە، رەسسامچىلىق، قول ھونىرى ئومەكلىرى ئىشلەيدۇ. بەيرەم كۈنلىرى تەربىيىچىلەرنىڭ رەھبەرلىگى بىلەن كونسېرت كەچلىرى ئۇيۇشتۇرۇلىدۇ.

—تەربىيە ئىشلىرىمىزنىڭ يەنە بىر مۇھىم قىسمى بالىلارنى كىچىگىدىنلا ئۇز ئانا تىلىدا پىششىق ھەم تازا سوزلەشكە ئۆگىتىشتۇر،— دەيدۇ، مۇدىرە.— بالىلارنى توغرا سوزلەشكە ئۆگىتىشتە، ئۇلارنىڭ لۇغەت بايلىقىنى ئاشۇرۇشتا بەدىي ئەسەرنىڭ مەزمۇنى ھەققىدە سوھبەتلىشىش، ئۇلارنىڭ سەيلىگە چىققان چاغلىرىدا، يازلىق تەتىلدە كورگەنلىرىنى سوزلىتىش ئۇسۇللىرىنىڭ ئالاھىدە ئەھمىيىتى بار. شۇ مەخسەتتە 5—7 ياشلىق بالىلار بىلەن شەھەرنىڭ گۈزەل جايلىرىغا، مۇزېيلارغا، كىنو، تېاترلارغا، داڭلىق ئادەملەرنىڭ خاتىرىسىگە بېغىشلانغان جايلارنى زىيارەت قىلىش ئۇيۇشتۇرۇلىدۇ. يازدا بالىلار ئاتا- ئانىلىرى بىلەن بىللە دەم ئالغىنى ھەققىدە سوزلەپ بېرىدۇ.

بۇ دەرگاھنىڭ ئوزىگە خاس بىر ئالاھىدىلىگى بار. مۇندا قازاق بالىلىرى بىلەن بىر قاتاردا ئۇيغۇر، رۇس، تاتار ۋە باشقا مىللەت بالىلىرىمۇ تەربىيلەنمەكتە. باغچىمىزدىكى بارلىق تەربىيە ئىشلىرى قازاق تىلىدا ئېلىپ بېرىلىدۇ.

ئومۇمەن بالىلار باغچىسى بالىلارنى ئىنسانپەرۋەرلىك، ئەدەپلىك، دوستلۇق، كەمتارلىق قاتارلىق خىسلەتلەرنى ئوزلەشتۇرۇشكە ئۆگىتىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ بەدىي ئەدەبىيات، تېاتر، مۇزىكىغا بولغان قىزىقىشىنى ئاشۇرىدۇ.

ئالماسبېك بېلبوتايېۋ.

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى،فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار:،82—60—62 85—43—62، 85—39—62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس- 72877.

ئەۋلاد كورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، ئەھمىيەتلىك ئەسەر ۋە فوتولىيارمىلار تامىبرى

ياشىسۇن ئازادلىق، دوستلۇق ۋەتىنى — تەرەققىيكە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

1983 يىل دېكابىر
№24 (170)
باھاسى 2 تىيىن

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش قازاق «ۋەتەن» جەمئىيىتىنىڭ گېزىتى

تىنچلىق فوندىغا

سېلىنوگراد ئوبلۇسىنىڭ ئاۋتوموبىل ھايدىغۇچىلىرى ھەر يىلى ئۆتىدىغان ئەنئەنىۋى تىنچلىق كۈنلىرىدە ئاكتىۋ ئىشتىراك قىلماقتا.

ئۇلار يېقىندا بولۇپ ئۆتكەن مەزكۇر ئەمگەك مەرىكىسىدىن چۈشكەن 22 مىڭ 593 سومنى تىنچلىق فوندىغا ئۆتكەزدى. بۇ پائالىيەتتە بولۇپمۇ شورتاندى، يېستوبې، ئېرېيمېنتاۋ شوفيورلىرى ئالاھىدە كۆزگە چۈشتى.

* * *

سېلىنوگراد ئوبلۇسىنىڭ ئەمگەكچىلىرى جاھان تىنچلىقىنى ھىمايە قىلىش يولىدىكى ئاكتىۋ پائالىيىتىنى ۋىجدانلىق، ۋەتەنپەرۋەرلىك ئەمگىكى بىلەن تاپقان تاپاۋىتىنى تىنچلىق فوندىغا تەقدىم قىلىش ئارقىلىق ئىپادە قىلماقتا. ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ مەردانىسى م. مۇختاروۋ تىنچلىق فوندىغا ئۈچ مىڭ سوم ھەدىيە قىلدى.

م. مۇختاروۋ ئۇرۇشنىڭ زەرداۋىنى جىق تارتقان، ئۇرۇش مەيدانىدا كۆرسەتكەن جەڭگىۋارلىقى ئۈچۈن «جاسارىتى ئۈچۈن»، «بۇداپېشتنى ئازات قىلغانلىقى ئۈچۈن» ۋە باشقا مېداللار بىلەن تەقدىرلەنگەن ئەزىمەتتۇر.

سېلىنوگراد شەھىرى.

ھازىرقى ۋە كېلەچەك ئەۋلادلار ئۈچۈن

ئامېرىكا جاھانگىرلىرى پرېزىدېنت رېيگاننىڭ خۇنۇك ھەرىكەتلىرى ۋە نەيرەڭۋازلىقى ئاقىۋىتىدە ئەجەل ياغدۇرىدىغان دەھشەتلىك قۇراللارنى كۆپلەپ ئىشلەپ چىقىرىش يولى بىلەن ھەددىدىن تاشقىرى دارامەت ئېلىش مەخسەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا جىددىي ئۇرۇنۇشلىرى نەتىجىسىدە، ھازىرقى كۈندە خەلق ئارا ۋەزىيەت ئىنتايىن كەسكىنلىشىپ كەتتى. ئامېرىكا ھەربىي گالۋاڭلىرى ياۋروپادىكى بەزىبىر مەملىكەتلەر زېمىنىغا قىرغىنچىلىق قۇرالى بولغان يادرو راكېتىلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا باشلىدى.

تىنچلىققا قارشى ھېچ قاچان بولۇپ كۆرمىگەن زور خەۋپ-خەتەر تۇغۇلماقتا. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن سوۋېت ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبىرى يۇرىي ۋلادىمىروۋىچ ئاندروپوۋنىڭ باياناتى دۇنيانى ھازىرقى ۋە كېلەچەك ئەۋلادلار ئۈچۈن ساقلاپ قېلىشقا قارىتىلغان دادىل ۋە پرىنسىپال قەدەملەردىندۇر ۋە ئەجەل ئۇرۇقىنى چېچىۋاتقان قوزغۇنلارغا بېرىلگەن تېگىشلىك دەككىدۇر.

يەر يۈزىدىكى تىنچلىقنى سۆيىدىغان، ئۇنى ئەزىزلەيدىغان ئىزگۈ نىيەتلىك ئىنسانلار ھاياتنى ساقلاپ قېلىشنى ئۈمۈت قىلىپ، مەزكۇر باياناتنى يېنىپ-يېنىپ ئوقۇپ، ئۇنىڭدىن ئىلھام ئېلىپ، تىنچلىقنىڭ جەزمەن تەنتەنە قىلىدىغانلىقىغا كامىل ئىشىنىدۇ.

سوۋېت ھۆكۈمىتى رەھبىرىنىڭ ئادەمزاتنى پەقەت ئۇنىڭ ئەقىل-پاراسىتىلا بۇ خەۋپتىن ساقلاپ قېلىشى مۇمكىن، ھازىرقى ۋە كېلەچەك ئەۋلادلارنى يادرو ئۇرۇشى ئاپىتىدىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش يولىدا سوۋېت ئىتتىپاقى بارلىق لازىم بولغان چارىلارنى قوللىنىدۇ، دېگەن سۆزلىرى ئىزگۈ نىيەتلىك ئادەمزاتنىڭ قىزغىن قوللاپ-قۇۋۋەتلىشىگە سازاۋەر بولماقتا.

ئىزگۈ مەخسەت يولىدا

چىمكەنت ئوبلۇسىنىڭ يېزا بىناكارلىرى سوۋېت ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبىرى يولداش يۇ. ۋ. ئاندروپوۋنىڭ باياناتىنى سەممىي قوللاپ-قۇۋۋەتلەيدىغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈشمەكتە. قۇرۇلۇش باشلىقىنىڭ ئورۇنباسارى ز. نۇرمانوۋ مۇنداق دېدى:

—يۇ. ۋ. ئاندروپوۋ باياناتىنىڭ يەر يۈزىدىكى تىنچلىقپەرۋەر ھەر بىر ئىنساننىڭ كۆڭلىدىن چىقىپ تۇرغانلىقىغا كامىل ئىشىنىمەن. سەۋەۋى، ئۇنىڭدا ئىزگۈ نىيەت سوۋېت خەلقىنىڭ ئېسىل ئىستەكلىرى يارقىن ئەكس ئېتىلگەن. مۇپاسسا ئاسمان بارلىقىمىز ئۈچۈن قىممەتلىك. شۇڭلاشقا بۇ يولدا ئەستايىدىل كۆرەش قىلىمىز. ئۆز ئەمگىكىمىز ئارقىلىق ۋەتىنىمىز كۈچ-قۇۋۋىتىنى ئاشۇرۇشقا تېگىشلىك ھەسسە قوشىمىز.

150 ئىشچى يەكدىللىك بىلەن شەنبىلىك ئۇيۇشتۇردى. ئۇلار چۇبار يېزىسىدىكى بىر چوڭ قۇرۇلۇشتا ئىشلەپ، شەنبىلىكتىن چۈشكەن مەبلەغنى تولۇغى بىلەن تىنچلىق فوندىغا تەقدىم قىلىشتى.

چىمكەنت شەھىرى.

چوڭ ئالمۇتا كانالى

يەتتىسۇ تەۋەسىدە، ئالمۇتا ئوبلۇسىنىڭ چېلەك، ئەمگەكچى قازاق، تالغىر، ئىلى ۋە ئەشكىلەڭ رايونلىرى ئارقىلىق ئۆتىدىغان چوڭ ئالمۇتا كانالىنىڭ قۇرۇلۇشى سۈرئەتلىك ئېلىپ بېرىلماقتا. بۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ ئۈچتىن ئىككى قىسمى پۈتۈپ قالدى. چېلەك دەرياسىنىڭ ژۇقۇرىسىدىكى بارتوغاي سۇ ئامبىرىدىن باشلىنىدىغان مەزكۇر چوڭ ئىنشائەتنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقى 174 كىلومېتىر بولۇپ، ئۇ ئالمۇتا شەھىرى ئارقىلىق چامالغان ئۆستىڭىگە ئۇتىشىدۇ. ئۇنىڭ يۈز ئون كىلومېتىرلىق مۇساپىسى تومۇر-بېتون بىلەن قاپلىنىپ، يەر ئاستىدىن ئۆتسە، 60 كىلومېتىردىن ئۇشۇقى يەر ئۈستىدىن ئۆتىدۇ. كانالنىڭ كەڭلىگى ئوندىن يىگىرمە مېترغىچە، چوڭقۇرلۇقى يەر تۈزۈلۈشىگە قاراپ 3 مېتردىن 5 مېترغا قەدەر بولىدۇ.

بارتوغاي سۇ ئامبىرىنىڭ ئومۇمىي كۆلەمى ئون تۆرت كۋادرات كىلومېتىرنى تەشكىل قىلىدۇ. سۇنئىي كۆلنىڭ سۇ زاپاسى مەڭگۈ قارلار ۋە مۇزلارنىڭ ياز كۈنلىرى ئېرىش ھېساۋىغا تولۇقتۇرۇلىدۇ.

كانال سۈيى بىلەن ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ئېرىلغۇ يەرلەر ۋە ئوتلاقلار سۇغىرىلىدۇ.

بۇ زور كۆلەمدىكى ئېگىلىك ئىشلىرى بەش يۈزگە يېقىن سۇ ئىنشائەتلىرى ياردىمىدە ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ. مۇندا باشقىمۇ ياردەمچى قۇرۇلۇشلارمۇ ئېلىپ بېرىلماقتا.

كانال پايتەختىمىزنىڭ غەربىي-شىمال قىسمى ئارقىلىق يەتتە كىلومېتىر يەرنى بېسىپ ئۆتىدۇ. نەتىجىدە بۇ چارە، بىر تەرەپتىن، شەھەر يېنىدىكى چوڭ ئالمۇتا ئۆستىڭىنىڭ سۈيىنى كۆپەيتسە، ئىككىنچى تەرەپتىن، شەھەر ئاھالىسىنى ئىچىملىك سۇ بىلەن تەمىنلەشكە ياردەم قىلىدۇ. شۇنىڭدەكلا شەھەردە كانالنى بويلاپ دەرەخزارلىقلار، باغلار، گۈلخانىلار بەرپا قىلىنىپ، ئىستىراھەت جايلىرى بارلىققا كەلتۈرۈلىدۇ.

خەلق ئېگىلىكى ئۈچۈن زور ئەھمىيەتكە ئېگە بولغان بۇ ئىنشائەت قۇرۇلۇشى ئومۇم خەلق ئىشى بولۇپ قالدى. بۇ ئىشقا قازاقستانلىقلارغا دۆلىتىمىزنىڭ جاي-جايلىرىدىن قۇرۇلۇشچىلار ياردەمگە كەلدى. بۇ خۇسۇستا باشقا جۇمھۇرىيەتلەردىن زامانىۋى سوۋېت تېخنىكىسى بىلەن قوراللانغان ئوتتۇزدىن ئارتۇق قۇرۇلۇش تەشكىلاتىنىڭ ياردىمىنى مىسالغا كەلتۈرسەك، كۇپايە بولسا كېرەك. مىڭلىغان قۇرۇلۇشچىلار ژۇقۇرى كورسەتكۈچلەرگە يەتمەكتە.

ئالدىمىزدىكى باھاردا كانالنىڭ ئالمۇتىغا قەدەر بولغان قىسمىنى ئىشقا چۈشىرىش كۆزدە تۇتۇلماقتا.

كانال تولۇق پايدىلىنىشقا بېرىلگەن ۋاقىتتا كۆلەمى 115 مىڭ گېكتار ئېرىلغۇ يەر سۇغىرىلىدۇ. مانا شۇ يېڭى يەرلەردە بىر نەچچە سوۋخوزلارنى تەشكىل قىلىش پىلانلانماقتا.

تېگىشلىك ئاگرو تېخنىكالىق ۋە سۇغىرىش سىستېمىلىرى تولۇق ئىشقا چۈشكەندە، پايتەختىمىزدىكى ۋە ئالمۇتا ئوبلۇسىدىكى 2 مىلليونغا قەدەر ئاھالىنى يېزا ئېگىلىك مەھسۇلاتلىرى بىلەن ئۈزلۈكسىز تەمىنلەشكە كەڭ قولايلىق شارائىتلار يارىتىلىدۇ.

ئا. نوروۋ.

كانال قۇرۇلۇشىدىكى ئەمۇنىچى ئىشچىلاردىن ن. دىلمانوۋ.

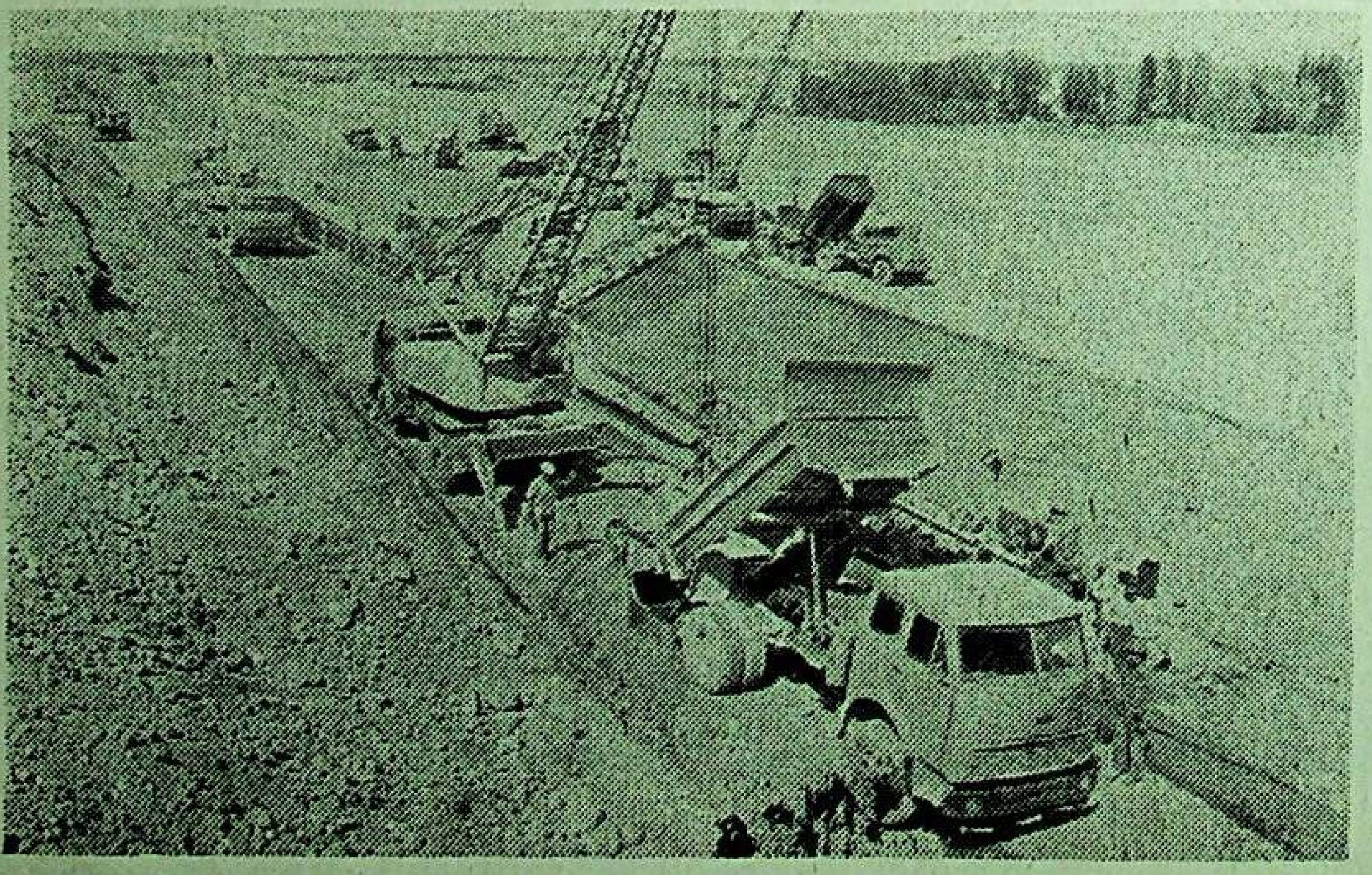

كانال قۇرۇلۇشىدىن كۆرۈنۈش.

بۇ يەردىن تالانتلار ئۇچقۇم بولدى

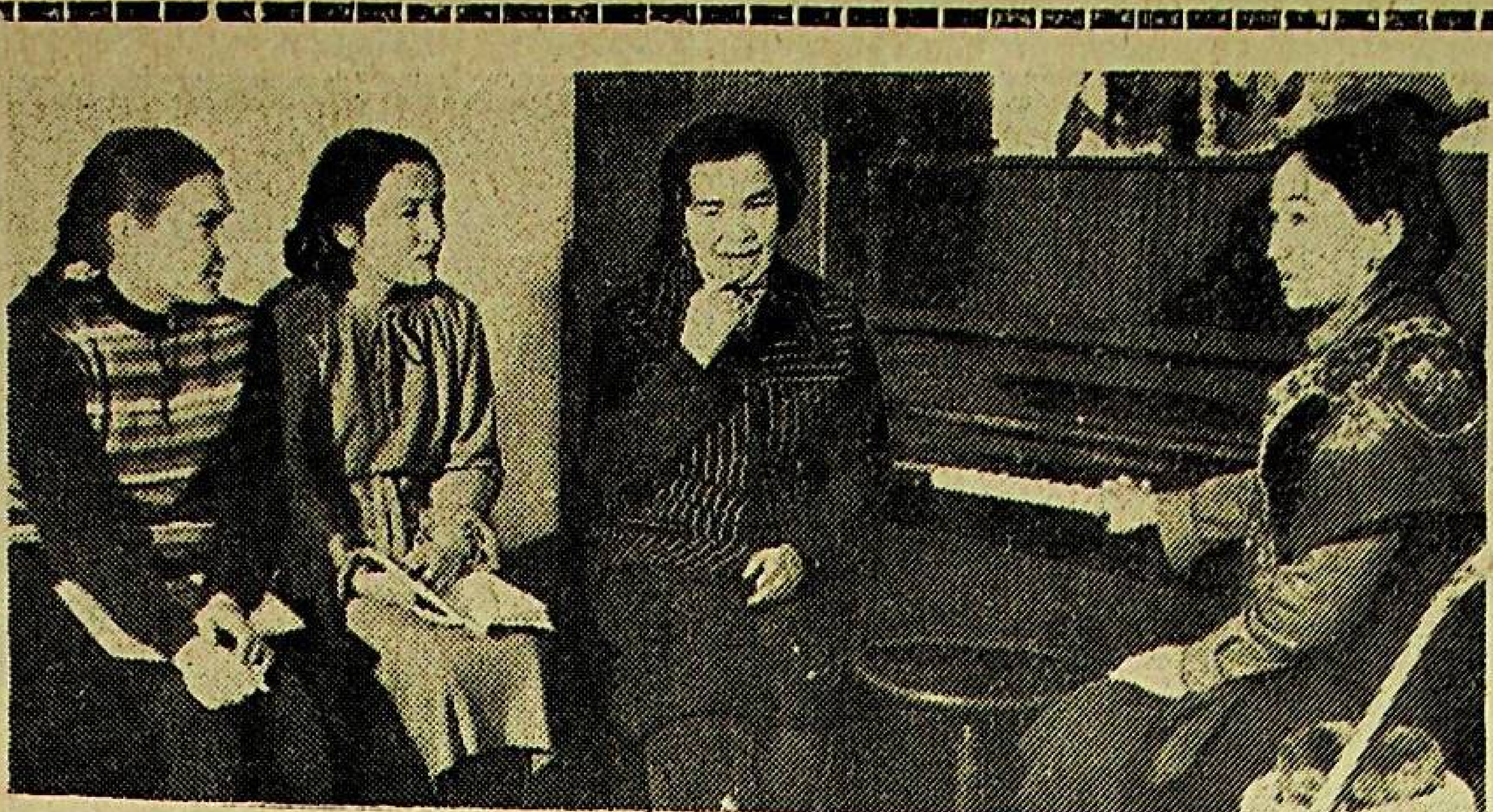

سۈرەتتە: س س س ر خەلق ئارتىستى، پروفېسسور خادىشا بوكېيېۋا ئاكتيورلۇق ماھارەت خۇسۇسىدا دەرس ئۆتكەزمەكتە.

پروفېسسور سەكېن دورجېنوۋ ئۇزى رەھبەرلىك قىلىۋاتقان بىلىم يۇرتى ھەققىدە، ئۇنى تاماملاپ چىقىپ، ئۇ كۆزلەردە خېلىلا داڭ چىقارغان سابىق شاگىرتلار، شۇنداقلا ئوز ئىشىنىڭ ماھىرلىرى بولغان ئوقۇتقۇچىلار ۋە پروفېسسورلار ھەققىدە زور مەمنۇنلۇق بىلەن سوز ئېچىشقا باشلىدى.

بىزنىڭ بۇ قىزغىنلىق ۋە مەزمۇنلۇق سوھبىتىمىزنىڭ بېشىدىلا ياش رېكتور ئېمىشكىدۇ، گەپنى ئىنستىتۇتتا قازاق تىلىنى ئوقۇتۇشقا قانچىلىك ئۇقۇرى تەلەپ قويۇلۇپ، ئېتىۋار بېرىلىدىغانلىقىدىن باشلىدى. بۇ مېنى بىراز ھەيران قالدۇردى. ئۇنى سەزگەن پروفېسسور:

—بىزنىڭ ئىنستىتۇتتا قازاق تىلىنى ئوقۇتۇشقا خۇددى فىلولوگىيە فاكۇلتېتلىرىدىكىگە ئوخشاشلا تەلەپ قويىلىدۇ. چۈنكى مىللىي مەدەنىيەتنىڭ ئاساسلىق بەلگۈسى بولغان ئانا تىلىنى، ئۇنىڭ نورمىلىرىنى، گىرامماتىكىلىق قۇرۇلۇشىنى، ھەتتا فونېتىكا، ئورفوئېپىيە قاتارلىق پەنلەرنى مۇكەممەل بىلمىگەن ئارتىست، رېژىسسيور ۋە سەنئەتكارنىڭ ئوبرازى، مىللىي خاراكتېر يارىتىشى، ئوتمۇش دەۋرلەرنىڭ ئالاھىدىلىكىگە، مىللىي پسىخولوگىيەگە چوكۇپ، ئىجادىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىشى مۇمكىن ئەمەس. بۇ تېرىقىدا پىكىر يۈرگۈزۈشتە ئاساسلىق مەنتىقە بار بولۇپ، ئۇ ھەقىقىي ئەھۋالنى ئىنتايىن توغرا ئەكس ئەتتۇرسە كېرەك، ئەلۋەتتە.

مەزكۇر بىلىم يۇرتىدا ئانا تىلىنى ئوتۇشكە شۇ قەدەر تەلەپ قويۇش نەتىجىسىدە بۇ دەرگاھ يۇكسەك سەۋىيەگە ئىگە بولغان ھەقىقىي مەناسىدىكى مىللىي سەنئەتكارلارنى تەييارلاشقا ئىمكانىيەت بەرمەكتە.

بىز سوز قىلىۋاتقان ئالمۇتا تېاتىر- رەسساملىق ئىنستىتۇتى جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى بىردىن- بىر ۋە ئەڭ ياش ئوقۇش ئورنىدۇر.

—بىزنىڭ ئىنستىتۇتىمىز سان جەھەتتىن كۈندىن- كۈنگە كوپىيىۋاتقان قازاق تېاتىرلىرىغا ئارتىستلارنى ۋە رېژىسسيورلارنى تەييارلاش ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش مەخسىتىدە 1977- يىلى ئېچىلغان،- دەيدۇ رېكتور- بىز دراما، مۇزىكىلىق كومېدىيە ۋە كىنو ئارتىستلىرىنى يېتىشتۇرىمىز. ئۇنىڭدىن باشقا تېاتىر رەسساملىرى، گرافىك رەسساملار، نويمىكارلار ۋە قازاقستان، قىرغىزستان جۇمھۇرىيەتلىرىگە توقۇمىچىلىق سانائىتى ئۈچۈن رەسساملار تەييارلايمىز.

ئالمۇتا تېاتىر- رەسساملىق ئىنستىتۇتىدا كوپ مىللەتلىك سەنئىتىمىزنىڭ كېلەچەك ئىجاتكارلىرى چوڭقۇر بەدىي مەلۇمات ۋە ئەتراپلىق تەلىم- تەربىيە ئالىدۇ. ئۇلار ئوز خەلقىنىڭ ئالدىدىكى بۇيۇك گراژدانلىق بورچىنى ياخشى ھېس قىلىدۇ. شۇڭلاشقىمۇ ياشلىق كۈچ- غەيرىتىنى، پۇتكۇل قايناق قابىلىيىتىنى سەنئەت چوققىلىرىنى ئېگەللەشكە سەپەرۋەر قىلماقتا.

مەزكۇر مەخسۇس ئالىي بىلىم يۇرتىدا ئوقۇپ ئۈزگەن تالانتلىق، سەۋىيەسى ئۇقۇرى ياشلار قايناق ھاياتنى سەنئەت ساھاسىدا يۇكسەك پەللەرگە ئېرىشىش يوللىرىدا دادىل ۋە ئىشەشلىك قەدەم تاشلاپ، تىنىمسىز ئىجادىي ئەمگەك قىلىش ئوتەيلى سەھنىدە ۋە تەسۋىرىي سەنئەتتە دائىم يارقىن ئوبرازلار ۋە يېڭىلىقلار يارىتىپ، كىشىلەرگە شادلىق بەخش ئېتىشكە بېغىشلىماقتا.

ئىنستىتۇتتا ئۇلارنىڭ سەنئەت ئالىمىدە ئەركىن، ئىشەشلىك پەرۋاز قىلىشىغا ۋە كەلگۈسىدە مۇرەككەپ ئىجادىي ۋەزىپىلەرنىڭ ھوددىسىدىن چىقالايدىغان ماھىرلار بولۇپ يېتىلىشىگە زور ياردەم كورسىتىلىدۇ.

پۈتكۈل ئوقۇش پروگراممىلىرى ۋە ئوقۇتۇش جەريانلىرى ئەينە شۇ بۇيۇك تەلەپلەر ئاساسىدا، تالانتلارنى تەربىيىلەش تەلەپلىرى ئاساسىدا تۈزۈلگەن. بۇ يەردە ھازىر تەلىم ئېلىپ ئۈزگەن 513 ستۇدېنت قەدىمىي يۇنان ئەدەبىياتى ۋە تېاترى تارىخى، غەربىي يېۋروپا، رۇس ۋە سوۋېت تېاترى تارىخىنى ھەم ئېستېتىكا قاتارلىق پەنلەرنى مۇكەممەل ئۈگىنىپ، ئېگەللەيدۇ.

پروگراممىدا ئاكتيورلۇق ماھارەت، رېژىسسۇرا، ئۇسسۇل، گىمناستىكا، سەھنە تىلى ۋە رەسىم قاتارلىق مۇھىم مەخسۇس دەرسلەرگە ئىنتايىن كوپ ۋاقىت ئاجرىتىلىپ، ئالاھىدە ئېتىۋار بېرىلمەكتە. پايتەخت تېاترلىرىدا يېڭى سپېكتاكىللارنى كورۇشمۇ دەرس سائىتى ئىچىگە كىرىدۇ. بۇ ئىنستىتۇتنىڭ تالىپلىرى بارلىق تېاترلارغا ھەقسىز كىرىش ھوقۇقىغا ئىگە.

ياش ئىجاتكارلارنى تەربىيىلەش يولىدا ئوزىنىڭ بارلىق بىلىمىنى، باي تەجرىبىسىنى سەرىپ قىلىپ كېلىۋاتقان قازاق سەھنىسىنىڭ ماھىرلىرى- س س س ر خەلق ئارتىستلىرى ئەزەربەيجان مەمبېتوۋ، خادىشا بوكېيېۋا، ئاسانەلى ئەشىموۋ، فەرىدە شەرىپوۋا، ئىدرىس نوغايبايېۋ، پروفېسسور ئاسقار توقپانوۋ، پروفېسسور رابىغا قانىباييېۋا قاتارلىق پېداگوگلار، س س س ر خەلق رەسسامى ك. تېلجانوۋ ۋە باشقىلار ئىنستىتۇتىمىزنىڭ پەخرىدۇر.

رېكتور، پروفېسسور سەكېن دورجېنوۋ ماڭا ئىنستىتۇتنىڭ خەلق ئۈلگىلىرى بويىچە تىكىلگەن ھەر خىل قازاق مىللىي كىيىملىرى ساقلىنىۋاتقان باي سەھنە كىيىمخانىسىنى كورسەتتى. ئۇلارنى ستۇدېنتلار ئوزلىرى قويغان يېڭى ئويۇنلاردا كىيىپ چىقىدۇ.

بۇفېت، ئاشخانا، ھەقسىز ياتاقخانا تالىپلار ئۈچۈن يارىتىلغان كەڭ مەنىشىي شارائىتلاردىن دېرەك بېرىدۇ. كىتاپخانىدا سەنئەتكە دائىر كىتاپلارنىڭ ھەممىسى بار. ئوقۇتۇش جەريانلىرىنى تېخىمۇ ياخشىلاش مەخسىتىدە ئىنستىتۇتتا مەخسۇس تەجرىبە تېاترى سېلىنماقتا. ئۇنىڭدا ئىجادىي پائالىيەت قىلىش ئوتەيلى تالىپلار ئوز ماھارىتىنى ئاشۇرىدۇ، شۇنداقلا پايتەختتىكى بارلىق ئىنستىتۇتلارنىڭ ستۇدېنتلىرىغا ئوز سپېكتاكىللىرىنى كورسىتىپ تۇرىدىغان بولىدۇ.

ئالاھىدە تەكىتلەپ ئوتۇش لازىمكى، بۇ سەنئەت بىلىم يۇرتىنى تالانتلىق ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ چوڭ بىر گۇرۇھى مۇۋاپپەقىيەتلىك تاماملاپ چىقتى. ئۇلار ھازىر جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تېاترىدا ئۇنۇملۇك ئىجادىي پائالىيەت كورسىتىپ كەلمەكتە.

س. ھاسانوۋ.

سۈرەتتە: س س س ر خەلق ئارتىستى، چوڭ ئوقۇتقۇچى فەرىدە شەرىپوۋا (سولدىن تورتىنچى) ئوز شاگىرتلىرى ئارىسىدا.

پۈتكۈل مەدەنىيىتىمىزنىڭ پەخرى

مەشھۇر قازاق كومپوزىتورى، س س س ر خەلق ئارتىستى، س س س ر دولەت مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېاتى مۇقان تولېبايېۋنىڭ تۇغۇلغىنىغا 70 يىل تولۇشىنى موسكۋادا بەيرەملەش لېنىنچە مىللىي سەياسەتنىڭ تەنتەنىسى سۈپىتىدە يارقىن ۋاقەگە ئايلاندى. 15- دېكابىردا ئىتتىپاقلار ئويىنىڭ كولوننا زالىدا ئوتكەن تەنتەنىلىك كەچ بۇ شانلىق سەنەگە بېغىشلاندى.

كەچنى سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى، س س س ر خەلق ئارتىستى، س س س ر كومپوزىتورلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى ت. ن. خرېننىكوۋ كىرىش سوز بىلەن ئاچتى.

—بۈگۈن بىز قازاق كەسپىي مۇزىكىسى ئاساسچىلىرىدىن بىرسى، مەشھۇر كومپوزىتور مۇقان تولېبايېۋنىڭ تۇغۇلغانلىقىغا 70 يىل تولۇشىنى نىشانلاۋاتىمىز،- دېدى ئۇ.- بۇ ئەجايىپ ماھىر ياش ۋاپات بولدى، لېكىن ئۇ ئوزىنىڭ ھاياتىدا ھەر خىل ژانىرلاردىكى ئەسەرلەرنى يارىتىپ، ئورغۇنلىغان ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ ئۈلگىرەلىدى. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى پەقەت قازاق خەلقىنىڭلا ئەمەس، بەلكى پۈتكۈل بىزنىڭ كوپ مىللەتلىك سوۋېت مۇزىكىمىزنىڭ مۇلكىگە ئايلاندى. مۇقان تولېبايېۋ قازاقستان س س ر دولەت گىمنى ئاۋتورلىرىنىڭ بىرى بولدى.

كومپوزىتورنىڭ بىزگە قالدۇرغان باي مەنىۋىي مىراسىدا بۇيۇك تالانت، ھەقىقىي ئىلھام، زور ماھارەت ئىز- تامغىلىرى بار. ئۇنىڭ سەنئىتى- ھەقىقىي خەلق سەنئىتىدۇر.

مۇقان تولېبايېۋ- بىزنىڭ بارلىق سوۋېت مەدەنىيىتىمىزنىڭ پەخرى. ئۇنىڭ ئىجادىيىتىنىڭ ئەھمىيىتى زور بولۇپ، بىزنىڭ مەملىكىتىمىزنىڭ دائىرىسىدىن چىقىپ، پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ بايلىقىغا ئايلاندى. ئوز خەلقىنىڭ گۈزەل ئىدىيالىرىنى چوڭ سەنئەتكار ئاۋازى بىلەن گەۋدىلەندۇرگەن مەشھۇر كومپوزىتورنىڭ خاتىرىسى ئەبەدىي ياشايدۇ.

كەچتە قازاقستان كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ سېكرېتارى ك. ق. قازىباييېۋ «مۇقان تولېبايېۋ توغرىلىق سوز» ماۋزۇلۇق دوكلاد بىلەن سوزگە چىقتى.

سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى، س س س ر خەلق ئارتىستى، س س س ر دولەت مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېاتى ن. گ. ژىگانوۋ (تاتارستان) م. تولېبايېۋ بىلەن بولغان ئۇچرىشىشلار توغرىلىق خاتىرىلىرى بىلەن ئورتاقلاشتى.

—مەن قازاق زېمىنىدا تۇغۇلدۇم ۋە ئوستۇم،- دېدى ئۇ.- قازاق مۇزىكىسىنى بىلىمەن ۋە ئىنتايىن ياخشى كورۇمەن. شۇ چاغلاردا تېخى ياش تولېبايېۋنىڭ ئىجادىيىتىدە خەلق ئاھاڭلىرىنىڭ جۇرئەتلىك ۋە ئالاھىدىلىكى بىلەن رىۋاجلانغانلىقىغا زوقلىناتتىم. قازاق ئاكادېمىيەلىك ئوپېرا ۋە بالېت تېاترىنىڭ سەھنىسىدە «ئامانكېلدى» سپېكتاكلى مۇۋاپپەقىيەتلىك قويۇلدى، كوپ ئوتمەي «بىرجان ۋە سارا» ئوپېراسى مەيدانغا كەلدى. ئۇ مېنىڭدە ناھايىتى چوڭ تەسىرات قالدۇردى! قىسقا ۋاقىت ئىچىدە تولېبايېۋ مەشھۇر ماھىر دەرىجىسىگە يېتىشتى.

كەچ ئاخىرىدا قازاقستان سەنئەت ماھىرلىرىنىڭ ئىجراسىدا مۇقان تولېبايېۋ ئەسەرلىرىدىن چوڭ كونسېرت قويۇلدى.

(تاس س).

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.evlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

خېرىدارلار خۇش بولىدى

دەم ئېلىش كۈنى ئىدى. مەن كەلگەندە مەركىزىي ئۇنىۋېرسال ماگازىنىدا ئادەتتىكى ئىش كۈنى باشلىنىپ كەتكەن بولۇپ، بىر مەھەللە يەرنى ئېلىپ ياتقان ئۈچ قەۋەتلىك بۇ چوڭ، ئازادە بىنانىڭ ئىچى خېرىدارلارغا لىق توشۇپتۇ. گىلەم بۆلۈمىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، مەن قەدىناس دوستلۇرۇمدىن بىرسى سەمەت بىلەن ئۇنىڭ رەپىقىسى مەخپىرەتنى كۆرۈپ قالدىم. ئۆتۈپ كېتىشنى توغرا كۆرمەستىن مەن ئۇلار تەرەپكە بۇرۇلدۇم.

«ئەنە، ئەۋۇ ياخشىراقمىكىن، ياكى مۇنۇ گىلەممۇ؟ ياشلارغا يېشىلىنى ئەمەس، قىزىلىنى ئالايلۇق» دېيىشىپ، ئۆز ئارا مەسلىھەت بىلەن بولۇپ كېتىپ، ئۇلار مېنى بايقىمىدى.

بۇلارنىڭ خۇش كەيپىياتىغا، مەسلىھەتلىرىگە دەخىل بولۇشنىڭ نېمە كېرىگى بار دەپمۇ باقتىم، ئاندىن، تورگىچە ئېسىغلىق قىزىل-جىيا گىلەملىرى بار تۇرۇپ، يەنە گىلەم سېتىۋالماقچى بولغىنى نېمىسى دەپمۇ باقتىم. نەيتەۋىر، ئۇقۇپ كېتەي دېگەن ئوي بىلەن سايىتوۋلارنى ئېرىراقتىن كۆزۈتۈپ تۇرۇپ قالدىم.

سەمەت — ئىشچى ئادەم. ئالمۇتا مېبېل فابرىكىسىدا ئىشلەيدۇ. ئۇنى ھېچ كىم ئەللىك ياشقا كەلگەن دېمەيدۇ. چاچلىرى تۇم قارا، پېشانىسىدا بىر تال قورۇق يوق. شۇڭا بۇ كىشىگە ئوتتۇزدىن ئارتۇق ياشنى ھېچ كىم بەرمەس ئىدى. ئەندى مەخپىرەت بولسا كۆپ بالىلىق ئانا بولسىمۇ، چىرايى، قەددى-قامىتى كېلىشكەن ئايال.

ئۇلار ئاخىر ئىككى گىلەم ئېلىپ چىقىپ كېلىۋاتقاندا، سايىتوۋلار بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ، ئەھۋال سوراشتۇق.

— بىردىنلا ئىككى گىلەم سېتىپ ئالغانلىرىڭغا قارىغاندا بىر خوشاللىق بار ئوخشايدۇ-دە؟!

— دە... بالىلىرىمىز چوڭ بولۇپ قالدى. شۇلارغا ئاتاپ ئېلىۋاتىمىز، — دېدى مەخپىرەت.

— مونۇ بىزنىڭ مەخپىرەت: «ئاتا-ئانىلار ئىشى» دېسە، مەن زاڭلىق قىلىپ كۈلەتتىم. بۇ قېتىم تاق موشۇ گىلەمگە كەلگەندە، شۇ گەپنى راستمۇ دەپ قالدىم، — دېدى سەمەت. ئاندىن رەپىقىسىگە قاراپ ئېڭىكىنى كۆتىرىپ قويدى-دە، ماڭا: «بۇ چاقچاق» دېگەندەك كۆزىنى قىستى. ئاندىن ئۇ يەنە بولغان مونۇ بىر ئەھۋالنى سۆزلەپ بەردى.

بۇلار گىلەم ئېلىشقا ئۆتكەن يەكشەنبە كۈنى چىقماقچى بولۇشقان ئىكەن. لېكىن شۇ كۈنى ئادەتتە ئايىغى يېنىك سەمەت، ھويلىدىكى بىر ئىشلار بىلەن بەنت بولۇپ، ھازىر-ھازىر بىلەن چۈش بولۇپ كېتىپ، چۈشتىن كېيىن ئۆيلىرىگە مېھمانلار كېلىپ، شۇنىڭ بىلەن ماگازىنغا بارالمايدۇ.

ئارىدا كۆپ ئۆتمەي گىلەم قاتارلىق بۇيۇملارنىڭ پارچىلاپ سېتىش باھاسىنىڭ ئەرزەنلىتىلگەنلىكى ھەققىدىكى ھۆكۈمەت قارارى چىقىدۇ. سەمەتنىڭ ھازىرقى چاقچىقىمۇ شۇنىڭ ئىشارىسىدەك بىلىندى. شۇ يەردە تۇرۇپلا ھېساپلاپ كۆردۇق. قارار بويىچە گىلەم ژىگىرمە پروتسېنت ئەرزەنلىتىلگەچكە، بۇلار بىر گىلەمدىن 160 سوم، ئىككى گىلەمدىن 320 سوم ئىختىسات قىلغان. بۇنى ئوزىمۇ ياخشى ھېساپلاپ بىلىپ تۇرغان مەخپىرەت يولدىشىغا قاراپ:

— بۇ گىلەملەرنى ئۆتكەن ھەپتىدە ئالغان بولساق، مۇنچىۋالا پۇل يانچۇغىمىزدا قالماس ئىدى. دادىسى، مەن ھۆكۈمەتنىڭ بۇ قارارىنى خاتا ئۇقمىسام، خولودىلنىكلار 15 پروتسېنت ئەرزەنلىتىلگەن بولسا كېرەك. موشۇ ئىختىسات قىلىنغان پۇلغا بالىلارغا خولودىلنىك ئالساق، قانداق بولاركىن؟ — دېدى.

بۇلار گىلەملەرنى ماڭا تاشلاپ، ئوزلىرى يەنە ماگازىنغا كىرىشتى. مەن بۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ تۇرۇپ، ھۆكۈمەتنىڭ ئايرىم بۇيۇملارنىڭ پارچىلاپ سېتىش باھاسىنى چۈشەرگەنلىكى توغرىسىدىكى قارارىنىڭ ھەر بىر ئائىلىگە تۇرمۇشتا قانچىلىك ياخشى ئىمكانىيەتلەرنى تۇغدۇرۇپ بەرگەنلىكىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدىم.

ئاتالمىش قاراردا گىلەملەر بىلەن گىلەم بۇيۇملىرى، قاراكول، قۇندۇز، بۇلغۇن مويلىرىدىن ئىشلەنگەن بۇيۇملار، شۇنداقلا تېلېۋىزورلار، رادىولارنىڭ ئايرىم ماركىلىرى، خولودىلنىكلارنىڭ، كىنو، فوتو ئاپپاراتلارنىڭ، سائاتلارنىڭ ۋە باشقا مەدەنىي تاۋارلارنىڭ باھاسىنىڭ 13 پروتسېنتتىن 30 پروتسېنتقا قەدەر ئەرزەنلىتىلگەنلىكى كۆرسىتىلگەن. دولەت باھا كومىتېتىنىڭ خەۋىرىگە قارىغاندا، پارچىلاپ سېتىش ئەرقى يەنە 2،6 مىللىارد سومغا ئەرزەنلىگەن.

ئەمگەكچىلەرنىڭ تۇرمۇش ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن كۆپلىگەن بۇيۇملارنى ئىشلەپ چىقىرىشتا ئېلىمىزنىڭ قانچىلىك ئالغا باسقانلىقىنى ھەر بىر سوۋېت ئادىمى ئوچۇق كۆرۈپ تۇرۇپتۇ. ئاساسىي تاۋارلارنىڭ پارچىلاپ سېتىش باھاسى تۇراقلىق ھالدا ساقلانماقتا. مەسىلەن، ناننىڭ ۋە باشقا ئاشلىق مەھسۇلاتلىرىنىڭ باھاسى 1954 ـ ژىلقى نەرقىدىن، گوش، سۈت مەھسۇلاتلىرىنىڭ باھاسى 1962 ـ ژىلقى نەرقىدىن ئوزگەرمىدى. بۇيۇملارنىڭ ئايرىم تۈرلىرىنىڭ باھاسىنىڭ ئومۇمىي كۆتىرىلىشى كېيىنكى 28 ژىل ئىچىدە 9 پروتسېنتلا بولغان بولسا، موشۇ ۋاقىت ئىچىدە ئەمگەك ھەققى 2،5 ھەسسە ئاشتى. بۇيۇملارنى ئىشلەپ چىقىرىشنى ئارتتۇرۇش ۋە ئۇلارنىڭ تەننەرقىنى كامايتىش ئۈچۈن ھاجەتلىك شارائىتلارنىڭ تۇغدۇرۇلىشى مۇناسىۋىتى بىلەن پارچىلاپ سېتىش باھاسىنىڭ ئەرزەنلىشى داۋاملىق بولغۇسى.

ئا. ھۈسەيىن.

شائىرلار ھىممىتى

قازاقىستان يازغۇچىلىرى بىلەن شائىرلىرى ئوزلىرىنىڭ كۆپلىگەن ئەسەرلىرىدە دۇنيانىڭ بارلىق تەرەققىيپەرۋەر كۈچلىرىنى يەر يۈزىدىكى تىنچلىقنى تېخىمۇ ئاكتىۋ قوغداشقا چاقىرماقتا. جۇمھۇرىيىتىمىزدە قەلەم ھەققىنى تىنچلىق فوندىغا ئەۋەتىۋاتقان ئىجاتكارلار سانى كۈندىن-كۈنگە ئاشماقتا.

ئالمۇتا شەھىرىدە ۋ. ئى. لېنىن نامىدىكى سارايدا ئوتكەن پوئېزىيە كېچى مانا موشۇ ئالىيجاناپ مەخسەتكە بېغىشلاندى. «شائىرلار تىنچلىقنى قوغداش ئۈچۈن» ماۋزۇلۇق پوئېزىيە كېچىگە كۆپلىگەن ئاتاقلىق شائىرلار قاتناشتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تۇرسۇنخان ئابدۇراخمانوۋا، خالىجان بېكخوجىن، خەمىت ئېرغالىيېۋ، سىرباي ماۋلېنوۋ، تومانباي مولداغالىيېۋ، قادىر مىرزالىيېۋ، ئولجاس سۇلېيمېنوۋ، فارىدا ئونغارسىنوۋا، مۇختار شاخانوۋ ۋە دولقۇن ياسىنوۋلار (ئۇچقۇن) بار.

كەچ قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى، ئاتاقلىق زامانىۋىي قازاق شائىرى ئولجاس سۇلېيمېنوۋ رەئىسلىكىدە ئوتتى. ئۇ مەجلىس جەريانىدا ئوتتۇرىغا قويغان پىكىرلىرىدە بۈگۈنكى تەشۋىشلىك زاماندا تىنچلىقنى مۇمكىن قەدەر بارلىق چارىلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ياردىمىدە ھىمايە قىلىپ، ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەر كۈن، ھەر سائەتتە ھارماي-تالماي كۆرەش قىلىش لازىملىقىنى زور كۈچ بىلەن تەكىتلىدى.

پوئېزىيە كېچىدىن چۈشكەن ئاخچا تىنچلىق فوندىغا ئەۋەتىلدى.

ئا. قۇربانوۋ.

مويىنچور يادىكارلىقى

مويىنچور يادىكارلىقى ئورخون يادىكارلىقلىرى قاتارىغا كىرىدۇ. بۇ يادىكارلىق 1909 ـ ژىلى موڭغولىيەدىكى **سېلېڭگە** دەرياسى بويىدىكى **شىنى ئۇسۇ دېگەن** جايدىن تېپىلدى. ئۇنى فىنلەندىيەلىك ئالىم گ. ئى. رامستېدت تاپتى.

يادىكارلىقنىڭ تورت تەرىپىدە 600 دىن ئوشۇق سوزنى ئوز ئىچىگە ئالغان 49 قۇر خەت بار. ئۇ سوزلەرنىڭ 86 پروتسېنتى ھازىرقى ئۇيغۇر تىلىدا ساقلانغان.

يادىكارلىق ئۇيغۇر قەبىلىسىنىڭ ئىچىدىن چىققان مويىنچورغا بېغىشلانغان. ئۇنىڭدا ھېكايە قىلىنىدىغان ۋاقىئەلەر تارىخىي بولۇش بىلەن بىر قاتاردا، باشقا ئورخون يادىكارلىقلىرىدا سوز بولىدىغان ۋاقىئەلەر بىلەنمۇ زىچ مۇناسىۋەتلىك. شۇنىڭ ئۈچۈن ئالدى بىلەن مويىنچورغا قەدەر بولغان بەزى بىر تارىخىي شارائىتلارغا توختىلىپ ئوتۇش ئورۇنلۇق بولسا كېرەك.

تۈركىي قەبىلىلەر 5 ـ ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىغا قەدەر جۇجانلارغا بېقىنىپ كەلدى. 6 ـ ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا تابغاشلارغا بېقىندىغان بىر تۈركۈم قەبىلىلەر ئورخۇن دەرياسى بويلىرىنى ماكانلىدى. 552 ـ ژىلى بۇمىن خاقان باشچىلىقىدىكى تۈركىي قەبىلىلەر جۇجانلارغا قارشى قوزغالدى. بۇ ۋۇرۇش ئوڭۇشلۇق بولدى. تۈركىي قەبىلىلەر جۇجانلارنى يېڭىپ، تۈركىي خاقاناتى نامىدىكى مەملىكەتنى قۇردى. بۇمىن مەملىكەتنىڭ خاقانى بولدى. بۇنىڭغا مىسال كەلتۇرۇش ئۈچۈن يادىكارلىقتىكى تېكىستكە مۇراجەت قىلىمىز: **«ئېچۈمىس-ئاپا-مىز بۇمىن قاغان تورت بۇلۇڭىغ قىسمىس، يىغمىس، يايىمىس، باسمىس، ئۇل قان يوق بولتۇقدا كىسرى بى ئىچگىنمىس، قاچشىمىس»**.

(بىزنىڭ ئاتا بوۋىمىز بۇمىن خاقان (دۇنيانىڭ) تورت تەرەپىنى قىستى، ژىغدى، كەڭەيتتى، (بېقىنمىغانلارنى) باستۇردى. ئۇ خاقان ئولگەندىن كېيىن ھالسىرىدى، ھەر ياققا قاچتى).

يادىكارلىقتىكى فاكتلارغا قارىغاندا، تۈركىي قەبىلىلەر تابغاش قەبىلىلىرىگە 632 ـ ژىلدىن 682 ـ ژىلغىچە بېقىندى بولغان. يادىكارلىقتا بۇ توغرىلىق مۇنداق دېيىلگەن: **«تۈرك بۇدۇن ئولتى، ئالقىنتى، يوق بولتى، تۈرك بۇدۇن يېرىنتە بود قالمادى»** (يەنى تۈركىي خەلقى ئولدى، ئاجىزلاشتى، يوق بولدى، تۈركىي خەلقى يېرىدە ھېچ نەرسە قالمىدى).

مويىنچور يادىكارلىقىنىڭ باش تەرىپىدە بىلگە خاقاننىڭ ئېتى ۋە خىزمىتى ھەققىدە خېلىلا سوز بولىدۇ. ئۇ ناھايىتى ئېقىللىق، خەلقچىل خاقان بولغان. بۇنىڭ ۋاقتىدا باشقا ياقلارغا كوچۇپ، ئولتۇراقلاشقان تۈركىي قەبىلىلىرى ئوز ژۇتىغا قايتىپ كەلدى.

«ئۇزۇم قوتىم بار ئۈچۈن قاغان ئولۇرتىم، قاغان ئولۇرىپ، چۇغاي بۇدۇنىغ باي قىلتىم، ئاز بۇدۇنىغ ئۇ كۇش قىلتىم». (يەنى ئوز ئابرويۇم بولغىنى ئۈچۈن خاقان بولدۇم. خاقان بولۇپ، خەلقنى باي قىلدىم، ئاز خەلقنى كۆپ قىلدىم) — دېيىلىدۇ يادىكارلىقتا. ھەقىقەتەنمۇ بىلگە خاقان تۈركىي خاقاناتلىقىنى كۈچەيتىشتە كۆپ ئىشلارنى قىلدى. كۆپ ئۆتمەي كۆلتېگىنمۇ دۇنيادىن ئوتتى. بۇلار ئولگەندىن كېيىن قەبىلىلەر بىرى بىلەن بىرى ئۇرۇشۇپ، ئەل ئىچىدە كوتۇرۇلۇشلەر كوپەيدى. مانا موشۇ مەزگىلدە مويىنچور باشچىلىقىدىكى ئۇيغۇرلار تۈركلەرگە قارشى ۋۇرۇش باشلىدى. شۇنداق قىلىپ، تۈركىي خاقاناتىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى خاقانى ئوزمىش تېگىنمۇ ئولتۇرۇلدى. ئەندى ئەلنى باشقۇرۇش ئۇيغۇر قەبىلىلىرىگە ئوتتى. دەسلەپتە، بىر نەچچە ژىل، ژۇتنى مويىنچورنىڭ دادىسى كۆل بىلگە باشقۇردى.

يادىكارلىقتا ئۇيغۇرلارنىڭ ئىككى تاغ ئارىسىدا سېلېڭگە دەرياسى بويىدا ماكانلىغانلىقى توغرىلىق سوز بولىدۇ. مانا موشۇ يەرلەردە ئون ئۇيغۇر، توققۇز ئوغۇزلار بولغان. شۇ چاغدا ئۇيغۇرلار بىلەن بىللە قىپچاقلارمۇ ياشىغان. ۋۇقۇرىدا تەكرارلانغاندەك، 745 ژىلدىن بۇيان خاقان بولۇپ كەلگەن تۈركىي خاقانى غۇلايدۇ.

«ئوزمىش تېگىن قان بولمىس، قوي ژىلقا يوريدىم. ئىكىنتى سوڭۇس ئىلىڭ ئىككى ئاي ئالتى ياڭىقا توقىدىم. ئوزمىش تېگىنىگ يوريدىم. ئىكىنتى سوڭۇس ئىلىڭ ئىلكى ئاي بولتى» — يەنى ئوزمىش تېگىن خان ئىدى. قوي ژىلى ئاتلاندىم. ئىككىنچى ئۇرۇش ئالدىنقى ئاينىڭ ئالتە يېڭىدا بولدى. ئوزمىش تېگىننى تۇتتۇم. تۈركىي خەلقى ئۇنىڭدىن ئىرى (بىر يولى) يوق بولدى» دېيىلىدۇ يادىكارلىقتا. شۇنداق قىلىپ، دادىسى ئولگەندىن كېيىن مويىنچور خاقان بولدى.

مويىنچور ئوزمىش تېگىننى يەڭگەندىن كېيىن ئۈچ قارلۇققا ھوجۇم باشلىدى. مويىنچور بۇ ئۇرۇشتا خەلققە ۋە ئۇلارنىڭ مال-مۈلكىگە تەگمىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن مويىنچور تاردۇش، تولىس قەبىلىلىرى بىلەن سوقۇشۇپ، ئۇلارنىمۇ ئوزىگە بويسۇندۇردى.

يادىكارلىقتا ئۈچ قارلۇقنى، چىكلەرنى، تۇرگىشلەرنى، تاتارلارنى ۋە ئوغۇزلارنى ئوزىگە بېقىندۇرغىنى توغرىلىق بىر تالاي سوز بولىدۇ. ئۇ سېلېڭگە دەريالىرىغىچە يەتتى. مويىنچور مانا شۇ يەردە، دەريا بويىغا **بايبالىق** شەھىرىنى سالدۇردى. ئۇيغۇر مانا شۇ يەرلەرنى ماكانلىدى.

يادىكارلىقنىڭ ۋۇقۇرى تەرىپىدە بەلگۈ ۋە ئاي بىلەن كۈن ئەكىس ئېتىلگەن. ئالىملارنىڭ كوپچىلىگى بۇ بەلگۈلەرنى ژۇم بەلگۈلىرىگە ئوخشىتىدۇ. بەلگۈدىن كېيىن: **«بۇنى ياراتمىغا بوكي توتام»** — دېگەن سوزلەر يېزىلغان. بۇنى ئالىم گ. رامستېدت: «بۇ مېنىڭ بۇيرۇغىم ۋە كورسەتمەم بويىچە قىلىنغان» — دەپ ئوقىدى. بىز بولساق ئۇنى باشقىچە: «بۇنى ياراتقان- بوكي تۇتۇم» — دەپ چۈشىنىمىز، يەنى بوكي تۇتۇم ئادەمنىڭ ئېتى دەپ بىلىمىز. بۇنىڭدىن شۇنداق خۇلاسە چىقىدۇ: «بۇنى ئورناتقان (ياسىغان بوكي تۇتۇم) دېگەن ئادەم بولىدۇ.

بىز ئوزىمىزنىڭ موشۇ قىسقا ماقالىمىزدا، يادىكارلىقنىڭ تارىخى ھەققىدە قىسقىچە مەلۇمات بېرىش بىلەنلا چەكلەندۇق. ئۇنى چوڭقۇر تەكشۈرۇش كەلگۈسىدىكى مۇھىم ۋەزىپە. چۈنكى بۇ يادىكارلىق پەقەت ئۇيغۇر تىلىنىڭلا ئەمەس، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئوغۇز ۋە قىپچاق قەبىلىلىرىگە كىرىدىغان كوپلىگەن تىللارنىڭ تارىخىنى تەكشۈرۈپ بىلىشكە ئىمكانىيەت بېرىدىغان بىباھا غەزىنىلەرنىڭ بىرىدۇر.

غ. ئايدارۇۋ،
فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى.

ئۇلۇق يازغۇچىنىڭ مۇزېي-ئويى

مەشھۇر قازاق سوۋېت يازغۇچىسى، ئالىم ۋە جەمىيەت ئەربابى مۇختار ئومارخان ئوغلى ئەۋېزوۋ مۇزېيىنىڭ ئېچىلغىنىغا بۇ ژىل نويابىردا 20 ژىل تولدى. بىز بۇ ئۇلۇق ئىنسان بىلەن 1961-ژىلى ۋىدالاشقان ئېدۇق. ئۇنىڭ ئىسمىنى ئەبەدىيلەشتۇرۇش مەخسىتىدە قازاقستان ھوكۇمىتىنىڭ قارارىغا بىنائەن يازغۇچى ئون ژىل ياشىغان بۇ قوتلۇق دەرگاھ ئەدەبىي- خاتىرە مۇزېيىگە ئايلاندۇرۇلغان ئىدى. ئۇ، جۇمھۇرىيەت پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئەدەبىيات ۋە سەنئەت ئىنستىتۇتىنىڭ ئىلمىي مەھكىمىسى سۈپىتىدە پائالىيەت قىلىدۇ.

ئۇ قازاقستان ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئابايشۇناسلىق ۋە قازاق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن ئۇزۇن ژىللار دەرىس بەردى. جۇمھۇرىيەت پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئاكادېمىگى بولۇپ سايلىنىپ، ئەدەبىيات ۋە سەنئەت ئىنستىتۇتىنىڭ فولكلور بولۇمىنى باشقۇردى. مانا شۇ دەۋرلەردە ئەۋېزوۋ رەھبەرلىگىدە «ئېرتېگىلەر»، «باتۇرلار جىرى»، «غاشىقـشىق جىرلار» ئاملىق ئەسەرلەر يورۇققا چىقتى. كېيىنرەك قازاق ئەدەبىياتىنىڭ ئالتە توملۇق تارىخى مەيدانغا كەلدى. ئۇنىڭ بىرىنچى تومى «قازاق خەلىق ئېغىز ئەدەبىياتى» دېگەن نام بىلەن 1960- ژىلى ئەۋېزوۋنىڭ بىۋاستە قاتنىشى بىلەن نەشر قىلىندى.

شۇ دەۋردە ئالىم ئەمگىگىنىڭ ئاساسىي ساھاسى بولغان ئابايشۇناسلىق پەنى سوۋېت پەنىگە زور يېڭىلىق ئېلىپ كەلدى. ئۇلۇق يازغۇچى ئۇزۇن ژىللىق تەتقىقاتلىرىنى بىر ئىزغا سېلىپ، ئورغۇنلىغان مونوگرافىيەلەر يازدى. تالانتلىق ئالىمنىڭ بۇ ئەمگەكلىرى ئوتتۇرا ئازىيە ۋە قازاقستانغا بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، تۈركىي خەلقلەر تارىخىمۇ خېلە دەرىجىدە دائىر بولغان ئىدى.

5-7- ئەسىرلەرگە ئائىت ئورخۇن- يېنىسېي يادىكارلىقلىرىدىن تارتىپ، ئۇنىڭدىن كېيىنكى دەۋرلەردىكى ئەدەبىي مىراسلارنى ئۆگىنىشتە م. ئەۋېزوۋ تەتقىقاتلىرىنىڭ ئەھمىيىتى زور بولدى.

ئەۋېزوۋ مۇزېيى يازغۇچى قالدۇرۇپ كەتكەن مىراسلارنى، ئارخىۋ غەزنىسىنى تولۇق تەتقىق قىلىشقا ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىدۇ. يازغۇچىنىڭ قىزى لەيلە ئەۋېزوۋا رەھبەرلىگىدە ئىشلەۋاتقان بىر گرۇپپا ئالىملار ئەۋېزوۋشۇناسلىق بىلەن جىددىي شۇغۇللانماقتا. بۇ خۇسۇستا ئارخىۋ ھوججەتلىرىدىن كەڭ پايدىلىنىش ئەمەلگە ئاشۇرۇلماقتا. «م. ئو. ئەۋېزوۋنىڭ ئىجادى بويىچە تەقرىزلەر كورسەتكۈچى» (1972)، «مۇختار ئەۋېزوۋ ئەسەرلىرىنىڭ ئون ئىككى توملۇق مەجمۇئەسى» (1967-1969)، «ئەۋېزوۋنىڭ قولىيازما مىراسى» (1977) چىقىرىلسا، 1979-ژىلدىن بېرى 20 توملۇق ئەسەرلەر توپلىمى نەشردىن چىقىشقا باشلىدى. ھازىر ئۇنىڭ 13 تومى كىتاپخانلارغا ھاۋالە قىلىندى. ئەندى ئاكادېمىك يازغۇچىنىڭ ئىلمىي ئەسەرلىرىنى تولۇق نەشر قىلىش قولغا ئېلىنماقتا.

مۇزېي- ئويى شەرىق ئارختېكتۇرىسى ئۇسلۇبىدا سېلىنغان ئىككى قەۋەتلىك ھەشەمەتلىك ئىمارەت بولۇپ، ئۇنىڭ چىرايلىق 9 زالى بار.

ئويىنى لايىھەلەش ئىشىغا يازغۇچى بىۋاستە قاتنىشىپ، ئۆز مەسلىھەتلىرىنى بەرگەن. مۇزېي ئۇلۇق يازغۇچىنىڭ ھايات يولى، قازاق ئەدەبىياتىنىڭ تارىخىدىن جىق مەلۇمات بېرىدۇ.

ئۇلۇق ئەدىپنىڭ ئون ژىل جەريانىدا ئىجادىغا ئىلھام بەرگەن ۋە قولايلىق جاي بولغان بۇ دەرگاھتا يازغۇچىنىڭ ئىش كابىنېتى ئايرىم بولۇپ، ئۇنىڭ بارلىق تاملىرىغا جايلاشقان شكافلاردا يازغۇچىنىڭ ئۆز قولى بىلەن تىزىلغان تۆرت مىڭغا يېقىن كىتاپلىرى ساقلانماقتا. بۇ يەردە غەرىپ ۋە شەرىق ئەدىپلىرىنىڭ دۇنياغا تونۇلغان ئەسەرلىرى ژىغىلغان. قايسى كىتاپنى ئاچسىڭىز، يازغۇچىنىڭ قول تامغىلىرى بىلەن سالغان بەلگۈلىرىنىڭ گۇۋاچىسى بولىسىز.

سۈرەتتە: مۇختار ئەۋېزوۋ مۇزېيىنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشى.

مۇندا ئاباي ئەسەرلىرىنىڭ ئەسلى نۇسخىسى- مۇرسەيىت قولىيازمىسى، چ. ۋەلىخانوۋنىڭ 1904-ژىلى پېتېربۇرگتا نەشر قىلىنغان ئەسەرلىرى، ئىبراي ئالتىنسارىننىڭ قازاق بالىلىرىغا بېغىشلاپ 1879-ژىلى چىقىرىلغان دەسلەپكى دەرسلىگىمۇ بار. شۇنداقلا 19-ئەسىرنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا قازاندا بېسىلغان قازاق يازما ئەدەبىياتى بىلەن فولكلورىغا ئائىت كىتاپلار، يازغۇچىنىڭ دەسلەپكى ئەسەرلىرى بېسىلغان ژۇرناللار، ئۇنىڭ قويۇن دەپتەرلىرىنىمۇ كورۇش مۇمكىن.

مۇزېينى زىيارەت قىلغۇچىلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيدۇ. زىيارەتچىلەرنىڭ، چەت ئەللىك مېھمانلارنىڭ ئىللىق سوزلىرى يېزىلغان دەپتەرلەرنىڭ ئوزى 6 توم بولغان. ئىللىق لەۋزىنى قالدۇرغانلار ئارىسىدا «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ مېھمىنى سۈپىتىدە قازاقستانغا كەلگەن ۋەتەنداشلارنىڭ ئىسىملىرى ئۇچرايدۇ. ئۇلاردا مۇختار شەنىگە ئېيتىلغان ئىللىق سوزلەر كوپ. مەسىلەن، فرانسۇز خەلقىنىڭ ئاتاقلىق جەمىيەت ئەربابى لۇئى ئاراگون: «قازاق خەلقى نېمە دېگەن قۇدرەتلىك، نېمە دېگەن تالانتلىق خەلىق. بىز بۇ خەلىق ھەققىدە ئىلگىرى كام بىلگەنلىگىمىزگە ئوكۇنىمىز. بەدىي جەھەتتىن ژۇقۇرى، ھەر كىمنى بىر تەۋرىتىپ تاشلايدىغان ئەجايىپ «ئاباي» رومانى ئارقىلىق بىز قازاقلارنىڭ ھاياتى بىلەن ياخشى تونۇشتۇق.»

ئاتاقلىق مىسىر شائىرى ئابدۇراخمان ئەل جامىي ئۆزىنىڭ تەسىرلىك بىر شېئىرىنى م. ئەۋېزوۋقا بېغىشلىغان. پاكىستان شائىرى فايىز ئەخمەت فايىز، ئىتالىيەلىك رېناتو گۇتتۇزو، كۇبالىق خۇئاگىن گ. سانتانا، ۋېنېسۇئېللىق رامون ئوردانېتا، ۋېيتنام يازغۇچىلىرى بىلەن تۈركىيەلىك مېھمانلارمۇ سەمىمىي سوزلىرىنى يېزىپ قالدۇرغان.

ئىنسانىيەت جەمىيىتىنىڭ ئومۇمىي مەنپەئىتى بولغان تېچلىق بىلەن خەلقلەر دوستلۇغىغا ئىنتىلەكداش چەت ئەللىك مېھمانلارنىڭ م. ئەۋېزوۋ مۇزېيىدىن ئالغان تەسىراتلىرى شۇنداق بولسا، ئۆز خەلقىنىڭ ئۇلۇق مۇتەپەككۇر يازغۇچىسىغا مىننەتدارلىغى تېخىمۇ چەكسىزدۇر، ئەلۋەتتە.

نارىمان مۇقامبېتقان ئوغلى.

سۈرەتتە: يازغۇچىنىڭ ئىش كابىنېتى.

ئوقۇماقنىڭ ئەرتە-كەچلىگى يوق

Уйғурчә басма	Уйғурчә язма	Латинчә	Әрәбчә	Уйғурчә басма	Уйғурчә язма	Латинчә	Әрәбчә
Аа	Аа	Aa	ئا	Өө	Өө	Θθ	ئۆ
Әә	Әә	Əə	ئە	Пп	Пп	Pp	پ
Бб	Бб	Bb	ب	Рр	Рр	Rr	ر
Вв	Вв	Vv	ۋ	Сс	Сс	Ss	س
Гг	Гг	Gg	گ	Тт	Тт	Tt	ت
Ғғ	Ғғ	Ğğ	غ	Уу	Уу	Uu	ئۇ
Дд	Дд	Dd	د	Үү	Үү	Чч	ئۈ
Ее	Ее	Ee	ې	Фф	Фф	Ff	ف
Ёё	Ёё			Хх	Хх	Xx	خ
Жж	Жж	Zz	ژ	Һһ	Һһ	Hh	ھ
Җҗ	Җҗ	Çç	ج	Цц	Цц		
Зз	Зз	Zz	ز	Чч	Чч	Cc	چ
Ии	Ии	Ii	ى	Шш	Шш	Şş	ش
Йй	Йй	Ji	ي	Щщ	Щщ		
Кк	Кк	Kk	ك	Ьь	ь		
Ққ	Ққ	Qq	ق	Ъъ	ъ		
Лл	Лл	Ll	ل	Ыы	ы		
Мм	Мм	Mm	م	Ээ	Ээ		
Нн	Нн	Nn	ن	Юю	Юю		
Ңң	Ңң	Ŋŋ	ڭ	Яя	Яя		
Оо	Оо	Oo	ئو				

قىسقا خەۋەرلەر

خىتاي يازغۇچىلىرى بىلەن ئۇچرىشىش

موسكۋادا چىقىدىغان «لىتېراتۇرنايا گازېتا» («ئەدەبىيات گېزىتى») نىڭ كېيىنكى بىر سانىدا، سوۋېت شەرىقشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىر گرۇپپىسى خىتاي يازغۇچىلىرى گې باۋ چيەن ۋە گاۋمەن بىلەن ئۇچراشتى، دېگەن خەۋەر بېرىلدى. ئۇلار سوۋېت ئەدەبىياتىنى چەت تىللارغا تەرجىمە قىلغۇچىلارنىڭ خەلىق ئارا كونفېرېنسىيەسى قاتناشچىلىرى ئىدى.

ئۇچرىشىشتا خىتاي خەلىق جۇمھۇرىيىتىنىڭ س س س ر دىكى ئەلچىسى يەن شاۋ چيەن ئىشتىراك قىلغان. گې باۋ چيەن گېزىتىنىڭ مۇخبىرى بىلەن بولغان سوھبەتتە: «كونفېرېنسىيەگە قاتناشقانلىغىم ئۈچۈن ئىنتايىن خۇشالمەن، چۈنكى پىكىر ئالماشتۇرۇش سوۋېت كىتاپلىرىنى بەدىي تەرجىمە قىلىشتىن ئىبارەت ئومۇمىي ئىشىمىزغا ئىنتايىن پايدىلىق بولغۇسى»، دېگەن پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويغان.

سوۋېت خىتايشۇناسلىرى بىرلەشمىسىنىڭ شوبىسى

قازاقستان تېلېگراف ئاگېنتلىغىنىڭ خەۋىرى:

جۇمھۇرىيىتىمىزدە خىتاينىڭ تارىخىنى، ئىختىسادى بىلەن مەدەنىيىتىنى تەتقىق قىلىش بىلەن شۇغۇللىنىپ ژۈرگەن ئىلمىي مەھكىمىلەر، بىلىم يۇرتلىرى، مەدەنىيەت ۋە باشقا مەھكىمىلەر بىلەن تەشكىلاتلار ۋەكىللىرىنىڭ قازاقستان پايتەختىدە ئوتكۈزۈلگەن قۇرۇلتايىدا سوۋېت خىتايشۇناسلىرى بىرلەشمىسىنىڭ قازاقستان جۇمھۇرىيەتلىك شوبىسى ئۇيۇشتۇرۇلدى.

شوبە خىتايشۇناسلىق ساھاسىدىكى ئىلمىي ۋە تەشۋىقات ئىشلىرىغا، خىتايشۇناسلار ئارىسىدىكى ئۆز ئارا تەشكىلىي مۇناسىۋەتلەرنى مۇستەھكەملەشكە ياردەم قىلىدۇ. ئۇ، خىتاينىڭ تارىخى، ئىختىسادى ۋە مەدەنىيىتىنى تەتقىق قىلىش ساھاسىدىكى ئىلمىي مەھكىمىلەرنىڭ ئىشىنى ياخشى يولغا سېلىش بىلەن بىللە سوۋېت خىتايشۇناسلىرى بىرلەشمىسى دائىرىسىدە سوۋېت ۋە خىتاي خەلقلىرى ئارىسىدىكى دوستلۇق ۋە ئۆز- ئارا چۈشىنىش روھىنى كۈچەيتىشكە ياردەم بەرگۈسى.

تەھرىر ھەيئىتى.

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھرى، فورمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82-60-62، 85-39-62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس- 72877.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

1984
يىل
يانۋار
№2 (172)
باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى — تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمئىيىتىنىڭ
گېزىتى

ئالەمگە تىنچلىق لازىمدۇر

خەلق تىنچلىقنى خالايدۇ

سوۋېت ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبىرى يۇ. ۋ. ئاندروپوۋ ئۆزىنىڭ جاھانغا مەلۇم بايانىتىدا سوۋېت دۆلىتى ھازىرقى ۋە كەلگۈسى ئەۋلادلار ئۈچۈن تىنچلىقنى ساقلاش يولىدىكى كۈرىشىنى قەتئىي داۋاملاشتۇرىدىغانلىقىنى ئالاھىدە كۈچ بىلەن تەكىتلەپ كۆرسەتتى. پۈتكۈل سوۋېت خەلقى كەبى قازاقستان ئەمگەكچىلىرىمۇ مەزكۈر ھۆججەتنى تولۇق قوللاپ-قۇۋۋەتلەپ، ئۇنىڭغا ئۆزلىرىنىڭ ئەمەلىي ئىشلىرى، ئىزگۈ نىيەتلىرى بىلەن جاۋاپ بەرمەكتە. بۇنىڭ بىر ئىسپاتىنى خەلقنىڭ تىنچلىق فوندىغا ئاكتىۋ ھالدا ئۈلۈش قوشۇشىدىن كۆرەلەيمىز. بۇ تەدبىر كوللېكتىۋ ھالدا شەنبىلىك ئۆتكۈزۈش، كونسېرتلار قويۇش، ئەدەبىي كەچلەر ئۇيۇشتۇرۇش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشۇرۇلماقتا. ئۇنىڭدىن چۈشكەن مەبلەغ تىنچلىق فوندىغا قوشۇلماقتا.

مۇنداق ۋەتەنپەرۋەرلىك ھەرىكەتلەر ئالمۇتا ئوبلاستىنىڭ يېزىلىرىدا ۋە پايتەختىمىزدە كەڭ ئورۇن ئالماقتا. مەسىلەن، ئالمۇتا پاختا گەزماللار كومبىناتى- ئىككى مىڭ سوم، ئېغىر ماشىناسازلىق زاۋۇتى- توققۇز مىڭ سوم، «جېتىسۇ» ئاياق كىيىم بىرلەشمىسى- 15 مىڭ سوم پۇل توپلاپ، تىنچلىق فوندىغا تاپشۇردى. شەھەر سانائەت كارخانىلىرى، ئالىي بىلىم يۇرتلىرى، مەكتەپلەر بىلەن مەھكىمەلەردىنمۇ جىق مەبلەغ توپلاندى. ئالمۇتا خەلق ئېگىلىكى ئىنستىتۇتىنىڭ ستۇدېنتلىرى دەم ئېلىش ۋاقىتلىرىدىن پايدىلىنىپ، قۇرۇلۇشلاردا ئىشلەپ تاپقان پۇللىرىنى تىنچلىق فوندىغا تاپشۇردى.

سۈرەتتە: ئالمۇتا ئەمگەكچىلىرىنىڭ تىنچلىقنى ھىمايە قىلىشقا بېغىشلانغان نامايىشى.

ئوبلاستىكى كولخوز، سوۋخوز ئەمگەكچىلىرىمۇ بۇ ئالىيجاناپ ئىشتىن چەتتە قالمىدى. بالقاش رايونىنىڭ «ئاقكۆل»، «جىيدىلى»، كېگېن رايونىنىڭ ئۈزۈن بۇلاق سوۋخوزلىرىنىڭ ھەر قايسىسى ئۈچ، تۆرت مىڭ سومدىن پۇل ئۆتكەزگەن.

ئايرىم شەخسلەرنىڭ ئۈلۈشلىرىمۇ ئاز ئەمەس. ئالمۇتا شەھىرىدە ئىستىقامەت قىلىپ تۇرغان ئۇرۇش ۋە ئەمگەك مەردانىسى دۈيسېباي ماقانوۋ 130 سوم مىقداردىكى بىر ئايلىق پېنسىيەسىنى تىنچلىق فوندىغا ھاۋالە قىلىپ مۇنداق دەپ خەت يازغان:

«مەن ئۇلۇغ ۋەتەن ئۇرۇشىغا قاتنىشىپ، قان توكۇپ سۆيۈملۈك ۋەتىنىمنى دۈشمەندىن قوغدىدىم. ئۇرۇشنىڭ دەھشىتىنى ئۆز بېشىمدىن كەچۈرۈپ، ئۇنىڭ بالايۇئاپىتىنى كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. مانا قىرىق يىلدىن بۇيان تىنچ ھايات كەچۈرىۋاتىمىز. بىزلەر ئەندى ھېچ قاچان ئۇرۇش بولمىسا ئىكەن دەپ تىلەيمىز. ئۇنىڭغا قارشى كۈرەشكە ھەر كىم ئەمەلىي ئىشى بىلەن ئۆز ئۈلۈشىنى قوشۇشى لازىم.»

يەنە بىر خەتمۇ دىققەت- ئېتىۋارغا سازاۋەردۇر. بۇ خەتنى تالغىر شەھىرىدىن كۆپ بالىلىق ئانا ئىناۋەت ئىبراھىموۋا يوللىغان: «مەن بالا- چاقىلىق ئانىمەن. بالىلىرىمنىڭ بەختىگە ئۇرۇش بولمىسا دەپ تىلەيمەن. ھازىرقى جىددىي خەلق ئارا شارائىتتا قول قوشتۇرۇپ ئولتارغىم كەلمىدى. تىنچلىق ئىشىغا ھالال ئەمگىگىم بىلەن بىر كىشىلىك ئۈلۈشىمنى قوشۇمەن. ھازىرچە شۇ ئەمگەكتىن تاپقان مىڭ سوم پۇلۇمنى تىنچلىق فوندىغا تاپشۇرۇمەن».

بۇنىڭ ھەممىسى ئىزگۈ نىيەتلىك ئادەملەرنىڭ تىنچلىقنى چىن دىلىدىن تىلەيدىغانلىقلىرىنىڭ يارقىن ئىسپاتىدۇر. شۇنىڭدەك ئۇرۇش ئوتىنى ئوتاشتۇرغۇچى- ئامېرىكا جاھانگىرلىكىگە قارشى خەلق ئاممىسىنىڭ قۇۋۋەتلىك ئاۋازىدۇر.

يېڭى پەللىلەر

يېڭى يىل ھارپىسىدا س س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ سېسسىيەسى بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭدا ئۆتكەن 1983- يىلنىڭ ئاساسىي خۇلاسىلىرى چىقىرىلىپ، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ 1984- يىلغا بېغىشلانغان ئىجتىمائىي- ئىختىسادىي تەرەققىياتىنىڭ پىلانى ۋە بيۇدجېتى توغرىلىق قانۇن قوبۇل قىلىندى.

سېسسىيەدە ئۆتكەن يىلنىڭ نەتىجىلىك يىل بولغانلىقى تەكىتلەپ كۆرسىتىلدى. سانائەت ئىشلەپ چىقىرىشنىڭ كۆلەمى 4 پروتسېنت، يېزا ئېگىلىگى 3،6 پروتسېنت ئۆستى. دۆلىتىمىزنىڭ شەرقىي رايونلىرىدا تەبىئىي بايلىقلارنى ئۆزلەشتۈرۈش يەنىمۇ داۋاملاشتۇرۇلدى. بۇ يەرلەردە تەبىئىي شارائىتلارنىڭ ئېغىر بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر كەڭ كۆلەملىك قۇرۇلۇش ئىشلىرى ئېلىپ بېرىلماقتا. غەربىي سىبىردىن ئېلىمىزنىڭ مەركىزىي رايونلىرىغا تۆرت گاز نورى تارتىلدى. بۇلارنىڭ ئىچىدە ئۇزۇنلۇقى تۆرت يېرىم مىڭ كىلومېترلىق يەر ئاستى نورى غەربىي يېۋروپا ئەللىرىگە يەتتى. نەتىجىدە 1984- يىلنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرى سوۋېت ئىتتىپاقىدىن فرانسىيەگە گاز ئەۋەتىلىشكە باشلاندى. بۇنىڭدىن كېيىن سوۋېت گازىنى ئاۋسترىيە، گېرمانىيە فېدېراتىۋ جۇمھۇرىيىتى، ئىتالىيە ۋە باشقا مەملىكەتلەر ئالىدىغان بولىدۇ.

بايكال- ئامۇر تۆمۈر يولى سېلىنىۋاتقان شەرقىي سىبىردە ۋە سوۋېت يىراق شەرقىدە ناھايىتى زور ئىشلار ئېلىپ بېرىلماقتا. مۇندا سېلىنىۋاتقان 3400 كىلومېترلىق بايكال- ئامۇر ماگىسترالى (بام) سىبىرنىڭ سانائەت مەركەزلىرىنى تىنچ ئوكيان قىرغاقلىرىدىكى پورتلار بىلەن ئۇلاشتۇرىدۇ. شۇنىڭدەك تۆمۈر يول ئەتراپىدا چوڭ- چوڭ زاۋۇدلار، خاڭلار، يېڭى شەھەرلەر قۇرۇلماقتا. ئەمەلىياتتا بۇ قەدەر كەڭ كۆلەملىك قۇرۇلۇش ئىشلىرى دۇنيادا ئىلگىرى- ئاخىر ژۈرگۈزۈلگەن ئەمەس. بۇ يىل بايكال- ئامۇر تۆمۈر يولىدا قاتناشنى رەسمىي باشلاۋېتىش پىلانلانماقتا. 1984- يىلى س س س ردا بۇنىڭدىن باشقىمۇ يۈزلىگەن يېڭى سانائەت كارخانىلىرى ئىشقا چۈشىرىلىدۇ، موجۇتلىرى كېڭەيتىلىدۇ.

ئۆتكەن يىلى خەلق پاراۋانلىقىنى يەنىمۇ ئاشۇرۇش مەخسەتلىرىدە ئالامەت زور ئىشلار ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى. ۋاھالەنكى، ئاساسىي ئوزۇق- تۈلۈك ۋە باشقا ئەڭ كېرەكلىك تاۋارلارنىڭ باھاسى تۇراقلىق ھالدا ساقلىنىپ قالدى. ھەقسىز بىلىم بېرىش، ھەقسىز داۋالاش ۋە باشقا ئىجتىمائىي مەخسەتلەرگە ئىجتىمائىي ئىستىمال فوندىدىن ئاجرىتىلغان مەبلەغ مىقدارى كۆپەيتۈرۈلدى. نەتىجىدە رېئال دارامەت جان بېشىغا چاققاندا ئىككى پروتسېنت ئاشتى.

بۇ يىل سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپ چىقىرىش كۆلەمى يەنە 3،8 پروتسېنت، يېزا ئېگىلىگى ئىشلەپ چىقىرىش 6،4 پروتسېنت ئاشىدۇ. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن يېڭى باشلانغان يىلنىڭ ئاساسىي ئىختىسادىي ئالاھىدىلىكىگە توختىلىپ ئۆتۈش لازىم بولسا كېرەك.

بىرىنچىدىن، ئۇمۇمەن تېخنىكىلىق تەرەققىياتنىڭ ئاساسى بولۇپ سانىلىدىغان ئېلېكترونىكا، سانائەتنى ئاۋتوماتلاشتۇرۇش ۋاسىتىلىرى، ستانوك سازلىق ۋە باشقا ساھالار، شۇنىڭدەك ئىستىمال بۇيۇملىرىنى ئىشلەپ چىقىرىدىغان ساھالار يەنىمۇ چاپسان تەرەققىي ئەتتۈرۈلىدۇ. يەنە بىر مۇھىم ئالاھىدىلىك- يېزا ئېگىلىگى سانائەتكە نىسبەتەن ئەنچە ھەسسە تېز سۈرئەت بىلەن تەرەققىي تاپىدۇ. شۇ تۈپەيلى ئاھالىنى ھەر خىل بۇيۇملار ۋە ئوزۇق- تۈلۈك مەھسۇلاتلىرى بىلەن يەنىمۇ تولۇق قامداشقا ئىمكانىيەت تۇغدۇرۇلىدۇ.

ئىشچىلار بىلەن خىزمەتچىلەرنىڭ ئوتتۇرا دەرىجىدىكى ئايلىق مائاشىنى 2،2 پروتسېنت، كولخوزچىلارنىڭ ئەمگەك ھەققىنى 3 پروتسېنت كۆپەيتىش پىلانلانماقتا. بىزنىڭ ئېلىمىزدا ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان نان، گوش، ياغ، گۈرۈچ، سۈت، قەنت قاتارلىق مەھسۇلاتلارنىڭ باھاسى ئۆزگەرگىنى يوق. تۇرار جاي ئىجارە ھەققى 1928- يىلقى دەرىجىسىدىن چۈشمىدى. ھازىر گاز، ئېلېكتر، ئۆينى ئىسسىتىش ۋە باشقا مەئىشىي ئېھتىياجلارنى قوشۇپ ھېساپلىغاندا، ھازىر ئىجارە ھەققى سوۋېت ئائىلىسى كىرىمىنىڭ ئۈچ پروتسېنتىدىن ئاشمايدۇ. 1984- يىلى 10 مىللىوندىن ئوشۇق ئادەمنى قولايلىق ئۆيلەر بىلەن تەمىنلەش كۆزدە تۇتۇلماقتا. ئۆي- جاي موشۇ بەش يىللىقنىڭ بېشىدا بەلگۈلەنگەن ئوتتۇرا دەرىجىلىك يىللىق پىلاندىن 6،6 پروتسېنت ئوشۇق سېلىنىدۇ.

ئىجتىمائىي ئىستىمال فوندىدىن خەلقنىڭ پاراۋانلىقىنى ئاشۇرۇشقا تېخىمۇ جىق مەبلەغلەر ئاجرىتىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ھېساۋىدىن بالىلار باغچىلىرى 580 مىڭ ئورۇنغا، مەكتەپلەر 500 مىڭ ئورۇنغا كېڭىيىدۇ. شۇنىڭدەك ئاغرىقخانىلار، داۋالاش، دەم ئېلىش ئورۇنلىرىنىڭ تارماقلىرىمۇ كېڭەيتىلىدۇ.

دەۋر مېۋىسى

(ئوچېرك)

ئادەم ئۆز هاياتىدا ئۇرغۇنلىغان ئۇنتۇلماس ۋاقىئەلەرنى بېشىدىن كەچۈرىدۇ. ئۇيغۇر ئالىمى تۇغلۇقجان تالىپوۋنىڭ هاياتىدا ئۆتكەن ژىل كىچ كۈزدە ئەينە شۇنداق مۇھىم يېڭىلىق سادىر بولدى. ئۇ پەن دوكتورى نامىنى ئېلىش ئۈچۈن دىسسېرتاتسىيە ياقلىدى. بۇنىڭغا پۈتكۈل ئۇيغۇر جامائەتچىلىگى ئىنتايىن خۇش بولدى دېسەك، مۇبالىغە بولمايدۇ. چۈنكى مۇنچىلىك يۈكسەك ئىلمىي دەرىجىگە ئېرىشىش ئاسان ئىش ئەمەس، ئەلۋەتتە. ئۇ كۆپ ژىللىق جىددىي ئەمگەكنى، تىنىماي ئىزدىنىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

بۇ ئوچېركتا مەزكۇر دىسسېرتاتسىيەنىڭ تىلشۇناسلىق ساھاسىدىكى ئەھمىيىتىگە، ئۇمۇمەن تۈركشۇناسلىق پەنىدە ئىگەللىگەن ئورنىغا تەپسىلىي توختىلىش نىيىتىدە ئەمەسمەن. مەخسىتىم، تۇغلۇقجاننىڭ هايات يولى، ئۇنىڭ ئالىم سۈپىتىدە شەكىللىنىش جەريانلىرىنىلا بىر قەدەر هېكايە قىلىشتىن ئىبارەت، خالاس.

تۆرت سائەت داۋام قىلغان دىسسېرتاتسىيە ياقلاش مەجلىسىدە ئىشتىراك قىلىپ ئولتارغىنىمدا، تۇغلۇقجاننىڭ بالىلىق چېغىدىن تارتىپ تا بۈگۈنكى كۈنگىچە بولغان پۈتكۈل هاياتى كۆز ئالدىمدا نامايەن بولدى. مەن ئۇنىڭ مەرھۇم ئاتا- ئانىسىنى جۇسۇنلىدىم. مەكتەپ بوسۇغىسىنى بىرىنچى قېتىم ئاتلىغان پەيتلەرنى، بالىلىغىمىزنى، ياشلىغىمىزنى ئەسلىدىم، بىزگە بىلىم بەرگەن، تەربىيە بەرگەن ئۇستازلىرىمىزنى يادىمغا چۈشەردىم.

كەتمەن- ئۇيغۇر رايونىدىكى چوڭ ۋە كونا يېزىلارنىڭ بىرىدۇر. ئۇلارنىڭ ئۆيى تاغ باغرىغا، ئىمشىكدۇر گوجىلىغا دەپ غەلتى ئاتىلىدىغان كەڭ سايىنىڭ گىرۋىگىدە بولىدىغان. ئىشىك ئالدىدىكى ئالمىلىق باغ ۋە گۈلزارلىق، ئۆيىنىڭ كەينىدىكى جىگدىلىك ھېلىمۇ كۆز ئالدىمدا.

بولۇپمۇ باهار پەسلىدە، مېۋىلىك دەرەقلەر چېچەكلىگەن چاغدا، ئۇلارنىڭ ئۆيىگە بارسىڭىز جىگدە چېچىگىنىڭ دىماقنى غىدىقلايدىغان خۇش ھىدى، ھويلىنىڭ كەينىدىلا ئىدىردا رەڭمۇ- رەڭ قىزىل لەيلە، چۈغلۇق گۈل، سوسۇنگۈل، سىرىق چېچەك ۋە باشقا

سۈرەتتە: ئالىم تۇغلۇقجان تالىپوۋ.

تۈزلۈك- تۈمەن ياۋايى گۈللەر ئادەمنىڭ تەلىيدە قاندىقتۇر بىر سىرلىق ھىس- تۇيغۇلارنى ئويغىتىپ، شىرىن خىيال ئۆز ئىلكىگە ئالاتتى. يېڭىدىن چېچەك ئاتقان جىنەستە، ئېۋىلغا، ئىرغاي، جەمبىل، دەرگۈل پىياز ۋە باشقا گىيالارنىڭ ھىدىمۇ دىلغا ئارام بېغىشلاتتى.

تۇغلۇقجان چوڭ ۋە ئىناق ئائىلىدە ئۆستى. ئۇن بالا بىر ئۆيدە ئۆسۈپ، ئۈچۈم بولدى. تالىپ ئاتا بىلەن ھەمزىخان ئانا ساۋاتسىز، لېكىن پەم- پاراسەتلىك مېھرىۋان ئىنسانلار ئىدى. تالىپ ئاتىنىڭ، يە ھەمزىخان ئانىنىڭ پەرزەنتلىرىنىڭ بىسىغا قاقىقانلىغىنى كۆرگەن ئەمەسمەن. ئۇلار بالىلىرى ۋە نەۋرىلىرىنى كەمتار، ئەدەپلىك، ئىشلەمچان قىلىپ تەربىيەلەشكە تىرىشاتتى. ئەتىيازلىغى ئۇششاقلىق قىلىدىغان يەرنى چاناش، كۆكتات تېرىش، ئۆتنى كۆتۈش ۋە كۆزلىگى ژىغىشتۇرۇش، مال- ۋارانغا قاراش، باغ ۋە گۈلزارلىقنى سۇغىرىش ۋە باشقىمۇ ئۆي ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى بالىلار قىلاتتى. ئەلۋەتتە، ھەر كىم چامىسى كەلگىچە ئاتا- ئانىسىغا بولۇشاتتى. ھويلا ھېمىشەم سەرەمجان ئىدى.

1943- ژىلى يانۋار ئېيىنىڭ ئاخىرىدا تۇغلۇقجان ئارمىيە سېپىگە چاقىرىلىپ، ژىراق شەرىق ئۆلكىسىدە خىزمەت قىلدى. ئۇ ئۆزىنى جەڭ مەيدانىغا ئەۋەتىش توغرىلىق ئىلتىماس قىلىپ بىر نەچچە قېتىم يازغان راپورتلىرى قوماندانلىق تەرىپىدىن رەت قىلىندى. چۈنكى ئۇ چاغدا ئېلىمىزنىڭ ژىراق شەرىقتىكى چېگارىسىنى ياپون سامۇرايلىرىدىن قوغداشمۇ ئىنتايىن مۇھىم ۋەزىپە ئىدى. تۇغلۇقجان تالىپوۋ ياپونىيەنىڭ كۋانتۇن ئارمىيەسىنى تار- مار قىلىش جەڭلىرىگە قاتناشتى. مەلۇمكى، سوۋېت ئارمىيەسىنىڭ مەزكۇر غالىبىيىتى ياپون سامۇرايلىرى كۈچلىرىنى قىسقا مۇددەت ئىچىدە تار- مار كەلتۈرۈشتە ھەل قىلغۇچى رول ئوينىغان ئىدى.

تۇغلۇقجان شەرەپلىك ھەربىي خىزمەت مۇددىتىنى تاماملاپ، ژۇتقا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن كوپ كېچىكمەيلا ئۆز ژۇتى كەتمەندە بۇخگالتېر بولۇپ ئىشلىدى.

ئاندىن بىلىمگە تەشنا بولغان ت. تالىپوۋ پانفىلوۋ شەھرىدىكى پېداگوگىكا بىلىم يۇرتىغا چۈشۈپ، ئۇنى ئاھبىتى ياخشى باھالار بىلەن تاماملاپ، ئاندىن ئالمۇتىدىكى ئاباي نامىلىق قازاقستان پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرۈپ چىقتى.

ئىنستىتۇتنى ئىمتىيازلىق دىپلوم بىلەن تاماملىغان تۇغلۇقجان قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئۇيغۇر- دۇڭگان سېكتورىنىڭ ئاسپىرانتۇرىسىدا قالدۇرۇلدى. ئۇنىڭ ئىلمىي پائالىيىتى ئەينە شۇنىڭدىن باشلاندى. تۇغلۇقجان ئاسپىرانتۇرىدا ئۇيغۇر تىلىنىڭ فونېتىكىسىنى ئۆگىنىش بويىچە ئىلمىي- تەتقىقات ئىشلىرىنى ئېلىپ باردۇ. 1960- ژىلى «ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىنىڭ سوزۇق تاۋۇشلار سىستېمىسى» دېگەن ماۋزۇدا فىلولوگىيە پەنلىرى كاندىداتى ئىلمىي دەرىجىسىنى ئېلىش ئۈچۈن مۇۋاپپەقىيەتلىك دىسسېرتاتسىيە ياقلىدى.

ت. تالىپوۋنىڭ ئاساسىي ئىلمىي پائالىيىتى ئۇيغۇر تىلىنىڭ تاۋۇش سىستېمىسىغا (فونېتىكا ۋە فونولوگىيەسىغا) بېغىشلانغان. مانا موشۇ ساھا بويىچە ئۇ ئۇيغۇرشۇناسلىق پەنىگە سالماقلىق ئۈلۈش قوشتى. ت. تالىپوۋ تۆرت مونوگرافىيەنىڭ، بىر نەچچە كوللېكتىۋ تەتقىقات ئىشلىرىدىكى ھەم ئوقۇش قوراللىرىدىكى فونېتىكا بويىچە بۆلۈملەرنىڭ ۋە 50 كە يېقىن ئىلمىي ماقالىلارنىڭ ئاپتورىدۇر. ئالىم بۇ ئەمگەكلىرىدە، ئۇيغۇر فونېتىكىسى بىلەن فونولوگىيەسىنىڭ ئايرىم پروبلېملىق مەسىلىلىرىنى ئۇنجا قېتىم ھەل قىلىشقا مۇيەسسەر بولدى.

مانا ئەندى تۇغلۇقجان تالىپوۋ فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى. «ئۇيغۇر تىلى فونېتىكالىق سىستېمىسىنىڭ تارىخىي تەرەققىياتى» دېگەن ئىنتايىن ئاكتۇئال ماۋزۇدا دىسسېرتاتسىيە ياقلىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ مەخسەت- مۇرادىغا ئېرىشتى. ئاددىي دېخان ئائىلىسىدىن چىققان بۇرادىرىمىز تۇغلۇقجاننىڭ ئىلىم- پەن ساھاسىدا مۇنچىلىك زور مەرتىۋىگە ئىگە بولۇشى، ئۇنىڭ تۈركشۇناسلىق پەنىنىڭ تەرەققىياتىغا تېگىشلىك ئۈلۈش قوشۇشى- بىزنىڭ زامانىمىزدىكى تەبىي بىر ھادىسە بولۇپ، شەخسلەرنىڭ ھەر قانداق ئارمىنىنى بەجا كەلتۈرۈشكە داغدام يوللار ئېچىپ بەرگەن بىزنىڭ دەۋرىمىزنىڭ چوڭ مېۋىسىدۇر.

سېيىتجان مەشۇروۋ.

تېچلىق مەخستىدە ئەمگەك قىلىشقا نېمە يەتسۇن

مەن كىرىپ كەلگەندە، مىرزاخمەت ئاكا ئىش ئۈستىدە ئىكەن. بىر قولىنى سەل ئايىماندەك قىلىدۇ. ئۇنىڭ سول قولى ئۇرۇش مەيدانىدا يارىدار بولغان، بارماقلىرىغا زەڭ قويۇپ قاراۋاتقىنىمىزنى سېزىپ قالدى، ئەتىمالىم. «ئۇرۇش دېگەن ئاپەتنىڭ يالدامىسى» دەپ ماڭا مەنالىق قارىدى.

1943- ژىلى ئەندىلا 18 ياشقا قەدەم تاشلىغان مىرزاخمەت ئۇيغۇر رايونى چوڭ ئاقسۇ ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ 9- سىنىپىنى تاماملاپ چىقىشى بىلەنلا ۋەتەننى قوغداشقا ئاتلاندى. قېرىنداش بېلورۇس ئېلىنى ئازات قىلىشقا قاتنىشىپ، فاشىستلار كۈچلۈك ئىستىھكامغا ئايلاندۇرغان ۋىتېبسك شەھىرى ئۈچۈن بولغان جەڭدە دۈشمەنگە قاقشاتقۇچ زەربە بەرگەنلەر ئارىسىدا بولدى. مانا شۇندا مىرزاخمەت ئاكا پۇت- قولىدىن يارىدار بولغان.

شۇ بىر قىيىن دەۋرلەرنى ئەسلەپ، سابىق جەڭچى مۇنداق دەيدۇ:

- بىزنىڭ بېشىمىزغا چۈشكەن دەھشەتلىك ئېغىر كۈنلەرنى بالىلىرىمىز، نەۋرىلىرىمىز كۆرمىسۇن،- دەپ ئۇرۇشقا لەنەت ئوقۇيمەن. بىز هازىر تېچلىق هاياتنىڭ هالاۋىتىنى كۆرۈپ، بەختلىك، پاراۋەن ياشاۋاتىمىز. بۇنىڭغا ئاپىرىن ئوقۇيمىز. ئۇ مانا هازىر تېچلىق دەۋردە ئۆزىنىڭ بىر كىشىلىك ئىشى بىلەن خەلق ئالقىشىغا ئىگە بولدى. ئۇيغۇر رايونلۇق ئىستېمالچىلار جەمىيىتى ساھاسىدا مىرزاخمەت مەشۇروۋ كۆپ ژىلدىن بۇيان بۇخگالتېر بولۇپ ئىشلەپ، «سوۋېت سودا ئەلاچىسى» زناكىغا، شۇنداقلا كۆپلىگەن ماددىي سوۋغىلارغا ئېرىشتى. ئۇ ئۆزىنىڭ چوڭ ئائىلىسى، بالىلىرى ۋە نەۋرىلىرى بىلەن پاراۋەن ياشاپ، تېچلىق ھاياتنىڭ راھىتىنى كۆرمەكتە.

- تېچلىق دەۋردە ئەمگەك قىلىشقا، هايات كەچۈرۈشكە نېمە يەتسۇن،- دەيدۇ كۆپنى كۆرگەن مىرزاخمەت مەشۇروۋ. راست، ئۇ گەپنىڭ گەنجىگىنى ئېيتىدۇ.

ئەمىردىن تايىروۋ.

ئۇيغۇر رايونى، چونجا يېزىسى.

يېڭى چىنە- قاچىلار

قاپچىغاي فارفور زاۋودىنىڭ مۇتەخەسسىسلىرى قازاق خەلقىنىڭ ئېپىك ئەسەرلىرى- باتۇرلار جىرلىرىغا ئاھاڭداش رەسىملەردىن پايدىلىنىپ، «ئارقار» ناملىق چاي سېرۋىزلىرىنى ئىشلەپ چىقاردى. ئۇنىڭ دەسلەپكى پارتىيەسى ئوتتۇرا ئازىيە جۇمھۇرىيەتلىرىگە ۋە قازاقستاننىڭ ھەرخىل ئوبلۇسلىرىغا جۆنىتىلدى.

ئارخېولوگىيەلىك ئىشلار جەريانىدا تېپىلغان خىش بۇيۇملاردىكى نەقىشلەرنىڭ ئىشلىنىش سىرلىرىنى ئۆگىنىش نەتىجىسىدە رەسساملار تەييارلىغان ئۈلگىلەر ئاساسىدا بالىلار ئۈچۈن چىنە- قاچىلار چىقىرىش قولغا ئېلىنماقتا.

مەزكۇر كارخانا رەسساملىرى پايانسىز بوز يەرلەردىكى يېڭى هاياتنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان چىنە- قاچىلار ئۈلگىلىرىنى بوز يەرلەرنىڭ 30 ژىللىغىغا بېغىشلىماقتا.

قىسقا خەۋەرلەر

ئەدەبىي گېزىتكە مۇكاپات

س س س ر ئالىي سوۋېتى رىياسىتىنىڭ پەرمانىغا بىنائەن جۇمھۇرىيەتلىك «قازاق ئەدەبىياتى» گېزىتى سوۋېت ئەدەبىياتى تەرەققىياتىدىكى ئۈنۈملۈك خىزمىتى ئۈچۈن خەلقلەر دوستلۇغى ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلاندى.

مېھرىۋان شىپاكار

قازاقستان ئونكە ئاغرىقلىرى ئىلمىي- تەتقىقات ئىنستىتۇتىنىڭ جەرراھى. باۋىرجان ئالبازاروۋنىڭ خاتىرىسىدە، بۇلتۇرقى ژىل مەڭگۈلۈككە ساقلانغۇسىدۇر. چۈنكى تەجرىبىلىك دوختۇر ئۇزۇن ژىللىق ئەمگىگى ۋە ئىلمىي تەتقاتلىرىنىڭ نەتىجىسىدە كاندىداتلىق دىسسېرتاتسىيەنى مۇۋاپپەقىيەتلىك ياقلاپ چىقتى.

شۇنداقلا ئۇنىڭ ئۆتكەن ژىلى ئۆز ساھاسى بويىچە موسكۋادا چوڭ ئىلمىي ژىغىنلاردا بەرگەن ئىككى مۇرەككەپ ئىلمىي دوكلادى ژۇقۇرى باھالاندى.

تونۇلغان دوختۇر ئالبازوروۋ بۇ كۈنلەردە مەزكۇر ئىنستىتۇتتا ئۆزىنىڭ پەن ساھاسىدىكى مۇۋاپپەقىيەتلىرىنى ئەمەلىياتتا قوللانماقتا. جاي- جايلاردىن كېلىپ، ئۇنىڭ قولىدا داۋالىنىپ قايتقانلار ئۇرغۇن. مەسىلەن، قاراقالپاقىستانلىق بايان ئوسمانوۋنىڭ، قىرغىزستانلىق ئېمىر جالىيوۋنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ مېھرىۋان شىپاكارغا مىننەتدارلىغى چەكسىزدۇر.

داڭدار دېخان شەنىگە

ئالتويلۇك داڭدار دېخان، هوسۇل ماھىرى، سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى كۈلەش ئايتجانوۋانىڭ سۈرىتىنى بىز گېزىتىمىزنىڭ يېڭى ژىللىق سانىنىڭ بىرىنچى سەھىپىسىدە چىقارغان ئىدۇق. مانا تەھرىراتىمىزغا گېزىتخان ئىمەرجان ھوشۇروۋتىن خۇش خەۋەر كەلدى. پانفىلوۋ رايونى كىروۋ نامىدىكى چوڭ ئۇيغۇر كولخوزىنىڭ مەركىزى ئالتويى يېزىسىدا كۈلەش نامىدا سامبو بويىچە ئوبلۇسلۇق مۇسابىقە ئۆتكۈزۈلگەن. ئۇنى ئېچىش مەراسىمىدا كولخوز رەئىسى ئۇۋرايىمجان قوجاخمېتوۋ يەتتىسۇ سپورتچىلىرىنى ك. ئايتجانوۋانىڭ تېچلىق ئەمگەك مەيدانىدىكى شانلىق ئىشلىرى بىلەن تونۇشتۇردى. مەزكۇر مۇسابىقىدا كىروۋ نامىدىكى كولخوزنىڭ پالۋانلىرى ئالاھىدە كۆزگە چۈشتى. ب. ئاخمۇللايېۋ، ب. ئاۋغانبايېۋ، پ. جالالوۋ، ئا. توختاخۇنوۋ، م. ئىسرائىلوۋ، ئا. قۇربانوۋ، ئا. قۇربانىيازوۋ ۋە ب. هوشۇروۋلار بارلىق رەقىپلىرى ئۈستىدىن ئىشەشلىك غالىبىيەت قازىنىپ چېمپىيون دېگەن پەخرىي ئۇنۋانغا ئېرىشتى. شۇنداقلا مەزكۇر ئېگىلىكنىڭ يەنە 15 پالۋىنى 2 ۋە 3- ئورۇننى ئالدى. ئىككىنچى ئورۇننى تالدىقورغان شەھرىنىڭ كوماندىسى، ئىگەللىدى.

پانفىلوۋ رايونى.

ئەۋلاد گورۇپپىسى www.ewlat.org www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە فوتولار ئامبىرى

قىش پەسلىدە

ۋاقىت زىچ ئەمەس. ئالدىراش ئىش يوق. ئىشلار سېلىكىپ كەتكەن. ئاشلىق ئامبارلاردا، مال ئىسسىق قورالاردا. يەم- چۆپ يېتەرلىك. قول ئىشتىن بوشىغان.

—قىش پەسلىدە ئىشچىلارنىڭ دەم ئېلىشىنى قانداق ئۇيۇشتۇرىۋاتىسىلەر؟— دېگەن سوئالىمىزغا «بىرلىك» سوۋخوزى پارتىيە تەشكىلاتىنىڭ سېكرېتارى يولداش كوكېن سېيتاكوۋ مۇنۇ جاۋابنى قايتۇردى.

—قىش ئەزەلدىنلا چارۋىچى بولسۇن يە دېھقان بولسۇن، يېزا خەلقىنىڭ ئالدىرىماي ھادۇق چىقىرىدىغان مەزگىلى ئەمەسمۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئېگىلىگىمىزدىكى ئەمگەكچىلەرنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە- تەۋەلىرىنىڭ قىش ئايلىرىدا دەم ئېلىشىغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلىمىز. بىزدە ھەممىسى ئادەمگە خىزمەت قىلىشقا بېقىندۇرۇلغان، «ئەمگەك كىمنىڭ بولسا، ھالاۋىتى شۇنىڭ».

ئۆتكەن ژىلى سوۋخوزىمىزنىڭ 740 ئىشچىسى جانپىدالىق ئەمگەك قىلىش ئەتىجىسىدە ئوزۇق تۈلۈك مولچىلىقىنى ھاسىل قىلىشقا سالماقلىق ئۈلۈش قوشۇپ، ئومۇمىي بايلىقنى ئاشۇردى. «سوۋخوزى باينىڭ ياغزى ماي» دېگەندەك، سوۋخوز ئىختىسادىنىڭ يۈكسىلىشى ئىشچىلارنىڭ پاراۋانلىقىنى تېخىمۇ ياخشىلاپ، ئەمگەكچىلەرنىڭ كۆڭۈللۈك دەم ئېلىشىغا شارائىتلار يارىتىپ بەردى. سوۋخوز فوندىدىن دەم ئالغۇچىلار ئۈچۈن 10 مىڭ سوم مەبلەغ ئاجرىتىلدى.

ئىشچىلارنىڭ قىشلىق دەم ئېلىشىنى مەخسەتكە مۇۋاپىق ئۇيۇشتۇرۇشتا ئۇلارنىڭ ئائىلىلىرىگە مەدەنىي ۋە مەنىۋىي خىزمەت كۆرسىتىشنى مۇمكىن قەدەر ياخشىلاشقا ئىنتايىن چوڭ ئېتىۋار بېرىلىدۇ. قىش پەسلىدە ماگازىن، كلۇب، مۇنچا قاتارلىقلارنىڭ پائالىيىتى ئالاھىدە كونترولغا ئېلىنىدۇ. ئۆتكەن ژىلى ئىشچىلارنىڭ 615 تۇرۇشلۇق ئۆيى ياز كۈنلىرىلا كۆڭۈلدىكىدەك رېمونت قىلىندى. بىر مەركەزدىن ئىسسىتىش سىستېمىسى، ھەر ئۆيگە سۇ كىرگۈزۈش ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇپ، شەخسلەرنىڭ مال-ۋارانلىرىغا يەم- خەشەك يەتكۈدەك قىلىپ بېرىلدى. سوقۇم، ماي، ئۇن ۋە باشقىمۇ ئوزۇق- تۈلۈك تاۋارلىرى ھەر ئۆيگە قىشقا يەتكۈدەك قىلىپ يەتكۈزۈپ بېرىلدى. ئەمگەك مەردانىلىرىغا، كۆپ بالىلىق ئائىلىلەرگە، يېڭى ئائىلە قۇرغانلارغا يېڭى سېلىنغان تۇرۇشلۇق ئۆيلەرنىڭ ئاچقۇچلىرى ئاپشۇرۇلدى. مانا بۇ غەمخورلۇقلار ئىشچىلىرىمىزنىڭ قىش پەسلىدە خاتىرجەم دەم ئېلىشىغا ئىمكانىيەتلەر تۇغدۇرۇپ بەرمەكتە. ھازىر بىرىنچى نۆۋەتتە سوۋخوزىمىزنىڭ 21 ئىشچىسى قىرىم، ئىسسىق كۆل، ئالاتاغ قاتارلىق كۇرورتلاردا ۋە دەم ئېلىش ئۆيلىرىدە دەم ئالماقتا. ئىككى پادىچىمىز ۋە ئۈچ مېخانىزاتورىمىز چەت ئەللەرگە ھەقسىز يوللانمىلار بىلەن سەپەرگە ئاتلىنىپ كەتتى.

قىش ئايلىرىدا كۆڭۈللۈك دەم ئېلىپ، ئۇندىن ھادۇق ئېلىپ قايتقان مالچىلىرىمىز بىلەن دېھقانلىرىمىز، مېخانىزاتورلىرىمىز بىلەن سېغىنچىلىرىمىز يېڭى كۈچ، يېڭى غەيرەت بىلەن ئىشقا كىرىشىپ، ئومۇمىي بايلىقىمىزنى يەنىمۇ كۆپەيتىشكە لايىق ھەسسە قوشقۇسى.

ئە. ئوماروۋ.

ئۇسسۇلدۇر مېنىڭ ھاياتىم

دۇم- دۇم، دۇم- تاك، دۇم- تاك،
دۇم- دۇم، دۇم- تاك- تاك- تاك.
دۇم- تاك...

جوشقۇن ياڭراق داپ ئاۋازى پۈتۈن زالنى زىلزىلىگە كەلتۈرگەندەك تۇيۇلاتتى. سەھنىگە ئۇسسۇلچى يېشىن تېزلىگىدە چىقىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئۇيغۇر خەلق ئۇسسۇلىغا خاس جىق ھەرىكەتلەردىن ئوكچە ۋە تاپان-

ۋالىق ئالقىشلار سادالىرى ئىچىدە قىز سەھنىگە بىر نەچچە قېتىم چىقىپ، تىلى باشقا تاماشىبىنلارغا تازىم قىلدى. قىز ھەقىقىي سەنئەت تىلى ھەممىگە ئومۇمىي، ئورتاق، ھەممىگە ئۇقۇشلۇق ئىكەنلىكىگە شۇ بىردەملەردە يەنە بىر ئىشەندى.

پۈتۈن قەلبى خۇشاللىق ئەسارىتىدە قالغان قىزنىڭ كۆزلىرى نەملىشىپ، چاقناپ،

نى يەرگە تەككۈزمەي نۆۋەت بىلەن قوزغاپ، ئالماشتۇرۇپ، ماھىرانە، نەپىس ھەرىكەت قىلغانلىقى شۇنچىلىك، دەسلەپ كۆرۈپ تۇرغان ئىشتىياقى زور تاماشىبىنلاردا ئۇيناقى پەرۋاز قىلىپ ژۈرگەندەك تەسىرات قالدۇردى.

ئۆزى ھاياجان بولۇپ، سەھنە ئارقىسىدىكى ئۆز بۆلمىسىگە كىرگەن پېتى ئۇسسۇلچى ئۆزىنى دۇخاۋا دىۋانغا تاشلىدى. ئۇنىڭ قۇلىقىدىن ئابدۇرزاق ھەمرايېۋنىڭ چېۋەر قوللىرىدا جوش ئۇرغان داپ سادالىرى بى-

سۈرەتتە: گۈلنارا سايتوۋا.

بىر دەقىقە داپ ئۈنى پەسىيگەندەك قىلىۋىدى، ئۇسسۇلمۇ ئاستىلىغاندەك قىلدى. ئاندىن يەنە جانلىنىپ، شوخ تۈس ئالدى. قىزنىڭ پۈتكۈل نازۇك بەدىنى، قوللىرى ئۇسسۇل ئوبرازىنى ھاسىل قىلىشقا بېقىندى. بۇ مەخسەتكە ئۇنىڭ بېقىشلىرى، يۈزىدىكى تەبەسسۇم خۇددى بىر موجىزە ياراتقاندەك قىلاتتى.

ئۇسسۇل تۈگىدى. داۋاملىق سۈكۈنات ئىلكىدە قالغان چوڭ زالدىكىلار بىردىنلا قوزغىلىپ خۇشخۇي روھ، ئۈستۈن كەيپىيات ئەندى گۈلدىراس ئالقىشلارغا ئۇلاشتى. دا-

لەن تاماشىبىنلارنىڭ ئالقىشلىرى كەتمەي قويدى.

بۇ ھىندىستان پايتەختى دېھلى شەھىرىنىڭ ئەڭ چوڭ كونسېرت سالونلىرىدا بولغان ۋاقە ئىدى. شۇندا بۇ چەبدەس ئۇسسۇلچى ئۇيغۇر قىزىنىڭ خىيالى ژىراقتا قالغان ۋەتىنى، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن سۆيۈملۈك ئالمۇتا شەھىرىنى، ئاتا- ئانىسىنى، ئائىلىسىنى، ئەڭ مۇھىمى، سەنئەتداش دوستلىرىنى، جانىجان تىياترىنى چارلاپ كەتتى.

... ئەتتەك، دېھلى تاماشىبىنلىرىنىڭ ماڭا- سوۋېت ئۇيغۇر سەنئەتچىسىگە كۆرسەتكەن سەمىمىي ھۆرمىتىگە ئاتا- ئانام، دوستلىرىم داخىل بولسا، قانچىلىك مەغرۇرلىنار ئىدى... دەپ، زور ئابرويى، ھۆرمەت ئاتا قىلغان ئۆز سەنئىتىدىن بەھرىمەن بولىدى.

گۈلنارا سايتوۋا سەنئەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلۇپ ئۆستى. دادىسى يۈسۈپجان دۇتارنى ياكى تەمبۇرنى قولغا ئالسا، گۈلنارا بىتاقەت بولۇپ ئۇسسۇلغا چۈشەتتى. ئانىسى تۇرسۇنقىز ئۇسسۇل ناخشىلىرىنى ئېيتىپ بېرەتتى. مانا شۇ شارائىت قىزنىڭ كېلەچەك تەغدىرىنى بەلگۈلەپ قويغان ئىدى. 10- سىنىپنى تاماملاپ، تۇغما تالانت ئىگىسى گۈلنارا ئالمۇتىدىكى ئېستىرادا ستۇدىيەسىگە چۈشتى. ئۇنىڭ ئۇسسۇل بۆلۈمىنى ياخشى باھالار بىلەن پۈتتۈرۈپ گۈلنارا 1971- ژىلى جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تىياترىغا ئىشقا قوبۇل قىلىندى.

گۈلنارانىڭ دادىسى ئۇيغۇر تىياترىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ئارتىستى، سازەندە يۈسۈپجان سايتوۋ بۇ جانىجان دەرگاھتا ئۆزى بېسىپ ئۆتكەن ئىجادىي يولنى قىزىغا جىق ھېكايە قىلىپ بېرەتتى. ئۇنىڭ سەل كام 40 ژىللىق ھاياتى شۇ تىياتر بىلەن چەمبەرچاس باغلىق. ئۇ سازەندە بولۇش بىلەن بىللە «غېرىپ- سەنەمدە» غېرىپ، «ئانارخاندا» ئوزۇك، ئاتاقلىق ئىتالىيە دراماتۇرگى گولدونىنىڭ «مېھمانخانا ئىگىسى» كومېدىيەسىدە ئۇرفالدىنوۋ ئوخشاش مەركىزىي روللارنى ئېلىپ چىققان. يۈ. سايتوۋ ئالمۇتا كونسېرۋاتورىيەسىنى تاماملىغان ئالىي مەلۇماتلىق ئارتىست. ئۇنىڭ ئەمگىگى تالاي قېتىم تەغدىرلەنگەن. يېقىندا ئەللىك ياشقا تولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن «ھۆرمەت بەلگۈسى» ئوردېنىغا سازاۋەر بولدى.

گۈلنارا ئۆز ماھارىتىنى دايىم يېتىلدۈرۈش يولىدا، دايىم ئۆگىنىش، ئىزدىنىش ئۈستىدە. ئۇ يېقىندا ئۆزبەكىستاندا بولۇپ، ئۆزبەكىستان سسر خەلق ئارتىستى ئۇستاز قۇندۇز رەخىموۋادىن دەرس ئالدى. ئۆزبەك ئۇسسۇللىرىدىن بۇخارا، خارەزىم، پەرغانە ئۇسسۇللىرىنى ئۆگىنىپ، رېپېرتۇئارىغا 14 خىل ئۇسسۇل قوشتى. ھازىر بۇلارنى گۈلنارانىڭ ئىشداشلىرى روزا ئىبراگىموۋا، سائادەت سەيفۇللىنا، ئادالەت ئەكبەروۋالارمۇ تاماشىبىنلارغا ھاۋالە قىلماقتا.

... دۇم- دۇم تاق- تاق. ئىشىك چېكىلدى. گىرىمخانىغا ئاق چاچلىق، ياشانغان، مويسۇپەت بىر ھىند كىرىپ، ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن قوللىرىنى كۆكسىگە قويۇپ سالاملاشتى. ئاندىن ھىندى تىلىدا يۇمشاق ئاھاڭدا سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇنىڭ كېيىندىن «ئۇيغۇر»، «قەشقەر» دېگەن سۆزلەرنى ئۇقۇپ قالغان گۈلنارا قىز:

—ھە... ھە... مەن ئۇيغۇرمەن. سوۋېت ئىتتىپاقىدىن، قازاقىستاندىن كەلدىم،— دەپ چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى. ئاندىن ھېلىقى ئادەم مەنالىق بېقىپ، رۇس تىلىدا تازا سۆزلىدى.

بۇ ئادەم گۈلنارانى چېۋەر ئۇسسۇلچى سۈپىتىدە ئېتىراپ قىلىپ تۇرغانلىقىنى بايان قىلىپ، ئۇنى چىن قەلبىدىن تەبرىكلىدى. ئاندىن ئۇيغۇر خەلقى بىلەن ھىند خەلقىنىڭ ئۇسسۇللىرىدا ئومۇمىي قېدىمىي ئەنئەنىلەرنىڭ بار ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى. «قىزىم سېنىڭ سەنئىتىڭنىڭ گۈللىنىشىگە بىرلا نەرسە- تېچلىق كېرەك» دېدى ئۇ.

— تېچلىق، تېچلىق،— دەپ شىۋىرلىدى گۈلنارا ھەم،— مەن ئەندى تېچلىق ناملىق ئۇسسۇل ئۆگىنىمەن.

تېچلىق- ھاياتتۇر. سەنئەتكە تېچلىق كېرەك. ئۇسسۇل بولسا، مېنىڭ ھاياتىم.

بۇ كۈنلەردە گۈلنارا بارچە ئادەملەرنىڭ ئىستىكى بولغان تېچلىققا بېغىشلانغان «تېچلىق» ئۇسسۇلىنى ئىجات قىلىش يولىدا جىددىي ئىشلىمەكتە.

ئا. راخمانوۋ.

سۈرەتتە: ئۇيغۇر تىياترى «ناۋا» خەلق ئانسامبلىنىڭ ئۇسسۇلچى قىزلىرى.

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن

سەلەي چاققان لەتىپىلىرى

سەلەي چاققان ھېيتكار (قەشقەردىكى چوڭ مېچىت) ئالدىدىن ئۆتۈۋېتىپ، ئىككى كىشىنىڭ بىر-بىرسى بىلەن قىزىتىق گەپ تەگىشىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قاپتۇ.

— بەرمىسەڭ بەرمە، قىيامەتتە ئالى-مەن!— دەپتۇ بىرىنچىسى.

— قولۇڭدىن كەلگىنىنى قىل!— دەپتۇ ئىككىنچىسى. بۇنى ئاڭلىغان سەلەي چاققان:

— ئاغىنىلەر، دىل ئازارلاشماڭلار، قىيا-مەتتە خۇدا پۇل چىقارمايدۇ، پۇلنى خەش-لەيدىغان بازارمۇ يوق، ئىشلارنى قىيا-مەتكە قالدۇرماي، مۇشۇ يەردە تۈگىتىۋې-تىڭلار!— دەپتۇ.

* * *

زوردۇن ھاكىمنىڭ ئۆيىگە كەلگەن بەگ-لەردىن بىرسى سەلەي چاققانىنى مەسخىرە قىلماقچى بولۇپ:

— سەلەي، ئاتام سەكسەنلەرگە كىرىپ قالدى، ئۇنىڭغا ئاتاپ كونىچە مەخسۇس بىر ئۆي ياساتتۇۋاتىمەن. شۇ ئۆيگە مورا ئوچاق سېلىش كېرەك ئىدى. شۇنىڭ ئۆلگىسىنى تېپىپ بېرەلەمسەن؟— دەپ سوراپتۇ.

— تازا ئادانكەنسىز-دە، بېگىم. ئاتىڭىزنىڭ پاختىلىق ئىشتىنىنى تامغا مىقلاپ قويۇپ، ئېغىنى سىزىۋالسىڭىز، شۇ سىزىگە راسا لايىق ئۆلگە ئەمەسمۇ؟— دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.

ئەپەندى لەتىپىلىرى

بىر كېچىسى ئەپەندىنىڭ ئۆيىگە ئوغرى كىرىپ، ھېچ نېمە تاپالماستىن چىقىپ كېتىپ بارغان ئىكەن، ئەپەندى ئوغرىنىڭ كەينىدىن ۋاقىراپ:

— ئىشكنىڭ زەنجىرىنى سېلىپ قوي، يەنە سېنىڭدىن باشقا ئوغرى كىرىپ، ساڭا ئوخشاش ھېچ نەرسە تاپالماي، ئاۋارە بو-لۇپ ژۈرمىسۇن،— دەپتۇ.

* * *

ئەپەندى بىر كۈنى ساتىراشخانىغا كىرىپ چېچىنى ئالدۇرىدۇ. ساتىراش ئۇنىڭ بېشىنىڭ بىر نەچچە جايىنى كېسىپ، پاختا يېپىشتۇ-رۇپ قويىدۇ. ئەپەندى ئورنىدىن تۇرۇپ، ئەينەككە قاراپ:

— رەخمەت، تولا ئۇبدان ئۇستا ئىكەن-سىز، بېشىمنىڭ يېرىمىغا پاختا تېرىپسىز. ئەندى قالغىنىغا ئۆزەم زىغىر تېرەرمەن،— دەپ چىقىپ كېتىپتۇ.

* * *

بىر كىشى ئەپەندىدىن غەلۋۇر سوراپ كىرگەن ئىكەن، ئەپەندى ئۇنىڭغا:

— غەلۋۇر سىزدىن ئايلانسۇن، بېرەتتىم، لېكىن ئۈچ كۈن بولدى، ئىچىگە سۇ قۇيۇپ قويغان،— دەپتۇ.

* * *

ئەپەندىنىڭ بىر ئاغىنىسى كېلىپ، ئۇنى تاپالماستىن، دەرۋازىسىغا «ئېشەك» دەپ يېزىپ كېتىپتۇ.

ئەتىسى ئەپەندى شۇ ئاغىنىسىنى كوچىدا كورۇپ:

— ھەي، ئاغىنە، تۈنۈگۈن مېنى ئىزدەپ ئۆيگە بارغان ئىكەنسىز، مەن بىر يەرگە كەتكەن ئىدىم،— دەپتۇ.

ئاغىنىسى ھەيران بولۇپ:

—كىم ئېيتتى دەپ سوراپتۇ.

ئەپەندى:

— دەرۋازىغا ئېتىڭىزنى يېزىپ كەتكەن ئىكەنسىز، شۇنىڭدىن بىلدىم،— دەپتۇ.

* * *

ئەپەندىنىڭ بىر شاگىرتى خوشنىسى بار ئىكەن. ئۇ ئەپەندىنى شاڭخو قىلماقچى بو-لۇپ:

— ئەپەندىم، بۇگۈن كېچىسى ئۇخلاپ ياتسام، بىر چاشقان ئاغزىمدىن ئىچىمگە كىرىپ كەتتى، بۇنىڭغا نېمە داۋا قىلىش كېرەك؟— دەپ سوراپتۇ.

— نېمە داۋا قىلاتتىڭىز، دەررۇ بىر تىرىك موشۇكنى تۇتۇپ ژۇتۇۋېتىڭ، بۇنىڭدىن باشقا چارە يوق،— دەپتۇ ئەپەندى.

موللا زەيدىن لەتىپىلىرى

سۇلايمان مۇنارىسى

ئىچكىرىدىن چىققان بىرى موللازەيدىن بىلەن ئۇچرىشىپ:

—موللازەيدىن، كارىزلارنىغۇ كولاپ، يا-ساپ پەيدا قىلغانىكەنلەر، بۇ چۇشىنىشلىك، ئامما مونۇ تۇرپان مۇنارىسىنى قانداق پە-يدا قىلدىڭلار؟— دەپ سوراپتۇ.

موللازەيدىن:

— جاناپلىرىنىڭ ئەقلى يەتمەسلىگى مۇ-مكىن، ئەلۋەتتە. بىز ئۆزىمىز ياسىغان كار-ىزنى ئورە تۇرغۇزۇپ قويدۇق،— دەپ جا-ۋاپ بېرىپتۇ.

مەككەر سودىگەر ۋە موللازەيدىن

ئۇرپاندا بىر مەككار سودىگەر ھەر كۈنى سۇتكە سۇ قوشۇپ، خەلىقنى ئالداپ سېتىپ، بىر غوجۇن پۇل تېپىپتۇ. شۇ پۇل بىلەن ھەرەمگە بېرىپ كەلمەكچى بوپ-تۇ. ھەرەم تەرەپكە ماڭىدىغان كېمىگە ئول-تىرىپ، غوجۇنىنى كېمىنىڭ مومىسىنىڭ ئۇ-چىغا ئېسىپ قويۇپ، ئۆزى ئۇخلاپ قاپتۇ. كېمىدىكى بىر مايمۇن مومىغا چىقىۋېلىپ پۇلنى بىرلەپ سۇغا تاشلاپ ئويناپ تۈ-گىتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پۇلسىز قالغان سو-دىگەر ھەرەمگە بارالماي دەرت- ئەلەمنى موللازەيدىن ئېچىنغان بىر قىياپەتكە كېلىپ: موللازەيدىنگە كېلىپ ئېيتىپ بېرىپتۇ.

— ھەجەپ ئىش بوپتۇ. سۇنىڭ بەدىلىگە اكەلگەن پۇل يەنە قايتىپ سۇغا چۈشۈپ كېتىپتۇ،— دەپ كوڭۇل ئېيتىپتۇ.

خوتەندىن كەلگەن گەپچى

موللا زەيدىننىڭ گەپچىلىكى ھەممە يەر-گە ئاڭلىنىپ، تا ئالتىشەھەردىن خوتەنگىمۇ بېرىپتۇ. ئۇنىڭ داڭقىنى اناڭلىغان خوتەنلىك بىر گەپچى موللا زەيدىن بىلەن گەپتە سىنا-شماقچى بولۇپ، خوتەندىن تۇرپانغا كەپ-تۇ. كەلسە ئۆيدە موللا زەيدىن يوق، چىرا-يلىق بىر قىز ئولتارغىدەك. خوتەنلىك گەپ-چى:

— موللا زەيدىن ئۆيدە بارمۇ؟— دەپ سوراپتۇ.

—دادامنى ئىزدەپ نېمە قىلاتتىڭىز؟— دەپتۇ قىز.

خوتەنلىك گەپچى بۇ موللا زەيدىننىڭ قىزى ئىكەنلىگىنى بىلىپ، ئەتەي سوزمەن-لىك بىلەن:

دادىڭىزغا ئۆزۈملىغى خوتەندىن تۇرپانغا يەتكىدەك بىر پارچە گىلەم ئېلىپ كەلدىم. ئويۇڭلارغا سىغارمۇ؟— دەپتۇ.

موللا زەيدىننىڭ قىزىمۇ گەپچى ئىكەن، ئۇ شۇنداق دەپتۇ:

— سىزنىڭ ئەپكەلگەن گىلىمىڭىز دادامنىڭ تاماكا خالتىسىغىمۇ ياماق بولالمايدىكەن،— دەپتۇ.

خوتەنلىك گەپچى: «موللا زەيدىننىڭ قىزى مۇنچىلىك گەپچى ئىكەن، ئۇنىڭ ئۆ-زى بىلەن قانداق بەسلىشىمەن»، دەپ ئوي-لاپ، موللا زەيدىن بىلەن كورۇشمەستىن ژۇتىغا كېتىپ قاپتۇ.

قاناتلىق سوزلەر

بىرىنچى قازى خەلق،
ئىككىنچى قازى- تارىخ.

دانانىڭ ئەقلى- دەريا،
خەلقنىڭ ئەقلى- مۇھىت.

دوست- يارىنىڭ بولسىمۇ،
قەست- دۇشمەننىڭ ئاز دېمە.

ئىشى ياخشى قەست بولماس،
ئىشى يامان دوست بولماس.

ئەل- ژۇت- قازى،
ئەمگەك- تارازى.

بايلىقنىڭ ئېسىلى يەردە،
سوزنىڭ ئېسىلى ئەلدە.

كىتاپ- بىلىم بۇلىغى،
بىلىم- ھايات چىرىغى.

يۇكسەك مەنسەپ- بىر كۈنلۈك،
يۇكسەك مەخسەت- مىڭ كۈنلۈك.

ھايات ژۈكسىز ئارقىلاپ
داۋان ئاشار ئەر ژىگىت.

ھەق ئېگىلەر سۇنماس.

ماقال ۋە تەمسىللەر

ئاتاڭنىڭ بالىسى بولغىچە،
ئەلنىڭ بالىسى بول.

ئەل بار يەردە ئەر بار،
ئەر بار يەردە ئەل بار.

ئەلدە ئابرويىڭ بولسا، ژۈكۈڭ
چولدە قالماس.

ئەرنىڭ ئىشى- ئەل بىلەن،
بىلگىنىگنى ئەلدىن ئايىما.

كۈنىنىڭ نۇرى يەر كوكەرتەر
ئەرنىڭ يولى- ئەل.

ياخشى ئەلنىڭ بالىسى،
جان بېرەر، قۇل بولماس.

بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويما.

يېرى باينىڭ ئېلى باي.

كوچەتنى كىم تىكسە،
سايىسىدا شۇ ئولتىرار.

تازنى ئەر بولمايدۇ دېمە،
سازنى يەر بولمايدۇ دېمە.

* * *

جامبۇل شەھىرى

مەدەنىي ھاياتىدىن

مەلۇم ئۇيغۇر سەنئەتچىسى رابىيەم مەمە-توۋا رەھبەرلىگىدىكى «ئاتەش» ناملىق ياش ئوسمۇرلەر ئانسامبلى قاتناشچىلىرىدىن لەيەرچى ش. مەمەتجانوۋا، راۋاپتا يا. سۇ-لېيمېنوۋ، ئاككوردېئوندا ب. بەھرىيېۋ، داپتا ئە. خۇدايبەرگەنوۋ.

* * *

تەھرىر ھەيئىتى.

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فورمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82‒60‒62، 85‒39‒62. گېزىت‒ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس‒ 72877.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

1985
ژىل
مارت
№6 (200)
باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋە تىنچلىق تەنتەنىسىگە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمئىيىتىنىڭ
گېزىتى

ئىزگۈ مەخسەتلەر يولىدا

يېقىندا قازاق «ۋەتەن» جەمئىيىتى باشقارمىسىنىڭ ھەر ژىلى بولۇپ تۇرىدىغان نەۋبەتتىكى ژىغىنى بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭغا باشقارما ئەزالىرى، موسكۋادىكى سوۋېت «ۋەتەن» جەمئىيىتى ۋەكىللىرى، قازاق ۋە ئۇيغۇر زىيالىيلىرى قاتناشتى.

جەمئىيەتنىڭ ئۆتكەن ژىلقى پائالىيىتى ۋە كېلەچەك ۋەزىپىلىرى ھەققىدە جەمئىيەت رىياسىتىنىڭ رەئىسى، جۇمھۇرىيەت پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئاكادېمىگى يولداش ئىسمېت كېڭىسبايېۋنىڭ دوكلادىنى ژىغىن قاتناشچىلىرى دىققەت بىلەن تىڭشىدى.

ئۆتكەن ژىلى جەمئىيەت چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ۋە دوستلۇق مۇناسىۋەتلەرنى مۇستەھكەملەش يولىدا كورۇنەرلىك ئىشلارنى بەجا كەلتۈردى.

«ۋەتەن» جەمئىيىتىنىڭ تەكلىۋىگە بىنائەن تۇرىستلىق سەپەر ۋە باشقا يوللار بىلەن بىر نەچچە ۋەتەنداشلار قازاقستاندا زىيارەتتە بولۇپ، سوۋېت كىشىلىرىنىڭ ھاياتى بىلەن تونۇشۇپ قايتتى. ئۇلار سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ تىنچلىقنى قوغداشقا قارىتىلغان تاشقى سەياسىتى، جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرى، «ۋەتەن» جەمئىيىتىنىڭ ئىزگۈ پائالىيىتى ۋە مەخسەت- ۋەزىپىلىرى ھەققىدە تەپسىلىي مەلۇماتلار ئالدى.

ئۆتكەن ژىلى چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلارغا كىتاپلار، گراموفون تەخسىلىرى، مىللىي مۇزىكا نەسۋاپلىرى ئەۋەتىلىپ بېرىلدى. ۋەتەنداشلار ئارىسىدىكى ئەدىپلەرنىڭ شېئىرلىرى توپلىنىپ «ئېلىم- ئاي» ناملىق توپلام، «قازاق تىلى» ۋە «ئۇيغۇر تىلى» دەرسلىكلىرى نەشىر قىلىندى. مانا بۇ تېرىقتىكى پائالىيەتلەرنى ۋەتەنداشلار تولۇق قوللاپ- قۇۋۋەتلىمەكتە.

سۈرەتتە: «ۋەتەن» جەمئىيىتى رىياسىتىنىڭ رەئىسى ئاكادېمىك ئىسمېت كېڭىسبايېۋنىڭ ئىمەجلىسنى ئېچىش مەراسىمىدا سۆزلەپ تۇرغان پەيتى.

يېقىندا چەت ئەللەر بىلەن دوستلۇق ۋە مەدەنىي مۇناسىۋەت باغلاش قازاق جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى، قازاقستان س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ دېپۇتاتى ئاقمارال ئارىستانبېكوۋا، ئوتتۇرا ئازىيە ۋە قازاقستان مۇسۇلمانلىرى دىنىي باشقارمىسىنىڭ ۋەكىلى، قازىي راتىپېك ھاجى ۋە باشقىلار سۆزگە چىقتى.

دوكلادچى ۋە سۆزگە چىققانلار ۋەتەنداشلارنىڭ، خۇسۇسەن ياشلارنىڭ مىللىي مەدەنىيىتىمىز مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە، قازاق ۋە ئۇيغۇر يېزىغىنى ئۈگىنىشكە بولغان قىزىقىشلىرىنى ئاتاپ ئۆتتى. شۇنداقلا ژىغىندا بۇ قاتارلىق ئىزگۈ ئىشلار «ۋەتەن» جەمئىيىتى تەرىپىدىن قوللاپ- قۇۋۋەتلىنىدىغانلىغى تەكىتلەندى. مۇندىن كېيىنمۇ بۇ ئىشنى داۋاملاشتۇرۇش ۋە كەڭەيتىش لازىملىغى كورسىتىلدى. موشۇ مەخسەتكە ياندىشقان ھالدا ئۇلارغا كېرەكلىك دەرسلىكلەرنى ئەۋەتىپ تۇرۇش ھەققىدە پىكىرلەر بېرىلدى.

چەت ئەللەردىكى قازاق ۋە ئۇيغۇر قېرىنداشلار بىلەن مەدەنىي مۇناسىۋەت باغلاشتا «بىزدىڭ وتان»، «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتلىرىنىڭ ۋەتەنداشلارنىڭ مەدەنىي مەنپىيەتلىرىگە مۇۋاپىق ئىشلارنى بەجا كەلتۈرۈۋاتقانلىغى تەكىتلەندى.

ژىغىندا تېگىشلىك قارار قوبۇل قىلىندى. ئۇنىڭدا پۈتكۈل سوۋېت خەلقى ئوخشاش جۇمھۇرىيىتىمىز ئەمگەكچىلىرىنىڭ سوۋېت مەملىكىتىنىڭ يادرولۇق ئۇرۇش ئاپىتىگە يول قويماسلىق، تىنچلىقنى ھىمايە قىلىش پائالىيىتىنى، شۇنىڭدەك خەلقىمىزنىڭ ئۇرمۇش پاراۋەنلىگىنى يەنىمۇ يۇكسەلدۈرۈشنى مەخسەت قىلغان ئىچكى ۋە تاشقى سەياسىتىنى بىر ئېغىزدىن قوللاپ- قۇۋۋەتلەيدىغانلىغى بىلدۈرۈلگەن.

قازاقستان سەنئىتى بولغارىيەدە

جۇمھۇرىيەتتە خىزمەت كورسەتكەن كوللېكتىۋ- قازاقستان س س ر دولەت سىمفونىيەلىك ئوركېستىرى 19- مارت كۈنى بولغارىيەنىڭ رۇسې شەھرىدە باشلانغان «مارت كۈنلىرى» ناملىق خەلق ئارا مۇزىكا فېستىۋالىغا قاتناشماقتا. مەزكۇر كوللېكتىۋ فېستىۋالغا سوۋېت مۇزىكا سەنئىتىگە ۋاكالەتەن قاتنىشىشقا يوللانما ئالغان ئىدى.

ئوركېستىر بۇ قېتىم غ. جۇبانوۋانىڭ «ئاياللار ئارالى» ناملىق №2 سىمفونىيەسىنى، ئې. راخمادىيېۋنىڭ «قۇداشا- دۇمان» سىمفونىيەلىك كۈيىنى ۋە ئوركېستىر بىلەن ترۇباغا بېغىشلانغان كونسېرتىنى، ق. غوجامياروۋنىڭ «نازۇگۇم» ئوپېراسىدىن بەيرەملىك ئۇسسۇل مۇزىكىسىنى ئورۇنلايدۇ.

ئوركېستىرگە مەزكۇر كوللېكتىۋنىڭ باش دىرىژيورى ۋە بەدىئىي رەھبىرى، قازاقستان س س ردا خىزمەت كورسەتكەن سەنئەت ئەرباۋى، خەلق ئارا كونكۇرسنىڭ دىپلوماتى ت. ئەبدىراشېۋ باشچىلىق قىلىدۇ.

ئۇ قازاق تېلېگراف ئاگېنتلىغى مۇخبىرى بىلەن بولغان سوھبەتتە، بۇ بىزنىڭ ئوركېستىرىمىزنىڭ چەت ئەلگە قىلغان بىرىنچى سەپىرى. بۇنىڭدىن بۇرۇن ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ ھەممىسىدە دېگۈدەك بولۇپ، ئوز سەنئىتىمىزنى نامايىش قىلغان ئىدۇق. ئۆتكەن ژىلى قېرىنداش ئۇكرائىنانىڭ فاشىستلار ئىستىلاسىدىن ئازات قىلىنغانلىغىنىڭ 40 ژىللىغىغا بېغىشلانغان «ئالتۇن كۈز» ناملىق فېستىۋالغا قاتناشتۇق. يېقىندا قازاقستاندا ئۆتكەن پۈتكۈل ئىتتىپاقلىق سوۋېت مۇزىكىسى فېستىۋالىدا ئىشتىراك قىلدۇق.

ئوركېستىرنىڭ رېپېرتۇئارىدا ھەر خىل شەكىل ۋە ستىلدىكى ئەسەرلەر، جۇملىدىن س س س ر كومپوزىتورلىرىنىڭ، ھازىرقى زامان چېخ، نېمىس، پولياك، بولغار ئاۋتورلىرىنىڭ ئەسەرلىرى بار.

بولغارىيەلىك تاماشىبىنلار قازاقستان س س رنىڭ خەلق ئارتىستلىرى يۇ. كلۇشكىنىنىڭ (ترۇبا)، خ. قالىلامبېكوۋانىڭ (سوپرانو)، خەلق ئارا كونكۇرسلارنىڭ ۋە قازاقستان لېنىن كومسومولى مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېاتلىرى، جۇمھۇرىيەتتە خىزمەت كورسەتكەن ئارتىستلار ج. ئاۋبەكىروۋانىڭ، ئا. مۇساخوجايېۋانىڭ ۋە باشقىلىرىنىڭ ئىجراسىدا ناخشىلار، ئارىيەلەر ئاڭلاشقا مۇيەسسەر بولىدۇ.

ئۇرۇش قەھرىمانلىرى بىلەن ئۇچرىشىش

بۇ كۈنلەردە ئالمۇتا يېزا ئېگىلىگى ئىنستىتۇتىدا ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ مەردانىلىرى، شۇنداقلا بۇنىڭدىن بىر نەچچە ژىل ئىلگىرى مەزكۇر ئىنستىتۇتنى تاماملىغانلار بىلەن ئۇچرىشىشلار ئوتكۈزۈلمەكتە.

يېقىندا بولغان ئۇچرىشىش «ۋەتەن ئۈچۈن، ئۇنىڭ بەخت- سائادىتى ئۈچۈن» دېگەن شار بىلەن ئۆتتى. ئۇنىڭدا مەزكۇر ئىنستىتۇتنى پۈتەرگەن، پروفېسسور رېھىمجان ئاۋۇتوۋ، دوتسېنتلار س. ن. سىرلىبايېۋ، م. ك. مېيىرمانوۋ، ت. ئا. ئاتاقۇلۇۋلار سوزگە چىقىپ، ئىنستىتۇتنىڭ تارىخى ۋە ئۇنىڭ پائالىيىتى ھەققىدە تەپسىلىي سوزلەپ بەردى.

يازغۇچى ئارزۇسى

قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى پروزا بويىچە كېڭىشىنىڭ نۆۋەتتىكى ژىغىنىدا يازغۇچى ئاقسېلېۋ سېيدىمبېكوۋنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى مۇھاكىمە قىلىندى. كۈن تەرتىۋىدىكى مەسىلە بويىچە تارىخ پەنلىرى كاندىداتى س. ئاقاتايېۋ دوكلاد بەردى.

— ئوتمۇش بىلەن كېلەچەك، ئاتا بىلەن بالا، چوڭ بىلەن كىچىك ئارىسىدىكى ۋارىسلىق سېيدىمبېكوۋ ھېكايىلىرىنىڭ ئاساسىي ماۋزۇلىرى،- دېدى دوكلادچى. ئۇ مىللەت تەغدىرىگە مۇناسىۋەتلىك تارىخىي، ئىجتىمائىي مەسىلىلەرگە ئوز ئىجادىيىتىدە ئالاھىدە ئېتىۋار بېرىدۇ،- دەپ كېلىپ، ئۇنىڭ «شېرىن ھايات»، «قاپقانچى»، «زەردە»، «ئۇچرىشىش»، «ئالخۇر»، «كۈزلەكتە»، «قىز ئۇزىتىش» ناملىق ھېكايىلىرى بىلەن پوۋېستلىرىغا توختالدى.

دوكلادچى ئاقسېلېۋنىڭ «گۈمبەز ساداسى» كىتاۋىنى تەھلىل قىلىشقا كوپەرەك توقتالدى. ئاندىن ئۇ «يازغۇچىنىڭ ئارزۇسى سەنئەت بىلەن ھاياتنى جىپسىلاشتۇرۇش، سەنئەت ۋە ھايات بىرلىگىنى ئېپادىلەش ئارقىلىق خەلقنىڭ ھاياتىنى بېيىتىشتۇر. ئەدىپ بۇ خۇسۇستا داۋاملىق ئىزدەنمەكتە»، دەپ خۇلاسىلىدى سوزىنى.

«گۈمبەز ساداسى»- قازاق ئەدەبىياتىدا، مەدەنىيىتىدە خەلقنىڭ ئەقىل- ئىدرىگىنى، مەنىۋىي ھاياتىنى، ئىچكى دۇنياسىنى ئېچىپ بېرىدىغان ژىرىك ئەسەردۇر، دېدى تەنقىتچى ساغات ئەشىمبايېۋ. مەزكۇر كېڭەشنىڭ رەئىسى مۇختار ماغاۋىن ژىغىننىڭ خۇلاسىسىنى چىقاردى.

تېچلىق فوندىغا هاۋالە قىلىندى

تېچلىق- پۈتكۈل تەرەققىيپەرۋەر ئىنسانىيەتنىڭ ئۈمۈمىي ئارزۇسىدۇر. شۇڭلاشقىمۇ دۇنيادا تېچلىقنىڭ مۇستەهكەم موجۇت بولۇشى ئۈچۈن بارلىق سوۋېت خەلقى قاتارىدا قازاقستان مۇسۇلمانلىرىمۇ بۇ ئىزگۈ ئىشقا مۇناسىپ هەسسە قوشماقتا. ئۆتكەن 1984- ژىلى ئالمۇتا شەهرىدىكى مېچىتنىڭ جامائىتى تېچلىق فوندىغا 15 مىڭ سوم تەقدىم قىلدى.

قازى، ۋاتىبېك هاجى ئىسانباي ئوغلى

يېڭى داۋالىنىش جايلىرى

شەمەي. (قازتاگ). ئالاكول قىرغىقىدىكى كولخوزلار ئارا «بارلىق ئاراسان» ساناتورىيىسىدە دەم ئالغۇچىلار سانى ئىككى هەسسە كۆپەيدى. بىر ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە 260 ئادەم دەم ئالىدىغان كورپۇس بىلەن بىللە داۋالاش ئورنى، كىنوتېئاتىر سېلىندى. بارلىق جايلار قۇياش ئورنىدىن پايدىلىنىدىغان باتارېيەلارنىڭ ياردىمى بىلەن ئىسسىتىلماقتا.

شەمەي ئوبلۇسىدا ئون بىرىنچى بەش ژىللىق ئىچىدە ئىككى چوڭ پروفىلاكتورىي، ئوندىن ئوشۇق سپورت- ساغلاملاشتۇرۇش مەركىزى ۋە تۇرىستىك بازىلار سېلىنىدى.

40 | تېچلىق ئۈچۈن جەڭ قىلغانلار

داداش باتۇر

ئۇنى ئاخىرقى قېتىم ئۆتكەن ژىلى كۆزدە كۆرگەن ئىدىم. شۇ بىر ئۇنتۇلماس دەقىقىلەرنى مەن پات- پات ئەسلەيمەن، ئۇلارنى بەختلىك دەقىقىلەر دەپ هېس قىلىمەن.

بۇ كىچىكلىك، سالماقلىق ئادەمنىڭ خاتىرجەم يېڭىش- تۇرۇشىنى، گەپ- ئاغزىنى، چىراي- شەكلىنى كۆرگىنىڭىزدە، هەقىقەتەن باتۇر ئادەم ئىكەن دەپ قالاتتىڭىز. ئۇنىڭ بەستىدىن، بېقىشلىرىدىن ئىسمى رىۋايەتكە ئايلانغان غېنى باتۇرنىڭ جىق خىسلەت- سۈپەتلىرىنى بايقاۋېلىشقا بولاتتى.

شۇڭا داداشنى كۆرگىنىڭىزدە، غېنى باتۇرنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ، «ئەل بار يەردە ئەر بار، ئەر بار يەردە ئەل بار» دېگەن خەلقىمىز هېكمىتىنى ئىختىيارسىز ئەسلەپ، تەسىرلىنىپ، تەۋرىنىپ، ۋەتەن ئۈچۈن جەڭ قىلغان باتۇرلارغا ئاپىرىن ئوقۇدۇم، غورۇرلۇق تۇيغۇلىرى ئىلكىدە قالغان ئىدىم.

داداشنىڭ ژۇتى- ئالمۇتىدىن ئاتمىش كىلومېتر يەردىكى ئۆزۈناغاچ يېزىسىدا. يە قازاق، يە ئۇيغۇر، يە رۇس، كىمدىنلا بولمىسۇن سورىماڭ، ئۇنىڭ هەشەمەتلىك ئۆيىنى سىزگە كۆرسىتىپ قويىدۇ.

شۇندا مەن باتۇر ژىللارنىڭ داداشقا قورۇق كەلمەستىن، ماڭلىيىغا جىققىدە ئەجىم، چاچلىرىغا كۈمۈچ رەڭ ئېلىپ كەلگىنىنى ئۆزىگە ئېيتقىنىمدا، ئۇ: «هېچ گەپ ئەمەس، ئوت كەچتۇق، قان كەچتۇق، بىراق ۋەتەننى ياۋغا بەرمىدۇق، لېكىن ئۇ كۈنلەرنى ئەندى دۇنيادا هېچ كىم كۆرمىسۇن» دېگەن ئىدى.

هەقىقەتەن ئۇ ئۆزىنىڭ ۋەتەن ئوغلى ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى. ئۇنىڭ جەڭ مەيدانلىرىدىكى هەر بىر قەدىمى، ئاتقان ئوقى فاشىستلارغا ئەجەللىك بولدى، غالىبىيەت كۈنىنىڭ قەرەلىنى يېقىنلاشتۇردى. ئۇنىڭ قورقۇمسىزلىقى هەممىنى هەيران قالدۇردى. ئۇنىڭ هەر قەدەمدە ئەجەل ماراپ تۇرسىمۇ، پۇچاقتەك يېغىپ تۇرغان دۈشمەن ئوقى هېلىدىن هېلى قادىلىدىغاندەك قىلىپ تۇرسىمۇ، داداش باتۇر ئەجەلدىنمۇ، دۈشمەندىنمۇ ئۈستۈن بولدى، غالىپ چىقتى. جەڭدە قان توكۈش جەزمەندۇر. داداشمۇ قان توكتى- بەش قېتىم ياريدار بولدى. بىرىنچى قېتىم روستوۋ شەهىرى يېنىدا قىرغىن بىر جەڭدە ئوق تەگدى. گوسپىتالدا داۋالىنىپ چىقىپ، يەنە جەڭگە كىرىپ كەتتى.

ئالاي قېتىم داداش باتۇر ئەڭ قېيىن جەڭگىۋار تاپشۇرۇق هېساپلانغان رازۋېدكاغا ئاتلاندى. دۈشمەننىڭ نەچچە- نەچچە سولداتلىرىنى ئولجىغا ئېلىپ، قوماندانلىقنى مۇهىم مەلۇماتلار بىلەن تەمىنلىدى.

1944- ژىلى قىرىمنى ئازات قىلىش جەڭلىرىدە، بولۇپمۇ سېۋاستوپول يېنىدىكى ساپۇن تاغلىرىدىكى دەهشەتلىك ئۇرۇشتا داداش باباجانوۋ ئالامەت قەيسەرلىك، ئولمەس جاسارەت كۆرسەتتى. مەلۇمكى، سېۋاستوپول شەهىرىنى ئازات قىلىشنىڭ بىردىن- بىر يولى- پۇختا ئىستىهكام قۇرۇپ بېكىنىپ، دزوتلاردىن ئوق ياغدۇرۇپ، بىزنىڭ جەڭچىلەرگە توسالغۇلۇق قىلىۋاتقان فاشىستلارنى ساپۇن تاغلىرىدىن سىقىپ چىقىرىپ تاشلاش ئىدى. شۇ قىرغىن جەڭلەردە هالاك بولغان كوماندىرنىڭ ئورنىغا داداش ۋزۋودنى ئۆز قولىغا ئالىدۇ. شىددەتلىك جەڭدە ۋزۋود تەركىۋىدىكى 40 جەڭچىدىن يەتتىسىلا ئامان قالىدۇ، لېكىن دۈشمەن تار- مار كەلتۈرۈلىدۇ. شۇ ئارىدا ساپۇن ئېگىزىگە بايراق قاداش توغرىلىق پولك كوماندىرىنىڭ بۇيرۇقى كېلىدۇ. بۇ ئىنتايىن تەس ۋەزىپە داداش باشلىق جەسۇر سوۋېت جەڭچىلىرىگە تاپشۇرۇلىدۇ. چۈنكى پولكنىڭ بايرىقى هەربىي تەۋەررۇك بولۇپ، ئۇنى ساقلاش مەسئۇلىيەتلىك ئىش ئىدى. داداشلار بىردە يەر بېغىرلاپ، بىردە شىردەك سەكرەپ ئىلگىرىلەپ، هەر بىر مېتىر يەر ئۈچۈن كۆكسىنى ئوققا تۇتۇپ دېگەندەك ۋەزىپىنى بەجىرىشكە هەرىكەت قىلىدۇ. گرۇپپىدىن داداش ئۆزىلا قالىدۇ. ئۇ بايراقنى قاتلاۋېلىپ قوينىغا تىقىپ، ئاۋتوماتتىن ئوق ئېتىپ، ئەڭ ئېگىز تۆپىلىككە يامىشىپ چىقىپ، دۈشمەننىڭ كۆزىچە بايراقنى قادايدۇ. بۇيرۇقنى ئورۇنلايدۇ.

پۈتمەس كۈچ- قۇۋۋەتنىڭ نىشانى بولۇپ، تاغ ئۈستىدە يەلپۈلدەپ تۇرغان پولك بايرىقى جەڭچىلىرىمىزنىڭ كۈچىگە كۈچ قوشىدۇ، ئۇلارغا مەدەت بېرىدۇ، ئالغا دەۋەت قىلىدۇ. مانا بۇ جاسارىتى ئۈچۈن داداش باباجانوۋ دۆلىتىمىزنىڭ ئەڭ بۈيۈك هەم پەخرىي مۇكاپاتى- سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ قەهرىمانى ئۇنۋانىغا مۇيەسسەر بولىدۇ. باتۇرنىڭ كۆكسىدە «ئالتۇن يۇلتۇز» جىلۋىلىنىدۇ.

1418 كۈن داۋام قىلغان ئۇلۇغ ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ قەهرىمانى داداش مەيداندىن غەلىبە بىلەن ژۇتىغا قايتىدۇ. قۇياشلىق باهار ۋاقتى ئىدى. قۇياش نۇر تۆكۈپ تۇراتتى. ئالمۇتا ۋوكزالىدا پويىزدىن چۈشكەن داداش ئاتمىش كىلومېتر يەردىكى ئۆزۈناغاچقا پىيادە كېتىشكە قارار قىلىدۇ.

— ژۇتۇمنىڭ يوللىرىنى، ئوستەڭلىرىنى، ئاسمىنىنى سېغىنغان ئىدىم،— دېگەن ئىدى داداش بولتۇرقى كۆزدە مېنىڭ بىلەن ئۇچراشقاندا،— شۇنىڭ ئۈچۈن پىيادە كەتتىم،— يولدا ۋاقىراپ- ۋاقىراپ ناخشا ئېيتتىم، گىيالارنى كۆزۈمگە سۈرتتۈم.

هاياتتىكى ئەڭ قۇدرەتلىك هادىسە بولغان ئىنسان خاتىرىسى بۈيۈك مەنىۋىي ۋاستە بولۇپ، ئۇ تۈپەيلى بىز ئۆتمۈشىمىزنى قەلبىمىزدە مەڭگۈ ساقلايمىز، بۈگۈنكى هايات ئۈچۈن جەڭ قىلغانلارنىڭ تەۋەررۇك، پارلاق ئىسىملىرىنى ئەسلەيمىز.

ئۇرۇش دەۋرىدە ئالاهىدە باتۇرلۇق كۆرسەتكەن بىزنىڭ 12 مىڭ كوماندىر ۋە جەڭچىلەرگە سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ قەهرىمانى ئۇنۋانى بېرىلدى. شۇلارنىڭ بىرىسى ئۇيغۇر پەرزەندى داداش باتۇردۇر. ئۇرۇش جاراهەتلىرىنىڭ زەرداۋىدىن ۋاقىتسىز ئارىمىزدىن كەتكەن قەهرىمان د. باباجانوۋ ئىسمىنى- پۈتكۈل كۆپ مىللەتلىك خەلقىمىز دائىم هۆرمەت ۋە غورۇرلۇق بىلەن تىلغا ئالىدۇ، چۈنكى بۈيۈك جاسارەت كۆرسىتىپ، بۈگۈنكى تېچلىق هايات ئۈچۈن جەڭ قىلغان باتۇرلارنى ئەسلەش قەرز هەم پەرزىمىزدۇر.

س. هاسانوۋ.

سەنئەتنىڭ پەرۋازى

سەنئەت ئىسىملىق بۇ ئۇيغۇر قىزى ياش كومپوزىتورلارنىڭ پۈتكۈل ئىتتىپاقلىق مۇسابىقىسىدا دىپلوم ئېلىشقا مۇيەسسەر بولغاندا، ئۇنىڭ نامىنى ئېلىمىزدىكى داڭلىق كومپوزىتورلار ۋە سەنئەتشۇناسلار بىردىنلا تىلغا ئېلىشقا باشلىدى، لېكىن بۇ ۋاقەنى تەبىي هادىسە دەپ باها بېرىشتى. چۈنكى قىزنىڭ سەنئەتتىكى پەرۋازى ناهايىتى بالدۇر باشلانغان ئىدى. سەۋۋى سەنئەت سازەندە ئائىلىسىدە تۇغۇلۇپ ئوستى. ئۇيغۇر خەلقىنىڭ باي ۋە قەدىمىي ناخشا- سازلىرى ئۇنىڭ قەلبىدىن ئۇ گودەك ۋاقىتلىرىدىلا چوڭقۇر ئورۇن ئالدى. قىزنىڭ تالانتىنىڭ ئوسۇشىگە ماهىر سازەندە دادىسى ئىزامىدىن كېۋىروۋنىڭ تەسىرى ئىنتايىن چوڭ بولدى. مەلۇمكى، بەستىكار ئ. كېۋىروۋ پەقەت بارلىق ئۇيغۇر چالغۇ ئەسۋاپلىرىنى ياخشى چېلىش [illegible] خەلقىنىڭ قەدىمىي ساز بايلىقلىرىنى مۇكەممەل ئىجرا قىلىشى ۋە كۆپلىگەن مۇزىكا ئەسەرلىرى بىلەنمۇ كۆپچىلىككە ياخشى تونۇش.

— مېنىڭ كومپوزىتور بولۇپ چىقىشىمدا هەقىقەتەن دادامنىڭ رولى چوڭ،— دەيدۇ سەنئەت.— ئاتا- بالا ئىككىمىزنىڭ مەنىۋىي يېقىنلىقىمىز، ئىجادىي هەمكارلىقىمىز، بىر- بىرىمىزنى ۋە بىر- بىرىمىزنىڭ ئىجادىيىتىنى ياخشى چۈشىنىدىغانلىقىمىز ئۈچۈن تۇرمۇشنى بەختلىك دەيمەن. دادام بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئىجادىي هەمكارلىقى «كوممۇنىزم تۇغى» گېزىتى سەهىپىلىرىدە بېسىلغان ئۇيغۇر مىللىي چالغۇ ئەسۋاپلىرى توغرىلىق ماقالىلىرىمىزدا روشەن نامايەن بولدى.

— سەنئەت قىزنىڭ ناخشا- سازلارغا بولغان هەۋەسى، قابىلىيىتى ناهايىتى بالدۇر بايقالغان ئىدى،— دەيدۇ ئاتا كېۋىروۋ.— ئۇ ئالتە- يەتتە ياشلارغا كەلگەن چاغلىرىدىلا پىيانىنو ئۈچۈن «قۇشچە» ۋە «يامغۇر» ناملىق ناخشىلارنى ئىجات قىلغان ئىدى.

سەنئەت 1970- ژىلى كۆلەش بايسېيىتوۋا نامىدىكى ئون بىر ژىللىق مۇزىكا مەكتىۋىنىڭ پىيانىنو سىنىپىنى تۈگىتىپ، ئالمۇتا كونسېرۋاتورىيەسىنىڭ كومپوزىتورلۇق سىنىپىغا ئوقۇشقا چۈشتى. ئۇنىڭغا س س س ر خەلق ئارتىسى، تالانتلىق كومپوزىتور، پروفېسسور غەزىزە ئاخمېت قىزى جۇبانوۋا ئۇستازلىق قىلدى.

— مەن غەزىزە ئاپاي بىلەن 1968- ژىلدىن بېرى تونۇشمەن،— دەپ ئەسلەيدۇ سەنئەت.— ئۇستازىم ماڭا مۇزىكىنىڭ ئەجايىپ سىرلىرىنى ئېچىپ بەردى. ئۇنىڭ ئىنسانپەرۋەرلىكى، كويۇمچانلىقى، ئەمگەكچانلىقى مېنى هەمىشەم هاياجانلاندۇرۇپ، ئالغا ئىنتىلىشقا دەۋەت قىلاتتى. مەن 1975- ژىلى كونسېرۋاتورىيەنى تاماملاپ، ئۇستازىم ئىزى بىلەن مېڭىپ، مەزكۇر سەنئەت دەرگاهىدا ئوقۇتقۇچىلىق قىلىشقا باشلىدىم.

س. كېۋىروۋا كونسېرۋاتورىيەدە ئوقۇپ ژۈرگەن چاغلىرىدىلا «لۇئانپۇللا» ناملىق تۇنجا بالېتىنى يازغان. بۇ ئەسەر سەنئەتنىڭ ئىجادىي قەدىمىنىڭ دادىللىقىدىن دالالەت بەرگەن ئىدى.

شۇ چاغدا جامبۇل نامىدىكى قازاقستان دۆلەت فىلارمونىيەسىنىڭ تارلىق كۋارتېتىنىڭ ئورۇنلىشىدا ياش كومپوزىتورنىڭ «ئاددىي سيۇئىتا»، «باهار سيۇئىتاسى» قاتارلىق ئەسەرلىرىمۇ جاراڭلىدى. ئاندىن س. كېۋىروۋا پىيانىنو ئۈچۈن كونسېرت، سوناتىلار، ۋارىئاتسىيەلەر، تارلىق كۋارتېتلار، ئىسپان شائىرى رافائېل ئالبېرتى شېئىرلىرىغا يېزىلغان ناخشىلار تۈركۈملىرى ئۈستىدە ئىشلىدى.

سەنئەت ئەندى سكرىپكا كونسېرتى ئۈستىدە ئىش باشلىماقچى بولۇپ تۇرغىنىدا، «ئىنوستراننايا لىتېراتۇرا» ژۇرنىلىدا بېسىلغان پېرۇ شائىرى گۇستاۋ ۋالكېرسېنىڭ چىلى هەققىدىكى شېئىرلىرىنى ئوقۇپ قالىدۇ. ئۇلاردىن زور دەرىجىدە تەسىرلەنگەن ياش كومپوزىتورنىڭ قەلبىدە چىلى هەققىدىكى چوڭ ئەسەرنىڭ هاياجانلىق سادالىرى پەيدا بولۇشقا باشلايدۇ. سەنئەت لىما شەهرىدىكى گۇستاۋ ۋالكېرسېغا خەت يېزىپ، ئۇنىڭ شېئىرلىرىغا مۇزىكا يېزىش نىيىتىدە ئىكەنلىگىنى ئىزهار قىلىپ، شائىرنىڭ بۇنىڭغا رازىلىق بېرىشىنى ئىلتىماس قىلىدۇ. بۇ چاغدا گۇستاۋونىڭ ئوغلى موسكۋادىكى لۇمۇمبا نامىدىكى خەلقلەر دوستلۇغى ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇۋاتاتتى. ئەينە شۇ ژىگىت سەنئەت بىلەن دادىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئالاقە ئورنىتىشقا ۋاستىلىق قىلىدۇ. ئاندىن موسكۋا كونسېرۋاتورىيەسىدە س. كېۋىروۋانىڭ «چىلى سىمفونىيەسى» ياڭرايدۇ. يەتتە قىسىمدىن تەركىپ تاپقان بۇ ئەسەر چىلىدىكى قانخور، زالىم پىنوچېت دىكتاتورىسىنىڭ زۇلۇمىغا قارشى كوتىرىلگەن خەلق هەرىكىتىگە بېغىشلانغان. «چىلى سىمفونىيەسى» جۇمهۇرىيىتىمىزدە چوڭ ۋاقەلەرنىڭ

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

يالغۇز ياغاچ ھېكايىسى

قىرىققۇدۇقتىن تېنىپ يايلىغىغا قاراپ يول ئالسىڭىز، چوڭ يولنىڭ سول قانىتىدا يالغۇز دەرەق كۆرىسىز. ئىلگىرى سارجال ئارقىلىق شەمەيگە بارغانلار شۇ يولدىن ئۆتەتتى...

شىنجاڭدا ئەسپىتىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن خايرۇللا ئەلپبايېۋ بۇ كۈنلەردە ئاتمىشتىن ئاشقان بولسىمۇ، تېخى تېمەن ئادەم. ئۇ ھازىر تېلمان نامىدىكى سوۋخوزنىڭ ئىلغار چارۋىچىسى.

خايرۇللا پاراڭچى ئادەم. ژۇقۇرىدا قەيت قىلىنغان يالغۇز دەرەق، تاۋكې باتۇر نامى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك. ئەسپىتىنىڭ تاۋكې باتۇرنىڭ تۇغۇلغان يۇرتىغا، خەلققە بېغىشلانغان شېئىرى سالامىسى بۇ كۈنلەردە ئۇنتۇلۇپ قالغان. بۇ شېئىردىن بىر كۇپلېتى خايرېكېنىڭ يادىدا قالغان.

كوپچىلىك يالغۇز دەرەقنىڭ ئىككى يېرىم ئەسىرلىك تارىخىغا نېگە ئېكەنلىكىنى بىلمەيدۇ. ئۇ ھەقتە 1979- ژىلى 80 ياشقا كېلىپ دۇنيادىن ئۆتكەن جۇنىس مۇساپىروۋ (تاۋكې بىلەن بىر تۇققاننىڭ باللىرى)، مۇنداق دېگەن: تاۋكېنىڭ چوڭ بوۋىسى ساپتى ئاياق 19- ئەسىرنىڭ بېشىدا 93 ياشقا كېلىپ دۇنيادىن ئۆتكەن.

ئەنە شۇ ساپتى ئاياق بىر ئۇرۇشتا ئات ئۇستىدە، قولىدىكى توقمىقىنى سۇنىدۇرۇپ ئالىدۇ. ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ، ئۆزىگە لايىق ياغاچ ئىزدەيدۇ. قارا ئېرتىشنىڭ بويىدا ئۆسىۋاتقان بىر دەرەقنى يىلتىزى بىلەن سۇغۇرۇپ ئالىدۇ-دە ئېتىغا قايتا مىنىپ كېتىدۇ.

ئۇرۇش تامام بولۇپ، ژۇرتىغا كەلگەندىن كېيىن ھېلىقى دەرەقنى كۆزلىگىگە تىكىپ قويۇپ كېتىپ قالىدۇ. كېلەر ژىلى ژۇت يايلاقتىن كۆزلەككە قايتىپ كەلسە، ھېلىقى دەرەق ئۆسۈپ، يىلتىز تارتىپ قاپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ساۋىر تېغىدا ئۆسكەن بىر دەرەق سارى ئارقا دالاسىغا كېلىپ، چىڭغىستاۋنىڭ ئېتەكلىرىدە كۆكلەيدۇ، دېيىلىدۇ رىۋايەتتە.

يەرلىك ئاھالە بۇ دەرەقنى ياخشى پەرۋىش قىلغاچقا، ئۇنىڭ ئەتراپى توقايلىققا ئايلانغان.

ق. ئېسېنغارىن،
ئۇرۇش ۋە ئەمگەك مەردانىسى.
شەمەي ئوبلوسى، ئاباي رايونى.

كۆرگەزمە ئېچىلدى

ئا. س. پۇشكىن نامىدىكى دۆلەت كىتابخانىسىدا كىتاپ كۆرگەزمىسى ئېچىلدى. مەزكۇر كۆرگەزمە «ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى دەۋرىدىكى خەلق ئارا مۇناسىۋەت» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئۇلۇق داھىيمىز ۋ. ئى. لېنىننىڭ تەشەببۇسى بىلەن ئېلان قىلىنغان تېچلىق توغرىسىدىكى دېكرېت كۆرگەزمىدىن مۇناسىپ ئورۇن ئالغان. كۆرگەزمىدە شۇنداقلا تېچلىق پروگراممىسى، بىزنىڭ ۋەتىنىمىزنىڭ ئىختىسادى توغرىلىق مەلۇماتلارنى بېرىدىغان ماتېرىياللار، سوۋېت خەلقىنىڭ ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىدا كۆرسەتكەن قەھرىمانلىقىنى بايان قىلىدىغان ھۆججەتلەرمۇ بار.

ئا. نەزەروۋ.
ئالمۇتا شەھىرى.

«تۇگسكېن» سوۋخوزىنىڭ گۈرۈچ ئاشاڭلىرىدا

سىر بويى — گۈرۈچ كانى

سىردەريا دېگەندە بىزنىڭ كۆز ئالدىمىزغا، ئەڭ ئاۋۋال بىلەن، قازاق خەلقىنىڭ قەدىمىي تارىخى كېلىدۇ. ئۆتمۈشتە سىر تەۋەسى قانغا مىلىنىپ، خەلقىمىز تەرىپىدىن «ئاقتابان شۇبىرىندى» دەپ مۇدھىش نام ئالغان دەھشەتلىك دەۋرنى بىر تەۋرەنمەي ئەسلەش مۇمكىن ئەمەس. مانا مۇشۇ قىرا يەر قەۋەتلىرىدە چىڭگىزخاننىڭ ياۋۇزلىقىنىڭ، جوڭغار قالماقلىرى سالغان ۋەيرانچىلىقنىڭ، قوقەنت ۋە خىۋا بەگلىرىنىڭ زۇلۇمىنىڭ ئىز-تامغىلىرى ساقلانماقتا. ئېسىل يەر ئانا، سېنىڭ تەۋەرۈك تۇپرىقىڭ، خەلقىڭنىڭ تەغدىرى قانچە قېتىم ئاياق ئاستىدا بولمىدى، قانچە ئەۋلاتلار زار ژىغلاپ-قايغۇ-ھەسرەت چەكمىدى، دېسەڭ. شۇنداقمۇ ئىرادىسى سۇنمىغان خەلق ئازاتلىق، ئەركىنلىك ئارزۇسى بىلەن ياشىدى. ئۇنىڭ ئارمانلىرى پەقەت ئۆكتەبر ئىنقىلابىدىن كېيىنلا ئەمەلگە ئاشتى. پۈتكۈل قازاق دىيارى كەبى سىر بويىمۇ خەلقىمىزنىڭ قۇتلۇق ماكانىغا ئايلاندى.

سوۋېت زامانىدا سىر بويىنىڭ ھۆسنى ئېچىلدى، بايلىقى ژىلدىن-ژىلغا ئېشىپ كۆپىيىۋەردى. بۇنى خەلقىمىز: «سىر بويىدا ئالتۇن دان بار، گۈرۈچ بار. سىر بويىدا بەرىكە-ساخاۋەت بار»، — دەپ ئورۇنلۇق ھالدا مەغرۇرلىنىدۇ. ئۇنىڭغا ھازىر باھادىر سىر بويى ئەمگەكچىلىرىنىڭ مۇستەھكەم ئاساسى بار. بۇنيادكار سوۋېت ئادەملىرىنىڭ داۋاملىق ئىلگىرلەشلىرى ۋەتىنىمىز ئىختىسادىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش يولىدا ئاياتماي كۈرەش قىلىۋاتقان قىزىلوردىلىق دېخانلار- گۈرۈچتىن مول ھوسۇل ئېلىش ئۇسۇللىرىنى دېگەندەك ئۆزلەشتۈرگەن، بۇ خۇسۇستا باي تەجرىبە توپلىغان ماھىرلاردۇر.

سىر تەۋەسىدە گۈرۈچ ئۆستۈرۈپ، ئۇنىڭ ھەر گېكتارىنىڭ مەھسۇلدارلىقىنى ئاشۇرۇشتا مەشئەل كەبى كۆزگە چۈشكەن ئىككى مەرتىۋە سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى، داڭلىق ئىبراي جاقايېۋنىڭ نامى دۇنياغا مەشھۇردۇر. ئۇنىڭ باي تەجرىبىسى پۈتكۈل ئېلىمىز گۈرۈچچىلىرىنىڭ ئورتاق مۈلكىگە ئايلاندى. جاقايېۋچىلار سانى ژىللار ئۆتكەنسىرى كۆپەيمەكتە. ئۇلارنىڭ قاتارىدا ئەمگەكتىن بەختىنى تاپقان ئازات قازاق ئاياللىرىمۇ كۆپلەپ ئۇچرىتىشقا بولىدۇ. بۇ باتۇر دېخانلار ھەر گېكتاردىن 90—100 سېنتنېردىن ھوسۇل ژىغماقتا. خەلقىمىز سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانلىرى بالدىرغان مۇستاپايېۋا، سەلىمە جۇمابېكوۋا، ئولبالا ئالتايبايېۋا، شىرىنگۈل قازانبايېۋا ۋە باشقىلارنىڭ ئىسىملىرىنى زور ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالىدۇ.

ئىبراي جاقايېۋ: «بىزنىڭ مەخسىتىمىز- دۇنيا تېچلىقىنى ساقلاشتۇر. تېچلىق بولسا ئەمگىگىمىزنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرىمىز. ئەۋرە- چەۋرىلىرىمىزنى كۆرۈپ بەھرىمەن بولىمىز. خوشال- خورام ياشايمىز» دەيتتى. بىز ئىبراي ئاتىمىزنىڭ بۇ سۆزلىرىنى تەۋەرۈك دەپ بىلىمىز.

ئەسكېربېك راقىمبېكوۋ،
شائىر.

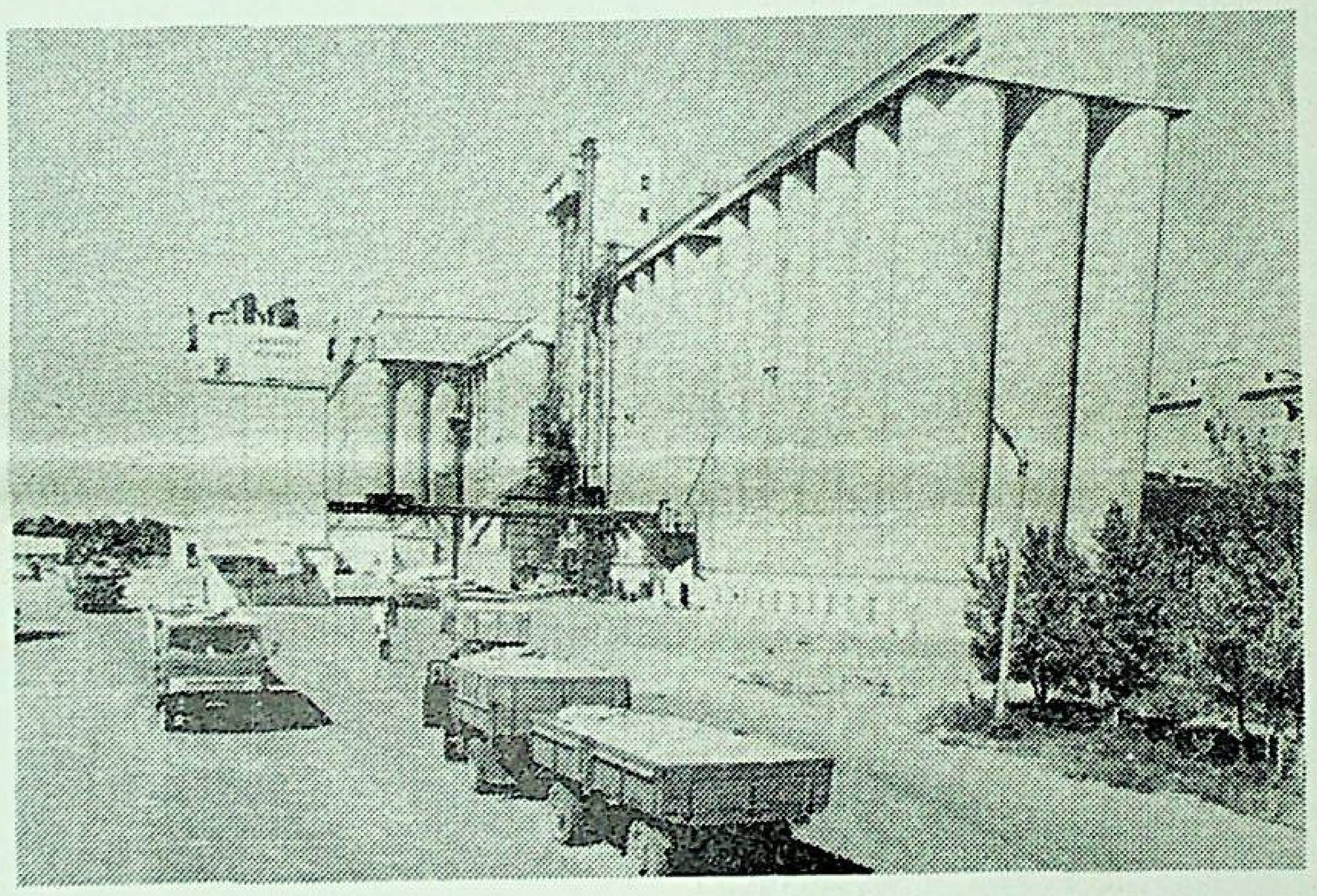

قىزىلئوردا شەھىرىدىكى شال ئاقلاش كارخانىسى.

سەنئەت يېڭىلىقلىرى

جامبۇل تېئاترىدا

يېقىندا قازاق خەلقىنىڭ ئىنقىلاۋىي يازغۇچىسى سەكېن سېيفۇللىننىڭ «تار يول، تايغاق كېچىك» رومانى بويىچە تەييارلانغان «ئازاپ ۋاگونى» ناملىق سپېكتاكل سەھنىگە قويۇلدى.

ئۇنىڭدا سەكېن سېيفۇللىننىڭ ئاتامان ئاننېنكوۋنىڭ ئازاپ ۋاگونىدا بولغان دەۋرى تەسۋىرلىنىدۇ. شۇ ئارقىلىق تېئاتر كوللېكتىۋى بۇ ئاتاقلىق ئىنقىلاپچىنىڭ يارقىن ئوبرازىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بەردى.

تالدىقورغان تېئاترىدا

يازغۇچى، دراماتۇرگ روللان سېيسېنبايېۋنىڭ «قازىبېكنىڭ قايتىشى» ناملىق دراماسىنى سەھنىلەشتۈردى. بۇنى شەھەر ئاھالىسى سەممىي كۈتۈپ ئالدى.

ئۇنىڭدا ھازىرقى زاماندىشلار ئوبرازلىرى، ئۇلارنىڭ ئارزۇ- ئارمانلىرى، مەخسەتلىرى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن.

بىرى سوۋېتتە سەنئەت ئەھلىنىڭ دىققەت- ئېتىۋارىغا مۇيەسسەر بولدى.

1981-ژىلى س. كېۋىروۋا چوڭ كونسېرت پوئېمىسىنى يازدى. ئۇنىڭدا كومپوزىتور قىز ئۇيغۇر خەلق ئاھاڭلىرىغا ئاساسلىنىدۇ.

— كېيىنكى چاغلاردا، — دەيدۇ سەنئەتچى، — ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇزىكا بايلىقىغا مۇراجىئەت قىلىشقا، ئىجادىي ياندىشىشقا، ئەسەرلىرىمگە ئاساس قىلىپ ئىشلىشىشقا تىرىشتىم. مەن ئىجادىمدا خەلق ئاھاڭلىرىدىن پايدىلىنىشنى جىددىي داۋاملاشتۇرىمەن.

بۇ ھال بولۇپمۇ «باللىق ئەلبومى» ناملىق ئەسىرىدە كۆزگە چېلىقىدۇ. ياش سەنئەتچى قىزنىڭ «مىرانگۈل»، «پوغان» قاتارلىق رومانسلىرى ئۇيغۇر ماۋزۇلىرىغا بېغىشلانغان.

1982-ژىلى سەنئەتچى ئۆزىنىڭ تۇنجا باللار بالېتىنى تاماشىبىنلارغا تەقدىم قىلدى. ئىنگلىز جەلىق چوچىگى ئاساسىدا يارىتىلغان بۇ ئەسەر گۇۋادەكلەرنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلدى. «تۆچ تۇراي» بالېتى ئاباي نامىدىكى قازاقستان دۆلەت ئاكادېمىيەلىك ئوپېرا ۋە بالېت تېئاترىنىڭ بۇيرۇتمىسى بويىچە يېزىلغان ئېدى. ئۇ ئۇلۇق فرانسۇز دراماتۇرگى مولېرنىڭ جۇمھۇرىيەتلىك دۆلەت ئۇيغۇر تېئاترىدا قويۇلغان «پاراسلانىمىز تەخسىر» كومېدىيەسىگە مۇزىكا يازدى.

سەنئەتچى كېۋىروۋا كىنوفىلىملار ئۈچۈنمۇ مۇزىكىلار ئىجات قىلماقتا. «قوشۇمچە سىڭىللار»، «كەلگۈسى باھارغىچە»، «تولۇم چاشقان ۋە ئاي» قاتارلىق بەدىئىي ۋە مۇلتىپىكاتسىيەلىك فىلىملاردا جارالغان لىرىكىلىق، كۆلكىلىك مۇزىكىلار ياش ئۇيغۇر كومپوزىتورى تالانتىغا مەنسۇپتۇر.

كونسېرۋاتورىيەدە ستۇدېنتلارنى تەربىيەلەش، لېكسىيەلەر ئوقۇش كومپوزىتورنىڭ كۆپ ۋاقتىنى ئالسىمۇ، س. كېۋىروۋا ئەجايىپ كۈچ- غەيرەت، يۈكسەك تەلەپچانلىق، زور ھارارەت بىلەن ئىجات قىلىشنى داۋاملاشتۇرماقتا.

تالانت ئىگىسى سەنئەتنىڭ ئىجادىيەت ئاسمىنىدا دايىم ئىشەشلىك پەرۋاز قىلىشىغا ئىشەنچىمىز كامىل.

ئايگۈل جېتپىسبايېۋا.

بالىلارغا سوۋغا

ئارمان بىلەن قەھرىمان

— كاۋاپنى پىشۇرىشقا ئوتۇن كېرەك،— دېدى ئارمان.

— مەن ئوتۇنغا بارمايمەن،— دەپ مىڭىلدىدى قەھرىمان.

— كاۋاپ پىشتى، داستىخاننى تەييارلاڭلار،— دېدى ئارمان.

— بۇ ئىشنى تىندۇرىمەن،— دەپ ئورنىدىن تۇردى قەھرىمان.

تۇمانباي مولداغالىيېۋ.

دۇرۇس جاۋاپ

— بىرگە بىرنى قوشقاندا ئىككى،— دېدى.

— ئۈچكە تۆتنى قوشقاندا يەتتە،— دېدى.

— بىردىن بىرنى ئالغاندا نېمە قالىدۇ؟

— ئوتتۇرىدىكى سىزىقى قالىدۇ دە، باشقىسى يوقىلىدۇ.

مەن ئۇسسۇل ئويناپمەن چاقپەنەكتەك چۆگىلەپ.

ھېساپ

بىرىنچى سىنىپقا بارغان بىرىنچى چارەكتىن كېيىنلا ئۆيۈمىزگە بېرىلىپ كەتتى. ئوقىتى مۇز تېيىلىش، چانا، خوككېي...

ھەر قېتىم دەۋرىنى كۆرگەندە ئەنچە گول سالغىنىنى، كۆچكىنى چانىغا قانداق چاتقانلىقىنى ئېيتىپ قىزىقتۇراتتى.

دەۋرىن دەرسىنى تەييارلاپ بولۇپ، كوچىغا چىقىپ، بىرىك بىلەن ئويچىرىشىپ قالدى.

— سەككىزگە سەككىزنى قوشسا قانچە بولىدۇ؟

— ئون ئىككى.

— ياق.

— ئون ئۈچ.

— ياق.

— ئون تورت.

— ياق.

— ئون بەش.

— ياق.

— ئون ئالتە.

— مانا، ئەندى تاپتىڭ.

— ھېساپنى مەن ھەممە ۋاقىت شۇنداق چىقىرىمەن. بىر باشتىن دەۋىرىمەن، دەۋىرىمەن، ئىش قىلىپ بىرسى توغرا چىقىپ قالىدۇ.

— ھېساپنى سىنىپتىمۇ شۇنداق چىقىرامسەن؟

— مۇئەللىم ساڭا ئوخشاش سوراۋەرمەيدۇ.

ئۇزاقباي قاۋسوۋ.

گلوبۇس

ئۈچىنچى «ئا» سىنىپىدا بىر گلوبۇس ئېغىلاۋاتىدۇ. ئۇ نۇگۇن دەرسنىڭ ئاخىرىدا يەرگە چۈشۈپ كېتىپ، ئوتتۇرىدىن قاق ئىككىگە بولۇنۇپ كەتكەن.

— سەن نېمىشقا ئېغىلىدىڭ؟— دەپ سورىدى مۇئەللىم.

— مە... مە... مېنى مۇشلىدى،— دېدى گلوبۇس ئوكسۇپ،— تازا ئۇردى. ئاختايىغا چۈشىرىۋەتتى... ئۇمۇر بويى يېرىمجان بوپ قالدىم.

— يېرىمجان بولغىنىڭ قانداق؟!— دېدى مۇئەللىم.

— ھېلىقى، سىز كېلىۋاتقاندا مېنى يالغاندىنلا: «بۇ ساپ-ساق نېمە» دەپ چوخچايتىپ قويۇپ قويدى،— دېدى گلوبۇس. ئوزىگە چەكچىيىپ قاراپ ئولتارغان ئوقۇغۇچىلاردىن ئۇيالدىمۇ، قورقتىمۇ، كوزىنى توۋەنگە قارىتىپ، ئوتتۇرىسىدىن قاق بولۇنۇپ چۈشتى.

— ۋاي، كارامەت!— دېدى مۇئەللىم.— كىم سېنى شۇنچە قىينىغان؟.

— شانشاروۋ،— دېدى دە، گلوبۇس ئەلەمدىن ئېغىلاۋەتتى.— ئۇ ئۇنۇگۇن دەرسنىڭ ئاخىرىدا بوكس كورسىتىمەن، دەپ مېنىڭ بېشىمنى مۇشتلىدى.

— ھەي، شانشاروۋ،— نەي،— دېدى مۇئەللىم كايىپ،— گلوبۇستا نېمە ھەققىڭ بار ئېدى؟ ئۇ ساڭا نېمە قىلغان؟ ھازىر پۈتۈن دۇنيا خەلقى تېچلىق ئۈچۈن، ئانا يەرنىڭ ۋۇرىگىنى تىلغىماسلىق ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمەتتىڭمۇ؟!

ئورنىدىن سورۇلۇپ ئاران تۇرغان شانشاروۋ ئىزا تارتقىنىدىن قىپ-قىزىل بولۇپ يەرگە قارىدى. ئۇ مۇئەللىمنىڭ نېمىنى ئىشارە قىلغانلىقىنى چۈشەندى.

ئۇرغالىي ئورازوۋ.

ماقال- تەمسىللەر

ئاتا مېھرى- چىراق،
ئانا مېھرى- بۇلاق.

*

بىر كىتاپ- بىر ۋۇتنىڭ ئۇستازى.

*

بىلگىنىڭ- توققۇز،
بىلمىگىنىڭ- ئوتتۇز.

*

يەر تويسا- ئەل تويار.

*

سايەڭگە قاراپ بويۇم ئېگىز دېمە.

*

ياخشىدىن ئۈلگە ئالدىڭ-
باغ ئالدىڭ.

*

تېچلىق- شاتلىق،
شاتلىق- بايلىق.

*

مېھمانغا تار بولغان-
دوستقا زار بولار.

*

كوزى كوردىن قەلبى كور يامان.

*

ئەمگىگى نازنىڭ- كۆلكىسى ئاز.

قەلب ئىزھارى

ئىراندىن كەلگەن خەتلەر

ئوز خەلقىمنى جاندىنمۇ ئەزىز كورۇمەن. قازاقستاننى ئانا ۋۇتۇم دەپ قەدىرلەيمەن. قازاق تىلى، قازاقلارنىڭ ناخشا- سازى دېسە، جانىلىرىم ياشناپ كېتىدۇ. قازاقلارنىڭ باتۇرلىغى، قەيسەرلىگى، بىزگە مەدەت بېرىدۇ. قازاق خەلقى ئالىقاچان مۇستەملىكىچىلىك ئاسارىتىدىن قۇتۇلغان خەلىق. دۇنيادا بارلىق خەلقلەر مۇستەملىكىچىلىكتىن قۇتۇلۇش يولىدا مۇرە تىرىشىپ، كۇرەش قىلىشتىن ئارتۇق شەرەپلىك ئىش بولمىسا كېرەك.

قازاقستاندا زىيارەتتە بولۇپ، ئەل- ۋۇتنى كورۇشنى ئارمان قىلىپ ۋۇرۇمەن.»

ئىنىگىز ئىسلام.

ئەۋەتكەن كىتاپلىرىڭىزنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. باغىشلىغان ۋېپنى يەشكىچە تاقىتىم تەق بولدى. كىتاپلارنى كورگەندە، خۇددى بۇلۇتلارنىڭ ئارىسىدىن قۇياش چىققاندەك مېنىڭ ئۈچۈن ئالەم پارلاق بولۇپ كەتتى. تەشەككۇر، تەشەككۇر سىلەرگە! ياخشىلىغىڭىز ئاللادىن قايتسۇن. يالغۇز مەنلا ئەمەس، بۇ جايدىكى تەڭ- تۇشلەرنىڭ ھەممىسى خوشال بولۇشتى.

گېزىت ھەققىدىكى بىزنىڭ پىكرىمىز:

قازاقستاندا قىز تويلىرى قانداق ئوتىدۇ، شۇ توغرىلىق يېزىشىڭىزلارنى ئىلتىماس قىلىغان بولار ئېدىم. ماڭغىشلاقنى ئەكس ئەتتۇرىدىغان فوتو سۇرەتلەر بېسىلسا، ياخشى بولار ئېدى.

يېڭى ژىل مۇبارەك بولسۇن! يېڭى ژىلدا بارلىق ئالەمگە، بارچە خەلقلەرگە تېچلىق تىلەيمىز، يوقالسۇن ئۇرۇش!».

ئۇرمۇخانبېت پەلتان.

بۇقارانى ئەسلەپ...

1942- ژىلى ئۇرۇمچىدە بىز بىر نەچچە كوچىلارنىڭ دوقمۇشىدا كورۇك ئۇستىدە ئولتىراتتۇق. ئالدىمىزدىن كېيىنىشى، ۋۇرۇش- تۇرۇشى، قەددى- قامىتى كېلىشكەن، زىلۋا ژىگىت ئوتتى. ئۇنىڭ بۇقارا تىشقانبايېۋ ئېكەنلىگىنى كېيىنرەك بىلدۇق. ئۇ ئۇرۇمچىدىكى ئوقۇش جايىنى تامامىلاپ، غۇلجىغا ئويىگە قايتىۋاتقان ئېكەن. بۇ بىزنىڭ بۇقارانى بىرىنچى قېتىم كورۇشىمىز ئېدى.

بىر مىللىوندىن ئارتۇق قازاق ياشايدىغان شىنجاڭدا شۇ مەزگىلدە يازغۇچى دېگەن گەپ بىرئاز يوچۇن ئاڭلىناتتى.

تېخى يازما ئەدەبىياتى بىخ ئۇرۇپ ئۈلگەرمىگەن قاراڭغۇلۇق جاھالىتىدىكى بىزلەر «ئاق كورپە» ناملىق ھېكايىنى يازغان كىشىنىڭ ئىسمى بۇقارا ئېكەنلىگىنى بىلمەسكەمۇ، ئۇنىڭ بىلەن تېخى تونۇش ئەمەس ئېدۇق. ئەنە شۇ نادان خەلققە يازما ئەدەبىياتنىڭ ئىشىگىنى دەسلەپ ئېچىپ، «ئاق كورپە» دېگەن ھېكايىسى يازغانمۇ بۇقارا ئېدى. ئۇمۇمەن بۇ ھېكايە شىنجاڭ قازاق ئەدەبىياتى تارىخىدا بىر خەلىق ئەدەبىياتىدىكى پروزا ژانرىنىڭ باشلانمىسى بولۇپ قالدى.

1950- ژىلى خىتاي خەلىق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىغىنىڭ بىر ژىللىغى مۇناسىۋىتى بىلەن شىنجاڭنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى مەدەنىيەت مىنىستىرى زىيا سەمەدىي رەھبەرلىگىدە شىنجاڭدىن بېجىڭگە بارىدىغان ئەدەبىياتچىلار قاتارىدا بۇقارا ۋە مەنمۇ بارغان ئېدۇق. ئۇ چاغدا بۇقارانىڭ «خەلىق كوشى»، «بوگېنباي باتۇر» دراما ئەسەرلىرى سەھنىدە قويۇلىۋاتقان ئېدى. شۇ قېتىم بۇقارا شىنجاڭغا قايتقاندىن كېيىن ئۇرۇمچىدە قېلىپ قالدى. شۇندىن باشلاپ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تالانتلىق شائىرى تېيىپجان ئۈچىمىز ئاكا- ئىنىدەك يېقىن بولۇپ ۋۇردۇق. تېيىپجان ئىككىمىز بۇ جەرياندا بۇقارادىن كوپ ئۈلگە ئالدۇق.

ئۇ بوش ۋاقىتلاردا كوپىنچە ئەدەبىيات، ئىنسانىيلىق ھەققىدە سوھبەتلىشىشنى ياخشى كورەتتى، بەزىدە بىز بىلەن بولۇشنى ياقتۇراتتى. ئۇ قازاقلارنىڭ سوقۇملىرىغا بىزنى پات- پات ئېلىپ بېرىپ ئۇ جايلاردىمۇ شىنجاڭ قازاق ئەدەبىياتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش قازاق تىياترىنى قۇرۇش، نەشرىيات تەشكىل قىلىش ھەققىدە سوھبەت قۇراتتى.

شۇ ژىللىرى شائىر- يازغۇچىلار يامغۇردىن كېيىنكى مايسىدەك دۇررىدە ئوسۇپ، كوپىيىشكە باشلىغان ئېدى. بۇقارا ئۇلارنى تەشكىللەشكە رەھبەرلىك قىلدى. «شۇغىلا» ناملىق ئەدەبىي ۋۇرنال چىقىشقا باشلىدى. ئولكىلىك قازاق تىياترى قۇرۇلدى، كىتاپلار چىقىشقا باشلىدى.

بۇكېك- مەدەنىيەت مىنىستىرىنىڭ مۇئاۋىنى، يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ سېكرېتارلىغىغا كوتىرىلدى.

ئىلگىرى يازغۇچىنى بىلمىگەن جوڭغارلىقلار ئەندى گېزىت- ۋۇرنال، كىتاپ توقۇپ، سەھنىدە سپېكتاكل، ئېكراندىن كىنو كوردى. بۇ ئىشلاردا بۇقارانىڭ تېگىشلىك ھەسسىسى بار ئېدى. شۇ دەۋردە شىنجاڭدىكى دەسلەپكى بەدىي فىلم «قاسىنجەملە»نىڭ سىتسېنارىيەسىنى يېزىپ، ئۇنىڭغا رېژىسسيورلۇق قىلدى.

بۇ كىچىك پېيىل، ئېتىك ئىنساننىڭ ھاياتى بىز ئۈچۈن ئۈلگە بولۇپ قالدى.

1956- ژىلى شىنجاڭدىكى يازغۇچىلارنىڭ كىتاپلىرىنى نەشر قىلىش ھەققىدە يازغۇچىلار ئىتتىپاقى قارار قوبۇل قىلدى. شۇ ۋاقىتتىمۇ ئۇ ئوزىگە خاس كەمتارلىق بىلەن ئەڭ ئاۋال باشقىلارنىڭ كىتاپلىرىنى چىقىرىشقا دەۋەت قىلىپ، ئوز ئەسەرلىرىنى بېسىپ چىقىرىشقا ئالدىرىمىدى.

بىز بۇ مېھرىۋان، كەمتار دوستىمىزنى مەڭگۈ يادىمىزدا ساقلايمىز.

ئەخمەت جۇنسوۋ.

ئاقسۇۋات رايونى، شەمەي ئوبلۇسى.

تەھرىر ھەيئىتى.

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فورمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82-60-62، 85-39-62. گېزىت-ۋۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس- 72877

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

1985
ژىل
ئاپرېل
№8 (202)
باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

يېزىلار يېڭىلانماقتا

كوكچېتاۋ. ئوبلۇستا يېزا قۇرۇلۇشى ناھايىتى تەرەققىي ئەتتى. موشۇ بەش ژىللىقتا مەيدانى 650مىڭ كۋادرات مېتىر تۇرۇشلۇق ئۆيلەر، ئورغۇنلىغان مەكتەپلەر، مەكتەپ يېشىغا يەتمىگەن باللار مەھكىمىلىرى، كلۇبلار ۋە ئاغرىقخانىلار پايدىلىنىشقا بېرىلدى.

بۇ فاكتلار پارتىيە 26– سىيېزىنىڭ ۋە كپ‌س‌س مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئۇنىڭدىن كېيىنكى پلېنۇملىرىنىڭ تەلەپلىرىگە بىنائەن يېزىلاردا قۇرۇلۇش سۈرئىتىنى تېخىمۇ كۈچەيتىش ۋە سۈپىتىنى ئاشۇرۇش مەسىلىلىرىنى مۇھاكىمە قىلغان ئوبلۇسلۇق كېڭەشمىدە كەلتۈرۈلدى.

ئالتۇن چاپان تېپىلدى

قاپچىغاي دېڭىزىنىڭ شىمالىي قىرغىقىدىن ئەجايىپ ئارخېولوگىيەلىك ئولجا تېپىلدى. يەر قېزىۋاتقان قۇرۇلۇشچىلار ئۇچتۇمتۇت ئالاھىدە بىر تاۋۇتقا دۇچ كەلدى. ئۇنى ئېچىپ قارىغاندا كۆن نۇرىغا چېقىلغاندا ۋال– ۋۇل پاقىراپ، كوزنى قاماشتۇرغان ئالتۇن، كۈمۈچ بىلەن بېزەلگەن چاپان چىقتى. بۇ ئولجا قازاقستان س‌س‌ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئارخېولوگىيە مۇزېيىگە يەتكۈزۈلدى.

ئالىملارنىڭ خۇلاسىسى بويىچە، بۇ چىڭگىزخان ئەسكەرلىرىنىڭ ئەڭ چوڭ قوماندانلىرىنىڭ بىرىسىنىڭ موردىسى بولۇپ چىقتى. ئالىملار بۇ چاپاندىكى ئالتۇن، كۈمۈچتىن ئىشلەنگەن نەقىشلەرنى ۋە ياۋايى ھايۋانلارنىڭ سۈرەتلىرىنى تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە بۇ قەۋرىنى 13– ئەسىرنىڭ ئىككىنچى يېرىمىغا ئائىت دېگەن خۇلاسىگە كېلىشتى.

غەلىبە بەيرىمى شەرىپىگە

ئاتاسۇ يېزىسىدا ئۇلۇق غالىبيەتنىڭ40 ژىللىقىغا بېغىشلانغان ھەۋەسكار سەنئەتچىلەر كوللېكتىۋلىرىنىڭ رايونلۇق كورۈگى بولۇپ ئوتتى.

ئۇنىڭدا كپ‌س‌س 25– سىيېزى نامىدىكى سوۋخوزنىڭ سەنئەتچىلىرى يازغۇچى ت. ئاختانوۋنىڭ «كۈتۈلمىگەن ئۇچرىشىش» ناملىق دراممىسىنى، «جېڭىس» سوۋخوزى سەنئەتچىلىرى «ئاسمىنىمىز ئوچۇق بولسۇن»، رايون مەركىزىدىكى ۋ. ئى. لېنىن نامىدىكى مەكتەپ كوللېكتىۋى «ھەر دايىم بولسۇن قۇياش» ناملىق ئەدەبىي– مۇزىكىلىق پروگراممىلارنى ئاماشىبىنلارغا تەۋسىيە قىلدى.

رايون ئەمگەكچىلىرى ئۇلارنىڭ ئويۇنلىرىنى قىزىقىپ كورۈشتى.

خەلىق غۇرۇرى

يېقىندا «بۇراباي» كۇرورتىدىكى سەكېن سېيفۇللىن ناملىق كتاپخانىدا قازاق خەلقىنىڭ تۇنجا ئالىمى، دېموكرات چوقان ۋەلىخانوۋ تەۋەللۇدىنىڭ 150 ژىللىقىغا بېغىشلانغان «خەلىق غۇرۇرى» ناملىق كىتاپ كورگەزمىسى ئېچىلدى.

كورگەزمىگە س. مۇقانوۋنىڭ، س. ماركوۋنىڭ، س. بېگالىنىنىڭ ۋە باشقا يازغۇچىلارنىڭ چوقان ھەققىدە يازغان ئەسەرلىرى قويۇلغان. شۇنىڭدەك قازاقستان س‌س‌ر پەنلەر ئاكادېمىيەسى نەشرىياتىدىن چىققان چوقان ۋەلىخانوۋنىڭ 5 توملۇق ئەسەرلىرى، ئالىمنىڭ ئايرىم ئەمگەكلىرى، ماقالىلىرى بىلەن خەتلىرى بېسىلغان كىتاپلىرى زىيارەتچىلەرنىڭ دىققىتىنى جەلىپ قىلماقتا.

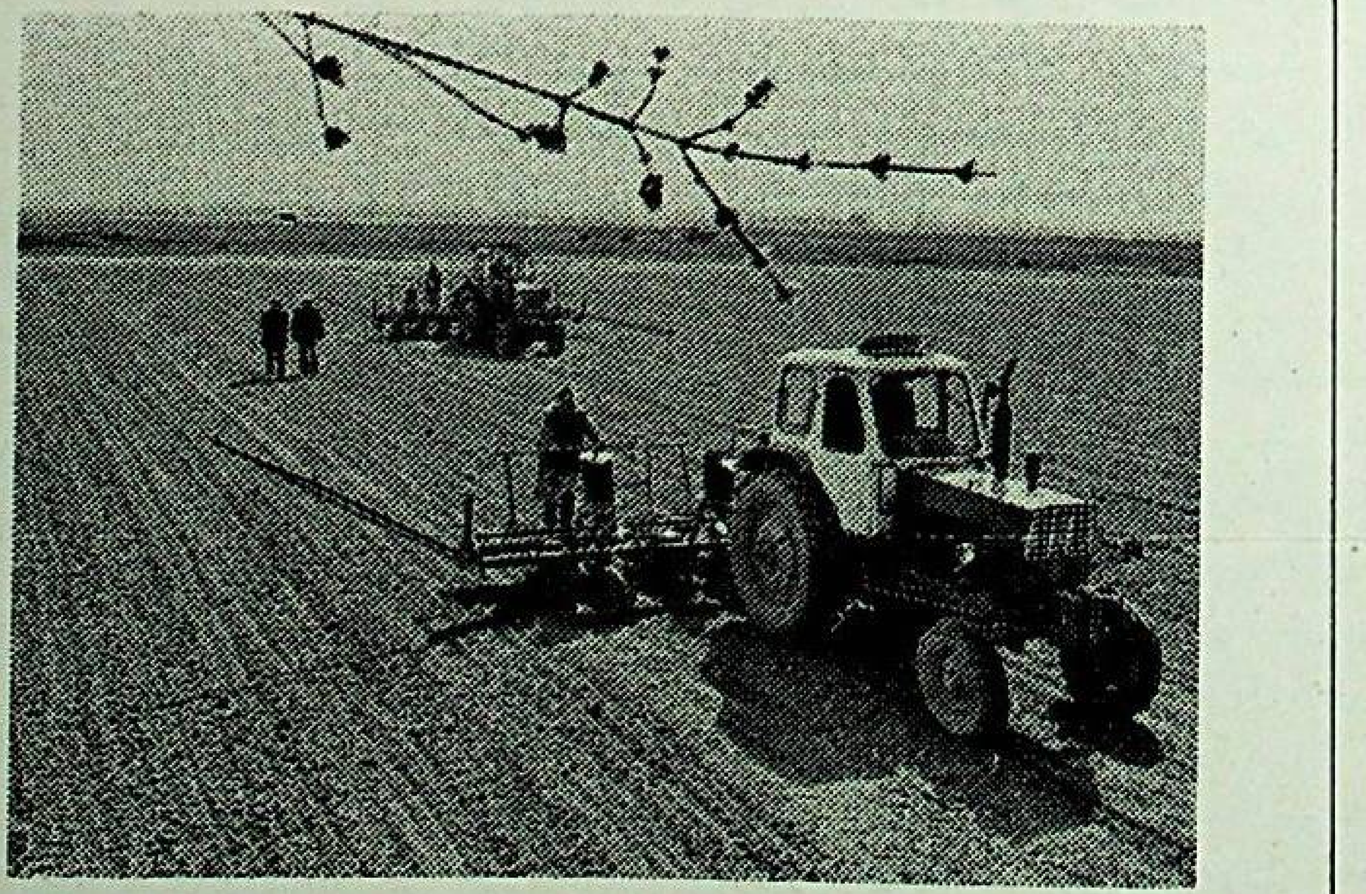

بۇ ژىل گەرچە ۋۇرتىمىزغا باھار كېچىكىپ كەلگەن بولسىمۇ، ئېتىز– ئېرىقلاردا ئىش بىردىنلا قىزىپ كەتتى. مول ھوسۇلنىڭ كاپالىتى بولغان ئۇسا قىلىش، ئۇرۇق چېچىش ئىشلىرى زور تەشكىلاتچانلىق بىلەن ئۇرگۇزۈلمەكتە. سۈرەتتە: ئالمۇتا ئوبلۇسى، «جاڭاتالاپ» كولخوزىنىڭ دېخانلىرى قىزىلچا تېرىماقتا.

ۋ. ئى. لېنىن تەۋەللۇدىغا 115 ژىل

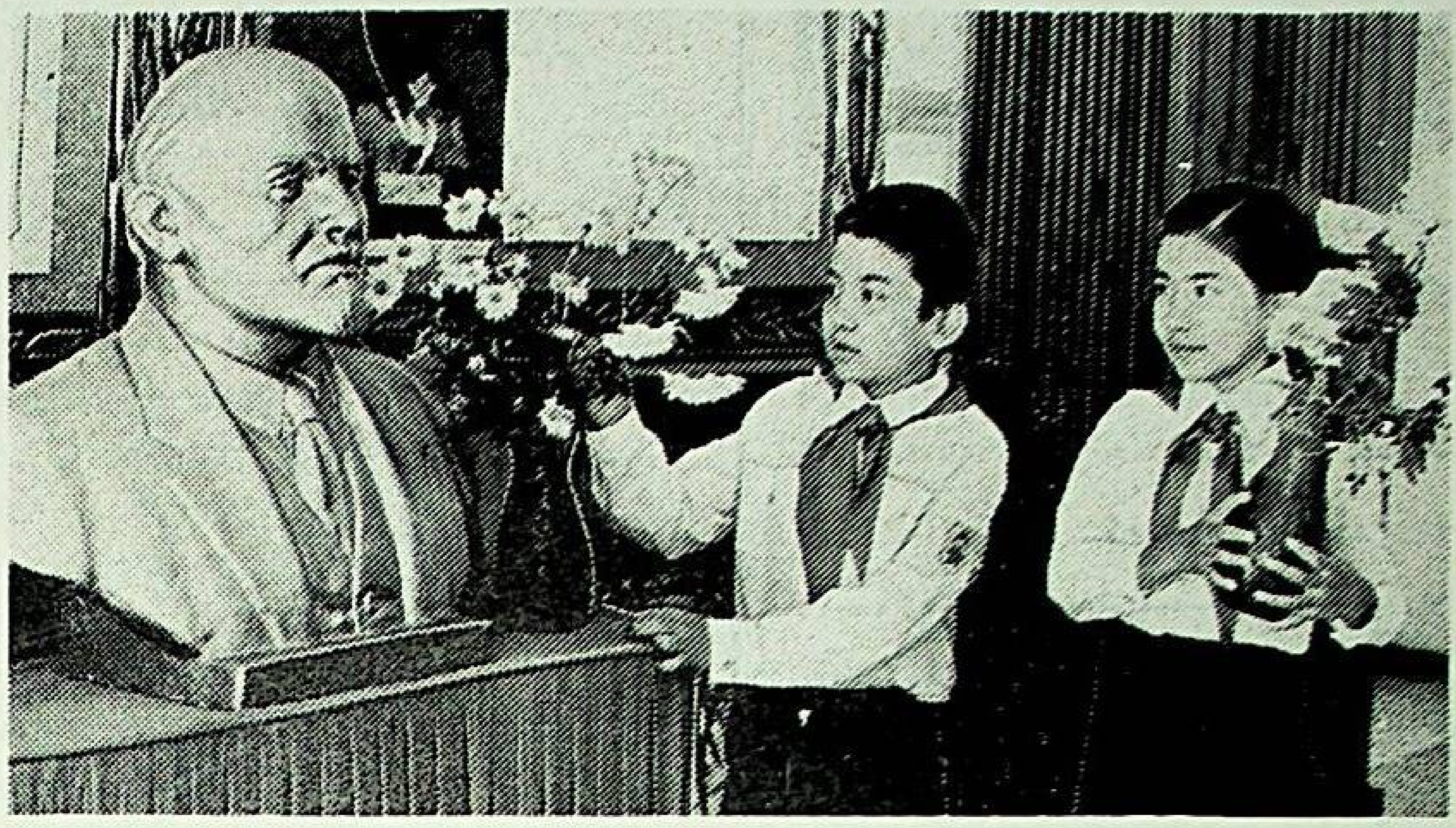

قۇياش

قاپ– قارا زۇلمەت ئىچىدە تۇرۇپ،
قۇياشلىق ئاڭلارنى كۈتتى ئىنسانلار.
ئارزۇلار– ئارزۇ بوپ كۈتۈشلەر–
كۈتۈش،
ۋۇرەكتە يېشىلمەي قالدى ئارمانلار.

شۇ يوسۇن ئوتۇشتى قانچە باھار– ياز،
زۇلۇملار ئاخىرى چېكىگە يەتتى.
روسسىيە كوكىدە چاقنىدى چاقماق،
ئوكتەبر جەڭلىرى باشلىنىپ كەتتى.

پرولېتار سىنىپنىڭ غەيرىتى بىلەن،
ئېزىلگەن يوقسۇللار ئازاتلىق ئالدى.
كۈرەشچان ئەجداتلار ئارزۇ قىلغاندەك،
تارىختا مىسلىسىز دۇنيا يارالدى!

روسسىيە ئۈستىدە ئاتتى سۈزۈك تاڭ،
جاھانغا نۇر چېچىپ چىقتى بۇ قۇياش.
شۇ قۇياش نۇرىدا ياشنىدى ۋەتەن،
باھاردا ياشارغان گۈلباققا ئوخشاش.

ئۇ قۇياش نۇر چېچىپ تۇرىدۇ ئەنە،
دۇنياغا كورسىتىپ ئازاتلىق يولىن.
ئېزىلگەن ئەللەرگە ئازاتلىق بەرگەن،
نۇر قۇياش دېگىنىم– ئەلئىچ لېنىن!

لېنىننىڭ تۇغىنى كوتىرىپ ئېگىز،
يول باشلاپ كېلىدۇ پارتىيەم مېنىڭ.
پارتىيە پەيۋەندۇر لېنىنغا ھامان،
لېنىن– ئۇ پارتىيە، پارتىيە– لېنىن!

قازاقستان

سوۋېت ئېلى بىر گوزەل باغ ياشناپ
تۇرغان،
ئاسمىنىدا قۇياش نۇرى پارلاپ تۇرغان.
سوۋېتلەر ئېلىنى بىر باغ دېسەم،
شۇ باغنىڭ بىر گۈلشىنى– قازاقستان.

قازاقستان– قۇتلۇق ماكان، ھادىس
تولۇق،
قوينى كەڭ، سۈيى ئەلۋەك، بايلىق
تولۇق.
باغرىدا ئاسمان پەلەك تاغلىرى بار،
ئېدىر، تۈز، دالالارنىڭ پايانى يوق.

شەرقىتە ئالتاي دېگەن قالقىنى بار،
غەربىتە كاسپىي دېڭىز تولقۇنى بار.
كوكسىدە بەخت كۈيى جاراڭلايدۇ،
قاينىغان قايناق ھايات شاۋقۇنى بار.

ئالىتاغ–ئاق مالخىينى كىيىپ تۇرغان،
كۈندۈز كۈن، كېچىسى ئاي قۇچۇپ
تۇرغان.
ھەيۋەتلىك، ئېگىز– ئاپپاق چوققىلىرى،
كوك بىلەن قۇچاغلىشىپ كۈلۈپ
تۇرغان.

ئالتاغنىڭ مەغرۇر قاراپ تۇرۇشىدا،
قەھرىمان خەلقىمىزنىڭ غۇرۇرى بار.

شۇ غۇرۇر كۈرەشلەردە يېڭىپ چىققان،
شۇ غۇرۇر تېنچ ھاياتتا خەلقىمگە يار.

گۈللەنگەن ئېلىم مېنىڭ– قازاقستان،
ئىلىم– پەن، مەدەنىيەت چېچەك ئاتقان.
ئۇتۇغى يەر يۈزىنى تاڭ قالدۇرۇپ،
دىيارىم قوينىدىن كائىناتقا ئەرلەر
ئۇچقان.

قوينۇڭدا خەلقىڭ خوشال سايرىشىدۇ،
بەختىنى قوشاق قېتىپ سايرىشىدۇ.
قېرىلار ئۇتىسە راھەت– پاراغەتتە،
ياشلىرىڭ شوخ ئەركىلەپ ئوينىشىدۇ.

قازاقستان دۇنياغا تەڭ بويۇڭ سېنىڭ،
چېچەكلەپ، گۈلگە تولغان قوينۇڭ
سېنىڭ.
دوستلىرىڭ سېنى قۇتلاپ كېلىشىدۇ،
مۇبارەك شانلىق يېڭىش تويۇڭ سېنىڭ!

قازاقستان– ماختىنار پەخرىم مېنىڭ،
ئالمۇتام– شانلىق پايتەختىم مېنىڭ.
شەنىڭگە شېئىر يازدى شائىر ئوغلۇڭ،
شەنىڭنى كۈيلەپ ئوتۇش– بەختىم
مېنىڭ.

س. ئابدۇراخمانوۋ.

قاسىم ئاكىنىڭ ئارزۇسى

ئۇ يەتمىشكە كىرىپ قالغان بولسىمۇ، تېخى تىمەن، گەپ- ئاغزى جايىدا، بىراق كام گەپ ئادەم.

مەن گېزىتخانىدىن كەلگىنىمنى ئېيتىپ، ئۇزەمنى تونۇشتۇردۇم- دە، مەخسىتىمنى چۈشەندۈردۈم. قاسىم ئاكا مىيىغىدا كۈلگەندەك قىلىپ قالدى:

— بىزنىڭ ژۇتتا گېزىتكە يېزىشقا مېنىڭدىنمۇ لايىقراقلار بار،— دېدى.

— ئۇ- غۇ شۇنداقتۇر، لېكىن ژۇتداشلىرىڭىز سىزنى تەۋسىيە قىلىشتى.

ئۇنىڭ بۇغداي ئوڭلۈك يۈزىدىكى قورۇقلار يەنىمۇ قويۇقلاشقاندەك تۇيۇلدى. ئۇمۇمەن ئۇنىڭغا ئوت كەچكەن كۈنلىرىنى ئەسلەش قىيىن بولغاندەك چىرايى جىددىي تۈس ئالغان ئىدى. ئاخىرى:

— مانا بىزنىڭ مەھەممەت ھەبىبۇللايېۋ ئالتە جەڭگىۋار ئوردېن، ئونچە جەڭگىۋار مېدال بىلەن مەيداندىن قايتقان ئىدى. شۇنى باتۇر دېسە بولىدۇ. ۋاقتى كەلدى، ئەل قاتارى ۋەتەن ئۈچۈن جەڭدە بولدۇم. بۇ سۆزلەردە چوڭقۇر مەنا بارلىقىنى سېزىش تەس ئەمەس ئىدى.

مەن بۇ كىشىنى سۆھبەتكە ئاستا يېتىلىسەم بولىدىغانلىقىنى چۈشەندىم.

— سىز ھازىرلا تويدىن ياكى مېھماندىن كەلدىڭىزمۇ، نېمە!؟— دەپ سورىدىم مەن ئۇنىڭ يېڭى كىيىملىرىنى كىيىپ، ياسىنىپ ئالغان تۇرقىغا قاراپ.

— ياق، مەكتەپكە بارغان. ئۇرۇش ئىشتىراكچىلىرى بىلەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۇچرىشىشى بولدى.

— سىز سۆزلىگەن بولارسىز؟

— ھە.. ھە.. سۆزلىدىم.

— نېمىلەر توغرىسىدا ئېيتتىڭىز؟

— مەن، ئوكام،— دېدى قاسىم ئەمەتوۋ،— سۆزگە ئۇستا ئادەم ئەمەسمەن. لېكىن مېنىڭ ئۇرۇشتا بولسۇن، ژۇتىمىزدا بولسۇن قىلغان ئاز- تولا خىزمىتىمنى قەدىرلەپ، ھۆرمەتلەپ چاقىرغاندىن كېيىن. راست، مەن ئۇرۇش دېگەن ئاپەتنى بېشىمدىن كەچۈرگەن ئادەممەن. ئەلۋەتتە، بۈگۈنكى ياشلارغا تىنچ ھاياتنىڭ قەدرىنى بىلىش ئۈچۈن ئۇرۇشنىڭ قانچىلىك دەھشەتلىك ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەرمىسەك بولمايدۇ.

ئۇ مەزكۇر ئۇچرىشىشتا، فاشىستىك گېرمانىيەنىڭ ۋەتىنىمىزگە قانچىلىك ئازاپ- ئوقۇبەتلەرنى يەتكۈزگەنلىكى، ۋەتەن ئۈچۈن قەھرىمان خەلقىمىز بەرگەن سانسىز قۇربانلارنى ھېكايە قىلىپ بەردى.

ھە... قاسىم نىزام ئوغلى ئۇرۇش باشلانغاندا موشۇ يېزىدىكى ئاۋالقى كولخوزدا ئۇيغۇر بالىلىرىدىن چىققان تۇنجا تراكتورچى ئىدى.

ئۇنىڭ تەڭ- تۇشلىرى ۋەتەننى قوغداشقا ئاتلاندى. قاسىمنى بولسا ھەربىي كومىسسارىياتتىن «تراكتورچىلار كولخوزغىمۇ كېرەك» دەپ ياندۇرۇۋەتتى.

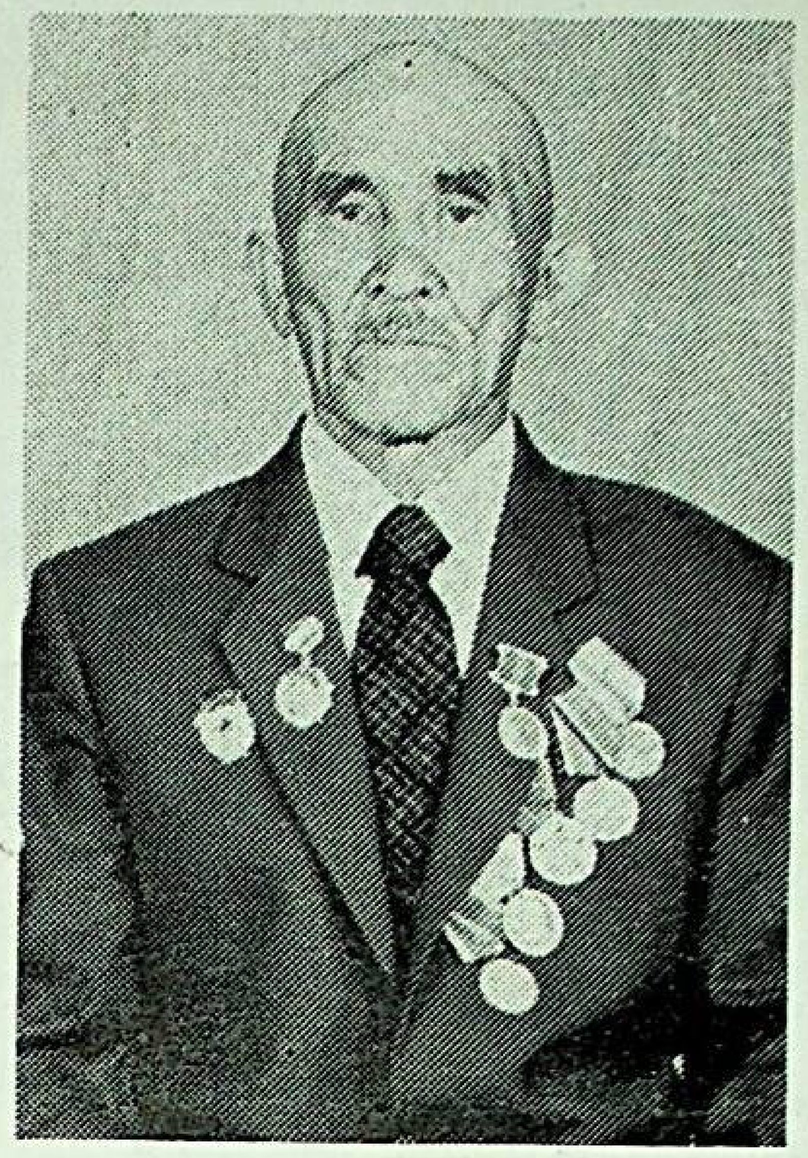

— كولخوزچىلار ماڭا: «سەن تراكتورچىسەن. ئارمىيەگە ئاشلىق كېرەك. سېنىڭ بۇ ئىشىڭمۇ جەڭ بىلەن باراۋەر» دېيىشتى. لېكىن مەن قان كېرەك بولسا قان، جان كېرەك بولسا جان بېرىپ، سوۋېت ۋەتىنىنى قوغدىمىسام، ئانا سۈتىنى ئاقلىمايدىغاندەك، تۇغۇلغان ژۇت ئالدىدىكى بۇرچۇمنى ئادا قىلالمايدىغاندەك ھېس قىلدىم.

قاسىم ئاكىنىڭ «ئانا ۋەتەن، تۇغۇلغان ژۇت ئالدىدىكى بۇرچۇم» دېگىنىدە ئالاھىدە بىر مەنا بار ئىدى. بۇ كىشىگە تەغدىر باشتا تەتۈر قارىدى. ئاكىسى سىراجىدىن ئىككىسى جان كويدۇرىدىغان يېقىن تۇققان بولمىغانلىقتىن ژۇت قولىدا قالدى. يەرلىك كولخوزنى ئۇيۇشتۇرغۇچىلاردىن بولغان نودەر قادىروۋ بىلەن ئۇنىڭ رەپىقىسى مېھرىۋان گۈلرۇزخان ھەدە قاسىمنىڭ پېشانىسىنى سىلاپ، قانىتىغا قىستى. كېيىنرەك تراكتورچىلار كۇرسىغا ئەۋەتتى.

1937- ژىل ئوقۇشنى پۈتەرگەن تۈ- نۈگۈنكى ژىتىم قاسىم ئەندى كولخوزدا شۇ چاغدا ئاھايىتى ئاز ئۇچرايدىغان مۇتەخەسسىسلەردىن، ئەل- ژۇتقا كېرەكلىك ئادەملەردىن بىرسى بولۇپ، پولات ئاتقا مىنىپ يېزىغا قايتتى. ئەنە شۇ كۈنلەرنى ئەسلىگەندە ق. ئەمەتوۋ:

— يېڭى جەمئىيەت ئاكام سىراجىدىنىمۇ باغرىغا بېسىپ ئوقۇتۇپ، ھونەر ئۆگەتتى. ئۇ شەھەردە تراموايدا ئىشلىدى. ئۇيى- ئوتاقلىق بولدى. ئاكام ۋەتىنىمىزنى دۈشمەندىن ھىمايە قىلىشتا باتۇرلارچە ھالاك بولدى.

سولدات قاسىم ئەمەتوۋ موسكۋا شەھىرى يېنىدا ئىككى-ئۈچ ئاي ھەربىي مەشىقتىن ئوتۇپ، مەيداندا زەمبىرەك بەتلىگۈچى بولدى. ئۇ پولشانى ئازات قىلىش ئۇرۇشىغا قاتناشتى. بۇ يەردە ۋاپات ئەتكەن مىڭلىغان سوۋېت سولداتلىرى قاتارىدا ئۇيغۇر ئوغلانلىرىمۇ بار ئىدى. جەڭدە قاسىم ئاكىنىڭ ئوزىگىمۇ ئوق تېگىپ، قاتتىق يارىدار بولدى. ئالتە ئاي داۋالىنىپ، يەنە ئالدىنقى سەپكە كەتتى.

— قاتتىق جەڭ ئۇستىدە،— دەپ ئەسلەيدۇ ق. ئەمەتوۋ،— يارىدار بولۇپ ھوشىمدىن ئايرىلغىنىمدا، مېنى شۇ توپىلاڭنىڭ ئىچىدىن بىر رۇس ژىگىتى كوتىرىپ ئېلىپ چىقىپ، تىببىي ھەمشىرىلەرگە تاپشۇرغان ئىكەن. ئوز بېشىنى ئولۇمگە باغلاپ، مېنى ئوق ئاستىدىن ئېلىپ چىققان شۇ ژىگىتنى ئومرۈمدە ئۇنتىمايمەن.

قاسىم ئاكا يەنە ئۇزاق ۋاقىت داۋالىنىپ چىقتى. لېكىن دوختۇرلارنىڭ خۇلاسىسى بويىچە ئۇرۇشقا كىرىشكە يارىماس بولۇپ قالغان ئىدى. 1945- ژىلى مارت ئېيىدا ھەربىي سەپتىن بوشىنىپ ئويىگە قايتتى.

1937- ژىلدىن تا 1980- ژىلغىچە تراكتوردا ئىشلىگەن قاسىم ئەمەتوۋ مىڭلىغان گېكتار يەر ھايداپ، يۈز مىڭلىغان پۇت ئاشلىق ژىغدى. بۇ ئۇنىڭ خەلقىمىزنىڭ تېچلىق يولىدىكى تەۋرەنمەس ئىشىغا قوشقان ئۇلۇشى ئىدى.

قاسىم ئاكا ۋە رەپىقىسى نۇربۈۋى ھەدىمىزنىڭ ئالتە بالىسى بار. ھەممىسى ھازىر ئويلۈك- ئوتاقلىق. ھەر قايسىسى بىر كەسىپنىڭ ئىگىسى. نەۋرىلىرى ژىگىرمىگە يەتتى. بوۋىسى ئەنە شۇلارنىڭ بۈگۈنكى بەختىيار ھاياتى ئۈچۈن جەڭ قىلىپ، بۈندىن بۇياتمۇ ئالەمدە تېچلىق بولسۇن، دايىم تېچلىق تەنتەنە قىلسۇن دەيدۇ ئۇ.

ئا. ھۈسەيىن.
خەشكەلەڭ رايونى،
«دوستلۇق» يېزىسى.

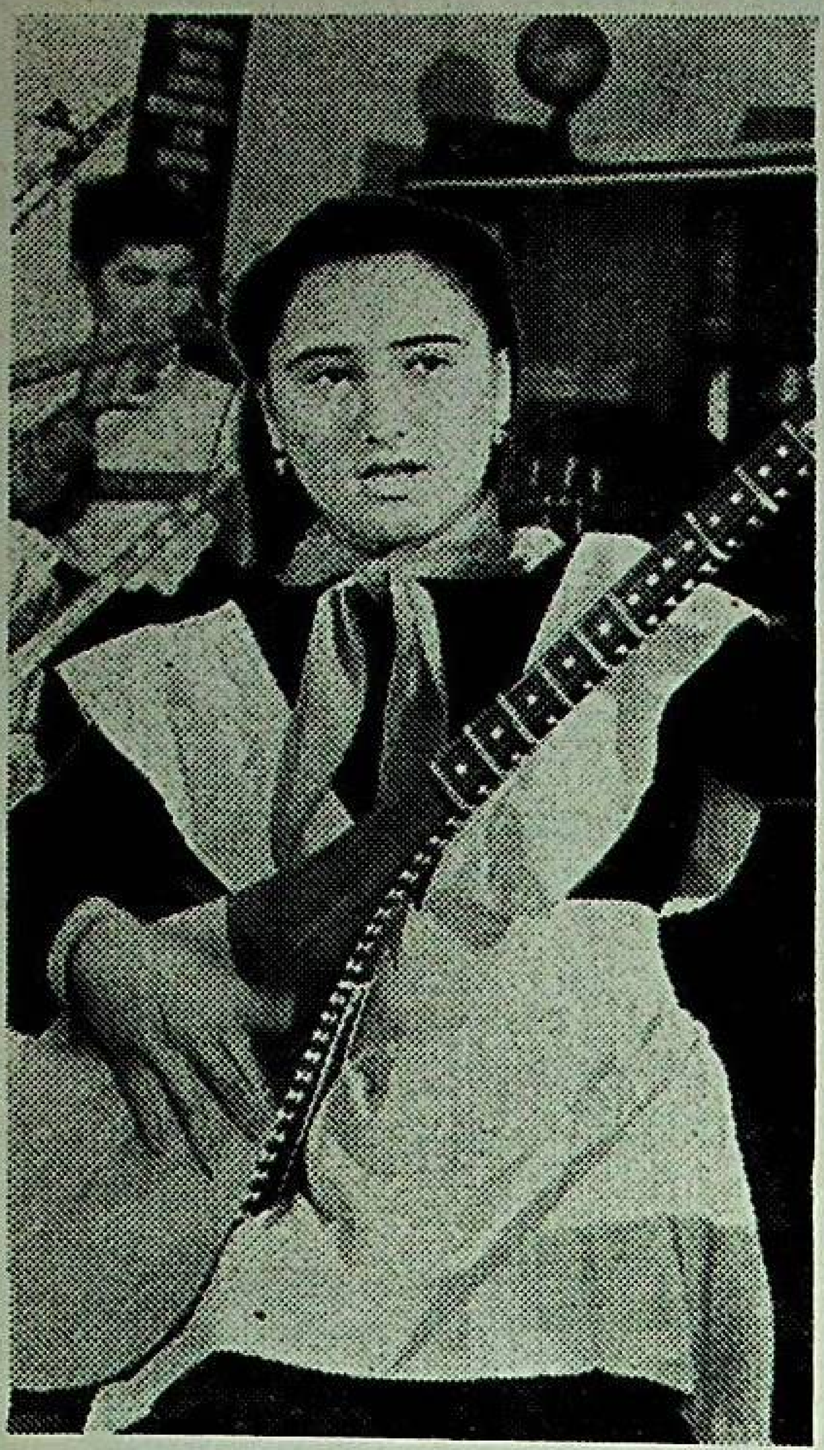

ئالمۇتا شەھىرىگە يېقىن يەردىكى تەشكەنساز ناملىق ئۇيغۇر يېزىسىدا ئوتكەن ژىلى چوڭ مەدەنىيەت سارىيى سېلىندى. ئۇنىڭدا «ياش غۇنچىلار» سەنئەت ئومىگى ئوز پائالىيىتىنى تېخىمۇ جانلاندۇرۇۋەتتى.

سۈرەتتە: ئومەك ئىشتىراكچىسى، مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ئېلمىرا دەرايېۋا.

ھەمكارلىق پىلانى ئىمزالاندى

بېيجىن. بۇ يەردە سوۋېت- خىتاي دوستلۇق جەمئىيىتى بىلەن خىتاي- سوۋېت دوستلۇق جەمئىيىتى ئوتتۇرىسىدا 1985- ژىلغا بەلگۈلەنگەن ھەمكارلىق پىلانىنى ئىمزالاش مەراسىمى بولۇپ ئوتتى.

پىلان بويىچە دوستلۇق جەمئىيەتلىرىنىڭ ئاكتىۋىستلىرىدىن بولغان ۋەكىللەر ئومەكلىرى ۋە تۇرىستلارنىڭ مەخسۇس گرۇپپىلىرىنى ئوز ئارا ئەۋەتىپ تۇرۇش، ھەر ئىككى مەملىكەتنىڭ مەشھۇر ۋاقەلىرىگە ۋە ئاتاقلىق جەمئىيەت ئەربابلىرى بىلەن، مەشھۇر مەدەنىيەت ۋەكىللىرىنىڭ يۇبىلېي سەنەلىرىگە بېغىشلانغان چارە- تەدبىرلەرنى ئوتكۈزۈپ تۇرۇش، شۇنداقلا خرونىكىلىق ۋە ھوججەتلىك كىنوفىلىملارنى، فوتوكورگەزمىلەرنى ۋە ۋاقتى- ۋاقتى بىلەن چىقىدىغان نەشرلەرنى ئالماشتۇرۇپ تۇرۇش كوزدە تۇتۇلىدۇ.

بازغانچىلىقتىن باشلانغان ھايات

1942- ژىلى ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ شىددەتلىك دەۋرىدە ئەمەتاخۇننىڭ ھاسان، ئەخمەت، باۋدۇن ئىسىملىق ئۈچ ئاكىسى بىر ۋاقىتتا دېگۈدەكلا مەيدانغا كەتتى. شۇندا 15 ياشلىق بالا: «ئەندى ئويىنىڭ چوڭى مەن بولۇپ قالدىم. دېمەك، بارلىق ئېغىرچىلىقلار مېنىڭ بېشىمغا چۈشىدۇ. نېمە قىلىشىم كېرەك؟ ئاپام قېرى، بىزنى باققۇدەك ھالىمۇ يوق. كىچىك ئىككى سىڭلىم ئوقۇشنى داۋام قىلىشى كېرەك. كوپ ئويلاشنىڭ ھاجىتى يوق، ئىشلەش كېرەك» دېگەن خۇلاسىگە كەلدى. كەچقۇرۇنلۇقى ئەمەتاخۇن چاي ئۇستىدە ئاپىسىغا:

— مەن ئەندى بىر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتاي،— دېدى.

گۈلخان موماي بالىلىرىنىڭ ئوقۇپ ئوزگىنىگە زوقلىناتتى. ئەندى ئەمەتاخۇننىڭ ئوقۇشنى تاشلاپ ئىشلەي دېگىنى تەشۋىش سالدى ئانا قەلبىگە. شۇڭلاشقا ئۇ، ئوغلىنىڭ بۇ پىكرىگە ئۇزۇل- كېسىل قارشى بولدى.

— بالام، سەن كىچىك، ئىشلەيمەن دېگىنىڭنى قويۇپ، ئوقۇشۇڭنى داۋام قىلىۋەر، كېيىن ئىشقا چۈشىسەن.

ئەمەتاخۇن ئارتۇق گەپ قىلمىدى- دە، ئەتىسى ئەتىگەن مەكتەپكە بارماي، جۇمھۇرىيەتلىك ئالاقە ئىدارىسىنىڭ گاراژىغا بېرىپ، ئۇنىڭ شۇ كەمدىكى باشلىقى س. م. لېۋىنسكىيغا يولۇقتى.

— نېمىگە كەلدىڭ، بالام؟

ئەمەتاخۇن مەخسىتىنى ئېيتتى.

— بالام، ئوزەڭمۇ ياش ئىكەنسەن. ئاما بۈگۈنكى تۇرمۇشنىڭ ئېغىرچىلىقلىرى ساڭا ئوخشاش ياش بالىلارغا، ئانىلارغا قالدى. ئەگەر ئېغىر كورمىسەڭ، تومۇرچىلىك سېخىدا بازغانچىلىق ئىش بار، ئۇ يەردە نوغايبايېۋ دېگەن تومۇرچى ئىشلەيدۇ، بازغانچى بولالامسەن؟

— نېمىسى بار، ئوگىنىمەن،— دەپ بىردىنلا ئىشەشلىك جاۋاپ بەردى ئەمەتاخۇن.

— ئۇنداق بولسا ئەتە سائەت 8 دە ئىشقا چۈشىسەن. ئەمەتاخۇن ئويگە بېرىپ ئانىسىغا ئەھۋالنى ئېيتتى.

— بالام، بۇ ئېغىر ئەمەسمۇ؟

— بازغاننى كوتىرىپ ئۇرغىدەك كۈچ مېنىڭدە يوق دەمسەن؟

— مەيلى، ئوزەڭ بىل، قوزام.

ئەمەتاخۇن شۇ كۈندىن باشلاپ بازغانچىلىق ئىشىغا كىرىشىپ كەتتى. نوغايبايېۋ گەۋدىلىك، باقۇۋەت، ئېپچىل بازغانچىسىدىن رازى ئىدى.

ھەر كۈنى ئەتىگەن سائەت 8 دە ئىش باشلىنىدۇ.

مانا بۈگۈنمۇ تومۇرچى لاۋۇلداپ يېنىۋاتقان كومۇردىن قىسقۇچ- قىزىل تومۇرنى سۇغۇرۇۋالغاندا، ئەمەتاخۇن بازغاننى ئېگىز كوتىرىۋېلىپ، ئىككى- ئۈچنى ئۇرۇۋېدى، بىلەكتەك، دۈگىلەك تومۇر يانچىلىپ كەتتى. كىشىلەرنى ماختاشنى ئانچىلا ياقتۇرمايدىغان تومۇرچى نوغايبايېۋ ياش ياردەمچىسىنىڭ قاۋۇللىقىغا زوق ئەيلىگەندەك: «ھوششەرە، كۈچۈڭدىن ئورگىلەي، بالام» دەپ كۈلدى.

ئەمەتاخۇن ھۈسەنوۋ بۇ كەسىپتە بىر يېرىم ژىل ئىشلىدى. ئۇزىمۇ خېلە ئاۋلاندى. بىراق ئۇ ئەسلا توكار بولۇشنى ئارزۇ قىلاتتى. بالىنىڭ بۇ ئىشتىياقىنى كورۇپ ئۇرگەن ئۇستا توكار سامويلوۋ ئۇنىڭغا:

— بايقىسام، سېنىڭ توكار بولغىڭ كەلسە كېرەك. كېلەچەكتە ياخشى ئۇستا بولسەنغۇ دېگىم بار. ئۇزەم يېقىن ئارىدا پېنسىيەگە چىقىمەن، سېنى ئورنۇمغا قالدۇرۇش ئۈچۈن توكارلىقنىڭ سىرلىرى بىلەن ئۇبدان تونۇشتۇراي.

بۇ 1944- ژىلنىڭ بېشى ئىدى. ئەمەتاخۇن توكارلىقنى ئوبدان ئوگىنىپ ئالدى، بېرىلىپ ئىشلەپ، بۇ كەسىپنى مۇكەممەل ئوزلەشتۈردى.

ئۇرۇش مەزگىللىرىدە ئاۋتوموبىل زاپاس قىسىملىرى ئىنتايىن قىس بولغاچقا، ئۇلارنى قول ستانوكلىرىدا ياساشقا توغرا كەلدى. بۇنىڭ ھوددىسىدىن چىقىشقا جۇمھۇرىيەتلىك ئالاقە ئىدارىسىنىڭ گاراژى ئىشچىلىرىنىڭ رولى ئىنتايىن زور بولدى. ئۇلار ئەينە شۇ قىسىملار بىلەن پۈتكۈل جۇمھۇرىيەتلىك ئاۋتوموبىل ئىگىلىكلىرىنى تەمىن قىلدى. بۇ ئىشقا ئىلغار توكار ئەمەتاخۇن ھۈسەنوۋمۇ چوڭ ھەسسە قوشقان ئىدى.

ئەمەتاخۇن ھەققىدە ھېكايە قىلىشنى ئۇنىڭ دوستلىرى ياخشى كورىدۇ. 6- رەز-

ئەۋلادلار ئۈچۈن
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئويغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

فېستىۋال ھارپىسىدا

بۇ يىل يازدا، 27- ئىيۇلدىن 3- ئاۋغۇستقىچە دۆلىتىمىز پايتەختى موسكۋادا ياشلار بىلەن ستۇدېنتلارنىڭ پۈتكۈل جاھان فېستىۋالى بولىدۇ.

شۇ مۇناسىۋەت بىلەن جۇمھۇرىيەت ياشلىرىنىڭ مەزكۇر ياشلىق بەيرىمىگە تەييارلىقى ھەققىدە قازاقستان س س ر ياشلار تەشكىلاتلىرى كومىتېتىنىڭ رەئىسى كېنجېخان بېباتىروۋانىڭ سوھبىتىنى گېزىتخانلىرىمىزغا ھاۋالە قىلدۇق.

— بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى 1985- يىلنى خەلقئارا ياشلار يىلى دەپ ئېلان قىلدى. شۇڭلاشقا بۇ يىل موسكۋادا ئۆتىدىغان فېستىۋالنىڭ ئەھمىيىتى زور. ئۇ جاھانگىرلىككە قارشى، جىپسلىشىش، تىنچلىق ۋە دوستلۇق ئۈچۈن شارى ئاستىدا ئۆتىدۇ. موسكۋادا سوتسىيالىستىك، كاپىتالىستىك ۋە تەرەققىي قىلىۋاتقان ئەللەر ياشلىرىنىڭ ۋەكىللىرى بولغان مىڭلىغان يىگىتلەر بىلەن قىزلار سەممىمىي شارائىتتا ئۇچرىشىدۇ. ئۇلار بىزنىڭ پايتەختىمىزدە خەلقلەر تىنچلىقى، دوستلۇغى، جىپسلىشىشى، مۇستەقىللىگى يولىدىكى كۈرەشكە مۇناسىپ ھەسسە قوشۇشى زورۇر.

— بۇ فېستىۋالغا دۇنيا ياشلىرىنىڭ زور ئۈمۈت باغلاپ، ئۇنىڭ مۇۋاپپەقىيەتلىك ئۆتۈشىگە ھەر تەرەپلىمە ھازىرلىق كۆرۈۋاتقىنى ھەممىگە مەلۇم. موشۇ بەيرەمگە قازاقستان ياشلىرىنىڭ تەييارلىقى ھەققىدە سۆزلەپ بەرسىڭىز؟

— قازاقستاندا 22 مىڭ كومسومول-ياشلار گرۇپپىلىرى، 1,5 مىللىوندىن ئوشۇق ئىشچى ياشلار فېستىۋال شەرىپىگە ئېلان قىلىنغان ئەمگەك مۇسابىقىسىدا ئىشتىراك قىلماقتا. ئۇلار ئىشلەپ تاپقان كىرىمنىڭ كۆپ قىسمىنى موسكۋا فېستىۋالى فوندىغا ئۆتكەزدى. قازاقستان كومسومولى مۇكاپىتىنىڭ لائۇرىياتى رەسسام ئى. تولېپبايېۋ چېخوسلوۋاكىيەدە ئۆتكەن ياش رەسساملار كۆرۈگىدە بىرىنچى ئورۇنغا ئېگە بولغان ئىدى. ئۇ مۇكاپات تېرىقىسىدا ئالغان 500 سوم پۇلنى پۈتۈنلەي فېستىۋال فوندىغا تاپشۇردى. بۇ كەبى مىساللارنى كۆپلەپ كەلتۈرۈش مۇمكىن.

— موسكۋا فېستىۋالىغا قاتنىشىدىغان قازاقستانلىق ياشلار ۋەكىللىرىنىڭ تەركىۋى قانداق؟

— بۇ قېتىمقى فېستىۋالغا جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ 19 ئوبلۇستىكى شەھەرلەر بىلەن يېزىلاردا تۇرۇشلۇق، خەلق ئىگىلىگىنىڭ ھەر خىل ساھالىرىدا ئىشلەيدىغان ياشلارنىڭ نامىدىن 1,5 مىڭ ۋەكىل قاتنىشىدۇ. ئۇلارنىڭ تەركىۋىدە ئەمگىگى بىلەن خەلق ھۆرمىتىگە ئېرىشكەن قويچى، دېخان، ئىشچى، زىيالىلار بار. جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى ماھىر سەنئەتچىلەردىن تەلىپېك دىنىشېۋ، روزا رىمبايېۋا قاتارلىق ناخشىچىلار، شۇنداقلا يىگىرمىگە يېقىن سەنئەتچىلەر ئۆمەكلىرى ئىشتىراكچىلىرى موسكۋادا دۇنيا ياشلىرى ئالدىدا قازاق سەنئىتىنىڭ دۇردانىلىرىنى نامايىش قىلىدۇ.

موسكۋا فېستىۋالى قاتناشچىلىرىنىڭ چوڭ بىر گرۇپپىسى جۇمھۇرىيىتىمىزدە زىيارەتتە بولۇپ، قازاقستاننىڭ جاي-جايلىرىغا سەياھەتكە چىقىدۇ. ئالمۇتىدىكى ۋە باشقا چوڭ شەھەرلەردىكى ئالىي بىلىم يۇرتلىرىدا، مەدەنىيەت دەرگاھلىرىدا، سانائەت كارخانىلىرىدا ھەر مىللەت ياشلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ، خەلقىنىڭ ھاياتى بىلەن تونۇشىدۇ.

خۇلاسىلاپ ئېيتقاندا، موسكۋا فېستىۋالىنىڭ مېھمانلىرىنى قازاق خەلقى قۇلىچىنى كەڭ يېيىپ، سەممىمىي كۈتۈپ ئالىدۇ.

سوھبەتنى يۈرگۈزگەن ئەبېن ئوماروۋ.

سۈرەتتە: كېنجېخان بېباتىروۋا.

رەتلىك توكار ئى. شېرباكوۋ ئۆز دوستى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

— ئەمتاخۇننى بىز، بىرىنچىدىن، ياخشى دوست رېتىدە ھۆرمەتلىسەك، ئىككىنچىدىن، ئىلغار توكار رېتىدە ھۆرمەتلەيمىز. چۈنكى ئۇ تۆمۈرلەرگە جان بېرىدۇ. ئۇنىڭ قولىدىن چىققان ھەر خىل ئۈسكۈنىلەرنىڭ ساپاسى يۇقۇرى.

ئۇنىڭ ئۆز كەسپىگە بولغان مۇناسىۋىتىگە قىزىقتىم. ئۇ بىراز ئويلىنىپ:

— مەن دايىم زوقلىنىپ، پەخىرلىنىپ ئىشلەيمەن،— دەپ جاۋاپ قايتۇردى ئۇ.— ئېيتىشقا دېسىڭىز، ھەر بىر ئىشنىڭ بىر پەيزى، گۈزەللىگى بار. مەن ئىشىمدىن چوڭقۇر قانائەت ھاسىل قىلىمەن. ئەمگىكىم توغرىسىدا دايىم ئويلىنىمەن، كەشىپ ئېتىمەن. بىز ئەمگەكنى ئىجادىي ھادىسە، ئىجادىي جەريان، دەپ ئېتىراپ قىلىمىز. توغرا گەپ ئەمەسمۇ؟ تىلسىز، شەكىلسىز تۆمۈرنى پەيدىزلەپ، ھەر خىل سۈپەتلىك قىسىم ياساش ئىجادكارلىق ئەمەسمۇ؟

ئۆز ئىشىنىڭ ماھىرى بولغان ئاددىي ئادەمنىڭ بۇ تەپەككۇرلىرىغا مەن ھەيران بولدۇم. ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق. ئەمتاخۇن ئاكا ئىشقا كىرگەندىن بۇيان 40 يىل مابەينىدە ئۇ ئەمگەككە بولغان ئىجادىي مۇناسىۋىتى تۈپەيلى ھۆرمەت قازاندى. نۇرغۇن قېتىم باھالىق سوغىلار ۋە ھەر خىل مۇكاپاتلارغا ئېرىشتى.

1971- يىلى يۈزلىگەن ئادەملەر ئىشتىراك قىلغان تەنتەنىلىك مەجلىستە ئۇنىڭغا س س س ر ئالىي سوۋېتى نامىدىن «ھۆرمەت بەلگۈسى» ئوردېنى تاپشۇرۇلدى. كەڭ گەۋدىلىك، ئېگىز بويلۇق، قاراموتۇ كەلگەن ئىشچى ھۇسەنوۋ سەھنىگە چىققاندا زالدىكىلەر ئۇنى ئالقىشلار بىلەن تەبرىكلەشتى.

ئىشچىلار ئويۇشمىسى ئەمتاخۇن ئاكىنى ھەقسىز يوللانما بىلەن دۇنياغا مەشھۇر قىرىمدىكى يالتا كۇرورتىغا ئەۋەتكەن ئىدى. ئۇ، ساناتورىيەلەرگە جىق باردى. ئەمتاخۇن ئاكىغا شەھەرلىك سوۋېت 3 ئېغىزلىق كەڭ، زامانىۋىي ئۆي- جايلارنى بەردى.

بۇلارنىڭ ھەممىسى ھالال ئەمگەكنىڭ مېۋىسى، دۆلەتنىڭ ئىشچىلارغا قىلغان غەمخورلۇغى، ئەلۋەتتە.

ئابدۇكېرىم غەنىيېۋ،
ئالمۇتا شەھىرى.

بوش ۋاقىتنى پايدىلىنىش

يېڭىلا ئىشنى تۈگەتكەن قايىربېك بىلەن ئەخمەت مونچىغا چۈشۈپ، ئىش كىيىملىرىنى ئالماشتۇردى-دە، كارخانا دەرۋازىسىدىن چىقىشتى.

— ئاغىنىلەر، توختاپ تۇرۇڭلار!— دېگەن ئاۋۇش چىققان تەرەپكە قارىسا، ئۇ دمىترىي ئېكەن.

— نېمە ئۇنچە ئالدىراپ كېتىپ بارىسىلەر؟— دېدى ئۇ.

— مەدەنىيەت سارىيىغا كېتىپ بارىمىز. بىز تەييارلاۋاتقان سپېكتاكلنىڭ بۈگۈن ئاخىرقى رېپېتىتسىيەسى. مۇمكىن، بىز بىلەن بىللە بارارسەن،— دېدى قايىربېك.

— سىلەر بىلەن بارالمايمەن. ستادىئونغا تېزىرەك بېرىشىم كېرەك. ئوزىمىزنىڭ «مېتاللۇرگ» كوماندىسى ھازىر چىمكەنت فۇتبولچىلىرى بىلەن مۇسابىقە باشلايدۇ. يولۇڭلار بولسۇن!— دېدى-دە دمىترىي ئاۋتوبۇس بېكىتىگە يول ئالدى.

ندىن كېيىن مۇختار ئەۋېزوۋنىڭ «ئېڭلىك-كېبېك»، ش. خۇسايىنوۋنىڭ «ئالدار كوسە» پيېسىلىرىنى قويدۇق. زامانىۋىي ماۋزۇلارغا كەلسەك، «پاتقىلىقۇچىلار»، «ئاجار بىلەن ئەجەل»، «ھەي، ھەي، ياش جۈپتلەر» پيېسىلىرى بويىچە قويۇلغان سپېكتاكللار مۇۋاپپەقىيەتلىك چىقتى. ئۇلارنى تاماشىبىنلار ياخشى قارشى ئالدى.

ئۇست- كامېنوگورسك قوغۇشۇن- سىنك كومبىناتىدىكى ئىشچىلار ئۈنۈملۈك ئەمگەك قىلىش بىلەن بىللە ئىشتىن بوش ۋاقىتلاردا كۆڭۈللۈك دەم ئېلىشىنىمۇ بىلىدۇ. ئۇلار قىسقارتىلغان ئىش كۈنى تەرتىۋى بويىچە ئىشلىگەنلىكتىن بىر سۇتكىدا 14- 15 سائەت بوش ۋاقىتقا ئېگىدۇر. ئۇلار بۇ ۋاقىتنى قانداق پايدىلىنىدۇ؟ ئەلۋەتتە، ئائىلە بىلەن ئائىلە- تەۋەسىدىكى ھەر خىل ئىشلار بىلەن، جۈملىدىن بالىلىرىنى باغچىغا ئاپىرىپ، ئەكىلىش، بالىلارنىڭ ساۋاقلىرىنى تەييارلاشقا ياردەم قىلىش بىلەن بەنت بولىدۇ. خېلە ۋاقىتنى گېزىت- ژۇرنال، كىتاپ ئوقۇشقا سەرىپ قىلىدۇ.

ئۇست- كامېنوگورسك مېتاللۇرگلىرىنىڭ «مازداق» ناملىق خەلق تىياترىنىڭ ئارتىستلىرى يېقىندا يازغۇچى ئەزىلخان نۇرشايىخوۋنىڭ «ئوچمىگەن ئوت» پيېسىسىنى قويدى.

ئۇلار مەزكۇر سپېكتاكلنى ئۇلۇق غەلىبىنىڭ 40 يىللىغى مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلىدىغان جۇمھۇرىيەتلىك كورۈككە ئېلىپ بارىدۇ.

رېپېتىتسىيە ۋاقتىدىن بىر كورۈنۈش. سولدىن ئوڭغا: ئە. داۋۇتوۋ، ئە. ساغىنبايېۋ، ق. ئايتجىگىتوۋ.

ئەخمەت بىلەن قايىربېك مەدەنىيەت سارىيىغا كېتىپ قالدى. بۇ ئىككىسىنىڭ ئىشتىن بوش ۋاقىتلىرىدا سەنئەت بىلەن شۇغۇللىنىپ يۈرگىنىگە چارەك ئەسىردەك ۋاقىت بولدى. 1958- يىلى ئىدى. مېتاللۇرگلار مەدەنىيەت سارىيى يېنىدا ئىشچىلارنىڭ ئۆز تىياترى قۇرۇلدى. بىز مەزكۇر تىياترنىڭ رېژىسسيورى تولېۋخان بادىخانوۋ بىلەن سوھبەتلەشتۇق.

— تىياترىمىزنىڭ «مازداق» دەپ ئاتىلىدىغانلىغى ئوزەڭلارغا بەلگۈلۈك. ئارتىستلىرىمىزنىڭ بارلىغى قوغۇشۇن- سىنك كومبىناتىنىڭ ئىشچىلىرى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئۈچىنىڭ نامىنى تىلغا ئالغىم كېلىدۇ. بىرسى داڭلىق مېتاللۇرگ، 3 قېتىم «ئەمگەك شوھرىتى» ئوردېنىغا سازاۋەر بولغان قايىربېك ئايتجىگىتوۋ. يەنە بىرسى ئۇيغۇر يىگىتى ئەخمەت داۋۇتوۋ. ئۇ ئەمگەك ئىلغارى، قازاق تىلىنى سۇدەك بىلىدۇ. سەنئەت شەيداسى. ئېرلىس ساغىنبايېۋمۇ ئۇلاردىن قېلىشمايدۇ. چارەك ئەسىردىن بېرى ئۇلار بىر قانچە سەھنە كىتاپلىرىدا كۆپ ئاساسىي روللارنى مۇۋاپپەقىيەتلىك ئىجرا قىلدى. قويۇلغان پيېسىلار توغرىلىق سورىدىم مەن.

— رېپېرتۇئارىمىز باي. تىياتر پەردىسىنى دەسلەپ ئاتاقلىق يازغۇچى، دراماتۇرگ غەبىت مۇسرېپوۋنىڭ «قوزى كورپېش- بايان سۇلۇۋ» ئەسەرى بىلەن ئاچتۇق. ئو-

تەتقىقاتچىلارنىڭ ھېساپلىشىغا قارىغاندا، ھەر بىر شەخس ئادەتتىكى كۈنلىرى بىر سائەت، دەم ئېلىش كۈنلىرى 3 سائەت ۋاقىتنى مۇستەقىل بىلىم ئېلىشقا سەرىپ قىلسا، ئۇنىڭ ئومۇمىي يىللىق مولچەرى 573 سائەتنى تەشكىل قىلىدۇ. نەتىجىدە يىلىغا 6 مىڭ بەت كىتاپ ئوقۇپ چىقىش مۇمكىن. بۇنىڭغا ئىمكانىيەت يېتەرلىكتۇر. ئىشچىلارنىڭ كۆپچىلىگى ئويىدە يىلىغا 6 مىڭ بەت كىتاپ ئوقۇيدۇ. كارخانىدىكى 14 كىتاپخانىدا بولسا، 360 مىڭ نۇسخا كىتاپ بار بولۇپ، كىتاپخانلارنىڭ سانى 10 مىڭدىن ئارتۇق. بۇ، ئەلۋەتتە، ئاز گەپ ئەمەس.

بۇنىڭغا قوشۇمچە ساناتورىي- پروفىلاكتورىي، «ئايىنا» دەم ئېلىش ئۆيى، ستادىئون، باسسېيىن، كومبىناتنىڭ قارا دېڭىز بويىدىكى ئۆز ساناتورىيەسى- بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىشچىلارنىڭ بوش ۋاقىتنى ئۈنۈملۈك ئۆتكۈزۈشكە، ياخشى داۋالىنىپ، تەن ساقلىقىنى مۇستەھكەملەپ، ساغلام ھايات كەچۈرۈشكە، مەنىۋى بايلىقلارنى ئىگەللەشكە خىزمەت قىلىدۇ.

مۇقان ئابۇغالىيېۋ.

ئۇست- كامېنوگورسك شەھىرى.

ماھىر دېھقان، ئەزىز ئانا

پايانى يوق، كوز يەتكۈسىز كەڭ دالا، چەكسىز تېرىلغۇلۇقلار. ئەنە شۇ توپ-توزى، تەكشى كەتكەن دالاغا جان بېرىپ، توپرىقىغا قۇۋۋەت بېرىپ، گوزەل سىردەريا تولغىنىپ ئېقىپ كېلىدۇ. ئۇنىڭ ۋادىلىرىدا شالىكارلىق قىلىپ، شوھرەت قازىنىپ، نامى رىۋايەتكە ئايلانغان ئەجايىپ كىشىلەر جىق. ئۇلارنىڭ ئىچىدە دېھقانچىلىق ئاكادېمىگى دەپ ئاتىغى چىققان، شالىكارلىقنىڭ پىرى ئىبراي جاقايېۋ بولغان ئېدى.

بۇ كۆلەمدە ئىبراي ئاتا ئارىمىزدا يوق، لېكىن ئۇنىڭ بىباھا تەجرىبىسىنى مىراس قىلغانلار مىڭلاپ سانىلىدۇ. شۇلاردىن بىرسى، ئى. جاقايېۋ ھايات چاغلاردىلا ئۇنىڭ شاگىرتى بولغان ئاددىي بىر قازاق قىزى سەلىمە جۇمابېكوۋادۇر. ئۇ ھازىر داڭلىق شالىكار، ئون بىر بالىنىڭ ئانىسى، سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى.

كىچىكىدىن دېھقانچىلىققا مېھرى چۈشۈپ، ئانا يەرنىڭ ھوسنىنى ئاچقان، مول ھوسۇل ماھىرى، ئوتتۇرا بويلۇق، چىرايى ئاقلىق، بۇ مۇلايىم ئىنساننى كورگىنىڭىزدە، دۇنيادا مۇنداق خاسىيەتلىك ئاددەملەرنىڭ بار ئىكەنلىگىدىن خۇش بولۇپ، ئەمگەك بەرىكەت مەنبەسى، شاتلىق مەنبەسى دېگەن ھېكمەتنى ئەسلەيدۇ كىشى.

سەلىمە ئاپايدىن ئۆزى توغرىلىق، بالا تەربىيىسى توغرىلىق سوزلەپ بېرىشنى سوراپ قالسىڭىز، ئۇ مېيىغىدا كۈلۈپ، بىراز تۇرۇپ قالىدۇ.

—بالىلىرىمىز گۈرۈچ شالىلىرىدىكى ئەجايىپ ئەمگەك سادالىرىنى ئاڭلاپ ئوستى، تاۋلاندى، ھاياتتا ئوز ئورۇنلىرىنى تاپتى. ئۇلارنىڭ ئالتىسى ئالىي ۋە ئوتتۇرا بىلىم يۇرتلىرىنى تاماملاپ، خەلقىمىزگە خىزمەت قىلماقتا، ئوزلىرىمۇ ئائىلىلىك بولدى، بىزگە نەۋرىلەر ھەدىيە قىلدى،— دەپ چوڭقۇر قانائەت ھاسىل قىلغان ھالدا سوزلەيدۇ سەلىمە ئاپاي.

گۈرۈچ ھەشىمى جىق زىرائەت. ئۇنىڭدىن مول ھوسۇل ئېلىش ئۈچۈن كوپ ئەمگەك قىلىش كېرەك. شالىلارنى تەكشىلەپ چىقىش، قىرلىرىنى بىر خىل چىقىرىش قاتارلىق ئىشلار پۇختا بولمىسا بىكار، شالىلارغا سۇ تەكشى توشمايدۇ. شۇ چاغدىلا گۈرۈچ دۈررىتە كوتىرىلىدۇ. بۇ جەريانلاردا ئېرىنمەي ئىشلىمىسە بولمايدۇ.

جۇمابېكوۋا 1952-يىلى 25 گېكتار ئېلىپ، گۈرۈچ تەرگەن ئېدى. كۈندۈزلىرىمۇ، ئايدىڭ كېچىلەردىمۇ شالىلاردا بولدى. بالىلىرى، يولدىشى ياردەملەشتى. تۇرۇپ ئاقىغان سۇنى ئوز ۋاقتىدا چۈشىرۈۋېتىپ، ئورنىغا يېڭىدىن يەنە سۇ قويۇپ، زىرائەتنىڭ بىر خىل ئوسۇپ يېتىلىشىنى تەمىنلىدى. ئوسۇملۈكنىڭ شاخراپ، گۈل چىقىرىپ، شالىلارنىڭ ھوسنىنى ئاچقانلىقىنى كورگەندە، ئەمگىگىدىن خۇش بولدى، ئۇنىڭ زايە كەتمىگەنلىگىگە كوزى يەتتى.

دېگەندەك، شۇ يىلى سەلىمە جۇمابېكوۋا لېنىن نامىدىكى سوۋخوزدىلا ئەمەس، بەلكى پۈتكۈل قارماقچى رايونى بويىچە ئەمۇنچى دېگەن نامغا ئىگە بولدى. ئۇ ھەر گېكتاردىن 120 سېنتنېردىن ھوسۇل يېتىشتۇرگەن ئېدى.

سەلىمە ئاپاينىڭ مەيدىسىدىكى قوش ئالتۇن يۇلتۇزنىڭ بىرسى ئۇنىڭ ئەمگەك مەيدانىدىكى جاسارىتىنىڭ نىشانى بولسا، ئىككىنچىسى ئۇنىڭ 11 بالىنى قاتارغا قوشقان ئەزىز ئانا ئىكەنلىگىنى ئىپادىلەپ تۇرىدۇ.

س. سەرسېن.

فارابىيشۇناسلارنىڭ يېڭىلىقى

ئوتتۇرا ئەسىر ئالىمى ئەبۇنەسىر ئەل-فارابىي توغرىسىدىكى تەتقىقات ئىشلىرىغا ئائىت يەنە بىر ماتېرىيال تېپىلدى. ئۇ «ئارىستوتېلنىڭ فىزىكىسى ھەققىدە چۈشەنچە» ناملىق تەرجىمە كىتاپ. بۇ كىتاپ ئەرەپ تىلىدىن لاتىن تىلىغا 12-ئەسىردە جېرارو كرېمونسكىي دېگەن ئاتاقلىق تەرجىمان تەرىپىدىن تەرجىمە قىلىنغان.

بۇ ئولجا موسكۋادىكى ۋ. ئى. لېنىن نامىدىكى دولەت كىتاپخانىسىنىڭ فوندىدىن تېپىلدى. ئۇنى ئەل-فارابىينىڭ ئەسەرلىرىنى تەتقىقات قىلغۇچى ئالىم، فىزىكا-ماتېماتىكا پەنلىرى كاندىداتى، قازاقىستان دولەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ كافېدرا باشلىقى ئاۋدانبېك كوبېسوۋ تاپتى.

ئالىمنىڭ دېيىشىچە، يېۋروپا ئەللىرىدە فىزىكا بىلەن مېخانىكانىڭ تەرەققىي قىلدۇرۇشتا ئالاھىدە ئەھمىيىتى بولغان بۇ تەرجىمىنىڭ بىزنىڭ ئېلىمىزدا بىرمۇ نۇسخىسى بولمىغان دەپ ھېساپلىناتتى.

ھازىر ئا. كوبېسوۋ ۋە باشقا فارابىيشۇناسلار «ئارىستوتېلنىڭ فىزىكىسى ھەققىدە چۈشەنچە» كىتاۋىنى رۇس ۋە قازاق تىللىرىغا تەرجىمە قىلماقتا.

ئۇنى ئەل- ئۇت ھورمەتلەيدۇ

گۈلنۇر دۇگانوۋا 1980-يىلدىن باشلاپ ئۇيغۇر رايونى چونجا يېزىسىدىكى ئاغرىقخانىنىڭ ئوردىناتور بولۇمىدە ئىشلەشكە باشلىدى. تەجرىبىلىك دوختۇر ھەر بىر ئاغرىققا دىلكەشلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا، ئۇنى داۋالاشقا پۈتكۈل بىلىمىنى ۋە تەجرىبىسىنى قوللىنىشقا ئىدەتلەنگەن. ئۇ ئوزىنىڭ كىچىك پېيىلىغى، ئالىيجاناب مۇئامىلىسى بىلەن ئاغرىقخانا كوللېكتىۋى ۋە ئاھالە ئارىسىدا چوڭ ھورمەتكە ئىگە.

ئە. تايىروۋ.
ئۇيغۇر رايونى.

قويۇپ كوڭۇل زېھنىنى،
بېرىپ ئاڭا مېھرىنى.
گۈلگە ئوراپ بېغىنى،
ئوتكۈزۈپ خۇش چېغىنى .
گۈل ئوستەردى گۈلچى قىز،
سوزى شېرىن، كۈيچى قىز!

* *

بېغىدا بار باراڭلىق،
ناخشا ئېيتسا جاراڭلىق.
قولىدا ياڭراق سازى،
خۇش- يېقىملىق ئاۋازى.
ئوزى ئوماق گۈلچى قىز،
كوڭلى خوشال، كۈيچى قىز!

* * *

ئەشۇ قىزدەك بولۇپ مەن،
راسا كۈچكە تولۇپ مەن.
مەككەم باغلاپ بېلىمنى،
گۈللىتىمەن ئېلىمنى!
قەلبى باھار، گۈلچى قىز،
چىن بەختىيار، كۈيچى قىز!..

قەلب سۆزلىرى

ئافغانىستاندىن كەلگەن خەت

مەن «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنى ئوقۇپ ئۇزگەنلەرگە ھاۋالە قىلغان ئۇشبۇ خېتىمدە پەقەت ئوز كوزۈم بىلەن كورگەن ۋە ئوز قۇلۇغۇم بىلەن ئاڭلىغان تەرسىلەرنىلا يازدىم:

بىزنىڭ قوشنىمىز ئافغانىستان دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتى ئوزىنىڭ مۇستەقىللىقى، ئازاتلىقى ۋە جاھان تىنچلىقى يولىدا ھەققانىي، ئادالەتلىك كۈرەش ئېلىپ بارماقتا. لېكىن ئىنقىلاپ دۈشمەنلىرى بولغان ساتقۇن خائىنلار خەلق ئارا رېاكسىون كۈچلەر بىلەن بىرلىكتە ۋەتەننىڭ بىرلىگىگە قارشى ھەرىكەت قىلىپ، ئافغان خەلقىنىڭ تۈپلۈك مەنپەئەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا يۈتلىكاشاڭ بولماقتا.

دۈشمەنلەر ۋەھشىلەرچە ئۇسۇللارنى قوللىنىپ، بىگۇناھ كىشىلەرنى— قېرىلارنى، ئاياللارنى، باللارنى قىرماقتا. بۇ ھەقتە مىساللار كوپ. كابۇل شەھىرى ئەتراپىدىكى قەلەي، زامانغان، شورباز، پەتو قاتارلىق جايلاردا دۈشمەنلەر پارتلىتىش قۇراللىرىنى ئىشلىتىپ، دېھقانلارنىڭ ئويلىرىگە ئوت قويغان. ئۇنىڭ ئاقىۋىتىدە ھەر بىر ئويدە 3—4 تىن تاۋۇت چىقىرىلدى. ئورغۇنلىغان ئائىلىلەر پاناسىز قالدى. ۋەھشىلەر ئىسلام دىنىنى ئاياق ئاستى قىلىپ، مېچىتلارغىمۇ ئوت قويۇپ، نامازغا كەلگەن مۇسۇلمانلارنى ئولتەرگەن. ئۇلارنىڭ نىمە ئەيىۋى بار ئېدى؟ ئۇلار خەلققە ئازاتلىق، پاراۋەنلىك ئېلىپ كەلگەن ئافغانىستان دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتىنى ھىمايە قىلدى، خالاس.

دەرھەقىقەت، يېڭى دېموكراتىك تۈزۈم ئافغان زېمىنىنى چەت ئەللىك بۇلاڭچىلاردىن، يەرلىك ئاچكوز فېئودالاردىن تازىلىدى. دولەتنىڭ پۈتمەس بايلىقىنى ئوتمۇشتە ئازاپ چەككەن خەلق قولىغا تاپشۇردى.

بۈگۈنكى كۈندە ئافغانىستان دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتىنىڭ خەلق ئارا ئابرويى ئوستى، ئۇنىڭ رەھبەرلىرى خەلق ئىچىدە، خەلق ئارادا يۈكسەك ئابرويغا ئېرىشتى. رەھبىرىمىز بابراك كارمال ھوكۈمىتىنى پۈتكۈل خەلق قوللاپ- قۇۋۋەتلىمەكتە.

جاھان يوقسۇللىرىنىڭ داھىسى لېنىن ۋەتىنى بولغان بۈيۈك سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئەمگەكچىلىرى خەيرىخاھلىق، ئىنتېرناتسىونالىق ھېس- تۇيغۇلىرىنى ئىزھار قىلىپ، جاپاكەش ئافغان خەلقىگە خالىس ياردەم قولىنى سۇندى. نەتىجىدە بىزنىڭ دىيارىمىز كۈندىن كۈنگە ئورگە بېسىپ، تەرەققىيات، مەرىپەت يولىدىن كېتىپ بارماقتا. سوۋېت مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ خالىسانە ياردەملىرى تۈپەيلى ھەر خىل سانائەت ساھالىرى بارلىققا كېلىپ، ئىشلەپ چىقىرىش كۈچلىرى تەرەققىي تاپماقتا. بۇنىڭ ئوزى ئومۇمەن ئىقتىسادىي ھاياتقا ئوزىنىڭ ئەجايىپ ئىجابىي تەسىرىنى يەتكۈزمەكتە. ئىشسىزلىق تۈگىتىلدى. تەمىنات پائالىيىتى ياخشى يولغا قويۇلدى. دېھقانلار يېڭى تېخنىكا بىلەن قوراللىنىپ، تېرىلغۇ مەيدانلىرىنىڭ ھوسۇلدارلىقىنى ئاشۇرۇپ، ھەممىنى خۇش قىلماقتا.

دولىتىمىزدە يېتىم- يېسىرلارغا غەمخورلۇق كورسىتىش چارىلىرى ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇپ، مۇھەم ئىجتىمائىي پروبلېمىلار ھەل قىلىنىدى. بارلىق باللار مەكتەپلەردە ھەقسىز تەلىم- تەربىيە ئېلىپ، يېڭى ئازات زامانىمىزنىڭ مۇناسىپ پەرزەنتلىرى بولۇپ ئوسمەكتە. ئىلگىرى قازان بېشىدىن نېرى كېتەلمىگەن ئاياللار ھازىر جەمىيەت ھاياتىدا ئىشتىراك قىلماقتا. بۇ قاتارلىق زور سەياسىي، ئىقتىسادىي، مەنىۋىي ئوزگىرىشلەر پەقەت ئافغانىستان دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتى شارائىتىدىلا موجۇت بولۇپ قالدى.

رۇقىيە خانىم.
كابۇل.

تەھرىر ھەيئىتى

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فورمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82—60—62، 85—39—62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس-72877

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

1985
ژىل
ماي
№9 (203)
باھاسى
2 كىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىدا سوۋېت خەلقىنىڭ قازانغان غەلبىسىگە 40 ژىل

قويىشلىق باھاردا كوپ مىللەتلىك بىزنىڭ ئۇلۇق دىيارىمىزنىڭ ھەممە خەلقلىرى ئۆزىنىڭ ئەزىز ۋەتىنىگە بولغان چەكسىز مۇھەببەت تۇيغۇلىرى، مەغرۇرلۇق ۋە ھاياجانلىق ھىسسىياتلىرى ئىچرە ئەڭ قەدىرلىك، ئەڭ قىممەتلىك سەنە- بۈيۈك غالىبىيەتنىڭ 40 ژىللىقىنى تەنتەنىلىك، شادۇ- خورام بەيرەملىدى. فاشىزمنىڭ ئەشەددىي ياۋۇزى، قارا كۈچلىرىنى تار-مار كەلتۈرۈپ، جاھانغا تىنچلىق ئېلىپ كەلگەن بۇ تارىخىي غەلىبىمىزنى بىز بى- ئىدىيىلىرى تىنچلىق ئىدىيالىرى بولۇپ، ئۇلار پلانىتىمىزدىكى بارلىق ۋىجدانلىق كىشىلەرگە قىممەت ھەم ئەزىزدۇر.

تىنچلىق يولىدىكى مۇقەددەس كۈرەشكە دەۋەت قىلغان مەزكۈر مۇراجەتتە بىزنىڭ ئۇلۇق غالىبىيىتىمىزنىڭ دۇنياۋىي- تارىخىي ئەھمىيىتى، فاشىزمنى ۋە تەجاۋۇزنى تار- مار قىلىشتا سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ھەل قىلغۇچى رول ئوينىغانلىقى ۋە بۈگۈنكى كۈندە يېڭى ئۇرۇش خەۋپىغا، يادرولۇق قىرغىنچىلىق خەۋپىغا

مەخسەت- سەۋەپنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. مۇزاكىرە، سوھبەت ياردىمىدە بىر تەرەپلىك قىلىپ بولمايدىغان خەلق ئارا مەسىلىلەرنىڭ موجۇت بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

سوۋېت ئىتتىپاقى خەلقلەرنى ۋە دولەتلەرنى، ئۇلارنىڭ پارلامېنتلىرى بىلەن ھوكۇمەتلىرىنى كوسموستا، شۇنداقلا يەر ئۈستىدە كوپلەپ قوراللىنىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، يادرو قوراللىنى چەكلەش، قىسقارتىش، ئاندىن يادرو قوراللىنى تولۇق يوقىتىۋېتىش ئۈچۈن مۇمكىن قەدەر چارىلارنىڭ ھەممىسىنى كورۈشكە دەۋەت قىلىدۇ.

ئۇلۇق غالىبىيەتنىڭ 40 ژىللىقىنى بەيرەملىگەن ژىلدا سوۋېت ئىتتىپاقى بىرىنچى بولۇپ يادرو قوراللىنى قوللىنىشلىق خۇسۇسىدا بىر تەرەپلىمە ھالدا ئۆزىگە ئالغان مەجبۇرىيىتىنى ئەستىقلەيدۇ ۋە باشقىمۇ يادرو قوراللىغا ئىگە دولەتلەرنى ئەينە شۇنداق مەجبۇرىيەتلەر ئېلىشقا چاقىرىدۇ.

فاشىزمغا قارشى ئۇرۇشقا قاتناشقان، شۇنداقلا ئۇرۇش تامام بولغاندىن كېيىنكى دەۋردە تۇغۇلغان كىشىلەرنىڭ مۇقەددەس ۋەزىپىسى، ئىنسانلارنىڭ ھايات كەچۈرۈش ھوقۇقىنى ھىمايە قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

بۈيۈك غالىبىيەتنىڭ 40 ژىللىقى خەلقلەر بىلەن دولەتلەرنىڭ خەلق ئارا ۋەزىيەتنى ساغلاملاشتۇرۇش، تىنچلىقنى مۇستەھكەملەش يولىدىكى ئۇمۇمىي كۈچ- غەيرىتىگە يېڭى قۇدرەتلىك سۈرئەت بېرىدىغان بولسۇن.

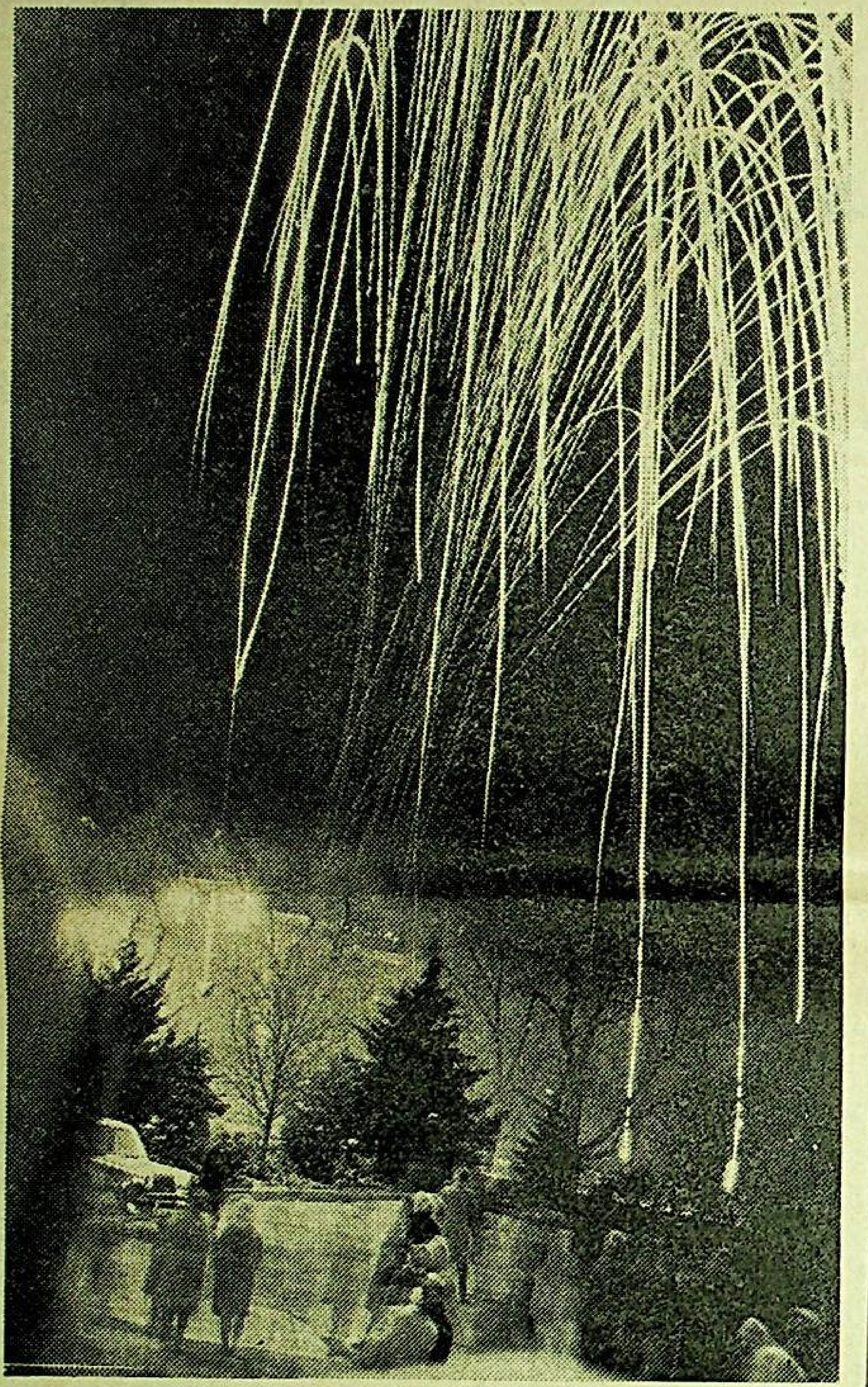

غەلىبە ساليۇتى.

بىزنىڭ يۈكسەك ئىدىيالىمىز

لەن بىللە پۈتكۈل سوتسىيالىستىك ئەللەردىكى قېرىنداشلىرىمىز، بارلىق تەرەققىيپەرۋەر ئىنسانىيەت كەڭ تۈردە نىشانلاپ ئۆتتى.

40 ژىلدىن بۇيان بىز تىنچلىق شارائىتىدا ھايات كەچۈرۈپ، تىنچلىق يولىدىكى ئەمگىكىمىزنىڭ ئازۇ- نېمەتلىرىنى، ساھاۋىتىنى، ھالاۋىتىنى كورۈپ كەلمەكتىمىز. تىنچلىق- بىز بەرگەن سانسىز قۇرۇبانلار بەدىلىگە كەلگەن بۈيۈك بەختتۇر.

مانا شۇڭلاشقا ئىككىنچى جاھان ئۇرۇشىنىڭ تاماملىنىش مۇناسىۋىتى بىلەن ك پ س س مەركىزىي كومىتېتى، س س س ر ئالىي سوۋېتى ۋە س س س ر مىنىسترلار سوۋېتىنىڭ بارلىق دولەتلەر خەلقلىرىگە، پارلامېنتلىرىغا ۋە ھوكۇمەتلىرىگە يوللىغان مۇراجىتىگە جاھان خەلقلىرى ئىنتايىن زور ئىشتىۋار بەرمەكتە. بۇ تەبىئىدۇر. چۈنكى غالىبىيىتىمىز

قارشى، تەجاۋۇزغا قارشى قەتئىي كۈرەش قىلىش زورۇرلىگى ئالاھىدە تەكىتلىنىدۇ. بۇ ھەممىنىڭ ئورتاق ئىشى ۋە ئورتاق مەنپىئىتىدۇر.

يەر- جاھان- بارلىق خەلقلەرنىڭ، پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ ئورتاق دەرگاھىدۇر. سوۋېت خەلقىگە باشقىلارنىڭ يەرلىرى كېرەك ئەمەس. شۇنداقلا بىز باشقىلارغا ئۆزىمىزنىڭ ھايات تەرزىمىزنى تاڭمايمىز. سوۋېت ئىتتىپاقى ھېچ قاچان ھېچكىمگە ھۇجۇم قىلمىغان. بىزنىڭ يۈكسەك ئىدىيالىمىز- ئومۇمىي يۈزلۈك قوراللىسىزلىنىش ۋە مۇستەھكەم تىنچلىقتۇر. شۇڭا تىنچلىقنى ھىمايە قىلىش سوۋېت دولىتىنىڭ ئالىي مەخسىتى بولغان ۋە شۇنداق بولۇپ قالىۋېرىدۇ.

بىز ئىشىنىمىزكى، ئۇرۇشنىڭ بولۇشى مۇقەررەر ھادىسە ئەمەستۇر. يادرولۇق ئۇرۇشنى باشلاشنى ئاساسلايدىغان ھېچ بىر

روقىيە خانىم

ژۈرەك ئالقىشى

ئەي، ئەزىز بەختىيار سوۋېت خەلقلىرى،
يايرىغان تىنچلىقنىڭ كەڭ قۇچىغىدا.
ئاق نىيەت ئىنسانلارنىڭ پاك قەلبلىرى،
سالام يوللار ئالقىشلاپ شاتلىق زوقىدا.

ئەي، ئالماس بىلەكلىك باتۇر ئىشچىلار،
ئوتكۇر ژۈرەكلىك مەردانە دېخان.
مۇبارەك ئەڭ ئۇلۇق غالىبىيەت كۈنى،
ۋەتەننىڭ قورغىنى، شانلىق قەھرىمان.

سىلەرگە مەڭگۈلۈك شوھرەت يار بولغاي،
ئۇرۇشنىڭ ئوتىنى ئوچەرگەن جانلار.
گىتلېر فاشىزمنى ئىتقىپ گورىگە،
يېڭىشنىڭ گەشتىنى سۈرگەن ئىنسانلار.

ئەسسالام، دۇنيانىڭ تۈۋرۈگى بولغان،
سوۋېتلەر ۋەتىنى-داڭقى ئەڭ يۈكسەك.
باراۋەر ئەركىن ھەم ھوقۇقى، ئىناق،
دوست، دىلكەش رۇس، قازاق، ئۇيغۇر
ھەم ئوزبەك.

ۋەتەننىڭ گۈلستان قوينىدا يايراپ،
كۈلسەڭلار، ئۈمۈتتە بىز كوز تىكىمىز.
خاتىرجەم ھايات ۋە تىلەپ ياخشىلىق،
سىلەردىن ھەر ئىشتا ئۈلگە كۈتۈمىز.

ئاۋغانستان.

سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ قەھرىمانى قۇدايبېرگېن سۇراغانوۋ مەكتەپ باللىرى ئارىسىدا.

قازاقستانلىقلارنىڭ ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى دەۋرىدىكى جاسارىتى ھەققىدە گەپ قىلغاندا ئاتاقلىق 28 باتۇر ھەققىدە ئېغىز ئاچمىساق، سوھبىتىمىزنىڭ تولۇق بولماي قېلىشى مۇمكىن. 28 باتۇرنىڭ جاسارىتىدىن ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭمۇ ۋاقىپ بولغىنىنى ماقۇل كوردۇق. بىز تۆۋەندە بەلگۈلۈك قازاق يازغۇچىسى ئەزىلخان نۇرشايىقوۋنىڭ «ھەقىقەت ۋە رىۋايەت» ناملىق كىتاۋىدىن ئۈزۈندە ئېلان قىلدۇق.[1]

* * *

باۋرجان. نويابىرنىڭ ئاخىرلىرى ئىدى. موسكۋا ئۈچۈن ئېغىر جەڭلەر ئېلىپ بېرىلىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە «كراسنايا زۋېزدا» گېزىتىدە «28 باتۇرنىڭ ۋەسىيىتى» ناملىق باش ماقالە چىقتى. ئۇنىڭدا، بىر نەچچە كۈن ئىلگىرى موسكۋا يېنىدا دۈشمەننىڭ ئەلىكتىن ئارتۇق تانكى

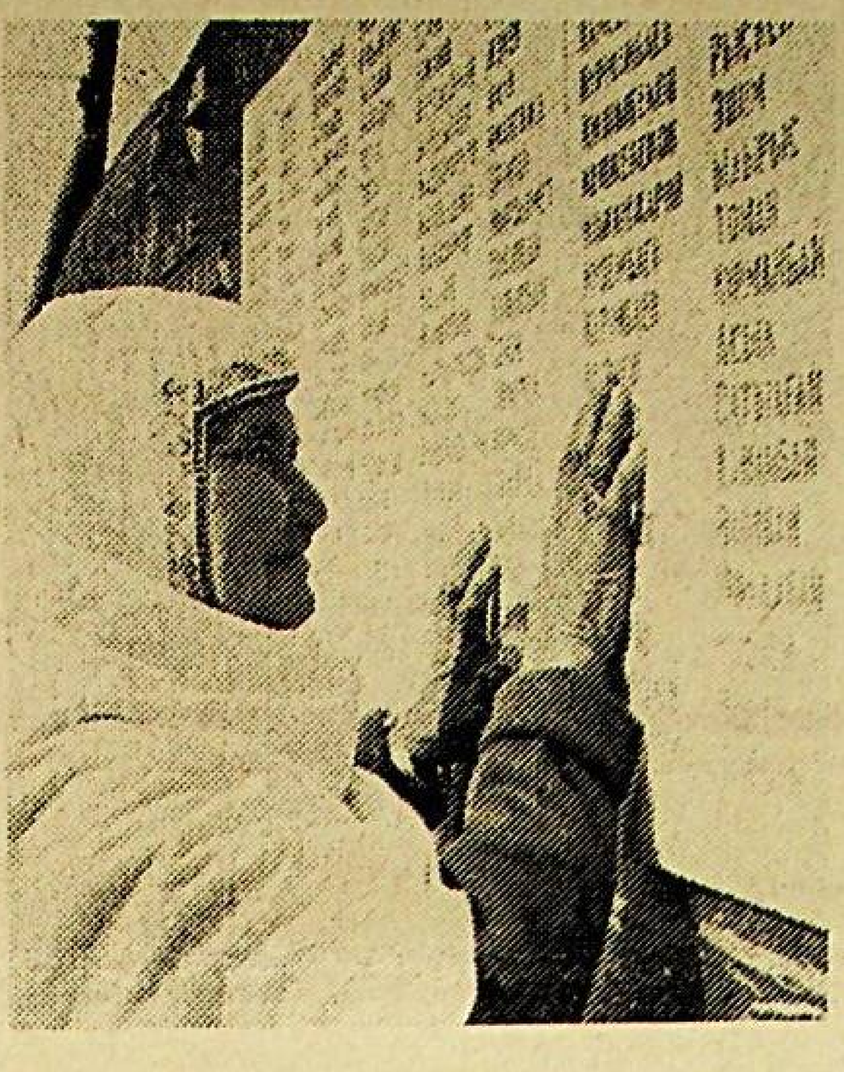

ئەدىكەن، نەدە مېنىڭ ئەزىزىم!

ژىگىرمە سەككىز باتۇر ھەققىدە

پانفىلوۋ دىۋىزىيەسىنىڭ ژىگىرمە سەككىز جەڭچىسى ئورۇنلاشقان ئىستىھكامغا تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلغانلىقى، سوۋېت جەڭچىلىرىنىڭ ئەللىك ژىرتقۇچقا قورقۇمسىزلىق بىلەن قارشى چىقىپ، شىرلاردەك تۇتۇشۇپ، ئۇلارنىڭ ئون سەككىزىنى پاچاقلاپ، ئۆزلىرىنىڭ ۋەتەن ئۈچۈن مەردانىلارچە قۇرۋان بولغانلىقى ئېيتىلغان ئىدى. شۇ كۈننىڭ ئەتىسى «كراسنايا زۋېزدا» گېزىتىنىڭ تەھرىراتىغا ئۇمۇمىي ئىشتىپاق ئاقساقالىمىز مىخائىل ئىۋانوۋىچ كالىنىن تېلېفون قىلدى.

—بىزنىڭ ئادەملەرنىڭ ئوققا ئۇچقىنى جانغا پاتىدىغان ئېغىر بىر ئىش،—دېدى ئۇ ژىگىرمە سەككىز باتۇرنىڭ قەھرىمانلىقىغا ئاپىرىن ئوقۇپ، ئىككىنچى تەرەپتىن ھالاكەتكە ئۇچۇرۇپ—بىراق ئۇرۇش ھەقىقىتى دېگەن ئېغىر گەپ، ئۇ ھەقىقەتنى ئېيتماسلىق ئۇنىڭدىنمۇ ئېغىر. نېمە چارە، لېنىن ئېيتقاندەك، ئۇرۇشقاندىن كېيىن ھەقىقىي مانادا ئۇرۇشۇش كېرەك. سىلەرنىڭ باتۇرلارنى مەدھىيلەپ ماقالە بەرگىنىڭلار ياخشى بولغان.

...قىرىق بىرىنچى ژىلى دېكابىرنىڭ بېشىدا، قەھرىتان سوغدا كرىۋتسكىي موسكۋا يېنىدا دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلىۋاتقان دىۋىزىيەنى ئىزدەپ، ئالدىنقى سەپكە ئاتلانغان ئىدى...

ھەربىي ژۇرنالىست دۇبوسېكوۋونى 16-نويابىر كۈنى قايسى بولۇمنىڭ قوغدىغانلىقىنى سۈرۈشتۈرۈشكە باشلىدى. ئۇلارنىڭ كاپروۋ پولكىنىڭ ئادەملىرى ئېكەنلىكى ئېنىقلاندى. كاپروۋ ئۇ كۈنى دۇبوسېكوۋو رازىيېزىنى كاپىتان گۇندىلوۋىچ باشقۇرغان تورتىنچى روتا قوغدىغانلىقىنى ئېيتتى. مۇخبىر ئۇ يەردىن گۇندىلوۋىچقا كېلىدۇ.

—16-نويابىر كۈنى دۇبوسېكوۋو رازىيېزىنى سىزنىڭ روتاڭىز قوغدىغانلىقى راستمۇ؟

—راس، روتانىڭ سەياسىي رەھبىرى باشقۇرغان 28 ئادەم قوغدىدى. بىراق ئۇلارنىڭ ھەممىسى ھالاك بولدى.

—سەياسىي رەھبەر دېيېۋنى بىلەمسىز؟

—بىلمەن. ئۇ مېنىڭ روتامنىڭ سەياسىي رەھبىرى كلوچكوۋ... ئېنىغىراق ئېيتقاندا، ئۇنىڭ ئىككىنچى فامىلىيەسى.

—قانداقچە؟

—ۋاسىلىي كلوچكوۋ ئېسىل ئادەم ئىدى. ئۇ ئۆز جەڭچىلىرى بىلەن دۇبوسېكوۋو يېنىدا 50 تانكىنى ئۇتكەزمىدى. خەيرىيەت، ئۇلۇپ كەتتى. ئىنتايىن ئېتىك ژىگىت ئىدى. ئىنىم تاپمايدىغانلىقىغا قاراپ روتادىكى بىر ئوكرائىن جەڭچى بىزنىڭ سەيا-

سىي رەھبەر دېيېۋ- تىنىمسىز ئادەم» دەپ پەخىرلىنەتتى. شۇنىڭدىن بېرى ئۇنىڭ نامى دېيېۋ ئاتىلىپ كەتكەن ئىدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن مۇخبىر دۇبوسېكوۋو رازىيېزىگە يېقىن جايدا ئۇرۇشلۇق كىشىلەر بىلەن سوھبەتلەشتى. گوسپىتالغا بېرىپ، يارىدار پانفىلوۋچىلار بىلەنمۇ ئۇچرىشىپ 28 باتۇرنىڭ بىرى، ئۇلۇم ھالىتىدە ياتقان ئىۋان موئىسېيېۋىچ ناتاروۋ بىلەن سوزلەشەلىدى. شۇنىڭدىن كېيىن موسكۋاغا قايتىپ كېلىپ «كراسنايا زۋېزدانىڭ» 1942-ژىل 22-يانۋاردىكى سانىغا «28 مەردانە» ماۋزۇلۇق ئوچېركىنى ئېلان قىلدى. ئۇنىڭدا ئۇلارنىڭ ئىسىملىرى تولۇق ئاتىلىپ، مەرتلەرنىڭ قايسى شارائىتتا قۇرۋان بولغانلىقى تەپسىلىي بايان قىلىنغان ئىدى.

س س س ر ئالىي سوۋېتى رىياسىتىنىڭ پەرمانى بويىچە داڭلىق 28 پانفىلوۋچىغا ھالاكىتىدىن كېيىن سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ قەھرىمانى ئۇنۋانى بېرىلگەن ئىدى.

مۇئەللىپ. راس ئېيتىسىز. ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى باتۇرلىرى ئىچىدە 28 مەردانىنىڭ نامى ئاسماندىكى يورۇق يۇلتۇز كەبى چاقناپ ئىنسانىيەت تارىخىدا مەڭگۈگە قالدى.

باۋرجان. شۇ باتۇرلارنىڭ ژىگىرمە ئىككىسى قازاقستانلىق بولۇپ، تورتسىنارسۇتباي ئېسبولاتوۋ، مۇستافا سېڭگىروۋ، ئاسقار قوجابېرگېنوۋ، ئېلىكباي قوسايېۋلار قازاق بولۇپ، خەلقىمىزدىن چىققان دەسلەپكى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ قەھرىمانلىرى! مېنىڭ بىز كرىۋتسكىيگە ئالاھىدە قەرزدارمىز دېگىنىمنىڭ سەۋەۋىمۇ شۇ، ئەزىزىم.

تەكرار- تەكرار ئېيتىمەنكى، پانفىلوۋنى، ئۇنىڭ دىۋىزىيەسىدىن چىققان 28 باتۇرنى ۋە باشقا پانفىلوۋچىلارنىڭ ئىسىملىرىنى ئەبەدىيلەشتۇرۇپ، ھازىرقى ھايات ئادەملەر قاتارىدا قالدۇرغان ئىككى روس يازغۇچىسى بار. ئۇلار ئالېكساندر بېك بىلەن ئالېكساندر كرىۋتسكىي.

مۇئەللىپ. چۈشىنىشلىك. بىر سوز بىلەن ئېيتقاندا، «ۋولوكولامسك تاش يولى» موسكۋا يېنىدا باشلانغان بىزنىڭ ئۇلۇق غەلىبىمىزنىڭمۇ، سوۋېت خەلقىنىڭ مۇستەھكەم دوستلىقىنىڭمۇ ۋە سىزنىڭ نامىڭىز ئارقىلىق قازاق خەلقىنىڭ باتۇرلۇق داڭقىنىڭ ئالەمگە تارقىلىشىنىڭمۇ داغدام يولى بولدىغۇ، باۋكې.

باۋرجان. مەن ئېيتىشىمغۇ ئۇ كىتاپنىڭ مۇئەللىپىگە مېنىڭ مىللىتىممۇ، ئەۋلادىممۇ قەرزدار.

بىز يېۋروپاغا ئازاتلىق ئېلىپ كەلدۇق

مەن ئۇرۇشقا باشتىن- ئاياق قاتناشقان ئادەممەن. پولشا، رۇمىنىيە زېمىنلىرىدىن دۈشمەننى قوغلاپ چىقىپ، بېرلىندىن قايتتىم. مانا شۇندىن بۇيان قىرىق ژىل ۋاقىت ئوتتى.

ئاسمىنىمىزنى يادرولۇق ئۇرۇشنىڭ بۇلۇتلىرى قاپلاپ تۇرغان بۇ كۈنلەردە ئوتكەن ئۇرۇشنىڭ ئاپەتلىرى ھەققىدە بۇگۈنكى ياش ئەۋلاتقا سوزلەپ بېرىش زورۇر بولسا كېرەك. بۇ خۇسۇستىكى ھېكايەلەر ھاياتنى قەدىرلەشكە، ئۇرۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش يولىدىكى كۈرەشكە دەۋەت قىلىدىغان ئالىيجاناپ ئىش بولار ئىدى.

مەن 1942- ژىلى جىق ئەرزى لەر يېزىپ ژۈرۈپ ئەسكەرلىككە ئېلىنىپ ھەربىي تەييارلىقتىن ئوتكەندىن كېيىن دەسلەپ 2-تانك ئارمىيەسىنىڭ 57- برىگادىسىدا، كېيىن 8- ئارمىيەنىڭ 35- دىۋىزىيەسى 102 پولكىدا پۇلېميوتچىلار روتاسىنىڭ كوماندىرى بولدۇم. نەچچە- نەچچە قېتىم جەڭلەرگە قاتناشتىم. بىزنىڭ روتا قانلىق ئۇرۇشلار بىلەن پولشا زېمىنىگە كىرگەن ھەربىي بولۇملەر قاتارىدا بولدى.

گىتلېرچىلارنىڭ كومپەيكومىنى چىقىرىپ، دۇنيادا ئەبەدىي تېچلىق ئورنىتىشنى، يېۋروپا خەلقلىرىنى فاشىزم ئاسارىتىدىن قۇتۇلدۇرۇشنى مەخسەت قىلغان سوۋېت ئارمىيەسى غەرىپكە قاراپ غەلىبە بىلەن ئىلگىرىلىدى. بىز پولشا يېرىدە فاشىستلارنىڭ ۋەھشىيلىگىنى، خاراپ بولغان شەھەرلەرنى، يېزىلارنى كوردۇق. ئاچ-زېرىلمىقتىن قۇرۇق ئۇستىخان بولۇپ قالغان ئادەملەر سىماسى بۇگۈنگە قەدەر كوز ئالدىمدىن كەتمەيدۇ.

سوۋېت ھەربىي دوختۇرلىرى ئۇلارغا دەرھال ياردەم كورسەتتى. بىزنىڭ سولداتلار ئوز غىزا- ‹…› ماتتىن ‹…›ن بەرۈپ بېرىشتى. ئۇلارنى جايىغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئاۋتوماشىنىلار بولۇندى. ئۇمۇمەن بىز قايسى خەلقنىڭ بولمىسۇن تېچلىق ھاياتىنى، تىرىكچىلىگىنى تىكلەپ بېرىشكە مۇمكىن قەدەر ياردەمنىڭ ھەممىسىنى ئايىمىدۇق.

مەن ۋارشاۋانى ئازات قىلىش ئۈچۈن بولغان جەڭدە يارىدار بولدۇم. قانسىراپ كەتكەنلىكتىن ئۇزاق يېتىپ داۋالىنىشقا توغرا كەلدى. داۋالىنىپ چىقىپ يەنە مەيدانغا ئاتلاندىم. گېرمانىيەنىڭ كوستىرىن دېگەن شەھىرىدە ئېغىر يارىدار بولدۇم، 20 سۇتكا ھوشسىز ياتتىم. ماڭا 14 قېتىم ئوپېراتسىيە قىلىندى. ماھىر جەرراھلىرىمىز ھاياتىمنى ساقلاپ قالدى.

ئۇيغۇر ئەمگەكچىلىرىنىڭ ئۇلۇشى

(يازغۇچى مەشۇر روزىيېۋنىڭ «يائىلىۋاشتىن تۇغۇلغان ئۇيغۇر خەلقى» كىتاۋىدىن پارچە)

پارتىيە ۋە ھوكۇمەت 1941- ژىلى سوۋېت خەلقىنى فاشىست تەجاۋۇزچىلىرىغا قاقشاتقۇچ دەككە بېرىش ئۈچۈن ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىغا چاقىرغاندا، باشقا خەلقلەر جۈملىسىدىن سوۋېت ئۇيغۇرلىرىمۇ فاشىزمغا نەپرەت، غەزەپ، سوۋېت ۋەتىنىگە مۇھەببەت تۇيغۇسى ئىچىدە ئۇلۇق مۇقەددەس جەڭگە ئاتلاندى.

ئورغۇنلىغان كىشىلەر مەيداندا باتۇرلۇق كورسىتىپ، خەلق تەرىپىدىن مەڭگۇلۇك شۇھرەتكە ئىگە بولۇپ، ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ تارىخىي سەھىپىلىرىدىن شانلىق ئورۇن ئالدى. بۇلارنى ۋەتەن، خەلق، ئەۋلاتلار ئەبەدىي ئۇنتۇمايدۇ. ۋەتەن ئۇرۇشىدا قەھرىمانلارچە جەڭ قىلغان ئۇيغۇر جەڭچىلىرى ناھايىتى ئورغۇن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ناملىرىنى بۇ يەردە ئاتاپ چىقىش مۇمكىن ئەمەس. بىز ئۇلارنىڭ بىر قانچىلىرىنىڭ ناملىرىنى، جەڭگىۋارلىق جاسارەتلىرىنى ئاتاپ ئوتمەكچىمىز.

لۇقمان ئىسھاقوۋ جەڭ مەيداندا سەياسىي رەھبەرلىك خىزمىتىنى ئۇلگىلىك ئادا قىلىپ، كەڭرى ئىش كورسەتتى، جەڭچىلەرنى ئوز شەخسىي ئۇلگىسى بىلەن روھلاندۇرۇپ، ستالىنگراد جېڭىدە باتۇرلارچە قازا تاپتى. سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشتا چوڭ ئىشلارنى ئورۇنلاپ كەلگەن مالىۋايلىق ئىنژېنېرلار تايىر ئىمىنوۋ بىلەن ئىكرام دۇگانوۋلار مەيداندا بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەربىي بولۇملىرى ئورغۇنلىغان دۈشمەنلەرنى قىردى ۋە قولغا چۈشەردى. بۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى موسكۋا ئۈچۈن بولغان جەڭلەردە قەھرىمانلارچە قازا تاپتى.

مەشھۇر دراماتورگ، «ئانارخان» پيېسىسىنىڭ ئاۋتورى، شائىر، سازەندە، ئارتىست ئابدۇلھەي سادىروۋ جەڭ مەيداندا ۋەتەن ئۈچۈن قۇرۋان بولدى. مۇنەللىمەلەردىن شېرىپىدىن ماناپوۋ، رايىدىن مەمەتتوختىيېۋ (قارتوروقتىن)، قاسىم زۇلياروۋ، ئۇنىڭ ئوغلى شاۋكەت زۇلياروۋ (كېپىكۋايدىن)، شېرۇللا ساسقوۋ، ئىسمائىل بەختىياروۋ، مۇخپۇل باقىيېۋ (ئالمۇتىدىن) ۋەتەن ئۈچۈن، خەلق ئۈچۈن جان بەردى. پولشىنىڭ بىر يېزىسىدا فاشىستلارنىڭ قورشاۋىدا قېلىپ، يالغۇز ئوزى 50-60 فاشىستنى قىرىپ، ئوق دورىسى تۈگەپ قالغاندىمۇ تەسلىم بولماي، قەھرىمانلارچە قازا تاپقان ئۇيغۇر پەرزەنتى ئابدراخمانوۋ شەماخۇنىڭ (غالجات يېزىسىدىن) مەردانە قىياپىتى مەڭگۇ ياشايدۇ.

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەزىز پەرزەنتلىرى سوۋېتلەر سويۇزىنىڭ قەھرىمانلىرى: داداش باباجانوۋ، سۇلھى ئازنىباقىيېۋ (لۇتفۇللىن)، مەسىم ياقۇپوۋلارنىڭ ناملىرى ۋەتەن ئۇرۇشى تارىخىنىڭ سەھىپىلىرىگە ئالتۇن ھەرىپلەر بىلەن يېزىلغان.

داداش باباجانوۋ مەيداننىڭ قايسى ئۇچاستكىلىرىدا بولسىمۇ، ئوزىنىڭ جەڭگىۋارلىق ماھىرلىقى، ۋەتەنگە بولغان ساداقىتى بىلەن كوزگە چۈشتى. سېۋاستوپول ئۈچۈن بولغان جەڭلەردە ئۇ ئالاھىدە قەھرىمانلىق كورسەتتى. سېۋاستوپول ئۈچۈن بولغان جەڭلەردە باشقىمۇ ئورغۇنلىغان ئۇيغۇر جەڭچىلىرى قاتنىشىپ، ئەرلىك كورسەتتى.

دنېپر ئۈچۈن بولغان قاتتىق جەڭلەردە كاپىتان ھاشىر سونۇر ئوغلى ھەسەنوۋ (ئالمۇتىدىن) قەھرىمانلارچە ھالاك بولدى. دەريانىڭ ئۇ قانتىغا يېقىپ تۇرغان ئوق ئاستىدا ئوتۇپ، بىزنىڭ ھەربىي قىسىملىرىمىزغا سۇدىن ئوتۇشكە يول ئاچقانلىقى ئۈچۈن مەسىم ياقۇپوۋقا س س س ر ئالىي

مەيدانغا ئاتلانغاندا غەيرەتلىك، شىرغوران ئىگىت ئىدىم. ئۇ چاغدا ئالمۇتىغا ئىككى قولتۇق تاياققا يۆلىنىپ قايتىپ كەلدىم. لېكىن ئىنسانلىق پەرزىمنى شەرەپ بىلەن ئادا قىلغانلىقىم ئۈچۈن شادۇ-خۇرام، مەغرۇرانە قايتتىم. فاشىزم قولچىلىقىدىن ئازات بولغان نېمىس، پولياك، رۇمىن ۋە باشقىمۇ مىللەت ئادەملىرىنىڭ بىزنى ھەقىقىي ئازاتلىق ئېلىپ كەلگۈچىلەر سۈپىتىدە نان-تۇز بىلەن قارشى ئالغانلىقى، ئۇلارنىڭ خوشاللىقى تېخىچىلا يادىمدا. ئۇلار ئالدىدىكى ئىنسانىي بورچۇمىزنى ساداقەتلىك بىلەن ئاتقۇرغانلىقىمىزدىن مەن ياردار بولغان بەدىنىمگە پۈتمەس مەدەت تاپتىم.

بىز مەيداندىن قايتتۇق. ئەندى بىزنىڭ ئالدىمىزدا ئۇرۇش يىللىرى خانىۋەيران بولغان ئىگىلىكنى تىكلەش، تەرەققىي قىلدۇرۇش ۋەزىپىسى تۇردى. مەن قىزىلئوردا ئوبلوستىنىڭ قازالى قوي سوۋخوزىدا، ئاندىن تالدىقورغان ئوبلوستىنىڭ ساربۇلاق قوي سوۋخوزىدا 30 يىل رەھبىرىي خىزمەتلەردە ئىشلىدىم. ئەمگىكىم يۇقۇرى باھالىنىپ مەن 1958- يىلى سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى ئۇنۋانىغا سازاۋەر بولدۇم. ھازىر ھۆرمەتلىك دەم ئېلىشتىمەن. باللىرىم چوڭ بولدى، ھەممىسى ئالىي مەلۇماتلىق.

جاھان خەلقلىرىگە تېچلىق بولسۇن!

ئۇلۇق غەلىبە كۈنى مېنىڭ تىلەيدىغىنىم ئەنە شۇ.

دۇسېنباي ماقانوۋ،
سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى.
ئالمۇتا.

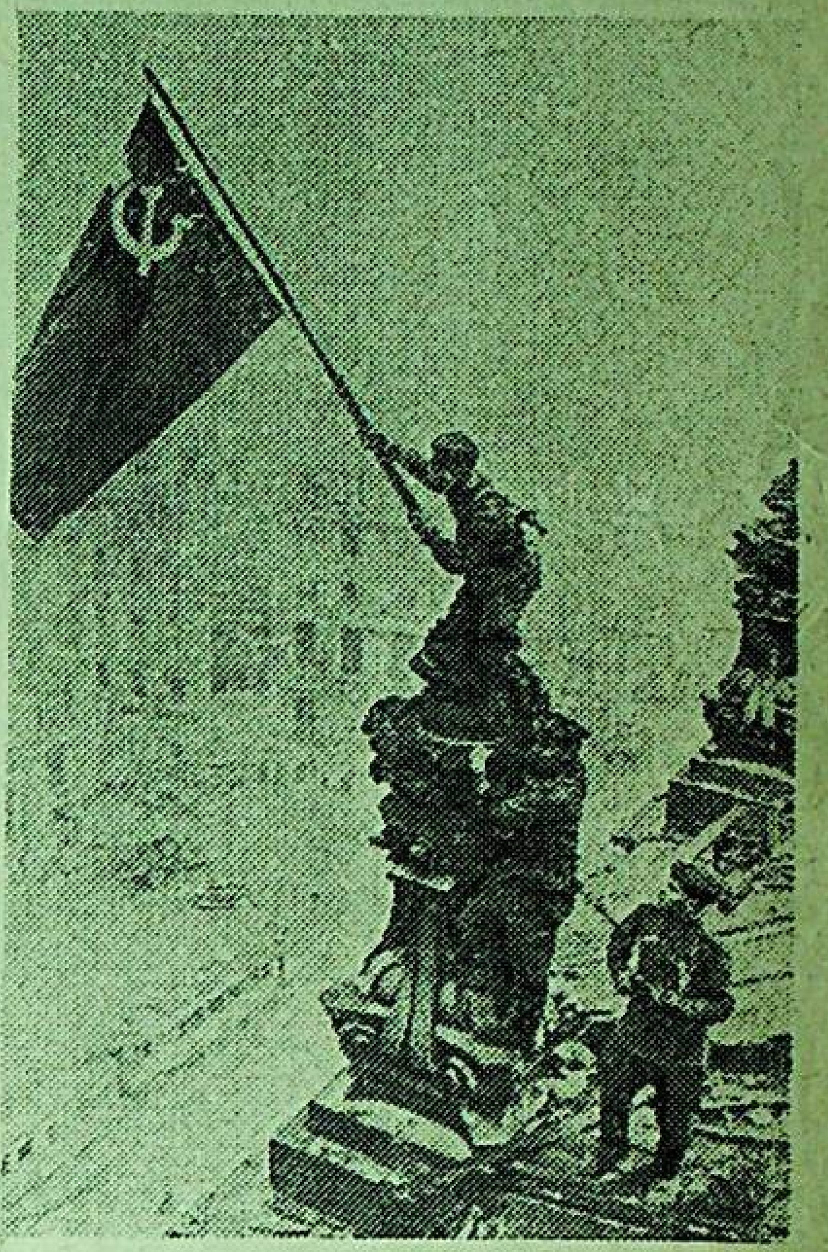

غەلىبە تۇغى رېيخستاگ ئۈستىدە يەلپۈلىدى.

قەلبىمىزدە قىياپىتى مەنشۈكنىڭ

1943- يىل. كالىنىن مەيدانى. ئاپرېل ئېيى. ئالمۇتىدا قۇرۇلغان بىزنىڭ 100- ئايرىم ئاتقۇچىلار بىرىگادىسى ۋېلىكىي لۇكى شەھىرى بىلەن نېۋېل شەھىرى ئارىلىغىدىكى چوڭ تاش يولنىڭ بويىغا جايلاشقان ستوپىنكو دېگەن ناھايىتى مۇھىم تۆپىلىك ئەتراپىدا ئىستىھكام قۇرۇپ، مۇداپىئە سېپىدە بېكىنىپ ئالغان ئىدى. بىر كۈنى كومسومول ئۇيۇشمىلىرىنىڭ سېكرېتارلىرى بىرىگادا سەياسىي بۆلۈمگە يىغىنغا تەكلىپ قىلىندى. مەن بۇ چاغدا توپچىلار دىۋىزىونى كومسومول ئۇيۇشمىسىنىڭ رەھبىرى ئىدىم. يىغىلغانلار ئىچىدە ئىرىراقتا مەن كۆرمىگەن بىر قازاق قىزى ئولتىراتتى. ھەربىي ئۇنۋانى- سېرژانت.

دوكلادچى بېلىي، ۋېلىكىي لۇكى شەھەرلىرى ئۈچۈن بولغان جەڭلەردە ئەرلىك كۆرسەتكەن قازاقستانلىقلاردىن ئاتاقلىق سىنايپېرلار ئىۋرايىم سۇلېيمېنوۋ، پېتر ئوسادچېنكو، شۇنداقلا قارابېك بۇرنشېۋ، زامانبېك ماتايېۋ، ئەزىلخان ئۇرشايىخوۋ قاتارلىق كوماندىر، جەڭچىلەر ئىسىملىرىنى تىلغا ئالدى.

ئاندىن دوكلادتا بىرىگادا شتابىدىكى خىزمىتىنى تاشلاپ، ئۆز ئىختىيارى بىلەن پۇلېميوتچى بولغان سېرژانت مەنشۈك ئىسمى ئاتالغاندا، ھەممە قاتتىق چاۋاك چېلىشتى. بىزنىڭ كۆزىمىز مەنشۈكتە بولدى. قىز بىر تۇرۇپ ئەيسىزلىنىپ، بىر تۇرۇپ ھاياجان بولۇپ قىزىرىپ، بىردە كۈلۈمسىرەپ، قانائەت ھاسىل قىلغاندەك بولۇپ ئولتاردى.

مەنشۈك ئوتتۇرا بوي، تۇم قارا چاچلىق، مۇلايىم، چىرايى ئىللىق قىز ئىدى. ئۈچىسىدىكى ھەربىي كىيىم خۇددى ئۇزىگىلا پىچىلگەندەك يارىشىپ، قىزىل يۇلتۇزلۇق يېنىك پىلوتكا كەڭ ماڭلىيىنىڭ يېرىمىنى يېپىپ تۇرىدۇ.

شۇ يازدا مەنشۈك بىلەن يەنە بىر قېتىم ئۇچرىشىش نېسىپ بولدى. بىر كۈنى مېنى شتابقا چاقىردى. دەرھال يېتىپ بارسام، موسكۋادىن كەلگەن ئارتىستلار ئويۇن كۆرسەتمەكچى ئىكەن.

ئاخشىمى موسكۋالىقلار، ك. سىمونوۋنىڭ «بىزنىڭ شەھەرنىڭ يىگىتى» ناملىق قىزىق سەھنە كىتاۋىنى كۆرسەتتى. ئۇنىڭغا مەنشۈكمۇ كەلگەن ئىكەن. قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۇق، قاتار ئولتاردۇق. سپېكتاكلىدىن كېيىن ئارتىستلار كونسېرتمۇ قويدى. ئۇ تامام بولۇپ، سىرتقا چىقساق، تۈن يېرىمى بولۇپ قاپتۇ. قازىخان ئىككىمىز مەنشۈكنى باتالىيونىغىچە ئاپىرىپ قويۇشماقچى بولۇپ، ئۇنىڭ ئۆزىدىن رۇخسەت سورىدۇق. مەنشۈك ياق دېمىدى. كېتىۋېتىپ گەپ ئارىسىدا مەن:

— مەنشۈك، سىز نېمىشكە نى-نى يىگىتلەرنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان ئېغىر ئىشنى تاللاپ ئالدىڭىز؟ شتابتىكى خىزمەت سىزگە ھەم لايىق، ھەم خەتەرسىز بولماسمىدى؟— دېدىم.

مەنشۈك سەل ئويلىنىپ، ئاندىن جاۋاپ قايتۇردى.

— دەسلەپ مېنىڭ دوختۇر بولغۇم بار ئىدى، لېكىن ئۇرۇش مەخسىتىمگە يەتكۈزمىدى. ئۆز ئىختىيارىم بىلەن مەيدانغا كەتتىم. شتابتا قەغەزلەر بىلەن بەنت بولۇپ، نېمە قىلىمەن. نى دېگەن مەردانە يىگىتلەر دۈشمەن بىلەن يەكمۇ-يەك تۇتۇش قىلىپ، جانىنى پىدا قىلىۋاتقاندا مېنىڭ جىنىم ئۇلارنىڭ جىنىدىن ئارتۇقمىدى؟ ئۇرۇشنىڭ دەھشەتلىك جەبىر-جاپاسىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگۈم كەلدى. ئۆز بېشىمنىڭلا غېمىنى قىلىشقا ۋىجدانىم چىدىمايدۇ...

ئەنە شۇنداق گەپلەر بىلەن بولۇپ، پۇلېميوتچىلار باتالىيونىغىمۇ كېلىپ قاپتىمىز. مەنشۈك بىلەن خۇددى قېرىنداشلارچە خوشلىشىپ، يولىمىزغا كەتتۇق.

ئويلىسام، بۇ مېنىڭ مەنشۈكنى ئاداققى قېتىم كۆرۈشۈم ئىكەن... شۇ بىر ئۇچرىشىشتىن مەن كۆپ ھاياجان بولدۇم. ۋەتەن

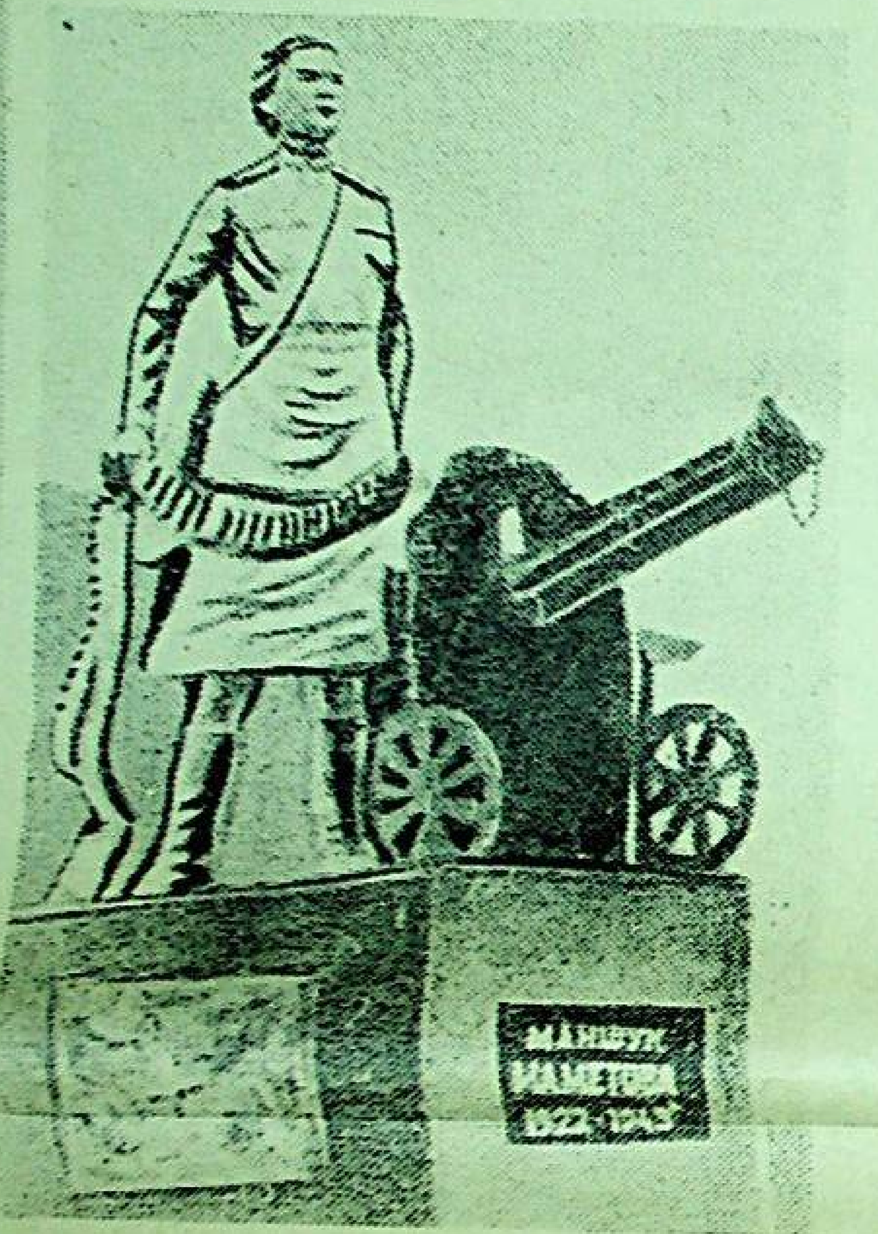

تۇغۇلغان يۇرتىدا مەنشۈككە قويۇلغان ھەيكەل.

ئۇرۇشى دەۋرىدە ئايال كىشىنىڭ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر گۈلى ئېچىلمىغان قازاق قىزىنىڭ جەڭچى دوستلىرىنى دۈشمەنگە قارشى باشلاپ كېلىۋاتقىنىنى بىرىنچى ۋە ئاخىرقى قېتىم كۆرۈشۈم شۇ ئىدى.

ئوكتەبىر ئېيىنىڭ ئون بەشى كۈنى سەھەر بىلەن بىزنىڭ زەربىدار بىرىگادا ھۇجۇمغا ئۆتتى. توپلاردىن ئوق ئېتىپ ھازىرلىق كۆرگەندىن كېيىن بىزنىڭ باتالىيونلار دۈشمەن ئىستىھكاملىرىنىڭ پاچاق-پاچىقىنى چىقىرىپ، ئالغا ئىنتىلدى. توپچىلار دىۋىزىونلىرى پىيادە ئەسكەر باتالىيونلىرىدىن قېلىشمىدى. شۇ بىر زور ھۇجۇم پەيتىدە مەنشۈك مەمەتوۋا باشلىق پۇلېميوت راسچېتىمۇ باتۇرانە جەڭ قىلىپ، تالاي دۈشمەننى ئۇجۇقتۇردى. نېمىسلار قايتا-قايتا ئەسكەر توپلاپ، ھۇجۇمغا ئۆتتى. قىرغىن جەڭ يەنە باشلاندى. ئۇنتۇلماس مەنشۈك شۇ جەڭدە جانپىدالىق كۆرسىتىپ، پۇلېميوتىدىن ئوق ياغدۇرۇپ، ئۇرغۇلىغان فاشىستلارنى قىرىپ تاشلىدى. لېكىن ئەلەم قىلغان يېرى شۇ بولدىكى، شۇ جەڭدە ئۆزى قەھرىمانلارچە ھالاك بولدى. ئارىدا كۆپ ئۆتمەي ئۇنىڭغا سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ قەھرىمانى ئۇنۋانى بېرىلدى.

شەرىق خەلقلىرىنىڭ تارىخىدا ئاياللار ئارىسىدا شۇ دەرىجىدە باتۇرلۇق كۆرسىتىپ، جانىجان ۋەتەنىنى، خەلقىمىز شەنىنى ھىمايە قىلغان مەنشۈك قىزنىڭ ئىسمى ھەممە ۋاقىت ياشلارغا ئۈلگە بولۇپ، قەلبىمىزدە دايىم ساقلانغۇسى.

سوۋېتى رىياستىنىڭ پەرمانى بويىچە سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ قەھرىمانى دېگەن ئالىي ئۇنۋان بېرىلدى.

سۇلھى ئازنىباقىيېۋ (لۇتفۇللىن) زەمبىرەكچى ئىدى. ئۇ دۈشمەننىڭ 14 تانكىسىنى ھالاك ئېتىپ، فاشىستلارنىڭ نۇرغۇن ئەسكەرلىرىنى قىرغانلىقى ئۈچۈن سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ قەھرىمانى دېگەن ئۇنۋانغا مۇيەسسەر بولدى. ئاۋۇت ساتتاروۋ (قارىتورۇق يېزىسىدىن)، قوماندانلىقنىڭ جەڭگىۋار تاپشۇرۇقلىرىنى مۇۋاپپەقىيەتلىك ئورۇنلىغانلىقى ۋە باشقا جەڭگىۋار جاسارەتلىرى ئۈچۈن بىر نەچچە ئوردېن ۋە مېداللار بىلەن مۇكاپاتلاندى.

ۋەتەن ئۇرۇشىدا ساپيور بولۇپ خىزمەت ئەتكەن، ستارشىنا مەھەممەت ھېبىبۇللايېۋ ئۆزى خىزمەت قىلغان ھەربىي قىسىمدىكى ئوفىتسېر ۋە سولداتلاردىن خەت ئالدى. خەتتە ھېبىبۇللايېۋنىڭ ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىدىكى جەڭگىۋارلىق ئۈلگە ۋە نەمۇنىلىكلىرى قىزغىن پەخىرلىنىش بىلەن تىلغا ئېلىنىپ: «...بىزنىڭ سوۋېت خەلقى، كوممۇنىستلار پارتىيەسى ھەم سوۋېت ھۆكۈمىتى سىزنىڭ خىزمەتلىرىڭىزنى يۇقۇرى باھالاپ، ئۈچ ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى ئوردېنى، قىزىل يۇلتۇز ئوردېنى، قىزىل تۇغ ئوردېنى، شۆھرەت ئوردېنى ۋە نۇرغۇن مېداللار بىلەن مۇكاپاتلىدى...» دەپ تەكىتلەنگەن.

ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىغا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ نۇرغۇنلىغان قىزلىرىمۇ دېگىلىك قاتناشتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ر. قادىروۋا، ۋ. سېيتوۋا، م. باتىروۋا، ق. ئىلىيېۋا ۋە باشقىلار بار ئىدى.

ئۇرۇش ئۇلۇق ۋە تارىخىي غالىبىيەت بىلەن تاماملاندى. ئۇيغۇر خەلقى مەيداندا ۋە ئارقا سەپتە قانداق جانپىدالىق كۆرسىتىپ، ئۆزىنىڭ لايىق ھەسسىسىنى قوشقان بولسا، ئۇرۇشتىن كېيىنمۇ جانپىدا ئەمگەك بىلەن كوممۇنىزم قۇرۇلۇشىغا مۇناسىپ ھەسسە قوشۇپ كەلمەكتە.

بۈيۈك غەلىبە بەيرىمى مۇبارەك،

قېرىنداشلار

بۇ كۈنلەردە سوۋېت خەلقى، پۈتكۈل دۇنيادىكى تەرەققىيپەرۋەر كىشىلەر گېرمانىيە فاشىزمى ئۈستىدىن سوۋېت ئارمىيەسى قازانغان تارىخىي غالىبىيەتنىڭ 40 يىللىقىنى نىشانلىماقتا. سوۋېت قىزىل ئارمىيەسىنىڭ شانلىق قۇراللىق كۈچلىرى 1945- يىل ماي ئېيىدا ئۆزىنىڭ مۇقەددەس تۇپرىقىدىن دۈشمەننى قوغلاپ چىقىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن، بەلكى پۈتۈن يېۋروپاغا ئازاتلىق ئېلىپ كەلدى. دۇنيا خەلقلىرىگە تېچلىق ھايات ئاتا قىلىدى.

فاشىستلار گېرمانىيەسىنىڭ زۇلۇملۇق ھەرىكەتلىرىنى يىمىرىپ تاشلاش يولىدا ئاكتىۋ قاتنىشىپ، ۋەتەن ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ قېنىنى تۆككەن باھادىرلار، ئادەملەر قەلبىدە مەڭگۈ ساقلىنىدۇ.

ئارقا سەپتە ئەرلەرنىڭ ئورنىنى بېسىپ، باتۇرانە ئەمگەك قىلغان سوۋېت ئاياللىرى، قېرىلار بىلەن باللار غەلىبە كۈنىنى يېقىنلاشتۇرۇشقا كۆرۈنەرلىك ئۈلۈش قوشتى. بىز غەلىبە تويى ئۈستىدە ئۇلارنىڭ ھەم ئەمگىكىنى يۇقۇرى باھالاپ، ھۆرمەت بىلەن باش ئېگىمىز.

بىز ئاۋغانىستاندا ياشىغۇچى ئۇيغۇرلار، قازاقلار سوۋېت خەلقىنى ئۇلۇق غەلىبە بەيرىمى بىلەن تەبرىكلەپ، دۇنيادا تېچلىقنىڭ مەڭگۈ تەنتەنە قىلىشىنى تىلەيدىغانلىقىمىزنى يەنە تەكرار ئىزھار قىلىمىز.

ئەمىرخان ئەزىز.
ئاۋغانىستان.

باتۇر ئەللار قوشاقلىرى

قادىر ھاسانوۋ

ئىگىرمە سەككىز

(باللادا)

بەلكىم بار، مۇندىن ئوزگە ئويناپ—
كۇلۇپ
توي— توكۇنلەر ئوتكۇزۇپ بىز
ئۇرەلمەسمىز،
ئاتا— ئانا ھەم قېرىنداش، ئەۋلاتلاردىن،
قۇۋەت ئېلىپ ئارامجان كۇلەلمەسمىز.
بەلكىم بار، تومۇرلاردىن ئورغۇپ ئاققان
ئىسسىق قان سوۋۇپ كېتەر—
ماڭالماسمىز؛
يەر قوچۇپ، يەرنى ماكان ئېتىپ
قالساق،
خوش ئېلىم رازى بولغىن— يانالماسمىز!
كوز كورۇپ تۇرسا ئەگەر ئۇرەك
سوقۇپ،
دۇشمەننى قەدەم ئالغا ئەۋەتمەسمىز.
مابادا ئولۇپ كەتسەك جەڭدە ئۇرۇپ،
دۇشمەننى تۇتۇپ قالار تەنلىرىمىز.
ئولۇم بار. ئاماما يوقتۇر نومۇس
سېتىش،
بىز ئەمەس چەيلىنەر بەد ئازاپلاردا.
بەلكىم بار بىزلەرنىڭ بۇ قۇدرىتىمىز،
كۇيلەرنى چەللار ئۇلۇق غازاتلارغا!
ھېچ نەرسە توختىتىپ يە قالالمىدى،
ئېلىشتى شىر غۇرانىدەك باھادىرلار.
ئولۇمنى رەت قىلاتتى سائات ساناپ،
كەلسىما جان ھەلقىگە مىنۇت ئارا.
قانسىراپ ياتسا نەرلەر غەيرەت بېرىپ،
كلوچكوۋ چامدىناتتى باشلاپ ئالغا:
—روسسىيە كەڭ بولسىمۇ، چېكىنمەك
يوق،
كەينىمىزدە تۇرار ئۇلۇق موسكۋا!
چېكىنمىدى كەينىگە شوخشۇپ ھەرگىز،
ئاكا—ئۇكا ھەم ئورۇس، قازاق، قىرغىز.
پاچاق قىلدى دۇشمەننىڭ گاڭ كۇچىنى
جان قىيىپ تۇرسىما ھەم ئىگىرمە
سەككىز.
بۇ ئېدى ئەل باتۇرى— قەھرىمانلار
قالغىچە بويلىرىدا تامچە قانلار.
تارىخى خاسىيەتلىك ئەل داڭقىنى
ساقلىغان كۇرەشلەردە مېھرى جانلار.

1941— ژىل.

ئۇرۇش قۇرۇانلىرى خاتىرىسىگە يېقىلىغان مەڭگۇلۇك مەشئەلگە تازىم قىلىش— ياشلارنىڭ ياخشى ئەنئەنىسىدۇر.

ئىسمايىل ساتتاروۋ

يېڭىپ قايتىمىز

مەن مەيدانغا ماڭدىم
خوش بول، ئانا،
سويگۇنىم، پېشانەمدىن
مەككەم سوي—
قاراپ زوقلان ماڭا.
خوش بول، ئانا،
سېنىڭ ئوغلۇڭ بولسۇن مەرگەنچى.
مېنىڭ ئوسكەن ئېلىم—
مېنىڭ بەخت بېغىم،
سويۇپ يېدىم ئۇنىڭ نېنىنى،
دۇشمەن ياۋۇزلاردىن
قوغداش مېنىڭ پەرزىم.
ئاۋات ۋەتىنىمنىڭ يېرىنى.
قۇرال تۇتۇپ قولغا،
خوشال چىقتىم يولغا،
كورگۇن: قۇرداشلىرىم يېنىمدا.
شىلتە ياغلىغىڭنى
ھەممىمىزگە تەكشى،
ھەممىمىزلا سېنىڭ بالاڭدەك،
بىز بىر ئەلدە ئوسكەن،
ھەم ۋەتەننى سويگەن.
ساڭا ئوخشاش كورۇپ— «ئانام!»
دەپ.
بىز قايتارمىز يېڭىپ، خوشال ناخشا
ئېيتىپ،
خوشال قال قەدىردانىم، جان ئانا.

ل. مۇتەللىپ

ئەجەل ھودۇقۇشى

بېنىتو مۇسسولىنى نياپولدىن «رىم— نەدسەن» دەپ ئولەر— تىرىلىشىگە باقما— ستىن سېمىز قوسىقىدا توختىمايدىغان ئىشتىنىنى كوتەرگەن بويىچە ۋاقىراپ ئۆگرىدى.

— ۋاي، خالايىق. ئوتتۇرا دېڭىز كويۇۋاتىدۇ!

— ھە، نېمە بولدى؟

— ئوتتۇرا دېڭىزغا ئوت كەتتى!..

مۇسسولىنى ئارقىسىغا قاراپ— قاراپ قوياتتى. بۇنا ئارىلىدا، بىزېرتا چوققىلىرىدا ئېتىلغان توپلارنىڭ ئاسمانىنى تىترىتىپ، قارا ئىس— تۇتەكلەرنى ئەرشىلاغا كوتىرىپ، سالماق بىلەن ئېتىشلىرىنى كورۇپ، تېخىمۇ ئالدىراپ ئۆگرىدى.

ھېرىپ بارغان بويىچە ھىتلېرنىڭ قويىنىغا ئېتىلدى. مۇسسولىنى نەركىلەپ، ئوكسۇپ ئىغلاشقا باشلىدى. ھىتلېر ئۇنى پەپىلەپ، سوزلەشكە باشلىدى.

— دۇپ— دۇگىلەك پور، يوغان قوساق مۇسسولىنىيىم، ئىغلىما. نېمە قورقىسەن؟.

— مەن ئىغلىماي، كىم ئىغلىسۇن. ئىتالىيە— ئادرىياتىك دېڭىزىدىكى خۇددى بىر ئوتۇكنى سۇغا چىلاپ قويغاندەك يەردە تۇرسا، ئۇنىڭغا ئوت تۇتۇشۇپ كەتسە، قانداق قىلىمەن؟

— ئاخماق ئېكەنسەن،— دېدى ھىتلېر،— ئوتۇككە ئوخشىغان ئارالدىنمۇ غەم قىلامسەن؟

— ئەمىسە، قانداق قىلىمەن؟

— مەن كىيىپ ئالىمەن، تامام.

— ئۇنى كىيىشكە بولمايدۇ.

— نېمىشكە؟

— ئۇنىڭ سىجىلمىيا دېگەن چەمى ئاجراپ كەتكەن.

كىيىۋەرسەم نېمە بولىدۇ؟

— پۇتۇڭغا ئوت تۇتىشىدۇ. پۇتى كويگەن توخۇ ماڭالمايدۇ.

بۇلار كوپ تالاشتىن كېيىن ئايرىلدى. ھىتلېر يولغا راۋان بولدى. مۇسسولىنى ئوز ئوردىسىغا گالاجانى، كافاللو، دافنو، كاۋىكالو دېگەن مارشاللارنى ئىغىپ، ئىتالىيەنى «قۇتقۇزىدىغان» باش ھەربىي ئىشلار ئومىگىنى تەشكىل قىلىپ، ئۇلارنىڭ ۋەزىپىلىرىنى بەلگۇلەپ بېرىپ، چىقىپ كەتتى. مارشاللار ئوزلىرىنىڭ ۋەزىپىلىرىگە ئائىت نەرسىلەر ئۇستىدە سوزلىشىپ قالدى.

— ھە، سەن كافاللو، يۇگوسلاۋىيەنىڭ ئۇغراپىي ئەھۋالى بىلەن تونۇشمسەن؟

— نېمىشكە تونۇشمايمەن. يۇگوسلاۋىيە تاغلىق رايون. يۇگوسلاۋىيە پارتىزانلىرى مېنىڭ ئاكامنىڭ بىر دۇۋىزىيەسىنى بىر تاغنىڭ ئىچىگە سولاۋېلىپ، قىرىپ تاشلىغان.

— دافنو، سېنىڭ گرېتسىيە ھەققىدە مەلۇماتىڭ قانداق؟

ياماN ئەمەس. گرېكلار مېنىڭ دادامنى ئافىنا غارىدىن دېڭىزغا تاشلىۋەتكەن.

— سەن، كاۋىكالو، جەنۇبىي تەرەپتە خېلە بولغانغۇ،ئۇ ياق بىلەن چىقشامسەن؟

بەشىنچى مايدىكىدەك ئىتتىپاقچىلارنىڭ ئەسكەرلىرى قوغلىمىسا، ئېگرلارنى قاخشىتىپ ئويناش يامان بولماس ئېدى.

— گالاجانى، سەن رۇمىنىيەدە، روسسىيە جەڭ مەيدانلىرىدا بولدۇڭ، رۇسلارنى ئەسىر ئېلىپ باقتىڭمۇ؟

— ھە، ئەلۋەتتە. سەن رۇسلارنى تۇتۇپ ئالغىنىڭ بىلەن، ئۇلار سېنى قويۇپ بەرمەيدىكەن.

— ئەمىسە، ئىتالىيەدىن تېچ يەر يوق دېسەڭا؟— دەپ سوز قاتتى بىرسى.

— ھىتلېر كىيىپ ئالىمەن دەيدىغۇ؟
قاملاشمىغان پاراڭ.

— نېمىشكە قاملاشمايدۇ؟

— ئوتۇكنى قورۇق كىيسە، پۇتىنى غاجايدۇ؟

— بولمىسا بىزنى ئورابدىكەندە...

— ئۇلۇق رىمغا شۇكرى!

— مۇسسولىنىغا شۇكرى دە ئاخماق!

— ئۇ ئولۇپ كەتسىچۇ؟
ئاندىن شۇكرى دېسەك بولىدۇ.

— ئوخماپتۇق...

مۇسسولىنى ئۇخلالمىدى. ئۇ چۇش كوردى. چۇشىدە مۇنداق ئىش كوردى: نياپول ئۇستىدە ئىتتىپاقچىلارنىڭ نەچچەمىڭ ئاەروپلانى ئوچۇپ ئۇرىدۇ. مانا، بومبىلار ياغدۇردى. مانا، كۇچلۇك پارتىلاشلار ئاسمانغا كوتىرىلدى.مانا، ئوتتۇرا دېڭىزدا توشقان پاراخود...ئەندى ئەسكەرلەر قىرغاققا دەسسىدى. مانا، دۇچېنىڭ چوڭ بېناسى ئورۇلۇپ كەتتى. مۇسسولىنى چوچۇپ:

— ۋاي ھېتەك (ھىتلېر)،— دەپ ۋاقىراتتى.

— ۋالاقلىما شۇك يات،— دېدى ھىتلېر بوغۇق سوغ ئاۋاز بىلەن.

ئىككىسى بىر— بىرسىگە يات ئادەملەردەك ماي تارتىشىپ، غورازلاردەك بازغىشىپ، ئوتتۇرا دېڭىز تەرىپىدىن ئۇرۇۋاتقان شامالدا مۇزلىغاندەك، غولىرىنى چىقىرىشىپ، ھودۇقۇپ، گاڭگىراشتى. ئاندىن ھىتلېر ئاستا:

— ھوكۇمدارلىق ھارۋىمىز پاتقاققا پاتتى،— دېدى.

— پېتىش بۇ ياقتا تۇرسۇن، ئوقىمۇ سۇندى...

— «ئوقى سۇندى!...».

ئىككىلىسىنىڭ كوزلىرى ئالاق— جالاق بولۇپ كەتتى.

1943— ژىل، ماي، ئۇرۇمچى.

مۇقەددەس ئۇرۇش ژىلنامىلىرىدىن
يېڭىش بىزدە بولىدۇ

پانفىلوۋ رايونىنىڭ بارلىق كولخوزچىلىرى بىلەن كولخوزچى ئايالىرىغا، ئىشچى ۋە خىزمەتچىلىرىگە، مەنكى سىرژانت ئابدۇللا ئىمىروۋتىن (**«ئاۋات» كولخوزىنىڭ بۇرۇنقى كولخوزچىسى**) يالقۇنلۇق سالام.

بىز ھازىر مەيدانىنىڭ بىر ئۇچاستكىسىدا فاشىست ئەسكەرلىرىگە قارشى قاتتىق ئۇرۇشلار ئۇرگۇزۇۋاتىمىز. دۇشمەنگە قارشى ئۇرۇشنى بارغانچە كۇچەيتىپ، يۇزلىگەن كىلومىتر ئىلگىرى بېسىپ، نەچچە يۇزلىگەن ئاھالىلىق پۇنكتلارنى، مىڭلىغان ئەمگەكچىلەرنى گىتلېرچى باندىتلارنىڭ ئازاۋىدىن، خورلىشىدىن ئازات قىلدۇق. دۇشمەننى تار— مار قىلىپ، شانلىق قىزىل ئارمىيەنىڭ جەڭچىلىرى ھەر كۇنى دۇشمەننىڭ نەچچە مىڭلىغان سولداتلىرى بىلەن ئوفىتسېرلىرىنى، قۇرال— جابدۇقلىرىنى قولغا چۇشۇرۇۋاتىمىز. بىزدىن قاتتىق دەككە ئالغان دۇشمەن كەينىگە چېكىنىپ، زور چىقىمغا ئۇچرىماقتا. ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى مەيداندا بىز يېڭىپ چىقىمىز.

دۇشمەننى يېڭىپ، زور ئۇتۇقلار بىلەن قايتىپ، سىلەرنى كورۇش ئۇچۇن، ئوز تۇغۇلغان يېرىمگە قايتىشقا چوڭ ئۇمۇتتىدارمەن. سالام بىلەن ئابدۇللا ئىمىروۋ.

(«كولخوزچىلار ئاۋازى» گېزىتى. 1— يانۋار، 1943— ژىل).

تەھرىر ھەيئىتى.

تەھرىرىيەتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فورمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82—60—62، 85—39—62. گېزىت—ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس— 72877

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە فولكلورلار ئامبىرى

1985
يىل
ئىيۇن
№12 (206)
باھاسى
2 تيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

زەمزە قىرىقباييۋ ئۇست-كامېنوگورسك شەھىرىدىكى بىرىنچى ئاۋتوپاركتا 21 يىلدىن بېرى شوفيور بولۇپ ئىشلەپ كەلمەكتە. ئۇ ھەر يىلى ئوز ماشىنىسىدا 100 مىڭ كىلومېتردىن ئارتۇق يول ماڭىدۇ. زەمزە ياش شوفيورلارنىڭمۇ مەسلىھەتچىسى. سۈرەتتە: (سولدىن ئوڭغا) زەمزەنىڭ ئايالى باقىت، زەمزە، ئوغۇللىرى باۋىرجان بىلەن مەخسەتلەر.

گېزىتخانلار خەتلىرىدىن

بىزگە تىنچلىق كېرەك

گېزىتنى ئوز ۋاقتىدا ئەۋەتىپ تۇرغانلىقىڭلار ئۈچۈن رەخمەت ئېيتىمەن. ئۇنىڭدا ئېلان قىلىنغان خەت- خەۋەر، ماقالىلاردىن ئوزەمنىڭ سەۋىيەمنىڭ يېتىشچە نەپ ئالماقتىمەن. ماڭا روھىي ئوزۇق بولماقتا. ئۇرۇش مەردانىلىرىنىڭ باشتىن ئوتكەزگەن قىيىنچىلىقلىرىنى، جۇمھۇرىيىتىمىزدە ئادەملەرنىڭ پاراۋانلىقى ئۈچۈن قىلىنىۋاتقان ئىزگۈ ئىشلارنى، ئالىملار، يازغۇچىلار، ئەمگەك مەردانىلىرى، جەمىيەت ئەربابلىرى ھەققىدىكى ماقالىلارنى، ماقال-تەمسىللەرنى چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلارنىڭ خەتلىرى بىلەن شېئىرلىرىنى كوڭۇل قويۇپ ئوقۇيمەن. مەن ئىستىقامەت قىلىدىغان يەردە ئەرىچە ئوقۇشنى بىلىدىغانلار ئازىراق. شۇڭلاشقىمۇ گېزىتتا ئېلان قىلىنغان ماتېرىياللارنى مەزمۇنىغا قاراپ ياشلار بىلەن ياشانغانلارغا ئوقۇپ بېرىمەن. ئوتتۇرا مەكتەپنى تامام قىلغان ئىككى ئوغلۇم ئېلىپبە دەرسلىگىدىن پايدىلىنىپ، «بىزنىڭ ۋەتەنني» ئوقۇيالايدىغان بولدى. بىرسى ئالمۇتىدىكى قازاقستان دولەت دارىلفۇنۇنىنىڭ فىلولوگىيە فاكۇلتېتىنىڭ ئەرەپ بولۇمىگە ئوقۇشقا چۈشتى.

ئۇرۇش قۇرۇانى بولغان ياش يازغۇچى باۋبېك بۇلقىشېۋنىڭ گېزىتنىڭ بۇ يىل فېۋرالدىكى 4-سانىدا ئېلان قىلىنغان ھايات ۋە ئولۇم ھەققىدىكى تەسراتلىرىنى ئوقۇدۇم. بۇ ماقالا مېنى ئىنتايىن ھاياجانلاندۇرۇپ، قاتتىق تەسىر قىلدى.

مەرھۇم باۋبېكنىڭ قازاق خەلقىنىڭ يېتىشكەن، بىلىملىك، ئېسىل پەرزەنتلەرگە ئىگە، ۋەتەنپەرۋەر، ئىنسانلارغا تىنچلىق ھايات، بەختلىك كېلەچەكنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى ئۇنىڭ كېلەچەككە دېگەن ئارمانلىق ۋەسىيەتلىرىدىن روشەن كورۇشكە بولىدۇ.

ئامال قانچە، مۇرات- مەخسەتكە يېتەلمەي، ياش كېتىپتۇ. ئەنە شۇنداق ئېسىل يىگىتنىڭ ۋاقىتسىز غازاك بولۇشىغا ئېمىس فاشىستلىرى ئاچقان ئۇرۇش سەۋەپ بولدى. ئەنە شۇ توكۇلگەن قانلار بەدىلىگە كەلگەن تىنچلىقنى ساقلاپ قېلىش يولىدا كورەش قىلىش بارلىغىمىزنىڭ مۇقەددەس بورچىمىز. ئۇرۇشقا يول قويۇلمىسۇن!

مەن 1916- يىلى تۇغۇلدۇم. قارىسام باۋبېك بىلەن تەڭتۇش ئېكەنمەن. ئۇنىڭ كېيىنكى ئەۋلاتلارغا قالدۇرغان ۋەسىيەتلىرىدىن ئالغان تەسراتلىرىمنى ئېيتىپ تۈگىتەلمەيمەن. بۇلقىشېۋنىڭ نامى بىزنىڭ قەلبىمىزدە مەڭگۈ ياشايدۇ. مىڭلىغان ئەر يۈرەك باتۇرلىرىمىز ۋەتەن، خەلق ئۈچۈن جانپىدالىق بىلەن جەڭ قىلىشى ئارقىسىدا قولغا كەلگەن بۇ بەخت- تىنچلىقنى مەڭگۈ ساقلاپ قالايلى دېمەكچىمەن.

ئاقات كەربايېۋ،
پېنسىئونېر.

ئاۋتوموبىل مارشرۇتلىرى كوپەيدى

ئۇرال. ھازىرقى ۋاقىتتا ئوبلۇسلۇق ئاۋتوموبىل باشقارمىسىنىڭ ئاۋتوبۇسلىرى بارلىق ئۇرال تەۋەسىدە قاتنىماقتا. ئاۋتوبۇسلارنىڭ ئىككى يۈزىنچى مارشرۇتى- سول قىرغاقنىڭ ئەڭ يىراق رايون مەركىزى- قاراتوبە پوسيولكىسىغا بارىدىغان مارشرۇت ئېچىلدى. بەش يىللىق ئىچىدە ئوبلۇستا قىرىققا يېقىن يېڭى ئاۋتوبۇس مارشرۇتى پەيدا بولدى. ئاۋتوبۇس مارشرۇتلىرىنىڭ مۇنداق كەسكىن كوپىيىشى- ئاسفالىتلانغان يوللار تارمىغىنىڭ پلانلىق كېڭەيتىلىشىنىڭ، ئاۋتوستانسىيەلەر قۇرۇلۇشىنىڭ، بارلىق مەنپىياتدار تەرەپلەرنىڭ كۈچ- قۇۋۋەتلىرىنى بىرلەشتۇرۇشنىڭ نەتىجىسىدە مۇمكىن بولدى. مەسىلەن، قىشتا كوپلىگەن سوۋخوزلار بىلەن كولخوزلاردا ئاۋتوترانسپورتچىلار ئۈچۈن ئىسسىتىلغان بولمىلەر بېرىلىدۇ. ئاۋتوموبىللارغا ماي قۇيۇش ستانسىيەلىرى ۋە كىچىك مېھمانخانىلار سانى خېلە كوپەيدى.

(قازتاگ).

كۈزلۈك بۇغداي يىغىۋېلىندى

تالدىقورغان. (قازتاگ) كىرووۋ رايونىنىڭ ئېگىلىكلىرىدە كۈزلۈك قارا بۇغداي يىغىشتۇرۇش ئىشى تامام بولدى. ھاۋا رايىنىڭ قولايسىز شارائىتىدىمۇ قارا بۇغدايدىن ياخشى ھوسۇل ئېلىندى. ھەر گېكتاردىن 80—90 سېنتنېردىن كوك چېپىلدى. بارلىق جايلاردا بۇ كوكنى سىيىرلارغا بېرىشتىن كوپ پايدا ئېلىنماقتا. «ئېگىبېكشى» سوۋخوزىدا ھازىرنىڭ ئوزىدە پلاندىن تاشقىرى مىڭ سېنتنېردىن ئوشۇق سۈت سېغىلدى.

كىرووۋلىقلار يەم- چوپ زاپاسىنى ھاسىل قىلىش مەخسىتىدە قارا بۇغداي تېرىلغۇسىنى كەڭەيتىشنى قارار قىلدى. سۇ بىلەن ياخشى تەمىنلەنگەن ئەڭ ئۈنۈملۈك يەرلەردە ئۇرۇق مەيدانلىرى قالدۇرۇلدى، ئۇلار ياخشى پەرۋىش قىلىنماقتا. بۇ يەم- چوپ تېرىلغۇلۇقلىرىنى يەرلىك ئۇرۇق بىلەن تەمىنلەشكە ئىمكانىيەت بېرىدۇ.

بۇلار فېستىۋالغا بارىدۇ

سېلىنوگراد شەھىرىدىكى ئون ئالتە مىللەت ۋەكىللىرىدىن تەشكىل قىلىنغان «ئالماگۈل» ئانسامبلى موسكۋا فېستىۋالىغا ئىشتىراك قىلىدۇ. سۈرەتتە: قازاق خەلق ئۇسسۇلى «بايرام». 2. ناخشىچى قارلىغاش ئەسىموۋا خەلق كوڭلىدىن چىققان ياش تالانت ئېگىسى.

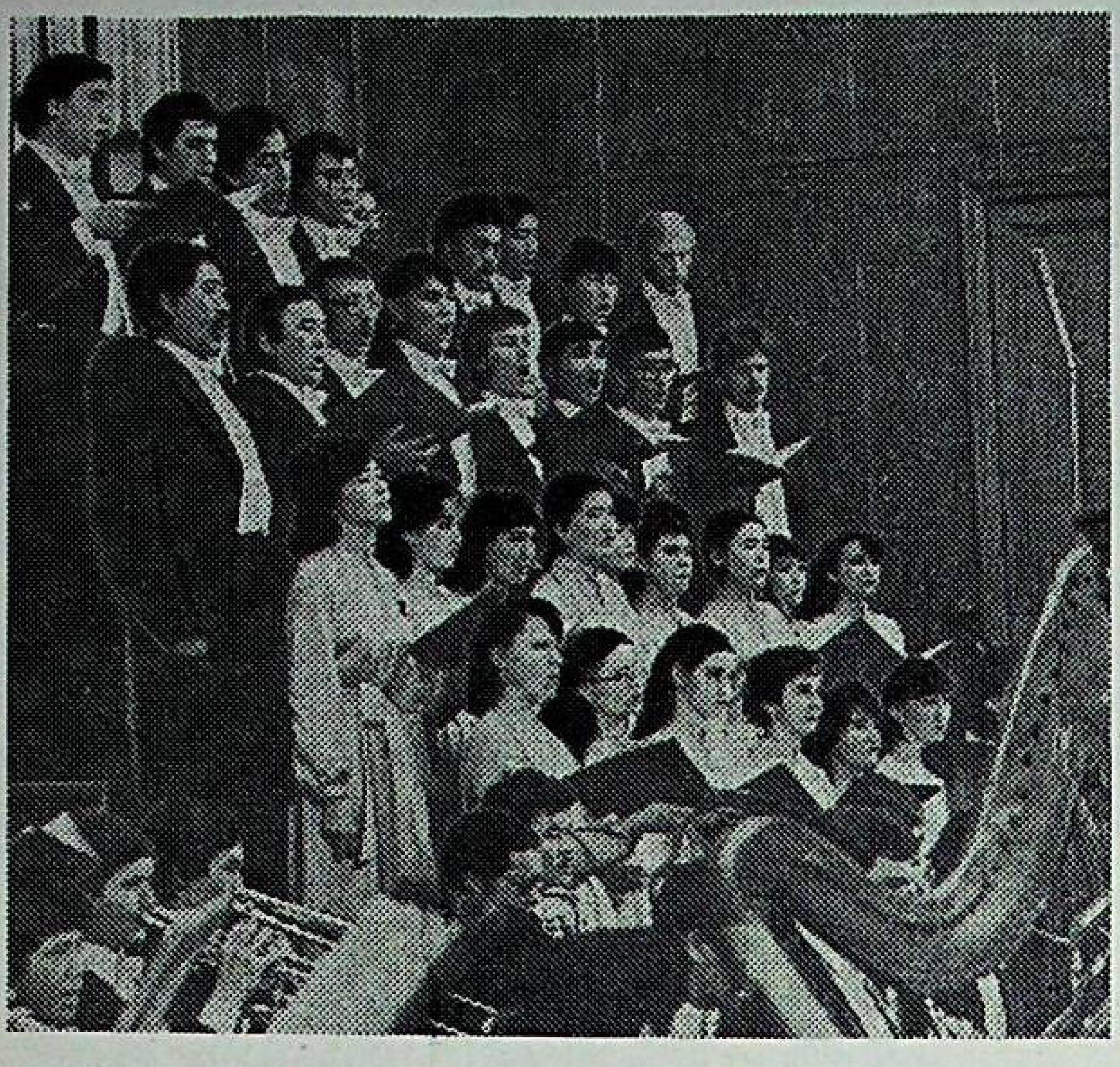
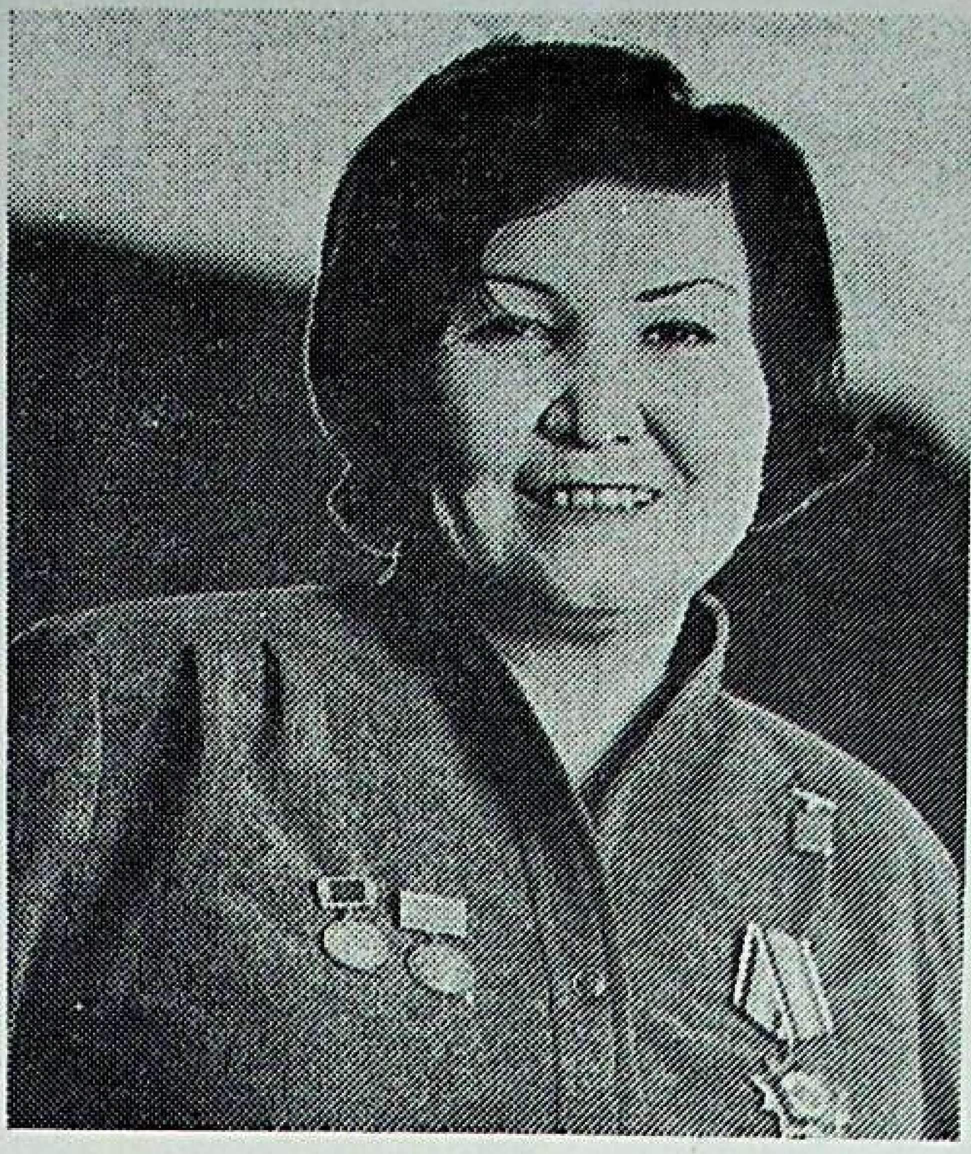

بۇ دەرگاھتا تالانتلار يېتىلدۇ

قۇرمانغازى نامىدىكى ئالمۇتا دۆلەت كونسېرۋاتورىيەسى، جۇمھۇرىيەت مۇزىكا ھاياتىدا ئالاھىدە ئورۇن تۇتىدۇ. جامائەتچىلىك ئۇنىڭ 40 يىللىق بەيرىمىنى كەڭ دائىرىدە نىشانلاپ ئۆتتى.

ئۇرۇشنىڭ تاماملىنىشىغا تېخى بىر يىل بار ئىدى. شۇ بىر ئېغىر دەۋردە پارتىيە بىلەن سوۋېت ھۆكۈمىتى ئالمۇتىدا كونسېرۋاتورىيە ئېچىش توغرىسىدا قارار قوبۇل قىلدى، بۇ ئەلۋەتتە، سەنئەت سۆيەر جامائەتچىلىكنىڭ جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ مەدەنىي ھاياتىدىكى، بولۇپمۇ، سەنئەتچىلەر ھاياتىدىكى زور ۋاقە ئىدى. دەسلەپتە دەرسلىكلەرنىڭ، مۇزىكا ئەسۋاپلىرىنىڭ، مۇئەللىملەرنىڭ يېتىشمەسلىگى سەۋەۋىدىن خېلى قىيىنچىلىقلار يۈز بەردى. لېكىن يېڭىدىن ئېچىلغان ياش سەنئەت دەرگاھىدىكى كىچىك كوللېكتىۋ ھارماستىن پائالىيەت كۆرسەتتى.

بۇ يەردە ياش كونسېرۋاتورىيەگە موسكۋادىكى ئالىي مۇزىكا مەكتەپلىرى تەرىپىدىن بېرىلگەن ياردەملەرنى ئالاھىدە تەكىتلەش لازىم. شۇ يىللىرى ئېلىمىزنىڭ باشقىمۇ شەھەرلىرىدىن ئوقۇتقۇچىلىق خىزمەتكە كېلىگەن مۇتەخەسسىس كادىرلار تەكلىپ قىلىنىدى. دۆلەت پىانىنو قاتارلىق مۇزىكىلىق ئەسۋاپلارنى، مۇزىكا تارىخى ھەم تېورىيەسى بويىچە نۇرغۇن دەرسلىكلەر، جاھان مۇزىكا ئەسەرلىرىنىڭ نوتىلىرىنى باشقا شەھەرلەردىن كەلتۈرۈپ بەردى.

مانا شۇنىڭدىن بۇيان ئۆتكەن 40 يىل ۋاقىت ئىچىدە مەزكۇر مۇزىكا ئالىي بىلىم يۇرتىدىن ئۇچۇم بولغانلاردىن بەزىلىرىنىڭ نامى پۈتكۈل ئېلىمىزگە مەلۇم بولدى. 50ـ يىللىرى نامى چىقىشقا باشلىغان ھەقىقىي تالانت ئىگىلىرى ئې. سېركباييېۋ، ر. جامانوۋا، ب. تولېگېنوۋا، ش. قاجىغالىيېۋ، ق. غوجامياروۋ، ئى. مەسىموۋ، س. مۇخامېتجانوۋ قاتارلىق بەلگۈلۈك ئىجراچىلار، دىرىژيورلار ۋە كومپوزىتورلار مىللىي مۇزىكا مەدەنىيىتىمىزنىڭ پەخرى بولۇپ قالدى.

كېيىنكى يىللاردىلا كونسېرۋاتورىيەنى بىر گرۇپپا ئۇيغۇر ياشلىرى تاماملىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سكرىپكىچىلار ئېلمان ۋە كونسېرۋاتورىيەنىڭ دوتسېنتى ئەنۋەر ئەكبەروۋلار، شۇنداقلا ئاكا-ئۇكا كومپوزىتورلار ھېبىبۇللام ۋە ئەبەيدۇللام ۋە ئۇلارنىڭ ئاتىسى كومپوزىتور زەينۇللام سېتەكوۋلار ئىسىملىرىنى ئاتاپ ئۆتۈش لازىم.

بۇلارنىڭ ئىزىنى بېسىپ، قازاق ۋە ئۇيغۇر كەسپىي مۇزىكىسىدا يېڭى ئىسىملار پەيدا بولدى. ئې. راخمادىيېۋ، م. مۇسابايېۋ، ن. قاراجىگىتوۋ، ك. كۇمىسبېكوۋ، ق. قاللامبېكوۋا، ر. جۇباتىروۋا، م. ئەخمەدىيېۋلار شۇلار جۈملىسىدىندۇر.

كېيىنكى ئون يىل مابەينىدە دۇنياغا مەشھۇر بولغان ئە. دېنىشېۋ، ئا. مۇساخوجايېۋا، ج. ئەۋبەكىروۋا، گ. قادىربېكوۋا ئوخشاش سەنئەتچىلەرنىڭ مەزكۇر كونسېرۋاتورىيە شاگىرتلىرى ئېكەنلىگىنى بىز مەغرۇرلۇق بىلەن تىلغا ئالىمىز.

— جۇمھۇرىيەت مۇزىكا سەنئىتى ھەققىدە گەپ بولغاندا، بىز موسكۋا، لېنىنگراد ئوخشاش شەھەرلەرنىڭ مۇزىكاشۇناسلىرى بىلەن مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ خالىسانە ياردەملىرىنى ئالاھىدە تەكىتلەيمىز دەيدۇ، — كونسېرۋاتورىيەنىڭ ئىلمىي ئىشلار خۇسۇسىدىكى پرورېكتورى س. ئە. كۇزېمباييېۋا. — بىزنىڭ كونسېرۋاتورىيەنىڭ بۈگۈنگىدەك يۈكسەك دەرىجىدە تەرەققىي قىلىشىدا ئۇلارنىڭ قوشقان ئۈلۈشى زور. ھازىر كونسېرۋاتورىيەمىز پەقەت مۇزىكا مۇتەخەسسىسلىرىنى تەييارلايدىغان ئالىي بىلىم يۇرتىلا ئەمەس، بەلكى مۇزىكىنى تەتقىقات قىلىدىغان ئىلمىي مەركەزدۇر. قازاق خەلقىنىڭ داڭلىق پەرزەنتلىرىدىن بىرى ئاكادېمىك ئەخمەت جۇبانوۋتىن باشلاپ، مىللىي مۇزىكىمىزنى ئەتراپلىق تەتقىقات قىلىپ كېلىۋاتقان مۇزىكاشۇناسلار ئۆسۈپ يېتىلدى. جۈملىدىن سەنئەتشۇناسلىق پەنلىرى كاندىداتى دوتسېنت تامارەم ئەلباقىيېۋا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ 12 مۇقام قاتارلىق نادىر مۇزىكا ئەسەرىنى تەتقىق قىلماقتا.

دەسلەپكى يىللىرى بۇ يەردە ئۈچ يۈزدەك ستۇدېنت، ئوندەك پېداگوگ بار بولغان بولسا، ھازىر 1200 دىن ئارتۇق ستۇدېنت بىلىم ئالماقتا. ئۇلارغا 260 تەك ئۇستازلار بىلىم بەرمەكتە. ئۇلارنىڭ ئىچىدە 19 پروفېسسور، 60تىن ئوشۇق دوتسېنت بار.

مىللىي مۇزىكا مەدەنىيىتىمىزنىڭ غۇرۇرى بولغان بۇ بىلىم يۇرتى سەنئەت تەرەققىياتىغا مۇناسىپ ئۈلۈش قوشماقتا. مۇزىكا ساھاسىدا ئالىي مەلۇماتلىق كادىرلار تەييارلاشتا قۇرمانغازى نامىدىكى ئالمۇتا دۆلەت كونسېرۋاتورىيەسى ئېلىمىزدا يېتەكچى ئورۇنلاردىن بىرسىنى ئىگەللەيدۇ.

ت. سۈيىنبايېۋ.

سۈرەتلەردە: كونسېرۋاتورىيەنىڭ سكرىپكىچىلار ئانسامبلى.

كومپوزىتور، سسسر خەلق ئارتىستى، پروفېسسور، كونسېرۋاتورىيە رېكتورى غازىزا جۇبانوۋا.

خور كوللېكتىۋى ناخشا ئېيتماقتا.

ئالەمگە ئامەت تىلەيمەن

*

ياقۇپجان ئۇيغۇر رايونىدىكى قەدىمىي يېزىلارنىڭ بىرى باغكەتمەندە تۇغۇلۇپ ئۆستى. زېھىنلىق بالا كىچىكىدىنلا بىلىم ئېلىشقا قىزىقتى ۋە ئىرىشتى. ئۇنىڭدا بىلىمگە دېگەن تەشنالىقىنىڭ چېكى بولمىدى. شۇڭا ئۇ ئەلاچى بولۇپ ئوقىدى. ئۇنىڭ قولىدىن زادى كىتاپ چۈشمەيتتى. ياقۇپجاننىڭ يادىغا دايىم ل. مۇتەللىپنىڭ:

«ياشلىق — تىرىش، تىرماش، ھارماي ئۆگەن،
بىلىمنىڭ دېڭىزى قايناق ۋە چوڭقۇر.
نادانلىق ئۇ، ھەممىنى بىلدىم دېگەن،
كورۇپ ۋاراقلاپلا بىر قۇر».
دېگەن مىسرالىرى كېلەتتى.

يا. رەخمەتۇللىننىڭ ئېسىل ئارمانلىرىغا ئېرىشىشكە ھەممە ئىمكانىيەتلەر بار ئىدى. شۇڭلاشقىمۇ ئۇ 1951ـ يىلى ئوتتۇرا مەكتەپنى تاماملىغاندىن كېيىنلا تاشكەنت دۆلەت دارىلفۇنۇنى خىمىيە فاكۇلتېتىغا چۈشتى. ئوقۇش جەرىيانىدا ئۇزىنىڭ تىرىشچانلىقىنى، ئىلىم-پەنگە مايىللىقىنى كۆرسەتتى. ستۇدېنتلارنىڭ ئىلمىي ئۇيمىلىرىگە زوقلىنىش بىلەن ئىشتىراك قىلدى.

1956ـ يىلى يا. رەخمەتۇللىن ئەلا باھالار بىلەن ئوقۇشنى تاماملاپ چىقتى. ئايالى، ماتېماتىكا مۇئەللىمى گۈلجاھان ئىككىسى بىر ئاز يىللار ئالمۇتا ئوبلۇسى چېلەك يېزىسىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپتە مۇئەللىملىك قىلدى. ئۇز كەسپىگە پۇختا ياش پېداگوگ خىمىيە، فىزىكا پەنلىرىدىن دەرسلەرنى ئۇيغۇرچە، رۇسچە، قازاقچە ئېلىپ باردى، مۇئەللىملەر، ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ئۇنىڭ ئابرويى چوڭ بولدى.

ئاندىن ئۇ ئۈچ يىل داۋامىدا ئۆز ساھاسى بويىچە موسكۋادا ئاكادېمىك م. ت. كوزلوۋسكىي ۋە پروفېسسور ۋ. پ. گلادىشېۋلار رەھبەرلىگىدە ئاسپىرانتۇرىدا ئوقىدى. ئۇنى مۇۋاپپەقىيەتلىك ئۆگىتىپ، بىر يىلدىن كېيىن «ئامالگامىلىك ئېلېكترودلاردىكى نوبى بىلەن تانتال ئېلېمېنتلىرىنىڭ ئېلېكتر-خىمىيەلىك خۇسۇسىيەتلىرىنى تەكشۈرۈش» دېگەن ماۋزۇدا كاندىداتلىق دىسسېرتاتسىيە ياقلاپ، خىمىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى دېگەن ئۇنۋانىنى ئېلىشقا مۇيەسسەر بولدى. بىلىم دۇنياسىنىڭ چوڭقۇرلىقىغا چۆكۈش نىيىتىدە ياقۇپجان 1969ـ يىلدىن باشلاپ ئائىلىسى بىلەن ئالمۇتىدا ئاۋال خىمىيە ئىنستىتۇتىدا كىچىك ئىلمىي خادىم بولۇپ، ئاندىن 1971ـ يىلى دۆلەت تىببىي ئىنستىتۇتىدا دەسلەپ ئاسسىستېنت، 1976ـ يىلدىن دوتسېنت نامى بىلەن ئىشلەپ كەلمەكتە. ئالىم «فىزىكىلىق ۋە كوللوئىدلىق خىمىيە» پەنلىرىدىن 2—3ـ كۇرس ستۇدېنتلىرىغا لېكسىيە ئوقۇيدۇ. ياقۇپجان تەبابەتچىلىككە ئائىت كۆپلىگەن ئەمگەكلەرنى يېزىپ، گېزىت ژۇرناللاردا ئېلان قىلدى.

ئۇستاز-ئالىم بۇنىڭدىن 15 يىل بۇرۇن ئونىنچى سىنىپ خىمىيە دەرسلىرىنى ئۇيغۇر سىنىپلىرى ئۈچۈن رۇسچىدىن ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىپ چىققان، تا ھازىرقى كۈنگىچە ئۇيغۇر مەكتەپلىرىدە شۇ دەرسلىك ئوقۇتۇلماقتا.

ياقۇپجان رەخمەتۇللىنلار ئائىلىسى — ئۇستازلار ئائىلىسى. گۈلجاھان توختىيېۋا 25 يىلدىن بۇيان مەكتەپتە مۇئەللىم بولۇپ ئىشلىمەكتە. چوڭ ئوغلى يۈسۈپجان تىببىي ئىنستىتۇتىنى تۈگەتتى. ھازىر خىرۇرگ بولۇپ ئىشلىمەكتە. مالىكجان بولسا، 10ـ سىنىپنى تۈگىتىپ، تىببىي ئىنستىتۇتىنىڭ بىرىنچى كۇرسىدا ئوقۇماقتا.

— ھاياتتا ئىنسان ئۈچۈن بىرىنچى نۆۋەتتە تەن ساقلىق، تەن ساق بولسا ئارزۇلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش قىيىن ئەمەس، ئالدىمىزدىكى ئىككى-ئۈچ يىلغا مولجالانغان بۇرۇنقى ئىشىمنى داۋاملاشتۇرۇپ، دوكتورلۇق دىسسېرتاتسىيە ياقلىماقچىمەن، — دەيدۇ ئالىم. دايىم پەنگە ساداقەتلىكتە بولغان ئالىم ياقۇپجان رەخمەتۇللىنگە ئامەت تىلەيمىز.

مومۇن ھەمرايېۋ.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ھەممە شارائىت يارىتىلغان

يازلىق تەتىلنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىدىن باشلاپلا پىونېر لاگېرلىرى ئوقۇغۇچىلارنى كەڭ قۇچاق يېيىپ قارشى ئالماقتا. بالىلار تەبىئەتى گۈزەل مەنزىرىلىك جايلاردا كۆڭۈللۈك دەم ئېلىشقا باشلىدى.

ھەر يىلىدىكىدەك مالىۋاي ئوتتۇرا مەكتىپىدىمۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ يازلىق تەتىلنى ياخشى ئۆتكۈزۈشىگە ھەممە شارائىتلار يارىتىلغان. مەكتەپ يېنىدا «راھەت» ناملىق لاگېر ئۇيۇشتۇرۇلۇپ، بۇ يەردە، 200 دىن ئوشۇق ئوقۇغۇچى دەم ئالماقتا. لاگېردا تۈرلۈك سپورت ئويۇنلىرى بىلەن تۈرلۈك كونكۇرسلار ئۇيۇشتۇرۇلۇپ تۇرىدۇ.

«مەن ئالەمنى كۆرىمەن»، «ئويۇنچۇقلار»، «تېپىلىق ناخشىلىرى» شارلىرى ئاستىدا ئۆتكەن چارە-تەدبىرلەر دەم ئالغۇچىلاردا قىزغىن تەسىرات ھاسىل قىلدى.

لاگېرنىڭ پىونېرلار ئۆيى ياخشى جابدۇقلانغان. ئۇنىڭغا ئىشلىنىدىغان ئىشلار پىلانى، پىونېرلار ھاياتىغا بېغىشلانغان ستېندلار ۋە فوتوسۈرەتلەر ئېسىلغان.

ئوقۇغۇچىلارنىڭ ياخشى دەم ئېلىشى ئۈچۈن لاگېر باشلىقى كلارا ئابدىسالوۋا، تەربىيىچىلەردىن: روشەن ئۇزەربېكوۋا، مۇھەببەت سىدىقوۋالار بارلىق ئىمكانىيەتلەرنى پايدىلانماقتا. چوڭ پىونېر يېتەكچىسى مۇھەببەت خېلىلوۋا پىونېرلار بىلەن ئوكتەبرىياتلار ئارىسىدا تەربىيەۋى ئىشلارنىڭ ھەر خىل تۈرلىرىنى يۈرگۈزمەكتە.

«راھەت» لاگېرىدا بالىلارنىڭ كۆڭۈللۈك دەم ئېلىشى ئۈچۈن «ماياك» تاماكا سوۋخوزى دىرېكسىيەسى تەرىپىدىن بارلىق مۇمكىنچىلىكلەر يارىتىلىپ بېرىلگەن.

ر. غېنىياروۋا،
مالىۋاي يېزىسى، چېلەك رايونى.

ئۇسسۇلچى رەناگۈل

پەنجىم يېزىسى ھەۋەسكارلىرىنىڭ «شاتلىق» ئانسامبلىنى رايون ئاھالىسى ياخشى بىلىدۇ. چۈنكى مەزكۇر ئانسامبل ھەر قاچان قىزىق پروگراممىلارنى تەييارلايدۇ. ئانسامبل ئەزالىرى- كولخوزچىلار، مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى. ئانسامبلنىڭ ئۇسسۇلچى قىزلىرىنىڭ بىرى رەناگۈل سېمەتوۋا بىيىل 3-سىنىپنى تۈگەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ يېشى كىچىك بولغىنىغا قارىماي، كۆپنىڭ ئالقىشىغا سازاۋەر.

رەناگۈل بىرىنچى سىنىپقا بارغان يىلىلا مەكتەپتە ئۆتكۈزۈلگەن سەنئەت ھەۋەسكارلار بايقىشىدا «جانان» ئۇسسۇلىنى ئويناپ ئالدىنقى ئورۇننى ئىگىلىدى.

گۈزەل شەھىرىمىزنىڭ يۈز يىللىقىغا بېغىشلانغان تەنتەنىلىك مەراسىملاردا جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ جاي-جايلىرىدىن كەلگەن مېھمانلار ئالدىدا رەناگۈل ئۆز ماھارىتىنى نامايىش قىلدى. شۇ يىلى ئۇ «ياركەنت غۇنچىلىرى» ئانسامبلىغا قوبۇل قىلىندى. مانا، موشۇ ئۈچ يىل ئىچىدە ئۇ ئۆز ماھارىتىنى خېلە ئاشۇردى، رېپېرتۇئارىنى بېيىتتى. بۈگۈن ئۇنىڭ رېپېرتۇئارىدا «قوچقىم»، «گۈلناز»، «داپ ئۇسسۇلى»، «دىلدار»، «شادىيانە» ۋە باشقىمۇ ئۇسسۇللار بار.

رەناگۈل كۆپلىگەن كونكۇرسلارغا قاتنىشىپ، دىپلوملارنى ئېلىشقا سازاۋەر بولدى.

ب. روزىيېۋ،
ھ. ۋېلىمەوۋ.
پانفىلوۋ رايونى.

تىكىنچى قىز

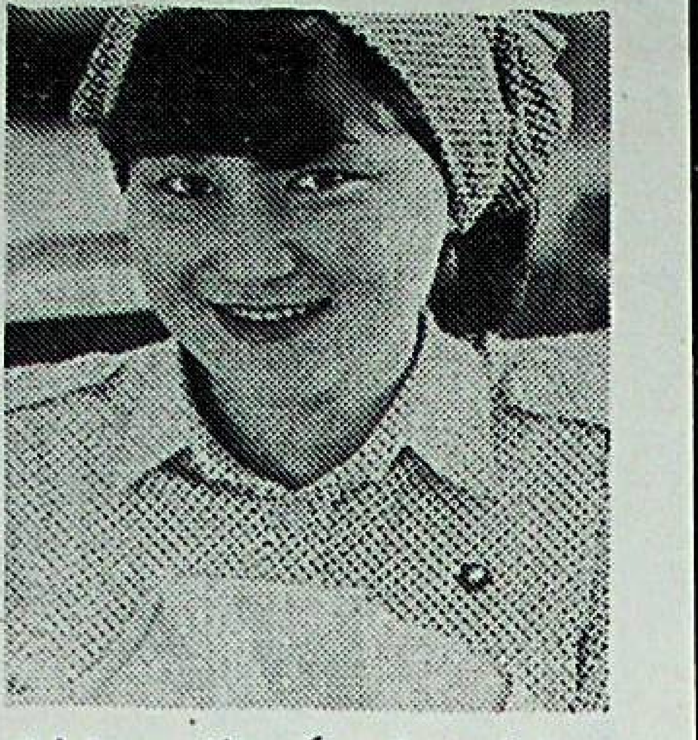

غەلىيە كىچىكىدىنلا چىرايلىق تىكىلگەن كىيىملەرگە ھەۋەس قىلاتتى. قانداق كەسىپ تاللىشى ھەققىدە سۆز بولغاندا: «ئۆتەبىغۇ،مەن چىرايلىق كۆينەكلەرنى تىكىدىغان تىكىنچى بولىمەن» دەيدىغان. ئۇ مەكتەپنى تاماملىغان يىلى سېلىنوگراد شەھىرىدىكى مەنشۇك مەمېتوۋا نامىدىكى تىكىنچىلىك فابرىكىسىغا شاگىرت بولۇپ ئىشقا ئورۇنلاشتى. مانا شۇنىڭدىن بېرى 6 يىل ۋاقىت ئۆتتى. ھازىر غەلىيە فابرىكىدىكى ئالدىنقى تىكىنچىلەرنىڭ بىرى. خۇلقى-مىجەزى ياخشى، كۆپ ئوقۇيدۇ، سپورت بىلەنمۇ شۇغۇللىنىدۇ. قىسقىسى ئۇ ئارمىنىغا يەتتى. ئۆتكەن قىشتا ئۇنى خەلق قازاقستان س س ر ئالىي سوۋېتىگە دېپۇتات قىلىپ سايلىدى. بۇ تىكىنچى قىزغا كورسەتكەن خەلقىنىڭ زور ئىشەنچىسىدۇر.

سۈرەتتە: تىكىنچى گ. ت. ئامانوۋا.

ئانگلىيەدىن كەلگەن خەت

ئۇنتۇلماس تەسىرات

قىممەتلىك جاناپلار ۋە خانىملار! مەن يېقىندا ئوتتۇرا ئازىيەنى سەياھەت قىلىپ، ئەنگلىيەگە قايتتىم. بۇ سەپىرىمدە بولۇپمۇ ئالمۇتا شەھىرى ئالاھىدە تەسىرات قالدۇردى. دۇنياغا داڭلىق مېدېۋ سپورت كومپلېكسىنى كۆرگەندە، سوۋېت كوسموناۋتى گرىگورىي گرېچكونىڭ: «مېدېۋ سپورت كومپلېكسىنىڭ گۈزەللىكىنى، ئۇنى بىنا قىلغان ئادەملەرنىڭ ماھارىتىنى، ئۇنىڭ تەبىئىتىنى تەسۋىرلەشكە تىل ئاجىزلىق قىلىدۇ» دېگەن سۆزلىرى كەلدى. بۇنىڭغا مېنىڭمۇ كۆزۈم يەتتى.

بىز «ئوترار» مېھمانخانىسىدا بولغان كۈنلەردە ئۇنىڭ مىللىي ئۇسلۇبلاردا نەقىشلەنگەن ئاشخانىسى،ھەر خىل رەڭلەردە بېزەلدۈرۈلگەن تورۇسلىرى ماڭا ئىنتايىن ياقتى.

28 پانفىلوۋچىلار نامىدىكى پاركتا ئىككى مەرتىۋە بولۇپ، ئۇنى سۈرەتكە چۈشەردىم. ئۇرۇش قۇرۇۋانلىرىنىڭ ھۆرمىتىگە يېقىلغان مەڭگۈلۈك مەشئەلنى كۆزىتىپ تۇرغان ياش ئەۋلادلار قانداق ياخشى تەربىيەلەنگەن. ئۇلارنىڭ كېلەچەكتە باتۇر، پاراسەتلىك بولۇپ چىقىشى سۆزسىز.

شەھەر ئاھالىسىنىڭ ھاياتى كۆڭۈللۈك، شادۇ-خورام. قەيەرگە بارساقمۇ، بىزنى ئىللىق چىراي بىلەن قارشى ئالدى. ھۆرمەتلەپ يول بەردى، ئورۇن بوشاتتى.

مەركىزىي بازار ئۆز ئالدىغا خاس گۈزەللىكى بار ئالاھىدە بىر دۇنيا ئىكەن. ئۇ يەردە كۆكتات، يەل-يېمىشلەرنىڭ خىلى كۆپ. مەن ئۆز پلانتاتسىيەمدە ئۆستۈرەي دەپ، بازاردىن گۈل ئۇرۇقلىرىنى سېتىپ ئالدىم.

بىزنى خەلق مۇزىكا ئەسۋاپلىرى ئىنتايىن قىزىقتۇردى. قىز-كېلىنلەر ساز چېلىپ، ئۇسسۇل ئوينىدى. قانچىلىك چىرايلىق!

قىسقىسى ئالمۇتا مەندە ئۇنتۇلماس تەسىرات قالدۇردى. راستىنى ئېيتسام، يەنە بارغىم، كۆرگۈم كېلىدۇ.

ياخشى تىلەك بىلەن خەت يازغان
دژىم برۇك.

پايدىلىق مەسلىھەت

ئۈرەك ئاغرىغاندا

ھەسەل ئۈرەك ئاغرىقىغا ئىنتايىن شىپالىق داۋادۇر. ئۇنى بەلگۈلۈك مىقداردا ئانارنىڭ شەربىتىگە قوشۇپمۇ ئىچىدۇ. بىر ئىككى ئاي ئۈزمەستىن كۈنىگە 140—150 گرام ھەسەل يېگەن ئادەمنىڭ ئەھۋالى پەرىقلەنگىدەك ياخشىلىنىدۇ. مەيدىسى قىسىلىپ، ئۈرەك ھەرىكىتى ناچارلىغان ئادەمگىمۇ ھەسەل ياخشى ياردەم بېرىدۇ.

جىگەر ئاغرىغاندا

ھەسەلنى بولۇپمۇ جىگىرى ۋە ئۆت يولى ئاغرىيدىغان ئادەملەر كۆپەرەك پايدىلىنىدۇ. ئۇنى بەلگۈلۈك مىقداردا پىشلاقىقا، سەۋزىگە، لىمون شەربىتىگە قوشۇپ يېگەن پايدىلىق. بەزىدە چامغۇرنىڭ ئوتتۇرىسىنى كولاپ،ئۇنىڭغا ھەسەلنى تولتۇرۇپ قويۇپ 4 سائەتتىن كېيىن ھاسىل بولغان شىرنىنى ئۆت يولى ئاغرىيدىغان چوڭ ئادەمگە ئاش قوشۇقى بىلەن، كىچىك بالىغا چاي قوشۇقى بىلەن كۈنىگە 2—3 قېتىم بېرىش كېرەك. بۇ ئۇسۇل ئۆت يولى بىلەن بورەكتە تاش،قۇم يىغىلىشتىنمۇ ساقلايدۇ.

شۇنداقلا، بىر ستاكان ئىللىق مىنېرال سۇغا بىر ئاش قوشۇقى ھەسەل سېلىپ، ئۇنى ئاشتىغا ئىچىپ بىر يېرىم ياكى ئىككى سائەت يېنىچە يېتىپ، جىگەرگە ئاپچىمۇ ئىسسىق ئەمەس گرېلكا قويۇش كېرەك. بۇ چاغدا جىگەرگە يىغىلىپ قالغان ئۆت ئاشقازانغا ئۆتۈپ، جىگەرنى يېڭگىللىتىدۇ.

بۈيۈك ئالىملار ھاياتىدىن

دانىشمەن ئۇستاز

ئابۇئەلى ئىبن سىنانىڭ قولىدا تەلىم ئېلىش، ئۇنىڭغا شاگىرت بولۇش چوڭ ئابروي ئىدى. كۈنلەردىن بىر كۈن ئىككى ئاتا-بىرسى چوڭ باي، ئىككىنچىسى بىر كەمبىغەل ئۆز ئوغۇللىرىنى ئىبن سىناغا شاگىرتلىققا بەرمەكچى بولۇشتى.

ئەي، ئۇلۇق تېۋىپ، ھوزۇرىڭىزغا باللىرىمىزنى ئېلىپ كەلدۇق. تەربىيەڭىزگە ئېلىپ، شاگىرتلىققا قوبۇل قىلسىڭىز. سىزگە ئوخشاش تېۋىپ بولۇپ يېتىشسە ھەجەپ ئەمەس، دېيىشتى. ئىبن سىنا رازىلىق بىلدۈرۈپ، ئۇلارنى سىناپ كۆرۈپ، ئاندىن شاگىرتلىققا ئالىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئىبن سىنانىڭ بىر ئادىتى بار ئىدى. كىم ئۇنىڭغا شاگىرت بولۇپ كىرمەكچى بولسا، ئالدى بىلەن سىناقتىن ئۆتكۈزۈپ، ئۇنىڭدىن كېيىن تېۋىپلىق ئىلمىنى ئۆگىتەتتى.

— باللىرىم،- دېدى كەلگەن ئىگىتلەرگە قاراپ،- تاغۇ-تاشلار كېزىڭلار، چۆل-باياۋانلارنى ئارىلاڭلار- دە، ھەر بىرىڭلار مىڭ داندىن چۆپ- گىيا تېرىپ كېلىڭلار.

ئىبن سىنا شۇنداق دېدى- دە، ئۇلارنىڭ ھەر بىرسىنىڭ قولىغا بىردىن خالتا بەردى. ئارىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن باللارنىڭ بىرىنچىسى كېلىپ، يىققان گىيالىرىنى ئىبن سىنانىڭ ئالدىغا توكتى. ئۇنىڭ ھەممىسى شىپا بەخش گىيالار ئىدى. بۇنى كۆرگەن ئىبن سىنا خۇشال بولۇپ سورىدى:

— بارىكاللا، ئوغلۇم، ئەڭ دورىلىق گىيالارنى تېرىپسەن. ئەندى بىر سوئالىمغا جاۋاپ بەرسەڭ، قېنى ئېيتقىنا، ئاياق قاپارغانغا نېمە داۋا بولىدۇ؟

— مېنىڭ تېۋىپلىقتىن خەۋىرىم يوق،- دېدى بالا،- سىزگە مەن ئەندى شاگىرت بولىۋاتىمەنغۇ.

ئىبن سىنا: «شۇ ئون كۈن ئىچىدە ئوسۇملۇكلەر ئارىسىدا يۈرۈپ تېۋىپلىقتىن ئېلىپىنىمۇ ئۆگەنمىدىڭمۇ، سېنىڭدىن تېۋىپ ئەمەس، ئېلىپساتار چىقىدۇ»،- دېدى كۆڭلىدە، شۇنىڭدىن كېيىن ئاۋازىنى چىقىرىپ:

— ساڭا رۇخسەت، ئوغلۇم، كېتىۋەر! بېرىپ ئېلىپساتارغا شاگىرت بول!- دېدى.

ئارىدىن بىر كۈن ئۆتۈپ، كەمبىغەلنىڭ ئوغلى يېتىپ كېلىپ، يىققان كۆكاتلارنى ھاكىمنىڭ ئايىغى ئالدىغا توكتى. ئىبن سىنا ئىنتايىن خۇشال بولۇپ:

—بارىكاللا، بوتام، قېنى ئېيتقىنا، ئاياق قاپارغانغا نېمە داۋا بولىدۇ؟- دەپ سورايدۇ.

— ياۋايى رەيھان بىلەن يالپۇزنى سۇدا ئېتىپ،ئاش تۇزدىن كىچىككىنە سېلىپ يۇيۇش كېرەك،- دەپ جاۋاپ بەردى.

— چۆل- باياۋاندا قېلىپ،سۇ تاپالمىدىڭ دەيلى، ئۇسسۇزلۇقنى نېمە بىلەن قاندۇرۇش مۇمكىن؟- يەنە سوئال بەردى بالىغا ئۇستاز.

— يانتاقنىڭ سۈيى ھەم تەشنالىقنى قاندۇرىدۇ، ھەم دەرمان بولىدۇ،- دېدى بالا جاۋاپ بېرىپ.

— رەخمەت، ئوغلۇم، سەن ئەندى ماڭا شاگىرتلا ئەمەس، پەرزەنتىمۇ بولدۇڭ!

ھايات ساۋىقى

ئىبن سىنا دانىشمەنلەرنىڭ دانىشمىنى، تېۋىپلارنىڭ تېۋىپى ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە شەھەرلىك بىر كىشى ئۇنىڭدىن سوراپ قالىدۇ:

ئەي، ئۇلۇق تېۋىپ، سېنى مىڭ بىر كېسەلگە داۋا تاپقان تېۋىپ، دېيىشىدۇ. لۇقمانى ھاكىمدىنمۇ ئۆتۈپ كېتىپسەن، شۇ گەپ توغرىمۇ؟

گېپىڭ ناتوغرا، مەن نەدىن لۇقمان ھاكىمدىن ئۆتۈپ كېتەي؟ ئۇ ھەزرەتكە كىچىك بىر شاگىرت بولسام، ئۆزەمنى دۇنيادا ئەڭ بەختلىك ئادەم ھېساپلاتتىم. مىڭ بىر دەرتكە داۋا تاپقانلىقىمغا كەلسەم، بۇ سوئالىڭغا ھەم «ھەئە»، ھەم «ياق!» دەپ جاۋاپ بېرىمەن. «ھەئە» دېيىشىمنىڭ مەناسى شۇكى،كۆپ كېسەلگە داۋا تاپقانلىقىم توغرا، قولۇمدىن ئىنتايىن كۆپ بىمارلار شىپا تېپىپ كەتكەن. «ياق»نىڭ مەناسى شۇكى، ھېلىمۇ مەن بىلمەيدىغان كېسەللىكلەر كۆپ...

— ئۆلۈمنىڭ ئالدىنى ئېلىش مۇمكىنمۇ؟- سورىدى ئۇ تېۋىپنى ئارامىغا قويماي.

— بۇ سوئالىغىمۇ جاۋاپ بېرىش مۇمكىن،- دېدى ئىبن سىنا.- ئۆلۈمنى داۋالاشنى بىلەلىسەممۇ، ئاما ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، ئۆمۈرنى ئۇزارتىش يوللىرىنى بىلىمەن.

— شۇنى ماڭىمۇ ئۆگەت!- دەپ گېپىدە تۇرىۋالدى ئۇ.

ئىبن سىنا:

— مەيلى ئۆگەتسەم ئۆگىتىپ قوياي. مېنىڭ بىلەن بىللە ئۆزەم بىنا قىلغان باققا كىرسەڭ، ساڭا ئۆمۈرنى ئۇزارتىدىغان دورا بېرىمەن.

ئىبن سىنا شۇنداق دېدى-دە، ھېلىقى كىشىنى باشلاپ باققا ئېلىپ كىردى. ئۇنىڭ قولىغا بىر تۈپ چىنار بىلەن بىر تۈپ نەشپۈت كۆچىتىنى بەردى.

مانا بۇ چىنارنىڭ ئوتىسىنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ، ئۇنىڭ شاخلىرىدىن ئۆزەڭگە ئۆي سالىسەن، بۇ نەشپۈتنى مېۋىگە كىرگۈزۈپ، مېنى نەشپۈت سەيلىسىگە چاقىرسەن. شۇ ۋاقىتتىلا مېنىڭدىن ئۆمۈرنى ئۇزارتىدىغان دورىنى ئالالايسەن. شەھەرلىك ئادەم چىنارنى ئۆستۈرۈپ ئۆي سېلىشقا، نەشپۈتنى مېۋىگە كىرگۈزۈپ، ھوسۇل تويىغا ئىبن سىنانى چاقىرماقچى بولۇپ كېتىپتۇ، ئۇ ئۇزلۇكسىز ئەمگەك قىلىش نەتىجىسىدە ھايات زوۋقى بىلەن ياشاپتۇ، شۇنداق قىلىپ، يۈز ياشتىن ئېشىپ كەتكەنلىكىنى ئۆزىمۇ بىلمەي قاپتۇ.

قىسسىدىن خۇلاسە: ئۆمۈرلۈك دۇنيا ئىكەن، ئۆمۈرلۈك يېتەر مۇرادىغا، ئۆمۈرسىز ئۆزىنى قىلار ھالاك، ياخشى نىيەتلىك بولايلى.

كۆرنەكلىك ئۇيغۇر شائىرى روزى قادىرى ئاتمىش ياشقا تولدى. ئۇ 1925-ژىلى قەشقەر شەھىرى يېنىدىكى تاشمىلىق يېزىسىدا تۇغۇلدى. 1945-1947-ژىللىرى ئۈرۈمچى شەھىرىدىكى بىلىم دەرگاھىدا تەلىم ئالدى.

روزى قادىرى 1955-ژىلدىن بۇيان سوۋېت ئېلىدە ياشاپ، ئىجات قىلماقتا. 1961-ژىلى ۋ.ئى.لېنىن نامىدىكى تاشكەنت دۆلەت دارىلفۇنۇنىنى تاماملىغان ر.قادىرى ئۆزبەكىستان دىيارىدا ھەقىقىي ئىجادىيەت يولىنى تاپتى. ئۇ ئورغۇنلىغان شېئىرلار، چوڭ-چوڭ داستانلار ياراتتى. ئىلمىي ئىش ئۈستىدە ئىش ئېلىپ بېرىپ، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى بولدى.

ر.قادىرى ئىجادىيىتىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قەدىمىي تارىخى، باي مەدەنىيىتى، ئارزۇ ئىنتىلىشى، ئىستىقلالىق پەرزەنتلىرىنىڭ تەغدىرى يۈكسەك بەدىي مەنزىرىلەردە كەڭ تەسۋىرلىنىدۇ. مەن ئۇنىڭ «قۇربان» دېگەن داستانىنى ئۆزبەك تىلىغا تەرجىمە قىلغانمەن. شۇ ئەسىرىنى تەرجىمە قىلىش جەريانىدا ئۇنىڭ ئۆز خەلقى روھىنى نە قەدەر چوڭقۇر بىلىدىغانلىغىنى ھېس قىلدىم. بۇ داستاندا قۇربانىنىڭ باسقۇنچىلارغا قارشى باتۇرلارچە كۈرىشى ھاياجان بىلەن ھېكايە قىلىنىدۇ.

يازغۇچىنىڭ «ئانا يۇرتۇم» داستانىدا ئانا يۇرتىنىڭ قەدىمىي، گۈزەل تەبىئەتلىرى ۋە ھۈنەر-ھېكمەتلىرى، قەشقەر، خوتەن، باي ۋە تۇرپان كەبى شەھەرلەرنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى، قىز-ژىگىتلىرىنىڭ دىلرابالىغى، باغ-ۋارانلىرىنىڭ بوستانلىقلىرى مېھرى-مۇھەببەت بىلەن تەسۋىرلىنىدۇ.

قەدىمىي دىيار بۇ، ئۇيغۇر دىيارى،
گۈزەل قەشقەر يۇرتى، خوتەنۇ، تۇرپان.
قوينىدا ئۈچ مىڭ ژىل كۆركى، باھارى،
جاھاندا يېگانە، جاھانىي-جاھان.

روزى قادىرى ۋە ياشتا

ئەدىبنىڭ ۋەتەنپەرۋەر، ئېچىلىق ۋە دوستلۇق كۈيچىسى ئېكەنلىگى بارچىغا مەلۇم. «قۇتلۇق دىيار» داستانىدا دوستلۇق، قېرىنداشلىق قۇچىغىدا ئۆز بەختىنى تاپقان دانا، قۇدرەت ۋە كامىل كەبى ئۇيغۇر پەرزەنتلىرىنىڭ ھايات يولىنى كۆرسىتىپ بەرسە، «خۇۋا گۈللىرى» داستانىدا خارازىملىك قولى گۈل، چىۋەر ئۆزبەك قىزلىرىنىڭ مەنىۋىي گۈزەللىگىنى، ئەپسىلىگىنى، ئۇلار ياراتقان گىلەملەرنىڭ ئالەمشۇمۇل داڭقىنى مەدھىيىلەيدۇ. تىنىمسىز ئىجاتكار روزى قادىرى ئۆزبەك ۋە رۇس تىللىرىدا تولۇپ شېئىرىي كىتاپلارنىڭ ئاۋتورى ۋە ئۇ كۆپلىگەن ئىلمىي ئەسەرلەر مۇئەللىپى.

ئاتمىش ياش! بۇ -شائىر ئۈچۈن ئىجادىيەتتە كامالەتكە يەتكەن دەۋر. مانا شۇ شەرەپلىك يولدا شائىرغا يېڭى-يېڭى ئىجادىي مۇۋاپپەقىيەتلەر تىلەيمىز.

ج.جاپپاردۇ،

ئۆزبەك شائىرى.

دوستلۇق قەلئەسى

دوستلۇق مۇھەببىتى بولۇپ بىر جاھان،
ھوسنۇ-جامالىڭغا بەرمەكتىدۇر كۆرك!
سۇلۇۋ تەسۋىرىڭدە بايانىدۇر- بايان،
ئىنسانلار تىلىگى – مۇقەددەس بىر ئەرك!

نەۋ قىران، سولەتدار قامىتىڭغا رام،-
يەتتە ئىقلىم كېلىپ ئالماقتا ئىبرەت.
ئالەم شەھەرلىرى باقىدۇ ھەيران،
سېنى ياساندۇرار جاسارەت، غەيرەت.

بىنالىرىڭ بېشى يەتتى پەلەككە،
پەلەككە يەتكۈزگەن دوستۇم- سىردىشىم.
ھەر بىرى ئەسىرلەپ ساقلار سالاپەت،
سويۇنىشتىن كۆككە تاقاشتى بېشىم.

باق، ئەينە، ياشلار ھەم، ھەتتا قېرى ھەم،
جوشقۇن بىر-بىرىدىن تېزكار-شىددەتكار!
ساڭا زەردىن توھپە تەييارلاشتا ھەم،
كۆندە زەركار، تۈندە بولۇپ شولدار.

بولسا نېمە ھونەر كۆرسەتمەكتىدۇر،
ۋىژدانىي بۇرچلىرىن قىلىشىپ ئادا.
نان ھەققى، تۇز ھەققى، تەربىيات ھەققى،
جېنىمۇ، كۈچىمۇ سەن ئۈچۈن پىدا.

مەن بىلەن سوھبەت دەۋرانلار، ژىللار،
دەممۇ-دەم تىڭشايمەن بەشەر ئاۋازىن.
سىرىن ئەيتار ساڭا ئەركپەرۋەر ئەللەر،
ئۇلار تىلىگىدە يۈكسەك پەرۋازىڭ.

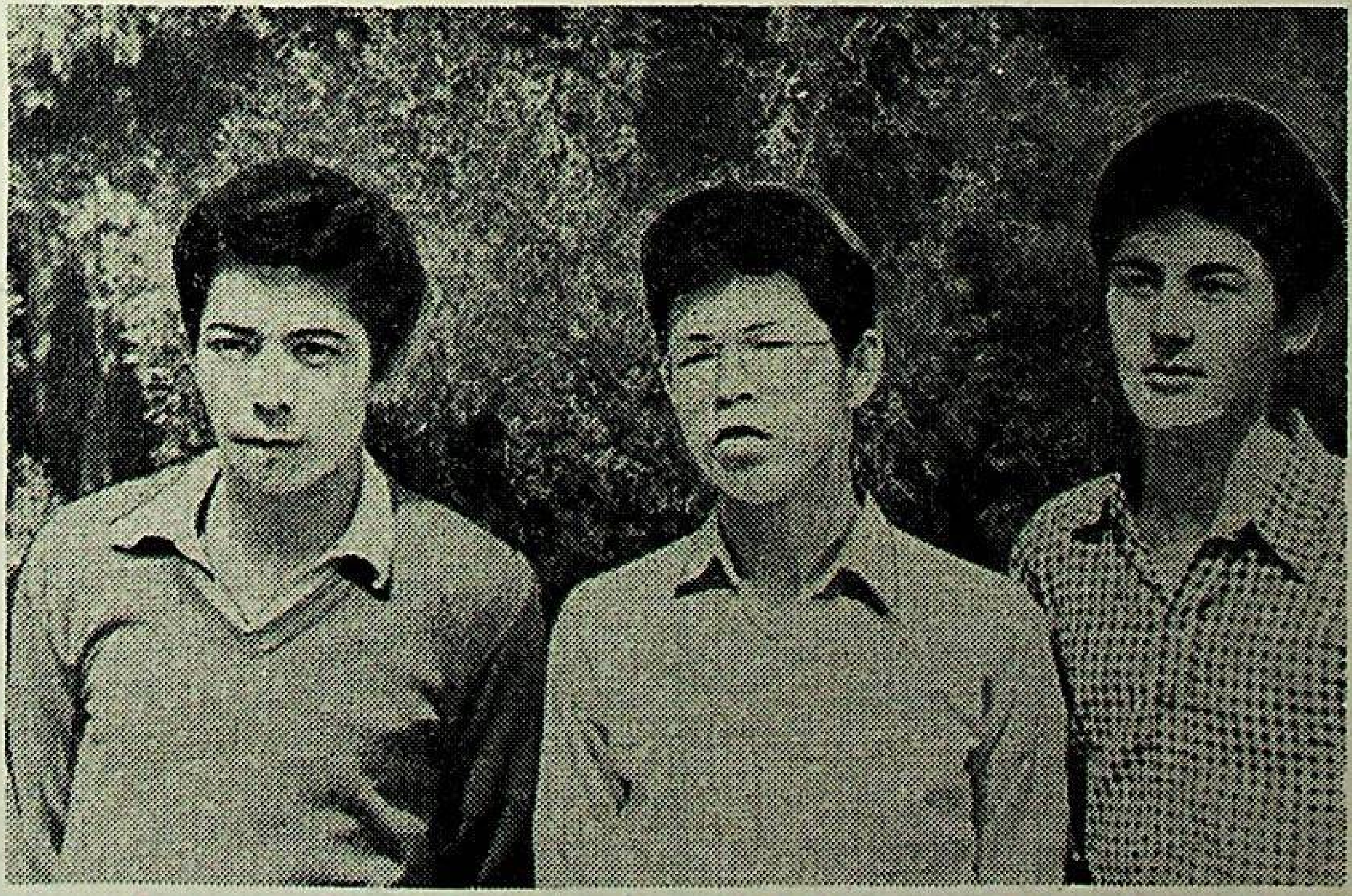

سۈرەتتە: ئېراندا ئىستىقامەت قىلغۇچى ياش ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ بىر گۇرۇھى. (ئوڭدىن سولغا) مۇقامبېت پېشبېكار، پاشى قازاق، غالىپ قازاق.

شىنجاڭ ئەدىبلىرىنىڭ ئىجادىيىتىدىن

«يېپيېشىل ھايات»

قۇربان بارات 1946-ژىلى ئاتۇش ناھىيەسىدە دېخان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. شىنجاڭ پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ تىل-ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى تاماملىغان. ھازىر قۇربان بارات شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىنىڭ ئۇيغۇر تەھرىراتىدا ئىشلەيدۇ.

شائىرنىڭ 200 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى، 9 باللادىسى، 4 پارچە داستانى ۋە بىر مۇنچە ئەدەبىي- نەزەرىيەۋىي ماقالىلىرى ئېلان قىلىندى.

بىز تۆۋەندە گېزىتخانلىرىمىزغا ھاۋالە قىلىۋاتقان شېئىرلارنى شائىرنىڭ شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «يېشىل ھايات» توپلىمىدىن ئالدۇق.

چىمەن دوپپا

ئانا ھەيران خېلىدىن بېرى،
قۇندۇز چاچلىق ئوماق قىزىغا.
«ئوزگىرىشىنىڭ نېمكىن سىرى
كىم كەلگەندۇ بىزنىڭ يېزىغا؟»
تاڭ پورىگى ئاچقاندا غۇنچە،
باغدا كورەر قىزىل لەيلىنى.
دوپپا تىكىش ئىلگىرى مۇنچە
تارتماتتىغۇ ئۇنىڭ مەيلىنى؟
كىچىك ژىڭنە، رەڭمۇ-رەڭ ئېپەك،
ئاق خەسگە ياسايدۇ نەقىش.
چىمەن دوپپا... كىمگىدۇ دېمەك
پات ئارىدا بولغۇسى بەخش.
ئويلار ئانا: ئۇ بەختى بار كىم؟
(ئانا قەلبى ھەممىدىن زېرەك).
ياخشى ژىگىت كۆيۈغۇل بەلكىم،
ئانا ئۇنى بىلىشى كېرەك.
سوئاللىرى قالار جاۋاپسىز،
كۈلۈپ يەرگە قارايدۇ قىزى.
گۈل تىكىدۇ بەزەن ئۇيقۇسىز،
كوز ئاچقىچە چولپان يۇلتۇزى.
دوپپا پۈتتى، قۇندۇز چاچلىق قىز
ئۇنى ياغلىق قېتىغا ئالدى.
كورۇپ تەكچىدە دوپپىنى ئانا،
كوز ئۇزەلمەي قاراپلا قالدى.
ئۇ دوپپىدا گۈزەل سەنئەتنىڭ
ئەجەپ نەپىس يەلپۈنىشى بار.
ئۇ دوپپىدا پاك مۇھەببەتنىڭ
ئىنتىزارى- تەلپۈنىشى بار.
. . . .

1960-ژىل ئاۋغۇست، ئۈرۈمچى.

دىۋانىنىڭ ھەيكىلى

دىۋانە- ئېگىز بوي، ئۇزۇن ساقال چال،
تىلەيدۇ شەھەرنىڭ كوچىلىرىدا.
ساماندەك ساغىرىپ ئوزارتىدۇ قول،
ئاشپۇزۇل يېنىدا،
دۇكان ئالدىدا.
شاماللار ئۇچۇرۇپ ژۇرگەن غازاڭدەك،
بۇ چالنى ھەر ياققا تاشلايدۇ ھايات.
ئۇ ئاجىز دۇمۇتتە جان تالىشىدۇ،
كوزىدە ئەلەملەر، قەلبىدە پەريات.
چال ئوزۇق ئىزلەيدۇ قېرى جېنىغا،
تىيىنلار بولىدۇ تاپقىنى ئاران.
شېئىرلار ئوقۇيدۇ چېلىپ ساپايى،
شۇنچىلىك ئاھاڭدار، شۇنچىلىك راۋان.
بۇ كىملەر، قاچاندا ياراتقان قوشاق،
دىۋانە ئوزىمۇ بىلمەيدۇ بەلكىم.
لېكىن ئۇ ئوقۇشقا باشلىغىنىدا،
يېنىدا توختىلىپ ئوتىدۇ ھەر كىم.
ژىغىدەك تىترەڭگۈ مۇڭلۇق بىر سادا،
بولدۇقلاپ چىقىدۇ
مىسالى بۇلاق.
ئەسىرلەر ئۇر چاچقان ئولمەس قوشاقلار،
روھىڭنى ئويغىتار،
سالىسەن قۇلاق.
ئويلايسەن سەنئەتنىڭ گۈزەللىگىنى،
سەنئەتكە نانكەبى مۇھتاجدۇر ئىنسان.
ئويلايسەن تارىخىي بىر مەدەنىيەت
لوكچەكلەر قولىدا قىلىندى يەكسەن.
چېقىشتى، تاشلاشتى ئەخلەتخانىغا،
تالانتلار ئەقلىنىڭ يۇلتۇزلىرىنى.
كورىسەن قۇتىرىغان ياۋايىلىقنى،
كىتاپلار ئورنىدا كۈل ئىزلىرىنى.
نە كىتاپ، نە شېئىر، نە شائىر قالدى،
ھەممىسى ئۈستىدە كوتەردى ئىسيان.
خارابە دۇنيادا قالدۇق قەۋرىدەك
پەقەت مۇشت بىردىن-بىر ئالىي ھوكۇمران.
شۇڭلاشقا كوچىغا چىققان كۈنلىرىم،
مەن چالنى ئىزلەيمەن ئەلەملەر ئارا.
مەن ئۇنى ئىزلەيمەن ...
سالىمەن قۇلاق،
گۈزەل قوشىغا بولۇپ مەھلىيا.
قېرى چال بىر پارچە نان غېمى بىلەن،
دۇنيادىن بىپەرۋا ئوقۇيدۇ قوشاق.
ئۇ پەقەت دىۋانە بولغىنى ئۈچۈن،
قاماققا چۈشمەيدۇ يېمەيدۇ تاياق.
ئەگىشىپ ژۈرىمەن ئۇنىڭ كەينىدىن،
مەن ئاڭا ئەگەشكەن روھىي دىۋانە.
ئۇ ماڭا رادىو، ئۇ ماڭا كىتاپ،
ئۇ ماڭا نەشرىيات
ۋە مەكتەپ يەنە.
كەچلىرى خانەمگە قايتىپ كېلىمەن،
تۈنلىرى ئۇيقۇسىز سۈرىمەن خىيال.
قوشاقلار توغرىلىق ئويلار ئېكەنمەن،
قېرى چال كوزۈمگە كورۈنەر دەرھال.
ئالدىمدا سەنئەتنىڭ قەۋرىستانلىغى،
كورىمەن ئەجداتلار سوڭەكلىرىنى.
كورىمەن كويدۈرۈپ كۈلگە ئايلانغان،
خارلانغان ئەۋلاتنىڭ ئەمگەكلىرىنى.
گرانىت بىر مۇنبەر يۈكسەلگەن ئوندا،
ئەترابى سوڭەكلەر، قەۋرىلەر ۋە قان.
ئۈستىدە شۇ چالنىڭ مەرمەر ھەيكىلى،
بۇلۇتلار ئىچىدە كوككە بوي تارتقان.
ھېچ ئەجەپ ئەمەسكى مېنىڭ خىيالىم،
ھەيكەلگە مۇناسىپ ئۇلۇغ سەنئەتكار.
پەقەت شۇ دىۋانە بۇ ئاي-ژىللاردا،
بولماقتا سەنئەتتىن قالغان يادىكار ...

1968-ژىل مارت.

ئوما ئاناخشلىرى تۈركۈملىرىدىن

دالىدا

دولقۇنلايدۇ كوز يەتكۈسىز بۇغدايزار،
ئاي نۇرىدا ياتىرايدۇ ژىراقلار.
باشاقلارنى سويۇپ ئوتكەن شامالدا،
ئۇچۇپ كېلەر ئەجەپ ئىللىق پۇراقلار.
ھوزۇرلىنىپ گۈزەل كېچە پەيزىدىن،
كوكرەك كېرىپ قىرلار ئارا ماڭغاندىم؛
چەكسىز- كەڭرى ئېتىزلارغا يەتكەندە،
يوشۇرماستىن ئېيتىش كېرەك، تاڭ قالدىم:
شارتىلدىغان ئوغاقلارغا تەڭكەش بوپ،
ناخشا- كۈلكە سادالىرى ياڭرايدۇ.
بەس-بەس بىلەن سول يارىدۇ ژىگىتلەر،
چىۋەر قىزلار ئۇنچە تۇشۇپ قالمايدۇ.

تەھرىر ھەيئىتى.

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82-60-62، 85-39-62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس-72877

ئەۋلاد كورۇپىنىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

1985
ژىل
ئىيۇل
№14 (208)
باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەمىلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

بۇ ژىل ئالمۇتا ئوبلۇسى، ئۇيغۇر رايونى «ئەمگەك» كولخوزىنىڭ دېھقانلىرى 2000 گېكتاردەك يەرگە كۈزلۈك، يازلىق بۇغداي ۋە كوموقوناق زىرائەتلىرىنى تېرىپ، ئۇلارنى ئاگرو تېخنىكا قائىدىلىرىگە قاتتىق رىئايە قىلىش ئاساسىدا بېقىپ مول ھوسۇل يېتىشتۈردى. كولخوزدىكى ئىلغار ئۈنۈملارنىڭ بىرىسىنى قازاقستاندا خىزمەت كۆرسەتكەن يېزا ئىگىلىكى خادىمى تايىر دېسەكوۋ باشقۇرىدۇ.

سۈرەتتە: داڭلىق دېھقان تايىر دېسەكوۋ ئېتىزلارنى ئارىلاپ، مائىلاي تەرىنىڭ ئەجرى بولغان بولۇق ئاشلىقتىن مەمنۇن بولماقتا.

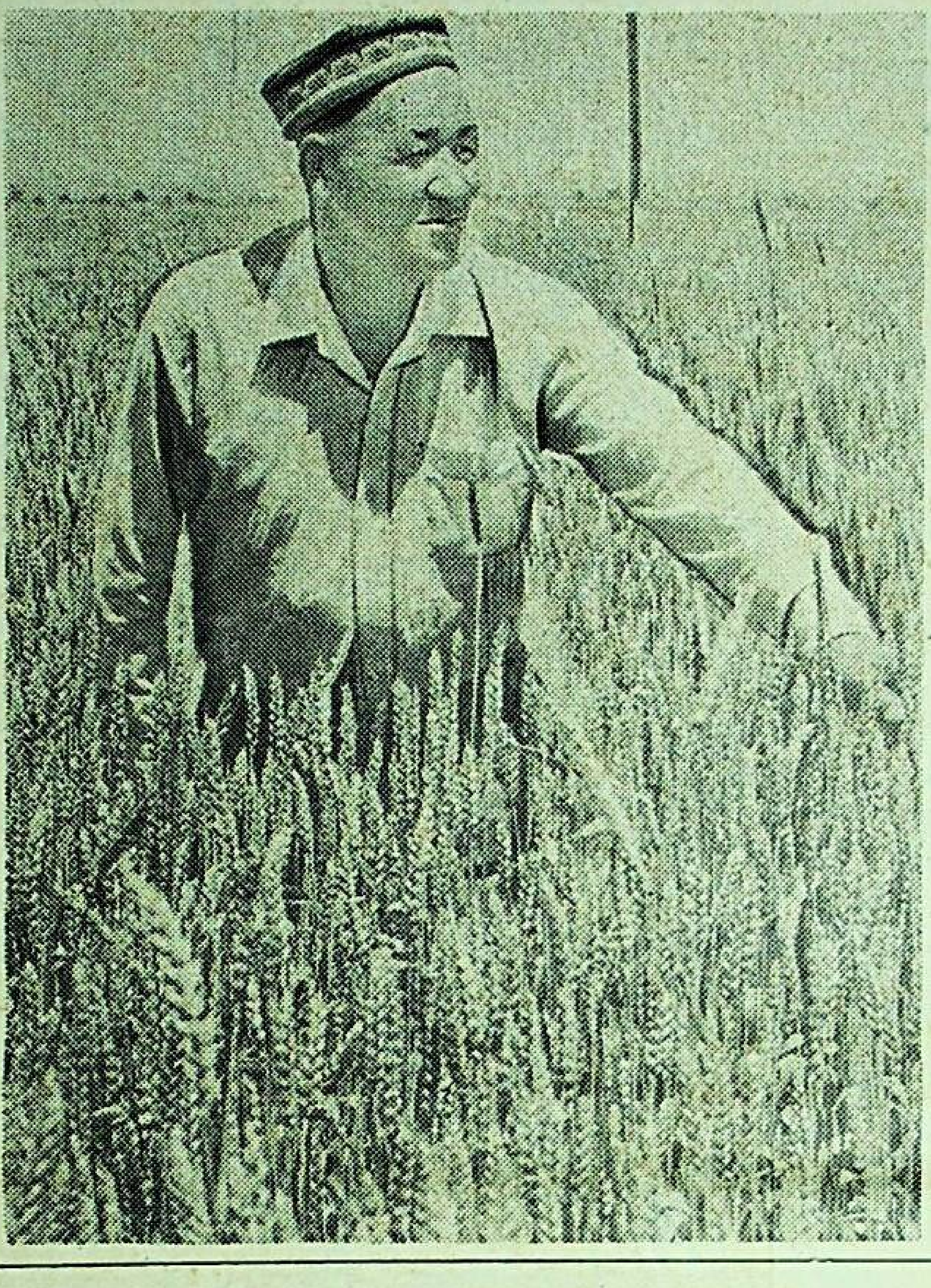

شېئرىيەت بەيرىمى

بۇ ژىل ئۇلۇق شائىر ئاباينىڭ تۇغۇلغانلىقىغا 140 ژىل تولدۇ. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن شەمەي تەۋەسىدە زور مۇشائىرە مەرىكىسى ئۆتكۈزۈلدى. ئەنئەنىلىك شېئرىيەت كۈنلىرى ئوبلۇس مەركىزىدىن باشلاندى. ئۇنىڭغا ئەدەبىيات شەيدالىرى ژىغىلدى. بۇ مۇشائىرە مەرىكىسىگە ئالمۇتىدىن، تاتارستان ئاسسىردىن شائىر- يازغۇچىلار كەلدى. قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ سېكرېتارى ت. مولداغالىيېۋنىڭ، شائىر م.ئەلىمبايېۋنىڭ، مەرىكىگە قازاندىن مەخسۇس كەلگەن مېھمانلار ي. يۈزىيېۋنىڭ، م. خۇسەيىنىنىڭ، ر.زاتائۇلىنىڭ ئۇلۇق ئاباي ھەققىدە ھاياجان بىلەن ئېيتىلغان سۆزلىرىنى، بۈيۈك شائىرغا بېغىشلاپ يازغان شېئىرلىرىنى، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىن تەرجىمە قىلىنغان ئۈزۈندىلەرنى قاتناشقۇچىلار سەمىمى قوبۇل قىلدى.

ئىككىنچى كۈنى شائىر- يازغۇچىلار ئاباي رايونىغا قاراپ يولغا چىقتى. ئۇلار يول ئۈستىدە مۇدھىش دەۋرىنىڭ قۇرۇۋانى بولغان ئېڭلىك بىلەن كېبەك ھەيكىلى ئالدىدا بولدى. ئۇنىڭدىن كېيىن قاراناۋۇلدا بولۇپ، رايون چوپانلىرىنىڭ تويىغا قاتناشتى. يازغۇچىلار ئاباي ھەيكىلى ئالدىغا گۈل چەمبەرلىرىنى قويدى. بۇ گۈلمەز دوستلۇق ئالبىسىغىمۇ قويۇلدى.

مۇشائىرە كېچىنى رايون رەھبەرلىرىدىن خ. ماتايېۋ ئاچتى. چوپانلار نامىدىن «ئانابىرالى» سوۋخوزىنىڭ قويچىسى، رايون چېمپىيونى ر. ئۇسپانوۋا مېھمانلارنى تەبرىكلىدى. مەزكۇر رايوندىكى مەكتەپلەرنى تامام قىلغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ كام بولغاندا ئاباينىڭ 100 قۇردىن شېئىرىنى ياتقا ئېلىشىمۇ مېھمانلارنى خوشال قىلدى.

مۇشائىرە كېچىنىڭ ئىككىنچى قىسمى قازاقستان لېنىن كومسومولى مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېياتى «قالامقاس» ئانسامبلىنىڭ كونسېرتى بىلەن داۋاملاشتى. ئۇنىڭدا ئاقىنىنىڭ مۇزىكىلىق ئەسەرلىرى، ئۇنىڭ شېئىرىغا يېزىلغان ناخشىلار ئىجرا قىلىندى. قاراناۋۇل دوگى ئېتىگىدە ئۆتكەن «ئالتىباقان» ئويۇندا ئاباي ھاياتىغا بېغىشلانغان كومپوزىتسىيەمۇ كۆڭۈللۈك ئۆتتى.

شەنبە كۈنى ئەمگەك بىلەن پوئېزىيە مەرىكىسى يەنە داۋاملاشتى. بەيرەملىك مىنبەر ئالدىدىن سوۋخوزلار كولونىسى ئەمگەك كۆرسەتكۈچلىرىنى، شائىر ھاياتى بىلەن ئۇنىڭ ئىجادىنى تەسۋىرلەيدىغان سۈرەتلەرنى ئېلىپ ئۆتتى.

شۇنداق قىلىپ شەمەي زېمىنىدا ئۆتكەن ئاباي شېئرىيىتى بەيرىمى سەنئەت بىلەن ئەمگەك بىرلىكىنىڭ يارقىن نامايىشى بولدى.

«ياشلىق»- جاھان فېستىۋالىنىڭ ئىشتىراكچىسى

بۇ كۈنلەردە پۈتكۈل دۇنيادىكى تەرەققىيپەرۋەر ياشلارنىڭ نوي- پىكرى موسكۋادا ئۆتۈدىغان ياشلار ۋە ستۇدېنتلارنىڭ 12- خەلق ئارا فېستىۋالىدا بولماقتا. ھەممىلا يەردە ئۇنىڭغا قىزغىن تەييارلىق كۆرۈلدى. جۈملىدىن، قازاقستان لېنىن كومسومولى مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېياتى، «ياشلىق» ئانسامبلىنىڭ كوللېكتىۋمۇ ئۆزلىرىنىڭ ئاخىرقى تەييارلىقلىرىنى پۈتتۈرۈپ، فېستىۋال ئىشتىراكچىسى بولدى.

شۇ مۇناسىۋەت بىلەن جۇمھۇرىيەتلىك دولەت ئۇيغۇر تىياترىنىڭ دىرېكتورى ھەم مەزكۇر ئانسامبلىنىڭ بەدىي رەھبىرى، قازاقستاندا خىزمەت كۆرسەتكەن ئارتىست مۇرات ئەخمەدىيېۋ تۆۋەندىكىلەرنى سۆزلەپ بەردى:

— ئانسامبلىمىزنىڭ ياشلار ۋە ستۇدېنتلارنىڭ 12- خەلق ئارا موسكۋا فېستىۋالىغا تەكلىپ قىلىنغانلىقى توغرىلىق خەۋەرنى تىياترىمىزنىڭ بارلىق كوللېكتىۋى ناھايىتى چوڭ ھاياجان ۋە خوشاللىق ئىلكىدە قارشى ئالدى.

فېستىۋالغا قاتنىشىدىغان ئانسامبلىنىڭ ئاساسىي تەركىۋى چەت ئەللەرگە بېرىپ، ئۆز ھۈنەرلىرىنى نامايىش قىلىپ، تاماشىبىنلار ئالقىشىغا سازاۋەر بولغان مارات مەمەتباقىيېۋ، يالقۇن شەمىيېۋ، گۈلبوستان سەدۋاقاسوۋا، گۈلباھار ئەخمەدىيېۋالار ئوخشاش تەجرىبىلىك ئارتىستلار بىلەن بىللە دىلمۇرات رەزاموۋ، ئابلەھەت ئىسلاموۋ، ئەزىز مەسىموۋلاردىن تەركىب تاپقان 15 كىشىدىن ئىبارەت. ئەندى ئانسامبلىمىزنىڭ رېپېرتۇئارىغا كەلسەك، ئۇنى جاھان خەلقلىرى تىللىرىدا يېزىلغان ئەسەرلەر بىلەن تولۇقتۇردۇق. فېستىۋال كۈنلىرى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن كوللېكتىۋ س س س ر خەلقلىرى ناخشىلىرى بىلەن بىرلىكتە نېمىس، پولەك، ۋېنگېر، رۇمىن، ئاۋغان خەلقلىرىنىڭ ناخشىلىرىنى ئۆگەندى. ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى بىر يېرىم سائەتلىك كونسېرت پروگراممىسىنىڭ ئاساسىي قىسمىنى تەشكىل قىلىدۇ. ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا كونسېرت قويۇدىغان كلۇبلار، ئېستراندا مەيدانچىلىرى ۋە مەدەنىيەت ئۆيلىرىنىڭ ئورنى ئېنىق كۆرسىتىلگەن. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ، بىز قەيەردە ئويۇن كۆرسەتمەيلى، ھەممىلا يەردە ئۆز ھۈنىرىمىزنى يابىغا يەتكۈزۈپ ئورۇنلاپ، نەچچە مىڭلىغان سەنئەت ئىشقىۋازلىرىنىڭ چوڭ ئىشەنچە ۋە ئۈمۈتىنى ئاقلاشقا بارلىق كۈچ- قۇۋۋىتىمىزنى سەرپ قىلىمىز. بۇ ياش ئۇيغۇر سەنئەتچىلىرىنىڭ ياشلارنىڭ ۋە ستۇدېنتلارنىڭ 12- جاھان فېستىۋالىنىڭ «جاھانگىرلىككە قارشى ھەمجەھەتلىك، تېچلىق ۋە دوستلۇق ئۈچۈن!» دېگەن شارىنى قوللاپ- قۇۋۋەتلەپ، ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا قوشقان ئۈلۈشى بولغۇسى.

سۈرەتتە: «ياشلىق» ئېستراداانسامبلى ئارتىستلىرىنىڭ بىر گرۇپپىسى.

ئەركىن ئەمگەك — بەخت ھەم دۆلەت

قازاقىستان س س ر گراژدانلىرى ئەمگەك قىلىش ھوقۇقىغا، — يەنى قىلىنغان ئەمگەكنىڭ مىقدارىغا ۋە سۈپىتىگە مۇۋاپىق ھالدا ھەم دۆلەت تەرىپىدىن بەلگۈلەنگەن مىنىمال مىقداردىن تۆۋەن بولمىغان مىقداردا ئەمگەك ھەققى تۆلىنىشى كاپالەتلەندۈرۈلگەن ئىشقا ئىگە بولۇش ھوقۇقىغا، — شۇ جۈملىدىن ئۆزىنىڭ لاياقىتىگە، قابىلىيىتىگە، كەسپىي تەييارلىقىغا، مەلۇماتىغا مۇۋاپىق ھەم جەمئىيەت ئېھتىياجىنى ھېسابقا ئالغان ھالدا كەسىپ، مەشغۇلات ياكى ئىش تۈرىنى تاللاۋېلىش ھوقۇقىغا ئىگە.

(قازاقىستان س س ر كونستىتۇتسىيەسىنىڭ 38 — ماددىسىدىن)

ئەمگەك ھەققىدە ماقال — تەمسىللەر

بېرىنى بىرسى بېرىدۇ،
كۆپنى — مېھنەت.
بوۋاقنىڭ تال تىككىنى —
ئۆزىگە نام ئەككىنى.
بار، بار ئىشتا بار،
ئىشلىمىگەن ئاتقا زار.

بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويما.
بوي ئىشلىمەس — قول ئىشلەر.
گەپ بىلگىچە، ئىش بىل.
گەپ باشقا، ئىش باشقا.
گۈزەللىك ھۆسنىدە ئەمەس، مېھنەتتە.
دەريا سۈيىنى باھار تاشتۇرار،
ئادەم قەدرىنى مېھنەت ئاشۇرار.

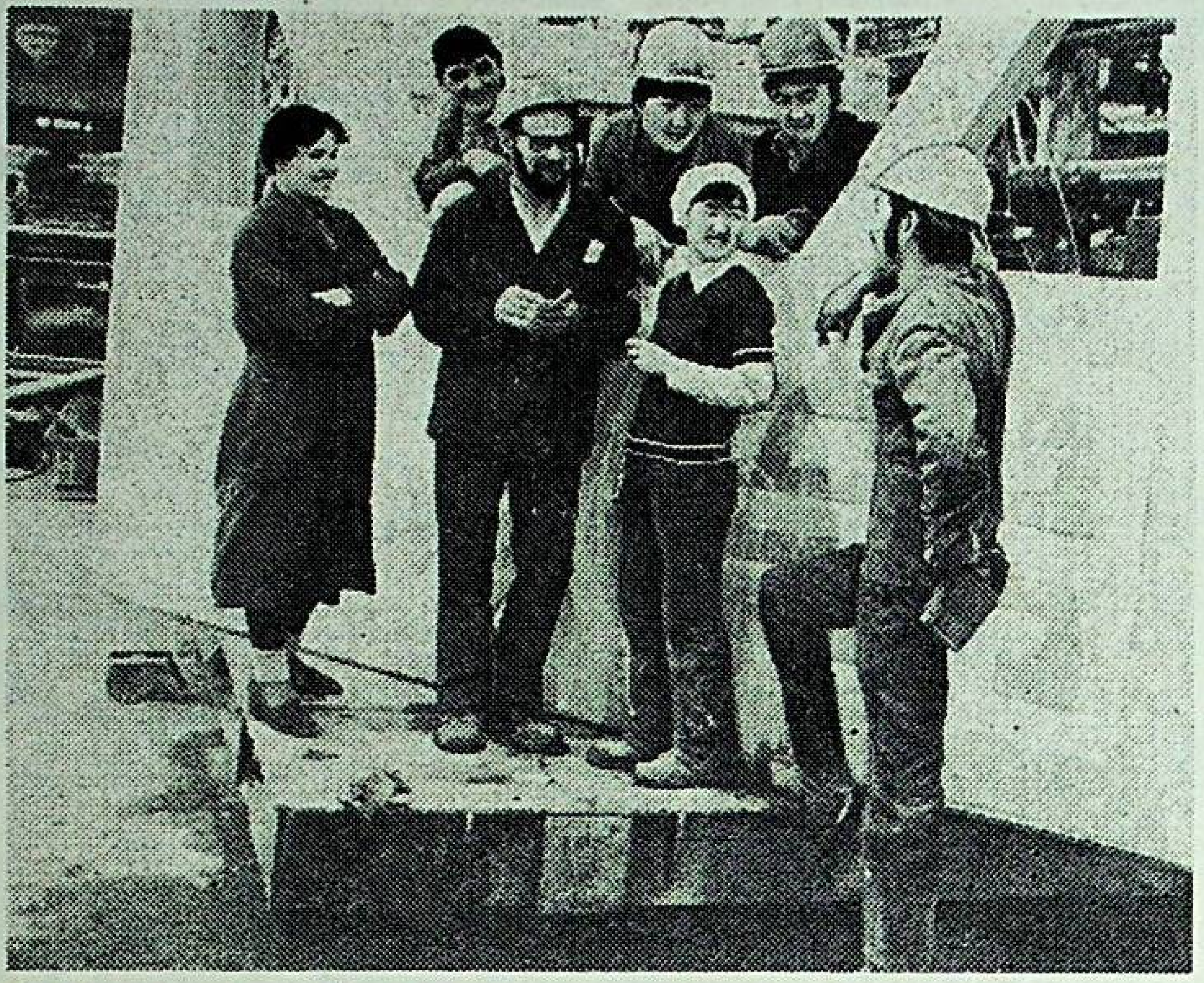

سۈرەتتە: ئالمۇتا ئۆي قۇرۇلۇش كومبىناتى ياشلىرى ئىش ئارىسىدىكى تەنەپپۇستا.

ئەمگەك بىلەن ئادەم كۆركەم

ھازىرقى چاغدا سوۋېت ئىشچىلىرى تەجرىبىلىك، دەۋر تەلىپىگە لايىق بىلىم ۋە كەسىپ ئىگىلىگەن بولۇپ شەكىللەندى. ھازىر ئېلىمىزدا ئۇلارنىڭ سانى 80 مىللىوندىن ئاشىدۇ. ئىلگىرى سانائەت كارخانىلىرى نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمىگەن قازاقىستاننىڭ خەلق ئىگىلىكىدە ئىشچىلار سىنىپى مۇھىم ئورۇن ئىگىلەيدۇ.

جۇمھۇرىيىتىمىز ئىشچىلىرى ھەققىدە سۆز بولغاندا، ئالدى بىلەن ئالمۇتا ئېغىر ماشىنىسازلىق زاۋۇتىنى تىلغا ئېلىش كېرەك. شۇڭلاشقىمۇ بىزنىڭ مۇخبىرىمىز كارخانا ئىشچىلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇلارغا بىر نەچچە سوئاللار بەرگەن ئىدى. گېزىتخانلىرىمىزنى ئۇلارنىڭ جاۋابلىرى بىلەن قىسقىچە تونۇشتۇرۇپ ئوتەيلى.

سىلەردە ئىشچىلارنىڭ دەم ئېلىشى قانداق ئۇيۇشتۇرۇلىدۇ؟ ئۇنىڭغا دۆلەتنىڭ ياردىمى بارمۇ؟

رابىغا بالدىقوۋا (زاۋۇت ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ھەيئەت ئەزاسى):

— زاۋۇت ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ئىشچىلارنىڭ ئىش ئارىسىدىكى 10 مىنۇتلۇق تەنەپپۇسىدىن باشلاپ، شەنبە، يەكشەنبە دەم ئېلىش كۈنلىرىنى، يىللىق ئەمگەك ئوتپۇسكىسىنى ئۈنۈملۈك ئۆتكۈزۈشنى ئۇيۇشتۇرىدۇ. سېخلاردا ئىشچىلارنىڭ تەنەپپۇس ۋاقتىنى ياخشى ئۆتكۈزۈشى ئۈچۈن مەخسۇس جايلار بار. ئۇ يەردە ئۇسسۇلۇق ئىچىشكە، يېنىك تاماقلىنىشقا بولىدۇ. زاۋۇتنىڭ قاپچىغاي دېڭىزى بويىدا ۋە تاغ باغرىدا دەم ئېلىش ئۆيلىرى بار بولۇپ، ئۇلاردا ئىشچىلار شەنبە، يەكشەنبە كۈنلىرىدە دەم ئېلىپ قايتىدۇ. ئۇ يەردە ئايرىم — ئايرىم خانىلار، غىزا، ئورۇن — كۆرپە تېپىپ بېرىلىدۇ. ئۆتكەن يىلى 7000 ئادەم شۇ جايلاردا كۆڭۈللۈك دەم ئېلىپ قايتتى.

زاۋۇتنىڭ ھەربىر سېخىدا ئىسسىق، سوغ سۇلىرى بولغان دۇشلىرى بار. زاۋۇت شىپاخانىسىدا: كېسەللىكنىڭ ھەممە خىللىرىنى داۋالايدىغان ئالىي مەلۇماتلىق ئونلىغان دوختۇرلار ئىشچىلارنىڭ تەن ساقلىقىنى كۆزىتىپ تۇرىدۇ. ئاندىن 500 دىن ئارتۇق ئىشچى ساناتورىيلاردا داۋالاندى. چوڭ شەھەرلەردە سەياھەتتە بولدى. دەم ئېلىش ئۆيلىرىدە دەم ئالدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئىمتىيازلىق يوللانمىلار بېرىلدى. يوللانمىنى ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ھېساۋىغا تېكىن ئالدى. زاۋۇت قارمىقىدا ئىشچىلارنىڭ باللىرى ئۈچۈن 850 ئورۇنلۇق 6 بالىلار باغچىسى، 160 ئورۇنلۇق پىونېرلار لاگېرى بار.

كارخانىدا 30 مىڭدىن ئارتۇق كىتاب فوندى بولغان ئىككى كىتابخانا ئىشلەيدۇ. ئۆتكەن يىلى ئىشچىلارنىڭ سەنئەت ۋە سپورت بىلەن شۇغۇللىنىشىنى تېخىمۇ ئۇۋج ئالدۇرۇش مەخسىتىدە دۆلەت 60 مىڭ سومدىن ئارتۇق خىراجەت ئاجراتتى. ئۇنىڭغا مۇزىكا ئەسۋابلىرى ۋە سپورت بۇيۇملىرىنى سېتىپ ئالدۇق.

ئىشچىلار ئارىسىدا بەدىي سەنئەت بىلەن، تەن تەربىيە بىلەن شۇغۇللىنىشقا، بەدەن چېنىقتۇرۇشقا قانداق ئىمكانىيەتلەر يارىتىلغان؟

قۇرمانغالىي تەخمەدىيېۋ: (قۇيۇش سېخىنىڭ ئىشچىسى) 11 يىلدىن بېرى بۇ زاۋۇتتا ئىشلەۋاتىمەن. ھازىر چوڭ ئائىلەم بىلەن كارخانا بەرگەن 3 بۆلمىلىك ئۆيدە ياشايمەن. ئايلىق مائاشىم ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 300 سومدىن ئاينىدۇ. بوش ۋاقتىمدا پايدىلىنىپ، زاۋۇت سەنئەت ھەۋەسكارلىرى تۈمەكلىرىدە ئىشتىراك قىلىپ، يېڭى ناخشىلار ئۆگىنىمەن، سۈيۈملۈك دومبىرىدا كۈيلەر چالىمەن. سەنئەت بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار ئۈچۈن مەدەنىيەت ئۆيىدە مەخسۇس بۆلمىلەر، چالغۇ ئەسۋابلىرى بار. مەن ئابايىنىڭ ناخشىلىرىنى ئېيتقاندا ئىشچىلار زوق بىلەن تىڭشايدۇ.

ئىبراھىم غازىزوۋ: — (ئەندازا ياساش سېخىنىڭ ئىشچىسى) مەن بۇ يەردە 16 يىلدىن بېرى ئىشلەپ كېلىۋاتىمەن. شۇ جەرياندا سپورتنىڭ سۇدا ئۈزۈش ۋە ژۈگرەش ئوخشاش خىللىرى بىلەن داۋاملىق شۇغۇللىنىمەن. بۇ يەردە مېنىڭدىن باشقىمۇ بەدەن چېنىقتۇرۇش بىلەن مەشغۇل بولىدىغانلار كۆپ. بىزدە 2000 ئادەم سپورت بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. دوپ ئويۇنلىرى، ئېغىر ۋە يېنىك ئاتلېتىكا، گىمناستىكا كوماندىلىرى مەۋجۇت.

ياش ئىشچىلارغا غەمخورلۇق قانداق؟

قايرات مۇقانوۋ: — (ئەندازا ياساش سېخىنىڭ ئىشچىسى) مەن زاۋۇتقا بۇندىن ئىككى يىل مۇقەددەم كەلگەن ئىدىم. تەجرىبىلىك ئىشچىلار ياردىمىدە ئىشنى ياخشى ئۆزلەشتۈرۈپ ئالدىم. ھازىرچە ياتاقخانىدا تۇرىمەن. مائاشىم ياخشى. بۇ يەردە ئىشچىلارنىڭ بوش ۋاقتىنى كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن بارلىق شارائىتلار بار.

س. قالىيېۋ.

پاراۋانلىقمۇ، ئابرويمۇ — ئەمگەكتىن

مەرھۇم ئاتام ئۆزىنىڭ ياشلىق دەۋرىنىڭ ئېچىنىشلىق ھالدا ئۆتكەنلىكىنى، ئەمگىكىنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرمىگەنلىكىنى پات-پات ئەسلەپ قوياتتى. قىرىقىنچى يىلىنىڭ ئاخىرىدا ئۇنىڭغا سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى نامى بېرىلىپ، ژۇتداشلىرىنىڭ ئارىسىدا چوڭ ھۆرمەتكە ئىگە بولغاندا ھاياجاندىن كۆزىگە ياش ئالغانلىقى ھېلىمۇ ئېسىمدە.

— مەن تېخى ئونئوگۇنلا ئوچامدا يېپىنچام يوق، بىر پارچە نانغا زار بولۇپ يۈرگەن ئىدىم. ئەندىچۇ؟ مانا ھازىر مەن كىمدىن كام مەن! ئادىل ئەمگىكىم ئارقىسىدا ئابروي قازىنىپ، ماڭلاي تەرىمنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرۈۋاتىمەن. ئاددىي ئەمگەكچىنى شۇنچىلىك قەدىرلەيدىغان سوۋېت ۋەتىنىمنىڭ ئالتۇن قانۇنىدىن ئۆرگىلەي، — دەيدىغان ئاتام. شۇنداق ۋاقىتلاردا ئۇنىڭ كۆكسىدىكى ئالتۇن يۇلتۇزغا قاراپ، بىزمۇ چوپان بولىمىز، دەيتتۇق. ھەقىقەتەن مەنمۇ بەختىمنى ئاتا كەسپىدىن تاپتىم.

ژۇتداشلىرىم ماڭا زور ئىشەنچە بىلدۈرۈپ، مېنى س س س ر ئالىي سوۋېتىغا دېپۇتات قىلىپ سايلىدى. مەنمۇ ئاتامغا ئوخشاش سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى بولدۇم، قازاقىستان كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىغا ئەزا بولۇپ سايلاندىم. پارلامېنت ئەزاسى سۈپىتىم بىلەن ۋەكىللەر ئۆمىكى تەركىۋىدە ئىرلاندىيە، ئىتالىيە قاتارلىق دۆلەتلەردە زىيارەتتە بولدۇم.

ئۇزۇندىن بۇيان بىزنىڭ قارا كۆل قوي ئىگىلىكىدە ئۈنۈملۈك ئەمگەك قىلغان چوڭ چوپان، سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى ب. ئەبجانوۋنىڭ نامى جۇمھۇرىيىتىمىزگە ياخشى تونۇش، سوۋخوزىمىز بېكىمباي ئەبجانوۋ نامى بىلەن ئاتىلىدۇ. ئۇنىڭ گرانىت تاشقا ئويۇلغان ھەيكىلى سوۋخوز مەركىزىدە تۇرىدۇ. مەن ئۇنى كۆرگەندە بىزنىڭ جەمئىيىتىمىزدە ئادىل ئەمگەكچىلەرگە بولغان چەكسىز ھۆرمەتنى ھېس قىلىپ، خۇرسەن بولىمەن.

بۇنىڭدىن چىقىدىغان خۇلاسە شۇكى، بىزنىڭ ئېلىمىزدا ھەر بىر ئائىلىنىڭ پاراۋانلىقىمۇ، بەختىمۇ، بەختىنىڭ ھۇزۇرىمۇ ئەمگەكتىن، ئۇنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرۈۋاتقان ئەمگەكچى ئادەملەردۇر.

شۇڭا بىز جەمئىيىتىمىزنىڭ كېلەچەك ئىگىلىرى بولغان باللىرىمىزنىمۇ ئەمگەكنى پۈتكۈل ۋۇجۇدى بىلەن سۆيۈش روھىدا تەربىيىلىمەكتىمىز. ئۇلارنىڭ خالىغان كەسپىنى تاللاۋېلىپ، ئۆگىنىپ چىقىشىغا بىزدە ھەممە شارائىتلار بار.

سوۋېت جاقسىبېكوۋ.

شەمەي ئوبلۇسى.

بالىلىرىمىز ئىقبالى

مەن 15 بالىنىڭ ئانىسىمەن. ئۇلارنى ئەل قاتارى زامان تەلىپىگە لايىق تەربىيىلەش مەخسىتىدە بالدۇرلا ئەمگەك قىلىشقا باشلىدىم. سىردەريا تەۋەسىدە شالچىلىق قىلىپ، ئاتاقلىق دېھقانلار قاتارىغا قوشۇلدۇم. «يەر ئىشلىگەنگە سېخى» دېگەندەك، يىلدىن-يىلغا شالىلاردىن مول ھوسۇل ئېلىپ، ئاباۋىتىمىز ژوقۇرى بولۇۋەردى. يولدىشىم قاتپار ئىككىمىزنىڭ كىرىمى [illegible] بالىلىرىمىزنىڭ ماددىي ۋە روھىي ئېھتىياجلىرىغا يېتىۋاتىدۇ.

15 بالىنىڭ توققۇزى يېزىدىكى ئون يىللىق مەكتەپنى تاماملاپ، ئۆزلىرىنىڭ خاھىشى بويىچە ئالىي، ئوتتۇرا بىلىم يۇرتلىرىدا ئوقۇماقتا. قالغانلىرى ئوقۇشلىرىنى تاماملاپ ئىشلىمەكتە. چوڭ قىزىم ئۇرازگۈل ئالىي مەلۇماتلىق مۇئەللىم. جۇماگۈل — دوختۇر، سېرىك — سۇ مۇتەخەسسىسى، كىچىكلىرى مەكتەپتە ئوقۇماقتا. بۇلارنىڭمۇ خالىغان بىلىم يۇرتلىرىغا چۈشۈپ ئوقۇپ، ئۈنۈملۈك ئەمگەك قىلىشىغا ئىشەنچىم كامىل. چۈنكى 9 بالامۇ ھاياتتا ئەنە شۇنداق يوللىرىنى تېپىپ، خالىغان ئوقۇشقا چۈشۈپ مۇتەخەسسىس بولغان. ئۇلار ئىش ئىزدىمىدى، ئەكسىچە، ئىش ئۇلارنى ئىزدەپ تېپىپ ئالدى دېسەممۇ بولىدۇ.

ئىقتىسادىي پاراۋانلىقنى بەرپا قىلىشنىڭ، ئىجتىمائىي ئىشلارغا ئارىلىشىشنىڭ ئىنسان قابىلىيىتىنى ئاشۇرۇشقا زور مۇمكىنچىلىكلەر يارىتىدىغانلىقىنى بىلىپ چوڭ بولغان ھەر بىر ئادەم ئۆزىنىڭ كېلەچىكىدىن خاتىرجەم بولىدۇ. بىزدە بۇ ھوقۇق كاپالەتلەندۈرۈلگەن. شۇڭلاشقىمۇ بىز بالىلىرىمىزنىڭ كېلەچىكىگە خاتىرجەم قارايمىز.

ئاغىما ئايماغامبېتوۋا.

ئاباي نامىدىكى سوۋخوز، سىردەريا رايونى، قىزىلئوردا ئوبلۇسى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى www.ewlat.org www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

كىتاپخانىچى رابىيەم

يېزا ئاھالىسىنىڭ مەدەنىي سەۋىيەسىنى، بىلىمىنى كۆتىرىش يولىدا كىتاپخانىنىڭ ئاتقۇرىدىغان رولى چوڭ. رايونلۇق مەدەنىيەت بۆلۈمىنىڭ باشلىقى س. قايىربېكوۋانىڭ بۇ ئېيتقانلىرىغا كىتاپخانىغا كىرىشىمىز بىلەنلا كۆز يەتكۈزدۇق. ئوقۇش زالىغا، تەكچىلەرگە كىتاپلار رەتلىك قىلىپ تىزىلغان. بىنانىڭ ئىچى ناھايىتى سەرەمجان. رۇس، قازاق، ئۇيغۇر تىللىرىدىكى ئىجتىمائىي، ئەدەبىي ۋە يېزا ئىگىلىگىگە دائىر خىلمۇ-خىل كىتاپلار ئايرىم-ئايرىم جايلاشتۇرۇلغان.

كىتاپخانا ئىشىنىڭ ئۇقۇرى تەلەپ دەرىجىسىدە يولغا قويۇلۇشى، ئەلۋەتتە، رابىيەم ئابدۇتوۋا ئەمگىكىنىڭ نەتىجىسىدۇر. ئۇ كىتاپ ئوقۇغۇچىلارنىڭ قانداق تېمىدا يېزىلغان ئەدەبىياتلار بىلەن قىزىقىدىغانلىقىنى ياخشى بىلىدۇ. شۇڭلاشقا كىتاپخانىلارنى كىتاپلار ئۈستىدە مۇنازىرىلەر ژۈرگۈزۈپ لازىم كىتاپلارنى ئېلىپ ئوقۇشقا مەسلىھەت بېرىپ تۇرىدۇ.

كىتاپخانىلار سانى ژىلدىن-ژىلغا كۆپەيمەكتە. ھازىر مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن تارتىپ تا پېنسىونېرلارغىچە تۇراقلىق كىتاپخانىلاردۇر.

مۇندا ئايرىم سەنەلەرگە مۇناسىۋەتلىك چارە-تەدبىرلەر، كىتاپ ئوقۇغۇچىلار كونفېرېنسىيەلىرى، يېزىدىكى ئۇرۇش مەردانىلىرى ۋە ئەمگەك ئىلغارلىرى بىلەن ئۇچرىشىشلارنى ئۆتكۈزۈپ تۇرۇش ئەنئەنىگە ئايلانغان. ئالدىن-ئالا تۈزۈلگەن پىلانغا مۇۋاپىق شۇنداق ئۇچرىشىشلارنىڭ بىرى يېقىندا قازاقستان لېنىن كومسومولى مۇكاپىتىنىڭ لاۋرىياتى، ئاتاقلىق ساماساق ئۆستۈرگۈچى خالىدەم ئىمىنوۋا بىلەن ئۆتكۈزۈلدى. ئۇنىڭدا ياش دېھقان قىز ئۆزىنىڭ ئىش تەجرىبىسى ھەققىدە سۆزلەپ بەردى. شۇنداقلا يېزا ياشلىرى بىلەن «ئەمگەك - كىشىلەر پەزىلىتى»، «ۋەتەن نېمىدىن باشلىنىدۇ»، «بىزنىڭ ماگنىتكىمىز»، «مەدەنىيەتلىك بولۇشنىڭ سىرى نېمىدە؟» دېگەن تېماتىكىلىق كەچلەر ھەممىنىڭ كۆڭلىدە چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى.

— ئاھالىنى كىتاپ ئوقۇشقا كۆپەرەك جەلىپ قىلىشنىڭ ئاساسىي ئامىلى، — دەيدۇ كىتاپخانا باشلىقى، — ئالدى بىلەن كىتاپخانىچىنىڭ ئىشنى ئۇيۇشتۇرۇشنى بىلىشى، ئۆزىمۇ كىتاپ ئوقۇشقا خۇمار بولۇشى كېرەك. شۇندا ئۇ كىتاپتىن ئالغان بىلىمى، ئاڭ-سەۋىيەسى بىلەن باشقىلارنى قىزىقتۇرالايدىغان بولىدۇ.

س. ئىسكەندەروۋ.

ئۇيغۇر رايونى،

قىرغىزساي يېزىسى.

سۈرەتتە: ئالمۇتا پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ يازلىق دەم ئېلىش ۋاقتىدا چەت يېزىلارغا بېرىپ قۇرۇلۇش ئىشلىرىغا قاتنىشىۋاتقان ستۇدېنتلىرىنىڭ بىر گۇرۇپپىسى.

ھېچكىم ئېتىۋاردىن سىرت قالمايدۇ

«بىزنىڭ ئېلىمىزدا بىرمۇ ئادەم دوختۇرنىڭ ئېتىۋاردىن سىرت قالمايدۇ، دەپ يازىسىلەر. شۇ راسمۇ؟ 3—4 ئائىلە ياشايدىغان يايلاقلارمۇ بولىدۇ. ھەتتا يالغۇز بىر پادىچىنىڭ ئائىلىسىلا ياشايدىغان جايلارمۇ، ژىراق ئاۋۇللارمۇ كۆپتۇر. ئەنە شۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ دوختۇرى بولامدۇ؟.

تەھرىراتىمىزغا كەلگەن بىر خەتتە ئەنە شۇنداق بىر سوئال قويۇلغان. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇرجار رايونىنىڭ مۇئاۋىن باش دوختۇرى ب. نىغمەتۇللىنىڭ ماقالىسىنى ئېلان قىلىۋاتىمىز.

ئۆتكەن قىشتا ئۇرجار رايونىدا جەمئىيەتلىك چارۋا ماللىرى 284 ئۇچاستكىدا قىشلىدى. ئۇلاردا 800گە يېقىن چوپان، 259 پادىچى، 380گە يېقىن سېغىنچى ۋە باشقىلار ئىشلىدى. مانا شۇنچە ئادەمگە تىببىي ياردەم قانداق كۆرسىتىلدى؟

مالچىلارغا تىببىي خىزمەت كۆرسىتىش خەرىتىسى بويىچە رايونىمىز زىمىنى ئۈچكە بۆلۈندى. ئۇلارغا خىزمەت كۆرسىتىش ئۈچۈن ئىككى كۆچمە تىببىي بىرىگادا ئۇيۇشتۇرۇلدى.

مانا شۇ ئىشنىڭ خۇلاسىسىغا قارىساقلا، 5 ئاي قىشتا يېزىلىق كېسەلخانىلارنىڭ ئۆزىلا 28 قېتىم مەخسۇس بىرىگادا چىقارغانلىقى، ئۇلارنىڭ 3117 ئادەمگە تىببىي خىزمەت كۆرسەتكەنلىكى ئېنىقلاندى. 1300 مالچى ئىچكى كېسەللەر دوختۇرىغا كۆرۈنۈپ، تەن ساقلىقلىرىنى تولۇق تەكشۈرتكەن. ئۇلارغا قوشۇمچە ئاكۇشېر-گىنېكولوگ ئا. كېنسارىنا، باللار دوختۇرى ز. كېتېبېكوۋا، چىش دوختۇرى ئا. سۈمېنوۋ، ئاپتېكا خىزمەتچىسى ز. زاخارچېنكو ۋە باشقىلار قىشنىڭ سوغ كۈنلىرىگە قارىماي، ئەڭ ژىراق مال قىشلىتىش ئۇچاستكىلاردا بولۇپ قايتتى.

«ئۆكتەبىرنىڭ 40 ژىللىقى»، «يېڭى تۇرمۇش»، «جاس قايرات»، «ئالاتاۋ»، «ئالغاباس» ناملىق قويچى ياشلار بىرىگادىلىرىدا ئىشلەيدىغان چارۋىچىلار بۇ دوختۇرلاردىن ئىنتايىن مىننەتدار.

گەپ تىببىي خىزمەت ھەققىدە بولغاندا، بارلىق ئاھالىنى ئەتراپلىق تىببىي تەكشۈرۈشتىن ئۆتكۈزۈش ئوخشاش ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇماسلىقىمىز كېرەك. بۇ چارە-تەدبىر ئۆتكەن ژىل مارت ئېيىدىن باشلاندى. شۇنىڭدىن بېرى ژىراقتا ئىشلىگەن بىرىگادىلارغا قوشۇمچە مۇتەخەسسىسلەر قوشۇلدى. ئۇلارغا كېرەكلىك ماشىنىلارمۇ تەخسىم قىلىندى. كۆچمە رېنتگېن كابىنېتلىرى، ئېلېكتروكاردىوگرامما ئاپپاراتلىرى بېرىلدى. دوختۇرلار بىر ئاي ۋاقىت ئىچىدە مالچىلار ئاۋۇللىرىنىڭ 700 گە يېقىن ئادىمىنى تىببىي تەكشۈرۈشنىڭ بارلىق خىللىرىدىن ئۆتكەزدى. بىر ئاز ئادەملەر ئۆزلىرى ئىشلەيدىغان ئىگىلىكلەردىكى يېزىلىق كېسەلخانىلاردا يېتىپ داۋالىنىشقا تەۋسىيە قىلىندى. بىر قىسىملىرىغا ئىشلەپ چىقىرىشتىن قول ئۈزمىگەن ھالدا ئامبۇلاتورىيەلىك يول بىلەن داۋالىنىپ، ۋاقتى-ۋاقتىدا دوختۇرغا كۆرۈنۈپ تۇرۇشقا مەسلىھەت بېرىلدى. بۇ ئادەملەرنىڭ تىزىملىكى ئەنە شۇ ئۇچاستكىنى تەمىنلەيدىغان دوختۇرنىڭ قولىغا تاپشۇرۇلدى.

ھازىر 340 ئورۇنلۇق رايونلۇق، 95 ئورۇنلۇق 3 يېزىلىق كېسەلخانا، ئىككى ئامبۇلاتورىيە، 28 فېلدشېر-ئاكۇشېرلىق پۇنكت، بىر ئۆپكە ئاغرىقلىرى دىسپانسېرى بار. ئۇلاردا 700گە يېقىن تىببىي خادىم ئىشلەيدۇ. نەتىجىدە رايون ئەمگەكچىلىرىنىڭ ھەممىسى تىببىي ياردەم ئېلىشقا ئېرىشتى.

ب. نىغمەتۇللىن،

ئۇرجار رايونلۇق تىببىي بىرلەشمىنىڭ مۇئاۋىن باش دوختۇرى.

نىكا سارىيى

چىمكەنت. يېقىندا پاختاارال رايونىنىڭ مەركىزى سىلاۋىن يېزىسىدا يېڭى نىكا سارىيى سېلىنىپ پۈتتى. زامانىۋىي ئارخىتېكتورا ئۇسلۇبلىرى بىلەن سېلىنغان بۇ ئىمارەتنىڭ ئىچمۇ-سىرتىمۇ ئىنتايىن دەبدەبىلىكتۇر.

بۇ يەردە قىز-يىگىتنى كۈتۈۋېلىش بولىمىسى چىرايلىق جابدۇلغان. سارايدا ياش جۈپلەرنىڭ نىكادىن ئۆتۈشى، بوۋاقلارنىڭ تۇغۇلۇشى توغرىلىق گۇۋاھنامىلار تاپشۇرۇش قاتارلىق ئەنئەنىلىك مەراسىملار بولۇپ تۇرىدۇ. قىز بىلەن يىگىتكە گۈل دەستىلەر تۇتىشىدۇ، ئۇلارغا ئەڭ ئىللىق ئارزۇ-تىلەكلەر ئېيتىلىدۇ. ياشلار شەنىگە ناخشىلار ئېيتىلىدۇ، قازاقلارنىڭ ئەنئەنىلىك «جار-جار»لىرى ياڭراپ تۇرىدۇ.

كۆچمە قىرائەتخانىلار

ئۇرال. مەزكۇر ئوبلاستتا 1461 قىرائەتخانا ئىشلەيدۇ. ئۇلار ئاساسەن مەركەزدىن ژىراقتىكى مالچىلارغا خىزمەت قىلىدۇ. مال قىشلىتىش جايلىرىدىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ خالىغان كىتاپلىرى ئۆز ۋاقتىدا يەتكۈزۈلۈپ بېرىلىدۇ، قىرائەتخانا خادىملىرى فېرمىلاردا بولۇپ، سۆھبەتلەر، ئۈنلۈك گېزىت ئوقۇش، كىتاپ ئوقۇش ئۇيۇشتۇرىلىدۇ.

چاپايېۋ رايونىدىكى مېرگېن يېزىسىنىڭ قىرائەتخانا باشلىقى ت. سۇلتانغالىيېۋا كۆيبىشېۋ نامىدىكى سوۋخوزنىڭ ياشلىرى ئارىسىدا پات-پات بولۇپ تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئالىي مەكتەپلەردە سىرتتىن ئوقۇيدىغان ياش چارۋىچىلارغا لازىم بولغان دەرسلىكلەر ۋە باشقا كىتاپلارنى يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. نەشرىياتتىن يېڭى چىققان كىتاپلاردىن ۋاقىپ قىلىپ تۇرىدۇ.

ئۇستاز

سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى، قازاقستان سسرنىڭ خىزمەت كۆرسەتكەن يېزا ئىگىلىگى خادىمى ش. جاندىبايېۋ 1978-ژىلدىن بېرى ئالمۇتا ئوبلاستى، جامبۇل رايونى «دېگېرېس» ئىلمىي زاۋۇدىدىكى «قۇرداستار» كومسومول-ياشلار قوي ئۆستۈرۈش بىرىگادىسىدا ئۇستاز بولۇپ ئىشلەپ كېلىۋاتىدۇ. قوي بوداش كومپلېكسى يېنىدا زامانىۋىي شەكىلدە سېلىنغان دەم ئېلىش جايى بار، ئۇنىڭ بىر بۆلمىسىدە «قىزىل بۇلۇڭ» ئۇيۇشتۇرۇلغان. «قىزىل بۇلۇڭ» ئىچى چىرايلىق بېزەندۈرۈلگەن. ئۇنىڭدا رادىئوپرىيومنىك، تېلېۋىزور، بىليارد، شاخمات-شاشكا ۋە يېڭى كىتاپلار، ژۇرناللار بار. قىسقىسى، قويچىلار ئىشتىن بوش ۋاقتىنى كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە.

ئۇستاز، ياشلارنى ئەمگەككە تەربىيەلەشكە، ئۇلارنىڭ قوي ئۆستۈرۈشنىڭ ئىلغار تەجرىبىلىرىنى مۇكەممەل ئۆزلەشتۈرۈۋېلىشىغا ئالاھىدە كۆڭۈل بولىدۇ. ئۇنىڭ قوي ئۆستۈرۈش بىلەن مەشغۇللانغىنىغا 31 ژىلدىن ئاشۇق ۋاقىت بولدى. مانا بۇ ژىللار ئىچىدە ئۇ قوي ئۆستۈرۈشنىڭ ماھىرى ئاتالدى. جاندىبايېۋ لېنىن ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلاندى. 1971-ژىلى سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى نامىنى ئالدى. ئاندىن يەنە ئۆكتەبىر ئىنقىلاۋى ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلاندى، ئۇنىڭغا قازاقستان سسرنىڭ خىزمەت كۆرسەتكەن يېزا ئىگىلىگى خادىمى نامى بېرىلدى. چوپاننىڭ بۇ ئەمگەك ئۇتۇقلىرىدا ئۇنىڭ رەپىقىسى ئالتۇنچاشنىڭمۇ دېگىلىك ھەسسىسى بار. بارلىق قىيىنچىلىقلارنى ۋە خۇشاللىقلارنى بىللە ئۆتكۈزۈپ كېلىۋاتقان ئەر-ئايال چوپانلار ئون بالا تەربىيەلىمەكتە. باللىرىدىن ئىككىسى ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىنى پۈتتۈرۈش ئالدىدا تۇرىدۇ. ئەندى ئوغلى قۇرداسبېك بولسا ئۆز خاھىشى بىلەن ئاتا كەسپىنى تاللاپ ئالدى.

ن. موسۇتوۋ.

ئالمۇتا ئوبلۇسى.

ئۇيغۇرچە كىتابلار

قازاقستان پايتەختىدىكى تۆرت نەشرىياتتا ئۇيغۇر تەھرىراتلىرى موجۇت بولۇپ، ئۇلارنىڭ خادىملىرى ھەر ژىلى نۇرغۇنلىغان ساھالار بويىچە، يەنى ئەدەبىي ئەسەرلەر، ئىلمىي مەجمۇئەلەر، ئىلمىي- ئاممىباب كىتابلار ۋە دەرسلىكلەرنى كۆپلەپ چىقىرىپ تۇرىدۇ.

ئۇيغۇرچە كىتابلار نەشر قىلىشتا «جازۇۋشى» نەشرىياتى زور پائالىيەت كۆرسىتىپ كەلمەكتە. بولۇپمۇ ئۇيغۇر سوۋېت يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى كەڭ تەشۋىق قىلىش يولىدا ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان ئىشلار سانسىز بولدى. شۇنداقلا بۇ يەردە كلاسسىك شائىرلىرىمىزدىن ئابدۇرېھىم نىزارىي، بىلال نازىم، ل.مۇتەللىپ توغرىلىق ئەمگەكلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرى باسمىدىن چىقتى. بۇ جۇمھۇرىيەت مەدەنىي ھاياتىدىكى تىلغا ئالارلىق ۋاقەلەردىن بولدى. نەشرىيات ئۇيغۇر يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى رۇس ۋە قازاق تىللىرىدا نەشر قىلىپ، ئۇلارنى قېرىنداش خەلقلەر ئارىسىدا تەرغىبات قىلىش قاتارلىق ئالىيجاناپ خىزمەت ئاتقۇرۇپ كەلمەكتە.

بۇ ژىلمۇ مەزكۇر نەشرىيات ئۆزۈندىن داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان ئەنئەنە بويىچە ئۇيغۇر تىلىدا كىتابلارنى نەشر قىلماقتا. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا كۆزگە كۆرۈنگەن ئۇيغۇر شائىرى روزى قادىرىنىڭ 60 ژىللىقىغا بېغىشلانغان «سادالىرىم» ناملىق توپلامنى ئاتاپ ئۆتۈش مۇمكىن.

بۇ چوڭ توپلام ئاۋتورنىڭ ئۇزۇن دەۋرلەردە ياراتقان ئەسەرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. كىتاپ بىر قانچە باللادىلاردىن ۋە ھەر خىل خاراكتېردىكى شېئىرىي ئەسەرلەردىن، بولۇپمۇ ئەجايىپ لىرىك شېئىرلاردىن تەشكىل تاپقان. شائىر توپلامدا ۋەتەن شەۋكىتىنى، ئېچىلىق ۋە دوستلۇق ماۋزۇلىرىنى ياڭراق ئاۋازى ۋە شائىرلىق قەلبىنىڭ كۈچلۈك مېھرى بىلەن كۈيلەيدۇ.

«ھاياتقا بىر كېلىمىز». يازغۇچى يەھيا تايىروۋ كىتاۋى ئەنە شۇ نام بىلەن كىتاپخانلارغا ھاۋالە قىلىنغان. ئەسەردە ئۇيغۇر ئەمگەكچىلىرىنىڭ باشقىمۇ قېرىنداش خەلقلەر ۋەكىللىرى بىلەن مۇرە تىرىشىپ يېڭى ھايات يولىدا، سوۋېت دۆلىتىنى سانسىز دۈشمەنلەردىن ساقلاپ قېلىش يولىدا قىلغان پىداكارانە كۈرەشلىرى بەدىي سۆز كۈچى بىلەن يەتكۈزۈپ بېرىلگەن.

ھەنىپە سالىخوۋا-بىر نەچچە شېئىرىي توپلاملارنىڭ ئاۋتورى بولۇپ، بۇ قېتىمقى توپلىمىغا «مېنىڭ باھارىم» دېگەن شېئىرىي نام قويغان.شائىرە ۋەتەنگە مۇھەببەت، خەلقلەر دوستلۇغى، ئانىلار سۆيگۈسى قاتارلىق خىسلەتلىك تۇيغۇلارنى ئېچىپ كۆرسىتىش ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان ئوبرازلىق مىسرالار بىلەن شېئىرىيەت مۇخلىسلىرى قەلبىگە يول تاپالىغان.

(ئۆز مۇخبىرىمىز).

بۇ سۈرەتتىكى ئىككى شائىرنىڭ بىرسى يېزىدا، بىرسى ئالمۇتىدا ياشايدۇ. لېكىن ھەر ئىككىسى پات- پات ئۇچرىشىپ، ئىجادىيەت ھەققىدىكى پايانسىز ئوي- پىكىرلىرىنى، ئەدەبىيات توغرىلىق مۇلاھىزىلىرىنى بىر- بىرىسىگە ئېيتىشىدۇ. جەمشىت روزاخۇنوۋ شەھەرلىك دوستى ئابدۇكېرىم غەنىيېۋقا چېلەك رايونى بايسېيىت ئۇيغۇر يېزىسىنىڭ ئىلھامبەخش ھاياتىدىن نۇرغۇن ئەرسىلەرنى، يېڭى- يېڭى ماۋزۇلارنى ھېكايە قىلىپ بېرىدۇ. بۇ تەبىئىي. چۈنكى جەمشىت ياشلىقىغا قارىماي «بارتوقاي» ناملىق يەرلىك چوڭ سوۋخوزنىڭ دىرېكتورى. ھەر ئىككى شائىرنىڭ ئىجادىيىتى دېخان ھاياتى، دېخان ئەمگىگى ماۋزۇسى بىلەن زىچ باغلىق. ئۇلارنىڭ ھەر قايسىسى ئىلىنغان شېئىرىي توپلاملارنىڭ ئاۋتورلىرىدۇر.

جۇمھۇرىيىتىمىز زېمىنىدا ياز پەسلى تەنتەنە قىلماقتا. سانسىز باغلاردا، كۆل ۋە دەريالار بويلىرىدا گۈدەكلەرنىڭ شادۇ- خورام ناخشىلىرى، پىئونېر كانايلىرىنىڭ ياڭراق سادالىرى ئاڭلىنىدۇ. بۇ سادالار ئەتىگەن ۋاقىتتا لاگېرلاردا دەم ئېلىپ، تاۋلىنىپ، يېڭى- يېڭى دوست- يارانلىرى بىلەن تېپىشىپ، ۋاقتىنى خۇش ئۆتكۈزۈپ ژۈرگەن مەكتەپ بالىلىرىنىڭ شەھەرلەر سىرتىدىكى لاگېرلاردىكى جۇشقۇن ھاياتىدىن دېرەك بېرىدۇ. ئىشچىلارنىڭ ۋە كولخوزچىلارنىڭ بالىلىرى ياز كۈنلىرىنى ئەنە شۇنداق ئۆتكەزمەكتە.

سۈرەتتە: ئالمۇتا ئوبلۇسى، خەشكەلەڭ رايونىدىكى «جاس تۈلېك» لاگېرىدا دەم ئېلىپ ژۈرگەن پىئونېرلارنىڭ ۋوژاتىي بىلەن بىللە سەيلىگە چىققان پەيتى.

ئۇيغۇر ستۇدېنتلىرىنىڭ سەنئەت ئۆمىكى

قازاقستان دۆلەت پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىدا ئۇيغۇر بۆلۈمىنىڭ ئېچىلىشى بىلەنلا ستۇدېنتلارنىڭ «گۈلدەستە» ناملىق مىللىي چالغۇ ئەسۋاپلار ئانسامبلى قۇرۇلدى. ئۇنىڭغا بەدىي گرافىكا فاكۇلتېتىنىڭ ستۇدېنتى نۇرلان ھەمرايېۋ يېتەكچىلىك قىلىشقا باشلىدى. پېشقەدەم كومپوزىتورلارنىڭ، ئۇيغۇر تىياترىنىڭ ئارتىستى ئازات بۇرھانوۋنىڭ ياردىمى ئارقىسىدا بۇ ئۆمەكنىڭ پائالىيىتى تېز ئارىدا ژۇرۇشۇپ كەتتى. نۇرلان ئۆزىنىڭ ئەمگەك سۆيگۈچلىكى بىلەن كۆزگە چۈشتى ۋە مانا شۇ خۇسۇسىيىتى ئۆتكۈرلىكى ئىنستىتۇت دائىرىسىدە چوڭ ئابرويغا ئېگە بولدى.

«گۈلدەستە» ئانسامبلى ژىلدىن- ژىلغا ئۆز رېپېرتۇئارىنى كەڭەيتىپ، ئۇنى پەقەت ئۇيغۇر ناخشا- سازلىرىلا ئەمەس، بەلكى قېرىنداش خەلقلەرنىڭ، يەنى ئۆزبەك، قازاق، رۇس، تاجىك ناخشىلىرى بىلەن بېيىتىپ كەلمەكتە.ئۇلار ھەر ژىلى ئۆتكۈزۈلىدىغان «ستۇدېنتلار باھارى» شەھەرلىك بايقىشىغا قاتنىشىپ ياخشى نەتىجىلەر قازاندى.بۇ ئۇتۇقلىرى ئۈچۈن ئانسامبل شەھەرلىك ئىجرائىي كومىتېتىنىڭ يارلىغى بىلەن مۇكاپاتلاندى.

ئاباي نامىدىكى ئوپېرا ۋە بالېت تىياترىدا كۆرسەتكەن كونسېرت پروگراممىسى ئۈچۈن «گۈلدەستە» ئانسامبلىغا ئالمۇتا شەھىرى فرۇنزې رايونلۇق ئىجرائىي كومىتېتىنىڭ پەخرىي يارلىغى بېرىلدى. ئۇيغۇر ستۇدېنتلىرىنىڭ ئېچىلىق فوندىغا بېغىشلاپ ئالمۇتىدىكى لېنىن نامىدىكى سارايدا، ئۇلۇق غالىبىيەتنىڭ 40 ژىللىقىغا بېغىشلاپ پىئونېرلار سارىيىدا ۋە چېلەك رايونىنىڭ بايسېيىت يېزىسىدا كۆرسەتكەن كونسېرتلىرى ئۈچۈن «گۈلدەستە» ئانسامبلى ۋە ئۇنىڭ بەدىي رەھبىرى ن. ھەمرايېۋ قازاقستان س س ر مەدەنىيەت مىنىسترلىگى پەخرىي يارلىغىنى ئېلىشقا مۇيەسسەر بولدى.

ئا. ئىمىروۋ.

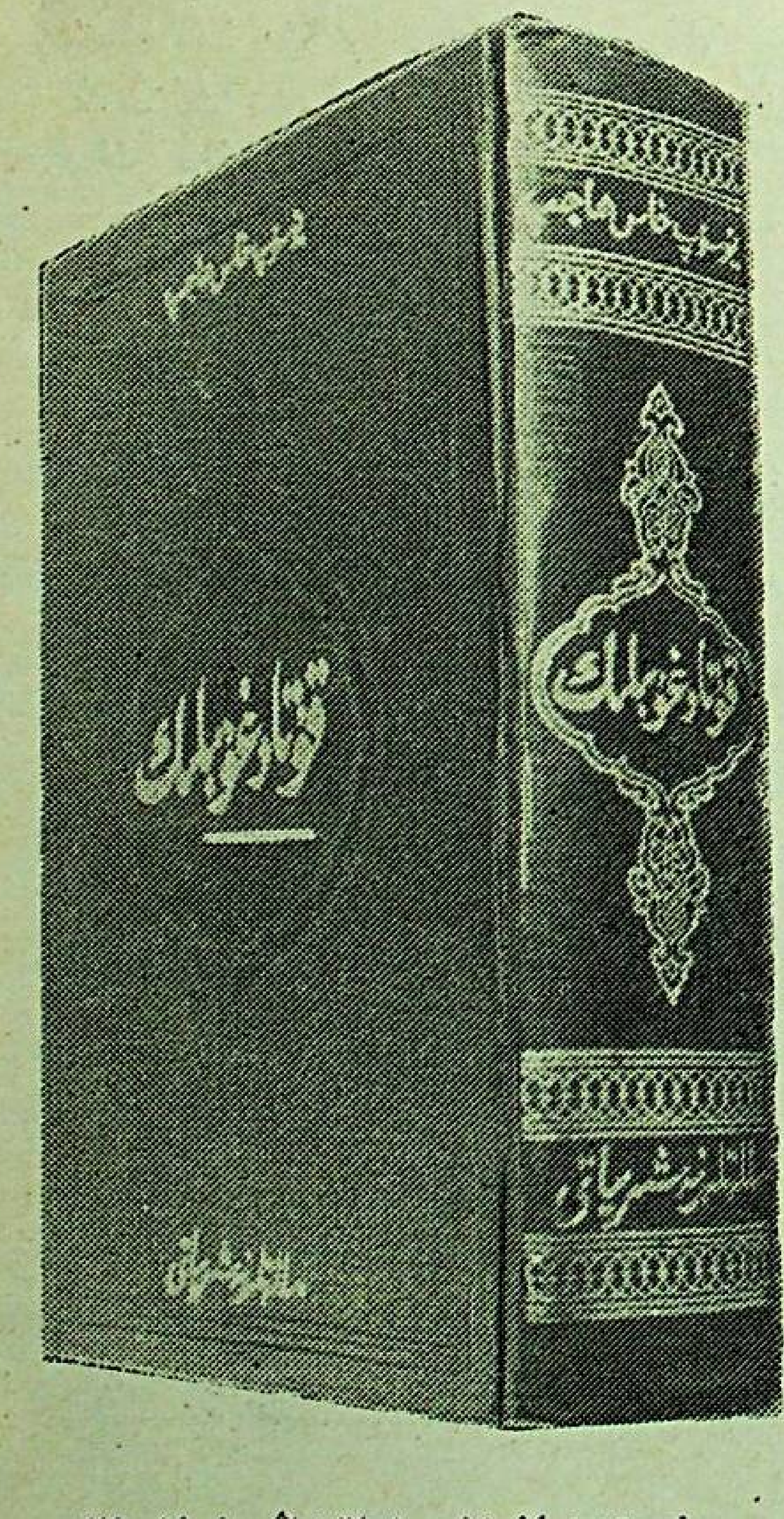

سۈرەتتە: ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بۈيۈك ئالىمى، مۇتەپەككۇر يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ بېجىندا نەشر قىلىنغان دۇنياغا داڭلىق كلاسسىك ئەسىرى «قۇتادغۇ بىلىكنىڭ» مۇقاۋىسى.

پايدىلىق مەسلىھەتلەر

ئىشىك، دېرىزىسى سىرلانغان ئۆيگە تۇز سېپىپ قويسا، بوياقنىڭ پۇرىقى تېز يوقايدۇ. بېلىق سېلىنغان قاچىنى تۇزلۇق سۇ بىلەن ژۇسا، پۇرىقى قالمايدۇ.

كوفې قايناتقاندا بىر چىمدىم تۇز سېلىۋەتسە تەمى ياخشى بولىدۇ.

قىزدۇرىلىۋاتقان ماي كۆپۈكلىشىپ كېتىدىغان بولسا،ئازىراق تۇز سېپىڭ.

توغرالغان ئالما قايناتقانغا قەدەر قارىداپ كەتمەسلىگى ئۈچۈن ئۇنى سەل تۇزلۇق سۇغا چىلاپ قويۇڭ.

ياڭيۇنى دەستىخانغا قويۇشنىڭ ئالدىدىلا قورۇش كېرەك. بولمىسا تەمى ئۆزگەرمىسىمۇ، ۋىتامىنلىرى يوقىلىپ كېتىشى مۇمكىن.

شورپىغا سېلىنغان ياڭيۇنىڭ ھەممىسى بىر ۋاقىتتا پىشىشى ئۈچۈن چوڭ- كىچىكلىگىنى باراۋەر توغراپ، پەس ئوتقا قويۇپ قاينىتىش كېرەك.

ھەسەلنى كۈن نۇرى چۈشىدىغان جايغا قويۇشقا بولمايدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ پۇراق سۈمۈرۈش قابىلىيىتى كۈچلۈك بولغانلىقتىن ھەسەل سالغان قاچىنىڭ ئاغزىنى ھەم يېپىش كېرەك. شۇنداقلا ھەسەل ئەتراپىدا ھەر خىل كىسلوتالار بولغاچقا ھەسەل بار قاچىدا پېچاق، قوشۇقلارنى قالدۇرۇشقا بولمايدۇ.

تەھرىر ھەيئىتى.

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فورمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82-60-62، 85-39-62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىنىدۇ. ئىندېكس- 72877

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى — تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ گېزىتى

1985 يىل
دېكابىر
№24 (218)

باھاسى 2 تىيىن

گېزىت 1976 ـ يىلى دېكابىردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

زاماندىشىمىز

ئوتكەن بەش يىللىقتا قىزىل ئوردا شەھىرىدە ئېچىلغان تومۇر يول تېخنىكۇمى كېيىنكى يىللاردا جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى بەلگۈلۈك ئوقۇش دەرگاھلىرىنىڭ بىرسىگە ئايلاندى. ئۇنىڭدا ھازىر 460 تىن ئارتۇق قىز ـ يىگىتلەر بىلىم ئالىدۇ. تېخنىكۇمنىڭ ئىككى بولۇمىدە پاروۋوز ھايدىغۇچىلار، تومۇر يول سىستېمىسىنىڭ باشقىمۇ مۇتەخەسسىسلىكلىرى بويىچە كادىرلار تەييارلىنىدۇ. ئۇ يەردە ياشلارنىڭ ئەترابلىق بىلىم ئېلىپ، ئوزلىرى تاللىغان كەسپىنى پۇختا ئىگەللىشىگە ھەممە مۇمكىنچىلىكلەر بار.

سۈرەتتە: تېخنىكۇم ئوقۇغۇچىلىرى ئايمان قورغانبايېۋا بىلەن ئالپامىس بايزاقوۋ.

ژىراق سەپەردىن ھېرىپ ـ ئېچىپ قايتقان باتۇر ئانا ژۇت قويىندا پۇت ـ قوللىرىنى بوشاشتۇرۇپ، يېڭى ياققان ئاپپاق قارغا، باش قىشنىڭ شاماللىرىغا ئۇزىنى سويگۇزۇپ، ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن بىر دەقىقە ئۇيقىغا كەتكەندەك... بۇ باتۇر ـ قازاقستان. ئېدى. جۇمھۇرىيەت پارتىيە ۋە ھوكۇمەت ئورگانلىرىنىڭ يېقىندا بولۇپ ئوتكەن مەجلىسلىرىدە بۇ ۋەزىپىلەرنىڭ كوڭۇلدىكىدەك ئورۇنلانغانلىقى ئاتاپ ئوتۇلدى. «ئون بىرىنچى بەش يىللىق دېدى»، ـ د.ئا. قونايېۋ ئىختىساتنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش، ئىشلەپ

يېڭى يىل ھارپىسىدا

يىل مۇۋاپپەقىيەتلىرى ھەققىدە

بۇ ھەقىقەت. خەلقىمىز، ئۇنىڭ ئوغۇللىرى بىلەن قىزلىرى تارىخىنىڭ ھەر بىر قىيىن سىناقلىرىدىن مەرتلەرچە ئوتكەن. جەڭلەردە دۈشمەنلەرنى مەردانىلارچە يەڭسە، ئېچلىق دەۋرىدىمۇ زور جاسارەت ۋە ماتانەت بىلەن ئەمگەك ساداسىنى ياڭراتماقتا.

شەرىقتىكى ئالتاي بىلەن ئېرتىشتىن تارتىپ غەرىپتە ئاق جايىق بىلەن كاسپىيگە قەدەر، جەنۇپتىكى ئالاتاغ بىلەن يەتتىسۇ، سىر بويىدىن تارتىپ شىمالدىكى قىزىلجار، مۇغاجارغا قەدەر سوزۇلۇپ ياتقان بىپايان ئولكە، ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سارىئارقا تەۋەسى «ئاق كورپىسىنى» يېپىنىپ، جانغا ئارام بېغىشلايدىغان ئەجايىپ ئېچلىق قوينىغا پۇركەنگەن. گوزەل باھاردىن باشلانغان تىنىمسىز ھەرىكەت ئىسسىق ياز، سېخى كۈزدىن ئوتۇپ، قەھرىتان قىش دەرۋازىسى ئالدىدا تىنجىپ قالغاندەك.

بۇ يىل يېزا ۋە شەھەر ئاھالىسى، بارلىق خەلق ئالاھىدە جاسارەت بىلەن ئەمگەك قىلدى. بۇ يىلقى ئەمگەك ھەقىقىي مەردانىلىق سىماسى بولدى. چۈنكى بۇ ئېلىمىز تەرەققىياتى يولىدىكى ئەھمىيەتلىك بىر دەۋر ـ ئون بىرىنچى بەش يىللىقنىڭ خۇلاسە يىلىدۇر. بۇندىن ئىلگەرىكى يىللارنىڭ يېتىشىسىزلىكلىرىنى تولتۇرۇپ، مۇۋاپپەقىيەتلەرنى ئېخىمۇ مۇستەھكەملەپ ژۇقۇرى پەللىگە ئېرىشىش ۋەزىپىسى قويۇلغان چىقىرىش قۇۋۋىتىنى ھەسسىلەپ ئاشۇرۇش، ئەمگەكچىلەرنىڭ پاراۋەنلىكىنى ئاشۇرۇشتا يېڭى بىر بۇيۇك ئورلەش بولدى».

«ئون ئىككىنچى بەش يىللىقنىڭ بىرىنچى يىلىدا پلانلار ئىنتايىن زور ۋە جىددىي بولسىمۇ، لېكىن ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇرالايمىز، ـ دېدى بۇندىن كېيىن جۇمھۇرىيىتىمىز رەھبىرى، ـ سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئوستىمىزدىكى يىلغا قارىغاندا 4،2 پروتسېنت ئاشۇرۇش ۋەزىپىسى تۇرىدۇ». ئىختىسادىي ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىيات مەخسەتلىرىگە ئالدىمىزدىكى يىلى 20 مىللىارد 500 مىللىون سومدىن ئارتۇق خىراجەت سەرىپ قىلىنىدۇ. بۇ 24 مىللىارد دوللاردىن ئارتۇق. خەلقىقە بىلىم بېرىشكە، پەن ۋە مەدەنىيەتكە 2 مىللىارد 278 مىللىون سوم، ساقلىقنى ساقلاش، بەدەن چىنىقتۇرۇش ۋە سپورتقا 912 مىللىون سوم، ئىجتىمائىي تەمىناتقا بىر مىللىارد 395 مىللىون سوم ئاجرىتىلدى. سوتسىيالىستىك جەمىيەتنىڭ مانا بۇ خىل غەمخورلىقلىرى زور خوشاللىققا بولەش بىلەن بىللە ئىختىيارسىز ئويغىمۇ سالىدۇ. بۇ، ئەلۋەتتە، كېلەچەك ھەققىدىكى ئويلار. مانا، ھازىر قازاقستان يېڭى يىل ھارپىسىدا ئەنە شۇنداق ئويغا چومۇپ، چوڭقۇر نەپەس ئالماقتا.

قۇرمانغالىي جازباي ئوغلى.

زاماندىشىمىز

تالدىقورغان ئوبلۇسىنىڭ پانفىلوۋ رايونىدىكى «ئوكتەبىرنىڭ 40 يىللىقى» نامىدىكى كولخوز كوللېكتىۋى ئېلىمىزگە تونۇلغان مول ھوسۇللۇق كومۇقوناق ئوستەرگۈچىلەردۇر. ئېگىلىكنىڭ ئىختىسادىنى يۇكسەلدۇرۇشتە جان پىدالىق بىلەن ئەمگەك قىلىپ، ئەمۇنە كورسىتىۋاتقان ئادەملەر بىر نەچچە ئونلاپ سانىلىدۇ.

سۈرەتتە: ئەنە شۇلارنىڭ بىرى ئاتاقلىق كومۇقوناق ئوستەرگۈچى، سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى ئالىمجان بەختايېۋ.

قىسقا خەۋەرلەر

بىلال غەزەللىرى ـ قازاق تىلىدا

يېڭى يىل ھارپىسىدا قازاق ۋە ئۇيغۇر كىتاپخانلىرىنى خۇرسەن قىلغان چوڭ خوشاللىق يۈز بەردى.

ئالمۇتىدىكى «جازۇۋشى» نەشرىياتى تەرىپىدىن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك شائىرى بىلال نازىمنىڭ غەزەللىرى قازاق تىلىدا يورۇق كوردى.

كىتاپ «ژۇقۇرى بەدىسىي» قەغەز بىلەن سەككىز باسما تاۋاق ھەجىمدە چىقتى. كىتاپنىڭ نامى «ئۇيغۇر نەقىشلىرى» دەپ ئاتىلىپ، ئۇ ئىككى بولۇمدىن: غەزەللەر بىلەن داستانلاردىن ئىبارەت. كىتاپنىڭ بېزەكلىرىنى رەسسام كۇرەش زۇلپىقاروۋ ئىشلەپ چىقتى. ئۇ كىتاپنى بېزەشتە خەلقىمىزنىڭ باي مىللىي نەقىشلىرىدىن كەڭ پايدىلاندى.

بىلال نازىم غەزەللىرىنى ئۇيغۇر تىلىدىن قازاق شائىرلىرى مارفۇغا ئايتخوجىنا بىلەن ئابلاي توگىلبايېۋلار تەرجىمە قىلغان.

ئاكتيور شەرىپىگە

يېقىندا «ھورمەت بەلگۈسى» ئوردېنلىق جۇمھۇرىيەتلىك دولەت ئۇيغۇر مۇزىكىلىق كومېدىيە تىياترىدا قازاقستان س س ر خەلق ئارتىستى مەخپىر قۇرۋان ئوغلى باقىيېۋنىڭ 70 ياشقا تولۇشىغا ۋە ئىجادىي پائالىيىتىنىڭ 50 يىللىقىغا بېغىشلانغان تەنتەنىلىك كەچ بولدى. ئۇ كەسىپىي ئۇيغۇر تىياترىنى قۇرغۇچىلارنىڭ بىرى. ئۇ ۋ. ئى. لېنىننىڭ رولىنى، باشقىمۇ ئورغۇنلىغان روللارنى ئويىنىدى.

كەچنى قازاقستان س س ر مەدەنىيەت مىنىستىرى ژ. ئې. ئېركىنبېكوۋ ئاچتى. دوكلادچى ئۇيغۇر تىياترى دىرېكتورىنىڭ ئورۇنباسارى ن. س. سابىروۋا ۋە سوزگە چىققان سەنئەت ئەرباپلىرى، جامائەتچىلىك ۋەكىللىرى توي ئېگىسىنىڭ ئىجادىيىتى توغرىلىق، ئۇنىڭ قازاقستان تىياتىر سەنئىتىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشكە قوشۇۋاتقان سالماقلىق ھەسسىسى توغرىلىق ئىللىق سوزلەرنى ئېيتتى.

(قازتاگ).

قوش گېزەك قىزلار ئايگۈل (سولدا) بىلەن ئىرسگۈللەر سېلىنوگرادتىكى تىببىي ئوچىلىشىنىڭ كەچكى بولۇمىدە ئوقۇيدۇ. ئۇلار كۈندۈزى شەھەردىكى بىرىنچى ئاغرىقخانىدا ئىشلەيدۇ. شۇنداق قىلىپ بۇ قىزلار بىر ۋاقىتنىڭ ئوزىدىلا ھەم ئوقۇپ، ھەم ئىشلەپ ئوز مۇتەخەسسىسلىكلىرىنى مۇكەممەللەشتۇرمەكتە. ئايگۈل بىلەن ئىرسگۈلنىڭ ئائىلىسى ئەسلىدە مال چارۋىچى. بۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسى قاراغاندا ئوبلۇسىنىڭ «نۇرا» سوۋخوزىدا ئەمگەك قىلىدۇ.

سوۋېت ئادەمنىڭ بەختى

...تېپلوۋوزغا بېكىتىلگەن ۋاگونلاردىن بىرسىگە ئەگىشىپ ژۇك بېسىلغان ھويلىغا كىرگىنىمىزدە ئابدۇئەلىنىڭ يېنىدىن بىر نەچچە ئادەم چىقىپ كەلدى.

—خوشاللىقىڭ مۇبارەك بولسۇن! بارىكالla!

تەرەپ-تەرەپتىن، بەخت دېگەن مانا موشۇ، دېگەن سۆزلەر يېغىپ كەتتى.

—مانا، ئوقۇپ باق!— دەپ، ئۇلار قولىغا «پراۋدا» گېزىتىنىڭ 18-ئوكتەبىردىكى سانىنى تۇتقازدى.

گېزىتنىڭ بىرىنچى بېتىدىكى كۆرۈنەرلىك جايىغا س س س ر ئالىي سوۋېتى رىياسەتچىلىكىنىڭ پەرمانى بېسىلغان. ئۇنىڭدا **«تۆمۈر يول قاتنىشى خىزمەتچىلىرىگە سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى ئاتىقىنى بېرىش»** توغرىلىق پەرمان ئېلان قىلىنغان. پەرماندا خەلق ئىگىلىكى ژۇكلىرىنى توشۇش ئىشىدا ئېرىشكەن مۇۋاپپەقىيەتلىرى ۋە ئەمگەكتە كۆرسەتكەن جاسارىتى ئۈچۈن چىمكەنت ئوبلۇسى بىرىنچى ئارىس ستانسىيەسىنىڭ پويىزد قۇراشتۇرغۇچىسى **بالغىنبېكوۋ ئابدۇئەلىگە سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى ئاتىقى بېرىلىپ، لېنىن ئوردېنى ۋە «ئوغاق بولقا» ئالتۇن مېدالى تاپشۇرۇلسۇن**،— دېيىلگەن ئىكەن.

سايىۋەن دەرەق

(ئوچېرك)

بۇ ئەپىگىنىڭ بىرىنچى مۇكاپاتى ئەمەس ئىدى. ئۇ ھەر قانچە ئېغىر بېسىق بولسىمۇ يۈزلىرى خوشاللىق تەبەسسۇمى بىلەن قىزىرىپ، ژۇرەكلىرى ھاياجاندىن ئۇرۇپ كەتتى.

ھاياتنىڭ ئەنە شۇنداق بەختىيار دەملىرىدە ئادەم ئىختىيارسىز ئۆزىنىڭ ئۆتكەن يوللىرىنى ئەسلەيدۇ. ئەبدۇئەلىمۇ ئۆزىنىڭ پائالىيىتى توغرىلىق مۇنداق دېدى:

—مېنىڭ باللىق ژىللىرىم مۇدھىش ئۇرۇش دەۋرىگە توغرا كەلدى. ئۇ ۋاقىتلاردا بىز كولخوزدا ياشاتتۇق. دادام ئۇرۇشنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىدىلا مەيدانغا ئاتلانغان ئىدى. كوپ ئۆتمەي ئۇ ھەققىدە قارا خەت كەلدى. بىز باللار كېچىنى كېچە، كۈندۈزنى كۈندۈز دېمەي چوڭلار بىلەن تەڭ ئېتىزدا ئىشلەپ، ئاشلىق تېرىپ ئۇنى ژىغىشقا ياردەملەشتۇق. ئۇلۇق غەلىبىمىزنى يېقىنلىتىشقا ھەسسە قوشتۇق.

ئابدۇئەلى ئاندا-ساندا شەھەرگە كېلىپ ژۇرۇپ، تومۇر يول، ستانسىيە يېنىدىن ئۆتكەندە تومۇر يولچىلار ئىشىغا قىزىققىدىغان بولدى. ئارقا-ئارقىدىن تىزىلىپ ئۆتىۋاتقان ۋاگونلار، يولۇچى پويېزلىرى، ئۇلارنى ئۇياق-بۇ ياققا ئېلىپ كېتىۋاتقان پاراۋۇزلارغا زوقلۇنۇپ قاراتتى. بەزىدە، ھەتتا، «موشۇ تومۇر يولدا ئالامەت ئادەملەر ئىشلىسە كېرەك» دېگەن ئويغىمۇ كېلەتتى. ئۇرۇش تامام بولغاندىن كېيىن ئائىلىنى بېقىشقا توغرا كەلدى.

شۇنىڭ بىلەن ئوقالماي، تورتىنچى سىنىپ بىلىمى بىلەن دەسلەپ ۋاگون دېپوسىغا سلېسار بولۇپ ئىشقا كىردى. كوپ ئۆتمەيلا كولليېكتىۋقا ئۆگىنىپ، ئىشىنىمۇ ئوزلەشتۇرىۋالدى.

شۇنىڭدىن بېرى ئوتتۇز ژىل ئۆتۇپتۇ. «دەرەق بىر جايدا كوكىرىدۇ» دېگەن مانا شۇ.

...ژىللار بولسا ئۆتىۋەردى. ستانسىيەگە يېڭى تېخنىكىلارمۇ كوپلەپ كېلىشكە باشلىدى. كونىچە ئىشلەۋېرىشكىمۇ بولماي قالدى. تېخنىكىنى ئوزلەشتۇرۇش ئارقىلىق ئىش شارائىتىمۇ ياخشىلاندى. يېشىنىڭ چوڭىيغانلىقىغا قارىماستىن ئابدۇئەلى يەنە بىر يېڭى ئىشقا بەل باغلىدى. ئۇ ئايالى بازارگۈلگە:

—مەن مەكتەپكە ئوقۇشقا كىرسەم،— قانداق دەيسەن؟

بازارگۈل نېمە دېيىشىنى بىلمەي ھودۇقۇپ قالدى.

—يېشىڭ بىر يەرگە بېرىپ قالدى، قىسىلماي، خىجالەت بولماي، بەشىنچى سىنىپقا كىرىپ قانداق ئوقۇيسەن؟— دېدى.

—بىلىم ئېلىش ھېچ قاچان كېچىكمەيدۇ. ئىشتىن كېلىپ ئويدە ياتقىچە كەچلىك مەكتەپكە باراي. دەسلەپ باللار كۈلەر. رۇس خەلقىنىڭ ئۇلۇق ئالىمى لومونوسوۋمۇ كىچىك باللار بىلەن بىللە ئوقۇغان ئىكەن،— دەپ سوزىنى كېسىپلا ئېيتتى.

ئابدۇئەلى ئېيتقىنىنى قىلىدىغان ئادەم. شۇ ژىلى ئۇ كەچلىك مەكتەپكە يېزىلىپ، ئالتە ژىل ئوقۇپ، ئوتتۇرا مەلۇمات ئېلىپ چىقتى.

—ئوتتۇرا بىلىم ئالغىنىم، ئىشىمنى ياخشى ئىشلىشىمگە كوپ ياردەم قىلدى. قاتناشقا كوچمە رادىو ستانسىيەلەر كېلىپ، پايدىلىنىشقا باشلىدۇق. بۇ قۇراشتۇرغۇچىلارنىڭ ئىشىنى كوپ يېنىكلەشتۇردى.

بىرىنچى ئارىس ستانسىيەسىدىن ھەر كۈنى يۈزلىگەن ۋاگونلار تەرەپ-تەرەپلەرگە يول ئالىدۇ. ئاساسىي ۋەزىپە-ۋاگونلارنىڭ بوش تۇرۇپ قېلىشىغا يول قويماسلىق. ئابدۇئەلى ۋاگونلارنىڭ تۇرۇپ قېلىشىنى قىسقارتىش ھېساۋىغا 500 ۋاگون ئىختىسات قىلغان. يەنى بۇ خەلق ئىگىلىكىنىڭ مىڭلىغان توننا ژۈكى قوشۇمچە توشۇلدى دېگەن سوز.

ئابدۇئەلى بالغىنبېكوۋ، ئىشىدىمۇ، ئائىلىدىمۇ بەختلىك. ئۇلار ئايالى بازارگۈل ئىككىسى 9 بالىنى تەربىيىلەپ ئوستۇرىۋاتىدۇ. بىر بالىسى تىببىي پەنلىرى بويىچە ئالىم. بۇ ئائىلىدە ئىنژېنېرلار، تېخنولوگلارمۇ بار. كىچىك بالىسى پايتەختتىكى جۇمھۇرىيەتلىك مەخسۇس ماتىماتىكا مەكتىۋىدە ئوقۇيدۇ. ئۇ باللىرىنىمۇ ھاياتتا ئاددىي، ئەمگەكچان، ئادىل بولۇشقا ئۆگەتكەن.

ك. شاكىروۋا.
چىمكەنت ئوبلۇسى.

سۈرەتتە: قازاقستان س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ دېپۇتاتلىرى سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانلىرى ك. دېمېۋبايېۋ، ج. سەۋېربايېۋا، ۋ. دىتيۇك، ئا. قىستاۋبايېۋا، ج. تاسپانبېتوۋلار مەجلىس ئارىسىدىكى تەنەپپۇستە.

يول بويىدىكى گۈللەر

جۇمھۇرىيەت ئاۋتوموبىل يوللىرى مىنىستىرلىگىنىڭ «قارغالى» ساناتورىي-پروفىلاكتورىيسىنىڭ يېنىدا يېقىندا قازاقستان س س ر خەلق ئىگىلىكى مۇۋاپپەقىيەتلىرى كورگەزمىسىنىڭ دېپلومى بىلەن مۇكاپاتلانغان گۈلخانىلار جايلاشقان.

بۇ گۈلخانىلار ئالمۇتىدىكى بىردىن-بىر لىمونارىي، تېپلىتسىنىڭ چىرايلىق گېربېرى گۈللىرىنى، كاكتۇسلارنى، شىپالىق ئانار، ھەر خىل باھالىق كوچەتلەرنى ئوستۇرۇش بىلەن دىققەتكە سازاۋەردۇر. بۇ يەردە، شۇنداقلا ئاۋتوموبىل يوللىرىنىڭ بويىدا ئوستۇرىلىدىغان گۈللەرنىڭ 28 خىلى بار.

پروفىلاكتورىيلاردىكى قىشلىق باغلارنى زىننەتلەش ئۈچۈن بەلگۈلەنگەن قاچا گۈللەرنى ئامايىش قىلىش ئۈچۈن كورگەزمە زالى جابدۇلغان.

(قازتاگ).

قەدىمكى قازاق زېمىندا

ئارىستوتېل ۋە گېرودوت، پومپېي تورگ، سترابون كەبى قېدىمىي تارىخچىلارنىڭ يازغانلىرى بۈگۈنكى كۈندە ئارخېولوگلارنىڭ، ئانتروپولوگلارنىڭ تەتقىقاتلىرىدا ئىسپاتلىنىپ تېپىپ 6-ئەسىرگىچە ساق، سكىف ئاتىلىپ كەلگەن كوچمەنلەر قەبىلىلەر ئىتتىپاقىنىڭ ئومۇمىي نامى ئىكەنلىگى ئېنىقلانماقتا. ئۇرمۇش كەچۈرۈش ئادەتلىرىنى تەبەتكە ئاھاڭداش شەكىللەندۈرگەن كۆچمەنلەر ئېرامىزنىڭ 6-ئەسىرىدىن تۈركىيلەر دەپ ئاتىلىشقا باشلىدى. تۈركىيلەر توغرىلىق خىتاي، ئەرمەن، رىم، ئىران ژىلنامىلىرىدا 6-ئەسىردىن باشلاپ ئۆزلۈكسىز يېزىلىپ كەلگەنلىگىنى كورۇمىز.

تۈركىي دېگەن نامنىڭ قانداق مەنانى بېرىدىغانلىغى توغرىلىق زورو ئاستىرىزمىنىڭ «ئاۋېستا» كىتاۋىدا ئېرامىزدىن مىڭ ژىل ئاۋال يېزىلغان. ئۇنىڭدا شەرىققە قاراپ قاناتلىق ئات بىلەن كوچۈدىغان ئەلنىڭ «تۇر» دەپ ئاتىلىدىغانلىغى، ئۇلار توختاپ، قونىدىغان يەرنىڭ «تۇران» دەپ ئاتىلىدىغانلىغى ئېيتىلغان. قېدىمىي رىم تارىخچىسى پومپېي تورگ بۈگۈنكى قازاقستان تەۋسىدە بىرىنچى ئەسىرنىڭ ئوزىدىلا تونۇلۇشقا باشلىغان ساق، ماسساگېت، قاس، ئارىماس، ئارغىمپېي، جىرىق كەبى قەبىلىلەر بىلەن بىللە تۇرۇك قەبىلىسىنىڭمۇ بولغانلىغىنى تەكىتلەيدۇ.

تۈركىي خەلقلەرنىڭ تارىخ سەھنىسىدە پەيدا بولۇشى ھازىرقى قازاقستان، جەنۇبىي سىبىر، مەركىزىي ئازىيە ئولكىلىرىدە كوچۇپ، قونۇپ ژۇرگەن قەبىلىلەرنىڭ بىرلىشىشى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشتى. بىر پۈتۈن تۇرۇك ئىتتىپاقىنىڭ شەكىللىنىشىگە سەۋەپچى بولغان تۈركىي تارىخىدىكى تىلغا ئالارلىق سەردار-قاغانلار ئىستېمىس ۋە بۇدىن بولدى.

ئەگەر قازاق دالاسىدىكى ژىلنامىنى ئىزدەپ كورۇپ، ئوتتۇرا ئەسىرلەر ئەھۋالىغا نەزەر سېلىپ باقساق، بېشىدىن ئالاي-تالاي ئىسسىق-سوغلارنى كەچۇرگەن خەلقىمىزنىڭ قىسمىتى روشەنلىشىدۇ. بۇ قېيىن-قىستاق دەۋرلەر توغرىلىق دېرەكلەر كوپ بولۇپ ئۇلار تارىخىي ئەمگەكلەردە سىستېمىلىق ھالدا ئايدىڭلاشتۇرۇلغان. ئەينە شۇ دېرەكلەرنى سىنچىلاپ ئۆگىنىپ چىقساق، موشۇنداق ئۇلۇق دالادا ئىنسانىيەتنىڭ چوڭ بىر قىسمى ساقلار، ھۇنلار، ئۇسيۇنلارنىڭ تارىخ سەھنىسىگە چىققانلىغىغا كوڭۇل بولۇپ، تۇرۇك قاغاناتى ئەينە شۇنداق دالا قەبىلىلىرىنىڭ بىۋاستە داۋامى ئىكەنلىگىنى چۈشىنىپ ئالار ئىدۇق. بۇ دالا قەبىلىلىرىنىڭ بىرلىشىپ، غەرىپ-شەرىق مەلۇماتلىرىدا، ژىلنامىلىرىمىزدا قاغانات-ئۇلۇق دولەت سۈپىتىدە تونۇلغان پەيتى ئىدى (6-ئەسىر). موشۇ بىرلىشىش يېنىسېي بويىدىكى قىرغىزلار كېلىپ قوشۇلغاندا، ئامۇر بىلەن پامىر ئارىلىغىدىكى پايانسىز ئۇيغۇر خانلىغى ئارىلىشىپ كەتكەندە چەكسىز دالادىكى ھايات تەرزى تارىخىي-ئىجتىمائىي تۇسكە ئىگە بولغىنىنى بايقايمىز. شەھەرلەر بەرپا قىلىش، يەر سۇغىرىش بىلەن شۇغۇللىنىش، شۇنداقلا يېزىش، سىزىش ئىشلىرىنىڭ پەيدا بولۇشى شۇ دەۋىردىكى تەرەققىياتقا ماس ئىدى. شۇنىڭدىن كېيىن قازاقستاننىڭ جەنۇبىي شەرقىدە 8-ئەسىردە تۇرگەش، قارلۇق قاغاناتلىرى قۇرۇلۇپ، ئۇلار بەلگۈلۈك قاراخانىيلار دولىتىگە قوشۇلۇپ كەتتى. 10-11-ئەسىرلەردە يەتتىسۇ تەۋەسىنىڭ كوپچىلىك قىسمى قاراخانىيلار دولىتى قارمىقىدا بولدى. 9-11-ئەسىرلەردىكى قازاقستاننىڭ جەنۇبىي-غەربىي ۋە غەربىي قىسمى ئوغۇز قەبىلىلىرى بولۇپ بىرلەشتى. 7-9-ئەسىرلەردىكى قازاقستاننىڭ شىمالىي-شەرقىي تەۋەسىدىكى قەبىلىلەر قىيماقلار دېگەن نام بىلەن مەلۇم بولدى. مەزكۇر قەبىلىلەرنى ھەر خىل ئەلەرسەياھەتچىلىرى ئەينە شۇنداق ھەر خىل ئاتاپ كەلگەن. ھەر ھالدا پايانسىز موشۇ دالادا 6-15-ئەسىرلەردە ياشىغان قىپچاق قەبىلىسىنىڭ ئاسماندىن چۈشۈپ قالمىغانلىغى، جوگرافىيە بىلەن ۋېنگرىيەنىڭ ئارىسىدىكى دالانى ماكانلىغان قەبىلىلەردىن تەركىپ تېپىپ تارىخ مەيدانىدا پەيدا بولغانلىغى پەن ئالىمىگە ياخشى مەلۇم.

ئەينە شۇ بىرىنچى ۋە ئىككىنچى مىڭ ژىللىقلارنىڭ تۇتاشقان ۋاقتىدىكى قازاق دالاسىدىكى تارىخىي-ئىجتىمائىي ۋە مەدەنىي رىۋاجلىنىشىنىڭ ئالاھىدە بايقالغان پەيتى بولدى. دەشتى قىپچاق دەپ ئاتالغان دالادا ھەم ئولتىراقلىق، ھەم كوچمەن ھايات بىر-بىرسىگە ئۇيغۇن كېلىپ، قەبىلىلەر ئىتتىپاقلىرى ئارىسىدىكى بىرلىشىش ھادىسىلىرى مۇمكىن قەدەر كوپەيدى. مەدەنىيەتنىڭ شەكىللىنىشىگە ئىمكانىيەت يارىتىپلا قالماستىن، بەلكى كېيىنكى تارىخىي شارائىتلاردا پارچىلانغان تۈركىي تىللىق خەلقلەر مەنىۋىي مەدەنىيىتىنىڭ ساقلىنىشىغىمۇ ياردەم بەردى. قازاق، قىرغىز، ئوزبەك، قاراقالپاق، باشقۇرت، تاتار، نوغاي كەبى مىللەتلەرنىڭ مەنىۋىي مىراسلىرىدىكى، ئۇرپ-ئادەت، ئەنئەنىلىرىدىكى

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تىلشۇناس ئالىم

ئۇيغۇر تىلشۇناسلىغىنىڭ ھەر تەرەپلىمە تەرەققىي قىلىپ، رىۋاج تېپىشىغا ئۆزىنىڭ ئەمگەكلىرى بىلەن زور ئۈلۈش قوشۇپ كېلىۋاتقان كورنەكلىك ئالىملىرىمىزنىڭ بىرى- قازاقستان س.س.ر پەنلەر ئاكادېمىيەسى تىلشۇناسلىق ئىنستىتۇتى ئۇيغۇرشۇناسلىق بولۇمىنىڭ چوڭ ئىلمىي خادىمى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى تۇغلۇقجان تالىپ ئوغلى تالىپوۋتۇر.

تۇغلۇقجان ئاكا 1927- ژىلى ئۇيغۇر رايونىغا قاراشلىق كەتمەن يېزىسىدا دېخان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلدى. ئۇنىڭ ئوسمۇرلۇك دەۋرى ئۇرۇش ۋاقتىغا توغرا كەلدى. مەيدانغا ئاتلانغان ئاتىلار بىلەن ئاكىلارنىڭ ئەمگەكتىكى ئورنىنى ئاياللار بىلەن باللار باستى. ئەشۇ ئېغىر كۈنلەرنى ئەسلىگەندە ئۇ: «ھەر ھالدا، شۇ مەزگىلدىكى ھاياتنىڭ ئېغىر سىناقلىرىغا ياش بولساقمۇ، تولۇق بەرداشلىق بېرىپ، مەيداننى ئوزۇق- تۈلۈك بىلەن قامداشتەك چوڭ ئىشلارنىڭ ھۆددىسىدىن چىقتۇق»،- دەيدۇ.

1943- ژىل 21- يانۋار كۈنى تۇغلۇقجان ئاكا ژۈتداشلىرى قاتارىدا ھەربىي خىزمەتكە چاقىرتىلىپ، ژىراق شەرىققە ياپون جاھانگىرلىرىغا قارشى كۈرەشكە ئاتلىنىپ، ئۇرۇشتىن كوكسىگە «ۋەتەن ئۇرۇشى» ئوردېنى بىلەن بىر نەچچىلىگەن مېداللارنى قاداپ ئابروي بىلەن ئوز ژۇتىغا قايتتى. ئۇ ھازىر ئۇرۇش ۋە ئەمگەك ۋېتېرانىدۇر.

تۇغلۇقجان ئاكىنىڭ بىلىمگە بولغان خۇشتارلىغى ئۇنىڭ ياركەنت شەھرىدىكى مۇئەللىملەر تەييارلايدىغان ئۇچىلىشىگە چۈشۈشىگە سەۋەپچى بولىدۇ. ئۇنى 1949- ژىلى ئەلا باھالار بىلەن تامامлап، ئاباي نامىدىكى قازاقستان پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ قازاق تىلى ۋە ئەدەبىياتى فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا قوبۇل قىلىنىدۇ. ئىنستىتۇتتا ئاتاقلىق پروفېسسور، دوتسېنتلاردىن تەلىم ئالغان تۇغلۇقجان قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئۇيغۇر- تۇڭگان سېكتورىنىڭ ئاسپىرانتۇرىسىغا ئوقۇشقا چۈشىدۇ. ئۇنى تامام قىلغاندىن كېيىن شەرىقشۇناسلىق سېكتورىغا كىچىك ئىلمىي خادىم بولۇپ خىزمەتكە كىرىدۇ. 1960- ژىلى ئاكادېمىك

ئى. ك. كېڭسبايېۋ رەھبەرلىگىدە ئۇيغۇر تىلىنىڭ فونېتىكىسى بويىچە كاندىداتلىق دىسسېرتاتسىيە ياقلىسا، 1983- ژىلى «ئۇيغۇر تىلى فونېتىكىلىق سىستېمىسى تارىخىي تەرەققىياتىنىڭ ئاساسىي مەسىلىلىرى» دېگەن ماۋزۇدا دوكتورلۇق دىسسېرتاتسىيەسىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھىمايە قىلىدۇ.

تۇغلۇقجان ئاكا بۇ كۈنلەردە تىل بىلىمى بويىچە ئىلمىي- تەتقىقات ئىشلىرىنى ئېلىپ بېرىۋاتقان، كوزگە كورۇنگەن ئالىملىرىمىزنىڭ بىرى. «ئۇيغۇر تىلى فونېتىكىسىغا دائىر قىسقىچە مەلۇمات» (1958)، «ئۇيغۇر ۋە قازاق تىللىرىدىكى سوزۇق تاۋۇشلار» (1968)، «ئۇيغۇر تىلى فونېتىكىسى» (1984)، «4-6-7- سىنىپلار ئۇچۇن ئۇيغۇر تىلى گرامماتىكىسى»، «4- سىنىپنىڭ ئۇيغۇر تىلى دەرسلىگىگە مېتودىكىلىق يول- يورۇق» قاتارلىق مونوگرافىيە ۋە باشقىلار ئالىمنىڭ قەلىمىگە مەنسۇپتۇر.

ئۇ ئىلمىي ئىش بىلەنلا شۇغۇللىنىپ قالماستىن جەمئىيەتلىك ئىشلارغىمۇ ئاكتىۋ قاتنىشىپ كېلىۋاتىدۇ. ئالتىنسارىن نامىدىكى پېداگوگىكا ئىلمىي- تەتقىقات ئىنستىتۇتى ئىلمىي كېڭىشىنىڭ ئەزاسى، قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى تىلشۇناسلىق ئىنستىتۇتىدا تۈركىي تىللار بويىچە كاندىداتلىق دىسسېرتاتسىيە ياقلاش ئىختىسا-

...ېكەشىنىڭ ئىلمىي كا- ...ۇيغۇرشۇناسلىق بولۇمى ئىلمىي سوۋېتىنىڭ ئەزاسى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئاتقۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ.

تالىپوۋلار ئائىلىسى ھەممىگە ئۈلگە بولارلىق ئىناق، بەختلىك ئائىلىدۇر. مېھرىۋان، خۇشخوي ئايالى ئايشەم ھەدە ئوتتۇز ژىلغا يېقىن مەكتەپتە مۇئەللىملىك قىلىپ، ھازىر ھورمەتلىك دەم ئېلىشتا. قىزى ئاسيەم ئانا كەسپىنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىدا ئوقۇماقتا.

بىز تۇغلۇقجان ئاكا تالىپوۋنىڭ 60 ژىللىق تويىنى قىزغىن ۋە سەمىمىي تەبرىكلەپ، ئۇنىڭغا سالامەتلىك ۋە ئۇتۇقلار تىلەيمىز.

ز. ئىسلاموۋا،

قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى تىلشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ يېنىدىكى ئۇيغۇرشۇناسلىق بولۇمىنىڭ كىچىك ئىلمىي خادىمى.

ئەشرىيات توھپىسى

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ قىسقىچە تارىخى

ئالمۇتىدىكى «پەن» نەشرىياتى قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئۇيغۇرشۇناسلىق بولۇمى تەييارلىغان «ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ قىسقىچە تارىخى» ناملىق كىتاپنى بېسىپ چىقاردى. فىلولوگىيە پەنلىرى دوكتورى غ. سەدۋاقاسوۋ تەھرىرلىگىدە نەشر قىلىنغان مەزكۇر كىتاپ «مۇقەددىمە»، «قېدىمىي ئۇيغۇر ئەدەبىياتى»، «يۈسۈپ خاس ھاجىپ»، «15- 16- ئەسىرلەر ئەدەبىياتى»، «مۇھەممەد سادىق قەشقەرىي»، «19- ئەسىر ئەدەبىياتى»، «ئابدۇرەھىم نىزارىي» (1776- 1849)، «نورۇزاخۇن زىيايى»، «بىلال نازىم» (1825- 1900)، «بىبلىوگرافىيە» دېگەن بولۇملەردىن ئىبارەت.

كىتاپتا ئۇيغۇر ئەدەبىياتى قېدىمىي زامانلاردىن تارتىپ يازما يادىكارلىقلارغا ئېگە بولغانلىغى ئالاھىدە ئاتاپ كورسىتىلىدۇ. بۇ خۇسۇستا كوپلىگەن ئىلمىي مەنبەلەر موجۇتتۇر. ئۇلاردا ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تەرەققىياتىنىڭ بارلىق دەۋىرلىرى ئالاھىدە بېرىلگەن. چوڭ مەدەنىي مەركەزگە ئايلانغان قەشقەردە يۈسۈپ خاس ھاجىپ بىلەن مەھمۇت قەشقەرىي ئوخشاش ئۇلۇق ئەدىپلەر، مۇتەپەككۇرلەرنىڭ زور ئىجادىي پائالىيەت قىلغانلىغى تەكىتلەنگەن.

دۇنياۋىي مەدەنىيەت غەزنىسىدە مۇھىم ئورۇن تۇتۇپ كېلىۋاتقان يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ «قۇتادغۇ بىلىك» ناملىق داستانى 11- ئەسىردە قەشقەردە يېزىلغاندۇر. ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئۇلۇق ئالىمى ۋە شائىرى مەھمۇت قەشقەرىي ئۈچ تومدىن ئىبارەت «دىۋانۇ لوغەتىت تۈرك» (تۈركىي تىللارنىڭ لوغىتى) ناملىق بىباھا ئىلمىي ئەمگەكنىڭ مۇئەللىپى.

«دىۋانۇ لوغەتىت تۈرك»، «قۇتادغۇ بىلىك» ئەسەرلىرى سوۋېت ئىتتىپاقىدا كەڭ مەلۇم. ئۇلار ئوزبەك تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ، نەشر قىلىنغان.

ئۇيغۇر يازما ئەدەبىياتىنىڭ تارىخىنى ئۆگىنىش، تەكشۈرۈش ئىشلىرى ئاساسەن ئوكتەبر ئىنقىلاۋىدىن كېيىن باشلاندى. «ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ قىسقىچە تارىخى» كىتاۋى ئالىملار س. موللاۋۇدوۋ، ئۇ. مەمەتاخۇنوۋ، ئى. سەيدۇللايېۋ، د. روزىيېۋا، ي. مۇخلىسوۋلار تەرىپىدىن يېزىلغان.

ر. سارغوجىن.

ئوخشاشلىقنىڭ ئەينە شۇنداق تومۇرىنى تارىخىي جەھەتتىن ئايرىلاشقانلىغىدىن ئىزدەش كېرەك.

شۇنىڭدىن كېيىن قازاق دالاسى موڭغۇل ئىستىلاسىغا دۇچ كەلدى. بۇ يەردە ئېيتىپ ئوتۇدىغان بىر تارىخىي ھەقىقەت شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، قازاق دالاسىنىڭ كوپلىگەن قەبىلىلىرى ئارىسىدا موڭغۇل ئىستىلاسى قانلىق ئۇرۇش قىلىش ۋاستىسى بىلەن ئەمەس، بەلكى مەخسەتنى ئورتاقلاشتۇرۇش يۇسۇنىدا يۈز بەردى. بۇنىڭ ئەڭ ئاساسىي ئىسپاتى سۇپىتىدە موڭغۇل ئەسكەرلىرىنىڭ بېسىم كوپچىلىگى كېلەچەكتىكى قازاق خەلقىنىڭ ئاساسىنى تەشكىل قىلغان قەبىلىلەر ئېكەنلىگىنى ئېيتىشقا بولىدۇ. غەرىپ بىلەن شەرىقنىڭ مىڭلىغان تارىخىي ئەمگەكلىرىنى تىلغا ئالىمغانىنىڭ ئۇزىدىمۇ، «موڭغۇللارنىڭ مەخپىي ژىلنامىسىدا» (بايان- ئولگېي، 1978- ژىل، قازاق تىلىدا) چىڭگىزخان ئەۋلادىنىڭ ئارقا تىرىگى ئايمان كېرېي، ئارغىن، قوڭرات ئوخشاش ئۇرۇقلارنىڭ بولغانلىغى ئېنىق كورسىتىلىدۇ. مانا شۇنداق تارىخىي دەۋردە قازاق دالاسىدا جوشى ئۇلۇسى (ئىمپېرىيەسى) پەيدا بولدى. (13- ئەسىر). مەزكۇر ئۇلۇس ئاق ئوردا ۋە كوك ئوردا دەپ ئىككىگە بولۇندى. ئاق ئوردا شەرىقتە جەنۇبىي سىبىر، ئالتاي، تارباغاتاي تەۋەلىرىدىن باشلاپ، بېپايان

سارى ئارقا دالاسىنى، يەتتىسۇنىڭ تەسكەي تەرىپىنى، سىردەريا، ئارال دېڭىزى بويىنى ئېگەللەپ، 15- ئەسىردە ئاق ئوردا ئىككىگە بولۇنۇپ، قازاق- نوغاي ھەم قازاق- ئوزبەك دەپ ئاتىلىدىغان فېوداللىق خانلىقلارنى قۇرۇدۇ. 15- 18- ئەسىرلەردە ئىناق قازاق- نوغاي خانلىغى توبىلدىن ئېدىلغىچە ئارىلىقتىن ماكان تۇتتى. قازاق- ئوزبەك خانلىغى بولسا، ئارال بىلەن سىر دەرياسىنىڭ شىمالىي ساھىلىدىن توبىل بىلەن ئېرتىش دەرياسىغا قەدەر سوزۇلغان زېمىننى ئىشغال قىلدى. شۇ پەيتتىكى قازاق ۋە نوغايلارنىڭ شايبانىي خان باشچىلىغىدىكى ئوزبەك ۋە قازاقلارنىڭ پارچىلىنىشى دالالارنى ماكان قىلغان قەبىلىلەرنىڭ خېلە دەرىجىدە چېچىلاڭغۇ بولۇپ، ھالسىزلىنىشىغا ئېلىپ كەلدى. لېكىن سەھرادا چېچىلغان قەبىلىلەر چەتتىن كەلگەن دۈشمەنلەرگە قارشى كۈرەشكە چىقالاتتى. 17- 18- ئەسىرلەردە قازاق خەلقىنىڭ جوڭغارلارغا قارشى كۈرىشىپ، ئوز ئازاتلىغىنى قوغداپ قالالىغانلىغى بۇنىڭ تارىخىي ئىسپاتىدۇر.

دېمەك، «ھازىرقى قازاقستان بىلەن ئوتتۇرا ئازىيەدە ياشايدىغان قازاق، قىرغىز، ئوزبەك، تاجىك، تۈركمەن، قاراقالپاق ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ ئەسلى ئەۋلادى ئەزەلدىن موشۇ زېمىندا تۇغۇلۇپ ئوسكەن».

ئاقسېلېۋ سېيدىمبېكوۋ.

قېرىنداش قىرغىزستاندا

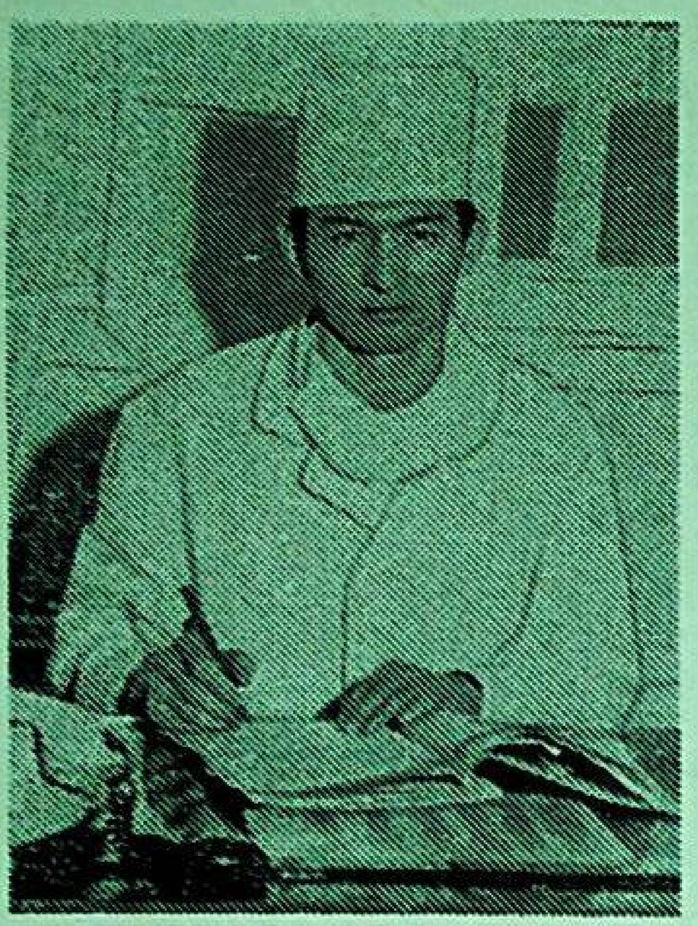

ئۇنىڭدىن ئەل رازى

مەكتەپتە ئوقۇپ ژۈرگەن چاغلىرىدىلا ئاناتومىيە بىلەن بىولوگىيەگە قىزىققان باتۇرخان قىرغىزستان دولەت تىببىي ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىنكى بەش ژىلدىن بېرى فرۇنزې شەھرىدىكى زامانىۋىي تىببىي ئاپپاراتلار بىلەن جابدۇقلانغان خىرۇرگىيە ئاغرىقخانىسىدا خىرۇرگ - دوختۇر بولۇپ ئىشلەپ كېلىۋاتىدۇ.

-ئوتكەن ژىلى،- دەيدۇ پروفېسسور مەمبېت مامكىيېۋ،- ئۇشبۇ ئاغرىقخانىدا 641 ئادەم ئوپېراتسىيە قىلىنىپ، جەمئىيەت ئىشىغا قايتا قوشۇلدى. بۇ بىزنىڭ قولغا كەلتۇرگەن مۇۋەپپەقىيەتلىرىمىز بولۇپ ھېساپلانسا، بۇ جەھەتتە باتۇرخان نىيازوۋقا قانچىلىك تەشەككۇر ئېيتسا يەنە ئازلىق قىلىدۇ.

ئاشقازان، بورەك، تال، ئۈچەي ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئاغرىقلارغا گىرىپتار بولۇپ، ئاخىرىدا ب. نىيازوۋنىڭ داۋالىشى، ئوپېراتسىيە قىلىشى ئارقىلىق ساقايغان ئورغۇنلىغان كىشىلەر ئۇنىڭدىن رازى.

ت. قۇربانوۋ.

كولخوزنىڭ ساغلاملاشتۇرۇش دەرگاھى

ھازىر دېكابىر بولسىمۇ، لېكىن ك. ماركس نامىدىكى كولخوزنىڭ يېڭى ستادىونىدا خۇددى ياز پەسلىدىكىدەك ئىسسىق. بۇ يەردە چىمەن ئۈستىدە ئوينىلىدىغان خوككېي بويىچە ئايالLAR كوماندىلىرىنىڭ، يېنىك ئاتلېتلارنىڭ، چېلىشچىلارنىڭ ۋە ئات سپورتچىلىرىنىڭ مۇسابىقىلىرى بولۇپ ئوتتى.

كولخوزدا فىزكۇلتۇرا ۋە سپورتنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشكە چوڭ كوڭۇل بولۇنمەكتە. توققۇز تۈرلۈك سپورت سېكسىيەلىرىدە 300 دىن ئوشۇق ئادەم مەشغۇل بولۇۋاتىدۇ. ئىلگىرى كولخوزنىڭ سپورت بازىسى بولمىغان ئېدى، شۇنىڭدىن كېيىن كولخوز باشقارمىسى مەركىزىي مەلىدە بىر پۈتۈن كومپلېكس- زاللار ۋە مەيدانچەلارغا ئېگە ستادىون سېلىشنى قارا قىلدى. كوپلىگەن ئىشلارنى ياشلار ئوزلىرى قىلدى. مەزكۇر يېڭى ستادىون بىر مەزگىلدە ھازىر ئوزلىرىنىڭ كۈچ- قۇۋۋىتى بىلەن ئاددىي سپورت ئىنشائەتلىرى ھاسىل قىلىنىۋاتقان ژىراقتىكى قىشلاقلاردا فىزكۇلتۇرا ۋە سپورت ئىشلىرىنى تەرغىپ قىلىش ھەم ئۇيۇشتۇرۇش بويىچە مېتودىكىلىق مەركەز ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىماقتا.

لېنىناباد ئوبلۇسى.

قىرغىزستان س.س.د.

(تاس.س).

ئۇيغۇر تىياترىنىڭ يېڭى مەۋسۇمى

يېقىندا ئالمۇتىدىكى «ھورمەت بەلگۈسى» ئوردېنلىق جۇمھۇرىيەتلىك دولەت ئۇيغۇر مۇزىكىلىق كومېدىيە تىياترى ئۆزىنىڭ 51- مەۋسۇمىنى باشلىدى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن گېزىتىمىز مۇخبىرى ئابدۇكېرىم راخمانوۋ، تىياترنىڭ باش رېژىسسيورى، قازاقستاندا خىزمەت كۆرسەتكەن سەنئەت ئەربابى قادىر راخىمباي ئوغلى جېتپىسبايېۋكە يولۇقۇپ سوھبەتلەشكەن ئېدى. بىز ئۇنى گېزىتخانلىرىمىز دىققىتىگە ھاۋالە قىلىۋاتىمىز.

مۇخبىر. قادىر راخىمباي ئوغلى! پايتەخت خەلقى، بولۇپمۇ ئۇيغۇر جامائەتچىلىكى تەقەززالىق بىلەن كۈتكەن تىياترنىڭ يېڭى مەۋسۇمى يەنىلا «ئانارخان» مۇزىكىلىق درامىسى بىلەن ئېچىلدى. ھەر يېڭى مەۋسۇمنى «ئانارخان» بىلەن باشلاش تىياترنىڭ ئەنئەنىسىمۇ؟

رېژىسسيور. توغرا دەيسىز. دراماتۇرگلار ج. ئاسىموۋ بىلەن ئا. سادىروۋلار تەرىپىدىن 1934- ژىلى يېزىلغان مەزكۇر تراگېدىيەلىك دراما يېرىم ئەسىردىن بۇيان سەھنىدىن چۈشمەي كېلىۋاتىدۇ. بۇنىڭ ئاساسى سەۋەپلىرىنىڭ بىرى، ئەسەردە مىللىي پۇراقنىڭ كۈچلۈكلىگىدە. پيېسىدا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ توي مەراسىملىرى، توي ناخشىلىرىدىن تارتىپ باشقىمۇ مىللىي ئۆرپ- ئادەتلىرى ئەتراپلىق ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىغا قەدەر ئازاپ- ئوقۇبەتتە ھايات كەچۈرگەن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئېچىنىشلىق تەغدىرى، باي- فېئوداللار تەرىپىدىن دەپسەندە قىلىنغان ساپ مۇھەببەت بۇ سەھنە ئەسەرىنىڭ ئاساسى ماۋزۇسى. ئوتمۇشنى ئۇنۇتماسلىق، بۈگۈنكى ھاياتنىڭ قەدرىگە يېتىش دېمەكتۇر. بۇنىڭدىن كورۈنۈپ تۇرۇپتىكى، «ئانارخان» تراگېدىيەسىنىڭ بولۇپمۇ ياش تاماشىبىنلار ئۈچۈن تەربىيەۋىي ئەھمىيىتى زور.

مۇخبىر. ھازىرقى زامان تاماشىبىنلىرىنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيەسى ژۇقۇرى، دىتى ئۈستۈن، تىياترغا قويىدىغان تەلەپلىرىمۇ زور. بۇ ئەھۋال ئەلۋەتتە تىياترغا يېڭى ۋەزىپىلەرنى ژۈكلىسە كېرەك.

رېژىسسيور. زامانىۋىي تاماشىبىنلارنىڭ تەلەپ دەرىجىسىگە جاۋاپ بېرىش ھەر قانداق تىياترنىڭ ئاساسى ۋەزىپىسىدۇر. بىز بۇ جەھەتتىن كورۈنەرلىك ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇردۇق ھەم ئاشۇرىۋاتىمىز.

مۇخبىر. مەسىلەن؟

رېژىسسيور. بىز ھەر بىر مەۋسۇمدە رېپېرتۇئارىمىزغا يېڭى ئەسەرلەر قوبۇل قىلىپ، ئۇنى سەھنىلەشتۈرۈشكە تىرىشىمىز. بۇ ژىلى تاماشىبىنلىرىمىز يازغۇچى- دراماتۇرگلار ئەخمەتجان ھاشىروۋنىڭ «دېخان»، مەسىمجان زۇلپىقاروۋنىڭ «ئىپەك گىلەم»، ھېزمەت ئابدۇللىننىڭ «چىن تۆمۈر باتۇر» پيېسىلىرى، شۇنىڭدەك تۇرسۇن قاھارىي بىلەن ئىسلامجان قاسىموۋلار يازغان «سەلەي چاققان» مۇزىكىلىق درامىسى بىلەن يۈز كورۈشىدۇ. بۇ ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇن جەھەتتىن بىر- بىرىنى تەكرارلىمايدىغانلىغى ئۇلارنىڭ ئاملىرىدىن كورۈنۈپ تۇرسا كېرەك. «دېخان» درامىسى دېخانلار ھاياتى، تەبىئەتنى ئاسراش ماۋزۇسىغا يېزىلغان بولسا، «ئىپەك گىلەم» گىلەم فابرىكىسىنىڭ ئىشچىلىرى ھاياتىغا بېغىشلانغان. ئەندى «چىن تۆمۈر باتۇر» ئەسەرى بولسا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ شۇ ناملىق كلاسسىك قىسسىسى ئاساسىدا يېزىلغان. «سەلەي چاققان» مۇزىكىلىق درامىسى، خەلق ئىچىدىكى بەزىبىر يارامسىز ئادەت، قىلىقلارنى ئوتكۈر تىل، ئاچچىق كۈلكە بىلەن تەنقىت قىلىدىغان قىزىقچى سەلەي چاققاننىڭ پائالىيىتى ئاساسىدا يېزىلغاندۇر.

بىز كلاسسىك سەھنە ئەسەرلىرىگىمۇ داۋاملىق مۇراجەت قىلىمىز. رېپېرتۇئارىمىزدا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك داستانى ئاساسىدا يېزىلغان «غېرىپ- سەنەم»، قازاق خەلقىنىڭ كلاسسىك داستانى ئاساسىدا يېزىلغان «قىز جىبېك»، رۇس خەلقىنىڭ ئۇلۇق دراماتۇرگى ئوستروۋسكىينىڭ «ئەيىپسىز ئەيىپكار»، فرانسۇز دراماتۇرگى مالىبېرنىڭ «پاراسەتسىز تەقسىر» قاتارلىق سەھنىلەردىن چۈشمەي كېلىۋاتقان ئەسەرلىرى بار.

مۇخبىر. قادىر! پېشقەدەم ئۇيغۇر ئارتىستلىرى قازاقستان س س ر خەلق ئارتىستلىرى ئەخمەت شەمىيېۋ، روشەنگۈل ئىلاخۇنوۋا، مەخپىر باقىيېۋ ۋە باشقىلارنىڭ ئوبراز يارىتىشتىكى ئاجايىپ ماھىرلىقلىرى ھەممىگە مەلۇم. سەھنىدە چوڭ ئەۋلاتنىڭ ئىزىنى باسقۇچىلار- ياش ئارتىستلار ھەققىدە ئېيتىپ بەرسىڭىز؟

رېژىسسيور. تاماشىبىنلارنىڭ ئۈستۈن تەلۋىگە ئوز دەرىجىسىدە جاۋاپ بېرىش ئۈچۈن ئارتىست- كادىرلار مەسىلىسىگە جىددىي قاراش مۇھىم ۋەزىپىلەرنىڭ بىرىدۇر. بۇ جەھەتتىن تىياترىمىزدا ئىشلەيدىغان 108 ئادەمنىڭ 80 پروتسېنتى ئالىي ۋە مەخسۇس ئوتتۇرا بىلىملىك ئارتىست- كادىرلار ئېكەنلىگىنى مەغرۇرلۇق بىلەن تىلغا ئالىمىز. كېيىنكى ژىللار ئىچىدە ئالمۇتا تىياتر ئىنستىتۇتىنى تامامىلىغان بىر توپ ئۇيغۇر ياشلىرى، تاشكەنتتىكى لۇناچارسكىي نامىدىكى تىياتر ئىنستىتۇتىنى تامامىلىغان 15 ئۇيغۇر ياشلىرى تىياترىمىزغا كېلىپ ئورۇنلاشتى. تىياتر سەنئىتىنىڭ ئەزەرىيەسىنى تولۇق ئوزلەشتۈرگەن، ئەمەلىيەت بىلەن ياخشى تونۇش بۇ ئالىي مەلۇماتلىق ياشلار ھازىرنىڭ ئوزىدىلا ئوز ماھارىتى بىلەن تاماشىبىنلار ئالقىشىغا سازاۋەر بولماقتا. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئەزىز ئىسكەندەروۋ، ك. زاكىروۋ قاتارلىق ياشلارنىڭ باش روللارنى ئىجرا قىلىشقا جۈرئەت قىلىشى بىزنى خۇشال قىلماقتا.

مۇخبىر. قادىر راخىمباي ئوغلى! يېڭى مەۋسۇمدە ئۇيغۇر تىياترى كوللېكتىۋىغا يېڭى مۇۋاپپەقىيەتلەر تىلەيمىز. سەممىي سوھبىتىڭىز ئۈچۈن رەخمەت.

«مۇقامچى» سپېكتاكلىدىن كورۈنۈش.

چوقاندىن يادىكار

قازاق دالاسىدىكى تۇنجا موي قەلەم ماھىرلىرىنىڭ بىرى سېردالى بېكشورىننىڭ ئەۋلاتلىرى چوقان ۋەلىخانوۋ نامىنى ھورمەت بىلەن يادلايدۇ. شېۋچېنكو شەھىرىدىكى ئولكە تونۇش مۇزېيىنىڭ خىزمەتچىسى ئا. سپانوۋ ماڭغىشلاقتىمۇ رەسسامنىڭ ئەۋلادلىرىنى تاپتى.

ج. ۋەلىخانوۋ 1860- ژىلى ئانىسىغا يازغان بىر خېتىدا پېتربۇرگتا ياش قازاق رەسسامى سېردالى بېكشورىن بىلەن تونۇشقانلىغىنى بايان قىلغان. چوقان ياش دوستىنىڭ ۋۇجۇدىدا مۇستەقىللىقنى، ئازاتلىقنى سويۈش تۇيغۇسىنى ئويغاتتى. ئەپسۇسكى، ئۇنىڭ سىزغان رەسىملىرىنى كېيىن يەرلىك دىندار ھوكۇمرانلار ژىغىپ، كويدۈرىۋەتكەن، ئوزىنى ئوغا بېرىپ ئولتۈرگەن.

ئېچىنىشلىق تەغدىرگە مۇپتىلا بولغان رەسسامنىڭ ئەۋلاتلىرى بۈگۈنكى كۈندە بوۋىسى ئارمان قىلغان بەختىلىك زاماندا ھايات كەچۈرمەكتە. ئۇلارنىڭ كوپچىلىگى ئالىي مەلۇماتلىق.

بېكشورىنلاردا ئەۋلاتتىن ئەۋلاتقا مىراس بولۇپ كېلىۋاتقان بىر كۈمۈچ سائات بار. ئۇ ئەنئەنىگە ئايلانغان ئادەت بويىچە ئەڭ كىچىك ئوغۇلغا قالدۇرىلىدۇ. چوڭلارنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا، بۇ سائاتنى چوقان ۋەلىخانوۋ خوشلىشىش مەزگىلىدە سېردالى بېكشورىنگە سوغا قىلغان.

تەھرىر ھەيئىتى

ياشلارنىڭ مەدەنىي دەم ئېلىشى

قارغالى سوكنو كومبىناتى- جامبۇل رايونىدىكى ئەڭ چوڭ سانائەت- كارخانىلىرىنىڭ بىرىدۇر. بۇ فابرىكىدا ئۈچ مىڭدىن ئوشۇق ئادەم ئىشلەيدۇ. بۇلارنىڭ كوپچىلىگى ياشلار. كومبىنات رەھبەرلىگى ياشلارنىڭ بوش ۋاقىتلىرىنى مۇۋاپىق پايدىلىنىشى، كۆڭۈللۈك ئوتكۈزۈشى ئۈچۈن ھەر تەرەپلىمە غەمخورلۇق قىلماقتا.

بۇ يەردە ئوزۇن ژىللاردىن بۇيان ئىشلەۋاتقان كومبىنات مەدەنىيەت ئويى يېنىدا قۇرۇلغان ياشلار بەدىي سەنئەت ھەۋەسكارلىرى ئومىگىنىڭ ئىشىنى ئالاھىدە ئاتاپ ئوتۇشكە ئەرزىيدۇ. ئومەك ئەزالىرى كومبىنات ئىشچىلىرىغا، يېزا ئاھالىسىغا دايىم كونسېرت قويۇپ، ئوز سەنئىتىنى نامايىش قىلىپ تۇرىدۇ. بەيرەم كۈنلىرىگە، ئەمگەك مەردانىلىرىنى ھورمەتلىك دەم ئېلىشقا ئۇزىتىش تەنتەنىلىرىگە ۋە باشقىمۇ مەرىكىلەردە كونسېرت كورۈلتىش، سپېكتاكللار قويۇش، مىللىي ئويۇنلارنى ئويۇشتۇرۇش ئۇلارنىڭ ياخشى ئەنئەنىسىگە ئايلانغان.

كومبىنات ئىشچىلىرى تەشكىللىك ھالدا سەياھەتلەرگە چىقىدۇ. ئۇلار ئالمۇتىدىكى تىياتر، سېرك، مۇزېي ۋە باشقا مەدەنىي دەم ئېلىش ئورۇنلىرىغا داۋاملىق بېرىپ تۇرىشىدۇ. بۇ تەدبىرلەرگە سەرىپ قىلىنغان خىراجەت ئىشچىلار ئويۇشمىسى تەرىپىدىن ئاجرىتىلىدۇ.

ئوتتۇرا مەكتەپنى تامامىلىغان ژىگىتلەر بىلەن قىزلار كومبىناتقا تەكلىپ قىلىنىپ، «مۇتەخەسسىسلىك تاللاش» كەچلىرى ئوتكۈزىلىدۇ. بۇ ئىش ياشلارنىڭ ئوزلىرىگە مۇۋاپىق كەسىپ ۋە مۇتەخەسسىسلىكنى تاللاپ ئېلىشىغا، ۋە جەمىيەتكە پايدىلىق ئادەملەردىن بولۇپ يېتىلىشىگە، ئىناق ئائىلە قۇرۇشىغا ياخشى تەسىر كورسەتمەكتە. بۇ كۈلەردە توقۇمىچىلىق كەسپىنى ئۆگىنىپ، ئابرويلۇق ئىشچىلاردىن بولغان قىزلارنى يۈزلەپ ساناشقا بولىدۇ.

قارغالى سوكنو كومبىناتى يېنىدا 311 ئورۇنلۇق تورت قەۋەتلىك ياتاقخانا بار. كوركەم بېزەندۈرۈلگەن، قولايلىق بولمىلەرنىڭ ھەر بىرىدە 3-4 تىن قىز ياشايدۇ. ئۇ ئورۇن- كورپە، مېبەل، خولودىلنىك، تېلېۋىزور ۋە باشقا كۈندىلىك تۇرمۇشقا ھاجەتلىك بۇيۇملار بىلەن تولۇق جابدۇقلانغان.

ياتاقخانىدا تۇرىدىغان ياشلار كومبىنات ئاشخانىسىدىن غىزالىنىدۇ. ئاشخانىدا تەييارلانغان مىللىي تائاملار ھەم تەملىك ھەم ئەرزەندۇر.

بۇ يەردە سپورت ئىشلىرىمۇ ياخشى يولغا قويۇلغان. ۋولېيبول، باسكېتبول، فۇتبول ئويۇنلىرى بويىچە ياشلار ئارىسىدا مۇسابىقىلار ئوتكۈزۈلۈپ تۇرىدۇ. شۇنىڭدەك ئەمۇنچى ئىشچىلار نامىدا مۇكاپاتلارنى ئېلىش ئۈچۈن ئوتكۈزۈلىدىغان سپورت مۇسابىقىلىرىنى ئوتكۈزۈش ياشلارنىڭ ياخشى ئەنئەنىسىگە ئايلانغان.

مەدەنىيەتلىك دەم ئېلىش، سپورت مەشغۇلاتلىرىغا قاتنىشىش ياشلارنىڭ ئۈستۈن روھلۇق، سالامەتلىگىنىڭ كۈچلۈك بولۇشىغا ياخشى ئىمكانىيەتلەر يارىتىپ بەرمەكتە. بۇ بولسا سوۋېت خەلقىنىڭ ئورتاق بايلىغى بولغان جەمىيەتلىك ئىشلەپ چىقىرىشنىڭ مۇۋاپپەقىيەتلىك بولۇشىغا ئىجابىي تەسىر قىلماقتا.

ئېرلان نۇرالىيېۋ.

ۋۇقۇرىدىكى سۈرەتتە: توقۇمچى قىزلار ئوقۇش بولۇمىسىدە.

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فورمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82_60_62،85_43_62،85_39_62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877

ئۆرلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە فوليارمىلار ئامبىرى

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
ئەڭگىلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

1986
ژىل
يانۋار
№1 (219)
باھاسى
2 تىيىن

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

گېزىت 1976- ژىلى دېكابىردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

1986

يېڭى ژىل تېچلىق ژىلى بولسۇن

ئاق نىيەت، زور ئۈمۈت بىلەن يېڭى ژىل بوسۇغىسىنى ئاتلىدۇق. ئۆتكەن ژىل ياخشى مۇۋاپپەقىيەتلەر ژىلى بولدى. دۇنيادىكى بارلىق خەلىقلەرنى ۋاھىمىگە سالدىغان بىرلا نەرسە ئۇرۇش خۇۋپى ئىدى. بەزىبىر ئەللەردىكى توقۇنۇشلارنى ھېساپقا ئالمىغاندا، چوڭ ئۇرۇشقا دۇچار بولماي ئۆتتۇق. بىز، سوۋېت خەلقى ئۇرۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن سوۋېت خەلقىنىڭ، سوۋېت دۆلىتىنىڭ بىجانىدىل كۈرەش قىلىۋاتقان خەلىقلەرنىڭ تېچلىق يولىدىكى باشلامچىسى ئىكەنلىگى بىلەن مەغرۇرلىنىمىز.

سۆزىمىزنىڭ بېشىدا زور ئۈمۈت بىلەن دېدۇق. شۇ ئۈمۈتنىڭ ئۆزى- يېڭى ئۇرۇشنىڭ قارا بۇلۇتىنى تارقىتىپ، يەر يۈزىدە پارلاق تېچلىق ئورنىتىمىز، دېگەن ئۈمۈت. بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى 1986- ژىل تېچلىق ئۈچۈن كۈرەش ژىلى بولسۇن، دەپ ئېلان قىلدى. بۇ پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ تىلىگى. ئەڭ كۈچلۈك ئىككى مەملىكەت- س س س ر بىلەن ئاقش رەھبەرلىرى ئۆتكەن كۈزدە جەنۋەدە ئۇچرىشىپ سۆزلەشكەندە، يادرولۇق ئۇرۇش ھېچ ۋاقىتتا باشلانماسلىغى كېرەك، ئۇنداق ئۇرۇشتا بىرسى غالىپ، بىرسى مەغلۇپ بولۇش مۇمكىن ئەمەس، دېدى. ئۇلار ئىككى مەملىكەت ئوتتۇرىسىدا يادرولۇق ۋە باشقىمۇ ئۇرۇشلارنى بولدۇرماسلىقنىڭ زور ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىگىنى كۆرسەتتى. ئۇلار ھەر ئىككى مەملىكەتنىڭ ھەر قايسىسى ئۇرۇش كۈچى تەرىپىدىن ئېشىپ كېتىشىنى كۆزلىمەيدۇ، دېدى.مانا، يېڭى ژىلدا زور ئۈمۈت پەيدا قىلىۋاتقان ئەنە شۇ سۆزلەر، شۇ ۋەدىلەردۇر. تېچلىق بىردىنلا ئورناپ قالماس، بىراق بارلىق ئادەمزات بىر- بىرىنى چۈشىنىپ، بىرلىشىپ كۈرەش قىلسا، ئۇرۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا بولىدۇ. بىزنىڭ ئۆز دۆلىتىمىزنىڭ ئېيتقان سۆزىدە تۇرىدىغانلىغىغا ئىشەنچىمىز كامىل.

ئۆتكەن ژىلى بىزنىڭ ئېلىمىزدا دۆلىتىمىزنىڭ كۈچ- قۇۋىتىنى ئاشۇرۇپ، خەلىق پاراۋەنلىگىنى يۈكسەلدۈرۈش يولىدا بىر قاتار ئىشلار ئەمەلگە ئاشتى. مەسىلەن، قازاقىستان دېخانلىرى پايانسىز دالامىزدا ئاشلىق ئۆستۈرۈپ، دۆلەت ساگلىرىغا 830 مىللىون پۇتقا يېقىن ئاشلىق ئۆتكەزدى. بۇ تېچلىق ھاياتنىڭ مېۋىسى. بۇ ساھادا يېڭى ژىلدا تېخىمۇ زور ئىشلار قىلىنغۇسى. چارۋىچىلىق، ئىشلەپچىقىرىش ساھالىرىدىكى ئىشلارنى ئېيتمىغاننىڭ ئۆزىدىلا، خەلىقنىڭ ساقلىغىنى ساقلاش، تۇرمۇشىنى، مەدەنىيىتىنى ئۆستۈرۈش بويىچە قانچىلىك ئىشلار پىلانلانماقتا! ئېيتايلى، 6 مىللىون كۋادراتنى مېتىردىن ئارتۇق تۇرۇشلۇق ئۆيلەر سېلىنىدۇ... ئۇزۇنلىغى 1000 كىلومېترغا يېقىن سۇ ئوللىرى، ئىسسىتىش لايىھىلىرى تارتىلىدۇ... 1986- ژىلى يېزىلاردا 2 مىللىون كۋادرات مېتىردىن ئارتۇق تۇرۇشلۇق ئۆيلەر رېمونت قىلىنىدۇ... كۈندۈزى ئۇمۇمىي بىلىم بېرىدىغان مەكتەپلەردىكى ئوقۇغۇچىلار سانى 3 مىللىوندىن ئاشىدۇ... مەكتەپ يېشىغا قەدەر باللار مەھكىمىلىرىدە بىر مىللىون 31 مىڭ بالا تەربىيىلىنىدۇ... ئاغرىقخانا ئورۇنلىرى يەنە 2 مىڭ كارۋاتقا كۆپەيتىلىدۇ. 1986- ژىل پىلانلىرىنىڭ قايسى ساھاسىغا كۆز ژۈگۈرتمەيلى خەلىق پاراۋەنلىگىنى كۆزلىگەن قۇرلارنى كۆرىمىز. شۇڭلاشقىمۇ خەلقىمىز يېڭى ژىلنى ئادىل نىيەت، ياخشى تىلەكلەر بىلەن قارشى ئالماقتا.

ئۆتكەن ژىل ئىچىدە بىزنىڭ «ۋەتەن» جەمىيىتىمۇ بىر قاتار ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇردى. ئىلگىرى قەيەردە، قانچە، كىم ئىكەنلىگى نامەلۇم بولغان، چەت ئەللەردە چېچىلاڭغۇ ھالدا ژۈرگەن قازاق، ئۇيغۇر قېرىنداشلىرىمىز بۇ كۈنلەردە «ۋەتەن» جەمىيىتى بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاپ، ئېلىنى، تۇغۇلغان ژۇرتىنى تونۇماقتا. ئۇلار مەزكۇر جەمىيەت ئارقىلىق ئۆز ئانا تىللىرىدا گېزىت، كىتاپ ئوقۇيدىغان بولدى. قوللىرىغا سازلىرىنى ئېلىپ، ئاتا- بوۋىلىرىنىڭ غەزەللىرىنى كۈيلەيدىغان بولدى. كۆپچىلىگى خەت يېزىپ، ئەل- ژۇتىغا ئىسسىق سالام يوللايدۇ، ئۇنىڭ ئىجتىمائىي تەرەققىياتى، پەن ۋە مەدەنىيەتتىكى تەرەققىياتى، تېچلىق يولىدىكى كۈرىشىگە ھېسداشلىق بىلدۈرىدۇ.

«ۋەتەن» جەمىيىتى بۇ ئىزگۈ ئىشلىرىنى يەنىمۇ ژۇقۇرى پەللىگە كۆتەرمەكچى. ۋەتەنداشلىرىمىزغا بېغىشلاپ گېزىت، كىتاپ، پاتىفون تەخسىلىرىنى يەنىمۇ كۆپلەپ ئەۋەتىدۇ. كېيىنكى ۋاقىتلاردا ياش ۋەتەنداشلىرىمىز قازاقىستاندىكى ئالىي بىلىم ژۇرتلىرىدا ئوقۇغۇسى كېلىدىغانلىغىنى ئىزھار قىلىشماقتا. جەمىيەت ئۇلارنى ئوقۇشقا ئالدۇرۇشنىڭ چارە- تەدبىرلىرىنى كۆرمەكتە. مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ يازلىق تەتىل مەزگىلىدە قازاقىستانغا كېلىپ، باللارنىڭ دەم ئېلىش جايلىرىدا بولۇپ ئۆز تەڭتۇشلىرى بىلەن تونۇشۇپ، دەم ئېلىپ قايتىشىنى تىلەيمىز. ھەر ژىلقى ئادىتىمىز بويىچە قازاقىستانغا مېھمانغا كېلىپ قايتىدىغان ۋەتەنداشلارمۇ بولىدۇ. يېڭى ژىلدا باشقىمۇ ئىزگۈ ئىشلار بولغۇسى.

ھۆرمەتلىك ۋەتەنداشلار، «ۋەتەن» جەمىيىتى، «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتى تەھرىراتى سىزلەرگە يېڭى ژىللىق سالام يوللايدۇ. يېڭى ژىلدا بەختلىك بولۇڭلار، ئائىلە تەۋەلىرىڭلارغا خۇشاللىق، تىنىڭلارغا سالامەتلىك تىلەيمىز.

يېڭى ژىل تېچلىق ژىلى بولسۇن.

زىيايىدىن قاھاروۋ

يېڭى ژىل تىلىگى

ھەر ئۆيدە مەيرەم، شاتلىق، تەنتەنە،
قەدەھلەردە مەي، كۆكۈللەر ئۈستۈن.
يېڭى ئاخشلار ئېيتىلار يەنە
ئارچا ئايلىنىپ قايناپدۇ ئۇسسۇل.

ئېپەك قاردىن تون كىيدى باغ-ۋاران،
كەتتى بۇلۇتلار ھەر يان سۈرۈلۈپ.
ئاسمان تاقاپتۇ يۇلتۇزدىن ماجان،
يورۇپ كەلمەكتە تاڭمۇ سۈزۈلۈپ.

بۇ تاڭ ئاچىدۇ ئالتۇن بىر تارىخ،
زامانىمىزنى يازار مەدھىيلەپ.
بۇ ژىل بولغۇسى يەنىمۇ پارلاق،
ئۇتۇقلار ئاشار ئەچچە ھەسسىلەپ.

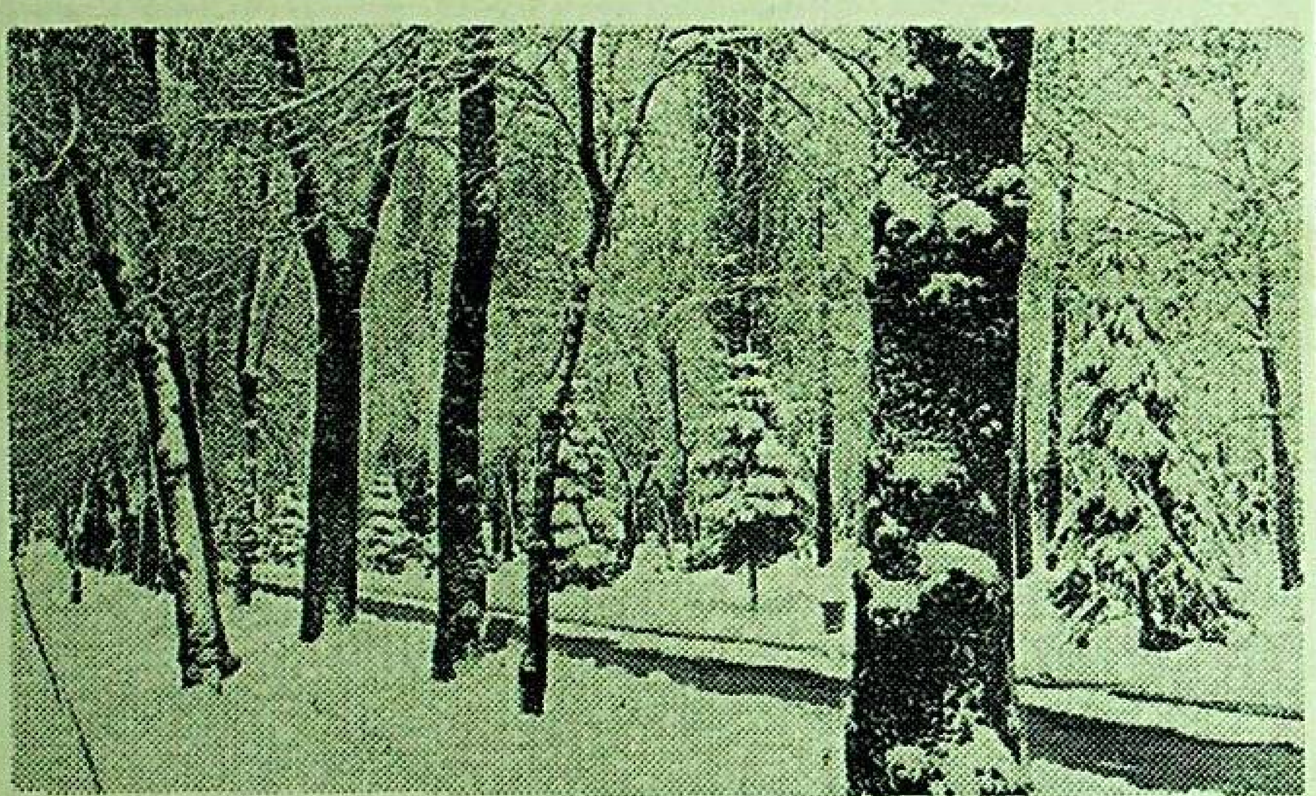

قىش كۆرۈنۈشلىرى

«قىشنىڭ قىش بولغىنى ياخشى»، دەيدىكەن،
ئاتىلار- ئانىلار ئاتام زاماندىن.
ئەگەردە ياغسا قار قانچىلىك قېلىن،
ئۈمۈت زور كۈزدىكى ئالتۇن خاماندىن.

ئاق قارنى پۈركۈنۈپ ئانا يەر ئۇخلار،
باغرىغا دۆلىتى، كۈچىنى توپلاپ.
قۇياشمۇ ئايلىنىپ ژىراقتىن يوقلار،
دەم ئالسۇن دېگەندەك كېتىدۇ سويلاپ.

ئېتىزلار، ئېدىرلار، ئويمان- چوڭقۇرلار،
تەپ- تەكشى ئاقىرىپ ياتىدۇ كۈلۈپ.
ئاق لىباس كىيىشىپ تاغدا قارغايلار،
بۇلۇتقا قارايدۇ كۆكسىنى كېرىپ.

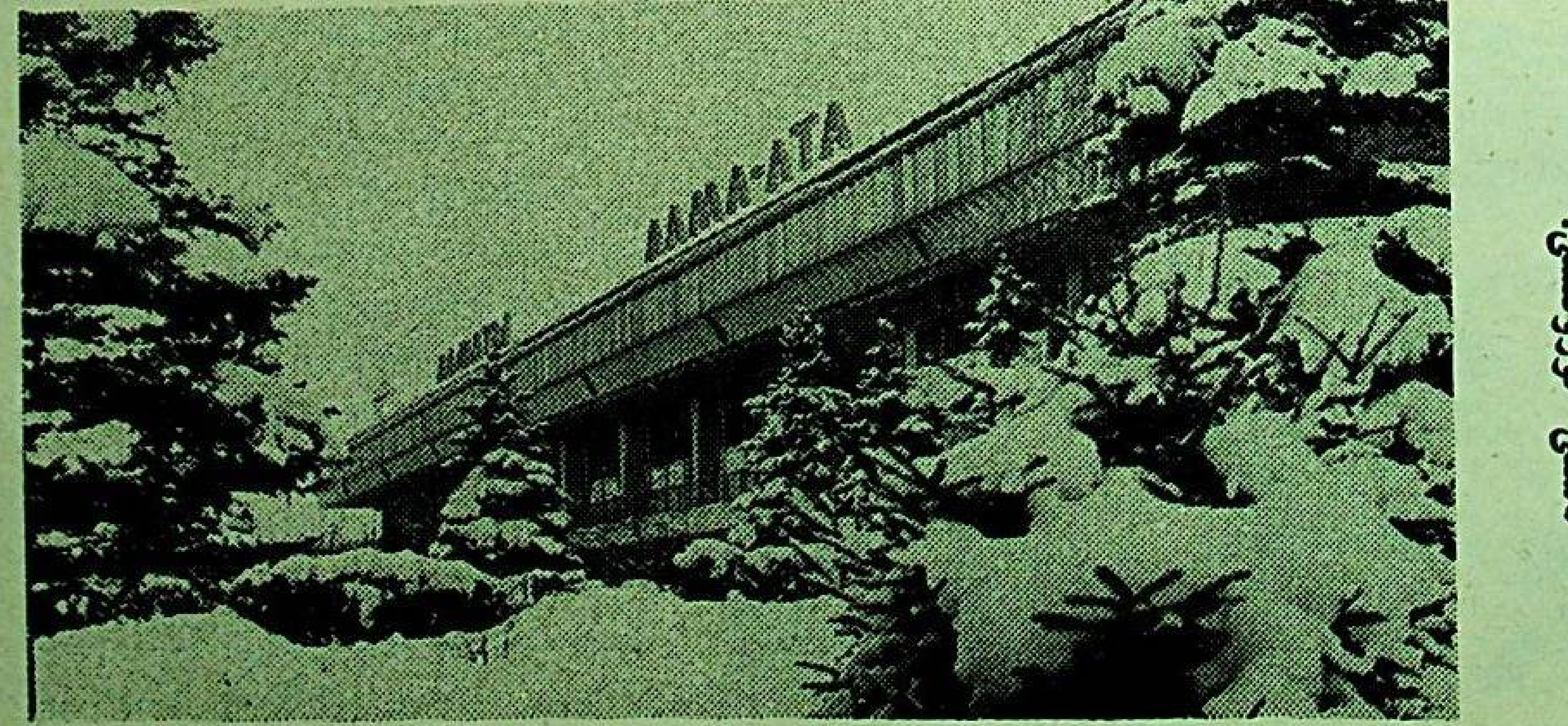

ئالمۇتا ئائېروپورتىنىڭ
تاشقى كۆرۈنۈشى

غەبىت ماخمۇت ئوغلى مۇسرېپوۋ

كوپ مىللەتلىك سوۋېت مەدەنىيىتى ئېغىر جۇدالىققا ئۇچرىدى. 1985-ژىلى 31-دېكابىر كۈنى 84 يېشىدا ئېغىر ۋە ئۇزاققا سوزۇلغان ئاغرىقتىن كېيىن مەشھۇر سوۋېت يازغۇچىسى، قازاق سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسىنى سالغۇچىلارنىڭ بىرى، قازاقستان س س ر نىڭ خەلق يازغۇچىسى غەبىت ماخمۇت ئوغلى مۇسرېپوۋ ۋاپات بولدى. غ. م. مۇسرېپوۋنىڭ ئىجادىيىتى ھازىرقى زامان قازاق سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ تىكلىنىشىگە ۋە تەرەققىي ئېتىشىگە ناھايىتى چوڭ تەسىر يەتكۈزدى. ئۇنىڭ ئىسمى كوپ مىللەتلىك سوۋېت مەدەنىيىتىنىڭ تارىخىغا ئەبەدىي كىردى.

غ. م. مۇسرېپوۋ 1902-ژىلى 22-مارت كۈنى شىمالىي قازاقستان ئوبلۇسىدا دېخان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. 1928-ژىلى نەشىر قىلىنغان بىرىنچى ئەسەرى «قايىنامىدا» ناملىق پوۋېست يازغۇچىغا ئاتاق ئېلىپ كەلدى. غەبىت ماخمۇت ئوغلى مۇسرېپوۋ «قازاق سولداتى»، «ئويغانغان ئولكە»، «ياتلار قولىدا» دېگەن رومانلىرىدا، «ئۇنىڭ ئىسمى- ئۇلپان»، «بىر قېتىم ۋە ئەبەدىل- ئەبەد» دېگەن كىتاپلىرىدا، ئورغۇنلىغان پوۋېستلىرى بىلەن ھېكايىلىرىدا سوۋېت ئادەملىرىنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىگىنى ۋە قىزغىنلىغىنى، قازاق ئىشچىلار سىنىپىنىڭ، دېخانلىرىنىڭ، خەلق زىيالىلىرىنىڭ شەكىللىنىش جەريانىنى ئەكىس ئەتتۇردى.

غ. م. مۇسرېپوۋنىڭ قازاقستان مىللىي تىياترى ۋە كىنو سەنئىتىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشتىكى ھەسسىسى بىباھادۇر. ئۇنىڭ «قىز- جىبېك»، «قوزى كورپېش ۋە بايان سۇلۇۋ»، «ئاقان- سېرى ۋە ئاقتوقتى» پيېسىلىرى ھەم دەسلەپكى قازاق بەدىي فىلم «ئامانكېلدى» سېنارىيسى كەڭ دائىرىدە مەلۇم.

قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئاكادېمىگى غەبىت ماخمۇت ئوغلى مۇسرېپوۋ ئاتاقلىق ئالىم، ئەدەبىيات تارىخچىسى ۋە نەزەرىيەچىسى بولغان ئىدى.

ئەجايىپ سوز ماھىرى، چوڭقۇر سەنئەتچى، ھازىرقى زاماننىڭ تەتقىقاتچىسى غ. م. مۇسرېپوۋ ئۆزىنىڭ ھەر بىر كىتاۋى بىلەن قازاق سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ غەزنىسىنى بېيىتقان ئىدى. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى س س س ر ۋە دۇنيا خەلقلىرىنىڭ كوپلىگەن تىللىرىدا نەشىر قىلىنغان.

غەبىت ماخمۇت ئوغلى مۇسرېپوۋ جۇمھۇرىيەت يازغۇچىلار تەشكىلاتىنى مۇستەھكەملەشكە چوڭ ھەسسە قوشتى، بىر نەچچە ژىللار داۋامىدا قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىغا رەھبەرلىك قىلدى. ئۇ يېۋروپا مەدەنىيىتى جەمىيىتى ئىجرائىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى بولۇپ سايلانغان ئىدى. ئازىيە ۋە ئافرىكا ئەللىرىنىڭ تەرەققىيپەرۋەر يازغۇچىلىرى ھەرىكىتىنىڭ ئالدىنقى سېپىدە تۇرغانلارنىڭ بىرى بولغان ئىدى.

* * *

قازاقستان پايتەختى 4-يانۋار كۈنى غەبىت ماخمۇت ئوغلى مۇسرېپوۋنى ئاخىرقى سەپەرگە ئۇزاتتى. ئاباي ناملىق قازاقستان دولەت ئاكادېمىيەلىك ئوپېرا ۋە بالېت تىياترىغا مىڭلىغان ئادەملەر كەلدى. بۇ يەردە فويېدىكى سۇپىدا، گۈللەر ئارىسىدا مەرھۇمنىڭ جەسىدى سېلىنغان تاۋۇت ئورنىتىلغان ئىدى. ئەجايىپ سوز ماھىرى، كورنەكلىك جەمىيەت ئەربابىغا ئاخىرقى ھورمەت- ئېھتىراملىرى بىلدۇرۇلدى. ماتەم ئاھاڭلىرىنىڭ سادالىرى ئاستىدا ئەدەبىيات ۋە سەنئەت، پەن ۋە مەدەنىيەت ئەربابلىرى، ئەمگەكچىلەر ۋەكىللىرى، غ. م. مۇسرېپوۋ تالانتىنىڭ ئورغۇنلىغان مۇخلىسلىرى ئوتمەكتە.

پەخرىي قاراۋۇلدا- كپسس مەركىزىي كومىتېتى سەياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى، قازاقستان كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى د. ئا. قونايېۋ، س س ر ئالىي سوۋېتى رىياسىتىنىڭ رەئىسى س. م. مۇقاشېۋ، قازاقستان س س ر مىنىسترلار سوۋېتىنىڭ رەئىسى ن. ئە. نازاربايېۋ ۋە باشقىلار بولدى.

سائات 12 دىن 30 مىنۇت ئوتتى. مەرھۇمنىڭ جەسىدى سېلىنغان تاۋۇت زالدىن ئېلىپ چىقىرىلدى. ماتەم ژۈرۈشى قەبرىستانلىققا يول ئالدى.

قەبرىستانلىقتا ماتەم مىتىنگىسى بولۇپ ئوتتى. مىتىنگنى ئاچقان دەپىن قىلىشنى ئۇيۇشتۇرۇش بويىچە كومىسسىيەنىڭ رەئىسى، قازاقستان كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ سېكرېتارى ز. ك. كامالىدېنوۋ ۋە سوزگە چىققانلار- قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى ئو. ئو. سۇلېيمېنوۋ، قىرغىزستان خەلق يازغۇچىسى س. جۇسۇيېۋ، شىمالىي قازاقستان ئوبلۇسلۇق ئىجرائىي كومىتېتىنىڭ رەئىسى ن. ئا. بولاتبايېۋ، قازاقستاننىڭ خەلق يازغۇچىسى ئا. ئە. بىشېۋ، قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ سېكرېتارى ل. د. كرۇشېكوۋ، شائىر م. شاخانوۋ، جامبۇل تېخنولوگىيە ئىنستىتۇتىنىڭ چوڭ مۇئەللىمى ي. خ. ماخمۇدوۋ غ. م. مۇسرېپوۋنىڭ چوڭ ھايات يولى ۋە كوپ تەرەپلىملىك پائالىيىتى، ئۇنىڭ ھازىرقى زامان قازاق ئەدەبىياتى ۋە سەنئىتىنىڭ تىكلىنىشى ۋە تەرەققىياتىدىكى، ئىجادىي ياشلارنى تەربىيلەشتىكى بىباھا ھەسسىسى، پارتىيە بىلەن خەلق ئىشىغا چەكسىز سادىق خىزمەت قىلغانلىغى توغرىلىق ئېيتتى.

قەبرى ئۈستىدە گۈلچەمبەرلەر ۋە گۈللەردىن دوڭ ھاسىل بولدى.

دوستلۇق جارچىسى ئىدى

... بۇنىڭدىن چارەك ئەسىر ئىلگىرى بىز، ئەلۋەتتە، ياشراق ئىدۇق. مۇسرېپوۋ بىلەن شەرقىي تۈركستاندا دەسلەپ قېتىم ئۇچرىشىپ، ئۇ كىشى بىلەن بىللە ئەلنى ئارىلاپ چىقىش ھورمىتىگە سازاۋەر بولدۇم. مەدەنىيەتلىكى، كېرەك جايدا مەغرۇرلىغى، ئەتراپلىق بىلىمى، يېقىملىق مۇجەزى، سەنئەتنى، ناخشا- سازنى، مۇزىكنى جېنىدىن ئارتۇق سويىشى- ئۇنىڭ تەبىيىتىدىكى ئۆز خەلقىدىن سىڭگەن ئېسىل پەزىلەت بولسا كېرەك. شۇ سەپىرىدە غەبىت ماخمۇت ئوغلى شەرقىي تۈركستاندىكى ئۇيغۇر، قازاق ۋە باشقا خەلقلەرنىڭ تارىخىنى، مەدەنىيىتىنى تەتقىق قىلىپ، ئىككى دولەت ئارىسىغا دوستلۇق ئۇرۇغىنى چاچىدىغان پىكىرلىرىنى بىلدۈرۈپ، دانالىغىنى كورسەتكەن ئىدى.

غەبىت مۇسرېپوۋ مېنىڭ نەزىرىمدە- خەلقلەر دوستلۇغىنى، سوۋېت دولىتىنىڭ شان- شوھرىتىنى كۈيلەپ ئوتكەن سەنئەتكاردۇر.

غەبىت بىزنىڭ قەلبىمىزدە مەڭگۈ ياشايدۇ.

زىيا سەمەدىي، يازغۇچى.

ئەلۋىدا، دادىل دوست

...ئادەتتە ئۇ كام سوز، سىنچى كورىنەتتى. ھەقىقەتتە بولسا- ئىنتايىن سەممىمىي، ئادىل ۋە دادىل، ئۆز خەلقىنىڭ، دۇنيا مەدەنىيىتىنىڭ ئەڭ باي، بۈيۈك ئەندازلىرىنى ئېگىلىگەن مۇلاھىزىلىك شەخس ئىدى!

غەبېڭ مەيلى ئائىلىدە بولسۇن، مەيلى ئىدارىدا بولسۇن- ھېچ قاچان يېنىدىكىلەرگە ئېغىرىنى سېلىشنى بىلمەيتتى. ئەكسىچە ئۇلارغا ياخشى شارائىت يارىتىشقا، ئۇلارنى مىننەتدار قىلىشقا ئائىل بولاتتى. بۇ خۇسۇسىيەتنى 1957-ژىلى ئۇنىڭ رەھبەرلىكىدە شىنجاڭغا بارغىنىمىزدا ئۈرۈمچى، تۇرپان، لەنجۇ، بېجىڭ شەھەرلىرىنى بىللە ئارىلىغىنىمىزدا ياخشى بايقاپ قالدىم.

مەشھۇر يازغۇچى، پۈتكۈل ھاياتىدا ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ ۋەكىللىرىگە سەممىمىي خەيرخاھلىق قارىشىدا، ئەينە شۇ دادىل پىكىر، دىلكەشلىك سېزىمىغا ئاساسلىنىپ ياشىدى.

ئوزەڭگىنىڭ ئولمەس ئەسەرلىرىڭ ئارقىلىق تىرىكلەر قەلبىدە مەڭگۈ ياشايسەن غەبىت!

ھېزمەت ئابدۇللىن، يازغۇچى.

قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى چ. ۋەلىخانوۋ ناملىدىكى تارىخ، ئارخولوگىيە ۋە ئېتنوگرافىيە ئىنستىتۇتىنىڭ مەخسۇس مۇتەخەسسىسلەر گرۇپپىسى 15 ژىلدىن بېرى جەنۇبىي قازاقستاندا قېزىش ئىشلىرىنى ئېلىپ بارماقتا. بۇ يەردە ئوتتۇرا ئەسىردىكى ئوترار شەھىرىگە ئالاھىدە كوڭۈل بولۇنمەكتە. سۈرەتتە: ئوتتۇرا ئەسىر ئارخولوگىيەسى بولۇمىنىڭ باشلىغى (سولدا)، تارىخ پەنلىرى كاندىداتى ك. مولداخمەت ئوغلى بايباقوۋ، ئىلمىي خادىم ر. ئابۇتالىپ قىزى بېكتورېيېۋالار يېڭىدىن تېپىلغان بۇيۇملارنى تەتقىق قىلماقتا.

پاراسەتلىك ئايال

يېقىندا مېركى رايونلۇق كېڭەش ئىجرائىي كومىتېتى مۇئاۋىن رەئىسى بازارگۈل ئەلمېيىزوۋا نامىغا خەلق دېپۇتاتلىرى جامبۇل ئوبلۇسلۇق كېڭەشتىن مەخسۇس خەت كەلدى. ئۇنىڭدا: «رايوندىكى كارخانىلار بىلەن سوۋخوز- كولخوزلاردا مەدەنىي-مەئىشىي قۇرۇلۇش جايلىرىغا ئاجرىتىلغان خىراجەتنى پايدىلىنىش بويىچە رەھبەرلەر كېڭىشىنىڭ ئىشى ھەققىدە خەۋەر بەرسىڭىز. سىلەرنىڭ ئىش تەجرىبەڭلار ئوبلۇس دائىرىسىدە تارقىتىلىدۇ».

بۇ رەھبەرلەر كېڭىشىنىڭ قۇرۇلۇشى ئېگىلىكلەر بىلەن كارخانىلارنىڭ ھەر خىل قۇرۇلۇشلىرىغا ئاجرىتىلغان خىراجەتلىرىنى بىرلەشتۈرۈپ پايدىلىنىشى مۇھىم قۇرۇلۇشلارنى تېزلىتىش ئۈچۈن پايدىلىق ئىكەنلىگىنى ئەمەلىيەت كورسەتتى. كېيىنكى ئۈچ ژىل ئىچىدە مەزكۇر كېڭەش ياردىمى ئارقىسىدا رايوندا 400 ئورۇنلۇق مەدەنىيەت ئويى، 320 ئورۇنلۇق مەكتەپ- ئىنتېرنات، 320 ئورۇنلۇق بالىلار باغچىسى ۋە باشقا قۇرۇلۇشلار سېلىنىپ، پايدىلىنىشقا بېرىلدى.

سۈرەتتە: بازارگۈل ئەلمېيىزوۋا ئىش ئۈستىدە.

بوۋاقلار سۇدا ئۈزۈشنى ئۆگەنمەكتە

تېمىرتاۋ بالىلار باغچىسىغا ئىشقا كىرگۈچى تەربىيىچىلەر ئۈچۈن سۇدا ئۈزۈشنى بىلىشى شەرت. چۈنكى بالىلار باغچىلاردا ئۈچ ياشتىنلا سۇدا ئۈزۈشكە ئۆگىتىلىدۇ. كىچىكلەر گرۇپپىسىدا دەم- دەم تۇرۇپ قالغان بالىلار چېغىدا ئۈزۈشنى بىلىدۇ. 7 ياشقا كەلگەندە بولسا تەييارلىق گرۇپپىلىرىنى ئۆگەتكۈچىلەر ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن سۇدا ئۈزەلەيدىغان بولۇپ چىقىدۇ.

سۇدا ئۈزۈشكە بولغان ئامموۋىي قىزىقىشنىڭ ئاساسىي پايدىسى، بالىلارنىڭ سالامەتلىگىنى مۇستەھكەملەشتىن ئىبارەت. نەتىجىدە كېيىنكى چاغلاردا تېمىرتاۋ شەھىرىدە بالىلار ئاغرىقلىرى كەسكىن ئازىيىپ كەتتى.

ھەر ژىلى شەھەرنىڭ چېتىدىكى پىونېرلار لاگېرلىرىدا ۋە ئۈزۈش باسسېينلىرىدا ئون تورت مىڭغا يېقىن بالا ئۈزۈشكە ئۆگىتىلمەكتە. تېيىز باسسېينلىرى بار ئۈچ بالىلار باغچىسى سېلىندى، يەنە بىر نەچچىسى سېلىنىش ئالدىدا تۇرىدۇ. ئىككى ياشلىق بالىلارنى ئۈزۈشكە ئۆگىتىش، ئۇنىڭدىنمۇ كىچىك بالىلارنى چىنىقتۇرۇش تەجرىبىلىرى ژۈرگۈزۈلمەكتە.

(قازتاگ).

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ۋەتەن توغرىلىق سىمفونىيە

موسكۋادا ئىتتىپاق ئۆيى كولونلۇق زالىنىڭ سەھنىسىدە قازاقىستان سس‌ر خەلق ئارتىسى، سس‌س‌ر ۋە قازاقىستان سس‌ر دۆلەت مۇكاپاتلىرىنىڭ لائۇرياتى، كومپوزىتور قۇددۇس غوجامىياروۋنىڭ «ۋەتىنىم-كان» دېگەن تۇنجى سىمفونىيەسىنىڭ پرېمېراسى ياڭرىدى. كونسېرت پروگراممىسىنى دەسلەپكى كەسپىي ئۇيغۇر كومپوزىتورىنىڭ ئەڭ ياخشى ئەسەرلىرى تەشكىل قىلدى.

—ئەسەرلىرىمنىڭ موسكۋادا ياڭراپ، پايتەختنىڭ تەلەپچان تاماشىبىنلىرى بىلەن ئۇچرىشىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولغىنىم ئۈچۈن بەختلىكمەن ۋە ھاياجانلىنىمەن،— دەيدۇ قۇددۇس غوجامىياروۋ.

زالدا تاماشىبىنلار ئارىسىدا رس‌ف‌س‌ر نىڭ خىزمەت كۆرسەتكەن سەنئەت ئەربابى كومپوزىتور ئا. فلىاركوۋسكىموۋ بولدى. تاس‌س مۇخبىرى ئۇنىڭ كونسېرت توغرىسىدىكى تەسىراتلىرىنى ئورتاقلىشىشنى ئىلتىماس قىلدى.

—ئاددىي دېھقان ئىگىتنىڭ كورەتكىنىڭ زامانىۋى كومپوزىتور بولۇپ يېتىلىشى،— دېدى ئۇ،— ئۇنى ئىجادكار، گراژدان، ئىجادكار، كومپوزىتور سۈپىتىدە چۈشىنىشكە ياردەم بېرىدىغان دەۋرنىڭ ئىجتىمائىي ئۆزگىرىشلىرىنى ئەكس ئەتتۈردى.

ق. غوجامىياروۋ ستۇدېنت چېغىدىلا ئۇيغۇر ناخشا، ئاھاڭلىرىنى ئۆگىنىشكە باشلىدى. 1951— يىلى قازاقىستان كونسېرۋاتورىيەسىنىڭ ستۇدېنتىغا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ياش قەھرىمان قىزىغا بېغىشلانغان «رىزۋانگۈل» دېگەن سىمفونىيەلىك پوئېمىسى ئۈچۈن س‌س‌س‌ر دۆلەت مۇكاپاتى بېرىلدى.

ق. غوجامىياروۋ ھەر خىل ژانىرلاردىكى ئەسەرلەرنى— ئوپېرا، باليېت، سىمفونىيە، كونسېرت، سىمفونىيەلىك پوئېما، ئۇۋېرتيۇرالارنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ياراتتى. دەسلەپكى ئۇيغۇر كومپوزىتورى ئۆز خەلقىنىڭ قېدىمىي ئەنئەنىلىرىنى، ئۇنىڭ ئۆز ئالاھىدىلىگىگە ئىگە ئىجادىيىتىنى ساقلاش پروبلېمىسىغا جۈرئەتلىك، تالانتلىق ھالدا يانداشتى. موسكۋا سەھنىسىدە ئىلھاملاندۇرغىدەك ھالدا ياڭرىغان ئەسەرلىرىدىن بىز ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخىنى، تولۇق دراملىق ۋاقىئەلەرنى كۆردۇق. ئۇيغۇرلار تارىخى تۆرتىنچى سىمفونىيەدىمۇ مۇزىكىلىق ئىپادىسىنى تاپتى. ئاۋتور ئۇنىڭ بىلەن تىڭشىغۇچىلارنى دەسلەپكى قېتىم تونۇشتۇردى.

زامانىۋى ماۋزۇدىكى ئەسەرلىرىدە كومپوزىتورنىڭ س‌س‌س‌ر خەلقلىرىنىڭ قېرىنداشلىق ئائىلىسىدە گۈللەنگەن ۋەتىنى تارىخىنىڭ يېڭى سەھىپىلىرى ياڭرىدى ۋە ئۇلار تىڭشىغۇچىلارنىڭ چوڭ قىزىقىشىنى پەيدا قىلدى.

مەن ئائۇدىتورىيەنىڭ غوجامىياروۋ ئەسەرلىرىنى قانداق ئىللىق، سەمىمىي قوبۇل قىلغانلىقىنىڭ شاھىدى بولدۇم،— دەپ تەكىتلىدى سوھبىتىمىزنىڭ ئاخىرىدا موسكۋالىق كومپوزىتور.— شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، بۇ كونسېرت قېرىنداش خەلقلەر مەدەنىيەتلىرىنىڭ ئۆز ئارا بىر- بىرىنى بېيىتىشىغا، س‌س‌س‌ر خەلقلىرىنىڭ دوستلۇقىنى مۇستەھكەملەشكە ياردەم بېرىدۇ.

(تاس‌س).

كونسېرتتىن كېيىن كومپوزىتورنى تاماشىبىنلار ۋە كەسىپداشلىرى قىزغىن ئالقىشلىدى.

مېۋىلىك باغ

تاغ ئۈستىدىن تۇمان كۆتۈرۈلۈپ، ئالتۇن قۇياش نۇرىنى چېچىشقا باشلىغاندا قايىنار ئاۋۇلى ئەمگەكچىلىرىمۇ ئىشقا ئاتلىنىدۇ. ھايدالغان ماللىرىنىڭ توپۇرلاشلىرى، توخۇلارنىڭ چىللىشى، ماشىنا، تراكتورلارنىڭ گۈرۈلدەشلىرى ئاۋۇل ھاياتىنى جانلاندۇرىۋېتىدۇ. بىر تەرىپى ئىلى دەرياسى بويىدىكى توقايلىققا تۇتاشقان ئەتراپىنى تاغلار ئورىغان قايىنار ئاۋۇلى— ژىرىك كولخوزىنىڭ مەركىزىدۇر.

—ھاياتتا ھەممە نەرسە بىر- بىرىگە مۇناسىۋەتلىك،— دەيدۇ ئەمگەك مەردانىسى كۆلان ئەبدىبايېۋا،— بىزنىڭ بۈگۈنكى مۇۋەپپەقىيەتلىرىمىزمۇ ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ مېۋىسى، بۈگۈنىمىز بولسا ئەتە بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان.

كۆلان ئەبدىبايېۋا ئۇن بالا تەربىيىلەپ ئۆستەرگەن باتۇر ئانا، ئاتاقلىق چوپان. ئېرى ئايدارخان ئىككىسى بىللە قوي چارۋىچىلىقىدا ئىشلەيدۇ. ھەر ئىككىسىنىڭ ئاتىلىرىمۇ موشۇ كولخوزنىڭ ئاساسچىلىرى ئىدى.

ئۇ، ئوتتۇزىنچى ژىللىرى تەشكىل قىلىنغان مەزكۇر كولخوز تارىخىنى بايان قىلغاندا كۆز ئالدىمىزدىن شۇ دەۋرلەرنىڭ كورۇنۇشلىرى تىزىلىپ ئۆتتى. كولخوزلىشىش دەۋرى، ۋەتەن ئۇرۇشى دەۋرلىرىدە خەلقنى تەشكىللەپ، گراژدانلىق بۇرچىغا داغ چۈشەرمەي جاسارەت بىلەن پائالىيەت كۆرسەتكەنلەر، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەققىدە ئېيتىشقا ئەرزىيدىكەن.

—بۇنىڭ ھەممىسى تۈگىمەس ھېكايە، ئۇزاق تارىخ. مەن ئۆزىڭىزگە ياخشى تونۇش ئۆمەر بوۋاي ھەققىدىلا ئېيتىپ بېرەي.

ئىككىمىز مەركىزىي كوچا بويلاپ كېتىۋاتىمىز. ئىككى چەتتە كۆتىرىپ سېلىنغان چىرايلىق ئۆيلەر. قاتار- قاتار دەل- دەرەقلەر. بۈككىدە دەرەق ئارىسىدىكى چوڭ ھويلىغا يېتىپ كەلدۇق. ئۇنىڭ دەرۋازىسىغا: «بۇ ئۆيدە ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ مەردانىسى سىدىق ئۆماروۋ ياشىغان» دەپ يېزىلىپتۇ.

—بۇ خىل يېزىق ئاۋۇلدىكى ۋەتەن ئۇرۇشى مەردانىلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۆيلىرىدە بار. سىدىق ئاكا مەھەللىمىزدىكى موتىۋەرلەردىن ئىدى،— دەيدۇ كۆلان.— ئۆزى ھايات بولمىسىمۇ بالىلىرى بار. سىدىق ئاكا ئۆمەر بوۋاينىڭ چوڭ ئوغلى. بوۋاي 96 ياشتا مەنى مومای بولسا 84 يېشىدا بۇ دۇنيادىن كەتتى. ھازىر ئاۋۇلدا ئۇلارنىڭ ئىككى بالىسى ياشايدۇ.

بىزنى ھويلىدا گۈللۈك ياغلىق تاڭغان ئايال قارشى ئالدى.

—خوش كېلىپسىلەر!

بۇ—ئۆمەر بوۋاينىڭ كېلىنلىرىنىڭ بىرى— كۆلخان ئىكەن. ئەندىكى سوھبەتنى ئۇ ئۆزى داۋاملاشتۇردى. ئۆمەر بوۋاي بارلىق ئاڭلىق ھاياتىنى كولخوز ئېگىلىگىدە ئۆتكەزدى. ئۇ باينىڭ مېلىنى بېقىپ، ئوكتەبر ئىنقىلاۋى ئەتىجىسىدە 40 ياشقا يەتكەندىلا ئەركىنلىككە چىقىپ، ئۆيلىنىپ، ئائىلە قۇردى. كولخوزدا ئاشلىق توشۇپ، توگە باقتى. ۋەتەن ئۇرۇشى دەۋرىدە ژۇتتا قالغان بالا- جاقا، قىز- كېلىنلەرگە پانا بولۇپ، ئەمگەكتە ئۈلگە كورسەتتى. ئۇنىڭ بالىلىرىلا ئەمەس، نەۋرىلىرىمۇ ئىشقا قوشۇلۇپ، كولخوز تەرەققىيات يولىغا قەدەم قويغانىدىلا، ئۇ 80 يېشىدا پېنسىيەگە چىقتى. بىر ئەسىرلىك بەختلىك ۋە مەزمۇنلۇق ھاياتىدا ئۈچ ئوغۇل، بىر قىز كورگەن بۇ موتىۋەر ئاتىنىڭ ئەۋلادى 80 گە يېتىدۇ. بوۋاي- مومایىنىڭ 13 كېلىنى، 26 نەۋرىسى، 27 چەۋرىسى بار. ئۇلارنىڭ 28ى ئالىي مەلۇماتلىق، يەتتىسى ئوتتۇرا مەلۇماتلىق، بەشى ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇيدۇ. ئۇن ئىككىسى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئوقۇتقۇچىلار بىلەن دوختۇرلار، قۇرۇلۇش ئىنژېنېرلىرى بىلەن ئىشچىلار، مالىيە خىزمەتچىلىرى بىلەن ماشىنا- تراكتور ھايدىغۇچىلار، كىتاپخانىچىلار، سودا خىزمەتچىلىرى بىلەن ئىختىساتچىلار بار.

ئاۋۇلدا تۇرۇشلۇق ئۆيلەرنىڭ كوپچىلىگى بىر مەركەزدىن ئىسسىتىلىدۇ. بۇ يەردە ئوتتۇرا مەكتەپ، بالىلار باغچىلىرى، ئىنتېرنات، دوختۇرخانا، سپورت كومپلېكسلىرى بار. ھەر بىر ئۆيدە رادىو، تېلېۋىزور، گاز، ئېلېكتر چىرىغى. مەئىشىي خىزمەت كورسىتىش كومبىناتى، مونچا، مەدەنىيەت سارىيى، ئوزۇق- تۈلۈك سانائەت ماللىرى دۇكانلىرى ئاھالىغا خىزمەت قىلماقتا.

ئىلگىرى قايناردىن رايون مەركىزىگە پەقەت تار، ئەگرى- بۈگرى ئاياق يولى بار بولۇپ، بۇ قاتناشقا قىيىن ئىدى. كېيىنكى ژىللىرى ئېگىلىك يولنى ياساپ، تاش تۆكۈپ، ئېلېكتر لىنىيەسىنى تارتتى. ھازىر بۇ تەۋەدىكى قىستاۋلارنىڭ ھەممىسىدە تۇراقلىق ئېلېكتر نۇرى بار. كولخوز مەمۇرىيىتى ئەمگەكچىلەرنىڭ مەدەنىي دەم ئېلىشىنى ياخشىلاش ئۈچۈن ئاۋۇلدىكى مەلۇم ئويمانغا تېكەس دەرياسىنىڭ سۈيىنى تولتۇرۇپ، ئەتراپىغا كوچەت تىكىپ، سكامېيكىلار ئورنىتىپ، دەم ئېلىش زونىسىغا ئايلاندۇردى. ھازىر بۇ كولدە ياشلار قېيىق بىلەن سەيلە قىلىدۇ.

ئۆمەر بوۋاينىڭ كىچىك ئوغلى بىتاننىڭ يەتتە ئېغىزلىق ئازادە، ئارامگاھىدا راھاتلىنىپ چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ سوھبەتلەشمەكتىمىز. داستىخاندا گوش، سۈت تاماقلىرىدىن باشقا ئوتياش، مېۋە- چېۋىلەرمۇ بار.

بۇ قاراقات، بولدۇرگەن قاتارلىق ۋىتامىنلىق مېۋىلەرنى بىز باشقا يەردىن توشىمايمىز،— دېدى كۆلخان،— بۇ مېۋىلەر تاغ باغرىدا تولۇپ ياتىدۇ.

كولخوزنىڭ پېشقەدەم موتىۋەرى ئۆمەر بوۋاي بارلىق ئەۋلاتى بىلەن يېشىل ئەمەنگە ئوخشىسا، شۇلار كەبى مەردانىلارنىڭ قۇدرىتىدىن گۈللەنگەن بۇ ئېگىلىك بۇلبۇللار خەندان ئۇرغان مېۋىلىك باققا ئايلانغان.

قابىبۇللا سىدىقوۋ.

ئالمۇتا ئوبلۇسى، نارىنقول رايونى.

ئاۋۇل ئاخشىمى

دېكابر ئېيىنىڭ ئاخىرى. كۈن پېتىش پەيتىدە جۇڭغار ئالا تېغىدىن چىققان ئىزغىرىن شامال قارلارنى ئۇچۇرۇپ، ئەتراپنى ماناىلاشتۇرماقتا. شەپەق نۇرى تاغلارنى قىزىل شولىغا پۈركەپ، ئاستا- ئاستا سۇسلاشتى.

لېنىن نامىدىكى سوۋخوزنىڭ مەركىزى- ئۈلكېن ئاغاش يېزىسىدا ھايات كەچقۇرۇن تېخىمۇ جانلىنىپ كېتىدۇ. ئىشتىن قايتقانلارنىڭ، بالىلارنىڭ ۋاراڭ- چۇرۇڭلىرى، ماشىنىلارنىڭ گۈرۈلدەشلىرى، كالىلارنىڭ، قوي- ئۆشكىلەرنىڭ مەرەشلىرى... مەھەللىنىڭ كەچكى مەنزىرىسىدىن ھوزۇرلانغان بىر توپ ئادەم كوچىدا تۇرۇپ پاراڭ سېلىشماقتا. ئۇلار قاپاس، ئۇرغالىي ئاقساقاللار باشلىق موشۇ ئاۋۇلنى بەرپا قىلغان ئەمگەك مەردانىلىرى. كەچقۇرۇنىنىڭ ئوچۇق، ساپ ھاۋاسىدا سەيلە قىلىش بۇ پېشقەدەملەرنىڭ ھەر كۈنلۈك ئادىتى. ئۇلارنىڭ بۈگۈنكى سوھبىتى ئاق چېدىرلىق رەتلىك ئۆيلەر، ئاسفالت كوچىلار، ئېلېكتر نۇرى چاقنىغان ئاۋۇلى ھەققىدە ئىدى.

ئىلگىرى بۇ يەرلەر ئادەم ئاياق باسمىغان دالا بولغان. بۇنىڭدىن 130 ژىل مۇقەددەم قازاق ئالىمى چوقان چىڭگىس ئوغلى ۋەلىخانوۋ غۇلجا شەھىرىگە قىلغان سەپىرىدە بۇ تەۋەدىن ئوتۇۋېتىپ ئۇنىڭ مەنزىرىسىنى مۇنداق تەسۋىرلىگەن: «ئۆسەك دەرياسىغا قەدەر بولغان يەرلەر گىياسىز تاقىر، قۇملۇق ياكى سازلىقتۇر. دالادا ئەمەن، يانتاق ۋە باشقا چول ئۆسۈملۈكلىرىدىن باشقا ھېچ نېمە ئۈنمەيدۇ. بۇ يەرنى كەسلەنچۈكلەر بىلەن ئىلانلار ماكان قىلغان».

ئەنە شۇ تەۋە سوۋېت دەۋرىدە باغ- باراڭلىق، 900 ئائىلە ياشايدىغان شەھەر قىياپىتىدىكى يېزىغا ئايلاندى. ئۇ يەردە لېنىن ناملىق سوۋخوز قۇرۇلدى. سوۋخوزنىڭ ئىككى مىڭ گېكتار ئاشلىق ئېتىزى، 42 مىڭ قوي- ئۆشكىسى، 2 مىڭغا يېقىن كالا، مىڭدىن ئارتۇق ئىلقىلىرى بارلىغىنى ئېيتقان قاپاس ئاقساقال سوھبەتنى كېلەچەك ھەققىدىكى پىلانلارغا بۇردى.

—سوۋخوز دىرېكتورى ئېرتاي ئوماروۋنىڭ ئېگىلىكنىڭ 12- بەش ژىللىقتىكى پىلانلىرى ھەققىدىكى دوكلادىنى ئاڭلىغانىدىم،— دېدى ئۇ. ئالدىمىزدىكى بەش ژىللىقنىڭ ئاخىرىدا سوۋخوزىمىزدا قوي سانى 49 مىڭغا كالا 1700 گە، ئىلقا 1050 كە يېتىدۇ. مەھەللىنىڭ ئوزىدىلا 60 تىن ئارتۇق تۇرۇشلۇق ئۆيلەر، زامانىۋىي كلۇب، مەدەنىيەت سارىيى، دوختۇرخانا، سپورت كومپلېكسى ۋە باشقىمۇ ئىمارەتلەر سېلىنىدىكەن. بىزنىڭ تىلىگىمىز جاھاندا تېچلىق بولۇپ، خەلقىمىز بەرپا قىلغان بايلىق ئۇنىڭ ئەۋلاتلىرىغا قالسا دېگەندىن ئىبارەتقۇ.

قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلاپ، ئاۋۇل كوچىلىرى جىمىپ، كىتاپخانا، مەدەنىيەت ئۆيلىرىنىڭ چىراقلىرى ياندى. يېزا ياشلىرى 2—3تىن بولۇپ شۇ تەرەپكە يول ئېلىشتى.

ئەبىن ئوماروۋ.

تالدىقورغان.

ھايۋانلار بىلەن ئۆسۈملۈكلەرنى ئاسراش كوپەيمەكتە

ئورال ئوبلۇسىدىكى يۈز مىڭ گېكتارلىق ئورمانىنىڭ چېگارىسىغا «باياتاس دولەت قورۇغى» دېگەن يېزىقى بار بەلگۈ كورسىتىلدى. بۇ يەردە جۇمھۇرىيەتنىڭ غەربىي- شىمالىدا، ئاز ئۇچرايدىغان قۇشلار ئۇگا سالىدىغان دەرەقلەر، بۇغا، قاۋان، كېيىكلەر ۋە ئۆسۈملۈكلەر، كونا بىولوگىيەلىك گىيالار غەمخورلۇققا ئېلىندى.

جۇمھۇرىيەتتە ھازىر يەتتە چوڭ- چوڭ قورۇق موجۇتتۇر.

توي- توكۈن قوشاقلىرى

ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى ئىچىدە توي- توكۈن قوشاقلىرى ئاساسىي ئورۇننى ئىگەللەيدۇ. بۇ قوشاقلاردا ئىككى ياشنىڭ تۇر- مۇشى كۈيلىنىدۇ. توي مەراسىمى قوشاقلىرى خەلقنىڭ مەنىۋىي ئېھتىياجىدىن پەيدا بولۇپ، ئەۋلادتىن- ئەۋلادقا ئوتۇپ كەلمەكتە.

بىز گېزىتخانلىرىمىزغا «يار- يار»، «كۆيوغۇل سالىمى»، «چۈن- چۈن سالاۋات» ئوخشاش توي- توكۈن قوشاقلىرىنى ھا- ۋالە قىلىۋاتىمىز.

يار- يار

ئاشىق ئوتى ئالەمگە
تارىسىدى، يار- يار!
يۈسۈپ بىلەن زىلەيخا
بولسا ئىدى، يار- يار!

ئاشىقلىقنى ئۇلاردىن
سورىسا ئىدى، يار- يار!
ھۆر قىزلىرى بېيىشتا
چاك- چاك ئەتتى يار، يار!

* * *

چاچراپ ئوتكەن جەرەننى
سەككىز دەڭلار، يار، يار!
سەككىز قىزنىڭ بىرىنى
سىڭلىم دەڭلار يار، يار!

قىزلارمىغۇ خىرامان،
يارى بىلەن، يار، يار!
قىز ئانىسى ژىغلايدۇ
زارى بىلەن، يار، يار!

* * *

ئەگىم- ئەگىم يوللاردا
قىز كېلەدۇر، يار، يار!
قىزىل توننى پۈركىنىپ
كىم كېلەدۇر، يار، يار!

پۈركەنمە قىز، پۈركەنمە،
تويۇڭ بولدى، يار، يار!
ئالتۇن بىلەن كوشۇگە
تويۇڭ بولدى، يار، يار!

* * *

ژۆك ئاستىدىكى قايچاڭنى
دات بېسىپتۇ، يار، يار!
ئاتاڭ بىلەن ئاناڭنى
غەم بېسىپتۇ، يار، يار!

سىڭلىم، سېنىڭ قىلىغىڭ
مىڭغا يېتەر، يار، يار!
ساچماغىڭنىڭ ساچىسى
يەرگە تېگەر، يار، يار!

* * *

ھاي- ھاي ئويلەن، ھاي ئويلەن،
باشلىدىلار، يار، يار!
گۈلنى ئېلىپ چەكمەنگە
تاشلىدىلار، يار، يار!

كۆيوغۇل سالىمى

ژىگىتلەر:
ـ ئەسسالام ئەلەيكۇم،
كۆيوغول سالام بەردى.
مۇرات- مەخسەت ھاسىل
بولغاي!
قىزنىڭ ئاتا- ئانىسى:
ئىنشا ئاللا،
مۇبارەك بولغاي،
تويۇڭلار ئوي بولغاي!
مۇرادىڭلار ھاسىل بولغاي!
ژىگىتلەر:
ـ ئەسسالام ئەلەيكۇم،
كۆيوغول سالام بەردى.
قىزنىڭ ئاتا- ئانىسى:
ئىنشا ئاللا،
ئېيتقىنىڭلاردەك بولغاي.
بەش ئوغوللۇق،
ئىككى قىزلىق بولغاي.
ژىگىتلەر:
ـ ئەسسالام ئەلەيكۇم،
كۆيوغول سالام بەردى.
قىزنىڭ ئاتا- ئانىسى:
ـ ئىنشا ئاللا،
توققۇز ئوغوللۇق،
بىر قىزلىق بولغاي.
ژىگىتلەر:
ـ ئەسسالام ئەلەيكۇم،
كۆيوغول سالام بەردى.
قىزنىڭ ئاتا- ئانىسى:
ـ ئۇچىڭىز ئۇزارغاي،
توپىڭىز يېيىلغاي،
قىقاس، ژىگىتلەر،
قىقاس، بالىلار!
ژىگىتلەر:
ـ ئەسسالام ئەلەيكۇم،
كۆيوغول سالام بەردى.
قىزنىڭ ئاتا- ئانىسى:
ئەلەيكۇم ئەسسالام،
لىڭگىلچاق ياخشى جابدۇق-
مەرىكىدە توقۇپ بولماس.
ئۇلىقى بار، قوشقىنى يوق.
قىڭغىراق ياخشى جابدۇق-
مەرىكىدە تۇتۇپ بولماس،
سىپاھى بار، غىلىپى يوق.
قىقاس ،ژىگىتلەر،
قىقاس، بالىلار!
كۆيوغول ئوغۇل بولماس،
كويوغولنى ئوغول دېسە،
كوڭلى خۇش بولۇر.
كۆل تام بولماس،
كۆل تام بولسا،
تۆۋى بوش بولۇر.
قىقاس، ژىگىتلەر،
قىقاس، بالىلار!

چۈن- چۈن سالاۋات

چۈن- چۈن سالاۋات
بەر مۇھەممەت،
ھەر كىشى ئوزلەر،
ئىشكنى كوزلەر،
سۇرۇڭغا ئاغچىلار،
ئوينىڭىزلەر، كۈلىڭىزلەر.
ئاڭلاڭلار- ئاڭلاڭلار:
مەن ئوزەم بىر باتۇر ئىدىم،
تاغدا كىيىك ئاتۇر ئىدىم.
قالپىغىمنى قىردا قويۇپ،
يېنى يوق قوڭغۇزنى
يانغا تارتماي مىنەر ئىدىم.
ئۈنمىگەن چىغ تۈۋىدىن
تورەلمىگەن توشقان چىقتى،
پۈتمىغان چوماق بىلەن بىرىنى
قويسام،
كولمىغان ئورىغا چۈشتى.
ئالتە كىشىگە باستۇردۇم،
يەتتە كىشىگە سويدۇردۇم،
ئالتە پاتمان يېغى چىقتى،
يەتتە پاتمان چاۋىسى،
قىشتىن بىرى يەۋاتىمىز،
ھېلىمۇ بار يامىسى.
بۇ توشقاننىڭ ئوپكىسىنى،
چاقىردىم ئوپكىسىگە كوپ
كىشىنى.
بۇ توشقاننىڭ باش تېرىسى،

ئىككى داپ، بىر دۇمباق
بولدى،
دۇمباقنىڭ يوغانلىغى،
كورۈنگەن دوڭدەك بولدى.
توشقاننىڭ تېرىسىنى

ئايرىپ كۈنگە تارتتىم،
كۈندىن ئېلىپ دوڭگە تارتتىم.
پەملىمەستىن كېرىپ قويۇپ،
دۇتخانىدا ئۈچ كۈن ياتتىم.
بۇ كونۇمدە مەسە تىكتىم،
ئاقچىسىنى ئەق بەرسە تىكتىم.

بازارغا ئېلىپ چىقماي،
خېرىدار بولۇپ كەلسە تىكتىم.
ئۇ ئون كىشىلىك مەسە بولدى،
يېرىم كونۇم يەكپاي كەشە
بولدى.
بۇنى ئېلىپ چىقىپ بازارغا
ساتتىم.
بىر ھەپتە سورەپ ژۈرۈپ،
ئاقچىسىنى ئېلىپ چىقتىم.
ئۈچ كۈن ئولتىرىپ ساناپ
باقسام،
بولدى ئاقچام مىسقىلى كام
16 ياماق،
ئەندى ئوزەم ئوچى بولاي
دەيمەن،
كورگەن ئاڭنى ئاتاي دەيمەن،
قېچىپ كەلگەن ئاڭلارنى مەن
ئاتمىسامىمۇ قولۇم بىلەن
تۇتاي دەيمەن.
ئالدى بىلەن بۇغا ئاتتىم،
بۇ بۇغىنى بوغۇپ مۇكۇپ
ئاتتىم،
ئاندىن كېيىن مارال ئاتتىم،
قوغلاپ ژۈرۈپ ئاران ئاتتىم.
مەن شۇنداق باتۇر ئىدىم،
تاغدا كىيىك ئاتۇر ئىدىم.
پايلىماي ئوغا چىقىپ
ئەسكى چاپانغا ئورۇنۇپ ئۈچ
كۈن ياتۇر ئىدىم.

تېز ئوقۇپ، تېز سوزلەپ

باق

ئاق پوپۇك،
ئاپپاق پوپۇك،
كوك پوپۇك
كوپ- كوك پوپۇك.

* * *

بىزنىڭ باغدا
پۈپۈل پاختەك.
پۈپۈ كىلمەكچىدى،
پۈپۈ كىلمىسىمۇ،
پۈپۈ كىلمەكچىدى.

* * *

بىزنىڭ باغدا
بىر جۈپ پۈپۈل پاختەك
ژىلدا ئەشۇ چىناردا پۈپۈل
پاختەك
بۇ ژىل نەدە پۈپۈل پاختەك.

* * *

ئەشۇ ئارال،
قايسى ئارال
قارا- ئالا ئارال
قارى قېلىن ئارال.

* * *

مەن قوشناچىم بىلەن
ئۇن تاسقاشماقچىدىم.
تاسقاشمىسامۇ،
تاسقاشماقچىدىم.

* * *

ئاق مەخمەل قالپاق ئاقمۇ،
ئاق مەخمەل پايپاق ئاقمۇ؟

* * *

ئىشت ھاۋشىدى،
كاڭشىدى
ئېگىسى قەۋەت
كاپشىدى.
ئېتمىنى توقۇپ قويدۇم،
ئېتىنى تېپىپ قويدۇم.

سۈرەتتە: ئاخشىچى قالامقاس ئوراشېۋا بالىلىرى بىلەن.

ئادەم ۋە تەبەت

قىزىل غاز قەيەردە قىشلايدۇ

ماڭغىشلاق ئېنېرگېتىكا كومبى- ناتىنىڭ ئىللىق سۈيى ھاسىل قىل- غان قارا كول كولىدە ئاققۇش ۋە قىزىل غاز (فىلامىنگو) توپ- لىرى قىشلاشقا قارار قىلدى. س س س ر نىڭ «قىزىل كىتاۋىغا» يېزىلغان تەخمىنەن 25 مىڭ ئاق- قوش ۋە قىزىل غاز ژىلنىڭ سوغ پەسلىنى بۇ يەردە، شېۋچېنكو شەھرىدىن تەخمىنەن ئون كىلو- مېتر جايدا ئوتكەزمەكتە. كول قورۇق دەپ ئېلان قىلىندى.

ماڭغىشلاق كارخانىلىرى چە- قىندى سۇلارنى تازلاش مەسىلە- سىنى ھەل قىلىپ تەبەتكە پايدا كەلتۈرمەكتە. تازلانغان سۇنىڭ ئارتۇق قىسمى ئېتىزلارغا، باغ- لارغا ئەۋەتىلمەكتە. ھازىر شېۋ- چېنكو شەھرىنىڭ ھەر بىر ئاھا- لىسىغا 50 كۋادراتنى مېتر كو- كۈل مەيدان توغرا كېلىدۇ. ھا- ۋانى گۈللەرنىڭ خۇش پۇرىغى قاپلىدى. شېۋچېنكو شەھرىگە خەلق ئارا ئارختېكتورلار ئىتتى- پاقىنىڭ مۇكاپاتى بېرىلدى.

(تاس س).

تەھرىر ھەيئىتى.

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھرى، فورمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82- 60- 62، 85- 43- 62، 85- 39- 62. گېزىت- ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

1986
ژىل
فېۋرال
№3 (221)
باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
ئەگىلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

گېزىت 1976- ژىلى دېكابىردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

قازاقستان كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ 16- سيېزى

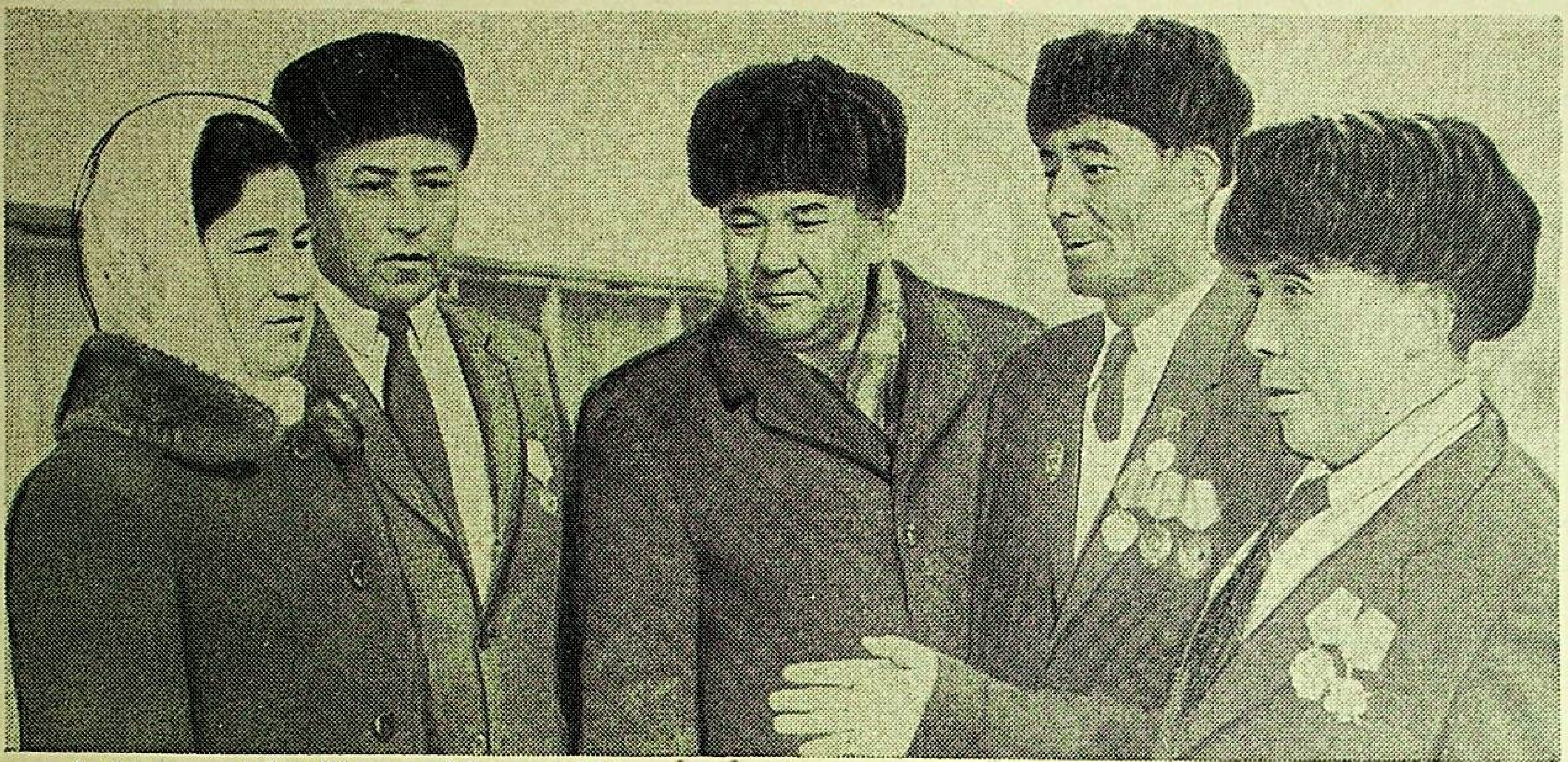

سۈرەتتە: ئالمۇتا ئوبلۇسى چېلەك ۋە ئۇيغۇر رايونلىرىدىن كەلگەن سيېزد دېلېگاتلىرى (ئوڭدىن سولغا): ۋەلىي يولداشېۋ، ئەزىز غوجامبەردىيېۋ، بېشىر دوغالوۋ، نەسىردىن ۋاھىتوۋ، زىنان يولچىيېۋا.

6- 8- فېۋرال كۈنلىرى ئالمۇتىدا قازاقستان كومپارتىيەسىنىڭ 16- سيېزى بولۇپ ئوتتى. سيېزدا جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ ئون بىرىنچى بەش ژىللىق يەنى 1981- 1985- ژىللار ئارىلىغىدىكى تەرەققىياتىنىڭ نەتىجىلىرى خۇلاسىلاندى. يېڭى 12- بەش ژىللىق يەنى 1986- 1990- ژىللارغا ۋە 2000- ژىلغىچە بولغان دەۋرگە بەلگۈلەنگەن ئىختىسادىي- ئىجتىمائىي پىلانلار تەستىقلەندى. پارتىيە پروگراممىسى يېڭى رېداكسىيەسىنىڭ،كپ س س ئۇستاۋىنىڭ لايىھەلىرى ماقۇللاندى. قازاقستان كوممۇنىستلىرى سوۋېت ئىتتىپاقى كوممۇنىستىك پارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى سەياسىتىنى تولۇق قوللاپ- قۇۋەتلىدى.

قازاقستان كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى بولۇپ يولداش دىنمۇخامېت ئەخمېت ئوغلى قونايېۋ قايتىدىن سايلاندى.

كاچار كانى ئېچىلدى

قوستاناي- جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى ئاشلىق تېرىيدىغان ئاساسلىق ئوبلۇسلارنىڭ بىرى. ئەندى بولسا ئۇ تۆمۈر رودىسى بازىسىغا ئايلاندى. لىساكوۋسك ۋە ساكولوۋساربايى كان بېيىتىش كومبىناتى يېنىدا كاچار كان بېيىتىش كومبىناتى قەد كوتەردى. بۇ يەردە يېڭى كان ئېچىلماقتا.

كانچىلار 160 مېتر چوڭقۇرلۇقتىكى رۇدا قەۋىتىگە يېتىش ئۈچۈن 130 مىللىون كۇبا مېتر توپا چىقاردى. بۇ ئىشقا سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ئۇرغۇنلىغان ژىرىك سانائەت كارخانىلىرى ياردەمگە كەلدى. يېڭى كان ئېچىلغاندا ھەر ژىلى 3 مىللىون توننا ژۇقۇرى سۈپەتلىك مىتاللۇرگىيە خام ئەشياسىنى بېرىدۇ. كاچار كومبىناتىدا ئون ئىككىنچى بەش ژىللىقنىڭ ئاخىرىدا ھەر ژىلى 10 مىللىون توننا تۆمۈرگە باي رۇدا تەييارلىنىدۇ.

مول ھوسۇل كاپالىتى

چىمكەنت ئوبلۇسىدىكى «قاپلانبېك» سوۋخوز- زاۋۇدىنىڭ ئەمگەكچىلىرى ئون بىرىنچى بەش ژىللىق پىلانىنى 114،8، مېۋە- چېۋە پىلانىنى 131،5 پروتسېنت بەجەردى. بۇ كۈنلەردە ئېگىلىك باغۋەنلىرى ژۇقۇرى كورسەتكۈچ بويىچە جىددىي ئىشلىمەكتە.

ھازىر بۇ يەردە تېرىقچىلىق ئىشلىرى پىلانلىق بەجىرىلمەكتە. باغۋەنلەر مېۋىلىك دەرەقلەرنىڭ شاخلىرىنى پۇتاپ، ئۇلارغا مىنېراللىق ئوغۇتلار بېرىپ،سۇغىرىش ئىشلىرىنى ئېلىپ بارماقتا.

مەريەم سيېزغا كەلدى

سوۋېت ھاكىمىيىتى دەۋرىدە تۇغۇلۇپ، ئوسۇپ ئوزلىرىنىڭ ئارزۇ- ئارمانلىرىغا يەتكەن قازاق قىزلىرى ناھايىتى جىق. تالدىقورغان ئوبلۇسى، كېربۇلاق رايونىدىكى «ئارقارلى» سوۋخوزىنىڭ ئاتاقلىق چوپانى، سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى، يېقىندىلا ئالمۇتىدا بولۇپ ئوتكەن قازاقستان كومپارتىيەسى 16- سيېزىنىڭ دېلېگاتى مەريەم ئايابايېۋا ئەنە شۇلارنىڭ بىرىدۇر.

بىز بۇ بەختىيار قىزنى ئوتكەن ژىلى ئۇنىڭ ئالاتاۋ باغرىدىكى يايلاقتا جاراڭلىق ناخشا ياڭرىتىپ، مال بېقىپ ژۇرگەندە كورگەن ئېدۇق. ئۇ ناخشىسىدا گوزەل ژۇتىنى كۈيلەيتتى.

ئاتاقلىق چوپانغا ئوتكەن ژىلى يانۋار ئېيىدا سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى ئاتىغى بېرىلگەندە مۇنداق دېگەن ئېدى:

—«ئەر ئېلىدا، دەرەق جايىدا كوكرەر»، دېگەندەك مەنمۇ ئوز بەختىمنى ئوزەمنىڭ ئانا ژۇتۇمدا تاپتىم. «ئارقارلىم مېنى ئەللەيلەپ ئوستۇرگەن ئالتۇن بوشۇگىم». شۇ جايدا ئويلۇك- ئوچاقلىق بولدۇم.

1956- ژىلى ئىككى ياش- قىزايباي بىلەن مەريەم ئائىلە قۇرغاندىن كېيىن ئۇلار بىر ئوتار قوي ئالدى. مانا شۇندىن بېرى ئوتتۇز ژىل ۋاقىت ئوتتى. بۇ جەرياندا ئايابايېۋلار ئوتارىدا مىڭلىغان قويلار قوزىلاپ، خەلىق پاراۋەنلىگىگە ھەسسە قوشۇلدى.

چوڭ چوپان مەريەم ئايابايېۋا ئونىنچى بەش ژىللىقتا زور نەتىجىلەرگە ئېرىشتى. كۈتۈمىدىكى ھەر يۈز ساغلىقتىن ژىلىغا 179 قوزا ئوستەردى. جۇمھۇرىيىتىمىزدە داڭلىق بۇ چوپانىنىڭ 11- بەش ژىللىق ئەمگەك

مەريەم ئايابايېۋا.

نەتىجىلىرىمۇ ژۇقۇرى. بۇ ژىللىرى جۇمھۇرىيەتلىك مۇسابىقىلاردا غالىپ چىقتى. بۇ ئەر- ئايال چوپانلار ئىككى بەش ژىللىقتا نەتىجىلىك ئەمگەكلىرى ئۈچۈن ئىش ھەققىگە قوشۇمچە 22 مىڭ 500 سوم ئالدى.

چوپانلار بەختىلىك، خوشال- خورام ھايات كەچۈرىدۇ. «ئارقارلى» قىستاۋىدىكى ئۇلارنىڭ ئالتە بولمىلىك ئويى تۇرمۇشقا كېرەكلىك بارلىق جېھازلار بىلەن تولغان. ھويلىسىدا «ۋولگا» بىلەن «موسكۋىچ» ماشىنىلىرىمۇ تۇرۇپتۇ.

بىز يېقىندا مەريەمنىڭ قىشلىق ئوتارىدا بولۇپ، مال بېقىش، كۈتۈش، قوزا ئوستۇرۇش تەجرىبىلىرى بىلەن تونۇشتۇق. چوڭ چوپان مەريەم ئوتتۇرا مەكتەپنى سىرتتىن ئوقۇپ، مال دوختۇرلۇق تېخنىكۇمىنى تاماملىغان. ئۇنىڭ جۇمھۇرىيەتلىك «قاينار» نەشرىياتىدىن «ئارقارلىم- بەخت ماكانىم» دېگەن كىتاۋى نەشر قىلىندى. ئۇنىڭدىن باشقا ئۇنىڭ كىتاپ جاۋىنىدە رۇس، قازاق تىللىرىدا نەشر قىلىنغان «مەن ئوتكەن يوللار» ناملىق كىتاۋىمۇ دىققەتكە سازاۋەر. ئەنە شۇنداق ماتانەتلىك ئەمگىگى ئۈچۈن مەريەمگە س س س ر دولەت مۇكاپىتى لائۇرياتى بېرىلدى.

ھازىر مەريەمنىڭ نامى جۇمھۇرىيىتىمىزدە شۇنداقلا ئىتتىپاق دائىرىسىدىمۇ تونۇش. ئۇ موسكۋادىكى، ئالمۇتىدىكى چوڭ ژىغىنلارغا قاتنىشىپ بۈگۈنكى قازاق قىزلىرىنىڭ ئەتراپلىق يېتىشكەن، زامان تەلىۋىگە لايىق ئېكەنلىگىنى نامايىش قىلماقتا. مەسىلەن، مەريەم ئايابايېۋا مىسىر ۋە باشقا چەت مەملىكەتلەردە بولۇپ، قاھىرە، لوكسور، ئاسۋان شەھەرلىرىدىكى ئۇچرىشىشلاردا سوھبەتلەرگە قاتنىشىپ، ئوز ئويلىرى بىلەن ئورتاقلاشقاندا مىسىرلىق بىر ئاددىي ئىشچى مەريەمنىڭ يۇمشاق قوللىرىنى كورۇپ، ئورۇنلۇق، مەزمۇنلۇق سوزلىرىنى ئاڭلاپ تۇرۇپ: «مادام، سىز قويچىغا ئوخشىمايدىكەنسىز» دېگەن ئېكەن.

بىزنىڭ ئېلىمىزدا سوۋېت ئاياللىرىنىڭ، ئاددىي ئەمگەك ئادىمىنىڭ قەدىر قىممىتى ئەنە شۇنداق ژۇقۇرىدۇر.

س. ئاقتايېۋ.

بىزنىڭ ھايات تەرزىمىز

****

قازاقستان س س ر ئالىي ۋە مەخسۇس ئوتتۇرا بىلىم مىنىستىرلىگىنىڭ مىنىستىرى كوپجاسار ناربايىۋ.

قازاقستان بىلىم دەرگاھلىرىغا مەرھەمەت

بىزنىڭ چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلىرىمىز «قازاقستانغا بېرىپ ئوقۇشقا بولامدۇ؟» دېگەن سوئال بىلەن كۆپەرەك مۇراجەت قىلماقتا. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن مەخسۇس مۇخبىرىمىز قۇرمانغالىي جازباي ئوغلى قازاقستان س س ر ئالىي ۋە مەخسۇس ئوتتۇرا بىلىم مىنىستىرلىگىنىڭ مىنىستىرى كوپجاسار ناربايىۋ بىلەن ھەمدە چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ مەسئۇل كاتىۋى مامان جۇنۇس ئوغلى بىلەن ئۇچرىشىپ، سوھبەتتە بولدى. تۆۋەندە گېزىتخانلىرىمىز ئېتىۋارىغا ئەينە شۇ سوھبەتنى ھاۋالە قىلمۇاتىمىز.

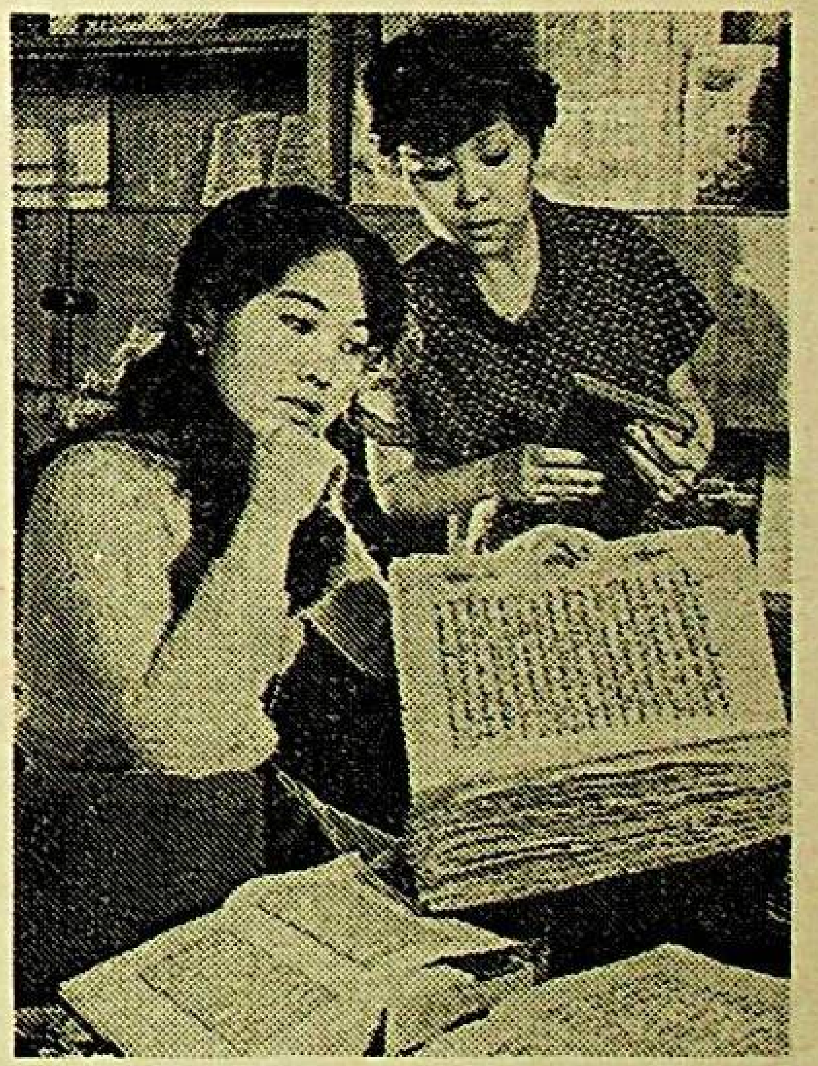

كونا كىتاپلار ئوقۇلماقتا.

مۇخبىر: يولداش مىنىستىر، قازاقستان بۈگۈنكى كۈندە خەلقى ئومۇمىيۈزلۈك ساۋاتلىق بولۇش بىلەن بىللە، ھازىر ئومۇمىي يۈزلۈك ئوتتۇرا مەلۇمات بېرىش ۋەزىپىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرماقتا. بۇ غەرىپتىكى تەرەققىي ئەتكەن مەملىكەتلەر ھازىرغىچە ھەل قىلالماي كېلىۋاتقان مەسىلىدۇر. بىزنىڭ ئوتتۇرا مەلۇماتلىق گراژدانلىرىمىزنىڭ ئالىي ياكى مەخسۇس ئوتتۇرا بىلىم ئېلىشىغا قانداق ئىمكانىيەتلەر يارىتىلغان؟

مىنىستىر: جۇمھۇرىيىتىمىزدە تۇنجى ئالىي ئوقۇش ئورنى ئاباي نامىدىكى مۇئەللىملەر تەييارلايدىغان ئىنستىتۇت 1928-ژىلى ئېچىلغان ئېدى. ئوتتۇزىنچى ژىللىرى باشقىمۇ مەخسۇس ئىنستىتۇتلار، شۇ جۈملىدىن قازاقستان دولەت ئۇنىۋېرستېتى ئېچىلدى. كېيىنرەك، ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىنىڭ ئېغىر ئاقىۋەتلىرىنى ئەكسىگە كەلتۈرگەن ھالدا، قازاقستان ئالىي بىلىم يۇرتلىرى خەلىق ئېگىلىگىنىڭ، مەدەنىيەتنىڭ بارلىق ساھالىرىنى كادىر بىلەن تەمىنلىدى. سانائەت، يېزا ئېگىلىگى، مائارىپ ۋە تىبابەت ئوخشاش كەڭ دائىرىلىك ساھالاردىن باشقا تومۇر يول، بېناكارلىق، ئاۋتوموبىل، ھاۋا قاتنىشى، ئوزۇق- تۈلۈك سانائىتى، تەسۋىرى سەنئەت مۇتەخەسسىسلىرىنى تەييارلايدىغان مەخسۇس ئوقۇش جايلىرى قۇرۇلۇپ، پائالىيەت ئېلىپ بارماقتا. 16 ئىنستىتۇت بىلەن دولەت ئۇنىۋېرستېتى جايلاشقان پايتەختىمىز ئالمۇتىدىن باشقا قاراغاندا، شەمەي، چىمكەنت، قوستاناي، سېلىنوگراد، ئاقتوبە ئوخشاش شەھەرلىرىمىزمۇ چوڭ بىلىم مەركەزلىرىگە ئايلاندى. قازاقستاننىڭ 55 ئالىي ۋە 245 مەخسۇس ئوتتۇرا بىلىم بېرىدىغان ئوقۇش ئورۇنلىرىدا يېرىم مىللىوندىن ئوشۇق ژىگىت- قىزلار تەھسىل كورمەكتە. ئۇلار 4 يۈزگە يېقىن كەسىپ بويىچە مۇتەخەسسىسلىك ئېگەللىمەكتە.

مۇخبىر: مەزكۇر ئوقۇش دەرگاھلىرىدا بىلىم ئېلىشىنىڭ ئاساسىي شەرتلىرىگە توختىلىپ ئوتسىڭىز.

مىنىستىر: بىزنىڭ گراژدانلىرىمىز ئالىي ۋە مەخسۇس ئوتتۇرا بىلىم بېرىدىغان ئوقۇش ئورۇنلىرىدا ھەقسىز ئوقۇيدۇ. ستۇدېنتلارغا ھەر ئايدا ستىپېندىيە تولىنىدۇ. باشقىمۇ ياردەملەر كورسىتىلىدۇ. ئۇلار ئۈچۈن زامانىۋىي ئازادە قىرائەتخانىلار، تەجرىبەخانىلار، ئوقۇش قوللانمىلىرى ۋە تېخنىكىلىق قۇراللار، ياتاقخانىلار، تەنتەربىيە، دەم ئېلىش، داۋالىنىش مەركەزلىرى خىزمەت قىلىدۇ.

ئوقۇشقا كىرىشنىڭ شەرتى- بىرلا. ئۇ بولسىمۇ ئوقۇشقا كىرگۈچى شەخس قوبۇل قىلىش ئېمتىھانلىرىدىن مۇۋاپپەقىيەتلىك ئوتۇپ، ئوزىنىڭ تولۇق ئوتتۇرا بىلىمگە ئېگە ئېكەنلىگىنى ئەمەلدە كورسىتىش لازىم. بىزدە ئوقۇشقا كىرگۈچىنىڭ سىنىپىي كېلىپ چىقىشى، ئىجتىمائىي- ئىختىسادىي ئەھۋالى، جىنسى، تىلى ۋە دىنىي ئېتىقاتى سۈرۈشتۈرۈلمەيدۇ.

مۇخبىر: سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ كوپلىگەن شەھەرلىرىدىكى يۇزلىگەن ئالىي ۋە ئوتتۇرا مەخسۇس ئوقۇش ئورۇنلىرىدا، ئىلمىي- تەتقىقات ئىنستىتۇتلىرىدا 100 مىڭدىن ئوشۇق چەت ئەللىك گراژدانلار ئوقۇماقتا. بۇنىڭدا قازاقستاننىڭ تۇتقان ئورنى قانداق؟

مىنىستىر: بىزنىڭ ئېلىمىز خەلقلەر ئارا دوستلۇق ۋە ئىتتىپاقلىقنى مۇستەھكەملەشنى ئاساس قىلغان لېنىنچە سەياسەتنى ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇپ، ئىقتىدارلىق مىللىي ئىشچىلار بىلەن مۇتەخەسسىسلەرنى تەييارلاشتا چەت مەملىكەتلەرگە سەمىمىي ياردەم كورسىتىپ كەلمەكتە. بۇنىڭ مىسالىنى بىزنىڭ قازاقستاندىنمۇ كورۇشكە بولىدۇ.

بۇ كۈنلەردە قازاقستاندا ئوتلىغان مەملىكەتلەردىن كەلگەن يۈزلىگەن ستۇدېنتلار ئوقۇماقتا. ئاتاپ ئېيتقاندا ھىندستان، بانگلادېش، ئىوردانىيە، سىرىيە، فىلىپپىن، ۋېيتنام، يەمەن خەلىق- دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتى، كامپۇچىيە، ئىنگرىيە، لائوس، موڭغۇلىيە، ئاۋغانىستان، كۇبا ۋە باشقا ئەللەرنىڭ ۋەكىللىرىدۇر. ئۇلار پەلسەپە، ژۇرنالىستىكا، دوختۇرلۇق، مال دوختۇرلۇق، ئاگرونوم، مېمار، مېتاللۇرگ، گېولوگ، ماشىنا سازلىق، ئېلېكترون ھېساپلاش ماشىنىلىرىنىڭ ئىنژېنېرى ئوخشاش دەۋر تەقەززا مۇتەخەسسىسلىكلەرنى ئېگەللىمەكتە.

مۇخبىر: چەت ئەللىك ستۇدېنتلارنىڭ بىزدە بىلىم ئېلىشىغا قانداق شارائىتلار يارىتىلغان؟

مىنىستىر: سوۋېت ئىتتىپاقىغا كەلگەن چەت ئەل گراژدانلىرى س س س ر قانۇنلىرىدا بەلگۈلەنگەن تەرتىپلەرگە ئاساسەن سوۋېت گراژدانلىرى بىلەن ئوخشاشلا بىلىم ئېلىش ھوقۇقىغا ئېگە. ئۇلار سوۋېت ستۇدېنتلىرىغا ئوخشاش ھەقسىز ئوقۇيدۇ، ئاغرىغاندا ھەقسىز داۋالىنىدۇ. قىرائەتخانىلار، ئوقۇش زاللىرىدىن ھەقسىز پايدىلىنىدۇ. ستۇدېنتلار ياتاقخانىلىرىدا ياشايدۇ. ئۇلار ئەڭ ئاۋال تىل ئۈگىنىش ئۈچۈن تەييارلاش فاكۇلتېتىدا بىر ژىلدەك ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن ئوزى خالىغان ياكى ئوز مەملىكىتىنىڭ ئېھتىياجى بويىچە مۇتەخەسسىلىككە تەخسىملىنىدۇ. چەت ئەللىك ئوقۇغۇچىلارنى ئوقۇتۇش ۋە ئىجتىمائىي پاراۋەنلىكىنىڭ ھەممە چىقىملىرىنى سوۋېت ئىتتىپاقى ئوز زىممىسىگە ئالغان.

سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرى چەت ئەل ستۇدېنتلىرىغا كوممۇنىستىك ئىدېيەلەرنى تاڭمايدۇ، دىنىي ئېتىقاتىنى چەكلىمەيدۇ. بۇ ھەقتە غەرىپتە تارقىتىلىۋاتقان ئىغۋالار پۈتۈنلەي ئاساسسىزدۇر. ئەلۋەتتە، ئوقۇش پروگراممىسى بويىچە شاگىرتلار ئىشلەپ چىقىرىش تەجرىبىسىدىن ئوتۇش، سەياھەت چاغلىرىدا سوۋېت ئېلىنىڭ جەمىيەت تۈزۈلۈشى بىلەن سوتسىيالىستىك ئىشلەپ چىقىرىشنى باشقۇرۇش يوللىرى، تۇرمۇش تەرزى بىلەن تونۇشىدۇ.

مۇخبىر: كېيىنكى ژىللاردا چەت ئەللەر بىلەن دوستلۇق ۋە مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت جەمىيەتلىرى ئارقىلىق ئوقۇتۇلىدىغان ئادەملەرنىڭ سانى خېلىلا كوپەيدى. بۇ ئىشتا چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ مەسئۇل كاتىۋى مامان جۇنۇس ئوغلىنىڭ ئىككى ئېغىز پىكرىنى ئاڭلىساق.

م. جۇنۇس ئوغلى: ھە، قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىمۇ ئالىي بىلىم ئېلىشقا ئىنتىلگەن چەت ئەللەردىكى قازاق، ئۇيغۇر خەلقلىرى ۋەكىللىرىنى قوبۇل قىلىشقا تەييار. بۇنىڭ ئەڭ ئاساسىي شەرتى ئوقۇغۇچىنىڭ بىزنىڭ جەمىيىتىمىزنىڭ ئىشى بىلەن ياخشى تونۇش بولۇشى ۋە ئۇنىڭ ئاكتىۋ پائالىيەتچىسى بولۇشى لازىم. ئەندى ئوقۇش شەرت- شارائىتلىرى بولسا پۈتۈنلەي دېگىدەك ژۇقۇرىدا يولداش مىنىستىر كوپجاسار ناربايىۋ ئېيتقاندەك.

ئوقۇشقا كېلىشى مۇقىم بولغان ئادەملەردىن تۆۋەندىكىچە ھوججەتلەر تەلەپ قىلىنىدۇ:

1. ئوقۇغان پەنلىرى ۋە ئۇلاردىن ئالغان باھالىرى كورسىتىلگەن بىلىم توغرىلىق ھوججەتنىڭ نوتارىال تەرىپىدىن تەستىقلەنگەن كوچۈرمە نۇسخىسى.
2. نوتارىال تەرىپىدىن تەستىقلەنگەن تۇغۇلۇشى ھەققىدىكى گۇۋانامىنىڭ كوچۈرمىسى.
3. سالامەتلىگى ھەققىدە دوختۇرنىڭ ئېنىقلىمىسى.
4. تەستىقلەنگەن ئۈلگىدىكى ئانكېتا.
5. 4×6 سانتىمېترلىق فوتوسۈرەت.
6. كەلگۈسى مۇتەخەسسىسلىگى كورسىتىلىپ، جەمىيەت نامىغا يېزىلغان ئەرىزە.

ئوقۇشقا 27 ياشقىچە (ئاسپىرانتۇرىغا 35 ياشقىچە) بولغان ئادەملەر قوبۇل قىلىنىدۇ. ئاسپىرانتلار ژۇقۇرىدا كورسىتىلگەن ھوججەتلەردىن تاشقىرى ئاخىرقى ئىش جايىدىن ئىلمىي ئەمگىگىنىڭ ماۋزۇسى يېزىلغان ئېنىقلىما ئەۋەتىشى لازىم.

قازاقستاندا ئوقۇپ، بىلىم ئېلىشنى خالىغۇچى چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىگە مۇراجەت قىلىشى لازىم.

مۇخبىر: سوھبەتلىرىڭىزگە رەخمەت.

قازاقستان دولەت ئۇنىۋېرستېتى شەھەرچىسىدىكى ئوقۇش بېنالىرىدىن كورۇنۇش.

ئەۋلاد كۇتۇپخانىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئارمان ھەققىدە ئويلار

يېڭى ژىل كېچىسى. ئابدۇلخەمىت ئاكىنىڭ بالىلىرى ھەر ژىللىق ئەنئەنىسى بويىچە بوگۇن يەنە توغۇلغان ئويلىرىگە ژىغىلدى. ئاتا- ئانىلىرىنى تەبرىكلەپ، بىر- بىرىگە ياخشى تىلەكلەر ئېيتىشتى.

ياشلار چوڭ زالغا قويۇلغان ئارچا ئەتراپىدا ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناپ، كوڭۇل ئاچقاندىن كېيىن بەيرەملىك دەستىخان ئەتراپىغا ژىغىلىشتى.

سوھبەتنىڭ يونۇلۇشى يېڭى ژىللىق ئارزۇ- ئارمانلارغا كوچتى. كىچىك قىز مۇھەببەت «ئالدى بىلەن گەپنى دادامدىن ئاڭلايلى»، دېگەن تەكلىپنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئابدۇلخەمىت ئاكا سەل- پەل ئويلانغان ھالدا سوزلەپ كەتتى.

—ژىراقتا قالغان چوچەك شەھىرىدىن كېلىپ موشۇ چىمكەنتكە ئورۇنلاشقىنىمىزدا سىلەر تېخى كىچىك ئىدىڭلار،— دەپ باشلىدى ئۇ گېپىنى.— شۇ چاغدا ئاناڭلار ھاۋاخان ئىككىمىز ھەر دايىم «موشۇ بالىلىرىمىزنى ئوقۇتۇپ، زامانىمىزغا لايىق، بىلىملىك ئادەم قىلىپ قاتارغا قوشساق، ئارمىنىمىز بولماس ئىدى»، دېيىشەتتۇق. مانا شۇكرى، ھەممىڭلار ئالىي مەلۇمات ئالدىڭلار. جەمىيەتتە مۇناسىپ ئورنۇڭلار بار مۇتەخەسسىس بولدۇڭلار. ئەندى بىزنىڭ بۇ ھاياتتا ئارمىنىمىز يوق، دېسەك ئارتۇق كەتمەس!

—ھەي، دادىسى ئادەمنىڭ كوڭلى ئارزۇ قىلىشتىن توختامدۇ؟— دەپ سوھبەتكە ھاۋاخان ئارىلاشتى،— بىر ئارمان ئەمەلگە ئاشسا ئىككىنچىسى، ئۇ ئورۇنلانسا ئۈچىنچىسى دېگەندەك بۇ تىرىكچىلىكتە ئارمان توگەمدۇ؟! مەسىلەن، ئەندى موشۇ بالىلىرىمىزنىڭ جەمىيەت ئىشىدىكى مۇۋاپپەقىيەتلىرىنى كورسەك، شۇلارنىڭ تەنتەنىلىرىنى ئوتكۈزسەك، دېگەن ئارمىنىمىز بار ئەمەسمىدى.

—ھاۋاخان،— دەپ ئابدۇلخەمىت ئاكا رەپىقىسىنىڭ دىققىتىنى ئوزىگە جەلىپ قىلدى،— مەن ئوي قۇرۇلۇش مەھكىمىسىدە بىتون تام قويۇدىغان ئىشچى، ئوزەڭ خەلققە مەئىشىي خىزمەت كورسىتىش كومبىناتىدا تىككۈچى بولۇپ ژىگىرمە ژىل ئىشلىدۇق. ھورمەتلىك دەم ئېلىشقا چىققىنىمىزغىمۇ بەش- ئالتە ژىل بولۇپ قالدى. خىزمەتداشلار ئارىسىدا ئابرويغا ئىگە بولدۇق.

—دادام توغرا ئېيتىدۇ،— دېدى ئوتتۇرانچى قىزى، مۇئەللىمە دىلارەم،— تىرىشچان، چىدامىلىق، ئىشچان خىسلەتلىرىڭلار بىزگە ھەر دايىم ئەمۇنە ئىدى. يېقىندا مېنى مەكتۇۋىمىزدە ئىلمىي مۇدىرلىككە تەيىنلىگەندە خىزمەتداش يولداشلىرىم مېنىڭمۇ شۇ خىل خىسلەتلىرىمنى تىلغا ئېلىشتى.

مەن ئۇستاز بولغانلىغىم ئۈچۈن ئوز شاگىرتلىرىمنىڭمۇ جەمىيەتكە پايدىلىق ئادەملەردىن بولۇشىنى ئارزۇ قىلىمەن.

ئا. ئەزىموۋنىڭ ئالىي مەلۇماتلىق دوختۇر قىزلىرى رەيھان بىلەن دىلبەرنىڭ ئارمانلىرى بىر يەردىن چىقتى. «بىز، داۋالىغان بىمارلىرىمىزنىڭ چاپسانىراق ساقىيىپ كېتىشىنى خالايمىز. بىز ئۇلاردىن مىننەتدارلىق سوزلىرىنى ئاڭلىساق كوڭلىمىز سۇ ئىچىپ قالىدۇ»، دېيىشتى.

ئابدۇلخەمىت ئاكىنىڭ بىر قىزى رەنا سۇ ئىنژېنېرى يەنە بىر قىزى گۇلنار سېمېنت ئىشلەپ چىقىرىش ساھاسىدا ئىنژېنېر. بۇلارمۇ يېڭى ژىل دەستىخىنى ئۇستىدە ئوز ئارمانلىرى ھەققىدە قېرىنداشلىرى بىلەن ئورتاقلاشتى.

—بىز چول- دالالارغا سۇ چىقىرىمىز،— دېيىشتى ئۇلار،— قېلىن ئورمان، مول ئاشلىق ئوستۇرىمىز. ئاسمان پەلەك ئويلەر، ۋە باشقا قۇرۇلۇشلار سېلىشقا سۇپەتلىك سېمېنتلار تەييارلايمىز. بۇ ئىشلىرىمىز بىلەن خەلق پاراۋەنلىگىگە ھەسسە قوشساق خوشال بولىمىز. ئۇرۇش ئاپىتىدىن ساقلىسۇن! نوۋەت كىچىك قىزى مۇھەببەتكە ئەڭ ئاخىرىدا تەگدى.

—مەن ئىنسان ساقلىغىنىڭ كۇزەتچىسى دوختۇر بولۇش مەخسىتى بىلەن تاشكەنتتە تىببىي ئىنستىتۇتتا 4-كۇرستا ئوقۇۋاتقانلىغىم، ئون ژىللىقنى ئالتۇن مېدال بىلەن تاماملىغانلىغىم ئوزەڭلارغا بەلگۇلۇك. ئەندىكى ئارمان ئىنستىتۇتنى قىزىل دىپلوم بىلەن توگىتىپ، يەنە ژۇقۇرى نەتىجە قازىنىشتۇر.

يېڭى ژىل دەستىخىنى ئۇستىدە داۋاملاشقان سوھبەتنى ئابدۇلخەمىت ئاكا خۇلاسىلىدى.

—بالىلىرىم، ئارزۇ- ئارمانلىرىڭلار ئىنتايىن ئورۇنلۇق،— دېدى ئۇ.— بىزنىڭ ئېلىمىزدا ئارمانلارنىڭ ئەمەلگە ئاشىدىغانلىغى سوزسىز. بۇنىڭ ھەممە ئىمكانىيەتلىرى موجۇت. پەقەت يەر شارى ئۇرۇش ئاپىتىدىن خالي بولسۇن. شۇنداق بولغاندىلا ئاناڭلار دېگەندەك جەمىيەت ئىشلىرىدىكى مۇۋاپپەقىيەتلىرىڭلارنى تەنتەنە قىلىپ بەخت-سائادەت قۇچىسىلەر.

ئا. ھۇسەيىن.

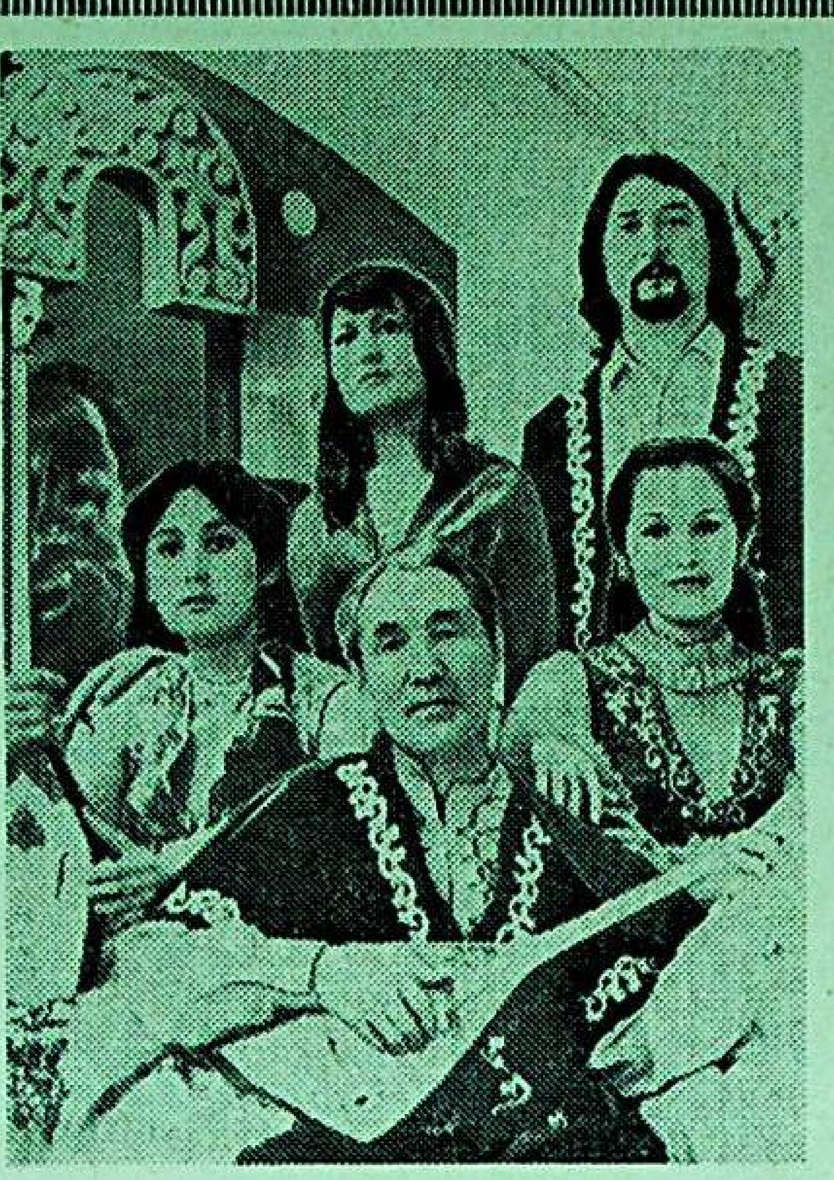

سارى ئارقا سازى

قوستاناي تەۋەسىدىن چىقىپ، باشقىمۇ ئوبلۇسلاردا پات- پات ئويۇن كورسىتىپ ژۇرىدىغان «سارى ئارقا سازى» ئانسامبلى جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى كوزگە كورۇنگەن ئانسامبلىنىڭ بىرىگە ئايلاندى. ئۇلار ژىراقتىكى ئاۋۇللارغا بېرىپ ئويۇن قويۇپ تۇرىدۇ.

بۇ ئانسامبلنى قازاقستان سسردا خىزمەت كورسەتكەن ئارتىست، كۇيچى راخمەجان قاسىموۋ باشقۇرىدۇ. ئانسامبلنىڭ رېپېرتۇئارىدا خەلق ناخشىلىرى بىلەن كۇيلىرى بار. ھازىر ئوبلۇس مەركىزىدە قېدىمىي مىللىي ئەنئەنىلەر بويىچە ھاشامەتلىك ساراي سېلىنىدى. ئانسامبل ئەزالىرى بۇنىڭدىن تېخىمۇ ئىلھاملانماقتا.

سۇرەتلەردە: ناخشىچىلار. سەنئەت سارىيى.

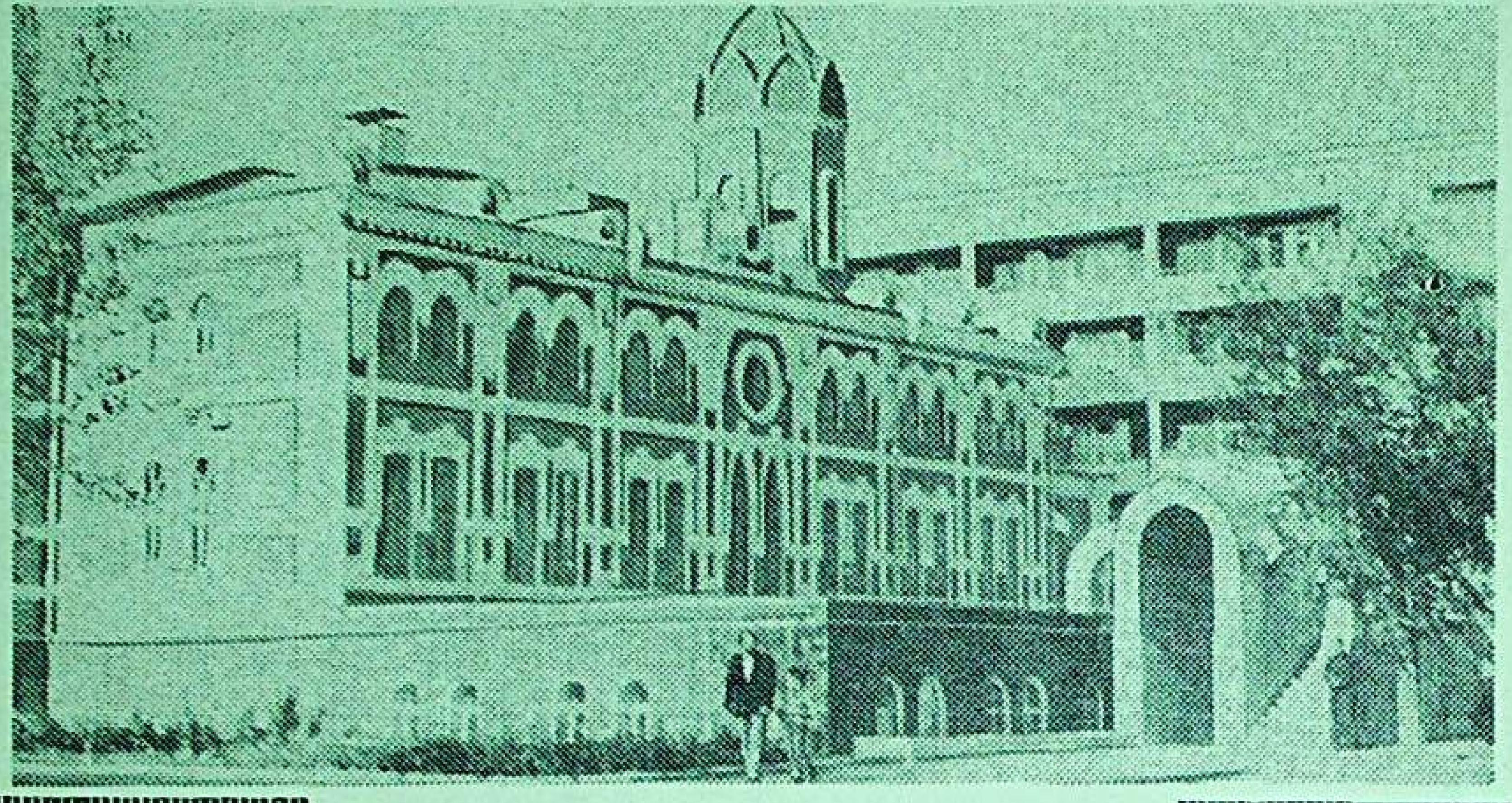

مەدەنىيەت خەۋەرلىرى

قېدىمىي تۈركىي خەلقلىرى يېزىقى ھەققىدە

يېقىندا ئالمۇتىدا قازاق ئەدەبىياتى بىلەن خەلق سەنئىتى ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ نوۋەتتىكى دەرسى بولۇپ ئوتتى. ئۇنىڭدا تۈركىي خەلقلەر تارىخىنى [illegible] ژىرىك ئالىملار ئۇبەيدۇللا ئايداروۋ بىلەن ئالتاي ئامانجولوۋ «بىلگې قاغان يېزىقىنى ئوزلەشتۇردۇقمۇ؟»، «بىلگې قاغان يادىكارلىقىغا 1250 ژىل» دېگەن ماۋزۇدا دوكلاد بەردى.

قېدىمىي تۈركىي خەلقلىرى يېزىقىنى تەتقىق قىلىپ، ئوزلەشتۇرۇش ئىشى بويىچە قازاقستاندا 2 پەن دوختۇرى، 6 پەن كاندىداتى شۇغۇللىنىدۇ. قېدىمىي تۈركىي رۇنىكا ھەرىپلىرىدە يېزىلغان يادىكارلىقلارنىڭ بىرى- 1889- ژىلى موڭغۇلىيەدىكى ئورخۇن بويىدىن تېپىلغان «بىلگې قاغان مەڭگۇلۇك تېشىدىكى» يېزىق ئورخۇن يېنىسېي ئارىسىدىكى ۋادىنى ماكان قىلغان خەلقلەرنىڭ ژۇقۇرى مەدەنىيەتلىك بولغانلىغىنى ئىسپاتلايدۇ.

ئالىملار يېنىسېي يېزىقىنىڭ 300 تامغىلىق، ئورخۇن يېزىقىنىڭ 38 تامغىسىنىڭ [illegible] كەنلىگىنى ئېنىقلىدى. بۇنى تونجا قېتىم دانىيەلىك ئاتاقلىق ئالىم ۋ. تومسىن ئېچىپ، «قېدىمىي تۈركىي يېزىقى» دەپ ئاتىدى. روسسىيەدە بۇ ھەقتە بىرىنچى بولۇپ ۋ. رادلوۋنىڭ كەڭ كولەملىك ئەمگەكلىرى يېزىلدى.

ھازىرمۇ تۈركولوگىيە پەنىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈپ، خەلقىمىزنىڭ قېدىمىي مەدەنىيىتى بىلەن تارىخىنى ئېنىقلاشتا قازاقستان ئالىملىرىنىڭ ئەمگىگىنى ئالاھىدە ئاتاشقا ئەرزىيدۇ. غ. ئايداروۋ بىلەن ئا. ئامانجولوۋ دەرس ئاخىرىدا تىڭشىغۇچىلارنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاپ بەردى. ئاخىرىدا «ئالتۇن كىيىملىك شاھزادە» ناملىق ھوججەتلىك فىلم كورسىتىلدى.

ر. سارغوجىن.

«قارلىغاش» بالىلار باغچىسىدا

پانفىلوۋ رايونىنىڭ پەنجىم يېزىسىدىكى بالىلار باغچىسىنىڭ ئىشىدىن يېزا تۇرغۇنلىرى مىننەتدار بولماقتا. 140 ئورۇنلۇق بۇ باغچىدا بالىلار بىر نەچچە گرۇپپىلاردا تەربىيىلىنىدۇ.

—باغچىمىزدا بالىلارنىڭ ۋاقتىنى كوڭۇللۇك ئوتكۈزۈشكە، تەلەپكە مۇۋاپىق تەلىم- تەربىيە ئېلىشىغا بارلىق مۇمكىنچىلىكلەر يارىتىلغان،— دەيدۇ تەربىيىچى باغدات قوجابايېۋا،— بۇ ئەلۋەتتە، كولخوزىمىز باشقارمىسىنىڭ دايىملىق غەمخورلۇغى بىلەن باغلىقتۇر.

زامانىۋىي تىپتا سېلىنغان بىنانىڭ تازا، يورۇق بولۇملىرى ياخشى بېزەلگەن. باغچىدا بالىلارنىڭ كوڭۇللۇك دەم ئېلىپ، ئوسۇشى ئۈچۈن بارلىق شارائىتلار يارىتىلغان. ئۇ يەردە تەشكىل قىلىنغان س. باستوۋا رەھبەرلىگىدىكى ياشلار برىگادىسى ياش تەربىيىچى قىزلاردىن تەشكىل قىلىنغان بولۇپ، ئۇلار گودەكلەر قەلبىگە يول تېپىپ، ئۇلگىلىك ئەمگەك قىلىۋاتىدۇ.

يېڭى سالون ئېچىلدى

يېڭى ژىل ھارپىسىدا ئۇيغۇر رايونلۇق ئاھالىغا مەئىشىي خىزمەت كورسىتىش كومبىناتىنىڭ يېنىدا كىيىم- كېچەكلەرنى خىمىيەۋىي ئۇسۇل بويىچە تازىلاش سالونى ئېچىلدى. بۇ يەردە ئون ئىككى بولۇم ئىشقا قوشۇلۇپ، ئۇلاردا سائاتىغا سەككىز كىلوگرام كىيىم- كېچەك تازىلىنىدۇ. بارلىق ئىش جەريانلىرى تېخنىكا كۈچى بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ. مەئىشىي خىزمەتنىڭ بۇ تۈرىدىن پايدىلانغان يېزا ئاھالىسى ئۇلارنىڭ ياخشى ئىشلىرىدىن رازى بولۇپ، ئوزلىرىنىڭ مىننەتدارلىغىنى ئىزھار قىلىشماقتا.

بۇ سالوندا ئىشلەۋاتقان س. شەرىپوۋا «سېپتىسما- 212» ئاگرېگاتىنىڭ قۇۋۋىتىدىن ئۇنۇملۇك پايدىلىنىۋاتسا، تازىلانغان كىيىم- كېچەكلەرگە دەزمال سېلىپ، ئۇلارنى ئوز ئەكسىگە كەلتۇرۇشتە س. مەمرىۋانىڭ ماھارىتى كوپكە ئۇلگە.

يېڭى كوللېكتىۋ بۇگۇنكى كۇنلۇكتە ھاجەتمەنلەرنىڭ كوڭلىدىن چىقىش ئۈچۈن قىزغىن ئەمگەك قىلماقتا.

خەلق مىراسلىرىنىڭ غەمخورچىسى

تەتقىقاتچى مۇزىكانت ئومەر قايمولدىنوۋ قېدىمىي سازلارنى ژىغىپ، ئەكسىگە كەلتۇرۇشتە زور ئۇلگە كورسەتتى.

سۇرەتتە: ئومەر قايمولدىنوۋ شاگىرتلىرى ئارىسىدا.

يېزا چىرىغى

—سىڭلىم، ماڭا «ئاباي يولى» كىتاۋىنى بېرىڭا!

—ماڭا زىيا سەمەدىينىڭ «ۋىلەر سىرى» كىتاۋى كېرەك ئىدى.

—نۇرجامال، تۈرك يازغۇچىسى ئەزىز نېسىننىڭ ھېكايىلار توپلىمى بارمۇ؟

ماﻧا، كىتاپخانىچى نۇرجامال سەرسېنباېۋانىڭ ئالدىغا ئەنە شۇنداق ئىلتىماسلار بىلەن كەلگۈچىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيدۇ. ئۇلارنىڭ خاھىشلىرىنى نۇرجامال ھەر دايىم زور ئىلتىپات بىلەن بەجا كەلتۈرىدۇ. ئايرىم ئەھۋاللارنى ھېساپقا ئالمىغاندا، ھەممە ئادەمنىڭ دېگىدەك خالىغان كىتاپلىرى موشۇ يەردىن تېپىلىدۇ. چۈنكى كىتاپخانا فوندىدا بەش مىڭدىن ئوشۇق كىتاپ بار. بۇ مىڭغا يېقىن ئاھالىسى بار يېزا ئۈچۈن ئاز بولمىسا كېرەك.

«قايىنار بۇلاق» سوۋخوزىنىڭ مەركىزىدىكى بۇ كىتاپخانىغا كىرگەن ئادەم ئۇنىڭدىكى ئازادىلىقنى، جاۋەنلەردىكى كىتاپلارنىڭ مەزمۇنىغا قاراپ رەتلىك تىزىلغانلىقىنى بىردىن بايقايدۇ.

«كىتاپ بىلىم بۇلىقى، بىلىم ھايات چىرىغى» دېگەندەك سوۋخوز ئەمگەكچىلىرى ئۇزلىرىنىڭ كىتاپخانىسىنى «يېزىمىزنىڭ چىرىغى» دەپ ئورۇنلۇق ئاتىشىدۇ. شۇنىڭدەك ئوز ئىشىنىڭ جانكويەرى، كىتاپخانىچى نۇرجامال سەرسېنباېۋانىڭ نامىنى ھەر قاچان ھورمەت بىلەن تىلغا ئالىدۇ.

م. بايمۇخامبېتوۋ.

سايرام رايونى، چىمكەنت ئوبلۇسى.

سۈرەتتە: يېزا كىتاپخانىسى ئوقۇش زالىدىن كورۈنۈش.

قىسقا خەۋەرلەر

سكرىپكىچى قىزنىڭ مۇۋاپپەقىيىتى

خېلسىنكىدا ئوتكەن سكرىپكىچىلارنىڭ يان سىبېلىئوس نامىدىكى خەلق ئارا كونكۇرسىدا ياش سوۋېت مۇزىكانتى پ. ئى. چايكوۋسكىي نامىدىكى موسكۋا دولەت كونسېرۋاتورىيەسىنىڭ ئاسپىرانتى ئالمۇتىلىق ئايمان مۇساخوجايېۋا زور ماھارەت كورسەتتى. ئۇرغۇنلىغان ئەللەردىن كەلگەن 60 تىن ئارتۇق مۇزىكانت بىلەن ئوتكەن مۇسابىقىدا ئۇ ياش تالانتلار ئارىسىدا زور [illegible] ئاتالدى. سكرىپكىچى قىزنىڭ خەلق ئارا سەھنىدە ھورمەتكە سازاۋەر بولغىنىغا كوپ ۋاقىت ئوتتى. بۇنىڭدىن 9 ژىل مۇقەددەم ئايمان بولغارىيەدە «ئالتۇن ئارفا» مۇكاپىتىغا ئىگە بولغان. ئۇنىڭدىن كېيىن گېنۇيادا ئوتكەن نىكولا پاگانىنى نامىدىكى خەلق ئارا كونكۇرسىنىڭ دىپلوماﻧتى ئاتالدى. يېقىندىلا توكيودا ئوتكەن خەلق ئارا كونكۇرستا لائۇرىيات بولدى. مۇتەخەسسىلەرنىڭ ئېيتىشىچە مۇساخوجايېۋا مۇزىكىنىڭ مەزمۇنىنى چوڭقۇر ئېچىشنى، ئوبرازلارنى ئىپادە قىلىشنىڭ ئىشەنچىلىك ۋە ئەق جايلىرىنى تېپىشنى بىلىدۇ. ئۇنىڭ ئوز مۇۋاپپەقىيەتلىرىگە قانائەتلەنمىگەن ھالدا داۋاملىق ئىزدىنىشى سەنئەتكار ماھارىتى ئوسۇشىنىڭ ئاساسى بولماقتا.

فىنلەندىيەدىن قايتقان ئايمان موسكۋادا غالىپلارنىڭ پۈتۈن ئىتتىپاق تاللاش مۇسابىقىسىغا قاتناشتى. بۇ يەردە خەلق ئارا كونكۇرسلارنىڭ ھەممە غالىپلىرى مۇسابىقىغا چۈشكەن ئىدى. بۇ خىل جاۋاپكەرلىك دەملەردە غالىپ چىققان ئايمان ئەندى بۇ ژىل ئىيۇلدا ئوتۇدىغان پ. ئى. چايكوۋسكىي نامىدىكى سكرىپكىچىلارنىڭ خەلق ئارا كونكۇرسىغا سوۋېت ئىتتىپاقى ۋەكىلى سۈپىتىدە قاتنىشىدۇ.

(قازتاگ).

سۈرئەتلىك قۇرۇلۇشلار

ئالمۇتىدا ئىككى سېيزد ئارىسىدا 2 مىللىون 226 مىڭ كۋادراتنى مېتر تۇرۇشلۇق ئوي، 16 مىڭغا يېقىن ئوقۇغۇچىغا مولجالانغان مەكتەپلەر، 17 مىڭ 660 ئورۇنلۇق مەكتەپ يېشىغا قەدەر باللار مەھكىمىلىرى، 1060 كارۋاتلىق كېسەلخانىلار، بىر سمېنىدا 3600 ئادەم قوبۇل قىلىدىغان دوختۇرخانىلار سېلىنىپ پايدىلىنىشقا بېرىلدى.

ئۆزگۈ تىلەك، ئاق نىيەت سارىيى

«ھەممە نەرسە ئىنسان ئۈچۈن، ئىنساننىڭ بەخت-ساﺋادىتى ئۈچۈن»، دېگەن شار ئاستىدا رىۋاجلانغان بىزنىڭ سوتسىيالىستىك جەمىيىتىمىزدە ھەر بىر ئادەمنىڭ ئەتراپلىق كامالەتكە يېتىشى ئۈچۈن چەكسىز غەمخورلۇقلار قىلىنماقتا. بۇنيادكار خەلقىمىزنىڭ پارلاق كەلگۈسىنى بەلگۈلەپ بەرگەن جانجان پارتىيەمىز پىلانلىرىنى قىزغىن قۇللاپ-قۇۋەتلىگەن شەھرىمىزدىكى نېكا سارىيىنىڭ خادىملىرى ئەمگەكچىلەرگە ھەمدەم، خىزمەت كۆرسىتىشنى ئۇلاردىن كۆڭگە ياخشىلىماقتا.

خەلقىمىزنىڭ قېدىمىي ئۆرپى-ئادەت، ئەنئەنىلىرىنى بۈگۈنكى زامان تەلىۋىگە ئۇيغۇن يېڭى ماۋزۇ، يېڭى مەزمۇن بىلەن بېيىتىپ كېلىۋاتقان نېكا سارىيىنىڭ ھەشەمەتلىك بىناسىغا كىرگىنىمىزدە نېكادىن ئوتكۈزۈش تەنتەنىسى ئەندىلا باشلىنىش ئالدىدا ئىكەن.

بەختىيار كېلەچەككە بىللە قەدەم قويۇشقا ئەھد قىلىشقان جورىلارنىڭ دەسلەپكىسى ئاۋتوموبىل قاتنىشى كارخانىسىنىڭ چوڭ ئۇستىسى ئابدۇۋ ئىسماغامبېتوۋ بىلەن مەزكۇر مەھكىمىنىڭ ئىختىساتچىسى شاتتىق ئابدۇۋانى ئوتتۇرىغا ئالغان خوش تەبەسسۇم ياشلارنى ئازادە سەينادا چوڭ كۆتكۈچى- مېتودىست زاۋرە سامانبېتوۋا ھورمەت- ئىززەت بىلەن قارشى ئالدى.

قەدىرلىك شاتتىق ئابدۇۋا بىز بۈگۈن ئۇشبۇ كوركەم سارايدا، سىلەرنىڭ باشلىنىش ئالدىدا تۇرغان ئەر-ئايالىق ھاياتىڭلارنىڭ دەسلەپكى تەنتەنىلىك دەقىقىلىرىدە ئائىلە قۇرۇشتەك مەسئۇلىيەتلىك ۋە بەختلىك قەدەملىرىڭلارنى قىزغىن تەبرىكلەيمىز ۋە سىلەرگە بەخت-ساﺋادەت تىلەيمىز! تەبرىك سوزلىرىنى ھاياجان ئىلكىدە تىڭشاپ، يۈزلىرىدە ئىقبال نۇرلىرى جىلۋىلەنگەن ئىككى ياش ئاق مەر-مەر پەلەمپەيلەردىن كۆيۈغۇل بىلەن كېلىن ھوجرىسىغا كوتىرىلدى.

مەخسۇس جىھازلانغان قوش بولمىدە قولداش، يارۇ-بۇرادەرلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا چىققان كۆيۈغۇل ئوڭ تەرەپتىكى ئىشىككە ئىنتىزارلىق بىلەن باقماقتا. ماﻧا، رەڭمۇ-رەڭ كىيىنگەن تەڭتۇش قىزلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاق شايىغا پۈركەنگەن ئاققۇدەك شاتتىقمۇ لەيزان قەدەملەر بىلەن ئىشىككە يېقىنلاشماقتا... بىر-بىرىنى ئەندىلا كورگەندەك، خۇشچىراي ئۇچراشقان ياش جورىلار يولداشلىرىنىڭ «شاتتىق، گىلەمگە ئوڭ پۇتۇڭ بىلەن دەسسە!»، «ئابدۇۋ كېلىن ئاغچىدىن ئوتۇپ كەتمە، گىلەمگە تەڭ قەدەم قويۇڭلار!»، دېگەن شادۇ-خورام تىلەك ئىستەكلىرى ياڭرىدى.

تەنتەنىلىك مېندېلسون مارشىنىڭ دىلغا ئارام ساداسى ئاستىدا ياشلار توپى ئەندى گۈمبەزلىك زالغا قەدەم تەشرىپ قىلدى. شەھەرلىك ئىكانى رويخەتتىن ئوتكۈزۈش بولۇمىنىڭ يېتەكچىسى سافۇرا ئىغمەتوللىنا ياش جورىلارنى تەبرىكلەپ، تەنتەنىلىك ھالدا ئىكا گۇۋا نامىسىنى تاپشۇردى. ئەر-ئايالىق جاۋاپكەرچىلىگى بىلەن مۇھەببەتكە ۋاپادارلىقنىڭ شاھىدى سۈپىتىدە نېكا نوزۇكلىرىنى ئالماشتۇرغان ئىككى ياش ئەنئەنىگە بىنائەن ئاتا-ئانىلىرىغا سالام بېرىشتى.

قانۇنىي نېكادىن ئوتۇپ، بەختىيار كېلەچەككە بىللە قەدەم قويغان ياش جورىلارنىڭ ئىزگۈ نىيەت، ئاق تىلەكلەر دەرگاھى ھەشەمەتلىك سارايدىكى خوشاللىقى ئاققايىنار زالدا داۋاملاشتى. ئاتا-ئانىلىرى، دوست-يارەنلىرى ئەندىلا تۇنجى ھايات ئوتكىلىدىن ئوتكەن ياشلارغا قەلب سوزلىرىنى ئىزھار قىلىشتى. نېكا سارىيىنىڭ خادىمەسى زاۋرە سامانبېتوۋا تەنتەنە ئېگىلىرىنى يەنە بىر قېتىم سەممىي تەبرىكلەپ، ياش جورىلارغا «خاتىرە» مېدالى تاپشۇردى.

سوتسىيالىستىك جەمىيىتىمىزدە كەڭ قانات يېيىپ كېلىۋاتقان سوۋېت تۇرمۇش تەرزىمىزنى، مىللىي ئەنئەنىلىرىمىزنى داۋاملاشتۇرۇش بىلەن بىللە ئەمگەك ئادىمىنى ھورمەتلەش ۋە بۇنياتكار سوۋېت كىشىسىگە ئىززەت-ئېھتىرام بىلدۈرۈشكە ئالاھىدە كوڭۈل بولۇپ كېلىۋاتىمىز، — دېدى بىز بىلەن بولغان سوھبەتتە نېكا سارىيىنىڭ دىرېكتورى ج. قوجابايېۋ.

تەنتەنىگە ئىشتىراك قىلغۇچىلار شەھرىمىز سېلىنوگرادتا قۇرۇلغانلىقىغا ئەندىلا ئۈچ ژىل بولغان بۇ ئىزگۈ نىيەت، ئاق تىلەكلەر سارىيىغا مىننەتدارلىق تۇيغۇسى بىلەن تىكىلدى.

ماكېن مېرگېنوۋ.

سۈرەتتە: ياش جورىلار ئابدۇۋ ۋە شاتتىق ئىسماغامبېتوۋالار.

تەھرىر ھەيئىتى.

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فورمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82-60-62، 85-43-62، 85-39-62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىنىدى. ئىندېكس 72877

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

1986
ژىل
ئۆكتەبىر
№20(238)

باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

گېزىت 1976- ژىلى دېكابىردىن چىقىۋاتىدۇ.

م.س.گورباچيۋنىڭ سوۋېت تېلېۋىزىيەسى ئارقىلىق سۆزلىگەن نۇتقىدىن

ئىسلاندىيەنىڭ پايتەختى رېيكياۋىكتا ئۆتكەن ئۇچرىشىشتىن كېيىن كپسس مەركىزىي كومىتېتىنىڭ باش سېكرېتارى م. س. گورباچيۋ سوۋېت تېلېۋىزىيەسى ئارقىلىق نۇتۇق سۆزلىدى. تۆۋەندە مەزكۇر نۇتۇقتىن ئۈزۈندە ئېلان قىلدۇق.

... مۇزاكىرىلەر ئۈستىلىگە چوڭ چارىلەرنىڭ پۈتۈنسۈرۈك پاكېتى قويۇلدى، ئۇلار، ئەگەر قوبۇل قىلىنىدىغان بولسا، ئىنسانىيەت ھاياتىدا يېڭى دەۋرنى- يادروسىز دەۋرنى باشلاش ئاساسىنى سېلىپ بەرگەن بولار ئېدى. دۇنياۋىي ۋەزىيەتتىكى تۈپ- ئاساسىي بۇرۇلۇشنىڭ ماھىيىتى ئەينە شۇنىڭدىن ئىبارەت، ئۇنىڭ ئىمكانىيىتى روشەن ۋە رېئال بولدى. گەپ، سقچ1-، سقچ2- (ستراتېگىيەلىك قۇراللارنى چەكلەش- 1- ۋە 2-) شەرتنامىلىرى ۋە باشقىلىرىدا بولغىنىدەك، پەقەت يادرو قۇراللىرىنى چەكلەش توغرىلىقلا ئەمەس، بەلكى يادرو قۇراللىرىنى نىسبەتەن قىسقا مۇددەتتە يوقىتىش توغرىلىق بولدى.

دەسلەپكى تەكلىپ ستراتېگىيەلىك ھۇجۇمكارلىق قۇراللىرىغا مۇناسىۋەتلىك بولدى. مەن ئۇنى دەسلەپكى بەش ژىل داۋامىدا 50 پروتسېنت قىسقارتىشقا تەييار ئىكەنلىگىمىزنى بىلدۈردۈم. ئۇنىڭ ئۈستىگە ستراتېگىيەلىك قۇرال يەردە، سۇدا ۋە ھاۋادا ئىككى ھەسسە قىسقارتىلىشى لازىم ئېدى. كېلىشىشنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن بىز تېررىتورىيەمىزگە يېتىدىغان ئامېرىكىنىڭ ئوتتۇرا مۇساپە راكېتىلىرىنى ۋە ئامېرىكىنىڭ ئالدىنقى سەپكە جايلاشقان ۋاستىلىرىنى ستراتېگىيەلىك باراۋەرلەشتۈرۈشكە قوشۇش توغرىلىق ئۆزىمىزنىڭ ئىلگەركى تەكلىپلىرىمىزنى ئېلىپ تاشلاپ، چوڭ يېنىكچىلىك قىلدۇق. بىز ئېغىر راكېتىلىرىمىز بويىچىمۇ ئامېرىكىنىڭ تەشۋىشىنى ھېسابقا ئېلىشقا تەييار بولدۇق. بىز ستراتېگىيەلىك قۇرال توغرىلىق تەكلىپنى، بىزنىڭ موشۇ ژىلى 15- يانۋاردا تەكلىپ قىلغىنىمىزدەك، ئۇنى تولۇق يوقىتىش كونتېكىستىدا قاراپ چىقتۇق.

بىزنىڭ ئىككىنچى تەكلىۋىمىز ئوتتۇرا مۇساپە راكېتىلىرىغا مۇناسىۋەتلىك بولدى. مەن پرېزىدېنتقا يېۋروپادا بۇ كلاسستىكى سوۋېت ۋە ئامېرىكا راكېتىلىرىنى تولۇق يوقىتىشنى تەكلىپ قىلدىم. شۇنىڭ ئۈزىدە بىز بۇنىڭدىنمۇ چوڭ يېنىكچىلىك قىلىپ، ئۇلۇق برىتانىيە بىلەن فرانسىيەنىڭ يادرو قۇراللىرىنى ھېسابقا ئالماسلىقنى لازىم تاپتۇق. بىز يېۋروپادا ۋەزىيەتنى يېنىكلىتىش، يېۋروپالىقلارنى يادرو ھالاكىتى ئالدىدىكى قورقۇنۇچتىن قۇتۇلدۇرۇش، ئاندىن كېيىن بولسا ئېرى قاراپ، پۈتكۈل يادرو قۇراللىرىنى يوقىتىشقا قاراپ ئىلگىرىلەش زۆرۈرىيىتىدىن ئاساسلاندۇق. كېلىشىشلەرگە بۇمۇ شۇندىقلا بىز تەرىپىمىزدىن تاشلانغان جۈرئەتلىك قەدەمدۇر. مەن دەسلەپكى سۆھبەت ئۈزىدىلا پرېزىدېنت ئالدىغا قويغان ۋە بىزنىڭ تەكلىپلىرىمىزنىڭ ئۈركۈمىگە ئورگانىكلىق رەۋىشتە كىرگەن **ئۈچىنچى مەسىلە،- بۇ راكېتىغا قارشى مۇداپىئە- رىقم بويىچە شەرتنامە ۋە يادرو سىناقلىرىنى مەنئىي قىلىش توغرىلىق شەرتنامىدۇر.** بىزنىڭ بۇنىڭغا كۆز قارىشىمىز مۇنداق: بىز يادرو قۇراللىرىنى خېلە قىسقارتىش ۋە نىسبەتەن قىسقا مۇددەتتە ئۇنى يوقىتىش باشلىنىدىغان چاغدىكى تامامەن يېڭى ۋەزىيەتكە قەدەم تاشلاۋاتقانلىقتىن، ئۆزىمىزنى ھەر قانداق تەسادىپىي ئەھۋاللاردىن خوۋپسىزلاندۇرۇشىمىز زۆرۈر. گەپ موشۇ كەمگىچە بىزنىڭ ئېلىمىز مۇداپىئەسىنىڭ ئاساسىنى تەشكىل قىلىۋاتقان قۇرال توغرىلىق كېتىپ بارىدۇ. شۇڭلاشقا قۇراللىسىزلىنىش داۋامىدا باراۋەرلىكنى بۇزۇشى مۇمكىن بولغان بارلىق نەرسىلەرنى يوقىتىش، ھەربىي ئۈستۈنلۈكنى تەمىنلەيدىغان يېڭى تىپتىكى قۇرالنى بەرپا قىلىشنىڭ ھەر قانداق ئىمكانىيىتىنى يوقىتىش كېرەك. بىز مۇنداق پوزىتسىيەنى تامامەن قانۇنىي ۋە مەنتىقىي دەپ ھېساپلايمىز.

... بىز ئۇنىڭغا جاۋاۋەن پرېزىدېنت رېيگاندىن تېخى جەنىۋە بويىچە ۋە ئۇنىڭ كۆپچىلىك ئالدىدىكى سۆزلىرى بويىچە ياخشى تونۇش مۇلاھىزىلەرنى: ستراتېگىيەلىك مۇداپىئە تەشەببۇسى- بۇ مۇداپىئە سىستېمىسى؛ ئەگەر بىز يادرو قۇراللىرىنى يوقىتىدىغان بولساق، ئۇ چاغدا بىز يادرو قۇراللىرى قولىغا چۈشۈشى مۇمكىن بولغان قانداقتۇ بىر ئەقىلسىزدىن قانداق قىلىپ ئۆزىمىزنى ھىمايە قىلالايمىز؛ ئۇ بىز بىلەن ستراتېگىيەلىك مۇداپىئە تەشەببۇسى بويىچە ئىشلارنىڭ نەتىجىلىرىنى ئورتاقلىشىشقا تەييار ئىكەنلىگى توغرىلىق مۇلاھىزىلەرنى ياڭلىۋاشتىن ئاڭلىدۇق. بۇ ئاخىرقى پىكىرگە مەن مۇنداق دېدىم: جانابىي پرېزىدېنت، سىزنىڭ بۇ ئىدىيەڭىزنى،- سىلەر بىز بىلەن ستراتېگىيەلىك مۇداپىئە تەشەببۇسى بويىچە ئىشلارنىڭ نەتىجىلىرى بىلەن ئورتاقلىشىدىغان شۇلار توغرىلىق ئىدىيەنى جىددىي قوبۇل قىلمايمەن. سىلەر ھازىرغىچە بىز بىلەن نېفت جابدۇقلىرى ياكى سۈت زاۋۇتلىرى ئۈچۈن بەلگۈلەنگەن جابدۇقلار بىلەن ئورتاقلىشىشنى خالىمايۋاتىسىلەر ۋە شۇنىڭ ئۈزىدە بىز ستراتېگىيەلىك مۇداپىئە تەشەببۇسى بويىچە ئىشلار بىلەن ئورتاقلىشىش ۋەدىسىگە ئىشىنىدىغانلىقىمىزغا ئۈمۈت قىلىۋاتىسىلەر. بۇ بولسا ئۆزىگە خاس «ئىككىنچى ئامېرىكا ئىنقىلاۋى» بولغان بولار ئېدى، ئىنقىلاپلار بولسا، ئۈنچىلىك پات- پات بولمايدۇ. مەن پرېزىدېنت رېيگانغا:

كېلىڭلار رېئالىستلار ۋە پراگماتىكلار بولايلى دەپ ئېيتتىم. بۇ ئىشەشلىگرەك، چۈنكى گەپ ناھايىتى جىددىي نەرسىلەر توغرىلىق بولۇۋاتىدۇ.

ئېيتماقچى، پرېزىدېنت، تۇنۇگۈن، ستراتېگىيەلىك مۇداپىئە تەشەببۇسى بويىچە ئۆز پوزىتسىيەسىنى ئاقلاشقا ئۇرۇنۇپ، بۇ پروگراما ئۇنىڭغا ئامېرىكا ۋە ئۇنىڭ ئىتتىپاقداشلىرى سوۋېت راكېتا زەربىسىدىن دەخلىسىز قېلىشى ئۈچۈن كېرەك، دەپ بىلدۈردى. كوروپ تۇرۇپسىلەركى، ئەقىلسىزلەر توغرىلىق ئەسلىتىشلەر ئەندى بولمىدى. «سوۋېت خوۋپى» يەنە پەيدا قىلىندى.

ئاما بۇ- نەڭ ھەقىقىي ھىيلىگەرلىك. چۈنكى بىز ئاۋۇش بىلەن س س س ر ئېگە بولۇۋاتقان پەقەت ستراتېگىيەلىك ئەمەس، بەلكى بارلىق يادرو قۇراللىرىنى يوقىتىشنى، ئۇنىڭ ئۈستىگە قاتتىق نازارەت ئاستىدا يوقىتىشنى تەكلىپ قىلدۇققۇ.

«ئامېرىكىنىڭ ئەركىنلىگىنى» ۋە ئۇنىڭ دوستلىرىنى سوۋېت يادرو راكېتىلىرى خوۋپىدىن خالىي قىلىش زۆرۈرىيىتى قەيەردىن پەيدا بولىدۇ،- بۇ راكېتىلار ئەندى بولمايدىغۇ؟

...شۇنداق قىلىپ، پۈتكۈل يادرو-كوسموس دەۋرى ئۈچۈن تارىخىي ئەھمىيەتلىك بولۇشى مۇمكىن بولغان قارارلارنى قوبۇل قىلىشتىن بارى- يوقى بىر ياكى ئىككى- ئۈچ قەدەم تۇرغان ھالدا، بىز بۇ قەدەمنى ياكى قەدەملەرنى تاشلالمىدۇق. دۇنياۋىي تارىختا بۇرۇلۇش يۈز بەرمىدى. ئۇ مۇمكىن بولغان بولسىمۇ،-مەن بۇ تولۇق ئىشەشلىك ھالدا ئېيتىۋاتىمەن،- يۈز بەرمىدى.

...چەت ئەللىكلەر مەندىن ئىسلاندىيەدە، يولداشلار بۇ يەردە: سىز ئامېرىكا دېلېگاتسىيەسىنىڭ رېيكياۋىكتىكى ئۇچرىشىشتىكى مۇنداق مۇجەزىنىڭ سەۋەپلىرىنى نېمىدىن ئىبارەت دەپ بىلىسىز، دەپ سورىدى. ئۇنىڭ سۇبيېكتىۋ ۋە ئوبيېكتىۋ سەۋەپلىرى ئۇرغۇن،- لېكىن ئاساسىي نەرسە شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، بۇ ئۇلۇق مەملىكەتنىڭ رەھبەرلىگى يادرو ۋە باشقا قۇراللار بىلەن كۆچەپ قۇراللىنىشنى بىزنىسقا، كۆچەپ قۇراللىنىش ۋاستىسىگە، ئۆزلىرىنىڭ موجۇت بولۇش مەخسىتىگە ۋە ئۆز پائالىيىتىنىڭ مەزمۇنىغا ئايلاندۇرغان ھەربىي-سانائەت كومپلېكسىغا، مونوپولىستىك گرۇپپىلارغا باغلىقتۇر.

... بۇ ئىش بىلەن ناھايىتى تولۇپ-تاشقان كۈنلەرنى قىسقىچە يەكۈنلەپ، ئۇنى شۇنداق جەملىگەن بولار ئىدىم. بولۇپ ئۆتكەن ئۇچرىشىش- ناھايىتى چوڭ ۋاقىئە. ئەھۋالغا ئارتۇقچە باھا بېرىش يۈز بەردى. سۈپەت جەھەتتىن باشقىچە ۋەزىيەت پەيدا بولدى. ھېچ كىمنىڭ بۇنىڭدىن ئىلگىرى ھەرىكەت قىلغاندەك ھەرىكەت قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇچرىشىش پايدىلىق بولدى. ئۇ ئالغا قاراپ مۇمكىن بولغان قەدەم تاشلاشنى، ئەگەر ئاقىش، ئاخىرى، رېئالىستىك پوزىتسىيەلەرگە كۆچىدىغان بولسا، باھا بېرىشلەردە خام- خىياللاردىن ۋاز كېچىدىغان بولسا، ياخشىلاشقا نىسبەتەن رېئال ئالغا ئىلگىرىلەشنى تەييارلىدى.

ئۇ، بىزنى تاللاۋالغان يولىنىڭ توغرا ئىكەنلىگىگە، يادرو دەۋرىدە يېڭى سەياسىي پىكىر قىلىشنىڭ زۆرۈرىيىتى ۋە كونسترۇكتىۋلىقىغا ئىشەندۈرمەكتە.

قازاقستان ئاشلىق تەييارلاش پىلانىنى ئورۇنلىدى

جۇمھۇرىيەت دېھقانلىرى، بېىل ياخشى ھوسۇل يېتىشتۈردى. دولەت ساڭلىرىغا 16،4 مىللىون توننىدىن ئوشۇق ئاشلىق قويۇلدى، بۇ پىلاندىكىدىن ئوشۇقتۇر. ئاشلىق سېتىش داۋام قىلماقتا. ئاساسىي ئوزۇق- تۈلۈك زىرائىتى،- بۇغداي 12 مىللىون تونىغا يېقىن تەييارلاندى، ئۇنىڭ 80 پروتسېنتى قاتتىق، كۈچلۈك ۋە باھالىق سورتلاردىن ئىبارەت. گۈرۈچ، ئارپا، قارا بۇغداي، سۇلۇ سېتىش ۋەزىپىلىرى ئورۇنلاندى. دان ئۈچۈن تېرىلگەن كومۇقوناقنى، سويانى ۋە باشقا تېخنىكىلىق زىرائەتلەرنى ژىغىشتۇرۇش ئاياقلىشىۋاتىدۇ.

ئاشلىق ئېتىزلىقلىرىدا ئومىنى مۇۋاپىقىيەتلىك، قىسقا قەرەلدە ۋە ئىسراپسىز ئوتكۈزۈش ئۈچۈن پىداكارانە كۈرەش ژۈرگۈزۈلدى. ژىغىشتۇرۇش- تەييارلاش كونۋېيېرىنىڭ بارلىق قاتناشقۇچىلىرى: كومباينېرلار، ئاۋتوموبىلچىلار، خامانلارنىڭ ۋە ئاشلىق قوبۇل قىلىش كارخانىلىرىنىڭ ئىشچى- خىزمەتچىلىرى، رېمونتچىلار ۋە باشقىلار ئىناقلىق بىلەن ئىشلىدى. بۇ كۈنلەردە مەئىشىي خىزمەت، ئومۇمىي تاماقلىنىش ئورۇنلىرى، مەدەنىيەت خادىملىرى، دېھقانلارنىڭ ئېھتىياجلىرىدىن چىقماقتا.

دولەتكە 3 مىللىون 738 مىڭ توننا ئاشلىق ساتقان قوستاناي ئوبلوسى، 2 مىللىون 451 مىڭ توننا ئاشلىق ساتقان كوكچېتاۋ ئوبلوسى، 2 مىللىون 332 مىڭ توننا ئاشلىق ساتقان سېلىنوگراد ئوبلوسى، 1 مىللىون 421 مىڭ توننا ئاشلىق ساتقان شىمالىي قازاقستان ئوبلوسى، 866 مىڭ توننا ئاشلىق ساتقان پاۋلودار ئوبلوسى ئېلىمىزنىڭ ئاشلىق رېسۇرسلىرىغا خېلە چوڭ ئۈلۈش قوشتى. ئاشلىق تەييارلاش پىلانلىرىنى شۇنداقلا جامبۇل، قاراغاندا، قىزىلوردا ۋە جېزقازغان ئوبلوسلىرىمۇ ئورۇنلىدى.

جۇمھۇرىيەت ئېگىلىكلىرى ئوزىنى ئوزۇق بىلەن تولۇق تەمىنلىدى. ئەڭ ياخشى قەرەلدە كۈزلۈك زىرائەتلەرنى تېرىشنى ژۈرگۈزدى. يەرلەرنى كەلگۈسى ژىلنىڭ ھوسۇلىغا تەييارلاشنى ئاياقلاشتۇرۇش، مال قىشلىتىشقا تەشكىللىك كىرىشىش بويىچە چارە- تەدبىرلەر ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇۋاتىدۇ.

(قازتاگ).

سۈرەتتە: ساڭلار ئالتۇن دانغا تولماقتا.

قىرغىزستان يازغۇچىلىرى ئالمۇتىدا

26- ئوكتەبىر كۈنى ئالمۇتا جامائەت- چىلىكى قازاقىستاندىكى قىرغىز ئەدەبىياتى كۈنلىرىگە فرونزېدىن كەلگەن يازغۇچىلار- نى ياخشى دوستلىرى سۈپىتىدە قارشى ئالدى. مېھمانلار ئارىسىدا- قىرغىزستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ رە- ئىسى، قىرغىزستان خەلق يازغۇچىسى، لېنىن ۋە س س س ر دولەت مۇكاپاتلىرىنىڭ لائۇرياتى، سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرى- مانى چ. ت. ئايتماتوۋ، قىرغىزستاننىڭ خەلق شائىرى س. ئىبرالىيېۋ، قېرىنداش جۇمھۇرىيەتنىڭ باشقا ئاتاقلىق پروزائىك- لىرى، شائىرلىرى ۋە دراماتورگلىرى بار.

قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ بې- ناسى ئالدىدا مىللىي كىيىملەرنى كىيگەن قىزلار مېھمانلارغا نان- تۇز، قىزىل گۈل دەستىلىرىنى تەغدىم قىلدى.

ئۇچرىشىشتا سوزگە چىققان قىرغىز- ستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسى- نىڭ سېكرېتارى ئو. دانىكېيېۋ ۋە قازاقىس- تان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى سېكرېتارى ئە. كېكىلبايېۋ بۇ ئەدەبىيات بەيرىمىنى سوۋې- ت خەلقلىرى مەدەنىيەتلىرىنىڭ ئوز ئارا بىر- بىرىگە تەسىر يەتكۈزۈشى، ئوز- ئارا بىر- بىرىنى بېيىتىشى، ئەمگەكچىلەر- نى ۋەتەنپەرۋەرلىك ۋە ئىنتېرناتسىئونالىزم روھىدا تەربىيەلەش، جەمئىيەتتە روھىي- ئەخلاقىي ۋەزىيەتنى تېخىمۇ ياخشىلاش- ئىشى ئۈچۈن بولغان ئەھمىيىتىنى تەكىت- لىدى.

قىرغىزستان سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيىتى ئەدەبىياتىنىڭ كۈنلىرى قازاقىستان يېرىگە پارلاق بەيرەم بىلەن قەدەم تاشلىدى. 27- ئوكتەبىر كۈنى ئاباي ناملىق قازاقىستان دولەت ئاكادېمىيەلىك ئوپېرا ۋە بالېت تياتىرىدا بۇ كۈنلەرنىڭ ئېچىلىش مەراسىمى بولۇپ ئوتتى.

قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باش- قارمىسىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى ئو. ئو. سۇلېيمېنوۋ قىرغىزستان ئەدەبىياتى كۈن- لىرىگە بېغىشلانغان تەنتەنىلىك كەچنى كىرىشمە سوز بىلەن ئاچتى.

مەراسىمدا سوزگە چىققان قىرغىز دىيار- گاتسىيەسىنىڭ رەھبىرى، چ. ت. ئاي- تماتوۋ، قىرغىزستان خەلق ياز- غۇچىسى، س س س ر دولەت مۇكاپاتىنىڭ لائۇرياتى ت. سىدىقبېكوۋ، قىرغىزستان س س س ر خەلق شائىرى ئا. قادىيېۋ ناملىق مۇكاپاتنىڭ لائۇرياتى س. ئىبرالىيېۋ قىرغىز- ستان ئەدەبىياتچىلىرىنىڭ قازاقىستاندىكى قە- لەمداش دوستلىرىغا، بارلىق ئەمگەكچىلەرگە نىسبەتەن دوستلۇق ھېسسىياتلىرىنى ئىزھار قىلدى، ئۇلارنىڭ ئىجادىي مۇۋەپپەقىيەت- لىرى، پروبلېمىلىرى ۋە يېڭى پىكىرلىرى بىلەن ئورتاقلاشتى.

لېنىن كومسومولى مۇكاپاتىنىڭ لائۇريا- تى، «جالىن» ژۇرنىلىنىڭ باش رېداكتورى م. شاخانوۋ قېرىنداش جۇمھۇرىيەتتىن كەلگەن مېھمانلارغا سەممىمىي تەبرىك ۋە ئەڭ ياخشى تىلەكلەر تىلەپ، سوزگە چىقتى.

(قازتاگ).

ئىسپەنقۇل ئىبرايىۋ

گېزەك ئېدىم

توقتوغۇلنىڭ دولقۇنلاتقان جىرىدەك،
دومبىرىنىڭ پەدىسىدىكى سىرىدەك،
قىرغىز—قازاق كەڭ پېشىللىق، سىخى ئەل،
خامان تولغان تۇچقىلىقنىڭ زىلىدەك.
بىللە يايلاپ، بىللە ئاللاپ قونۇشتۇق،
بىللە يايلاپ، بىللە ئاللاپ قونۇشتۇق.
بىر ئادەمنىڭ گېزەك ئوغلى ئوخشىغان
بۇ ئىككى ئەل ئوتكەن ئويلىبەك ئۆزىدىن.
بەخت كۈلۈپ پارلاپ گويا يۇلتۇزىداي،
بىر ئوروندا ھايات توتەر تۇرغۇزماي.
ئەجدات ئىنى- قىر بۇرۇندۇق قازاقىداي،
ئەۋلات ئىنى- قاتىشا بۇرۇن قىرغىزداي.
يولنى بىللە موۋىندىشىپ باسىمەن،
ژۈرەك سىرىن بىر ئوزەڭگە ئاچىمەن.
دومبىرىنىڭ بىر پەردىسى سەن بولساڭ،
ئىككىنچىسىن قەلبىم بىلەن باسىمەن.
كېلىپسەن قازاق—قىرغىز يولە ئېپسىپ،
مېھمىنىم، كوتۇپ ئالدىم قۇچاق ئېچىپ.
ياتقاندا تېنىڭگە يەر پاتسا ئەگەر،
ماۋۇقەتەك ئالقىنىمنى يايىپ ئېچىپ.
ئوزەمنى مەنسەپ قوغلاپ قىينىمايمەن،
بايلىق ھەم دۇنيانى ھېچ ژىغىمايمەن.
دەستىخان بىرىدە تولۇق، بىرىدە ئورنا،
بىراقتا، راستىن ئېيتاي، جىرغا بايىمەن.
قازاقنىڭ دالاسىدەك چەكسىز ئېكەن،
قىرغىز كوللىرىدەك توپسىز تېرەڭ.
بىزنىڭمۇ دوستلۇغىمىز ياشاۋەرسۇن،
ئىككى ئەلنىڭ قېرىنداش دەستۇرى بىلەن.
ياشنىتىپ كومپارتىيە ئېيتقان يولىن،
دوستلۇقنىڭ ئوغىن توتار مېنىڭ قولۇم.
قەسەم قىپ قازاق دېسە سويگۇم كېلەر،
بىلىمەن جان- دىلىنى مەنمۇ ئونىڭ.

قىرغىزچىدىن ئى. جەلىلوۋ تەرجىمىسى.

تىببىي خادىملار كېڭىشى

پانفىلوۋ رايونىنىڭ مەركىزىدە ئونكو- لوگىيە بويىچە كېڭەش بولدى. ئۇنىڭغا ئالدىقورغان ئوبلۇسىنىڭ بىرنەچچە رايون- لىرى تىببىي خادىملىرىنىڭ ۋەكىللىرى قات- ناشتى.

كېڭەشتە قازاقستان س س ر سالامەتلىك- نى ساقلاش مىنىستىرىنىڭ باش ئونكولوگى، ئونكولوگىيە ۋە رادىولوگىيە ئىلمىي- تەت- قىقات ئىنستىتۇتىنىڭ دىرېكتورى يولداش نو. ق. قابىيېۋ «قازاقستان س س ر دا راك ئاغرىقىغا قارشى كۈرەشنىڭ ئاكتۇئال مە- سىلىلىرى»، مەزكۇر ئىنستىتۇتنىڭ راك ئاغرىقىغا قارشى كۈرەشنى ئۇيۇشتۇرۇش ۋە جارىي قىلىش بولۇمىنىڭ باشلىغى، دوتسېنت ب. س. ئابدىراخموۋ «يېزا ئا- ھالىسىغا ئونكولوگىيەلىك ياردەمنى ئۇ- يۇشتۇرۇش» دېگەن ماۋزۇدا دوكلادلار ئوقۇدى.

كېڭەش قاتناشچىلىرى تىببىي پەنلىرىنىڭ دوكتورى م. ئا. ئاجىتايېۋ، تىببىي پەنلەر- نىڭ كاندىداتلىرى ئا. ج. خامزىن، ئا. ي. بېكبايېۋ ۋە باشقىلارنىڭ دوكلادلىرىنى تىڭشىدى.

ت. مەشرەپوۋ.

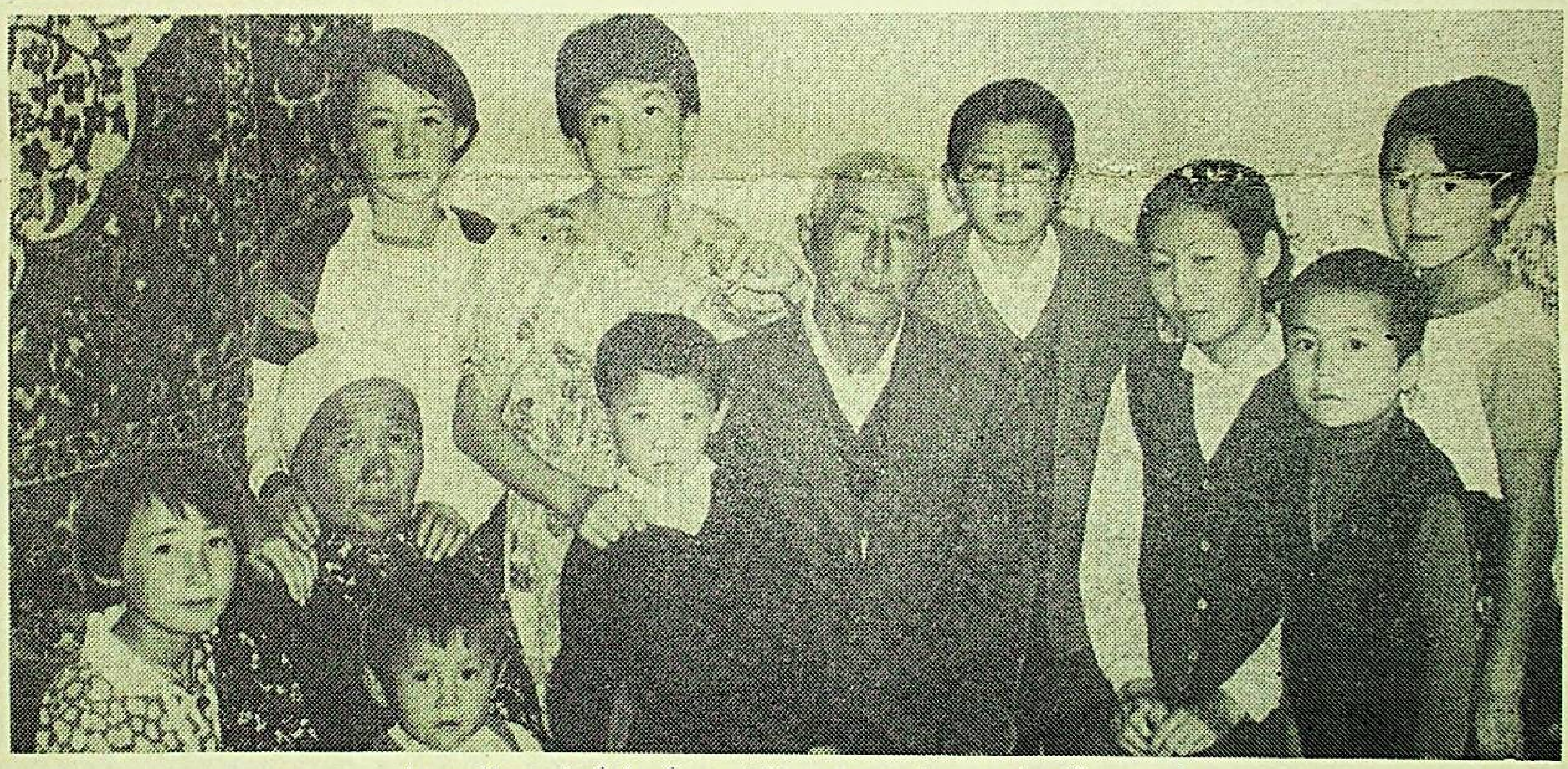

سۈرەتتە: قاجىياكپەر بىلەن بوكېن باللىرى ۋە نەۋرىلىرى ئارىسىدا.

ئەستىن چىقماس دەملەر

«ئېكپېندى» يېزىسىغا بىز كۈن پېتىۋات- قاندا كەلدۇق. يېڭى سېلىنغان ئاق ئوينىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا بىزنى ئوزىگە ياراشقان بورۇتلىرى ئاقارغان سولەتلىك بوۋاي كۈتۈۋالدى.

يازغۇچى قاجىغۇمار شابدان ئوغلىنى ئالاي قېتىم كورگەن بولسامۇ، ئۇنىڭ نا- كىسىنى كورمىگەن ئېدىم. بوۋاينىڭ تەققى- تۇرقى، چىرايى ئىنىسىگە قويۇپ قويغان- دەك ئوخشايدىغانلىغىدىن ئۇنىڭ قاجىياكپەر شابدانوۋ ئېكەنلىكىنى بىلدىم.

ئويگە كىرگەندە قاجىياكپەر ئاغا «باتۇر ئانا» مېدالىنى تاقىغان تولۇق كەلگەن ئايا- لىنى «باللارنىڭ ئانىسى بوكېن» دەپ تو- نۇشتۇردى.

—ئون بىر بالا جوك قىلدۇق. ئۇلارنىڭ تورتى ئوز ئالدىغا ئويلۇك- ئوچاقلىق بو- لۇشتى. كېينكى قىزىمىز چولپان شەمەيدە پېداگوگكا ئىنستىتۇتىنى تامام قىلدى. گۈلمىرا قاراغاندا تىببىي ئىنستىتۇتىدا ئو- قۇيدۇ. بىر ئوغلىمىز سوۋېت ئارمىيەسى سېپىدە، قالغانلىرى ئوقۇۋاتىدۇ. نەۋرىلەر- مۇ بار.

بىز باللاردىن، نەۋرىلەردىن زوقلىنىپ، يازغۇچى تاغىسىنىڭ ئىزىنى بېسىپ، خە- لىققە پايدىلىق ئادەملەردىن بولسۇن دەپ تىلىكىمىزنى ئىزھار قىلدۇق.

—رەخمەت! ئېيتقانلىرىڭلار كەلسۇن. بىز- نىڭ ئېلىمىزدا باللارنىڭ بىلىم ئېلىشى، خا- لىغان كەسىپنى ئاللىشى ئۈچۈن بارلىق شارائىتلار يارىتىلغان. باللار باغچىدىن تار- تىپ ئالىي مەكتەپنى تامام قىلغانغا قەدەر ھەقسىز تەلىم- تەربىيە ئالىدۇ. كىچىك ئوغلىمىز مۇزىكىغا، كىتاپ ئوقۇشقا ھەۋەس- مەن. ئۇنى كېلەچەكتە يازغۇچى بولارمىكىن دېگەن ئۈمىتىمىز بار.

كولخوز مەمۇرىيىتى بۇ كوپ باللىق، ئەمگەكچان ئائىلىگە غەمخورلۇق قىلىپ، كولخوز مەركىزىدە كەڭ، ئازادە ئوي سې- لىپ بەرگەن.

—خەلقىمىزدە «دەم غېنىمەت، دىدار غې- نىمەت»—، دېگەن ئېسىل تەمسىل بارغۇ. رايون مەركىزىدىن «سىزگە سالام بېرىش ئۈچۈن ژىراقتىن قېرىنداشلىرىڭىز ئىزدەپ كەپتۇ» دەپ خەۋەر قىلغاندا، «ئىنىم كې- لىپ قالغان ئوخشايدۇ»، دەپ ژۈرىگىم قىنىدىن چىقىپ كېتىشكە ئازلا قالدى. يە- گەنمۇ كوزلىرىگە ياش ئېلىپ، ھاياجانلان- دى،— دەپ بىزنىڭ قويغا پاتىھە بېرىشىمىز- نى ئوتۇندى.

قاجېكېڭ يازغۇچى ئىنىسى قاجىغۇمار شابدان ئوغلىنى كورمىگىنىگە چارەك ئە- سىردىن ئاشقانلىغىنى ئەسلىتىپ، بىر ۋەقە- نى ئېيتىپ بەردى.

—بىر ژىللىرى قاجىغۇمارنى قازا تېپىپتۇ، دېگەن خەۋەر تارقالدى. ئۇنى بىلىدىغان ئەل- ئاغىنىلەر كېلىپ ئۇ شۇم خەۋەرنى بىزگە ئاڭلاتتى. ھازا تۇتتۇق. نەزىر قىل- دۇق. ئېغىر قايغۇغا پاتتۇق. بۇ جۇدالىق بىزگە شۇ دەرىجىدە ئېغىر بولدىكى، ئىنى- مىزنىڭ باللىق دەۋرى ئوتكەن ئورۇنلاردا تۇرالمىدۇق. چۈنكى ئىنىمىز ژۈرگەن-تۇر- غان يەرلەر ئۇنى بىزگە تېخىمۇ ئەسلىتىپ، بىزنىڭ ژۈرەك-باغرىمىزنى كويدۈرەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ جايدىن ھازىرقى «ئېك- پېندى» يېزىسىغا كوچۈپ كەلدۇق. شۇن- داق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئىنىمىزنىڭ ئامانلىغى ھەققىدە خەۋەر كەلدى. «ئولگەن ئادەمنىڭ تىرىلگەنلىگى» ھەققىدىكى خەۋەرنىڭ نە قەدەر زور خوشاللىق ئېكەنلىگى ھەممىگە مەلۇم.

—قاجىغۇماردىن خەت كەلگەندە مەھەللە- مىزدىكى ژۈتنى ژىغىپ، توي قىلدۇق. شۇ ۋاقىتتا مەرھۇم ئاتىمىز: «ئۇ تىرىك، خەلىق ئوزى قەدىرلىگەن ئوغلىنى قوللايدۇ، قوغ- دايدۇ، سىلەر ئۇنى كورىسىلەر» دېگەن ئېدى.

ھازىر بىز ئىنىمىزنى كورسەك، دەپ ئار- مان قىلىمىز. دادىمىز ئورنىدا بىزنى تەربى- يىلەپ ئوستەرگەن كىچىك دادىمىز قوۋانىش- بېكمۇ 86 يېشىدا قاجىغۇمارنى كورەلمى- گەنلىك ئارمىنى بىلەن ھاياتتىن كوز ژۇم- غان ئېدى.

سوھبىتىمىز ئۇزۇن داۋام قىلدى. قاجې- كېڭ ئىنىسىنىڭ باللىق دەۋرىدىكى قىزىقار- لىق ۋاقەلىرىنى ئېيتىپ بەردى. مەن ئۇ- زۇنغىچە —ئويلاندىم. كوچمەن، قە- غېرىپ ئائىلىنىڭ ئەسكى كىگىز ئويى- دە قەغەز بولمىغانلىغى ئۈچۈن ژىغىۋالغان سوڭەكلەرگە «لېنىن»، «ستالىن»، «باللىق»، «قورمان» قاتارلىق ئوزىگە ئەڭ قەدىرلىك ۋە يېقىن ئادەملەرنىڭ نامىنى يې- زىپ، خەت ئۆگىنىشكە تەلپۈنگەن كىچىك- كىنە، ۋىجىك بالا كوز ئالدىمغا كەلدى.

ئەبىن ئوماروۋ.

تالدىقورغان ئوبلۇسى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قەلب ئىزهارى

دوستلاردىن مىننەتدارمىز

ئاۋغان خەلقى ئەزەلدىن يېقىن خوشنا سوۋېت ئىتتىپاقى بىلەن دوستلۇقتا، تېچلىقتا قاتار ياشاشنى ئارزۇ قىلغان. شۇ نىيەتتە 1921- يىلى ئامانۇللاخان ۋلادىمىر ئىلىچ لېنىننىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۆزىنىڭ بۇ مەخسەتتىكى كوز قارىشىنى ئىزهار قىلغاندا، لېنىن قوللاپ- قۇۋۋەتلەيدىغانلىغىنى بىلدۈرگەن. مانا شۇنىڭدىن كېيىن ئىككى مەملىكەت ئۆز ئارا دوستانە خوشنىدارچىلىق ئالاقىلىرىدا بولۇپ كەلدى. ئاۋغانىستان ئاپرېل ئىنقىلاۋىدىن كېيىن سوۋېت ئىتتىپاقى بىزگە چوڭ يار- يولەك ۋە تىرەك بولۇپ، بارلىق جەھەتتىن ئۆز ياردىمىنى ئايىماي، ئاۋغان خەلقىنىڭ چوڭ غەمخورچىسى بولماقتا. سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ياردىمى بىلەن ئەسىرلەر بويى توسالغۇ بولۇپ ياتقان تاغلار تېشىلىپ، يوللار سېلىندى. قاتناش ياخشىلاندى. ئاۋغان خەلقى ئۈچۈن پۈتۈن ئۆمرىدە ئۆتۈشكە مۇمكىنچىلىگى يوق بولۇپ سانالغان بەدەخشان- ئامۇر دەرياغا كورۈك سېلىندى. بارىنغى 10 غا يېقىن كارخانا بولغان ئاۋغانىستاندا هازىر سوۋېت هوكۇمىتىنىڭ ياردىمى ئارقىسىدا سېلىنغان زاۋود- فابرىكىلارنىڭ سانى 200 دىن ئاشتى. شۇنىڭغا مىسال سۈپىتىدە بىر نەچچە يىلدىن بۇيان داۋاملىق ئىشلەۋاتقان نان زاۋودىنى، ماي زاۋودىنى، توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنى، سىمونت زاۋودىنى ۋە باشقىلارنى تىلغا ئالساق ئەرزىيدۇ. بۇنىڭ نەتىجىسىدە ئاۋغانىستاندا ئىشچىلار سىنىپى بارلىققا كەلدى. خەلق تۇرۇشلۇق ئۆي بىلەن تەمىنلەنمەكتە. هازىر 80پروتسېنتقا يېقىن ئىشچىلار زامانىۋي ئۆيلەردە ياشايدۇ. ئاۋغانىستان ياشلىرى سوۋېت ئىتتىپاقىدا بىلىم ئېلىپ، مۇتەخەسسىسلىك ئېگەللىمەكتە. سوۋېت مۇتەخەسسىسلىرى هەر ساها بويىچە ئېلىمىزغا كېلىپ بىزگە ياردەم قولىنى سۇنماقتا. سوۋېت دوختۇرلىرى رەهبەرلىگىدە بارلىق رايونلاردا دوختۇرخانا، تۇغۇتخانىلار ئېچىلىپ، خەلق دەردىگە داۋا تاپماقتا.

ئېلىمىزدا باللار باغچىسى سېلىش تەنھەرىكەت كومپلېكسلىرى سېلىش ۋە سپورت بىلەن شۇغۇللۇنۇش، كىتاپخانا ئىشلىرى يولغا قويۇلدى. ساۋاتسىزلىق ئاساسەن تۈگىتىلدى دېسە بولىدۇ. ئاۋغانىستاندا ئىستىقامەت قىلىدىغان ئۇيغۇر قېرىنداشلىرىمۇ ئۆز باللىرىنىڭ پارلاق ئىستىقبالىدىن شادلانماقتا...

سوۋېت ئارمىيە جەڭچىلىرى تاغ-ئوڭكۈرلەرگە يوشۇرۇنۇپ ئالغان ئەكسىل- ئىنقىلاپچى باندىلارنىڭ هۇجۇملىرىدىن خەلقىمىزنى قوغداش يولىدا ئەزىز ۋەتىنىدىن، سويۇملۇك ئاتا- ئانا، قېرىنداشلىرىدىن ئايرىلىپ ياشىدى. بۇ يولدا ئىسسىق قېنىنى توكۈپ، جانلىرىدىن ئايرىلدى، مەجرۇھ بولدى. بىر بالىنى 18-20 ياشقا كەلتۈرۈش ئانىلار ئۈچۈن ئوڭاي ئەمەس. بولۇپمۇ سوۋېت ئىتتىپاقىدا ئىنسان ئىنتايىن قەدىرلىنىدۇ. مانا شۇنداق ئەزىز جانلار دوستلۇق ئۈچۈن شېرىن جانلىرىنىمۇ ئايىمىدى. بۇ بىزگە ئىنتايىن تەسىر قىلىدۇ.

بىز سوۋېت رەهبىرى يولداش مىخائىل سېرگېيېۋىچ گورباچېۋنىڭ ۋلادىۋوستوكتا سوزلىگەن سوزىدە ئاۋغانىستاندىكى سوۋېت ئارمىيەسىنىڭ بىر قىسمىنى ئېلىپ كېتىدىغانلىغىنى ئاڭلىدۇق. بىز بۇ كۈنلەردە بۇ دوس ئارمىيەنىڭ جەڭچىلىرىنى چوڭقۇر ئېھتىرام، مىننەتدارلىق ۋە چەكسىز هورمەت سېزىملىرى ئىچىدە ئۇزىتىۋاتىمىز.

بىز ئېزىلگەن ئاۋغان خەلقى سوۋېت هوكۇمىتى ۋە سوۋېت خەلقىدىن ئىنتايىن مىننەتدارمىز.

رۇقىيە خانىم.
ئاۋغانىستان.

ئوپېرا تېاترىنىڭ بېرلىندىكى ئويۇنلىرىنى كورۇشكە كەلگەن ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ بىر گورۇپپىسى.

سەنئەت ئەنئەنىسى

قازاقستان ئوپېراسىنىڭ بېرلىن سەپىرى

گېزىتىمىزنىڭ ئالدىنقى سانلىرىدا قازاق دولەت ئوپېرا ۋە بالېت تېاترىنىڭ خەلق ئارا فېستىۋالىغا قاتنىشىش ئۈچۈن بېرلىنغا سەپەر قىلىدىغانلىغى توغرىلىق يېزىلغان ئېدى. شۇ خەۋەردە ئېيتىلغاندەك ئوپېرا تېاترى 25- سېنتەبىردىن 8- ئوكتەبىرگىچە گېرمانىيە دېموكراتىك جۇمهۇرىيىتىدە بولۇپ قايتتى.

تېاتر بۇ سەپىرىدە بېرلىندە، درېزدېن ۋە لېيپسىگتە «ئاباي»، «بىر جان سارا»، «يېۋگېنىي ئونېگىن» ئوپېرالىرىنى بىر نەچچە قېتىم كورسەتتى. بېرلىندە قازاق ئارتىستلىرى ئىككى قېتىم كونسېرت قويدى.

نېمىس دوستلارنىڭ سەھنىسىدە ئوپېرا تېاترىنىڭ 300 ئارتىسى ئۆز سەنئىتىنى نامايىش قىلدى. «ئاباي» ئوپېراسى قويۇلغاندا باش رولنى س س س ر خەلق ئارتىسى ئېرمېك سېركېبايېۋ، قازاقستان س س ر خەلق ئارتىسى مۇرات مۇسابايېۋ، قازاقستان س س ر نىڭ خىزمەت كورسەتكەن ئارتىسى خافىز ئېسمووۋلار نوۋەت بىلەن ئورۇنلىدى. ئاباينىڭ سويۇملۇك شاگىرتى، پاجىئەلىك شارائىتتا ۋاپات بولغان ياش ئايدار رولىنى ئەلىبېك دىنىشېۋ، ئارىمان قاراژىگىتوۋ، ئايدارنىڭ يېڭى قوشۇلغان يارى ئاژار رولىنى هەر قېتىم س س س ر خەلق ئارتىسى روزا جامانوۋا ئوينىدى. ئەندى «بىر جان-سارا» ئوپېراسىدا بىر جان پارتىيەسىنى ياش ناخشىچىلار كېنجېغالىي مىرژىقبايېۋ بىلەن سۇلتان بايسۇلتانوۋ، سارا پارتىيەسىنى ئالما ئوسپانوۋا بىلەن نۇرجامال ئۇسېنبايېۋا ئورۇنلىدى.

قازاق ئارتىستلىرىنىڭ سەنئىتى نېمىس تاماشىبىنلىرى تەرىپىدىن قىزغىن قارشى ئېلىندى. زالغا لىق تولۇپ ئولتۇرغان كىشىلەر ئالقىشلار ياغدۇراتتى.

نېمىس سەنئەت ئەرباپلىرى، گېزىت، رادىو رېداكسىيەلىرى بىر هەپتە مابەينىدا بىزنىڭ سپېكتاكللىرىمىزنى، ئارتىستلىرىمىزنىڭ ماهارىتىنى ماختاپ خەۋەرلەرنى بېرىپ تۇردى.

«نويېس سايت»، «نويېس دويچلاند» گېزىتلىرىدە بېسىلغان تېاتر، مۇزىكا تەنقىتچىلىرىنىڭ ماقالىلىرىدا مۇنداق پىكىر- ئىنكاسلار ئېيتىلدى:

—قازاقستان ئوپېرا سەنئىتى يېۋروپا ئەللىرى سەنئىتى بىلەن سېلىشتۇرغاندا ياش بولسىمۇ، قاتارغا قوشۇلۇپ، يېتىلىپ قالغان ئېكەن. قازاق كومپوزىتورلىرى مەشهۇر رۇس كومپوزىتورلىرىنىڭ ئوپېرىلىرىدىن ئۈلگە ئېلىپ، مىللىي مۇزىكا بايلىغىدىن پايدىلىنىپ، ئىنتايىن قىزىقارلىق ئەسەرلەر يارىتىپتۇ.

—«ئاباي» چوڭقۇر ئوي- پىكىرلىك، مەزمۇنغا باي ئوپېرا بولسا، «بىر جان- سارا» قازاق خەلقىنىڭ ئەجايىپ ناخشىلىرى ئاساسىدا يارىتىلىپتۇ. بۇ تاماشىبىننى ناخشا قانىتىغا ئېلىپ، ئەگەشتۈرۈپ كېتىدۇ. تېاترنىڭ خورى، ئۇسسۇلچىلار گورۇپپىسى، ئوركېستر ھەقىقەتەن يېتۇك كوللېكتىۋلار ئېكەن.

تاماشىبىنلار تېاترنىڭ باش رېژىسسيورى ب. دوسىمجانوۋنىڭ، باش دىرىژيورى ت. ئابدراشېۋنىڭ خىزمىتىدىن مەمنۇن ئېكەنلىگىنى ئىزهار قىلدى. ئې. سېركېبايېۋ، ر. جامانوۋا، م. مۇسابايېۋ، خ. ئېسمووۋ، ئە. دىنىشېۋ، ك. مىرژىقبايېۋ كۈچلۈك، يېقىملىق، ژۈرەكنى تەۋرىتىدىغان ئاۋازغا ئېگە ئارتىستلار ئېكەن. خۇددى ياخشى ئاۋازى بار ئارتىستلارنى تېرىۋېلىپ، بىزنى قىزىقتۇرغاندەك بولدى.

—بىز كورگەن سپېكتاكللارنىڭ هەر ئىككىسىدە ئالاهىدە گۈزەللىك بېرىپ، تەسىرلەندۈرگىنى ئۇسسۇل سەھنىلىرى بولدى. ئۇسسۇللارنىڭ مۇزىكىسىمۇ، ئورۇنلىنىشىمۇ ئەجايىپ. قوش ئېتەك كوينەك، هەر خىل كەمزۇل كىيگەن، سەرۋى قامەت قىزلار چىقىپ كەلگەندە شاتلىققا بولەندۇق.

—قازاق ئوپېرىلىرىنىڭ يەنە بىر مۇۋاپپەقىيىتى ئۇلاردا خەلق تۇرمۇشىنىڭ ئالاهىدىلىكلىرى، ئۆرپى- ئادەت ئەنئەنىلىرى ناهايىتى ئورۇنلۇق پايدىلىنىلغان. كىگىز ئۆينىڭ ياسىلىشى، كىيىم ئۈلگىلىرىنىڭ ئۆزگىچىلىكلىرى بىز بۇرۇن هېچ قانداق سپېكتاكلدا كورمىگەن يېڭىلىقلار بولدى.

چوڭ كونسېرت بېرىلگەندە ئۇنىڭغا ئوپېرىغا قاتناشمىغان بىبىگۈل تولېگېنوۋاغا ئوخشاش ناخشىچىلار قاتنىشىپ، تاماشىبىنلارغا باشقىچە، ئالاهىدە تەسىرات قالدۇردى. كونسېرتقا تېاترنىڭ خور، ئوركېستر، بالېت گورۇپپىلىرى، يېتەكچى ناخشىچى، ئۇسسۇلچىلار تولۇق قاتنىشىپ چوڭ هورمەت- ئېھتىرامغا سازاۋەر بولدى. بولۇپمۇ ئۇسسۇلچى راۋشان بايسېيىتوۋا، شورا ئومبېتايېۋ، خورلان خالىلانبېكوۋالار تاماشىبىنلارغا ناهايىتى ياقتى. بۇنىڭدىنمۇ قازاق خەلقىنىڭ كوپلىگەن ناخشىلىرى، رۇس ۋە يېۋروپا ئەللىرىنىڭ تالانتلىق ئەسەرلىرى ماهىرانە ئىجرا قىلىندى. كېيىنكى كۈنى ئەلىبېك دىنىشېۋنىڭ يەككە كونسېرتى بولۇپ ئوتتى. ئۇ نېمىس، رۇس كلاسسىكلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى ئورۇنلىدى. قازاقلارنىڭ «ئالقوڭىر» ناخشىسىنى ئېيتىپ بەردى. سپېكتاكللار ۋە كونسېرتلارغا غەربىي بېرلىن، ميۇنخېن، گامبۇرگ شەهەرلىرىدە ياشايدىغان ۋەتەنداشلار كېلىپ قاتناشتى. ئۇلار سەھنىدە قازاقلارنىڭ قەدىمىي تۇرمۇش ئۈلگىلىرىنى، ئەجايىپ ناخشا، ئۇسسۇللىرىنى كورۇپ، ئاڭلاپ پەيزى ئالدى. سپېكتاكلدىن كېيىن «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ ئۆزلىرىگە يوللىغان سوغا- سالاملىرىنى قوبۇل قىلىپ ئالدى. ئارتىستلار بىلەن يېقىن ئارىلىشىپ، سوهبەتلىشىپ، ژۇت يېڭىلىقلىرى بىلەن تونۇشتى. تېاترنىڭ دىرېكتورى، كورنەكلىك كومپوزىتور ب. جۇمانىيازوۋ قازاق ئوپېراسى توغرىسىدا سوزلەپ بەردى.

قازاق ئوپېراسىنىڭ گېرمانىيە دېموكراتىك جۇمهۇرىيىتىگە سەپىرى ئىككى مەملىكەت ئوتتۇرىسىدىكى مەدەنىي ئالاقىلارنى مۇستەهكەملەشكە قوشۇلغان هەسسە بولدى.

مۇسا دىنىشېۋ.

ئۇيغۇر تىياتىرىنىڭ يېڭى مەۋسۇمى

بىيىل 12- ئۆكتەبىر كۈنى «ھۆرمەت بەلگۈسى» ئوردېنلىق جۇمھۇرىيەتلىك دۆلەت ئۇيغۇر مۇزىكىلىق كومېدىيە تىياتىرى ج. ئاسىموۋ ۋە ئا. سادىروۋنىڭ «ئانارخان» سپېكتاكلى بىلەن ئۆزىنىڭ 53- مەۋسۇمىنى باشلىدى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ژۇرنالىست ئىلاخۇن جەلىلوۋ تىياتىر دىرېكتورىنىڭ ئورۇنباسارى نۇربۇۋى سابىروۋاغا يولۇقدى. ئۇ تۆۋەندىكىلەرنى ئېيتىپ بەردى:

—بىيىلقى رېپېرتۇئارىمىزدا كەڭ، باي مەزمۇنلۇق سپېكتاكل، كونسېرت پروگراممىلىرى بىلەن بىللە تاماشىبىنلارغا، بولۇپمۇ ياشلارغا ئېستېتىكىلىق تەربىيە بېرىشنى، ئۇلاردا سەنئەتكە بولغان ئىشتىياقنى قىزىقىشنى ئۇلغايتىش مەخسىتىدە ھەر خىل ماۋزۇلاردا ئېماتىكىلىق كەچلەر، ئۇچرىشىشلار ئۇيۇشتۇرۇشنى پىلانلاۋاتىمىز. مەسىلەن شېرىيەت كېچىدە پېشقەدەم شائىرلار ئۆز ئىجادىيىتى، ئەدەبىياتىمىزنىڭ تەرەققىيات يوللىرى ۋە كەلگۈسىدىكى ۋەزىپىلىرى توغرىلىق پىكىر ژۈرگۈزۈپ، يېڭى ئەسەرلەرنى ئوقۇيدۇ.

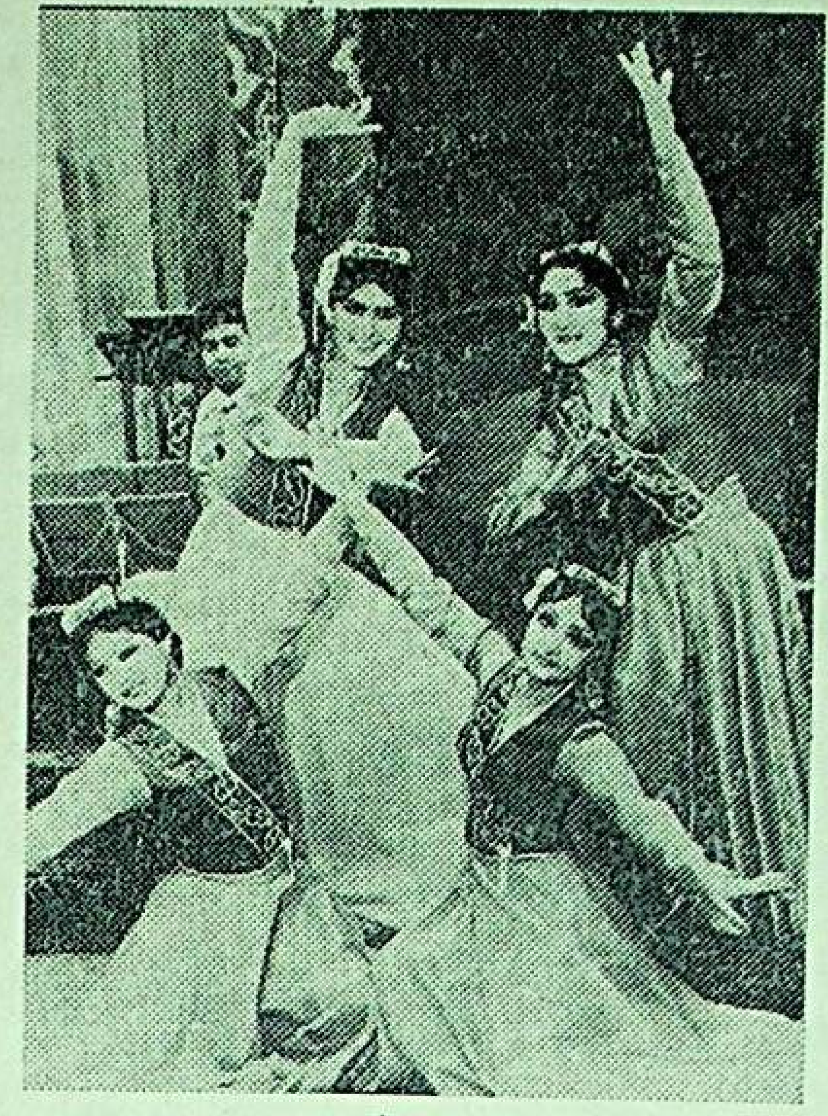

«ناۋا» ئانسامبىلىنىڭ ئۇسسۇلچىلىرى.

قازاقستان س س ر خەلق ئارتىسى روشەنگۈل ئىلاخۇنوۋا بىلەن ئۇچرىشىش، قازاقستان س س ر خەلق ئارتىسى نۇربۇۋى مەمەتوۋانىڭ ئىجادىيىتىگە بېغىشلانغان كەچلەر ئۆتكۈزۈلىدۇ. مەزكۇر كەچلەردە ۋىكتورىنا ئويۇنلىرى، دىسكوتېكا ۋە باشقىمۇ قىزىقارلىق ئويۇنلارنى ئۇيۇشتۇرۇشنى كۆزلەۋاتىمىز.

بىز تەييارلاۋاتقان بالېت كېچىمۇ، قازاقستان كومپوزىتورلىرىنىڭ خورغا بېغىشلانغان ئەسەرلىرىنى ئورۇنلاش كېچىمۇ تاماشىبىننىڭ كۆڭلىدىن چىقىدۇ دەپ ئويلايمىز.

بىيىلقى مەۋسۇمگە كۆپچىلىكنىڭ ئالقىشىغا سازاۋەر بولۇۋاتقان «ناۋا» فولكلورلۇق ئانسامبىل چوڭ ئىجادىي تەييارلىقلار بىلەن كەلدى. ئاتاپ ئېيتقاندا، ئانسامبىل «مۇقاملار كېچى» ۋە سوۋېت خەلقلىرىنىڭ ئىنتېرناتسىونالىق دوستلۇغىغا بېغىشلانغان «شەرىق سادالىرى» كونسېرت پروگراممىلىرىنى تەييارلىدى. ئانسامبىل كوللېكتىۋى مۇقاملارنى، خەلق ناخشىلىرىنى ئوركېسترغا ماسلاشتۇرۇپ ئىشلەپ چىقىش بىلەن بىللە، كومپوزىتورلارنىڭ ناخشىلىرىنى، ئۇسسۇل سيۇتىلارنى ئۆزلەشتۈردى. ئۆز رېپېرتۇئارىنى ھەمىشەم يېڭىلاپ، دايىم ئىزدىنىش، ئەل كۆڭلىدىن چىقىش يولىدا ئەمگەك قىلىۋاتقان كوللېكتىۋ ئۆز ماھارىتىنى بارغانسىرى ئاشۇرۇۋاتىدۇ.

ياشلىرىمىزنىڭ سۆيۈملۈك ئانسامبلى «ياشلىقنىڭ» كوللېكتىۋىمۇ ئۆز رېپېرتۇئارىنى زامانىۋىي ئەسەرلەر بىلەن بېيىتىشقا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ، ئىجراچىلىق ماھارىتىنى تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈپ كېلىۋاتىدۇ.

ئانسامبلغا ھەر ژىلى تالانتلىق ياشلار كېلىپ قوشۇلۇۋاتىدۇ. بۇ ئانسامبلدا تەربىيىلىنىپ، ئۇسۇپ يېتىلگەن ئارتىستلار ھازىر باشقا ئانسامبللاردا، شۇنداقلا سپېكتاكللاردا يېتەكچى ئارتىستلار قاتارىدا ئىشلەۋاتىدۇ. بىيىل بۇ ئانسامبل كوللېكتىۋىمۇ ئۆز رېپېرتۇئارىنى خەلق كلاسسىك ئەسەرلىرى بىلەن تولۇقلاشقا، شۇنداقلا زامانىۋىي كومپوزىتورلارنىڭ يېڭى ئەسەرلىرىنى ئۆگىنىشكە كىرىشتى.

ئۆتكەن ژىلى ئېستىرادا- سىمفونىيەلىك ئوركېستىر قۇرۇلغان ئىدى. خەلق مىللىي چالغۇ ئەسۋاپلىرى ۋە ئېستىرادىلىق ئەسۋاپلىرىدىن تەركىپ تاپقان بۇ ئوركېستىر ئاساسەن زامانىۋىي ئەسەرلەرنى ئورۇنلايدۇ. بۇ ئوركېستىرنىڭ كېلەچىكىدىن چوڭ ئۈمۈت كۈتىمىز. ھازىر ناخشىچىلار قاتارىنى ئالىي بىلىملىك بىر توپ ياشلار تولۇقتۇردى. س. مەشرەپوۋا، ج. ئەمەتوۋا، پ. داۋۇتوۋ، س. مەنسۇروۋ ئوخشاش ياش ناخشىچىلار ئۆزلىرى قاتناشقان دەسلەپكى كونسېرتلاردىن باشلاپلا، يېقىملىق ئاۋازى، ژۇقۇرى ئىجراچىلىق ماھارىتى ئارقىلىق تاماشىبىنلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا سازاۋەر بولالىدى. كېلەچەكتە ياش ناخشىچىلارغا سەنئىتىمىزنىڭ دۇردانىلىرى بولغان كلاسسىك ئەسەرلىرىمىز مۇقاملارنى ئۆگىتىشنى كۆزلەۋاتىمىز. ئويلايمىزكى، ياش ئارتىستلار پېشقەدەملەرنىڭ، سەنئىتىمىزنىڭ مۇناسىپ ۋارىسلىرى بولالايدۇ.

بىيىلقى مەۋسۇمدە دراملىق ئەسەرلىرىمىزمۇ ھايات، دەۋر تەلىۋىگە جاۋاپ بېرەلەيدىغانلىغى، تاماشىبىننىڭ ئالاھىدىلىگىنى ھېساپقا ئالغان ھالدا! تاللاۋېلىندى. ئىلگىرىدىن قويۇلۇپ كېلىۋاتقانلارغا قوشۇمچە ئۆزبەك، ئەزەربەيجان، تاتار دراماتۇرگلىرىنىڭ بىر نەچچە ئەسەرىنى تەرجىمە قىلدۇق. ئۇلار، ئاساسەن زامانىۋىي ماۋزۇغا بېغىشلانغان ئەسەرلەردۇر.

تىياتىرنىڭ ئۇيغۇر كومپوزىتورلىرى بىلەن ئىجادىي مۇناسىۋەتلىرىنى ياخشى يولغا قويۇشى ئىجابىي نەتىجىلەرنى بېرىۋاتىدۇ. ق. غوجامياروۋ، ئى. مەسىموۋ، ئى. ئىسايېۋ، س. كېبىروۋا، ش. شايمەردانوۋا، ئا. توقايېۋ كەبى پېشقەدەم كومپوزىتورلار، م. ئەخمەدىيېۋ، ز. سېتەكوۋ ئوخشاش ياش كومپوزىتورلىرىمىز ئۇيغۇر شائىرلىرى بىلەن بىرلىكتە رېپېرتۇئارىمىزنى زامانىۋىي ۋوكاللىق ئەسەرلەر بىلەن بېيىتىشتا بىزگە يېقىندىن ياردەم كۆرسىتىۋاتىدۇ.

ئۇمۇمەن تىياتىر كوللېكتىۋى يېڭى مەۋسۇمگە ھەر تەرەپلىمە چوڭ ئىجادىي تەييارلىق بىلەن كەلدى. قولدا بار مۇمكىنچىلىكلەردىن تولۇق پايدىلىنىپ، تىياتىرنىڭ ئىجادىي كوللېكتىۋى خەلققە ئېستېتىكىلىق تەربىيە بېرىش يولىدا بار كۈچ- قۇۋۋىتىنى، ماھارىتىنى ۋە قابىلىيىتىنى سەرىپ قىلىپ ئىشلەيدۇ.

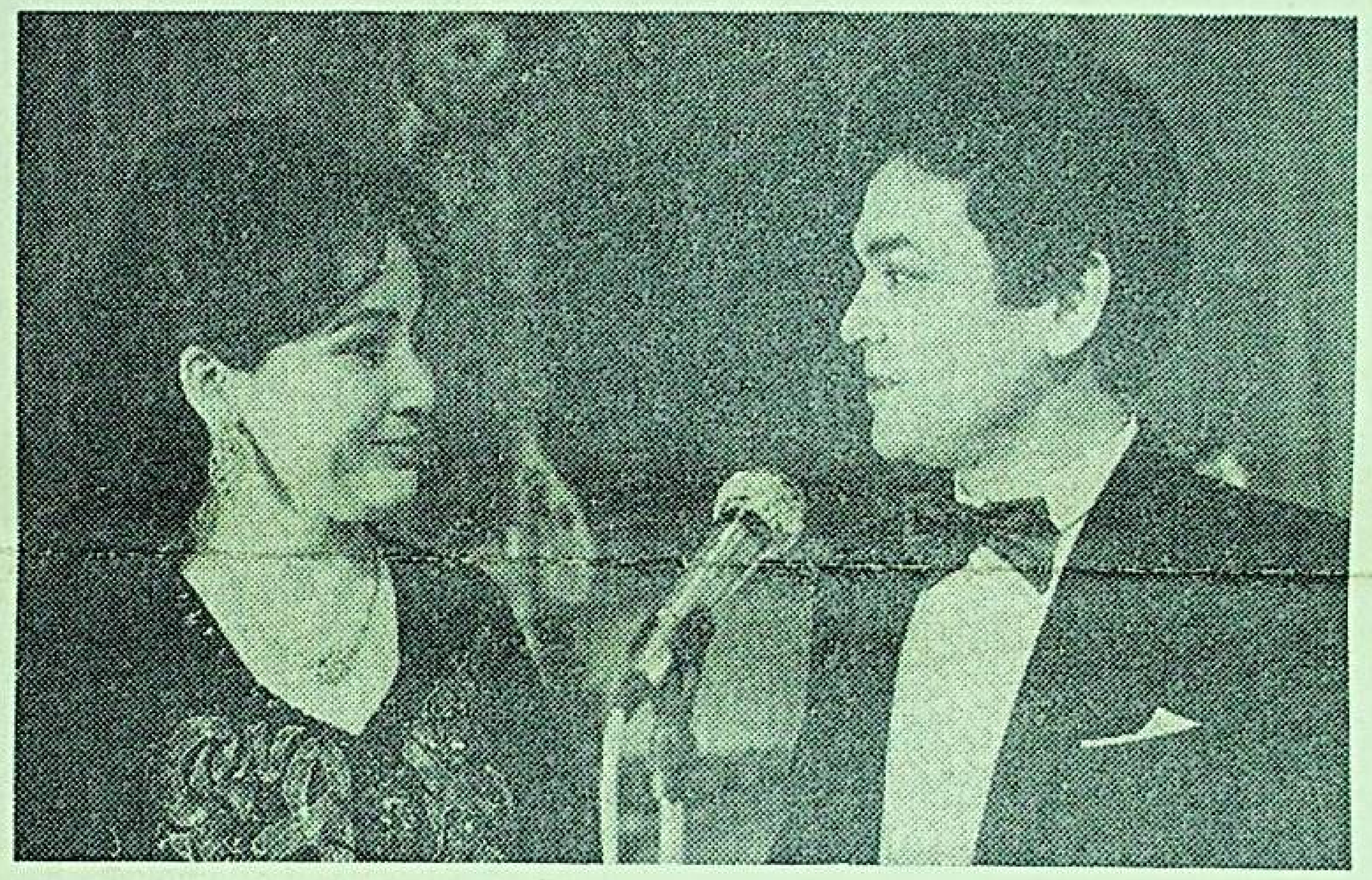

تىياتىر ئارتىسى سۇلتان ئىسرائىلوۋ بىلەن ماھگۈل توختاخۇنوۋا.

سېيىتجان ئارمۇللايېۋ

قۇشلار نىداسى

(باللادا)

خەنجەردەك تىك تۇرار ئېگىز ھاڭ تاشلار،
بەئەينى ئۇ مۇز قالپاق كىيگەن باھادىر.
رەڭمۇ- رەڭ ئېچىلغان گۈللەر باغرىدا،
قۇشلىرى سايراشقان غەزەلخان- ماھىر.
ئەزەلدىن بۇ يەرلەر قۇشلار ماكانى،
تەبىئەت ئەركىسى كەكلىك بىلەن چىل.
قىرانلار قانىتىن قاقسا قىيادىن،
تۇتىلار پۇرىدە ئۇچىدۇ ئەپچىل.
ئاۋازى مىڭ خىلۇ، سايرىشى خۇش- خوي،
ئورمانلار چايقىلار قۇشلار سازىغا.
ئۇ ئېچىلىق كۈيچىسى، گۈللەر ئاشىقى،
بارچە جان مەھلىيا قۇش ئاۋازىغا...

* * *

بىر مەرگەن ئوق ئاتتى چەللەپ ئۇڭغا،
تاغ ئىچى جاراڭلاپ كەتتى دەھشەتتىن.
پۇلاڭلاپ چۈشتى قۇش تۇپسىز گۇم غارغا،
رەڭ ئېلىپ ئاخىرقى ئوچكەن شەپەقتىن.
ئۇڭدىن سەل نېرى ئۇ قۇشنىڭ جۈپى،
بەك ئەنسىز چىرىلداپ ئورلىدى كۆككە.
ئەشۇ پەيت چېقىلغان چۈشكەندەك گويا،
«گۈپ!» قىلىپ قايتىدىن بېسىلدى تەپكە.
ئوق چالا تەككەندى بىگۇنا قۇشقا،
چاكىلداپ ئۇچىغا ئۇردى ئۆزىنى.
يار بەرمەي مىلتىقىن بەتلەپ ئېتىشقا،
شۇ زامان ئۇلگۇردى چوقۇپ كۆزىنى.
تۇيۇقسىز قومۇرلۇپ پۇت ئاستىدىن تاش،
غۇلىدى تىك غاردىن مىلتىغى بىلەن.
ئاداققى بىر سورۇن ئەنسىز سادادا،
دومىلىدى ئۇ قىساس قىلغىنى بىلەن.
گومۇرلۇپ تاش بوران ئاقماقتا تۆۋەن،
تاغ ئىچى جاراڭلاپ، سىلكىنىپ كەتتى.
ھوكۇرگەن بىر ئاۋاز شۇركەندۇرۇپ تەن،
تۇپسىز غار ئاستىغا ئۇ سىڭىپ كەتتى...

* * *

قۇش ياتار قىپ- قىزىل قانغا بويۇلۇپ،
چاتقانلىق بوپ قالدى ئۇنىڭ مازارى.
دېگەندەك ئۇ تاشقا غەمكىن باش قويۇپ،
«ئېيتقىنا بۇ ماڭا كىمنىڭ ئازاۋى؟!
بىر تۇتام پەي باسقان ژۇمران كۆكسۈمگە،
ئوق ئاتقان بۇ قايسى قاتىلنىڭ ئىشى.
ئاھ، ئالەم كورۇنەر بەك تار كۆزۈمگە،
تۇتماسمۇ قاتىلنى ئاھۇ كۆز يېشى!
تېنىمدە بىر مىسقال ئەجەل- قوغۇشۇن،
قۇتۇلدۇم دۇنيانىڭ غەم- تەشۋىشىدىن.
ئۇگامدا تورت بالام بولمىغان ئۇچۇم،
نە ھالەت كەچمەكچى ئۇلار بېشىدىن!..»
چوققىسى كۆمۈچ قار ئېگىز ھاڭ تاشلار،
مۇڭلىنىپ بۇ ئىشقا شاھىت بوپ قالدى.
قېيىنلار ياش قىلىپ ياپراقلىرىنى،
ئەپسۇسكى، كۆز كەلمەي قېقىشىپ قالدى.
ئېرەڭسىز تەبىئەت تەشۋىشلىرىدىن،
ئۇچى سايدا ژۇمۇلاپ ياتار يەر چىشلەپ.
قۇلاققا ئاڭلىنار قۇشنىڭ نىداسى،
بېشىنى كوتەرمەك بولىدۇ ھە دەپ.
چاتقانلار ئىچىدە بەك ئەنسىز سايراپ،
ياردار قۇش كېلىدۇ قانىتىن سورەپ.
جۇپۇمنى ئاداققى رەت كورۇۋالاي
دەپ،
پەللىگە ئالدىرار ھالسىز قانسىراپ.
«ھەي، پەلەك ئۇزدۇڭغۇ ۋىسال ژىپىنى،
ئېيتقىنا شۇنچىلا نە گۇنايىم بار؟
بىر پاي ئوق بولدىغۇ يارنىڭ كېپىنى،
كەڭ ئالەم بىز ئۈچۈن بولغىنىمۇ تار!
ئېيتقىنا رەھىمسىز، نەپسىخور ئادەم،
شۇنچىلا ۋەھشى سەن نېم قىلدىم ساڭا.
قانىتىم قايرىلسا مەيلىدى، لېكىن،
جۇپۇمدىن ئايرىلىش تەس بولدى ماڭا.
يەتىمەدۇ سەن ئۈچۈن دۇنيا تەشۋىشى،
ئانا يەر كۆكسىگە قادالغان ئوقلار.
قاقاقلاپ كۈلمەكتە قانخۇمار ۋەھشى،
شۇ ئوقنى ياسىغان قاتىل بۇزۇقلار.
قولىدا كويمەكتە بىر تال سەرەڭگە،
ئۇنىڭدىن چېچىلار ئەجەل شولىسى.
يىقىنلاپ كېلەر ئۇ ئاداققى چەككە،
بەتلەكلىك نېيترون، ئاتوم بومبىسى.
كورگىن ئۇ قۇياشنى كوكنى يورۇتقان،
سورساڭ ھەممىگە ئۇ گۇۋا بولار.
زېمىننىڭ باغرى قان ئاھ- زارى تولا،
شۇ سەۋەپ قىپ- قىزىل قان رەڭ
ئۇپۇقلار...».

* * *

قۇش ياتار تاشلارغا كوكسىنى تىڭىپ،
تۇمشىغى بويالغان لالە رەڭ قانغا.
ئەجەۋا، ياۋۇزلار نەپسى تۇپەيلى،
موشتۇمدەك قۇشلار ھەم پاتماس جاھانغا.
چىكىلداپ ئاھ ئۇرۇپ كەلدى ناتىۋان،
ئانا قۇش ياتىدۇ ئولگەن بىچارە.
ياپتى ئۇ جۇپىگە سۇنغان قانىتىن،
شۇم ئەجەل دىلىنى قىلدى مىڭ پارە!..

* * *

چاتقانلار ئىچىدە ژۇمۇلاپ ئۇچى،
ياتىدۇ تاشلارنى قۇچاغلاپ جانسىز.
مىلتىقتا ئىشەش قىپ ئېتىلغان ئوقتەك،
ھاياتتىن ئەشۇنداق كەتتى ئۇ نامسىز.
جىرالار ئىچىنى تۇمان قاپلىدى،
بىر سورۇن تۇس ئالدى ياتتۇ قىيالار.
قارغايلار ماتەمىلىك تۇرار تىزىلىپ،
شۇمشەرەپ تىترەر ھالسىز گىيالار.
تاغ ئارا شۇۋىرلاپ سوغ شامال چىقار،
قارا تۇن پەردىسى ياپار دەھشەتنى.
قۇياش ھەم ئالدىراپ قىنىغا پاتار،
ئاداققى ئۇرىغا كومۇپ جەسەتنى!

تەھرىر ھەيئىتى

بىزنىڭ ئادرېس: 480100. س س س ر، ئالمۇتا شەھرى، پرولېتار كوچىسى 80. تېلېفونلار: 55- 19- 61، 53- 18- 61، 13- 02- 61. ئىندېكس 72877
Бизниң адрес: 480100. СССР, Алма-Ата, ул. Пролетарская 80, Казахское общество «Отан» (Редакция газеты «Биздин Ватан»). Индекс 72877.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە فوتوسۈرەتلەر ئامبىرى

1987
ژىل
يانۋار
№2 (244)

باھاسى
2 تيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيتىنىڭ
گېزىتى

گېزىت 1976ـ ژىلى دېكابىردىن چىقىۋاتىدۇ.

ئائىلە ـ تېچلىق

ئاسمىنىمىز ئوچۇق بولسۇن

بارلىق ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئەڭ ئالىي تىلىكى ـ بالىلار بەختى. ئۇلارنىڭ چېھرىسىدە تەبەسسۇم جىلۋە قىلىپ تۇرۇشى ئۈچۈن يەر يۈزىدە مۇستەھكەم تېچلىق بولۇشى، تېچلىق تۇغىنىڭ قورغىنى بولۇشى كېرەك. ئۇلۇغ ئوكتەبىر، ئۇلۇغ ۋەتەن ئۇرۇشى جەسۇرلىرىنىڭ ئەنئەنىلىرى بۈگۈنكى ئەۋلاتقا ھېمىشەم ئۈلگە بولىدۇ.

بىز ئۆمرىمىزدە كۆپلىگەن قىيىنچىلىقلارنى كۆرگەن، ئۇرۇش ژىللىرىنىڭ ئازاپلىرىنى، ئېغىر ـ چىلىقلىرىنى تارتقان ئادەملەر، شۇڭلاشقا قارىماستىن ئۇزاق ژىللار مابەينىدە ئەمگەك قىلىپ، بالا تەربىيەلەپ كەلدۇق. ئۇلار ئوسۇپ، ھەققىي ئىنسان ئاتالسا، ھالال ئەمگەك قىلىپ، ئابروي قازانسا دەپ ئارمان قىلدۇق. مىڭ شۈكرى، زامانىمىز ياخشى، باياشايەت زامان. موشۇ تېچلىق مەڭگۈ ياشىسۇن!

ئائىلە ـ كىچىك دولەت، دەيمىز. بىزنىڭ ئائىلىمىزمۇ ئېلىمىزنى گۈللەندۈرۈشكە ئوز ھەسسىسىنى قوشۇپ كېلىۋاتىدۇ. بىز بەختلىكمىز. يولدىشىم مۇرات ئىككىمىز كوپ ژىللار جەريانىدا! مال باقتۇق، ھازىر قىرلىق گەشتىنى سۈرۈۋاتىمىز. ئون پەرزەنتىمىز ھايات يولىغا قەدەم قويدى. چوڭ بالىمىز بېكتۇر ئىشلەپ چىقىرىشتا ئۇستا بولۇپ ئىشلەيدۇ. يېقىندا پەرزەنتلىك بولدى. ئوتكەن ژىلنىڭ بىزنىڭ ئەۋلات ئۈچۈن ئەستە قالارلىق خوشاللىقلىرىنىڭ بىرسى موشۇ بولدى. بالدىرغان، جۇلدىز، سەمىت ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىنى تاماملاپ، ھازىر خەلق ئېگىلىگىنىڭ تۈرلۈك ساھالىرىدا جاۋاپكەرلىك خىزمەتلەردە ئىشلەۋاتىدۇ. كوپتۇر ـ ئاۋتوبۇس ھايدىغۇچى، ئالتۇنگۈل بىلەن نۇرىنگۈل ـ ستۇدېنت، ئىككى كىچىك پەرزەنتلىرىمىز ـ ژۇقۇرى سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى. پارتىيەمىز بىلەن ھوكۈمىتىمىز بىزنىڭ ياخشى ياشاپ، باللىرىمىزنىڭ بىلىم ئېلىشىغا ھەممە شارائىتلارنى يارىتىپ بەردى. بىزنىڭ، پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ بەختلىك، خاتىرجەم ياشىشى ئۈچۈن تېچلىق كېرەك، ئاسمىنىمىزنىڭ ھېمىشەم ئوچۇق بولۇشى كېرەك.

ئو. شالقارباييېۋا،
«قەھرىمان ئانا».
يېرالىيېۋ رايونى،
ماڭغىشلاق ئوبلۇسى.

بۇ كۈنلەردە ئېلىمىز مەكتەپلىرىدە ئوقۇش سىستېمىسىغا كىرگۈزۈلگەن ئىسلاھات ئوڭۇشلۇق ھالدا ئەمەلگە ئاشۇرۇلماقتا. بولۇپمۇ باللارنى 6 يېشىدا مەكتەپ قوبۇل قىلىش ياخشى يولغا قويۇلدى. يەنە ئۇنىڭ دەسلەپكى نەتىجىلىرى بۇ ئىسلاھاتنىڭ قولايلىق ئېكەنلىگىنى ئىسپاتلىماقتا.

سۈرەتتە: نىكولسك شەھىرىدىكى 27 ـ مەكتەپنىڭ بىرىنچى سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى مۇزىكا دەرىسى ئۈستىدە. مۇزىكىدىن مول خەۋەردار مۇتەخەسسىس مۇئەللىم راۋشان بايزاقوۋا ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەڭ يېقىن غەمخورچىسى. ئۇ ئوقۇغۇچىلارغا مۇزىكىنى ئەستايىدىللىق بىلەن ئۈگىتىدۇ.

يېڭى ژىلدا يېڭى ئىشلار كۈتمەكتە

بىيىل مىنىڭ ۋە خىزمەتداشلىرىمىنىڭ ئالدىدا چوڭ ۋەزىپىلەر تۇرماقتا. مەكتەپلەرگە، ئالىي ۋە مەخسۇس بىلىم يۇرتلىرىغا بېغىشلاپ دەرسلىكلەر يېزىش ھەر خىل لۇغەتلەر تۈزۈش، تىلىنىڭ تۈرلۈك ـ تۈرلۈك ساھالىرىغا مۇناسىۋەتلىك ئايرىم مونوگرافىيەلىك ئەمگەكلەرنى يېزىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ دەۋىر روھىغا مۇۋاپىق داۋامىنى تېپىشى سوزسىز. بىيىل ئېكسپېدىتسىيە سەپىرى ئارقىلىق خەلق تىلىنىڭ بايلىغىنى ژىغىپ، ھەر تەرەپلىمە تەتقىق قىلىشنى مەخسەت قىلغان، ئوزەم باشقۇرۇۋاتقان دىالېكتولوگىيە بولۇمىنىڭ خادىملىرى بىلەن بىرلىشىپ، ئۈچ توملۇق دىالېكتولوگىيە لۇغىتىنىڭ بىرىنچى تومىنى تاماملاشنى مولجالاۋاتىمىز. موڭغۇلىستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ يېقىندىن ياردەم بېرىشى بىلەن موڭغۇلىيەدىكى بايان ئولگېي قازاقلىرىنىڭ لۇغەت ئالاھىدىلىكلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈدىغان بىر توملۇق لۇغەت تۈزۈش ئىشىمۇ ئالدىمىزدىكى مۇھىم خىزمەتلەرنىڭ بىرى. بىيىل شۇنداقلا، جامائەتچىلىك ئىنتىزار بولۇپ كۈتۈۋاتقان قازاقچە ـ رۇسچە لۇغەتنى تۈزۈشكە، 1987 ـ ژىلدىن باشلاپ يېۋروپا دائىرىسىدە ياسىلىدىغان لىنگۋىستىكىلىق ئاتلاس خىزمىتىگە ئىشتىراك قىلىمەن.

شورا ساربايېۋ،
قازاقىستان س.س.ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ مۇخبىر ئەزاسى.

مۇكاپاتقا ئېرىشكەن يازغۇچىلار

سەكېن جۇنسوۋ

مورىس سىماشكو

ئەبىش كېكىلباييېۋ

ئورالخان بوكېيېۋ

يېڭى ژىل ھارپىسىدا قازاقىستاننىڭ بىر تۈركۈم يازغۇچىلىرىغا 1986 ـ ژىلقى قازاقىستان س.س.ر دولەت مۇكاپاتلىرى بېرىلدى.

ئاباي نامىدىكى مۇكاپات «بىز تەرەپتە قىش ئۇزاق» پوۋېستلار توپلىمى ئۈچۈن ئورالخان بوكېيېۋكە؛ «نوكەر» يەنە «تاڭ سەھەر» روماتلىرى ئۈچۈن ئەبىش كېكىلباييېۋقا؛ ئى. ئېسېنبېرلىن ۋە غ. مۇسرېپوۋنىڭ روماتلىرىنى رۇس تىلىغا چېۋەرلىك بىلەن تەرجىمە قىلغانلىغى ئۈچۈن مورىس سىماشكوغا بېرىلدى.

ئورالخان بوكېيېۋنىڭ «بىز تەرەپتە قىش ئۇزاق» ناملىق توپلامىغا يازغۇچىنىڭ كېيىنكى ژىللىرى يازغان ۋە دۇنيا خەلقلىرىنىڭ كۆپلىگەن تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنغان ئالتائىما ئەسەرلىرى كىرگۈزۈلگەن.

يازغۇچى ئەبىش كېكىلباييېۋ كىتاپخانلارغا كەڭ تونۇلغان ئەدىپ. ئۇ «نوكەر»، «تاڭ سەھەر» روماتلىرىدا ئوز خەلقىنىڭ ئوتمۇش تارىخىدىن ئۇنتۇلۇپ قالغان، يوقالغان سەھىپىلەرنى تولۇقلاپ، ئەكسىگە كەلتۈرۈشنى مەخسەت قىلغان.

شۇنىڭدەك كۆلەش بايسېيىتوۋا نامىدىكى مۇكاپات قاراغاندا دراما تېاترىدا «ئارا ئاي» سپېكتاكلىنى سەھنىلەشتۈرگۈچىلەر بىلەن ئۇنىڭ ئاۋتورى سەكېن جۇنسوۋقا؛ قازاقفىلىم كىنو ستۇدىيەسىدە تورت سېرىيەلىك «چوقان ۋەلىخانوۋ» كىنوفىلىمنى چۈشەرگۈچىلەرگە بېرىلدى.

مىللىي مۇناسىۋەتلەر كامالىتى

ھازىر سوۋېت ئىتتىپاقىدا يۈزدىن ئوشۇق مىللەت ۋە خەلقلەر ياشايدۇ. ئۇلارنىڭ رىۋاجلىنىش يوللىرى ھەر خىل. بۇنىڭدىن 70 يىل بۇرۇن بۇ ئەلدە ئىلگىرىدىن قېلىپلاشقان مەدەنىيەت مەركەزلىرىمۇ، ئەسىرلەر بويى داۋام قىلىپ كەلگەن ئاسارەت ئىزنالىرىمۇ ئۇچرايتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە پادىشا ھۆكۈمىتى مىللىي زىددىيەتلەرنى ئاتايىتەن ئۇۋج ئالدۇرۇپ، ئەلدە زوراۋانلىق سەياسىتىنى يۈرگۈزۈپ كەلگەن ئىدى. ئىنسانىيەت تارىخىدا ھېچ قاچان ھەل قىلىنماي كەلگەن مىللىي مەسىلە سوۋېت ھاكىمىيىتى دەۋرىدىلا ھەقىقىي رەۋىشتە ھەل قىلىندى.

بىزنىڭ كۆپ مىللەتلىك ئېلىمىز تەرەققىياتىنىڭ ھەر بىر دەۋرى ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆز ۋەزىپىلىرىنى قويۇپ كەلدى. مەسىلەن، 1917 ـ يىلدىكى ئۇلۇغ ئوكتەبىر سوتسىيالىستىك ئىنقىلاۋى غەلىبىسىنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىدىلا ئارقىدا قالغان قالاق مىللىي ئۆلكىلەرنى چاپسان تەرەققىي ئەتتۈرۈش ۋەزىپىسى قويۇلدى. ئۇنىڭغا قېرىنداش خەلقلەرنىڭ سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقىغا ئۆز ئىختىيارى بىلەن بىرلىشىش نەتىجىسىدە ئېرىشىلدى. سانائەت بىلەن مەدەنىيىتى بۇرۇندىن رىۋاجلانغان مەركەزلەر ئارقىدا قالغان ئۆلكىلەرنىڭ تېز ئۆسۈشىگە ياردەملەشتى. سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش جەريانىدا بارلىق سوۋېت جۇمھۇرىيەتلىرى ئىختىسادىي ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىياتقا ئېرىشتى. قېرىنداش خەلقلەرنىڭ شەكلى مىللىي، مەزمۇنى سوتسىيالىستىك، روھى ئىنتېرناتسىونالىستىك گۈللەنگەن مەدەنىيىتى شەكىللەندى.

بىراق بۇ مۇۋاپپەقىيەتلەر جۇمھۇرىيەتلەر ئوتتۇرىسىدا ئىختىسادىي كۆرسەتكۈچلەر بويىچە خېلە پەرقلەرنىڭ بارلىقىنى يوققا چىقارمىسا كېرەك. بۇ يەردە گەپ ئەمگەك ئۇنۇمدارلىقىنىڭ پەرقلىرى ئۈستىدە بولۇۋاتىدۇ. مەسىلەن، كېيىنكى 15 يىل ئىچىدە ئەزەربەيجان ۋە بېلورۇسسىيەدە ئەمگەك ئۇنۇمدارلىقى تاجىكىستانغا قارىغاندا بىر يېرىم ھەسسە ئارتۇق بولدى. مۇنداق پەرىق مۇتەخەسسىسلەرنى كەسپىي جەھەتتىن تەييارلاشتىكى، ئېگىلىكلەرنى باشقۇرۇشتىكى كەمچىلىكلەردىن ۋە ئىلمىي ـ تېخنىكا مۇۋاپپەقىيەتلىرىدىن ئىشلەپ چىقىرىشتا يېتەرلىك پايدىلانمىغانلىقتىن كېلىپ چىققان.

سوۋېت ئىتتىپاقى يېرىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئېگىلەپ ياتقان سىبىر ۋە يىراق شەرىق يېقىلغۇ ـ ئېنېرگىيە ۋە خام ئەشيا مەنبەسى، ھازىر بۇ دىياردا خەلق سانى ئۆسمەكتە. بۇ يەرگە ھەممە جۇمھۇرىيەتلەردىن مىڭلىغان ئادەملەر كۆچۈپ كېلىۋاتىدۇ. تۇرۇشلۇق ئۆيلەر، بالىلار، مەدەنىيەت، سپورت مەھكىمىلىرى كۆپلەپ سېلىنىۋاتىدۇ. قاتتىق تەبىي شارائىتقا باغلىق ئەمگەككە ھەق تۆلەش يۇقۇرى كۆتىرىلدى.

جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ خەلقلىرى كۈندىن ـ كۈنگە كۆپ مىللەتلىك بولۇپ بارماقتا. مۇشۇ ئەھۋالنىمۇ ئېتىۋارغا ئېلىش كېرەك. پۈتكۈل ئىتتىپاق ئاھالى سانىنىڭ مەلۇماتىغا قارىغاندا 1979 ـ يىلى ئۇكرائىنىدا ئۇكرائىن ئەمەس مىللەتلەرنىڭ سانى 26،4 پروتسېنت، ئۆزبېكىستاندا ئۆزبېك ئەمەس مىللەتلەرنىڭ سانى 31،3 پروتسېنت بولدى. قازاقىستان كۆپ مىللەتلىك جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ بىرى. بۇ يەردە قازاق ئەمەس خەلقلەرنىڭ سانى 64 پروتسېنت بولدى. باشقا جۇمھۇرىيەتلەردىمۇ خەلق تەركىۋى كۆپ مىللەتلىك بولۇپ بېرىۋاتىدۇ.

ئەلۋەتتە، باشچىلىقتا ئېلىنىۋاتقان ئادالەتلىك بارلىق مىللەتلەر ئەمگەكچىلىرىنىڭ ھوقۇقلىرى بىلەن ئېھتىياجلىرىغا غەمخورلۇق قىلىشنى كۆزلەيدۇ. ئۆتكەندە بەزى جايلاردا ۋۇتۇۋازلىق ئەھۋاللىرى ئورۇن ئالدى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن كېيىنكى يىللىرى دۆلەت ۋە جەمئىيەت تەشكىلاتلىرىدا تۈرلۈك مىللەت مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ تېگىشلىك ۋاكالەتلىكىگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈنىدىغان بولدى.

بۇ جەھەتتىن كادىر سەياسىتىنى توغرى يۈرگۈزۈشنىڭ رولى ئالاھىدە زور. كادىرلارنى خىزمەتكە بېكىتىش، ئورۇنلاشتۇرۇش، ئۆستۈرۈشتە پۈتكۈل مەملىكەتلىك ئەڭ ئالىي ئۆلچەملەر ئېتىۋارغا ئېلىنىدۇ. رەھبەرىي خىزمەتلەرگە بارلىق مىللەت ۋەكىللىرىنى بىردەك كۆتىرىش، ئېلىمىزنىڭ جۇمھۇرىيەتلىرى بىلەن پايتەختلىرى، رايونلىرى بىلەن شەھەرلىرى ئارىسىدا بىلىملىك كادىرلار بىلەن تەجرىبىلىك خادىملارنى دايىم ئالماشتۇرۇپ تۇرۇش زۆرۈرلىگىنى ھايات تەجرىبىسى كۆرسىتىپ بەردى. كادىرلارنىڭ، جۈملىدىن مىللىي كادىرلارنىڭ ئومۇمىي دەرىجىسىنى ئۆستۈرۈشنىڭ ئاچقۇچى ئەنە شۇنىڭدا. كادىرلارنىڭ يېتىشىپ چىقىشى ئومۇمىي مىللەت، جەمئىيەت كامالىتىنىڭ كاپالىتى.

ھازىر سوۋېت ئېلىدا ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇۋاتقان ئۆزگەرتىپ قۇرۇش ۋە چاپسانلىتىش ۋەزىپىلىرى ئەنە شۇنىڭغا دەۋەت قىلىدۇ.

باتان ئىبرايېۋ گۇرىيېۋ ئوبلۇستىكى ھۆرمەتلىك ئادەملەرنىڭ بىرى. ئۇ كۆپتىن بېرى سوۋخوزدا قوي باقىدۇ. ئىشىنىڭ يولىنى بىلىدىغان ئىشچان، مول تەجرىبىلىك باتان چارۋىچىلىقتا يېڭىدىن ئارىلىشىپ يۈرگەن ياشلارغا ھەر دايىم ياخشى مەسلىھەت بېرىپ، ئۇلارنى بىلمىگەنلىرىنى سەمىمىيەتلىك بىلەن ئۆگىتىدۇ. ب. ئىبرايېۋ قوي بېقىشتىكى مۇۋاپپەقىيەتلىرى ئۈچۈن مەيدىسىگە قوش ئوردېن تاقىغان ئەمگەك مەردانىسىدۇر.

سۈرەتتە: باتان ئىبرايېۋ.

ئىنك. ژدانوۋ

ۋ.ئى. لېنىن ھەققىدە ھېكايىلەر

كىچىككىنە ۋاقىئە

ئوكتەبىر كۈنلىرى ئىدى. سوۋېت ھاكىمىيىتىنى ئورنىتىش يولىدىكى كۈرەش قىزىغان بىر پەيتتە سمولنىيدا ئانچە ئەھمىيىتى يوق، كىچىككىنە ئىش يۈز بەردى. ئۇ ئەشۇ زاماندا بولغان ئىنتايىن چوڭ ۋاقىئەلەرنىڭ ئارىسىدا يوقۇلۇپ، ئۇنتۇلۇپ قالىدىغان ئىشلارنىڭ بىرى ئىدى. شۇڭلاغا قارىماستىن ئۇنى ئۇنتۇپ قېلىشقا بولمايدۇ، چۈنكى ئىنقىلاپ دەۋرىدىكى چوڭ ئىشلارمۇ، كىچىك ئىشلارمۇ ئۇنىڭ بەلگۈسى سۈپىتىدە ئۆچمەس ئىز قالدۇرىدۇ.

بۇ ۋاقىئە مانا مۇنداق بولغان ئىدى.

ئىنقىلاپتىن كېيىنكى ئىككىنچى ياكى ئۈچىنچى كۈنى نارۋا زاستاۋىسىنىڭ ئېرىقى تەرىپىدىن سمولنىيغا بىر ئىشچى كەلدى. قولىدا داتلىشىپ كەتكەن ئۆتكى بار، تۇرقىغا قارىغاندا كىرىسىن قۇتىسىغا ئوخشايدۇ. راستىنلا شۇنداق ئىكەن، ساقچىلار دەرۋازا ئالدىدا توختاتقاندىلا، ئۆزىنى سېرگېيېۋ دەپ تونۇشتۇرغان ھېلىقى ئىشچى ساقچىلارغا:

ـ بىزنىڭ پۇتىلوۋ ئىشچىلىرىنىڭ ياتاقخانىسىدا چىراق يانمايۋاتقىنىغا بىر نەچچە كۈن بولدى. ئۇرۇشساقمۇ، تالاشساقمۇ كىرىسىن تاپالمىدۇق. شۇڭلاشقا ئۆزىمىزنىڭ خەلق ھاكىمىيىتىمىز دەۋرى باشلانغاچقا، يولداشلىرىم مېنى مەشەگە ـ سمولنىيغا لېنىننىڭ يېنىغا مۇشۇ ئۆتكۈمگە كىرىسىن قۇيۇۋېلىشقا يارلىق بەرسۇن، دەپ ئەۋەتتى، ـ دەپ مۇراجىئەت قىلىپتۇ. ئۇنىڭغا ساقچىلار:

ـ ھوي، ئېسىڭ جايىدىمۇ؟ سەنسىزمۇ لېنىننىڭ غېمى يېتىپ ـ ئاشىدۇ، ئۇ ھازىر دۇنيا ئىنقىلاۋى مەسىلىلىرىنى، ئالەمشۇمۇل زور ئىشلارنى ھەل قىلىش ئۈستىدە باش ئاغرىتىۋاتىدۇ. سەن بولساڭ، ئۆتكۈڭنى كۆتىرىپ يۈرىسەن.

ھەر ھالدا ھېلىقى ئىشچى قەيسەر ئادەم ئىكەن.

ـ ئەلۋەتتە، بۇنىڭ ھەممىسى شۇنداق، قىممەتلىك دوستلار، ـ دەپتۇ ئۇ. ـ بىراق نېمە ئىش بولۇپ قالغىنىغا قاراڭلار: بىز قىشلىق سارايغا ھۇجۇم ياسىدۇق، مەن بولسام بۇ يەردىن قۇرۇق قول قايتماقچىمەن. ياق، ئۇنداق بولمايدۇ. نېمە دېسەڭلار، دەڭلار، بىراق بۇ يەردىن كىرىسىنسىز كېتەلمەيمەن. دېگىنىمگە يەتمەي قويمايمەن.

ـ بوپتۇ، دېگىنىڭىزگە يېتىڭ، بىز سىزگە دەخلى بەرمەيمىز، ـ دەپتۇ ساقچىلار.

شۇنداق قىلىپ، ئىشچى ئالغا مېڭىۋېرىپتۇ. كۆپچىلىكتىن سورايدىغىنى دەل لېنىننىڭ ئۆزى ئىكەن. ئۇنىڭغا كۆپچىلىك:

ـ ئالتىنچى بولمىگە بار. لېنىن شۇ يەردە، ـ دەپ جاۋاپ بېرىدىكەن.

سېرگېيېۋ بولمىگە كىرىپ قارىسا: بولمىنىڭ ئىچى ئادەم بىلەن لىق ئىكەن. ئۈستەلنىڭ تورىدىمۇ، چۆرىسىدىمۇ، بوسۇغىدىمۇ توپ ـ توپ كىشى.

ھەقىقەتەنمۇ (سېرگېيېۋ بۇنى ئۆز قۇلىقى بىلەن ئاڭلىدى) بۇ يەردە دۇنياۋىي مەسىلىلەر: گېرمانىيە توغرىلىق، ۋىلگېلىم ۋە گىندېنبۇرگ ھەققىدە، كېلەچەكتىكى ئىنقىلاپ توغرىسىدا سۆز بولۇۋاتاتتى.

ئۇ خىجالەت بولۇپ، ئارقىسىغا قايرىلىپلا چىقىپ كەتكۈسى كەلگەندى، دەل شۇ پەيتتە بىرسى ئۇنىڭغا قايرىلىپ:

ـ يولداش، سىز نېمىشكە ئۆتكە كۆتىرىپ يۈرۈيسىز، ـ دەپ سوراپ قالدى.

سېرگېيېۋ بىر ئاز مەڭدەپ قالغان بولسىمۇ:

ـ ماڭا ھېچ بولمىغاندا بىر مىنۇتقا يولداش لېنىن كېرەك ئىدى، ـ دېدى.

شۇ چاغدا ئۇ ئۆزىمۇ كۆرۈپ قالدى: ئەنە لېنىن ئولتۇرىدۇ. ئۇمۇ ئىشچىغا قاراپ قاپتۇ.

ـ سىزگە نېمە كېرەك ئىدى، يولداش؟

ـ مۇنداق بىر ئەھۋال، ـ دەيدۇ سېرگېيېۋ، ـ مېنى سىزگە، ئۆزىمىزنىڭ ئىشچى مەملىكىتىنىڭ رەھبىرىگە كىرىسىن يۈزىسىدىن ئەۋەتتى، سەۋەۋى بىز نارۋا زاستاۋىسىنىڭ ئېرىقى تەرىپىدىكى ياتاقخانىدا، قارىغۇ چاشقانغا ئوخشاش، قاراڭغۇدا ياشاۋاتىمىز.

لېنىن بىر ئاز ئويلىنىپ قالدى ـ دە ئۈستەل تورىدىكى، يېنىدا ئولتۇرغان كىشىدىن:

ـ بۇ يەردە، سمولنىيدا كىرىسىن بارمۇ؟ تېپىشقا بولامدۇ؟ ـ دەپ سورىدى.

دەل شۇ پەيتتە بۇدرە چاچلىق كىشى ئورنىدىن تۇرىدۇ، قولىنى سىلكىيدۇ:

ـ رۇخسەت قىلىڭ، ۋلادىمىر ئىلىچ، ـ دەيدۇ ئۇ، ـ بىزنى بۇ يەردە تارىخنىڭ تورىگە چىقىرىپ، پۈتكۈل دۇنيا ئۈچۈن مۇشۇنداق جاۋاپكەرلىك، ھەل قىلغۇچى پەيت تۇغۇلغاندا كىرىسىن قۇيغان ئۆتكە مەسىلىسى بىلەن شۇغۇللانسۇن دېگەنمۇ بارمۇ، ـ دەيدۇ.

سېرگېيېۋ ھودۇقۇپ قالغان ئىدى، بىراق ئۇ كۆرۈپ تۇرۇدىكى، لېنىن ھېلىقى قىزىپ سۆزلىگەننىڭ گەپلىرىگە ئېرەڭ قىلماي بلوكنوتىغا بىر نېمىنى يېزىپ، بىر ۋارىقىنى يىرتىۋېلىپ:

ـ مانا، يولداش، مۇنۇ خەتنى ئېلىڭدە، كاربىدوردىن پېتروۋنى تېپىڭ، كىرىسىن بېرىلىدۇ، ـ دېدى.

ئىشچى سېرگېيېۋ بىكاردىن بىكار ئاۋارە قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۆزرە ئېيتىپ، ئۆز نامىدىن ۋە يولداشلىرى نامىدىن چىن كۆڭلىدىن تەشەككۈر ئېيتماقچى بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا ۋاقىتنىڭ يار بەرمەسلىگىنى بايقاپ قالدى. تارتىنىپ، بېشىنى تېز ـ تېز سىلكىپ، چىقىپ كەتتى.

ھەممە جىم ـ جىت بولۇپ قالغاندا لېنىننىڭ كىمگىدۇ، ئەسلىدە ھېلىقى بۇدرە چاچلىققا يەنە نېمىلەرنىدۇ دەۋاتقانلىقىنى ئىشىك تۈۋىدە چالا ـ پۇلا ئاڭلاپ قالدى.

ـ ھە، بىزنى بۇ يەرگە مۇئۇنىڭدەك كىرىسىن كاملىقىنى يوقىتىش ئۈچۈن، ئېسىڭلاردا بولسۇن، ھەقىقەتەن، ئەڭ ئاساسلىقى بىزنى بۇ يەرگە ئەمگەكچى ئادەمنىڭ بىردىن بىر ئۈمۈتى، خاھىشى، ئەڭ كىچىك ئۈمۈتى بىزنىڭ قولىمىزغا ئىگە بولماي قالمىسۇن، ئەڭ كىچىك، ئەرزىمەس غەمخورلۇق قىلىشنىڭ ئۆزى نەزىرىمىزدىن تاشقىرىدا قالمىسۇن، ـ دەپ قويغان.

سېرگېيېۋ بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، ئۆتكىنى كۆتىرىپ كاربىدوردا كېلىۋېتىپ: «ئۇھۇ، ئەسلىدە بۇ يەردىكى ئىش مېنىڭ كىرىسىنىمدىن خېلىلا ئەھمىيەتلىك بولۇپ چىقتىغۇ» دەپ ئويلىدى.

سېرگېيېۋ كىرىسىننى شۇ كۈنىلا ئالدى. يولداشلىرىنىڭ قېشىغا قۇرۇق قول قايتمىدى. شۇنداق قىلىپ ئەنە شۇنداق ئۇششاق ـ چۈشەك ئىشنىڭ ئوڭغا تارتقىنىغا دەرۋازا ئالدىدىكى ساقچىلاردىن باشلاپ كۆپچىلىكنىڭ ھەممىسى خۇشال بولغان ئىدى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە مەقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

سەنئىتىمىز پەخرى

ئوچېرك

ئاۋتوبۇس غۇلجا يولىدا ئۇچقاندەك
چاپسان كېلىۋاتىدۇ. كۆزلىگەن مەنزىل ئال-
مۇتا. شەھەرىدىن ئۇزاق بولمىغان قورام
يېزىسى. مېنىڭ قېشىمدا ئولتۇرغان چاسا-
قال، رەڭگى روھىدىن، پۈتۈن تۇرقىدىن
ئېيكەنلىكى كۆرۈنۈپلا تۇرغان خوشنام
ئوقۇۋاتقان گېزىتىنى قاتلاپ قويدى- دە
ماڭا دىققەت بىلەن قاراۋېلىپ، ئاندىن:
— سىز ئەخمەت ئاكىنى بىلەمسىز، سو-
پىيېۋنى دەۋاتىمەن، — دېدى.
— ھوي، سىز نېمە دەۋاتىسىز، ئۇ كى-
شىنى كىم بىلمەسۇن.
— ئۇغۇ شۇنداق، ئەلۋەتتە، ھەممە بى-
لىدۇ. مۇنۇ گېزىتىمىز شۇنداق يېزىلغان.
لېكىن سىلەر ئۇنىڭ قورامىلىق، مېنىڭ ۋەتى-
نىمىز ئىكەنلىكىنى بىلمەيسىلەر-دە؟!! بۇ
گەپنى خوشنام شۇ قەدەر مەغرۇر ھالدا
مەمنۇنىيەت بىلەن ئېيتتى. شۇ تاپتا ئارقا
ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان يولۇچى گەپكە ئا-
رىلاشتى، ئۇ:
— ھەي ئۇكا، سەن ئەدىكى قورامىلىقنى
دەۋاتىسەن، ئەخمەتجان بىزنىڭ ئەنجانلىق
ئۇرىسا، — دېدى. ئۇيغۇر تىلىدا سۆزلىگەن
بىلەن بۇ ئادەمدە ئۆزبەك تەلەپپۇزى بې-
سىم ئىدى.

مەن ئويلىنىپ قالدىم... قازاقىستان
س س ر نىڭ خىزمەت كۆرسەتكەن ئارتىستى
ئەخمەت سوپىيېۋنى ھەر كىم ئۆزىگە
ۋۇجداش قىلىۋالغۇسى كېلىدۇ ۋە ئۇنىڭ
ئىسمى بىلەن پەخىرلىنىدۇ. نېمە ئۈچۈن؟!
بۇنىڭ جاۋابىنى بىر ئېغىز سۆز بىلەن خۇ-
لاسىلاپ ئېيتىدىغان بولساق: ئارتىست ئۆز-
نىڭ سەھنىدىكى ئەجايىپ ماھىرلىقى بىلەن
كىشىلەر قەلبىدىن مەڭگۈلۈك ئورۇن ئالغان
دېيىشكە بولىدۇ. بۇ ئەلۋەتتە مۇبالىغە ئە-
مەس.

ئاۋتوبۇس غاقىراپ كېتىۋاتىدۇ. ئەندى
ئەخمەت ئاكا ھەققىدە قىزغىن پاراڭغا كى-
رىشكەن يولۇچىلار ئۇنىڭ نامىغا سۈيۈنىش
بىلەن ئالىلىق گەپلەرنى قىلىشماقتا. مەن
بولسام بۇ كۈنلەردە قازاقىستان جامائەتچى-
لىكى تەۋەللۇدىنىڭ يەتمىش، ئىجادىي پا-
ئالىيىتىنىڭ 50 ژىللىقىنى تويلاۋاتقان پېشى-
قەدەم سەنئەتكارىمىز ئەخمەت سوپىيېۋ ۋە
ئۇنىڭ ماھارىتى توغرىسىدىكى ئويلارغا بې-
رىلىپ كەتتىم.

... مانا سەھنىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئۇ-
كتەبىر ئىنقىلاۋىدىن بۇرۇنقى پاجىئەلىك تە-
غدىرىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان «ئانارخان»
درامىسى ئوينىلىۋاتىدۇ... رەھىمسىز سۇل-
تانباي ئۆزىنىڭ ياۋۇزلۇغى، تۇھمەتخور-
لۇغى، بايلىغى بىلەن بېسىم كۆرسىتىپ،
سايىت گادايىنىڭ گۈزەل قىزى- ئانارخاننى
زورلاپ ئېكاسىغا ئالماقچى بولىدۇ. بۇ مەخ-
سىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئۇ بىر
نەچچە ئادەملەردىن شۇ قاتاردا بەختىيادىن
پايدىلانماقچى بولىدۇ. بەختىيا رولىدا —
ئەخمەت سوپىيېۋ. بەختىيا سۇلتانباي تە-
رەپكە قارىسا بايلىق، سەلتانەت، داقا-
دۇمباق، ئويۇن- تاماشا، ياغلىق تائاملار،
ئاز -تولا مەنپىيەت ۋە ئەڭ ئاخىرىسىدا
ھوكۇمدارلىق... شۇنىڭدىن قورقىدۇ. سايىت
تەرەپكە قارىسا ژىغا- زارە، ئون گۈلىدىن
بىر گۈلى ئېچىلمىغان قىزىنىڭ قېرى بايىنىڭ
چاڭگىلىدا قۇربان بولۇشىدەك قانلىق پا-
جىئە... بۇنىڭغا قاراپ ئىچى ئاغرىيدۇ. دې-
مەك بەختىيا ئىككى ئوتنىڭ ئوتتۇرىسىدا
قالغان چارىسىز، بېچارە. كۆرەشكە ئۈچۈق
چىققان قارىمۇ- قارشى ئىككى تەرەپنىڭ
بىرىنىڭ ئوبرىزىنى گەۋدىلەندۈرۈشكە ئىس-
بەتەن ئېيتقاندا ئوتتۇرىدا قالغان بەختىيا-
نى سەھنىگە ئۆز لايىقىدا چىقىرىش، ئەل-
ۋەتتە ئېغىر ۋە قىيىن. 40- ژىللىرى ئەنجان
ئۇيغۇر تىياتىرىدا ئىشلەپ ژۈرگەندە ئەخ-
مەت ئاكا ئەشۇ بەختىيانىڭ رولىنى مۇكەم-
مەل ئىجرا قىلغانلىقى ئۈچۈن ئوزبەكستان
س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ پەخرىي يارلىغى
بىلەن مۇكاپاتلانغان ئىدى. بۇ ئارتىسنىڭ
ژۇقۇرى ماھارىتىنىڭ ئىسپاتى بولسا كېرەك،
ئەلۋەتتە.

ئەخمەت سوپىيېۋنى كلاسسىك ئەسەرى-
مىز «ئانارخان» درامىسىدىكى بىر- بىرسىگە
كەسكىن ئوخشىمايدىغان، ھەر قايسىنىڭ ئۆز
ئالاھىدىلىگى بار سوپاخۇن، ئەلاباي، سايىت،
بەختىيار، لوزۇڭلارنىڭ رولىدا ئوۋەتمۇ —
ئوۋەت كۆرۈپ كېلىۋاتىمىز. مۇنداق بىر
درامىدىكى بىر نەچچە رولدا ئويناش يەنە
شۇ ئەشۇ ئارتىسنىڭ ماھىرلىقىدىن دېرەك
بېرىدۇ.

... مانا «ئارشىن- مال ئالان» مۇزىك-
لىق كومدىيەسىدىن ۋېلىي سەھنىگە چىقتى.
ۋېلىي سادda، لېكىن ئۆز خىرجايىنغا سادىق،
ھاياتتىكى ھەر قانداق ئىشنى كۈلۈپ قار-
شى ئالىدىغان خۇش- خوي، ژۇرۇش- تۇ-
رۇشى، ئۇسسۇل ئويناشلىرى بىلەن ئاخشا
ئېيتىشلىرىمۇ ئۆزىگە خاس، باشقىلارغا ئوخ-
شىمايدىغان ئالاھىدە بىر شەخس. شۇنداق
مۇرەككەپ رولنى ئوينىغاندا ئەخمەت ئاكا
پۈتۈن زالنى ئۆزىگە بويسۇندۇرۇپ، درا-
منى جانلاندۇرىۋېتىدۇ ۋە كۈلكىگە، خوش
كەيپىياتقا چۆمدۈرىدۇ.

ئەخمەت سوپىيېۋ ئۆزىنىڭ ئەللىك ژىل-
لىق ئىجادىي ھاياتىدا مىللىي ئەسەرلىرىمىز-
دىن باشلاپ، دۇنيا كلاسسىك ئەسەرلىرى،
شۇنىڭدەك ئۆزبەك، تاتار، قازاق، رۇس، ئە-
زەربەيجان ۋە باشقا قېرىنداش خەلقلەر-
نىڭ سەھنە ئەسەرلىرىدە ئويناپ، ئۆلمىغان
ئۆلمەس ئوبرازلارنى ياراتتى.

پېشقەدەم ئارتىسىمىز ئەخمەت سوپى-
يېۋ ۋە ئۇ ياراتقان موشۇ باي روھانىي غە-
زىنىلىرىمىز ھەققىدە قىزغىن پاراڭ بىلەن
بولۇپ كېتىپ بىز يولۇۋچىلار قورام يې-
زىسىغا كېلىپ قالغانلىغىمىزنى تۇيماي قاپ-
تۇق. شۇنداق قىلىپ بۇ كۈن بىزلەر ئۈچۈن
سويۈملۈك ئارتىسىمىز ئەخمەت ئاكا سو-
پىيېۋ نامى بىلەن پەخىرلىنىش كۈنى بولدى.

ئا. ھوسەيىن.

ئۇستازغا ھورمەت

يېقىندا «ئېگىنسۇ» كولخوزىنىڭ كلۇ-
بىدا چوقان ۋەلىخانوۋ نامىدىكى سەككىز
ژىللىق مەكتەپنىڭ باشلانغۇچ سىنىپ مۇئە-
للىمى ئاققايىشا جۇماتايېۋانىڭ 50 ياشقا
تولۇپ، ھورمەتلىك دەم ئېلىشقا چىقىشى
مۇناسىۋىتى بىلەن تەنتەنىلىك كەچ ئوت-
كۈزۈلدى.

كەچكە ئۇنىڭ كۆپلىگەن شاگىرتلىرى
قاتنىشىپ، تەبرىك سۆزلىرىنى ئېيتتى. تەب-
رىكلىگۈچىلەر- كولخوزنىڭ ئىلغار ئەمگەك-
چىلىرى، چوپانلار ۋە مېخانىزاتورلار، را-
يون دائىرىسىدىكى خىزمەتچىلەر ئۆز ئۇس-
تازلىرىغا چىن ژۈرەكتىن ئالقىشلىرىنى ئىز-
ھار قىلىپ، ئۇنىڭغا ئۇزاق ئۆمۈر، بەخىت
تىلىدى. موشۇ مۇئەللىمدىن ساۋادىنى چى-
قارغان، بۈگۈن ئالىي بىلىملىك مۇتەخەس-
سىسلەر بولۇپ يېتىشكەن مەزكۇر كولخوز
رەھبەرلىرىنىڭ بىرى ق. ئالىپوۋ، مەكتەپ
دىرېكتورىنىڭ ئورۇنباسارى ن. سۇلېيمېنو-
ۋا، رايونلۇق «قىزىل تۇغ» گېزىتىنىڭ رې-
داكتورى ئا. جاقسىبايېۋ، رايونلۇق مائا-
رىپ بولۇمىنىڭ خادىمى ر. جانكۇشكوۋا
قاتارلىقلار ئىللىق سۆزلىرىنى ئېيتتى.

كولخوز پارتىيە كومىتېتىنىڭ سېكرېتا-
رى ق. ئۇرقاسىموۋ ئېگىلىك باشقارمىسى
نامىدىن تەبرىكنامە بىلەن باھالىق سوغا تە-
غدىم قىلدى.

ئەر- ئايال مۇئەللىملەر قۇرمانقۇل
قويلىشېۋ بىلەن ئاققايىشا جۇماتايېۋالارمو-
شۇ مەكتەپتە 30 ژىلدىن بېرى ئۇستازلىق
قىلىپ، كۆپلىگەن شاگىرتلارنى يېتىشتۈردى.

ب. تۇيېكوۋ.

ئۇرجار رايونى.

قەلب ئىزھارى

تەبرىكلەيمەن

«ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ خادىملىرى!
سىلەرگە دۇئايى سالاملىرىمنى يوللايمەن.
ئەۋەتكەن كىتاپلىرىڭىزنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ
ناھايىتى خوشال بولدۇم. «بىزنىڭ ۋەتەن»
گېزىتىنىڭ نەشىر قىلىنغانلىغىغا يېقىندا ئون
ژىل توشىدۇ. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن تەھرى-
رات خادىملىرىنى تەبرىكلەيمەن ۋە ئىشلى-
رىڭىزغا مۇۋاپپەقىيەت تىلەيمەن.

چەت ئەللەردە ئىستىقامەت قىلغۇچى
بىزلەر، تۇنجا قېتىم «بىزنىڭ ۋەتەن» گې-
زىتىنى ئالغاندا تۇققانلىرىمىزدىن خەت ئال-
غاندەك خوشاللىق ھىسسىياتىغا چومۇلۇپ،
ئەندى ئانا تىلىمىزنىڭ ئۇنتۇلمايدىغانلىغىغا
ئىشەنچە باغلاپ، قەلبىمىزگە نۇر قۇيۇل-
غاندەك بولغان ئىدى.

قەدىردان قىرغىز خەلقىنىڭ ئۇلۇق ياز-
غۇچىسى چىڭگىز ئايتماتوۋ ئاكا مۇختار ئە-
ۋېزوۋنىڭ «ئېغىر زامان» ناملىق كىتاۋىغا
يازغان مۇقەددىمىسىدە: بۇ كىتاپنى ئوقۇپ
ئولتۇرۇپ، ئەگەر ئوكتەبىر ئىنقىلاۋى بول-
مىسا ئۇ چاغدا كۆچمەن قازاقلار بىلەن
قىرغىزلارنىڭ تەغدىرى قانداق بولىدىغانلى-
غىنى ۋاقىت ئوتكەندىن كېيىن ئويلاش قور-
قۇنۇچلۇق. ئېيتىشقا ئاغزىم بارمايدۇ-بىز-
نىڭ بولماسلىغىمىز چوقۇم ئېھتىمالغا يېقىن
ئىدى. ئەندى مەڭگۈلۈك ھاياتنى خالىمايدى-
غان خەلقلەرنىڭ بولۇشى ئەلۋەتتە مۇم-
كىن ئەمەس.

پەقەت موشۇ ئۈچۈنلا، ئوكتەبىر ئىنقى-
لاۋىنىڭ روسسىيەدە يۈز بېرىپ، جاھانگىر-
لىك مۇستەملىكىچىلىكنى كۆمپەي- كۆم قى-
لىپ، شۇ ئارقىلىق مېنىڭ خەلقىمنى يوقۇ-
لۇپ كېتىش خەۋپىدىن قۇتقۇزۇپ قالغان-
لىغى ئۈچۈنلا ئاخىرقى نەپەسىمگىچە ئىن-
قىلاپنى مەدھىيلەپ ئوتۇشكە تەييارمەن
ئەۋلادىمنىڭ ئەۋلادىغا: بەخىت- سائادەت
قوشقان كۈنلىرىمىزنىڭ ئوكتەبىردىن باشلان-
غانلىغىنى ئۇنتۇماڭلار»، دەپ ۋەسىيەت
قالدۇرىمەن.

شۇنىڭغا ئوخشاش مەنمۇ دوست- بۇ-
رادەرلىرىمگە، قېرىنداشلىرىمغا، چەت ئەل-
لەردە ئىستىقامەت قىلغۇچى ۋەتەنداشلى-
رىمغا ئانا تىلىمىزنىڭ ئۇنتۇلۇپ- يوقۇلۇپ
كېتىش خەۋپىدىن قۇتۇلغانلىغىنى «بىز-
نىڭ ۋەتەن» گېزىتىنىڭ نەشىر قىلىنغانلىغى-
دىن باشلاندى دەپ بىلىڭلار دەيمەن.

ھەممىڭلارغا سالام يوللاپ خەت يازغان:

نىياز قارىباي ئوغلى.

ئىران.

خىزمىتىڭلار ئۇتۇقلۇق بولسۇن

قەدىرلىك «ۋەتەن» جەمىيىتى خادىم-
لىرى!

يېڭى ژىل مۇناسىۋىتى بىلەن سىلەرنى
چىن قەلبىمدىن تەبرىكلەيمەن. خەلقىمىزنى
بەختلىك ھاياتقا ئېرىشتۈرگەن ئۇلۇق سو-
ۋېت ئېلى مەڭگۈ ياشىسۇن! چەت ئەللەردە
ياشىساقمۇ بىزنىڭ ژۈرىگىمىز ئۇلۇق ۋەتى-
نىمىز بىلەن بىللە. سىلەردىن كەلگەن خەت
ۋە گېزىتلارنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

سىلەرنى دۇنيادىكى ئەڭ بەختلىك ئا-
دەملەر دەپ بىلىمەن. چۈنكى سىلەر ئۆز
ۋەتىنىڭلاردا خوشال- خورام، باياشايەت
تۇرمۇش كەچۈرىۋاتىسىلەر. بىزدە ئۇنداق
ئىمكانىيەتلەر يوق. ياشانغانسېرى ئاتا ماكان
ھوسنى كۆز ئالدىڭدىن كەتمەيدىكەن. ۋەتەن
ئۈچۈن ئاتقۇرغان خىزمىتىڭلار ئۇتۇقلۇق
بولسۇن!

تەبرىك خەت

ھورمەتلىك «ۋەتەن» جەمىيىتى خادىم-
لىرى سىلەرنى ۋە پۈتكۈل ۋەتەنداشلارنى،
ژۇتداشلارنى يېڭى ژىل بەيرىمى بىلەن تەب-
رىكلەيمەن ۋە بەختلىك ھايات تىلەيمەن.

ئاۋغانىستان ۋە سوۋېت دولەتلىرى ئا-
رىسىدىكى دوستلۇق ۋە خالىسانە مۇناسى-
ۋەتلەر تېخىمۇ كۈچەيسۇن.

ئاۋغانىستاندا ئىستىقامەت قىلغۇچى قا-
زاق جامائەتچىلىگى نامىدىن:

زاغىپا مەۋلېنوۋا.

ئاۋغانىستان.

«بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىگە

ھەر كۈنى دېگىدەك «بىزنىڭ ۋەتەن»
گېزىتىگە دۇئا قىلىمەن. چەت ئەلدە ئىستى-
قامەت قىلغۇچى ياشلار ئۆزلىرىنىڭ قازاق
ئىكەنلىكىنى موشۇ «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزى-
تىنى ئوقۇغاندىن كېيىن چۈشەندى دېسەم
مۇبالىغە بولماس. سىلەرگە رەخمەت. ئى-
شىڭلارغا مۇۋاپپەقىيەت تىلەيمەن.

ئاخمېت.

غەربىي گېرمانىيە.

ماڭغىشلاق ئوبلۇسىنىڭ مەركىزى شېۋچېنكو شەھىرىدە يېقىندىن سېلىنىۋاتقان ئەڭ چوڭ ئاغرىقخانىنىڭ بىر قىسمى پايدىلىنىشقا بېرىلدى.

زامانىۋى تىببىي تېخنىكىلار بىلەن جابدۇقلانغان ئاغرىقخانىدا بىمارلارنى ئەتراپلىق تەكشۈرۈپ داۋالاشقا، مۇرەككەپ ئوپېراتسىيەلەرنى ياساشقا قولايلىق شارائىتلار يارىتىلغان.

سۈرەتتە: مەزكۇر ئاغرىقخانىنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى.

ئون ئالتىنچى ئەسىردىكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى

16ـ ئەسىر ئەدەبىياتى توغرىلىق سۆز بولغاندا ئەدەبىي ماتېرىياللارنىڭ يېتەرلىك ئەمەسلىكى ئالاھىدە بايقىلىپ تۇراتتى. بولۇپمۇ بۇ ھەقتە مەشھۇر ئالىملار چ. چ. ۋەلىخانوۋ بىلەن ۋ. ۋ. بارتولدلار مەزكۇر ئەسىرنىڭ ئەدەبىي مەھسۇلاتىنىڭ كاملىقىنى تەكىتلەشكەن.

كېيىنكى چارەك ئەسىر مابەينىدىكى ئىزدىنىشلەر، تېپىلمىلار نەتىجىسىدە ژۇقارقى پىكىرگە بولغان كۆز قاراش ئۆزگەردى. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونىدا تېپىلغان ئۇرغۇنلىغان قول يازمىلار ئىچىدە 16ـ ئەسىرگە تەئەللۇق بەدىئىي ئەسەرلەر ئېنىقلاندى.

بولۇپمۇ ئاتمىشىنچى ژىلى تېپىلغان «تاۋارىخى مۇسىقىيۇن» ناملىق يازمىدىكى قادىرخان ياركەندىي ۋە ئامانىسالار توغرىلىق مەلۇماتلار شۇ دەۋردىكى ئەدەبىي مۇھىتىنىڭ موجۇتلىغىدىن دېرەك بېرەتتى. مانا بۇ مەلۇماتلار تەتقىقاتچىلار ئۈچۈن ئاساسىي ئىزدىنىش نۇقتىسى بولدى.

16ـ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا سەئىدىيە دۆلىتىنىڭ بەرپا بولۇشى ئۇيغۇرلارنىڭ ئىجتىمائىي- سىياسىي ھاياتىدا چوڭ بۇرۇلۇش بولدى. سەئىدخان، ئابدۇرەشىتخان، ئابدۇكېرىمخان ئوخشاش ھۆكۈمرانلار دەۋرىدە ئەدەبىي ھايات جانلىنىپ، تەرەققىي ئېتىشكە باشلىدى. سەئىدخان بىلەن ئابدۇرەشىتخانلار ئەدەبىيات سەنئىتىنىڭ مۇخلىسلىرىلا بولۇپ قالماي، بەلكى ئۆزلىرىمۇ تالانتلىق ئەدىپلەر ئىدى. شۇنىڭدەك بۇ ئەسىردە مىرزا ھەيدەر، رەشىدىي، قادىرخان، ئامانىسا ئوخشاش ئەدىپلەرمۇ قەلەم تەۋرەتكەن. بۇ دەۋردىكى يازغۇچى- شائىرلار ئىككى تىلدا، يەنى ئۇيغۇر ۋە پارس تىللىرىدا ئىجات قىلاتتى.

بۇلارنىڭ ئىچىدە سەئىد (1490ـ1533) تەخەللۇسلۇق شائىر دەسلەپ سەئىدىيە (ياكى ياركەند خانلىغى) دۆلىتىنىڭ ئاساسچىسى سۈپىتىدە مەلۇمدۇر. تاشقى سىياسەتتە ئاكتىۋ پائالىيەت كۆرسەتكەن سۇلتان سەئىدخان ئىبن سۇلتان ئەخمەدخان ئۆزىنىڭ دۆلىتىنى مۇستەھكەملەش بىلەن بىللە، ئەدەبىيات- سەنئەتنى رىۋاجلاندۇرۇشقىمۇ خېلە كۆڭۈل بۆلدى. نەتىجىدە پايتەخت ياركەندكە ۋە ئۇنىڭ سارىيىغا ئۇرغۇنلىغان شائىرلار، ئالىملار ۋە مۇزىكانتلار ژىغىلدى. ئەدىپنىڭ شېئىرىي دىۋانى بىزنىڭ دەۋرىمىزگىچە يېتىپ كەلمىگەن. ئۇنىڭ بەزى غەزەل ۋە رۇبائىيلىرى ئايرىم تارىخىي ئەدەبىي مەنبەلەردە ئۇچرايدۇ. ئەدىپنىڭ غەزەللىرى 18ـ ئەسىردە پۈتۈلگەن «تارىخىي قەشقەر» قول يازمىسىدا بار.

سەئىدخان ۋاپاتىدىن كېيىن ھۆكۈمرانلىق تەختىگە ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى ئابدۇرەشىتخان چىقتى. بۇ ھۆكۈمران ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخىدا رەشىدىي تەخەللۇسى بىلەن تونۇلغان شائىردۇر. رەشىدىي ئۆز غەزەللىرىنى ئىككى تىلدا يازغان. بۇنىڭمۇ شېئىرىي دىۋانى بىزنىڭ دەۋرىمىزگىچە يېتىپ كەلمىگەن. بۇ خان ۋە ئەدىپ ھەققىدە مەلۇماتلارنى «تارىخى رەشىدىي»، ماھمۇت چۇراسنىڭ «تارىخ»، «تارىخىي قەشقەر» ناملىق كىتابلىرىدىن تېپىشقا بولىدۇ. شائىر رەشىدىي ھەر تەرەپلىمە بىلىملىك كىشى بولغان. ئۇ مۇزىكا سەنئىتى ساھاسىدىمۇ مەشھۇر بولۇپ، مەنبەلەردە مۇقام ئىجات قىلغانلىغى توغرىلىق خەۋەرلىنىدۇ.

بولۇپمۇ 16ـ ئەسىرنىڭ مەدەنىي ھاياتىدا «تارىخىي رەشىدىي» ناملىق تارىخىي ئەسەر ئالاھىدە ئەھمىيەتكە ئىگىدۇر. مەزكۇر تارىخىي ئەمگەكنىڭ ئاۋتورى مىرزا ھەيدەر (1500ـ1551) كىتاۋىنى كەشمىردە يازغان بولسىمۇ، ئەسلى ئۇ، قەشقەرىيە تەۋەسىدىن ئىدى. ئۇنىڭ ئەجداتلىرى ئاتالىق ئەمىرلەر بولۇپ، مەملىكەتنىڭ قەشقەرىيە قىسمىنى ئىدارە قىلىشتا پائال قاتناشقان. ئۆزى بولسا سەئىدخاننىڭ سارىيىدا 20 ژىل داۋامىدا چوڭ مەنسەپكە ئىگە بولغان.

«تارىخىي رەشىدىي»نىڭ بىرىنچى قىسمى موغۇلستان ۋە قەشقەرىيە تارىخىغا بېغىشلانغان بولۇپ، ئاساسەن تۇغلۇق تۆمۈرخان دەۋرىدىن باشلىنىدۇ. كىتاپتىكى تارىخىي ماتېرىيال 14ـ ئەسىردىن باشلىنىپ، 16ـ ئەسىرنىڭ بىرىنچى يېرىمى بىلەن تۈگەيدۇ. ئۇنىڭ ئىككىنچى قىسمى مېمۇئار خاراكتېرىغا ئىگە بولۇپ، ئۇنىڭدا ئەدەبىي ھاياتمۇ ئەكس ئېتىلگەن. بۇ كىتاپ 18ـ 19ـ ئەسىرلەردە مۇھەممەت سادىق قەشقەرىي، مۇھەممەت نىيازلار تەرىپىدىن ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان.

بۇ دەۋردە شائىر مەۋلانە خۇلقىي، مۇقامچى مەۋلانە يۈسۈپ قەشقەرىي، ئامانىسا ئوخشاش ئەدىپلەرمۇ شۇ ئەدەبىي مۇھىتىنىڭ كۆرۈنەرلىك ۋەكىللىرى ئىدى. بىراق ئۇلارنىڭ شېئىرىي دىۋانلىرى تېخى تېپىلمىدى. بۇلار ئىچىدە ئامانىسا (1525ـ1557) توغرىلىق قىسقىچە مەلۇمات 19ـ ئەسىر مەنبەسى «تاۋارىخى مۇسىقىيۇندا» بېرىلگەن. ئۇ ئۆز دەۋرىنىڭ مەشھۇر شائىرەسى ۋە مۇقامچىسى بولغان. ئەدىپنىڭ «ئەخلاق جەمىلە»، «شۇرۇھۇل كۇلۇب» ناملىق ئەخلاق- ئېتىكا ۋە ئېستېتىكىغا دائىر كىتاپلىرىدىن تاشقىرى «دىۋان نەفىس» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنىڭ بولغانلىغى مەلۇم. نەفىس تەخەللۇسى بىلەن تونۇلغان شائىرە «ئىشرەت ئەنگىز» ناملىق مۇقامنى ئىجات قىلغان.

16ـ ئەسىر ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتىغا سالماقلىق ھەسسە قوشقان شائىرلارنىڭ بىرى قادىرخان ياركەندىدۇر. ئۇ خەلق ئارىسىدا كەڭ دائىرىدە تونۇلۇپ، شېئىرلىرى ناما ئىچىگە سىڭىپ كەتكەن. 1985ـ ژىلى ياركەندتە شائىر دىۋانىنىڭ بىر پارچىسى تېپىلغانلىقتىن، ئۇ ھەقتە خېلە مەلۇماتقا ئىگە بولدۇق.

خۇلاسىلەپ ئېيتقاندا، 16ـ ئەسىر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا شېئىرىيەتنىڭ ھەممە ژانىرىدا يۈكسەك بەدىئىي ئەسەرلەر يارىتىلغان. ھازىرچە بۇ دەۋر ھەر جەھەتتىن تەكشۈرۈلمىدى. يېقىنقى ۋاقىتلاردا ئايازبەگ قوشچىنىڭ «جاھاننامە» داستانىنىڭ تېپىلىشى بىلەن بۇ دەۋردە چوڭ ئەدەبىياتنىڭ موجۇت ئىكەنلىگى يەنە بىر قېتىم ئىسپاتلاندى. دېمەك، 16ـ ئەسىر ئەدەبىياتى ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ تارىخىدىن ئۆزىنىڭ مۇناسىپ ئورنىغا ئىگە بولماقتا.

س. موللاۋدوۋ،
قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ ئىلمىي خادىمى.

ئۆسۈملۈكلەر دۇنياسىدا

ئەڭ چوڭ ياغاچ

يەر شارىدا ئۆسىدىغان ياغاچلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ ئېگىزى 100 مېتىردىن ئاشىدىغان ئامېرىكان سېكۋوياسى دەپ كېلىنگەن ئىدى. يېقىندا ئافرىكىدا تېپىلغان زور باۋباب بۇ پىكىرنى يوققا چىقاردى. ئافرىكا باۋبابىنىڭ ئېگىزلىگى- 189، دىامېترى- 43،5 مېترگە تەڭ. بۇ باۋبابىنىڭ ھولىغا ھازىرقى كۆپ قەۋەتلىك ئۆي جايلىشىپ كېتەر ئىدى.

تىكەن يوپۇرماقلىق «گېولوگلار»

ياغاچلارنىڭ كۆپلىگەن خىللىرىنىڭ يەر ئاستى بايلىقلارنى- مېتاللار بىلەن مىنېراللارنى «چارلاپ، ئىنىقلاش بىلەن» ئەسىرلەر بويى «شۇغۇللىنىپ» كېلىۋاتقانلىغىنى ئالىملىرىمىز موشۇ كېيىنكى ۋاقىتلاردا بىلىپ قالدى. مەسىلەن، قارىغاي ۋە چىرچا ئوخشاش ياغاچلارنىڭ ئۆسكەن جايلىرىنىڭ چوڭقۇر قەۋەتلىرىدە ئوتتۇزدىن ئوشۇق مېتاللار (ئۇنىڭ ئىچىدە ئالتۇنمۇ بار) كانى بارلىغىدىن خەۋەر بېرىشكە قابىلىيەتلىك ئىكەنلىگىگە ئامېرىكان گېولوگلىرى، تولۇق ئىشەنچە باغلىدى.

قارىغاي، چىرچا يوپۇرماقلىرىغا خىمىيەۋىي ئۇسۇل بىلەن لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈش ژۈرگۈزگەندىن كېيىن ئۇنىڭ خۇلاسىسى بويىچە شۇ ياغاچ ئۆسكەن يەرنىڭ تېگىدە قانداق مىنېرال ياكى مېتالل بارلىغىنى بىلىشكە بولىدۇ. ئەگەر ياغاچ يوپۇرمىغىنىڭ تەركىۋىدىكى مېتاللارنىڭ بىرسىنىڭ مولوكۇلاسىنىڭ پروتسېنتى مولچەردىن ئېشىپ كەتسە شۇ يەردە ئېسىل غەزنە بارلىغىغا شۈبھە كەلتۈرمەسلىك لازىم.

ئارچىنىڭ كارامىتى

ئارچا ئۆسىدىغان جاينىڭ ھاۋاسى دايىم تازا بولىدۇ. يازنىڭ كۈنى بىر گېكتار يەردىكى ئارچا مىكروئورگانىزملارنى قىرىدىغان گاز- فىتونتسىدنىڭ 30 كىلوگراممىنى چىقىرىدۇ. فىتونتسىدنىڭ بۇ مولچەرى ئوتتۇرا ھال شەھەرنىڭ ھاۋاسىنى تازارتىشقا يېتىدۇ.

ئارچا فىتونتسىدنى باشقا تىكەن يوپۇرماقلىق ياغاچلاردىن ئالتە ھەسسە، ئالقان يوپۇرماقلىق ياغاچلاردىن ئون بەش ھەسسە كۆپ چىقىرىدۇ.

بىزنىڭ ئېلىمىزدا ئارچىنىڭ ژىگىرمىدەك خىلى ئۆسىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى دېگىدەك مۇھاپىزەت قىلىشنى ھاجەتسىنمەكتە.

ئارچىنىڭ كۆپلىگەن خىللىرى ناھايىتى ئاستا ئۆسىدۇ. ئادەمنىڭ، مالنىڭ ئايىغى ئاستىدا قالغان ئارچا ئۇرۇغىنىڭ ئۆسۈشى ئەلۋەتتە قىيىن بولىدۇ.

گۈرۈچ- پايدىلىق زىرائەت

گۈرۈچ ئىنسانىيەتنىڭ ئۈچتىن بىر بۆلىگىنىڭ ئوزۇغى. ھەر بىر ئادەم ژىلىغا ئوتتۇرا ھېساپ بىلەن 100 كىلوگرام گۈرۈچتىن ياسالغان تاماقنى پايدىلىنىدىغان جەنۇبىي ۋە شەرقىي جەنۇبىي ئازىيە ئەللىرىنىڭ خەلقى ئۈچۈن گۈرۈچنىڭ قانچىلىك مۇھىم ئىكەنلىگىنى ئۇنىڭ «دىگانانگا» دەپ ئاتىلىشىنىڭ ئۆزى كۆرسىتىپ تۇرىدۇ. «دىگانانگا» دېگەن سۆز «ئادەم ئوزۇغىنىڭ ئاساسى» دېگەن مەنانى بېرىدۇ.

ئوتتۇرا ئازىيە ئاھالىسىمۇ گۈرۈچ ئۆستۈرۈشنى ئەزەلدىن كەسىپ قىلغان. 1955ـ ژىلى كونا مېرۋتىكى (تۈركمەنىستان) قېزىش ئىشلىرى جەريانىدا قورغاننى سۇۋۇغان لايدىن گۈرۈچ ۋە باشقا زىرائەت دانلىرى چىققان.

تەھرىر ھەيئىتى

بىزنىڭ ئادرېس: 480100. س س س ر، ئالمۇتا شەھىرى، پرولېتار كوچىسى 80. تېلېفونلار: 55ـ 19ـ 61، 53ـ 18ـ 61، 13ـ 02ـ 61. ئىندېكس 72877
Бизниң адрес: 480100. СССР, Алма-Ата, ул. Пролетарская 80, Казахское общество «Отан» (Редакция газеты «Биздин Ватан»). Индекс 72877.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، ئەدەبىي ئەسەر ۋە ئۇچۇرلار ئامبىرى

1987
ژىل
فېۋرال
№3(245)
باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

پەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمئىيىتىنىڭ
گېزىتى

گېزىت 1976- ژىلى دېكابىردىن چىقىۋاتىدۇ.

ھەل قىلغۇچى پەيت

بۈگۈن ئىنسانىيەت ئالدىدا ھايات- مامات مەسىلىسى تۇرىدۇ. چۈنكى يەر يۈزىدە يادرو قۇراللىرىنىڭ ئىنتايىن كۆپ زاپاسى توپلانغان. ئەگەر ئادەمزات بۇ زاپاسنى ئۆز ۋاقتىدا يوقاتمىسا، سەييارىمىزدىكى ھاياتلىق ھالاكەتكە ئۇچرىشى مۇمكىن. مۇتەخەسسىسلەر بىلەن ئالىملارنىڭ دەلىللەپ كۆرسىتىشىگە قارىغاندا ھالاكەتكە ئۇچراپ قېلىش ئۈچۈن يادرو قۇرالىنىڭ بىر كىنوپكىسىنى بېسىپ قېلىشنىڭ ئۆزىلا كۇپايە قىلىدىكەن. شۇنىڭغا قارىماي، بۇنداق پاجەنى يادرو ئۇرۇشى يەر يۈزىنىڭ مەلۇم قىسمىدا بولۇشى مۇمكىن دەپ ھېساپلايدىغان ياكى «يۇلتۇزلار ئۇرۇشىنى» تەييارلاۋاتقان تەلۋىلەر قىلىشى مۇمكىن.

ئىستىقبال يولى- يادرو قۇراللىدىن تولۇق ۋە پۈتۈنلەي باش تارتىش يولى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. سوۋېت ئىتتىپاقى بارلىق يادرو قۇراللىغا ئىگە مەملىكەتلەرنى دەل موشۇ يولدا مېڭىشقا تەكلىپ قىلىۋاتىدۇ. س س س ر يەر يۈزىنى 21- ئەسىرگىچە ئاتوم ئۇرۇشى دەھشىتىدىن قۇتۇلدۇرۇشنىڭ قولدىن كېلىدىغان ئەق پروگراممىسىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

ئەڭ ئالدى بىلەن كۆچەپ قۇراللىنىشنى توختىتىش زۆرۈر، بۇ مەخسەتكە يادرو سىنىقىنىڭ بارلىق تۈرىنى توختاتقاندىلا يېتىش مۇمكىن. سوۋېت ھوكۇمىتى ھەقىقەتەن تېچلىق سۆيەرلىگىنى ئەمەلىيەتتە كۆرسىتىپ، 1985- ژىلى 6- ئاۋغۇستتىن باشلاپ يادرو سىنىقىنى بىر تەرەپلىمە توختىتىپ قويغانلىقىنى جاكالىدى، قوشما شتاتلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا چاقىردى.

لېكىن ۋاشىنگتون مەمۇرىيىتى بۇ ئەقىلانە چارىنى قوبۇللاش خاھىشىنى بىلدۈرمىدى، شەمەي تەۋەسىدىكى سوۋېت پولىگونىدا تېچلىق ئورنىغان ۋاقىت ئارىلىقىدا ئامېرىكىنىڭ نېۋادا شتاتىدا 24 قېتىم يادرو سىنىقى ئۆتكۈزۈلدى. يادرو قۇراللىنى سىناش جەريانىدا ئاقش مۇداپىئە تەشەببۇسى دەپ ئاتىلىدىغان نەرسىگە (يەنى جامائەتچىلىك ئېيتىپ ژۈرگەندەك «يۇلتۇزلار ئۇرۇشى» پروگراممىسىغا) مۇۋاپىق كوسموس ۋە يەردىكى ئۇختىلارنى قارىغا ئالىدىغان قۇراللارنىڭ يېڭى تۈرلىرىنى ياسىماقتا. ئۇمۇمەن ئالغاندا ئاقش نىڭ يادرو سىناقلىرى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭكىدىن ئۈچتىن بىر ھەسسە كۆپ ئۆتكۈزۈلدى.

سوۋېت ھوكۇمىتىنىڭ يادرو سىنىقىنى بىر تەرەپلىمە توختىتىش ھەققىدە 1986- ژىلىنىڭ ئاخىرىدا ئېلان قىلغان باياناتىدا كۆرسىتىلگىنىدەك، يادرو سىنىقىنى بۇنداق بىر تەرەپلىمە توختىتىش س س س ر ۋە ئۇنىڭ ئىتتىپاقداشلىرىنىڭ بىخەتەرلىگىگە خېلە دەرىجىدە دەخلى يەتكۈزىدىغان ئەھۋال پەيدا قىلدى. سوۋېت ئىتتىپاقىمۇ چەكسىز سەۋرچانلىق قىلمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن يېڭى ژىلدا ئامېرىكا يادرو سىنىقىنى يەنە ئۆتكۈزگەن كۈنى س س س ر نىڭ بىر تەرەپلىمە توختىتىش مۇددىتىگە چەك قويۇلغان كۈن بولىدۇ، بۇنى ئالاھىدە تەكىتلەش كېرەك. چۈنكى موراتورىينى ئەمەلدە توختىتىش قوشما شتاتلار مەمۇرىيىتىگە باغلىق. سوۋېت ھوكۇمىتى موراتورىينى يادرو قۇراللىنى سىناق قىلىشنى توختىتىش ئىشىدىكى ھېلىمۇ ئەھمىيەتلىك چارە دەپ قارايدىغانلىقىنى ئاتاپ ئۆتتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە سوۋېت ھوكۇمىتى ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا مۇمكىن بولىدىغان ئىككى تەرەپلىملىك- سوۋېت- ئامېرىكا ۋە كۆپ تەرەپلىملىك ئۇمۇمىي چارىلارنى تەكلىپ قىلدى، موشۇ چارىلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشقا كەڭ يول ئاچقان بولار ئېدى.

كېيىنكى ۋاقىتتا قوشما شتاتلارنىڭ پەقەت 20 قېتىملىق پارتلاشنى رەسمىي ئېلان قىلغانلىغى، 4 قېتىملىق پارتلاشنى بولسا سوۋېت ئالىملىرىنىڭ ئېنىقلاپ بىلگەنلىگى ئامېرىكا تەرەپنىڭ يادرو سىناقلىرى توختىتىلغانلىغىنى نازارەت قىلىشنىڭ قىيىنلىغى ھەققىدىكى سەۋەپ كۆرسىتىشلىرىنىڭ ئاساسسىز ئېكەنلىگىنى كۆرسەتتى.

سوۋېت ئىتتىپاقى ئىزگۇ نىيىتىنى بىر يېرىم ژىلغا سوزۇلغان موراتورىيى ئارقىلىق پۈتكۈل دۇنيا ئالدىدا ئېنىق دەلىللىدى، موراتورىي خەلق ئارا ھاياتتىكى يېڭى، ئەقىلانە ئوي- پىكىرنىڭ ئۆلگىسى بولدى. ئۇ كۆچەپ قۇراللىنىشقا چەك قويۇش مۇمكىنلىگىنى ئېنىق كۆرسىتىپ بەردى. ئۇ ئۆزىنىڭ تېخى ئېمىنى تاللىشىنى تېخىچە ئېنىقلاپ ئالمىغانلارغا ئىشەشلىك يونۇلۇشتۇر. شۇنىڭ بىلەن بىللە بۇ تەشەببۇس تېچلىقنى قوغدىغۇچىلارنىڭ بارغانسېرى ئۇلغىيىۋاتقان سېپىگە يېڭى كۈچ، يېڭى ئىلھام بەخش ئېتىدۇ.

بىز مەڭگۈ تېچلىق بولۇشىنى خالايمىز.

قىسقا خەۋەرلەر

«دوستلۇق» پويىزى

يېقىندا بولشېنارىم رايونى سېلونوۋكا ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ 19 ژۇقۇرى سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى «دوستلۇق» پويىزى بىلەن ئوتتۇرا ئازىيە جۇمھۇرىيەتلىرىدە سەياھەتتە بولۇپ قايتتى. ئۇلار ئالمۇتا، تاشكەنت، سەمەرقەنت، ئورگەنچ، بۇخارا شەھەرلىرىدە بولۇپ، قېرىنداش خەلقلەرنىڭ مەدەنىيىتى ۋە سەنئىتى بىلەن تونۇشتى. تارىخىي، ئىنقىلاۋىي ئەنئەنىلەرگە باي خاتىرىلىك ئورۇنلارنى كۆردى.

يول خىراجىتىنى ئوقۇغۇچىلار ئۆز ئەمگىگى بەدىلىگە تاپقان ئېدى. ئۇلار ياز پەسلىدە ئەمگەك ۋە دەم ئېلىش لاگېرلىرىدا بولۇپ، ياڭيۇ، قىزىلچا ئۆستەردى. 27 گېكتار كوكتاتنى كۆتۈمگە ئالدى. بۇنىڭ ئۈچۈن كۈزدە كولخوز مەكتەپ ھېساۋىغا 2600 سوم ئاقچا بەردى. مانا ئەندى بولسا كولخوز ئوقۇغۇچىلارغا يەنە غەمخورلۇق قىلىپ، سەياھەتكە يوللانما ئېلىپ بەردى.

ژۇقۇرى سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ كولخوزلارغا ياردەم قىلىشى كۆپتىن بېرى ئەنئەنىگە ئايلانغان.

«ماناسنىڭ» مەزمۇنى

قىرغىزستان «ئىلىم» نەشرىياتىدىن دۇنياغا داڭلىق «ماناس» ئېپوسىنىڭ پىروزا شەكلى بىلەن بايان قىلىنغان بىرىنچى كىتاۋى يورۇققا چىقتى. «ماناسنىڭ» بۇ نۇسخىسى ئاتاقلىق جىرچىلار ساغىمباي ئورازباق ئوغلى بىلەن ساياقباي قارالاي ئوغلىنىڭ ۋارىيانتلىرى بويىچە تۈزۈلگەن.

كىتاپتا ماناسنىڭ تۇغۇلۇشى، بالىلىق دەۋرى، دەسلەپكى جەڭلەردە دۈشمەنلىرىنى يېڭىپ، ئۆز ئېلى بىلەن يېرىگە ئېگە بولۇشى، ئۆيلىنىشى، دۈشمەنگە قارشى زور ژۈرۈشلىرى، باتۇرنىڭ ئۆلۈمى قاتارلىق ۋاقىئەلەر كىرگۈزۈلگەن.

«ماناسنىڭ» پىروزا شەكلىدە تۈزۈلگەن بۇ نۇسخىسىنى بەلگۈلۈك قىرغىز فولكلورچىسى سامار مۇسايېۋ تەييارلىغان.

ئەمگەكچىلەر بىلەن ئۇچرىشىش

يېقىندا ئالمۇتا تېرە- گالانتېرىيە فابرىكىسىنىڭ 2- سېخىدا شائىر د. ياسىنوۋ، د. ستامبېكوۋلار ئۆز شېئىرلىرىنى ئوقۇپ بەرسە، پروزائىك- تەرجىمان ئى. گۇلىيېۋ قازاقستان ئەدەبىياتچىلار ئۆيى خادىملىرىنىڭ ئىشى توغرىلىق قىسقىچە سۆزلەپ بەردى. شائىر، تەرجىمانلار شۇنداقلا ئۆزلىرىنىڭ كېلەچەك پىلانلىرى ۋە ئۇلۇق ئوكتەبىر سوتسىيالىستىك ئىنقىلاۋىنىڭ 70 ژىللىغىنى قانداق ئىجادىي ئۇتۇقلىرى بىلەن كۈتۈۋالىدىغانلىغى ھەققىدىمۇ سۆزلەپ بەردى، شائىر ۋە يازغۇچىلارنىڭ ئەمگەكچىلەر بىلەن ئۇچرىشىشى ئۇلارغا چوڭ ئىلھام بەرگەن. كېلەچەكتە مۇنداق ئۇچرىشىشلارنى پات- پات ئۆتكۈزۈپ تۇرۇش پىلانلانماقتا.

قاجمۇقان نامى بىلەن

قازاقستان س س ر مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ قارارى بويىچە سېلىنوگراد ئوبلۇسى مەركىزىدىكى «ئېنېرگىيە» ستادىونى خەلقىمىزنىڭ سۆيۈملۈك پەرزەندى، ئاتاقلىق پالۋان قاجمۇقان مۇڭايتپاسوۋ نامى بىلەن ئاتىلىدۇ.

بۇ، ئەلۋەتتە، تەسادىپىي ئەمەس، قاجمۇقان مۇڭايتپاسوۋ سېلىنوگراد ئوبلۇسىدا، يەنى ئىلگەركى ئوبلۇس تەۋەسىدىكى ئاقمولا ئۆيېزىگە قاراشلىق سارىتېرەك بولۇسىدا دۇنياغا كەلگەن. ئوبلۇس مەركىزىدىكى چوڭ ستادىونىڭ پالۋان نامى بىلەن ئاتىلىشى ژۇتداشلىرىنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ھەقىقىي مۇھەببىتىنىڭ ئېنىق بىر كۆرۈنىشىدۇر.

سۈرەتتە: قازاقستاندا يېڭىدىن كۆپلەپ سانائەت شەھەرلىرى قەد كوتەرمەكتە. ئەينە شۇنداق شەھەرلەرنىڭ بىرى- شېۋچېنكونىڭ كەچكى مەنزىرىسى.

ئاداشتۇرماس قىبلەنامە

ھاياتتا ئۇچرايدىغان كامچىلىق ۋە خاتالىقلارنىڭ سەۋەۋى مىللىي ئايرىمچىلىقتا ئەمەس. بىر مىللەت ياخشى، باشقا بىر مىللەت يامان بولمايدۇ. مەسىلە ئادەمنىڭ مىللىتىدە ئەمەس، ئۇنىڭ ئۆزىدە، دۇنيا قارىشىدا، گراژدانلىق، ئادەمگەرچىلىك، ئەقىل- پاراسەت، مىجەز- خۇلقىدا. ئۆزەمچىل، تاماگەر، تۇراقسىز، جېدەلخور ئادەملەر ھەر قانداق مىللەت ئارىسىدىمۇ ئۇچرىشىشى مۇمكىن. باشقا مىللەت ۋەكىلىگە ياتسىراپ قاراپ، كۆڭلىگە ياقمىغان بىرەر ئادىتىنى كۆرسە ئۇنى زاڭلىق قىلىدىغان ئادەملەرمۇ ئۇچرايدۇ. بۇنى ئۇنىڭ مەدەنىيىتىنىڭ تۆۋەنلىگى، ئەقىل- پاراستى بىلەن دۇنيا قارىشىدىكى يېتىشسىزلىكنىڭ كۆرۈنىشى دەپ باھالاش كېرەك. ئادەمنى ئادەم بىلەن يېقىنلاشتۇرىدىغان ۋاستە نېمە؟ ئۇ ھاياتقا كۆز قاراشنىڭ بىرلىگى، دۇنيا قارىشىنىڭ ئوخشاشلىغى، كەسپى بىلەن تىرىكچىلىگىنىڭ مەخسىتىنىڭ ئومۇملىغىدۇر. مىللەتكە ۋە باشقا سەۋەپلەرگە قاراپ بۆلۈنىش، ھېچ كىمگە، ھېچ بىر مىللەتكە ۋاپا قىلمايدۇ. يارىلىشتىلا ئادەم بىلەن ئادەمنىڭ، مىللەت بىلەن مىللەتنىڭ پەرقى، ئارتۇقچىلىغى بار دەپ قارىغۇچىلار خاتالىشىدۇ. ئادەم بىلەن ئادەم، مىللەت بىلەن مىللەت ئارىسىدا پەرقلەر، ئالاھىدىلىكلەر، رەڭگى- رويىدا، تىلىدا، ئۆرپى- ئادىتىدە، ئەنئەنىسىدە، خۇلاسىلاپ ئېيتقاندا مىللىي خۇسۇسىيەت بىلەن پسىخولوگىيەسىدە ئۇچرىشىدۇ. تۇغۇلغان، ئۆسكەن مۇھىتىگە، يەر شارائىتىگە، تەبىئىتىگە، كەسپىگە مۇناسىۋەتلىك مىجەز خۇلقىدا، خۇي- پەيلىدە ھەر خىل دەرىجىدە يامان ئىللەتلەر بولىشىمۇ ئېھتىمال. بىراق ئۇنىڭ ھېچ قايسى بىر ئادەمنىڭ، ئىككىنچى ئادەمدىن، بىر مىللەتنىڭ ئىككىنچى مىللەتتىن ئارتۇقچىلىغى ھەققىدە پىكىر قىلىشقا ئاساس بولالمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەقىقىي كوممۇنىستىك پوزىتسىيەدىكى ياشلارنى مىللەتكە قاراپ تاللاشتىن خالى بولۇش كېرەك. كوممۇنىستلار ئادەم بىلەن ئادەمنىڭ تونۇشىشى، تېپىشىشى، چۈشىنىشى، بىللە ياشاپ، ئەمگەك قىلىشى، بىللە كۈرىشىشى پەقەت باراۋەرلىك ئاساسىدا، مۇرات- مەخسەتلىرىنىڭ ئورتاقلىغى ئاساسىدا ئەمەلگە ئاشىدۇ، دەپ قارايدۇ. ھېچ كىمنى، ھېچ قاچان ئاداشتۇرماس قىبلەنامە ئەنە شۇدۇر.

سابار بايجانوۋ،
يازغۇچى.

ئات- ژىگىت قانىتى

بەيگە، توي دېسە خوشال بولمايدىغان ئادەم يوق. ئۇيغۇرلارنىڭ، قازاقلارنىڭ ئارىسىدا ئاتنىڭ يايلىدا ئويناپ ئۆسكەن، ئۇنىڭ سىرلىرىنى بەش قولدەك بىلىدىغان ئاتچىلار، ماھىر چەۋەندازلار ئاز ئەمەس.

سەكسەن ئىككى ياشلىق رەمبەت دايىرباييۇ ئەنە شۇنداق كىشىلەرنىڭ بىرى.

— ئات- خاسىيەتلىك جانىۋار،— دەپ ھاياجان بىلەن سۆزلەيدۇ ئۇ.— ياخشى ئاتنى كۆرگەندە ھېمىشەم، كۆڭلۈم يايراپ، قايتا ياشارغاندەك بولىمەن. دادام دايىرباي ئۆمرىنى ئات بېقىپ ئۆتكەزگەن ئادەم ئېدى. مەن بالىلىغىمدىن ئىلقىغا ئىچىكىشىپ ئۆستۈم. ياخشى ئات ئادەمنىڭ كۆڭلىنى كۆتىرىپ، ژۈتنىڭ داڭقىنى چىقىرىدۇ. مەن 12 ياشقا تولغاندا قىزىر تورە ساز دېگەن يەردە 200 ئۆي تىكتۈرۈپ، دادىسى مامىربېكنىڭ ژىل ئەزىرىنى بەردى. 500 ئات قاتناشقان بەيگە ئۇيۇشتۇرۇلۇپ، باش بەيگىگە 9 كالا ئاتاپ قويۇلدى.

ئەنە شۇ ژىل ئەزىردە مەن بىزنىڭ ئۆينىڭ قىزىل ئېتىنى مىنىپ، بەيگىدىن بىرىنچى بولۇپ كېلىپ، ئاۋۇلىمىزنىڭ ئاتىغىنى پۈتكۈل ئايماققا تونۇتتۇم. قىزىل ئېتىمىز «سىبان- قىزىل» ئاتىلىپ، ئەل ئاغزىغا ئېلىندى. «سىبان- قىزىل» بىلەن ئۇنىڭ 7-8 يېشىدىن تاكى 20 يېشىغىچە سان- ساناقسىز ئەزىر، تويلاردا بىرىنچىلىكنى قولدىن بەرمىدىم.

«سىبان- قىزىلنى» دەسلەپ تاغىمىز دىلداباي بەيگىگە تەييارلاپ ژۈردى. ژۈگرۈك ئاتلارنىڭ سىرىنى بىلىۋالغاندىن كېيىن ئاتنى ئۆزەم تەييارلايدىغان بولدۇم.

رەمبەت ئاقساقالنىڭ سۆزى ئەندى ئات سىرىغا كۆچتى.

— دىلداباي ئاتلارنى ناھايىتى ياخشى بىلىدىغان ئادەم ئېدى،— دېدى ئۇ.— قانداق ئاتنىڭ بەيگىگە يارايدىغانلىغىنى، قايسىنىڭ ئۇزۇن مۇساپىگە، قايسىنىڭ قىسقا مۇساپىگە ژۈگرەيدىغانلىغىنى بىر قاراپلا بايقاتتى. ئاتنىڭ بەدەن قۇرۇلۇشىغا قاراپلا ئۇنىڭ نېمىگە قابىل ئىكەنلىگىنى ئېيتىپ بېرەلەتتى. ئاتلارنى بەيگىگە قوشۇشتىن ئون كۈنچە بۇرۇن ژۈگرىتىپ، ئىچىنى تازىلاش كېرەك. بەيگىگە چۈشىدىغان كۈنى كۈن چىقماستا كۆك ئوتقا ئوتلىتىپ، ئازىراق يەم يېگۈزۈپ بىر ئاز سۇ ئىچىرىش كېرەك. بۇنداق ئاتلار ئۇزۇنغا ژۈگرەلەيدۇ- دەتتى. سەمىرمەيمۇ، ئورۇقلىمايمۇ ئۆزىنى دايىم بىر قېلىپتا تۇتىدىغان ئاتلار ئۇچقۇر كېلىدۇ، يېقىنغا چاپىدۇ. ئۇلارغىمۇ بەيگە بولىدىغان تاڭ سەھەرلىگى ئازغىنا سۇ بېرىپ، سەل ئوتلىتىش لازىم.

ئىچ مېيىدىن ئايرىلمىغان «توق قېزى» ئات ژۈگرەلمەيدۇ. ئۇلارنى 10-15 كۈن ئاز- ئازدىن ژۈگرىتىپ، تەرلەتكەندىن كېيىن بىر ھەپتە قويۇپ بېرىپ، بىر ھەپتە يەنە ئاستا ژۈگەرتىش كېرەك.

رەمبەت ئاقساقال يېشى 70تىن ئاشقاندا «نارىن» سوۋخوزىنىڭ ئاتاقلىق «كۆك يورغىسىنى» مىنىپ، يورغا مۇسابىقىسىدا، رايونلۇق چوپان تويىدا تورت قېتىم بىرىنچىلىكنى ئالدى. قانچە- قانچە بەيگىلەردە ھەممىنى ھەيران قالدۇرغان بۇ پېشقەدەم چەۋەنداز ھازىرمۇ تېتىك، سالامەتلىگى ياخشى. ئۇ 75 ياشقا كىرگىچە «نارىن» سوۋخوزىنىڭ ئىلقىسىنى باقتى. بۇ ساھادا كۆپلىگەن شاگىرتلارنى يېتىشتۈردى. رەمبەت ژۈت قەدىرلەيدىغان، ياش ئەۋلاتلار ئۈلگە ئالىدىغان موتىۋەر قېرىلىرىمىزنىڭ بىرى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئىلقا بېقىشتىكى، چەۋەندازلىقتىكى باي تەجرىبىسىنى ياشلارغا ئۆگىتىشتىن چارچىمايدۇ.

سايلاۋبېك جاقىپوۋ.
شەمەي ئوبلۇسى.

سۈرەتتە: نارىنقول رايونى، كالىنىن نامىدىكى سوۋخوز مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى- چەۋەنداز ن. رامازانوۋ.

ئېتىز يۇلتۇزى

ئادەملەر ھەر بىر يېڭى ئاتقان تاڭنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتىدۇ. چۈنكى ھەر بىر تاڭ ئۇلارغا يېڭى ئارزۇ، يېڭى خۇشاللىقلار ھەدىيە قىلىدۇ. تاڭ بىلەن تەڭ تۇرۇپ، ئېتىزدا ئەمگەك قىلىدىغان دېخان قىزى رەخمەنىڭ يېزىسى- چوڭ چىغاندىمۇ خۇشاللىق ۋاقىئەلەر كۆپ.

ئۇلۇق ئوكتەبرنىڭ 66 ژىللىق بايرىمى نىشانلىنىۋاتقان كۈنلەردە رەخمە ۋە چوڭ چىغانلىقلار تەنتەنىسىگە يەنە بىر تەنتەنە قوشۇلدى. شۇ كۈنى ئەتىگەندە رادىئو، گېزىتلار ئارقىلىق ئېلىمىز بويىلاپ يەنە بىر خۇش خەۋەر تارالدى. بۇنى ئاڭلىغان ئېگىلىك رەھبەرلىرى، ژۈت چوڭلىرى دەررۇ چوڭ چىغانغا- رەخمەلەرنىڭ ئۆيىگە قاراپ يول ئالدى. ئۆيگە كىرىپ كېلىۋاتقان كىشىلەرنىڭ يۈزلىرىدە خۇشاللىق

ئالامەتلىرى جىلۋىلىنەتتى. رەخمە ئۇلارغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى.

— خوش خەۋەر، رەخمە!

— سويۈنچە ...

— سىزنى تەبرىكلەيمىز!— تەرەپ- تەرەپتىن مۇشۇنداق سەممىي ئاۋازلار ياڭرىدى. مېھمانلار رەخمە مۇزەپپەرۋانى بۈگۈنكى شانلىق بايرەم ۋە ئۇنىڭغا بېرىلگەن س س س ر دولەت مۇكاپىتىنىڭ لائۇرياتى نامى بىلەن قىزغىن تەبرىكلەشتى. چوڭ چىغاندا يەنە بىر يۇلتۇز پارلىدى. بۇ ئېتىز يۇلتۇزى- رەخمە ئېدى. شۇ كۈن رەخمەگە ئوقۇغۇچىلار، مۇئەللىملەر، دېخانلار دەستە- دەستە گۈللەر تۇتتى. قانداق تەسىرلىك دەقىقىلەر، شۇ پەيتتە رەخمەنىڭ قوي كۆزلىرىدە ياش تامچىلىرى مولدۇرلىدى. بۇ بۈگۈنكى بەختلىك ھاياتنىڭ، پىداكارلىق ئەمگەكنىڭ خۇشاللىق ياشلىرى ئېدى. دېخان ئويلىرى بىر مەھەل ژىراق ئۆتمۈشكە كەتتى.

... رەخمەلەرمۇ نۇرغۇن قېرىنداشلىرىمىزغا ئوخشاش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونىدىن سوۋېت دىيارىغا كۆچۈپ چىققان ئائىلىلەرنىڭ بىرى ئېدى. ئۇلارنى مېھماندوست، قەلبى كەڭ چوڭ چىغان يېزىسىنىڭ ئاھالىسى ئىسسىق قۇچاقلىرىنى ئېچىپ قارشى ئالدى، خالىس ياردەملىرىنى كۆرسەتتى.

بۇ يېزىغا ئورۇنلىشىپ كۆپ ئۆتمەي رەخمە ئوزى سويۈپ، تاللىۋالغان دېخان كەتمىنىنى قولىغا ئالدى. ئۇ ژىللىرى رايوننىڭ باشقا ئېگىلىكلىرىگە ئوخشاش مەزكۇر كولخوزدىمۇ كومۇقوناق زىرائىتىنىڭ مەيدانىنى كەڭەيتىش ۋە ئۇنىڭ ھوسۇلدارلىقىنى كۆتىرىش چارىلىرى كۆرۈلىۋاتاتتى. «ئېتىز مەلىكىسى» ئاتالغان كومۇقوناق ئۇنىمۇ ئۆزىگە مەپتۇن قىلىۋالدى. بىر كۈنى چەمەنلىكتە ھادىق ئېلىۋاتقىنىدا، دوستى زۆپنو باشلىغى ئادالەت كومۇقوناق غوزاقلىرىغا زوقلىنىپ قاراپ:

— رەخمە، سېنىڭمۇ ئەندى زۆپنو باشقۇرىدىغان ۋاقتىڭ يەتتى. تەجرىبە توپلىدىڭ. بۇ توغرىلىق ئويلىنىپ كۆرگىن،— دەپ ئىللىق كۈلۈمسىرىدى. رەخمە توغرىسىنى ئېيتتى:

ئادەملەرگە رەھبەرلىك قىلىش دوستۇم، قولۇمدىن كەلمەيدۇ، ئۇنىڭدىن كۆرە زۆپنو ئەزاسى بولۇپ ئىشلەۋەرگىنىم ئەۋزەلمىكىن؟

—ھەممىمىز دەسلەپ شۇنداق ئەندىشىدە بولغان ئېدۇق. لېكىن تاپشۇرۇلغان جاۋاپكەرلىك ۋەزىپە ئىشلەشنىمۇ، باشقۇرۇشنىمۇ ئۆگىتىدېكەن.

ئىككى دوست ئارىسىدىكى گەپ شۇنىڭ بىلەن ئاياقلاشقان ئېدى. لېكىن ئادالەتنىڭ ئېيتقىنى كەلدى. شۇ ژىلى كۈزدە كېلەر ژىلى كومۇقوناق تېرىلىدىغان يەرلەر كەڭەيتىلىپ يېڭى زۆپنولارنى قوروش ۋازلىم بولدى. شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئوتتۇزۆلگەن كولخوز باشقارمىسىنىڭ مەجلىسىدە كولخوز رەئىسى زۆپنو يېتەكچىلىكىگە رەخمەنىڭ نامزاتىنى كۆرسەتتى ۋە ئۇنىڭ نامىغا ئىللىق سۆزلەرنى ئېيتتى. بۇ تەكلىپنى ئاڭلىغان رەخمە ھودۇقسىدىن چىقالارمەنمۇ، دېگەن تەشۋىش بىلەن سەل تارتىنسىمۇ ئۇنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىكىنى سېزىپ:

— كۆچىمىزنىڭ يېتىشچە ئىشلەپ كۆرەيلى،— دېدى ئۇ. شۇنداق قىلىپ رەخمە مۇزەپپەرۋا يېڭى قۇرۇلغان زۆپنولارنىڭ بىرىگە يېتەكچى بولۇپ تەيىنلەندى. دېخان ئۈچۈن ئېخمەق تىرىشچانلىق، تىجادىي ئەمگەك قىلىش كۈنلىرى باشلىنىپ كەتتى.

شۇنىڭدىن بۇيان چارەك ئەسىر ۋاقىت ئۆتتى. ئۆزىگە بەكىتىلىپ بېرىلگەن كومۇقوناق شالدىرلىرىدىن ئۈزلۈكسىز، ھەتتا دېكتارىدىن لۇق ھوسۇل ئالدى. ئاتاپ ئېيتقاندا، ئۇنىڭ زۆپنوسى 55 گېكتار مەيدانىدىكى كومۇقوناقنىڭ ھەر گېكتارىدىن 106 سېنتنېر ئورنىغا 140 سېنتنېردىن قۇرۇق دان ئالدى. رەخمەنىڭ قولغا كەلتۈرۈۋاتقان ئۇتۇقى كۆرسەتكۈچلىرىگە ئۆزىدىن بىرى سۆچى بولۇپ ئىشلەۋاتقان يولداشلىرى كەنجىسىمۇ قوشۇلۇۋاتقان ئۇلۇشى چوڭ.

پىداكارلىق ئەمگەك رەخمە مۇزەپپەرۇۋاغا شان، شۆھرەت، چوڭ ئىشەنچ ئېلىپ كەلدى. ئۇنىڭ كوكرىكى ھازىر نوردېن ۋە مېداللار بىلەن بېزەلگەن. رەخمە رايونلۇق سوۋېتنىڭ دېپۇتاتى سۈپىتىدىمۇ نۇرغۇن ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرماقتا. ئۇنىڭ تەشەببۇسى بىلەن كولخوز پېرىلىرىدا كۆپلىگەن تۇرۇشلۇق ئۆيلەر، مەدەنىي- مەئىشى خىزمەت بىنالىرى سېلىندى، پايدىلىنىشقا بېرىلدى. يېزا ئاھالىسىغا خىزمەت كۆرسىتىش ياخشىلاندى.

مەن دېخان ھەققىدە ئويلىدىم، دېخان بىلەن دالا- ئېتىزلىرى ھەر قاچان ئويغاق. بۇ كۈنلەردە ئېتىزلىقتا قار توختىتىش ئىشىغا جىددىي كىرىشكەن رەخمەنى ۋە ئۇنىڭ زۆپنوسىدىكىلەرنى دالادىن تاپىسىز. بۇ يەنە كېلەر ژىلقى مول ھوسۇلنىڭ غېمى.

دان تاغلىرىنى يارىتىۋاتقان دېخان ئەمگىكىدىن تەسىرلەنگەن ھالدا، تالانتلىق ئۇيغۇر شائىرى خېلىل ھەمرايېۋنىڭ «دېخان» پوئېمىسىدىكى مۇنۇ مىسرالارنى ئەسلىدىم:

... دېخان دېسەم- ناننىڭ ھىدى گۈپۈلدەر،
دېخان دېسەم- قۇياش تەپتى ھوپۇلدەر.
چۈنكى دېخان يەر باغرىغا جان بېرىپ،
كەڭ دالانىڭ ژۈرىگى بوپ دۈپۈلدەر.

شائىرغا ئىلھام بېغىشلىغان مەردانا دېخانلارنىڭ بىرى ئېتىز يۇلتۇزى رەخمە مۇزەپپەرۋادۇر.

ئابدۇكېرىم تۇدىياروۋ.
پانفىلوۋ رايونى.

ئەۋلات گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

يالقۇنلۇق ژىللار كۈيچىسى

ئومەر مۇھەممەدىي سوۋېت ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخىدا ئۆچمەس ئىز، ئەدەبىي مىراس قالدۇرغان شائىر، ئەدىپ ئىدى.

ئومەر مۇھەممەدىي توقا ئوغلى 1906-ژىلى ئالمۇتا ئوبلۇسىنىڭ ئەمگەكچىقازاق رايونىغا قاراشلىق يېڭىشەھەر يېزىسىدا كەمبەغەل ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. كىچىگىدىنلا تۇرمۇشنىڭ زەرداۋىنى چەككەن ئومەر ئۇلۇغ ئوكتەبىر ئىنقىلاۋى غالىبىيىتى تۈپەيلى مىللىيونلىغان ياشلار ئوخشاش بىلىم ئېلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدى.

شائىر 1920-ژىلى ئالمۇتا شەھىرىدىكى تاتار مەكتىۋىگە كىرىپ تەلىم ئالدى. 1922-ژىلى تاشكەنتتە ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۈچۈن ئېچىلغان بىلىم يۇرتىغا ئوقۇيدۇ. تاشكەنتتە ئوقۇپ ژۈرگەن چاغلىرىدا ئومەرنىڭ شېئىرلىرى تۇنجى قېتىم چىققان «قىزىل ئوقۇغۇچى» ناملىق ستۇدېنتلارنىڭ ژۇرنىلىدا يورۇققا چىقىپ كوپ مىللەتلىك ستۇدېنتلار كوللېكتىۋىنىڭ دىققىتىنى ئوزىگە جەلىپ قىلىشقا باشلىدى. مانا شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ ئومەر ئىجادىدا بۇرۇلۇش ياسالدى. ئومەر ئىجادىنىڭ يۇكسىلىشىگە هادى تاقتاش، سەئىدرىدىن ئەيىنى، ئابدۇللا قادىرىي، هەمزە، سەكىن سېيفۇللىن ۋە باشقىلار بەرىكەتلىك تەسىر كۆرسەتكۈزدى.

ئومەر 1927-ژىلى ئوقۇشىنى تۈگىتىپ، زەرۋات مەكتىۋىگە مۇئەللىمكە تەيىنلەندى، ئۇ شۇ ئونداقلا، 1928-29-ژىللىرى چىلەكتىكى «ئۆلكىلىك مەكتەپنە» مۇدىر ۋە 1929-ژىلدىن باشلاپ ئۆمۈرىنىڭ ئاخىرقى دەملىرىگە قەدەر ياركەنتتىكى پېداگوگىكىلىق تېخنىكۇمدا مۇئەللىم بولۇپ ئىشلىدى.

پېداگوگىكىلىق ئىش- پائالىيىتى بىلەن بىر قاتاردا، ئۇ ئىجادىيەت بىلەنمۇ شۇغۇللاندى. شۇ ژىللىرى ئۇنىڭ ژۈرۈرى ئەدەبىيۇتى ئەزمۇنىدىكى شېئىرلىرى مەتبۇئاتتا تېز- تېز چىقىشقا باشلىدى.

سوۋېت ئېلىدىكى هايات تەرزى، يېڭى تۈزۈمنىڭ مۇۋاپپەقىيەتلىرى مىللىيونلىغان ئاممىنىڭ ئاڭ- سەۋىيەسىگە چوڭ تەسىر يەتكۈزدى. بۇ ئۇلۇق ئوزگىرىشلەر ئومەر ئىجادىدا بۇرۇلۇش ياسىدى. ئۇنىڭ ئىجادىدا ئىز قالدۇردى. مانا شۇ چوڭ تەتقىقات ئۇنىڭ «ئومەر ئولدى» شېئىرىدا ئۇچۇق ئىپادىلەندى.

ساراڭ ئومەر ئولدى ئەندى ...
ئۇزاقتىن ئەندى.
مېنىڭ بەگۇۋاش ئويلىرىمنى،
تاگدا چېلىنغان گۇدۇك يەگدى.
ساراڭ ئومەرنىڭ ئورنىغا
«پاك مەيدىلىك»
يېڭى ئومەر بولۇپ تۇغۇلدۇم،
قىزىل كوگۈلۈك ژىگىت چىقتى،
توشقان قوغلاپ ئوسكەن ئوغۇلدىن.

ئومەر شېئىرىيىتىدە سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئاساسىي ماۋزۇنى ئىگىلەيدۇ. ئۇ شۇ يېڭى زاماننىڭ ئىلغار قەھرىمانى مەردانە كىشىنى تەسۋىرلىدى.

ئۇزىنىڭ ياڭراق ئاۋازى بىلەن زامانغا هەمنەپەس بولغان شائىر ئومەر ئۇزىنىڭ «تاڭ ناخشىلىرى» ناملىق شېئىرىدا ئەسىرلەر بويى ئۇيقىدا ياتقان چوللەرنىڭ يېڭى تېخنىكىنىڭ كېلىشى بىلەن ئاۋاتلاشقانلىغىنى چوڭقۇر هاياجان بىلەن ئىسپاتلىدى.

قاراڭلار،
زاۋودتا تۇرماق،
ئېتىزدىمۇ بېنزىن پۇرايدۇ.
كىممۇ «سەت» دەر بىزنىڭ يەرنى،
ئېلىمىز چوڭ ناخشىلىرى بىلەن چاڭلىدايدۇ.
شۇڭلاشقا ماللىيوننى كۇتۇمىز
هەر بىر تامچە ئاققان تەردىن.

ۋەتىنىمىزنىڭ پەن- تېخنىكا ساھاسىدىكى يېتىشكەن ئۇلۇق غالىبىيەتلىرى نومەرگە ئىلهام بەخش ئەتتى. شۇڭلاشقا ئۇ سوۋېت مەملىكىتىدىكى بۇ ئۇلۇق ئوزگىرىشلەرنى جوشقۇن ئىلهام ۋە ئىپتىخارلىنىش بىلەن كۈيلىدى.

شائىر ئومەر ئوز شېئىرىيىتى ۋە پروزا ئەسەرلىرى بىلەن ئۇيغۇر سوۋېت ئەدەبىياتىدا سوتسىيالىستىك رېئالىزم مېتودىنى ئوزلەشتۇرۇشتە تىنماي ئەمگەك قىلىپ، چوڭ ئىجادىيەت ئەمۇنىلىرىنى بەرگەن ئەدىپ ئىدى. شۇنداقلا، ئۇيغۇر مائارىپىنىڭ تەرەققىياتىغا چوڭ هەسسە قوشقان پېداگوگ ئىدى. ئۇ ئوزىنىڭ بارلىق كۇچ- غەيرىتىنى، تالماس ئىرادىسىنى، تالانت- ئىستېداتىنى ئۇيغۇر سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ رەۋناقى ئۇچۈن سەرىپ قىلغان يالقۇنلۇق تالانت ئىگىسى ئىدى.

ئومەر هاياتتا بارى- يوقى 25 باهارنىڭ ئۇزىنى كورگەن نەۋقىران ياش غۇنچە دەۋرىدە، 1931-ژىلى 31-مارتتا مەزگىلسىز دۇنيادىن ئوتتى. ئۇ قىسقا ئومرىدە ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىغا كورنەكلىك تەسىر كورسىتىپ، يېڭى تۇغۇلغان ئۇيغۇر سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ رىۋاجلىنىشىغا چوڭ هەسسە قوشتى ۋە ئاساس سالدى.

ئەبەيدۇللا سەيدۇللايېۋ،
قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ ئىلمىي خادىمى.

شائىرغا بېغىشلانغان ئەدەبىي كەچ

يېقىندا قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ مەجلىس زالىدا جۇمهۇرىيەت ئەدىپلىرى، سەنئەت ئەرباپلىرى، ئەدەبىيات مۇخلىسلىرى، ئۇيغۇر جامائەتچىلىگى قاتنىشىشىدا سوۋېت ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسچىلىرىنىڭ بىرى، شائىر ۋە يازغۇچى ئومەر مۇھەممەدىينىڭ تۇغۇلغىنىغا 80 ژىل تولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن ئەدەبىي كەچ ئوتكۇزۇلدى.

تەنتەنىلىك خاتىرە ژىغىننى قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ سېكرېتارى ئەخمەتجان هاشىروۋ باشقۇردى.

مەرهۇمنىڭ هاياتى ۋە ئىجادىي پائالىيىتى توغرىسىدا شائىر ساۋۇتجان مەمەتقۇلوۋ ئومەر مۇھەممەدىينىڭ ئوز شېئىرىدىن ئېلىنغان «ئاز ئېيتتىم، ئازلا ...» ماۋزۇسىدا ئۇتۇق سوزلىدى.

سوزگە چىققان فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى پاتىگۇل سابىتوۋا بىلەن پېداگوگىكا پەنلىرىنىڭ كاندىداتى بۇۋىخان ئەلاخۇنوۋالار ئومەر مۇھەممەدىي ئەسەرلىرىنىڭ سوتسىيالىستىك جەمىيەتتە ۋە بۈگۈنكى ئوزگەرتىپ قۇرۇش دەۋرىدىمۇ ئوز ئەهمىيىتىنى يوقاتمىغانلىغىنى تەكىتلەپ ئوتتى.

ئومەر مۇھەممەدىي بىلەن بىللە ئوقۇغان زاماندىشلىرىنىڭ بىرى- بىولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى ئابدۇمېجىت روزىباقىيېۋ، ئوز ۋاقتىدا ئومەر مۇھەممەدىيدىن تەلىم ئالغان پېشقەدەم يازغۇچى زىيا سەمەدىي ۋە ئەمگەك ۋېتېرانى ئەخمەت ئەلىيېۋلار سوزگە چىقىپ، شائىرنى هورمەت- ئېهتىرام بىلەن تىلغا ئېلىپ، ئەسلەپ ئوتتى.

ژىغىننىڭ ئاخىرىدا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى شائىرنىڭ شېئىرلىرىدىن ئۈزۈندىلەر ئوقۇدى. شۇنىڭدەك شائىرلار ئومەر مۇھەممەدىيگە بېغىشلانغان شېئىرلىرىنى ئوقۇپ بەردى.

يۇسۇپ خوجايېۋ.

ئافغانىستاندىكى مىللىي ئەپلىشىش ھەققىدە

ئافغانىستان هوكۇمىتى رەهبەرلىرىنىڭ ئېتىشىشنى بىر تەرەپلىمىلىك ئاساستا توختىتىش ۋە تەتۈر ئىنقىلاپچىلارغا قارشى هەربىي هەرىكەتلەرنى توختىتىپ تۇرۇش قارارى 15-يانۋار كۈنى ئوز كۈچىگە كىرگەنلىگى هەممىمىزگە مەلۇم.

بۇ قەدەم جۇمهۇرىيەت ئىنقىلاۋى كېڭىشىنىڭ «ئافغانىستاندىكى مىللىي ئەپلىشىش هەققىدە» دېكلاراتسىيەسى بويىچە تۈزۈلدى. ئەگەر قارشى تەرەپ ئەپلىشىشكە قوشۇلىدىغان بولسا بۇ جەريان يېرىم ژىلغا سوزىلىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنمۇ ۋاقىتنىڭ ئۇزارتىلىشى مۇمكىن. ئافغانىستان خەلىق دېموكراتىيەلىك پارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتى سەياسىي بيۇروسىنىڭ 13-يانۋار كۈنى ئوتكەن نۆۋەتتىكى مەجلىسىدە ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن ئوتكەن ئافغانىستان مىللىي ۋەتەنپەرۋەرلىك مەيدانىنىڭ ئىككىنچى سېيىزىدا مىللىي ئەپلىشىشكە ۋە ئافغانىستان زېمىنىدا تېچلىقنى ئەكسىگە كەلتۈرۈشكە دائىر مەسىلىلەر قارالدى. بۇ باشلانما ئافغانىستان خەلقى تەرىپىدىن قىزغىن قوللاپ- قۇۋۋەتلەنگەنلىگى ئاتاپ ئوتۇلدى. ئافغانىستان خەلىق دېموكراتىيەلىك پارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ سەياسىي بيۇروسى بەلگۈلۈك سەۋەپلەر تۈپەيلى چەت ئەللەردە ژۈرگەن ئافغانلىقلارنىڭ ئوز ۋەتىنىگە قايتىپ كېلىشى ئۈچۈن ۋە قۇرال- ياراقلىرىنى ئوز ئىختىيارى بىلەن تاشلاش قارارىغا كەلگەن ئادەملەر ئۈچۈن تېگىشلىك ئورگانلارغا مۇۋاپىق شارائىت يارىتىش هەققىدە يول- يورۇق بەردى.

ئافغانىستان ئارمىيەسى باش سەياسىي باشقارمىسىنىڭ باشلىغى زىيارمال سوۋېت ئىتتىپاقىدا چىقىدىغان «ئىزۋېستىيە» گېزىتىنىڭ سوئاللىرىغا بەرگەن جاۋاۋىدا ئافغانىستان قۇراللىق كۈچلىرىنىڭ هەربىي بەتىم ۋاقىتتىكى ۋەزىپىلىرى توغرىلىق ئېيتتى. بۇ ۋاقىتتا- دېدى ئۇ، قۇراللىق كۈچلەر قىسىملىرى تېچ ۋاقىتتىكىدەك تەرتىپكە كۆچۈپ، ئوزلىرىنىڭ تۇراقلىق جايلاشقان ئورۇنلىرىغا قايتىدۇ. دولەت چېگارىسىنى قوغداش، مۇهىم هەربىي ۋە خەلىق ئىگىلىگى كارخانىلىرىنى قوغداش، ژۇك باسقان ئاۋتو كولونىلارنىڭ هەرىكىتىنى تەمىنلەش قۇراللىق كۈچلەرنىڭ ئاساسىي ۋەزىپىسى بولۇپ قالىدۇ. ئافغانىستان جەڭچىلىرى ئاهالىنىڭ ۋەيران بولغان ئويلىرى بىلەن، بۇزۇلغان ئېرىقلارنى، مېچىتلىرى بىلەن مەكتەپلەرنى ئەكسىگە كەلتۈرۈشتە، يوللار بىلەن ئېتىزلىقلارنى مىنادىن تازىلاشتا ئۇلارغا ياردەم كورسىتىدۇ.

هازىر ئولكىلەردە، ۋىلايەتلەردە مىللىي ئەپلىشىش بويىچە كومىسسىيەلەر قۇرۇلۇپ، ئۇلار ئەستايىدىل ئىشلەشكە باشلىدى. كوپلىگەن جايلاردا هوكۇمەت ئورۇنلىرىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن قۇراللىق توپلار باشچىلىرى ئارىسىدا سوهبەتلەر ئوتمەكتە. بىر قاتار جايلاردا تۇنۇگۇنكى دۇشمەنلەر خەلىق هوكۇمىتى تەرەپكە ئوز ئىختىيارى بىلەن ئوتۇپ، يېڭى، تېنچ هايات قۇرۇش ئۈچۈن تۇغۇلغان ژۇتلىرىغا قايتماقتا. دجابال ۋىلايىتىدىكى قاراقچىلار توپىنىڭ باشلىغى، قارشى تەرەپ ۋەكىلى ئەمىر مۇخەممەد مۇنداق مەلۇم قىلىدۇ، - ئافغانىستان قۇراللىق كۈچلىرىگە قارشىلىق بىلدۇرۇش هازىرقى كۈندە جىنايەتلا بولۇپ قالماستىن، بەلكى هېچ قانداق ئەمەلگە ئاشمايدىغان ئىشقا ئايلاندى. هوكۇمەت ئەسكەرلىرى ئېتىشنى توختاتقاندىن كېيىن ئەينە شۇ تەلۋىلەرچە ئۇرۇشنى داۋاملاشتۇرغۇچىلار، ئەق ئوز خەلقىگە قارشى ئۇرۇشنى داۋاملاشتۇرغۇچىلار بولۇپ شەرمەندە بولۇشى ۋە بەربات بولۇشى سوزسىز،- دېدى مۇخەممەد.

ئافغانىستان ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ئەهۋالنى ياخشىلاش ئامېرىكا جاهانگىرلىگىنى ئوز هېساۋىدىن يېگىلىدۇردى. كابۇلدىن ئەپلىشىش چاقىرىغى ئاڭلىنىشى بىلەنلا جاهانگىرلىك تەشۋىقات بىلەن ئۇنىڭ يالانما قول چوماقلىرى ئافغانىستان كوتەرگەن باشلىمىنى هالسىزلاندۇرۇش هەرىكىتىنى دەررۇ قولغا ئالدى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە مىللىي ئەپلىشىش هەققىدىكى تەكلىپنى هېچ كىم خوشاللىق بىلەن قارشى ئېلىۋاتقىنى يوق، ئەكسىچە ئۇنى ئىنكار قىلغانمىش، دېگەن مەزمۇندىكى تەبىرلەر بېرىلگەن ماقالىلار چىقىشقا باشلىدى.

جاهانگىرلار ئافغانىستان هوكۇمىتىنىڭ بۇ سەياسىتىگە تەشۋىقات ۋاستىلىرى بىلەنلا قارشىلىق قىلىپ قالماستىن، بەلكى ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى تەتۈر ئىنقىلاپچىلارغا هەر ژىلى يېرىم مىللىارد دوللارغا يېقىن ئىختىسات ئاجرىتىپ، ئەتراپلىق ياردەم بېرىپ تۇرىدۇ، دەپ ئېلان قىلدى.

جاهانگىرلارنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىنىڭ سەياسىتى ئاۋغان خەلقىنىڭ ۋە ئازىيە قىتئەسىدىكى باشقىمۇ خەلقلەرنىڭ مەنپىيەتلىرى بىلەن، دۇنيادا تېچلىق مەنپىيەتلىرى بىلەن چىقىشالمايدۇ. شۇڭلاشقىمۇ، ئۇلار تەبىي هالدا تۇيۇق يولغا كىرىپ قالدۇ.

شىمالىي قازاقستان ئوبلۇسى، «ئارال ئاغاچتىكى» خەلق تىياترى ئارتىستلىرى.

يالغۇز ياپۇز

(روماندىن پارچە)

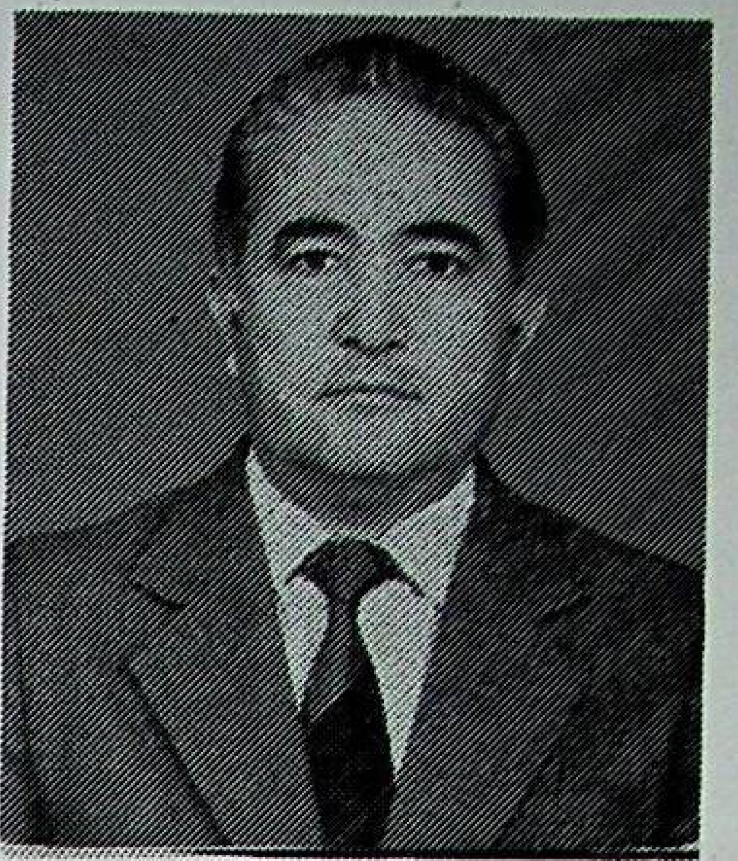

ئەخمەتجان هاشىروۋ

يازغۇچى، دراماتۇرگ ئەخمەتجان هاشىروۋ سوۋېت ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تەرەققىياتىغا كۆرۈنەرلىك هەسسە قوشۇپ كېلىۋاتقان ئەدىپلەرنىڭ بىرىدۇر. ئۇنىڭ «ياشىغىنىم ــ ياشىغان»، «كەچمەس كۆڭلۈم»، «سولماس گۈل» پوۋېست ۋە هېكايىلەر توپلاملىرى كەڭ كىتابخانلارغا ياخشى تونۇش. دراماتۇرگنىڭ ئۇيغۇر تىياترى سەھنىسىدە قويۇلغان «ئۆلمەس بولۇپ تۇغۇلغانلار»، «مۇقامچىلار»، «دېخان»، «ئەپچىل» قاتارلىق سەھنە ئەسەرلىرىمۇ تىياتر مۇخلىسلىرى تەرىپىدىن قىزغىن قارشى ئېلىندى. يازغۇچى يېقىندا «يالغۇز ياپۇز» ناملىق رومانىنى يېزىپ تاماملاپ «جازۋۇشى» نەشرىياتىغا نەشرگە تاپشۇردى. مەزكۇر ئەسەرنىڭ ئاساسىي ماۋزۇسى چوڭ ئالمۇتا كانالى ۋە بارتوقاي سۇ توسمىسى قۇرۇلۇشى ۋە ئۇنىڭغا ئىشتىراك قىلغان رۇس، ئۇيغۇر، قازاق ئەمگەكچىلىرىنىڭ جاسارىتى ۋە ئىنتېرناتسوناللىق دوستلۇغىدىن ئىبارەت.

يازغۇچىنىڭ بەزى ئەسەرلىرى رۇس تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان.

ئە. هاشىروۋ قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ سېكرېتارى سۈپىتىدە جەمىيەتلىك ئىشلارغا پائال قاتنىشىپ كەلمەكتە.

بىز تۆۋەندە گېزىتخانلىرىمىزغا يازغۇچىنىڭ يېڭى روماندىن پارچە هاۋالە قىلدۇق.

تۈن پەردىسى قارىيىپ ــ قارىيىپ بارتوقاي ۋادىسىنى ياپتى. بوستانگۈلنىڭ دىلىدا شېرىن هىس ــ تۇيغۇلار جۇش ئۇردى. بارات ئاخۇننىڭ كوزىدە هايات نۇرى چاقناش بولدى. ئۇ ئاغرىقىغا چىدالماي تولغۇنۇپ ئېڭرايدۇ، كۈلۈشتىن ئاللىقاچان قالغان.

ئۇنىڭ كوڭۇل ئارامىنىڭ يوقلۇغىنى، ئويــ پىكرىنىڭ تەشۋىشلىك ئېكەنلىگىنى بوستانگۈل ئاللىقاچان بىلگەن. ئۇ چىراقنى ياقتى.

ــياقما! دېرىزىدىن يۇلتۇزلار چىرايلىق كورۇنىدۇ، ــ دېدى بارات ئاخۇن ئاستا پىچىرلاپ، ــبېرى كەل قېشىمدا يات.

بوستانگۈل كېلىپ ياتتى.

ــئاسماننى كورۇۋاتامسەن؟

ــ كورۇۋاتىمەن.

ــ كوك گۈمبەزنىڭ بىر چېتىدىكى بوشلۇقتا نۇزىنى ئۇزۇپ، كىچىككىنە بىر يۇلتۇز پىلدىرلايدۇ، بايقىدىڭمۇ؟

ــ بايقىدىم.

ــ ئۇ يالغۇز. ماڭا ئوخشاش ئاغىنەئوگەيلىرىدىن ئايرىلغان يۇلتۇز. ئۇ ئوزىنىڭ ئۇستىدىكى يۇلتۇزلارغا تەلمۇرسە، مەن يەردىكى يۇلتۇز ــ ساڭا تەلمۇرىمەن.

ــ ئەتىدىن باشلاپ مېنى ساپ هاۋاغا ئەچىق. هاپاش قىلامسەن، يۇتۇمدىن تۇتۇپ سورىمسەن ئوزەڭ بىل.

بارات ئاخۇن ئايالىغا قاراپ ئوتۇندى، شۇ چاغدا ئۇنىڭ كوز ياشلىرى ئايالىنىڭ ئالقانلىرىغا توكۈلدى.

ــ مەن سىزگە بارتوقاينىڭ ئەڭ گوزەل جايلىرىنى كورستىمەن.

بوستانگۈل شامالدىمۇ، يامغۇر ــ يېشىندىمۇ، ئېرىنى هاپاش قېلىپ ژۈردى. جاپاغا چۇشلۇق، ترىشقىنىغا چۇشلۇق جەمىشت بۇنى كورمىسە. بوستانگۈل جەمشىتنى كورەلمىگەن ئىدى. كورۇش تەشنالىغى قانچە ئاشقانسېرى، بوستانگۈل سەيلىسىنىمۇ توختاتمىدى. ئاغرىق ئېرىنى هارۋۇغا سېلىپ، ساي تەرەپكە چۇشتى. بۇ چاغدا هىلىقى يازدا ئوتكەن سايلىرىنى سۇ بېسىپ كەتكەن ئېكەن. ئايال ماڭغان يولىدىن قايتمىدى. ئۇ پۇتلىرىنى يېشىپ ئەڭ ئالدى بىلەن هارۋۇنى دەريانىڭ ئۇ قىرغىقىغا سورەپ ئوتتى. سوغ سۇ ئۇستىخانلىرىدىن ئوتۇپ، تەنلىرىنى مۇزلىتىۋەتتى.

سۇنىڭ سوغى بوستانگۈلنىڭ ئاپپاق پاقالچاقلىرىدىن ئىلىكلىرىگىچە، هەتتا مېيىسىگىچە يەتتى. قىرغاققا چىققاندا، لەۋلىرى تىترەپ، چىشلىرى كاسىلداپ كەتتى ...بۇ دورەن بوستانگۈل جەمشىتنى يەنە كورمىگەن. ئامما ئۇنىڭ بۇ هەركىتىنى بارات ئاخۇن هەققىي ئىنساننىڭلا قولىدىن كېلىدىغان ئىش دەپ چۇشەندى. مانا شۇنىڭدىن كېيىنلا بوستانگۈل ئۇ ياق بۇ ياققا ئەركىن چىقالايدىغان بولدى.

قىشچە شۇنچىلىك سورۇن ۋە دەھشەتلىك يەر ــ بارتوقاي، باهار لىباسى بىلەن ياسانغاندا هەۋەسلىنىپ قارىغىنىڭ كېلەتتى. بوستانگۈلنىڭ ئوز قولى، كۈچى، پەمى بىلەن تىكىلگەن دەرەق ۋە مېۋە كۈچەتلىرى باهار ئۇنىنىڭ ئەملىرىنى بويىغا سىڭدۇرۇپ چېلەك دەرياسىنىڭ شوخ ئاققان هاياتبەخش ئاۋازىدىن ئويغىنىپ، باهار تېڭىنىڭ نۇرلىرىدىن تاۋلىنىپ، چولدەرىگەن مەلە، ئادەملەرگە تولۇپ قالغاندەك سىزىلەتتى. ۋادى ئاستىدىكى سايدا، تاغ قاپتاللىرىدا، دوڭلەردە، سوغ تاشلارنى كومۇپ، خۇددى پاياندار كەبى تۇرلۇك ــ تۇمەن گۈللەر، كۈن نۇرىدا جىلۋە قىلاتتى. كوزلەرنىڭ يېغىنى يېگەن، سولغان قەلبلەرنــى ئىلهامبەخش سويگۇ هىس ــ تۇيغۇسىغا غەرىق قىلغان گۈللەر بارتوقايغا جان بەرگەن ئېدى. بوستانگۈل ئالتۇن بەيبىشى سوغا قىلغان ئاق شايە كوينىگىنى، بېشىغا دوپپىنى كىيىپ، ئۇزۇن چاچلىرىنى تالە ــ تالە قىلىپ ئورۇپ، ئوڭ قولىغا ئۇرۇك چېچەكلىرىنى قىستۇرۇپ باغدا ژۇرەتتى. ئۇ ئوز جامالىنــى بــاهــارغــا قىياس قىلغاندەك، كوكلەمدە كەلگەن مۇهەببەتنى خوش قارشى ئالدى. بارات ئاخۇن بەهرەمجان ئىككىسى باغدىن ئېرى، دالا گۈللىرى ئارىسىدا بىر ــ بىرىگە بىر نېمىلەرنى ئېيتىشىپ، خوش كوڭۇل ژۇرەتتى. بۇلارغا قاراپ بوستانگۈلنىڭ كوڭلى خاتىرجەم. سېيىت توكو، ئۇرنىسا، قاسقاراۋ، ئالتۇن بەيبىشى تالادا ئولتىرىپ ساماۋار چېيىنــى ئىچمەكتە. ئۇلارمۇ باهار ئاپتىۋىنى چىرايىغا سىڭدۇرگەندەك ساغلام ۋە يېقىملىق.

بەهرەمجان ئويدىن ئويناپ، سەكرەپ چىققان پېتى بوستانگۈلنىڭ كوينىگىنى ئوقۇپ ئارام بەرمىگەن جەرەن بالىسىنى كورۇپ، توپ ــ توغرا باققا قاراپ ژۇگەردى ۋە كەلگەن پېتى، قولىدىكى بىر سىقىم لەيلىقازاقنى بوينىدىكى ژىپ ــ ئاغامچىغا ئېسىپ قويدى. جەرەن بالىسى ئەندى كىچىك دوستىنىڭ قولىنى يالىدى. بۇنى كورۇپ ئولتارغان چايچىلار كۈلۈشتى.

ــ سەن جەرەندىن ئېگىز بولۇپ كېتىپسەنغۇ؟ ــ دېدى بوستانگۈل بالىسىغا خوشال بولۇپ.

ــ ياق، تېخى ئوسكىنىم يوق. بارتوقاي سېپىغا سۇ توشقاندا ئوسىمەن.

ــ كىم ئېيتتى، ساڭا؟

ــ ئوزەڭ ئېيتتىڭغۇ.

بوستانگۈلنىڭ يادىغا چۇشتى.

ــ مەن ئاكىلىرىمنىڭ قېشىغا ئۇچ قېتىم باردىم. بوۋام، مومام بىلمەيدۇ. كېچە ــ كۈندۇز ئىشلەيمىز دەپ ۋەدە بەردى. ئاكىلىرىم بىلەن ياخشى تونۇشۇپ قالدىم. قارا ساقاللىق نادىر ئاكام، يالاڭغىداق ئىشلەيدىغان مىرىماخۇن ئاكام، پۇتى ئۇزۇن ۋە يوغان تۇرسۇنتاي بىلەن تونۇشتۇم. جەمشىت ئاكام سايغا سۇ توشىدۇ دېگەن.

ئاپىسى گۈل ــچېچەكلەردەك ئېچىلدى، لېكىن ئېنتىزار باغرى نورتەندى، ئوغلىنىڭ شۇ خىل خوش خەۋىرى تاڭ ئۇرىدەك تاۋلانغان ئاق ئۇزلۇك، تۇم قارا كوزلۇك بوستانگۈلنى شادۇ ــ خورام قىلدى. ياش غۇنچە، ئاپىسىنىڭ شۇنداق ئوزگەرگەن نەپىس ۋە ئىللىق هوسنى ــ جامالىنى بايقاپ مۇنچىلىك خوشال بولىدىغان بولسا، ئەشۇ ياخشى ئاكىلىرى، چوڭ دادىلىرى توغرىلىق يەنە خوش خەۋەر ئەكېلىدۇ. بۇ سېھىرلىق كوزلەرنىڭ سىر مەناسىنى چۇشەنمىگەن بالا، پەقەت يۇمشاق چاچلىرىنى ئوينىشىغا، چېچەكلەر كەبى ياشناپ، كىمدىندۇر ئويۇلۇپ، كىمدىندۇر ئەيمىنىپ، تۇرغان ئاپىسىدىن كوز ئالمىدى.

ــ ئاپا، ئاپا! ــ دېدى بەهرەمجان ئۇنىڭ بارماقلىرىدىن تارتىپ.

ــ سەن ئېمىشكە دايىم خوشخوي ژۇرمەيسەن؟

ــ خوشخويمەن، بالام، ــ دېدى ئانا، ــسەن ئويناپ ژۇرۇپ بايقىمساڭ كېرەك. سەن كورگىنىڭ توغرىلىق داداڭغا ئېيتما، ماقۇلمۇ؟ داداڭنىڭ ئاچچىقى يامان ...

ــ جەمشىت ئاكام ئاپاڭنىڭ ئېتى كىم دەپ سورىدى. ئاپامنىڭ ئېتى بوستانگۈل دېدىم. ئۇ مېنىڭ قولۇمدىن يېتىلەپ، قىلىۋاتقان ئىشىنى كورسەتتى. «نەگە ئاپىرسەن؟» ــ دەپ سورىسام: «بىز قانداق ئىشلەۋاتىمىز، سەن كورگىن» دەپ تاغ ئاستىغا ئەكىرىپ كەتتى. بۇ قورقۇنۇچلۇق ئوڭكۇر ئېكەن. ئۇستى ــ بېشى پاتقاق، بېشىغا تومۇر بوك كىيىۋالغانلار مېنىڭ بىلەن ئېچىلىق سوراشتى، بىرلىرى پەنجىردەك تومۇرلەرنى كويدۇرىۋاتىدۇ. «بۇ ئوڭكۇرنى بەهرەمجان تۇننېل دەيدۇ» دېدى جەمشىت ئاكام. سۇ ئاقىدۇ. ئوڭكۇرنىڭ تېشىغا چىقتۇق. «مونى سۇ بولىدىغان بېتون ئېرىقلار دەيدۇ، سەن كورۇۋاتقان مونۇ ۋادىغا سۇ توشقاندا، هاياتىمىز، تۇرمۇشىمىز باشقىچە بولىدۇ»، دەيدۇ مېنى كوتۇرۇپ ...

ــيەنە نېمە دېدى، جەمشىت ئاكاڭ؟ ــ بوستانگۈل ئوغلىنىڭ ئېيىز لېۋىگە لېۋىنى ياقتى.

ــ زېرىكسەڭ، پات ــپات كېلىپ تۇرغىن، ــ دېدى ئاكام، ــ بالا ئۇنىڭ كوينىگىنى تارتتى. ــهە نېمە؟ ئۇ ئاكام ساڭا بىر نېمە ئېيتمىشى كېرەكمېدى؟ ئەندى بــارغىنىمدا سوراپ كورەي.

بوستانگۈل ئۇنى باغرىغا مەككەم بېسىپ:

سورىما! ــ دېگىنى بىلەن ئۇنىڭ ژۇرىگى هاياجانلاندى. ــئاغزىڭدىن چىقمىسۇن. سەن جەمشىتنى كورمىدىڭ. مېنىڭ گېپىمنى چۇشەندىڭمۇ؟

ــ چۇشەندىم. ئامما ئۇلار ئىنتايىن ياخشى ئادەملەر، ــ ئۇ كۈنگە كوزىنى قىسىپ قارىدى. ــ مانا موشۇ قۇياشتەك ماڭا يېقىملىق، قۇياش كىمنى رەنجىتكەن؟ هېچ كىمنى! مومام، بوۋام ئۇلاردىن بېكاردىن ــ بېكار رەنجىيدۇ. مەن رەسسام بولىمەن. ئۇلارنىڭ قاپارغان قوللىرىغا ئالتۇن پەلەي كىيگۈزۇپ ياسايمەن. قۇياشنى قۇچاغلىتىپ قويىمەن.

ــ نېيىتىڭدىن ئايلىناي بالام. ژۇمران ژۇرىگىڭ ئاستىدا شۇنچىلىك ئالىي ئىنسانىي خىسلەتنىڭ بارلىغىغا رازىمەن. ئۇ ئاكىلىرىڭ كەل، دېسە بار.

ــ هە، سەنچۇ ئاپا؟ بارمامسەن؟

ــ داداڭنى تاشلاپ چىقالمايمەن. مەن بارمىسام، كىم قارايدۇ.

ئىككىسى ئاپپاق چېچەكلىگەن مېۋىلەر ئارىسى بىلەن قول تۇتۇشۇپ بارات ئاخۇنغا قاراپ ماڭدى.

قاسقاراۋ بىلەن سېيىت توكو چىنجىرباي سېپىغا قاراپ قوي ــ ئوشكىلىرىنى هايدىدى. ئۇلار سايغا بېرىپ ماللىرىنى ئوتلاققا قويۇپ، ئوزلىرى ئاتلىرىدىن چۇشتىــ دە مۇڭداشتى.

ــ كېلىنىڭ سۇ ئامبىرى قۇرۇلۇشىدا ئىشلىسە بولمامدۇ، ــ دېدى قاسقاراۋ.

ــئاكىسىنى كورۇشكە ئەۋەت. ئادەملەرگە ئارىلاشسۇن.

ــبۇ يەردە ئىشلىمەيدۇ.

ــ شېرىنغا ئەكەتەمسەن؟

ــ ئەكىتىمەن.

قاسقاراۋ ئويلىنىپ تۇردى ــ دە:

ــ ئەۋۇ كۈنى سەن ماڭا «كېلىنىم شېرىنغا بارمايمەن» دەۋاتىدۇ، دەپ ئېيتىۋېدىڭغۇ؟

ــ شۇنداققۇ دېگەن، ــ سېيىت توكو گېپىنىڭ ئاخىرىنى دەلەلمەي توختاپ قالدى.

ــهەممىنى بىلىپ، چۇشىنىپ تۇرۇپ، كوچمەيمەن دەپ ئوزەڭغۇ قارشىلىق بىلدۇرۇۋاتقان.

ــمېنىڭ كوچۇش ــ كوچمىشىمدە تۇرغان هېچ نېمە يوق. ئەزەلدىن هەر بىر ژۇتنىڭ بېغىمۇ، ئاشلىغىمۇ بولغان. شۇ باغ، شۇ ئاشلىق تېرىيدىغان يەرلەر يەتمەمدۇ؟

ــ مەن موشۇ ئىشنىڭ باشلىنىشىغا خوشالمەن، ــ سېيىت توكو قاسقاراۋ كوتمىگەن پىكرىنى ئېيتتى. ــ ئۇيغۇر دېخانلىرى ساڭا ئوخشاشلا بۇلاق سۈيىنى، تاغنى، دەريانى ياخشى كورىدۇ. مېنىڭ ئەجداتلىرىم، ئومۇرۋايەت سۇغا تويماي ئوتكەن. يەر ئۇستىنى كوكەرتىمەن دېگەن دېخان ئۇچۇن، ئېرىقنىڭ سۈيى، بۇلاقنىڭ سۈيى، ئوستەڭنىڭ سۈيى يەتمەيدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن بارتوقايدەك چوڭ سۇ غەزنىلىرىنى ئېچىش، ئۇنىڭ باغرىدىكى سۇلار بىلەن، سۇسىز ياتقان يەرلەرنى كوكەرتىش ناهايىتى ئوبدان ئىش.

تــەهرىر هــەيئىتــى

بىزنىڭ ئادرىس: 480100. س.س.س.ر، ئالمۇتا شەهرى، پرولېتار كوچىسى 80. تېلېفونلار: 55 ــ 19 ــ 61، 53 ــ 18 ــ 61، 13 ــ 02 ــ 61. ئىندېكس 72877

Бизниң адрес: 480100. СССР, Алма-Ата, ул. Пролетарская 80, Казахское общество «Отан» (Редакция газеты «Биздин Ватан»). Индекс 72877.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە فوتولارمىلار ئامبىرى

1987
ژىل
مارت
№6(248)
باھاسى
2 تيىن

ياشسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

گېزىت 1976 ـ ژىلى دېكابىردىن چىقىۋاتىدۇ.

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

ئىنسانىيەت ھاياتىدىكى يېڭى دەۋر

بۇ كۈنلەردە سوۋېت خەلقى، ئۇلۇق ئوكتەبىر سوتسىيالىستىك ئىنقىلاۋىنىڭ يەتمىش ژىللىقى بەيرىمىنى قارشى ئېلىش ئۈچۈن قىزغىن تەييارلانماقتا.

بۇ مۇناسىۋەت بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقى كوممۇنىستىك پارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ سوۋېت خەلقىگە بېغىشلىغان مۇراجىيەتىدە جۈملىدىن مۇنداق دېيىلگەن:

... بىزنىڭ ئىنقىلاۋىمىز ـ ئىنسانىيەت ھاياتىدا يېڭى دەۋر باشلانغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن 20 ـ ئەسىرنىڭ ئەڭ مەشھۇر ۋاقەسى. ئوتكەن ۋاقىت ئۇنىڭ تەڭدىشى يوق ئەھمىيىتىنى چوڭقۇر ئېچىپ بەردى، سوتسىيالىستىك جەمىيەت تەرەققىياتى ئېچىپ بېرىۋاتقان گىگانت ئىمكانىيەتلەرنى يورۇتتى.

... بىزنىڭ ئاڭ سېزىمىمىزدە، بىزنىڭ ھېسسىياتلىرىمىزدا ئوكتەبىر ـ ئۇ سوۋېت ئادەملىرىنىڭ ئەڭ ژۇقۇرى پەخرىدۇر. ئىنقىلاپ ئاممىنىڭ تارىخىي ئىجادىيىتىنىڭ مىسلى كۆرۈلمىگەن پەرۋازىغا، كاپىتالىستلار ۋە پومېشچىكلار ئېكسپلۇئاتاتسىيەسىنىڭ بويۇنتۇرۇغىنى ئېلىپ تاشلىغان غالىپ خەلقىنىڭ زەپەر پەيتىدۇر.

روسسىيەنىڭ ئىشچىلار سىنىپىنى، ئەمگەكچىلىرىنى ئىنقىلاپ جاسارىتىگە ئاتلاندۇرغان بولشېۋىكلار پارتىيەسىنىڭ بېشىدا ۋلادىمىر ئىلىچ لېنىن تۇردى. ئۇنىڭ ئەزەرىيەۋىي ئوي ـ پىكرى، ئۇنىڭ ئەخلاقىي ئۈلگىسى ئۇنىڭ ئىنتايىن زور پائالىيىتىنىڭ مېۋىلىرى ئەسىرلەر بويى ياشايدۇ.

ئۇلۇق ئوكتەبىر بۈگۈن بىزنىڭ ئىشلىرىمىزدا داۋام قىلماقتا. مەملىكىتىمىزدە ئوزگىرىپ قۇرۇش، ئوز ماھىيىتى بويىچە ئىنقىلاۋىي ئىجاتكارلىق ئىش قانات يايماقتا. ئۇنىڭ مەخسىتى ـ سوتسىيالىستىك جەمىيەت تەرەققىياتىنى چاپسانلىتىشتىن ئىبارەت.

... بىزنىڭ مەملىكىتىمىز ـ سوتسىيالىزم نەمەلگە ئاشۇرۇلغان بىرىنچى مەملىكەت.

ئوكتەبىر غالىبىيىتى ئادەملەرنىڭ ئىجتىمائىي مەنىشىيتىنىڭ تارىخىي جەھەتتىن مىسلى كورۇلمىگەن ئاساسلىرىنى: سەياسەتتە ـ ئەمگەكچىلەرنىڭ ھاكىمىيىتىنى، ئىختىساتتا ـ ئىشلەپ چىقىرىش ۋاستىلىرىغا جەمىيەت مۇلۇكچىلىكىنى، ئادەملەر مۇناسىۋەتلىرىدە ـ كوللېكتىۋىزمنى ۋە ئوز ئارا يولداشلىق ياردەملىرىنى مۇستەھكەم ئورناتتى. بۇ ئىنقىلاۋىي ئوزگىرىشلەردە سوتسىيالىستىك تۈزۈمنىڭ ئاساسلىرىنىڭ ئاساسى، ھاياتىي كۈچلىرىنىڭ تۈگىمەس مەنبەلىرى ئەكىس ئېتىلگەن.

سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش داۋامىدا بىزنىڭ مەملىكىتىمىز قۇدرەتلىك ئىختىسادىي ۋە ئىلمىي ـ تېخنىكىلىق پوتېنسىيالغا ئىگە قۇدرەتلىك ئىندۇستىريال دولەتكە ئايلاندى.

ئىنقىلاپ بىزنىڭ مەملىكىتىمىزدە مىللىي مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ ئاساسلىرىنى سېلىپ بەردى. سوۋېت ھاكىمىيىتى ژىللىرى ئىچىدە خەلقلەرنىڭ باراۋەرلىگى، ئۇلارنىڭ قېرىنداشلىق ھەمكارلىغى ئەمەلىياتتا مۇستەھكەم ئورنىدى. بارلىق جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ ئىختىسادى ۋە مەدەنىيىتى كوتىرىلدى. ئوزىنىڭ ئومۇمىي مۇۋاپىقىيەتلىرىگە پەخىرلىنىدىغان ۋە سوتسىيالىستىك غالىبىيەتلىرىنى ھەر قانداق سۇيقەستلەردىن قوغداشقا تەييار تۇرغان بىر پۈتۈن سوۋېت خەلقى ۋۇجۇتقا كەلدى.

بىز ئىنقىلاۋىمىزنىڭ تەسىرى ئاستىدا چوڭقۇر ئوزگەرگەن دۇنيادا ياشاۋاتىمىز.

ھازىرنىڭ ئوزىدىلا ئىنسانىيەتنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمىدىن ئوشۇغىراغى كاپىتالىستىك ئېكسپلۇئاتاتسىيە زەنجىرلىرىنى پاچاقلاپ تاشلىدى. سوتسىيالىزم موجۇت، دۇنياۋىي سىستېما سۈپىتىدە ياشىماقتا، تەرەققىي ئەتمەكتە. ئەندى مۇستەملىكىچى جاھانگىرلەر يوق ـ ئۇنىڭغان ياش سۇۋېرېن دولەتلەر بار.

ئوكتەبىرنىڭ يەتمىش ژىللىقى ئادەمزات ئوزى ئامان قېلىش پروبلېمىسى ئالدىغا قويۇلغان چاغدىكى ۋەزىيەتتە كېلىۋاتىدۇ. دۇنيانىڭ ـ قارىمۇ ـ قارشى، بىراق بىر پۈتۈن ۋە ئوز ئارا ئالاقىدار دۇنيانىڭ ـ كېلەچىگى ھازىر بەلگۈلەنمەكتە. پلانېتا يادرو ئورۇشى خەۋپىدىن قۇتۇلالايدۇ ۋە قۇتۇلۇشى لازىم. بارلىق خەلقلەرگە بېخەتەرلىك، مۇستەقىللىك ۋە تەرەققىيات شارائىتىدىكى ھايات تەمىنلىنەلەيدۇ ۋە تەمىنلىنىشى لازىم.

بۇنىڭداكوپ ئەرسىلەر بىزگە ـ س س س رغا، سوتسىيالىزمغا باغلىق ئەمەستۇر. لېكىن، باغلىق بولغان ئەرسىلەرنى بىز ئەمەلگە ئاشۇرىمىز ۋە تولۇغى بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرىمىز.

پارتىيەمىز بىلەن دولىتىمىزنىڭ دۇنياۋىي سەياسىتىدىكى يولى ـ ئىزچىل تېچلىقپەرۋەرلىكتۇر. بىز خەلق ئارا پروبلېملارغا يېڭىچە سەياسىي پىكىر قىلىشقا ئەمەل قىلغان ھالدا، رېئالىستىك، ئەۋرىشىم ياندىشىۋاتىمىز. بىز ئۈچىنچى مىڭ ژىللىقنىڭ بوسۇغىسىدا دولەتلەر قۇرالىنىڭ كوسمىسقا چىقىرىلىشىغا يول قويماسلىق، ئۇنى قىسقارتىش ۋە ئاخىرىدا يەر يۈزىدە يوقىتىش ئۈچۈن، يادرو قۇراللىرىنى ئېرى تاشلىشى ئۈچۈن ئىشنى ئېخشىماي ۋۇرگۈزىدىغان بولىمىز.

ك پ س س مەركىزىي كومىتېتى «ئۇلۇق ئوكتەبىر سوتسىيالىستىك ئىنقىلاۋىنىڭ يەتمىش ژىللىقىغا تەييارلىق كورۇش توغرىلىق توختام» قوبۇل قىلدى.

قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتى كونفېرېنسىيەسى

يېقىندا ئالمۇتا شەھىرىدە چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ ئۈچىنچى كونفېرېنسىيەسى بولۇپ ئوتتى.

كونفېرېنسىيەگە «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ پايتەختتە، ئوبلۇسلاردا تۇرۇشلۇق ئاكتىۋلىرى، مەدەنىيەت، پەن، سەنئەت ۋە جامائەت ئەرباپلىرى قاتناشتى. «ۋەتەن» جەمىيىتى باشقارمىسى رەئىسىنىڭ بىرىنچى ئورۇنباسارى ش. ج. جەنىبېكوۋ جەمىيەتنىڭ يېقىنقى ژىللار ئىچىدىكى خىزمەتلىرى ھەققىدە دوكلاد بىلەن سوزگە چىقتى. دوكلاد بويىچە قوشۇمچە سوزگە چىققانلار «ۋەتەن» جەمىيىتى خىزمىتىنىڭ نەتىجىلىك بولغانلىغىنى قانائەتلىنەرلىك ھېسسىيات بىلەن ئاتاپ ئوتۇشتى. ئۇلار «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلارغا كورسىتىۋاتقان ئىزگۈ مەدەنىي خىزمەتلىرىنى يەنىمۇ كەڭ مىقياستا داۋاملاشتۇرۇش لازىملىغىنى تەكىتلەشتى. بۇ تەشەببۇس قوللاپ ـ قۇۋەتلەنگەن ھالدا تېگىشلىك قارار قوبۇل قىلىندى.

كونفېرېنسىيە كۆن تەرتىۋى بويىچە تەشكىلىي ئىشلار قارالدى. «ۋەتەن» جەمىيىتى باشقارمىسى پرېزىدىئۇمىنىڭ رەئىسلىگىگە قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئاكادېمىگى ئىسمېت كېكېنباي ئوغلى كېكېنبايېۋ سايلاندى. «ۋەتەن» جەمىيىتى باشقارمىسى پرېزىدىئۇمى رەئىسىنىڭ بىرىنچى ئورۇنباسارلىغىغا شەڭگېرېي جەنىبېك ئوغلى جەنىبېكوۋ، ئورۇنباسارلىغىغا مۇرات ئىسا ئوغلى ئىسىن، مەسئۇل كاتىپلىغىغا مامان جۇنىس ئوغلى جۇنىسوۋ يولداشلار سايلاندى.

كونفېرېنسىيە ۋەكىللىرى چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلارغا بېغىشلاپ مۇراجەتنامە قوبۇل قىلدى.

كونفېرېنسىيەدە ياسالغان دوكلاد ھەققىدە ۋە مۇراجىيەتنامىنى گېزىتىمىزنىڭ كېلەر سانىدىن ئوقۇشقا بولىدۇ.

دەسلەپكى قەدەم

بۇ كۈنلەردە ئېلىمىزدا دولەتلىك قوبۇل قىلىش ئىشى قىزغىن ئېلىپ بېرىلماقتا. جۇمھۇرىيىتىمىزدە بۇ كەبى مەزمۇنلۇق ئىشقا دەسلەپ قەدەم قويغان سانائەت ـ كارخانىلىرىنىڭ بىرسى ـ چىمكەنتتىكى «ۋاسخود» تىكىنچىلىك فابرىكىسى.

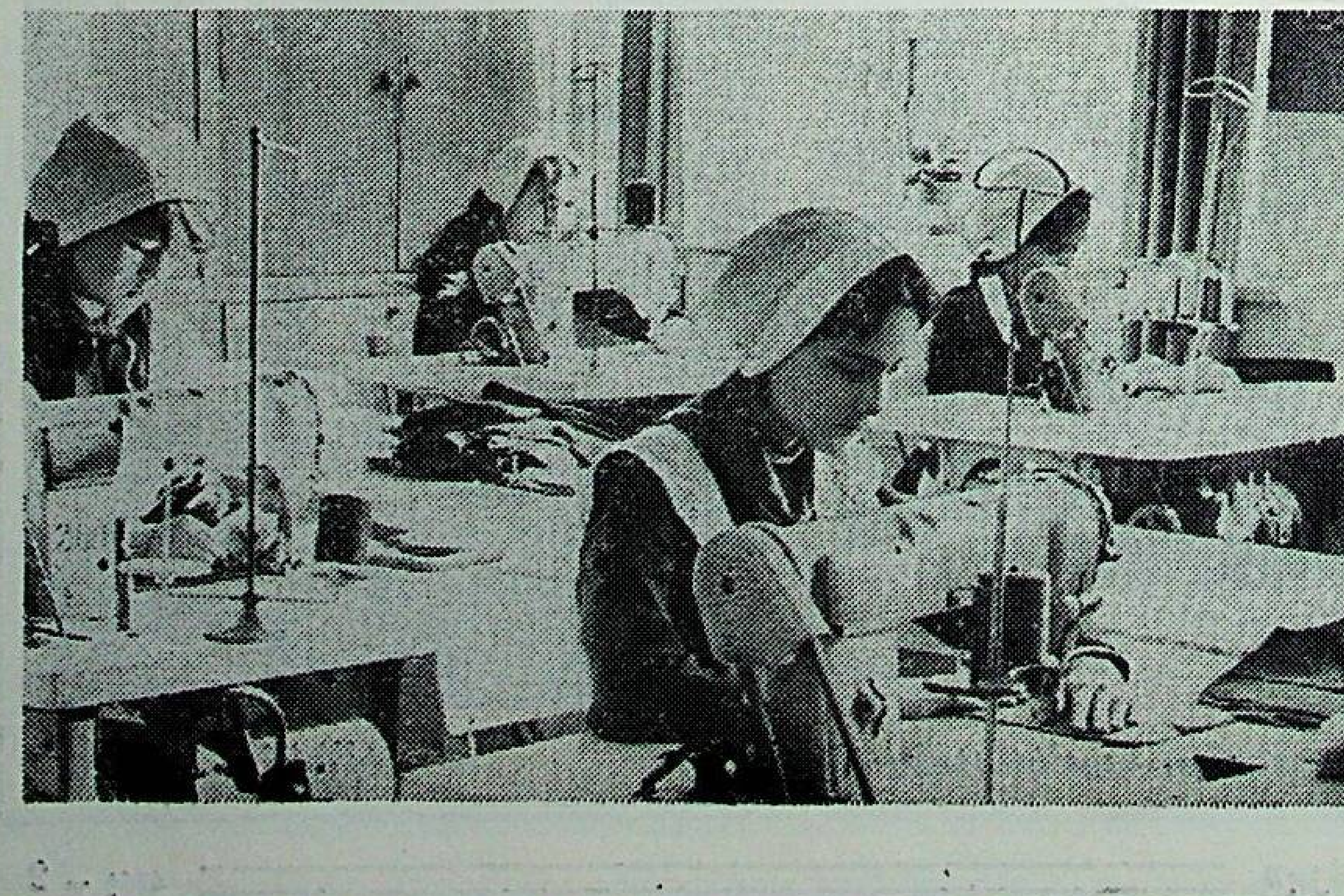

سۈرەتتە: (ژۇقۇرىدا) قازاقستان كومسومولى 16 ـ سيېزىنىڭ دېلېگاتى، تىكىنچىلىك سېخىنىڭ برىگادىرى بىبىگۈل ئارقابايېۋا. (تۆۋەندە) فابرىكا كوللېكتىۋى غەمخورلىغىدىكى №11 ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى تىكىنچىلىك سېخىغا كېلىپ ئەمگەك دەرسىنى ئوتكۈزمەكتە.

سۈرەتنى چۈشەرگەن ن. جۇبانوۋ.

قېرىلار ئۆيى

قېرىلار ئويى بار دېسە، كوپ ئادەملەر ئۇنداقمۇ بولامدۇ، دەپ ھەيران بولۇشى ھەجەپ ئەمەس.

بىر كۇنى پايتەختىمىزنىڭ كابلۇكوۋا كوچىسىدا كېلىۋېتىپ شۇنداق بىر ئويگە كوزۇم چۈشتى. بۇ يۇرت قەۋەتلىك، ھەشەمەتلىك بىنانى سوراپ بىلسەم، قېرىلار بىلەن ناكالارنىڭ ئالمۇتا شەھەرلىك ئىنتېرناتى- دارىل ئاجىز ئىكەن. تولۇغىراق تونۇشۇپ موشۇ ئوي توغرىلىق يازغىم كەلدى.

- ئىنتېرناتىمىز توغرىلىق يازسىڭىز بولىدۇ،- دېدى مېنى ئىللىق چىراي بىلەن قارشى ئالغان دىرېكتور،- سىزنى بىر- ئىككى ئادەم بىلەن تونۇشتۇرۇپ قوياي، شۇلار بىلەن سوزلىشىپ كورەرسىز.

بىز يوروۇق بولمىگە كىردۇق. يەرگە پاياندار سېلىنىپ تامغا گىلەم ئېسىلغان، بىر بۇلۇڭدا تولاتقۇچ تۇرۇپتۇ، رادىوسىمۇ بار. خانە پاكىزلىقى، سەرەمجانلىقى بىلەن كىشىنىڭ دىققىتىنى جەلىپ قىلىدۇ. ئۇنىڭدا يېشى سەكسەنگە تاقاپ قالغان ھايات ماھمۇت قىزى شاياخمەتوۋا تۇرىدىكەن.

ھايات ھەدە سوزىنى مۇنداق باشلىدى:

- بىزگە موشۇنداق شەرت- شارائىتلار يارىتىپ بەرگەن ھوكۇمىتىمىزگە رەخمەت. مەن ئوزەمنى مىسالغا ئالاي، كوپ يىل خىزمەت قىلدىم، يېشىم يېتىپ، قېرىدىم. ئېچىندىغان يېرىم يوق. لېكىن ماغدۇرۇڭ كەتكەندە يالغۇز قالغان قانداق يامان. مەن بولسام يالغۇز ئەمەسمەن، بۇ يەردە بىزگە بارلىق شارائىت يارىتىلغان.

مەزكۇر قېرىلار ئويى 1965- يىلدىن بۇيان ئىشلەپ كېلىۋېتىپتۇ. ھازىر بۇ يەردە ھەر تۇرلۇك مىللەتتىن تەركىپ تاپقان 500دىن كوپىرەك قېرىلار بىلەن ئاجىزلار تۇرىدۇ. قېرىلارنىڭ ياش ئالاھىدىلىكلىرى، تەن سالامەتلىگىگە قاراپ 7 كورپۇس ئاجرىتىلغان. ھەر بىر كورپۇستا 80دىن ئوشۇق ئادەم تۇرىدۇ. بولمىلىرى ئىككى، ئۇچ، تورت كىشىلىك.

- ئائىلىلىك قېرىلارمۇ بار،- دەيدۇ ھ. شاياخمەتوۋا.- ھەممىسىنىڭ شارائىتىمۇ دەل مېنىڭ شارائىتىمدەك. بۇ يەردە ياشايدىغان ئادەملەرنىڭ تامىقى، قىشلىق، يازلىق كىيىمى، كۇندىلىك تۇرمۇشىغا كېرەكلىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى دولەت غەمخورلىقىدا. ھەربىر كورپۇستا ۋاننا، دۇش، ھەر بىر قەۋەتتە كىتاپلار ئويىغى، رەڭلىك تېلېۋىزور بار. ئۇمۇمي ئاشخانىدا تەملىك تاماقلار تەييارلىنىدۇ. ماڭالمايدىغان قېرىلارنىڭ بولمىسىگە تاماقنى كۇتكۇچىلەر ئەكىلىپ بېرىدۇ. ياشانغانلارنىڭ ھەممىسى دېگىدەك ساۋاتلىق. ئۇلارنىڭ ئېلىمىزدىكى، خەلقئارادىكى ئەھۋاللارنى بىلىپ تۇرۇش ئۇچۇن يېڭى گېزىت- ژۇرناللار ئوز ۋاقتىدا يەتكۇزۇلۇپ تۇرىلىدۇ. ئۇنى ئوقۇش ئىمكانىيىتى يوقلارغا مەخسۇس ئادەملەر ئوقۇپ بېرىدۇ.

ئىنتېرناتنىڭ زالىدا بولدۇق. ئۇنىڭدا بەيرەم كۇنلىرى تەنتەنىلىك يىغىنلار ئوتكۇزىلىدۇ. قېرىلارنىڭ تەلىۋى بويىچە ھەر خىل كەچلەر بولۇپ تۇرىدۇ. «قازاق كونسېرت» ئارتىستلىرى، «گۇلدېر» ئانسامبلىنىڭ كوللېكتىۋى، باشقا سەنئەت ماھىرلىرى، مەكتەپ باللىرى ئويۇن كورسىتىپ، كوڭۇللىرىنى كوتىرىدىكەن.

ياشانغانلار ئويىدىكى ياخشى ئەنئەنىنىڭ بىرى- بۇ يەردىكى ھەر بىر كىشىنىڭ تۇغۇلغان كۇنىنى خاتىرىلەش بولۇپ، ئۇلارغا سوغىلار بېرىلىدۇ.

قېرىلار ئويىدە توقۇش سېخى، كونۋېرت ياساش، مېۋە- چېۋە مەھسۇلاتلىرىدىن كونسېرۋا تەييارلاش زاۋۇدى ئۇچۇن كېرەكلىك ئېغىز ياپقۇچلارنى ياسايدىغان سېخ ئىشلەيدۇ. بېكار ئولتۇرالمايدىغان، تەن ساقلىقى ياخشى مۇيسەپىتلەر ئوز ئىختىيارى بىلەن موشۇ سېخلاردا ئىشلەيدۇ. ئۇلار تاپقان كىرىمنىڭ يېرىمىنى مەدەنىي فوندقا ئوتكۇزىدۇ، ژۇقۇرىدا تىلغا ئېلىنغان سوغىلار ئەينە شۇ كىرىمدىن خىراجەت قىلىنىدۇ.

ياشانغان كىشىلەردە تومۇ- پۇشقاق، قەغىشلىك كوپ بولىدۇ. ھوكۇمىتىمىز بۇنىڭغىمۇ ئالاھىدە كوڭۇل بولۇۋاتىدۇ. مەسىلەن،- دەيدۇ ھايات ھەدە،- بىزنىڭ ئويىمىزدە تىبابەتچىلىكنىڭ بارلىق ساھالىرى بويىچە ئاغرىقلارنى داۋالاش ئىمكانىيىتى بار. شۇڭلاشقا قېرىلارنىڭ كوڭۇللىرى توق، قايغۇ- ھەسرىتى يوق.

شۇنى ئېيتىش كېرەككى، بۇ يەردە ياشانغانلار ئۇچۇن مەخسۇس كۇتۇپخانا ئىشلەيدۇ. پاكىزە سەرەمجانلاشتۇرۇلغان كۇتۇپخانىغا يۇمشاق كىرېسلولار قويۇلغان. بۇ دەرگاھتا 180 كىشى ياشانغان ئادەملەر ئۇچۇن ئەستايىدىل كۇيۇنۇپ ئىشلىمەكتە. ئۇلارنىڭ ھەر خىل ئېھتىياجلىرىدىن چىقماقتا.

ئاخىرىدا ھايات ھەدە مېنى دىرېكتورنىڭ مۇئاۋىنى قۇۋانىش ئېرسالىيېۋ بىلەن ئۇچراشتۇردى. ئۇ كىشىمۇ پارتىيەمىز بىلەن ھوكۇمىتىمىزنىڭ ياشانغانلارغا قىلىۋاتقان غەمخورلىقىنى تەكىتلىدى. مەن بىزنىڭ ئېلىمىزدا قېرىلارغا كورسىتىلىۋاتقان ئىلتىپاتنىڭ، ھورمەت ئىكرامىنىڭ نە قەدەر ژۇقۇرىلىقىدىن رازى بولۇپ شاتلاندىم.

جامال سۇلتانبېكوۋا.
ئالمۇتا.

قېرىلار ئاشخانىدا. سۇرەتنى چۈشەرگەن س. قالىيېۋ.

دوختۇر، ئالىم، پېداگوگ

ئالمۇتا دولەت تىببىي ئىنستىتۇتىنىڭ پېشقەدەم ئۇستازلىرىدىن بىرى بولغان شايىم ئاكا گەپنى بۇگۇنگە نىسبەتەن تارىخ ھېساپلانغان ئوتمۇشتىن باشلىدى. ئوتتۇرا بويلۇق، تولۇق كەلگەن، كەڭ ماڭلاي، بۇغداي ئوڭلۇق، چاچلىرىنىڭ تەگدىن تولىسى ئاقارغان ئەللىك بەش ياشلاردىكى سالاپەتلىك بۇ ئادەم ژىپقا مارجان تىزغاندەك سوزلىمەكتە.

- مەن ئۇيغۇر رايونىنىڭ قىرغىز ساي يېزىسىدا تومۇرچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغانمەن. دادام مۇخپۇل 1916- ژىلى لاشمانلىقتا، كىچىك ئاقسۇدىن كەتكەنلەرنىڭ بىرى. ئۇ شۇ چاغدىكى ئامانباقى، ئۇلاتا دېگەن قوشاقچىلار بىلەن بىللە كېتىپ، ئامان قايتىپ كەلدى.

دادام بىزگە ئەشۇ قوشاقچىلارنىڭ لاشمانلىقتا ژۇرۇپ چىقارغان قوشىقىدىن:

ئاسماندا ئۇچۇپ ژۇرگەن،
بوڭ- بوڭ قوڭغۇز ئەمەسمۇ.
باللارنى تۇتۇپ بەرگەن،
ئازات توڭغۇز ئەمەسمۇ.
ئوستەڭ بويى سۇزۇك تاش،
ماڭغانلارنىڭ كوزى ياش.
بۇ پەرماننى چىقارغان،

نىكولاي زالىم باغرى تاش،- دەپ ئوقۇپ بېرەتتى... دادام پادىشا زامانىسىنىڭ مۇدھىشلىگىنى ئەينە شۇ لاشمان ۋاقەسى مىسالىدىن ئېلىپ سوزلىگەندە، دايىم كوز ياش قىلاتتى. ئوزىگە ئوخشاش يوقسۇللارغا بەخت- سائادەت ئاتا قىلغان لېنىن پارتىيەسىگە، سوۋېت ھوكۇمىتىگە چەكسىز مىننەتدارلىقىنى ئاغزىدىن چۈشەرمەيتتى.

ھەقىقەتەنمۇ بۇ چاغدا بايلارنىڭ باللىرى قېلىپ، كەمبەغەلنىڭ باللىرى شۇ چاغدىكى قازى، بولۇسلارنىڭ خوشامەتچىلىگى، رەھىمسىزلىگى تۇپەيلى لاشمانلىققا كەتكەن ئېدى. ئۇلارنىڭ تەگدىن تولىسى خاڭلاردا ئولۇپ كېتىپ، ئاھايىتى ئاز قىسمى ئامان قايتقان. دادام قايتىپ كېلىپ، يەنە تومۇرچىلىگىنى قىلىپ ژۇرگەندە، ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى باشلىنىپ كېتىدۇ. بۇ چاغدا مەن 13 ياشلاردا ئېدىم. دادامنىڭ يېشى چوڭلاردىن ھېساپلانسىمۇ مەيدانغا بېرىشقا ھەر ۋاقىتتا تەييار ئىكەنلىگىنى بىلدۇرۇپ، بىر نەچچە قېتىم سورىنىدۇ. لېكىن ئارقا سەپتە تومۇرچىلىك مۇھىم ئىشلاردىن ھېساپلىناتتى. ئېخچىملا يادىمدا، شۇ ئازاپ- ئوقۇبەتلىك كۇنلەردە دادامنىڭ دۇكىنىدا رۇس ئاياللىرى كورۇك بېسىپ، بازغان سوقۇشاتتى. ئۇلار ئوغاق، چالغا، كەتمەن، ئارا ۋە باشقا دېخانچىلىق سايمانلىرىنى ياساتتى.

سوۋېت ھوكۇمىتى دەۋرىدە ئوقۇش- ئاقارتىش ئىشلىرىغا كەڭ يول ئېچىلغانلىقىدىن مەمنۇن بولغان مۇخپۇل ئاكا تومۇرچىلىگىنى ئوزى ئارتىپ، باللىرىنى ئوقۇتتى. ئائىلىنىڭ چوڭ ئوغلى مۇختار ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىغا ئاتلاندى. قىزى ئامىنەم ئوتتۇرا مەلۇمات ئېلىپ، رايونلۇق كومسومول كومىتېتىنىڭ سېكرېتارى ۋەزىپىسىگىچە كوتىرىلىپ، ياشلارنىڭ ئارىسىدا چوڭ ئىشلارنى ئېلىپ باردى.

50- ژىلى چونجا ئوتتۇرا مەكتىۋىنى تۇگەتكەن شايىم شۇ ژىلى ئالمۇتىغا كېلىپ تىببىي ئىنستىتۇتىنىڭ داۋالاش فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا چۈشۈپ، 1956- ژىلى ئىنستىتۇتنى قىزىل دىپلوم بىلەن تۇگەتتى.

ياشلىق ئىرىش، ئىرماش، ھارماي ئۇگەن،
بىلىمنىڭ دېڭىزى قايناق ۋە چوڭقۇر.
نادانلىق ئۇ ھەممىنى بىلدىم دېگەن
كورۇپ ۋاراقلاپلا بىر قۇر،- دېگەن ل. مۇتەللىپنىڭ ئوتلۇق مىسرالىرى شايىم ئىسمايىلوۋنى يەنىمۇ چوڭقىلارغا چاقىراتتى... ئۇنىڭ ئاسپىرانتۇرىغا چۈشۈپ ئوقۇش مەخسىتى بار ئېدى. لېكىن شۇ ۋاقىتلاردا دوختۇر يېتىشمەسلىگىنى نەزەردە تۇتقان ئۇ ئۇيغۇر رايونىغا بېرىپ ئىشلەشنى تەلەپ قىلدى.

ش. ئىسمايىلوۋ دەسلەپ چونجىدىكى رايونلۇق ئاغرىقخانىغا ئىشقا تەۋسىيە قىلىنغان بولسىمۇ، ئۇ چارىن يېزىسىنىڭ شۇ چاغدىكى ئەھۋالىنىڭ قېيىن ئىكەنلىگىنى ئاڭلاپ، چارىنغا باردى. ئۇ ئىككى ژىل جەريانىدا بىر تەرەپتىن تەجرىبىگە، ئىككىنچى تەرەپتىن كوپچىلىكنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. شۇ مەزگىلدە ئۇ كوممۇنىستلار پارتىيەسى سېپىگە قوبۇللاندى. ئوز كەسپىگە ماھىر، كەمتار ژىگىت ئاز ئوتمەستىن ئۇيغۇر رايونىنىڭ مەركىزى چونجىدا رايونلۇق ئاغرىقخانىغا باش دوختۇر بولۇپ تەيىنلەندى.

بۇ لاۋازىمدا 64- ژىلنىڭ ئوكتەبىرىگىچە ئىشلەش جەريانىدا ش. ئىسمايىلوۋ پەقەت ئوز كەسپى بىلەنلا ئەمەس، بەلكى باشقا ياخشى پەزىلەتلىرى بىلەنمۇ باشقىلارغا ئۇلگە بولدى. بىلىمىنى، تەجرىبىسىنى، كۇچ- جاسارىتىنى سەرىپ قىلىپ ئىشلىدى. رايونلۇق پارتىيە كومىتېتىنىڭ ئەزاسى، بولۇپ سايلاندى. «ئەمگەكتىكى جاسارىتى ئۇچۇن» مېدالى بىلەن مۇكاپاتلاندى.

ئۇنىڭ تەجرىبىسىمۇ، ئىشلىگەن ژىللىرىمۇ، ئاسپىرانتۇرىدا ئوقۇش شەرتىگە مۇۋاپىق ئېدى. شايىم ئىسمايىلوۋقا ئاسپىرانتۇرىدا تىببىي پەنلەر دوكتورى رومان ئىۋانوۋىچ سامارىن رەھبەرلىك قىلىپ، ئوزىنىڭ غەمخورلىقىنى ئايىمىدى. بۇ ئىزدىنىشچان ياشقا بارلىق مۇمكىنچىلىكلەرنى تۇغدۇرۇپ بېرىشكە ھەرىكەت قىلدى. 1968- ژىلغا كەلگەندە ش. ئىسمايىلوۋ جامبۇل سوفور فوسفات زاۋۇدى ئىشچىلىرىنىڭ ھاياتىدىن كانديداتلىق دىسسېرتاتسىيەسىنى مۇۋاپپەقىيەتلىك ياقلاپ، تىببىي پەنلىرىنىڭ كانديداتى دېگەن ئاتاققا ئېرىشتى. شايىم ئىسمايىلوۋنىڭ كوپ ژىللىق جاپالىق ئەمگىگى يەنە باھالىنىپ، س س س ر سالامەتلىكنى ساقلاش ئەلاچىسى نامىغا ئېگە بولدى. 73- ژىلدىن تارتىپ بولسا دوتسېنت ئاتىغى بىلەن ئالمۇتا دولەت تىببىي ئىنستىتۇتىدا دەرىس بەرمەكتە.

شايىم ئاكىنىڭ ئىلمىي ئەمگەكلىرى ئارقا- ئارقىدىن تۇرلۇك گېزىت- ژۇرناللارغا بېسىلىپ كەلمەكتە. «سالامەتلىكنى ساقلاش» ژۇرنىلىغا بېسىلغان 20 دىن ئوشۇق ئاغرىقلارنى داۋالاش توغرىلىق تىببىي مەسلىھەت ماقالىلىرى ئەينە شۇلار جۇملىسىدىندۇر.

شايىم ئاكىنىڭ رەھبەرلىگىدە كانديداتلىق دىسسېرتاتسىيەنى مۇۋاپپەقىيەتلىك ياقلاپ، ئالىملار سېپىگە قوشۇلغان ئۇنچە ئادەم ئۇنىڭدىن مىننەتدار.

ش. ئىسمايىلوۋنىڭ ئومۇرلۇك يولدىشى جەمىلە ھەدە ماتماتېكىدىن دەرىس بەرگۇچى ئۇستاز پېداگوگ. ئىككى ئوغلى شاھمۇرات بىلەن شاھمەردانلار ئالىي مەلۇماتلىق بولۇپ خەلق ئېگىلىگىنىڭ ھەر قايسى ساھالىرىدا ئىشلىمەكتە.

ياش ئەۋلاتلارغا چوڭقۇر بىلىم بېرىپ زامانىمىز تەلىۋىگە لايىق كادرلارنى يېتىشتۇرۇۋاتقان پېداگوگ، ئالىم ش. ئىسمايىلوۋقا يەنىمۇ يۇكسەك ئىجادىي مۇۋاپپەقىيەتلەر تىلەيمىز.

م. ھەمرايېۋ.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

قەلب ئىزھارى

دۇنيادا نېمە ياخشى

ئاتا ماكان قازاقستانغا سالام! قەدىرلىك قېرىنداشلار، ھاياتىڭلارىڭا خوشاللىق، تېنىڭلارغا سالامەتلىك تىلەيمىز. خىزمەتىڭلار، مۇۋاپپەقىيەتلىك بولسۇن.

كوپتىن بۇيان سىزلەر بىلەن ئالاقە قىلىشنى خالاتتىم. يېقىندا ھەربىي سەپتىن قايتىپ يېزامغا كەلدىم. ئامان ـ ئېسەن ئائىلەمگە قايتىپ، ئوزەمنى ئاندىن قايتا تۇغۇلغاندەك ھىس قىلماقتىمەن. بىر يېرىم ژىلدەك ئۇرۇشتا بولدۇم. ئەندى مەن «دۇنيادا نېمە ياخشى» دەپ سورىغانلارغا «ئۇرۇشنى كورسەتمىسۇن، تېچلىق ھەممىدىن ئەلا» دەپ جاۋاپ بېرىمەن.

سىلەرنىڭ مەملىكەت دۇنيادا ئۇرۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش مەخسىتىدە ئىزچىللىق بىلەن كۇرەش قىلماقتا.

يېقىندا ئاياز دېگەن دوستۇمنى قازاقستانغا ئوقۇشقا ئۇزاتتۇق. بۇ ئىراندىكى كوپلىگەن ياشلارنىڭ ئارزۇسى. ئايازنىڭ قەدىمى ئوڭۇشلۇق بولسا، بىزلەرنىمۇ چاقىرتار.

ئەندى ئوزەم ھەققىدە: مەن ئاسىپ ئوغلى جامالىدىن بولىمەن. ژىگىرمە ئۈچ ياشتىمەن. لىتسېينى تامامىلىمىنامەن. يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ ئوقۇش ئىستىكىم بار. قازاق ئەدەبىياتىنى سويۇپ ئوقۇيمەن. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ سىزلەر ئەۋەتكەن كىتاپ ئۈچۈن تەكرار رەخمەت ئېيتىمەن.

ئۈكىگىز جامالىدىن.

ئىران.

ژۈرىگىمىز ژۈت بىلەن بىللە

ئۇلۇق ۋەتىنىمىزنىڭ ھورمەتلىك گىراژدانلىرى!

بىز سىلەردىن ژىراقتا بولساقمۇ، قەلبىمىز سىلەر بىلەن بىللە. سىلەرنىڭ بەختلىك ھايات كەچۈرۈپ، ئىشىڭلارنىڭ ئۇنۇملۇك بولۇشىغا چىن ژۈرەكتىن تىلەكداشمەن. لېنىن كورسەتكەن يول بىلەن مېڭىۋاتقان سوۋېت خەلقى بەختلىك. ھەممىڭلارنى چىن قەلبىمدىن سويىمەن.

مۇرات چىمكېنتلى.

ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى.

بىز نېمىگە مۇختاجىمىز

ھورمەتلىك تەھرىرات خادىملىرى!

بىز ئانقارا شەھىرىدە ئوتتۇز ئويلۇك قازاق ۋە كوپلىگەن ئۇيغۇر، ئوزبەك، قىرغىزلار ئىستىقامەت قىلىمىز. ستامبۇل شەھىرىدە قازاقلارنىڭ ژۇتداشلار جەمىيتى بار. ئانقارادىمۇ يېقىندا بىر جەمىيەت قۇرۇشنى كوزلەۋاتىمىز. بىزنىڭ ياشلىرىمىز كوڭۇللۇك كەچلەرنى ئوتكۈزۈپ تۇرىدۇ. شۇلارغا قازاق ناخشىلىرى، دومبىرا كېرەك، موشۇلارنى تېپىپ ئەۋەتىشىڭلارنى سورايمەن. «ئاباي ناخشىسى»، «قىز جىبېك»، «ئالدار كوسې» ئوخشاش كىنو فىلملاردىن ۋىدىو فىلم چۈشۈرۈپ ئەۋەتسىڭىزلار ئوزىمىز كوپەيتىپ ئالار ئېدۇق.

قازاق ناخشىچىلىرى ـ قايرات بايبوسىنوۋ، ئېرمېك سېركېبايېۋ، مايرا ئىسقاقوۋالارنىڭ سەنئىتى بىلەن تونۇشقىمىز كېلىدۇ.

«بىزدىڭ ۋەتان» گېزىتىنىمۇ ئەۋەتىڭلار، ئىمكانىيەت بولسا، كورۇشەرمىز، ئامان بولۇڭلار قېرىنداشلار.

جۇنىس راقىي ئوغلى.

ئانقارا.

بېرلىندىكى بىر ئاخشام

كۈز كۈنى ئېدى. بۇنداق كۈنلەردە يامغۇر ـ يېشىن، تۇمان بولۇپ تۇرىدىغان بېرلىن بىزنى ئوچۇق ئاسمىنى بىلەن كۈلۈپ قارشى ئالدى. مەن فېستىۋالغا ئاتلانغان قازاق ئوپېرا تېئاترى بىلەن بىللە بارغان ئېدىم. غەربىي بېرلىندە بىر قىسىم قازاقلارنىڭ ياشايدىغانلىغىنى بىلەتتىم. ئۇلارنى بىزنىڭ تېئاتر سپېكتاكىللىرىغا كېلىدۇ، دەپ ئويلىدىم. گېرمانىيە فېدېراتىۋ جۇمھۇرىيىتىدە قازاقلار كوپ، ئۇلارمۇ كېلەر، ئىلگىرى كورۇشمىگەن ۋەتەنداشلار بىلەن تونۇشۇپ، ھال ـ ئەھۋالىنى بىلەي، بۇنىڭدىن كېيىن مەدەنىي ئالاقە قىلىش ھەققىدە سوزلىشەي، دېگەن نىيەت بىلەن بارغان ئېدىم.

تېئاتر سپېكتاكىللىرى درېزدىندە باشلاندى. بىز شەھەرگە يېتىپ كېلىشىمىز بىلەنلا بېرلىندىكى قازاقلار تېلېفون بېرىشكە باشلىدى. «قاچان كېلىسىلەر؟ كۈتۈپ ئولتىرىمىز!» دېيىشىپ تاقەتسىزلىنىشتى ئۇلار.

بېرلىنگە كېلىپ، مېھمانخانىغا جايلىشىپ ئۈلگۈرىشىمىزگىلا شەھەردىكى قازاقلار توپ ـ توپ بولۇپ كېلىشكە باشلىدى.

ـ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ئامان ـ ئېسەن كەلدىڭلارمۇ؟

ـ سىلەر قايسى شەھەردىن؟

ـ بىز غەربىي بېرلىندىن.

ـ سىلەرچۇ؟

ـ بىز ميۇنخېندىن كەلدۇق.

ـ سىزمۇ شۇنداقمۇ؟

ـ بىز گامبۇرگتىن.

ـ بېرلىندە بولغان 3 كۈن جەريان ئەنە شۇنداق ئوتتى. بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى، ئوي ئېچى، بالا ـ چاقىسى بىلەن كېلىشتى. ئۇلار كەچ كىرگىچە بىز بىلەن بىرگە بولۇپ، ئاندىن كېتىشتى. «ئوز ئېلىنىڭ ئادەملىرىنى سېغىنغان ئېكەندە» ـ دېدى تېئاترنىڭ ئارتىسى قانات ئومارباييېۋ.

بىبىگۈلنىڭ قېشىدا بىر توپ ئادەم. باقىتنى، مۇراتنى، ئالمانى، ھەممىسىنى ئادەملەر ئوراپ ئالغان. سوئال ئۈستىگە سوئال. «ئاۋۇلدا توي بولامدۇ؟»، «قانداق ئويدە تۇرىسىلەر؟»، «باللار قازاقچە ئوقۇمدۇ ياكى رۇسچىمۇ؟» دېيىشىپ ھەممىنى ئېنىق بىلگۈسى كېلىدۇ.

... «ئاباي» ئوپېراسى قويۇلىۋاتىدۇ. ئايدارنىڭ تويى. بىر توپ ئۇسسۇلچى ژىگىتلەر ئوقتەك ئېتىلىپ سەھنىگە چىقىشتى. ئۇلار بەيگىگە چىققان ئاتلىقلار ھەرىكىتىنى ئېپادىلىمەكتە. گۇلدۇراس ئالقىشلار ياڭرىدى. ئەندى بىر ۋاقىتتا قوش ئېتەك كوينەك، قىزىل يەڭسىز كەمزول كىيىپ، بىر جۈپ ئورۇم چاچلىرىنى لەپىلدىتىپ، چىرايلىق قىزلار تولغىنىپ ئۇسسۇلغا چۈشۈشتى.

مەن تاماشىبىن قېرىنداشلارغا قارىدىم. ئۇلارنىڭ بارلىق دىققىتى سەھنىدە. «نېمە دېگەن ئەجايىپ مۇزىكا!، نېمە دېگەن نەپىس ھەرىكەتلەر، يېقىملىق ناخشا، پۈتۈن قازاق دالاسى كوز ئالدىڭغا گەۋدىلىنىۋاتقاندەك». مەن ئۇلارنىڭ چىرايلىرىدىن ئەنە شۇنداق تەسىراتلارنى كورگەندەك بولدۇم.

ـ بىزنىڭ كوپچىلىگىمىز چەت ئەللەردە تۇغۇلغان. ئوز ۋەتىنىمىزدە تۇغۇلغانلار ئاز. ئىلگىرى خەلقىمىز قانداق كىيىنگەن، كىگىز ئويى قانداق بېزەندۈرۈلگەن، ياشلارنىڭ ئويۇن ـ تاماشىلىرى قانداق ئوتكەن ـ ئەنە شۇلارنىڭ بارلىغىنى دەسلەپ مانا شۇ سەھنىدىن كورىۋاتىمىز، ـ دەيدۇ فازىل دېگەن ژىگىت. ـ ئەجايىپ ئەرسىلەرنى كوردۇق!

غەربىي بېرلىن ئۇنىۋېرسىتېتىنى تامامىلاش ئالدىدا تۇرغان ئومىرخان ئالتىن دېگەن ژىگىت ئوز سىرىنى توكۇۋەتتى. ـ ئوقۇشۇم تامام بولۇشى بىلەنلا قازاقستانغا ئاسپىرانتۇرىغا بارغۇم كېلىدۇ. ئۇ يەرگە بارغاندا بىلىم ئېلىشتىن تاشقىرى قازاق خەلقى ھاياتىدىكى بارلىق ياخشىلىقلارنى ئوز كوزۈم بىلەن كورۇپ، ئوز قۇلۇغۇم بىلەن ئاڭلىسام دەيمەن. بىزنى ئەزىزىڭلاردىن سىرت قالدۇرماڭلار، ياردەم قىلىڭلار.

ـ مېنىڭمۇ ئوسمان، ئامىنە دېگەن ئىككى بالام ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇيدۇ، ـ دەپ گەپكە ئارىلاشتى مۇھەممەد ئوز تۇرك. ـ مانا، ئىغمەتىنىڭمۇ دىنا، ئايۇپ دېگەن باللىرى بار. ئارسلان توسىننىڭ ئېلھام، ئورخان، تۇركان ئاتلىق باللىرى خىزمەت قىلىدۇ. باشقا باللارمۇ بار. ئەنە شۇ باللارنىمۇ قازاقستان بىلەن تونۇشتۇرساق دەپ ئارمان قىلىمىز. ھازىر ئۇلارنىڭ ئوز خەلقى ھەققىدىكى چۈشەنچىسى ئاز. ئانا تىلىنىمۇ ياخشى بىلمەيدۇ. ۋەتىنىدىكى ياشلار بىلەن خەت يېزىشىپ، كىتاپ، پلاستىنكا ئېلىشىپ، ۋاقتى كەلسە يۈز كورۈشۈپ تۇرسا ئوز تىلىنى ئۆگىنىپ كېتەر ئېدى. بىز «ۋەتەن» جەمىيتىنىڭ بۇنىڭغا كوڭۇل بولۇشىنى سورايمىز. بۇ پىكىرنى ھەممە ۋەتەنداشلىرىمىز تەكىتلەپ ئېيتىشتى. سوھبەتنىڭ ئاخىرى مەجلىسكە ئۇلاشتى.

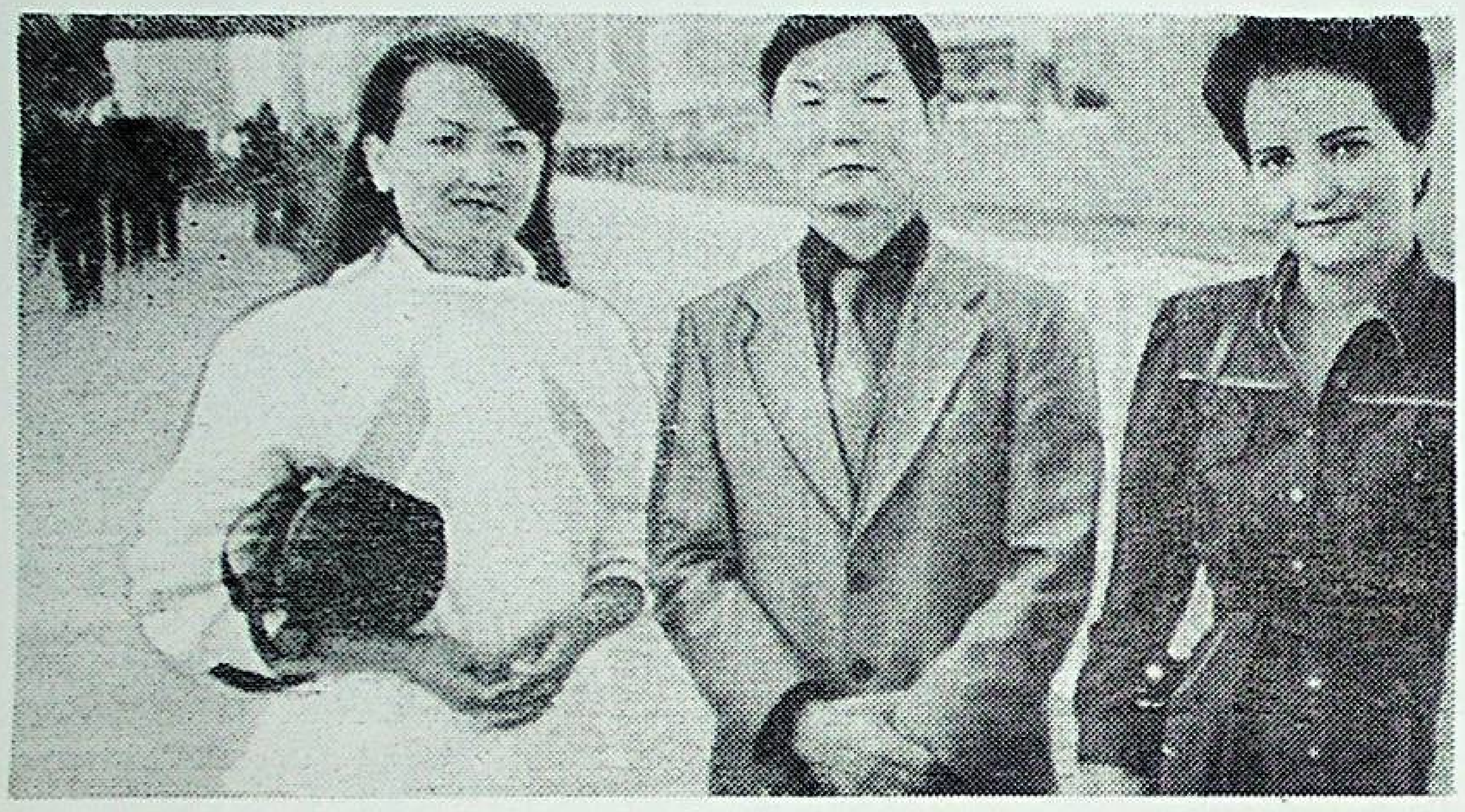

سۇرەتلەردە: (ژۇقۇرىدا) قازاقنىڭ ئاباي ئامىدىكى ئوپېرا ۋە بالېت تېئاتىرىنىڭ ئارتىسلىرى ئۇرجامال ئۇسپىنباييېۋا (سولدا)، زۇھرا ئابدۇللىنا غەربىي بېرلىندا ئىستىقامەت قىلغۇچى ئارسلان توسىن بىلەن بىللە. (توۋەندە) ئوپېرا كورۇشكە كەلگەن ياش ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ بىرى.

«بىر جان ـ سارا» سپېكتاكلى قويۇلماقتا. بىز تونۇشقان ژۇتداشلار يەنە ژىغىلىشتى. ئويۇندىن كېيىن تېئاتر ئارتىسلىرى، رەھبەرلىرى كەڭ بىر زالدا گېرمانىيەدىكى قازاقلار بىلەن ئۇچرىشىش ئوتكەزدى. تېئاتر رېپېرتۇئارى، ياش ئارتىسلار ۋە باشقىلار ھەققىدە سوز بولدى. «ۋەتەن» جەمىيتى تەرىپىدىن قىلىنغان ئىشلار، بۇ ھەقتىكى ئىستەك ـ ئارزۇلار ئېيتىلدى.

ـ ئەھۋال بۇنىڭدىن 10 ـ 15 ژىل ئىلگەركىدەك ئەمەس، ھازىر قازاقستان بىلەن ئالاقە قىلىشنى ئوگەندۇق، ـ دېدى ئارسلان توسىن.

ـ ئېلىمىزدىن بىرەرسى كەلسە ئىزدەپ بېرىپ كورىشىمىز. دەم ئېلىشقا چىققاندا قازاقستانغا بارغىمىز كېلىدۇ. مەن ئىككى قېتىم بېرىپ كەلدىم. ئوتكەن ژىل ئايالىم ئورساغىي ئىككىمىز بىللە بېرىپ كوپ يەرلەرنى كورۇپ، مېھمان بولۇپ قايتتۇق. ئىنتايىن مىننەتدار بولدۇق. بىزنىڭ ئوتىنىدىغىنىمىز قازاقستاندىن تۇرىستلار، ھەرخىل ئومەكلەر، سەنئەت ئەھلى كەلسە بىز بىلەن ئۇچراشماي كەتمىسە. باللارنى ئوقۇشقا ئەۋەتىش مەسىلىسى ياخشى يولغا قويۇلسا. بىزگە گېزىت، كىتاپ، ژۇرناللار، بولۇپمۇ قازاق يازغۇچىلىرىنىڭ ئېمىس تىلىدىكى ئەسەرلىرىنى كوپلەپ ئەۋەتسەڭلار. ئۇنى ھەممىسى ئوقۇيدۇ.

كەلگەن مېھمانلار بىبىگۇل تولېگېنوۋا، روزا جامانوۋا، ئالما ئوسپانوۋا، ئېرمېك سېركېبايېۋ ۋە باشقا سەنئەت ئەرباپلىرى بىلەن سوھبەتلەشتى. بىزنىڭ ئارتىسلىرىمىز بېرلىنلىق ياشلار بىلەن تونۇشتى.

يېرىم كېچىدە تېئاتردىن چىقتۇق. ژۇتداشلىرىمىزنىڭ بىزدىن ئايرىلغۇسى كەلمەيتتى. «ژۇتقا سالام ئېيتىڭلار، سىلەرنىڭ سەنئىتىڭلارنى كورۇپ بېشىمىز ئاسمانغا يەتتى. قازاقستان تېخىمۇ گۈلكەلسۇن! يەنە كېلىڭلار!» ئەنە شۇنداق سوزلەر قايتا ـ قايتا ئېيتىلىپ، نەچچە قېتىم قول سىقىشلار داۋاملاشتى. كېچىدە مېھمانخانىغا قايتتۇق.

شۇندىن بېرى 4 ـ 5 ئاي ۋاقىت ئوتتى. بىزنىڭ قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئەھۋالى ھازىر قانداق ئېكەن، ياشلارنىڭ ئوقۇشلىرى قانداق ئېكەن. بىز تەرەپكە كېلىدىغانلار بارمۇ، دېگەن ئويلار كېلىدۇ. خەت كۈتىمىز.

مۇسا دىنىشېۋ.

قېرىنداش جۇمھۇرىيەتلەردە

يېڭى بىنالار قەد كۆتەرمەكتە

تاشكەنت شەھىرى كۈندىن-كۈنگە ئۆزگىچە تۈس ئالماقتا. شەھەرنىڭ قايسىلا تەرىپىگە قارىماڭ، ئاسمان پەلەك قەد كۆتەرگەن ئىمارەتلەرگە كۆزىڭىز چۈشىدۇ. شۇلارنىڭ بىرى، ئوتتۇرا ئازىيە تۆمۈر يول باشقارمىسى ئۈچۈن سېلىنغان ئون ئۈچ قەۋەتلىك ئەخباراتلارنى ئاۋتوماتلارنىڭ ياردىمى بىلەن ئىشلەش مەركىزىي بىناسىدۇر. شەھەرنىڭ ئەخمەت دانىش كوچىسىغا بولسا 240 ئائىلىگە مولچەرلەنگەن توققۇز قەۋەتلىك ياتاقخانا سېلىنماقتا. ھەممە جەھەتتىن قولايلىقلارغا ئىگە بولغان بۇ قۇرۇلۇش ئۇلۇغ ئوكتەبرنىڭ 70 ژىللىغى نىشانلىنىدىغان كۈنگە قەدەر پايدىلىنىشقا تاپشۇرۇلماقچى.

سەئىد مۇخامېدوۋ باشقۇرۇۋاتقان برىگادا ئەزالىرى چىلانزار ماسسىۋىدا 56 ئائىلىگە مولچەرلەنگەن يېڭى بىنانى پايدىلىنىشقا تاپشۇردى. چ. مۇسايېۋ رەھبەرلىگىدىكى برىگادا ئەزالىرى تاشكەنت دولەت تىببىي ئىنستىتۇتىنىڭ شەھەرچىسىگە توققۇز قەۋەتلىك بىنا سالدى. بۇ ستۇدېنتلارنىڭ ياتاقخانىسى بولۇپ، ئۇنىڭ ئاستىنقى قەۋىتىدە ئاشخانا، كىتاپخانا ۋە دەم ئېلىش ئورنى، ھويلىسىدا سپورت مەيدانى بار. سەمەرقەنت دەرۋازىسى مەھەللىسىگە قۇرۇلغان ھەر بىرىگە 43 ئائىلە سىغىدىغان ئۈچ بىنامۇ پايدىلىنىشقا بېرىلدى.

ئەندى شەھەرنىڭ مەركىزىگە قۇرۇلۇۋاتقان 18 قەۋەتلىك بىنانىڭ قۇرۇلۇش ئىشىمۇ تاماملانماقتا.

پۈتكۈل ئائىلە بولۇپ دەم ئېلىش

ئوش. (تاسس). قىرغىزستاننىڭ قارسۇ رايونىنىڭ باشبۇلاق يېزىسىدا ئېچىلغان مەدەنىي- سپورت كومپلېكسىدا پۈتكۈل ئائىلە بولۇپ دەم ئېلىش مۇمكىن.

ئاتا- ئانىلار كىنو كۆرۈۋاتقان ياكى بەدىي ھەۋەسكارلار كرۇژوكىدا شۇغۇللىنىۋاتقان چاغدا، باللار تېخنىكىلىق ئىجادىيەت كرۇژوكلىرىدا ھەر خىل ئەرسىلەرنى ياسىشى، تەجرىبىلىك پېداگوگلارنىڭ رەھبەرلىگى ئاستىدا سۈرەت سىزىشى مۇمكىن.

ئەندى تەن- تەربىيە بىلەن شۇغۇللىنىشنى خالىغۇچىلار ئۈچۈن بولسا سپورت زالى بار، بۇ يەردە تېنىس، ۋولېيبول، شاخمات ۋە باشقا سېكسىيەلەردە مەشغۇلاتلار ئوتىدۇ.

ئەتىياز تەپتىنى سەزمەكتە ...

م. زۇلپىقاروۋ

ياپلاقتىكى شىكار

(ھېكايە)

ئاغىنىمىزنىڭ باجىسى ئىبەيدۇللام بىزنى خېلىدىن بېرى ياپلاققا تەكلىپ قىلىپ ژۈرىدىغان. ۋاقتى- سائاتى يەتكەن ئېكەن، بىيىل ياز ئۇلارنىڭكىگە سەپەر قىلدۇق. ئىبەيدۇللام ئائىلىسى بىلەن ئالتە قاناتلىق كىگىز ئۆيگە جايلىشىپ سوۋخوزنىڭ بىر ئوتار قويىنى باقىدېكەن.

ماشىنىدا كۆز باغلانغاندا مەنزىلگە يېتىپ باردۇق. بۇ ئاسى يايلىقىغا تەۋە جاي، كېچىسى ئەتراپ مەنزىرىسىنى بايقالمىدۇق. ئۇنىڭ ئۈستىگە «يول ئازاۋى...» دېگەندەك، ئۆزىمىزگىمۇ ھادىق يېتىپ، چاي، پاي، ئىچىپ، ژىراق- يېقىندىن پاراڭغا چۈشتۇق. مېھمان شەرىپىگە سويۇلغان قارا قوزىنىڭ گوشى ئاڭغىچە ۋايىغا يېتىپ پىشىپتۇ، تەماتنا قىلىپ، يېتىپ قالدۇق.

ئويغۇق سۈزۈلمەي تۇرۇپ بەزمىگە چۈشكەن تورغايلار ساداسى، يە قورادىن چىقىرىلغان قوي- قوزىلارنىڭ مەرەشلىرى، يېنىمىزدىكى سايدا شوق، قىيغىتىپ ئاققان تاغ سۈيىنىڭ شاۋقۇنى سەۋەپ بولدىمۇ، ئويغىنىپ تاشقىرىغا چىقتۇق. گۈل كەشتىلىرى چېكىلگەن كۆز يەتمەس ئوتلاقنىڭ ئۇ- بۇ يېرىدە كىگىز ئۆيلەر ۋە، ئوتلاپ ژۈرگەن مال- ۋاران بىزنى ئۆزىگە جەلىپ قىلدى. ئۇنىڭ نېرىسىدا ھوسمىدەك ياپ- يېشىل قارىغايزارلىق تاغ- ئىدىرغا، تۇتۇشۇپ كېتىدىكەن.

كۆزۈم شۇندا تامدىن تاراش چۈشكەندەك، يېنىمىزدىلا پەيدا بولغان «ئاقتوشكە» چۈشتى. ئۇ بەئەينى بىزنى قارشى ئالغاندەك، يېقىنلاپ كېلىپ توختىدى. مەن «ئاقتوشكە» تىكىلىپ قاراپ قالدىم. قول- ئاياقلىرى تىك كەلگەن تايغاننىڭ باش ۋە يەلكە، ساغرىلىرى سيادەك قارا، قوساق- قارنى بولسا ئاپپاق. تايغان مەيلىمنى بىر مەزگىل ئۆزىگە رام قىلدى. ھە، تېخى، ئۇنىڭ دۈپ- دۈگلەك يوغان كۆزلىرىنى دېمەمسىز. شىڭتىيىپ تىكىلگەن بېقىشلىرىدىن بىر كوچا ئارىلىقتىكى موشۇكنىڭ شەپىسىنى سېزىدىغان تۇرى بار. «تايشان دېگەن جانۋارمۇ شۇنداق ئېسىل بولىدېكەن، ياپلاققا يارىشىپتۇ»، دېدىم ئىچىمدە.

—ھە، مېھمان،— دەپ قالدى كەينىمىزدىن كەلگەن ساھىپخان،— تايغانغا بولەكچىلا تىكىلىپ قالدىڭىز، «مالغا قارىماي، بۇ يەردە نېمە لاغايلاپ ژۈرىدۇ؟» دەيسىزغۇ تايلىق. مالغا قارايدىغانلىرى باشقا، بۇ مېنىڭ ياردەمچىم. بۇنىڭ بىلەن بىز ماللارنى بىللە ئارىلايمىز، ئېپى كېلىپ قالسا، ئو ئولايمىز.

ساھىپخاننىڭ «ئو ئولايمىز» دېگىنى مېنى قىزىقتۇردى. چۈنكى ئىلگىرىمۇ ئۇ ياپلاقتا پات- پات ئو ئولايدىغانلىقىنى ئېيتىۋېدى- دە. بىزنىڭ قىزىقىنىمىزنىڭ بىرىبىقى شۇ ئېدى. مۇمكىن، ئۇ ئەشۇ تايغاننى توشقانغا سالىدىغاندۇ، مۇمكىن، تۈلكە ئالىدىغاندۇ.

شۇ ئويلار مېيەمدە كەزدىيۇ، كۆزلىرىم بولسا ھامان تايغاندا.

ئاغىنەم شۇندا بىيل ئوت- چۆپنىڭ قانداقلىقى ھەققىدە سوراپ قالدى. ئىبەيدۇللام ئۇنىڭغا جاۋاپ بېرىۋاتاتتى، «ئاقتوش» بىردىن ئىدىر ياققا قۇلاقلىرىنى شىڭتايتىپ بىر دەقىقە تىكىلىۋالغاندىن كېيىن، قىنىدىن چىققان ساداقتەك ئۆزىنى ئاتتى.

—تۈلكە، تۈلكىنى كوردۇڭلارمۇ!؟— دېدى ھاياجىنىنى باسالمىغان ئىبەيدۇللام. كۆزىمۇ ئوتكۇر ئېكەن ئۇنىڭ، ئاغىنەم ئىككىمىز قانچە سىنچىلاپ قارىمايلۇق، تۈلكە تۇرماق، ئەزبىرايى، قىمىرلىغان جاننى كورگەن بولساق.

قېنى، قايسىڭلار مىنگىشىسىلەر،— دېدى ئىبەيدۇللام بىرپەستىلا كىگىز ئويي قېشىدىكى دوم ياغاچتىن يېشىۋالغان ياۋداق ئاتقا توقۇم سېلىۋېتىپ،— تايغاننىڭ كارامىتىنى سىلەرگە كورستەي! ئاغىنەم مېنى «مىنگەش!» دەپ تۇرۇۋالدى. تايغاننىڭ تۈلكە ئالغىنىنى كورمىۋېدىم، ئۆزەممۇ قىزىقچىلىقتا ئاتقا قانداق قارغىپ مىنگەشكىنىمنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەلمەيمەن. شۇندا ساھىپخان ئاتنى دېۋىتكىنچە، ھوكىرەك تاشلىتىپ چاپتى. بىز تايغاننىڭ كەينىدىن ئىككى يۈز ماڭدامچە يەرگە بېسىپ كەلدۇق. پەقەت شۇ چاغدىلا، يەرگە چاپلىشىپ دېگىدەك، قويۇندەك كېتىپ بارغان تۈلكىگە كوزۈم چۈشتى. تايغان تېخى خېلە ئۇزاقتا ئېدى. «پاھ بۇ تايغاننىڭ سەزگۈرلىگىنى ھە! شۇنچە ژىراقتىكى تۈلكىنى قانداق كۆرۈپ قالغاندۇ؟!»

نېمە ئالامەت بولدى، تۈلكىنىڭ ئىزى بىلەن كېتىپ بارغان تايغان: «سېنىمۇ قوغلاپ ئاۋارە بولمەنمۇ» دېگەندەك يالتىيىپ، يولنى تىكىگە- ئىدىر ياققا سالدى. ئابلا، تايغان بولمىغۇر قېيىپ كەتتى! يېنىپ قالدى، كاساپەت!— ۋايىسىدىم مەن.

— سەۋىر قىلىڭ، مېھمان، تايغان يانغىنى يوق، بۇنىڭ كارامىتىنى كېيىن كورسىز،— دېدى ئۇ كۆزلىرىنى تۈلكىدىن ئالمىغان ھالدا. «تۈلكە قاياقتا ژۈرىدىيۇ، تايغان قاياقتا. يەنە قانداق كارامىتى قالدى بېچارە تايغاننىڭ؟»— بۇ گەپنى ئېيتىشقا چىقىرىشقا كوڭلۈم قىيمىدى. راستىنى ئېيتسام، بايىقى قىزغىن قەلبىم ئاگىلا بولۇپ، ئەڭگۈشتەسىنى يوقاتقان كىشىدەك، بوشىشىپ قالدىم. بۇ كەمدە پۈت- قولنى قولتۇققا قىسىپ دېگىدەك قېچىپ، جېنىنى جايلىغان تۈلكە يولنى ئادەتتىكىدەك قاپتال بويلاپ ئەمەس، تىكلەپ ئىدىر ئۈرسىگە سالدى. «كوردۇڭىزمۇ؟»،— دېدى ئىبەيدۇللام ماختىنىش بىلەن ئۆز پىكرىنى دەلىللىمەك بولۇپ. تەئەججۈپكى، ئېيتىشىچە، ئەشۇ پەيتتە تۈلكە بىلەن تايغان ئوتتۇرىسىدا سىرلىق ئويۇن باشلانغان ئىكەن. تۈلكىنىڭ ئەسلىدە ئالدى قوللىرى ئارتى ئاياقلىرىغا نىسبەتەن قىسقا بولغىنى ئۈچۈن ئورىگە قاچقاندا، ئۆزىگە ئۈچار قاناتتىن باشقىسىنى يەتكۈزمەسمىش. دەسلەپ ئۇنىڭ قاپتال بويلاپ قېچىشىدا گەپ بار ئېكەندە. بېكار تۈلكە دەمدۇ، مەخسەت- تايغاننى ئەتتەي ئىزىغا سېلىپ، مېلىكە قىلىپ چارچىتىش، ئۇ شىپقاپ كەلگىدەك بولسا، ئۆزىنى دەررۇ ئورىگە ئېلىپ قوتۇلۇش... تۈلكىنىڭ بۇ قۇۋلىقىدىن ئىلگىرىدىنلا ئۇچۇر ئېلىپ قالغان تەجرىبىلىك «ئاقتوش» ئەسلا ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشمەي، يولنى چاسىغا تىكلەپ سالغىنى بېھودە ئەمەس... دېمەك، ھايۋانلار چېغىدا بىرى قۇتۇلۇش، ئىككىنچىسى بولسا تۇتۇش ئۈچۈن قانداق چارە- تەدبىرلەر قوللىنايدۇ دېسىڭىزچۇ.

بىز ئىدىرنىڭ ئېتىگىگە ئۇلاشقىنىمىزدا ئىبەيدۇللام ئاتنىڭ تىزگىنىنى كەسكىن تارتىپ، چىپ توختاتتى-دە:

— مانا، قالغان تاماشىنى مەشەدە كورۈۋېرىڭ،— دېدى. تۈلكە ئۆزىچە «تايغاننى تېزەك تەردۇرۇپ قويدۇم» دېگەندەك، بېخۇدۇك ئورەدەپ كېتىپ باراتتى. «ھەي، كاساپەت، ئۇزاپ كەتتى، ئەندى بوي بەرمەيدىلا!»—دەيمەن ھەس-ھەس بولۇپ. ئارىدىن بىرەر مىنۇت ئوتتىمېكىن، گويا قورۇلغا ئالغاندەك، نىشاننى ئېنىق مولجالىغان تايغان لىپ قىلىپ بەل ئېشىپ، تۈلكىنى گەجگىلەپلا چىقتى. قۇرغان پىلانلىرىنىڭ تار — مار بولغانلىقىنى بايقىغان تۈلكە قاتتىق مەڭدەپ بۇرۇلۇپ تۆۋەنگە قاچتى. تايغان تورت ئاتلاپلا تۈلكىنىڭ ئالدىغا ئوتتى. جانىۋار بۇرۇل تۈلكە ئەمەسمېكىن، كۆنمۇ تاغ چوققىسىدىن ئالقىپ چىقۋېدى، ئۇنىڭ ئۇزۇن رەڭدار تۈكلىرى تارۋىلىپ كەتتى. تايغاننىڭ دەرمەھەل ئۇنىڭ يەلكىسىدىن ئالماي، ئالدىغا ئوتۇپ كەتكىنىگە تەئەججۈپلەندىم. ئۇزىدىن ئەچچە ھەسسە زور ۋە دەھشەتلىك رەقىبىنىڭ بىردىن ئالدىدا پەيدا بولغىنىنى كورگەن تۈلكە قايرىلىپ ئورىگە قاچتى. «ئاقتوش» ھەيەل قىلماي، شىپقاپ كېلىۋېدى، تۈلكە قۇيرىغىنى بىردە ئوڭغا، بىردە سولغا تاشلىغىلى تۇردى. قۇيرۇق تاشلاش تۈلكىنىڭ ئاخىرقى ھىلىسى ئېكەندە. شۇنداق ۋاقىتتا بەزەن تەجرىبىسىز تايغانلار قۇيرۇق قوغلاپ، ئاساسىي يونىلىشتىن شارت ئېتىپ چىقىپ كېتىپ، تۈلكىنى ئۆزىدىن ئۇزاقلاشتۇرۇپ قويىدېكەن. «ئاقتوش» ئۇنىڭ ھىلىسىگە كوڭۈل بولۇپ كەتمىدى. ئۇ تۈلكىنى يەلكىدىن ئالدى-، بىر سىلكىپ ئېرى تاشلىدى. تۈلكە ژۇمۇلاپ تۇرۇپ، يەنە قاچتى.

— ئابلاھۇ ئەكبەر، قويۇۋەتكىنىنى! ھەجەپ بوشاڭلىق قىلدى!— دەۋەتتىم تاقەت قىلالماي.

— بوشاڭلىق قىلغىنى ئەمەس،— دېدى ئىبەيدۇللام كۈلۈپ،— ئوينىتىۋاتىدۇ! بىلمىسىڭىز، ھەممە تاماشە مانا مەشەدە!..

— ئوينىتىۋاتىدۇ، دەڭا! —ئاپىرىن ئەيلىدىم. دېمەك تۈلكىنىڭ بايا ئۆزىچە ئويياقبۇ ياققا قۇيرۇق تاشلاپ، ھاماقەت قىلغىنى تايغاننىڭ غۇرۇرىغا تېگىپ، نۆۋەتتە ئۇما ئويناتماقچى بولۇپتۇدە. شۇندا تايغاننىڭ ئاغزىدىن بوشانغان تۈلكە بارلىق كۈچ-غەيرىتىنى ئاياق- قوللىرىغا ژىغىپ قېچىۋېدى، «ئاقتوش» ھاي-ھۇي دېگىچە يېتىپ باردى، بىراق، ئېمىشكىدۇ، ئېغىز سالمىدى. ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇپ تۈلكە يەنە قاچتى. پەقەت شۇ ۋاقىتتىلا «ئاقتوش» ئويۇنغا چەك قويدى، ئۇچقاندەك بېرىپ تۈلكىنىڭ دۈمبىسىگە ئېغىز سالدى-دە، ئۈچ- تورت سىلكىپ، يەرگە ئۇردى. تۈلكە قىمىر قىلماستىن ياتتى. «ئاقتوش» ئەندى نېمە قىلىدېكىن؟» دېگەندەك، تىڭشاپ تۇردى.

— ئويۇن پۈتتى!— دېدى ئېتىنى ياڭلىۋاشتىن دېۋىتىپ چاپقان ئىبەيدۇللام. بىز بىر پەستە يېتىپ باردۇق. مەن ھاياجانلىنىش ئىلكىدە، ژۈرىگىم ئاغزىمغا تىقىلىپ، ئاتتىن يەرگە ئۆزەمنى ئاتتىم. بار ئامال، ھىلىمىكرىنى ئىشلىتىپمۇ قۇتۇلالمىغان تۈلكە ئاخىرى تىنىپ قاپتۇ. تۈلكە- تايغان ئويۇنىنىڭ فىنالى شۇنىڭ بىلەن ئاياقلاشتى. بىز ئاتلاندۇق.

— ھېلىگەرنىڭ قۇيرۇغى بىر تۇتام، دېگەن يەرلىرى موشۇ،— دېدى ئىبەيدۇللام تۈلكىنىڭ قۇيرۇغىدىن تۇتالماي، تېقىمىغا بېسىپ. «ئاقتوش» مۇۋاپپەقىيىتىدىن مەغرۇرلانغاندەك ئالدىمىزغا چۈشتى.

ياپلاق مەنزىرىسىگە تويمىغان بىزنىڭ خوشاللىقىمىزنىڭ ئاخىرى شىكارغا ئۇلىشىپ، گويا تاغ چەشمە سۇلىرى بىر- بىرىگە قوشۇلۇپ ئۇلغايغاندەك بولدى.

تەھرىر ھەيئىتى

بىزنىڭ ئادرېس: 480100، س.س.س.ر، ئالمۇتا شەھىرى، پرولېتار كوچىسى 80. تېلېفونلار: 55–19–61، 53–18–61، 13–02–61. ئىندېكس 72877

Бизниң адрес: 480100, СССР, Алма-Ата, ул. Пролетарская 80, Казахское общество «Отан» (Редакция газеты «Биздин Ватан»). Индекс 72877.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

1987
ژىل
ئاپرېل
№8(250)
باھاسى
2 تيين

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

گېزىت 1976- ژىلى دېكابىردىن چىقىۋاتىدۇ.

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

22- ئاپرېل ۋ. ئى. لېنىننىڭ تۇغۇلغان كۈنى

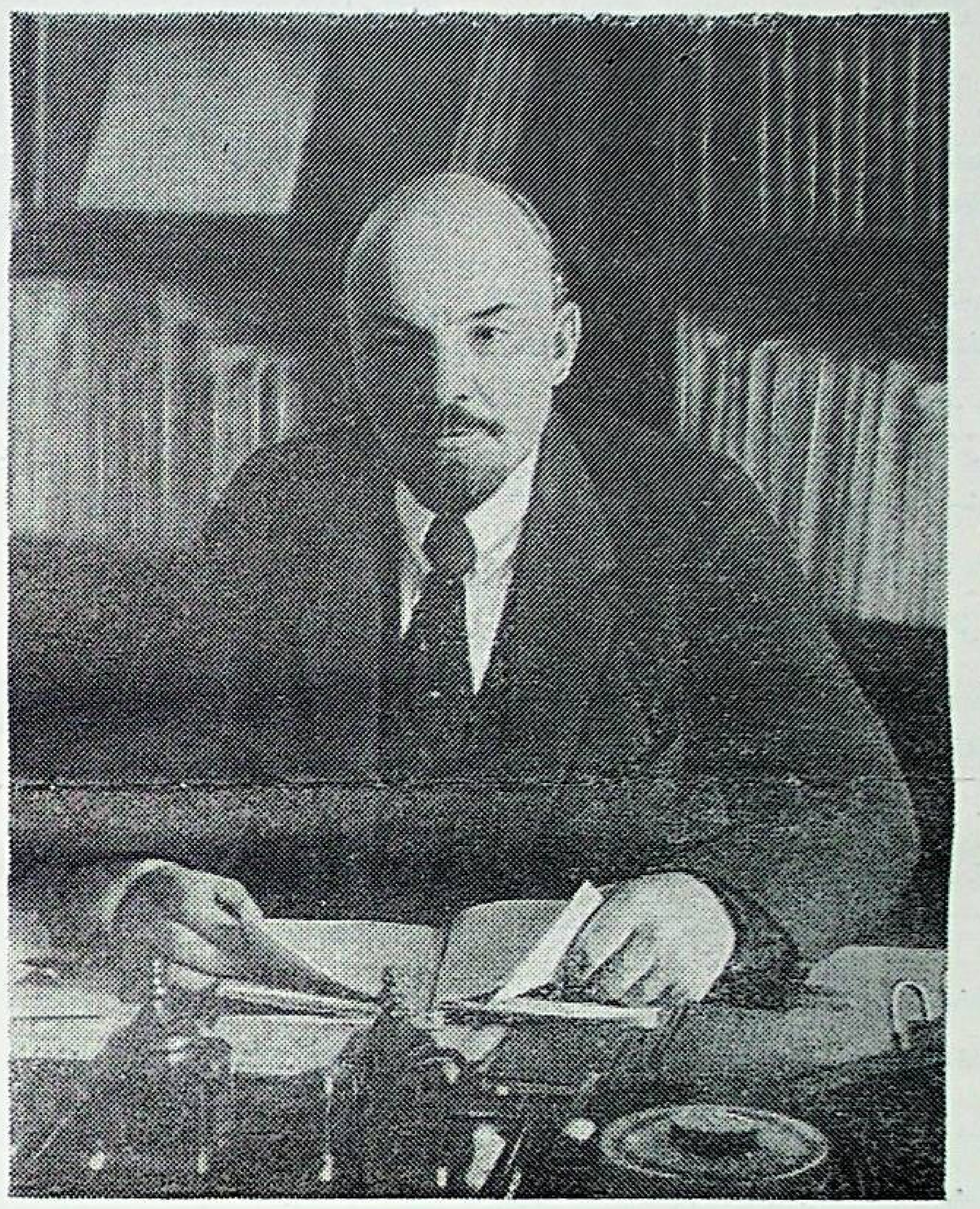

سۈرەتتە: ۋ. ئى. لېنىن.

ئۇچقۇن

لېنىن

يەر دېدى:
— كۆلدۈم مەن پاتماي قىنىمغا،
ئالەمگە بىر ئوغلان كۆز ئاچقان كۈنى.
يۇلتۇزىن ئاختۇرۇپ دانا مۇنەججىم،
باھارنىڭ قۇياشى نۇر چاچقان كۈنى.
كۆلدۈم مەن، قوشۇلۇپ كۈلدى ھەممە
جان،
تۇغۇلدى بىر بوۋاق ۋولگا بويىدا.
ۋولودە دەپ سويۇپ، ئانىسى قۇچقان،
ۋولگىدەك پاك ئارزۇ باردى ئويىدا.
ھېچ كىشى بىلمەيتتى، كىم بولار كودەك،
پەقەتلا ئانىنىڭ ئارمىنى چەكسىز.
ئاسىرىدۇق پەرزەنتنى بۈيۈك سويگۈدەك،
ئانىلار ئانىسى ئۇزەم ئىككىمىز.
ئاڭلاڭلار شۇ كۈنى تۇغۇلدى لېنىن-
يۈزلەپ ئەسىرلەرگە يەگانە پەرزەنت.
مىڭلاپ دانىشمەننى كورگەنمەن، لېكىن-
شۇ كۈنى باشقىچە كۈلگەنمەن پەقەت.
ھېچ كىشى بوۋاقىا ئاچمىغاندى پال،
ھەم ئۇنىڭ بەختىنى كورمىگەن سىناپ.
بۇ قېرى ھەسرەتلىك تارىخ، ئېھتىمال،
ئۇنىڭدا بەختىنى سىناتتى شۇ تاپ.

باھاردا ئالەمگە كەلدى ئېڭراپ،
باھار ئاخشىسىغا زوقلىنىپ ئوستى.
باھار ھىسى بىلەن ئەتراپقا قاراپ،
ئۇلغىيىپ، زىمىستان يولىنى توستى.
دۇنيا سىلجىپ بارار مۇكەممەللىككە،
ئادەم ئاچار تىنىماي ئۇنىڭ سىرىنى.
مىڭلاپ ئەللامىغا تەڭ بولۇپ يەككە،
لېنىن تولۇقلىدى كەمتۈك يېرىنى.
لېنىن قوزغىلاڭغا چەككەندە ئىمزا،
ھەر بىر دەقىقىنى قىلغاندا ھېساپ،
ھوكۇم قىلىنغاندا زۇلمەتكە جازا،
ئاۋرورا تىلىدىن چىقاردى خىتاپ.
بۇ خىتاپ ياڭرايدۇ ھازىرمۇ مەغرۇر،
ئۇزاق كېلەچەككە يېتەر ساداسى.
ئۇنىڭدا ماركسىنىڭ پىكرى كورۇنەر،
ئۇ بەخت بېشىدۇر زۇلمەت ئاداسى.
بۇ خىسلەت ياڭرايدۇ قىتئەلەر ئارا،
جاھالەت، تەڭسىزلىك گېلىنى بوغۇپ.
شۇ خىتاپ ئوۋجىدىن قېرى ئازىيە
ياشارغاندەك بولدى قايتا تۇغۇلۇپ.
ئەللەرنى ئايرىدى ئارىلىق- مۇساپە،
ئادەملەرنى ۋاقىت ئايرىيدۇ پات- پات.
ۋاقىت، مۇساپىغا قارشى يېگانە
كۈچ بولۇپ تورەلدى ئىشەنچ، ئېتىقات.
لېنىندىن ئېتىقات زامانىمىزدا،
سەييارە كوكىدە تۇغ بولغان ئىنسان.
سسسرنىڭ ھەر بىر بەخت خانىسىدا
لېنىن ساخاۋىتى، يولى ئامايەن.

ئاۋستريەدىكى سسسر كۈنلىرى

ئاۋستريەدىكى سوۋېت ئىتتىپاقى كۈنلىرىنىڭ قانداق ئوتۇدىغانلىغى توغرىلىق چەت ئەللەر بىلەن مەدەنىي ۋە دوستلۇق ئالاقە باغلاش قازاقستان جەمىيىتى مۇخبىرىمىزغا مونۇلارنى ئېيتىپ بەردى.

پروگراما بويىچە 15- ماي كۈنى سسسر كۈنلىرى ئاۋستريەنىڭ ۋولكېرسدورف سارىيىدا ئېچىلدى. ئۇنىڭدا قازاقستان سسرنىڭ قول سانائەت، گرافىكا، كىتاپ، باللار سۈرەتلىرى، ئەمەلىي سەنئەت كورگەزمىلىرى ئويۇشتۇرۇلدى.

ئاۋستريەگە قازاقستاندىن بارىدىغانلار تەركىۋىدە قازاقستان سسر خەلق ئارتىسى زاۋىر رايباييېۋ باشلىغان سەنئەت چېۋەرلىرىنىڭ چوڭ گرۇپپىسى بار. ئۇلار بۇ كۈنلەردە پۈتكۈل سوۋېت خەلقى ئۇلۇق ئوكتەبىر سوتسىيالىستىك ئىنقىلاۋىنىڭ 70ژىللىغىنى نىشانلاشقا ھەر تەرەپلىمە تەييارلىق قىلماقتا. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن موشۇ ژىلى 14- 22- ماي كۈنلىرى ئاۋستريەدە ئوتۇدىغان سسسر كۈنلىرىگە سوۋېت ئىتتىپاقى نامىدىن قازاقستان قاتنىشىدۇ.

ئىككىگە بولۇنۇپ، ئاۋستريەنىڭ ۋېنا ۋولكېرسدورف، زالتسبۇرگ، ئېيېنزېيە (راتۇشا) شتايرېگگ، شترېيۋ، گورسشۋايبارد، ترول، ترول- ئاتتېرس، فورارلبېرگ، بۇرگېنلاند شەھەرلىرى بىلەن ئولكىلىرىدە كونسېرتلار بېرىدۇ.

سەنئەت ماھىرلىرىنىڭ چوڭ گرۇپپىسى تەركىۋىدە سسسر خەلق ئارتىسى ئەلىبېك دىنشېۋ، قازاقستان سسر خەلق ئارتىستى خورلان قالىلانبېكوۋا، جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ خىزمەت كورسەتكەن ئارتىسى قايرات بايبوسىنوۋ، «گۈلدېر» ئانسامبلىنىڭ ناخشىچىسى قالامپىر راخموۋا قاتارلىقلار بار. كىچىك گرۇپپا تەركىۋىدە قازاقستان سسرنىڭ خىزمەت كورسەتكەن ئارتىسى ئەسكېربېك ئېگكىباييېۋ، ياش ناخشىچى نۇرجامال ئۇسەنباييېۋا بولىدۇ.

ھەر بىر ئۇچرىشىشتا سوۋېت قازاقستانىنىڭ ئىجتىمائىي- ئىختىسادىي، مەدەنىي جەھەتتىن قولغا كەلتۈرگەن مۇۋاپپەقىيەتلىرى توغرىلىق لېكسىيەلەر ئوقۇلىدۇ، كىنو فىلىملار كورسىتىلىدۇ.

14-22 ماي ئارىلىغىدا ئاۋستريەدە ئوتىدىغان سسسر كۈنلىرى- قازاقستان سەنئەتچىلىرى ئۈچۈن بەيرەم كۈنلىرى بولغۇسى.

سۈرەتتە: ئاۋستريەدە ئوتىدىغان سسسر كۈنلىرىگە قاتنىشىدىغان ناخشا- ئۇسسۇل ئانسامبلىنىڭ بىر گرۇھ ئۇسسۇلچىلىرى.

يېزا يېڭىلىقلىرى

چىمكەنت. «سوزاق» ۋە «قۇەكەنت» سوۋخوزلىرىنىڭ ئېتىزلىرىدىن ئاخىرقى تېرىلغۇ ئاگرېگاتلىرى كەتتى. ئوبلۇس ئېگىلىكلىرى باشاقلىق زىرائەتلەرنىڭ تېرىلغۇسىنى ئاياقلاشتۇردى، 400 مىڭ گېكتاردىن ئوشۇق مەيداندا باشاقلىق زىرائەتلەر تېرىلدى. بۇغداي بىلەن ئارپا ئاختاما، ئىلگىرى بېدە تېرىلىپ، ئاندىن ھايدالغان يەرلەرگە تېرىلدى. ئاساسىي ئوزۇق- تۈلۈك زىرائىتى ئىنتېنسىۋ تېخنولوگىيە بويىچە ئوستۇرۇلمەكتە.

سېلىنوگراد. «زارېچنىي» سوۋخوزى ياڭيۇ ۋە كوكتات ئېتىزلىرىنىڭ ئونۇمدارلىغىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن كۈرەشمەكتە. ئېتىزلارغا 60 مىڭ تونىنا ئوغۇت توكۈلدى. ترا كتورىستلار سېرگېي سېمېنوۋ، ئالېكساندىر بوسس ۋە باشقىلار ھەر بىرى مىڭ توننىدىن ئوشۇق يەرلىك ئوغۇت توشۇدى.

ئوبلۇستا بىر ملليون توننىدىن ئوشۇق ئورگانىكلىق ئوغۇت كوكتات زىرائەتلىرى، ياڭيۇ، كومۇقوناق تېرىلىدىغان ئېتىزلارغا توشۇلدى.

(قازتاگ).

يادرو قۇراللى تېچلىقنى ساقلالامدۇ؟

ھازىر يادرو قۇراللىنى خەتەرسىز دەپ ھېساپلايدىغان ئادەم ئەلۋەتتە يوق. لېكىن بۇ قۇرال ئۇرۇشنى بولغۇزماسلىق ئۈچۈن زورۇر، دەپ ئويلايدىغانلارمۇ ئاز ئەمەس. ئۇلۇق برىتانىيەنىڭ باش مىنىسترى مارگارېت تېتچېر يېقىندا سوۋېت ئىتتىپاقىدا بولغاندا شۇنداق مەنىدە سۆزلىدى. مۇنداق كۆز قاراش نېمىگە ئاساسلانغان؟

قۇرال قانچە خوۋۇپلۇق بولغانسېرى ئۇنى ئىشلىتىش شۇنچە تەس بولىدۇ، دېگەن ئوي يېڭىلىق ئەمەس، دەپ يازىدۇ بىزنىڭ بىر شەرھلىگۈچىمىز. ئوقيانىڭ ئورنىنى مىلتىق، زەمبىرەكلەر ئىگىلىگەن چاغلاردىمۇ ئادەملەر ئەينە شۇنداق دەپ ئويلىغان. مانا 40 ژىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان دۇنيا ئۇرۇشى ئوتى تۇتاشقىنى يوق. بۇنىڭغا يادرو قۇرالى سەۋەپ بولدىمۇ؟ موشۇ ۋاقىت ئىچىدە دۇنيانىڭ نەچچە قېتىم يادرو ئۇرۇشى گىرۋىگىدە بولغىنى مەلۇم. دەل ۋاشىنگتوندا باشقا ئەللەرگە يادرو ھۇجۇمىنى قىلىش پىلانلىرى تالاي قېتىم ئىشلەندىغۇ! بۇنداق پىلانلار ھازىرمۇ بار. بالىلارنى قوشۇپ ھېساپلىغاندا ھەر بىر ئادەمگە 4 توننىدىن يادرو قۇرالى توغرى كېلىۋاتقاندا، ئۆزىنى خوۋۇپسىزمەن دەپ ھېس قىلىش مۇمكىنمۇ ئاخىر؟

ھە، يادرو كاپالىتى ئىشەشلىك ئەمەس. ئەكسىنچە، يادرو قۇرالى كۆپەيگەنسېرى تېچلىق شۇنچە كۆپ خوۋۇپ ئاستىدا قالىۋېرىدۇ. يادرو قۇراللىرى توپلانغانسېرى ئۇنى ساقلاشمۇ قىيىنغا چۈشمەكتە. يادرو قۇراللىرىنىڭ مۇكەممەللەشتۈرۈلۈشى، ئۇنىڭ ئىگىلىرىنى ئىغۋاغا باشلايدۇ. يادرو قۇراللىرىنىڭ كۈچەيتىلىشى، تېخنىكا لايىھىلىرىنىڭ مۇرەككەپلىشىشى، تېخنىكىلىق كامچىلىقلارنىڭ بولۇشى، ئادەملەرنىڭ ئاجىزلىقى ۋە شۇنداقلا يامان نىيەتلىك ئادەملەرنىڭ موجۇتلىقى — مانا موشۇلارنىڭ ھەممىسى ھاياتنى يوقۇتۇشقا ئېلىپ كېلىدىغان تەسادىپلارنى سۆزسىز كۆپەيتىدۇ.

بەزىبىر شەخسلەر كوسموس مۇداپىيە قۇراللىرىنىڭ پەيدا بولۇشى بىلەن يادرو قۇراللىرى ئۆزلىگىدىن يوقايدۇ، دەپ پەرەز قىلىشماقتا. موشۇنداق بولغان تەغدىردە دۇنيانىڭ تەغدىرى، ھەممىمىزنىڭ تەغدىرى بۇنىڭدىنمۇ خەتەرلىگىرەك قۇرالغا باغلاپ قويۇلىدۇ. يادرو قۇۋۋىتىنى ساقلاش، قۇرالنىڭ خىلمۇ — خىل تۈرلىرىنى ئىشلەش ئارقىلىق خوۋۇپسىزلىقنى مۇستەھكەملەش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس. پەقەت يادرو قۇراللىرىنى يوقىتىش نەتىجىسىدىلا ھەقىقىي تېچلىققا ئېرىشىش مۇمكىنچىلىگى تۇغۇلىدۇ. بۇ قۇرۇق خىيال، ئورۇنلانماس ئارمان ئەمەس، بەلكى تېچلىقنى ساقلاشنىڭ بىردىن بىر ئىمكانىيىتى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ.

سوۋېت ئىتتىپاقى كوممۇنىستىك پارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتى سەياسىي بيۇروسى موسكۋادا بولۇپ ئۆتكەن سوۋېت — ئانگلىيە مۇزاكىرىلىرىنىڭ يەكۇنلىرىنى مۇھاكىمە قىلدى. ئۇنىڭدا يادرو قۇراللىرىنىڭ تارقىلىشىغا مۇمكىنچىلىك بېرىپ، ھەممىنى تەڭ ئاپەتكە گىرىپتار قىلىش ئېھتىمالى بولغان ھەرىكەتلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئارقىلىق ۋە يادرو قۇراللىرىغا تايىنىپلا مىللىي خوۋۇپسىزلىقنى تەمىن ئېتىش مۇمكىن، دەپ ئويلايدىغان كۆز قاراشلار بىلەن سوۋېت رەھبەرلىگىنىڭ قەتئىي كېلىشمەيدىغانلىقى ئېيتىلدى.

ئالمۇتا — گۈزەل پايتەختىم

قازاقىستان پايتەختى ژىللار ئۆتكەنسېرى كەڭىيىپ ئۆسمەكتە.

سۈرەتتە: ئالمۇتا شەھىرىدە كېيىنكى ژىللىرى سېلىنغان گۈزەل كوچىلارنىڭ بىرى.

ئىككى تىلدا سۆزلەشنى بىلىش ھايات تەلىۋى

يېقىندا قازاقىستان كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتى بىلەن قازاقىستان س س ر مىنىستىرلار سوۋېتى جۇمھۇرىيىتىمىزدە قازاق ۋە رۇس تىللىرىنى ئوقۇپ، ئۆگىنىش ھەققىدە توختام قوبۇل قىلدى. مەزكۇر توختامدا جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى رۇس تىلى ئۆزىنىڭ ئانا تىلى ھېساپلانمايدىغان خەلقلەرنىڭ رۇس تىلىنى تېخىمۇ ياخشى ئوقۇپ، ئۆگىنىش، ئۇنى ئەركىن ئىگىلەش كېرەكلىگى ئېيتىلغان. چۈنكى رۇس تىلى كۆپ مىللەتلىك بىپايان ۋەتىنىمىزدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان خەلقلەرنىڭ بىر — بىرى بىلەن ئالاقە قىلىش قۇرالى. شۇنداقلا بۇ يەردە جۇمھۇرىيىتىمىزدە ياشايدىغان قازاقلاردىن باشقا مىللەت ۋەكىللىرىنىڭمۇ قازاق تىلىنى ئوقۇپ ئۆگىنىشى توغرىلىقمۇ ياخشى ئېيتىلغان. بۇ قۇتلۇق ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ زورۇر چارە — تەدبىرلىرى كۆرسىتىلگەن.

شۇنداق قىلىپ، بۈگۈنكى ئىجتىمائىي ھايات ۋە سوتسىيالىستىك جەمىيىتىمىزنىڭ تەرەققىيات قانۇنى تەقەززاسى بىلەن ئېلىمىزدا ياشاۋاتقان خەلقلەرنىڭ ئەڭ ئاز دېگەندە ئىككى تىلدا سۆزلىشىشى — ھاياتنىڭ ئۆزىدىن كېلىپ چىقىۋاتقان زورۇرىيەت بولۇپ قالدى. بۇ زورۇرىيەت بىرىنچىدىن، ئېلىمىزنىڭ كۆپ مىللەتلىك ئەل ئېكەنلىگىدىن بولسا، ئىككىنچىدىن، ئەڭ مۇھىمى، لېنىنچە مىللىي سەياسەتنىڭ دانالىقى، كوممۇنىستىك پارتىيەنىڭ مىللەتلەر مۇناسىۋىتى ھەققىدىكى ئادىل ۋە توغرا پروگراممىسى، يەنى س س س ر خەلقلىرىنىڭ، ئۇلارنىڭ تىللىرىنىڭ تەڭ ھوقۇقلىقى تۇپەيلى تۇغۇلغان.

قازاق ۋە رۇس تىللىرىنىڭ ھاياتتا، ئادەملەرنىڭ ئىش — ھەرىكىتىدە زورۇر ۋاستىلىقى بۈگۈنلا ئەمەس، بۇرۇندىن، ئۆتكەن ئەسىرنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدىن باشلىنىدۇ. بۇنىڭدىن ئىككى يېرىم ئەسىر مۇقەددەم ئۆز تەغدىرىنى ئىختىيارى ھالدا رۇس خەلقى بىلەن باغلىغان قازاق خەلقىنىڭ چوقان، ئىبراي، ئاباي ئوخشاش پەرزەنتلىرى ئىككى تىلنى بىلىشنىڭ قازاق جەمىيىتى ئۈچۈن كېرەكلىگىنى، پايدىسىنى ئەمەلىيەتتە كۆرسەتكەن. چوقاننىڭ تىلى ئانا تىلىدا چىقتى، رۇس تىلىدا ئوقۇدى، بەش توملۇق ئەسەرلىرىنى رۇس تىلىدا يازدى، بىراق شۇ ئەسەرلىرىنىڭ ئاساسىنى ئۆز خەلقىنىڭ تارىخى، مەدەنىيىتى، ئەدەبىياتى، تىلى توغرىلىق ئىلمىي تەتقىقاتلىرىنى ئانا تىلى بىلەن تۈركىي تىللارنى ياخشى بىلگەنلىگىدىن رويابقا چىقىرالىدى. ئىبراي رۇس مەرىپەتچىلىرىدىن ئوقۇپ، تەلىم ئالدى. شۇنىڭ نەتىجىسىدە ئۆز خەلقىگە مائارىپ ساھاسىدا خىزمەت قىلدى، قازاق تىلىدا ئوقۇش قۇراللىرىنى يازدى. چۈنكى ئۇ ئانا تىلىنىمۇ ئىنتايىن ياخشى بىلگەن. ئەگەر ئاباي رۇس تىلىنى مۇستەقىل ئوقۇپ، ئۆگەنمىگەن بولسا، ئۇنىڭ شائىرلىق تەپەككۇرى بىلەن مۇتەپەككۇرلىگى بۇنداق يۈكسەككە پەرۋاز قىلالىشى مۇمكىنمىدى؟ ئابايغا، ئۇنىڭ زامانىدىكى مائارىپ، سەنئەت ئەرباپلىرىغا بىرلا خەلقىنىڭ مەنىۋىي دۇنياسىدىن ئوزۇقلىنىش ئازلىق قىلغان بولار ئىدى. شۇڭلاشقا ئاباي رۇس تىلىنى ئۆزىلا ئۆگىنىپ قالماي، شۇ تىلدىكى گۈزەل سۆز غەزىنىسىنى خەلقىگە تونۇشتۇردى. تاتيانا بىلەن ئونېگىن قازاق تىلىدا «خەت يېزىشىپ»، ئۇلۇق پۇشكىن بۇنىڭدىن بىر ئەسىردىن كۆپرەك ۋاقىت ئاۋال قازاق دالاسىغا كىرىپ كەلدى، لېرمونتوۋمۇ قازاق تىلىدا كۈيلىدى.

بۈگۈنكى كۈندە رۇس ۋە قازاق تىلىنى بىردەك بىلىش سۆزسىز قوبۇل قىلىنغان، ئەمەلگە ئاشقان ھايات قانۇنى. مەملىكىتىمىزدە بارلىق خەلقلەر رۇس تىلى ئارقىلىق جاھان خەلقلىرى بىلەن، ئۇلارنىڭ مەنىۋىي، مەدەنىي، ئەدەبىي غەزىنىلىرى بىلەن ئىلمىي — تېخنىكىلىق مۇۋاپپەقىيەتلىرى بىلەن تونۇشىدۇ. مەشەدە زامانىمىزنىڭ ئەجايىپ سۆز سەنئەتكارلىرىدىن بىرى رەسۇل غەمزەتوۋنىڭ: «ئانا تىلىم — ئاۋار تىلى، سەن مېنىڭ بايلىغىمسەن، بارىمسەن. جانغا شىپا داۋارىمسەن، سەن مېنى گۆدەك چېغىمدا قولۇمدىن يېتىلەپ، كىچىككىنە ئاۋۇلىمدىن كەڭ دۇنياغا، ئادەملەر ئالدىغا چىقاردىڭ. سەن مېنى ئۇلۇق رۇس تىلى دەپ ئاتىلىدىغان چوققىغا ئېلىپ كەلدىڭ» — دېگىنىنى ئەسكە ئېلىشقا بولىدۇ.

— ئىككىنچى قازاق تىلىنى بىلىش، ئۇنى ئوقۇپ، ئۆگىنىش ئىشى ئالغا قويۇلىۋاتىدۇ. بۇمۇ پەقەت كۈندىلىك ھايات زورۇرىيىتى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى شۇنىڭ بىلەن بىللە مەنىۋىي زورۇرىيەت، خەلقلەرنى ئىنتېرناتسىونالىزىم روھتا تەربىيەلەشنىڭ بىر يولى، مىللىي ھۆرمەت، دوستلۇقنىڭ ئىپادىسى. جۇمھۇرىيىتىمىزدە ئانا تىللىرى بىلەن بىللە قازاق تىلىنى بىلىدىغان رۇس، ئۇيغۇر، نېمىس ۋە باشقا خەلقلەر ۋەكىللىرىمۇ، شۇنداقلا ئۇيغۇرلار ئولتىراقلاشقان جايلاردا ئۇيغۇر تىلىنى بىلىدىغان باشقا مىللەت ۋەكىللىرىمۇ ئاز ئەمەس.

قازاق تىلىنى بىلىش، ئۇنى ئوقۇپ ئۆگىنىش مەسىلىسىگە كەلسەك، ئىككى جەھەتنى تىلغا ئالىمىز. ئۇنىڭ بىرسى بۇرۇن بۇ تىلنى تولۇق بىلمەيدىغانلارنىڭ ياكى ئاچار بىلىدىغانلارنىڭ ئوقۇپ، ئۆگىنىش مەسىلىسى. بۇ جىددىي ھەرىكەتكە كېلىپ، ئۆگىنىشنى تەلەپ قىلىدىغان ئىجتىمائىي — سەياسىي ئەھمىيەتكە ئىگە چوڭ ئىش. بۇ ھەققىدە ھازىرقى چارە — تەدبىرلەر كۆرۈلىۋاتىدۇ. قازاق تىلىنى مۇستەقىل ياكى كۇرسلار ئارقىلىق ئوقۇپ — ئۆگىنىشكە بېغىشلانغان ئوقۇش قۇراللىرىنىڭ بۇرۇن چىققانلىرىنى كۆپ نۇسخە بىلەن قايتا بېسىپ چىقىرىش، يېڭىلىرىنى تۈزۈپ، دەرھال نەشىر قىلىش ئىشى قولغا ئېلىندى. كۈندىلىك ھاياتتا قازاقچە سۆزلىشىشكە ئۆگىتىدىغان، شۇنداقلا قازاق تىلى تۈزۈلۈشى بىلەن تونۇشتۇرىدىغان ئوقۇش قۇراللىرى، ئىككى تىللىق قىسقىچە لۇغەتلەر، پلاستىنكىلار ۋە باشقا ھەر خىل تېخنىكىلىق، نەشرىيات قوللانمىلىرىنى ئىشلەشكە مۇتەخەسسىسلەر كىرىشىپ كەتتى. ئىدارە، جەمىيەت، كارخانىلاردا قازاق تىلىنى ئۆگىنىشنى خالىغانلارغا كۇرسلار ئېچىپ بېرىلىۋاتىدۇ.

قازاق تىلىنىڭ ئىجتىمائىي خىزمىتىنى تېخىمۇ كۈچەيتىش مەخسىتىدە قازاق تىلىدا سۆزلەيدىغانلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ تىل مەدەنىيىتىنى، يېزىش ساۋادىنى، ئوقۇشنى ياخشىلاش جەھەتتىمۇ ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈنمەكتە.

ئىككى تىلنى، ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ تىلنى بىلىش ھازىرقى ئومۇمىي يۈزلۈك ساۋاتلىق جەمىيىتىمىزدە ئۆزىنى مەدەنىيەتلىك مەن دەپ ھېساپلايدىغان ھەر بىر گراژدانىنىڭ پەزىلىتى بولۇش كېرەكلىگىنى كۆپچىلىك ياخشى سەزمەكتە. تىللار توغرىلىق ژۇقىرىدا ئاتالغان توختام موشۇ تەلەپنى ئەمەلگە ئاشۇرىدىغان ئىش — ھەرىكەت ۋە چارە — تەدبىرلەرگە كەڭ يول ئاچىدۇ.

رابىغا سىزدىقوۋا،

قازاقىستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ مۇخبىر ئەزاسى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ئىشچى ئابرويى

ئۇلى باش ئاخىرى بىر چاقىرىمچە كېلىدىغان سېخنىڭ ئۇ چېتىدە تەييار مەھسۇلاتلارنى ۋاگونغا بېسىش ئۈچۈن ئالاغا چىقىرىلىدىغان ئىشنىڭ ئالدىدىن ئاپتۇق. بۇ يەردە موشۇ شىفىر ياساش سېخىنىڭ باشلىقى، ئوبلۇسلۇق سوۋېتىنىڭ دېپۇتاتى تىلدابېك ئېرمانوۋ، كومبىنات كومسومول كومىتېتىنىڭ سېكرېتارى دىمىترىي نېۋروۋ باشلىق بىر نەچچە ئادەم بار ئىكەن، سالاملاشقاندىن كېيىن تىلدابېك:

— شىفىرلارنىڭ سۈپىتىنى تەكشۈرۈۋاتىمىز. ئاز قالدى، ھازىر تۈگەيدۇ، — دەپ بىزنىڭ سەل كۈتۈپ تۇرۇشىمىزنى ئىلتىماس قىلىپ، ھوزۇرخانلىق سورىدى.

پارتىيەمىزنىڭ قايتا قۇرۇش دەۋرىدە ئوتتۇرىغا قويغان ئەڭ ئاساسلىق شەرتلىرىنىڭ بىرسى سۈپەت مەسىلىسىگە بولارنىڭ قانداق ياندىشىدىغانلىقىنى دىققەت بىلەن كۆزەتتۇق. بۇلار ھەر شىفىرنى دېگىدەك كوزدىن كەچۈردى. بىر بۇجىگى سىنغان، ياكى بىر يەرلىرى دەز كەتكەن بەش شىفىرلارنى قايتىدىن ئىشلەش ئۈچۈن ئارقىغا قايتۇرۇۋەتتى. ئەڭ ئاخىرىدا ت. ئېرمانوۋ ئىشنى خۇلاسىلاپ مۇنداق دېدى:

— بۈگۈن يارامسىز شىفىرلارنىڭ سانى بۇرۇنقىغا نىسبەتەن كەسكىن ئازايغانلىقى كورۇلدى. خۇسۇسەن تېمىرقان قۇلۇمبېتوۋنىڭ برىگادىسى بەرگەن مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتى ژۇقۇرى بولدى. لېكىن بۇنىڭغا قانائەتلىنىشكە بولمايدۇ. خەلق قۇرۇلۇشى بىزدىن ياخشى ئىشلەنگەن پىششىق شىفىرلارنى كۈتىدۇ، — دېدى.

ئاسبىس - سېمېنت كومبىناتىغا قانداق مەخسەت بىلەن كەلگەنلىكىمىزنى ئالدىن بىلىدىغان دىمىترىي بىزگە شىفىر ياساش برىگادىسىنىڭ برىگادىرى تېمىرقان قۇلۇمبېتوۋنى تونۇشتۇردى.

قارا كوزلىرىدىن ھەر ئىشكە قاۋۇللۇقنى، ژىغىنچاقلىقنى ئۇمۇمەن زېرەكلىكنى ئىپادىلەيدىغان ئۇچقۇنلار چاقناپ تۇرغان، ئوتتۇرا بويلۇق، ئاق سېرىق يۈزلۈك تېمىرقان بىزگە كۈلۈمسىرىگەن ھالدا قول سۇنۇپ، ئىللىق چىراي بىلەن سالاملاشتى ۋە سېخنىڭ ئوتتۇرىسىغا سېلىنغان چايخانىغا تەكلىپ قىلدى. دەستىخان ئۈستىدە مەن تېمىرقاننى، يېقىندا قازاقستان س س ر دولەت مۇكاپىتىنى ئالغانلىقى بىلەن تەبرىكلىدىم ۋە بۇ چوڭ مۇكاپاتقا سازاۋەر بولۇپ، ئابرويغا ئېگە بولۇشىنىڭ سەۋەپلىرىنى سورىدىم. سەل - پەل ئويلىنىپ قالغان تېمىرقان:

سۈرەتتە: ت. قۇلۇمبېتوۋ.

— ئەلۋەتتە بۇ ئابروي - ئاتاقتا مەن بىزنىڭ برىگادا كوللېكتىۋىنىڭ، پۈتكۈل موشۇ شىفىر ياساش سېخى كوللېكتىۋىنىڭ قېرىنداشلارچە ئىناقلىق بىلەن ئەتكەن ئەمگىگىنىڭ ئارقىسىدا يېتىشتىم، — دېدى قىسقىلا سوزلەپ. بۇ راس گەپ. ئۇ باشقۇرىدىغان برىگادىدا 4 ئادەم ئىشلەيدىغان بولسا، سېختا رۇس، قازاق، ئەزەربەيجان، تاتار ئوخشاش 11 مىللەتتىن تەركىپ تاپقان 270 ئادەم ئىشلەيدىكەن. ھەر بىر شىفىرنىڭ ياسىلىشى جەريانىدا مانا موشۇ 270 ئادەم ئوز ئەمگەكلىرى بىلەن بېۋاستە قاتنىشىدۇ. ئەگەر ئۇلاردا بىر - بىرىگە بولغان ئىشەنچە، ئىناقلىق بولمىسا ئېدى، «يالغۇز ئاتنىڭ چېڭى چىقماس، يالغۇز ئادەمنىڭ ئېتى چىقماس» دېگەندەك ت. قۇلۇمبېتوۋنىڭ ئاتىغىنىڭ چىقىشى مۇمكىن ئەمەس ئېدى، ئەلۋەتتە.

ئۇ باشقۇرىدىغان برىگادا كوللېكتىۋى ئىشلەپ چىقىرىشتا ژۇقۇرى كورسەتكۈچلەرگە ئېرىشكەنلىگى ئۈچۈن بىر نەچچە مەرتىۋە ئوبلۇسلۇق، پارتىيە، ھوكۇمەت، ئورۇنلىرىنىڭ، ئىشچىلار ئۇيۇشمىلىرىنىڭ كراموتىلىرى ۋە دىپلوملىرىنى ئالغان. 1985 — ۋە 1986 — يىللارنىڭ شىفىر ئىشلەش پىلانىنى ئارتۇغى بىلەن ئورۇنلىغىنى ئۈچۈن تېمىرقان قۇلۇمبېتوۋقا قازاقستان س س ر دولەت مۇكاپىتى بېرىلدى.

— قول يەتكەن نەتىجىلەرگە قانائەتلىنىش ئادەمنى ئىلگىرى باستۇرمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز دايىم يېڭىدىن - يېڭى پەللىلەرگە قاراپ ئىنتىلىمىز، — دەيدۇ تېمىرقان. دېسە — دېگەندەك ئېكەن ئۇنىڭ برىگادىسى، 1987 — يىلنىڭ بىرىنچى مەۋسۇملۇق پىلانىنى 113 پروتسېنتكە ئورۇنلاپتۇ. دېمەك بۇ نەتىجە سېختا دايىم ئىلگىرلەش بارلىغىنى كورستىدۇ. بىز بۇنىڭ سەۋەۋىنى سورىغاندا برىگادىر مونۇلارنى ئېيتىپ بەردى:

— بۇنىڭ سەۋەپلىرى جىق. ئاساسىي سەۋەپلەرنىڭ بىرى ژۇقۇرىدا بىز بايان قىلغان ئىشچى، مۇتەخەسسىلەرنىڭ ئىناقلىقىغا، قول تۇتۇشۇپ دوستانە ئەمگەك قىلىشقا باغلىق بولسا، ئەندى بىر تەرەپتىن ئىشلەپ چىقىرىشتا ئىلمىي يېڭىلىقلارنى دادىل قوللىنىش، ئىش ئۇسۇلىمىزدا ئەلاچىلار تەجرىبىسىنى ئۈگىنىپ پايدىلىنىش، ئەمگەك ئونۇمدارلىغىنى ئارتتۇرۇش، سۈپەتنى ياخشىلاش ئونۇمىنىڭ تەن نەرقىنى ئەرزەنلىتىش يولىدا كۈرەش قىلىشتا بولسا كېرەك.

بىزنىڭ موشۇ چىمكەنت ئاسبىس - سېمېنت كومبىناتىنىڭ قۇرۇلغانلىغىغا 25 يىل بولدى. مېنىڭ بۇ يەردە ئىشلەۋاتقىنىمغا 15 يىلچە بولۇپ قالدى. بۇ ۋاقىت بوشقا ئوتمىدى. بىز ئاز - تولا تەجرىبىگە ئېگە بولدۇق. — تېمىرقان سوزىنى داۋاملاشتۇرۇپ — ئىشتا نەتىجىگە ئېرىشىشنىڭ يەنە بىر شەرتى، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ روھاني تەلىۋىنى قاندۇرۇش يۈزىسىدىن كورسىتىلىدىغان مەئىشىي - مەدەنىي خىزمەتلەرگە مۇناسىۋەتلىك بولسا كېرەك. بۇ ھەقتە كومبىنات ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ، كومسومول كومىتېتىنىڭ كومبىنات مەمۇرىيىتىنىڭ غەمخورلىغىدىن بىز بەھرىمانىمىز ھەم رازىمىز. يېقىندا ئوتكەن بىر مەجلىستە كومبىنات بويىچە ئۆينىڭ نوۋىتىدە تۇرغان 136 ئائىلىنى تۇرۇشلۇق ئويى بىلەن تەمىنلەش ئىشى سوز بولدى. شۇ مەجلىستە 1991 — يىلغا قەدەر بۇ ئائىلىلەرگە يېڭى كۋارتىرلارنىڭ ئاچقۇچىنى تاپشۇرۇش توغرىسىدا قارار بولدى ۋە بۇ ۋەزىپىنى ئورۇنلاپ چىقىشنىڭ چارە - تەدبىرلىرى ئېنىق بەلگۈلەندى.

1971 — يىلى ئوتتۇرا مەكتەپنى تاماملىغان تېمىرقان قۇلۇمبېتوۋ سوۋېت ئارمىيەسى قاتارىدا بولۇپ قايتقاندىن كېيىن ئوزى خالاپ موشۇ كومبىناتقا ئىشقا كىردى. كومبىنات كوللېكتىۋى ياش يىگىتنى ئىشتا ئۈگەتتى. تەربىيەلەپ ئوستۇردى. ھازىر ئۇ ئۈچ باللىق ئائىلىنىڭ ئاتىسى. ئومۇر يولدىشى موشۇ كومبىناتنىڭ «دوستلۇق» باللار باغچىسىدا تەربىيەچى بولۇپ ئىشلەيدۇ.

بىز ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىۋېتىپ، ئەمگەكتە يەنىمۇ زور ئابروي قازىنىشىغا تىلەكداشلىق بىلدۇردۇق.

ق. ئۇربېكوۋ.

موي قەلەم سېھرى

ھەر بىر خەلقنى دۇنياغا ئۇنىڭ ئاتاقلىق ئادەملىرى — ئالىملىرى، شائىرلىرى، يازغۇچىلىرى، سەنئەتچىلىرى، رەسسام ۋە باشقا ئىجات ئەھلى تونىتىدۇ. خەلق ئوزىنىڭ ئەنە شۇنداق ئاتاقلىق پەرزەنتلىرى بىلەن پەخىرلىنىدۇ. مەن ئىپتىخار بىلەن تىلغا ئالماقچى بولغان سەنئەتكار — رەسسام قۇتلۇق بەشەرووۋ ئەنە شۇنداق ئادەملەرنىڭ بىرىدۇر.

ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ۋېنا، بۇداپېشت، دېلى، ۋارشاۋا، بۇخارېست، پارىژ، بېلگراد، قاھىرە، ئوتتاۋا، ئۇلان، ئۇدېي، مىلان، نيۇيورك قاتارلىق دۇنيادىكى چوڭ شەھەرلەر مۇزېيى ۋە رەسسملەر گاللېرىيەلىرىدە ئېلىمىزدا بولسا موسكۋادىكى ترېتياكوۋ گالېرىيەسىدىن باشلاپ بارلىق چوڭ شەھەرلەردىكى مەركىزىي رەسسملەر مۇزېيلىرىدىن ئورۇن ئالغان.

مەن رەسسامنى ئۆزبەكىستان كومسومولى 23 — سېيزى مۇناسىۋىتى بىلەن ئوتكۈزۈلگەن «ياشلار كورسىتىدۇ» ناملىق كورگەزمە زالىدا ئۇچراتتىم. بۇ يەرگە ياش رەسساملار، ھەيكەلتاراشلار ئەسەرلىرى ۋە ئەمەلىي سەنئەت ئەمۇنلىرى قويۇلغان. جۈملىدىن تاشكەنتتە ئا. ن. ئوستروۋسكىي نامىدىكى تېاتر — رەسسامچىلىق ئىنستىتۇتى گرافىكا كافېدرىسىنىڭ دوتسېنتى ق. بەشەرووۋنىڭ شاگىرتلىرى ل. ئىبراگىموۋ، گ. ھاشىموۋا، ك. زۇلپىقاروۋ، ق. مەھكەموۋ ۋە باشقىلارنىڭ، شۇنداقلا ئاتىغا بولغان ھورمەت ۋە ئېتىقات ئاساسىدا ئۇنىڭ ئىز باسارلىرى بولۇپ يېتىشىۋاتقان ئوغلى جانبولات ۋە قىزى فىروزانىڭ ئەمگەكلىرىنىمۇ تاماشە قىلىپ ئۇلارنىڭ كېلەچىگىنى كورگەندەك بولدۇق. بىز كورگەزمە زالىدىن چىقىپ، رەسسامنىڭ ئىشخانىسىغا يول ئالدۇق. بۇ يەرگە كىرىپ تەكچىلەردە تۇرغان رەسسامنىڭ ئىللىۋ ستراتسىيەسى بىلەن چىققان كىتاپلارنى ب. بايقابىلوۋ ر. قادىرىي ۋە باشقا ئۇرغۇنلىغان شائىر، يازغۇچىلار ئەسەرلىرىنى شەرىق كلاسسىك ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى كوردۇق. بۇ يەردىكى سېرىيەلەر بويىچە ئىشلەنگەن گراۋيورا لىستوگرافىيە، رەسىم ئاكۋارېللارنىڭ، تامام قىلىنمىغان ماكېتلارنىڭ كوپلىگىگە قاراپ ھەيران قالىسىز.

رەسسامدىكى تالانت ۋە ئىنتايىن زور ئەمگەكچانلىق ئۇنى ژۇقۇرى پەللىگە ئېلىپ چىقتى. ق. بەشەرووۋ ھەر خىل تېمىغا 1000 دىن ئارتۇق ئەسەر ئىشلىگەن رەسسامدۇر. ئۇ ئۆزبەكىستان خەلق رەسسامى، خەمزە نامىدىكى دولەت مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېاتى، ئۆزبەكىستان لېنىن كومسومولى مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېاتى، ئۆزبەكىستان رەسساملار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ سېكرېتارى، جۇمھۇرىيەت رەسسامچىلىق فوندىنىڭ رەئىسى، ئۆزبەكىستاننىڭ خىزمەت كورسەتكەن سەنئەت ئەربابى.

رەسسامنىڭ ئەمگەكلىرى ھەققىدە گەپ قىلىدىكەنمىز ئۇنىڭ 50 ياشقا تولۇش مۇناسىۋىتى بىلەن ئوتكۈزۈلگەن خۇسۇسىي كورگەزمىسىدىن كېيىنكى 10 يىل ئىچىدە ئىشلەنگەن ئىشلارنىڭ ئوزىلا بىزنى ھەيران قالدۇرالايدۇ. «يەر، ئادەم، كائىنات»، «خەمزە»، «ئەل - فارابىي»، «ئۆزبەكىستان كومسومولى»، «پاختا»، «لېنىن بىز بىلەن»، «ئۆزبەكىستان كۈزى»، «ئۆزبەك خەلق ئويۇنلىرى»، «ئابۇ - ئەلىي رەيھان بېرۇنىي» پورترېتلىرى، «يېزا ئەمگەكچىلىرى»، «ئۇلۇق ۋەتەن»، «ھوسۇل بەيرىمى»، «ئەمگەككە شەرەپ»، «غەلىبە»، «زامانىۋىي ئات سپورتى»، «پاختا ھەققىدە باللادا»، «ئىنسانغا تېچلىق»، «ئۆزبەكىستان ئاياللىرى»، «چارۋىچىلار» قاتارلىق 30 دىن ئارتۇق سېرىيە رەسىملەر، كىتاپلارغا ئىللىۋ ستراتسىيەلەر ئەينە شۇلار جۈملىسىدىندۇر.

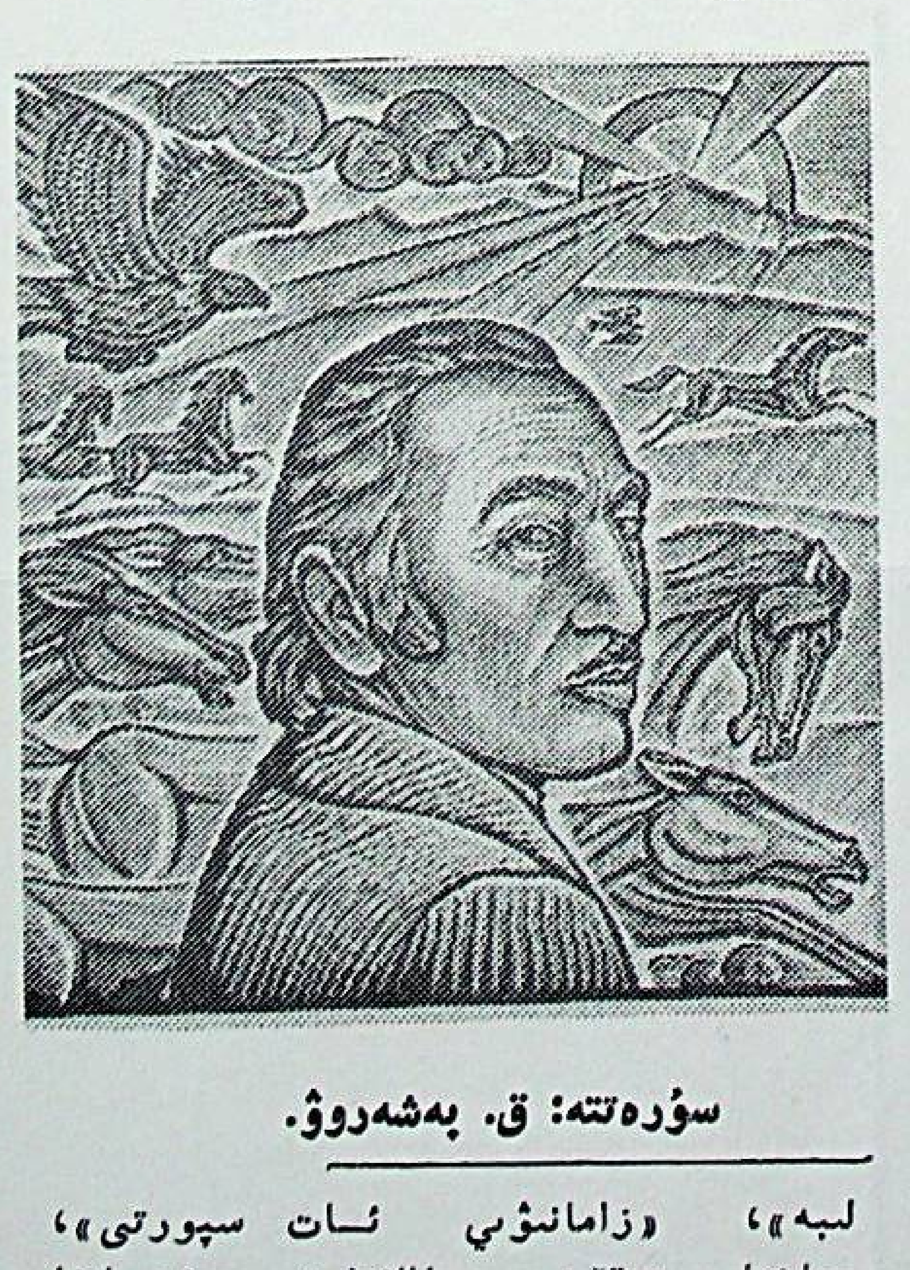

سۈرەتتە: ق. بەشەرووۋ.

قۇتلۇق بەشەرووۋ ئۆزبەكىستاننىڭ تەسۋىرىي سەنئىتىنى تەرەققىي ئەتتۈرۈشكە چوڭ ھەسسە قوشۇۋاتقان ئىستېداتلىق رەسسام. ئۇنىڭ ياراتقان ھەر بىر ئەسىرى ماۋزۇسى بىلەنمۇ، ئەكس ئەتتۈرۈش ئۇسۇلى بىلەنمۇ باي ۋە رەڭمۇ - رەڭ. رەسسام ھېمىشەم ئىزدىنىش بىلەن ياشىماقتا، ھەر بىر ئەسەرى كېلەچەكتىكى ئىجادىيىتى ئۈچۈن ئورلەش پەلەمپىيى بولۇپ قالىدۇ. ئۇنىڭ ستىلى، ئۇسۇلى ئوز ئالاھىدىلىگىگە ئېگە، ھېچ كىمنى تەكرارلىمايدۇ. شۇڭلاشقىمۇ ئەل - خارەزمىينىڭ پورترېتى چۈشىرىلگەن خاتىرە لىنوگراۋيور ئېكونوگرافىيەلىك ئۈلگە تېرىقىسىدا يونېسكو تەرىپىدىن تاللاپ قوبۇل قىلىنغان. شۇنداقلا «ئۆزبەكىستان كۈزى» ناملىق سېرىيەسى بويىچە ئىشلەنگەن 100 رەسىمى رېناتو گۇتتۇزونىڭ تەلىۋى بويىچە «دوستلۇق جەمىيىتى» ئارقىلىق ئىتالىيەگە سوغا قىلىنغان.

خەلقىمىزنىڭ تالانتلىق رەسسامى ھەققىدە قانچە ئېيتساقمۇ ئازلىق قىلىدۇ. ئۇ 1926 — يىلى ئالمۇتا ئوبلۇسى، ئۇيغۇر رايونىنىڭ كىچىك ئاقسۇ يېزىسىدا تۇغۇلغان. ئارمىيەدىن كېلىپ، تاشكەنتتە ھازىر ئوزى تەلىم بېرىۋاتقان ئىنستىتۇتتا ئوقۇشقا چۈشۈپ، ئۇنى تاماملاپ موشۇ شەھەردە ياشاپ ئىجات قىلماقتا. ئۇ ھازىر ئۇيغۇر تارىخىي ماۋزۇسىغا بېغىشلانغان لىتوگرافىيەلىك ئىشنى باشلاش ئالدىدا، ئۇنىڭ 4 بالىسىنىڭ ھەممىسى دېگىدەك ئاتا يولىنى داۋام قىلىپ بۇ ساھادا ئۇنۇملۇك ئەمگەك قىلماقتا.

ھ. شاھاجىيېۋا.

قەلب ئىزھارى

ئەخمەت ئىگەمبەردى- ئاۋستىرالىيەدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان دوستلارنىڭ بىرى. ئۇ 1957- 1961- ژىللاردا تاشكەنت دۆلەت دارىلفۇنۇنىنىڭ فىلولوگىيە فاكۇلتېتىدا تەلىم ئالغان. شۇ ژىللىرى ئۇزىنىڭ قىسقا لىرىكىلىق شېئىرلىرى بىلەن تونۇلۇشقا باشلىغان. ئەخمەتنىڭ كېيىنكى تەغدىرى مۇرەككەپ بولدى. خىتايدا خوڭۋېيبىڭلارنىڭ ئازاپ- ئوقۇۋىتىنى تارتتى، 1985- ژىلى ئائىلىسى بىلەن ئاۋستىرالىيەگە كۆچۈپ كەتتى.

شائىر ئوز ھاياتىدىكى ئەڭ ئېغىر چاغلاردىمۇ قەلىمىنى تاشلىماي، شېئىر يېزىشنى داۋام قىلىپ كەلدى. يېقىندا ئۇ ئەينە شۇ ئىجادىي مېۋىسىنىڭ ئەمۇنىلىرىنى «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتى تەھرىراتىغا ئەۋەتكەن ئېكەن. بىز ژىراقتىكى يېقىن دوستىنىڭ شېئىرلىرىدىن بىر قانچىسىنى گېزىتخانلىرىمىزغا تەغدىم قىلىۋاتىمىز.

روسسىيە دىلىمدا

يەرلىرىڭ چەكسىزدۇر مۇنبەت، باي، گۈزەل،
تاغلىرىڭ گوھەردۇر، سۇلىرىڭ ھەسەل،
ئارامبەخش شامالىرىڭ مىسالى غەزەل،
ژىللار ئارمان ئېتىپ كۈتكەندە دىلىم،
مۇبارەك تۇپرىغىڭغا چۈشتى قەدىمىم،
روسسىيە، دىلىمدا ياشايسەن ھامان.
سەندە ئىنسان بەخت تاپقان بەرقارار،
سەندە لېنىن روھى پارلاپ نۇر چاچار،
سەندە يوقسۇللارغا بەخت، ھورلۇك يار،
ئەزگۈ ئارمانلىرىم كورگەچ سېنىڭدە،
يات ئەمەس ئوز كوردۇم سېنى قەلبىمگە،
روسسىيە، دىلىمدا ياشايسەن ھامان.
روس قەلبىدەك كەڭدۇر بۇ ئەزىم تۇپراق،
بۇندا ئەللەر تەڭدۇر يەكدىل ھەم ئىناق،
بۇندا ئون بەش قەرداش قۇرغان ئىتتىپاق،
سەن ھورلۇك، ئەركىنلىك پارلاق ئۈلگىسى،
سەن ئىنسان بەختىنىڭ پارلاق كۆزگىسى،
روسسىيە، دىلىمدا ياشايسەن ھامان.
ۋولگا جۇشقۇن ئاقار- جۇشقۇندۇر ھايات،
بۇندا ئىنسان ئۈچۈن ئەمگەك ھەم ئىجات،
بۇندا ئارزۇ- ئۈمۈت يايغان كەڭ قانات،
روسسىيە- تېچ تۇرمۇش، كوك ئاسمان دېمەك،
بۇندا ئىنسان ئۈچۈن بار ئىمكان دېمەك،
روسسىيە، دىلىمدا ياشايسەن ھامان.
كۈن چىقار ھور مېھنەت سازىنى چېلىپ،
بۇندا ساڭلار تولىنان مول ھوسۇل ئېلىپ،
بۇندا پولات، تومۇر تۇرغان سۇ ئېقىپ،
ھور ئېلىڭ تەر توكەر تىنىماي كۈنۈ- تۈن،
بۇ مېھنەت تېچلىق، توق تۇرمۇش ئۈچۈن،
روسسىيە، دىلىمدا ياشايسەن ھامان.
سەن ئىلىم- ھېكمەتنىڭ نۇرلۇق ماكانى،
سەن قىزىل ئەسىرنىڭ يورۇق جاھانى،
سەندىن كوككە ئۇچتى يۇلتۇز كارۋانى،
سەن مەزلۇم ئەللەرنىڭ- ئىلىم ئوچىغى،
مەرىپەت ئەلىمىنىڭ قاينار بۇلىغى،
روسسىيە، دىلىمدا ياشايسەن ھامان.
ۋەتەن مېھرى بىلەن ئوسەر مەرت نەسىل،
ساڭا جان بېغىشلار غايىسى ئېسىل،
چىن ئىنسان باھارىدۇر سەندە ھەر پەسىل،
ئىنسان ئۇلۇغلايدۇ ئۇلۇق نامىڭنى،
جاھان تارىخىغا يېزىپ شانىڭنى،
روسسىيە، دىلىمدا ياشايسەن ھامان.
مەغرۇر قارغايلىرىڭ ھوشيار پاسىبان،
ھور ئېلىڭ يايرىغان يۇرتۇڭ تېچ ئامان،
ساڭا قول سوزالماس ئاچكوز شۇم قاۋان،
تېچلىق تۇۋرىگىسەن- ئالەم پاناھى،
ئەرك سۆيەر ئەللەرنىڭ پولات قورغانى،
روسسىيە، دىلىمدا ياشايسەن ھامان.
كېچە يۇلتۇزلىرىڭ پارلاپ نۇر چاچار،
تۈن ھوقۇشلىرىنى قىلىپ زار- زار،
ئورىڭنى شۇم ياۋلار توسالماس بېكار،
قۇياشتەك نۇر چاچقىن يەنىمۇ پارلاق،
ئىنسانلار ئارمىنى ئەي ئانا تۇپراق،
روسسىيە، دىلىمدا ياشايسەن ھامان.

ئاباي كوچىسىدا

ئالمۇتا باغلىرىڭغا تەشنا كوزۇم،
دوستلۇق دېپ ئارىلىغاندا شەرۋەت ئىزدەپ،
گۈل ئېچىپ چىمىنىڭدە قالدى سوزۇم،
شۇ مېھرىڭ چاقىرغاندا مېنى دەسلەپ.
كەلدىم مەن مېھمان بولۇپ شاتلىقلىرىم،
قۇيۇلدى يامغۇر بولۇپ باغلىرىڭغا،
توقۇدۇم ئاددىي قوشاق ئوت يۈرەكتىن،
ئاشىق بوپ گۈلدىن گوزەل چاغلىرىڭغا.
يۈرۈگۈم گوزەللىكىڭ ئىشقىدا مەس،
بىر كوچا كوزلىرىمنى قىلدى مەپتۇن.
لېكىن باغچىسىمۇ ئاقار كۆيلەر،
كىم ئېكەن شۇ كۆيلەرگە بەرگەن يالقۇن؟
تىكىلدىم كوز ئوتۇمدا پارلاپ ھەيكەل،
بىر ئۇچقۇر خىيال بىلەن ئاچتى چىراي.
پوئېزىيە يالقۇنىدىن تۇتۇپ مەشئەل،
تۇرار ئەنە ئولەڭ ئېيتىپ ئاقىن ئاباي،
كۆيلىرى ئەسىرلەرنىڭ ئارزۇ سىرىن،
يۇلتۇز بوپ يېقىلىپتۇ ئالا تاققا.
ئاباي يوق، لېكىن كۆيى مەڭگۇ باقى،
بۇلبۇلدەك ئاشنا بولۇپ ئەشۇ باققا.
قەلبىم بەنت كۆي ئىشقىدىن تاشقىن دەريا،
يەلكەندەك شۇ دەريادا ئاقتى يۈرەك.
گۈل قويدۇم بار مېھرىمدىن ھوزۇرىغا،
شائىر ئۈچۈن ھورمەت بارمۇ بۇندىن بولەك؟
قايىلمەن، زوقلىنىمەن شائىرلارنىڭ،
شېئىرىدىن ئوچمەس ھەيكەل قويۇشقا.
ئارمىنىم سەللىرىدە ئۇزۇپ كەتتىم،
كۆي ئاققان ئەشۇ ئاباي كوچىسىدا.

خوشنام قىزى

يەنە باقتىم تونۇش دېرىزە،
ماڭا قىممەت خېلى ئۇزۇندىن.
ئالما يۈزلەر گۈلدەك كۈلگەندە،
مەن سويگۈمنى كورىمەن ئۇندىن.
ھەر تاڭ بىلەن شۇ دېرىزىدىن،
گۈل تاشلايمەن ئىشقىم جاۋاپسىز.
«تووۋا» دەيمەن خوشنامنىڭ قىزى
مېنى كورسە گويا پەرۋاسىز؟!
يەنە بۈگۈن دېرىزەڭ ئوچۇق،
مەن قارايمەن شۇ بولار تەكرار.
ساپ ئىشقىمنىڭ بۇلبۇللىرىغا،
قەلبىڭ بېغى قاچان ئېچىلار.

قىسقا خەۋەرلەر

بىلىم غەزىنىسى

ئا. س. پۇشكىن نامىدىكى كىتاپخانا جۇمھۇرىيىتىمىز پايتەختىدىكى جامائەتچىلىكنىڭ ئەڭ سويۇملۇك ئورۇنلىرىنىڭ بىرى. كىشىلەر ئايىغى ئۈزۈلمەيدىغان بۇ قۇتلۇق جايدىن ئالىملار، ستۇدېنتلار ۋە ھەر خىل كەسىپتىكى كىشىلەرنى ئۇچرىتىش مۇمكىن. كىتاپخانا پايتەخت تۇرغۇنلىرىنىڭ بىلىم سەۋىيەسىنى كوتىرىشتە ئەمۇنىلىك خىزمەت ئاتقۇرۇپ كەلمەكتە.

— كىتاپخانىمىزغا ھەر كۈنى ئىككى مىڭدىن ئوشۇق كىشى كېلىدۇ،— دەيدۇ كىتاپخانا دىرېكتورىنىڭ ئورۇنباسارى ر. ماتۋېيېۋا،— بىز ھازىر ئۇلارغا خىزمەت قىلىشنىڭ يېڭى چارە- تەدبىرلىرىنى بەلگۈلەۋاتىمىز. كىتاپخانا سەياسىي ۋە بەدىي ئەدەبىياتلاردىن بولۇپ تورت مىللىوندىن ئوشۇق سوۋېت ۋە چەت ئەل ئاۋتورلىرىنىڭ ئەسەرلىرىگە ئېگە. ئۇنىڭ فوندىدا 25 مىڭ تومدىن ئوشۇق ئوتكەن ئەسىرلەر قولىيازمىلىرى ساقلىنىدۇ. مەزكۇر دەرگاھتا پات- پاتلا كىتاپ ئوقۇغۇچىلار كونفېرېنسىيەلىرى؛ ئالىم، يازغۇچى ۋە شائىرلار بىلەن ئۇچرىشىشلار ئوتكۈزۈلۈپ تۇرىدۇ، زامانىۋىي مۇزىكىلارنى تىڭشاش،پىكىرلىشىش كەچلىرى ئۇيۇشتۇرىلىدۇ.

كىتاپخانا بولۇپمۇ پايتەختتىكى ئالىي ۋە ئوتتۇرا بىلىم ئېلىش ئورۇنلىرىدا ئوقۇۋاتقان ھەر خىل مىللەت ياشلىرىنىڭ ئىنتېرناتسىئوناللىق دوستلۇق ئاساسىدا بىلىم ئۆگىنىدىغان سۆيۈملۈك ئورنىدۇر.

ن. روزاخۇنوۋ.
ئالمۇتا شەھىرى.

تاشكەنتتىكى كىنو فېستىۋال

تاشكەنت. يېقىندا تاشكەنتتە باشلانغان كىنو فېستىۋال شەرىق ئاياللىرىنى قۇللۇقتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن زورگۈزۈلگەن ئاممىۋىي ھەرىكەت- «ھوجۇمنىڭ» ئاتمىش ژىللىقىغا بېغىشلاندى. ئۇ «ئۇكۇس» كىنو تېئاتىرىدا س س س ر خەلق ئارتىستى مالىك قايۇموۋنىڭ «پەرەنجە» دېگەن ھوججەتلىك فىلمىنى كورسىتىش بىلەن باشلاندى. ئوزبەكستان پايتەختىنىڭ ئەڭ ياخشى كىنو زاللىرىدا بىر ھەپتە داۋامىدا بەدىي خرونىكىلىق فىلملار كورسىتىلىدۇ، ئۇلارنى ياراتقۇچىلار ۋە ئۇلارنىڭ قەھرىمانلىرى بىلەن ئۇچرىشىشلار ئوتكۈزىلىدۇ.

(تاس س).

چوڭ ئويۇنغا يوللانما

ژۇتىدىشىمىز گۈلنارا ساخاتوۋانىڭ زونىلار ئارا ئوتكۈزۈلىدىغان شاخمات مۇسابىقىسىغا يوللانما ئېلىش ئۈچۈن ژېلېزنوۋودسك شەھىرىدە گرۇزىيەلىك ئاتاقلىق گروسسمېيستېر نىنو گۇرىيېلى بىلەن ئويناپ، يېڭىشكە يەتكەنلىگى سپورت ئىشقىۋازلىرىنى خوشاللىققا بولىدى. جۇمھۇرىيىتىمىز شاخماتچىسى بېسىم كۈچ بىلەن غالىبىيەت قازىنىپ، ئەڭ كۈچلۈك شاخماتچىلار بىلەن مۇسابىقىلىشىشقا يوللانما ئالدى. ئويۇنلىشىقا تېگىشلىك بولغان تورت پارتىيە ئاخىرىغىچە داۋام قىلماستىن ئۈچ ئويۇندا 2:1 ھېساۋى بىلەن يېڭىشكە يەتكەن گۈلنارا ساخاتوۋا ئەندى زونىلىق تۇرنىردا ئېلىمىزنىڭ ئاتاقلىق شاخماتچى قىزلىرى بىلەن ئۇچرىشىدىغان بولىدۇ.

ب. سلاۋنېۋ.
پرژېۋالسك شەھىرى.

«گېولوگ» ساناتورىيىسى

ئوبلۇس مەركىزىگە يېقىن جايدا سېلىنغان يېڭى «گېولوگ» ساناتورىي- پروفىلاكتورىيىسى دەسلەپكى دەم ئالغۇچىلارنى قوبۇل قىلدى. ئۇنىڭدا ھەر ژىلى بىر يېرىم مىڭغا يېقىن ئادەم ئوز سالامەتلىگىنى ياخشىلايدۇ. ئۇلارغا داۋالاش كابىنېتلىرى، دەم ئېلىش بولمىلىرى، سپورت ۋە كىنو زاللىرى خىزمەت قىلىدۇ.

بۇ ساناتورىينىڭ قۇرۇلۇشىغا ئوزلىرىنىڭ ئىشتىن بوشىغان ۋاقىتلىرىدا قارغالى يېزىسىغا كېلىپ تۇرغان «غەربىي قازاقستان گېولوگلىرى» بىرلەشمىسىنىڭ ئەمگەكچىلىرى قاتناشتى. خەلق قۇرۇلۇشى ئۇسۇلى «سالامەتلىك» پروگراممىسىنىڭ ئورۇنلىنىشىنى چاپسانلىتىشقا ياردەم بەردى.

(قازتاگ).
ئاقتوبە ئوبلۇسى.

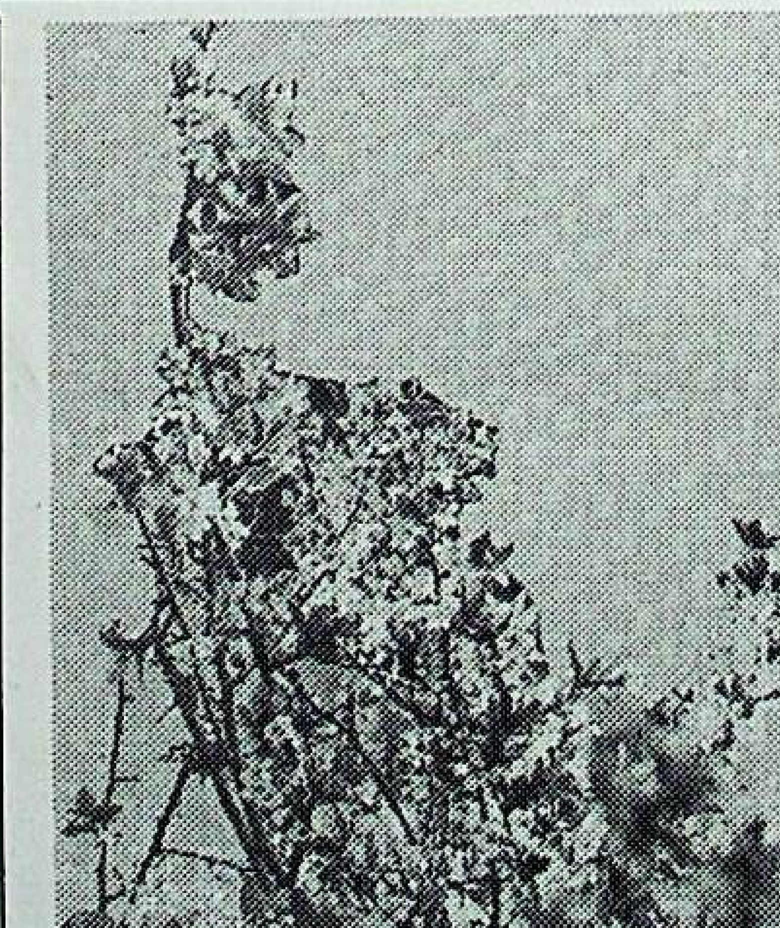

باھار كېلىپ ئېتىز كۆلۈپ ئويغاندى،
دېڭىز، دەريا، كولدە بېلىق تولغاندى.
ئالتۇن قۇياش چاچتى يەرگە مېھرىنى،
ئاچتى كوكلەم بارچە جاننىڭ زېھنىنى.

تەھرىراتىمىزنىڭ يېڭى ئادرېسى

يېقىندا «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتى تەھرىراتى يېڭى ئويگە كوچۇپ كىردى. بۇرۇن ئۇ قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتى بىلەن بىر ئويدە ئورۇنلاشقان ئېدى. «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ ئادرېسى ئوزگەرمىدى. «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتى تەھرىراتىنىڭ يېڭى ئادرېسى:

س س س ر، 480044، ئالمۇتا شەھىرى، م. گوركىي كوچىسى، 50- ئوي. 7- قەۋەت. «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتى تەھرىراتى.

تەھرىر ھەيئىتى.

بىزنىڭ ئادرېس: س س س ر، 480044 ئالمۇتاشەھرى، م. گوركىي كوچىسى، 50- ئوي، 7-قەۋەت. تېلېفونلار 85-86-33، 95-86-33، 07-87-33، 21-75-33، ئىندېكس. 72877
Бизниң адрес: СССР. 480044. г. Алма-Ата, Ул. М. Горького, 50. 7 этаж, редакция газеты «Бизниң Ватан» индекс 72877.
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

1987
ژىل
ماي
№10(252)
باھاسى
2 تيين

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەمىلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

گېزىت 1976- ژىلى دېكابىردىن چىقىۋاتىدۇ.

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

تۇرۇشلۇق ئۆي-91

ھەممىگە ئۆي بولىدۇ

1-ماي بەيرىمى ھارپىسىدا ئال-
مۇتا رادىوسى: «پېتروپاۋلوۋسك
شەھرىدە 1- مەۋسۇمدە 31 مىڭ
كۋادرات مېتىردىن ئوشۇغىراق
تۇرۇشلۇق ئۆي پايدىلىنىشقا بې-
رىلدى. شىمالىي قازاقستان ئوب-
لۇسىنىڭ مەركىزى بولغان بۇ
شەھەرنىڭ قۇرۇلۇشچىلىرى ئوك-
تەبىرنىڭ 70 ژىللىقى بەيرىمى-
قارشى ئېلىش يۈزىسىدىن 100 ئا-
ئىلىنى يېڭى ئۆيلەرگە كىرگۈز-
دى. بۇ «تۇرۇشلۇق ئۆي-91»
پروگراممىسىنى ئەمەلگە ئاشۇ-
رۇش بويىچە ئىشلەندى» دېگەن
خەۋەر بەردى.

«تۇرۇشلۇق ئۆي-91» پروگ-
راممىسى دېگىنىمىز نېمە؟ بىز تو-
ۋەندە شۇ ھەققىدە قىسقىچە چۈ-
شەنچە بەرمەكچىمىز.

بىزنىڭ دۆلىتىمىز سوۋېت ئا-
دەملىرىنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشى-
لاش، قولايلىق ئۆيلەر، ئوزۇق -
تۈلۈك، تىببىي ياردەملەر بىلەن
تەمىنلەشنى ئۆزىنىڭ بىرىنچى
دەرىجىلىك ۋەزىپىسى دەپ ھې-
سابلايدۇ. موشۇ ۋەزىپىنى باش-
چىلىقتا ئالغان سوۋېت ئىتتىپاقى
كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ 27-
سېيزى 2000-ژىلغا قەدەر ئەمە-
لىيەتتا ھەر بىر ئائىلىنى مۇستە-
قىل، ياكى ئايرىم ئۆي بىلەن تە-
مىنلەش مەخسىتىنى ئالغا قويدى.
بۇ مەخسەتنى ئورۇنلاش ئۈچۈن
ئالدىمىزدىكى بەش ژىلدا شەھەر-
لەردە 1987- ژىلنىڭ بىرىنچى
يانۋارىغا قەدەر نۆۋەتكە تۇرغان
بارلىق ئائىلىلەرنى تۇرۇشلۇق
ئۆي بىلەن تەمىنلەش توغرىسىدا
قارار قوبۇل قىلىندى. يېزىلاردا
ھەر بىر ئائىلە بىر ژىلنىڭ ئىچى-
دە يېڭى ئۆي ئېلىشقا تېگىشلىك.
موشۇ پروگراممىا «تۇرۇشلۇق
ئۆي-91» پروگراممىسى دەپ
ئاتىلىدۇ.

سوۋېت ئادەملىرى بۇ پروگ-
راممىنى خوشاللىق بىلەن قارشى
ئالدى. ھەقىقەتەن بىزدە خەلىق
تۇرۇشلۇق ئۆيگە ئېغىر ھالدا
مۇختاج ئېدى. يېڭىدىن سېلىنى-
ۋاتقان ئۆيلەر يېتىشمەيدىغان.شۇ
سەۋەپلىك بەزى ئائىلىلەر ئون-
ئون بەش ژىللاپ نۆۋەتنىڭ كې-
لىشىنى كۈتۈپ، تار ئۆيلەردە
ياشاشقا مەجبۇر ئېدى. ئەندى
بولسا خەلقنىڭ تۇرۇشلۇق ئۆيگە
بولغان ئېھتىياجىنى قانائەتلەندۈ-
رۈش ئۈچۈن كەڭ كولەمدە قۇ-
رۇلۇش سېلىش ئىشى قولغا ئې-
لىندى.

1987-ژىلدىن باشلاپ ھەر بىر
كولخوز بىلەن سوۋخوز ژىلىغا
كام دېگەندە 20 تۇرۇشلۇق ئۆي
سالماقچى. ئالمۇتىدا 1987 -ژىل-
نىڭ 1-يانۋارىغا قەدەر 50 مىڭ
ئادەم ئۆي ئېلىش نۆۋىتىگە تۇر-
غان ئېكەن. ئالمۇتا قۇرۇلۇشچى-
لىرى 1991-ژىلغا قەدەر موشۇ
50مىڭ ئادەمگە تۇرۇشلۇق ئۆي
سېلىپ بېرىشنى ئۆز زىممىسىگە
ئېلىپ، ئىشقا قىزغىن كىرىشتى.

ھەر بىر سانائەت- كارخانا
ئورۇنلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئاساسىي
ئىشىغا قوشۇمچە بەلگۈلۈك مىق-
داردا تۇرۇشلۇق ئۆي سېلىشنى
بەلگۈلىدى. قازاقستاننىڭ چوڭ
شەھەرلىرىدە كوپ قەۋەتلىك،
ياشلارغا خاس تۇرۇشلۇق ئۆيلەر
سېلىنماقتا. بۇنى ياشلارنىڭ ئۆز-
لىرى سېلىۋاتىدۇ.

ئۇمۇمەن «تۇرۇشلۇق ئۆي-
91» پروگراممىسى دېگىنىمىز
تۇرۇشلۇق ئۆيگە مۇھتاج بول-
غان ئەمگەكچىلەرنىڭ يېقىنقى ژىل-
لار ئىچىدە تۇرمۇشقا قولايلىق
ئۆيلەرگە ئېگە بولىدۇ، دېگەن
سوزدۇر.

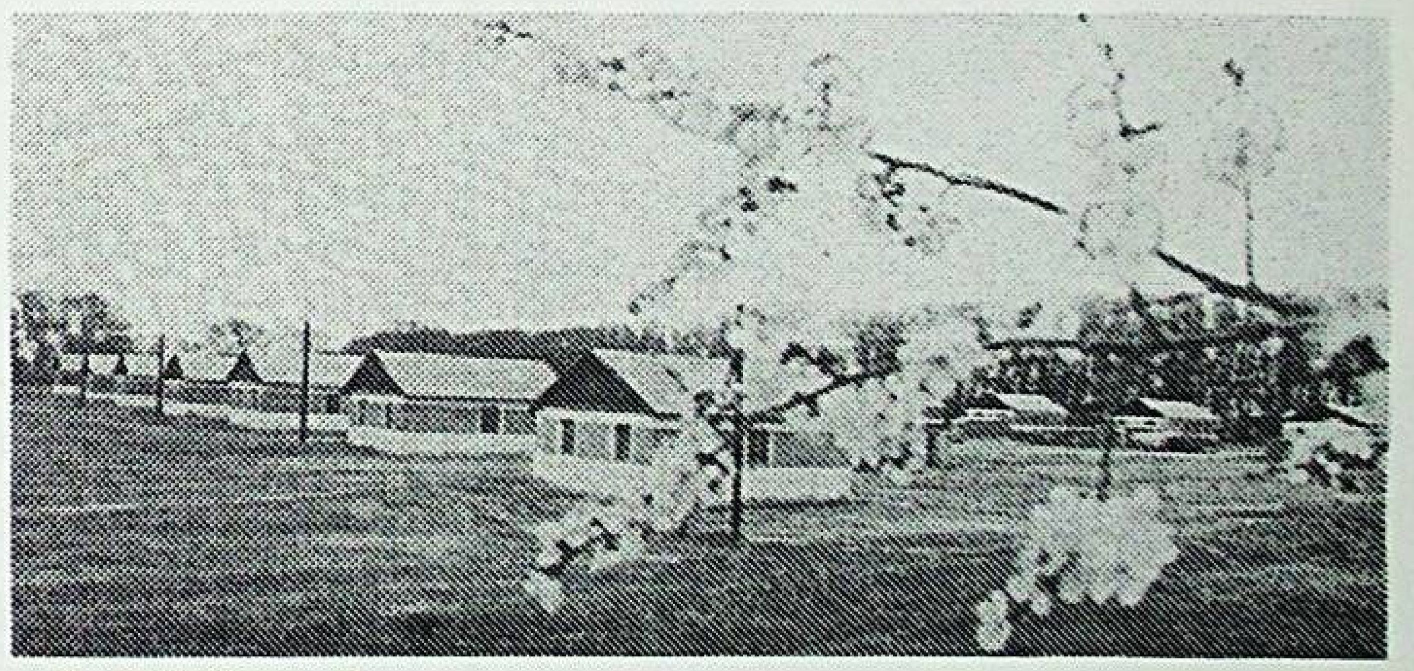

ئالمۇتا ئوبلۇسى، ئۇيغۇر را-
يونىنىڭ چارىن يېزىسىدا سۋېر-
دىلوۋ نامىدا كولخوز بولۇپ،
ئۇنىڭ قىياپىتى كۈندىن- كۈنگە
زامانىۋىي رەڭ ئالماقتا.
سۈرەتتە: يېڭىدىن سېلىنغان تۇ-
رۇشلۇق ئىمارەتلەر پايدىلىنىشقا
بېرىلىش ئالدىدا.

قازاقستاندا ئىككى مىڭغا يې-
قىن ئاۋتوكلۇب قىشى-ياز ما-
لچىلارغا ئۈزلۈكسىز مەدەنىي
خىزمەت كورسىتىدۇ. ئاۋتوكلۇب
تەركىۋىدە لېكسىيە، دوكلادلارنى
ئوقۇغۇچىلار، دوختۇرلار، ماشىنى-
چىلار، ساتراچ، ناخشىچى، ساز-
چىلار- ئارتىسلار بولىدۇ. ئۇلار
ھەممە ۋاقىت چوپانلارنىڭ سويۈ-
ملۈك مېھمانلىرى.
سۈرەتتە: شەرقىي قازاقستان ئو-
بلۇسى، مارقاكول رايونلۇق مە-
دەنىيەت ئۆيىنىڭ ئاۋتوكلۇبى نو-
ۋەتتىكى سەپەرگە چىقتى. كلۇبنى
رايونلۇق مەدەنىيەت بولۇمىنىڭ
باشلىغى ن. كېمېشېۋ باشقۇرىدۇ.

دوستانە كوڭۈلدىن

قۇلسارى نېفت- گاز ئىشلەش
باشقارمىسىدىكى ئاياللار 1- ئى-
يۇن- بالىلارنى قوغداش كۈنى
ھارپىسىدا نىكاراگۋا، كامپۇچىيە
جۇمھۇرىيىتى بالىلىرىغا بېغىشلاپ
600 سوملۇق سوغات تەييار-
لىدى.
بۇ باشلانمىنى رايوننىڭ باشقا
كارخانا، تەشكىلات، مەھكىمىلىر-
دىكى قىز- چوكانلارمۇ قىزغىن
قوللىماقتا.

ب. بېگېلدىيېۋ.
گۇرىيېۋ ئوبلۇسى.

«قۇتادغۇبىلىك» - قازاق تىلىدا

ئۇلۇق شائىر يۇسۇپ بالا-
ساغۇنىنىڭ ياشاپ، ئىجات قىل-
غىنىغا مىڭ ژىلچە بولدى. مانا
شۇ ۋاقىت جەريانىدا ئۇنىڭ ئە-
قىلانا سوزلىرىنى كېيىنكى ئەۋ-
لات يېلىقماي ئوقۇپ كېلىۋاتىدۇ.
قېدىمىي ئۇيغۇر مۇتەپەككۇرىنىڭ
مىراسى كونىرىمىدى، بەلكى ئۇ
بارغانسىرى يېڭى مەزمۇنغا ئې-
گە بولۇپ، يېڭىچە جاراڭلاپ ئو-
قۇلماقتا. ئەقىل ئۈگىتىش ۋە نە-
سىھەت شەكلىدە يېزىلغان بۇ
ئەسەرنىڭ ژىللار ئوتكەنسىرى
سالمىقى ئوسۇۋاتقانلىغىنىڭ سىرى
نېمىدە؟
كورۇنۇپ تۇرغان دىداكتىك-
لىق ئۆي- پىكىرنىڭ ئارقىسىدا،
كونكرېت ھاياتىي مەۋقەگە ئېگە
تىرىك ئادەم موجۇت. ئاۋتورنىڭ
ئادەملەر،نى ئۆز بەختىنى ئىز-
دەپ تېپىشقا ئۈندىگىنى، ئۇلار-
غا ياشاشنىڭ مەزمۇنىنى ۋە ئو-
زىنىڭ ھاياتتىكى ژۇقۇرى مەس-
ئۇلىيىتىنى ئېچىپ بېرىش ئىنتى-
لىشى بىزگە چۈشىنىشلىك. بالا-
ساغۇنىنىڭ شېئىرلىرىدا بىزگە مە-
لۇم ئادىللىق، ئىنسانىيلىق، ئىلھام
ۋە ئەمگەك توغرىلىق چۈشەنچى-
لەرگە چوڭقۇر فىلاسوفىيەلىك
ئېنىقلىما بېرىلىدۇ.
قاراخانىيلار ھاكىمىيىتى دەۋ-
رىدە ياشىغان شائىر (يۇسۇپ
بالاساغۇن ھازىرقى يەتتىسۇ تېر-
رىتورىيەسىدە تۇغۇلغان) ئە-
سەرلىرى ھازىرمۇ ئاكتۇئاللىغىنى
يوقاتمىدى. شائىر «ھار- نو-
مۇسنى ياشلىق چاغدىن ساقلاش-
نى» مەسلىھەت قىلىدۇ، ئۇ ئېيت-
قان تەربىيە، شەخسنى شەكىل-
لەندۈرۈش، ئۆز ئارا مۇناسىۋەت-
لەر، بىلىم ئېلىش پروبلېمىلىرى
بۈگۈنمۇ كۈن تەرتىۋىدىن چۈش-
مەي كېلىۋاتقان مەسىلىلەردۇر.
شائىر تاماكا چېكىش، ھاراق ئې-
چىش ئوخشاش يامان ئىللەتلەردىن
ژىراق بولۇشقا چاقىرىدۇ.
ي. بالاساغۇنىنىڭ «بەخت كە-
تاۋى» يەر شارىنىڭ ئۈچ يېرىدە-
ۋېنا، قاھىرە ۋە تاشكەنتتە ساق-
لىنىۋاتىدۇ. يېقىنقى ۋاقىتلارغى-
چە ئۇ تورت تىلدا- رۇسچە
(موسكۋادا)، ئۆزبەكچە (تاش-
كەنتتە)، تۈركچە (ستامبۇلدا)ۋە
ئۇيغۇرچە(بېجىندا)يورۇق كور-
گەن ئېدى. يېقىندا مەزكۇر كى-
تاپ قازاق تىلىغا تەرجىمە قىلىن-
دى. بۇ جۇمھۇرىيىتىمىز مەدەنىي
ھاياتىدىكى چوڭ يېڭىلىق، ئەل-
ۋەتتە.
كىتاپنى رۇس تىلىدىن تەرجى-
مە قىلغان شائىر ئا. ئېگېۋبايېۋ
ئورگىنالدىكى ئاۋتورنىڭ ئوي -
پىكرىنى، ئىدىيەۋىي روھىنى،مەز-
مۇن چوڭقۇرلىغىنى ئېنىق بېرىش-
كە تىرىشقان ۋە بۇ يونىلىشتە
ئېيتارلىق ئۇتۇقلارغا يېتىشكەن،
تەرجىمان شۇنداقلا بەزى يەرلەر-
دە ئەركىن مۇلاھىزىلەرنى قوللى-
نىپ، شۇ دەۋىردىكى شېئىرىي
ئەنئەنىلەرنى ساقلاپ قېلىشقا
ئىنتىلغان.
قېدىمىي شەرىق مەۋقەسى-
نىڭ چوققىسىنى بەلگۈلەپ بەر-
گەن بالاساغۇننىڭ شېئىرىيىتى چو-
ڭقۇر نادىرلىقتا ئېگە. ئۇ ئەج-
دادلىرىمىزنىڭ ھايات تەرزىنى،
ئارزۇ- ئارمانلىرىنى، دۇنياغا كوز
قارشىنى، پسىخولوگىيەسىنى ئو-
چۇق كورستىپ بېرەلىگەن. ھەر
قانداق مىللەتنىڭ ئەڭ ياخشى
بايلىغى ئۇمۇم خەلقنىڭكىگە ئاي-
لىنىدۇ، شۇنداقلا قازاق تىلىدا
چىققان بالاساغۇنىنىڭ كىتاۋىمۇ
ئوز مۇخلىسلىرىنى تاپىدىغان بو-
لىدۇ.

ئا. ئادىلوۋا.

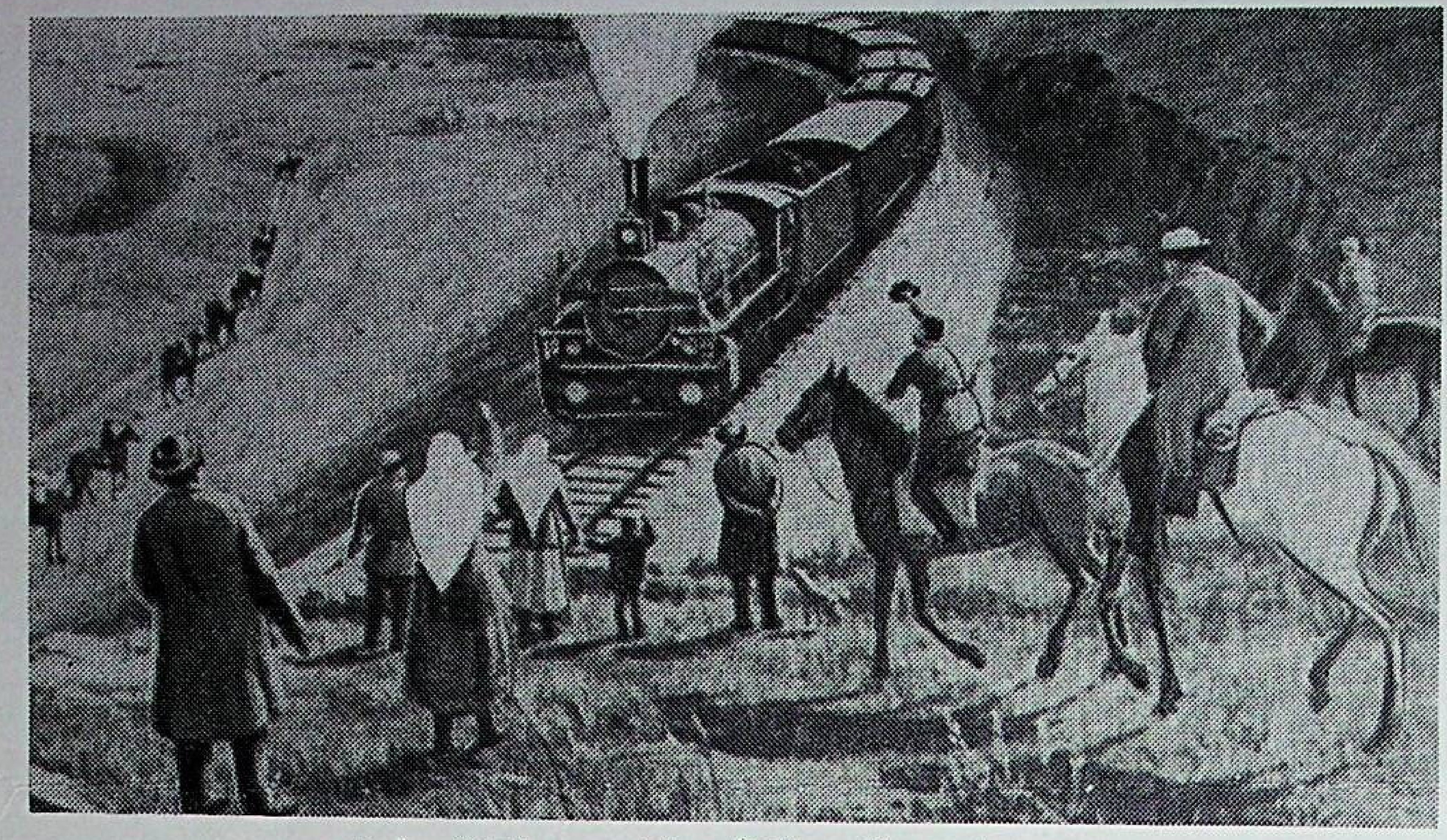

رەسسام ئە. قاستېيېۋنىڭ «تۈركسىب» ناملىق سۈرىتى.

70 ئۇلۇغ ئۆكتەبىر

مەملىكىتىمىز ئوكتەبىرنىڭ 70 ژىللىغىغا تەييارلىنىۋاتقان موشۇ كۈنلەردە بېسىپ ئۆتكەن يوللارغا نەزەر تاشلايمىز. شۇندا يادىمىزغا قازاقستاندا بەرپا قىلىنغان تۈركسىب تۆمۈر يولى چۈشىدۇ.

تۈركسىب تۆمۈر يولى

مەملىكىتىمىز ئوكتەبىرنىڭ 70 ژىللىغىغا تەييارلىنىۋاتقان موشۇ كۈنلەردە بېسىپ ئۆتكەن يوللارغا نەزەر تاشلايمىز. يادىمىزغا قازاقستاندا بەرپا قىلىنغان تۈركسىب تۆمۈريولى چۈشىدۇ.

ئۇلۇغ ئوكتەبىرگىچە قازاق دىيارىدا ئايرىم سانائەت كارخانىلىرى ئوتتۇرىسىدىكى تار تاپانلىق تۆمۈريوللارنى ھېساپقا ئالمىغاندا تۆمۈريول ناھايىتى ئاز ئىدى. شۇڭلاشقىمۇ ئەمگەك ۋە مۇداپىئە كېڭىشى 1926-ژىلنىڭ ئاخىرىدا تۈركستان- سىبىر تۆمۈر يولىنى ياساش توغرىلىق قارار قوبۇل قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن 1927-ژىلنىڭ باھارىدا بۇ چوڭ قۇرۇلۇشقا كېرەكلىك ماتېرىياللار كېلەچەكتىكى يول بويىغا توشۇلۇشقا باشلىدى.

شۇ ژىلى قۇرۇلۇشنىڭ شىمالىي تەرىپىگە ئۇزۇنلىغى 150 كىلومېتىر يول ياسىلىپ بولدى. ئېرتىش دەرياسىغا كۆرۈك سېلىندى. يول لايىھىسى دەسلەپكى ژىلىلا جەنۇپتىمۇ باشلاندى.

قازاق دالاسىغا يېڭى ھايات نەپەسىنى ئېلىپ كەلگەن تۈركسىب يولىنى ياساشقا 30 مىڭدىن كۆپرەك ئىشچى، ئىنژېنېر- تېخنىك خادىملار كىرىشىپ كەتتى. پەقەت ئېرتىش دەرياسىغا كۆرۈك سېلىشقىلا 850 ئادەم قاتنىشىپ، ئۈچ سېزىنا بولۇپ ئىشلىگەن.

بۇ زامانىۋىي چوڭ قۇرۇلۇش ئىنتايىن ئېغىر شارائىتتا ئېلىپ بېرىلدى. جەنۇپنىڭ پىژ-پىژ ئىسسىغىمۇ، شىمالنىڭ قەھرىتان سوغلىرىمۇ قۇرۇلۇشچىلارنىڭ كېلەچەككە، يېڭى مۇۋاپپەقىيەتلەرنى قولغا كەلتۈرۈشكە بولغان ئىشەنچىگە داغ چۈشىرەلمىدى. ئۇلار ناھايىتى زور ئىنژېنېرلىق مەسىلىلەرنى ھەل قىلىپ، 1928-ژىلنىڭ ئاخىرىدا يېڭى يولنىڭ ئۇزۇنلىغىنى 500 كىلومېتىرغا يەتكۈزدى. موشۇنداق ئەمگەك نەتىجىسىدە ئۈچ ژىلدا 1440 كىلومېتىر پولات يول تارتىلىپ، 22 مىللىون كۇۋادرات مېتىر يەر قېزىش ئىشلىرى ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى. شۇنداقلا يول بويلىرىدا ئۆيلەر، مەدەنىيەت، سودا مەھكىمىلىرى سېلىنىپ پايدىلىنىشقا بېرىلدى.

— تۈركسىب قۇرۇلۇشى باشلانغان چاغدا مەن ئومبى شەھىرىدە تېخنىكۇمدا ئوقۇۋاتاتتىم،— دەيدۇ تۆمۈر يولچى، ئەمگەك ئىلغارى، بىرىنچى بەش ژىللىقتىن تارتىپ ھازىرغىچە ئەمگەك قىلىپ كېلىۋاتقان ئەكىمباي ئەشىربايېۋ ئاقساقال.— ھېچبىر ئىككىلەنمەستىن ئەينە شۇ قۇرۇلۇشقا بېرىش قارارىغا كەلدىم. چۈنكى تۆمۈر يولنىڭ جۇمھۇرىيىتىمىز ئۈچۈن، ئېلىمىز ئۈچۈن قانچىلىك ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىگىنى ھەممىمىز چۈشىنەتتۇق. تېخنىكۇمغا ئوقۇشقا چۈشۈش ئالدىدا 100 كىلومېتىر يەردە تۇرىدىغان چوڭ ئاپامنىڭ ئۆيىگە مېھمانغا بارغاندا دادام ئىككىمىز تورت كۈن ژۈرگەن ئېدۇق. تۆمۈريول ياسالسا ئۇ يەرگە ئىككى- ئۈچ سائەتتىلا يېتىپ بېرىش ئىمكانىيىتى تۇغۇلاتتى.

ئىشچىلارنىڭ، ئىنژېنېر- تېخنىك خادىملارنىڭ غەيرەتلىك ئىشلىشى نەتىجىسىدە 1930-ژىلنىڭ 28-ئاپرېلىدا ئاينابۇلاق ستانسىيەسىدە يولنىڭ ئىككى ئۇچى ئۇتاشتۇرۇلغان. بۇ يەردە مىڭلىغان ئادەم قاتناشقان چوڭ ژىغىن بولدى. شۇنداق قىلىپ سىبىرنىڭ ئىختىسادىي رايونلىرىنى قازاقستان ۋە ئوتتۇرا ئازىياگە ئەڭ قىسقا يول بىلەن باغلىدى.

تۈركسىب تۆمۈريولى پايدىلىنىشقا بېرىلگەن دەسلەپكى ئون ژىلدا يولنىڭ ماددىي- تېخنىكىلىق ئاساسىي مۇستەھكەملەندى. 1937-ژىلى ژۈك توشۇش ئالتە ھەسسە كۆپىيىپ، توققۇز ژىل ئىچىدە ئومۇمىي كىرىم 206 مىللىون سومغا يەتتى. پاراۋۇز پاركى ئىككى ھەسسە كۆپەيدى. بۇ يەردە ئىشلەيدىغان كادىرلارمۇ ئۆستى. بىر چاغلاردىكى ئاددىي ئىشچىلار- جۇماغالى ئوماروۋ، مۇستافا كازبېكوۋ، تېلېش تەشېنوۋلار رەھبىرى خىزمەتلەرگە كۆتىرىلدى. تۈركسىبنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا سەياسىي بۆلۈمنىڭ باشلىغى ۋ. پولەكوۋ، يول باشلىغى ۋ. كولاك، يول كەسپىي ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ رەئىسى ژ. تىنىبېكوۋ چوڭ ھەسسە قوشتى. لېنىنگرادتىكى تۆمۈريول ئىنستىتۇتىنى دەسلەپ تۈگەتكەن ئىنژېنېر قازاق قىزى ف. كولېنوۋا ئۇزاق ژىللار مابەينىدە تۈركسىبتە ئۈنۈملۈك ئەمگەك قىلدى.

تۈركسىبنىڭ بولۇپمۇ ئۇلۇغ ۋەتەن ئۇرۇشى ژىللىرىدا ئاتقۇرغان خىزمىتى چوڭ بولدى. قازاقستان قىزىل ئارمىيەنى ئوق-دورا، يېقىلغۇ، ئوزۇق- تۈلۈك، كىيىم- كېچەك بىلەن تەمىنلەيدىغان زور ئامبارغا ئايلاندى. ئېلىمىزنىڭ غەربىي رايونلىرىدىن مىڭلىغان كارخانىلار ۋە ئادەملەر كۆچۈرۈلدى. تۈركستان- سىبىر ماگىستراليدا قۇرۇلغان 34- كولونا فرونت يوللىرىنى بېسىپ ئۆتۈپ، بېرلىنغىچە باردى. ئۇرۇش ژىللىرىدا يۈزلىگەن قازاقستانلىق تۆمۈر يولچىلار ۋەتىنىمىزنىڭ ژۇقۇرى مۇكاپاتلىرىغا سازاۋەر بولدى. ئۇلارنىڭ كۆپچىلىگى تۆمۈريول ساھەسىدا ئەمگەك قىلىپ ياشلارغا مول تەجرىبىسىنى ئۆگىتىپ، تەربىيىلىمەكتە.

ئۇرۇشتىن كېيىنكى ژىللاردا قازاقستان تۆمۈريولى تېخىمۇ تەرەققىي قىلدى. 1949- ژىلى موينتى -چۇ تۆمۈريولى لىنىيەسى سېلىنىپ، قازاقستاننىڭ شىمالى بىلەن جەنۇبىي رايونلىرى تۇتاشتۇرۇلدى.

1971-ژىلى قازاقستان تۆمۈر يولى ئەمگەكتىكى زور مۇۋاپپەقىيەتلىرى ئۈچۈن لېنىن ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلاندى.

تۈركسىب قۇرۇلغان دەسلەپكى چاغلاردا ئۇ بىر ژىل ئىچىدە ئورۇنلىغان ئىشنى ھازىر يالغۇز ئالمۇتا يولىلا تورت ھەپتە ئىچىدە ئورۇنلاپ قويىدۇ. تۆمۈر يولچىلار ئارىسىدا 11 نەپەر ئادەم سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى دېگەن ژۇقۇرى نامغا ئېگە بولدى. چىمكەنت بۆلۈمچىسىنىڭ باشلىغى ئا. سالىقبايېۋ، فرۇنزىي بۆلۈمچىسىنىڭ يول ئۇستىسى ئا. سارماشايېۋ، ئارىس ستانسىيەسىنىڭ پويېزد قۇراشتۇرغۇچىسى ئا. بالغىنبېكوۋلار ئەينە شۇلار جۈملىسىدىندۇر.

تۈركسىب تۆمۈر يولىنىڭ قۇرۇلۇشى يېڭى باشلانغاندا ئۇنىڭ ھەممە ئىشى قول بىلەن قىلىناتتى. ئاساسىي قاتناش ۋاستىسى تۆگە، ئات قوشقان ھارۋۇ، قول ھارۋۇسىدىن ئىبارەت ئىدى. ھازىر بولسا ئىشلەپ چىقىرىشتا ھېساپلاش تېخنىكىسى كەڭ جارىي قىلىنماقتا. ژۈك چۈشىرىش ۋە ژۈكلەش ئىشلىرىنىڭ 94 پروتسېنتى مېخانىكىلاشتۇرۇلغان. يول رېمونت قىلغۇچىلارنىڭ ئەمگىگى تولۇق ماشىنا كۈچى بىلەن ئېلىپ بېرىلىدۇ.

ئەللىك ژىلدا ئەل يېڭى، دېگەندەك تۈركسىب تۆمۈر يولى سېلىنغاندىن بۇيان ئۆتكەن 50 ژىلدا مەملىكىتىمىز ئىختىسادى تۈپ ئاساسىدىن ئۆزگىرىپ تەرەققىي قىلدى. بۇ يەردە بىرلا ئالمۇتا تۆمۈريولى بويىدا قىلىنىۋاتقان ئىشنىلا تىلغا ئالساق كۇپايە. مەسىلەن، سارىشاغان- شىغاناق، چىڭگىلدى- ئارىس تۆمۈر يوللىرىنىڭ بويى تولۇق ئېلېكترلەشتۈرۈلدى. ئۆتكەن ژىلى موشۇ يول كوللېكتىۋى پىلاندىن تاشقىرى بىر مىللىون 36 مىڭ توننا خەلق ئېگىلىگى ژۈكىنى توشۇدى.

بۈگۈنكى كۈندە قازاقستان تۆمۈر يولچىلىرى ئوكتەبىرنىڭ 70 ژىللىغىنى مۇناسىپ كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن پىداكارانە ئەمگەك قىلماقتا.

ك. شاكىروۋا،
«تېمىرجولشى» گېزىتىنىڭ رېداكتورى.

كىتاپ ئىشقىۋازلىرى

لېنگر رايونى كۈيبىشېۋ نامىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئىختىيارىي كىتاپ ئىشقىۋازلىرى جەمىيىتى ئىشلەۋاتقىنىغا مانا ئۈچ ژىل بولدى. موشۇ ۋاقىت ئىچىدە جەمىيەت ئەزالىرىنىڭ سانى ئەللىك ئادەمدىن 600 ئادەمگە يەتتى.

بۇ كۈنلەردە كۆپلىگەن ئۆيلەرنىڭ ئايرىم كىتاپخانىلىرى بار. يېقىندا ئۆزەم شاھىد بولغان بىر ئەھۋالنى سۆزلەپ بېرەي: «كېكىس ئارىق» سەككىز ژىللىق مەكتىۋىنىڭ قازاق تىلى ۋە ئەدەبىيات پەنلىرىنىڭ مۇئەللىملىرى ئو. قوزىباقوۋ ۋە ق. پوشاتايېۋلارنىڭ ئۆيىدىكى كىتاپخانىلىرىنى كۆرگىنىمدە، ناھايىتى رازى بولدۇم. ئۇلارنىڭ كىتاپ جاۋەنلىرىدە قازاق سوۋېت يازغۇچىلىرىنىڭ، رۇس كلاسسىكلىرىنىڭ ئەسەرلىرى جىق ئىكەن. ئۇستازلار، مەكتەپتە دەرس بەرگەندە ئەلۋەتتە موشۇ كىتاپلاردىن پايدىلىنىدۇ. كىتاپ مەنىۋىي بايلىقتۇر. ئادەمنىڭ مەدەنىيەتلىك، بىلىملىك بولۇشىمۇ ئۇنىڭ كىتاپ ئوقۇشىغا باغلىق.

«ئاباي» كولخوزىنىڭ مەركىزى «قاسقاسۇ» يېزىسىدا تۇرۇشلۇق كۆپلىگەن ئائىلەرنىڭ كىتاپ فوندى ناھايىتى جىق. مەسىلەن، مەزكۇر كولخوزنىڭ زۋېنو يېتەكچىسى لېنىن، ئوكتەبىر ئىنقىلاۋى، ئەمگەك قىزىل تۇغى، «ھورمەت بەلگۈسى» ئوردېنلىرىنى ئالغان ت. ئابدۇرايىموۋ ئەينە شۇنداق كىتاپ ئىشقىۋازلىرىنىڭ بىرىدۇر.

س. قۇمار ئوغلى،
كۈيبىشېۋ نامىدىكى مەكتەپ كىتاپ ئىشقىۋازلىرى جەمىيىتىنىڭ رەئىسى.

ساناتورىي سېلىنماقتا

ئۇيغۇر رايونى تەۋەسىدىكى ئارشاڭنىڭ يەرنىڭ قات- قاتلىرىدىن قايناپ چىقىدىغان ئارامى جان، دەرتكە داۋا، رەڭگىگە شىپا ئىسسىق سۈيى بۈگۈنكى كۈندە جۇمھۇرىيەتتىلا ئەمەس، پۈتكۈل ئىتتىپاققا مەلۇم. تىبابەت ئالىملىرى بۇ شىپابەخش سۇنىڭ بەل، ئومۇرتقا، رېۋماتىزم كېسەللىرىگە داۋا ئىكەنلىگىنى دەلىللەشتى. ھازىر ئارشاڭنىڭ شەرقىي قىسمىغا 160 ئورۇنلۇق ساناتورىي ئۆيى سېلىنماقتا. بۇ ئىمارەت 1990- ژىلى پايدىلىنىشقا تاپشۇرۇلىدۇ.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

مەدەنىيەت دەرگاھى

ئەل ـ فارابىي نامىدىكى چىمكەنت مەدەنىيەت ئىنستىتۇتى يېقىندا ئۆزىنىڭ 20 ژىللىقىنى نىشانلاپ ئۆتتى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن گېزىتىمىز مۇخبىرى ئابدۇكېرىم راخمانوۋ ئىنستىتۇت رېكتورى مۇتەن جۇنسباييۋ يولداش بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇنىڭدىن ئىنستىتۇتنى تونۇشتۇرۇش يۈزىسىدىن بىر نەچچە سوئالغا جاۋاپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلغان ئىدى. بىز تۆۋەندە ئەينە شۇ سوھبەتنى گېزىتخانلىرىمىزغا ھاۋالە قىلىۋاتىمىز.

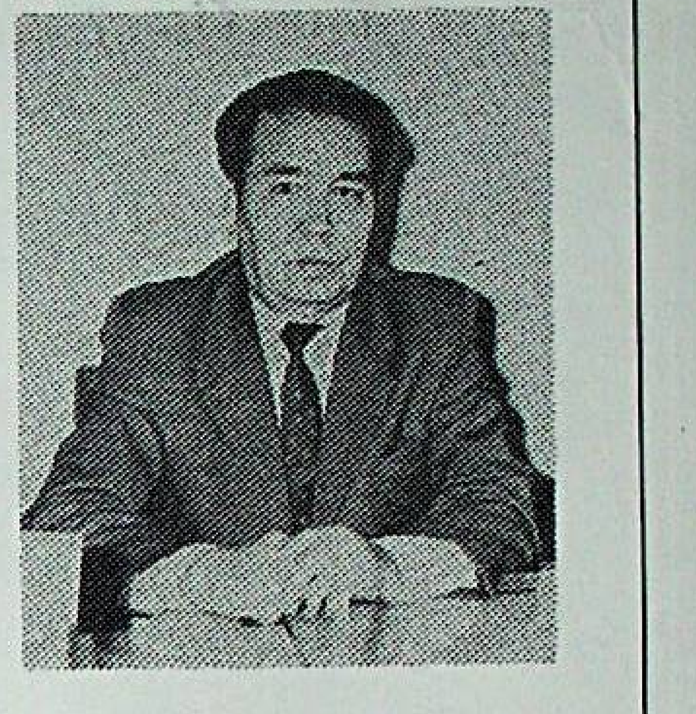

سۈرەتتە: م. جۈنسباييۋ.

مۇخبىر: مۇتەن جۇنسبېك ئوغلى، سىز باشقۇرۇۋاتقان ئىنستىتۇتنىڭ قۇرۇلغىنىغا 20 ژىل توشۇپتۇ. گېزىتخانلىرىمىز نامىدىن ئىنستىتۇت كوللېكتىۋىنى مۇچەل تويلىرىڭىز بىلەن تەبرىكلەيمىز.

رېكتور: رەخمەت.

مۇخبىر: موكې، سوھبىتىمىزنى ھەر قاچانقى ئەنئەنىمىز بويىچە ئىنستىتۇتنى ئۆمىي يۈزلۈك تونۇشتۇرۇشتىن باشلىساق دېۋىدىم.

رېكتور: ئوتمۇشنى بىلمىسەك بۈگۈنكىنى باھالاش، كېلەچەكنى كۆرۈش قىيىن ئېكەنلىكى ھەممىمىزگە مەلۇم. بۇنىڭدىن 20 ژىل مۇقەددەم بۇ بىلىم دەرگاھىدىكى 4 كافېدرادا 225 ستۇدېنت بولۇپ، ئۇلارغا دەرس بېرىدىغان 30 مۇئەللىمنىڭ ھەممىسى دېگىدەك ئالىي بىلىملىك، ئۇچى پەن كاندىداتى ئىدى.

دۆلىتىمىز ئىختىسادىنىڭ كۆتۈرۈلۈشى، خەلقىمىز تۇرمۇشىنىڭ ياخشىلىنىشىغا باغلىق مەدەنىي ـ مەنىۋىي تەلىۋىمىزمۇ كۆن ساناپ ئۆسمەكتە. مانا شۇ تەلەپنى قانائەتلەندۈرۈش ئۈچۈن مەدەنىيەت ـ كادىرلىرىنى تەييارلاش ئىشىمىز ئۆز دائىرىسىنى كەڭەيتىپ بارماقتا. بۇنىڭ مىسالىنى بىزنىڭ ئىنستىتۇتنىڭ ھاياتىدىن كۆرۈشكە بولىدۇ.

ھازىر ئىنستىتۇتىمىزدا 16 كافېدرا بولۇپ ئۇنىڭ كۈندۈزلۈك بۆلۈمىدە 1300، سىرتتىن ئوقۇش بۆلۈمىدە 800، بارلىغى 2100 ستۇدېنت ئوقۇماقتا. ئۇلارغا 204 ئالىي بىلىملىك ئۇستازلار دەرس بېرىدۇ، ئۇلارنىڭ قىرىق بىرى پەن كاندىداتىدۇر.

مۇخبىر: ستۇدېنتلارنىڭ بىلىمىنى پۇختا ئىگەللىشى بىلەن ئۇستازلارنىڭ ئۆز ۋەزىپىسىنى ژۇقۇرى دەرىجىدە ئاتقۇرۇشىنىڭ بىر تەرىپى ئۇلارغا كۆرسىتىلىدىغان غەمخورلۇققا مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ، ئەلۋەتتە.

رېكتور: توغرا ئېيتتىڭىز، بىزنىڭ ئەلىمىزدا ھۆكۈمىتىمىزنىڭ مەخسەت نىشانى خەلققە غەمخورلۇق قىلىشقا قارىتىلغانلىغىنى ھەممە بىلىدۇ. بىزنىڭ ئىنستىتۇت كوللېكتىۋىمىز بۇ غەمخورلۇقنى ھەر كۈنى دېگىدەك رازىمەنلىك ھىسسىياتى بىلەن سېزىنمەكتە.

ستۇدېنتلار ئېلىمىزنىڭ باشقا جايلىرىغا ئوخشاشلا ھەقسىز ئوقۇغاندىن تاشقىرى ھەر ئېيىغا 40 ـ 50 سوم مىقتارىدا ستىپېندىيە ئالىدۇ. ئۇلار ياتاقخانىدىن، كىتاپخانىدىن، دوختۇرلۇق ياردەمدىن، مۇزىكا ئەسۋاپلىرىدىن، دەم ئېلىش ئۆيلىرىدىن، سپورت قۇراللىرى بىلەن، ئوقۇش زاللىرىدىن ھەقسىز پايدىلىنىدۇ. بۇ چىقىملار ئۈچۈن دۆلەت تەرىپىدىن ھەر بىر ستۇدېنتقا ژىلىغا بىر مىڭ سوم مولچەرىدە پۇل سەرىپ قىلىنىدۇ.

ئوقۇش سۈپىتىنىڭ ياخشى بولۇشى مۇئەللىملەر بىلىمىنىڭ ژۇقۇرى بولۇشىغا بىۋاستە مۇناسىۋەتلىكتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بىز پېداگوگلىرىمىزنىڭ بىلىمىنى ئاشۇرۇشقا، مۇتەخەسسىسلىگىنى يېتىلدۈرۈشكە ئالاھىدە كۆڭۈل بولىمىز. مەسىلەن، مانا موشۇ ژىلى ئىنستىتۇتىمىزدىن 15 مۇئەللىم ئاسپىرانتۇرىدا ئوقۇۋاتىدۇ. 40 مۇئەللىم موسكۋا، لېنىنگراد، ئالمۇتا ئوخشاش جايلاردىكى بىلىم ئاشۇرۇش ئىنستىتۇتلىرىدا ئوقۇپ، بىلىمىنى ئاشۇردى. ئاتاقلىق مەدەنىيەت يۇرتلىرىدا، كىتاپخانىلاردا ئەمەلىي ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىپ، تەجرىبىلەرنى توپلىدى.

بۇنىڭدىن بىر نەچچە ژىل ئىلگىرى ئىنستىتۇتىمىز يېڭى بىناغا كۆچۈپ كىردى. بۇ بىنادا زامانىۋىي ئوقۇش قوراللىرى بىلەن جابدۇقلانغان قولايلىق يورۇق بۆلمىلەر، 650 چاسامېتىر كېلىدىغان سپورت زالى، 500 ئورۇنلۇق مەجلىس زالى بار. بۇنىڭغا قوشۇمچە 800 ئورۇنلۇق ئىككى ياتاقخانىمۇ ستۇدېنتلارنىڭ ئىختىيارىغا بېرىلدى.

شەھەرنىڭ سىرتىدا سپورت ۋە دەم ئېلىش لاگېرى سېلىندى. بۇ لاگېردا ژىلىغا

(داۋامى 4 ـ بەتتە).

ئائىلەۋىي سەنئەت كورۈگى

يېقىندا ئۇست ـ كامىنوگورسكىنىڭ سەنئەت ئىشقىۋازلىرى ئۇلۇغ ئوكتەبىرنىڭ 70 ژىللىغى شەرىپىگە بېغىشلانغان ئائىلەۋىي ئانسامبىللارنىڭ مۇسابىقىسىنى تاماشا قىلدى. ئوبلۇستا بىرىنچى قېتىم ئۆتكۈزۈلگەن مۇسابىقىغا 15 ئائىلەۋىي ئانسامبىل قاتناشتى.

سەنئەت كورۈگى كۈرشىم رايونىدىن كەلگەن سارباسوۋلارنىڭ ئائىلەۋىي ئانسامبىلى ئورۇنلىغان ئۇرغىسا تىلېندىيېۋنىڭ «ئانا مونولوگى» بىلەن ئېچىلدى. ئائىلە باشلىغى دەۋلېتقان سارباسوۋ يېتەكچىلىك قىلىدىغان ئانسامبىل ئەزالىرى دوسىمخان، راۋشان، مايرا، گۈلنارە، ئېرداۋلار ئېيتقان ناخشىلىرى بىلەن تاماشىبىنلار ژۈرىگىگە يول تاپالىدى.

ئۇلان رايونىدىن كەلگەن ئاسلىخان بىلەن مەنسىيە ئەبىشېۋلار توققۇز ياشلىق ئوغلى تالغات ۋە يەتتە ياشلىق ئوغلى ساناتنى، بەش ياشلىق ساياتنى باشلاپ چىققاندا سەھنىگە ئالاھىدە ھۆسۈن قوشۇلغاندەك بولدى. ئانسامبىل يېتەكچىسى ئاسلىخان دومبىرا بىلەن بايانىي نوۋەت بىلەن ئويناپ، رەپىقىسى مەنسىيە بىلەن ئۇسسۇلغا چۈشتى، باللىرى ناخشا ئېيتتى. تالغات ساز چالسا، سايات «ئانانىڭ تىلى» ناخشىسىنى ئۆزى يەككە ئورۇنلىدى. سانات دادىسى يازغان «باللىق چاغ» كۈيىنى ئورۇنلىدى. بۇ ئۈچ بالىنىڭ مۇنداق ئەركىن ناخشا ئېيتىپ، ساز چېلىپ، كۆپچىلىكنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە جەلىپ قىلىشى بېكار ئەمەس ئىدى. چۈنكى ئاسلىخان ھەۋەسكار بەستىكار بولسا، مەنسىيە خەلقىمىزنىڭ ئۇسسۇل سەنئىتىنى داۋام ئەتكۈزۈپ كېلىۋاتقان ياشلارنىڭ بىرى. دېمەك، ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بۇ پەزىلەتلىرى پەرزەنتلىرىگە تەسىر قىلغان.

بۇنداق ياخشى پەزىلەت مۇسابىقىغا قاتناشقان بارلىق ئانسامبىللارغا تەن.

تاماشىبىنلار ئالدىدا قايسا ۋە شەربەنو ژىلقىشباييۋلارنىڭ ئانسامبىلى. زايسان رايونىدىن كەلگەن بۇ ئانسامبىلنىڭ رېپېرتۇئارى ناھايىتى باي ئېكەن. ئۇلار ئورۇنلىغان ھەر بىر ناخشا مەلۇم كومپوزىتسىيەگە قۇرۇلغان. ئوغۇللىرى سېرىك بىلەن ئېرىك دومبىرا چالسا، قىزلىرى قارلىغاش ۋە قاراشاشلار گىتارا بىلەن يەككە ـ يەككە ناخشا ئېيتتى. ئانسامبىل ن. تىلېندىيېۋنىڭ «ئاق كەپتەرلەر» ناخشىسىنى ئورۇنلىغاندا كەنجە قىزى گۈلناز ئېچىلىق قۇشنىڭ سىماسىنى گەۋدىلەندۈردى. ئۇلار كۆرسەتكەن ھەر خىل پروگراممىسى تاماشىبىنلاردا چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى.

تارباغاتايلىق ساخارىيېۋلارنىڭ ئائىلەۋىي ئانسامبىلى جىلقىشباييۋلار ئانسامبىلىدىن قېلىشمىدى. بۇلارمۇ ئۇلۇغ ئوكتەبىر تەنتەنىسىنى، تېچلىق مازمۇنىنى ئۆز رېپېرتۇئارىغا ئاساس قىلغان. بۇ كوللېكتىۋقا قاتناشقۇچىلار باشقا ئانسامبىللارغا قارىغاندا كۆپ ئېكەن. ئاتمىش ياشتىكى بوشان ساخارىيېۋدىن تارتىپ، ئۈچ ياشلىق قورالاينى قوشقاندا بۇ ئەۋلاتتىن سەھنىگە ئون سەككىز ئادەم چىقتى. ئۇلار قازاقنىڭ قېدىمىي ساز ئەسۋاپلىرىنىمۇ ياخشى چالالايدېكەن.

ب. جۇماجانوۋا.

شەرقىي قازاقستان ئوبلۇسى.

مۇزىكا ھەپتىلىگى

يېقىندا شېۋچېنكو شەھىرىنىڭ ئاباي نامىدىكى مەدەنىيەت سارىيىدا باللار ۋە ياشلار ئۈچۈن مۇزىكا ھەپتىلىگى بولۇپ ئۆتتى. ئوبلۇسلۇق فىلارمونىيەنىڭ كامېرلىق ئانسامبىلى، كومپوزىتور س. ئېركىمبېكوۋ تەرىپىدىن ماڭغىشلاق ئارتىستلىرى ئۈچۈن مەخسۇس يېزىلغان «ئويۇنلار» سىكلىنى ئورۇنلىدى.

يېرىم ئارالنىڭ مەدەنىيەت خادىملىرى سەنئەتنىڭ ئەنئەنىۋىي باھار فېستىۋالىغا باللارنى ۋە ياشلارنى جەلىپ قىلىپ، ئۇلارنى ئىستېتىكىلىق تەربىيىلەشكە ئالاھىدە كۆڭۈل بولدى. ئۇلارنىڭ ئىلتىماسى بويىچە قازاقستاننىڭ ياش كومپوزىتورلىرى مۇزىكا مەكتەپلىرى ۋە ئۆگىنىشچىلىرىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ئۈچۈن پيېسسىلارنى ئىجات قىلدى.

(قاز تاگ مۇخبىرى).

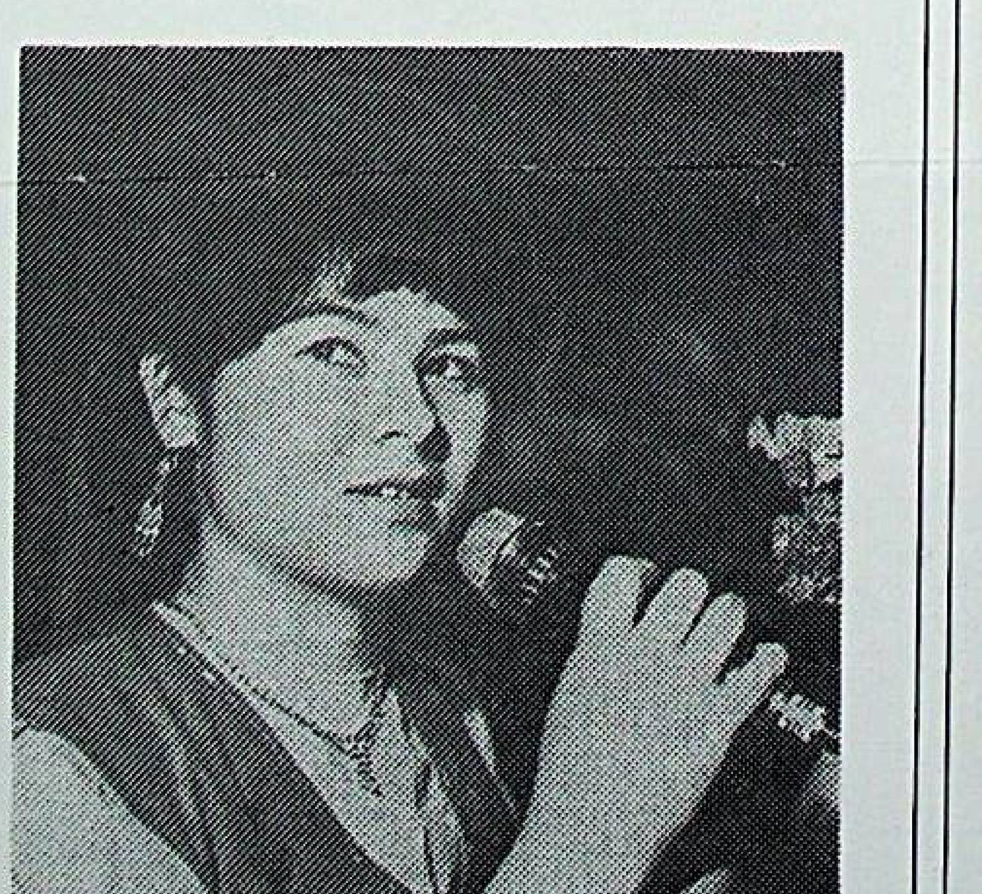

ئالمۇتا ئوبلۇسى، خەشكىلەڭ رايونىدىكى ئوجېت يېزىسىدا مەدەنىي ھايات ياخشى يولغا قويۇلغان. بۇ يەردىكى مەدەنىيەت سارايىدا ھەر خىل كرۇژوكلار بىلەن بىللە شاخمات، بېلىيارد، شاشكا ئوينايدىغان بۆلمىلەرمۇ ئىشلەيدۇ.

سارايىنىڭ يېنىدا تەشكىل قىلىنغان «دىلرابا» ئانسامبىلى بولسا يېزا ۋە رايون دائىرىسىدىكى ئاھالىنىڭ سۆيۈملۈك كۆڭۈل ئاچقۇچىسىغا ئايلاندى. ئانسامبىل ئۆزىنىڭ تالانتلىق ئارتىستلىرى، ھەر خىل باي رېپېرتۇئارى ئارقىلىق داڭ قازىنىپ، زوق كۆڭلىدىن چىقماقتا.

سۈرەتلەردە: (ژۇقۇرىدا) ئانسامبىل تەركىۋىدىكى داپچى ئىسمائىل روزىيېۋ، تەمبۇرچى ئازات ھېتاخۇنوۋ، دۇتارچى ئۇدى روزىيېۋلار. (تۆۋەندە) رەشىدەم ئومەروۋا ناخشا ئىجرا قىلماقتا.

مۇزىكىدا جۇشقۇن پائالىيەت

ئۇيغۇر مۇزىكىسىنى تەرەققىي ئەتتۈرۈش ۋە ئۇنى بۈگۈنكى ئەۋلاتقا يەتكۈزۈشتە سەيدۇللا ئەسىمىتۇللا ئوغلى رەخمىتۇللايېۋنىڭ كۆرسەتكەن خىزمەتلىرى زور. ھاياتىنىڭ 30 يىلىنى دىگىدەك سەنئەتكە بېغىشلىغان بۇ ئادەم خەلق قەلبىگە يول تاپقان، خەلق خوشاللىقىنى، خەلق مۇڭىنى ئىپادىلەيدىغان مۇزىكىلارنى ياراتقان.

س. ئە. رەخمىتۇللايېۋ 1915- يىلى ياركەنت (ھازىرقى پانفىلوۋ) شەھىرىدە تۇغۇلۇپ، سوۋېت زەرۋات مەكتىۋىدە ئوقۇپ، بىلىم ئالغان. ئۇ سەنئەت قوينىغا «كوك كوينەكلەر» (دەسلەپكى ئۇيغۇر سەنئەت ھەۋەسكارلار ئۆمىگى) ئۆمىگىدىن قەدەم قويغان ئىدى. ئۇ ئۆزلىگىدىن سكرىپكىنى ئۆگىنىپ، مەكتەپنىڭ سەنئەت ئىشلىرىغا قاتنىشىپ يۈردى. ھەۋەسكارلارنىڭ ئارىسىدا بىرىنچى بولۇپ نوتا ئۆگەندى. ئۇنىڭ ئۇيغۇر مىللىي مۇزىكىسىنى تولۇق ئۆزلەشتۈرۈشىگە ۋە سكرىپكىدا ئۇستىلىق بىلەن ئوينىشىغا تونۇلغان سەنئەتكار، پېشقەدەم چالغۇچى غۇلامخان جەلىلوۋ كۆپ ياردەم قىلدى. شۇڭلاشقىمۇ س. رەخمىتۇللايېۋ غۇلامخان جەلىلوۋنى ھەقلىق تۈردە: «مېنىڭ ئۇستازىم»- دەپ ئاتىغان ئىدى. غۇلامخان جەلىلوۋمۇ ئۆزىنىڭ شاگىرتىنى پەخىرلىنىپ تىلغا ئالىدۇ:

— ياركەنتتە مۇزىكىغا كۆڭۈل قويغان ياشلارنىڭ ئىچىدە سەيدۇللا بىلەن ئابدۇنەبى ئابدۇمانايوۋلار بار ئىدى. ئۇلارنىڭ قولىدىن چالغۇ ئەسۋاپلىرى چۈشمەيدىغان. سەيدۇللا شاگىرت بولسىمۇ سكرىپكىنى مەندىن ئوبدان چالاتتى. ھېلىمۇ يادىمدا، 1936- يىلى غۇلجىدا بولغان بىر ئولتىرىشتا سەيدۇللانىڭ سكرىپكا چېلىشىنى كۆرگەن ناخشىچى ئاق ئىيىپ دىگەن كىشى: «ئوكام، سەن بىزگە يېقىملىق ئېلىپ كەپسەن» دىگەن ئىدى.

موشۇ يىللىرى س. رەخمىتۇللايېۋ ئائىلىسى بىلەن غۇلجىغا بارغان ئىدى. ئۇنىڭ بەختىگە 1934- يىلى غۇلجا شەھىرىدە ئىلى ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىي- ئاقارتىش ئۇيۇشمىسى يېنىدا سانائىي- نەپىسە ئۆمىگى قۇرۇلدى. ئۆمەككە سەيدۇللامۇ قوبۇل قىلىندى. ئۇ ئۆمەكنىڭ ئىشلىرىغا ئاكتىۋ ئىشتىراك قىلغانلىقى سىرتىدا، نوتىنى ئوبدان بىلگىنى ئۈچۈن سوۋېت ۋە يېۋروپا مۇزىكىلىرىنىڭ تارقىلىشىغا كۈچ چىقاردى. ئۇيغۇر خەلقى سوۋېت كومپوزىتورلىرى ۋ. پ. سولوۋيېۋ-سېدوي، ئى. دۇنايېۋسكىي، ن. بوگوسلوۋسكىي، م. بلانتېر ۋە باشقىلارنىڭ مۇزىكا ئەسەرلىرىنى س. رەخمىتۇللايېۋنىڭ ئورۇنلىشى ئارقىلىق ئاڭلىدى.

تالانتلىق مۇزىكانت ئورغۇنلىغان ياشلارنى نوتىغا ئۆگەتتى. «سانائىي- نەپىسە ئۆمىگىنىڭ» ئەزالىرى ج. يەھيارىي، روزى تەمبىر، ھۈسەيىن تەمبىر، م. ھاسانوۋ، ن.ناسىروۋ، ئا. ماناپوۋلار بىلەن بىرلىكتە ئۇيغۇر مىللىي مۇزىكىسىنىڭ ئوسۇشىگە، رىۋاجلىنىشىغا كۆپ كۈچ چىقاردى. ئۇلار ئۇيغۇر خەلق مۇزىكىلىرىنى قايتىدىن رەتلىدى. 1944- يىلدىن كېيىن س. رەخمىتۇللايېۋ غۇلجىدىكى «ئىتتىپاق» خەلق تىياترىدا ئىشلەشكە باشلىدى. موشۇ يىللىرى ئۇ «غېرىپ ۋە سەنەم» مۇزىكىلىق دراممىسىنىڭ مۇزىكىلىرىنى رەتلەپ ۋە تولۇقلاشقا قاتناشتى. شۇنداقلا «لەيلى ۋە مەجنۇن» دراممىسىنى، بولۇپمۇ مەجنۇننىڭ ئايرىم ناخشىلىرىنى تولۇقلاشتا كۆرسەتكەن خىزمىتى تىلغا ئالارلىق دەرىجىدە بولدى. س. رەخمىتۇللايېۋنىڭ «رۇخسارىي» مۇقامىغا قوشقان ھەسسىسى چوڭ. شۇنداقلا ئۇ «پەرھات- شىرىن»، «نازۇگۇم» دراملىرىغا ئۆزى مۇزىكا ئىشلىگەن ئىدى.

تالانتلىق خەلق كومپوزىتورى س. رەخمىتۇللايېۋ مۇزىكىنى، نەغمىنى خەلقتىن ئۆگىنىپ، يەنە خەلققە تەغدىم قىلىشنى بىلەتتى. س. رەخمىتۇللايېۋنىڭ موئۇ سۆزلىرى مېنىڭ يادىمدا: «ئۇيغۇر مۇزىكىسى تۈگىمەس- غەزنە. مەن بۇ غەزنىنى چېلىپ تۈگىتەلمەيمەن. قانچە تىرىشسامۇ ئۇنىڭ ئاخىرىنى كۆرەلمەيمەن. بۇ بىزنىڭ خەلقىمىزنىڭ بىباھا موجىزىسىدۇر...» خەلق ئىچىدىن چىققان تۇغما تالانت ئىگىسى س. رەخمىتۇللايېۋ كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئۇيغۇر دراماتۇرگلىرىنىڭ ئەسەرلىرىگە مۇزىكا يېزىپ، خەلقىنىڭ ئالقىشىغا سازاۋەر بولدى. مەسىلەن، لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ «كۈرەش قىزى» دراممىسى 1941- يىلى ئۈرۈمچى شەھىرىدە قويۇلدى. مانا شۇ دراممىنىڭ مۇزىكىسىنى س. رەخمىتۇللايېۋ بىلەن م. ھاسانوۋلار يازدى. دراممىنى سەھنىلەشتۈرگەن ئابدۇكېرىم رازى ئىدى.

س. رەخمىتۇللايېۋ كۆپلىگەن ناخشىلارغا ۋە ئۇسسۇللارغا مۇزىكا يازدى. «كوزى ئويىقىدا ئول پەرى»، «ئېچىلسۇن»، «يەلپۈنەر» ناخشىلىرىنىڭ مۇزىكىسى ئۇنىڭ ئىجادىغا تەئەللۇق. سەيدۇللانىڭ ئىجادىنىڭ مەلۇم بىر قىسمى مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ناخشىلىرى بىلەن، ئۈچ ۋىلايەت ئارمىيەسىنىڭ مارشلىرىنى تەشكىل قىلىدۇ. مەسىلەن، ئۇ 1945- يىلى «قوغلايمىز دۈشمەننى»، «جەڭچى قەھرىمان باللار» (سوزى داۋۇت تۇرەخمەتوۋنىڭ) كەبى كۆپلىگەن مارشلارغا مۇزىكا يازغان بولۇپ، بۇ مارشلار خەلق ئىچىگە كەڭ تارالغان ئىدى.

ئۇ 1955- يىلى ئائىلىسى بىلەن ياركەنتكە كوچۈپ چىقتى ۋە «ئوكتەبىرنىڭ 40 يىللىغى» كولخوزىدا تەشكىل قىلىنغان ناخشا- ئۇسسۇل ئانسامبلىغا رەھبەرلىك قىلدى. كېيىن پەنجىم يېزىسىدىكى ئابدۇللا روزىباقىيېۋ نامىدىكى مەكتەپتە مۇزىكىدىن دەرس بەردى.

ئۆز ئۆمرىنى ئۇيغۇر سەنئىتىنىڭ رىۋاجلىنىشىغا، ئۇيغۇر مىللىي مۇزىكىسىنىڭ يۈكسىلىشىگە سەرىپ قىلغان تۇغما تالانت ئىگىسى س. رەخمىتۇللايېۋ 1968- يىلى ياركەنت شەھىرىدە ۋاپات بولدى.

خەلق ئىچىدە «ئىجاتكار جىسمانىي جەھەتتىن ئولىسمۇ، ئۇنىڭ ئىجادى ئولمەيدۇ» دىگەن گەپ بار. مانا بۇ ھېكمەتلىك سوزنىڭ ھەققانىي ئىكەنلىگىنى س. رەخمىتۇللايېۋنىڭ ھاياتىدىنمۇ روشەن بايقىغىلى بولىدۇ. چۈنكى مەرھۇم س.رەخمىتۇللايېۋ تەرىپىدىن يېزىلغان مۇزىكا ئاھاڭلىرى ھازىرمۇ خەلق ئىچىدە ياڭراپ كەلمەكتە.

ت. قاھھارىي.

باھار پەسلى ئۆزىنىڭ گۈل- چېچەككە تولغان گوزەل مەنزىرىسى، ئىللىق ھاۋاسى بىلەن بارلىق جانلارغا ھوزۇر ۋە ئىلھام بېغىشلايدۇ. ئالما، ئالچا، نەشپۈتلۈك باغلارغا تولغان ئالمۇتا شەھىرىنىڭ باھارى تېخىمۇ گوزەل.

چەت ئەللەرگىمۇ ئۆزمەھسۇلاتىنى ئەۋەتىدىغان ئالمۇتا «پورشېن» زاۋودىنىڭ سابىق ئىشچىسى ئىۋرايىم مەمەتوۋ ھورمەتلىك پېنسىيەدە قىرىلمىقنىڭ گەشتىنى سۈرمەكتە. ئۇ باغۋەنچىلىك ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىشنى ياخشى كورىدۇ.

مول ھوسۇل خەۋەرچىلىرى باھار چېچەكلىرىگە ھەۋەس قىلماقتا.

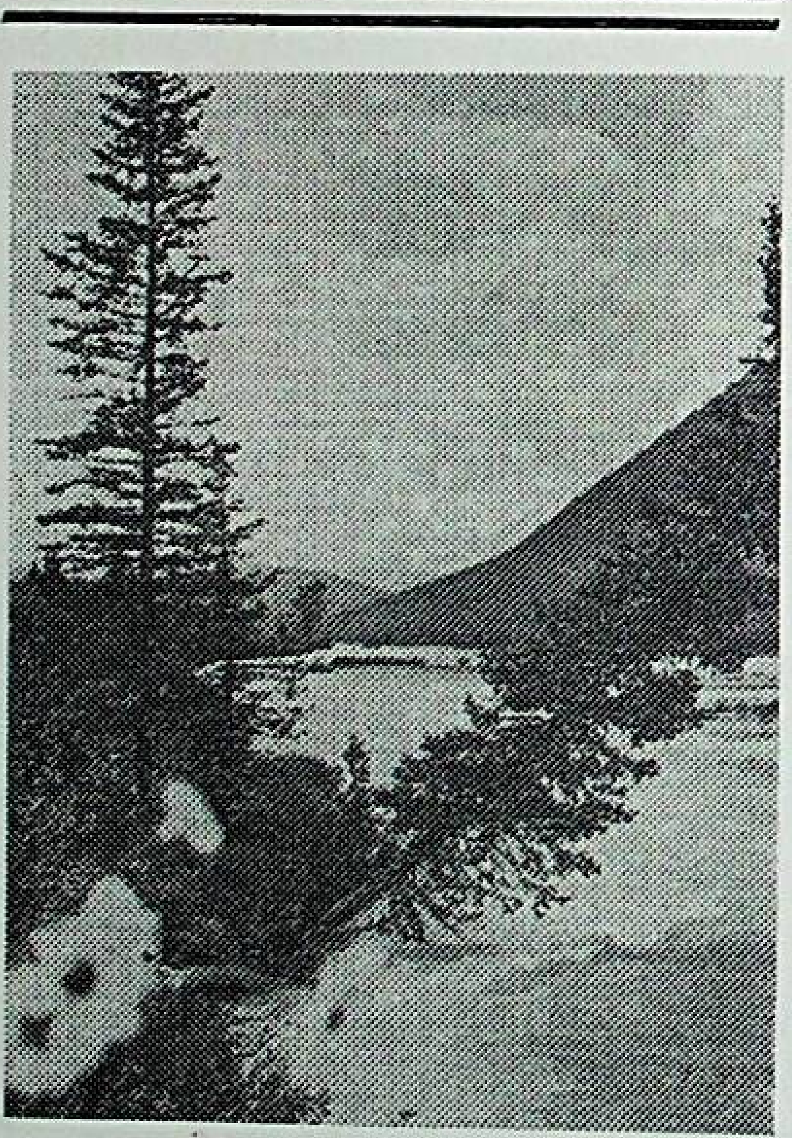

شەرقىي قازاقستان ئوبلۇسى ئۆزىنىڭ گوزەل تەبىئەت مەنزىرىسى بىلەن داڭلىق. بولۇپمۇ ئۇنىڭ ھوسنىگە- ھوسۇن قوشۇپ زۇمرەتتەك پاقىرىغان زايسان، مارقاكول قاتارلىق كوللىرى، ئىرتىش ئوخشاش دەريالىرى بىلەن تېخىمۇ مەشھۇردۇر.

بۇ كول- دەريالار تەبىئەتكە گوزەللىك بېغىشلاپلا قالماستىن ھەر خىل بېلىقلىرى بىلەنمۇ ئىقتىسادىي ئەھمىيەتكە ئىگە.

سۈرەتتە: مارقاكول مەنزىرىسى تەسۋىرلەنگەن.

مەدەنىيەت دەرگاھى

(داۋامى، بېشى 3- بەتتە)

350 ئادەم دەم ئېلىپ، داۋالىنىدۇ، سپورت بىلەن شۇغۇللىنىپ، بەدەنلىرىنى چىنىقتۇرىدۇ. ئىنستىتۇت ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ ئىختىيارىدىكى بۇ لاگېرغا يوللانما ھەقسىز ياكى ناھايىتى ئەرزەنلەشتۈرۈلگەن باھا بىلەن بېرىلىدۇ.

دولىتىمىز تەرىپىدىن كورسىتىلىۋاتقان مۇنداق غەمخورلۇقلارنى بىرەر سوھبەتتە ئېيتىپ تۈگىتىش مۇمكىن ئەمەس.

مۇخبىر: ھازىر ئېلىمىزدا قايتا قۇرۇش ئىشى قىزغىن كېتىپ بارماقتا. خەلقىمىز ھاياتىدىكى موشۇ مۇھىم ئىشنىڭ سىزلەرنىڭ ئىنستىتۇتتا قانداق ھالەتتە ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇۋاتقانلىقىنى سوزلەپ بەرسىڭىز ئىدى.

رېكتور: ئالىي مەكتەپلەردە قايتا قۇرۇش ئىشى باشلانغاندىن بېرى ئوقۇش — ئوقۇتۇش ۋە تەربىيە ئىشلىرىمىزدا خېلى دەرىجىدە كامچىلىقلارنىڭ بارلىغى كورۇلدى. بىز بۇ كامچىلىقلارنى تۈزەشنىڭ يوللىرىنى ئىيىپ، ئەمەلگە ئاشۇرۇۋاتىمىز. مەسىلەن، قايتا قۇرۇشنىڭ روھىغا بىنائەن ئوقۇش پىلانىنى، ئوقۇش پروگراممىسىنى قايتا قاراۋاتىمىز، لېكسىيە دەرسىنىڭ سائاتىنى ئازايتىپ، ئەمەلىي ئىش بىلەن بىرلەشتۈرۈلگەن دەرس سائاتىنى، مۇئەللىملەرنىڭ، خۇسۇسەن مۇزىكا سىنىپى ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن يەككە مەشغۇلات ژۈرگۈزۈش سائاتىنى كوپەيتىۋاتىمىز. دىپلوم ئىشىنى پەقەت قەغەز يۈزىدىلا ئەمەس، تەجرىبە ئىشى بىلەن بىرلەشتۈرگەن ھالدا قاراشنى، ئوقۇتۇش ئىشلىرىدا بۈگۈنكى زامانىۋىي قۇرال- جابدۇقلارنى بۇرۇنقىغا نىسبەتەن يەنە كوپلەپ پايدىلىنىش ئىشىنى يولغا قويىۋاتىمىز. قايتا قۇرۇش ئىشىغا مۇناسىۋەتلىك ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇۋاتقان ئىشلىرىمىزنىڭ مۇتەخەسسىسلىكى مۇكەممەل كادىرلار يېتىشتۈرۈشىمىزگە ئىجابىي تەسىر قىلىدىغانلىقىدا گەپ يوق.

مۇخبىر: مەزكۇر ئىنستىتۇتتا جاي-جايلاردىكى مەدەنىيەت سارايلىرىغا، كىتاپخانىلارغا، ئانسامبللارغا ۋە باشقا مەدەنىيەت ئوچاقلىرىغا، مەكتەپلەرگە كادىرلار تەييارلىنىدۇ. بۇ دىمەك سىزلەردە مۇئەللىملەرنىڭمۇ، ستۇدېنتلارنىڭمۇ سەنئەتچىلەر ئىكەنلىگىدىن دېرەك بەرسە كېرەك.

رېكتور: مۇنداق بولۇشى ئەلۋەتتە تەبىيدۇر. ئىنستىتۇتنىكى كافېدرالارنىڭ يېرىمى دېگىدەك بىۋاستە مۇزىكا، ناخشا — ئۇسسۇل ئۆگىتىپ، ئوقۇتۇشقا بېغىشلانغان. ئىنستىتۇت يېنىدا قۇرۇلغان «فارابىي سازى» ئانسامبلىنىڭ رېپېرتۇئارىدا خەلقىمىزنىڭ قېدىمىي ناخشا- سازلىرى بار. بۇ ئانسامبل ئېلىمىزدىن تاشقىرى كۇبا، پولشا ئوخشاش كوپلىگەن چەت ئەللەردە ئۆز ھونەرلىرىنى نامايىش قىلدى. «جىگېر» ئانسامبلى، پەقەتلا قوبىزچى قىزلاردىن تەركىپ تاپقان. «ئاققۇ» ئانسامبلى،300 ئادەم قاتنىشىدىغان خور كوللېكتىۋلىرىمۇ ئېلىمىزنىڭ چوڭ شەھەرلىرىدە ئويۇن قويۇپ، خەلقىمىزنىڭ ئالقىشىغا سازاۋەر بولماقتا.

مۇخبىر: دىمەك ئۆز ھونەرلىرىڭىزنى خەلق بىلەن ئورتاقلىشىپ تۇرىدىكەنسىزلەردە.

رېكتور: يەنە بىر تەرەپتىن ستۇدېنتلارنىڭ دەرستىن تاشقىرى ۋاقىتلاردا مۇنداق سەنئەت كرۇژۇكلىرىغا قاتنىشىشى ئۇلارنى كېلەچەكتە ئۆز ئىشلىرىنى ياخشى ئۇيۇشتۇرۇشقا ئۆگىتىدۇ.

تەھرىر ھەيئىتى

بىزنىڭ ئادرېس: س.س.س.ر، 480044 ئالمۇتا شەھىرى، م. گوركىي كوچىسى، 50- ئۆي، 7- قەۋەت. تېلېفونلار 85-86-33، 95-86-33، 07-87-33، 21-75-33، ئىندېكس. 72877
Бизниң адрес: СССР. 480044. г. Алма-Ата, Ул. М. Горького, 50.7 этаж, редакция газеты «Бизниң Ватан» индекс 72877.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

1987 ژىل سېنتەبىر
№17(259)
باھاسى 2 تېيىن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ گېزىتى

گېزىت 1976- ژىلى دېكابىردىن چىقىۋاتىدۇ.

70 ئۇلۇغ ئوكتەبىر

ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ئۇلۇق ئوكتەبىر سوتسىيالىستىك ئىنقىلاۋىنىڭ 70 ژىللىغى بەيرىمىگە يېقىنلىشىپ كېلىۋاتىمىز. توي ھارپىسىدا ئويلىنىسەن، ئويلىغانسېرى خەلقىمىزنىڭ ئەجايىپ مۇۋاپپەقىيەتلىرى كۆز ئالدىڭغا كېلىپ، قۇچقان بەختىڭدىن بەھرىمەن بولىسەن. ئەتتەك، تىل- كۆڭلىمىزدەك كەڭ، سۆز- ھېسىياتىدەك ئۆتكۈر، قەلەم- خىيالدەك ژۈگرەك بولسا ئىدى، كۆزىمىزدىكى سۈرەتلەر بىلەن ھېسىياتىمىزدىكى

قازاقستان - ئەجايىپستان

تەنتەنىلىك خوشال- خۇراملىقنى، ئويىمىزدىكى ئۇلۇغۋارلىقنى جىپسىلەشتۈرگەن ھالدا بىر گۈزەل قىياپەتتە گەۋدىلەندۈرگەن بولاتتى. لېكىن يەتمىش ژىلنىڭ مېۋىسى ئالىقاندەك ۋاراققا سىغارمېكىن؟!! چۈنكى بۇ ئادەتتىكى يەتمىش ئەمەس، بۇنىياتكارلىق يەتمىش، زامان شىتۇرۋالى، ئادەمزات تارىخىنى ئالغا باشلىغۇچى، قاراڭغۇلۇق، كۈلپەت باسقان ئالەمنىڭ ئاتقان تېڭى بولغان يەتمىش ئەمەسمۇ! ئۇلۇق ئوكتەبىردىن باشلانغان بۇ ژىللارنىڭ قازاق خەلقىگە بەرگىنى ساناپ تۈگەتكۈسىز..

ئەۋلات- ئانا ۋەتەننىڭ ئۇلۇغۋارلىغى، سوتسىيالىستىك ئارزۇدا ياشاپ- ياشنىغانلىغى بىلەن مەغرۇرلىنىدۇ. چولتا ھېساپ زامانىسىدا، ئاتراۋ بىلەن ئالتاينىڭ، ئالاتاغ بىلەن ئورالنىڭ، جىدېلى بايسىن بىلەن جوڭغارىيەنىڭ ئارىلىغى، ھېچ قانچە ئەمەس، دەپلا قويىلىدىغان، ياكى، «شەرقىدىن چىققان كۈن غەربىگە يەتكىچە چارچاپ قالىدۇ، بىپايان داللىرىدا ئۇچقان قۇشنىڭ قانىتى قايرىلىپ، چاپقان تۇلپارنىڭ تۇۋىغى ئۇپرايدۇ» دەپ چەكسىز ئۇزارتىۋېتىدىغان قازاق زېمىنىنىڭ بۈگۈنكى ئەڭ ئۆلچىمى 2 مىللىون 717 مىڭ كۋادرات كىلومېتىر. بۇ ئەلگە يېۋروپانىڭ ئونلىغان دۆلىتى كەڭ ئاشا سىغىشىپ كېتەر ئىدى. بىز مانا شۇ قەدەر كەڭ يەرنىڭ ئېگىسىمىز.

بايلىغىدىن خەلق پاراۋەن بولۇپ بەرىكەت تاپمىسا زېمىننىڭ كەڭلىگىدىن نېمە پايدا؟! بۈگۈنكى قازاقستان يەتتە قەۋەت يەر ئاستىنىڭ سىرلىرى پۈتۈنلەي ئېچىلغان، كانلىرى دۇ-رىمىز ھاجىتىگە خىزمەت قىلىۋاتقان ئۆلكە. ئوكتەبىردىن بۇرۇن جوتو بىلەن قېزىلغان رودىنى كۆرۈكتە ئېرىتىپ ئاجرىتىدىغان ئالتاينىڭ ئازىراق ئالتۇنىدىن، قويچى ئاپاق ئاپقان سوغۇرنىڭ ئۆگىسىدىن چىققان قاراغاندا كومۈرىدىن، ئېمبىنىڭ يەر بېتىدە ياتقان نېفتىدىن باشقا ھېچ نەرسىسى بولمىغان قازاقنىڭ زېمىنىدا بۈگۈنكى كۈندە ئىككى يېرىم مىڭدىن ئوشۇق ژىرىك سانائەت - كارخانىلىرى بار. ئۇلار بىر كۈندە ئىنقىلاپنىڭ دەسلەپكى ژىللىرىدىن 3,5 ھەسسە جىق مەھسۇلات بېرىدۇ. قازاقستاندا سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپ چىقىرىش ئوكتەبىر ھارپىسىدىكى ئەھۋال بىلەن سېلىشتۇرغاندا مىڭ ھەسسىدىن جىق كۆپەيدى. يوقتىن بار، باردىن تاغ تۇرغۇزغان مۇۋاپپەقىيەت دەپ شۇنى ئېيتىشىمىز كېرەك.

كان ئاتىسى- رەڭلىك مېتاللۇرگىيە. ئۇنىڭ پۈتمەس- تۈگىمەس مەنبەسى ئالتاي ۋە جوڭغار تاغلىرىدا. مىس، قوغۇشۇن- سىنك ۋە تىتان ئىشلەپ چىقىرىشتا قازاقستان پۈتكۈل ئىتتىپاق بويىچە ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدۇ. بالقاش، جېزقازغان كان- مېتاللۇرگىيە كومبىناتلىرى، ئۇست- كامىنوگورسكى قوغۇشۇن- سىنك، لېنىنگورسكى، ئاششىساي، ئېرتىش پولىمېتالل كومبىناتلىرى ئېلىمىز ئىشلەپ چىقىرىشىدا زور ئەھمىيەتكە ئىگە بولدى. ھازىرقى ۋاقىتتا ۋولفروم، مولىبدىن سۈرئەت بىلەن تەرەققىي تاپماقتا. قارا مېتاللۇرگىيە ئىشلەپ چىقىرىشتا قازاقستان داڭقى ئالەمگە مەشھۇر. قازاق دىيارى مېندېلېيېۋ جەدۋىلىنى كەڭەيتكەن، بىر پارچە تېشىغا نەچچە ئىلگەن مەدەن ژىغىنچاقلانغان ئەجايىپ ماكان.

بىزنىڭ جۇمھۇرىيەت يېقىلغۇ- ئېنېرگېتىكا سانائەتنىڭ قۇۋەتلىك مەركىزى. بۇ تەرەپتىن ئېلىمىزدا ئۈچىنچى ئورۇننى ئىگىلەيدۇ. ئەندى قاراغاندا كومۈر شاختىلىرى ئىشلەپ چىقىرىشنى مېخانىكىلاشتۇرۇش دەرىجىسى تەرىپىدىن پۈتكۈل ئىتتىپاقتا ئالدىنقى قاتارلىق ئورۇندا تۇرىدۇ. ئېكىباستۇز يېقىلغۇ- ئېنېرگېتىكا كومپلېكسى ئومۇمىي قۇۋۋىتى 20 مىللىون كىلوۋاتقا يېتىدىغان ئاھايىتى ژىرىك بەش گ.رېس-نى بىرلەشتۈرگەن. بۇ يەر يۈزى ئەمەلىياتىدا كۆرۈلمىگەن، تەڭداشسىز ۋەقەدۇر. ئەينى زاماندا قويچى ئاپاقنىڭ چۈگۈرىدىن چىققان مۇشتۇمدەك كومۈرنىڭ كولىمى ھازىر ئېلىمىزدا چىقىرىلىدىغان كومۈرنىڭ 18 پروتسېنتىغا يەتتى. بىز بۇ مەلۇماتلارنى سوۋېت قازاقستانىنىڭ نېفت، گاز ئىشلەپ چىقىرىشىدىكى تەرەققىياتى بىلەن داۋاملاشتۇرىدىغان بولساق بۈگۈنكى ھاياتىمىزنىڭ يەنىمۇ يارقىن مىسالى بولار ئىدى. ھازىر ماڭغىشلاق، گۇرىيېۋ، ئاقتوبە ئوبلۇسلىرىدا چىقىرىلىدىغان نېفتىنىڭ ئومۇمىي كولەمى 25 مىللىون توننىغا يەتتى. قويۇن- قونجى قۇتلۇق- بەرىكە بولغان قاراتاۋ ھېكمەتلىرى ئۆز ئالدىغا بىر ھېكايە. دېمەك قازاقستان بۇ كۈندە يېقىلغۇ- ئېنېرگېتىكا ۋە خىمىيە سانائىتىنىڭ ژىرىك كومپلېكسلار ۋەتىنى.

كانغا باي يەرنىڭ ئېغىر سانائىتى تېز ھەم تەڭ رىۋاجلىنىدۇ. بۇ كۈندە جۇمھۇرىيىتىمىزدە ماشىنىلارنىڭ، مېخانىزملارنىڭ، پرىبورلار بىلەن جابدۇقلارنىڭ ئىككى مىڭدىن ئوشۇق خىلى چىقىرىلىدۇ. يېنىك ۋە تاماق سانائەت- كارخانىلىرىنىڭ رىۋاجلىنىشى ئاھايىتى ژۇقۇرى دەرىجىدە. گەپنى ئىخچاملىق بىلەن ئىشلەتكەننىڭ ئۆزىدە قازاقستان مۇۋاپپەقىيەتلىرىنى ساناپ چىقىشقا قانچە ۋاقىت كېرەك بولار ئىدى!

ھە... ۋاقىت چاپسان، ۋاقىت ئۇتۇغلۇق، ۋاقىت ئۇلۇق ... بۇنىڭ ھەممىسى ئوكتەبىر نامى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك. ئىشلەپ چىقىرىشنىڭ بىرلا ساھاسىنىڭ تەنتەنىلىك مۇۋاپپەقىيەتلىرىنى تەسۋىرلەشكە تىلىمىز يەتمەيۋاتقان، قازاقستان -ئەجايىپلىرىنىڭ ھەممىسى ئوكتەبىر غەلىبىسىنىڭ بەرگەن مېۋىلىرى. بۇنىڭ قەۋىتىدە ھەممە ئىشىمىزنىڭ تەشكىلاتچىسى كوممۇنىستىك پارتىيەمىزنىڭ پاراستى، لېنىنچە مىللىي سەياسەتنىڭ شاراپىتى، قېرىنداش خەلقلەر بىلەن مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقى، خەلقىمىزنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىگى بار، ئەلۋەتتە. بۈگۈنكى پۈتۈن پاراۋەنلىگىمىزنىڭ تۈپ ئاساسى ماھىيىتى مانا شۇنىڭغا باغلىق. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ كېلەچىگى بۈگۈنكىدىنمۇ زور. ئىلمىي تېخنىكىلىق پروگرېسكە ئاساسلانغان بۇ كېلەچەك، ئېلىمىزنىڭ ئۇلۇق پروگراممىسىدا بەلگۈلەنگەن. سانائەتنى، ئىجتىمائىي- ئىختىسادىي ھاياتىمىزنى ئۆزگەرتىپ قۇرۇش شۇ پروگراما ئاساسىدا سۈرئەت بىلەن ئېلىپ بېرىلماقتا؛ مۇشۇنىڭ ھەممىسىنى خۇلاسىلاپ، نەزەرگە ئالغاندا ئاتا ماكانىڭ شۆھرىتىگە مىڭ مەرتىۋە رازى بولىسەن.

قازاقستانىم مېنىڭ، ئەجايىپستانىم مېنىڭ!- دەپ مەغرۇرلىنىسەن.

ۋ. ماغىزىي ئوغلى.

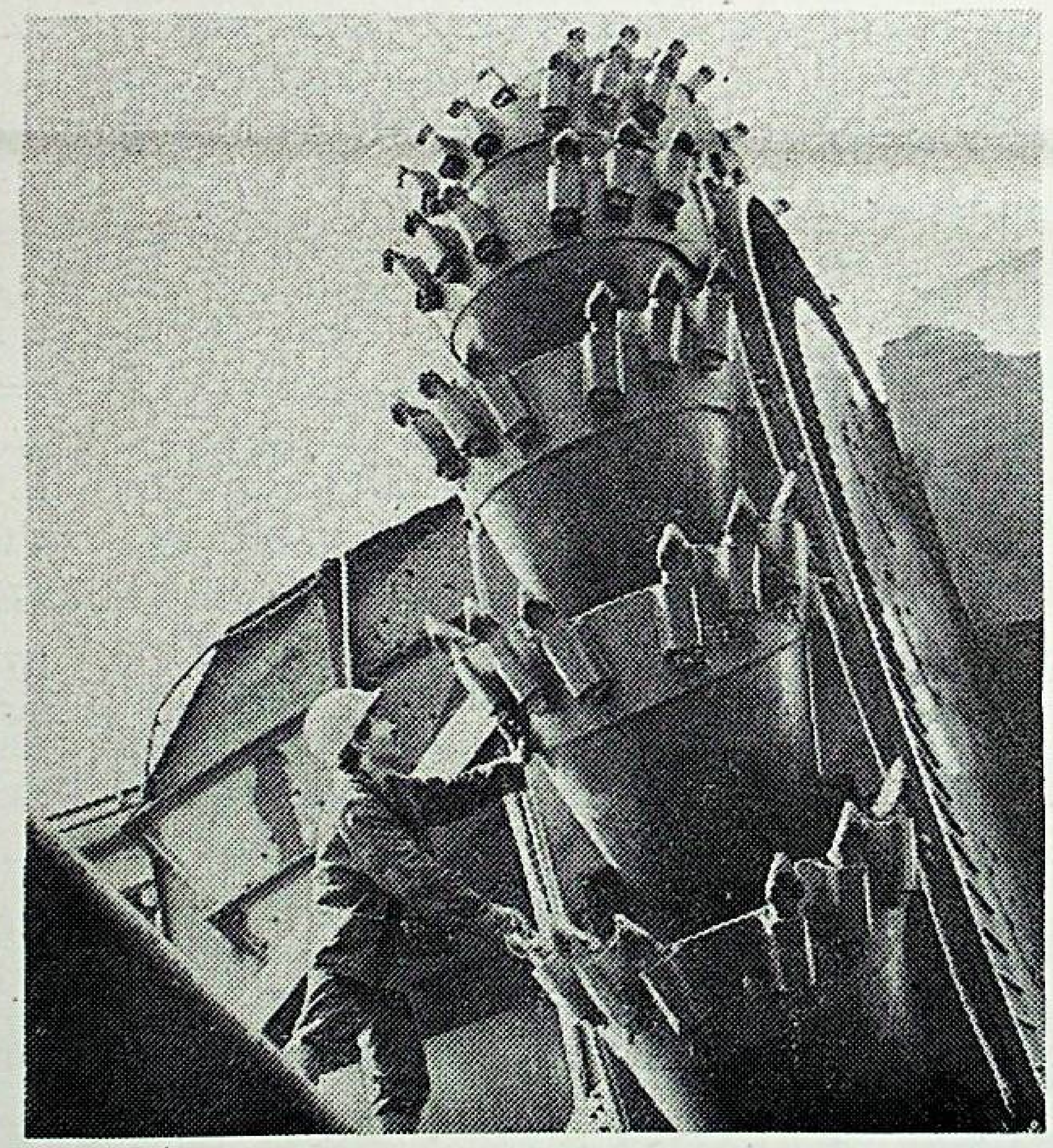

سۈرەتتە: ئېكىباستۇز كومۈر بىرلەشمىسىنىڭ «شىفىس» شاختىسىدا ئىشلىگۈچى ياردەمچى ماشىنىست باقىتجان زاكىيېۋ ئېكىسكاۋاتورنىڭ ئىش ئالدىدىكى ئەھۋالىنى كۆزدىن كەچۈرمەكتە.

ئۇلۇق زاتلار ئىنكاسى

رومېن روللان. (1917- ژىل).

رۇس قېرىنداشلار، سىلەر تېخى يېڭىلا ئەمەلگە ئاشۇرغان ئۇلۇق ئىنقىلاپ ئۈچۈن بىز سىلەرنى پەقەت تەبرىكلەپلا قالماستىن، بەلكى تەشەككۈر ئېيتىشىمىز كېرەك. سىلەر ئازاتلىقنى قولغا كەلتۈرۈپ، يالغۇز ئۆزەڭلار ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى بىزنىڭ بارلىغىمىز ئۈچۈن، كونا غەرىپتىكى سىلەرنىڭ قېرىنداشلىرىڭلار ئۈچۈن ئەمگەك قىلدىڭلار.

رۇس قېرىنداشلار سىلەرنىڭ ئىنقىلاۋىڭلار ئۆزىنىڭ ئىلگەركى ئىنقىلاپلىرى توغرىلىق مەغرۇر خاتىرىلەر بىلەن ئۇيقا بېسىپ ياتقان بىزنىڭ قېدىمىي يېۋروپىمىزنى ئويغاتتى. سىلەرنىڭ ياش كۈچلىرىڭلار ئەسىرلەردىن بۇيانقى مەجبۇرىي ھەرىكەتسىزلىك داۋامىدا قول تەگمىگەن پېتى تۇردى، بىز ژۇتىرىپ قويغان پالتىنى قولۇڭلارغا ئېلىڭلار ۋە ئىنسانىيەت ئادىشىپ ژۈرگەن ئىجتىمائىي ئادالەتسىزلىك ھەم تۆھمەت ئورمىنىدا بىزگە قۇياش نۇرىنى چېچىپ تۇرغان يول ئېچىپ بېرىڭلار!

بىزنىڭ ئىنقىلاۋىمىز نەسلى پۈتۈنلەي ئولۇپ ژۈرگەن بۇرژۇئازىيەنىڭ ئىشى بولدى. ئۇلارنىڭ ئېغىر ئىللەتلىرى ۋە سۈرلۈك ياخشىلىقلىرى بار ئىدى. بۈگۈنكى تسىۋىلىزاتسىيە ئۇلاردىن پەقەت ئىللەتلەرنى: ئېتىقات فاناتىزمى بىلەن ئاچكۆزلۈكنى مىراس قىلىپ ئالدى. سىلەرنىڭ ئىنقىلاۋىڭلار ساغلام، قېرىنداش، ئىنسانىي، بىز گىرىپتار بولغان ئاقىۋەتلەردىن قېچىشقا قابىلىيەتلىك ئۇلۇق خەلقنىڭ ئىنقىلاۋى بولۇشىنى خالايمەن.

ئەدى شەرىپوۋ،
يازغۇچى.

ئوت ئىچىدىكى دوستلۇق

مەن ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ دەسلەپكى ئايلىرىدىن باشلاپ، ئىككى ژىلدەك دۈشمەن ۋاقىتلىق بېسىپ ئالغان يەردە پارتىزان ئوترىدىدە بولدۇم. قەھرىتان قىشنىڭ بوران- چاپقۇنىغا، يازنىڭ ئىسسىقلىرىغا قارىماي كېچە- كۈندۈز دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلدۇق.

سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ بارلىق خەلقلىرى باسقۇنچىلارغا قارشى ئۇرۇشقا بىر ئادەم بولۇپ ئاتلاندى. بېلوروسىيە زېمىنىدا دۈشمەنگە قارشى ھەرىكەت قىلغان 2- كلېتنىيە پارتىزان بىرىگادىسىنىڭ قولىدا دۈشمەنىنىڭ مىڭلىغان ئەسكەرلىرى بىلەن ئوفىتسېرلىرى ئەجىلىنى تاپتى. مەيدانغا كېتىپ بارغان دۈشمەنىنىڭ ھەربىي تېخنىكا بىلەن ئەسكەرلىرى جايلاشقان ئېشىلونلىرى، يۈزلىگەن چاقىرىم تومۇر يول رېلىسى كاردىن چىقتى.

سوۋېت ۋەتىنىگە بولغان مۇھەببەت دۈشمەنگە نەپرەت بىرىگادا تۈغى ئەتراپىغا رۇسلار بىلەن بېلوروسلارنى، ئۇكرائىنلار بىلەن قازاقلارنى، كۆپ مىللەتلىك ۋەتىنىمىزنىڭ باشقىمۇ خەلقلىرى ۋەكىللىرىنى توپلىدى. قازاقستانلىقلار قانلىق جەڭلەردە قەھرىمانلىق كورسىتىپ، مەڭگۈلۈك ئوچمەس- شوھرەت قازاندى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئە. تولېگېنوۋ، بورىس دوكتوروۋىچ، ئە. تلېۋلىن، پېتر كوروتچىن، جامال ۋە جىلبېك ئاقادىلوۋلار ۋە ئۇلارنىڭ پارتىزان ئوترىدىدە تۇغۇلغان مايا دېگەن قىزى، ئىۋان ئاۋموۋ، ئاناتولى زېنكوۋ ۋە باشقا ئادەملەر بار.

1941- ژىلى دېكابىر ئېينىڭ باشلىرى، بورانلىق، قەھرىتان قىش ئېدى. قارمۇ ئىنتايىن قېلىن ياققان. ئىزغىرىن شامال پارتىزانلارنىڭ جان- جانلىرىدىن ئوتۇپ، ئۇز- قوللىرىنى يېرىۋەتتى. ئىسسىق كىيىم، ئوزۇق- تۈلۈك بولسا يوق. كېسەللىكتىن ئازاپ چەككەن پارتىزانلار موگىلېۋ ئوبلۇسى بىلەن سمولېنسك ئوبلۇسىنىڭ چېگارىسىدىكى موستىستكايا يېزىسىنىڭ يېنىدىكى ئورماندا توختىدى. 8- دېكابىر كۈنى يېقىن ئەتراپتىكى ئاھالە ياشايدىغان جايلارنى چارلاپ، ئېنىقلاۋېلىش مەخسىتىدە پاۋېل كوستېنكو، ئەبدىغالي تولېگېنوۋ، ۋىكتور مىخايلوۋ ۋە مەن (دوستلىرىم مېنى يېقىن كورۇپ «ساشا قازاق» دېيىشەتتى) مارموزوۋكا يېزىسىغا كەلدۇق. يەرلىك ئادەملەر بىلەن سوزلىشىپ، ئەتراپتىكى ئەھۋالنى بىلدۇق. ئۇلار بىزنى ئىنتايىن قىزغىن قارشى ئالدى. ئات- چانىلارنى بېرىپ ئورمانغا ئولجا بىلەن يولغا سالدى.

لېكىن ئارىلىرىدا ساتقۇن بولغاچقا ئۇ دۈشمەنگە خەۋەر قىلغان بولسا كېرەك. مارموزوۋكادىن 3- 4 چاقىرىم جايدىكى ئورمان ئوچۇقچىلىغىدا دۈشمەن بىزنى توساپ ئوق ياغدۇردى. بىزمۇ قارشى ئوق ئاتتۇق. لېكىن دۈشمەنىنىڭ كۈچى بېسىم ئېدى. ۋىكتور مىخايلوۋ بىردىنلا ھالاك بولدى. پاۋېل كوستېنكو ئىككىمىز ئېغىر يارىلاندۇق.

پارتىزانلارنىڭ ئوقلىرى دۈشمەنلەرنى ۋېقىتىشقا باشلىدى. بىر ۋاقىتتا ئەبدىغالي تولېگېنوۋ دۈشمەن پولېميوتچىسىنى گرانات بىلەن ئۇچۇقۇردى. دۈشمەنىنىڭ ئالاقىزادە بولغان بۇ پەيتىدىن پايدىلانغان ئەبدىغالي قانغا مىلىنىپ ياتقان بىزنى چانىغا سوردەپ سېلىپلا قاچتۇق. فاشىستلار بىزنى 5 چاقىرىمدەك يەرگىچە قوغلاپ باردى- دە، ئالدىدا پارتىزانلار بار، دېگەن ئوي بىلەن ئىلگىرى بارماي ئارقىسىغا قايتتى.

بىز لۇزگانكى قىشلىغىدىن ئىككى چاقىرىمچە يەردىكى قېلىن قارغايىنىڭ ئارتىسىغا كېلىپ توختىدۇق. بىزنىڭ ئوترەدتە شۇ قىشلاقلىق، رايوننىڭ رەھبىرىي خىزمەتچىلىرىنىڭ بىرى كارپ يېرموللايېۋىچ نوسوۋېتس دېگەن كىشى بار ئېدى. ئەنە شۇ ئېغىر پەيتتە ئۇلۇزگانكى قىشلىغىدىكى ئورمانچى رومان ئانۇدىن دېگەن ژۇتدىشى بىلەن ئالاقە ئورناتماقچى بولدى. ئۇنىڭغا ئەبدىغالي بىلەن سېرگېي بېلوۋلارنى ئەۋەتتى. رومان ئانۇدىن ئىككى يارىدارغا جۇگا ئېلىپ كەلدى. راستىنى ئېيتسام بىز ئەنە شۇنىڭ ئارقىسىدىلا ھايات قېلىپ ئەل ئارىسىغا قوشۇلدۇق.

كارپ يېرموللايېۋىچ ... گراژدانلار ئۇرۇشى دەۋرىدە قىزىل ئارمىيە سېپىدە غەربىي قازاقستاننى ئاقلاردىن ئازات قىلىشقا قاتناشقان. مېنىڭ جۇمھۇرىيىتىمگە ئەركىنلىك بىلەن يېڭى ھايات ئېلىپ كەلگەنلەرنىڭ بىرى. ئەندى، مانا مېنىڭمۇ رۇس ۋە بېلوروس زېمىنىدا ئۇنىڭ ئانا ژۇتىنى دۈشمەندىن قوغدىشىمغا توغرا كەلدى. ئۇ مېنى ئەجەلدىن قۇتقازدى. بىرىمىز رۇس، بىرىمىز قازاق، ئىككىمىز ئارىسىدىن قىل ئوتمەيدىغان قوشماق ئوغۇل بولدۇق ...

گلىنكا قىشلىغى يېنىدا دۈشمەنىنىڭ جازا ئوترەدى بىلەن بولغان جەڭدە ئوتتۇزغا يېقىن ئەسكەر بىلەن ئوفىتسېرنى ئېتىپ ئولتەرگەن پولېميوتچى ئەلىماي خوساينوۋنىڭ قىياپىتى كوز ئالدىمدىن كەتمەيدۇ. سول كوزىگە ئوق تېگىپ ھالسىراپ قالغان پارتىزان قازاق سەپتىن چىقماي، ياردەمچى گرۇزىن ژىگىتى سايكادزى كېلىپ ئورنىنى ئالغىچە پولېميوتتىن ئايرىلغىنى يوق.

ۋورېيكا يېزىسىدا دۈشمەن گارنىزونى بىلەن بولغان جەڭدە پارتىزانلار تاكتىكىسىدىن ئالغاندا ئالاھىدە چېۋەرلىك كورسەتكەن پېتر ئىۋانوۋىچ ئافاناسېۋ بىلەن جىلبېك ئاقادىلوۋنىڭ قەھرىمانلىغىنى تىلغا ئالماي ئوتۇش مۇمكىن ئەمەس. 1943- ژىلى، 21- سېنتەبىر كېچىسى ئافاناسېۋ باشلىغان ئاۋتوماتچىلار روتىسى دۈشمەنگە قارشى ھۇجۇمغا ئوتۇپ ئۇلارنىڭ پولېميوت ئۇگىسى بىلەن بىر نەچچە ئەسكىرىنى ۋە ئوفىتسېرلىرىنى ھالاك قىلدى. شۇ ئۇرۇشتا ئافاناسېۋ قازا بولدى. يامغۇردەك يېغىۋاتقان دۈشمەن ئوقلىرى ئاستىدا ژورۇپ جىلبېك ئافاناسېۋنىڭ جەسىدىنى دۈشمەن قولىغا تاشلىماي ئېلىپ چىقتى.

سوۋېت ئەسكەرلىرى بىلەن پارتىزانلىرىنىڭ بۇ قەھرىمانلىقلىرىنىڭ ماھىيىتى — ئۇلارنىڭ ۋەتىنىنى چەكسىز سويۇشىدە. بىزنىڭ پارتىزانلىرىمىزغا شوھرەت ئېلىپ كەلگەن ۋەتەنپەرۋەرلىك، باتۇرلۇق، دوستلۇق ئوخشاش ھەقىقىي ئادىمگەرچىلىك خاسىيەتلەردۇر.

ئۇلۇق بولساڭ، كىچىك بول

مۇشۇ ژىلنىڭ 28- سېنتەبىردە زامانىمىزنىڭ ئۇلۇق يازغۇچىسى، قازاق، سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ كلاسسىگى مۇختار ئومارخان ئوغلى ئەۋېزوۋنىڭ تەۋەللۇدىغا 90 ژىل توشتى. س س س ر يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ سېكرېتارىياتى يازغۇچىنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى خاتىرىلەش ئۇچۇن تەييارلىق ھەيئىتىنى قۇرغان ئېدى. بۇ ھەيئەتنىڭ قارارىغا بىنائەن م. ئو. ئەۋېزوۋنىڭ 90 ياشقا تولۇشىغا بېغىشلانغان تەنتەنىلىك ژىغىن- توي يېقىندا ئېلىمىزنىڭ پايتەختى موسكۋادا، ئالمۇتىدا ۋە يازغۇچىنىڭ ئانا ماكانى- شەمەي ئوبلۇسىنىڭ ئاباي رايونىدا ئوتكۈزىلىدۇ.

مەدەنىيىتىمىز بىلەن ئەدەبىياتىمىزنىڭ غۇرورى بولغان م. ئەۋېزوۋنىڭ تۇغۇلغان كۈنى مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇيغۇر يازغۇچىسى كامال ھاسامدىنوۋنىڭ ئۇ توغرىلىق خاتىرىسىنى گېزىتخانلىرىمىزغا ھاۋالە قىلىۋاتىمىز.

بۇنىڭدىن 32 ژىل مۇقەددەم. مەن ئىنستىتۇتنى ئەمدىلا تاماملاپ «يېڭى ھايات» نەشرىياتىدا ئەدەبىي خادىم بولۇپ ئىشلەۋاتاتتىم. بىر كۈنى ماڭا «ئاباي» رومانىنىڭ ئىككىنچى كىتاۋىنىڭ تەھرىرلىگى تاپشۇرۇلدى، بۇنىڭغا بىر تەرەپتىن خوشال بولسام، ئىككىنچى تەرەپتىن ھودۇقۇپ قالدىم. خوشال بولۇشىمدىكى سەۋەپ، دۇنياغا تونۇلغان ئەسەرنىڭ ئۇيغۇر تىلىدا چىقىدىغان نەشرىگە جاۋاپكەر بولۇش، ماڭا ئوخشاش ياش ئادەمگە كورسىتىلگەن چوڭ ھورمەت، ئىشەنچە ئېدى. ھودۇقۇشىمدىكى سەۋەپ، بۇ ئەسەرنى ئۇيغۇر كىتاپخانلىرىغا بەدىيلىگىنى ساقلىغان ھالدا، ئەينەن يەتكۈزۈپ بېرەلەيمەنمۇ، ھوددىسىدىن چىقالايمەنمۇ؟ دېگەن تەشۋىشىدىن بولغان ئېدى.

رومانىنى يەنە ئوقۇپ چىقتىم. ئوقۇش بىلەن تەھرىرلىق قىلىش دېگەن ئىككى تۈرلۈك نەرسە. ئوقۇغاندا ئەسەرنىڭ ئومۇمىي مەزمۇنىنى چۈشەنسەڭ بولدى. جۈملىلەرنىڭ تۈزۈلۈشى، سوز ۋە ئىبارىلەرنىڭ ئوز ئورنىدا ئىشلىتىلىشى پەقەت تەرجىمە جەريانىدا، تەھرىرلىكتە بايقىلىدۇ. شۇنداقلا يازغۇچى تالانتىمۇ، روشەن كورىنىدۇ. بۇ قېتىم تەرجىمان، تەھرىر كوزى بىلەن ئوقۇشقا توغرا كەلدى. ئوقۇغانسېرى مۇختار ئەۋېزوۋ جۈملە تۈزۈشىنىڭ مۇكەممەللىگىنى، فىلوسوفىيەلىك ئوينىڭ چوڭقۇرلىغىنى ھېس قىلدىم. شۇنىڭدەك ھەر بىر سوزنى باشقا سوز بىلەن ئالماشتۇرۇشقا بولمايدىغانلىغىغا كوزۇم يەتتى. بەزى ئىبارە- جۈملىلەرنى قازاق تەھرىراتىدىكى كەسپداشلار بىلەن مەسلىھەتلەشكەن ھالدا قەغەزگە چۈشىرىشكە توغرا كەلدى. ئۇلار ماڭا سەممىيەتلىك بىلەن ياردەم قىلىشتى.

ئەسەرنى ئوقۇۋاتقاندا بازارئەلىنىڭ سۈرگۈندىن قايتىپ كېلىپ، ئاباي بىلەن ئۇچرىشىدىغان يېرىدە ئېمىشكىدۇ ۋاقەلەر بىر- بىرىگە باغلىشىپ كەتمەيتتى. يەنە ئوقۇدۇم، بەربىر. تەرجىمىنى ئەسەرنىڭ ئەينى بىلەن سېلىشتۇرۇپ تەھرىرلىك قىلىشقا كىرىشىپ كەتتىم. ئىشىم يېنىك كېتىپ باراتتى. ھېلىقى يەرگە كەلگەندە، خۇددى جاڭگالدا ئادىشىپ قالغاندەك ئالغا مېڭىشقا يول تاپالماي قالدىم. چۈشەنمەيۋاتىمەنمىكىن دەپ، باشلىققا كورسەتتىم. ئۇمۇ: — ھوي، موشۇ يەردە بىر نەرسە يېتىشمەيۋاتقاندەك قىلىدۇ. ياخشىسى مۇقانىڭ ئوزىگە تېلېفون بەرگىن. ئاقساقالنىڭ ئوزى كېلىپ تېپىشماقنى يېشىپ بەرسە،- دېدى.

— سەت بولامسۇ؟- دېدىم، ئەيمىنىپ ئۇرغانلىغىمنى يوشۇرالماستىن.

غەربىي قازاقستان بويىچە ئەڭ چوڭ ئۇنىۋېرماگ ئۇرال شەھرىدە سېلىندى. ئۇنىڭ كەڭلىگى 5470 كۋادرات مېتر بولۇپ بۇ يەردە خېرىدارلار ئۇچۇن ئوزۇق- تۈلۈك، ئەرلەر ۋە ئاياللار كىيىملىرى، پارفيومېرىيە، ئېگىلىك تاۋارلىرى بولۇملىرى ئىشلەيدۇ.

سۈرەتتە: ئۇنىۋېرماگنىڭ تاشقى كورۇنۇشى.

ۋېتېرانلارغا غەمخورلۇق

يېڭى ۋېتېرانلار ئويى ئوبلۇس مەركىزىنىڭ ئەڭ ھورمەتلىك تۇرغۇنلىرىغا قولايلىق شارائىتلار ياراتتى. فرۇنزې رايونى سالغۇچىلىرىنىڭ ئامانىتى بويىچە ۋېتېرانلار ئويى سانائەت، قۇرۇلۇش- ترانسپورت كارخانىلىرىنىڭ خىراجىتى ۋە شۇلارنىڭ كۈچى بىلەن بىر ژىلدىن سەل ئارتۇق ۋاقىت ئىچىدە سېلىنىپ پۈتتى.

ئەڭ گۈزەل مىكرورايوندا زامانىۋى ئۇلگە بىلەن سېلىنغان ئىككى قەۋەتلىك ئويدە ماگازىنلار، ئامانەت كاسسىسى، دوختۇرخانا بىنالىرى جايلاشقان.

بۇ ئويدە ۋېتېرانلار ئۇچۇن ھەممە قولايلىق شەرت- شارائىتلار يارىتىلغان. بۇ بىنانىڭ سەل نېرىسىدا سودا كومپلېكسى، ئوي باشقارمىسى، ئاۋتوبۇس بېكىتى بار. شەھەر ئاھالىسى دەم ئالىدىغان ئوكتەبىر خىيابانى، لېنىن نامىدىكى مەركىزىي مەيدانمۇ ئۇنىڭغا يېقىن.

ئوبلۇسلۇق دراما تېئاترىنىڭ ئارتىسلىرى، سەنئەت ھەۋەسكارلار كوللېكتىۋى ۋېتېرانلار ئويىدە كورسىتىش ئۇچۇن مەخسۇس پروگراممىلارنى تەييارلاۋاتىدۇ.

ئاقتوبە. (قاز تاگ).

«تەبەت» تەكلىپ قىلىدۇ

ئالمۇتىنىڭ مەركىزىي قىسمىدا ئېچىلغان «تەبەت» فېرمىلىق زونوماگازىنىنىڭ ۋىتېرىنلىرىدا بەش قىتئەنىڭ فائۇنىسى قويۇلغان. بۇ يەردە ئاكۋاريۇم بېلىقلىرىنىڭ، ناز ئۇچرايدىغان چىرايلىق قۇشلار بىلەن ھايۋانلارنىڭ 30 دىن كوپرەك تۈرى سېتىلىدۇ.

جۇمھۇرىيەتتىكى بۇ تۈردىكى تۇنجى زوئو ماگازىنىنىڭ ئىش پىلانىدا ئاكۋاريۇمىستلارنىڭ شەھەرلىك بىلوگىنىڭ ۋەكىللىرى، تەبىئەتنى قوغداش جەمئىيىتىنىڭ ئالىم- ئېكولوگلىرى بىلەن مۇتەخەسسىسلىرىنى قاتناشتۇرۇش ئارقىلىق مەزكۇر ھايۋانلارنى ساتىدىغان كورگەزمىلەرنى ئۇيۇشتۇرۇش كوزدە تۇتۇلماقتا.

(قاز تاگ).

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

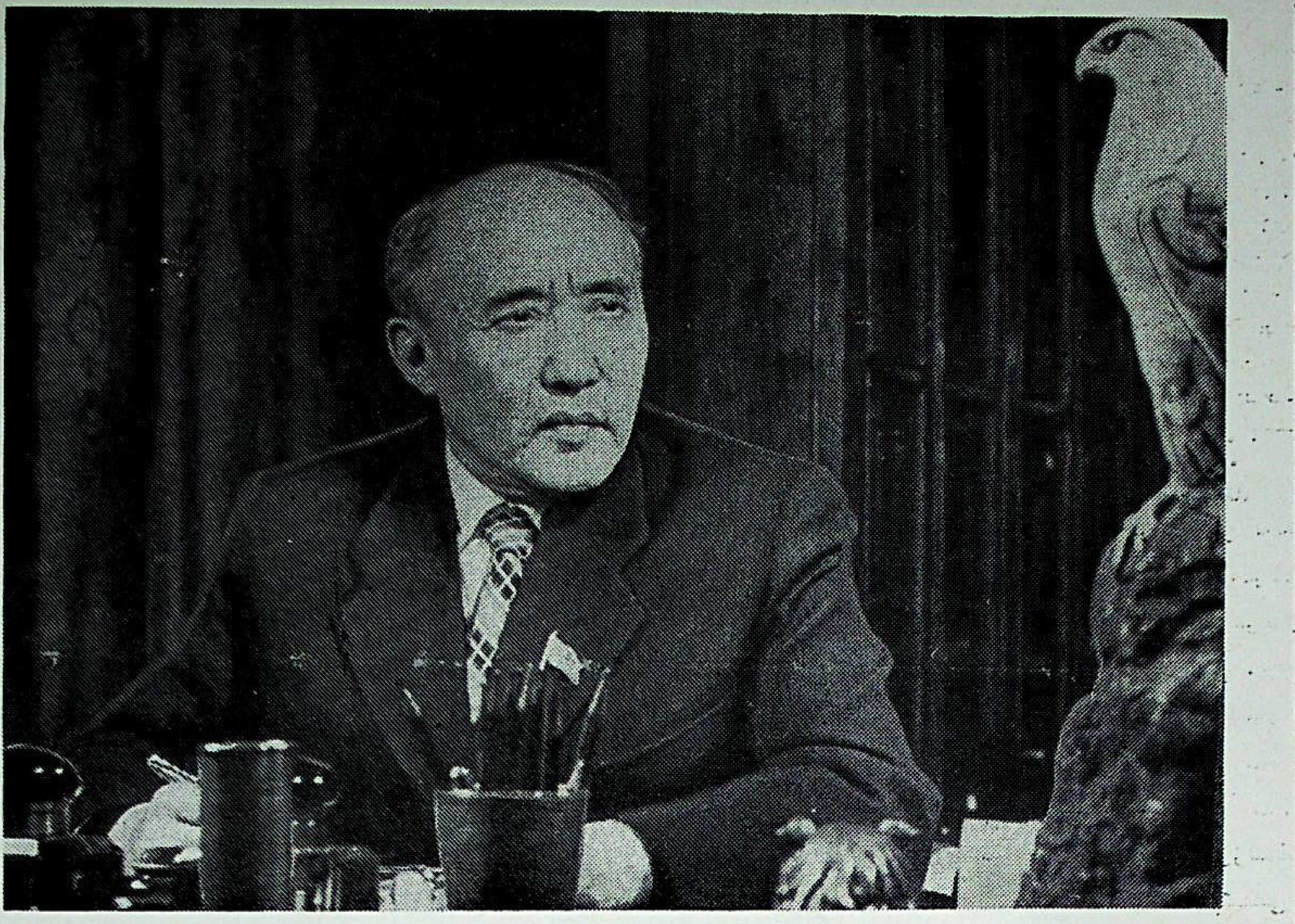

يەنە بىر تەرەپتىن كىتاپنى كەمتۈك چىقىرىشقا بولمايدۇ. قانداق قىلسام ئېكىن؟ دەپ ئويلايمەن. پۇتكۇل جاۋاپكەرچىلىك مېنىڭ ئۈستىمدە. خەپ، ئۇ ياققا ئويلاپ، بۇ ياققا ئويلاپ، ئاخىرى مۇختار ئەۋېزوۋقا تېلېفون بېرىشقا مەجبۇر بولدۇم. سالامدىن كېيىن:

— مۇقا، «ئاباي»نىڭ تەھرىرى بولمەن، مونۇ يەردە بىر يەرگە ھېچ چۈشەنمەي، سىزگە تېلېفون قىلىشقا مەجبۇر بولىۋاتىمەن. كەچۈرسىز؟

— ھېچقىسى يوق. كىتاپ قولىڭىزدا بولسا، ئوقۇڭا!— دېدى مۇختار ئەۋېزوۋ.

مەن ئوقۇپ بەردىم. ئەتىمالىم، ئەۋېزوۋنىڭ ئۆزىمۇ چۈشەنمىدى. كىتاپنىڭ بەت نومىرىنى سورىدى. لېكىن بەت نومىرلىرىدا گەپ يوق ئىدى. قايتىدىن ئوقۇتتى.

— بۇ قانداق بولغىنى؟

— بىلمىدىم، مۇقا. شۇنىڭ ئۈچۈن سىزگە تېلېفون قىلدىم، ۋاقتىڭىزنى بۇلۇشكە توغرا كەلدى.

— ئۇنداق بولسا، مۇنداق قىلايلى. ئىشتىن كېيىن مېنى ئاكادېمىيەگە ژىغىنىغا چاقىرىۋاتىدۇ. مەن ئۆزەمدىكى كىتاپقا، قول يازمىلارغا قاراپ، ئەتە سائەت ئوندا يېنىڭىزدا بولسامچۇ؟

مۇقاڭنىڭ مېنىڭ قېشىمغا ئۆزى كېلىدىغانلىغىنى كۆتمىگەن مەن بۇ ئادەمنىڭ كەمتارلىغىغا ھەيران قالدىم. قانداق گەپلىشەرمەن دەپ يەنە ھودۇقتۇم. ئەتىسى ئىشقا ئادەتتىكىدىن ئەتتىگەن كەلدىم. ئەۋېزوۋ ئۈچۈن يېنىمغا مەخسۇس ئورۇندۇق تەييارلاپ قويدۇم. ۋاقىت ئۆتىسچۇ! قولۇم ھېچ ئىشقا بارمايتتى، ژۈرىگىم دۈپ-دۈپ سوقاتتى.

م. ئەۋېزوۋ دېگەن ۋاقتىتا كىرىپ كەلدى. قولىدا پورتفېلى، ھورمەت بىلدۈرۈپ، ئورنۇمدىن تۇرغاندا مېنى بالا دېمەستىن قولۇمنى ئالدى. ئىشداشلىرىم بىلەن كۆرۈشتى. يوغان بەستىگە سالماقلىق قىياپىتى ماس كەلگەن. يانچۇغىدىن قول ياغلىغىنى چىقاردى- دە، كەڭ پېشانىسىنى سۈرتتى.

— خوش!— دېدى ئۇ سوزۇپ.— سىز قايسى ئىنستىتۇتنى تۈگەتكەن؟

—كازپېينىڭ تىل- ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ قازاق بولۇمىنى،— دەپ جاۋاپ بەردىم.

بۇنىڭدىن رازى بولغان چىراي بىلەن م. ئەۋېزوۋ «ئاباي» رومانى كىتاۋىنى، ماشىنكىدا باستۇرۇلغان قول يازمىلارنى چىقاردى.

— ئاخشامدىن بېرى نەچچە كىتاپنى ۋاراقلاپ كوردۇم،— دېدى ئۇ بىر ۋاقىتتا.— ئۇلارنىڭ ھەممىسى خۇددى سىزنىڭ قولىڭىزدىكىدەك بولۇپ چىقتى. باسمىخانىدىكى ئادەملەر جاۋاپكەرسىزلىكتىن ئوتتۇرىدىكى بەتلەرنى چۈشۈرۈپ قويغان. ئۇز ئەيىۋىنى ژۇيۇش ئۈچۈن بەت نومېرلىرىنى توغرىلاۋەتكەن ...

كېيىن مۇقاڭ ئالدىرىماي ئولتىرىپ بۇ خاتالىقنى قانداق تۈزەش كېرەكلىگىنى ماڭا چۈشەندۈرۈپ بەردى. ئاندىن «بۇ خاتانى تاپقان سىزگە رەخمەت» دەپ مېنىڭ قولۇمنى ئېلىپ سەممىي ھالدا قىسىپ قويدى.

—بۇنىڭ ئۈچۈن ئەندى باسمىخانا دىرېكتورى بىلەن سوزلىشىشكە توغرا كېلىۋاتىدۇ، بوپتۇ. يەنە قانداق سۇئالىڭىز بار،— ئۇ ماڭا مىننەتدارلىق بىلەن قارىدى.— مابادا ئىش جەرياندا سوئال تۇغۇلۇپ قالسا، تارتىنماي تېلېفون قىلىڭ. تەھرىر مۇئەللىپ بىلەن بىرلىكتە ئىشلىسە، ئىش پۇختا چىقىدۇ.

بىزنىڭ بولۇمدىكى ئىشداشلار ئارىسىدا شۇ كۈنكى گەپ مۇختار ئەۋېزوۋنىڭ كىچىك پېيىللىگى، چۇڭقۇر بىلىملىگى ھەققىدە بولدى.

1955-ژىلىنىڭ ياز ئايلىرىدا يۈز بەرگەن بۇ ۋاقە خۇددى تۈنۈگۈن بولغاندەك، لېنىن مۇكاپىتىنىڭ لاۋرېاتى مۇختار ئاغا يېنىمغا كېلىپ بېشىمنى سىلاۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ، ماڭا.

كامال ھاسامىدىنوۋ،
يازغۇچى.

مەدەنىيەت خەۋەرلىرى

كولخوز فىلىم كورستىمدۇ

تاغ ئارىسىدىكى ۋادىدا ئوزگەرتىپ قۇرۇشنىڭ دەسلەپكى قەدەملىرى توغرىلىق پانفىلوۋ رايونى كىروۋ نامىدىكى كولخوزنىڭ كىنو ئىشقىۋازلىرى ستۇدىيەسى تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن «يېڭىچە ھايات كەچۈرۈشنى باشلىدۇق» ناملىق ھوججەتلىك لېنتا ھېكايە قىلىدۇ. ئۇ تاماشىبىننى يېڭى قۇرۇلۇشلار بىلەن، جۈملىدىن ئىككى ئۆزۈش باسسېيىنى بار سپورت سارىيى، ئىككى قەۋەتلىك سودا مەركىزى، 40 قا يېقىن زامانىۋى ئۇسۇلدا سېلىنغان كۋارتىرلارنىڭ قۇرۇلۇشى بىلەن تونۇشتۇرىدۇ. كولخوزچىلارنىڭ، كپسس 27- سېيېزىدىن كېيىن ئىشقا بولغان مۇناسىۋىتىدىكى ئوزگىرىشلەرمۇ كورستىلگەن. ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ئوزۇق- تۈلۈك پروگراممىسىنىڭ ئورۇنلىنىشىغا، قوشۇۋاتقان ئۈلۈشىنى كوپەيتتى.

لېنتا ئۇلۇق ئوكتەبىرنىڭ 70 ژىللىغىغا بېغىشلانغان ھەۋەسكار كىنوستۇدىيەلەرنىڭ ئوبلوسلۇق كورۈكىنىڭ مۇكاپىتىغا سازاۋەر بولدى. يېڭى ئەسەر يەتتىسۇدىكى ئىلغار ئېگىلىكنىڭ كىنو ژىلنامىسىنى تولۇقتۇردى. بۇ ئېگىلىككە يېرىم ئەسىر ئىلگىرى ساۋاتسىز قويچىلار ۋە دېخانلار بىرلەشكەن ئېدى. فىلىملارنى مەدەنىي-سپورت كومپلېكسىنىڭ دىرېكتورى سەيدەخمەت روزاخۇنوۋ رەھبەرلىك قىلغان ئېنتۇزىاستلارنىڭ ئانچە چوڭ بولمىغان كوللېكتىۋى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈۋاتىدۇ. «كولخوز فىلىم» ئېگىلىك ۋېتېرانلىرىنىمۇ چۈشەردى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانلىرى، زۋېنو باشلىقلىرى كۆلەش ئايتجانوۋا ۋە ئادالەت زەيناۋدىنوۋا، س س س ر دولەت مۇكاپاتىنىڭ لائۇرېاتى رەخىمە مۇزەپپەروۋا، باشقا ئاتاقلىق ئەمگەك ئادەملىرى بار. ئۇلار ئوزگەرتىپ قۇرۇشقا پائال قوشۇلدى، ياش دېخانلارنىڭ ئۇستازلىرى بولدى.

كولخوزنىڭ مەركىزىي يېزىسىدا ياكى ئېتىزلىقلىرىدا كورستىلگەن كىنو ئادەملەرنى ئىنتايىن خوشال قىلدى ۋە ئۇلارنىڭ ئەمگەككە سويۈش روھىنى ئاشۇرۇپ، ئىلھاملاندۇردى.

(قازتاگ).

ياش سەنئەتچىلەر

رايون مەركىزى- چونجىدا خەلق ئىچىدىن چىققان تالانت ئېگىلىرى پات- پاتلا كونسېرت كورستىدۇ. بىز ئەينە شۇنداق كونسېرتلارنىڭ بىرىنى تاماشە قىلىشقا مۇيەسسەر بولدۇق.

يېقىملىق ساز، نەپىس ئاھاڭ دىللارنى تەۋرىتىپ، زالدا ئولتۇرغان تاماشىبىننى ئوزىگە مەپتۇن قىلىۋالغان. ئەمگەكنى، پاراۋەن تۇرمۇشنى ۋە پاك مۇھەببەتنى مەدھىيلەيدىغان ناخشىلار كەينى-كەينىدىن ئىجرا قىلىنىماقتا. نوۋەت «تاشتىقاراسۇ» سوۋخوزىدىكى «ئىلى ۋادىسى» ئانسامبلىنىڭ ئەزاسى مەينۇرام رەخايېۋاغا كەلگەندە، زال ئىچىگە شوخ مۇزىكا تولدى. مەينۇرام ئەۋرىشىم ھەرىكەتلەر ئارقىلىق «ئاتۇش» ئۇسسۇلىنىڭ مەزمۇنىنى ئېچىپ بەرگەندە، چېلىنغان قاتتىق چاۋاكلار ياش سەنئەتچىگە ئىلھام بەردى. ئاندىن ئۇ خەلق ناخشىلىرىدىن بىرىنى بابىغا يەتكۈزۈپ ئورۇنلىدى. ئۇنىڭدىن تاماشىبىن يەنە ناخشا تەلەپ قىلغاندا، مەينۇرام قولىغا راۋاپ ئالدى ....

رايونلۇق مەدەنىيەت ئۆيىنىڭ سەنئەت ھەۋەسكارلىرى بېكجان تۇرۇسوۋ بىلەن ئايسۇلۇۋ ئاقىلبېكوۋا تاماشىبىنلارغا ياخشى تونۇش، ئۇلار رايون دائىرىسىدىكى يېزىلارنى ئارىلاپ، ئوزلىرىنىڭ يېقىملىق ناخشىلىرى بىلەن ئەمگەكچىلەرنىڭ ھورمىتىگە ئېگە بولماقتا. بېكجان بىلەن ئايسۇلۇۋ ئۇرغۇن بايقاشلاردا ئالدىنقى ئورۇنلارنى ئېگىلىگەن. مانا بۈگۈن ئۇلار قازاق خەلقىنىڭ ناخشىلىرىنى ماھىرلىق بىلەن ئورۇنلاپ، تاماشىبىنلارنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالدى. بىزنىڭ ياشلار ئەنە شۇنداق تالانت ئېگىلىرى.

ن. ئىخازوۋ.

ئۇيغۇر رايونى.

كورگەزمە

قازاقىستان س س ر رەسساملار ئىتتىپاقىنىڭ كورگەزمە زالىدا قېرىنداش قاراقالپاقىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ تەسۋىرىي سەنئەت ئەمۇنىلىرىنىڭ كورگەزمىسى داۋام قىلىۋاتىدۇ.

قاراقالپاق تەسۋىرىي سەنئىتى تېخى ياش، ئۇ ئاساسەن سوۋېت ھاكىمىيىتى ژىللىرىدىلا ۋۇجۇتقا كېلىپ، ئىشتىك سۈرئەت بىلەن تەرەققىي ئەتتى ۋە ماھارەت چوققىلىرىنى ئىشەشلىك ئېگىلەۋاتىدۇ. كورگەزمىدە جۇمھۇرىيەتنىڭ، سوۋېت ھاكىمىيىتى ژىللىرى پەن-تېخنىكىدا، ئىختىساتتا، ئىجتىمائىي ۋە مەدەنىي ھاياتتا يېتىشكەن ئوتتۇقلىرىنى يارقىن گەۋدىلەندۈرىدىغان 300دىن ئوشۇق ئەسەر نامايىش قىلىنىماقتا.

گاسترولدا

ۋ. ۋ. ماياكوۋسكىي نامىدىكى موسكۋا ئاكادېمىيەلىك دراما تېئاترى ئالمۇتىدا بىرىنچى قېتىم گاسترولدا بولۇۋاتىدۇ. ئۇلار ئوز ھۇنىرىنىڭ ۋ. ئى. لېنىن نامىدىكى سارايدا ۋە م. يۇ. لېرمونتوۋ نامىدىكى جۇمھۇرىيەتلىك رۇس دراما تېئاترىنىڭ بىناسىدا كورستىۋاتىدۇ.

موسكۋالىقلار ئالمۇتىلىق تاماشىبىنلارغا ئا. ۋولودىننىڭ «كەسلەنچۇك»، ۋ. ئاررونىڭ «قاراڭلار، كىم كەپتۇ!»، ۋ. شۇكشىننىڭ پوۋېستى بويىچە سەھنىلەشتۈرۈلگەن «ھەرىكەتچان ئادەملەر»، ل. تولستوينىڭ «مەرىپەت مېۋىلىرى» ۋە باشقا سپېكتاكللارنى كورستىدۇ. تېئاتر كوللېكتىۋى شۇنداقلا پايتەخت كارخانىلىرىدا بولۇپ، ئەمگەكچىلەرنىڭ تۇرمۇش ئەمگىگى بىلەن تونۇشىدۇ.

ئى. جەلىلوۋ.

ئۆكتەبىر ئوغلانى

شائىر تۇرسۇن قاھھارىي چىمكەنتلىك ئىنقىلاپچى قاۋۇل داۋلوۋ ھەققىدە «ئوكتەبىر ئوغلانى» ناملىق داستان يازدى.

قاۋۇل 1916- ژىلى پادىشانىڭ پەرمانى بىلەن لاشمانلىققا ئادەم ئالغاندا فېودال - بايلارنىڭ بالىلىرىنى ئېلىپ قېلىپ، گادايلارنى تۇتۇپ بەرگەن ھاكىمدارلارنىڭ ئادالەتسىزلىگىگە قارشى تۇردى. بولۇسلار ئۇنى جازالاپ، سۈرگۈن قىلدى. تۈرمىدە ق. داۋلوۋ رۇس ئىنقىلاپچىلىرى بىلەن تونۇشتى ۋە ئۇلارنىڭ ياردىمى بىلەن قوراللىق ئىنقىلاپ ئارقىلىق ھاكىمىيەتنى تارتىپ ئالمىغىچە ئەمگەكچى خەلىقنىڭ ئازاتلىققا ئېرىشەلمەيدىغانلىغىنى چۈشەندى.

سۈرگۈندىن قېچىپ چىققان ق. داۋلوۋ كومىسسار ئالېكساندر بىلەن بىر سەپتە تۇرۇپ خەلىقنى قوراللىق كۈرەشكە باشلىدى. شۇنداق قىلىپ چىمكەنتتە ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىنىڭ غەلىبە قازىنىشىغا كورنەكلىك ھەسسە قوشتى.

بىز تۆۋەندە گېزىتخانىلىرىمىزغا شۇ داستاندىن پارچە ھاۋالە قىلىمىز.

ئون يەتتىنچى ژىل. كەچ كۈز ئاخشىمى،
چىمكەنت سۈر باسقاندەك تەپەس ئالاتتى.
ھايات غۇربەتتە بىر كارۋان ئاخشىسى،
قاخشىغان كۆلپەتتىن زار ئاڭلىناتتى.
بۇ ئېغىر قىسمەتتىن ياش توكۈپ يوقسۇل،
ئوكسۈپ ئىدا قىلغان، زارۇ- پەرياتتىن.
تۇمانلار باغرىدىن تاپقايمۇ ئاق يول،
كۈرەشچانلار ئالغا دېگەن ھەر ياندىن، -
پەقەت موشۇ يولدىن تۇغۇلار مەرتلىك،
ئۇنىڭ تۇنجىسى بىر قاۋۇل ئەمەسمۇ.
بۈگۈن تۈن ھوكۇمگە كورسىتىپ ئەرلىك،

ئۇ چىمكەنت ۋادىسىن كەزگەن ئەمەسمۇ.
ئاخىر كېلىپ يەتتى مەخپىي يول بىلەن،
ئۇلار نىشان قىلغان مۇشكۇل پەللىگە،
تۈن قەھرى ھوكۇمدار ھەم بولغان ئېكەن،
موشۇ پەيتشۇ تاڭنى زارىقىپ كۈتكەندە.
ھەتتا موككەن ئېكەن مۇندىن تولۇن ئاي،
ئەل ئېدى بىر ھارغىن، تاتلىق ئۇيقىدا.
ئە سىيانچىلار ئۈچۈن قولاي موشۇ جاي،
بۇندا غەلىبە قىلماق ھەر كىم ئويىدا.
تۈننى يېرىپ قاۋۇل كېلەتتى ئالدا،
ئىز بېسىپ دوستلىرى ئۇنى يانمۇ- يان.

پەقەت بىر- بىرىنى ئۇلار قىپ دالدا،
قاۋۇل مەخپىي سىرىنى قىلاتتى ئايان:
«بۇ دەقىقە قەدرى- بۈگۈن قانغا تەڭ،
بۇ دەقىقە- ھايات! بىزگە يول ئاچار.
بەلكى دۈشمەن ئولۇم ھەلقىدە قىپچەڭ،
بۇ پەيت سىرىن شۇ دەم ئەتمەكچى
تار- مار.
ئۇلار كار قىلالماس، مانا قۇلاق سال،
بىر تال ئوق ئېتىلماس ھەم بۇندا بۈگۈن،
يېگىپ ئوتەرمىز بۇ تۈندىن بىمالال،
ھەتتا چىقارماستىن ئۈن بىلەن تۇتۇن.
پەقەت بىر نىشان شۇ، قورشاپ ئېلىشقا-
كازارمىنى بۇ تۈن قاراڭغۇسىدا.
تاڭ بىلەن كۆتكەن تۇنجا يېڭىشقا،
قەسەمىيات قىلغانمەن ئوزەم بىر تەنھا».
قاۋۇل ئوز ئىشەنچىن ئاقلار دەممۇ- دەم،
بۇ جاسارەت ئۇندا دەسلەپ تۇغۇلغان.
كومىسسار ئۇ ھوشيار، غەيرىتى مەككەم،
ئۇلار قەلبىدىن كۈچ، سادا ئۇرغىغان.
شۇ سادا كومىسسار بۇيرىغى ئېدى،
شۇ سادا گۈدۈكتا تەكشى ياڭرىدى.
«بۇ تاڭدا قوزغىلىمىز!»- قاۋۇلنىڭ
دېگىنى،
چاقماق كەبى تېزلىك بىلەن تارىدى.
شۇ مەھەل ئەتراپقا باققان ئەسكەرلەر،
بىر ئۈن چىقارماستىن ھۇجۇمغا ئۆتتى.
گوياكى بىر- بىرلەپ گىرەلەشكەنلەر،
چەمبەر بولۇپ دۈشمەن يولىنى توستى.

بۇ چەمبەرنى ھېچ كىم بېسىپ ئۆتەلمەس،
بۇ گويا پولاتتەك بىرلىكنىڭ كۈچى.
بۇ يەردىن دۈشمەن بىر قەدەم كېتەلمەس،
بۇ يەرگە باغلانغان غەلبىنىڭ ئۈچى.
تاڭ بىلەن كازارما قورشاۋدا قالدى،
ئەسكەرلەر بۇيرۇقنى ھەم قىلدى بەجا.
كومىسسار سەپ ئالدىدا مەغرۇر ماڭدى،
«ئالغا ئاتلان!»- دېدى، پارتلىدى سادا.
توپنى يېرىپ قاۋۇل قىلدى بىر خىتاب:
«ئازاتلىق تاڭ ساداسى ياڭرار چىمكەنتكە.
بولشېۋىكلار مۇندا باشلامچى قاراپ،
ھەر قاچان يول تاپار ھور كېلەچەككە».
بۇ ئۇتلۇق خىتاپتىن تەۋرىدى مەيدان،
گويا ئوت ئاچقاندەك زۇلۇم كۆلپەتكە.
ئۇچقۇنلاردىن بۈگۈن يامىرىغان ئىسيان،
قىزىل تۇغ كوتىرەر كەڭ ھورىيەتكە.
قاۋۇلغا ياندىشىپ ئۈن قاتتى كومىسسار:
«بۈگۈن روسسىيەدە ئىنقىلاپ پارتلىغان،
بۈگۈن بىزنى لېنىن قەلبى نۇرلىتار،
بۈگۈن تايانچىدۇر ئىشچى ھەم دېخان»-
دېدى ئۇ، ئەتراپقا بىر ئەزەر تاشلاپ،
بىلىپ ئالدى بۇندا يانغان غەزەپنى...
كازارمىدىن ئوزى ھەم ئەسكەر باشلاپ،
شانلىق يولغا شۇندىن ئالغان مەدەتنى.
ئەنە شۇندا قاۋۇل بىلەن كومىسسار،
يېڭى ھايات، يېڭى تام جاكالىدى.
چىمكەنت بۈگۈن ئەندى بولار بەختىيار،
بەخىت قۇچىقى نۇر بىلەن پارلىدى.

* * *

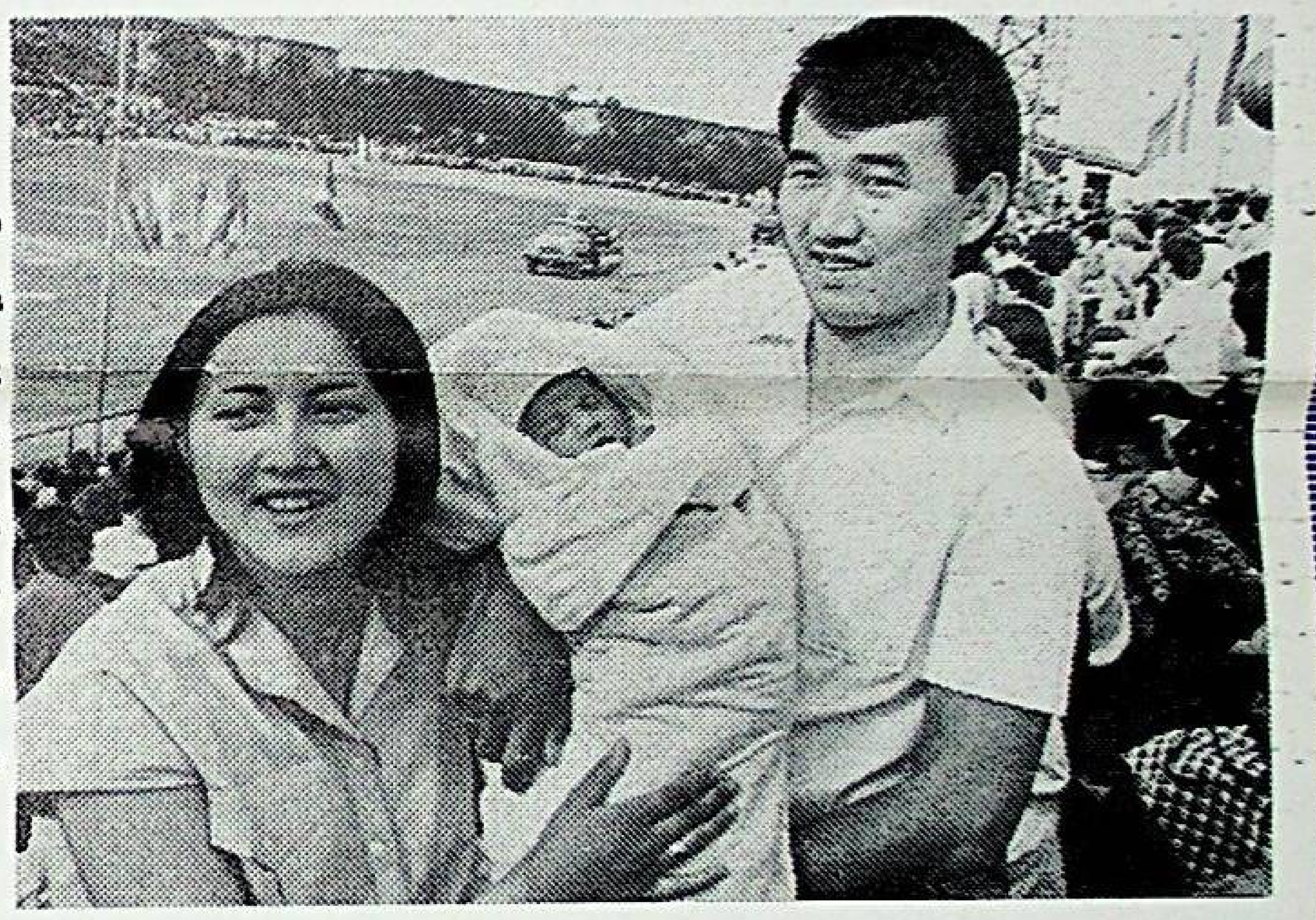

يېقىندا بالقاش ئاھالىسى شەھەر قۇرۇلغانلىقىنىڭ 50 ژىللىغىنى تەنتەنىلىك ھالدا ئاتاپ ئوتتى. شۇ توي ئۈستىدە دۇنياغا كەلگەن قادىرغالى، ئايگول سەتبېكوۋلارنىڭ پەرزەنتى گۈلناراغا تۇغۇلغانلىقى توغرىسىدا گۇۋانامە داغدۇغۇلۇق ھالدا تاپشۇرۇلدى.

* * *

قېرىنداش جۇمھۇرىيەتلەردە

يېڭى ئۇسۇل بىلەن

تاشكەنت شەھىرىنىڭ لېنىن ۋە ساپېرنايا كوچىلىرى قىيلىشقان جايدا 17 قەۋەتلىك يېڭى بىنا قەد كوتەردى. بىنانىڭ تۆۋەنكى قىسمىغا ئاھالىگە مەئىشىي خىزمەت قىلىش كومپلېكسى جايلاشقان. بۇ يەردە ئىشلەۋاتقان كىر ژۇيۇش ۋە دەزمال سېلىش ماشىنىلىرى گېرمان دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتى ۋە چېخوسلوۋاكىيەدىن كەلتۈرۈلگەن. بۇ ماشىنىلار مەخسۇس بىلىمگە ئېگە شەخسلەر تەرىپىدىن باشقۇرۇلىدۇ. ئاھالىغا مەئىشىي خىزمەت قىلىشنىڭ يېڭىچە ئۇسۇلىدا ئىشلەش لايىھىسى بويىچە ستۇدېنتلار شەھەرچىسىنىڭ چىمباي كوچىسىدا مەخسۇس بىنالار قۇرۇلۇۋاتىدۇ.

خەلىققە مەئىشىي خىزمەت قىلىش ئىشىنى ياخشىلاش بويىچە شەھەرنىڭ سابىر رەخىموۋ رايونىدىمۇ ئەمۇنىلىك ئىشلار ئەمەلگە ئاشۇرۇلماقتا. يات يېقىندا شۇ مەخسەتكە مۇۋاپىق سېلىنىۋاتقان بىنا پايدىلىنىشقا تاپشۇرۇلدۇ. شۇ چاغدا ئاھالىغا مەئىشىي خىزمەت قىلىشنىڭ كوپ تارماقلىرىنى ئوز ئىچىگە ئالغان كومپلېكس خىزمەتتىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىش كەڭ يولغا قويۇلىدۇ.

ي. تايىروۋ.

كولخوزدىكى سالامەتلىك خىزمىتى

موسكوۋسكىي (كۇلياب ئوبلۇسى)، 19- ئاۋگۇست. بۈگۈن يېزا قۇرۇلۇشچىلىرى لېنىن نامىدىكى كولخوز ئەمگەكچىلىرىگە ئۈچ قەۋەتلىك ئاغرىقخانىنىڭ ئاچقۇچىنى تاپشۇردى. ئۇنىڭ ئېچىلىشى بىلەن ئېگىلىكتە چوڭ داۋالاش- پروفىلاكتىكىلىق كومپلېكسىنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈش تاماملاندى.

يېڭى يېزا تىببىي مەركىزى كوپ ساھالىق پولىكلىنىكىنى، «تېز ياردەم» ستانسىيەسىنى، ئۈچاستكىلىق سالامەتلىكنى ساقلاش پونكىتلىرىنىڭ تارماقلىرىنى پروفىلاكتورىيلارنى بىرلەشتۈردى - زامانىۋىي دىاگنوستىكا جابدۇقلىرى بىلەن جابدۇلغان داۋالاش مەھكىمىسىگە تەجرىبىلىك ۋراچلار ئىشقا تەكلىپ قىلىندى. ئوبلۇسلۇق ئاغرىقخانىنىڭ، تاجىكستان پايتەختى كلىنىكىلىرىنىڭ مۇتەخەسسىسلىرى ئوز مەسلىھەتلىرى بىلەن داۋاملىق ياردەم بېرىپ تۇرىدىغان بولىدۇ. تىببىي مەھكىمىسىنىڭ ئىشىدىكى يېتەكچى ئورۇن ئاغرىقلارنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا، ئانىلار بىلەن بالىلارنى قوغداشقا بېرىلمەكتە. سالامەتلىكنى ساقلاش مەھكىمىسى ئېگىلىك مەبلىغى ھېساۋىغا قۇرۇلدى.

(تاس س).

خىتاي ژۇرنالى چېگارا يېنىدىكى سوۋېت- خىتاي سودىسى توغرىلىق

بېيجىن. (تاس س.) چېگارا يېنىدىكى سودىنى ھەر تەرەپلىمە تەرەققىي ئەتكۈزۈش ئىككى تەرەپلىملىك خىتاي- سوۋېت سودا مۇناسىۋەتلىرىنى كەڭەيتىشنىڭ مۇھىم يونىلىشى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ، دەپ يازىدۇ خىتاينىڭ «بېيتسزىن رېۋيۇ» ھەپتىلىگى. بېيىل، بولۇپمۇ خىتاي خەلىق جۇمھۇرىيىتىنىڭ خەيلۇنجاڭ ئولكىسى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونى بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ خوشنا رايونلىرى ئوتتۇرىسىدا ئوز ئارا پايدىلىق سودىنىڭ ئاھايىتى چاپسان ئوسۇشى بايقالماقتا.

خىتاي مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ باھالىرىغا مۇۋاپىق موشۇ ژىلنىڭ ئاخىرىغىچە خەيلۇنجاڭ ئولكىسى بىلەن س س س ر ئوتتۇرىسىدىكى ئېكسپورت- ئىمپورت ئوپېراتسىيەلىرىنىڭ ئۇمۇمىي كولەمى 50 مىللىون شۋېيتسارىيە فرانكىغا (33 مىللىون دوللارغا) يېتىدۇ. بۇنىڭدىن تاشقىرى، دەپ تەكىتلەيدۇ ژۇرنال، كېلەر ژىلى بۇ كورسەتكۈچ تېخىمۇ ئوسۇشى لازىم.

خىتاي خەلىق جۇمھۇرىيىتى بىلەن س س س ر ۋەكىللىرى شۇنىڭدا قىلا خەيلۇنجاڭدا كوكتات ئوستۇرۇش بويىچە ئىختىساسلاشتۇرۇلغان مەركەزنى قۇرۇش پىلانلىرىنى مۇھاكىمە قىلدى، ئۇنىڭ قۇرۇلۇشىغا سوۋېت تەرەپ مەبلەغ ئاجرىتىدۇ. بۇ مەركەز ئۈچۈن س س س ر دىن لازىملىق جابدۇقلار يەتكۈزۈلۈپ بېرىلىدۇ، ئەندى بۇ يەردە ئوستۈرۈلگەن كوكتات سىبىرغا ئېكسپورت قىلىنىدۇ. تەرەپلەر خەيلۇڭجاڭدا بىرلەشكەن رېستورانلار بىلەن ماگازىنلارنى قۇرۇش توغرىلىقمۇ مۇزاكىرىلەرنى ژۈرگۈزدى.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونى ۋە ئۇنىڭ بىلەن خوشنا سوۋېت رايونلىرى ئوتتۇرىسىدىكى چېگارا يېنىدىكى ئالاقىلارمۇ جىددىي تەرەققىي ئەتمەكتە. بۇنى ستاتىستىكا مەلۇماتلىرى يارقىن كورسىتىدۇ: ئەگەر ئوتكەن ژىلى ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى سودىنىڭ ئۇمۇمىي كولەمى ئون يەتتە مىللىون شۋېيتسارىيە فرانكىنى تەشكىل قىلغان بولسا، ئەندى بىيىلقى ژىلنىڭ بىرىنچى يېرىمىدا 40 مىللىون شۋېيتسارىيە فرانكىدىن ئېشىپ كەتتى. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونى سوۋېت ئىتتىپاقىغا بەزىبىر توقۇمىچىلىق بۇيۇملىرىنى، بالىلارنىڭ موي جۇگىلىرىنى، ژۇڭ سۋېتېرلارنى، ئېماللانغان قاچا- قومۇچلارنى يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. سوۋېت ئىتتىپاقىدىن مېتال بۇيۇملىرى، خىمىكاتلار، مۇزلاتقۇچلار ئىمپورت قىلىنىدۇ.

تەھرىر ھەيئىتى.

بىزنىڭ ئادرېسى: س س س ر، 480044 ئالمۇئاتاشەھىرى، م. گوركىي كوچىسى، 50- ئوي، 7- قەۋەت. تېلېفونلار 85-86-33، 95-86-33، 07-87-33، 21-75-33، ئىندېكس. 72877
Бизниң адрес: СССР. 480044. г. Алма-Ата, Ул. М. Горького, 50.7 этаж, редакция газеты «Бизниң Ватан» индекс 72877.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

1987
ژىل
سېنتەبىر
№18(260)
باھاسى
2 تيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

گېزىت 1976- ژىلى دېكابىردىن چىقىۋاتىدۇ.

بىزنىڭ ھايات تەرزىمىز

خەلىق ئارا ئىتتىپاقداشلىقنى مۇستەھكەملەش يولىدىكى كۆ-
رەشتە، پۈتكۈل كۈچ- قۇۋۋەتلىرىنى سەرىپ قىلىدىغانلىقىنى قەت-
ئىي ئاگاھلاندۇرۇش مەخستىدە يەر- يۈزىنىڭ مۇتەپەككۇر زات-
لىرىنىڭ بىرىنچى سېنتەبىرنى تېچلىق يولىدىكى خەلىق ئارا كۆرەش
كۈنى قىلىپ بەلگۈلىشى تېگىن ئەمەس. سەۋەۋى بۈنىڭدىن 48 ژىل
مۇقەددەم ئەق شۇ كۈنى ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى باشلانغان ئې-
دى. ئىلگىرى كېيىن كورۇلمىگەن قانلىق ئۇرۇشنىڭ ئادەمزاتقا كەل-
تۈرگەن پاجەسى تارىختىن مەلۇم.

تېچلىق ئۈچۈن

بۇ ژىلقى بىرىنچى سېنتەبىر بىزنىڭ ئوبلۇسىمىزدا تېچلىق كۈ-
نى دەپ جاكالاندى.

سوۋېت خەلقىنىڭ مىللىونلىغان قۇربانلار ۋە قان بىلەن تەرى
بەدىلىگە كەلگەن تېچلىق ھەممىمىزگە قىممەت. شۇڭلاشقىمۇ ھەر
بىر سوۋېت ئادىمى ئەمگىگى بىلەن تاپقان پۇللىرىنى دۇنيا تېچلىغى
بىلەن بەخت يولىدىكى كۆرەش ئىشىگە، ئوزلىرىنىڭ بالىلىرى بى-
لەن نەۋرىلىرىنىڭ يارقىن كېلەچىگى ئۈچۈن بەردى. سوۋېت تېچلىق
فوندىغا پۇل تاپشۇرۇش ھەققىدىكى ئىلتىماسلاردا بايان قىلىنغان
تىلەكلەر ئادەم قەلبىگە چوڭقۇر تەسىر قىلىدۇ. «بىز يەر شارىنىڭ
بارلىق بالىلىرىغا تېچلىق ۋە بەخت تىلەيمىز»- دەپ يازىدۇ ئات-
ىربىي بىلەن ۋولودىيا براگىنېتس،- شۇنىڭ ئۈچۈن ئاز بولسىمۇ
بىزنىڭ مەبلەغنى تېچلىق فوندىغا قوبۇل قىلىشلىرىڭىزنى سورايـ
مىز».

ئىختىيارىي ھالدا بېرىلگەن پۇللار كۈن ساناپ كوپەيمەكتە.
موشۇ ژىلى ئوبلۇسىمىزدا 165 ئادەم تېچلىق فوندىغا 10مىڭ سوم-
دىن ئارتۇق پۇل تاپشۇردى.

بۇ ئىزگۇ ئىشقا ئوبلۇس پىونېرلىرى بىلەن مەكتەپ ئوقۇغۇ-
چىلىرى ئوز ھەسسىلىرىنى قوشماقتا. ئۇلار يارامسىز قەغەزلەر
بىلەن مېتالل پارچىلىرىنى، دورىلىق چوپلەرنى ژىغىپ ئوتكۈزۈپ،
ئوزلىرى ياسىغان سوۋېنېرلار بىلەن بۇيۇملارنى سېتىپ ئۈنىڭدىن
چۈشكەن مەبلەغنى تېچلىق فوندىغا تاپشۇردى. شۇنىڭ بىلەن
ئۈست- كامېنوگورسك شەھىرىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى 20مىڭ سوم
مولچەرىدە، تارباغاتاي رايونىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى 10 مىڭ سوم-
دىن ئوشۇق پۇل ئوتكەزدى.

بىرىنچى سېنتەبىر- تېچلىق كۈنى ئوبلۇس شەھەرلىرى بىلەن
رايونلىرىدا تېچلىقنى قوغدىغۇچىلارنىڭ مېتىنگلىرى، ژىغىنلىرى،
سۆلېتلىرى، ئۇمۇمىي بىلىم بېرىدىغان مەكتەپلەردە تېچلىق دەرس-
لىرى ئوتكۈزۈلدى. جامائەتچىلىك ھوكۇمىتىمىزنىڭ تېچلىق يول-
ىدىكى باشلامچىلىق رولىنى يەكدىللىك بىلەن قوللاپ- قۇۋۋەتلىدى.

ل. چىدىكىنا،

شەرقىي قازاقستان ئوبلۇسى.

ئۇلۇق زاتلار ئىنكاسى

مارتىن ئاندېرسىن نېكسى.
(1921- ژىل)

ئادەملەر ئىنقىلاپنى قانداقتۇر
ھاياجانغا سالىدىغان ۋە چۈشىنىپ
بولمايدىغان ھالەتتە تەساۋۇر قى-
لىدۇ، ئۇلار ئۇنىڭدىن قانداقتۇر
غەيرى ھادىسىنى كۈتىدۇ. ھەق-
قىتىنى ئېيتقاندا، رۇس ئىنقىلاپ-
لىرىدىكى ئەڭ ئۇلۇق ۋە ئەڭ ھە-
قىقىي نەرسە- ئۇنىڭ ئاددىيلىغى،
ئۇ بارلىق گۇمانلىق پەردىلەرنى
ژىرتىپ تاشلىدى ۋە ئىنسانىيەت
مۇناسىۋەتلىرىگە ئۇنىڭ توغرى-
لىغىنى قايتۇرۇپ بەردى.
كونا دۇنيا ئوزىنىڭ تەھلىلى
ئارقىلىق ھەتتا قۇياش ۋە يۇل-
تۇزلار سىرىنى ئاچقانلىغى ھەم
ئۇلارنىڭ سالمىغىنى ھەر فۇتتىق-
چە ئېنىقلىق بىلەن بەلگۈلەشكە
قادىرلىغى بىلەن ماختاندى. لېكىن
ئۇ ئاچلارغا نان ئولچەپ بېرىش
ئىمكانىيىتىگە ئېرىشەلمىدى. ئىنقى-
لاپ دۇنياغا تولۇق باھا بېرەلەيدۇ،
پرولېتاريات ئىنسانىيەت تەسە-
ۋۇرىدىكى بارلىق ھادىسلەرنى
ئوزگەرتتى ۋە توغرا تەرتىپتى-
كى، تەبىي ئالمىشىشتىكى ئۇ-
لارنىڭ ۋەزىپىلىرىنى ئادەملەرگە
بىرىنچى قېتىم كورسىتىپ بەردى.

قازاقستان - ئەجايىپستان

ساربىاس ئاقتايېۋ
يازغۇچى.

جۇمھۇرىيەت دېخانلىرى بۇ
ژىلى 29 مىللىون توننا ئاشلىق
باستۇرۇشقا تېگىشلىك ئېتىز ئىش-
لىرىدا ئىلمىي- تېخنىكىلىق پرو-
گرېسنىڭ ئاخىرقى يېڭىلىقلىرىنى
كەڭ كولەمدە قوللاندى. شۇنىڭ
نەتىجىسىدە ئاشلىق بولۇق بو-
لدى. ئۇمۇمەن قازاقستان تىگىنى
گۈنكى كۈندە بىز ئياتكارلىق مە-
يدانىغا ئايلانماقتا.
-«جىمكى بايلىقنىڭ ئاساسى
-نان» دەپ خەلىق بىكار ئېيتمىسا
كېرەك. ناننىڭ ئاتىسى
ئاشلىق- ئاشلىق بىزنىڭ بايلىغىمىز،
ۋەتىنىمىزنىڭ كۈچ- قۇۋۋىتى. ئۇ-
رۇش ژىللىرى بىر تال دان دۇ-
شمەنگە قارشى بىر تال ئوق بو-
لۇپ ئېتىلغان بولسا بۇ كۈنلەردە،
ئالتۇن داننى تېچلىق سارىينىڭ
2200 گېكتار دانلىق زىرائەتنى
بولۇق ئوستۇردى. ئۇنىڭ ئىنتې-
نسىۋلىق تېخنولوگىيە بويىچە
تېرىلگەن مىڭ گېكتارىنىڭ ھەر
گېكتارىدىن 24 سېنتنېردىن يەنى
45 پۇتتىن دان ژىغماقتىمىز، -
دەيدۇ.
ت .ئابىلپېسوۋنىڭ سەپدىشى
ھەم ژۇتدىشى، سوتسىيالىستىك
ئەمگەك قەھرىمانى سارتاي جۇ-
ماغالىيېۋ يامغۇر- يېشىنغا مۇنا-

بايلىقنىڭ ئاساسى-ئاشلىق

ئاچقان ئىجادىي پىكىر، ۋەتەنپەر-
ۋەرلىك، پولاتتەك مەھكەم دو-
ستلۇق، ئىزگۇ تىلەكلەر تىگىنىڭ
مەھسۇلاتىنىمۇ، ئابرويى- ئات-
ىغىنىمۇ ژىللار ئوتكەنسىرى ئاشۇ-
رماقتا، يەرگە قانچىلىك تەر تو-
كەك ئۇ، شۇنچىلىك مەھسۇلات
بېرىدۇ. توپرىغى مۇنبەت بولغان
ئانا يەر تېگىدا ھازىر مىڭلىغان
مۇستەھكەم ھولى دەپ تەرىپلە-
شكە بولىدۇ.
بۇ تەرەپتىن قارىغاندا ئاشلىق
مولچىلىقىغا ھەسسە قوشقان ھەر
كىم ئادەمزات ئارمىنى بولغان
تېچلىقنىڭ يولىدا كۆرەشكەنلەر
قاتارىدا ھېساپلىنىدۇ، دېمەك ئا-
شلىق ئۈچۈن بولغان زەپەرلىك
ژۇرۇشتە تەجرىبىلىرىمىزنى ژىغ-
سۋەتلىك ئاشلىقنى ئاغدۇرۇپ
تۇرىدىغان مەخسۇس ستانوكنى
ئويلاپ تېپىپ، ئىشقا قوشۇش ئا-
رقىلىق نەم ئاشلىقنى باستۇرۇ-
شنىڭ ئىمكانىيىتىنى يارىتىپ، بۇ
قىيىنچىلىقنى ھەل قىلدى.
مانا شۇلاردەك دېخانلارنىڭ
يېڭى ئەۋلادنى كورگەندە، ئۇلار
بىلەن سوھبەتلەشكەندە ئۇلۇق

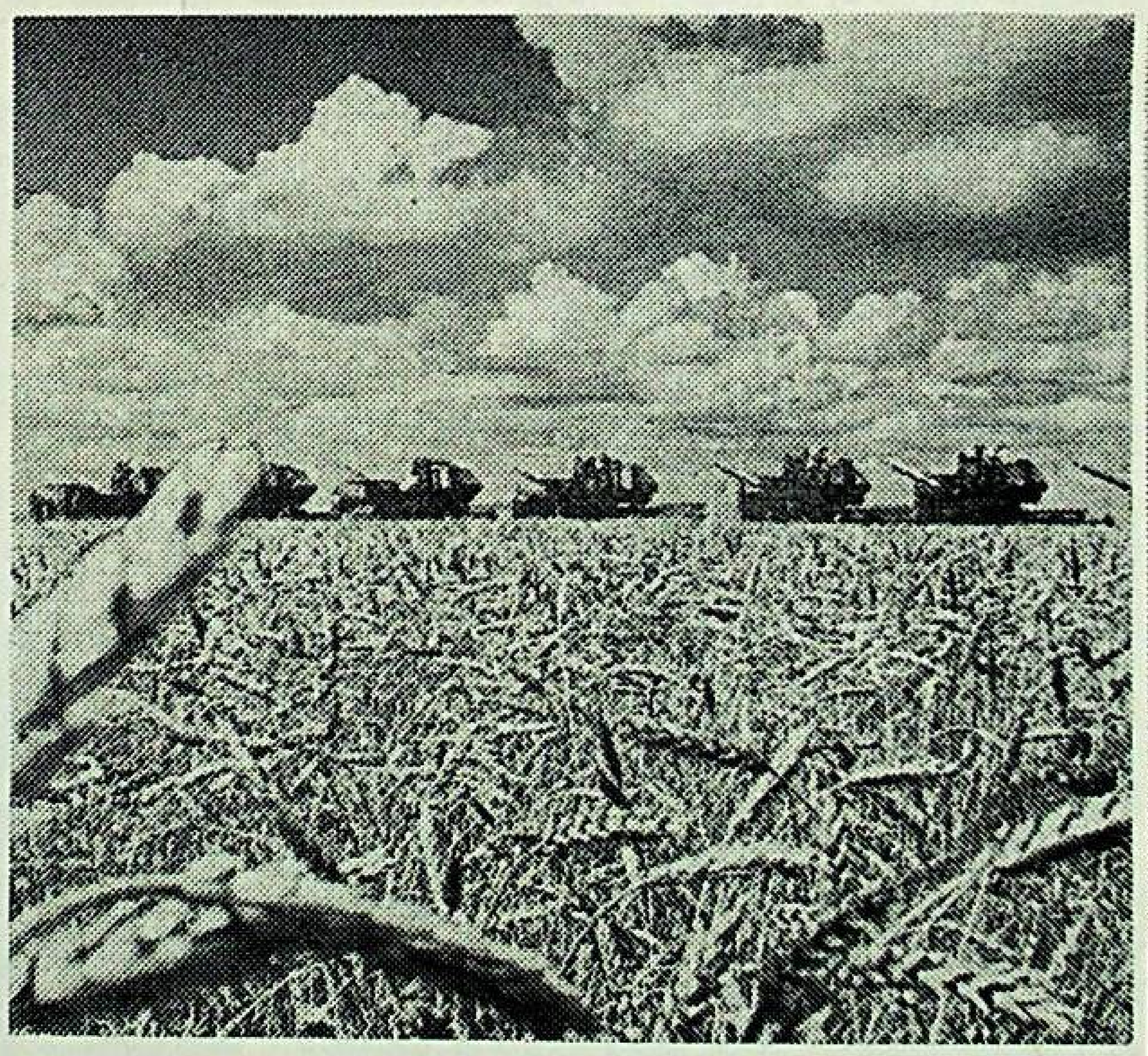

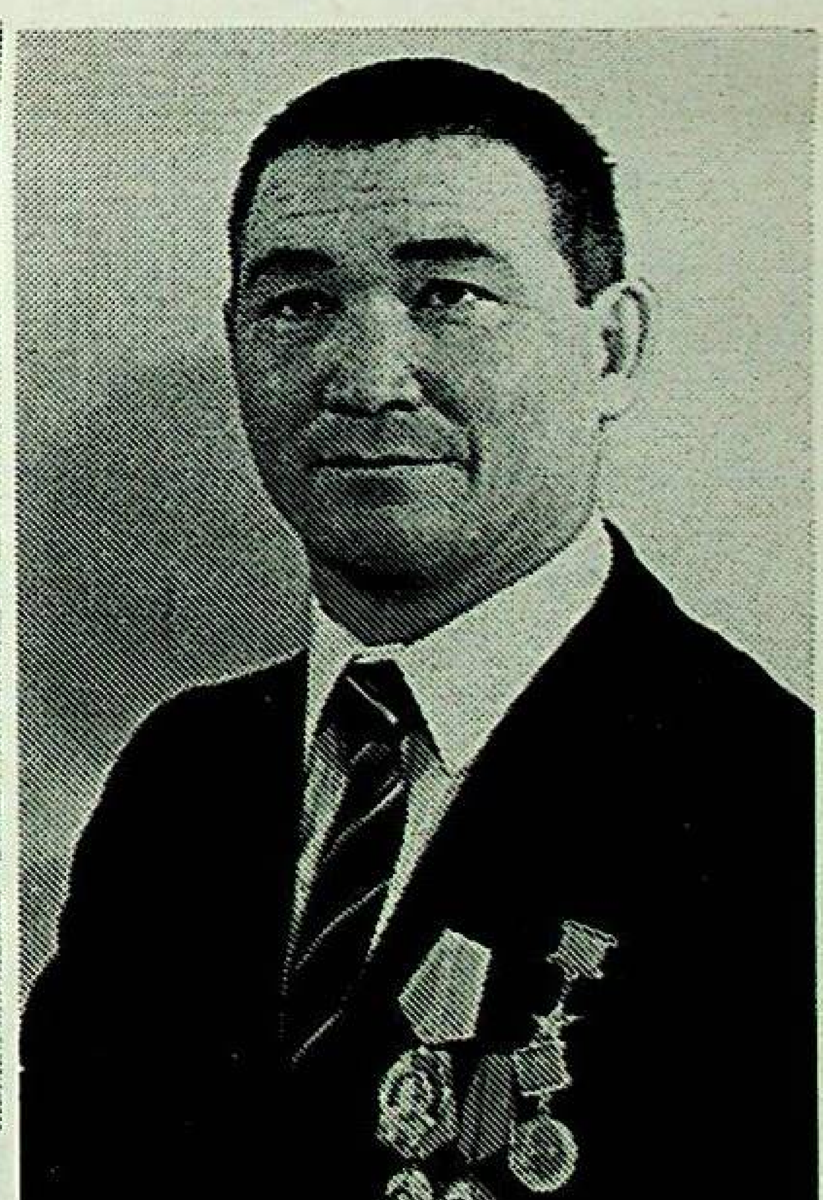

سۈرەتلەردە: كومباينچى، سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى
سارتاي جۇماغالىيېۋ. تىڭ ئېكىنزارلىغىدىن كورىنىش.

ئەمۈنچى دېخانلار، يۈزلىگەن
سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىما-
نلىرى، ئىسمى- شەرىپلىرى ئا-
لەمگە مەشھۇر بولغان ئالىملار
ئەمگەك قىلماقتا. ئۇلارنىڭ مە-
خسەت- ئارمانلىرى، خەلىق پارا-
ۋەنلىگى، تەبىئەتنى ئىنسان مۇد-
داسى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش،
خاسىيەتلىك توپراقنى كېلەر ئەۋ-
لات قولىغا ئۇپراتماستىن تاپشۇ-
رۇش بولماقتا. ئىشلەپ چىقىر-
ىشنى، ئىجتىمائىي ھاياتىمىزنى
ئوزگەرتىپ قۇرۇشتا شۇنىڭدەك
ئىلمىي- تېخنىكىلىق پروگرېسنى
تېزلىتىشتا قازاقستان تىگى بۇ-
منچاقلاپ پايدىلانغان ھالدا، كۈچ
-قۇۋۋىتىمىزنى ئايىماسلىق بىزنىڭ
قەرىز ۋە پەرزىمىز.- دەيدۇ شە-
رەپلىك نامى تىڭ بىلەن چەمبەر
چەس باغلىق، تىڭغا ئىشلەشتىن
شوھرەت قازانغان داڭلىق دېخان،
سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى
كامشات دونېنبايېۋا.
تىڭنى ئوزلەشتۈرگۈچىلەر ئىچ-
ىدىكى سوتسىيالىستىك ئەمگەك قە-
ھرىمانى بۈيۈك نامىنى ئۈنجا
قېتىم ئالغۇچىلارنىڭ بىرى كو-
كچېتاۋلىق برىگادىر تۇرلىبېك ئا-
بىلپېسوۋنىڭ ۋەزىپىسى ھەم-
مىدىن ژۇقۇرى. ئۇ:
-بىزنىڭ برىگادا بۇ ژىلى
مەرىپەتچى ئاتىمىز ئىبراي ئا-
لتىنسارىننىڭ: «قازاق خەلقى ياش
ھەم زېھنىلىك بولغاچقا قېدىمىي
دېخانلاردىن قېلىشمىسا كېرەك»
دېگەن سوزى يادىمىزغا چۈشىدۇ.
ھازىرقى تىڭ دېخانلىرىنى كور-
گەندە ئۇلىما دېموكراتنىڭ شۇ
گېپىنىڭ ئەينى بىلەن كەلگەنلىگىگە
كوزىڭىز يېتىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەر
قايسى ئوز ئالدىغا بىر تەجرىبە
داستانىدۇر،
تىڭ ئوزلەشتۈرگۈچىلەر ئۇ-
لۇق ئوكتەبرىنىڭ مۇچەل بەيرىمى
ژىلى مول ئاشلىق بىلەن ئېلىمىزغا
يەنىمۇ خوشاللىق ھەدىيە قىلىدىغا-
نلىغىغا ئىشەنچىمىز كامىل.

ئوكتەبر ئىنقىلاۋى ۋە سوۋېت ئۇيغۇرلىرى

مەلۇماتلارغا قارىغاندا ئۇلۇق ئوكتەبر سوتسىالىستىك ئنقلاۋىدىن ئىلگىرى يەتتىسۇ تەۋەسىدە ياشىغۇچى ئۇيغۇرلارنىڭ 98 پروتسېنتى ساۋاتسىز بولغان. پەقەت ئىككىلا پروتسېنتتىن ئىبارەت خەت تونۇيدىغان كىشىلەرنىڭ ئوزلىرىمۇ بىلىم ۋە مەدەنىيەت دەرىجىسى، ئاڭ- سېزىم سەۋىيەسى جەھەتتىن چەكلەكلىك ئىدى. مىللىي ئېزىلىش، قالاقلىق، تەڭسىزلىك ۋە ھوقۇقسىزلىق ھوكۇم سۈرگەن شارائىتتا ئاددىي خەلقنىڭ پاراۋەن تۇرمۇشى، پارلاق ھاياتى ھەققىدە گەپ قىلىش مۇمكىن ئەمەس، ئەلۋەتتە.

ئۇلۇق لېنىن پارتىيەسىنىڭ رەھبەرلىگىدە ئاساسەن رۇس ئىشچى- دېخانلارنىڭ كۈچ- غەيرىتى بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان ئوكتەبر ئنقلاۋى روسسىيەدە تۇرۇشلۇق ھەممە خەلقلەرگە، شۇ جۇملىدىن ئۇيغۇرلارغا ھەقىقىي مەناسىدا ئازاتلىق ئېلىپ بەردى ۋە ئۇلارنى كەڭ تەرەققىيات يولىغا ئېلىپ چىقتى. ھازىر بىزنىڭ ئېلىمىزدا كىشىلەرنىڭ تارىخىي، يېڭى بىرلىگى- سوۋېت خەلقى شەكىللەنمەكتە، سىنىپىي ۋە مىللىي چەكلىنىشنى بىلمەيدىغان سوتسىالىستىك مۇناسىۋەتلەر ئورنىتىلماقتا. ئىنسانىيەت تارىخىدا مىسلى كورۇلمىگەن بۇ ئۇلۇق ئۇتۇقلار س س س ر كونستىتۇتسىيەسىدە مۇجەسسەملەشكەن بولۇپ، سوۋېت ھاياتىنىڭ بۇزۇلماس نورمىلىرى سۈپىتىدە قانۇنلاشتۇرۇلغان.

ئىنسانىيەت تارىخى نۇقتەئىنەزىرىدىن قارىغاندا سوۋېت ھوكۇمىتى قۇرۇلغاندىن كېيىنكى 70 ژىل ئانچىمۇ ئۇزاق ۋاقىت ئەمەس. لېكىن مۇشۇ ژىللار ئىچىدە ئۇيغۇرلار ئارىسىدا قانچىلىك زور ئوسۇش ۋە يۈكسىلىشلەر يۈز بەردى! سوۋېت ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ كورنەكلىك ۋەكىللىرىدىن بىرى ئومەر مۇھەممەدىي: «ئادەم باسمىغان جاڭگاللارنى بېسىپ ئوتتۇق بىز، مىڭ چامداپ يەتكۈدەك يەرگە ئىككىلا چامداپ يەتتۇق بىز»،- دەپ ناھايىتى توغرا ئېيتقان ئىدى. ھازىر ئۇيغۇر ئاھالىسى ئارىسىدا ساۋاتسىزلىق توغرىسىدا بىر نەرسە دېيىش ئورۇنسىز. يېزا ئىگىلىگىنى ئېلېكترلەشتۈرۈش، رادىولاشتۇرۇش قاتارلىق چارە- تەدبىرلەرمۇ ئاللىقاچان ئەمەلىياتتا كورۇلۇپ بولغان. بۇرۇنقى قالاق ئىشلەپ چىقىرىش قۇرال- سايمانلىرى زامانىۋىي كۈچلۈك تېخنىكا- تراكتور، كومبايىن، ئاۋتوموبىل ۋە باشقىمۇ يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى بىلەن ئالماشتۇرۇلغان. بۈگۈنكى ئۇيغۇر يېزىلىرىنىڭ قىياپىتى ھەر كىمدە قانائەت ھاسىل قىلىدۇ، يېزا بىلەن شەھەر ئوتتۇرىسىدىكى ئەسىرلىك پەرىقلەر پەيدىنپەي تۈگەپ كېتىپ بارماقتا.

سوۋېت دەۋرىدە شەكلى مىللىي، مەزمۇنى سوتسىالىستىك ئۇيغۇر مەدەنىيىتى شەكىللەشتى، ئۇنىڭ ئەدەبىيات ۋە سەنئەت، ئىلىم- پەن، مەتبۇئات، مائارىپ قاتارلىق ساھالىرى تېز تەرەققىي ئەتمەكتە.

سوتسىالىستىك ھايات يولىدىكى كۈرەشلەردە بارلىققا كېلىپ، شۇ يېڭى ھايات كۈيچىسى بولغان ئەدەبىياتىمىز دايىم ئوسۇپ رىۋاجلانماقتا. بۈگۈنكى كۈنلەردە ئۇيغۇر سوۋېت ئەدەبىياتى ھەممە ژانىرلىرى تەلتۈكۈز كوپ ساھالىق ئەدەبىيات بولۇپ شەكىللەشتى ۋە ئۇ پۈتكۈل ئىتتىپاق مىقياسىدا تونۇلۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئابدۇلھەي مۇھەممەدىي، ئومەر مۇھەممەدىي، ھېزىم ئىسكەندەروۋ، نۇر ئىسرايىلوۋ، مومۇن ھەمرايېۋ، ئىسمايىل ساتتاروۋ، ھېزمەت ئابدۇللىن، زىيا سەمەدىي، جامال بوساقوۋ، خېلىل ھەمرايېۋ، ئىلىيا- بەختىيا، ت. توختەموۋ، ئە. ھاشىروۋ، ئا. قۇتلۇقوۋ، د. ياسىنوۋ قاتارلىق ۋەكىللىرى تەرىپىدىن يارىتىلغان بەدىي ئەسەرلەر مىللىي ئەدەبىياتىمىزنىڭ ئالتۇن غەزىنىسىنى تەشكىل قىلىدۇ.

مىللىي مەدەنىيەت ۋە سەنئەت دەرگاھى سۈپىتىدە ئېتىراپ قىلىنغان جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تېئاترىمۇ ئوكتەبر پەرزەنتىدۇر. ئۇيغۇر سوۋېت سەنئىتىنىڭ دراما، ئوپېرا، بالېت، سىمفونىيە، كىنو قاتارلىق تۈرلىرى پەقەت سوۋېت دەۋرىدە پەيدا بولدى ۋە مىللىي سەنئىتىمىزنىڭ مەزكۇر ساھالىرىدا خىزمەت قىلغۇچى كەسپىي كادرلار يېتىلىپ چىقتى. س س س ر خەلق ئارتىسى، كومپوزىتور قۇددۇس غوجامىياروۋ، قازاقستان س س ر خەلق ئارتىسلىرى مەرىيەم سېمەتوۋا، ئەخمەت شەمىيېۋ، مىرخېلىل زەينەۋدىنوۋ، رىزۋانگۈل توختاخۇنوۋا، مەخپىر باقىيېۋ، روشەنگۈل ئىلاخۇنوۋا، ئۇربۇۋى مەمەتوۋا، گۈلۋىرا رازىيېۋا، كورنەكلىك رەسساملار ئاۋاكرى شەمسىدىنوۋ، قۇتلۇق بېشەروۋ، مارىس ھېتاخۇنوۋ، رەشىت يولداشېۋ، پەيزىراخمان ئىبراگىموۋلار مانا شۇلار جۇملىسىدىندۇر.

سوۋېت ئۇيغۇرلىرى ئارىسىدىن يېتىلىپ چىققان ئالىملارمۇ بۈگۈنكى كۈنلەردە ئۇمۇمىي سوۋېت پەنىنىڭ تەرەققىياتىغا مۇناسىپ ئۈلۈش قوشۇپ كېلىۋاتىدۇ. بىز مىللىي غۇرۇرىمىز سۈپىتىدە كېيىنكى ژىللار مابايىنىدا يېتىلىپ چىققان ئون ئالتە پەن دوكتورى، ئىككى يۈزدىن ئوشۇق پەن كاندىداتلىرى بىلەن قانۇنىي رەۋىشتە پەخىرلىنىمىز. شۇلار قاتارىدا تىببىي پەنلىرىنىڭ دوكتورلىرى ساھىپجامال قارابايېۋا، تۇرغانجان سوپىيېۋ، فلورا مەمەتوۋا، فىزىكا- ماتېماتىكا پەنلىرىنىڭ دوكتورلىرى دامىر ساتتاروۋ بىلەن ئا. رەھىموۋ، ئىختىسات پەنلىرىنىڭ دوكتورلىرى كاپىيەم ئابدۇللايېۋا، رەھىمجان ئاۋۇتوۋ، ئېلدار دولەتوۋ، فىلوسوفىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى ئەزىز نارىنبايېۋ، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورلىرى مۇرات ھەمرايېۋ، تۇغلۇقجان تالىپوۋ، تارىخ پەنلىرىنىڭ دوكتورى تېلمان ساتتاروۋ، پېداگوگىكا پەنلىرىنىڭ دوكتورى خەمىت تىلەشېۋ ئوخشاش ئالىملىرىمىز چوڭ ھورمەت بىلەن تىلغا ئېلىنىدۇ.

سوۋېت پەنى ھەققىدە سوز بولىدىكەن، قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتى ھەققىدە ئېيتماي كېتىش مۇمكىن ئەمەس. ھازىر مەزكۇر ئىنستىتۇت ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ ھەممە ساھالىرى بويىچە تەتقىقات ئىشلىرىنى ئېلىپ بارىدىغان چوڭ ئىلمىي مەركەزگە ئايلاندى.

سوۋېت ئۇيغۇرلىرى مائارىپ ساھاسىدىمۇ مىسلىسىز ئۇتۇقلارنى قولغا كەلتۈردى. ياشلار ئوز ئانا تىلىدا ئوتتۇرا ۋە ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىدا بىلىم ئېلىش مۇمكىنچىلىگىگە ئىگە. ئۇيغۇر مەكتەپلىرى ۋە ئاباي ناملىق قازاق دولەت پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ ئۇيغۇر بولۇمى مۇئەللىملەر بىلەن ھەم مۇناسىۋەتلىك ئوقۇش قۇراللىرى بىلەن تولۇق تەمىن ئېتىلگەن.

بۈگۈنكى مەدەنىي ھاياتىمىزنى كىتاپسىز، گېزىت- ژۇرناللارسىز تەساۋۇر قىلىش تەس. مەتبۇئات مەھسۇلاتى- ئېتىزدىكى دېخانىڭمۇ، يايلاقتىكى چارۋىچىلارنىڭمۇ، زاۋۇت- فابرىكىدىكى ئىشچىنىڭمۇ روھىي ئوزۇغى. ئۇيغۇر كىتاپخانىلىرى بىلەن گېزىتخانىلىرى «جازۇشى»، «قازاقستان»، «مېكتەپ»، «پەن»، «ئونېر» نەشرىياتلىرىنىڭ ئۇيغۇر تەھرىراتلىرى تەرىپىدىن چىقىرىلىدىغان بەدىي، سەياسىي كوپچىلىك، ئىلمىي ۋە ئوقۇش ئەدەبىياتلىرىدىن، شۇنداقلا جۇمھۇرىيەتلەر ئارا «كوممۇنىزم تۇغى»، «يېڭى ھايات» ۋە رايونلۇق بىر قانچە گېزىتلاردىن بەھرىمەن بولۇپ كەلمەكتە. كىشىلەرنى كوممۇنىستىك روھتا تەربىيلەشتە بۇلارنىڭ رولى ئەجايىپ چوڭ.

بۈگۈنكى ئۇيغۇرلارنىڭ تۇرمۇش- تەرىزى- كىيىم كىيىش، ئوي تۇتۇش، توي- توكۇن مەراسىملىرى، ئوي شارائىتىدا، مېھماندار ياكى خىزمەت بابىدا كىشىلەر بىلەن مۇناسىۋەت باغلاش ۋە باشقىمۇ رەسىم- قائىدىلەر بىلەن ئېتنوگرافىيەلىك ئامىللار ئىلگىرىدىن كېلىۋاتقان مىللىي ئەنئەنىلەرنى ساقلاش بىلەن بىللە كوپ جەھەتتىن ئىنتېرناتسىونالىق سۈپەتكە ئىگە بولماقتا.

بۈگۈنكى كۈنلەردە سوۋېت خەلقى ۋە پۈتكۈل ئىلغار ئىنسانىيەت ئۇلۇق ئوكتەبر ئىنقىلاۋىنىڭ شانلىق بەيرىمىنى زور ئۇتۇقلار بىلەن قارشى ئېلىۋاتىدۇ. ئېچىلىق، ئەمگەك تۈپەيلى ئېرىشكەن بۇ ئۇتۇقلاردا بەختىيار سوۋېت ئۇيغۇرلىرىنىڭمۇ مۇناسىپ ئۈلۈشى بار.

غ. سەدۋاقاسوۋ،

قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ مۇخبىر ئەزاسى، ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ دېرېكتورى.

ئوقۇغۇچىلارغا توھپە

ئالمۇتا ئوبلۇسىدا مۇشۇ ژىلنىڭ ئوزىدىلا 12 ئوتتۇرا مەكتەپ سېلىنىپ ئوقۇغۇچىلارغا توھپە قىلىندى. شۇلارنىڭ بىرى تالغىر شەھىرىدە سېلىندى. مەكتەپ ئىسلاھەتىنىڭ تەلەپلىرىگە مۇۋاپىق، ئەڭ كېيىنكى لايىھە بىلەن بەرپا قىلىنغان بۇ بىلىم دەرگاھى ئۈچۈن بىر يېرىم مىللىون سوم خىراجەت سەرىپ قىلىندى. بۇ مەكتەپتە بىر نوۋەتتە 1176 ئوقۇغۇچى دەرس ئوقۇيالايدۇ. ئۈچ قەۋەتلىك مەكتەپتە ئۈچ بولۇم بار. بۇنىڭ دەسلەپكى ئىككى بولۇمى ئوتتۇرا ۋە باشلانغۇچ سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرىغا بېغىشلانغان دەرسخانا، ئۈچىنچى بولۇمىگە سپورت زالى، ئۇستىخانا، مەجلىس زالى، ئاشخانا ئورۇنلاشقان.

مەكتەپتىكى خىمىيە، فىزىكا، بىولوگىيە ئوخشاش پەنلەرگە بېغىشلانغان كابىنېتلار ناھايىتى قىزىقارلىق. بۇ كابىنېتلاردا ئوقۇش پروگراممىسى بويىچە قوشۇمچە قۇراللارمۇ يېتەرلىك.

باشلانغۇچ سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى بولىمىلىرىدىكى بىر ئالاھىدىلىك پارتىلار باللارنىڭ يېشىغا، بويىغا مۇۋاپىق ياسالغان.

ئەسسالام، يېڭى مەكتەپ.

ئالتە ياشتىن ئوقۇيدىغانلارغا ئىككى دەرسخانا مەخسۇس جابدۇقلانغان. ئۇلارنىڭ ئوقۇيدىغان، ئوينايدىغان بولمىلىرى كورىكەم بېزەندۈرگەن. ئۇخلاش بولمىلىرىدە ئادەتتىكى تومۇر كارۋاتلار يوق، بۇ يەردە يېتىشقا قولايلىق، ژىغىشتۇرۇشقا ئەپچىل ياغاچ كارۋاتلار قويۇلغان.

ئەمگەك ۋە قول ھونەر بولمىسىتى ئالاھىدە بىر سېخ دېيىشكە بولىدۇ. ئۇستىخانا قىز باللار ۋە ئوغۇل باللار ئۈچۈن ئايرىم- ئايرىم تەييارلانغان. ئوغۇللار ياغاچ، تومۇر بۇيۇملارنى ياساش بىلەن شۇغۇللانسا، قىزلارغا كىيىم تىكىش ۋە ئوي ئىشلىرىنى باشقۇرۇش ئۈگىتىلىدۇ.

مەكتەپتىكى چوڭ كىتاپخانا، پىونېرلار، ئاتا- ئانىلار بولمىلىرى، دوختۇرلۇق پۇنكت ناھايىتى ياخشى جابدۇقلانغان. مەجلىس زالىدا مىكروفون، ئېكران، كونسېرتقا بېغىشلانغان سەھنە، ئوركېسترلار ئورۇنلىرى بار.

ئاشخانا بىلەن سپورت زاللىرىنىڭ ھەر قايسىسى 240 ئورۇنلۇق. تائاملار سىرتتىن توشۇلمايدۇ، مەكتەپ ئاشپەزلىرى ئوزلىرى تەييارلايدۇ.

مەزكۇر بىلىم دەرگاھىنىڭ تاشقى مەيدانىمۇ چوڭ. بۇمەيدانغا كەلگۈسىدە گۈللەر تېرىلىپ، چىرچىلار ئولتۇرغۇزماقچى.

نۇرسادىق سارغوجايېۋ.

ئالمۇتا ئوبلۇسى.

«قوڭغۇراق» كىتاۋى

ئابلىز ھېزىموۋ باللارغا بېغىشلانغان بىر نەچچە كىتاپنىڭ ئاۋتورى. ئۇنىڭ شېئىرلىرى، سوز ئويۇنلىرى، ھەجۋىيلىرى بىلەن تېپىشماقلىرى باللار ئۈچۈن چۈشىنىشلىك تىلدا يېزىلغان بولۇپ، مۇھىم تەربىيەۋىي ئەھمىيەتكە ئىگە. شائىر ئىجادىيىتىنىڭ يەنە بىر ئالاھىدىلىگى- ئۇ باللار ئەدەبىياتى ژانىرلىرىغا تۇراقلىق مۇراجەت قىلىدۇ. ئەگەر بىز ئاخىرقى ژىللاردا ئەدەبىياتىمىزنىڭ سوز ئويۇنلىرى، تېپىشماق، شېئىرىي چوچەك ژانىرلىرى خېلىلا ئىلگىرلەشنى باشتىن كەچۈرىۋاتىدۇ دېسەك، بۇنىڭغا ئا. ھېزىموۋنىڭ سالماقلىق ھەسسە قوشۇۋاتقانلىغىنى ئېتىراپ قىلىشىمىز كېرەك.

باللارنىڭ دوستى، مەسلىھەتچىسى يېقىندا ياش كىتاپخانلارغا نوۋەتتىكى سوغىسىنى تەييارلىدى، «ژازۇشى» نەشرىياتىدىن ئۇنىڭ يېڭى- «قوڭغۇراق» ناملىق كىتاۋى يورۇق كوردى. توپلامدىن ئالانتلىق شائىرنىڭ ئاخىرقى ژىللاردا يازغان چوچەكلىرى بىلەن تېپىشماقلىرى، ھەجۋىيلىرى بىلەن سوز ئويۇنلىرى، شېئىرلىرى ئورۇن ئالغان.

«كوممۇنىزم تۇغى» گېزىتىدىن.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بىز يەنە كېلىمىز، دوستلار!

سۈرەتتە: ئاۋغانىستانلىق بالىلارنىڭ بايسېيت يېزىسىدا ژۈت چوڭلىرى بىلەن سالاملاشقان پەيتىدىن كورۈنۈش.

بۇ يىلقى يازلىق تەتىلدە ئاۋغانىستاندىن كەلگەن بىر توپ ئۇيغۇر بالىلىرى گوزەل تەبىئەتلىك ئالىتاغ باغرىدىكى پىونېرلار لاگېرىدا دەم ئالدى. ئۇلار سوۋېت پىونېرلىرى بىلەن سپورت ۋە باشقا مەدەنىي مەشغۇلاتلارنى، ھەر خىل ئويۇنلارنى بىللە ئويناپ تونۇشتى، دوسلاشتى. كىچىك مېھمانلار ئالمۇتىدىكى پىونېرلار سارىيى، مەركىزىي دولەت مۇزېيى ئوخشاش تارىخىي يادىكارلىق ئورۇنلىرىنى ئارىلاپ كورۈشتى.

ئاۋغانىستانلىق بالىلارنى ئالمۇتا ئوبلۇسىدىكى ئۇيغۇرلار زىچ ئولتىراقلاشقان چېلەك رايونىنىڭ بايسېيت يېزىسى تۇرغۇنلىرى قىزغىن قارشى ئېلىشتى. مېھمانلار يېزا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن ئۇچرىشىشلار ئوتكەزدى. يېزا بالىلار باغچىسىدا، كىنوتېئاتىرلىرىدا بولدى. ئۇيغۇر ئائىلىلىرىدە مېھمان سۈپىتىدە كۈتۈپ ئېلىندى. ئۇلار بۇ ئۇچرىشىشتا «سىلەر، سوۋېت بالىلىرى بەختلىك ئىكەنسىلەر. بىز بۇنى ئىلگىرى ئاڭلىغان بولساقمۇ ئەندى كوزىمىز بىلەن كورۈپ، ھەقىقەتنىڭ شاھىدى بولدۇق» دېيىشتى.

خوشلىشىش پەيتىدە ئۇلار قازاقىستانلىق يولداشلىرىغا «بىز، يەنە كېلىمىز، دوستلار» دەپ قەلب سوزلىرىنى ئېيتىشتى.

ئا. قۇربانوۋ.

بىزنىڭ ئېلىمىزدا لېنىنچە مىللىي سىياسەتنىڭ توغرا ئەمەلگە ئېشىشى نەتىجىسىدە تەڭ ھوقۇقلۇق قېرىنداش خەلقلەرنىڭ ئىنتېرناتسىوناللىق چوڭ ئائىلىسى دۇنياغا كەلدى. ئۇلارنىڭ ئىختىساتتا، مەدەنىيەتتە، ئەدەبىياتتە، ھاياتىمىزنىڭ بارلىق ساھالىرى بويىچە مۇناسىۋەتلىرى قويۇقلاشتى. بۇنىڭدىن خەلقىمىز بەھرىمەن بولماقتا.

شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ كۈنلەردە قېرىنداشلىق، دوستلۇق ئەدەبىياتىمىزنىڭ تورىدىن ئورۇن ئالغان ئەڭ ئاكتۇئال تېمىغا ئايلاندى. بۇ تېمىغا يازغۇچىلىرىمىز پۈتۈن-سۈرۈك كىتاپلىرىنى بېغىشلىمىدى. شائىرلىرىمىز داستانلار، شېئىرلار يازدى ۋە داۋاملىق يازماقتا. بۇ سوزىمىزنىڭ ئىسپاتى ئۈچۈن ئوۋەندە شائىرلىرىمىز ئىجادىيىتىدىن مىساللار كەلتۈرەيلى.

دوستلۇقنى ئۇلۇغلايدۇ. شۇنىڭدەك بۇ شېئىردا شائىر، ئوتكەن زامانلاردا تارىخىي سەۋەپلەر تۈپەيلى كوچۈپ كېلىپ بەيرەم ئەلىگە ئورۇنلاشقان ئۇيغۇرلارنىڭ ئوكتەبىر ئىنقىلاۋى غەلىبىسىدىن كېيىن، يەرلىك خەلقلەر بىلەن تەڭ ھوقۇقتا باراۋەرلىكتە قول تۇتۇشۇپ ئەتكەن ئەمگىگى نەتىجىسىدە زور بەختلەرگە ئېرىشكەنلىگىنى تولۇپ تاشقان ئىلھامدا مىسرالارغا سىڭدۈرگەن.

سوۋېت ئېلىدىكى يۈزلىگەن مىللەتلەرنىڭ بۈگۈنكى بەختلىك ھاياتى، ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىنىڭ غەلىبىسى ۋە جانىجان كوممۇنىستىك پارتىيەمىزنىڭ دانا يولباشچىلىغى ئارقىسىدا قولغا كەلگەنلىگى پۈتكۈل ئالەمگە بەلگۈلۈك. بۇ ئۇلۇق ئىشتا دۇنياغا داھىمىز لېنىننى بەرگەن رۇس خەلقىنىڭ قېرىنداشلىق ياردىمىنىڭ ھەم ئالاھىدە ئې-

دوستلۇققا مەدھىيە

يازغۇچى، دراماتۇرگ، شائىر ھىزمەت ئابدۇللىن «ئاباي بىلەن بىلال» ناملىق شېئىرىدا ئىككى خەلقنىڭ، ئاباي بىلەن بىلالدەك ئىككى ئۇلۇق شائىرنىڭ، ئۇزلىرى ياشىغان دەۋىردىكى ھوقۇقسىزلىقتا، نادانلىقتا قارشى كۈرەشتىكى ئىدىيەۋىي بىرلىگىنى، ھەر ئىككىسىنىڭ بۈگۈنكىدەك تەڭلىك، ئەركىنلىك زامانىنى ئارمان قىلغانلىغىنى بايان قىلىدۇ. مەزكۇر شېئىردىكى:

... پەقەت زۇلۇم تېشى باسقان زاماندا،
بىر- بىرىگە يېتەلمىدى ئۇلىرى.
لېكىن قاننى سىيا قىلىپ يازغاندا،
يەر باغرىدا بىللە ئېدى مۇڭلىرى.
«تەڭسىز ئالەم!..» دەپ تەۋرىدى ئۇ جانلار،

زوراۋانغا ئوق-يا ئېتىپ باراۋەر.
ھەسرەت بىلەن ئوتتى قانچە خۇش تاڭلار،
بۇنى بىلەر شائىرلار ۋە ئانا يەر.

دەپ كېلىدىغان مىسرالار ئەنە شۇ دانا شائىرلارنىڭ ئۇلۇق ئارمانلىرىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

كورنەكلىك شائىرىمىز ئىليا بەختىيا «بەيرەم- ئەلى تارىخىدىن» دېگەن شېئىرىدا:

...بۇ يەردە ئۇيغۇرلارنىڭ كوپ ئىشى بار،
مەلىسى بار، ژۈتى بار، ئولكىسى بار.
ئىككى خەلق: تۈركمەن، ئۇيغۇرلار دوست،
ئۇزلىرىگە ياراشقان كۈلكىسى بار،- دەپ

كەنلىگى ھەقىقەت، مانا شۇ رۇس خەلقىگە بولغان سويگۈ- مۇھەببەت پۈتكۈل سوۋېت خەلقلىرى شائىرلىرى قاتارىدا ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭمۇ ئىجادىيىتىدىن مۇھىم ئورۇننى ئېگىلىگەن. ئەگەر بىز رۇس خەلقىگە بولغان مىننەتدارلىغىمىزنى ئىزھار قىلمىغان بىرمۇ شائىر يوق دېسەك بۇ گېپىمىز ئاشۇرۇپ ئېيتقانلىق بولمايدۇ، ئەلۋەتتە. مەسىلەن، شائىرە راھىلە ھاپىزوۋا ئۇزىنىڭ «رۇس تىلى» دېگەن شېئىرىدا، رۇس تىلىنىڭ ئىككىنچى ئانا تىلى بولۇپ قالغانلىغىنى، ئىلىم- پەنگە رۇس تىلى ئارقىلىق كەڭ يول ئېچىلىش مۇمكىنلىگىنى، بۇ تىلنىڭ سوۋېت مىللەتلىرى، دۇنيا خەلقلىرى ئارىسىدا بىر- بىرى بىلەن ئۇقۇشۇش، پىكىر ئېلىشىش تىلى ئىكەنلىگىنى بايان قىلغان. شېئىر:

...رۇس تىلى- لېنىن تىلى، تېچلىق تىلى،
بۇنىڭدىن دوستلۇق تاپار ئىنسان دىلى.

دەپ ئاياقلىشىدۇ. بۇ خۇلاسىدا ئېگىلمەس ھەقىقەت باردۇر.

خۇلاسىلاپ ئېيتقاندا دوستلۇق، قېرىنداشلىق مەڭگۈ ياشايدىغان، كۈنلەر ئوتكەنسىرى كەڭىرىپ رىۋاجلىنىدىغان تېمادۇر.

ئا. ھۈسەيىن.

مەدەنىيەت خەۋەرلىرى

قازاقىستان سەنئەت ماھىرلىرى- موسكۋادا

يېقىندا قازاقىستان سەنئەت ماھىرلىرىنىڭ بىر گرۇپپا كوللېكتىۋلىرى- فولكلورلۇق «ئوترار سازى»، «گۈلدېر»، «ئاراي»، «دوس-مۇقاسان» ئانسامبللىرى بىلەن بىللە قازاقىستان لېنىن كومسومولىنىڭ لائۇرېاتى، پۈتكۈل ئىتتىپاقلىق كونكۇرسلارنىڭ دېپلوماتتى «ياشلىق» ۋوكال- چالغۇ ئەسۋاپلىرى ئانسامبلى - موسكۋاغا ژۈرۈپ كەتتى.

جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ ئاتاقلىق ئېستىرادا ناخشىچىلىرى بار بۇ كوللېكتىپ تەركىۋىگە ياش تالانتلارمۇ قوبۇل قىلىندى. «ياشلىق» ئانسامبلىنىڭ مۇزىكا رەھبىرى ھاكىم توختاخۇنوۋ ئەنە شۇلار جۈملىسىدىندۇر.

سەنئەت ماھىرلىرىنىڭ ئۇلۇق ئوكتەبىر سوتسىيالىستىك ئىنقىلاۋىنىڭ شانلىق 70 ژىللىغىغا بېغىشلانغان كونسېرتلىرىنى پايتەخت تۇرغۇنلىرى ۋە ئۇنىڭ ماھىرلىرى «روسسىيە» مەركىزى كونسېرت زالىدا تاماشە قىلىدۇ.

ئانسامبلغا تەشەككۈر

ئالمۇتا ئوبلۇسى، ئۇيغۇر رايونىنىڭ «ئارزۇ» ناخشا- ئۇسسۇل ئانسامبلى ئوز ماھارىتىنى ژىلدىن- ژىلغا يېتىلدۈرۈپ، تاماشىبىنلار ئالقىشىغا ئېگە بولۇپ كەلمەكتە.

يۇ. ئىمىروۋ رەھبەرلىگىدىكى بۇ ئانسامبل كوللېكتىۋى يېقىندا گاسترولىق سەپەر بىلەن قىرغىزستان س س رنىڭ شەھەر ۋە رايونلىرىدا بولدى. جۈملىدىن موسكۋا رايونى ئەمگەكچىلىرى ئۇلار تەرىپىدىن ئورۇنلانغان كونسېرت نومېرلىرىنى زور قىزىقىش بىلەن تاماشە قىلدى.

بىز ئانسامبل ئۇسسۇلچىلىرى گۈلۈم ئەخمەتوۋا، گۈلبانۇم مەمەتوۋا، ئايبۇۋى شاۋايېۋالار تەرىپىدىن ئىجرا قىلىنغان ئۇيغۇر ۋە قېرىنداش خەلقلەر ئۇسسۇللىرىنى كورۈپ، قاسىمجان مۇختەروۋ، نۇرالىم ۋارىسوۋ، جانارەم دەرايېۋا، نەزىرەم كەرىموۋالارنىڭ بابىغا يەتكۈزۈپ ئېيتقان ناخشىلىرىنى ئاڭلاپ چەكسىز ھاياجانلاندۇق. بولۇپمۇ ياش ناخشىچى نۇرالىم ۋارىسوۋنىڭ خۇش ئاۋازى ھەممىمىزنى قايىل قىلدى. سەنئىتىمىز سېپىگە يەنە بىر تالانتلىق ناخشىچىنىڭ قوشۇلغانلىغىغا خوشال بولدۇق.

ئۇمۇمەن «ئارزۇ» خەلق ئانسامبلىنىڭ كونسېرتى ھەممىمىزدە چوڭقۇر تەسىرات ھاسىل قىلدى.

م. يەھيياروۋ.

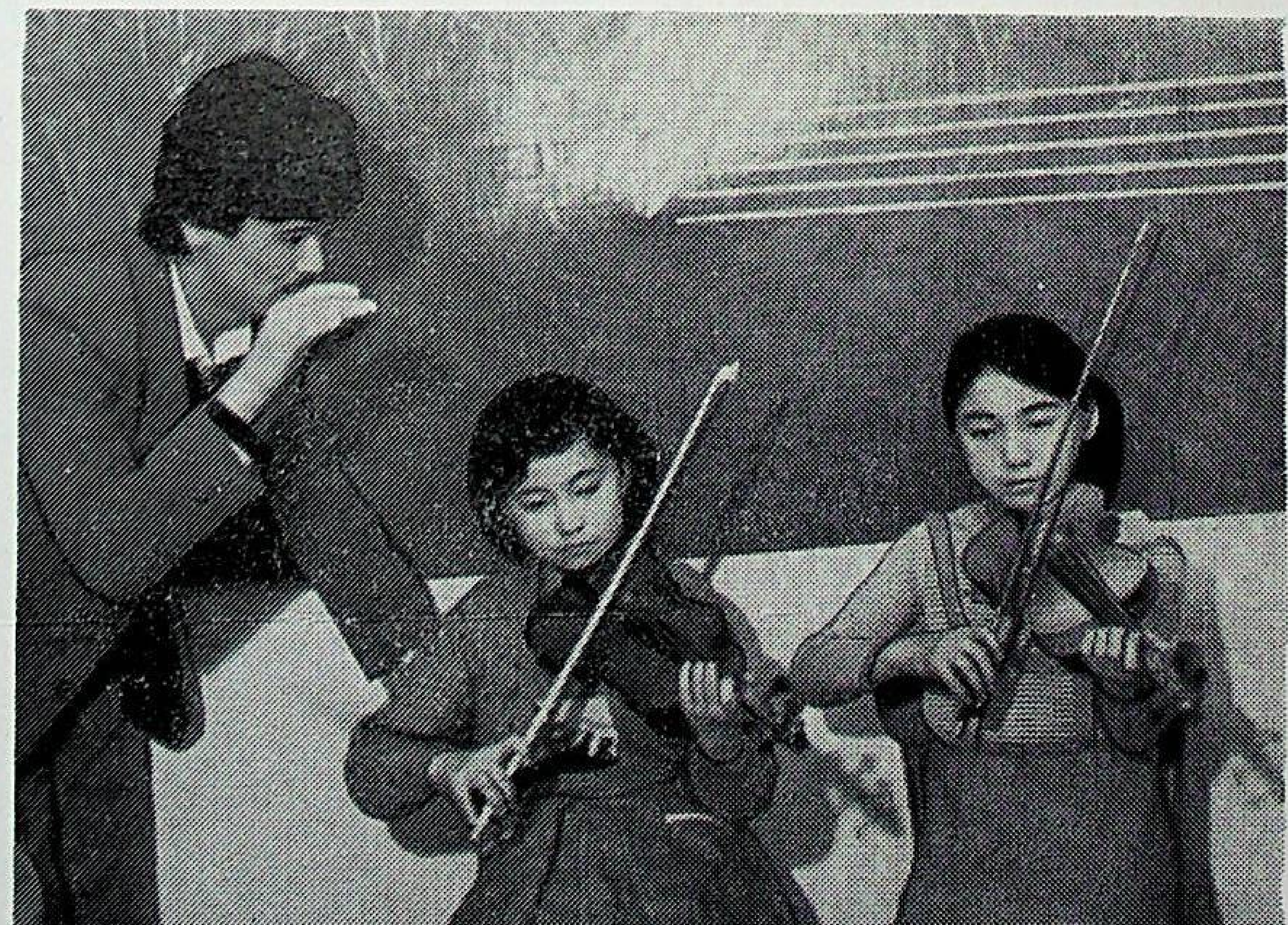

پەرھات ئىمىنوۋ كوپ ژىللاردىن بۇيان ئالمۇتا شەھىرىدىكى ئاۋئاتورلار مەدەنىيەت ئويىدە ياش ئوسمۇرلەرگە مۇزىكىدىن دەرىس بەرمەكتە.

سۈرەتتە: پ. ئىمىنوۋ شاگىرتلىرى بىلەن مەشغۇلات ئوتكۈزمەكتە.

قازاقىستانىنىڭ مەرۋايىتى

بايانئاۋۇل تەبىئىتى ئىنتايىن گوزەل، كوپلىگەن ئەۋلاتلار ۋە خەلقلەرنىڭ شائىرلىرى تەرىپىدىن مەدھىيلەنگەن ئولكىدۇر. چول ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان مۇجۇزىلىك بايانئاۋۇل تاغلىرى قازاقىستان مەرۋايىتى ھېساپلىنىدۇ. بۇ گوزەل جاي رېكلامىغا موھتاج ئەمەس. بۇ يەرگە جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ بارلىق جايلىرىدىن كېلىدىغان تۇرىستلار - تەبىئەت ئىشقىۋازلىرى ئالدىرايدۇ.

ھېچ كىم بايانئاۋۇلدىن ئالدانغان ھېسسيات بىلەن قايتمايدۇ، چۈنكى بۇ يەردە ئۇلار تەبىئەتنىڭ قۇۋۋىتىنى ۋە ماھارىتىنى ھېس قىلىدۇ. ئۇنىڭ رەسساملىرى- شامال، قۇياش ۋە ۋاقىت خۇددى ئىنسان فانتازىيەسىدەك بىر- بىرسى بىلەن مۇسابىقىلىشىپ كوپلىگەن ئەسىرلەر داۋامىدا ھەقىقەتەنمۇ ئۇلۇق ئەسەرلەرنى ياراتتى ...

بايانئاۋۇل تۇرىستلار بازىسىنىڭ كوللېكتىۋى تەبىئەتنى ئېھتىياتلىق بىلەن ساقلاپ، ئادەملەر ھەققىدە غەمخورلۇق بىلەن ياشىماقتا. ياخشى ئاشخانا، كىنوزال، تۇرىستلارغا كېرەكلىك نەرسىلەرنى پروكاتقا بېرىش پۇنكتى، سپورت مەيدانلىرى تۇرىستلارغا خىزمەت قىلماقتا. زامانىۋىي تۇرۇشلۇق ئوي كورپۇسى جاسىباي كولىنىڭ گوزەل بويىغا جايلاشقان.

(قاز تاگ).

تارىخ دەرگاھى

(قازاقستان س س ر مەركىزى دولەت مۇزېيىدىن رېپورتاژ)

مەڭگۈ يېشىل قارغايزارلىقا بولەنگەن ئالاتاغ باغرىدىكى پايتەختىمىز ئالمۇتىنىڭ مەركىزى قىسمىغا جايلاشقان ھەيۋەتلىك بىنا بار. بۇ بىنا قېدىمىي شەرىق بىلەن زامانىۋىي بىنارچىلىق سەنئىتى ئۆز ئارا ماسلاشتۇرۇلغان ھالدا سېلىنغان. كوك گۈمبەزلىرى ئاسمان پەلەك، تاملىرى ئويمىكارلىقنىڭ ئەجايىپ ئەمۇنىلىرى بىلەن بېزەندۈرۈلگەن بۇ ئىمارەت قازاقستان س س ر مەركىزىي دولەت مۇزېيىنىڭ جايىدۇر. مۇزېيگە كىرىپ ئۇنىڭدىكى ئېكسپوناتلارنى كوزدىن كەچۈرگەن ئادەم قازاق دىيارىنىڭ ئوتمۇشى ۋە يېقىنقى زامان تارىخى بىلەن تەپسىلىي تونۇشالايدۇ.

مۇزېي بوسۇغىسىنى ئاتلاپ، بىرىنچى زالغا كىرگەندە ئاق جايىقتىن ئالتايغا قەدەر بولغان بىپايان قازاق دالاسىنىڭ قېدىمىي جۇغراپىيەلىك ۋە زوئولوگىيەلىك ئەھۋاللىرىدىن مەلۇمات ئېلىشقا قادىر بولىسىز. بۇنىڭدىن 170—190 مىللىون ژىللار مۇقەددەم ئەۋلىيا سايىدا تىرىكچىلىك قىلغان چىۋىن، پاشا، قوڭغۇزلارنىڭ شۇنىڭدەك ئوسۇملۇكلەرنىڭ تاشقا چۈشۈپ قالغان تامغا-شەكىللىرىنى كورۇسىز. بۇنىدىن 135 مىللىون ژىل بۇرۇنقى دىنوزاۋر سۆڭەكلىرىنىڭ قالدۇقلىرىدىن، تاشقا ئايلىنىپ كەتكەن ياغاچلاردىن، 23 مىللىون ژىل ساقلانغان تاشپاقا سۆڭەكلىرىدىن قېدىمىي زامان سىرلىرىنى ئىزدەيسىز.

نوۋەتتىكى زالغا قازاق زېمىنىدا تېپىلغان بالبولىت، ئېولىت دەۋرلىرىنىڭ نەرسىلىرى قويۇلغان. مىس دەۋرىگە خاس تۇرلۇك قۇرال- ياراقلارنى، خىشتىن ياسالغان ھەر خىل قاچا- قومۇچلارنى، كېيىنرەك ئىشكتە قورغىنىدىن تېپىلغان ساقلار جەڭچىسى «ئالتۇن ئادەمنىڭ» ماكېتىنىمۇ موشۇ زالدىن كورۇشكە بولىدۇ.

كېلەر زالدىكى 12 خەرىتىنىڭ ئالدىغا توختىماي ئوتىشىڭىز مۇمكىن ئەمەس. بۇ خەرىتىلەردە قازاقستان يەر بېتىنىڭ سىلۇر زامانىسىدىن ھازىرغا قەدەر بولغان ئارىلىقتىكى ئوزگىرىشىنى، مەسىلەن، قېدىمىي دېڭىزلارنىڭ ۋاقىت ئوتۇشى بىلەن قۇرۇپ كەتكەنلىگى، كېيىن بۇ ئورۇندا تاغلارنىڭ پەيدا بولغانلىغى كورسىتىلگەن.

يەنە بىر زالدا بولسا قېدىمىي ئارخېولوگىيەلىك، ئارختېكتۇرالىق يادىكارلىقلارمىس دەۋرىدىكى نامى بەلگۈسىز ئۇستىلار تەرىپىدىن مىتالدىن ياسالغان قۇرال- ياراقلار، جېلدى ئوزېك زاراتكارلىغىدىكى قورغان، بىزنىڭ دەۋرىمىزنىڭ ئۇچىنچى ئەسرىدىكى ئاقتوبە ماكانى، باباجا- خوتۇن، ئايشە بىبىي مەقبەرەلىرىنىڭ ماكېتلىرى، قارغالىدىن تېپىلغان ئالتۇندىن ياسالغان بۇيۇملار ئوتمۇشىنىڭ ئەجايىپ سىرلىرىدىن دېرەك بېرىدۇ. قازاق زېمىنىدىن تېپىلغان 10—13- ئەسىرلەردىكى سۇ نولىرىنىڭ قالدۇقلىرىنىمۇ موشۇ زالدىن كورۇسىز.

قېدىمىي زامانلاردىكى ئەجداتلىرىمىزنىڭ تۇرمۇشى، كاسىپىي بىلەن تونۇشقاندىن كېيىن ئۇلۇق ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىغە قەدەركى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن سوۋېت ھوكۇمىتى قۇرۇلغان ژىللاردىكى تارىخى ئوتكەلدىن دېرەك بېرىدىغان مەلۇماتلار بىلەن ئۇچرىشىمىز. پۇتكۇل دۇنياغا مەلۇم، قازاق خەلقىنىڭ قازاقستانلىقلارنىڭ ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى غەلىبىسگە قوشقان ئۇلۇشىنى تەكىتلەيدىغان مەلۇماتلارمۇ موشۇ زالغا قويۇلغان.

مۇزېينىڭ تورتىنچى زالغا قويۇلغان باي ئېكسپوناتلار ھاياتىمىزنىڭ بارلىق ساھاسىنىڭ زور ھەم سۇرئەتلىك تەرەققىياتىنى كورسىتىشكە بېغىشلانغان. مىللىي مەدەنىيىتىمىزنىڭ ئەدەبىيات ۋە سەنئىتىمىزنىڭ ئوسكەنلىگىنى كورسىتىدىغان كورگەزمە بۇيۇملىرىنى، سۇرەتلەرنى كوزدىن كەچۈرگەندە خەلقىمىزگە زور بەختلەر ئاتا قىلغان ئۇلۇق ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىغا، سوۋېت ھوكۇمىتىگە چەكسىز رازى بولىسەن.

ئە. ئوماروۋ.

ئالمۇتا شەھىرى.

سۇرەتتە: مۇزېينىڭ ئىچكى بولىملىرىدىن بىر كورۇنۇش.

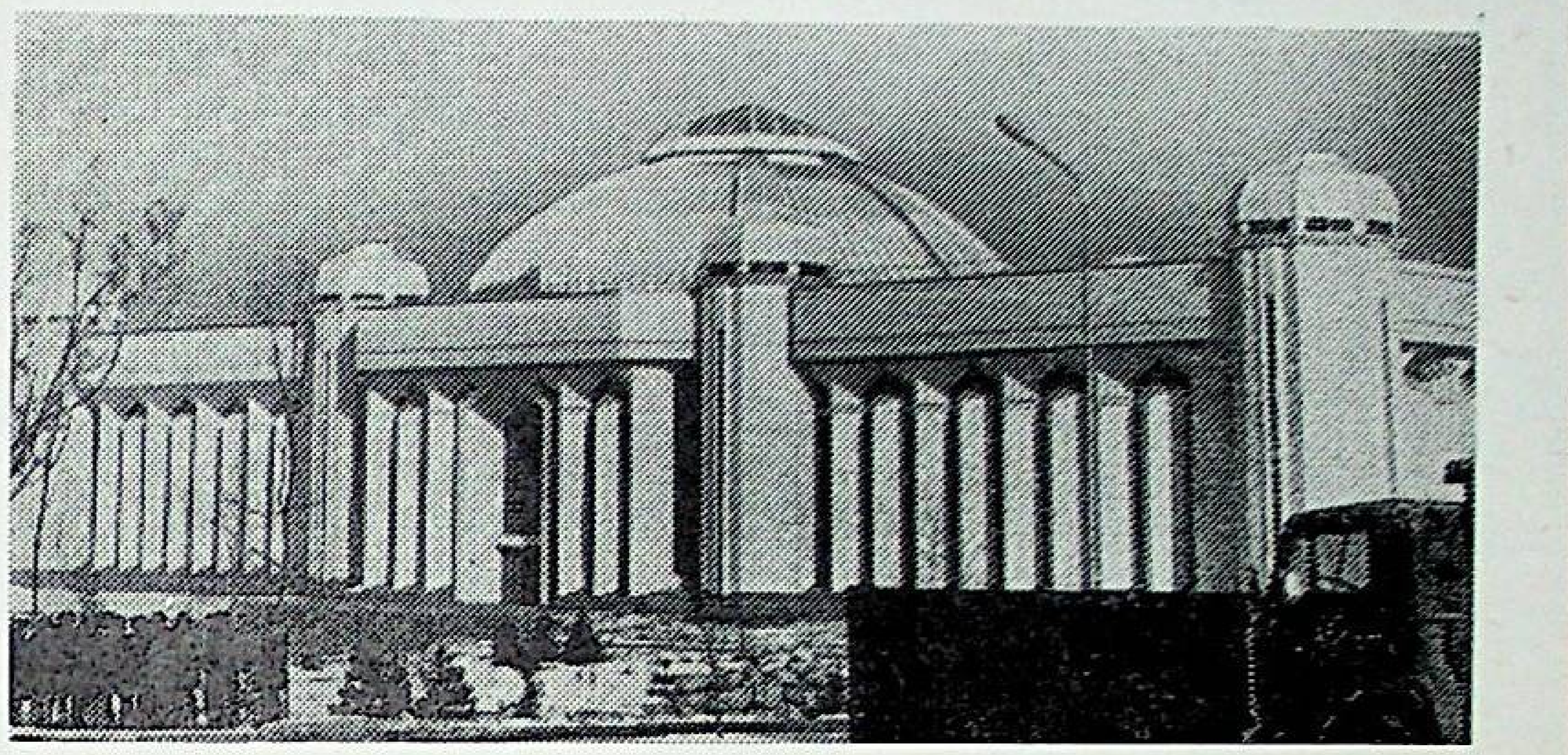

سۇرەتتە: مۇزېينىڭ تاشقى كورۇنۇشى.

ماقال ۋە تەمسىللەر

نۇرمەھەممەت يۇسىپىي پېشقەدەم مەرىپەتچىلەرنىڭ بىرى. ئۇ غۇلجىدا مۇئەللىملىك قىلىش بىلەن بىللە قازانچى مەلىسىدىكى ئۇنجا خەلق تىياترىنى تەشكىللىگۈچىدۇر.

ئۇ سوۋېت ئىتتىپاقىغا چىققاندىن كېيىنمۇ ئۇستازلىق كەسپىنى داۋاملاشتۇرۇپ، سەنئەت ئومەكلىرىنى تەشكىللەپ، خەلققە مەدەنىي خىزمەت كورسىتىش پائالىيىتىنى داۋاملاشتۇردى. نۇرمەھەممەت يۇسىپىي ھازىر پېنسىيەدە بولسىمۇ بېكار ئولتىرىشنى ياخشى كورمەيدۇ. ئۇ «رابىئە- سەيدىن» داستانى، «خىيالىي تېۋىپ»، «زەينەپنىڭ تويى بولىدۇ» قاتارلىق سەھنە ئەسەرلىرىنى، خەلق ناخشىلىرى تېكستلىرىنى، قىزىقچى زوردۇن ناسىرنىڭ كولكۇلۇك سوزلىرى بىلەن خەلق ماقالە ۋە تەمسىللىرىنى توپلاش بىلەن شۇغۇللانماقتا.

بىز توۋەندە يۇسىپىي توپلىغان خەلق ماقال- تەمسىللەرىدىن گېزىتخانلارغا ھاۋالە قىلدۇق.

ئانا دۇشمىنىنى ئوزەڭگە دوست تۇتما.

* * *

ئاتاڭغا نېمە قىلساڭ، بالاڭدىن شۇنى كورسەن.

* * *

ئادەمنى نومۇس ئولتىرەر.

* * *

ئاچچىق ئالدىدا ژۈرسە،
ئەقىل كەينىدە ژۈرەر.

* * *

ئوزى پاك كىشى،
ھېچ نىمىدىن قورقمايدۇ.

* * *

ئابرويىڭنى ياشلىغىڭدىن ساقلا.

* * *

ئانا ژۇتۇڭ ئامان بولسا،

رەڭگى- روينىڭ سامان بولماس.

* * *

باشقا ۋەتەننىڭ سۇلتانلىغىدىن،
ئوز ۋەتىنىڭنىڭ گادايلىغى ئەلا.

* * *

بېشىڭغا قىلىچ كەلسىمۇ،
توغرا سوزۇڭدىن يانما.

* * *

تىكەنسىز گۈل بولماس،
جاپاسىز راھەت.

* * *

ئەركىشىگە يەتمىش تۇرلۇك،
ھونەر ئاز.

* * *

ئەل بار يەردە ئەربار؛
ئەربار يەردە ئەل بار.

* * *

ئەل بار يەردە ئەر خاربولماس.

* * *

ئەل تىلىگىنى ئەر ئاقلار،
يەر داڭقىنى ئەل ساقلار.

* * *

جاپا تارتماي ھالاۋەت يوق،
ئىناق بولماي سائادەت.

* * *

ھەرىكەت- بېرىكەت.

* * *

ئوزەڭ نېمە يېسەڭ،
دوستۇڭغا شۇنى بەر.

* * *

ئوزەڭنى خار قىلغىچە،
كۆچۈڭنى خار قىل.

* * *

قانائەتلىك كىشىنىڭ قارنى توق.

* * *

ياخشىنىڭ شاراپىتى،
يامانىنىڭ كاساپىتى.

* * *

* * *

ژۇتۇڭ چول بولسىمۇ،
ئۇنى ئاۋات قىل.

* * *

ژۇتۇڭدا نېمە بارلىغىنى،
باشقا ژۇتتىن سورا.

* * *

مەسلىك- پەسلىك.

* * *

مېلىڭ مىڭغا يەتكىچە
دوستۇڭ مىڭغا يەتسۇن.

* * *

مېھنەت- مېھنەتنىڭ تېگى راھەت.

شىپالىق قوللار

ئەندىلا تورتىنچى سىنىپنى پۇتەرگەن ئايبېك توساتتىن قوسۇغىنى تۇتۇپ، ۋاي، داتلاپ ئاغرىپ قالدى. بالىنىڭ ئاتا- ئانىسى قازاقستان لېنىن كومسومولى نامىدىكى سوۋخوزدا مال باققۇچى بولۇپ ئىشلەيتتى.. ئايبېكنى ژىراقتىكى يايلاقتىن رايون مەركىزىدىكى ئاغرىقخانىغا يەتكۈزگىچە بىر ئاز ۋاقىت ئوتكەنلىكتىن ئۇنىڭ قارغۇ ئۇچىيى يېرىلىپ كېتىپ، ئىچى ژىرىڭلاپ، ئەھۋالى ئېغىرلىشىپ قالدى.

ئەندى بىر مىنۇتمۇ كېچىكىشكە بولمايدىغانلىغىنى چۈشەنگەن خىرورگلار ج. تورتايېۋ، س. دانىياروۋ، ن. ئابايېۋ بالىنى بىردىن ئوپېراتسىيە ئۇستىلىگە ياتقۇزدى. ئارىدا بىر ئاز ۋاقىت ئوتكەندىن كېيىن شەمەيدىن چاقىرىلغان پروفېسسور زامانبېك ئاخانزارېۋمۇ يېتىپ كېلىپ، بىردىن ئوپېراتسىيە بولمىسىغە كىردى. تورت سائەت داۋام قىلغان ئوپېراتسىيە ئوڭۇشلۇق ئاياقلاشتى. ئاخىرىدا تىك تۇرۇپ، تەر توكۇپ ئىشلىگەن ۋراچ ئاكىلىرى ئايبېكنى ئەجەل چاڭگىلىدىن ئېلىپ قالدى. ئوپېراتسىيە بولمىسىدىن چارچاپ چىققان پروفېسسور ز. ئاخانزارېۋ ئەندىشە بىلەن ژىغلاپ، ئىشنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇشىنى كۇتۇپ ئولتۇرغان بالىنىڭ ئانىسى جۇماغايشاغا ئىشەنچە بىلەن:

— ژىغلىماڭ، بالىڭىز ئامان. ئەندى ئون- ئونبەش كۇندىن كېيىن ژۇگرەپ كېتىدۇ،— دېدى.

پروفېسسورنىڭ دېگىنى كەلدى. ھازىر ئايبېك مەكتەۋگە بېرىپ دەرسىنى ئوقۇپ، سپورت مەشغۇلاتلىرىغا قاتنىشىپ دېگەندەك ئوز ئىشلىرى بىلەن بەنت.

ئايبېكنىڭ ئاتا- ئانىسى، قوۋمى- قېرىنداشلىرى، ژۇتداشلىرى ئاق خالاتلىق ئەۋزەل جانلارغا ژۇقۇرىدا ناملىرى ئاتالغان ۋراچلارغا ۋە تىببىي ھەمشىرىلەر، د. ئومارېكوۋا، خ. ئاراموۋا، ئا. بوكېنبايېۋا، س. ئالىمبايېۋالارغا چەكسىز مىننەتدارلىغىنى بىلدۇرۇشتى.

ت. مۇخامېتجانوۋ.

جارما رايونى، شەمەي ئوبلۇسى.

تەھرىر ھەيئىتى.

بىزنىڭ ئادرېسى: سىرسىر، 480044 ئالمۇتا شەھىرى، م. گوركي كوچىسى، 50- ئوي، 7-قەۋەت. تېلېفونلار 85-86-33، 95-86-33، 07-87-33، 21-75-33، ئىندېكس. 72877
Бизниң адрес: СССР. 480044. г. Алма-Ата, ул. М. Горького, 50.7 этаж, редакция газеты «Бизниң Ватан» индекс 72877.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

1989

ۋىل

سېنتەبر

№18 (308)

باھاسى

2 تىيىن

ياشىسۇن ئازادلىق، دوستلۇق ۋەتىنى

تەگلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

БИЗНИҢ ВƏТƏН

گېزىت 1976– ۋىلى دېكابىردىن چىقىۋاتىدۇ.

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار

بىلەن مەدەنى ئالاقە باغلاش

قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ

گېزىتى

جانىجان دىيارىدا

ئالمۇتا

قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسى يادرو فىزىكىسى ئىنستىتۇتى كوللېكتىۋلىق پايدىلىنىش دوزىمېترلىرىنى تەييارلاشقا كىرىشتى. ئۇلار شەمەي رايونىدىكى يادرو پولىگونىغا بېۋاستە يېقىن زونىلارغا ئورنىتىلىدۇ. دوزىمېترلارنىڭ تەجرىبە ئۈلگىلىرى شەمەي ۋە قاراغاندىدا تەكشۈرۈشتىن ئوتتى. يەرلىك سوۋېتلەرنىڭ تاپشۇرۇغى ۋە «نېۋادا– شەمەي» ھەرىكىتى تەرەپدارلىرىنىڭ ئىلتىماسى بويىچە ئىنستىتۇت يەنە 15 شۇنداق ئەسۋابنى چىقىرىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى شەمەي ئوبلۇسىنىڭ رايون مەركەزلىرى بىلەن يېزىلىرىدا، شۇنداقلا قاراغاندا شەھىرىدە ئورنىتىلىدۇ. ئەسۋاپلار خالىغۇچىلارنىڭ ھەممىسگە رادىئاتسىيە ۋەزىيىتى توغرىلىق ئېنىق ئەھۋالنى بىلىشكە ۋە شۇ ئارقىلىق پولىگون ئەتراپىدىكى زېمىندا رادىئاتسىيەنىڭ گويا ژۇقۇرى دەرىجىسى توغرىلىق مىش– مىشلارنى تارقىتىشقا ياردەم قىلىدۇ.

دۈشەنبە

م. تۇرسۇنزادە نامىدىكى تاجىكىستان سەنئەت ئىنستىتۇتىدا قۇرۇلغان مىللىي مۇزىكا فاكۇلتېتى شەرىق خەلقلىرىنىڭ مۇزىكا مەدەنىيىتىنىڭ تارىخىدىكى «ئاق داغلارنى» يوقىتىشقا قارىتىلغان.

بۇ يەردە يېڭى ئوقۇش ژىلىغا ئوقۇغۇچىلارنى قوبۇل قىلىش باشلاندى. ئالىم – سەنئەتشۇناسلارنىڭ، جۇمھۇرىيەتنىڭ ناتاقلىق ھاپىزلىرىنىڭ قاتنىشىشى بىلەن ئىشلىنىپ چىققان پروگراممىدا قېدىمىي مۇزىكا يادىكارلىقلىرىنى، سەنئەتنىڭ موشۇ تۈرىنىڭ پروبلېمىلىرىغا تەسىر قىلىدىغان ئوتتۇرا ئەسىر تراكتاتلىرىنى ئوقۇپ ئۆگىنىش كۆزدە تۇتۇلغان.

دۈشەنبە

تاجىكىستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى تىل ۋە ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىنىڭ ئالىملىرى پامىر بويىچە ئېكسپېدىتسىيەگە راۋان بولدى. ئۇلارنىڭ مەخسىتى– تاغلىقلار تىلىنىڭ كېلىپ چىقىش تارىخىنى ۋە ئالاھىدىلىكلىرىنى ئېنىقلاش، ئۇلارنىڭ ئېختىمۇ تولۇغراق ئۆگىنىشتىن ئىبارەت. ئېلىنغان ئىلمىي مەلۇماتلار پامىر تىللىرىنىڭ تولۇق لۇغىتىنى ئەشىر قىلىشقا ئاساس قىلىنىدۇ. بۈگۈنكى كۈندە فىلولوگلار بۇ رېگىوندا تورت تىل ۋە ئونلىغان شېۋىلار بار، دەپ ھېساپلىماقتا.

ئۆست– كامېنوگورسك

يۇگوسلاۋىيەنىڭ «لاۋچېۋىچ»، «پلانۇم» ۋە «سېنتروكوئوپ» فىرمىلىرى شەرقىي قازاقستاندا ئىشچانلىق ئالاقىلىرىنى ئورناتتى. ئۇلار قوغۇشۇن– سىنىك كومبىناتى بىلەن كېلىشىم تۈزۈپ، 1992– ژىلى قازاقستاندا ئەڭ زامانىۋىي داۋالاش مەركەزلىرىنىڭ بىرىنى پايدىلىنىشقا بېرىشنى ئۈز زىممىسىگە ئالدى.

ئۇنىڭ تەركىۋىگە كۈنىگە 800 ئادەمنى قوبۇل قىلالايدىغان شىپاخانا، ئون ئىككى مىللىون دوللارلىق چەت ئەلنىڭ يېڭى سايمانلىرى بىلەن جابدۇلغان دىئاگنوز قويۇش مەركىزى، 600 ئورۇنلۇق داۋالاش ۋە سپورت ساغلاملاشتۇرۇش كومپلېكسى كىرىدۇ.

قاراغاندا

ئوبلۇسلۇق تەبىەتنى قوغداش كومىتېتى تەرىپىدىن ئۇيۇشتۇرۇلغان كونكۇرستا ئەڭ ياخشى دەپ ئېتىراپ قىلىنغان ئەسۋاپنى قوللىنىش ئارقىلىق شەھەرلىك چوڭ موريلارنىڭ كۈل تۇپلىغۇچلىرى ئەندى كۈل توزىتمايدۇ.

كونكۇرسقا ئوبلۇس ۋە جۇمھۇرىيەت، شۇنداقلا لېنىنگراد ۋە تاشكەنتنىڭ ئاكادېمىيەلىك ھەم ساھالىق ئىنستىتۇتلىرىنىڭ، ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىنىڭ ئالىملىرى بىلەن مۇتەخەسسىسلىرى قاتناشتى.

چولپان– ئاتا

قىرغىزستاننىڭ ئىسسىقكول قىرغىقىدىكى دەم ئېلىش مەركىزىدە سوۋېت ئاخشىلىرىنىڭ تېلېۋىزىيەلىق فېستىۋالى ئېچىلدى. يەرلىك تالانتلارنىڭ ئەنئەنىۋىي بايقاش دائىرىسىدىن چىققان مەزكۇر فېستىۋال دەسلەپكى قېتىم ئۆزبەكستاندىن، تۈركمەنىستاندىن، تاجىكىستاندىن ۋە قازاقستاندىن كەلگەن ئىجرا قىلغۇچىلارنى ژىغدى. رېگىونال كونكۇرسقا كېلىش ئالدىدا ئۇلارغا ئوزلىرىنىڭ جۇمھۇرىيىتىدە تاللاش مۇسابىقىسىدىن ئوتۇشكە توغرا كەلدى.

ئېسترادىلىق بەيرەمنى قىرغىزستان س س ر تېلېۋىزىيە ۋە رادىو ئاڭلىتىش بويىچە دولەت كومىتېتى، كومپوزىتورلار ئىتتىپاقى، جۇمھۇرىيەت لكسم مەركىزىي كومىتېتى ۋە مەدەنىيەت مىنىسترلىگى ئۇيۇشتۇردى. قىرغىزستان لېنىن كومسومولى مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېاتى ئاتاقلىق ئاۋتور مۇرات بېگالىيېۋ رەھبەرلىگىدىكى ژيۇرى ئەزالىرى ياش ئىجرا قىلغۇچىلارنىڭ ئىجادىي مۇمكىنچىلىكلىرىگە باھا بېرىدۇ.

«ئىسسىق كول– 89» تاماشىبىنلىرى چوڭ سەھنىنىڭ يېڭى ۋە تونۇلغان سولىستلىرى بىلەن ئۇچرىشىدۇ.

چىمكەنت

چىمكەنت ئوبلۇسىنىڭ يېزا

كوئوپېراتورلىرى جەنۇبىي قازاقستان سانائەت كارخانىلىرى ۋە خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى ئېكسپورتېرلىرى ئوتتۇرىسىدىكى ۋاليۇتىسىز بارتېرلىق ھەمكارلىشىشنىڭ ۋاستىلىق قىلغۇچى رولىنى ئوز ئۇستىگە ئالدى. «فوسفور» ئىشلەپ چىقىرىش بىرلەشمىسى ئىستىمالچىلار ئىتتىپاقى ئارقىلىق دولەت بۇيرۇتمىسىدىن تاشقىرى ئىشلەپ چىقىرىلغان بەش يۈز تونىنا سېرىق فوسفورنى ساتتى. خىتاي تەرەپ ئىككى يېرىم مىللىون سوملۇق كىيىم–كېچەك،رادىو ئاپپاراتۇرا ۋە يېزا ئېگىلىك تاۋارلىرىنى يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. بۇ مەھسۇلاتنىڭ بەشتىن تورت قىسمىنى بىرلەشمە ئىشچىلىرى ئالىدۇ، قالغىنى يېزا تۇرغۇنلىرىغا سېتىلىدىغان بولىدۇ. كوئوپېراتورلار يولغا قويغان خەلق ئارا ئالاقىدىن پايدىلىنىشنى چىمكەنت سېمېنت زاۋۇدى، ئاسبوسېمېنت كونستروكسىيەلىرى كومبىناتى، ئوبلۇسنىڭ باشقىمۇ كارخانىلىرى قارار قىلدى. لېكىن ئىستىمالچىلار ئىتتىپاقى پەقەت ماكلېر رولى بىلەن چەكلىنىپ قالمىدى: خىتاينىڭ جېجاڭ ئولكىسى بىلەن تېرىنى قايتا ئىشلەش ۋە ئەينەك قاچىلىرىنى ئىشلەپ چىقىرىش بويىچە بىرلەشكەن كارخانا قۇرۇش توغرىلىق مۇزاكىرىلەر كېتىپ بارىدۇ.

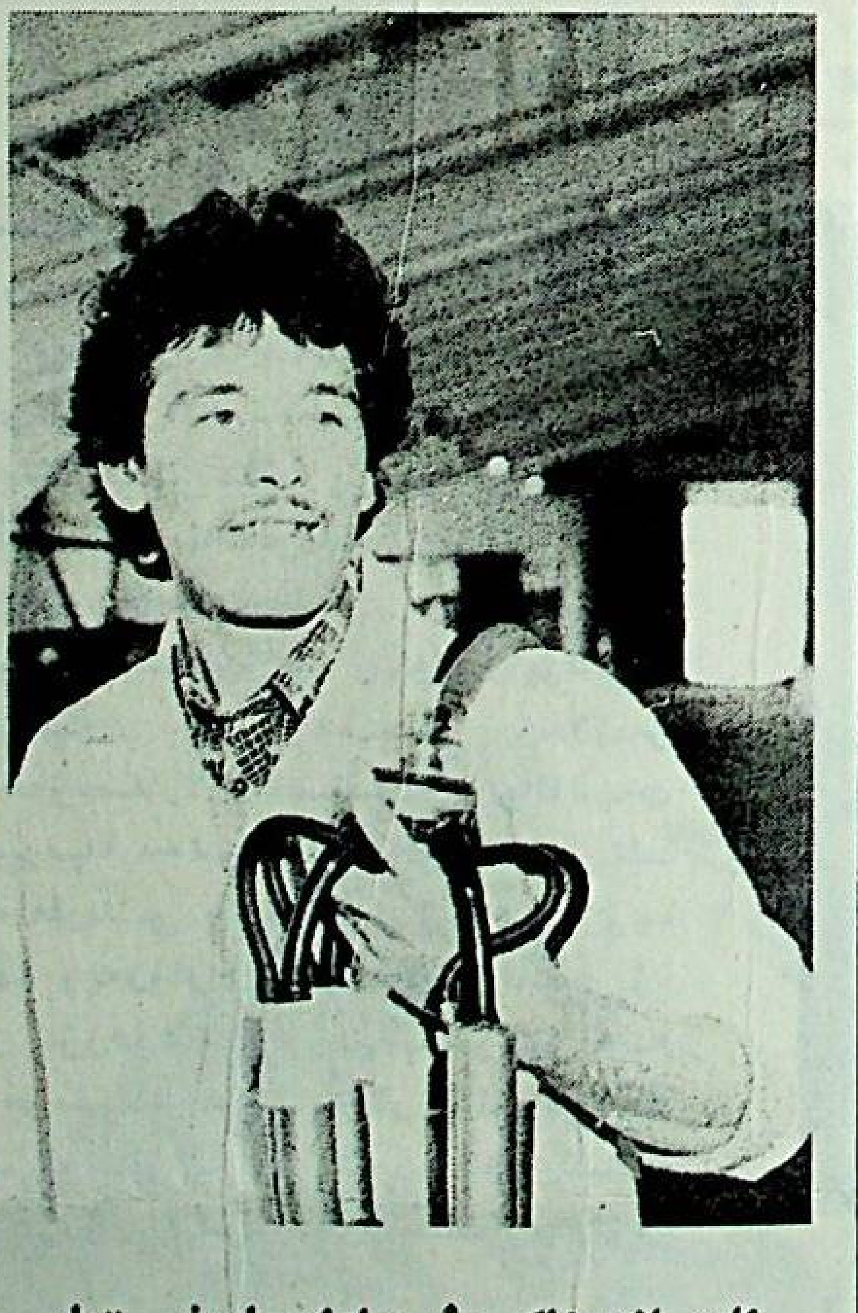

ئارسلان زاكىروۋ چېلەك رايونى «بارتوقاي» سوۋخوزىنىڭ ئىختىساسلاشتۇرۇلغان سۈت يېتىشتۈرۈش فېرمىسىدا خېلە ۋاقىتتىن بېرى سېغىنچى– ئوپېراتور بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ.

ئۇ ھوددىگە ئالغان سىيىرلىرىنى تەلەپچانلىق بىلەن كۈتۈپ مول سۈت يېتىشتۈرمەكتە.

ئارسلان جەمىيەتلىك ئىشلارغا پائال قاتنىشىدۇ. ئۇ ئوز سەپداشلىرى ۋە ژۇتداشلىرى ئارىسىدا چوڭ ھورمەتكە سازاۋەر بولۇپ كەلمەكتە.

سۈرەتتە: سېغىنچى – ئوپېراتور ئارسلان زاكىروۋ.

ئالمۇتا

«دروژبا» ستانسىيەسى سېلىنىدىغان يەرگە دەسلەپكى قوزۇق قېقىلدى، ئۇ يەردە خىتايدىن كەلتۈرۈلگەن ۋۇكلەرنى قايتىدىن ئىشلەش ئۈچۈن مېخانىكىلاشتۇرۇلغان پارك سېلىنىدى.

ۋۇكلەرنى سوۋېت ۋاگونلىرىغا يوتكەش ئىككى خوشنا مەملىكەت تومۇر يوللىرىنىڭ كەڭلىگىدىن پەرىققە بولا ئەمەلگە ئاشۇرىلىدۇ. بەلگۈلەنگەن ئىشلارنى «سرېداز سترويي مېخانىزاتسىيە» ترېستىنىڭ ئوكرېپېرلار كولوننىسى ژۇرگۈزىدۇ. كولوننا ئىش جايىغا ئاتلاندى.

شۇنداق قىلىپ، دروژبا (س س س ر)– ئالاشانكو– (خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى) تومۇر يولىنى سېلىش ئەمەلىي ئىشلار باسقۇچىغا كوچتى. 50– ژىللاردىن ئىشلەۋاتقان ئاقتوغاي– دروژبا يولىنى زامانىۋىيلاشتۇرۇش باشلاندى. بۇ يەردە سىگنالىزاتسىيە ۋە باشقۇرۇشنىڭ يېڭى قۇرۇلمىلىرىنى ئېلېكتر ئېنېرگىيەسى بىلەن تەمىنلەش ئۈچۈن ژۇقۇرى ۋولتلىق ئېلېكتر لىنىيەسى تارتىلىۋاتىدۇ. ئالمۇتا ماگىسترالىنىڭ قۇرۇلۇش ترېستى ئوزىنىڭ بولۇمىنى ئۇيۇشتۇرۇپ، ئۇ ئوزىنىڭ «دروژبىدىكى» ئىشلەپ چىقىرىش بازىسىنى ئاۋاتلاشتۇرۇشقا كىرىشتى.

روزى توختىيېۋ ئۇزۇن ژىللاردىن بېرى ئالمۇتا ئوبلۇسى ئىلى رايونىغا قاراشلىق نىكولايېۋكا يېزىسىنىڭ دوختۇرخانىسىدا ئىشلەيدۇ. ئۇ ئوزىنىڭ ئۇزۇن ژىللىق جاپالىق ئەمگىگى ئارقىسىدا ئۇرغۇنلىغان ئادەملەرنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىپ، ئۇلارنىڭ جېنىغا ئارا بولۇپ كەلمەكتە. شۇڭلاشقىمۇ ھوكۇمىتىمىز ئۇنىڭ ئەمگىگىنى ھەر ۋاقىت مۇۋاپىق باھالاپ كەلدى. ئۇ 1970– ژىلى بىرىنچى دەرىجىلىك داۋالىغۇچى نامىغا سازاۋەر بولسا، 1988 – ژىلى ژۇقۇرى دەرىجىلىك داۋالىغۇچى نامىغا سازاۋەر بولغان. ئۇ شۇنداقلا ئۇيغۇرلاردىن بىرىنچى بولۇپ «س س س ر تىبابەتچىلىگىدە خىزمەت كورسەتكەن خادىم» دېگەن شەرەپلىك ئۇنۋانغا ئېگە بولغان دوختۇردۇر. روزى توختىيېۋنىڭ ئايالى ل. خۇسايىنوۋامۇ ئۇنىڭغا كەسىپداش بولۇپ تۇغۇت ئانىسى بولۇپ ئىشلەيدۇ.

سۈرەتلەردە: 1. كېسەلگە ياردەمگە يېتىپ كەلدى. 2. روزى ئوز ئايالى بىلەن ئائىلىسىدە.

ل. مۇتەللىپ ئەسەرلىرىنىڭ قول يازمىلىرى

ئوتمۇشتە ئوتكەن يازغۇچى- شائىرلار-
نىڭ ئىجادىنى ئۆگىنىپ، تەتقىق قىلىشتا ۋە
ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىنى نەشرگە تەييارلاش-
تا ئاساسىي مەنبە قول يازمىلىرى بولۇپ
ھېساپلىنىدۇ. ئۇيغۇر كلاسسىك يازغۇچى-
شائىرلىرى قول يازمىلىرىنىڭ بەزىلىرى بىز-
نىڭ دەۋرىمىزگىچە ساقلىنىپ قالغان بولسا،
بەزىلىرىنىڭ بىزگىچە يېتىپ كەلمىگەن. ھەت-
تا يېقىنقى زامان ئەدىپلىرىنىڭ قول يازمى-
لىرى ئۇلارنىڭ ئارخىۋىدىن تېپىلمايدۇ.

ئاتاقلىق شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپ
(1922— 1945) ئەسەرلىرىنىڭ قول يازمى-
لىرى بىزنىڭ زامانىمىزگىچە يېتىپ كەلمى-
گەن. شۇنىڭ ئۇچۇن ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ
قول يازمىلىرى تېكستولوگىيە جەھەتتىن
ئۆگىنىلمىگەن. شائىر ئوزى ھايات ۋاقتىدا
ئەسەرلىرى نەشر قىلىنمىدى. ۋا-
پاتىدىن 6 ژىل ئوتكەندىن كېيىن ئۇ-
نىڭ بىرىنچى توپلىمى ئالمۇتىدا «ژىللارغا
جاۋاپ» نامى بىلەن نەشر قىلىندى. مەز-
كۇر توپلام شائىرنىڭ قول يازمىلىرىدىن
ئەمەس، گېزىتلەرگە چىققان شېئىرلىرىدىن
كوچۈرۈپ ساقلانغان نۇسخىلار ئارقىلىق نە-
شرگە تەييارلاندى. ل. مۇتەللىپنىڭ قالغان
9 توپلىمىمۇ ژۇقۇرىدىكى ئۇسۇلدىن ئان-
چە ژىراق كەتمەيدۇ. شائىرنىڭ توپلاملىرى-
نىڭ ئىچىدە تولۇغراقى (شېئىرلىرىنىڭ)
1956— ژىلى نەشر قىلىنغان «مۇھەببەت
ھەم نەپرەت» توپلىمىدۇر. كىتاپنىڭ كى-
رىش سوزىدە: «بىز تالانتلىق شائىرىمىز ل.
مۇتەللىپ ۋاپاتىنىڭ 10 ژىللىقىنى خات-
رىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇنىڭ قولىمىزدا
ھازىرچە بار بولغان شېئىرلىرىنى موشۇ
«مۇھەببەت ھەم نەپرەت» توپلىمىغا كىر-
گۈزۈپ، كىتاپخانلىرىمىزغا سۇنماقتىمىز»
دېيىلگەن.

ل. مۇتەللىپنىڭ نەسرى ئەسەرلىرىنىڭ-
مۇ قول يازمىلىرى بىزنىڭ زامانىمىزغىچە
ساقلانمىغان. ئېيتىشلارغا قارىغاندا
نەسرىي ئەسەرلىرى قولىيازمىلىرىنىڭ بە-
زىلىرى 1966— ژىلغىچە كىشىلەر قولىدا
ساقلىنىپ كەلگەن بولسىمۇ، خىتايدىكى نا-
تالمىش «مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى» ۋاقتىدا
يوقالغان. بۇ ھەقتە ل. مۇتەللىپنىڭ ئۇ-
رۇمچىدە 1983— ژىلى بېسىلغان «لۇتپۇللا
مۇتەللىپنىڭ ئەسەرلىرى» كىتاۋىنىڭ مۇ-
قەددىمىسىدە: «ئەپسۇسكى، لۇتپۇللا مۇتەل-
لىپ ئەسەرلىرى «مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى»
مەزگىلىدە چوڭ بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغاچ-
قا، شائىرنىڭ «داۋانلار ئاشقاندا» رومانى،
«چىمەنگۈل»، «سامساق ئاكاڭ قاينايدۇ»
قاتارلىق سەھنە ئەسەرلىرى ۋە ئىلگىرى
مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنمىغان شېئىرلىرىنىڭ
قول يازما ياكى كوچۈرمىسى ھازىرغىچە
تېپىلغىنى يوق» دېيىلگەن. «چىن مودەن»
سەھنە ئەسەرىنىڭمۇ قولىيازمىسى ياكى بې-
سىلغان نۇسخىسى تېپىلمىغاچقا توختاخۇن
ئاسىر كوچۈرۈپ ئالغان نۇسخىدىن قايتا
كوچۈرۈپ باسقان. ھازىر بىزنىڭ
قولىمىزدا مەزكۇر ئەسەرنىڭ ئەسىردىن كە-
بىر قولىدىكى قول يازمىدىن 1945— ژىلى
كوچۈرۈلگەن نۇسخا ساقلانماقتا.

لۇتپۇللا مۇتەللىپ ۋاپاتىغا ماتا 50 ژىل-
غا يېقىن ۋاقىت ئوتتى. بىز لۇتپۇللىنىڭ يې-
ڭى توپلىمىنى نەشرگە تەييارلاش جەريا-
نىدا شائىرنىڭ باشقا ئەسەرلىرىنى، قول
يازمىلىرىنى ئىزدەپ تېپىش جەريانىدا يې-
ڭى مەنبەلەرگە ئىگە بولدۇق. شائىرنىڭ
بەزى شېئىرلىرى تولۇقلاندى، بەزى يېڭى
شېئىرلىرى تېپىلدى. بەزى ئەسەرلىرىنىڭ كام
ۋە چۈشۈپ قالغان يەرلىرى ئەكسىگە كەل-
تۈرۈلدى.

«لۇغات» دېگەن رۇبرىكا ئاستىدا
1942— ژىلى «شىنجاڭ گېزىتى»دا بېسىل-
غان «ئىبرىق»، «سەنئەت» دېگەن تەرجى-
مىگە دائىر 2 ماتېريال ھەم يېڭىدىن تېپىلدى.
مەتبۇئاتتا بېسىلمىغان 1940— ژىلى يېزىل-
غان «شائىر» دېگەن ھېكايىسى ھازىرغىچە
ژۇرنالىست ئابلىز غوپۇر قولىدا ساقلان-
ماقتا.

بىزنى خوشال قىلىدىغىنى، شائىرنىڭ بە-
زى قولىيازمىلىرىنىڭ ھازىرغىچە ساقلىنىپ
كېلىشى بولدى. بۇنىڭغا ئانچە ئۇزۇن ۋا-
قىت ئوتمىگەن بولسىمۇ شائىرنىڭ ئىجادىي
پائالىيىتىنى ئۆگىنىشتە قىممەتلىك مەنبە
بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى شائىر
ئۈرۈمچىدە ئولكىلىك دارىلمۇئەللىمىندا
ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدا يازغان «جۇغراپىيە»
دەرسلىكى. بۇ قولىيازما ھازىر تۇققانلىرى-
نىڭ قولىدا ساقلانماقتا. بۇنىڭدىن باشقا
شائىرنىڭ يەنە 4 قولىيازمىسىنى 1987 —
ژىلى تېپىشقا مۇيەسسەر بولدۇق. ئۇلار-
دىن «سالام خەت»، «نەسەھەت يۇ. مۇھەم-
مەدىي بۇرادەر»، «كۇرەش مەيدانى» دې-
گەن قولىيازمىلىرى ژۇرنالىست يۇسۇپغازى
راخمانوۋنىڭ شەخسىي ئارخىۋىدىن تېپىلدى.
لۇتپۇللا «سالام خەت»نى 1939— ژىلى
15— دېكابىردا ئۈرۈمچىدىن غۇلجىدىكى يې-
قىن زامانداشلىرى يۇ. راخمانوۋ (1921—
1983)، شائىر ئومەر ھاپىزىي (1922 —
1943)، سەنئەتكار (ئۇ ھازىر فرونزېدا يا-
شايدۇ) ئەغزەم مىررەخمىوۋلارغا يازغان.
«نەسەھەت يۇ. مۇھەممەدىي بۇرادەر» دې-
گەن قىسقا قولىيازمىدا دوستى يۇ. راخما-
نوۋقا قارىتىپ چاقچاق قىلىدۇ. يەنە بىر 6
قۇرلۇق شېئىرىي قولىيازما ل. مۇتەللىپنىڭ
دادىسى ھىزىماخۇنىڭ «مىڭ بىر ھەدىس»
كىتاۋىنىڭ تىتۇل بېتىغا 1937— ژىلى يې-
زىلغان. «كۇرەش مەيدانى» قول يازما شې-
ئىرى 1940— ژىلى يېزىلغان بولۇپ ئۇ تو-
ۋەندىكىچە:

بۇلۇقلاپ ئېتىپ قاينىغان، بۇندا
ئازاتلىق كۇرەش،
ئۇنجا قېتىمدۇر بۇ، ئاختۇر تارىخنى،
يوق مۇنداق تەۋرەش.
قىزىل گۈللەرگە ئورالغان، ئازاتلىق
كۇرەش مەيدانى،
ئازاتلىق يولىدا توكۈلەر دايىم مەزلۇملار
قانى.
شۇڭلاشقا ھەر جەڭ، كۇرەشتىن ئۇلار
دولقۇنلاپ قاينىدى،
جاھانگىرلارغا قارشى پارتلىدى مەزلۇملار
ۋولكانى.
كوز ياش توكۈپ، زۇلمەت بىلەن ئوز
تەختىدە غودايغانلار،
ئېگىلمەكچى مۇدھىش زەھەرلەر چېچىپ
پۈتۈن دۇنيانى.
ئەل، ياشلار قوشۇلۇپ بىر- بىرىگە
ئالغا ئىنتىلەر دايىم،
دىر- دىر تىترەپ دولقۇن ئاستىدا
قالار قانخورلار ماكانى.
كۇرەشچانلار ئىزىدىن ئاققان شۇ ساپ
قانلاردىن بۈگۈن،
ئوسۇپ، قىزىل گۈل- چېچەكلەر
قاپلىماقچى باياۋاننى.
كۇرەشچان ئەۋلات داۋانلار ئېشىپ ئالغا
قەدەم قويار،
چىڭ بولسۇن دەپ، كەلگۈسىگە قۇرغان
يېڭى باغ- بوستاننى.
كونا كوچا ئوتكەللەردىن سەۋر قىلىپ
ئوتكەچكە ئەل،
ئولۇم يا، كورۇم دەپ بىز، قورقماستىن
قولغا ئالدۇق جاننى.

ل. مۇتەللىپ ئەسەرلىرىنىڭ قول ياز-
مىلىرى ھەققىدىكى بىزنىڭ ئىزدىنىشىمىزنىڭ
نەتىجىسى ژۇقۇرىدىكىلەردىن ئىبارەت.
بۇلاردىن باشقا يەنە خەلق قولىدا ساقلىنى-
ۋاتقان قولىيازمىلار بولۇشى مۇمكىن. كەل-
گۈسىدە شائىر ئەسەرلىرىنى تېكستولوگىيە
جەھەتتىن ئۆگەنگەندە مەزكۇر قولىيازمىلار
ئاساسىي مەنبەلەرنىڭ بىرى بولىدۇ.

تۇرسۇن قاھارىي.

يەنە بىر ئۇيغۇر ئانسامبلى

ئېلىمىزدا قانات يېيىۋاتقان دېموكراتىيە-
لەشتۈرۈش ۋە ئاشكارىلىق شارائىتىدا ئاز
سانلىق خەلقلەر مەسىلىلىرىمۇ ئوتتۇرىغا
قويۇلۇپ، ئۇلارغا غەمخورلۇق قىلىش بىر
قەدەر ياخشىلىنىۋاتىدۇ. بۇ ئۆزگىرىشلەرنى
ھاياتنىڭ ھەممە ساھالىرىدا كۆرۈشكە بولى-
دۇ. ئۇيغۇر جامائەتچىلىكى كوپ ياشايدى-
غان ئۇيغۇر، پانفىلوۋ ۋە چېلەك رايونلىرى-
نىڭ كوپلىگەن يېزىلىرىدا خېلە ژىللاردىن
بەدىي ھەۋەسكارلار ئانسامبىللىرى پائالىيەت
ئېلىپ بېرىپ، خەلق ئىچىدىن چىققان تا-
لانتلار ماھارىتىنى جارىي قىلماقتا. «ئارزۇ»،
«باھار»، «پەرۋاز»، «ئۇسەك ناۋاسى» ۋە
باشقىمۇ ئۇيۇشتۇرۇلغان كوللېكتىۋلار ئەينە
شۇلار جۈملىسىدىندۇر. ئۇلار ئۇيغۇرنىڭ
ناخشا — ئۇسسۇللىرى بىلەن خەلقنىڭ
دىلىدىن ئورۇن ئېلىپ، ئالقىشقا سازاۋەر
بولدى.

ئەندى موشۇنداق ئۇيغۇر ئاھالىسى زىچ
ئولتىراقلاشقان ئالغىر، ئەمگەكچىقازاق،
خەشكىلەك، جامبۇل رايونلاردا بولسا، ئەھ-
ۋال باشقىچە ئېدى.بۇنى باللىرى ئاناتىلىدا
ئوقۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە ئەمەسلىكىدىن،
خەلقنىڭ باي سەنئەت مىراسىنى بىلمەس-
لىكىدىن كورۇمىز. ئانا تىلنى، تارىخنى،
مەدەنىيىتىنى بىلمىگەن بالىدا ئۆزىنىڭ سەن-
ئىتىگە قىزىقىش بولۇشى مۇمكىنمۇ؟

بىز بۈگۈن موشۇنىڭغا ئوخشاش ئەھ-
ۋالنى ھەل قىلىشنى ئالدىغا مەخسەت قى-

لىپ قويغان ئەمگەكچىقازاق رايونىدا قۇ-
رۇلغان «يالقۇن» خەلق چالغۇ -ئەسۋاپلار
ئانسامبلى توغرىلىق سوز قىلماقچىمىز.
مەزكۇر ئانسامبل ئوزىنىڭ نۆۋەتتىكى
كونسېرتىنى ئازات يېزىسىدا كورسەتتى.
كوللېكتىۋ بىلەن يېقىندىن تونۇشۇش مەخ-
سىتىدە ئۇنىڭ رەھبىرى مەسىمجان ئاكا ھا-
بىزوۋ ۋە ئۇنىڭ مۇزىكا رەھبىرى، مايدىن
ئابدۇرائىموۋ ۋە ئابدۇراخمان تايىروۋ بىلەن
سوھبەتلەشتۇق.

— ئىلگىرى ئەمگەكچىقازاق رايونىنىڭ
ئۇيغۇرلار ياشايدىغان كوپلىگەن ئاھالىلىق
پۇنكتلىرىدا مىللىي چالغۇ ئەسۋاپلار ئان-
سامبلىنىڭ قۇرۇلۇشىغا ئانچە كوڭۇل بو-
لۇنمەي كەلگەن،— دەپ سوزىنى باشلىدى
مەسىمجان ئاكا.— بىلىشىمچە، رايوندا يا-
شايدىغان ئۇيغۇرلارنىڭ سانى چېلەك، پان-
فىلوۋ رايونلىرىدىن ئاز ئەمەس. ئازات يې-

زىسىنىڭ ئوزىدىلا 510 ئائىلىنىڭ 360ى
ئۇيغۇر ئائىلىسى. مەن ئوزەم 27 ژىل دا-
ۋامىدا موشۇ يەردە قۇرۇلغان ئانسامبلنىڭ
بەدىي رەھبىرى بولۇپ ئىشلەۋاتىمەن.
كوپلىگەن شاگىرتلارنى تەييارلىدىم. ئان-
سامبل موشۇ ژىلنىڭ مارت ئېيىدا باياندايى،
تاشتىقارا، تاشكەنساز، ئەمگەك ۋە ئاۋات
يېزىلىرى ئانسامبللىرىنىڭ بىرلىشىشى نەتى-
جىسىدە بارلىققا كەلدى.رايونلۇق مەدەنىيەت
بولۇمى ئانسامبلغا يېڭى ئەسۋاپلارنى سې-
تىۋېلىش ئۇچۇن 5 مىڭ سوم، رايونلۇق
كەسپىي ئىتتىپاق كومىتېتى كىيىم تىكتۇ-
رۇش ئۇچۇن 25 مىڭ سوم ئاخچا بولۇپ
بەردى.

ئانسامبل ئەزالىرى مۇئەللىملەردىن، سې-
خنچى ۋە مېخانىزاتورلاردىن تەركىپ تاپ-
قان. ئۇنىڭغا شۇنداقلا سەنئەتكە ئىشقى
بار تالانتلىق مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى قاتنى-
شىدۇ،— دېدى، ئانسامبلنىڭ مۇزىكا رەھ-
بىرى مايدىن ئابدىرائىموۋ.

ئانسامبلنىڭ رېپېرتۇئارىدا ئۇيغۇر ۋە
باشقا قېرىنداش خەلقلىرىنىڭ ناخشا ساز-
لىرىدىن تەركىپ تاپقان زۇخرا بېشىموۋا،
توختىگۈل ئەكبەرھاجىيېۋا، رىزۋانگۈل زا-
يىتوۋا، ئارۇپجان رېجەپوۋ ئېيتقان ناخ-
شىلاردىن جامائەتچىلىك بەكمۇ رازى. ھەق-
قەتەنمۇ ئانسامبلنىڭ كېلەچىكى پارلاق.

ئ. روزاخۇنوۋ.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ئۇنتۇلماس ئايلار

ئەمگەك قىزىل تۇغى ئوردېنلىق قاراغاندا پولىتېخنىكىلىق ئىنستىتۇتىنىڭ كەسپەلەش سانائىتى ۋە تېخنولوگىيەسى كافېدراسىنىڭ باشلىقى، تېخنىكا پەنلىرىنىڭ كاندىداتى تىمۇر شىغايېۋ بېجىن چىڭ خۇا ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئالتە ئاي ئىشلەپ قايتتى.

قاراغانىدىلىق ياش ئالىم 13 مىڭ ستۇدېنت ئوقۇيدىغان ئالىي مەكتەپ بوسۇغىسىنى ھاياجان ئىچىدە ئاتلىدى. يېڭىچە شارائىت، تونۇشمىغان ئادەملەر بىلەن قانداقلارچە تىل تېپىشارمەن دەپ ئويلىدى. دەسلەپكى يۈزلەشكەن ئادىمى:

— تىمۇر، ئەندى ئىككىمىز ئالتە ئاي جەريانىدا بىللە ئىشلەيمىز. مېنىڭ ئېتىم پەن سى ليەن.

— ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ ئاتاقلىق ئاكادېمىكى، پروفېسسور قولىنى سۇنغاندا شىغايېۋ سەل قىسىلدى، ئالىمغا سىپايىلىق يارىشىدۇ. ئاتونۇش جايغا كەلدىم، دەپ قىسلما. سېنىڭ شۇغۇللىنىپ ژۈرگەن ئىشلىرىڭ بىلەن خېلى ژىلدىن بېرى تونۇشمەن. دادىللىق بىلەن ئىشلەۋاتىسەن. ئۆزەڭ سەل ئاتىنچاق ئېكەنسەن، ژىگىتكە بۇ خۇسۇسىيەت لايىق كەلمەيدۇ.

ئالەمگە داڭلىق ئالىمنىڭ ئۆزىنىڭ نەمگەكلىرىگە كوڭۈل بولۈشى تىمۇرنىڭ خىيالىدىمۇ يوق ئىدى.

ئاكادېمىك پەن كەپشەلەش ساھاسىدا ئۇزاق ژىللاردىن بېرى ئىشلىگەن.

قاراغاندا پولىتېخنىكىلىق ئىنستىتۇتىدىكى مۇئەللىملەر رەھبەرلىكىدە ئىشلەنگەن «مودېلنى توك بىلەن كەپشەلەش» دەپ ئاتىلىدىغان ئاپپارات خىتاي ئالىمنىڭ كوپتىن بېرى ئېتىۋارىنى تارتقان ئىدى. تىمۇر شىغايېۋ باشلىغان بىر گرۇپپا ياش ئالىملار چاقىقانىغىنا كەپشەلەش ترانسفورماتورىنى قۇراشتۇرغان. بۇ ئاپپاراتنىڭ ئالاھىدىلىكى- كەپشەلەيدىغان توكنى پروگراممىلىق تۈردە ئۆزگەرتىپ تۇرىدۇ. بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئىشلەپ چىقىرىشتا پايدىلىنىپ كېلىۋاتقان ترانسفورماتورنىڭ ئېغىرلىقى 120- 150 كىلوگرام بولسا، بۇ 37 كىلوگرام. ئېلىپ ژۈرۈشكىمۇ ئەپلىك. ئىنستىتۇت ئالىملىرى بۈگۈنگە قەدەر ئەنە شۇنداق 500دەك ئاپپارات ياسىغان. ئالدىمىزدا بۇ يېڭىلىق چەت ئەللەرگە پاتېنتقا ئوتكۈزىلىدۇ. ھازىرمۇ ئاۋش، ياپونىيە، گېرمانىيە فېدېراتىپ جۇمھۇرىيىتى، ئاۋسترىيە، خىتاي مۇتەخەسسىسلىرى قاراغاندىلىق ياش ئالىملارنىڭ بۇ ئىشىغا ئالاھىدە ئېتىۋار بىلەن قارىماقتا.

ت. شىغايېۋ خىتايدا بولغان ئالتە ئاي جەريانىدا بېجىن، خاربىن، شاڭخەي، تيەنجىن شەھەرلىرىدىكى ئالىي مەكتەپلەردە ستۇدېنتلارغا 30غا يېقىن لېكسىيە ئوقۇدى. ئىنگلىز تىلىدىمۇ دەرس بەردى.

ئۇ چىڭ خۇا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ستۇدېنتى ئاسقار جاكۇلا بىلەن ئۇچراشتى. ئۇ ئۇرۇمچىدىن كەلگەن. قازاق، خىتاي، ئىنگلىز تىللىرىنى بىلىدۇ. تىمۇر ئۇنىڭغا قاراغاندا ستۇدېنتلىرىنىڭ تۇرمۇشى ھەققىدە ئېيتىپ بەردى. خوشلىشىش ۋاقتىدا ئاسقارغا روزا رىمبايېۋانىڭ ناخشىلىرى يېزىلغان ماگنىتوفون كاسېتىسىنى سوغا قىلدى.

— خىتايدا بولغان ۋاقتىمدا مەن نورۇز بەيرىمى تەنتەنىسىنى كوردۇم،- دېدى تىمۇر.

— بېجىندە ئازسانلىق مىللەت ۋەكىللىرى ئۈچۈن سېلىنغان مەدەنىيەت سارىيى بار ئېكەن. 22- مارت كۈنى مەزكۇر سارايغا كوپ ئادەم ژىغىلدى. تەنتەنە باشلىنىش ئالدىدا رادىودىن ماقپال جۇنسوۋا بىلەن روزا رىمبايېۋانىڭ ناخشىلىرى ياڭرىدى. چەت ئەلدە ژۈرۈپ ئانا تىلىڭنى ئاڭلىساڭ بېشىڭ كوككە يەتكەندەك، ھاياجانغا چومۇلىدىكەنسەن. نورۇزغا بېغىشلانغان زىيەندىر كېيىن كونسېرت باشلاندى. مەريەم ئاتلىق ناخشىچى ئۇيغۇر، ئوزبېك، قازاق، تاجىك ناخشىلىرىنى ئېيتىپ ئۇسسۇل ئوينىدى. شۇ مەراسىمدا ئۇرۇمچىلىك ئىككى قازاق ژىگىت بىلەن تونۇشتۇم.

— بىز تېلېۋىزوردىن «تاماشا» پروگراممىسىنى كورىمىز. بۇ يەردىكىلەر «تاماشا»نى ياخشى كورىدۇ،- دەيدۇ ئۇلار.

— تەسىراتىم ئىنتايىن كوپ،- دەيدۇ ياش ئالىم.

— بىر نەچچە شەھەرلەردە بولدۇم، سەددىچىن سېپىلىنى كوردۇم. خىتايلىق ئۇستازلارنىڭ سوۋېت ئادەملىرىگە كوز قارىشى، نوي- پىكرى ياخشى ئېكەن. ياشانغان ئوقۇتقۇچىلار موسكۋا ۋە باشقا شەھەرلەردە ئوقۇغانلىرىنى، شۇ ۋاقىتلار خاتىرىسىنى سېغىنىش بىلەن ئەسلەيدۇ.

يېقىندا خىتايدىكى بۇ ئۇنىۋېرسىتېتتىن خەت كەلدى. بىز بىلەن ئىجادىي ئالاقە ئورنىتىش ھەققىدە كېلىشىم تۈزۈشنى ئوتۇنگەن. كوللېكتىۋىمىز خىتاي ئالىملىرىنى مېھمانغا چاقىردى. بۇ خىل دوستلۇق ئالاقىلار ئىككى ئەل ئارىسىدىكى ئىتتىپاقلىقنىڭ مۇستەھكەم ئارقا تىرىگىدۇر.

شايخان جانداپېۋ.

قاراغاندا شەھىرى.

سەككىز قىرلىق ئىجاتكار

ئالمۇتا نوي قۇرۇلۇشى كومبىناتىنىڭ ئىشچى- خىزمەتچىلىرى كومبىناتتا كوپ ژىللاردىن بېرى رەسسام بولۇپ ئىشلەپ كېلىۋاتقان ئىسلامجان قاسىموۋنى ياخشى بىلىدۇ ھەم ئەمگىكىنى ژۇقۇرى باھالايدۇ.

ئىسلامجان كىچىكىدىنلا سەنئەتكە بەك قىزىقاتتى. شۇ ژىللىرى شىنجاڭنىڭ چوچەك شەھىرىدە ئابدۇلەزىز روزىبايېۋ، مەڭسۇر ئەخمەدىي ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش رەسساملار بولۇپ، ئۇلار ياش ئىسلامجاندىكى رەسساملىق قابىلىيەتنى بايقاپ بىلدى ۋە ئۇنى ئوز غەمخورلۇقلىرىغا ئېلىپ رەسىم سىزىشنىڭ سىرلىرىنى ئوگەتتى.

ئى. ئىسلاموۋ سەھنىدە ۋە كىنو سەنئىتىدە ژىگىرمىدىن ئوشۇق روللارنى ئويناپ، تاماشىبىنلارنىڭ ئىززەت- ھورمىتىگە ئېرىشتى.

ئىسلامجاننى سەككىز قىرلىق دەپ ئېيتىش ئورۇنلۇق. رەسىم سىزىشتىن تاشقىرى تىياتىر سەھنىلىرىنى بېزەشكىمۇ ئالاھىدە كۈچ چىقىرىپ كەلدى. 1963- ژىلى ئالمۇتا نوي قۇرۇلۇشى كومبىناتىنىڭ مەمۇرىيىتى ئۇنى ئەشۇ رەسساملىق مۇتەخەسسىسلىكى بويىچە ئىشقا تەكلىپ قىلدى. ئۇيغۇرلارنىڭ نەقىشلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ مىللىي كىيىملىرى، بىر- بىرىگە ئوخشىمايدىغان رەڭمۇ- رەڭ دوپپىلىرىنىڭ ئۈلگىلىرىنى سىزىپ، ئۇلار توغرىلىق ئىلمىي ماقالىلارنى يېزىپ، رەڭلىك رەسىملىرى بىلەن قوشۇپ ئايرىم- ئايرىم كىتاپ قىلىپ بېسىپ چىقىرىشنى ئوز ئالدىغا مەخسەت قىلىپ قويغان ئىدى. رەسسامنىڭ بۇ مەخسىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشىدا ئۇنىڭ قەشقەر، خوتەن، كۇچار، تۇرپان يەرلىرىدىكى مىڭ ئويلىرىنى ئوز كوزى بىلەن كورۇشى، شۇ تەرەپتىكى خەلق سەنئىتىنىڭ ئېسىل دۇردانىلىرى بىلەن يېقىندىن تونۇشىشى ئالاھىدە رول ئوينىدى. 250تىن ئوشۇق رەڭمۇ- رەڭ نەقىشلەرنى سىزىپ چىقتى ۋە بۇ ئەمگىكى 1981- ژىلى «ئونېر» نەشرىياتىدىن يورۇققا چىقتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئىسلامجان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مىللىي كىيىملىرى ھەققىدىمۇ كوپ ژىللىق ئىزدىنىش نەتىجىسىدە قېدىمىي باي مەدەنىيەتكە ئېگە خەلقىنىڭ ئادەتتىكى كۇنلەردە ۋە باشقا ئەھۋاللاردا كىيىندىغان كىيىملەرنىڭ ئۈلگىسىنى سىزىپ چىقتى ۋە بۇ كىيىملەرنى ئەر- ئاياللار بىلەن بالىلار قانداق شارائىتتا، قاچان كىيىدىغانلىقى، ئۇ كىيىملەرنىڭ قانداق تەييارلىنىدىغانلىقلىرى توغرىلىق ئىلمىي ماقالىلار يېزىپ، ئۇلارنى «كوممۇنىزم تۇغى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىدا ئېلان قىلىپ تۇردى. رەسسامنىڭ «ئۇيغۇر كىيىملىرى» ناملىق رەسىملىك كىتاۋى 1990- ژىلى يەنە شۇ «ئونېر» نەشرىياتىدا بېسىلماقچى.

ئىسلامجان ئاكىنىڭ «ئۇيغۇر دوپپىلىرى» ناملىق ئەمگىكى سوۋېت ئۇيغۇرلىرىغا خېلە تونۇش. ئۇيغۇر دوپپىلىرىنىڭ ئوتىلغان تۇرىنى تېپىپ، ئۇلارنىڭ ئۈلگىسىنى سىزىپ بۇ دوپپىلارنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى، قانداق تىكىلىدىغانلىقلىرى ھەققىدە ماقالىلار يازدى.

ئى. قاسىموۋ بۇنىڭدىن بىر نەچچە ژىل ئىلگىرى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قىزىقچىسى سەلەي چاققان ھەققىدە تۇرسۇن قاھارىي بىلەن بىرلىكتە پيېسا يېزىپ چىققان ئىدى. بۇ پيېسا ئۇيغۇر تىياترىنىڭ سەھنىسىدە مۇۋاپپەقىيەتلىك كورسىتىلدى.

ئىسلامجاننىڭ ناخشا- سازغا بولغان قىزىقىشى، ئۇنىڭدا ئىجاتكارلىق ھېسسىياتىنى ئويغاتقان ئىدى. نەتىجىدە ئۇ «ئورلانغان ئېلىم»، «يايلاق ناخشىسى»، «يېزامنى سېغىندىم»، «كولخوزدا- گۈل باغدا»، «ئارمىنىم بار»، «باھار»، «شەرىق قىزلاردى» ئوخشاش ناخشا- ئۇسسۇل مۇزىكىلىرىنى ئىجات قىلدى.

ئى. قاسىموۋ قازاقىستان رەسساملار ئىتتىپاقى ئەمەلىي سەنئەت خەلق ئىجادىي سېكسىيەسىنىڭ ئەزاسى. مەن كەلگۈسىدە، «نەقىشلەرنىڭ» ئىككىنچى كىتاۋىنى چىقىرىشنى، ئۇيغۇر نەققاشچىلىق سەنئىتى، ئۇيغۇر رەڭ ئاتالغۇلىرى ھەققىدە ئىلمىي ماقالىلار يېزىشنى، دوپپىلارنىڭ تېخنىكىلىق قائىدىلىرىنى كوپچىلىككە تونۇشتۇرۇشنى، «گۈل ۋە تىكەن» ناملىق پيېسىنى تاماملاپ، تىياترلارغا بېرىشنى مەخسەت قىلىۋاتىمەن،- دەيدۇ ئۇ.

ئى. قاسىموۋ كىنو ئارتىست سۈپىتىدە شىنجاڭدا ئىشلەنگەن «بوستانلىقتا تەنتەنە» فىلمىدىكى مەخسۇمنىڭ رولىنى، «قازاقفىلم» كىنو ستۇدىيەسى ئىشلەپ چىقارغان «ئەژدىھار ژىلى» ناملىق كىنودا بەگنىڭ رولىنى ئىجرا قىلغانلىقى ھەممىگە مەلۇم.

بىز ئىسلامجان ئاكا قاسىموۋنىڭ يەنىمۇ كوپلىگەن ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرىدىغانلىقىغا ئىشىنىمىز.

م. روزىبايېۋ.

ئۇيغۇرئاباد مەنزىرىلىرى

ئەنجان ئوبلۇسى پاختاباد رايونى، پاختاباد شەھىرى تەۋەسىدە ئاساسەن ئۇيغۇرلار ياشايدۇ. بۇ ئۇيغۇرلار 19- ئەسىردە قەشقەرىيەدىن كېلىپ بۇ جايغا ئولتىراقلاشقان. بۇ يەردىكى ئۇيغۇرئاباد (موسكۋا) كولخوزى، لېنىن نامىدىكى، تاجاخۇن ياقۇپوۋ نامىدىكى كولخوزلاردا پەقەتلا ئۇيغۇرلار ئىستىقامەت قىلىدۇ. پەقەت موسكۋا كولخوزىنىڭ ئوزىدىلا ئون مىڭ ئۇيغۇر ياشايدۇ. بۇ تەۋەدىكى مەھەللىلەر ئاساسەن ئۇلارنىڭ نەسلى ئاتا- بوۋىسىنىڭ ژۇتلىرىنىڭ ۋە ئوزلىرى كوچۈپ كەتكەن جايلىرىنىڭ نامى بىلەن ئاتىلىدۇ. بۇ يەرنىڭ خەلقى ئوز نامىنى، ئورپى- ئادىتىنى، تىلىنى ساقلاپ قالغان ئۇيغۇرلاردۇر. دەسلەپكى ئۇيغۇر تىياترىمۇ مانا شۇ جايدا تەشكىل قىلىنغان بولۇپ 1937- ژىلى ياپتۇرۇپ تاشلانغان.

پاختائاباتلىقلار ئاساسەن پاختىكارلىق بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. بۇ دىيار ئەنجان ئوبلۇسىنىڭ زور پاختا كانىدۇر. بۇ ئېكىلىكلەر شۇنداقلا كوكتاتچىلىق، باغۋەنچىلىك ۋە چارۋىچىلىق بىلەنمۇ شۇغۇللىنىدۇ. ئۇلار ئوبلۇس دائىرىسىدىكى تەرەققىي قىلغان، ئالدىدا كېتىۋاتقان چوڭ ئېكىلىكلەردۇر.

پاختائاباتتىن ئۇيغۇرلار ئىچىدىكى دەسلەپكىلەر بولۇپ تاجاخۇن ياقۇپوۋ، ئالىمجان قۇربانوۋ قاتارلىق 4 سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى چىققان. يېزىلاردا مەدەنىيەت سارىيى، چوڭ تۇرلۇك ماللار سودا سارىيى، ۋە باشقىمۇ مەدەنىي مۇئەسسەلەر بار. بۇ تەۋەدە ئىككى ژىلدەك ۋاقىتتىن بېرى ئۇيغۇر تىلىدا رادىو ئاڭلىتىش ژۈرگۈزىلىدۇ. لېكىن ھازىرغا قەدەر ئۇيغۇر تىلىدا مەكتەپلەر بولمىغان. تەييارلىق ئىشلىرى كېتىپ بارماقتا. تۆۋەندىكى سۈرەتلەردە پاختائاباتلىقلار ھاياتى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن.

سۈرەتلەردە: رايوندا چوڭ باللار قىرائەتخانىسى بولۇپ ئۇنىڭ كىتاپ فوندى 27746. بۇ يەردە 2 مىڭدىن ئارتۇق ئوقۇغۇچى ئوز بىلىمىنى ئاشۇرىدۇ. ئۇلار قىرائەتخانىدا دوقىلىملارنىمۇ كورىدۇ. يېقىندا ئۇلار ئۇيغۇرچە كىتاپلارنىمۇ سېتىپ ئالماقچى. 1. قىرائەتخانىچى ھ. توختاسوۋا. 2. رايونلۇق چىش دوختۇرخانىسىنىڭ دوختۇرى ئا. ئومۇرزاقوۋ. 3. م. مۇھەممەتجانوۋ (سولدىن ئوڭغا) ئا. ئىسمايىلوۋلار چىش پروتېزىنى ياسايدۇ.

شېئىرىيەت گۈلزارى

ئۈرۈمچى شەھىرىدە چىقىدىغان «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرى ئابلىكىم باقى خوسۇسىي سەپەر بىلەن ئالمۇتا شەھىرىگە مېھمانغا كەلدى. ئۇ 1970– يىللارنىڭ بېشىدا ئەدەبىيات سېپىگە قەدەم قويۇپ بالىلار ئۈچۈن ھەر خىل ژانىرلاردا كۆپلىگەن ئەسەرلەرنى يازغان. «تېيىمىنىڭ تۇۋۇرۇك سانىشى»، «بىزنىڭ شەھەر»، «باغچا بالىلىرى ناخشىلىرى»، «بەش ياشلىق مەرگەن» قاتارلىق كىتاپلىرى نەشىر قىلىنغان. ئۇنىڭ ئايرىم ئەسەرلىرى ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونى دائىرىسىدە موكاپاتقا ئېرىشكەن. ئۇ ھازىر جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى. بىز تۆۋەندە گېزىتخانلارغا ئۇنىڭ بىر قىسىم مەسەللىرىنى تەغدىم قىلدۇق.

يوپۇرماق بىلەن چىكەتكە

شامال چىقىپ تۇيۇقسىز،
بوران بولدى كۆچىيىپ.
چىمەنلىكتە چىكەتكە،
ئىغلاپ كەتتى ئۈمچىيىپ.
كوكتە چاقماق چېقىلىپ،
يورۇپ كەتتى ھەممە ياق.
چىكەتنىڭ كوزىگە،
كورۈندى كوك يوپۇرماق.
كىردى دەرھال بىچارە،
قىياپەتكە چىكەتكە.
ئەشتىرنى يوشۇرۇپ،
ئالماشتۇردى كۆلكىگە.
سوزلەپ كەتتى چىرىلداپ،
يوپۇرماققا يالۋۇرۇپ.
كېلىۋاتقان ھالاكەت،
تەغدىرىدىن قايغۇرۇپ.
ئىچ ئاغرىتىپ ئۇنىڭغا،
بۇ رەھىمدىل يوپۇرماق.
بوران بىلەن يامغۇردىن،
بولدى ئۇنى يوشۇرماق.
چىكەتكىنىڭ ئۈستىگە،
يېپىپ قويدى تونىنى.
تاڭ ئاتقىچە چىكەتكە،
چىقارمىدى ئۈنىنى.
ئالەم يورۇپ تاڭ سەھەر،
زەر نۇر توكۇپ كۈن چىقتى.
يوپۇرماققا چەكچىيىپ،
چىكەتكىدىن ئۈن چىقتى.
«كېچە قارنىم ئاچ ئېدى،
كوزلىرىمۇ ياش ئېدى.
بىلمەيتتىڭمۇ ئەزەلدىن،
مېنىڭ باغرىم تاش ئېدى.
شۇڭلاشقا... دەپ ئاغزىغا،
كەلگەن گەپنى دەۋەردى.
يوپۇرماقنى ئەيمەنمەي،
بىر چېتىدىن يەۋەردى.
كۆلكىلەرنىڭ تەكتىگە
ئەلدى يەتتى يوپۇرماق.
چىدىماستىن ئەلەمگە،
ئىشى بولدى ئاھ ئۇرماق.
– قۇتقۇزۇڭلار!– دېدى ئۇ،
پۈتۈن ئورمان ياڭرىدى.
يوپۇرماقنىڭ ئەرزىنى،
تومۇر تۇمشۇق ئاڭلىدى.
ئوقتەك ئۇچۇپ چۈشۈپ ئۇ،
چىكەتكىنى چوقىدى.
ئۇنىڭ يۈزسىز ئىشىغا،
يۈز مىڭ لەنەت ئوقۇدى.
يوپۇرماقنى تەنقىتلەپ،
قىلدى ئوبدان نەسىھەت.
ھەممىسىگە ئاڭلىتىپ،
ئېيتتى مۇنداق تەمسىل– گەپ:
«ۋاپا قىلساڭ دۈشمەنگە،
جاپا قىلار ئوزۈڭگە.
بىخۇت بولساڭ ئەگەردە،
توپا چاچار كوزۈڭگە!...

ئىككى قۇشقاچ

ئىككى قۇشقاچ بالىسى،
بىللە ئويناپ ژۈرۈپتۇ.
ئېگىز دەرەق ئاستىدا،
قىزىق بىر ئىش كورۈپتۇ:
كەپتۇ كىچىك بىر بالا،
يوغان داسنى كوتىرىپ.
ياغاچ تىرەك تىرەپتۇ،
دېسىنى دۈم كومتۈرۈپ.
داس ئاستىغا ئۇ بالا،
بىر نەچچە دان چېچىپتۇ.
كىرىپ ئويگە ئىشىكنى،
قىيا قىلىپ ئېچىپتۇ.
ئىككى قۇشقاچ كورۈپتۇ،
يەردە ياتقان شوينىنى.
چۈشۈنۈپتۇ بالىنىڭ،
قۇشقاچ تۇتۇش ئويىنى.
ۋىچىرلىشىپ ئىككىسى،
مەخپىي پىلان تۈزۈپتۇ.
ئالدالش ئۈچۈن بالىنى،
داس ئاستىغا چۈشۈپتۇ.
چۈشۈپتۇيۇ– ئالدىراش،
ئوۋەت بىلەن داتلاپتۇ.
بىرى ئۇنىڭ كوزىنى،
شوينىدىن ھېچ ئالماپتۇ.
شوينا مىدىر قىلىسلا،
قاچ! دەيدىكەن شېرىگى.
داس ئىچىدە ئولجىنىڭ،
بولمايدىكەن دېرىگى.
زېرىكمەپتۇ ئۇ بالا،
ئوڭشاپ قۇرۇپ توزاقنى.
پۇرسەت كۈتۈپ تۇرۇپتۇ،
كوزلەپ خېلى ئۇزاقنى.
دائىلىشىپتۇ قۇشقاچلار،
نەچچە قېتىم ئالمىشىپ.
تەگىشىپتۇ بىر چاغدا،
نوۋىتىنى تالىشىپ.
ھەر ئىككىلىسى قېلىشماي،
نوۋەت مېنىڭ دەيدىكەن.
بىر تەرەپتىن تاللىشىپ،
بىر تەرەپتىن يەيدىكەن.
بىر چاغ ئۇلار ئوز ئارا،
سوقۇشۇشقا باشلاپتۇ.
تۇيۇقسىزلا گۈپ قىلىپ،
داسنىڭ تېگىدە قاپتۇ.
جېدەل بىلەن ئىككىسى،
ئويلىماپتۇ قېچىشنى.
ھازىرغىچە قۇشقاچلار،
تالىشارمىش شۇ ئىشنى.

ئىلاخۇن ھوشۇرۇۋ

ئايال كىشى

تەبەت موجىزىسى ئايال كىشى،
كوڭلۈمنىڭ چىن غوجىسى ئايال كىشى.
باھاردا باغلار ئارا ئىزدەپ تاپقان،
ئومرۈمنىڭ گۈلتاجىسى ئايال كىشى.
ياشاش تەس بۇ ھاياتتا ئاياللارسىز،
بەخت يوق، شىردەك ئەرگە سادىق
يارسىز.
ئەر– ئايال دۇتارىمىنىڭ قوش تارىدەك،
بىرىسىز سادا بەرمەس، بىرى ھەرگىز.
شاتلانسا– خوشاللىغى سېنىڭ بىلەن،
غەملىرىڭ، تەشۋىشلىرىڭ ئۇنىڭ بىلەن
يار كويىگەن ئوتنى گەر كورسە ئوزىنى
ئاتىدۇ ھېساپلاشماي جېنى بىلەن.
ھەر ئويىنىڭ، ئېسىل گۈلى، زىننىتى ئۇ،
ھەر تويىنىڭ غەزەل تىلى، شوھرىتى ئۇ.
بولۇشقا بولمايدىغان دوستلار بىلەن،
ھەر دىلنىڭ ئومۇر كوركى، قىممىتى ئۇ.
ھەر ژىلنىڭ بولغىنىدەك باز ۋە قىشى،
تېپىشماق بىر دۇنيادۇر كەيپە خوشى.
چىرايى بەئەينى ئايتاپ كوڭلى ئاپساك،
تەبيارلا بايقىمساق كوڭلىنىڭ يېشى.
ئەۋلاتنىڭ ئۇرغۇپ چىقار بۇلاق كوزى،
ھاياتلىق ئوتى ياقار چىراق كوزى.
تىل بىلەن سەنئىتنى تەرىپلەش تەس،
كىشىلىك دۇنياسىدا بايراق ئوزى.
ئائىلىدە ئايال بولۇش ئالىي ھىممەت،
پەرزەنتنى ئادەم قىلىش بىل، كارامەت.
مەن دېگەن مەغرۇر ئەرنىڭ بېشىنى ئېگىپ،
قەلبىنى مايىل قىلىش زور ماھارەت.
كورۈنگەن بىلەن بەزەن شۇنچە نازۇك،
ژۈرەكنى مەيىپ قىلار بىر ئۈلىسز ئوق.
مابادا ئاغرىپ قالساق ئىشىق ئوتىدا،
ئايالسىز ئۇ ئاغرىقتىن ساقىيىش يوق.
سولتى ئەيمەندۈرسە بىر مەھەل،
خىسلىتى ئوقۇمىغان كىتاپ مىسال.
بىر ئومۇر ئارمان بولۇپ تالايلارغا،
كوڭلىگە قۇلۇپ سېلىپ، قىلىدۇ لال.
مۇھەببەت باغلىرىغا جور بوپ كەلسە،
قورۇقمايدۇ ئوچلاردىن، ئېغىر كەلسە.
يار كوڭلى، مىنۇت رازى قىلىش ئۈچۈن،
ئولۇمگە تىكلەر جېنى توغرا كەلسە.
مابادا شەنىن يەر قىپ قىلساڭ خاپا،
بىر ئومۇر سېنى ئەر دەپ قىلماس ۋاپا.
قەلبىڭنى چۈشەنمىگەن ئايال بىلەن،
ياشاشنىڭ ئوزى گۈنا، ئېغىر جاپا.
كوكسىدە ئوردېن كەبى ئوغۇل– قىزى،
كارامەت قۇدرىتىڭنىڭ يارقىن ئىزى.
يەتمىگەن يوللىرىڭنىڭ داۋامىدۇر،
ئېيتمىغان سىرلىرىڭنىڭ بۇلاق كوزى.
بەرىكەت ناۋاسىدۇر ئايال كىشى،
ژۈرەكنىڭ ھاۋاسىدۇر ئايال كىشى.
ئائىلىدە قازان چوگلەپ ژۈرگەن بىلەن،
ئالەمدە بېباھادۇر ئۇنىڭ ئىشى.

ئويلايمەن

كۆڭلىرىم مەزمۇنسىز ئوتتى دەپ،
ئېيتمىدىم ھېچ كىمگە ئەرزىمنى.
دېمىدىم قىيىنچىلىق كورسەم خەپ،
چالمىدىم مۇڭلىنىپ سازىمنى.
ئىستىراھەت بېغىدا ژۈرگەندە،
ياش ئومرۈم نامايان بولىدۇ.
ئوچمىگەن ئوتلارنى كورگەندە،
ژۈرەككە كۈچ– قۇۋەت تولىدۇ.
ئاڭلىسام ئارېسىدە ئۈنىنى،
مەن پۈتۈن مېھرىمنى بېرىمەن.
ئىستىقبال ئەتىكى كۈنۈمنى،
ئۇنىڭ قوي كوزىدىن كورۈمەن.
كالىندار ۋارىغى ژىرتىلسا،
ئادەمنىڭ تەغدىرىن ئويلايمەن.
تارىس قىلىپ بىر پاي ئوق ئېتىلسا،
ئالەمنىڭ تەغدىرىن ئويلايمەن...

رازىمەن

بوش ئوتكۈزسەم ئەگەر ئېسىل ۋاقتىمنى،
ھاياتىمغا قەست قىلغاندەك سېزىمەن.
ئوغۇرلىسا ئەگەر ژىللار بەختىمنى،
تارتىپ ئالماي ئاڭا قانداق توزىمەن!
يامانلارنىڭ زورلىغىغا توزسەممۇ،
ئامما دوستۇم، خورلۇغىغا توزمەيمەن.
ئوتكەن كۈندىن تامام ئۈمۈت ئۈزسەممۇ،
كۈتكەن كۈندىن مۇتلەق ئۈمۈت
ئۈزمەيمەن.
ژىللار ئاتقان بويئۇمدىكى قەرزىمنى،
ۋىژدانىمغا داغ چۈشەرمەي ئۈزىمەن.
بەختلىككە ئالايتقىچە كوزۈمنى،
بەختىسىز بوپ ئولگىنىمگە رازىمەن.

يېزامنى گىنەپ

قولۇمنى كوكسۈمگە قويۇپ، ئېگىپ باش،
ھوسنۇڭگە زوقلىنىپ قاراپ تويمايمەن.
كورمىسەم كوزۈمدىن توكۈپ ئىسسىق ياش،
شاتلانسام، مۇڭلانسام سېنى ئويلايمەن.
سېنىڭسىز كورۈنەر ئالەم ماڭا تار،
كوزۈمنىڭ گوھرى، ھەي ئالقاندەك يەر!
كوللەرگە تامچە بوپ قوشقان ھەسسەڭ بار،
سوزۈمنىڭ ماغدۇرى، ئەي يالقۇنلۇق يەر.
قىزىل گۈل ئاشىغى بولۇپلا ئوختاش
بەرگىگە باغلىنىپ ژۈرىمەن چوگلەپ.
چۈنكى ھەر بۇجەكتىن ئېتىپ ماڭا تاش
ياشلىغىم ئالدىمغا چىقىدۇ ژۈگرەپ...

رېداكتور ۋ. ئىمىرھانوۋ

«ناۋا» ئانسامبلى ئارتىستلىرى سەھنىدە.

ئادرېس: سەرسەر، 480044 ئالمۇتا شەھىرى، م. گوركىي كوچىسى، 50– ئوي، 7– ئەۋەت. تېلېفونلار 77–86–33، 85–86–33، 95–86–33، 07–87–33، 21–75–33، ئىندېكس. 72877.
480044. г. Алма-Ата; ул. М. Горького; ' 50 7 этаж, редакция газеты «Бизниң ' Ватан» индекс 72877.
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى